

GEDIMINAS VALANTIEJUS

MUITŲ TEISINIS REGULIAVIMAS

MYKOLAS ROMERIS
UNIVERSITY

MYKOLO ROMERIO TEISĖS MOKYKLA

Gediminas Valantiejus

MUITŲ TEISINIS REGULIAVIMAS
TARPTAUTINĖJE PREKYBOJE
TARP EUROPOS SĄJUNGOS
IR KINIJOS LIAUDIES RESPUBLIKOS,
RUSIJOS FEDERACIJOS
BEI INDIJOS RESPUBLIKOS:
TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

Monografija

Vilnius, 2019

Monografiją recenzavo:

Prof. habil. dr. Borisas Melnikas, Vilniaus Gedimino Technikos universitetas

Prof. dr. Saulius Katuoka, Mykolo Romerio universitetas

Prof. dr. Justinas Žilinskas, Mykolo Romerio universitetas

Monografijos leidybai pritarta Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos Tarybos nutarimu ir Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės instituto posėdžio 2019 m. gegužės 23 d. protokolu Nr. 1TESTI-9, kuriuo rekomenduota spausdinti dr. Gedimino Valantiejaus monografiją bei leisti naudoti jai Mykolo Romerio universiteto vardą.

TURINYS

VARTOJAMŲ SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS	5
IVADAS	7
I. MUITŲ REGULIAVIMO PAGRINDAI IR PROBLEMOS	
ŠIUOLAIKINĖJE TARPTAUTINĖJE EKONOMINĖJE TEISĖJE	19
I.1. Muitų tarptautinio teisinio reguliavimo pagrindai ir bendrieji bruožai	19
I.1.1. Tarptautinės prekybos reikšmė ir jos teisinio reguliavimo priemonės	19
I.1.2. Muitų teisinės prigimtys bruožai ir jų evoliucija: nuo valstybių suverenios politikos vykdymo instrumento iki tarptautinės teisės instituto	31
I.1.3. Tarptautinio maitų reglamentavimo ypatumai: aktualios tendencijos ir iššūkiai	43
I.2. Problemniai maitų reglamentavimo aspektai tarptautinėje ekonominėje teisėje	51
I.2.1. PPO susitarimų maitų klausimais įgyvendinimas: tinkamo santykio su valstybių nacionaline teise ir kitais tarptautinės teisės šaltiniais užtikrinimo galimybės	51
I.2.2. Tarptautiniuose preferencinės prekybos susitarimuose nustatyto maitų teisinio reguliavimo režimo taikymo problematika	59
I.2.3. Tarptautinių švelniosios teisės (soft law) šaltinių taikymo problematika reguliuojant maitų teisinius santykius	65
I.2.4. ES maitų teisės taikymo ypatumai sprendžiant kolizijas su valstybių nacionaline teise ir tarptautine teise	72
II. MUITAI KAIP EUROPOS SĄJUNGOS TARPTAUTINĖS PREKYBOS REGULIAVIMO PRIEMONĖ IR JŲ TEISINIO REGLAMENTAVIMO LYGMENYS	79
II.1. Europos Sąjungos bendrosios prekybos ir maitų politikos teisiniai pagrindai	79
II.1.1. Europos Sąjunga kaip maitų sąjunga: ekonominė prigimtis ir funkcionavimo teisiniai pagrindai	79
II.1.2. Europos Sąjungos bendroji prekybos ir maitų politika: samprata ir tikslai	83
II.1.3. Europos Sąjungos bendrasis maitų tarifas: samprata ir pagrindiniai elementai	90
II.1.4. Sąjungos maitinės kodekso (2013) esminės nuostatos ir naujovės	96
II.1.5. Europos Sąjungos bendrasis maitų tarifas: prekių tarifinio klasifikavimo ypatumai	102
II.1.6. Europos Sąjungos bendrasis maitų tarifas: prekių maitinės kilmės reglamentavimo ypatumai	106
II.1.7. Europos Sąjungos bendrasis maitų tarifas: prekių maitinės vertės reglamentavimo ypatumai	114
II.1.8. Kitos importo ir eksporto taisyklės: maitinės procedūros	120
II.1.9. Prekybos apsaugos priemonių – antidempingo ir kompensacinių maitų – taikymo ypatumai Europos Sąjungoje	123
II.2. Europos Sąjungos maitų politikos lygmenys (režimai) ir jų teisinio reglamentavimo ypatumai	129
II.2.1. Daugiašalis Europos Sąjungos maitų politikos lygmuo	129
II.2.2. Dvišalis Europos Sąjungos maitų politikos lygmuo	135
II.2.3. Vienašalis ES maitų politikos lygmuo	142
II.2.4. Nacionalinis lygmuo ES maitų politikoje ir jo taikymo problematika Lietuvos Respublikoje	148

II.3. Europos Sąjungos muitų politikos įgyvendinimo bei teisinio reguliavimo ypatumai tarptautinėje prekyboje su Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika	159
II.3.1. Europos Sąjungos muitų politikos Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos ir Indijos Respublikos atžvilgiu bendrieji teisiniai bruožai	159
II.3.2. Europos Sąjungos muitų politikos priemonių taikymo Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu teisiniai ypatumai	164
II.3.3. Europos Sąjungos muitų politikos priemonių taikymo Rusijos Federacijos atžvilgiu teisiniai ypatumai	173
II.3.4. Europos Sąjungos muitų politikos priemonių taikymo Indijos Respublikos atžvilgiu teisiniai ypatumai	181
III. PRAK TINĖS MUITŲ TEISINIO REGULIAVIMO PROBLEMOS TARPTAUTINĖJE PREKYBOJE TARP EUROPOS SĄJUNGOS IR KINIJOS LIAUDIES RESPUBLIKOS, RUSIJOS FEDERACIJOS BEI INDIJOS RESPUBLIKOS	189
III.1. Pasaulio prekybos organizacijos prekybiniai ginčai dėl muitų, kylantys tarp Europos Sąjungos ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos bei su jais sietinos muitų teisinio reguliavimo problemos	189
III.1.1. Kinijos Liaudies Respublikos atvejis	191
III.1.2. Rusijos Federacijos atvejis	217
III.1.3. Indijos Respublikos atvejis	235
III.2. ES Teisingumo Teismo ginčai, susiję su tarptautinės prekybos tarp Europos Sąjungos ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos apmokestinimu muitais, bei juose kylančios muitų teisinio reguliavimo problemos	245
III.2.1. Kinijos Liaudies Respublikos atvejis	246
III.2.2. Rusijos Federacijos atvejis	315
III.2.3. Indijos Respublikos atvejis	342
III.3. Mokestiniai ginčai dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos importuojamų prekių Lietuvos Respublikoje ir su jais susijusios nacionalinio teisinio reguliavimo problemos	369
III.3.1. Kinijos Liaudies Respublikos atvejis	376
III.3.2. Rusijos Federacijos atvejis	426
III.3.3. Indijos Respublikos atvejis	451
III.3.4. Kylančių ginčų dėl muitų ir su jais susijusių importo mokesčių teisinio reguliavimo problemų lyginamieji aspektai bei potencialios teisinio reguliavimo tobulinimo sritys ES ir Lietuvos Respublikoje	459
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	475
LITERATŪROS SĄRAŠAS	483
SANTRAUKA	563
SUMMARY	569

VARTOJAMŲ SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS

BRICS – Brazilijos Federacinės Respublikos, Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos, Kinijos Liaudies Respublikos ir Pietų Afrikos Respublikos valstybių grupė

BPS – Bendrųjų preferencijų sistema

ES, Sąjunga – Europos Sąjunga

ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

TT – Teisingumo Teismas

GATT – Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos

KN, ES KN – Europos Sąjungos kombinuotoji nomenklatūra

KOMISIJA – Europos Komisija

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

PMO – Pasaulio muitinių organizacija

PPO – Pasaulio prekybos organizacija

PVM – pridėtinės vertės mokestis

PTI – privalomoji tarifinė informacija

SESV – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo

SMK – Sąjungos muitinės kodeksas

SUDERINTOS SISTEMOS KONVENCIJA, SS Konvencija – 1983 m. Tarptautinė suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija

SUDERINTA SISTEMA, SS – tarptautinė suderinta prekių aprašymo ir kodavimo sistema, taikoma pagal 1983 m. Tarptautinę suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvenciją

TRIPS – Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba

IVADAS

Konceptuali šiuolaikinės ekonominės pasaulio sistemos sandara ir kartu požiūris į ją reglamentuojančias tarptautines ir nacionalines teisės normas yra grindžiamas iš esmės visuotinai pripažįstamu faktu, jog esminė šios sistemos savybė bei požymis XXI a. sąlygomis yra jos globalumas¹. Tai reiškia, jog šiuolaikinė pasaulio ūkio sistema grindžiama liberalia, atvira tarptautine prekyba, o ekonominiai santykiai tarp valstybių kuriami kaip bendra, suderinta ir visas valstybes kaip lygiavertes partneres susiejanti taisyklių (standartų) sistema, valstybėms sprendžiant standartų įgyvendinimo klausimus bei kilusią įtampą tarpusavio susitarimais². Teisės doktrinoje pastebima, jog tarptautinės prekybos reguliavimas globalios ekonomikos kontekste kelia ir nemažai probleminių klausimų, pavyzdžiui, nagrinėjant valstybių ekonominio suvereniteto³ koncepciją ir jos praktinį realizavimą. Viena vertus, tarptautinės viešosios teisės doktrinoje daugelis autorių (pvz., M. K. Lewis, S. Frankel; M. Herdegen ir kt.) akcentuoja, kad užsienio prekybos reguliavimo sritis pirmiausia net ir globalizacijos sąlygomis išlieka kiekvienos valstybės suvereniteto neatsiejama dalis⁴. Klasikinės ir dažniausiai sutinkamos vienašališkos tarptautinės (užsienio) prekybos reglamentavimo priemonės, kurias taikydamos valstybės realizuoja savo ekonominį suverenitetą, yra tarifinės (angl. *tariff* – maitas), t. y. pagrįstos maitų – mokesčių, kuriais apmokestinamos per valstybės sienas gabenamos prekės, – naudojimu arba, kitaip tariant, prekių importo, eksporto ar, istoriniu požiūriu, tranzito operacijų apmokestinimu⁵. Kita vertus, muitai, kaip tradiciškai akcentuojama šią apmokestinimo formą nagrinėjusių teisės krypties mokslininkų (pvz., V. Thuronyi, P. Bossche, Z. Werner ir kt.) darbuose, dėl savo reikšmės ir įtakos tarptautinei prekybai šiuolaikinėmis sąlygomis gali būti analizuojami ir vertinami jau ne tik kaip nacionalinės valstybės mokesčių teisės, bet ir kaip tarptautinės ekonominės (prekybos) teisės dalis⁶ arba, kaip akcentuojama ir Lietuvos teisės doktrinoje, jų teisinis

¹ Žr., pvz., Michael Akehurst ir Peter Malanczuk, *Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2000), 59; Joseph E. Stiglitz, et al., *Joseph Stiglitz and the World Bank: The Rebel Within (Anthem Studies in Development and Globalization)*, (London: Wimbledon Publishing Company, 2001), 57–93; Vytautas Juščius, *Ekonominės internacionalizacijos ir globalizacijos poveikis gamybos paskirstymo vartojimo santykių raidai. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga* (Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2006), 5; Joshua Barkan, „Law and the geographic analysis of economic globalization“, *Progress in Human Geography*, 35, 5 (2011): 594–596.

² Alfonsas Laurinavičius ir kt., *Muitinė tarptautinės prekybos logistinėje grandinėje* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 23.

³ Būtina pastebėti, jog valstybių suverenitetas, t. y. valstybės valdžios viršenybė, savarankiškumas ir nepriklausomybė santykiuose su bet kuria kita valdžia, *inter alia* ir ekonominiuose santykiuose, šiuolaikinėje tarptautinės teisės doktrinoje (nuo XX a. vidurio) yra pripažįstamas pagrindiniu valstybių požymiu ir tarptautinės visuomenės (bendruomenės) funkcionavimo ypatybe, žr. Barry Buzan, *Žmonės, valstybės ir baimė: tarptautinio saugumo studijos po šaltojo karo* (Vilnius: Eugrimas, 1997), 219; Gediminas Mesonis, „Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje“, *Jurisprudencija* 30, 22 (2002): 37; Saskia Sassen, *Territory. Authority. Rights: from Medieval to Global* (Princeton: Princeton University Press, 2006), 18.

⁴ Matthias Herdegen, *Principles of International Economic Law* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 66–67; Meredith Kolsky Lewis and Susy Frankel, *International Economic Law and National Autonomy* (New York: Cambridge University Press, 2010), 52–53.

⁵ Dalia Bernatonytė, *Tarptautinė prekyba* (Kaunas: Technologija, 2011), 312; Eugenija Buškevičiūtė, *Mokesčių sistema* (Kaunas: Technologija, 2007), 155.

⁶ Victor Thuronyi, *Comparative Tax Law* (The Hague: Kluwer Law International, 2003), 335; Piet van den Bossche and Werner Zdouc, *The law and policy of the World Trade Organization: text, cases and materials* (Cambridge: Cambridge

reguliavimas yra kompleksinio integracinio pobūdžio ir „peržengia tradicinių teisės šakų ribas“⁷.

Pastebėtina, jog nors nuo XX a. pab. vidurio pasaulinėje praktikoje pastebima akivaizdi muitų tarifų mažėjimo tendencija⁸, ji nėra absoliuti, kadangi nuo XXI a. pradžios jokios naujos, papildomos muitų mažinimo iniciatyvos nebuvo įgyvendintos (nepasiekus jokios pažangos ir sutarimo šiuo klausimu PPO Dohos ir Sietlo derybų raunduose, vykusiuose nuo 1999–2001 m.⁹). Be to, po 2007–2008 m. prasidėjusios pasaulinės finansinės krizės pasaulyje sustiprėjo protekcionistinės ekonominės politikos tendencijos, kurios buvo pagrįstos *inter alia* ir aukštesnio apmokestinimo muitais lygio taikymu tarptautinės prekybos operacijoms. Taip, pavyzdžiui, išaugo tyrimų dėl prekybos apsaugos muitų taikymo (tarp jų ir nukreiptų prieš ES) skaičius¹⁰, buvo didinami esamų muitų tarifai ar įvedami nauji muitai¹¹, taip pat peržiūrimos ir atšaukiamos muitų lengvatos¹². Analogiškos tendencijos vis plačiau taikyti muitus, kaip tarptautinės prekybos reguliavimo priemonę, pastaruoju metu pastebimos ir pagrindinių tarptautinės prekybos ekonominių partnerių, pavyzdžiui, Jungtinių Amerikos Valstijų, užsienio prekybos reguliavimo praktikoje, 2017–2018 m. pradėjus įgyvendinti planus ženkiai padidinti taikomus importo muitų tarifus, pirmiausia Kinijos Liaudies Respublikos, tačiau taip pat ir kitų valstybių kilmės prekėms, ir taip sukeliant platesnio tarptautinio prekybos konflikto grėsmę¹³. Taigi bendras muitų poveikis tarptautinės prekybos reguliavimui vertintinas kaip itin svarbus, nes, be atliekamos fiskalinės funkcijos¹⁴, jie turi ir protekcinę reikšmę. Atskirais atvejais, pavyzdžiui, nustatant prekybos apsaugos muitus (siekiant apsaugoti valstybių vidaus rinką ir vietinę pramonę nuo užsienio kilmės prekių importo poveikio), jų taikymas gali nulemti esmines tarptautinės prekybos kliūtis, kadangi tokių muitų

University Press, 2013), 474. Panašios nuomonės laikosi ir prof. J. Linarelli, kuris nurodo, jog tarptautinių ekonominių (prekybinių) santykių reguliavimo srityje valstybių suverenitetą neišvengiamai įtakoja jų tarptautiniai sutartiniai įsipareigojimai ir supranacionalinių institucijų priimami sprendimai, žr. John Linarelli et al., *Research Handbook on Global Justice and International Economic Law* (Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2013), x–xi.

⁷ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 37.

⁸ Pavyzdžiui, po 1995 m. Urugvajaus derybų raundo, kuriame buvo įkurta PPO, vidutinis muto mokesčio tarifas pasaulio valstybėse siekė tik 3,6 proc., kai prieš Antrąjį pasaulinį karą atskirose valstybėse buvo taikomi muitų tarifai, kurių vidutinis dydis viršijo net 40 proc., žr. Carsten Weerth, „Tariffs of the World: Are Customs Duties Really Growing Unimportant“, *Global Trade & Customs Journal* 4, 2 (2009): 53; John Linarelli, „How Trade Law Changed: Why It Should Change Again“, *Mercer Law Review* 65 (2014): 639; Juozas Radžiukynas ir kt., *Europos Sąjungos bendroji prekybos politika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 47.

⁹ Carsten Weerth, op. cit., 53; taip pat žr. Jovan Ruvalcaba, „What We Have Lost with the TPP: Value-Driven Trade, a Trigger for WTO Reform“, *Arizona Journal of International & Comparative Law* 35, 2 (2018): 352, 371.

¹⁰ Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 235.

¹¹ Miho Araki et al., *International Trade after the Economic Crisis: Challenges and New Opportunities* (Geneva: United Nations, 2010), 6.

¹² Prabodh Seth, „The Impact of the Global Economic Crisis on Customs“, *World Customs Journal* 3, 2 (2009): 136.

¹³ Gregory Shaffer and Henry Gao, „China's Rise: How It Took on the U.S. at the WTO“, *University of Illinois Law Review*, 1 (2018): 181–182; Meixin Guo, Lin Lu, Liugang Sheng and Miaojie Yu, „The Day After Tomorrow: Evaluating the Burden of Trump's Trade War“, *Asian Economic Papers* 17, 1 (2018): 101.

¹⁴ Šiuo aspektu muitai vertinami kaip valstybių biudžeto pajamų šaltinis, šiuo metu (2016–2017 m. duomenimis) bendra muitų ir kitų muitinės administruojamų mokesčių dalis tarp visų kitų mokesčių pajamų atskirų pasaulio regionų valstybėse siekė nuo 25,8 proc. (Europos valstybių regione) iki daugiau kaip 40 proc. (Afrikos valstybių regione), nors atskirose valstybėse šie skirtumai buvo dar didesni, žr. *World Customs Organization: Annual Report 2016–2017* (Brussels: WCO, 2017), 26, 28–75.

tarifai paprastai yra pakankamai aukšti, lyginant su įprastiniais kitų rūšių muitais¹⁵. Be to, teisiniu požiūriu, muitai yra svarbiausia tarptautinės prekybos reguliavimo priemonė, kadangi jų išskirtinė svarba tiesiogiai pripažįstama PPO teisėje. Joje akcentuojamas bendrasis netarifinių tarptautinės prekybos apribojimų panaikinimo principas, pagal kurį visų kitų su apmokestinimu nesusijusių tarptautinės prekybos ribojimo priemonių turėtų būti atsisakoma ir jos konvertuojamos į muitus¹⁶. Analogiškos principinės nuostatos laikomasi ir ES teisėje, pavyzdžiui, *Chabo* byloje TT yra išaiškinęs, jog „daugiašalėse Urugvajaus raundo derybose Sąjunga prisiėmė tarptautinius įsipareigojimus, ir pagal kuriuos bendrasis muitų tarifas yra vienintelė turima priemonė apsaugoti bendrą rinką“¹⁷.

Būtina pastebėti, jog muitai yra laikomi nuosavu ES biudžeto ištekliumi¹⁸ ir iš jų į ES biudžetą surenkama reikšminga pajamų dalis, t. y. nuo 10 iki 20 proc. pajamų¹⁹. Taisyklės, nustatytos muitų teisiniui reguliavimui, paprastai taikomos ir kitiems importo mokesčiams (importo PVM, akcizams), kurie skaičiuojami nuo prekių muitinės vertės ar kuriuos administruoja muitinė bei prievolė juos mokėti atsiranda įforminus atitinkamas muitinės procedūras²⁰. Pavyzdžiui, 2017 m. duomenimis, vien tik Lietuvos Respublikoje muitinė surinko daugiau kaip 100 mln. EUR valstybės biudžeto pajamų iš visų jos administruojamų mokesčių²¹, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad tokius importo mokesčius kaip PVM ir akcizai Lietuvos Respublikoje taip pat administruoja ir Valstybinė mokesčių inspekcija, bendra pajamų iš importo mokesčių suma vertintina kaip dar didesnė, ypač atsižvelgiant į tai, kad akcizai ir PVM mokesčiai yra vieni iš pagrindinių valstybės biudžeto mokesčių pajamų šaltinių²². Be to, muitus administruojančios institucijos šiuolaikinėmis sąlygomis ne tik renka pajamas iš muitų bei importo mokesčių, bet ir vykdo svarbias nuo muitinės

¹⁵ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 190–191; Igor Bagayev et al., „Non-Tariff Barriers, Enforcement, and Revenues: The Use of Anti-Dumping as a Revenue Generating Trade Policy“, *UCD Centre for Economic Research Working Paper Series*, 6 (2017), 22.

¹⁶ Žr., pvz., GATT susitarimo XI straipsnį „Bendras kiekybinių apribojimų panaikinimas“, Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *Valstybės žinios*, 46, 1620 (2001). Šis principas išplaukia ir iš kitų PPO Urugvajaus derybų raunde pasirašytų susitarimų bei priimtų teisiškai įpareigojančių dokumentų, pavyzdžiui, Sutarties dėl žemės ūkio; 1986 m. Valstybių ministrų deklaracijos dėl Urugvajaus derybų raundo, žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *op. cit.*, 46; Rudolf Adlung, „Non-tariff barriers and the Uruguay Round“, *Intereconomics*, 25, 1 (1990): 25–26.

¹⁷ Byla C-213/09, Barsoum Chabo v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, 2010 E.C.R. I-12109, 30 punktas.

¹⁸ 80 proc. ES valstybėse narėse surenkamų muitų mokesčių sumos privalo būti pervedama į ES biudžetą, likusi dalis paliekama valstybėms narėms, muitų administravimo išlaidoms padengti, žr. ES Tarybos 2014 m. gegužės 6 d. sprendimą Nr. 2014/335/EU, Euratom, *Official Journal*, L 168 (2014).

¹⁹ Žr., pvz., Timothy Lyons, *EU Customs Law* (Oxford: Oxford University Press, 2018), 58–59; Eugenija Buškevičiūtė, *Vešiejų finansai* (Kaunas: Technologija, 2008), 66. Pažymėtina, jog per pastaruosius penkerius metus (nuo 2013 m.) iš muitų surenkama ES biudžeto pajamų dalis turėjo tendenciją didėti: 2013 m. ji siekė tik 10,14 proc. biudžeto pajamų, o vėlesniu laikotarpiu (2016 m.) sudarė 15,2 proc., žr. „Financial Report 2013“, European Commission, žiūrėta 2018 m. birželio 6 d., http://ec.europa.eu/budget/financialreport/2013/revenue/index_en.html; „EU Customs Union – Facts and figures“, European Commission, žiūrėta 2018 m. birželio 6 d., https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/facts_figures_en.pdf.

²⁰ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *Mokesčių teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2011), 720, 723, 732–733; Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *European Tax Law* (The Hague: Kluwer Law International, 2012), 476–478, 351.

²¹ „Lietuvos Respublikos muitinės veiklos 2017 m. ataskaita“, Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2018 m. liepos 4 d., https://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2017_veiklos_ataskaita.pdf.

²² „VMI Administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga“, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2018 m. birželio 23 d., https://www.vmi.lt/cms/teises-aktai-ir-komentarai/174/-/asset_publisher/Wg6t/document/id/9198278;sessionId=D6E65DE277CBFE87311D3A44A198958.

procedūrų priežiūros neatsiejamas funkcijas ir kitose su tarptautine prekyba ir jos operacijomis susijusiose srityse. Taip muitinių administracijoms pavedama užtikrinti ir intelektinės nuosavybės teisių apsaugą, visuomenės apsaugą nuo pavojingų ar žalingų prekių neteisėto importo, visuomenės ir piliečių saugumą, vykdyti terorizmo prevenciją (kontroliuojant per valstybių išorines sienas gabenamų prekių siuntas ir vykstančius asmenis), kovą su nelegalia asmenų migracija²³. Visi šie veiksniai, taip pat protekcinis (prekybos apsaugos) muitų aspektas suponuoja būtinybę plačiau tirti ir nagrinėti muitų taikymo teisinės prielaidas bei jų teisinį reguliavimą tarptautinės muitų teisės, ES ir nacionalinės teisės kontekste. Be to, vykstant naujojo pagrindinio ES muitų teisės šaltinio – 2016 m. gegužės mėn. pradėjusio galioti SMK²⁴ įgyvendinimo procesui ir diskusijoms dėl naujų prekybos apsaugos muitų taikymą apibrėžiančių ES reglamentų (Nr. 2018/825, 2017/2321 bei 2016/1036²⁵), tampa itin aktualūs pasiūlymai dėl jų galimo tobulinimo, siekiant vystyti ES konkurencingumą tarptautinėje ekonomikoje, prisitaikyti prie besikeičiančių tarptautinio verslo sąlygų ar identifikuoti sritis, kuriuose iškyla būtinybė imtis priemonių dėl diskriminacinių kitų šalių veiksmų (nesąžiningų tarptautinės prekybos praktikų²⁶).

Šiuo aspektu akcentuotina, jog teisinių studijų, kuriose būtų nagrinėjama vien tik ES muitų teisė ir jos funkcionavimas, nėra daug – galima nurodyti tik tris tokius šaltinius, parengtus T. Lyons (2005, 2008, 2018)²⁷, M Fabio (2012)²⁸ ir T. Walsh (2015)²⁹. Tačiau daugelis iš šių studijų buvo parengtos dar laikotarpiu iki SMK³⁰ ir jį įgyvendinančių teisės aktų įsigaliojimo (2016 m.) ir juose detalai nagrinėjami šiuo metu jau nebegaliojantys ES muitų teisės šaltiniai, pavyzdžiui, Bendrijos muitinės kodeksas³¹. Pastebėtina, jog naujausi Sąjungos muitinės kodeksu ir su jo įgyvendinimu susijusiais teisės aktais padaryti pakeitimai kol kas plačiau apibendrintai nagrinėjami tik kelių autorių (C. Truel, E. Maganaris, D. R.

²³ Alfonsas Laurinavičius, „Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai“, *Intelektinė ekonomika*, 2, 2 (2007): 33; Pravin Gordhan, „Customs in the 21st Century“, *World Customs Journal* 1, 1 (2007): 51; David Widdowson, „The Changing Role of Customs: Evolution or Revolution“, *World Customs Journal* 1, 1 (2007): 36.

²⁴ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *Official Journal*, L 269 (2013).

²⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos 2018 m. gegužės 30 d. reglamentas (ES) 2018/825, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *Official Journal*, L 143 (2018); „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *Official Journal*, L 338 (2017); „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *Official Journal*, L 176 (2016).

²⁶ Jomis ES muitų teisėje pripažįstamos tarptautinės prekybos praktikos, kurios lemia didelius rinkos iškraipymus, dėl kurių būtina taikyti Sąjungos pramonės apsaugos priemones (prekybos apsaugos muitus), žr., pvz., „Komisijos pareiškimas dėl perėjimo“, Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) 2017/2321, op. cit.

²⁷ Timothy Lyons, *supra* note, 19.

²⁸ Massimo Fabio, *Customs Law of the European Union* (Bedfordshire: Turpin Distribution Services, 2010).

²⁹ Tom Walsh, *European Union Customs Code* (Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2015).

³⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

³¹ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *Official Journal*, L 302 (1992).

Grigorescu, H. M. Wolfgang, K. Harden) moksliniuose straipsniuose³², tačiau juose vyrauja tik teorinė šių ES teisės aktų analizė ir nėra aptariama besiformuojanti jų taikymo praktika bei problematika. Taip pat pažymėtina, kad nors 2016–2018 m. buvo reformuojamos ir kitos specifinės ES muitų teisės sritys, pavyzdžiui, įsigaliojo esminiai prekybos apsaugos muitų taikymą reguliuojančių ES reglamentų pakeitimai³³, šiems pokyčiams ar jas sąlygojusioms teisinėms prielaidoms aptarti taip pat skirta labai nedaug studijų. Tarp jų paminėtina M. Yilmaz ir kitų autorių monografija (2013)³⁴, kurioje, būtina pastebėti, nagrinėjami tik procedūriniai ES prekybos apsaugos muitų taikymo klausimai ir ginčų dėl šių ES muitų nustatančių ES teisės aktų nagrinėjimo tvarka, taip pat E. McGovern studija (2018)³⁵, tačiau joje taip pat nėra plačiau analizuojami naujausi ES muitų teisės pasikeitimai šioje srityje, įvykę 2018 m. gegužės mėn. Daugelis kitų šaltinių, kuriuose analizuojami šios srities klausimai, nagrinėja tik ankstesniu laikotarpiu (iki 2016 m. įvykusios reformos) galiojusius ES teisės aktus ir jų taikymo praktiką³⁶.

Kartu akcentuotina, jog esamame tarptautinės prekybos santykių kontekste iškyla būtinybė ir sudaryti palankią aplinką nacionaliniams verslo subjektams veikti tarptautinėse prekybos rinkose (trečiojoje valstybėje, į kurias eksportuojamos ir gabenamos prekės iš Lietuvos Respublikos) bei apsaugoti vietos gamintojų interesus nuo užsienio kilmės prekių galimos nesąžiningos konkurencijos, teisinėmis priemonėmis siekiant palankių sprendimų bei formuojant poziciją ir atstovaujant nacionaliniams interesams ES muitų teisės aktų priėmimo ar ES tarptautinių prekybos sutarčių su trečiosiomis valstybėmis sudarymo procesuose³⁷.

³² Catherine Truel, Emmanuel Maganaris and Dan-Razvan Grigorescu, „The Development of EU Customs Law: From the Community Customs Code to the Union Customs Code“, *Journal of Legal Studies* 16, 30 (2015): 83–106; Hans-Michael Wolfgang and Kerstin Harden, „The new European customs law“, *World Customs Journal* 10, 1 (2016): 3–16; Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, „Breaking the code: the impact of the Union Customs Code on international transactions“, *World Customs Journal* 9, 2 (2015): 12–23.

³³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2018 m. gegužės 30 d. reglamentas (ES) 2018/825, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dumpingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25; „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dumpingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dumpingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

³⁴ Müslüm Yilmaz et al., *Domestic judicial review of trade remedies: experiences of the most active WTO members* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013).

³⁵ Edmond McGovern, *European Community Anti-Dumping and Trade Defence Law and Practice* (Tosham, Exeter: Globefield Press, 2018).

³⁶ Žr., pvz., Van Bael & Bellis, *EU anti-dumping and other trade defence instruments* (New York: Kluwer Law International, 2011); Edwin Vermulst, *EU Anti-Dumping Law and Practice* (2d ed.) (London: Sweet & Maxwell, 2010); Wolfgang Mueller, Nicolas Khan and Tibor Scharf, *EC and WTO Anti-Dumping Law: 2nd ed.* (Oxford: Oxford University Press, 2009).

³⁷ Į tinkamą Lietuvos Respublikos nacionalinių interesų atstovavimo formuojant ES bendrąją prekybos politiką problemą atkreipiamas dėmesys ir mokslinėje literatūroje, nors šio atstovavimo efektyvumo vertinimai kol kas yra gana prieštaringi ir problema nėra plačiau išanalizuota, žr. Antanas Venckus, „Lithuania's National Interests in the Formation of the EU Common Commercial Policy“, *Lithuanian Foreign Policy Review* 21 (2008): 62–163; Gediminas Valantiejus, „International legal dimension in regulation of foreign trade in the Republic of Lithuania and its transformations: comparative and historical aspects“, from *Social transformations in contemporary society: proceedings of annual international conference for young researchers*, 5 (2017), Agota Giedrė Raišienė (ed.) (Vilnius: Mykolas Romeris University, 2017), 19–20.

Pabrėžtina, jog vystant mokslinį diskursą nagrinėjama is klausimais monografijoje akcentuojama valstybių ekonominio suvereniteto ir su tuo susijusių kompetencijų reikšmė muitų reguliavimo srityje, todėl atliktas tyrimas turėtų būti svarbus tolesnėms diskusijoms dėl valstybių ekonominių teisų joms dalyvaujant globalioje tarptautinės prekybos rinkoje problematikos. Monografijoje pateikiamos išvalgos pagrindžia jo svarbą ir įrodo, kad net ir veikiant globalizacijos mechanizmams atskiros valstybės ir ekonominės sąjungos (ES kaip muitų sąjunga) turi nemažą svarbą ir praktinę įtaką priimant sprendimus dėl tarptautinės prekybos reguliavimo. Taip pat šioje studijoje / monografijoje siekiama ištirti ne tik bendrąsias ES muitų teisės taikymo problemas prekybiniuose santykiuose su tiriamomis trečiosiomis valstybėmis, bet ir apibūdinti, kokių iššūkių kyla taikant Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) teisę Lietuvos Respublikoje muitų teisiniam reguliavimui, atkreipti dėmesį į bendruosius tarptautinės ir ES muitų teisės santykio klausimus, PPO teisės statuso Lietuvos teisės sistemoje problematiką, šiuo aspektu taip pat pateikiami pasiūlymai, kaip tobulinti ES ir nacionalinės muitų teisės aktų sistemą. Nacionalinės teisės doktrinos požiūriu, monografija užpildo mokslinių tyrimų spragą, atsiradusią dėl to, jog teisės moksle nebuvo plačiau tiriama muitų ir kitų importo mokesčių teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje, nors teoriniu požiūriu ne kartą buvo pabrėžta tokių tolesnių tyrimų svarba³⁸.

Šioje monografijoje, atliekant muitų taikymo tyrimą (teisinio reguliavimo aspektu), tyrimas fokusuojamas į ES ir jos valstybių narių, visų pirma Lietuvos Respublikos, tarptautinę prekybą su BRICS regiono³⁹ valstybėmis – Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija, Indijos Respublika. Tad monografijoje nagrinėjamas muitų, kaip tarptautinės prekybos reguliavimo priemonės, taikymas, jo problematika būtent prekybos su šiomis trečiosiomis valstybėmis kontekste. Pabrėžtina, jog tyrimas neapėmė dviejų likusių BRICS regiono valstybių – Brazilijos Respublikos ir Pietų Afrikos Respublikos, atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu (2017 m. duomenimis) jos (vertinant kiekvieną atskirai), skirtingai nei Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika, nepatenka į dešimties didžiausių ES tarptautinės prekybos partnerių sąrašą⁴⁰. Be to, vertinant ir Lietuvos Respublikos užsienio prekybos kontekstą bei jį apibūdinančius statistinius duomenis, būtina pažymėti, kad tarptautinės prekybos su šiomis dviem valstybėmis (Brazilijos Respublika ir Pietų Afrikos Respublika) apimtys buvo žymiai mažesnės, palyginti su kitomis BRICS

³⁸ Žr. Aivaras Raišutis, „Lietuvos Respublikos muitų teisės savarankiškumo problematika“, *Jurisprudencija*, 70, 62 (2005): 79; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, „Finansų ir mokesčių teisė kaip mokslinio tyrimo objektas“, *Teisė* 78 (2011): 115; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 11, 32, 37.

³⁹ BRICS terminas nuo XXI a. pradžios (2001 m.) vartojamas ekonominėje, politinėje literatūroje ir tarptautinės teisės mokslo doktrinoje bei teisiniuose dokumentuose ir šiuo metu juo apibrėžiamos penkios pasaulio valstybės (Brazilijos Federacinė Respublika, Rusijos Federacija, Indijos Respublika, Kinijos Liaudies Respublika ir Pietų Afrikos Respublika), kurios pasižymi išskirtiniu augančiu ekonominiu potencialu bei reikšme (jų teritorija užima daugiau kaip 25 proc. pasaulio teritorijos ir jose gyvena daugiau kaip 40 proc. pasaulio gyventojų) ir kurios iki 2050 m. gali tapti pagrindinėmis pasaulio ekonomikos lyderėmis. Pažymėtina, jog ši valstybių grupė pirmiausia apėmė tik Brazilijos Federacinę Respubliką, Rusijos Federaciją, Indijos Respubliką ir Kinijos Liaudies Respubliką (buvo vartojamas BRIC terminas), o Pietų Afrikos Respublika šiai grupei priskirta nuo 2011 m., žr. Oliver Stuenkel, *The BRICS and the Future of Global Order* (London: Lexington books, 2015), ix–x, 39–40; Rafael Leal-Arcas, *The European Union and New Leading Powers: Towards Partnership in Strategic Trade Policy Areas*, *Fordham International Law Journal* 32 (2008): 345–346.

⁴⁰ „Client and Supplier Countries of the EU28 in Merchandise Trade (value %) (2017, excluding intra-EU trade)“, European Commission, žiūrėta 2018 m. gegužės 15 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.04.2018.pdf.

regiono valstybėmis, taip pat nei Brazilijos Respublika, nei Pietų Afrikos Respublika nepatenka tarp pagrindinių Lietuvos Respublikos užsienio prekybos partnerių, o muitų taikymas Lietuvos Respublikoje iš šių valstybių importuojamoms prekėms iki šiol nesąlygojo reikšmingesnio teisinių ginčų skaičiaus⁴¹. Ši aplinkybė taip pat sąlygojo tai, kad muitų taikymas tarptautinei prekybai su Brazilijos Respublika ir Pietų Afrikos Respublika nėra analizuojamas šiame tyrime.

Taip pat akcentuotina, jog nurodytos trys valstybės (Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija, Indijos Respublika) į tyrimo aprėptį įtrauktos ir pasirinktos ne tik dėl istoriškai augančios jų bendros pasaulinės ekonominės bei geopolitinės reikšmės⁴², bet ir išskirtinės strateginės bei prekybinės reikšmės tarptautiniuose santykiuose su ES⁴³. Pavyzdžiui, Rusijos Federacija vertinama kaip strateginė ES ekonominė ir prekybos partnerė, su kuria ES valstybės narėse susijusios itin glaudžiais ekonominiais ir prekybiniais ryšiais, ypač atsižvelgiant į itin dideles energijos išteklių importo iš Rusijos Federacijos apimtis⁴⁴. Savo ruožtu Kinijos Liaudies Respublika yra pati svarbiausia ES tarptautinės prekybos partnerė (vertinant pagal prekybos apimtis), su kuria numatoma ir toliau plėtoti itin glaudžius prekybinius santykius, pavyzdžiui, remiantis pastarąjį dešimtmetį (po 2010 m.) Kinijos Liaudies Respublikos iniciatyva pradėtu įgyvendinti „Vieno kelio, vienos juostos“ (angl. „One road, One belt“) projektu, kurį vykdant numatoma sujungti ES valstybes nares ir Kinijos Liaudies Respubliką glaudžiomis transporto infrastruktūros jungtimis tolesnei prekybos plėtrai⁴⁵. Galiausiai Indijos Respublika prekybiniuose santykiuose su ES vertinama kaip auganti eksporto rinka bei potenciali partnerė tarptautinei laisvosios prekybos sutarčiai sudaryti⁴⁶. Atliekant tyrimą taip pat atsižvelgta į tai, kad visoms trimis nurodytoms trečiosiomis valstybėmis tiriamu laikotarpiu (nuo 2010 m.) buvo taikomas vienodas nepreferencinis

⁴¹ Pagrindinėmis ir svarbiausiomis Lietuvos Respublikos užsienio prekybos partnerėmis (iš ne ES valstybių narių grupės) nuo 2010 m. buvo Kinijos Liaudies Respublika ir Rusijos Federacija (iš BRICS valstybių grupės), taip pat Jungtinės Amerikos Valstijos ir Norvegijos Karalystė, dėl muitų taikymo tarptautinei prekybai su šiomis valstybėmis kilo daugiausia teisinių mokestinių ginčų, žr. Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade Between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *Social Transformations in Contemporary Society: proceedings of an annual international conference for young researchers, 2015* (3), Agota Giedrė Raišienė (ed.) (Vilnius: Mykolas Romeris University, 2015), 86–88; Gediminas Valantiejus, „Problematic aspects of international trade between the United States of America and the Republic of Lithuania in the Lithuanian judicial practice“, from *5th International Scientific Conference Practice and Research in Private and Public Sector – 2015 Conference Proceedings*, Daiva Jurevičienė (ed.) (Vilnius: Mykolas Romeris University, 2015), 121–122, 124–125; Gediminas Valantiejus, „Practical problems of legal regulation of customs duties developing an international trade between the Republic of Lithuania and East Asian countries“, *International Journal of Area Studies* 11, 2 (2016): 105–106, 111–112.

⁴² Andrew Hurrell, *On Global Order: Power, Values and the Constitution of International Society* (Oxford: Oxford University Press, 2007), 42–43; Jim O'Neill, *BRICS and Beyond* (New York City: The Goldman Sachs Group, 2007), 5–6.

⁴³ Jolyon Howorth, „EU Global Strategy in a changing world: Brussels' approach to the emerging powers“, *Contemporary Security Policy* 37, 3 (2016): 389–390; Stephan Keukeleire and Tom Delreux, *The Foreign Policy of the European Union* (New York: Palgrave Macmillan, 2014), 317–319; Christopher Hill, Michael Smith and Sophie Vanhoonacker, *International Relations and the European Union* (Oxford: Oxford University Press, 2017), 425–428.

⁴⁴ Kari Liuhito, The Economic Dependence of EU Member States on Russia, from *The War in Ukraine: Lessons for Europe*, Artis Pabriks and Andis Kudors (eds.) (Riga: University of Latvia Press, 2015), 78–81; 425–428.

⁴⁵ Jacques Pelkmans et al., *Tomorrow's Silk Road: Assessing an EU-China Free Trade Agreement* (Brussels: Centre for European Policy Studies, 2016), 3–5, 51, 151, 209.

⁴⁶ Gauri Khandekar, „EU: India Strategic Partnership: From Blind Acknowledgement towards Recognition“, *European Foreign Affairs Review* 18, 4 (2013): 487–490.

prekybos reguliavimo režimas⁴⁷. Dėl šios priežasties į tyrimą įtraukus išvardytas trečiąsias valstybes, egzistuoja galimybė atlikti objektyvius muitų teisinio reguliavimo palyginimus ir apibendrinimus, kurie grindžiami panašių esminių teisinio reguliavimo sąlygų ir iš jų kylančių teisinių prekybinių ginčų analize⁴⁸. Be to, visos tiriamos valstybės analizuojamu laikotarpiu buvo Pasaulio prekybos organizacijos valstybės narės (Rusijos Federacija tapo nuo 2012 m., tačiau dar iki tiriamo laikotarpio pradžios buvo pradėjusi derybas dėl įstojimo, o pats sprendimas įstoti priimtas ir Prisijungimo protokololas pasirašytas 2011 m.⁴⁹). Dėl šių priežasčių į identifiкуotas muitų teisinio reguliavimo problemas, kylančias tarp ES ir tiriamų trečiųjų valstybių, ir pasiūlymus dėl jų sprendimo galima atsižvelgti taip pat ir plėtojant tarptautinę prekybą su kitomis trečiosiomis valstybėmis, nes daugelio jų atžvilgiu taikomi identiški ar analogiški teisinio reguliavimo instrumentai, ypač esant nepreferenciniam prekybos režimui, kuris tiriamu laikotarpiu (nuo 2010 m.) apėmė didesnę dalį visos ES tarptautinės prekybos, kadangi tik apie 25 proc. prekybos buvo vykdoma preferencinių susitarimų pagrindu⁵⁰. Todėl monografijoje identifiкуotos problemos yra aktualios ir platesniame kontekste (vertinant tarptautinę prekybą su visomis kitomis trečiosiomis valstybėmis, muitų taikymą jų atžvilgiu), kurį sudėtinga visą ištirti dėl jo apimtys.

Atsižvelgiant į tai, formuluojamas pagrindinis numatomo atlikti **mokslinio tyrimo tikslas** – pateikti išsamią ir visapusišką tarptautinės, ES ir Lietuvos Respublikos muitų teisės nuostatų, reguliuojančių ES ir jos valstybės narės – Lietuvos Respublikos – bei trečiųjų valstybių, BRICS regiono šalių (Rusijos Federacijos, Kinijos Liaudies Respublikos ir Indijos Respublikos), tarptautinę prekybą, taikymo analizę remiantis su šiomis teisinio reguliavimo sritimis susijusių teisinių ginčų praktika bei nustatyti šiuos ginčus sąlygojančias teisinio reguliavimo problemas ir pateikti pasiūlymus dėl galimų muitų teisinio reguliavimo tobulinimo priemonių ir būdų ES bei Lietuvos Respublikoje.

Siekiant nurodyto tikslo, buvo iškelti šie **uždaviniai**:

1. Įvertinti muitų reikšmę tarptautinės prekybos reguliavimui ir apibūdinti bendruosius jų teisinio reguliavimo ypatumus, atskleisti pagrindines muitų teisinio reguliavimo sistemos ES nuostatas bei jos funkcionavimo teisinius iššūkius, ES valstybių narių (*inter alia* Lietuvos Respublikos) kompetencijos reglamentuojant tarptautinę (užsienio) prekybą muitais paskirstymo teisinius pagrindus ir problematiką, išnagrinėti ES muitų

⁴⁷ Sąvoka „nepreferencinis prekybos režimas“ ir jos antonimas „preferencinis prekybos režimas“ vartojamos apibūdinti ekonominius ir prekybinius santykius su trečiosiomis šalimis, kurie arba vyksta nesant jokių specialių dvišalių ar daugišalių prekybinių susitarimų (muitų sąjungos sutarčių, asociacijos sutarčių, laisvosios prekybos sutarčių) tarp konkrečių šalių, nustatančių muitų ar prekybos lengvatas (nepreferencinis prekybos režimas), arba, priešingai, apibrėžiant santykius, kurie plėtojami tokias specialias dvišales lengvatas nustatančių susitarimų (preferencinių prekybos susitarimų) pagrindu, žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 52–54; Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 422–423; Petros C. Mavroidis, *Trade in Goods* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 192–195.

⁴⁸ Būtina pažymėti, kad nors, kaip jau buvo minėta, nė su viena iš tiriamų trečiųjų valstybių ES nėra sudariusi preferencinių prekybinių susitarimų, kai kurios specifinės tarptautinės prekybos ir muitų reguliavimo sąlygos jų atžvilgiu skyrėsi (pavyzdžiui, dėl skirtingų atskirų valstybės narystės PPO sąlygų, skirtingo ES bendrųjų preferencijų (muitų lengvatų) sistemos taikymo jų atžvilgiu ir pan.), šie skirtumai nebuvo esminiai ir neapėmė visų sričių.

⁴⁹ „Russian Federation“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 m. birželio 7 d., https://www.wto.org/English/thewto_e/acc_e/a1_russie_e.htm.

⁵⁰ Žr. *Trade, Growth and World Affairs. Trade Policy of the EU's 2020 strategy*, COM(2010)612 (Brussels: European Commission, Trade, 2010), 20; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 52–54, 52.

politikos Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos ir Indijos Respublikos atžvilgiu pagrindinius bruožus ir lyginamuosius teisinius aspektus.

2. Išanalizuoti muitų taikymo ypatumus tarptautinėje prekyboje tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos remiantis PPO teisės nuostatomis ir PPO ginčų sprendimo institucijų praktika prekybiniuose ginčiuose bei identifikuoti šiuos ginčus sąlygojančias teisinio reguliavimo problemas, taip pat jų reikšmę ES muitų teisės tobulinimui.
3. Iširti muitų taikymo tarptautinėje prekyboje tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos praktiką regioniniu (ES) lygmeniu, remiantis TT nagrinėtomis teisiųjų ginčų bylomis bei apibendrinti ir išskirti su šiais ginčiais susijusias ir juos sąlygojančias sistemines ES muitų teisės taikymo ir aiškinimo problemas, taip pat identifikuoti galimas šių teisės aktų tobulinimo kryptis, kurios būtinos nustatytoms teisinėms problemoms spręsti.
4. Įvertinti ES bendrojo muitų tarifo ir ES muitų teisės, taip pat ją įgyvendinančių nacionalinės teisės normų taikymo ypatumus nacionaliniu (Lietuvos Respublikos) lygmeniu, remiantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir kitų mokesčių ginčų nagrinėjančių institucijų praktika mokesčių ginčų bylose dėl tarptautinės prekybos su Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika apmokestinimo muitais, ir įvertinti nacionalinės praktikos bei nacionalinių teisės normų atitikimą ES muitų teisės normoms ir TT formuojamai praktikai bei, esant jų prieštaravimams, apibrėžti nacionalinio teisinio reguliavimo tobulinimo galimybes.

Tyrimo tikslo ir uždavinių pobūdis sąlygoja tai, kad muitų teisės normos tiriamos ne izoliuotai vertinant formalų muitų teisinį reglamentavimą, bet nagrinėjamas ir šių normų praktinis taikymas teisiniuose prekybiniuose ginčiuose, kylančiuose dėl tarptautinės prekybos prekėmis operacijų tarp ES ir tiriamų trečiųjų valstybių apmokestinimo muitais ar su muitais susijusių tarptautinės prekybos reguliavimo priemonių taikymo. Autorius atkreipia dėmesį, kad monografijoje kompleksiskai aptariamais trys muitų taikymo teisinio reguliavimo lygmenys⁵¹ – tarptautinis (muitų reguliavimas pagal PPO teisę, pagrįstas PPO taisyklėmis), regioninis / supranacionalinis (pagrįstas ES muitų teisės normomis ir ES sudarytomis tarptautinėmis sutartimis) ir nacionalinis (pagrįstas nacionalinės muitų (muitinės) teisės normomis, taikomomis Lietuvos Respublikoje) – bei analizuojami su šiais lygmenimis susiję teisiniai ginčai dėl muitų taikymo teisėtumo. Tokį pasirinkimą sąlygoja tai, kad šiuolaikinėmis sąlygomis tarptautinės prekybos ir muitų, kaip pagrindinio jos tarifinio reguliavimo instituto, reglamentavimo sistema išlieka fragmentiška, pasižymi kompleksiskumu ir didele teisės šaltinių įvairove, o tai sudaro prielaidas nevienodam muitų teisinio reguliavimo priemonių taikymui tiriamų trečiųjų valstybių atžvilgiu tiek ES, tiek ir nacionaliniu (Lietuvos Respublikos) lygmeniu⁵². Ši problematika monografijoje nuosekliai

⁵¹ Šie lygmenys išskiriami atsižvelgiant į tai, kokie subjektai priima tarptautinę prekybą reguliuojančius sprendimus, koks yra jų pagrindų taikomų priemonių mastas ir turinys, žr. Juozas Radziukynas ir kt., *supra* note, 8: 44; Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 67–68, 178, 269, 274; Rafael Leal-Arcas, *International Trade and Investment Law* (Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2011), 1, 30, 39.

⁵² Pavyzdžiui, prof. A. Laurinavičius nurodo, jog išvardytos aplinkybės sąlygoja tai, kad tarptautinėje prekyboje susiduriama su „skirtingomis muitinių politikomis“, žr. Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 32, 70.

atskleidžiama tiriant teisinius ginčus, kylančius dėl muitų taikymo tarptautinėje prekyboje tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos, ir jų nagrinėjimo praktiką tarptautinėse institucijose (PPO ginčų sprendimo institucijose), ES (Teisingumo Teisme (TT)) ir nacionalinėse Lietuvos Respublikos teisminėse institucijose (Lietuvos vyriausiąjame administraciniame teisme) praktiką (nuo 2010 m. sausio 1 d. iki 2019 m. sausio 1 d.).

Pasirinkus nurodytą tyrimo tikslą bei uždavinius ir detaliai analizuojant muitų teisę bei jos taikymą PPO, ES ir nacionaliniu (Lietuvos Respublikos) lygmeniu visų pirma siekiama nustatyti, išnagrinėti atvejus, kai ES bendroji prekybos ir muitų politika bei jos įgyvendinimas trečiųjų valstybių atžvilgiu sudaro prielaidas pažeisti tarptautinės prekybos subjektų teises ir teisėtus interesus, taip pat yra nenuoseklus (-i), nevienodas (-a) ar prieštaringas (-a) PPO teisės ar, vertinant sisteminiu požiūriu, pačios ES teisės normų atžvilgiu. Vykdam tyrimą šiuo aspektu siekiama nustatyti, kuriais konkrečiais atvejais atskirų ES valstybių narių (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos) praktika muitų taikymo ir reguliavimo srityje skiriasi nuo bendrųjų ES muitų teisės nuostatų ir jų reikalavimų. Šiuo atveju, remiantis mokslinėje literatūroje pateikiamomis išvargomis⁵³, vadovaujamasi prielaida, jog praktiniu lygmeniu ES muitų teisės ir ES bendrojo muitų tarifo taikymas atskirose ES valstybėse narėse nėra visiškai suvienodintas ar net labai skiriasi. Akivaizdu, kad šios problemos turėtų būti neatidėliotinais sprendžiamos, nes neigiamai įtakoja pačios ES, kaip patikimo ir prognozuojamo tarptautinės prekybos partnerio, statusą, taip pat tarptautinės prekybos subjektų verslo ryšius, sąlygoja konfliktus tarp mokesčių mokėtojų (muitinės skolininkų) ir mokesčių administratorių (muitinės administracijų), neigiamai veikia atskirų ES valstybių narių ekonominę raidą, kenkia jų ekonominiam konkurencingumui, fiskaliniams interesams.

Be to, atkreiptinas dėmesys, kad šiuo darbu nesiekama atlikti išsamios atskirų trečiųjų valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos) ekonominės (prekybos) teisės⁵⁴, įtvirtinančios ir muitų taikymą apibrėžiančias teisės normas, analizės. Tokią tyrimo apimtį suponuoja tai, kad tyrimas visų pirma orientuojamas į ES ir Lietuvos Respublikos, kaip jos valstybės narės, poreikius (tiriamas ES ir nacionalinės muitų (muitinės) teisės funkcionavimas), todėl kitų trečiųjų valstybių nacionalinė ekonominė (prekybos) teisė⁵⁵ vertinama lyginamuoju aspektu, tiek, kiek ji reikšminga prekybiniais

⁵³ Kathrin Limbach, *Uniformity of Customs Administration in the European Union* (Oxford: Hart Publishing, 2015), 37–39; Tom Walsh, *supra* note, 29: 92; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 122; apie atskirų ES valstybių narių praktiką šioje srityje taip pat žr. Daniela Novačkova, „International Trade Economic Measures Applied in Slovakia“, *Czech Yearbook of International Law* IV (2013): 154.

⁵⁴ Mokslinėje literatūroje apibrėžiant visumą atskirų valstybių nacionalinės teisės normų, reguliuojančių ekonominę veiklą ir su ja susijusius teisinius santykius tarp valstybės (jos institucijų) bei privačių subjektų, *inter alia*, ir santykius, susijusius su prekių ir paslaugų judėjimu per valstybių išorines sienas, vartojamas bendras tarptautinės ekonominės arba prekybos teisės terminas, žr. Ralph Folsom, Michael Gordon, John Spanogle and Peter Fitzgerald, *International Business Transactions* (Eagan: West Publishers: 2009), 417; Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 82.

⁵⁵ Šio termino vartojimas svarbus tuo aspektu, jog muitų (arba muitinės) teisės terminai paprastai siejami tik su tarptautinės, ES ir nacionalinės (Lietuvos Respublikos) teisės sistemomis, tačiau neapima visų kitų nacionalinių teisės sistemų, kadangi jose muitų (muitinės) teisės vieta gali būti suprantama ir apibrėžiama skirtingai, žr. Alfonsas Laurinavičius, *supra* note, 3: 69–71; Igoris Romaškevičius, „Muitinio teisinio reguliavimo tikslų konkurencija (poliariskumas)“, *Jurisprudencija*, 48, 40 (2003): 52–53; Gediminas Valantiejus, „Evolution of customs law in Lithuania after the entry to the European Union: ten years of experience“, *Social Transformations in Contemporary Society: Annual Journal* 2, (2014): 83–84.

santykiams su ES reguliuoti ir pačiai ES muitų teisei tobulinti (atsižvelgiant į tai, kokie dėl jos nuostatų kyla prekybiniai ginčai PPO lygmeniu su ES). Tokios nuostatos buvo laikomasi atsižvelgiant pirmiausia į tyrimo praktinio pritaikomumo ir reikšmingumo ES teisei sistemai bei nacionalinei Lietuvos Respublikos teisei sistemai aspektą bei įvertinus, jog pats tyrimas buvo atliekamas būtent ES ir Lietuvos Respublikoje. Be to, monografijos pirmajame skyriuje atskirai nagrinėjama ir muitų, kaip tarptautinės prekybos reguliavimo priemonės, teisinė prigimtis bei jų reglamentavimo sistemos formavimosi ypatumai, vystymosi tendencijos ir probleminės sritys tarptautinėje ekonominėje teisėje.

Atliekant tyrimą pasitelkiami *loginis, analizės ir sintezės, sisteminis, lyginamasis ir profesinės patirties apibendrinimo (atliekama teismų ir kitų teisinius ginčus sprendžiančių institucijų (PPO ginčų sprendimo institucijų) praktikos analizė) mokslinio tyrimo metodai*. Taikant lyginamąjį metodą preziumuojama, jog pagrindiniai šio tyrimo parametrai yra tarptautinę prekybą reguliuojantys teisės institutai, kurie nustato tarifinius prekybos reguliavimo mechanizmus (įtvirtina ir apibrėžia apmokestinimo muitais taisykles, kaip pagrindinę tarifinę užsienio prekybos reguliavimo priemonę). Lyginamasis tyrimas orientuojamas į ES ir Lietuvos Respublikos poreikius: įvertinus muitų teisinio reguliavimo įvairiais lygmenimis praktiką ir užsienio valstybių patirtį, siekiama pateikti pasiūlymus dėl muitų reglamentavimo sistemos tobulinimo galimybių ir jų praktinio realizavimo aptarimą, t. y. siekiama išsiaiškinti, koku būdu nurodyti teisės institutai (apmokestinimo muitais taisyklės) veikia verslo integraciją į globalias rinkas per tarptautinę prekybą ir kokios lyginamosios analizės kontekste galimos jų tobulinimo perspektyvos, siekiant užtikrinti laisvą ir atvirą tarptautinę prekybą su tiriamomis BRICS regiono valstybėmis. Iš viso monografijoje išanalizuota daugiau kaip 150 PPO, TT ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtų ginčų bylų, taip pat aptariant muitų taikymo nacionalinę praktiką prekybos su Indijos Respublika atveju papildomai nagrinėjama Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės praktika (atsižvelgiant į tai, kad tiriamu laikotarpiu nebuvo priimta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimų šiuo klausimu). Be to, atliekant lyginamąją analizę buvo vertinama ir atskirų trečiųjų valstybių – Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos ir Indijos Respublikos – teisinė patirtis pasitelkiant tarptautinės prekybos reguliavimo tarifinius metodus (muitus), apibūdinamos jos sąsajos su analogiškais teisiniais institutais, įtvirtintais ES ir Lietuvos Respublikos teisėje, ir jų taikymo praktika.

Atlikto mokslinio tyrimo naujumą ir *mokslinę reikšmę* atskleidžia šie aspektai. Visų pirma monografijos originalumas pasizymi tuo, kad autorius atlieka kompleksinį ES muitų politikos įgyvendinimo ir muitų taikymo teisinio reguliavimo tyrimą tarptautinių prekybinių santykių su konkrečiomis trečiosiomis valstybėmis (Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos) kontekste. *Antra*, autorius tiria teisinį reguliavimą šioje srityje tiek tarptautiniu (PPO), tiek supranacionaliniu (ES), tiek nacionaliniu (Lietuvos Respublikos) lygmeniu ir identifikuoja galimas skirtingų lygmenų teisės normų kolizijas, pasiūlo jų sprendimo būdus, tiria tarptautinės (PPO), ES ir nacionalinės teisės santykio klausimus. Dėl šios priežasties atliktas tyrimas moksliniu požiūriu aktualus ne tik muitų teisės kontekste, bet ir daugelio kitų teisės šakų (*inter alia* tarptautinės viešosios teisės, ES materialinės teisės) doktrinos raidai, visose kitose srityse, kur susiduriama

su transnacionaliniu teisiniu reguliavimu. Pažymėtina, jog darbe autorius tiria ES priimtų muitų teisės aktų ir nacionalinių (Lietuvos Respublikos) muitų / muitinės teisės aktų atitiktį tarptautinei (PPO) teisei ir pateikia alternatyvius sprendinius, kaip ES ir nacionaliniu lygiu galėtų būti veiksmingiau užtikrinti ES bei Lietuvos Respublikos tarptautiniai įsipareigojimai šioje srityje. *Trečia*, atliktas tyrimas aktualus lyginamosios teisėtyros (komparatystikos) mokslo požiūriu, kadangi jame pateikiamos išvalgos, susijusios su galimybėmis harmonizuoti konkrečių teisės institutų (tarptautinės prekybos ir muitų srityje) reglamentavimą bei jų taikymo praktiką skirtingose teisinėse sistemose. *Ketvirta*, monografijoje taip pat sistemiškai analizuojami prekybiniai ginčai dėl muitų ir tematinės mokslinės analizės pagrindu teikiamos rekomendacijos, kaip tobulinti tarptautinės, ES ir nacionalinės muitų teisės normas, siekiant šalinti skirtingų teisinių sistemų konfliktus, priežastis kylantiems teisiniams ginčams ir kartu sudaryti palankias sąlygas tarptautinės prekybos plėtrai. *Penkta*, tyrimo mokslinis naujumas taip pat pasižymi tuo, kad jokių kitų autorių mokslinių kompleksinių muitų teisinio reguliavimo tyrimų, vertinant ES ir Lietuvos Respublikos (kaip ES valstybės narės) tarptautinę prekybą su BRICS regiono valstybėmis, nei užsienyje, nei Lietuvoje pastarąjį dešimtmetį atlikta nebuvo.

I. MUITŲ REGULIAVIMO PAGRINDAI IR PROBLEMOS ŠIUOLAIKINĖJE TARPTAUTINĖJE EKONOMINĖJE TEISĖJE

I.1. Muitų tarptautinio teisinio reguliavimo pagrindai ir bendrieji bruožai

I.1.1. Tarptautinės prekybos reikšmė ir jos teisinio reguliavimo priemonės

Apibrėžiant muitų sąvoką, vienas esminių jos požymių elementų, išskiriantis muitus iš visų kitų mokesčių, yra prekių, kaip šio mokesčio objekto, judėjimas tarp valstybių (joms kertant / gabenant jas per valstybių sienas), kadangi būtent su šiuo juridiniu faktu ir siejamas pats apmokestinimas muitais⁵⁶. Dėl šios priežasties muitų taikymui esminę reikšmę turi tarptautinės prekybos procesai⁵⁷, ekonomikos teorijoje tradiciškai apibūdinami tiesiog kaip pardavimo ir pirkimo procesai, vykstantys „tarp įvairių šalių pardavėjų, pirkėjų ir tarpininkų“⁵⁸. Jų pagrindu siekiant naudos (paprastai apibrėžiamos kaip skirtumas tarp prekės pasaulinės kainos ir vidaus rinkos kainos) vyksta šalių tarptautiniai mainai: vienoje valstybėje sukurtos prekės parduodamos pirkėjams (vartotojams) kitoje valstybėje, taip formuojasi ilgalaikiai santykiai tarp dviejų šalių, esančių skirtingose valstybėse / jurisdikcijose⁵⁹. Kitaip tariant, tai ekonominiai procesai, vykstantys tarp dviejų ir daugiau valstybių (prekiaujama už vienos valstybės sienų, naudojant įvairią valiutą (įskaitant ir užsienio), kuriai būdingi kursų svyravimai) ir kartu esantys valstybių socialinės ir ekonominės politikos bei jų nacionalinių vyriausybių veiklos objektu⁶⁰. Istoriniu aspektu tarptautinė prekyba (kuriai apibrėžti teisiškai vartojamas terminas „prekyba dideliu atstumu“ (angl. „*long distance trade*“)⁶¹) yra viena svarbiausių ekonominių santykių tarp valstybių forma, kurią galima sieti su visais istoriniais raidos laikotarpiais, pradedant pirmųjų ankstyvųjų žmonijos

⁵⁶ Kaip jau buvo minėta, į šį aspektą yra atkreipęs dėmesį ir TT savo praktikoje (bylose 2/62 ir 3/62; 52 ir 55/65; 7/68), žr. 201 išnašą „Įvade“, taip pat jis akcentuojamas ir teoriniu lygmeniu tiek užsienio, tiek ir Lietuvos Respublikos mokslininkų, žr., pvz., Talia Einhorn, Customs Law, *International. The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Volume II* (Oxford: Oxford University Press, 2012), 958; Eugenija Buškevičiūtė, *Veisiejai finansai, supra note*, 19: 242.

⁵⁷ Į tai yra atkreipęs dėmesį ir vienas iš šiuolaikinės ekonomikos teorijos pradininkų A. Smithas, kuris muitus taip pat apibrėžė kaip su tarptautine prekyba susijusius įprastus mokesčius, kurie buvo naudojami nuo „neatmenamų laikų“ (angl. „*from time immemorial*“), žr. Adam Smith, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776) (Oxford: Clarendon Press, 1976), 878–879.

⁵⁸ Žr., pvz., Vytautas Snieška, *Makroekonomika* (Kaunas: Technologija, 2005), 562.

⁵⁹ Žr. šiuo klausimu plačiau Vytautas Vengrauskas ir Neringa Perminienė, *Tarptautinis verslas: mokomoji knyga* (Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2002); Reda Keršienė, „Įmonių konkurencingumas globalizacijos sąlygomis“, *Ekonomika ir vadyba*, 13 (2008): 546–550; Dalia Bernatonytė, *Tarptautinės ekonomikos modeliai* (Kaunas: Technologija, 2010), 12–13, 28–29.

⁶⁰ Dalia Bernatonytė, *supra note*, 6: 33, Andrew Lang, „World Trade Law After Neo-Liberalism“, *Social & Legal Studies*, 23, 3 (2014): 410–411.

⁶¹ Būtina pažymėti, kad terminą „tarptautinė prekyba“ teisiniu požiūriu siūloma vartoti tik apibūdinant užsienio elementą turinčią prekybą nuo XVIII a. pab., kai teisės mokslo teorijoje buvo pradėtas nuosekliai vartoti pats „tarptautinės teisės“ terminas, žr. šiuo klausimu plačiau Mark W. Janis, „Jeremy Bentham and the Fashioning of „International Law“, *American Journal of International Law*, 78 (1984): 405, 408–409.

civilizacijų susikūrimu, Antika ar viduramžiais⁶². Dėl šios priežasties tarptautinė prekyba tradiciškai pateko ir į nacionalinio bei transnacionalinio (tarptautinio) teisinio reguliavimo sferą – juo labiau kad ir teisingumo užtikrinimas tarptautinėje prekyboje visuomet kėlė diskusinio pobūdžio teisinių klausimų. Pavyzdžiui, teisės filosofijos požiūriu tarptautinės prekybos reguliavimas vertinamas kaip neatsiejamai susijęs su vadinamojo paskirstomojo teisingumo įgyvendinimu⁶³, kuris, anot J. Rawls, apibūdina, kaip visuomenėje turėtų būti paskirstoma kuriamų vertybių visuma („socialinės pirminės prekės“ (angl. „social primary goods“))⁶⁴. Apibūdinant tarptautinės prekybos reguliavimo ypatumus šiuo (perskirstomojo teisingumo) aspektu galima sutikti su įvairių mokslininkų tradiciškai pateikiamais vertinimais, jog teisingų tarptautinės prekybos sąlygų užtikrinimas teisinėmis priemonėmis yra tapęs itin dažnu tarptautinių prekybinių ginčų tarp valstybių objektu, ypač atsižvelgiant į tai, jog tokius ginčus įtakoja ir interesų konfliktai pačių valstybių viduje⁶⁵.

Ekonominių požiūriu tarptautinės prekybos plėtrą sąlygoja ir veikia įvairios priežastys bei aplinkybės⁶⁶. Viena pagrindinių tarptautinės prekybos plėtos ekonominių prielaidų yra skirtingos gamybos sąlygos⁶⁷. Jas pirmiausia lemia nevienodai pasiskirstę ištekliai, kuriais disponuoja valstybės tiek dėl savo skirtingos geografinės padėties bei gamtinių sąlygų įvairovės, tiek dėl skirtingų gamybos našumo lygių – šios aplinkybės sąlygoja tai, kad ir valstybių galimybės efektyviai, t. y. mažesniais sąnaudomis nei pasaulinės prekių kainos, gaminti joms (jų gyventojams) reikalingas prekes yra nevienodos. Veikiant šiems veiksniams, valstybės siekia vidaus sąnaudų ekonomijos ir su ja susijusios naudos: specializuojasi parduoti (eksportuoti) tas prekes, kurias jos gali efektyviai gaminti, ir pirkti (importuoti) iš kitų valstybių prekes, kurių arba tiesiog neturi galimybių pagaminti, arba jų gamybos kaštai yra didesni nei importuojamų prekių kainos⁶⁸. Taip plėtojama laisva tarptautinė prekyba daugelio valstybių individualius teigiamus pranašumus paverčia bendra ekonomine nauda visiems, kartu užtikrindama vartotojų gerovę ir veiksmingą išteklių naudojimą⁶⁹. Būtina pastebėti, jog valstybių pastangas užtikrinti tarptautinės prekybos plėtrą (palankių

⁶² Douglass C. North and Robert P. Thomas, *Rise of the Western World: A New Economic History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1973), 26.

⁶³ John Linarelli, *supra* note, 8: 661, 666.

⁶⁴ John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971), 60–61.

⁶⁵ Wilhelm Ropke, *International Order and Economic Integration* (Dordrecht: Reidel, 1959), 15; Friedrich A. F. Hayek, *Law, Legislation and Liberty. Volume 3, The Political Order of the Free People* (Chicago: University of Chicago Press, 1979), 103. Papildomai pažymėtina, jog šis teorinis požiūris sąlygoja ir šio tyrimo objekto elementų pasirinkimą, t. y. būtent tarptautinių prekybinių ginčų dėl muitų analizę.

⁶⁶ Jacques J. Polak, *An International Economic System* (New York: Routledge, 2003), 17.

⁶⁷ Į šį aspektą yra atkreipę dėmesį dar šiuolaikinės ekonomikos teorijos pradininkai, pavyzdžiui, D. Ricardo (1821 m.), žr. plačiau John H. Jackson, *The World Trading System. Law and Policy of International Economic Relations* (Cambridge: MIT Press, 1997), 15.

⁶⁸ Dalia Bernatonytė, „Tarptautinės ekonomikos modeliai“, *supra* note, 59: 12.

⁶⁹ Apie šiuos laisvosios tarptautinės prekybos plėtos veiksnius žr. Paul Krugman, „What Should Trade Negotiators Negotiate About?“, *Journal of Economic Literature* 35 (1997): 113–114; John H. Jackson, *The World Trading System. Law and Policy of International Economic Relations*, *supra* note, 67: 12. Būtina pastebėti, jog tarptautinės prekybos plėtra gali sąlygoti ne tik bendrą ekonomikos efektyvumo padidėjimą, bet ir turėti neigiamų pasekmių, pirmiausia vietos gamintojams (mažina jų gaminamų prekių paklausą, neigiamai įtakoja kainodarą, didina paramos vietos pramonei poreikį) ir dėl šios priežasties teorijoje ir praktikoje jos poveikis nevisuomet vertinamas vienodai, žr. Rimantas Stanikūnas, *Konkurencijos politika: teorija ir praktika* (Vilnius: TEV, 2009), 49; taip pat žr. šiuo klausimu Michael R. Czinkota, Likka

prielaidų jai sudarymą) gali skatinti ir kiti aspektai, pavyzdžiui, fiskalinis, kai tarptautinė prekyba vertinama kaip valstybės pajamų šaltinis, ją plėtojant ir kartu apmokestinant importo mokesčiais (*inter alia* muitais): jei tik šie mokesčiai nėra dideli, didėjant prekių importui, gali didėti ir valstybės pajamos (surenkama daugiau mokesčių)⁷⁰. Galiausiai tarptautinę prekybą tyrinėjantys autoriai pastebi ir tai, jog valstybės yra linkusios prekiauti ir plėtoti prekybą net ir tuo atveju, jei gamybos sąlygos ar kiti ekonominiai veiksniai yra visiškai vienodi⁷¹: taip siekiama patenkinti skirtingus vartotojų skonius, polinkius ir prioritetus, t. y. į valstybę importuojant įvairias prekes iš kitų valstybių, užtikrinamas didesnis prekių pasirinkimas vartotojams (gyventojams).

Kartu akcentuotina ir tai, jog tarptautinės prekybos reikšmė vis didėja ir ji šiuolaikinėmis sąlygomis išlieka vienu svarbiausių ir dinamiškiausių pasaulinio ūkio veiksnių, o tarptautinis verslas ir pasaulinės prekybos sistema laikoma esmine ekonominio klestėjimo užtikrinimo priemone⁷². Šis reiškinys aiškinamas tuo, jog esminė modernios, XXI a. funkcionuojančios pasaulio ekonominės tvarkos savybė ir vienas jos raidos požymių yra pasaulinės ekonomikos globalizacija, kuri mokslinėje literatūroje (tiek teisinėje, tiek ir kitų socialinių mokslo sričių, pavyzdžiui, ekonomikos) apibrėžiama kaip socialinis procesas, kuriam vykstant tarptautinėje geografinėje erdvėje išskaidytos ekonominės veiklos (neapsiribojant vien tik tarptautine prekyba) integruojasi ir susiejamos į vieną tikslingai funkcionuojantį kompleksą, o jame tiek verslo subjektai, tiek ir kitos tarpvalstybinės bei nacionalinės struktūros „pasidalija ir pasiskirsto vaidmenimis ir atsakomybe“⁷³. Globalizacijos proceso socialinius, ekonominius bei teisinius aspektus ir jos pasekmes yra nagrinėję įvairūs autoriai, kurie kaip pagrindinę globalizacijos procesų ypatybę išskiria tai, kad nors, kaip jau buvo minėta, globalizacija prisideda prie visuotinės gerovės (*angl.* „welfare“) kūrimo ir ekonomikos augimo (ekonominio klestėjimo), iki šiol nepajėgė išspręsti tokių problemų kaip nevienodas materialinių vertybių ir ekonominio augimo rezultatų paskirstymas tarp atskirų pasaulio valstybių ar šių valstybių atskirtis (marginalizacija) tarptautiniuose ekonominiuose santykiuose⁷⁴. Galiausiai, kaip pažymi prof. J. T. Gathii, istoriniu požiūriu laisvosios prekybos skatinimas kaip globalizacijos pasekmė atskirais atvejais gali būti siejamas ir su tokiais neigiamais socialiniais ir / ar politiniais

---

A. Ronkainen and Michael H. Moffett, *International Business* (Mason, Ohio: Thomson/South Western, 2005); Peter Dicken, *Global Shift: Mapping the Changing Contours of the World Economy* (London: Sage, 2007).

⁷⁰ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 104; taip pat žr. Luc De Wulf, Jose B. Sokol et al., *Customs Modernization Handbook* (Washington DC: World Bank, 2005), 5–6; taip pat žr. I dalies IA priedą. Autoriaus vertinimu, būtina pastebėti, jog importo mokesčiai ir muitai išlieka gana svarbiu biudžeto pajamų šaltiniu tiek ES, tiek ir užsienio valstybėse ir tai taip pat sąlygoja būtinybę užtikrinti tinkamas teises prielaidas tarptautinės prekybos plėtrai, žr. šiuo klausimu paaiškinimus darbo „Įvade“ bei Henrik Horn, Petros C. Mavroidis et al., *Legal and Economic Principles of World Trade Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 46.

⁷¹ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 15.

⁷² Danutė Adomavičiūtė, *Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui* (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011), <https://epublications.vu.lt/object/elaba:1960045/index.html>, 20.

⁷³ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 19; Paththa Gangopadhyay, Manas Chatterji et al., *Economics of Globalization* (Burlington: Ashgate Publishing, 2005), 68–69, 77; taip pat žr. Wolfgang Benedek, Koen De Feyter and Fabrizio Marrella, *Economic Globalisation and Human Rights* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007); Martin Wolf, *Why Globalization Works* (New Haven: Yale University Press, 2004).

⁷⁴ Žr., pvz., Xinshen Diao, Agapi Somwaru and Terry Roe, „Globalisation: Welfare Distribution and Costs among Developed and Developing Countries“, *Review of Agricultural Economics* 28, 3 (2006): 399–407; taip pat šiuo klausimu žr. Marc Doucet, *Global Justice and Democracy: The Anti Globalisation Movement* (London: Routledge, 2010).

reiškiniams kaip nacionalizmas, agresija (agresyvus, puolamasis karas) ar net kolonializmas⁷⁵. Dėl šių priežasčių, analizuojant tarptautinės prekybos reguliavimo (*inter alia* taikant muitus), aktualias tarptautines tendencijas, autoriaus nuomone, būtina pastebėti, jog pastaruoju metu pastebima vis platesnė tiek teoriškai⁷⁶, tiek ir konkrečiais praktiniais veiksmais siūloma realizuoti globalizacijos procesų ar bent institucinių jų realizavimo mechanizmų kritika⁷⁷. Be to, būtina atkreipti dėmesį, jog globalizacijos proceso efektyvumą silpnina ir vis labiau plintanti tarptautinės prekybos reguliavimo fragmentacija, naudojant šiam reguliavimui ne vien universalias taisykles (PPO teisės normas), bet ir, pavyzdžiui, dvišalius bei daugiašalius tarptautinius susitarimus dėl prekybinių ir muitų sąjungų kūrimo⁷⁸. Autoriaus vertinimu, minėta tendencija šio tyrimo kontekste suponuoja būtinybę tirti tarptautinės prekybos tarp analizuojamų tarptautinės teisės subjektų reguliavimą kaip fragmentuotą reiškinį, susidedantį iš įvairių teisinio reguliavimo lygmenų.

Ekonomikos globalizacija paprastai siejama su XX a. vykusiais politiniais ir ekonominiais procesais, visų pirma Antrojo pasaulinio karo baigtimi 1945 m. ir, antra, Šaltojo karo pabaiga 1989–1991 m.⁷⁹ Šie autoriai akcentuoja, jog būtent nacionalinių ekonomikų destrukcija Antrojo pasaulinio karo metu paskatino valstybes ieškoti naujų sprendimų, kaip nukreipti ekonominius procesus į naują pasaulinę tvarką, pagrįstą geresnėmis sąveikos galimybėmis tarp skirtingų ūkio sistemų, skirtingo išsivystymo nacionalinių rinkų. Be to, tokios sąveikos efektyvesnį funkcionavimą įtakojo ir komandinės, valstybės kontroliuojamos ekonomikos žlugimas ir / arba transformacija pasibaigus Šaltajam karui, kas iš esmės atvėrė didesnes galimybes tarptautinės prekybos ir globalios ekonomikos plėtrai visame pasaulyje.

Taigi, galima konstatuoti, jog šiuolaikinėmis sąlygomis (ypač nuo XX a. pab.) tarptautinė prekyba ir jos teisinis reguliavimas bei tiek privačių (verslo) struktūrų, tiek ir valstybių funkcionavimas objektyviai ir neišvengiamai yra įtakojamas naujai susiklosčiusių ir kol kas vis labiau plėtojamų ekonomikos globalizacijos santykių⁸⁰. Savo ruožtu, analizuojant šiuos objektyviai susiklosčiusius ekonominius santykius teisiniu aspektu, pripažįstama, kad

⁷⁵ James Thuo Gathii, *War, Commerce and International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2010).

⁷⁶ Paprastai teisinėje literatūroje (ir teisės taikymo praktikoje) tokia kritika grindžiama žmogaus teisių apsaugos būtinybe ir demokratinės kontrolės ar net teisės viršenybės stoka sprendžiant ekonominės veiklos klausimus ne valstybių (nacionalinių), o tarptautiniu lygiu, žr. daugiau šiuo klausimu Jochen von Bernstorff, „International Law and Global Justice: On Recent Inquiries into the Dark Side of Economic Globalization“, *The European Journal of International Law* 26, 1 (2015): 283; William Scheuerman, *Liberal Democracy and the Social Acceleration of Time* (Baltimore, MD: The Johns Hopkins, 2004); Anne-Marie Slaughter, *A New World Order* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2004).

⁷⁷ Tarp tokių pavyzdžių galima nurodyti pastaruoju metu svarstomą (ir viešai deklaruojamą) galimybę pagrindinėms tarptautinės prekybos partnerėms, pavyzdžiui, JAV, pasitraukti iš tarptautinę prekybą reguliuojančių tarpvalstybinių organizacijų (PPO), žr. plačiau Gregory Shaffer and Henry Gao, *supra* note, 13: 183–184.

⁷⁸ Thomas Cottier, „The Common Law of International Trade and the Future of the World Trade Organization“, *Journal of International Economic Law*, 18 (2015): 5; taip pat žr. Donald McRae, „International Economic Law and Public International Law: The Past and The Future“, *Journal of International Economic Law* 17 (2014): 637.

⁷⁹ Douglas Irwin, *Against the Tide: An Intellectual History of Free Trade* (Princeton: Princeton University Press, 1978); Joseph Stiglitz, *Globalization and Its Discontents* (The New York: WW Norton & CO, 2002); Peter-Tobias Stoll and Frank Schorkopf, *WTO: World Economic Order, World Trade Law* (Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2006); Matthias Herdegen, *supra* note, 4.

⁸⁰ Žr., pvz., Aurelija Burinskienė, „Tarptautinė prekyba įmonių veiklos praktikoje“, *Verslas, vadyba ir studijos* 8, 1 (2010): 38; Kanishka Jayasuriya, *Globalization, sovereignty, and the rule of law: From political to economic constitutionalism?* *Constellations* 8 (2001): 442–460.

reglamentuojant tarptautinę prekybą globalizacijos sąlygomis pirmiausia siekiama pašalinti egzistuojančias prekybos kliūtis (angl. „trade barriers“)⁸¹. Pastebėtina, kad jų samprata šiuolaikinėje tarptautinėje prekybos teisėje yra labai plati ir apima ne tik nacionaliniu lygiu nustatytas tiesiogiai diskriminuojančias ar protekcionistinio pobūdžio priemones (tarp kurių patenka ir muitai⁸²), bet ir vidaus teisės normas, kurios sukelia nepagrįstus tarptautinės prekybos iškraipymus⁸³. Toks reiškinys nėra visiškai naujas pasaulio istorijoje⁸⁴; išnagrinėję tarptautinės prekybos, ilgalaikio ir trumpalaikio kapitalo bei darbo judėjimo duomenis, mokslininkai yra atkreipę dėmesį į panašaus pobūdžio tarptautinę ekonominę integraciją dar XIX a. pab. – XX a. pr. (1870–1914 m.), kurios mastas, P. Hirst ir G. Thompson vertinimu, lenkė net XX a. pab. rodiklius⁸⁵. Tačiau nurodytas pasaulinės tarptautinės ekonominės integracijos raidos etapas vis dar pasižymėjo nacionaliniu požymiu: tarptautinėje prekyboje vyravo savarankiškų (ekonominė prasme) įmonių mainai žaliavomis, maisto prekėmis ir gatavais pramoniniais produktais, pagamintais atskirose šalyse, o ir patys gamybos subjektai buvo nacionaliniai (pavyzdžiui, iš esmės neegzistavo tarptautinės korporacijos, kurių gamybinės ir prekybinės veiklos išplečiamos už nacionalinių valstybių sienų)⁸⁶. Be to, nurodytu laikotarpiu iš esmės neegzistavo tarptautinės prekybos reguliavimo sistemos daugiašaliu lygiu (pvz., tarptautinių organizacijų lygmeniu) ir nebuvo atsisakyta įvairių tarptautinės prekybos apribojimų taikymo, kuriais vietinės rinkos buvo ginamos nuo užsienio konkurencijos (tai ypač pastebima nuo XIX a. 8-ojo dešimtmečio iki pat XX a. vidurio)⁸⁷. Akcentuotina, kad per pastaruosius du dešimtmečius (po 1990-ųjų) pasaulio ekonomikoje pastebima vis labiau auganti prekių gamybos proceso fragmentacijos tendencija (tarptautinių prekių tiekimo grandinių (angl. „supply chains“) atsiradimas), kai geografiniu požiūriu tarp dviejų ar daugiau valstybių išskaidomos veiklos, susijusios su tos pačios prekės gamyba ar paslaugos teikimu⁸⁸. Galiausiai mokslinėje literatūroje pripažįstama, jog šiuolaikinė teisinė ir ekonominė tarptautinės prekybos samprata, susiformavusi XX a. pab., yra kur kas platesnė (tiek formaliu, tiek ir materialiu aspektu) ir apima ne vien tik klasikinę prekybą materialiu turtu (prekėmis) (angl. „tangible goods“), t. y. žaliavomis ir gatavais produktais, bet ir prekybą paslaugomis (angl. „services trade“), intelektinės nuosavybės produktais⁸⁹.

⁸¹ Daniel Bethlehem et al., *The Oxford Handbook of International Trade Law* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 32.

⁸² Tokios nuostatos, pavyzdžiui, laikomasi šiuo metu aiškinant PPO teisę (GATT susitarimo preambulę), kita vertus, PPO teisės nuostatos neįtvirtina valstybių įsipareigojimų visiškai atsisakyti muitų, tačiau įpareigoja jas pašalinti diskriminacinį jų taikymo pobūdį, žr. Rüdiger Wolfrum, Peter-Tobias Stoll and Holger Paul Hestermeyer et al., *WTO – Trade in Goods* (Leiden, the Netherlands: Koninklijke Brill NV, 2011), 51–52.

⁸³ Andrew Lang, *supra* note, 60: 419.

⁸⁴ Pathita Gangopadhyay, Manas Chatterji et al., *supra* note, 73: 57–58, 77.

⁸⁵ Paul Hirst and Grahame Thompson, „The Problem of Globalization: International Economic Relations, National Economic Management and the Formation of Trading Blocs“, *Economy and Society* 21, 4 (1992): 349.

⁸⁶ Vytautas Juščius, *supra* note, 1: 5.

⁸⁷ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 292, 422.

⁸⁸ Žr. Antoni Estevadeordal, Juan Blyde, Jeremy Harris and Christian Volpe, *Global Value Chains and Rules of Origin* (ICTSD and World Economic Forum: Geneva, 2013), 1; Richard Baldwin and Javier Lopez-Gonzalez, „Supply-Chain Trade: A Portrait of Global Patterns and Several Testable Hypotheses“, *National Bureau of Economic Research Working Paper* 18957 (2012): 1–5.

⁸⁹ Andrew Lang, *supra* note, 60: 408; Ralph Folsom, Michael Gordon and John A. Spanogle, *International Trade and Economic Relations: 3rd edition* (St. Paul, USA: Thomson West, a Thomson business, 2004), 17–18.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima sutikti su autoriais⁹⁰, pažyminčiais, jog būtent globalizacijos procesai, prasidėję XX a. viduryje ir nepertraukiamai besitęsiantys iki šių dienų, sąlygojo visiškai naujo pobūdžio liberalios ir atviros tarptautinės prekybos sistemos susiformavimą. Savo ruožtu ir pati tarptautinė prekyba (ypač prekyba prekėmis, kuri savo ruožtu gali būti ir muitų mokesčio objektas) yra laikoma pagrindiniu ir neatsiejamu globalizacijos elementu ir jos raidos veiksniumi⁹¹. Be to, būtent liberali ir atvira tarptautinės prekybos ir investicijų sistema bei sąlygų, užtikrinančių jos tinkamą funkcionavimą, sudarymas laikomi vienu iš veiksnių, padėjusių ir padedančių įveikti XXI a. pr. pasaulinės ekonominės ir finansų krizės (2007–2011 m.) pasekmes tiek tarptautiniu mastu, tiek *inter alia* ir Lietuvos Respublikoje⁹², sėkmingai ir efektyviai kovoti su skurdu, užtikrinti taiką ir saugumą⁹³. Taigi, kiekviena pasaulio valstybė siekia tvaraus ekonomikos augimo ir vystymosi būtent globalizacijos sąlygomis, kur tarptautinė prekyba išlieka vienu svarbiausių ir dinamiškiausių veiksnių, lemiančių pasaulio ekonomikos vystymąsi. Dėl šių priežasčių pritartina mokslinėje literatūroje išsakomiems vertinimams, jog šiuolaikinėmis sąlygomis jokia pasaulio valstybė iš esmės negali pasiekti tvaraus ekonomikos augimo aktyviai neįsitraukdama į tarptautinės prekybos procesus⁹⁴. Atitinkamai palankus ekonominis bendradarbiavimas su kitomis valstybėmis yra susijęs su konkrečiais teisiniais ir organizaciniais aspektais, daugelis kurių priklauso ir nuo valstybių nacionalinės teisės sistemos veikimo, pasitelktų nacionalinio teisinio reguliavimo priemonių, taikomų tarptautinėje prekyboje dalyvaujančių subjektų veiklos reguliavimui⁹⁵. Pavyzdžiui, kaip nurodo E. Bishop, įmonės, vykdančios tarptautinę prekybą, susiduria tiek su prekių gabenimo sunkumais, kalbiniais ir kultūriniais skirtumais, valiutos konvertavimo rizika, tiek ir su teisinėmis priemonėmis – įtvirtintais skirtingais muitų mokesčiais⁹⁶. Dėl šios priežasties nagrinėjant ekonominės integracijos mastą ir šiuolaikines tendencijas, neišvengiamai susiduriama su valstybių ekonominės erdvės (muitų teritorijų⁹⁷), ekonomi-

⁹⁰ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 23.

⁹¹ Mathias Herdegen, *supra* note, 4: 19–20.

⁹² Alfonsas Laurinavičius ir kt., *op. cit.*, 3: 23; Dalia Bernatonytė, *op. cit.*, 9–10, 271. Esminę tarptautinės prekybos reikšmę Lietuvos ekonomikos ir atskirų jos sektorių plėtros užtikrinimui pažymi ir kiti autoriai, žr., pvz., Šarūnas Bardauskas, „Lietuvos grūdų ir malybos produktų eksporto ir importo pokyčiai“, iš *Jaunasis mokslininkas 2010: mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys*, Astrida Slavickienė (red.) (Kaunas: Akademija, 2010), 22; Rasa Daugėlienė, „Nature of Trade Policy Between Lithuania and Russia: a Study on the Application of Trade Barriers in the Period of 2007–2014“, *Journal of Economics and Management Research* 4, 5 (2016): 41.

⁹³ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 39: 3, 5.

⁹⁴ Dalia Bernatonytė, „Tarptautinės ekonomikos modeliai“, *supra* note, 59: 12.

⁹⁵ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 32; Andrew Lang, *supra* note, 60: 411.

⁹⁶ Eric Bishop, *Finance of international trade* (Oxford: Butterworth-Heinemann, 2004), 224, į panašių rizikos veiksnių, ypač su valstybių vyriausybių veiksmams ir sprendimais susijusios politinės rizikos, egzistavimą atkreipia dėmesį ir kiti autoriai, žr., pvz., Svend Hollensen, *Global marketing: a decision-oriented approach: 5th edition* (Harlow: Financial Times Prentice Hall, 2011).

⁹⁷ Tarptautinėje viešojoje teisėje „muitų teritorija“ prilyginama valstybės išorės sienomis ribojamai teritorijai, į ją įtraukiant teritorinės jūros ir gretutinės zonos (ji negali tęstis toliau kaip 24 jūrmylės nuo bazinių linijų, nuo kurių matuojamas teritorinės jūros plotis), sąsiaurių, su kuriais ribojasi valstybė, teritoriją, dirbtines salas, įrenginius ir statinius jūros išimtinėje ekonominėje zonoje, tačiau į muitų teritoriją muitų eksklavai (valstybės teritorijos dalis, atskirta nuo savo šalies), taip pat laisvosios zonos ar laisvieji uostai; žr. Talia Einhorn, *supra* note, 56: 960.

nio suvereniteto⁹⁸ apsaugos problemomis. Todėl globalios integracijos kontekste reikšminga priemone procesams, susijusiems su tarptautiniu verslu, valdyti tampa tiek tarptautinė, tiek ir nacionalinė muitų (muitinės) teisė⁹⁹. Kaip nurodo tiek užsienio¹⁰⁰, tiek ir Lietuvos Respublikos mokslininkai¹⁰¹, šiame kontekste būtų netikslu muitų (muitinės) teisę ir kitas tarptautinę prekybą reguliuojančias teisės normas išimtinai sieti tik su apmokestinimo tvarkos ir mokesčių surinkimo mechanizmo nustatymu. Todėl daugelį tarptautinę prekybą ir muitus reguliuojančių nuostatų, priimtų tarptautiniu lygmeniu, iš tiesų galima vertinti kaip valstybių suderintą ir joms priimtą kompromisą. Jis nustatomas ir apibrėžiamas tuo tikslu, kad, viena vertus, sudarytų sąlygas tarptautinės prekybos plėtrai ir vystymuisi, tačiau kartu tenkintų pačių valstybių nacionalinius interesus, susijusius su jų vidaus rinkos apsauga. Tad jau aprašyti ekonomikos globalizacijos iššūkiai sąlygoja muitų (muitinės) teisės funkcijų plėtrą, prisideda prie jos reglamentuojamų teisinių santykių vertinimo transformavimo¹⁰².

Teisinių globalios pasaulio ekonomikos funkcionavimą ir jos plėtrą tyrinėję autoriai (pvz., M. Herdegen¹⁰³, T. Einhorn¹⁰⁴, A. Laurinavičius¹⁰⁵) pažymi, jog šiuolaikinė pasaulio ekonominė (ūkio) sistema yra pagrįsta iš esmės dviem pagrindiniais principais: 1) nuostata, kad būtent liberali, atvira tarptautinės prekybos sistema, plėtojant ekonominę gerovę, yra esminis faktorius tenkinant tarptautinius vartojimo poreikius ir užtikrinant stabilią ekonomiką; 2) nuostata, jog ekonominiai santykiai tarp valstybių turi būti kuriami kaip bendra, suderinta ir visas valstybes kaip lygiavertes partneres susiejanti taisyklių (standartų) sistema sprendžiant standartų įgyvendinimo klausimus ir kilusią interesų įtampą susitarimais, t. y. kuo mažiau vienašališkai kišantis į šiuos santykius pačiai valstybei (savaržant nacionalinių vyriausybių galimybes nustatyti priemones, ribojančias arba iškreipiančias tarptautinę prekybą prekėmis).

Taigi, kaip jau buvo minėta, nagrinėjant ekonominės integracijos mastą ir šiuolaikines tendencijas, neišvengiamai susiduriama su valstybių ekonominės erdvės (muitų teritorijų¹⁰⁶), ekonominio suvereniteto apsaugos problemomis, todėl muitų (muitinės) teisė globalios integracijos kontekste tampa reikšminga priemone procesams, susijusiems su

⁹⁸ Atsižvelgiant į aktualią Tarptautinio Teisingumo Teismo praktiką, valstybių ekonominis suverenitetas šiuolaikiniame tarptautinės viešosios teisės kontekste suprantamas ir aiškinamas kaip kiekvienos valstybės fundamentali teisė pačiai pasirinkti ir plėtoti savo ekonominę sistemą, žr., pvz., International Court of Justice, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA), 1984 ICJ Rep 108; 205, 263 punktai.

⁹⁹ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 32.

¹⁰⁰ Andrew Lang, op. cit., 414–415.

¹⁰¹ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 594.

¹⁰² Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 33.

¹⁰³ Matthias Herdegen, *supra* note, 4.

¹⁰⁴ Talia Einhorn, *supra* note, 56: 959.

¹⁰⁵ Alfonsas Laurinavičius ir kt., op. cit.

¹⁰⁶ Tarptautinėje viešojoje teisėje „muitų teritorija“ prilyginama valstybės išorės sienomis ribojamai teritorijai, į ją įtraukiant teritorinės jūros ir gretutinės zonos (ji negali tęstis toliau kaip 24 jūrmylės nuo bazinių linijų, nuo kurių matuojamas teritorinės jūros plotis), sąsiaurių, su kuriais ribojasi valstybė, teritoriją, dirbtines salas, įrenginius ir statinius jūros išimtinėje ekonominėje zonoje, tačiau į muitų teritoriją muitų eksklavai (valstybės teritorijos dalis, atskirta nuo savo šalies), taip pat laisvosios zonos ar laisvieji uostai; žr. Talia Einhorn, op. cit., 960.

tarptautiniu verslu, valdyti¹⁰⁷. Ekonomikos globalizacijos iššūkiai reikalauja plėsti muitų (muitinės) teisės funkcijas, keisti požiūrį į muitinius teisinius santykius¹⁰⁸. Kaip nurodo A. Medelienė, šiame kontekste būtų klaidinga muitų (muitinės) teisę sieti išimtinai tik su apmokestinimo tvarkos ir mokesčių surinkimo mechanizmo nustatymu: daugelį tarptautinę prekybą reguliuojančių nuostatų, priimtų tarptautiniu lygmeniu, galima vertinti kaip kompromisą tarp valstybių tam, kad, viena vertus, jos skatintų tarptautinę prekybą, tačiau kartu maksimaliai apsaugotų kiekvienos iš valstybių vidaus rinką, tenkintų valstybių nacionalinius interesus¹⁰⁹.

Šiuo aspektu pagrįstai gali būti keliamas klausimas, kaip konkrečiai valstybių suverenitetas gali būti suderintas su šiuolaikiniais ekonominiais tarptautinės prekybos santykiais ir globalios ekonomikos (globalios rinkos) susiformavimu XX a., kuris susijęs su bendrai veikiančių tarptautinių verslo subjektų funkcionavimu, giluminiais ekonominiais ryšiais tarp valstybių, juose veikiančių verslo subjektų ir vartotojų? Juk, kaip pažymi prof. J. Linarelli, nepaisant to, kad globalizacija ir su ja susijusių tarptautinių sutartinių išipareigojimų daugėjimas neišvengiamai ir neginčijamai daro poveikį valstybėms¹¹⁰, teoriniu ir praktiniu lygmeniu pastebima ir tai, jog XX–XXI a. sandūroje išskirtine visos tarptautinės visuomenės (bendruomenės) ypatybe tapo pripažinimas suverenos teritorinės valstybės kaip fundamentalaus politinio teisėtumo vieneto¹¹¹. Šioje koncepcijoje itin didelė svarba tenka valstybių suverenitetui – valstybinės valdžios bruožui, pasireiškiančiam valstybės valdžios viršenybe, savarankiškumu ir nepriklausomybe santykiuose su bet kuria valdžia šalies viduje (vidaus suverenitetas) bei tarptautiniuose santykiuose (išorės suverenitetas)¹¹². Atitinkamai nuostata, kad tokie vienetai kaip valstybės nesiskiria savo funkcijomis, nes visiems reikia visiško suvereniteto, laikoma priimtina ir privilegijuota vertybe, pagrindine politinės sistemos norma¹¹³, ji tiesiogiai įtvirtinta ir pagrindiniuose tarptautiniuose dokumentuose (Jungtinių Tautų Įstatų 2 str. 7 p.).

Remiantis šiomis įžvalgomis galima konstatuoti, kad nei ekonomikos globalizacijos procesai, nei šiuolaikinės tarptautinės prekybos sistemos susiformavimas teisiniu ir praktiniu (objektyviu) požiūriu iš principo nepaneigia valstybių išorinio ir vidinio suvereniteto ekonominių santykių srityje. Šiuo požiūriu, kaip pastebi prof. V. Vadapalas, būtų tikslinga kalbėti ne apie valstybių suvereniteto doktrinos atsisakymą ar eliminavimą, bet tam tikrą jos evoliuciją¹¹⁴. Taip nuo XX a. vidurio tradicinis individualistinis absoliutaus valstybių suvereniteto režimas pradėjo užleisti vietą naujam tarpusavio priklausomybės režimui, kuris reiškia, kaip yra pažymėjęs Tarptautinis Teisingumo Teismas byloje *Nikaragva v. JAV* (1986), jog nors „kiekviena valstybė turi fundamentalią teisę pasirinkti ir plėtoti savo [...]

¹⁰⁷ Alfonsas Laurinavičius, „Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai“, *supra* note, 23: 25.

¹⁰⁸ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *op. cit.*

¹⁰⁹ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 594.

¹¹⁰ John Linarelli, *supra* note, 8: 622.

¹¹¹ Barry Buzan, *supra* note, 3: 219.

¹¹² Gediminas Mesonis, *supra* note, 3: 125; Patrick Dunleavy ir Brendan O’Leary, *Valstybės teorijos: liberaliosios demokratijos politika* (Vilnius: Eugrimas, 1999); Stasys Vansevicius, *Valstybės ir teisės teorija* (Vilnius: Justitia, 2000).

¹¹³ Barry Buzan, *op. cit.*, 219.

¹¹⁴ Vilenas Vadapalas, *Tarptautinė teisė: bendroji dalis* (Vilnius: Eugrimas, 1999), 177.

ekonominę [...] sistemą“, jos „vidaus politika yra jos išimtinės kompetencijos dalis, be abejo, su sąlyga, kad valstybė nepažeidžia jokio savo įsipareigojimo pagal tarptautinę teisę“¹¹⁵. Tai reiškia, kad valstybės suverenitetui (visų pirma jos vidaus suverenitetui) priskirtiną sritį sudaro visi valstybės vidaus gyvenimo klausimai, išskyrus tuos, kuriuos ši valstybė savo sudaryta sutartimi įsipareigojo spręsti santykiuose su kitomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis, ir tuos, kuriuos bendroji tarptautinė teisė laiko tarptautinio reguliavimo ar apsaugos dalykais. Pavyzdžiui, kaip pažymi prof. T. Einhorn, tiek, kiek valstybės neapribojo savo suverenių galių tarptautinėmis sutartimis, jos yra laisvos vienašališkai nustatyti nacionalinius muitus, t. y. reguliuoti tarptautinę prekybą. Tokia nuostata visiškai suderinama ir su dar prof. M. Romerio plėtotą koncepcija dėl valstybių „suvereniteto reliatyvumo“ veiksmų: prof. M. Romeris, iš principo neigdamas universalios tarptautinės vyriausybės ar tarptautinės „faktinės“ Vyriausybės galimybę¹¹⁶, sutiko su tuo, jog tarpininkavimo pagrindu savo veiklą ji turi derinti su tarptautinio junginio reikalavimais, normuojančiais šios veiklos ribas¹¹⁷.

Tai, kad modernių ekonominių santykių ir globalios ekonomikos (rinkos) susiformavimas nepaneigia valstybių suvereniteto, net priešingai, iškelia jo įtvirtinimo būtinybę, kaip priemonę įveikti tam tikrą tarptautinės anarchijos būseną (siekti „tobulos anarchijos“), pastebi ir kiti autoriai, pavyzdžiui, jau minėtas prof. B. Buzan. Jis nurodo, kad būtent suverenių valstybių sistema (kaip istorinė realybė) gali būti vienintelis būdas sukurti stabilią tarptautinę tvarką, ir atmeta galimybę, jog tarptautinius ekonominius santykius (pasaulinę rinką) reguliuojanti tarptautinė vyriausybė veiktų efektyviau nei suverenos valstybės tam tikros objektyviai egzistuojančios tarptautinės „anarchijos“ sąlygomis: „Nors pasaulinė rinka gali būti nestabili, nes ji yra blogai valdoma, šis nestabilumas gali būti mažesnė blogybė, palyginti su galimomis tokio vadovavimo, kuris galėtų visiškai užgniaužti rinką, pasekmėmis.“¹¹⁸ Analogiškas tendencijas yra pastebėjęs ir prof. R. Gilpin, kuris nurodo, jog, nepaisant glaudžios ekonominės integracijos procesų, „ekonominis nacionalizmas, atrodo, veiks tarptautinius santykius, kol egzistuos pati valstybių sistema“¹¹⁹. Kitaip tariant, ekonomikos ir tarptautinės prekybos globalizacija nereiškia, jog nelieta nacionalinės valdžios atsakomybės už tarptautinės prekybos nuostatų įgyvendinimą¹²⁰. Taigi, galima daryti išvadą, kad šiuolaikinės globalios rinkos sąlygomis, net ir vykstant ekonominės integracijos procesams, jokių būdu nėra atsisakoma valstybių suvereniteto koncepcijos reguliuojant tarptautinę prekybą.

Nurodytus procesus tyrinėję autoriai taip pat laikosi nuomonės, kad šios tendencijos, susijusios su valstybių ekonominio suvereniteto realizavimu, atspindi atskirų valstybių

¹¹⁵ International Court of Justice, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA)*, 1984, ICJ Rep 108.

¹¹⁶ Žr., pvz., M. Romerio studijoje „Suverenitetas“ išsakytą kritiką dėl Ambasadorių konferencijos (tarptautinės institucijos, veikusios po Pirmojo pasaulinio karo) priimtų aktų teisinės galios ir diskusiją dėl šių aktų reikšmės sprendžiant Vilniaus krašto pripažinimo Lenkijos valstybei klausimą; Mykolas Romeris, *Suverenitetas* (Vilnius: Pradai, 1995), 238.

¹¹⁷ *Ibid.*, 251.

¹¹⁸ Barry Buzan, *supra* note, 3.

¹¹⁹ Robert Gilpin, *Tarptautinių santykių politinė ekonomija* (Vilnius: Algarvė, 1998).

¹²⁰ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2.

nacionalinėje teisėje, konkrečiai – jų ekonominėje (ūkinėje) teisėje, kuri apima visų pirma viešosios teisės normas, principus, teises priemones, skirtas (adresuotas) ekonominėje (ūkinėje) apyvartoje dalyvaujantiems asmenims ir ekonominių (ūkinių) visuomeninių santykių (*inter alia* tarptautinės prekybos, importo ir eksporto operacijų) reglamentavimui¹²¹. Mokslinėje literatūroje laikomasi nuostatos, kad šie atskirų valstybių teisės sistemoje atspindintys procesai yra sudėtingi ir sukelia nemažai sprendinių teisinių problemų, susijusių su nacionalinės ir tarptautinės ekonominės teisės santykiu¹²², ypač tais atvejais, kai tą patį santykį užsienio prekybos srityje reglamentuoja tiek tarptautinės, tiek supranacionalinės (pavyzdžiui, ES teisė), tiek ir nacionalinės teisės normos¹²³. Dėl šios priežasties autoriai, nagrinėjantys tarptautinės prekybos (*inter alia* ir muitų) teisinį reguliavimą (pvz., prof. R. Leal-Arc), išskiria vienašališko (angl. „*unilateralism*“), dvišalio / regioninio (angl. „*bilateralism*“ / „*regionalism*“), daugiašalio (angl. „*multilateralism*“, „*plurilateralism*“) teisinio reguliavimo koncepcijas¹²⁴. Remiantis šia klasifikacija, kurią vartoja ir kiti mokslininkai¹²⁵, daugiašalis ir dvišalis reguliavimo lygmuo siejamas su tarptautinės prekybos reguliavimu tarptautinių organizacijų, pavyzdžiui, PPO, lygmeniu priimant daugiašalius susitarimus bei tarp susitariančių šalių (tarptautinės teisės subjektų) sudarant preferencinius (lengvatinius) prekybos susitarimus. Tuo tarpu remiantis vienašališkumo („*unilateralism*“) koncepcija, valstybės ir / ar regioninės tarptautinės organizacijos, jungiančios atskiras valstybes į ekonomines bendrijas (sąjungas), savo nuožiūra (vienašališkai) taiko tarptautinės prekybos liberalizavimo ar ribojimo priemones, pavyzdžiui, Europos Sąjungoje (ES) taikoma Bendrųjų preferencijų sistema (angl. „*Generalized System of Preferences*“), kurios pagrindu ES vienašališkai netaiko muitų iš atskirų besivystančių valstybių importuojamoms prekėms. Taigi šie tarptautinio teisinio reguliavimo lygmenys atsispindi ir ES teisėje bei ES muitų

¹²¹ Pažymėtina, kad teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl termino „ekonominė teisė“ apibrėžties, kadangi greta šio termino, apibrėžiant ekonominius santykius reguliuojančių valstybės nacionalinės teisės normų sistemą vartojami ir terminai „verslo teisė“, „komercinė teisė“, „ūkinė teisė“, „prekybos teisė“. Tačiau terminas „ekonominė teisė“, arba, kaip nurodo prof. M. Herdegen, „ekonominių santykių teisė“, vartotinas atsižvelgiant į tai, kad būtent šiai kategorijai priskiriamos ne tik privatinės, bet ir viešosios (administracinės, mokesčių ir muitų (muitinės) teisės) normos, reguliuojančios tarptautinę prekybą, importą ir eksportą, žr., pvz., Оксана М. Олейник et al., *Предпринимательское (хозяйственное) право: Том 2* (Москва: Юрист, 2002); Виталий Иванович Видяпин et al., *Экономическое право: хрестоматия, Том 2* (Санкт-Петербург: Питер, 2004); Norbert Wimmer und Thomas Müller, *Wirtschaftsrecht. International – Europäisch – National* (New York: NY Springer, 2012); Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 82.

¹²² *Ibid.*, 269; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 70; Asif H. Qureshi and Andreas R. Ziegler, *International Economic Law* (London: Sweet & Maxwell, 2007), 109–111. Tarp tokio pobūdžio problemų nurodyti mokslininkai mini teisės normų kolizijų, tarptautinės ekonominės teisės šaltinių taikymo ir jų statuso nacionalinėse teisinėse sistemose klausimus, kurie atskirose valstybėse šiuo metu sprendžiami nevienodai.

¹²³ Žr. šiuo klausimu (kiek tai susiję su ES praktika) Saida el Boudouhi, „The national judge as an ordinary judge of international law? Invocability of treaty law in national courts“, *Leiden Journal of International Law* 28, 2 (2015): 297; Isabelle van Damme, „Case C-414/11 Daiichi: The Impact of the Lisbon Treaty on the Competence of the European Union over the TRIPS Agreement“, *Cambridge Journal of International and Comparative Law* 4, 1 (2015): 79.

¹²⁴ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 1, 30–31, 39–40; 69–70.

¹²⁵ Panašios pozicijos laikosi ir prof. M. Herdegenas, kuris atskirai nagrinėja tarptautinės prekybos (ir muitų) reguliavimą PPO lygmeniu, regioniniu / dvišaliu lygmeniu (pagrįstu valstybių regionine ar dvišale ekonomine integracija) ir akcentuoja nacionalinio (pagrįsto nacionaline ekonomine teise) reglamentavimo lygmens egzistavimą, žr. Matthias Herdegen, *op. cit.*, 77–78, 184, 274–275.

politikos įgyvendinime¹²⁶, išskiriant skirtingas (pagal savo teisinę prigimtį) ES bendrosios prekybos ir muitų politikos priemonės¹²⁷. Dėl šios priežasties tolesnio tyrimo kontekste taip pat atsižvelgiama į šių skirtingų teisinio reguliavimo lygmenų egzistavimą, o muitų taikymo problematika nagrinėjama kiekvieno specifinio lygmens kontekste¹²⁸.

Vienašališkomis priemonėmis reguliuodamos tarptautinę prekybą, valstybės arba gali laikytis susitarimų reglamentuoti ekonomikos sritis pagal tarptautinėse sutartyse apibrėžtas sąlygas ir sukurti palankias sąlygas valstybėms partnerėms naudotis savo rinka, t. y. šalinti laisvosios prekybos trukdžius, arba, priešingai, nustatyti ir taikyti tarptautinės prekybos teisinius apribojimus (*inter alia* muitus). Kaip istoriniu požiūriu nuo XX a. buvo pažymima teisės ir ekonomikos mokslo darbuose, pavyzdžiui, kaip nurodo prof. W. Ropke, F. A. Hayek ir E. U. Petersmann, tokių apribojimų taikymas istoriškai dažniausiai siejamas su įvairių interesų grupių poveikiu valstybės viduje, siekiu apsaugoti vietinę pramonę ir vietinius gamintojus nuo užsienio prekių konkurencijos¹²⁹. Panašios nuomonės laikosi ir dabartiniai autoriai, pavyzdžiui, G. M. Grossman ir H. Horn, kurie akcentuoja, kad, taikant tokias priemones (*inter alia* ir muitų) pirmiausia siekiama apsaugoti nacionalinius interesus, dažniausiai neatsižvelgiant į didesnę galimą neigiamą jų poveikį (neefektyvumą) tarptautiniu mastu ar įtaką užsienio partneriams¹³⁰. Tačiau šių priemonių taikymas, pavyzdžiui, importo mokesčių (muitų) padidinimas, gali būti vertinamas ir kaip efektyvi apsaugos priemonė naujai, besivystančiai nacionalinei ūkio šakai, kuri dar nėra įsitvirtinusi rinkoje ir kuri nėra pajėgi konkuruoti su importuojamomis prekėmis, o tai ypač aktualu besivystančioms valstybėms¹³¹. Vienašališkų tarptautinės prekybos valstybinio reguliavimo metodų ir teisinių mechanizmų yra įvairių, tačiau mokslinėje literatūroje (kiek tai susiję būtent su prekybos prekėmis teisiniu reguliavimu¹³²) visi jie skirstomi į (i) tarifinius (muitai, tarifinės kvotos), kurie pagrįsti prekių importo apmokestinimu naudojant muitų tarifus ir (ii) netarifinius (kvotos (leistino produkcijos importo ar eksporto apimtys nustatymas), licencijavimo, subsidijavimo taisyklės), kurie nėra susiję su papildomu prekių ir (ar) paslaugų importo apmokestinimu, tačiau riboja tarptautinę prekybą ir užsienio kilmės prekių

¹²⁶ Žr., pvz., Sieglinde Gstohl and Dirk de Bievre, *The Trade Policy of the European Union* (London: Palgrave, 2018), 47–48, 204–205; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 44.

¹²⁷ Žr., pvz., Paul Craig and Grainne de Burca, *EU law: text, cases, and materials* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 337.

¹²⁸ Plačiau šis klausimas nagrinėjamas monografijos II skyriuje, kuriame taip pat apibrėžiama ES muitų politikos samprata.

¹²⁹ Wilhelm Ropke, *supra* note, 65: 15; Friedrich A. F. Hayek, *supra* note, 65: 103; Ernst-Ulrich Petersmann, *Constitutional Functions and Constitutional Problems of International Economic Law: International and Domestic Foreign Trade Law and Foreign Trade Policy in the United States, the European Community and Switzerland* (Fribourg: University Press Fribourg, 1991), 221.

¹³⁰ Henrik Horn, Petros C. Mavroidis et al., *supra* note, 70: 15, 25–27.

¹³¹ Talia Einhorn, *supra* note, 56: 958; Juozas Bagdanavičius ir kt., *Ekonomikos terminai ir sąvokos* (Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1999), 138.

¹³² Būtina pažymėti, kad visiškai detalios tarptautinės prekybos teisinio reguliavimo vienašališkų metodų klasifikacijos nėra, nes nėra vieningo požiūrio į leistinas tarptautinės prekybos kliūtis, be to, ši klasifikacija skiriasi priklausomai nuo prekybos objekto, pavyzdžiui, specifiniai reguliavimo metodai ir prekybos kliūtys išskiriamos analizuojant tarptautinę prekybą paslaugomis, žr., pvz., Neringa Langvinienė ir Rima Žitkienė, „Opportunities for Lithuania to Become a Full Member of International Services Market“, *Societal Studies* 3, 3 (2011): 929–944, taip pat žr. Andrew Lang, *supra* note, 60: 419–418.

ar paslaugų patekimą į atitinkamos valstybės vidaus rinką¹³³. Ši teisinio reguliavimo metodų klasifikacija paprastai taikoma prekių atžvilgiu, tuo tarpu analizuojant prekybos paslaugomis reguliavimą teoriniu požiūriu gali būti išskiriamos tiesioginės diskriminuojančios kliūtys, netiesioginės diskriminuojančios kliūtys, tiesioginės nediskriminuojančios kliūtys bei netiesioginės nediskriminuojančios kliūtys, apribojančios prekybą paslaugomis¹³⁴.

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, tarifinėmis tarptautinės prekybos prekėmis reguliavimo priemonėmis pirmiausia laikomi muitai ir tarifinės kvotos¹³⁵. Muitai paprastai apibrėžiami kaip netiesioginiai valstybės mokesčiai, kuriais apmokestinamos prekės, gabenamos per valstybės sieną¹³⁶, t. y. mokesčiai, kuriuos reikia sumokėti dėl to, kad prekės importuojamos į tam tikrą muitų teritoriją arba iš jos eksportuojamos¹³⁷. Šis dvejetainis muitų pobūdis susijęs su skirtingomis jų funkcijomis: *importo muitai* atlieka fiskalinę (valstybės biudžeto ir valstybės pajamų papildymo) ir protekcinę funkciją (jais gali būti siekiama apsaugoti nacionalinę rinką nuo užsienio prekių konkurencijos, dėl šios priežasties (jei ši konkurencija pripažįstama nesąžininga) prekių importas gali būti papildomai apmokestinamas ir taikant *preybos apsaugos priemones (prekybos apsaugos muitus)*¹³⁸), kai tuo tarpu *eksporto muitai* atlieka balansavimo funkciją ir taikomi siekiant apsaugoti nacionalinius išteklius ir riboti išvežamų prekių ar žaliavų, kurių trūksta nacionalinėje rinkoje, kiekį¹³⁹. Be to, be muitų, tarifinėms tarptautinės prekybos reguliavimo priemonėms pagal panašų ekonominį poveikį priskiriamos tarifinės kvotos – tai įvežamų arba išvežamų prekių kiekybinis (pagrįstas prekių kiekiu) arba vertybinis (pagrįstas prekių verte) apribojimas: iki nustatytų kvotų ribų prekės įvežamos be muitų arba taikant nedidelį muitų tarifą, o viršijus nustatytą ribą prekes leidžiama įvežti tik pritaikius įprastinius, didesnius muitus¹⁴⁰. Pavyzdžiui, tokiu būdu ES šiuo metu funkcionuoja tarifinių kvotų mechanizmas suspenduojant muitus bei leidžiant įmonėms tam tikrą laiką ir įsigyti tarptautinėse rinkose tam tikrą kiekį žaliavų, pusgaminių ir sudedamųjų dalių mažesne kaina (be muitų)¹⁴¹. Kita vertus, nors dalis autorių (pavyzdžiui, prof. D. Bernatonytė) ekonominiu požiūriu tarifines kvotas nagrinėja kartu su muitais (kaip importo muitų atmainą)¹⁴², teisiniu požiūriu tarifinių kvotų teisinio reguliavimo prigimtis skiriasi nuo muitų (atsižvelgiant į tai, kad PPO teisėje deklaruojama jų konvertavimo į muitus būtinybė¹⁴³), todėl

¹³³ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 312, 382–383. Analogiška klasifikacija vartojama ir užsienio autorių darbuose, žr. šiuo klausimu Ralph Folsom, Michael Gordon and John A. Spanogle, *supra* note, 89: 19–20.

¹³⁴ Neringa Langvinienė ir Rima Žitkienė, *supra* note, 132: 929–944.

¹³⁵ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 104; Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 312.

¹³⁶ Eugenija Buškevičiūtė, „Viešieji finansai“, *supra* note, 19: 242. Atkreiptinas dėmesys, kad, pagal PPO teisę, „muitų“ sąvoka aiškinama plačiai ir apima apmokestinimo priemones, nustatomas importo arba eksporto operacijų (ir tarptautinių apmokėjimų už jas) atžvilgiu, žr. Rüdiger Wolfrum, Peter-Tobias Stoll and Holger Paul Hestermeyer et al., *supra* note, 82: 63.

¹³⁷ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 720.

¹³⁸ Šiems muitams priskiriami antidempingo ir kompensaciniai muitai, žr., pvz., Edmond McGovern, *International Trade Regulation* (Exeter: Gobeifield Press, 2012), 12.11-3–12.11-5.

¹³⁹ Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 104.

¹⁴⁰ Žr., pvz., Gediminas Davulis, *Ekonomikos pagrindai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009), 336.

¹⁴¹ Žr. „Komisijos komunikatą dėl autonominio tarifo sustabdymo ir kvotų“, *Official Journal C* 363 (2011).

¹⁴² Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 372.

¹⁴³ Žr. Henrik Horn, Petros C. Mavroidis et al., *supra* note, 70: 122–123.

šiam darbe atliekant tyrimą koncentruojamasi tik į visų aukščiau nurodytų muitų taikymo rūšių ypatumus, detaliau nenagrinėjant tarifinių kvotų taikymo problemų.

Muitų, kaip pagrindinių tarifinių tarptautinės prekybos reguliavimo priemonių, ekonominis vaidmuo šiuolaikinėje ekonominėje ir ūkio sistemoje vertinamas nevienareikšmiškai. Pavyzdžiui, kaip pastebi L. de Wulff ir J. B. Sokol, pirminis ir svarbiausias muitų taikymo argumentas yra fiskalinis – muitai yra papildomas valstybės pajamų šaltinis, kurio pagalba valstybės surenka daugiau pajamų į savo biudžetą (tai ypač svarbu tuo atveju, jei valstybė susiduria su sunkumais surinkdama iš mokesčių mokėtojų jiems taikomus tiesioginius mokesčius)¹⁴⁴. Antrasis argumentas yra protekcinis: taikydamos muitus valstybės bando apsaugoti vietos gamintojus nuo užsienio prekių konkurencijos. Tačiau kartu akcentuojama, kad protekcinis muitų poveikis (ypač prekybos apsaugos muitų poveikis¹⁴⁵) turi ir neigiamų aspektų, pavyzdžiui, jais gali būti piktnaudžiaujama siekiant apsisaugoti nuo konkurencingo importo ar gali nukentėti galutiniai vartotojai, kurie praranda galimybę įsigyti importuojamų plataus vartojimo prekių už mažesnę kainą¹⁴⁶. Be to, didesnių muitų įvedimas (ypač mažose valstybėse) gali stabdyti ekonomikos vystymąsi, mažinti gamybos efektyvumą¹⁴⁷. Vis dėlto nepaisant šių aspektų, šiuolaikinėmis laisvos ir atviros prekybos sąlygomis muitai išlieka klasikine ir dažniausiai sutinkama vienašališka tarptautinės prekybos reglamentavimo forma, kadangi jie laikomi skaidresne ir mažiau ribojančia prekybą priemone nei kitos netarifinės jos reguliavimo priemonės, kurių poveikis sunkiau įvertinamas ir išmatuojamas¹⁴⁸. Būtent dėl šios priežasties tarptautiniu lygiu ir siekiama visas vienašališkas importą ribojančias priemones nukreipti konkrečiai tik į tarifinio reguliavimo sritį, o jos reikšmė tarptautinės prekybos teisinio reguliavimo sistemoje yra išskirtinė (esminė)¹⁴⁹.

1.1.2. Muitų teisinės prigimties bruožai ir jų evoliucija: nuo valstybių suverenios politikos vykdymo instrumento iki tarptautinės teisės instituto

Teisinis požiūris į muitus, kaip tarifinę tarptautinės prekybos reguliavimo ir apmokesstinimo priemonę, ilgą laiką evoliucionavo ir kito. Reikia pastebėti, kad muitų, kaip ir visų kitų mokesčių, teisinio reglamentavimo institutų susiformavimas siejamas su valstybių atsiradimu, o būtent muitai laikomi viena iš seniausių valstybės nustatomų mokesčių rūšių, nes buvo renkami ir administruojami dar senovės Egipte, Romos imperijoje, Antikiniėje

¹⁴⁴ Luc De Wulf, Jose B. Sokol et al., *supra* note, 70: 105–106.

¹⁴⁵ Žr. šiuo klausimu Dukgeun Ahn and Wonkyu Shin, „Analysis of Anti-dumping Use in Free Trade Agreements“, *Journal of World Trade* 45 (2011): 431–456; Alan O. Sykes, „The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures“, *John M. Olin Law & Economics Working Paper* 186 (2003): 2; H. P. Marvel and E. J. Ray, „Countervailing Duties“, *Economic Journal*, 105, 433 (1995): 1566.

¹⁴⁶ Pavyzdžiui, analogiškus neigiamus ekonominius muitų taikymo aspektus nurodo G. M. Grossman ir H. Horn, žr., pvz., Henrik Horn, Petros C. Mavroidis et al., *op. cit.*, 38–39, taip pat žr. šiuo klausimu Robert C. Feenstra and Alan M. Taylor, *International economics. 2nd edition* (New York: World Publishers, 2011).

¹⁴⁷ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 107; Dalia Bernatonytė, *op. cit.*, 369.

¹⁴⁸ Talia Einhorn, *supra* note, 56: 959.

¹⁴⁹ Tokios išvados, aiškindamos PPO teisę (GATT susitarimo II, XI ir XXVIII str. nuostatas), priėjo ir PPO ginčų sprendimo institucijos, žr. PPO Apeliacinio komiteto ataskaitą byloje India – Additional Import Duties, WT/DS360/AB/R. Priimta 2008 m. spalio 30 d.; 159 punktas.

Graikijoje ir Kinijoje¹⁵⁰. Taigi, kaip pažymi prof. T. Lyons, maitai ilgą laiką buvo reikšmingas komercinio gyvenimo bruožas¹⁵¹. Kiekviena valstybė, o feodalizmo laikotarpiu Europoje net ir atskiras valstybės teritorijas valdę feodalai dažniausiai visiškai savarankiškai nustatinėdavo maitų dydžius ir jų apskaičiavimo tvarką, taikomą apmokestinant prekes, judančias per valstybių ar į jų sudėtį patenkančių feodalinį vienetų teritoriją¹⁵². Šiuo aspektu maitai iki pat XIX a. pab. tiek teoriniu¹⁵³, tiek ir praktiniu požiūriu buvo priskiriami prie vienu iš pačių svarbiausių valstybių pajamų šaltinių – atskirose Europos valstybėse pajamos iš maitų sudarydavo net 90 proc. valstybių pajamų¹⁵⁴. Be to, maitų pagalba valstybės užtikrindavo ir savarankiškos ekonominės politikos įgyvendinimą, kuri net iki XX a. vidurio daugelyje ekonominiu požiūriu pajėgių pasaulio valstybių buvo grindžiama protekcionistiniu principu „nuskurdink savo kaimyną“ (angl. „*beggar-thy-neighbour*“): taikant aukštus maitų tarifus užsienio prekėms buvo siekiama apsaugoti savo vidaus rinką ir vidaus gamybą nuo užsienio prekių konkurencijos¹⁵⁵. Todėl istoriniu požiūriu maitų atsiradimas ir jų teisinis reglamentavimas buvo susijęs ne su valstybių tarptautinių įsipareigojimų egzistavimu ar įgyvendinimu, bet su jų išimtinės vidaus kompetencijos įgyvendinimo sritimi. Atitinkamai maitų, kaip tarifinės užsienio prekybos reguliavimo priemonės, kilmė ir teisinė prigimtis siejama visų pirma būtent su suverenių valstybių ekonominės politikos vykdymo instrumentais¹⁵⁶.

Akivaizdu, kad tokia maitų reguliavimo politika turėjo neigiamą poveikį tarptautinei prekybai, pasaulinei ekonomikai ir net politiniam stabilumui (sąlygojo prekybinius konfliktus ar net karus tarp valstybių, nuolatinį prekių kainų augimą ir pan.). Todėl atskiri maitų taikymo klausimai Europos valstybėse, tarp jų ir Lietuvoje, dar Viduramžiais (nuo XIII a.)¹⁵⁷ buvo pradėti reguliuoti tarpvalstybinėmis sutartimis, kurios įtvirtindavo pavienes maitų lengvatas atitinkamų susitariančių valstybių ar jų sąjungų (pavyzdžiui, Hanzos prekybinės sąjungos, t. y. Hanzos Lygos) pirkliams, tačiau ši praktika nebuvo paplitusi ir nereikiškė protekcionistinio principo „nuskurdink savo kaimyną“ (angl. „*beggar-thy-neighbour*“) atsisakymo¹⁵⁸. Priešingai, iš esmės galima konstatuoti, kad visa Viduramžiais

¹⁵⁰ Eugenija Buškevičiūtė, „Mokesčių sistema“, *supra* note, 5: 155.

¹⁵¹ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 2.

¹⁵² David S. Landes, *The Wealth and Poverty of Nations: Why Some Are So Rich and Some so Poor* (London: Little Brown and Company, 1998), 245.

¹⁵³ Pavyzdžiui, politikos ir teisės filosofas J. Bodinas dar XVI a. išskyrė septynis svarbiausius valstybės pajamų šaltinius, tarp kurių savarankiškai buvo išskirti maitai, o visi kiti mokesčiai buvo nurodyti tik kaip papildomas ir pagal reikšmę paskutinis pajamų šaltinis, žr. Jonas Bučas, *Ekonominio pajėgumo principas mokesčių paskirstymo teorijoje* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1935), 45.

¹⁵⁴ Žr., pvz., Gediminas Užubalis, *Mokesčių teisės paskirtis ir funkcijos (apmokestinimo teorijų kritinė analizė)* (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), <https://vb.mruni.eu/object/elaba:1984779>, 65.

¹⁵⁵ Hans Michael Wolfgang, „Emerging issues in European Customs Law“, *World Customs Journal* 1, 1 (2007): 3–4.

¹⁵⁶ Alfonsas Laurinavičius, „Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs maitinės veiklos pokyčiai“, *supra* note, 23: 25–29.

¹⁵⁷ Vienu iš tokių sutarčių pavyzdžių laikytini ir pirmieji susikūrusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės 1253 m. susitarimai su Livonijos ordinu, kuriuose numatytos keliamos sąlygos ir teisė Livonijos pirkliams keliauti per Lietuvą be maito ir analogiškos teisės Lietuvos pirkliams Livonijoje; žr. Alfonsas Jakubčionis, *Lietuvos maitinės* (Vilnius: Diemedis, 1999), 9.

¹⁵⁸ John Linarelli, *supra* note, 8: 627.

Europoje vykdyta prekybos politika kaip tik ir rėmėsi šia šiuolaikinei liberaliai prekybos politikai priešinga samprata, pagal kurią buvo skatinama vidaus gamyba ir prekybos srityje imamasi priemonių, paprastai išimtinai palankių savo valstybei kitų sąskaita¹⁵⁹. Savo ruožtu, nors galima nurodyti ir tam tikrų tokios politikos išimčių šiuo aspektu, pavyzdžiui, minima 1474 m. Anglijos karaliaus Edvardo IV ir Hanzos Lygos pasirašyta Utrechto sutartis, kuria Hanzos Lygos pirkliams buvo suteiktos specialios ir plačios privilegijos prekiauti Anglijoje, reiškusios tai, kad jai atstovaujantys pirkliai privalėjo mokėti mažesnius muitus nei Anglijos prekybininkai, kuriems savo ruožtu nebuvo suteikta jokių lengvatų prekiauti Hanzos Lygoje¹⁶⁰. Kita vertus, kaip pažymi Miller ir Verlinden, net ir pavienio tokio pobūdžio sutarčių sudarymas negalėtų būti laikomas nuosekliu ir visapusišku tarptautinės prekybos skatinimu, nes, pavyzdžiui, minėta Utrechto sutartimi Anglijos karalius pasiliko teisę rinkti iš užsienio pirklių ir papildomas rinkliavas, pavyzdžiui, už dalyvavimą mugėse, konfiskuoti prekes ar kitą prekyboje naudojamą įrangą¹⁶¹.

Kita vertus, istoriniu aspektu galima konstatuoti ir tai, kad tam tikri muitų tarptautinio teisinio reguliavimo elementai, plačiai naudojami ir šiuo metu, pirmą kartą buvo įteisinti ir pradėti taikyti būtent dar brandžiaisiais Viduramžiais (XI–XIII) a. Tokiu pavyzdžiu galima laikyti prekių muitinės kilmės taisykles, pagal kurias nustatoma „ekonominė“ prekių tautybė jų apmokestinimo muitais tikslu ir kurios įtraukiamos į visas šiuo metu sudaromas dvišales ar daugiašales preferencines prekybos sutartis (laisvosios prekybos sutartis)¹⁶². Kaip jau buvo minėta, Viduramžių Europoje muitų klausimai atskirais atvejais buvo reglamentuojami sutartimis, o kai kuriose sutartyse net buvo įtvirtintos nuostatos dėl muitinės ginčų sprendimo¹⁶³. Be to, siekiant užtikrinti sutartyse numatytų prekybos lengvatų ir privilegijų taikymą, reikėjo sukurti detalią muitų administravimo sistemą. Tai skatino ir poreikis kovoti su muitinės apgaulėmis, kurios nesąžiningiems prekybininkams sudarydavo sąlygas apeiti nuostatas dėl muitų lengvatų taikymo atsižvelgiant į jų nacionalinę kilmę. Pavyzdžiui, maždaug nuo 1261 m. Genujos (Italija) prekybininkai buvo atleisti nuo muitų Graikijoje. Tuo metu viena svarbiausių Genujos administracinių atstovybių Graikijoje buvo *officium mercantiae* arba komercijos biuras. Viena *officium mercantiae* užduočių tuo metu buvo bendradarbiauti su Graikijos muitine sustabdant ne Genujos kilmės prekių patekimą į Graikiją, jei apgaule jos buvo pateikiamos kaip Genujos prekės. Tiek Genujos,

¹⁵⁹ Raymond de Roover, The Organization of Trade, from *The Cambridge Economic History of Europe: Economic Organization and Policies in the Middle Ages III*, M. M. Postan, E. E. Rich, and E. Miller (eds.) (Cambridge: Cambridge University Press, 1979), 42–44.

¹⁶⁰ John A. Conybeare, *Trade Wars: the Theory and Practice of International Commercial Rivalry* (New York: Columbia University Press, 1987), 105.

¹⁶¹ Edward Miller, France and England, from *The Cambridge Economic History of Europe: Economic Organization and Policies in the Middle Ages III*, M. M. Postan, E. E. Rich, and E. Miller (eds.) (Cambridge: Cambridge University Press, 1979), 290; Charles Verlinden, Markets and Fairs, from *The Cambridge Economic History of Europe: Economic Organization and Policies in the Middle Ages III*, M. M. Postan, E. E. Rich, and E. Miller (eds.) (Cambridge: Cambridge University Press, 1979), 131.

¹⁶² Prekių kilmės taisyklės – tai taisyklės, kurios leidžia nustatyti, ar šalyje pagamintos prekės įgyja (ar neįgyja) tos šalies kilmės statusą, taikant jos skirtingus muitų tarifus ir prekybos apsaugos priemones; jos šiuo metu paprastai nustatomos specialiuose preferencinių tarptautinių prekybos susitarimų priede – Kilmės taisyklių protokole; žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 73–74.

¹⁶³ Raymond de Roover, *supra* note, 159: 62.

ties ir Graikijos valdžios institucijos nustatė griežtas bausmes pirkliams, kurie būtent taip sukčiavo ir bandė įvykdyti muitinės apgaulę¹⁶⁴.

Vis dėlto akcentuotina ir tai, kad dar Viduramžiais pradėję formuotis muitų tarptautinio teisinio reguliavimo pagrindai ir tradicijos Europoje patyrė didesnę nuosmukį XVI–XVII a. Tai galima sieti su keletu aplinkybių: visų pirma jau nuo XVI a. Vakarų Europos valstybėse ypač išpopuliarėjo merkantilizmo ekonominė politika, pagal kurios sampratą, siekdama didinti savo turtą, valstybė turėtų parduoti užsienio rinkose kuo daugiau bet kokių prekių, o pirkti kuo mažiau. Tam valstybės apribodavo užsienio prekių įvežimą – taikydavo joms aukštus muitus ir skatindavo šalyje pagamintų prekių išvežimą¹⁶⁵. Dėl šios priežasties XVI–XVII a. tarptautinėje prekyboje vyravo daugybė, kartais net dirbtinių apribojimų (pavyzdžiui, Didžiosios Britanijos kolonijoms apskritai buvo draudžiama savarankiškai importuoti prekes ne iš metropolijos ir pan.)¹⁶⁶. Be to, tam turėjo įtakos ir politinis kontekstas: XVI–XVII a. prekyba Vakarų Europoje vystėsi ne taikios ir teisinėmis nuostatomis pagrįstos laisvosios prekybos aplinkos sąlygomis, bet, priešingai, susidurdavo su kliūtimis, susijusiomis su nuolatiniais karais, priešišku ir besiformuojančių nacionalinių valstybių konkurencija (pavyzdžiui, Trisdešimtmetis karas 1618–1648 m. ir kt.). Vyraujanti nuostata buvo ta, jog valstybių vadovai buvo įsitikinę, kad jie gali išplėsti savo politinę ar ekonominę įtaką tik kitų valstybių sąskaita¹⁶⁷. Akivaizdu, kad tokia pozicija iš esmės reiškė tai, jog, sekant merkantilistiniu požiūriu, muitai buvo vertinami kaip nacionalinės ekonominės politikos priemonė, taikoma siekiant apginti kiekvienos valstybės individualius interesus, o tarptautinių iniciatyvų dėl jų bendro reguliavimo ar derinimo iš esmės neegzistavo.

Dėl šių priežasčių prie šiuolaikiniam laikotarpiui būdingos tarptautinės prekybos reguliavimo sistemos Europos valstybėse buvo pradėta pereiti tik XVIII a. pab. Tai paskatino objektyvūs socialiniai, ekonominiai ir politiniai pokyčiai. Pavyzdžiui, ilgą laiką vyravusi merkantilizmo ekonominė politika buvo skirta praturtėti metropolijoms, todėl prekybos reguliavimas šios teorijos pagrindu sukėlė didžiulį nepasitenkinimą kolonijose ir tapo viena iš karo už nepriklausomybę Šiaurės Amerikoje (Jungtinės Amerikos Valstijose, toliau tekste – JAV) priežasčių¹⁶⁸. Silpnėjant merkantilizmo įtakai, tarptautinę prekybą vėl pradėta reglamentuoti tarptautiniais susitarimais, kuriems būdinga tai, kad juose jau buvo pradėti įtvirtinti įsipareigojimai dėl besąlyginio ar sąlyginio didžiausio palankumo prekyboje principo taikymo. Kaip pažymi H. Horn ir P. C. Mavroidis, šis principas yra pagrindinė nuostata dėl nediskriminavimo, kuri įtvirtinta ir visuose šiuolaikiniuose prekybos susitarimuose, bei reiškia, kad bet kurios muto nuolaidos ar prekybos taisyklių pakeitimai, vienos susitariančios šalies taikomi kuriai nors iš kitos valstybės kilusiai prekei, tuoj pat taikomi ir iš kitos susitariančios šalies kilusioms ar joms skirtoms prekėms¹⁶⁹. Pavyzdžiui,

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ Michael Trebilcock and Robert Howse, *The Regulation of International Trade* (3 edition) (New York: Routledge, 2005), 2.

¹⁶⁶ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 43–44.

¹⁶⁷ Douglass C. North and Robert P. Thomas, *supra* note, 162: 17.

¹⁶⁸ Dalia Bernatonytė, *op. cit.*, 46.

¹⁶⁹ Henrik Horn and Petros C. Mavroidis, „Economic and Legal Aspects of the Most-Favored-Nation Clause“, *European Journal of Political Economy* 17 (2001): 233, 234.

Anglijos–Prancūzijos Komercinė sutartimi, sudaryta 1786 m., visi importo muitai buvo sumažinti iki lygio, siekiančio tarp dešimties ir dvylikos procentų, o sutartyje nustatytas besąlyginė didžiausio palankumo nuostata tarpusavio prekybai¹⁷⁰. Kaip kitą tokio teisinio reguliavimo pavyzdį galima nurodyti pirmąją prekybos sutartį, kurią naujai susikūrusi JAV sudarė su Prancūzija, t. y. Draugystės ir komercijos sutartį (angl. „*Treaty of Amity and Commerce*“), kuri įsigaliojo nuo 1778 m. vasario 6 d. ir įtvirtino sąlyginę didžiausio palankumo nuostatą tarpusavio prekybai tarp JAV ir Prancūzijos. Kaip specifinius tokio tarptautinio teisinio reguliavimo pavyzdžius galima paminėti ir XIX a. Europos valstybių sudarytas tarptautines sutartis su pagrindiniais prekybos partneriais Rytų Azijoje – Kinija ir Japonija. Išskirtinis šių sutarčių bruožas buvo tai, kad jos buvo nelygiavertės: sutartimis Vakarų valstybės privertė Azijos valstybes liberalizuoti savo vidaus rinkas ir atverti jas prekybai su Vakarais. Pavyzdžiui, 1842 m. rugpjūčio 29 d. Nankino sutartimi, kuria buvo užbaigti vadinamieji Opijaus karai tarp Kinijos imperijos ir Didžiosios Britanijos, Kinija apskritai prarado teisę savarankiškai nustatinėti muitų tarifus ir šią teisę vėl įgijo tik 1929 m.¹⁷¹ Panašaus pobūdžio sutartis dėl užsienio prekybos liberalizavimo buvo sudaryta ir tarp JAV bei Japonijos (1854 m. kovo 31 d. Kanagavos sutartis)¹⁷². Visos šios sutartys taip pat įtvirtino nuostatą dėl didžiausio palankumo prekyboje principo taikymo, tačiau jų teisinė prigimtis buvo vienašališka, t. y. buvo reikalaujama didžiausio palankumo režimą taikyti ir su juo susijusią naudą dėl prekybos sąlygų palengvinimo suteikti tik vienai sutarties šaliai¹⁷³.

Tarp Europos valstybių naujasis laisvosios prekybos periodas prasidėjo 1860 m., kai muitus pradėta detalčiau reglamentuoti ir tarptautiniu lygiu, t. y. tarptautinėmis sutartimis ir susitarimais¹⁷⁴. Būtent XIX a. 6–7-ajam dešimtmečiui buvo būdingas tarptautinės prekybos liberalizavimas, laisvosios prekybos vystymas ir protekcionizmo susilpnėjimas. Atitinkamai po ilgesnio laiko XIX a. pr. vienu iš pirmųjų tokio pobūdžio teisinių dokumentų, numaćiusių besąlygišką dvišales muitų tarifų lengvatas remiantis moderniu didžiausio palankumo valstybės principu Europoje, tapo Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos Respublikos pasirašyta vadinamoji *Cobden–Chevalier* sutartis (1860 m.)¹⁷⁵. Panašaus pobūdžio sutartis dėl lengvatinių dvišalių užsienio prekybos sąlygų ir preferencinių (lengvatinių) muitų taikymo XX a. pradžioje jau buvo sudarę Vokietija ir Šveicarija (1904 m.), Didžioji Britanija ir atskiros Britų Tautų Sandraugos valstybės (1932 m. Otavos susitarimai), Japonija ir Pietryčių Azijos valstybės¹⁷⁶. Be to, 1934 m. birželio mėn. JAV Kongresas suteikė JAV Prezidentui įgaliojimus sudaryti prekybos susitarimus su kitomis šalimis (1934 m.

¹⁷⁰ Daniel J. Whiteneck, „Creating British Global Leadership: The Liberal Trading Community from 1750 to 1792“, *Journal of World-Systems Research* 4 (1998), 87.

¹⁷¹ Paul Bairoch, *Economics and World History: Myths and Paradoxes* (Chicago: University Of Chicago Press, 1993), 77.

¹⁷² Shinya Murase, „The Most-Favored-Nation Treatment in Japan's Treaty Practice During the Period 1854-1905“, *American Journal of International Law* 70 (1976), 274.

¹⁷³ *Ibid.*, 273, 275–76.

¹⁷⁴ Paul Bairoch, op. cit., 22.

¹⁷⁵ *Ibid.*, 22–23.

¹⁷⁶ Talia Einhorn, *supra* note, 56: 961–962; John H. Jackson, *The World Trading System: Law and Policy of International Economic Relations: 2nd edition* (Cambridge: MIT Press, 2002), 151.

JAV Abipusių prekybinių susitarimų įstatymas; angl. „*Reciprocal Trade Agreements Act*“)¹⁷⁷. Veikdamas šiuo pagrindu, JAV Prezidentas nuo 1934 iki 1945 m. sudarė net trisdešimt du tarptautinius prekybos susitarimus¹⁷⁸. Taip tarptautinėje praktikoje buvo pereinama nuo vienašališko muitų, kaip tarifinės tarptautinės (užsienio) prekybos reguliavimo priemonės, taikymo ir reglamentavimo nacionaliniu lygmeniu prie jų reguliavimo tarptautiniu (dvišaliu) lygiu. Būtinybė šiuos klausimus plačiau reglamentuoti tarptautiniu lygiu iškilo ir to meto politinių įvykių kontekste, pavyzdžiui, JAV prezidento W. Wilsono 1918 m. išdėstyta taikos plane, apibrėžiančiame tvarios taikos sąlygas po Pirmojo pasaulinio karo, trečiasis iš keturiolikos punktų (nuostatų) skambėjo taip: „Pašalinti tiek, kiek įmanoma, visas ekonomines kliūtis ir nustatyti lygios prekybos sąlygas tarp visų tautų, sutinkančių dėl taikos ir siejančių save su jos palaikymu.“¹⁷⁹

Kita vertus, šių idėjų taikymo praktika XX a. pradžioje (iki Antrojo pasaulinio karo) buvo nenuosekli. 1929 m. prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė (Didžioji depresija) sąlygojo tai, kad daugelis ekonomiškai išsivysčiusių pasaulio valstybių ėmė vykdyti protekcionistinę ekonomikos politiką, kuri buvo grindžiama ekonominio nacionalizmo idėja – siekiu skatinti ekonominį vystymąsi, saugant vietos pramonę¹⁸⁰. Tuo metu vykdytos tarptautinės prekybos ir muitų politikos kontekste tai reiškė dažnus tarifų karus, kurie vykdavo pasibaigus ar bebaigiančių galioti prekybos sutarčių persvarstymo laikotarpiu. Pavyzdžiui, JAV iki priimant 1934 m. Abipusių prekybinių susitarimų įstatymą, nuo 1930 m. buvo taikomas vadinamasis *Smoot-Hawley* muitų tarifų režimas, kai protekcionizmas pasiekė anksčiau niekuomet netaikytą lygį. Galiojant 1930 m. birželio 17 d. *Smoot-Hawley* muitų tarifų įstatymui, pramoninių prekių muitai JAV buvo vienašališkai padidinti daugiau nei šešiasdešimt procentų, o vidutinė importuotų prekių muto tarifo norma siekė maždaug nuo keturiasdešimt penkių iki penkiasdešimties procentų¹⁸¹. Tai sukėlė prekybinį muitų tarifų karą, kada kaip atsakomąją priemonę nuo 1931 m. net 25-ios pasaulio valstybės padidino muitus, taikomus JAV kilmės prekėms, o pasaulio tarptautinės prekybos apimtis iki 1932 m. dėl taikomo apmokestinimo režimo sumažėjo trečdaliu, t. y. 35 proc.¹⁸²

Taigi, nepaisant muitų reikšmės tarptautinės prekybos reguliavimui, istoriniu požiūriu nuoseklios daugiašalės tarptautinės muitų teisinio reguliavimo sistemos pasaulyje iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos taip ir nebuvo sukurta. Šiuo klausimu JTO pirmtakė Tautų Lyga nuosekliai laikėsi nuostatos, kad muitų reguliavimas (muitų tarifų nustatymas)

¹⁷⁷ Charles P. Kindleberger, *Commercial Policy Between the Wars*, from *The Cambridge Economic History of Europe: The Industrial Economics: the Development of Economic and Social Policies. Volume, 8*, P. Mathias, S. Pollard (eds.) (Cambridge: Cambridge University Press, 1989), 186.

¹⁷⁸ John H. Jackson, *World Trade and the Law of GATT* (Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1969), 37.

¹⁷⁹ Angl. „removal, so far as possible, of all economic barriers and the establishment of an equality of trade conditions among all the nations consenting to the peace and associating themselves for its maintenance“; President Woodrow Wilson, President Woodrow Wilson's Fourteen Points (Jan. 8, 1918), žr. <http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp>.

¹⁸⁰ Richard N. Gardiner, *Sterling-Dollar Diplomacy in Current Perspective the Origins and the Prospects of our International Economic Order* (New York: Columbia University Press, 1969): 13, 20.

¹⁸¹ Paul Bairoch, *supra* note, 171: 5.

¹⁸² *Ibid.*, 9.

priskiriamas visų pirma tik suvereniai valstybių jurisdikcijai¹⁸³. Pavyzdžiui, Tautų Lygos 1942 m. (jau vykstant Antrajam pasauliniam karui) parengtoje ataskaitoje, apžvelgiant tarpukario laikotarpio tarptautinę patirtį, akcentuojama, kad „prekyba buvo nuolat laikoma karo forma, tarsi didysis žaidimas „nuskurdink mano kaimyną“, o ne bendradarbiavimo veikla, kurios plėtra visi galėjo pasinaudoti“¹⁸⁴. Taigi prieš Antrąjį pasaulinį karą, kaip ir daugeliu kitų ankstesnių apžvelgtų istorinių laikotarpių, tarptautinės prekybos ir muitų reguliavimas pasauliniu lygiu rėmėsi tik dvišaliais arba geriausiu atveju regioniniais susitarimais¹⁸⁵. Tačiau būtent šiuo laikotarpiu susiformavo daugelis esminių tarptautinių muitų (muitinės) teisės institutų, kurie funkcionuoja ir šiuolaikinėje erdvėje, pavyzdžiui, prekių muitinės kilmės taisyklių nustatymas (nuo XIII a.), didžiausio palankumo prekyboje principo taikymas (nuo XVIII a. pab.), muitų sąjungų, kaip valstybių ekonominio bendradarbiavimo formos, funkcionavimo nuostatų įtvirtinimas (nuo XIX a. vidurio)¹⁸⁶.

Šiuolaikinė daugiašalė tarifinių tarptautinės prekybos reguliavimo priemonių sistema, grindžiama nuostata, kad šių specifinių visuomeninių santykių teisinio reguliavimo sričių tarpusavio suderinamumas sprendžiamas visiems pasaulinės prekybos partneriams laikantis bendrųjų principų, pradėjo formuotis tik nuo XX a. vidurio ir siejamas su Antrojo pasaulinio karo pabaiga. Šiai naujai sistemai būdingos tam tikros taisyklės ir standartai, plėtojantys atvirumo, naudingumo ir savitarpio supratimo tarptautinėje prekyboje ekonomines idėjas, kartu paliekant galimybę valstybėms riboti tarptautinę prekybą taikant tarifus ir tam tikras rinkos apsaugos priemones, atitinkančias nurodytas iš anksto apibrėžtas ir tarptautiniu lygiu pripažįstamas taisykles bei standartus¹⁸⁷. Siekiant liberalizuoti ir plėtoti tarptautinę prekybą, reikėjo turėti tarptautinį instrumentą, kuris nustatytų ir suderintų tarptautinės prekybos taisykles. Tuo tikslu JAV ir Didžiosios Britanijos iniciatyva dar 1945–1946 m. buvo pradėtos ir vykdytos derybos dėl Tarptautinės prekybos organizacijos (angl. „*International Trade Organization*“; *ITO*) įsteigimo, kuri turėjo veikti kaip viena iš naujai kuriamos JTO įstaigų¹⁸⁸. Tarptautinės prekybos organizacijos chartijos (angl. „*Charter for an International Trade Organization of the United Nations*“) projekte pirmiausia buvo numatyta įtvirtinti valstybių išpareigojimus dėl muitų tarifų normų sumažinimo ir apibrėžti bendrąsias nuostatas, kuriomis buvo siekiama užtikrinti šių nuolaidų taikymą ateityje, tačiau chartijoje nebuvo pateikiamas detalus muitų tarifų nuolaidų sąrašas (-ai), jį

¹⁸³ Hironori Asakura, *World History of the Customs and Tariffs* (Brussels: World Customs Organization, 2003), 272–274.

¹⁸⁴ Angl. „trade was consistently regarded as a form of warfare, as a vast game of beggar-my-neighbour, rather than as a cooperative activity from the extension of which all stood to benefit“; Robert E. Hudec, *The GATT Legal System and World Trade Diplomacy* (Salem, N.H.: Butterworth Legal Publishers, 1990), 7–8.

¹⁸⁵ Kaip tokių pavienių regioninių susitarimų pavyzdžius galima nurodyti Vokietijos miestų-valstybių susitarimą dėl muitų sąjungos (vok. „*Deutscher Zollverein*“) įsteigimo ir vidaus muitų tarifų Sąjungoje panaikinimo nuo 1834 m. sausio 1 d., žr. Mary Fulbrook, *A Concise History of Germany* (Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge, 1992), 115; taip pat nuo 1855 m. įsteigtą muitų sąjungą tarp Austrijos ir Vengrijos, žr. Timothy Lyons, *supra* note, 19: 2.

¹⁸⁶ Žr., pvz., Raymond de Roover, *supra* note, 159: 62; Paul Bairoch, *supra* note, 171: 22; Talia Einhorn, *supra* note, 56: 962. Atkreiptinas dėmesys, kad tarptautinio muitų teisinio reguliavimo ištakos ir tradicijos Lietuvoje taip pat sietinos net su pačiu valstybės susiformavimo momentu XIII amžiuje, kai sąlygos dėl muitų taikymo jau buvo įtvirtinamos Lietuvos valstybės su užsienio šalimis sudaromuose susitarimuose, žr. šiuo klausimu Algirdas Jakubčionis, *supra* note, 157: 9.

¹⁸⁷ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 22; Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 15.

¹⁸⁸ John H. Jackson, *supra* note, 178: 41–42.

planuota apibrėžti kitomis, papildomomis tarptautinėmis sutartimis¹⁸⁹. Tačiau tarptautinėse derybose nepavykus pasiekti jokio susitarimo dėl Tarptautinės prekybos organizacijos chartijos, esminės naujo tarptautinės prekybos režimo teisinio reguliavimo nuostatos buvo įtvirtintos kitoje naujai parengtoje tarptautinėje sutartyje – 1948 m. sausio 1 d. įsigaliojusiame Bendrajame susitarime dėl tarifų ir prekybos (angl. „*General Agreement on Tariffs and Trade*“; toliau tekste – GATT)¹⁹⁰. Tad būtent GATT, kurį sudarė tarptautinę prekybą reglamentuojančių daugiašalių susitarimų paketas, tapo pagrindiniu konstituciniu dokumentu¹⁹¹ tarptautiniams prekybiniams santykiams tarp valstybių reguliuoti, o Tarptautinė prekybos organizacija taip niekada ir nepradėjo veiklos.

Akcentuotina, kad, skirtingai nei Tarptautinės prekybos organizacijos projektas, GATT buvo (ir yra) pagrįstas ne valstybių¹⁹² naryste, o jų dalyvavimu daugiašaliuose susitarimuose (GATT priedai). Kaip nurodoma GATT preambulėje¹⁹³, susitariančios šalys, pripažindamos, kad prekybiniai ir ekonominiai ryšiai turėtų pakelti jų gyvenimo lygį, užtikrinti užimtumą ir realų pajamų bei paklausos didėjimą, visapusišką pasaulinių išteklių naudojimą ir gamybos bei prekybos plėtrą, prisijungė prie abipusiškai ir visoms šalims naudingų susitarimų, kuriais buvo siekiama iš esmės sumažinti muitų tarifus ir kitas prekybos kliūtis bei panaikinti diskriminacinį režimą tarptautinėje prekyboje. Taigi galima konstatuoti, kad GATT pagrindinis tikslas – laisvesnės ir teisingesnės politikos propagavimas mažinant muitų tarifus ir šalinant kitus prekybos barjerus, trukdančius plėtoti tarptautinę prekybą. Kaip pažymi atskiri autoriai¹⁹⁴, viena iš pagrindinių GATT priėmimą sąlygojusių priežasčių buvo nuostata, jog tarptautiniai institutai, palengvinantys valstybių bendradarbiavimą ir didinantys jų tarpusavio priklausomybę, yra svarbūs ne tik dėl ekonominių priežasčių, bet ir dėl taikos pasaulyje palaikymo. Todėl buvo tikimasi, kad prekybos liberalizavimas ir abipusis priėjimas prie užsienio rinkų sumažins ir politinių konfliktų tikimybę (o tai buvo itin aktualu po Antrojo pasaulinio karo). Viena iš pagrindinių ir esminių GATT naujovių, susijusių su muitų teisiniu reguliavimu, buvo valstybių Tarifinių įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašų (angl. „*Schedules of Concession*“), apibrėžiančių valstybių susitarimus dėl muitų nuolaidų, patvirtinimas: derybų metu šalims susitarus dėl muitų tarifų nuolaidų, jų taikymo įsipareigojimai įrašomi į kiekvienos valstybės Tarifinių įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašą – sudėtinę GATT susitarimų dalį¹⁹⁵. Taip kiekviena susitarianči šalis privalo taikyti kitoms susitariančioms šalims ne mažesnio palankumo režimą nei nustatytas Tarifinių įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašė¹⁹⁶.

¹⁸⁹ John H. Jackson, *supra* note, 176: 37.

¹⁹⁰ Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 16.

¹⁹¹ Tarptautinės teisės doktrinoje, siekiant apibrėžti ypatingą GATT reikšmę, vartojamas būtent toks terminas, žr., pvz., Douglas A. Irwin, Petros C. Mavroidis and Alan O. Sykes, *The Genesis of the GATT* (New York: Cambridge University Press, 2008).

¹⁹² Pažymėtina, jog susitarimo šalims apibrėžti GATT XXVI straipsnyje vartojamas „vyriausybių“ (angl. „*governments*“) terminas, o GATT sutarties XXVI straipsnis numato, kad susitariančiomis šalimis gali būti ir muitų teritorijos.

¹⁹³ Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, op. cit.

¹⁹⁴ Algirdas Miškinis, *Tarptautinė prekybos politika* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008).

¹⁹⁵ Pavyzdžiui, 2014 m. duomenimis, galiojančių Tarifinių įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašų apimtis iš viso siekė 25 000 puslapių, žr. John Linarelli, *supra* note, 8: 649.

¹⁹⁶ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 46.

Tolesnės derybos dėl muitų tarifų mažinimo ir kitų prekybos liberalizavimo susitarimų (GATT pakeitimų) vyko vadinamuosiuose raunduose¹⁹⁷. Iki šiol buvo surengti aštuoni tokių derybų rundai, kurių pavadinimai susiję su derybas inicijavusio politikos pavarde arba vietoje, kurioje vienas ar kitas raundas prasidėjo¹⁹⁸. Pirmuose derybų raunduose (Ženevos (1947 ir 1956 m.), Anesio (1948 m.), Torkio (Torquay, 1950 m.), Dilonio (1960–1961 m.) buvo deramasi dėl muitų tarifų sumažinimo selektyviu „produkto produktui“ principu (daugiašaliais susitarimais buvo tvirtinamos muitų tarifų nuolaidos tik konkreitiems produktams), tuo tarpu vėlesniuose derybų raunduose (Kenedžio (1964–1967 m.), Tokijo (1973–1979 m.) ir Urugvajaus (1986–1994 m.)) buvo papildomai pereita ir prie muitų lengvatų nustatymų remiantis linijiniu principu, t. y. tam tikro procento muitų tarifų lengvatos taikymu visiems apmokestinamiems produktams, įrašytiems konkrečios šalies muitų tarifų sąrašė¹⁹⁹. Be to, paskesnės derybos apėmė ir kitas sritis, tokias kaip netarifinės reguliavimo ir antidempingo priemonės – taip visuose derybų raunduose sėkmingai buvo mažinamos tarptautinės prekybos kliūtys²⁰⁰. Kenedžio raunde pramoninių prekių maitas buvo sumažintas 38 proc., pasibaigus Tokijo raundui, maitai sudarė tik penktadalį buvusio prieškarinio lygio. Paskutiniame Urugvajaus raunde išsivysčiusios šalys per 5 metus įsipareigojo sumažinti esamus muitų tarifus 36 proc., tad vidutinis pramonės ir žemės ūkio prekių muitų lygis turėjo sumažėti nuo 5 iki 3,1 proc., JAV – nuo 6,6 iki 3,5 proc., ES – iki 3,6 proc., Japonijoje – iki 1,7 proc.²⁰¹ Tuo tarpu prieš prasidedant Antrajam pasauliniam karui pramoninių valstybių vidutinis pramoninių prekių muitų tarifas siekė 40 proc.²⁰²

Be to, 1994 m. Urugvajaus raunde, toliau reformuojant GATT sistemą, buvo priimtas susitarimas įsteigti Pasaulio prekybos organizaciją (PPO), kuris įsigaliojo 1995 m. sausio 1 d. Priešingai nei GATT, PPO, kaip tarptautinės organizacijos, veikla yra pagrįsta valstybių narystės pagrindu, o organizacija priima sprendimus narių konsensuso pagrindu. Atitinkamai PPO narių skaičius padidėjo nuo 123 narių 1995 m. iki daugiau kaip 150 narių 2008 m. ir šiuo metu PPO reglamentuoja daugiau kaip 96 proc. pasaulio prekybos²⁰³. Vienas esminių sprendimų dėl tarptautinės prekybos sistemos reformos steigiant PPO buvo sukurti PPO ginčų sprendimo mechanizmą: 1995 m. įsigaliojęs ginčų sprendimo mechanizmas PPO valstybėms narėms sukūrė aiškų teisinį mechanizmą ginčams, kylantiems dėl PPO susitarimų įgyvendinimo, suteikė narėms pasitikėjimo, kad priimti susitarimai bus gerbiami ir vykdomi. Tad galima konstatuoti, jog PPO veiklos pagrindas yra unikalūs derybų dėl prekybos, taisyklių nustatymo, rezoliucijų dėl nesutarimų priėmimo forumas ir apima daugiasalę derybose bendru sutarimu nustatytą taisyklių sistemą²⁰⁴. Taip pat PPO susitarimais galimybė tapti šios organizacijos narėmis nebėra siejama tik su politine valstybių

¹⁹⁷ Talia Einhorn, *supra* note, 56: 964.

¹⁹⁸ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 47.

¹⁹⁹ Talia Einhorn, *supra* note, 56: 964.

²⁰⁰ Juozas Radžiukynas ir kt., *op. cit.*, 47.

²⁰¹ *World Trade Report* (WTO, 2007), 209.

²⁰² Paul Bairoch, *supra* note, 171: 5; Juozas Radžiukynas ir kt., *op. cit.*, 47.

²⁰³ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 601.

²⁰⁴ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 47.

(vyriausybių) ar šalių sąvoka (kas buvo įtvirtinta GATT susitarime), bet vartojama platesnė, ekonominio pobūdžio sąvoka, t. y. muitų teritorijos sąvoka (tai reiškia, kad valstybių ekonominės (muitų) sąjungos taip pat gali būti savarankiškoms PPO narėmis)²⁰⁵.

1995 m. įsigaliojęs PPO steigiamasis susitarimas apima (kaip priedus) ir atnaujintą GATT susitarimo versiją bei kitus susitarimus, pavyzdžiui, Bendrąjį susitarimą dėl prekybos paslaugomis (GATS), Susitarimą dėl prekybinių intelektinės nuosavybės teisių aspektų (TRIPS) ir Ginčų sprendimo susitarimą (DSU). Tačiau kartu PPO steigimo sutarties XVI straipsnio 4 dalyje buvo įtvirtinta taisyklė, kad, esant prieštaravimui tarp PPO steigimo sutarties ir kitų nurodytų susitarimų, bet kuriuo atveju turėtų būti taikomos PPO steigimo susitarimo nuostatos. Analizuojant šių susitarimų pagrindus susiklosčiusią tarptautinės prekybos teisinio reglamentavimo sistemą, mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad pagrindinė jos idėja yra vengti diskriminacijos, t. y. užtikrinti lygiateisius ekonominius, prekybinius valstybių santykius vengiant rodyti savo išskirtinumą, pranašumą kitų šalių atžvilgiu ir taip siekiant užtikrinti laisvą prekybą²⁰⁶. Atitinkamai teisiniam laisvos tarptautinės prekybos reglamentavimui pagal PPO susitarimus būdingi šie principai²⁰⁷: nacionalinio režimo (angl. „national treatment“)²⁰⁸, didžiausio palankumo (angl. „freer trade“)²⁰⁹, nuspėjamumo (angl. „predictability“)²¹⁰ ir sąžiningos konkurencijos (angl. „promoting fair competition“)²¹¹. Be to, PPO susitarimai taip pat įteisino šiuolaikinėje tarptautinėje praktikoje itin plačiai naudojamus daugiašalius preferencinius prekybos susitarimus (angl. „multilateral trade agreements“), kurie sudaromi tarp riboto skaičiaus šalių, siekiant gauti naudos iš tarpusavio prekybos ir atsakyti prekybos apribojimų naudojimui²¹².

2001 m. lapkritį Dohoje vyko PPO ministrų konferencija, kurios deklaracijoje oficialiai buvo paskelbtas naujasis derybų raundas, pavadintas Dohos plėtros darbotvarkė (angl. „Doha Development Agenda“ – DDA). Jį buvo numatyta užbaigti 2005 m., o naujojo raundo derybos apėmė pramonės prekybos muitų tarifų mažinimą, žemės ūkio politikos peržiūrėjimą, paslaugų rinkos liberalizavimą įgyvendinant GAT, intelektinės nuosavybės teisių reglamentavimą laikantis TRIPS susitarimo. Be to, siekiant atverti pramonės sektorių prekių rinkai, ES Dohos raunde stengėsi sukurti reikšmingus prekių srautus mažindama muitų tarifus ne tik išsivysčiusioms šalims, bet ir tokioms sparčiai augančios ekonomikos šalims kaip Kinija, Brazilija ir Indija. Tikslas – plėtoti prekybą ne tik tarp išsivysčiusių, bet ir tarp besivystančių šalių. ES Dohos raunde taip pat buvo siekiama susitarti dėl naujų taisyklių komplekso valdyti prekybos apsaugos instrumentų naudojimą, kad jais nebūtų piktnaudžiaujama, ir

²⁰⁵ John Linarelli, *supra* note, 8: 655–666.

²⁰⁶ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2.

²⁰⁷ *Ibid.*, taip pat žr. Matthias Herdegen, *supra* note, 4.

²⁰⁸ Prekybos vietinėmis ir iš kitų šalių atvežtomis prekėmis sąlygos turi būti vienodos.

²⁰⁹ Tarptautinės prekybos partneriams taikomas didžiausias palankumas.

²¹⁰ Jokios prekybos kliūtys (tarifinės ir netarifinės) negali būti taikomos subjektyviais sumetimais, keliant grėsmę nediskriminavimo principui įgyvendinti.

²¹¹ Valstybės, reguliuodamos tarptautinę prekybą, negali taikyti nesąžiningų (angl. *unfair*) metodų, kuriais remiantis siekiama įgyti pranašumą rinkoje.

²¹² Žr. šiuo klausimu Joel J. Trachtman, *The Economic Structure of International Law* (Harvard: Harvard University Press 2008).

baigti atnaujinti PPO taisyklės dėl prekybos palengvinimo, muitinės ir kitų su siena susijusių procedūrų praktikos standartų taikymo, kaip vieno iš svarbiausių prekybininkų, ypač besivystančių šalių, sąnaudų taupymo šaltinio²¹³. Tačiau nors Dohos raunde ir buvo keliami itin ambicingi tikslai (pavyzdžiui, net trečdaliu sumažinti taikomas prekybos pramoninėmis prekėmis kliūtis)²¹⁴, konkrečių sprendimų jame iki šiol nėra priimta.

Taigi, šiuo metu būtent PPO teisė (PPO susitarimai, kurie priskiriami PPO steigimo sutarties priedams, tokie kaip Sutartys dėl GATT susitarimo VI bei VII straipsnio įgyvendinimo bei Sutartis dėl kilmės taisyklių²¹⁵) apibrėžia ir teisinius pagrindus daugelio kitų bendrųjų muitų apskaičiavimo elementų, tokių kaip prekių vertė²¹⁶ ar prekių kilmė²¹⁷, arba netgi atskirų muitų rūšių (prekybos apsaugos muitų²¹⁸) taikymui. Vis dėlto, autoriaus nuomone, nebūtų pagrįsta tarptautinį (daugiašalį) muitų teisinį reguliavimą sutapatinti išimtinai vien tik su PPO teisės nuostatomis, kadangi dalis teisinių institutų (prekių tarifinis klasifikavimas²¹⁹, muitinės procedūros²²⁰), nuo kurių taip pat priklauso muitų apskaičiavimas, yra reglamentuoti tarptautinėmis konvencijomis (1983 m. birželio 14 d. Suderintos sistemos konvencija²²¹, 1973 m. Tarptautine muitinės procedūrų supaprastinimo ir suderinimo konvencija (Kioto konvencija)²²²), kurių įgyvendinimą prižiūri kitos tarptautinės organizacijos, t. y. PMO²²³. Galiausiai, kaip pastebima teisės doktrinoje²²⁴, sudėtinga tarptautinės

²¹³ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 51–52.

²¹⁴ Drussilla K. Brown et al., „Computational Analysis of Multilateral Trade Liberalization in the Uruguay Round and Doha Development Round (Discussion paper No. 48)“, *Research Seminar in International Economics* (School of Public Policy, The University of Michigan, 2002).

²¹⁵ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, *Valstybės žinios*, 46, 1619 (2001).

²¹⁶ Taisyklės, apibrėžiančios, kaip importuojamų prekių kainos pagrindu nustatomas dydis, kurio skaitinę vertybinę išraišką dauginant iš procentinio (vertybinio) muto tarifo apskaičiuojama dauguma pasaulinėje praktikoje taikomų muitų; žr., pvz., Anuschka Bakker and Belema Obuoforibo, *Transfer Pricing and Customs Valuation: two worlds to tax as one* (Amsterdam: IBFD, 2009), 61.

²¹⁷ Taisyklės, pagal kurias nustatoma prekių kilmės šalimi laikoma valstybė ir, atsižvelgiant į tai, parenkamas prekėms taikytinas įprastinis ar sumažintas (lengvatinis, preferencinis) muto mokesčio dydis, kurį lemia su atitinkama valstybe sudarytų tarptautinių prekybos susitarimų pobūdis; žr., pvz., Michael Lux, „Guide to Community Customs Legislation“, *supra* note, 91: 60.

²¹⁸ Teisinis prekybos apsaugos priemonių (antidempingo ir kompensacinių muitų) taikymo nesąžiningos prekybos praktikos atvejais reglamentavimas yra viena iš specifinių PPO reguliuojamų sričių, kurios nuostatos perkeltos ir į ES priimtus muitų teisės aktus; žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 189–191.

²¹⁹ Prekių priskyrimas konkrečiai pozicijai pagal tam tikrą klasifikavimo sistemą, kuris lemia, kaip prekė bus apmokestinama muitais ir kitais mokesčiais ir ar jos gabenimui bus taikomos kitos importo bei eksporto reguliavimo priemonės; žr. Jūratė Gurevičienė, *Tarifinis prekių klasifikavimas. Žinynas* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008), 4.

²²⁰ Muitų teisės dalis, nustatanti konkrečią prekių gabenimo, saugojimo arba naudojimo muitų teritorijoje tvarką ir apibrėžianti muitinės prižiūrimomis prekėmis disponuojančio asmens teises ir pareigas bei prekių priežiūros priemones, kurias turi taikyti muitinė, žr. Stanislava Sarapinienė ir Juozas Šarūnas Avižienis, *Muitinės procedūros* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008), 7.

²²¹ „Tarptautinė suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija (priimta 1983 m. birželio 14 d. Briuselyje)“, *Valstybės žinios*, 33, 1604 (1994).

²²² „Tarptautinės muitinės procedūrų supaprastinimo ir suderinimo konvencijos pakeitimo protokolas“, *Valstybės žinios*, 77, 2664 (2004).

²²³ Talia Einhorn, *supra* note, 56: 974.

²²⁴ Gregory C. Schaffer and Mark A. Pollack, „Hard vs. soft law: alternatives, complements, and antagonists in international governance“, *Minnesota Law Review* 94, 3 (2010): 715; Hans-Michael Wolfgang and Edward Kafero, „Legal thoughts on how to merge trade facilitation and safety & security“, *World Customs Journal* 8, 1 (2014): 5–6.

ekonominės teisės (*inter alia* tarptautinės muitų teisės) dalimi praktiškai jau yra tapę ir „švelniosios teisės“ (angl. „soft law“) šaltiniai (pavyzdžiui, tiek PPO, tiek ir PMO išaiškinimai dėl prekių kilmės ir vertės nustatymo bei tarifinio klasifikavimo). Jais realiai vadovaujasi tiek muitinės administracijos, tiek asmenys, tiek ir ginčus nagrinėjančios institucijos ES valstybėse narėse²²⁵, autoriaus vertinimu, ypač ši praktika paplitusi prekių tarifinio klasifikavimo srityje²²⁶. Nors šių klausimų reguliavimas buvo ir vis dar yra pripažįstamas tarptautinės viešosios teisės ir jos šakos – tarptautinės ekonominės teisės – objektu²²⁷, ar jos sistemai priskiriamos tarptautinės (arba kaip nurodo kai kurie autoriai, – pasaulinės²²⁸) prekybos teisės sudėtine dalimi²²⁹, atsižvelgiant į teisės šaltinių gausą, muitų svarbą, pastaruoju metu pradeda vartoti ir tarptautinės muitų teisės (kaip atskiro instituto arba net teisės šakos sąvoka), ją išskiria ir vartoja prof. T. Einhorn, M. Lux ir kiti autoriai²³⁰. Jie akcentuoja, kad tarptautinei muitų teisei priskirtinos tos tarptautinės teisės normos, kurių tikslas yra kliūčių tarptautinės prekybos prekėmis pašalinimas. Tad į tarptautinės muitų teisės sampratą patenka ne tik klausimų, tiesiogiai susijusių su muitais (jų apskaičiavimo ar administravimo), reglamentavimas, bet ir plačiąja prasme reguliavimas kitų kontrolės priemonių, kurios taikomos prekių judėjimo per valstybių išorines sienas, priežiūrai užtikrinti. Autoriaus nuomone, šiai koncepcijai, pripažįstančiai muitų teisės sąlyginį savarankiškumą ir jos platesnį objektą, yra pritartina (ja vadovaujamasi ir šiame darbe). Šios pozicijos pagrįstumą patvirtina ir aplinkybės, kad tradicinės muitinės administracijų funkcijos šiuolaikinėmis sąlygomis plečiasi ir modifikuojasi. Pavyzdžiui, muitinių administracijoms pavedama užtikrinti ir intelektualinės nuosavybės teisių apsaugą, visuomenės apsaugą nuo pavojingų ar žalingų prekių neteisėto importo, visuomenės ir piliečių saugumą, vykdyti terorizmo prevenciją (kontroliuojant per valstybių išorines sienas gabenamų prekių siuntas ir vykstančius asmenis), kovą su nelegalia asmenų migracija²³¹.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad teisės doktrinoje²³² pateikiama vertinimų, kad šiuo metu muitų, kaip pagrindinės tarptautinės prekybos reguliavimo

²²⁵ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 595; Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 257.

²²⁶ Žr. Jūratė Gurevičienė, op. cit., 8–9. Be to, pavyzdžiui, TT praktikoje (*inter alia* byloje, priskiriamose analizuojamų bylų grupei) yra ne kartą išaiškinta, kad klasifikuojant prekes būtina remtis PMO rengiamais klasifikavimo nomenklatūros paaiškinimais, žr. bylą C-382/09, Stils Met SIA v. Valsts ieģmumu dienests, 2010 E.C.R. I-09315, 37 punktas; byla C-450/12, HARK GmbH & Co. KG, Kamin-und Kachelofenbau v. Hauptzollamt Duisburg, *supra* note, 226, 32 punktas; C-635/13, SC ALKA CO SRL v. Autoritatea Națională a Vămilor – Direcția Regională pentru Accize și Operațiuni Vamale Galați and Direcția Generală a Finanțelor Publice a Municipiului București, 2015 EU:C:2015:268, 40–42 punktas.

²²⁷ Donald McRae, *supra* note, 78: 632; Asif H. Qureshi and Andreas R. Ziegler, *supra* note, 122: 13.

²²⁸ Kai kurie autoriai vartoja terminą „pasaulinė prekybos teisė“ (angl. „global trade law“); žr. Ralph Folsom, Michael Gordon and John A. Spanogle, *supra* note, 89: 6–8.

²²⁹ Mathas Herdegen, *supra* note, 4: 3; Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 5–7.

²³⁰ Talia Einhorn, *supra* note, 56: 958; Michael Lux, „EU customs law and international law“, *World Customs Journal* 1, 1 (1976): 19–20; taip pat žr. šiuo klausimu Наталья Анатольевна Воронцова и Ирина Александровна Климова, „Международное таможенное право в системе международного права“, *Московский журнал международного права* 1 (2016): 68–78.

²³¹ Alfonsas Laurinavičius, „Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai“, *supra* note, 23: 33; Pravin Gordhan, *supra* note, 23: 51; David Widdowson, *supra* note, 23: 36.

²³² H. A. Heijmann ir H. Mulder, Europos Sąjungos muitų teisė, iš *Europos Sąjungos teisė. Seminariai*, Egidijus Mockevičius (red.) (Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2005), 25; Jonathan Reuvid et al., *A Handbook of World Trade* (London: Kogan Page Limited, 2004), 101.

priemonės, taikymas ir muitų apskaičiavimas yra grindžiamas daugiašaliu (tarptautiniu) lygiu reguliuojamais veiksniais, kurie apibūdinami kaip prekių muitinė vertė (kaina), kilmė ir jų tarifinis klasifikavimas²³³. Tačiau, autoriaus nuomone, pagrindinių tarptautinių muitų teisinio reguliavimo institutų klasifikavimas vien tik į šias kategorijas nėra visiškai tinkamas ar aiškus. Autoriaus vertinimu, atsižvelgiant į tarptautinės muitų teisės šaltinių įvairovę, muitų taikymą reikėtų siesti net su keturiais veiksniais: prekių verte, kilmė, klasifikavimu (materialinės muitų teisės normos) ir muitinės procedūrų taisyklėmis (procedūrinės muitų teisės normos), šiai nuomonei pritaria ir prof. T. Einhorn²³⁴, todėl būtent tokia klasifikacija vadinama toliau šiame darbe atliekant tyrimą.

Minėtos aplinkybės, autoriaus vertinimu, reiškia, kad nors tarptautinių ekonominių santykių reguliavimo srityje ir nėra atsisakoma valstybių suvereniteto, kaip visuotinai pripažįstamos, priimtinos bei, pasak prof. B. Buzan, „privilegiuotos“ vertybės²³⁵, nuo XX a. vidurio ir XXI a. vis plačiau naudojamos ir vystomos įvairios daugiašalės užsienio prekybos tarptautinio reguliavimo formos ir metodai. Mokslinėje literatūroje pastebima, kad tarptautinės prekybos apmokestinimą muitais reguliuoja tiek regioninės ekonominės organizacijos savo grupių lygmenyje, tiek ir tarptautinės organizacijos tarpvalstybiniu lygiu²³⁶. Dėl šių pokyčių akivaizdu, kad muitai, kaip teisinis institutas, nebepatenka vien tik į valstybių suverenios ekonominės politikos reguliavimo sferą, bet yra laikytini ir tarptautinės teisės objektu.

1.1.3. Tarptautinio muitų reglamentavimo ypatumai: aktualios tendencijos ir iššūkiai

Kaip jau buvo minėta, modernios tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo sistemos tarptautiniu teisiniu pagrindu laikytinas 1948 m. Bendrasis susitarimas dėl tarifų ir prekybos (*angl.* „General Agreement on Tariffs and Trade“; GATT susitarimas) (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais padarytais Urugvajaus derybų raunde 1994 m.) ir 1995 m. įsigaliojęs PPO steigiamasis susitarimas bei jo priedai²³⁷ (PPO susitarimai), kuriuos šiuo metu yra ratifikavusios ir prie jų prisijungusios didžioji dalis pasaulio valstybių. Vienas iš jų priėmimo tikslų, deklaruotų 1986 m. Urugvajaus deklaracijoje, ir buvo sumažinti egzistavusias netarifines, su apmokestinimu nesusijusias tarptautinės prekybos kliūtis, konvertuojant jas į muitus, kaip pagrindinę ir skaidriausią tarptautinės prekybos reguliavimo priemonę²³⁸. Esminė šiais susitarimais nustatytos vieningos muitų teisinio reglamentavimo sistemos idėja tapo nuostata vengti diskriminacijos, t. y. siekiant laisvosios prekybos užtikrinti

²³³ Šiems veiksniams ir muitų teisės institutams, nustatantiems jų taikymą, apibrėžti taip pat vartojamas „3K (kaina, kilmė ir klasifikacija (kodas)) sistemos“ terminas, žr. Monika Baronaitė, „Naudotų apgadintų transporto priemonių muitinio vertinimo ypatumai“, *Teisė* 77 (2010): 63.

²³⁴ Talia Einhorn, *supra* note, 56: 967–970.

²³⁵ Barry Buzan, *supra* note, 3: 219.

²³⁶ Andreas F. Lowenfeld, *International Economic Law: 2nd edition* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 71; Guzman, A. T.; Andrew Guzman and Joost H. B. Pauwelyn, *International Trade Law* (Alphen aan den Rijn: Aspen Publishers, 2009), 91–92.

²³⁷ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, *supra* note, 215.

²³⁸ GATT, *Basic Instruments and Selected Documents, 33rd Supplement* (Geneva: GATT Secretariat, 1987), 19.

lygiateisius ekonominius, prekybinius valstybių santykius vengiant rodyti savo išskirtinumą, pranašumą kitų šalių atžvilgiu²³⁹.

Šiam tikslui įgyvendinti didžiausią reikšmę turi du pagrindiniai GATT susitarime įtvirtinti principai, suvaržantys valstybių suverenitetą muitų ir kitų importo mokesčių reglamentavimo srityje: (i) didžiausio palankumo prekyboje principas (*angl.* „Most Favoured Nation principle“ – MFN): bet kurios maito nuolaidos ar kiti prekybos taisyklių pakeitimai, dėl kurių susitarė dvi ar daugiau valstybių, turi įsigalioti visų kitų valstybių atžvilgiu (GATT susitarimo I straipsnis) ir (ii) nacionalinio režimo (*angl.* „National Treatment“) principas, reiškiantis, kad prekybos iš kitų valstybių atvežtomis prekėmis sąlygos taikant vidaus apmokestinimo ir kitas reguliavimo priemones turi būti ne blogesnės nei nustatytos vietinės kilmės prekėms (GATT susitarimo III straipsnis)²⁴⁰. Taigi šiuolaikinė tarptautinė ekonominė teisė apibrėžia gana aiškas tarptautinės prekybos apmokestinimo taisykles, susijusias su valstybių įsipareigojimais nediskriminuoti užsienio kilmės prekių, tačiau kartu joje nėra atsisakoma ir imperatyvios nuostatos, kad užsienio prekybos reglamentavimas pirmiausia yra ir kiekvienos valstybės suvereniteto neatsiejama dalis (Jungtinių Tautų organizacijos 1974 m. Valstybių ekonominių teisių ir pareigų chartijos 2(1) str.²⁴¹).

Kita vertus, GATT susitarime įtvirtinta didžiausio palankumo prekyboje taisyklė reikalauja, kad, reglamentuojant tarptautinę prekybą, muitų tarifas arba kiti kurios nors importuojamos ar eksportuojamos prekės apribojimai, suteikti vienos PPO šalies kitai šaliai, turi būti taikomi be diskriminacijos ir kitoms PPO šalims, išskyrus atvejus: (i) kai šalims pagal regioninius susitarimus yra nustatyti preferenciniai prekybos muitų tarifai arba jie panaikinti; (ii) kai importuojamoms iš besivystančių šalių prekėms išsivysčiusios šalys taiko bendrųjų preferencijų sistemą (*angl.* „Generalised System of Preferences“ – GSP). Atitinkamai, išskyrus šiuos konkrečius atvejus, bet kokie palengvinimai, susiję su prievolėmis muitinei ar muitinės formalumais, teikiami PPO narės bet kokiai kitai valstybei, turėtų būti suteikiami bet kokios PPO narės. Vadovaujantis GATT susitarimo I straipsnio 1 dalies nuostatomis, didžiausio palankumo režimas turėtų būti taikomas „nedelsiant ir besąlygiškai“, t. y. jo taikymas nepriklauso nuo jokios paslaugos, naudos ar kito papildomo pranašumo, suteikto mainais kitai šaliai²⁴². Be to, kaip pažymima tiek teisės doktrinoje²⁴³, tiek ir tarpvalstybinių prekybos ginčų sprendimo praktikoje²⁴⁴, didžiausio palankumo principo taikymas draudžia tiek *de jure*, tiek ir *de facto* diskriminaciją, t. y. tiek teisinės nuostatos, kurios atvirai diskriminuoja prekes, kilusias iš tam tikros šalies, tiek ir paslėptas ar netiesiogines lengvatas, kurios naudingos tik prekėms, kilusiomis iš konkrečių šalių (*de facto* diskriminacija).

Šiuo aspektu galima pastebėti, jog minėto principo taikymas praktiniu lygiu yra sukėlęs

²³⁹ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 26.

²⁴⁰ Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 188; Talia Einhorn, *supra* note, 56: 960.

²⁴¹ „Charter of Economic Rights and Duties of States. UN General Assembly Resolution 3281 (XXIX), 12 December 1974“, žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 25 d., <http://www.un-documents.net/a29r3281.htm>.

²⁴² Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 189.

²⁴³ Ya J. Qin, „Defining Nondiscrimination under the Law of the World Trade Organization“, *Boston University International Law Journal* 23 (2005): 215.

²⁴⁴ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Canada: Certain Measures Affecting the Automotive Industry, WT/DS139/AB/R. Priimta 2000 m. gegužės 31 d., 77 punktąs.

įvairių probleminių klausimų, pirmiausia dėl tos priežasties, jog, siekiant įvertinti, ar nurodytas principas nebuvo (nėra) pažeidžiamas, privalo būti nustatyta, ar prekės, kurioms taikomi skirtingi apribojimai (skirtingi muitų tarifai) ir (ar) kiti muitų taisyklių palengvinimai, yra tokios pačios prekės (būtent tokios prekės muitų taikymo atžvilgiu turėtų būti traktuojamos vienodai). Skirtingų prekių panašumo ar identiškumo nustatymas paprastai kelia daug ginčų tarptautinėje praktikoje ir vienoda praktika kol kas nėra suformuota²⁴⁵. Pavyzdžiui, tarptautinius prekybos ginčus sprendusios institucijos (GATT kolegija) yra pateikusios skirtingus vertinimus dėl prekių panašumo nustatymo kriterijų: sprendžiant ginčą tarp Ispanijos ir Brazilijos dėl skirtingų kavos rūšių nevienodo tarifinio klasifikavimo maito mokesčio taikymo tikslu buvo konstatuota, jog tokie neesminiai to paties produkto (kavos) skirtumai kaip skonis ir kvapas nepateisina skirtingų maito mokesčio taisyklių taikymo atskiroms kavos rūšims²⁴⁶. Tačiau sprendžiant kitą ginčą dėl skirtingų apdorotos medienos produktų (lentjuosčių, sijų, gegnių ir pan.) traktavimo buvo pateiktas išaiškinimas, kad nėra pagrindo visų šių produktų laikyti panašiais ar vienodais (jie negali būti klasifikuojami kaip viena produktų kategorija)²⁴⁷. Konkrečių kriterijų prekių tapatumui įvertinti nepateikė ir vėlesnė PPO ginčų sprendimo praktika, kurioje buvo pripažinta, kad ši sąvoka yra sąlyginė ir jos turinys priklauso nuo taikymo konteksto²⁴⁸.

Nagrinėjant kito esminio GATT nustatyto teisinio reglamentavimo principo – nacionalinio statuso režimo – taikymą teoriniu lygmeniu jis paprastai siejamas su mokestiniais aspektais, pavyzdžiui, pažymima, kad remiantis šiuo principu susitariančių šalių prekėms, importuotoms į kitos susitariančios šalies teritoriją, netaikomi tiesiogiai ar netiesiogiai jokie vidaus mokesčiai ar rinkliavos, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai būtų didesni už vietos gamintojų prekėms taikomus mokesčius ir rinkliavas²⁴⁹. Tačiau lingvistiniu požiūriu nagrinėjant GATT susitarimo nuostatas galima pastebėti, jog nacionalinio statuso režimo (nediskriminavimo importuojamų prekių su vietos gamintojų prekėmis) principas apima kelis skirtingus aspektus – konkurencinių sąlygų lygybę (GATT susitarimo III straipsnio 1 dalis, 4 dalis) ir vidaus mokesčius (GATT susitarimo III straipsnio 2 dalis)²⁵⁰. Todėl jeigu didžiausio palankumo prekyboje principas draudžia taikyti diskriminaciją toms pačioms skirtingų valstybių prekėms, tai nacionalinio statuso režimo principą sudarančios taisyklės draudžia panašių importuojamų ir vietos gamintojų prekių diskriminaciją, pavyzdžiui, nemokestinių kliūčių prekių patekimui į rinką nustatymą (nevienodas konkurencijos sąlygas), taip pat nevienodo PVM ir akcizų ar kitų vidaus mokesčių tarifų taikymą vietinės gamybos ir panašioms importuojamoms prekėms.

²⁴⁵ Won-Mog Choi, *Like Products in International Trade Law: Towards a Consistent GATT/WTO Jurisprudence* (Oxford: Oxford University Press, 2003).

²⁴⁶ GATT kolegijos ataskaita byloje Spain – Tariff Treatment of Unroasted Coffee, BISD 28S/102. Priimta 1981 m. birželio 11 d.

²⁴⁷ GATT kolegijos ataskaita byloje Canada/Japan – Tariff on Imports of Spruce, Pine, Fir (SPF) Dimension Lumber Japan, BISD 36S/167. Priimta 1989 m. liepos 19 d.

²⁴⁸ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje WTO, Japan: Taxes on Alcoholic Beverages, WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R. Priimta 1996 m. spalio 4 d., 21 punktą.

²⁴⁹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 46; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 602.

²⁵⁰ Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 195.

Apibendrinant tai galima konstatuoti, kad nacionalinio režimo principas pagal GATT III straipsnį reiškia būtent tai, jog vidaus mokesčiai ir reikalavimai, taikomi vidaus prekybai, transportavimui, vartojimui arba gamybai, neturi būti diskriminacinio pobūdžio panašioms importuotoms prekėms. Akivaizdu, jog nacionalinio statuso režimo principas yra svarbesnis valstybių vidaus mokesčių ar kitų nemokestinių prekybos apribojimų taikymui, tačiau jis tiesiogiai sietinas ir su muitų teise. Kaip pažymi prof. T. Einhorn, būtent šios nuostatos tikslas ir yra užtikrinti, kad muitų tarifų nuolaidos, taikomos didžiausio palankumo principo pagrindu, nebūtų anuluotos remiantis visomis kitomis teisinio reguliavimo priemonėmis ar formalumais, kurie vis tiek leistų diskriminuoti importuotas ir vidaus rinkoje pagamintas prekes²⁵¹. Tačiau pagrindinė šio principo taikymo ypatybė, praktiniu požiūriu besiskirianti nuo didžiausio palankumo principo taikymo, yra ta, kad, kaip PPO ginčų sprendimų institucijos išaiškino byloje *EC-Asbestos*, taikant nacionalinio statuso režimo principą, panašių produktų sąvoka negali būti aiškinama plečiamai ir, priešingai, turėtų būti aiškinama siaurinamai, kad nebūtų pripažintos netinkamomis priemonės, kurias vis dėlto leidžia taikyti GATT sutarties III straipsnio 2 dalis²⁵². Taigi, galima konstatuoti, kad šis principas vis dėlto palieka valstybėms didesnę laisvę savo iniciatyva pasirinkti reikiamas teisinio reguliavimo priemones, susijusias su šalies vidaus mokesčių sistemos organizavimu.

Taigi, teisiniu požiūriu, klausimai dėl tarptautinės prekybos reguliavimo suderinamumo tarp pagrindinių pasaulio prekybos partnerių sprendžiami būtent pagal bendruosius principus, įtvirtintus PPO susitarimuose, visų pirma GATT susitarime, kuris ir apibrėžia tarptautinės prekybos vieningo reglamentavimo sistemos teisinius pagrindus. Kaip pabrėžiama mokslinėje literatūroje, tiesioginis pagrindinių GATT principų, kaip objektyvaus pagrindo tarptautinės prekybos standartizacijai, taikymas padeda supaprastinti derybas tarp valstybių, leidžia paprasčiau spręsti prekybos ginčus²⁵³. Tačiau vertinant praktines tokio požiūrio į tarptautinės prekybos (*inter alia* muitų klausimų) reglamentavimą galimybes, pagrįstai gali būti keliamas klausimas, kaip nacionaliniu (valstybių) lygiu konkrečiai turėtų būti taikomi nurodyti principai ir ką teisiniu aspektu reiškia sąvoka „tiesioginis taikymas“? Pavyzdžiui, ar GATT susitarimas turėtų būti laikomas tiesiogiai taikytinu tarptautiniu susitarimu (tiesioginio veikimo tarptautine sutartimi, kuri saisto ne tik valstybes, bet ir suteikia teises privatiems asmenims, kurias savo ruožtu jie gali ginti nacionaliniuose teismuose²⁵⁴ (ne tik tarptautiniu lygiu, valstybėms naudojant PPO ginčų sprendimo procedūrą)?

Siekiant įgyvendinti šiomis tarptautinėmis sutartimis apibrėžtus valstybių įsipareigojimus muitų teisinio reguliavimo srityje ir, remiantis aukščiau nurodytais kriterijais, plėtoti

²⁵¹ Talia Einhorn, *supra* note, 56: 965.

²⁵² PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *EC-Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products*, WT/DS135/AB/R. Priimta 2001 m. kovo 21 d.

²⁵³ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2.

²⁵⁴ Lyra Jakulevičienė, *Tarptautinių sutarčių teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2011), 212; Constantin Economides, „The elaboration of model clauses on the relationship between international and domestic law“, 90, in *The Relationship between International and Domestic Law: Proceedings of the UniDem Seminar organised in Warsaw on 19 to 21 May 1993* (Strasbourg: Council of Europe Press, 2004).

efektyviai veikiančią tarptautinės prekybos sistemą, svarbu užtikrinti veiksmingą visų šių susitarimų taikymą atskirų valstybių nacionalinėse teisinėse sistemose. Šiuo atžvilgiu, tiek teoriniu, tiek ir praktiniu lygiu plačiai diskutuojama, ar atskiros valstybės savo nacionalinėje (vidaus) teisėje turėtų užtikrinti tiesioginį PPO susitarimų taikymą? Kitaip tariant, ar aukščiau nurodyti PPO susitarimai laikytini susijusiais tik su valstybių ir kitų tarptautinės teisės subjektų, pavyzdžiui, tarptautinių organizacijų, teisėmis ir pareigomis ar, priešingai, turėtų būti pripažinta, kad šios sutartys nustato teises arba suteikia pareigas individualiems asmenims ir jos gali būti taikomos kaip nacionalinės teisės dalis, kai ji nustato šių teisių bei pareigų įgyvendinimo mechanizmą? Akcentuotina, kad PPO steigimo sutarties XVI straipsnio 4 dalyje nustatyta, jog „kiekviena valstybė narė užtikrina savo įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių procedūrų atitikimą savo įsipareigojimams, numatytiems pridedamose sutartyse“.²⁵⁵ Tačiau ši PPO steigimo sutarties nuostata yra vienintelė, kuri apibrėžia PPO susitarimų įgyvendinimą nacionaliniu lygiu, nes nėra nustatyta jokių kitų PPO teisės nuostatų, kurios gali reikalauti iš PPO valstybių narių užtikrinti PPO teisės tiesioginį veikimą jų vidaus teisinėse sistemose tokiu būdu, kad ją galėtų taikyti (ja vadovautis) nacionaliniai teismai ir valstybių piliečiai²⁵⁶. Taigi, PPO nereikalauja iš valstybių narių pripažinti tiesioginį PPO teisės veikimą (taikymą) ir palieka valstybėms narėms nuspręsti, kaip konkrečiai jos įgyvendins savo įsipareigojimus PPO. Taigi, tai, koku būdu PPO valstybė narė inkorporuoja PPO teisę į savo vidaus teisės sistemą, priklauso nuo jos konstitucinių normų, teisės tradicijų ar net politinių nuostatų. Kaip nurodo J. Jacksonas ir M. Matsuhita, tai, ar konkrečios PPO susitarimų nuostatos tiesiogiai taikomos ir ar jos turi viršenybę prieš nacionalinę teisę konflikto atveju, lemia nacionalinės teisės sistemos (jos konstitucinių pagrindų) ypatybės ir pasirinktas konkretus metodas, kuriuo ji įgyvendina vyraujančias doktrinas, kurios apibrėžia santykį tarp tarptautinės ir nacionalinės teisės²⁵⁷.

Teoriniu požiūriu taikomos dvi pagrindinės tarptautiniu lygiu pripažįstamos doktrinos, apibrėžiančios santykį tarp tarptautinės ir nacionalinės teisės, t. y. dualizmas ir monizmas. Dualizmo doktrina vertina tarptautinę teisę ir vidaus (nacionalinę) teisę kaip visiškai skirtingas sistemas ir nepripažįsta galimybės tarptautinėse sutartyse įtvirtintas teisės normas laikyti valstybių vidaus teisės sistemos dalimi. Atitinkamai taikant dualizmo doktrinos nuostatas, tarptautinės teisės normų taikymas nacionaliniu lygiu galimas tik tarptautinės teisės normas transformavus, perkėlus į nacionalinę teisę, paprastai aukščiausią įstatymų leidybos institucija priimančią teisės aktą²⁵⁸. Kita vertus, monistinė teisės doktrina pripažįsta, kad tarptautinės teisės normos gali būti tiesiogiai integruojamos į valstybės vidaus teisės sistemą, netgi užtikrinant jų viršenybę tais atvejais, kai jos ir nėra suderintos su

²⁵⁵ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, *supra* note, 215.

²⁵⁶ PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje United States – Sections 301–310 of the Trade Act of 1974, WT/DS152/R. Priimta 1999 m. gruodžio 22 d.

²⁵⁷ John H. Jackson, „Status of Treaties in Domestic Legal Systems: A Policy Analysis“, *The American Journal of International Law*, 86, 2 (1992): 310; Mitsuo Matsushita, et al., *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy* (Oxford: Oxford University Press, 2006), 99.

²⁵⁸ John H. Jackson, *Sovereignty, the WTO and Changing Fundamentals of International Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 123.

vidaus teisės aktais. Net jei valstybėse ir priimami atitinkami vidaus teisės aktai (įstatymai) dėl tarptautinės teisės normų perkėlimo (transformavimo), monizmo doktrinos požiūriu tarptautinės teisės normos vis tiek gali būti tiesiogiai taikomos ir jomis remiamasi nacionaliniuose teismuose²⁵⁹. Kita vertus, atsižvelgiant į šiuolaikinės tarptautinių sutarčių teisės teorijos nuostatas ir monistinę, ir dualistinę doktrinai bei jų taikymo metodai dažnai yra kritikuojami kaip pasenę. Pavyzdžiui, prof. L. Jakulevičienės teigimu, padidėjęs tarptautinės teisės vaidmuo lemia tai, kad nacionaliniai teismai vis dažniau taiko tarptautinės teisės normas, net jei šios normos ir nėra valstybių vidaus teisės dalis, kadangi skirtumas tarp monizmo ir dualizmo doktrinos praranda prasmę, kai vertinamas tarptautinių teisės normų taikymas nacionalinėje teisinėje sistemoje²⁶⁰.

Dėl šių priežasčių šiuo metu praktiniu lygiu daugelis valstybių ir teisės sistemų, įskaitant Europos Sąjungą ir JAV, remiasi „mišriu“ monistiniu-dualistiniu požiūriu į tarptautinę teisę²⁶¹. Ši nuostata grindžiama visų tarptautinių sutarčių skirstymu į „tiesioginio veikimo“ (*angl.* „self-executing“) tarptautines sutartis ir „netiesioginio veikimo“ (*angl.* „non-self-executing“) tarptautines sutartis²⁶². Sutartys, kurios gali būti taikomos tiesiogiai (tiesioginio veikimo), yra automatiškai inkorporuojamos į nacionalinę teisę, kai tik jos įsigalioja valstybėje, nereikalaudant jokių papildomų nacionalinių priemonių, suteikiančių joms teisinę galią. Tačiau kitų tarptautinių sutarčių rūšių (netiesioginio veikimo) taikymui konkrečioje valstybėje reikalaujama priimti tam tikrus nacionalinius teisės aktus (įstatymus). Dažniausiai taisyklės, kuriomis remiantis turėtų būti atskiriamos šios tarptautinių sutarčių rūšys (tiesioginio ir netiesioginio veikimo) nustato valstybių konstitucijos²⁶³. Šiuo aspektu akcentuotina ir tai, kad nors mokslinėje literatūroje ir diskutuojama dėl tikslaus sąvokų „tiesioginis veikimas“ ir „tiesioginis taikymas“ turinio, tarptautinės lyginamosios teisės požiūriu šios sąvokos paprastai vertinamos kaip tarpusavyje palyginamos ir iš esmės panašios²⁶⁴.

Istoriniu požiūriu svarbu pažymėti, kad dar Urugvajaus raundo derybų, kuriose buvo įsteigta PPO, metu Šveicarija inicijavo pasiūlymą, kuriuo buvo reikalaujama, jog kiekviena GATT susitarimo šalis savo nacionalinėje teisėje įsipareigotų užtikrinti GATT susitarimo tiesioginį veikimą arba jam lygiavertį statusą²⁶⁵. Tačiau tokia nuostata vis dėlto nebuvo įtraukta į baigiamuosius Urugvajaus raundo metu priimtus susitarimus, šiuo metu sudarančius PPO teisės pagrindą. Kaip pažymi R. Karky²⁶⁶, tai leidžia manyti, kad GATT susitarimo šalys bendru sutarimu nepageidavo užtikrinti GATT susitarimo tiesioginį

²⁵⁹ Mitsuo Matsushita, et al., „The World Trade Organization: Law, Practice and Policy“, *supra* note, 257: 89.

²⁶⁰ Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 254: 392.

²⁶¹ Elena A. Wilson, „Russia in the WTO: Will It Give Full Direct Effect to WTO Law?“, *Global Business & Development Law Journal*, 27 (2014): 335.

²⁶² John H. Jackson, „Status of Treaties in Domestic Legal Systems: A Policy Analysis“, *supra* note, 257: 320.

²⁶³ Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 254: 400, 401.

²⁶⁴ John H. Jackson, „Direct Effect of Treaties in the US and the EU, the Case of the WTO: Some Perceptions and Proposals“, 376, from *Continuity and Change in EU Law: Essays in Honour of Sir Francis Jacobs*, Anthony Arnall, Piet Eeckhout & Takis Tridimas eds. (Oxford: Oxford University Press, 2008), 376.

²⁶⁵ Pieter J. Kuijper, „The New WTO Dispute Settlement System – The Impact on the European Community“, *Journal of World Trade*, 29, 6 (1995): 65.

²⁶⁶ Ramesh Karky, „An Issue of Invocability of Provisions of the WTO Covered Agreements Before Domestic Courts“, *Annual Survey of International & Comparative Law*, XVII (2011): 222.

veikimą. Tačiau, kaip jau buvo minėta, PPO steigimo sutarties XVI straipsnio 4 dalis vienareikšmiškai reikalauja, kad kiekviena valstybė narė užtikrintų jos įstatymų, reglamentų ir administracinių procedūrų suderinamumą su įsipareigojimais, nustatytais pagal PPO susitarimus. Ši teisinė nuostata paprastai aiškinama nurodant, kad visos PPO narės yra saistomos įsipareigojimo suderinti savo vidaus teisę su PPO teise, siekiant užtikrinti, kad tarptautinės prekybos teisės nuostatos būtų veiksmingai vykdomos valstybėse, kurios įsipareigojo ją įgyvendinti, ir tam, kad būtų išvengta konflikto tarp dviejų teisinių sistemų, t. y. PPO sistemos ir valstybių PPO narių vidaus sistemų, bei esminių tarpvalstybinių ginčų tarp įvairių organizacijos narių²⁶⁷.

Šia nuostata savo sprendimuose ne kartą rėmėsi ir PPO ginčų sprendimo institucijos, pavyzdžiui, PPO kolegija byloje *United States Sections 301–310 of the Trade Act of 1974*²⁶⁸ išaiškino, kad PPO steigimo sutarties „XVI straipsnio 4 dalis, priešingai, ne tik neleidžia pateikti nuorodos į prieštaraujančią vidaus teisę siekiant pagrįsti neatitikimus PPO, tačiau reikalauja PPO narių faktiškai užtikrinti vidaus teisės atitiktį PPO įsipareigojimams“²⁶⁹. Šis principas, reiškiantis, kad, vertinant iš PPO perspektyvos, jos teisinė sistema (PPO teisė, t. y. PPO susitarimai) yra viršesnė už nacionalinės teisės sistemą, taip pat buvo pakartotinai akcentuotas PPO ginčų sprendimų institucijų nagrinėtose bylose (ginčuose) *Anti-Dumping Investigation Regarding Portland Cement* (1998)²⁷⁰ ir *Canada Export Credits* (2003)²⁷¹. Tačiau PPO steigimo sutartis ar kiti PPO susitarimai nenustato tikslų kriterijų, kaip turėtų būti apibrėžiami valstybių vidaus teisės suderinamumo su PPO teise esminiai kriterijai, o tai kelia daug įvairių praktinių PPO teisės interpretavimo klausimų. Pavyzdžiui, kaip pažymi M. E. Fischer, yra keletas praktinių būdų, kaip atskirų valstybių lygiu gali būti sprendžiama PPO susitarimų viršenybės ir jų atitikties valstybių vidaus (nacionalinės) teisei problema²⁷². Valstybė gali inkorporuoti PPO susitarimus į savo teisės (įstatymų) sistemą įstatymų, kaip tiesioginio veikimo, sutartis, tuomet PPO susitarimai būtų tiesiogiai taikomi, arba, priešingai, gali laikytis pozicijos, kad PPO susitarimai turėtų būti vertinami kaip netiesioginio veikimo tarptautinės sutartys ir taikomi tik tada, kai iškyla klausimas dėl nacionalinių teisės aktų aiškinimo, jei yra kelios galimos nacionalinių teisės aktų interpretavimo alternatyvos.

Akcentuotina ir tai, kad šiuolaikinėje tarptautinėje praktikoje itin plačiai naudojami

²⁶⁷ Julien Chaisse, „Deconstructing the WTO Conformity Obligation: a Theory of Compliance as a Process“, *Fordham International Law Journal*, 38(57) (2015): 62; Julien Chaisse and Debashis Chakraborty, „Implementing WTO Rules Through Negotiations and Sanctions: The Role of Trade Policy Review Mechanism and Dispute Settlement System“, *University of Pennsylvania Journal of International Economic Law*, 28, 1 (2007): 163–164.

²⁶⁸ PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje *United States – Sections 301-310 of the Trade Act of 1974*, WT/DS152/R, *supra* note, 256, 7.41 punktas.

²⁶⁹ *Angl.* „Article XVI:4, in contrast, not only precludes pleading conflicting internal law as a justification for the WTO inconsistencies, but requires the WTO Members actually to ensure the conformity of internal law with its WTO obligations“.

²⁷⁰ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *Guatemala – Anti-Dumping Investigation Regarding Portland Cement from Mexico*, Appellate Body Report, WT/DS60/R. Priimta 1998 m. birželio 19 d., 7.38 punktas.

²⁷¹ PPO Arbitrų sprendimas byloje *Canada Export Credits and Loan Guarantees for Regional Aircraft*, WT/DS222/ARB. Priimta 2003 m. vasario 17 d., 3.104 punktas.

²⁷² Matthew E. Fischer, „Is the WTO Appellate Body a „Constitutional Court“? The Interaction of the WTO Dispute Settlement System with Regional and National Actors“, *Georgetown Journal of International Law*, 40 (2008): 297.

preferenciniai prekybos susitarimai (*angl.* „preferential trade arrangements (agreements)“), sudaromi tarp riboto skaičiaus šalių, siekiant gauti naudos iš tarpusavio prekybos ir atsakyti prekybos apribojimų, įskaitant muitus, naudojimo²⁷³. Tokių ekonominių muitų ar laisvosios prekybos sąjungų (pavyzdžiui, ES, Europos laisvosios prekybos asociacija (*angl.* EFTA) ar Šiaurės Amerikos laisvos prekybos erdvė (*angl.* NAFTA)), kurios, vykstant ekonominės integracijos procesams, labai paplito nuo XX a. vidurio, egzistavimą įteisina GATT susitarimo XXIV straipsnis, numatantis išimtį iš bendrojo draudimo diskriminuoti principo taikymo. Atitinkamai regioninės tarptautinės ekonominės organizacijos, įkurtos minėtų susitarimų pagrindu, valstybėms narėms taip pat sukuria tiek teisiškai įpareigojančias taisykles dėl tarptautinės prekybos, tiek ir nustato neprivalomus standartus bei rekomendacijas²⁷⁴. Nagrinėjant šį aspektą, mokslinėje literatūroje²⁷⁵ kaip itin unikali interpretuojama ES patirtis, kadangi ši tarptautinė regioninė organizacija, kuri visų pirma susiformavo būtent kaip muitų sąjunga, yra paremta glaudžia valstybių integracija, vidaus prekybos tarifinių kliūčių panaikinimu ir vieninga išorės prekybos bei muitų politika su užsienio valstybėmis. Tačiau įvertinus tai, kad šiuolaikinės globalios rinkos sąlygomis nėra atsisakoma valstybių suvereniteto koncepcijos, kyla klausimas, kaip valstybių suverenitetas gali būti suderintas su jų naryste tam tikrose tarptautinėse organizacijos, pavyzdžiui, ekonominėse, muitų, prekybos sąjungose, kurios, vykstant ekonominės integracijos procesams, labai paplito nuo XX a. vidurio²⁷⁶.

ES patirtį formuojant ir įgyvendinant bendrąją užsienio prekybos politiką nagrinėję autoriai (pvz., R. Leal-Arcas, C. Barnard, J. Radžiukynas), pažymi, kad esminės šios politikos nuostatos yra įtvirtintos ES steigiamosiose sutartyse ir reiškia, jog bendroji prekybos politika grindžiama vienodumo ir prekybos liberalizavimo principais²⁷⁷. Jie suponuoja, kad ES egzistuoja vieningų teisinių nuostatų ir taisyklių, reglamentuojančių ES prekybos su trečiosiomis šalimis režimą, visuma, kuri apima tiek ES vidaus teisės normas (nustatančias bendrąją ES muitų tarifą), tiek ir dvišalius bei daugiašalius susitarimus su trečiosiomis šalimis, kurių tikslas – užtikrinti tarptautinės prekybos ir muitų liberalizavimą. Akcentuotina, jog mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad šiuo požiūriu ES ir valstybių narių sąveikos mechanizmas yra originalus – vienintelis tokio tipo darinys pasaulyje²⁷⁸, o tarptautinės prekybos integraciją ES reguliuojanti teisinė sistema yra vienas iš Europos valstybių atsakų globalizacijos iššūkiams²⁷⁹.

²⁷³ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 422; Alan O. Sykes, „Law, Economics and Politics of Preferential Trading Arrangements: An Introduction“, *Stanford Journal of International Law*, 46, 2 (2010): 171–172.

²⁷⁴ Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 28–29.

²⁷⁵ Rafael Leal-Arcas, *Theory and Practice of EC External Trade Law and Policy* (London: Cameron May, 2008), 594–595; Laurence W. Gormley, *EU Law of Free Movement of Goods and Customs Union* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 2–3.

²⁷⁶ Barry Buzan, *supra* note, 3; Vilenas Vadapalas, *supra* note, 114; Paul McGrath, *Tarptautinės ekonomikos pagrindai* (Kaunas: Margi raštai, 1999).

²⁷⁷ Rafael Leal-Arcas, *Theory and Practice of EC External Trade Law and Policy*, op. cit., 229–230; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 27; Catherine Barnard, *Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės. 1 Knyga* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 261.

²⁷⁸ Egidijus Jarašiūnas, „Europos Sąjungos teisinio kvalifikavimo problemos“, *Jurisprudencija*, 18, 4 (2011): 1328.

²⁷⁹ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 40.

ES patirtis užtikrinant bendrosios prekybos politikos įgyvendinimą yra gana plačiai nagrinėta įvairių autorių (žr., pvz., Leal-Arcas, 2008; Herdegen, 2013, ir kt.), kurie pažymi, kad nors bendrajai užsienio prekybos politikai būdingas aukštas suderinimo laipsnis, o ji pati priskirtina išimtinai (angl. „exclusive“) ES kompetencijai²⁸⁰, kartu yra išskirtinos tam tikros bendrosios prekybos politikos teisinio reguliavimo problemos, pavyzdžiui, (i) kompetencijos pasidalijimas tarp ES valstybių narių ir ES prekybos klausimų reguliavimo srityje; (ii) mišrių tarptautinių susitarimų prekybos klausimais sudarymas ir jų teisinės galios klausimas (mišrūs tarptautiniai susitarimai, kurių šalimis yra valstybės narės ir ES, vs. susitarimai, kuriuose dalyvauja tik ES – keliamas klausimas, ar kompetencijos pasidalijimas yra įmanomas ir atitinka ES teisę); (iii) santykis tarp nacionalinės ir viršnacionalinės (angl. „supranational“) ekonominės teisės ir požiūris į nacionalinės teisės taikymą, kai tą patį santykį užsienio prekybos srityje reglamentuoja tiek tarptautinė, tiek ES, tiek ir nacionalinė teisė.

Atsižvelgiant į tai ir remiantis teisės doktrinoje²⁸¹ formuluojamomis išvalgomis, galima išskirti šias esmines problemines sritis, įtakojančias šiuolaikinės tarptautinės ekonominės teisės vystymąsi: i) GATT susitarimo ir kitų PPO susitarimų²⁸² įgyvendinimas ir jų santykis su kitais tarptautinę prekybą reglamentuojančiais tarptautinės teisės šaltiniais bei valstybių vidaus teise; (ii) valstybių preferencinės prekybos susitarimuose įtvirtinto muitų teisinio reguliavimo režimo atitikties GATT susitarimo nuostatoms ir principams užtikrinimas; (iii) ES teisės aktų, priimtų bendrosios prekybos politikos (muitų) reglamentavimo srityje, santykis su ES valstybių nacionaline teise ir tarptautinės teisės šaltiniais (tarptautiniais susitarimais). Šios problemos, siejant jas ir su besiformuojančia nacionalinių teismų praktika (Lietuvos Respublikos pavyzdžiu), detaliau nagrinėjamos ir aptariamios kituose skyriuose.

I.2. Probleminiai muitų reglamentavimo aspektai tarptautinėje ekonominėje teisėje

I.2.1. PPO susitarimų muitų klausimais įgyvendinimas: tinkamo santykio su valstybių nacionaline teise ir kitais tarptautinės teisės šaltiniais užtikrinimo galimybės

Siekiant įgyvendinti valstybių įsipareigojimus, numatytus PPO susitarimuose, ir plėtoti realiai funkcionuojančią tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo sistemą remiantis juose įtvirtintais principais, itin svarbu užtikrinti veiksmingą šių tarptautinių susitarimų įgyvendinimą atskirų valstybių teisinėse sistemose. Šiuo aspektu, pavyzdžiui, tiek tarptautinės teisės doktrinoje, tiek ir praktiniu lygiu plačiai diskutuojama, ar valstybės turėtų užtikrinti

²⁸⁰ Žr. taip pat TT nuomonę 1/75 (Low Cost Standart), 1975, E.C.R. 1355, ir nuomonę 1/94, WTO, 1994, E.C.R. I-5267.

²⁸¹ Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 264, 269; Inga Daukšienė, „Pasaulio Prekybos Organizacijos ginčų sprendimo tarybos sprendimai Europos Sąjungos teisės sistemoje“, *Jurisprudencija*, 18, 3 (2011): 908–909; Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 40–42, 77–79; Piet Eechaut, *EU External Relations Law* (Oxford: Oxford University Press, 2011), 12–13.

²⁸² Mokslinėje literatūroje apibrėžiant tarptautines sutartis kaip tarptautinės ekonominės (muitų) teisės šaltinius, paprastai vartojama „susitarimo“ (angl. „agreement“) sąvoka, nors turinio ir teisinės galios požiūriu šios sąvokos nesiskiria; žr. Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 254: 59.

tiesioginį PPO susitarimų (GATT susitarimo, kitų PPO susitarimų, pavyzdžiui, dėl prekių kilmės ir vertės nustatymo) taikymą, t. y. ar jos pasižymi tiesioginio veikimo (*angl.* „direct effect“) savybe, suteikiančia teises ir pareigas tiesiogiai asmenims ir leidžiančia juos taikyti nacionalinėje teisėje nepriėmus įgyvendinančių nacionalinių teisės aktų²⁸³. Šis klausimas pirmiausia susijęs su PPO susitarimų taikymu, kai kompetentingos nacionalinės institucijos ir nacionaliniai teismai sprendžia ginčus dėl ribojančių tarptautinės prekybos priemonių (tarp jų ir tarifinių reguliavimo priemonių, pavyzdžiui, galimai diskriminuojančių muitų tarifų ar muitų administravimo taisyklių) taikymo. Akivaizdu, kad, viena vertus, užtikrinant suinteresuotų asmenų teisę į gynybą taikant PPO susitarimus, būtų galima išvengti tarptautinių įsipareigojimų pažeidimo, valstybių tarpusavio prekybos konfliktų ir galimų sankcijų, kurios gali pakenkti valstybių ekonominiams interesams.

Šiuo klausimu pastebima tendencija, kad tradiciškai daugelio ekonomiškai svarbių pasaulio valstybių (JAV, Japonija, Kinija, Kanada, Rusija, ES valstybės) praktika, visų pirma teisminių institucijų praktika, patvirtina, kad šioms sutartims vis dėlto nėra suteikiamas tiesiogiai veikiančių sutarčių (*angl.* „self executing treaties“) statusas²⁸⁴. Tačiau atskirų minėtų valstybių praktika svyruoja tarp griežtai dualistinio PPO susitarimų įgyvendinimo modelio (pavyzdžiui, JAV, kur PPO susitarimai tiesiogiai netaikomi²⁸⁵) ir mišraus (koordinacinio) modelio (pavyzdžiui, Japonija, ES valstybės), kur pripažįstama, jog gali būti tiesiogiai taikoma dalis šių susitarimų nuostatų, kurios yra gana konkrečios ir suteikia subjektines teises ar pareigas, ar į kurias nukreipia nacionalinės teisės normos²⁸⁶. Tokio pobūdžio byloje (ginčiuose) dėl PPO susitarimų taikymo tiek tarptautiniu²⁸⁷, tiek ir nacionaliniu lygiu, pavyzdžiui, JAV teismų praktikoje²⁸⁸, paprastai remiamasi argumentais, kad, pirma, PPO susitarimai yra per daug neapibrėžti, jog būtų tiesiogiai taikomi, antra, laikomasi nuostatos, jog PPO susitarimai sukelia teises ir pareigas valstybėms, todėl ginčai dėl PPO susitarimų taikymo turėtų būti sprendžiami tarpvalstybiniu lygiu – derybomis ar taikant specialią tarptautinę PPO ginčų sprendimo procedūrą. Kita vertus, tarptautinės teisės doktrinoje atkreipiamas dėmesys į tai, kad bent jau PPO priėmus privalomą sprendimą dėl ginčo sprendimo ir pažeidimo valstybių administracinės institucijos ir teismai turėtų užtikrinti PPO susitarimų tiesioginį taikymą, nebent nacionaliniai teisės aktai aiškiai įtvirtina nuostatas, leidžiančias ignoruoti net aiškiai apibrėžtus tarptautinius įsipareigojimus²⁸⁹. Be to, akcentuojama ir tai, kad kai kurios specifinės PPO susitarimų nuostatos dėl savo pobūdžio galėtų būti laikomos gana konkrečiomis, kad galėtų suteikti

²⁸³ Matthew E. Fischer, *supra* note, 272: 297–299.

²⁸⁴ Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 269; Ivana Zivienjak, „Effect of WTO Law in the EU and the individual's right to Damages Caused“, *Croatian Yearbook of European Law & Policy* 8 (2012): 537–538.

²⁸⁵ Elena A. Wilson, *supra* note, 261: 336.

²⁸⁶ Ramesh Karky, *supra* note, 266: 224.

²⁸⁷ PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje United States – Sections 301–310 of the Trade Act of 1974, WT/DS152/R, *supra* note, 256, 7.78–7.79 punktai.

²⁸⁸ *Byla Suramerica de Aleaciones Laminadas, CA v United States* 966 F 2 d 660 (Fed Cir 1992).

²⁸⁹ Jose M. Beneyto, „The EU and the New WTO: Direct Effect of the New Dispute Settlement System?“, *European Journal of Business Law*, 7 (1996): 295; Giacomo Gatinara, The Relevance of WTO Dispute Settlement Decisions in the US Legal Order, *Legal Issues of Economic Integration*, 36 (2009): 285; Inga Daukšienė, *supra* note, 281: 918.

teisę prekybininkams (importuotojams) reikalauti, pavyzdžiui, nuostolių atlyginimo iš valstybės dėl neteisėtai ir nepagrįstai pritaikytų tarifinių prekybos ribojimų, pažeidžiančių PPO susitarimus²⁹⁰.

Esama teisinė situacija sąlygoja mokslinį diskursą, plėtojamą tarptautinės viešosios teisės teoretikų, koks teisinio reguliavimo režimas, naudojamas PPO susitarimams įgyvendinti, užtikrina efektyvesnę visos PPO teisės sistemos ir jos pagrindinių principų veikimą. Kai kurie autoriai (P. Bossche, Z. Werner) mano, kad pripažįstant tiesioginį PPO teisės veikimą valstybių nacionalinėje (vidaus) teisėje galima garantuoti didesnę privačių asmenų teisių apsaugos lygį ir užtikrinti didesnę pačių valstybių priimamų teisės aktų atitiktį PPO teisės normoms²⁹¹. Kiti autoriai, pavyzdžiui, J. L. Dunoff, mano, kad suteikiant tiesioginio veikimo savybę PPO teisei ir leidžiant ja remtis nacionaliniuose teismuose gali kilti pavojus demokratinei teisei sistemai, o valstybė, leidžianti tiesiogiai taikyti PPO teisę, atsidurtų santykinai nepalankioje padėtyje kitų valstybių (PPO narių) atžvilgiu, nes apribotų savo suverenitetą dėl jai pagal PPO susitarimus papildomai tenkančių vykdytinų taisyklių ir įsipareigojimų²⁹². Šiuo aspektu pažymima ir tai, kad tiesioginis PPO teisės taikymas nacionaliniuose teismuose galėtų sąlygoti nenuoseklų PPO susitarimų įgyvendinimą ir galėtų sumažinti pačios PPO, kaip pagrindinio PPO teisę aiškinančio subjekto, vaidmenį bei taip susilpninti pačią PPO teisinę sistemą²⁹³.

Sprendžiant šį klausimą ES lygiu, ESTT buvo ne kartą pažymėjęs, kad individualios PPO susitarimų taisyklės nepasižymi tiesioginio veikimo savybe, todėl importuotojas ar eksportuotojas turi teisę remtis PPO įsipareigojimų taisyklėmis tik tais atvejais, kai ES institucija ketino įgyvendinti prisiimtą konkretų įsipareigojimą pagal GATT priimdama teisės aktą, kaip, pavyzdžiui, Antidempingo reglamentą²⁹⁴, arba kai ES teisės aktai pateikia aiškią nuorodą į GATT teisę²⁹⁵. Kita vertus, pagal ESTT jurisprudenciją, Bendrijos sudarytų tarptautinių sutarčių (PPO susitarimų) viršenybė antrinės Bendrijos teisės aktų atžvilgiu reiškia tik tai, kad šie teisės aktai turi būti aiškinami tokiu būdu, kuris suderinamas su šiais susitarimais, ypač tais atvejais, kai ES teisės akto taikymo sritis nėra aiški²⁹⁶. Ši nuostata svarbi tuo aspektu, kad daugeliu atvejų, pavyzdžiui, į Bendrijos muitinės kodeksą buvo tiesiogiai perkelta daugelis GATT sutarties nuostatų, pavyzdžiui, Kodekso 28 ir 90 straipsniai įtvirtino didžiausio palankumo ir draudimo diskriminuoti principų taikymą (GATT sutarties II ir III straipsniai), 29 straipsnis – prekių muitinės vertės nustatymą atsižvelgiant į sandorio vertę (GATT sutarties VII straipsnis ir kt.). Tačiau ESTT jurisprudencijoje iki šiol nėra pateikta išaiškinimų, kuriais remiantis būtų pripažinta konkretaus pareiškėjo teisė savo reikalavimus ginčo metu tiesiogiai pagrįsti remiantis PPO sutarčių nuostatomis, t. y.

²⁹⁰ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 17; taip pat žr. generalinio advokato G. O. Lenz išvadą byloje C-469/93, Chiquita Italia SpA, 1995, EU:C:1995:435, 21 punktą.

²⁹¹ Piet van den Bossche and Werner Zdouc, *supra* note, 6: 67.

²⁹² Jeffrey L. Dunoff, „Less than Zero: The Effects of Giving Domestic Effect to WTO Law“, *Temple University Beasley School of Law*, 6 (2008): 282.

²⁹³ Elena Wilson, *supra* note, 261: 328.

²⁹⁴ TT byla C-69/89, Nakajima All Precision Co. Ltd v. Council of the European Communities, 1991, E.C.R. I-2069.

²⁹⁵ TT byla 70/87, Fediol v. Commission, 1989, E.C.R. 1781.

²⁹⁶ Žr., pvz., TT byla C-280/93, Germany v. Council, 1994 E.C.R. I-4973, 110–111 punktai.

nebuvo pripažinta, kad kuri nors iš teisių, įtvirtintų šiuose susitarimuose, pasižymi tiesioginio veikimo savybe²⁹⁷.

Taigi galime konstatuoti, kad šiuo metu ESTT praktikoje PPO susitarimai nėra pripažįstami tiesioginio veikimo muitų teisės šaltiniu (tiesioginio veikimo tarptautinėmis sutartimis), o jų teisinė galia realizuojama aiškinant ES muitų teisę ir nacionalines teisės normas – tokia praktika iš esmės vadovaujasi ir kitų ES valstybių narių nacionaliniai teismai²⁹⁸. Vienoje iš bylų ESTT yra atkreipęs dėmesį į tai, kad tokia nuostata būtent ir yra grindžiama tuo, jog ir svarbiausi Bendrijos prekybos partneriai neleidžia PPO susitarimų taikyti savo teisinėse sistemose tikrinant vidaus teisės normų teisėtumą²⁹⁹. Be to, kitoje byloje *OGT Fruchthandelsgesellschaft v Hauptzollamt Hamburg-St Annen* ESTT tiesiogiai rėmėsi ir ES valstybių narių nacionalinių teismų praktika, draudžiančia tiesioginį PPO teisės taikymą. Šiuo aspektu pažymima, kad valstybių nacionaliniai teismai paprastai užtikrina PPO teisės nuostatų taikymą, tik jei visų pirma nacionalinės teisės normos nukreipia į PPO teisės nuostatas ir jei šios nuostatos suteikia specifines teises, kuriomis asmenys gali remtis teismo procese³⁰⁰.

Pabrėžtina, kad teisės doktrinoje šiuo metu gana plačiai kritikuojama itin griežta ESTT praktika dėl PPO susitarimų taikymo ir teisės į gynybą užtikrinimo remiantis minėtais susitarimais³⁰¹ bei nurodoma, jog tokia praktika atveria galimybę visoms ES valstybėms taikyti sankcijas pagal PPO teisę³⁰². Kita vertus, dalis autorių linkę pateisinti ESTT poziciją, remdamiesi fundamentalia takoskyra tarp PPO susitarimų ir kitų tarptautinių sutarčių (dvišalių ir daugiašalių) muitų klausimais teisinės prigimties – pirmieji nustato tik bendruosius tarptautinės prekybos parametrus, o antrieji veikia pagal šiuos parametrus, o jų tikslas yra tarptautinės prekybos su trečiosiomis valstybėmis plėtojimas³⁰³.

Reikėtų akcentuoti, kad panašaus pobūdžio problemos buvo sprendžiamos ir keliamos nacionalinių teismų praktikoje Lietuvos Respublikoje. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija 2013 m. kovo 5 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013³⁰⁴, sprendama ginčą dėl importuotų prekių muitinės vertės nustatymo, yra konstatavusi, kad ES Tarybos sprendimu 94/800/EB patvirtinti PPO susitarimai (*inter alia* PPO susitarimas dėl muitinio įvertinimo) yra sudėtinė Sąjungos teisės sistemos dalis, todėl jomis turi būti vadovujamasi (jos turi būti taikomos) šioje byloje. Tačiau, kaip jau buvo minėta, remiantis bendrosiomis ESTT jurisprudencijoje suformuluotomis teisės aiškinimo taisyklėmis, ESTT atmeta teisės aktų vidaus teisėtumo kontrolės

²⁹⁷ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 17; Mathias Herdegen, *supra* note, 4: 271.

²⁹⁸ Saida el Boudouhi, *supra* note, 123: 297.

²⁹⁹ TT byla C-149/96, Portugal v. Council, 1999, E.C.R. I-08395.

³⁰⁰ Mathias Herdegen, *supra* note, 4: 272.

³⁰¹ Sideek M. Seyad, „Current developments in the enforcement of WTO rulings under EU law“, *International Trade Law & Regulation*, 21, 4 (2015): 108.

³⁰² Mathias Herdegen, *op. cit.*, 271; Jose M. Beneyto, *supra* note, 289.

³⁰³ Timothy Lyons, *supra* note, 19.

³⁰⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/527787>.

galimybę valstybėse narėse, vadovaudamasis PPO susitarimais³⁰⁵. ESTT leidžia jais remtis pirmiausia tik tais atvejais, kai atskirose teisinio reguliavimo srityse ES dar nėra priėmusi teisės aktų³⁰⁶ ar kai šių teisės aktų taikymo sritis nėra aiškiai apibrėžta³⁰⁷, taip pat kai Sąjungos teisės aktai pateikia aiškią nuorodą į PPO teisę (jais įgyvendinamas priiimtąs konkretus įsipareigojimas pagal PPO susitarimų nuostatas)³⁰⁸. Todėl galima konstatuoti, kad Lietuvos Respublikoje besiformuojanti teisinė praktika dėl PPO susitarimų taikymo nacionalinėje teisinėje sistemoje kol kas iš esmės artimesnė monistiniam tarptautinės ir nacionalinės teisės santykio modeliui, kurio laikosi kai kurios užsienio valstybės (ne ES narės), leidžiančios šiuos teisės šaltinius tiesiogiai taikyti nacionaliniu lygmeniu tais atvejais, kai sprendžiami ginčai dėl tarptautinės prekybos operacijų apmokestinimo³⁰⁹.

Toks Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuotas precedentas ir išaiškinimas suponuoja klausimą, ar nacionalinių teismų praktikoje iš esmės buvo besąlygiškai pripažintas tiesioginis PPO sutarčių veikimas? Detali nurodytos teismo nutarties ir jos priėmimo konteksto analizė tokios išvados iš esmės nepatvirtintų. Visų pirma nagrinėjamu atveju, į ką atkreipė dėmesį ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (nutarties VII dalis), ginčo teisinei situacijai spręsti turėjo būti taikomos Bendrijos muitinės kodekso normos dėl prekių muitinės vertės nustatymo (Kodekso 28–36 str.), kurios iš esmės pakartoja PPO susitarimo dėl muitinio įvertinimo nuostatas. Be to, nagrinėjamu atveju buvo keliamas klausimas būtent dėl prekių muitinės vertės nustatymo „paskutinio šanso“ (*angl.* „fall-back“) metodu, t. y. kitais priimtinais būdais prekių muitinei vertei nustatyti, kurių ES teisė³¹⁰ ir Bendrijos muitinės kodeksas detaliau nereglementuoja ir tiesiogiai leidžia remtis PPO susitarimu dėl muitinio įvertinimo (Kodekso 31 str.)³¹¹. Kita vertus, nurodytoje byloje *Merck Genéricos – Produtos Farmacêuticos* (34 punktas) ESTT buvo pripažinęs, kad PPO susitarimų taisyklėmis (pavyzdžiui, TRIPS sutartimi) valstybių narių ir jų nacionalinių teismų nuožiūra gali būti tiesiogiai remiamasi tais atvejais, kai susiduriama su teisinio reguliavimo sritimis, kuriose Bendrija dar nėra priėmusi teisės aktų. Taigi, galima konstatuoti, jog, vertinant šias aplinkybes, administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-709/2013 LVAT iš esmės nepateikė universalaus išaiškinimo dėl PPO susitarimų ir nacionalinės bei ES muitų teisės santykio, tik pakartojo esminį anksčiau ESTT praktikoje suformuluotą principą, jog PPO susitarimų nuostatomis gali būti remiamasi aiškinant (interpretuojant) ES teisę, ypač

³⁰⁵ Pieter J. Kuiper and Marco Bronckers, „WTO Law in the European Court of Justice“, *Common Market Law Review*, 42 (2005): 1342.

³⁰⁶ Byla C-431/05, *Merck Genéricos – Produtos Farmacêuticos* Ld^a v *Merck & Co. Inc. and Merck Sharp & Dohme* Ld^a, 2007, E.C.R. I-07001, 34 punktas.

³⁰⁷ TT byla C-280/93, *Germany v. Council*, *supra* note, 296, 110–111 punktai, TT byla C-263/06, *Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA*, 2008, E.C.R. I-0107.

³⁰⁸ TT byla 70/87, *Fediol v. Commission*, *supra* note, 295, 22 punktas; TT byla C-69/89, *Nakajima All Precision Co. Ltd v. Council of the European Communities*, *supra* note, 294, 30–32 punktai.

³⁰⁹ Ji Hyun Sohn, „The Relationship Between WTO Law and National Law“, *Korea University Law Review*, 2, 138 (2007): 163; Liu Han-Wei, „Sui Generis in the WTO: Taiwan's WTO Membership and Its Trade Law Regime“, *Journal of International Commercial Law and Technology*, 4, 4 (2009): 261.

³¹⁰ Laurence W. Gormley, *supra* note, 275.

³¹¹ TT byla C-263/06, *Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA*, 2008, E.C.R. I-0107.

tais atvejais, kai ES teisės aktų nuostatų taikymo sritis nėra aiškiai apibrėžta³¹². Svarbu pažymėti, kad PPO susitarimų nuostatomis kaip papildomu šaltiniu atskleidžiant nacionalinio teisinio reguliavimo dėl prekių muitinės vertės nustatymo teisinę prigimtį ir esmę rėmėsi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2005 m. sausio 27 d. nutarime byloje Nr. 4/02.

Kaip papildoma tarptautinės ekonominės (muitų) teisės vystymosi problema išskirtinas ir klausimas dėl to, kaip turėtų būti užtikrintas vienodas PPO susitarimų nuostatų aiškinimas valstybėse PPO narėse. Akivaizdu, kad to pirmiausia siekiama taikant vieningą tarpvalstybinę PPO ginčų sprendimo sistemą (mechanizmą), apibrėžtą PPO Susitarime dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos³¹³. Šiuo metu PPO ginčų sprendimo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog valstybės, įgyvendindamos GATT susitarimo nuostatas, visų pirma privalo užtikrinti, kad panašūs produktai (*angl.* „like products“) būtų vertinami vienodai (nediskriminuojami) taikant tarifines prekybos reguliavimo priemones³¹⁴. Kartu GATT susitarimo taikymo praktikoje (žr., pvz., ginčus byloje *Germany-Sardines* (1952), *EC – LAN (Computer Equipment)*³¹⁵) nuosekliai buvo laikomasi nuostatos, jog esminis taikomų muto tarifų dydį įtakovantis veiksnys yra prekių klasifikavimas, o jo peržiūrėjimas ar pakeitimas gali būti interpretuojamas kaip didžiausio palankumo principo pažeidimas. Tačiau prekių tarifinis klasifikavimas atliekamas vadovaujantis ne PPO susitarimų nuostatomis, bet Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija dėl prekių tarifinio klasifikavimo (SS Konvencija)³¹⁶. Remiantis šios konvencijos 10 straipsnio nuostatomis, PMO yra vienintelė įgaliojta tarptautinė institucija, turinti teisę spręsti ginčus tarp valstybių (konvencijos narių) dėl prekių tarifinio klasifikavimo (SS konvencijos aiškinimo).

Taigi, viena iš fundamentalių ir esminių šiuolaikinės tarptautinės muitų teisės, kaip tarptautinės ekonominės teisės instituto, ypatybių yra tai, kad tarptautiniu lygiu klausimų, susijusių su muitų politikos priežiūra bei jos įgyvendinimu, sprendimas yra deleguotas tarptautinėms organizacijoms – Pasaulio prekybos organizacijai (PPO) ir Pasaulio muitinių organizacijai (PMO). Šios institucijos, atsižvelgiant į kompetenciją, priskirtą joms tarptautinėmis sutartimis (GATT susitarimas ir kiti PPO susitarimai, Suderintos sistemos konvencija) teikia bei rengia įvairaus pobūdžio papildomus išaiškinimus (rekomendacijas) prekių kilmės ir vertės nustatymo, prekių klasifikavimo klausimais bei sprendžia tarp valstybių kilusius ginčus dėl susitarimų vykdymo (įgyvendinimo) ir aiškina jų nuostatas (pvz., taikydama specialią ginčų sprendimo procedūrą, PPO turi teisę vertinti, ar valstybei nustačius vieną ar kitą tarptautinės prekybos reguliavimo taisyklę (apribojimą, suvaržymą) nebuvo pažeisti esminiai GATT susitarimo principai – didžiausio palankumo, draudimo

³¹² TT byla C-280/93, *Germany v. Council*, *supra* note, 296, 110–111 punktai.

³¹³ „Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties 2 Priedas: Susitarimas dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos“, *Valstybės žinios*, 46, 1620 (2001).

³¹⁴ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *European Communities: Measures Affecting Asbestos and Products Containing Asbestos*, WT/DS135/AB/R. Priimta 2001 m. kovo 12 d.; PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline*, WT/DS2/AB/R. Priimta 1996 m. balandžio 29 d.

³¹⁵ GATT ginčų sprendimo kolegijos ataskaita byloje *Treatment by Germany of Imports of Sardines*, GATT BISD 1S/53 (1953); PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje *EC – Computer Equipment*, WT/DS62/R; WT/DS67/R; WT/DS68/R. Priimta 1998 m. gegužės 2 d.

³¹⁶ „Tarptautinė suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija (priimta 1983 m. birželio 14 d. Briuselyje)“, *supra* note, 221.

diskriminuoti principas (1994 m. PPO Susitarimo dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos 3 str. 2 d.)³¹⁷. Tuo tarpu, kaip jau buvo minėta, vadovaujantis SS konvencijos dėl prekių tarifinio klasifikavimo nuostatomis (10 str.)³¹⁸, PMO³¹⁹ taip pat yra vienintelė įgaliota tarptautinė institucija, turinti teisę teikti autoritetingas patariamąsias išvadas dėl prekių tarifinio klasifikavimo.

Kaip pastebima tarptautinės ekonominės teisės doktrinoje³²⁰ ir PPO ginčų sprendimo praktikoje³²¹, šiuo metu kyla nemažai diskusinių klausimų, kaip turėtų būti paskirstyta nurodytų tarptautinių organizacijų kompetencija aiškinant ir taikant tarptautines muitų teisės normas, kadangi prekių panašumo nustatymo kriterijai pagal Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencijos ir pagal GATT susitarimo nuostatas gali būti vertinami skirtingai. Pavyzdžiui, savo praktikoje PPO ne kartą yra pažymėjusi (žr., pvz., bylą *EC-Asbestos* (2001)³²²), jog skirtingų prekių panašumo nustatymas GATT susitarimo nuostatų taikymo tikslais, pavyzdžiui, nustatant, ar nebuvo pažeisti didžiausio palankumo ar draudimo diskriminuoti principai, priklauso ne vien nuo jų objektyvių savybių (objektyvaus panašumo), bet ir nuo taikomos PPO taisyklės pobūdžio. Kitose bylose, pvz., *United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline* (1996)³²³ PPO atkreipė dėmesį į tai, kad prekių panašumas turi būti papildomai nustatomas remiantis ne tik tokiais kriterijais kaip prekių galutinė paskirtis rinkoje ar produkto savybės, bet ir vartotojų skoniai bei įpročiai. Kita vertus, Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos paaiškinimai ir kiti prekių tarifinį klasifikavimą reglamentuojantys teisės šaltiniai tokių kriterijų kaip aplinkybės, į kurią būtina atsižvelgti atliekant tarifinį prekių klasifikavimą, apskritai nenumato (neįtvirtina)³²⁴. Tai reiškia, kad bet kuriuo atveju išlieka galimybė, jog ta pati prekė muito mokesčių taikymo tikslu gali būti skirtingai klasifikuojama tiek pagal SS konvencijos, tiek ir pagal GATT susitarimo (PPO teisės) nuostatas.

Praktikoje su šiais klausimais PPO teko susidurti sprendžiant ginčus *EC-LAN* (1998)³²⁵ ir *EC – Chicken Cuts* (2005)³²⁶ bylose, kur buvo keliama klausimai, ar, priskiriant atitinkamas prekes (kompiuterių detales, maisto produktus) tam tikrai tarifinio klasifikavimo

³¹⁷ „Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties 2 Priedas: Susitarimas dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos“, *supra* note, 313.

³¹⁸ *Tarptautinė suderinta prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija*, op. cit.

³¹⁹ T. y. PMO struktūrinė dalis – Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos komitetas.

³²⁰ Marina Foltea, „WTO-WCO: A Model of Judicial Institutional Cooperation“, *Journal of World Trade*, 46, 4 (2012): 815–846, p. 815.

³²¹ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *European Communities: Customs Classification of Frozen Boneless Chicken Cuts*, WT/DS269/AB/R, WT/DS286/AB/R. Priimta 2005 m. rugsėjo 12 d.

³²² PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *European Communities: Measures Affecting Asbestos and Products Containing Asbestos*, WT/DS135/AB/R, *supra* note, 314.

³²³ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *United States – Standards for Reformulated and Conventional Gasoline*, WT/DS2/AB/R. Priimta 1996 m. balandžio 29 d., *supra* note, 314.

³²⁴ Jūratė Gurevičienė, „Tarifinis prekių klasifikavimas. Žinynas“, *supra* note, 219: 8, 13–14.

³²⁵ PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje *EC – Computer Equipment*, WT/DS62/R; WT/DS67/R; WT/DS68/R, *supra* note, 315.

³²⁶ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *European Communities: Customs Classification of Frozen Boneless Chicken Cuts*, WT/DS269/AB/R, WT/DS286/AB/R, *supra* note, 321.

pozicijai ir dėl šios priežasties apmokestinant kitu muito tarifu, nebuvo pažeista nuostata dėl prekių vienodo vertinimo apmokestinimo tikslais. Pavyzdžiui, byloje *EC-LAN* (1998) PPO institucijos, nagrinėjusios ginčą, tiesiogiai rėmėsi kompiuterinės LAN įrangos tarifinio klasifikavimo išaiškinimu pagal PMO Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos Komiteto ankstesnį sprendimą, t. y. vadovavosi PMO išvadomis (sprendimu) ir pasisakė, jog aiškinant GATT susitarimą, atsižvelgiant į jo priėmimo ir taikymo kontekstą, privalo būti vertinamos SS konvencijos nuostatos, jos Bendrosios aiškinimo taisyklės (angl. „General Rules of Interpretation“) ir Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos paaiškinimai (angl. „HS Explanatory Notes“) (žr., pvz., PPO Apeliacinio komiteto sprendimą *EC-LAN* byloje, 89 punktas). Kita vertus, byloje *EC – Chicken Cuts* (2005)³²⁷ PPO Ginčų sprendimo grupė pati nesprenė klausimo, kaip turi būti klasifikuojama ginčo prekė, bet kreipėsi į PMO su prašymu pateikti išvadą dėl prekės tinkamo tarifinio klasifikavimo. Šiuo klausimu PMO išreiškė nuomonę, jog ginčo dalyviai, siekdami išspręsti šį klausimą, visų pirma SS Konvencijoje nustatyta tvarka privalėjo kreiptis į PMO ir bylą turėjo nagrinėti Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos komitetas. Tačiau PPO, konstatavusi, jog pradėjus nagrinėti bylą būtent ji pagal DSU 11 straipsnį ir privalo priimti galutinį sprendimą (neturi teisės perleisti atsakomybės), pati nustatė, kokia produkto klasifikacija yra tinkama, ir padarė išvadą, kad tinkama klasifikacija yra būtent ta, kuri buvo naudojama anksčiau ir kuriai esant buvo taikomas mažesnis muito tarifas, t. y. išsprenė prekės tarifinio klasifikavimo klausimą iš esmės.

Tarptautinės teisės doktrinoje³²⁸ pažymima, kad vienas iš būdų išspręsti panašias kolizijas ateityje yra tiesiog neaiškumo atvejais, sprendžiant ginčus PPO, taikyti švelnesnį (ribotą) priežiūros standartą, pripažįstant PPO valstybėms narėms didelę diskreiją sprendžiant prekių klasifikavimo klausimus. Taip pat, sekant precedentu, suformuluotu PPO *EC – Chicken Cuts* (2005) byloje³²⁹, siūlytina PPO ginčų sprendimo susitarime įtvirtinti nuostatą, apibrėžiančią atvejus, kai PPO ginčų sprendimo institucijų kreipimasis į PMO dėl išvados prekių tarifinio klasifikavimo klausimais yra privalomas. Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į tai, kad tuo atveju, jei PPO valstybės narės teisėti lūkesčiai dėl atitinkamų suderėtų muito tarifo nuolaidų (lengvatų)³³⁰ būtų pažeisti peržiūrėjus prekės tarifinį klasifikavimą (pakeitus klasifikavimo kodą, poziciją ir pan.), tuomet valstybė įgytų teisę pareikšti reikalavimą dėl kompensacijos (žr., pvz., jau minėtą PPO *Germany – Sardines* (1952)³³¹ bylą).

Atsižvelgiant į tai, galima konstatuoti, nors PPO susitarimai (visų pirma GATT susitarimas) nustato daugiašalio tarptautinės prekybos reguliavimo ir jos apmokestinimo muitais teisinius pagrindus, nacionalinėse teisinėse sistemose kol kas nėra susiformavęs vienodas

³²⁷ Byloje buvo nagrinėjama situacija, kai ES prekių tarifinio klasifikavimo tikslu šaldytas ir pasūdytas vištienos išpjovas klasifikavo ne kaip sūdytos mėsos gaminius (kuriems buvo taikomas mažesnis muito tarifas), bet kaip šviežią, šaldytą ar užšaldytą paukštieną, kuriai buvo taikomas aukštesnis muito tarifas (atsižvelgiant į klasifikavimo poziciją).

³²⁸ Henrik Horn and Robert L. Howse, „European Communities: Customs Classification of Frozen Boneless Chicken Cuts“, *World Trade Review*, 9, 38 (2008): 9–38.

³²⁹ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities: Customs Classification of Frozen Boneless Chicken Cuts, WT/DS269/AB/R, WT/DS286/AB/R, op. cit.

³³⁰ Tarifinių išipareigojimų ir nuolaidų sąrašai (angl. „Schedules of Concessions“) – GATT susitarimo priedas.

³³¹ GATT ginčų sprendimo kolegijos ataskaita byloje Treatment by Germany of Imports of Sardines, GATT BISD 1S/53, *supra* note, 315.

jų įgyvendinimo modelis ir požiūris į šių susitarimų tiesioginio taikymo galimybes. Kita vertus, aiškinant šių susitarimų (visų pirma GATT susitarimo) nuostatas tarptautiniu lygiu (taikant PPO ginčų sprendimo procedūrą), vis dažniau susiduriama su jų kolizijos prekių tarifinių klasifikavimą reglamentuojančių tarptautinių šaltinių atžvilgiu problematika, kurios sprendimai neatsiejami nuo būtinybės tobulinti esamą PPO bei PMO kompetencijos padalinimo teisinį mechanizmą.

1.2.2. Tarptautiniuose preferencinės prekybos susitarimuose nustatyto muitų teisinio reguliavimo režimo taikymo problematika

Viena iš pagrindinių GATT susitarimo taisyklių, įtvirtinta jo XXIV straipsnyje, yra ta, kad tarptautinėje prekybos reguliavimo sistemoje yra leidžiamos muitų sąjungos ir laisvosios prekybos regionai. Taip įteisinami specialūs susitarimai tarp valstybių, kuriems galiojant sumažinami ar panaikinami muitų mokesčiai ir kiti prekybos barjerai tarpusavio prekybai (dar vadinami preferenciniais arba regioniniais prekybos susitarimais, angl. „Regional Trade Agreements“). Šiuo metu PPO pranešta apie daugiau kaip 400 tokių susitarimų sudarymą, iš jų daugiau kaip 200 yra galiojantys, o tai reiškia, kad kiekviena valstybė PPO narė iš esmės yra ir tam tikro preferencinio prekybos susitarimo šalis³³². ES praktikoje preferencinis prekybos režimas, įgyvendinamas tokių susitarimų pagrindu, sudaro apie ketvirtadalį visos jos užsienio prekybos apimties³³³. Preferencinių prekybinių susitarimų paplitimas šiuolaikinėje tarptautinėje praktikoje kelia daug probleminių klausimų tiek teisine, tiek ir ekonomine prasme. Pavyzdžiui, 2001 m. prasidėjusiame PPO Dohos derybų raundo metu, sprendžiant dėl tolesnės PPO susitarimų reformos, buvo labai plačiai diskutuojama, ar laisvosios prekybos susitarimai yra kliudantis, ar kuriamasis daugiašalės laisvosios prekybos blokas³³⁴, taip pat įvairiai vertinamas ir jų realus ekonominis poveikis, kuris įvardijamas tiek kaip prekybos kūrimas / prekybos skatinimas (angl. „trade creation“), tiek ir kaip prekybos iškraipymas (angl. „trade diversion“)³³⁵. Ekonominiu aspektu laisvosios prekybinės zonos ir muitų sąjungos sukūrimo priežastis yra pasaulio ūkyje vykstantys gamybos internacionalizacijos procesai, dėl kurių formuojasi regioninės valstybių ekonominės sąjungos, o kaimyninės valstybės stengiasi sujungti turimus išteklius, lėšas ir pastangas, kad galėtų vykdyti koordinuotą ekonominę politiką.

Teisine prasme, atsižvelgiant į dvišales ar daugiašales preferencinės prekybos sutartis, susitariančiose šalyse pagamintoms ir įgijusioms tos šalies kilmės statusą prekėms gali būti taikomi skirtingi muitų tarifai ir skirtingos prekybos politikos reguliavimo priemonės (kiekybiniai apribojimai-kvotos, antidempingo ar kompensaciniai muitai, saugos ir kitos netarifinio reguliavimo priemonės). Todėl vertinant tokių susitarimų teisinę prigimtį,

³³² Talia Einhorn, *supra* note, 56: 973.

³³³ „Europos Komisijos 2010 m. lapkričio 9 d. komunikatas COM(2010) 612 „Prekyba, augimas ir tarptautinė arena. Prekybos politika – svarbiausia ES 2020 m. strategijos sudėtinė dalis“, Europos Komisija, žiūrėta 2015 m. lapkričio 1 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/tradoc_146961.pdf.

³³⁴ Mario Telo et al., *The European Union and Global Governance* (New York: Routledge, 2009), 169–170.

³³⁵ Žr., pvz., Violeta Pukelienė, *Ekonominė integracija: teorija, ES politika ir procesai* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008), 344; Juozas Radziukynas ir kt., *supra* note, 8: 66–67.

mokslinėje literatūroje pažymima, kad GATT susitarimu užtikrinama valstybių teisė kurti laisvąsias prekybos zonas ar muitų sąjungas iš esmės yra ne kas kita, kaip bendro draudimo diskriminuoti principo išimtis, pateisinanti tam tikrą iš išorės patenkančių prekių diskriminavimą³³⁶. Atsižvelgiant į tai, kad tokios reguliavimo priemonės savo prigimtimi yra diskriminacinės, tokiuose susitarimuose visuomet įtvirtinamos teisinės prekių muitinės kilmės taisyklės, kurios leidžia nustatyti, ar valstybėje pagamintos prekės įgyja (ar neįgyja) tos valstybės kilmės statusą, leidžiantį naudotis atitinkamame susitarime įtvirtintomis muitų lengvatomis. Tokiu būdu preferencinių prekybinių susitarimų pagrindu tarptautinėje prekyboje iš esmės sukuriamą sudėtingą teisinę administracinę sistemą prekių muitinei kilmei nustatyti, kuri sąlygoja papildomus kaštus importuotojams ir eksportuotojams³³⁷.

Tam tikrus bendrus teisinius kriterijus („visiškai išgautos“ vienoje valstybėje prekės kriterijus ir esminio prekės pakeitimo kriterijus) prekėms, kad jos įgytų tiek nepreferencinės (nelengvatinės), tiek ir preferencinės prekės kilmės statusą, nustato tarptautinė Kioto konvencija³³⁸ ir PPO Susitarimas dėl kilmės taisyklių³³⁹. Svarbu pažymėti, kad šiuo PPO susitarimu apibrėžtos nelengvatinės prekių kilmės ir jų nustatymo taisyklės taikomos prekybai tarp PPO šalių narių, kurioms nustatytas konvencinis muito tarifas ir netaikomi jokie lengvatiniai susitarimai. Tačiau preferencinių prekybinių susitarimų atveju PPO Susitarimas dėl kilmės taisyklių leidžia valstybėms taikyti specialias prekių kilmės taisykles, iš esmės panašias į nepreferencinės kilmės taisykles, ir papildomai nedetalizuoja nei kurios prekės (prekių grupės) laikytinos visiškai išgautomis vienoje valstybėje, nei kokios taisyklės taikytinos esminio prekės pakeitimo faktui nustatyti. Iš esmės taip pat abstrakčiai šis klausimas reglamentuotas ir galiojančiame SMK (žr. šiuo klausimu monografijos II.1.6 poskyrį).

Tačiau praktiniu lygmeniu galima pastebėti, kad teisinės preferencinės prekių muitinės kilmės taisyklės yra išsamesnės ir griežtesnės, ypač reglamentuojant prekių, kurių gamybai buvo naudojami kitų valstybių produktai, kilmę³⁴⁰. Kita vertus, nors preferenciniuose susitarimuose visada yra specialus Kilmės protokolas, nustatantis preferencinės kilmės taisykles ir administracinio susitariančių šalių bendradarbiavimo metodus, būtent šių preferencinių taisyklių nustatymas kol kas nėra grindžiamas universaliais bendraisiais kriterijais: kaip jau buvo minėta, jų turinio PPO Susitarimas dėl kilmės taisyklių (II priedas) nedetalizuoja³⁴¹. Susiklosčiusi prekių muitinės kilmės nustatymo teisinio reguliavimo sistema gali būti vertintina kaip iššūkis tarptautinės prekybos plėtrai, nes jos efektyvus funkcionavimas

³³⁶ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 25.

³³⁷ Denis Audet, „Smooth as Silk? A First Look at the Post MFA Textiles and Clothing Landscape“, *Journal of International Economic Law*, 10, 2 (2007): 276.

³³⁸ „Tarptautinės muitinės procedūrų supaprastinimo ir suderinimo konvencijos pakeitimo protokolas“, *supra* note, 222.

³³⁹ Žr. Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties priedus, „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, *supra* note, 215.

³⁴⁰ Jisoo Li, „Rules of origin and the use of free trade agreements: a literature review“, *World Customs Journal*, 9, 1 (2015): 46.

³⁴¹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 42, 73.

užtikrinimas, kaip patvirtina ir nacionalinių teismų praktika³⁴², kelia papildomų ginčų dėl muitinės kilmės įrodinėjimo pareigos paskirstymo tarp mokesčių mokėtojų ir mokesčius administruojančių institucijų.

Pavyzdžiui, nacionaliniu lygiu (Lietuvoje) sprendžiant tokio pobūdžio ginčus kaip pagrindinė teisinė problema iškilo klausimas, kokiais kriterijais remdamiesi Lietuvos teismai ir kitos kompetentingos institucijos (muitinės įstaigos) turėtų interpretuoti bendruosius teisinius prekių muitinės kilmės kriterijus („visiško išgavimo“ vienoje šalyje ar prekės esminio pakeitimo kriterijų), siekiant nustatyti, koks kilmės statusas (nelengvatinis ar lengvatinis) turėtų būti suteiktas importuotoms prekėms. Pagal Bendrijos muitinės kodekso nuostatas (II antraštinė dalis), prekės, visiškai išgautos vienoje valstybėje, turi būtent tos valstybės kilmės statusą, o prekės, kurios buvo gaminamos dalyvaujant daugiau nei vienai valstybei, laikomos kilusiomis iš tos valstybės, kurioje buvo atliktas jų paskutinis, esminis pakeitimas. Taigi, kaip jau buvo minėta, prekių muitinę kilmę suteikia šalies prekės visiškas išgavimas arba pagaminimas konkrečioje valstybėje. Vis dėlto tais atvejais, kai prekės gamyba vyko daugiau nei vienoje valstybėje (o tai taip pat yra gana dažnas atvejis komercinėje praktikoje), prekės yra laikomos kilusiomis iš tos valstybės, kurioje buvo atliktas jų paskutinis esminis ir ekonomiškai pagrįstas perdirbimas ar apdirbimas³⁴³. Šiuo aspektu kyla klausimas, kaip įrodinėjimo nustatant prekių kilmę našta turi būti paskirstyta tarp importuotojo ir muitinės? Ar prekių muitinės kilmės nustatymas, kurį atlieka nacionalinės muitinės įstaigos, visada turėtų būti grindžiamas specialiais įrodymais (prekių kilmės sertifikatais), kuriuos išduoda valstybė, iš kurios prekės buvo importuotos, ir kokiais atvejais nacionalinės muitinės įstaigos turi teisę nesiremti importuotojo (mokesčių mokėtojo) pateiktais kilmės įrodymais (kelti klausimą dėl jų teisėtumo ir pagrįstumo) bei nustatyti prekių muitinę kilmę savo nuožiūra (*ex officio*), atsižvelgiant į kitus, papildomus įrodymus?

Tokio pobūdžio ginčai Lietuvoje ne kartą buvo sprendžiami bylose dėl iš trečiųjų šalių importuojamų į ES (Lietuvos) muitų teritoriją prekių apmokestinimo (žr., pvz., administracinės bylos *UAB „Baltical“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* (2014)³⁴⁴ ir *UAB „Žalvaris“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* (2014)³⁴⁵). Šiose bylose Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas bandė atsakyti į klausimą, ar pagal bendrąsias prekių muitinės taisykles, atitinkamos valstybės galėtų būti laikomos importuojamų prekių muitinės kilmės šalimis.

Pažymėtina, kad ES praktikoje, sprendžiant analogiškus klausimus ESTT praktikoje (žr. bylas *Pascoal & Filhos Ld v. Fazenda Pública* (1997)³⁴⁶ ir *CAS SpA v. Commission* (2008)³⁴⁷)

³⁴² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-146/2014, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/822890>.

³⁴³ Byla C-373/08, Hoesch Metals and Alloys GmbH v. Hauptzollamt Aachen, 2010, E.C.R. I-00951.

³⁴⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-146/2014“, *supra* note, 342.

³⁴⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis A-261-144/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/822908>.

³⁴⁶ Byla C-97/95, Pascoal & Filhos Ld^a v. Fazenda Pública, 1997 E.C.R. I-04209.

³⁴⁷ Byla C-204/07 P, CAS SpA v. Commission, 2008 E.C.R. I-06135.

buvo remiasi nuostata, jog pagrindinis santykio tarp importuojančios ir eksportuojančios valstybės elementas nustatant prekių muitinę kilmę yra sistema, kai kilmę nustato būtent eksportuojančios valstybės valdžios institucijos. Tai grindžiama tuo, kad eksportuojančios valstybės valdžios institucijos turi galimybę tiesiogiai patikrinti ir nustatyti juridinius faktus, kurie ir lemia prekės muitinę kilmę. Tačiau, kaip taip pat pažymėjo ESTT, atitinkamos abiejų šalių institucijos turi kartu prižiūrėti šios sistemos veikimą, o jos mechanizmas gali tinkamai funkcionuoti tik tada, jei importuojančios šalies muitinė pripažįsta prekių muitinę kilmę, nustatytą eksportuojančios šalies valdžios institucijų taikomomis teisėtomis priemonėmis (žr., pvz., bylą *Commission v. Germany* (2010)³⁴⁸ ir *Brita v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen* (2010)³⁴⁹).

Kita vertus, kaip patvirtina tiek teisės doktrina, tiek ir kita ESTT praktika, ši taisyklė nėra absoliuti³⁵⁰. Pavyzdžiui, byloje *Les Rapides Savoyards v. Directeur General des Douanes et Droits Indirects* (1983)³⁵¹ ESTT yra išaiškinęs, kad jei muitinė turi pagrįstą abejonių dėl prekių muitinės kilmės sertifikatų tikrumo, ji gali atlikti papildomą tyrimą (patikrinimą po prekių muitinio įforminimo). Remiantis ESS praktika, vėlesnė patikra taip pat gali būti atliekama ne tik tada, kai to prašo (reikalauja) importuojančios valstybės (ES narės), bet ir tais atvejais, kai yra bendrų požymių, kurie patvirtina galimus pažeidimus, susijusius su importuojamų prekių muitinės kilmės nustatymu³⁵². Jei atliekama patikra parodo, kad prekių muitinės kilmės sertifikatas yra netikslus, pagrįstai gali būti keliamas klausimas dėl papildomai mokėtinų muitų sumų išieškojimo iš importuotojo po prekių muitinio įforminimo³⁵³. ESTT taip pat nurodė, kad tokiu atveju kiekvienas apdairus ūkio subjektas, privalantis žinoti muitinės taisykles, turi gebėti įvertinti ir riziką rinkoje, kurią jis pasirenka prekių importui, bei laikyti galinčias atsirasti papildomas mokesines prievoles įprastos prekybos rizikos dalimi³⁵⁴. Tačiau ESTT praktika neapibrėžia tikslų tokio papildomo prekių muitinės kilmės tikrinimo atlikimo sąlygų ir importuotojams taikytinų garantijų, nors byloje *Kaufring and Others v Commission* (2001)³⁵⁵ ESTT ir yra pažymėjęs, kad rizika, kurią prekybininkai turi prisiimti tokiais atvejais, nėra „neribota“.

Šį teisinio reguliavimo nuostatų ir praktikos atotrūkį dėl prekių muitinės kilmės nustatymo siekia užpildyti ir Lietuvos teismų praktika, pirmiausia byloje, susijusiose su antidempingo muitų taikymu. Šiuo aspektu galima konstatuoti, kad nacionalinė teismų praktika nustato papildomas garantijas importuotojams ir įpareigoja nacionalines muitinės įstaigas atlikti

³⁴⁸ Byla C-442/08, Komisija v. Vokietija, 2010 E.C.R. I-06457, 72–73 punktai.

³⁴⁹ Byla C-386/08, Brita v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, 2010 E.C.R. I-01289, 62 punktas.

³⁵⁰ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 238.

³⁵¹ Byla 218/83, Les Rapides Savoyards v. Directeur General des Douanes et Droits Indirects 1984, E.C.R. 03105.

³⁵² Žr. bylą C-409/10, Afasia Knits Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, 2011 E.C.R. I-13331, 32 punktas; sujungtas bylas C-23/04 ir C-25/04, Sfakianakis v. Elliniko Dimosio, 2006 E.C.R. I-01265, 30 ir 31 punktai; byla C-442/08, Komisija v. Vokietija, op. cit., 82 punktas.

³⁵³ Sujungtos bylos C-121/91 ir C-122/91, CT Control (Rotterdam) BV and JCT Benelux BV v. Commission, 1993 E.C.R. I-03873; byla C-12/92, Criminal Proceedings Against Edmond Huygen and others, 1993 E.C.R. I-06381.

³⁵⁴ Byla C-827/79, Amministrazione del le Finanze v. Enterprise Ciro Acampora, 1980 E.C.R. 3731.

³⁵⁵ Bylos T-186/97 ir T-147/99, Kaufring and Others v Commission, 2001 E.C.R. II-01337.

papildomus jai pateiktų dokumentų (įrodymų) ir su prekėmis atliktų ekonominių operacijų pobūdžio patikrinimus, siekiant nustatyti tikrąją prekių muitinę kilmę. Pavyzdžiui, byloje dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuojamo silicio produktų, kurie buvo perdirbami (apdorojami) Taivane, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą konstatavo, kad Lietuvos Respublikos muitinė nepagrįstai prekių muitinės kilmės šalimi laikė Kiniją, todėl neturėjo teisinio pagrindo taikyti antidempingo muitus, kurie ES buvo nustatyti būtent iš Kinijos importuojamoms tokio pobūdžio prekėms³⁵⁶. Taigi, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra pripažinęs, jog pareiga įrodyti importuojamų prekių, kurioms taikomi antidempingo muitai, muitinę kilmę tenka būtent nacionalinei muitinei. Tai reiškia, kad muitinės įstaigos privalo įrodyti antidempingo muitų taikymo teisėtumą, t. y. pagrįsti ryšį tarp importuojamų prekių muitinės kilmės ir jų perdirbimo kitoje valstybėje. Savo ruožtu mokesčių mokėtojai pakanka pagrįsti vien tik jam naudingų verslo operacijų egzistavimo faktą. Taigi nacionaliniai teismai Lietuvoje iš esmės laikosi nuostatos, kuri padeda apsaugoti mokesčių mokėtojų (importuotojų) teises ir teisėtus interesus nustatant prekių muitinę kilmę, bei šiuo aspektu siaurinamai aiškina antidempingo muitų taikymo sąlygas, akcentuodami, kad muitinės įstaigos negali daryti poveikio tarptautinės prekybos sandorių apmokestinimui vien tik formaliai surinkdama įrodymus apie prekių muitinę kilmę³⁵⁷.

Pažymėtina, jog, kaip buvo nurodyta anksčiau, ESTT nėra suformavęs nuoseklios praktikos šiuo konkrečiu klausimu (dėl prekių muitinės kilmės įrodinėjimo naštos paskirstymo bendraisiais ar specialiais, pavyzdžiui, antidempingo muitų, taikymo atvejais). Kita vertus, kaip patvirtina ES Bendrojo Teismo praktika, kuri neseniai pradėta formuoti byloje T-412/13³⁵⁸, galima konstatuoti, kad pirminė pareiga pateikti įrodymus dėl importuojamų prekių muitinės kilmės turėtų būti perkeliama būtent importuotojui: jo pateiktos informacijos turėtų pakakti nustatyti, ar, pavyzdžiui, importuotojas nedalyvavo ūkinėse operacijose, kuriomis buvo siekiama išvengti antidempingo muitų taikymo. Taigi, šiuo aspektu galima daryti išvadą, jog Lietuvos nacionalinių teismų ir ES teisminių institucijų praktikos pozicijos dėl prekių muitinės kilmės nustatymo ir jos įrodinėjimo pareigos paskirstymo nesutampa. Esant tokiai situacijai, gali būti keliamas klausimas dėl būtinybės peržiūrėti tam tikras nacionalinės teisės nuostatas dėl prekių muitinės kilmės taisyklių³⁵⁹. Visų pirma būtų tikslinga įstatyme imperatyviai įtvirtinti tam tikras nuostatas dėl įrodinėjimo pareigos paskirstymo tarp mokesčių mokėtojo (importuotojas) ir muitinės nustatant prekių muitinę kilmę (šiuo metu nacionalinis įstatymas šio klausimo tiesiogiai nereglementuoja), pabrėžiant, kad pirminė pareiga dėl prekių muitinės kilmės įrodymo tenka importuotojui (pvz., Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo 40 str.³⁶⁰).

Be klausimų, susijusių su prekių preferencinės muitinės kilmės nustatymu, šiuolaikinės tarptautinės ekonominės teisės doktrinoje taip pat keliamas klausimas, kaip turėtų būti

³⁵⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-146/2014“, *supra* note, 342; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis A-261-144/2014“, *supra* note, 345.

³⁵⁷ *Ibid.*

³⁵⁸ Byla T-412/13, *Chin Haur Indonesia, PT v. Council*, 2015 EU:T:2015:163, 118 punktas.

³⁵⁹ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, TAR, 26857 (2016).

³⁶⁰ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 360.

įvertintas šių preferencinių prekybos susitarimų teisėtumas ir kaip sprendžiama jų kolizija kitų PPO susitarimų atžvilgiu. Šiuo aspektu aktualus klausimas dėl kriterijų, kurių pagal- ba būtų galima sistemaiškai įvertinti, ar tam tikras naujai sudarytas preferencinis preky- bos susitarimas nepažeidžia GATT sutarties XXIV straipsnio nuostatų³⁶¹, interpretavimo (pavyzdžiui, reikalavimo, kad muitų sąjungų įkūrimo atvejais bendras išorinis muitų ta- rifas ar kiti prekybos apribojimai bendrai neturi būti didesni ar labiau ribojantys nei jų pirminė taikymo sritis). Teisės doktrinoje šiuo aspektu laikomasi nuostatos, kad vien tik formalus pranešimas tarptautinėms institucijoms apie tokio susitarimo sudarymą (angl. „notification“) nepašalina galimo preferencinio susitarimo prieštaravimo GATT susitari- mui³⁶². Tad teisiniu požiūriu gali galioti ir GATT susitarimo nuostatoms prieštaraujantys preferenciniai prekybiniai susitarimai, kol PPO Ginčų sprendimo kolegija konkrečiu atveju (*ad hoc*) išnagrinės atitinkamos valstybės skundą dėl galimo jos teisių ir interesų pažeidimo kitoms valstybėms sudarius preferencinį prekybinį susitarimą.

Reikia pažymėti, kad PPO praktikoje tokios situacijos buvo nagrinėjamos praktiškai (byla *Turkey-Textiles* (1999)³⁶³) ir tai sietina būtent su ES ir Turkijos muitų sąjungos įkūri- mu (tokia sąjunga, remiantis atitinkama tarptautine sutartimi, buvo įkurta ir pradėjo funk- cionuoti nuo 1995 m. gruodžio 31 d.). Remiantis PPO Urugvajaus raunde pateiktais GATT sutarties 24 straipsnio taikymo išaiškinimais, muitų sąjungų įkūrimo atvejais bendras išori- nis muitų tarifas ar kiti prekybos apribojimai bendrai neturi būti didesni ar labiau ribojan- tys nei jų pirminė taikymo sritis, o tai visų pirma nustatoma įvertinus bendrus svertinius muitų tarifų vidurkius ir surenkamų muitų skaičių (naudojant realiai taikomus muitų ta- rifų dydžius, o ne privalomus taikyti dydžius). Aiškindamas šias taisykles PPO Apeliacinis komitetas byloje *Turkey-Textiles* (1999)³⁶⁴ nurodė, kad pareiga įrodyti (*onus probandi*), jog GATT sutarties XXIV straipsnio sąlygų buvo laikomasi, tenka pačioms muitų sąjungos valstybėms narėms ir tai yra esminis reikalavimas muitų sąjungos egzistavimo teisinėms sąlygoms pagrįsti. Kita vertus, šioje byloje PPO taip pat pateikė ir išaiškinimą (žr. PPO Apeliacinio komiteto ataskaitą, 60 punktas³⁶⁵), jog jurisdikcijos neturi aiškinti bendros su- kurtos muitų sąjungos atitikties GATT sutarties 24 straipsnio reikalavimams.

Kituose PPO nagrinėtuose ginčiuose *Mexico Soft Drinks* (2006) ir *Brazil Tyres* (2007)³⁶⁶ PPO ginčų sprendimo institucijos laikėsi nuostatos, kad galimo arba faktinio konflikto (kolizijos) tarp valstybių įsipareigojimų pagal regioninius prekybos susitarimus ir PPO

³⁶¹ GATT susitarimo XXIV straipsnis numato, įkūrus laisvosios prekybos zoną, muitai ir kitos prekybos reguliavimo prie- monės, buvusios kiekvienoje sutarčiai priklausančioje teritorijoje ir taikomos susitariančių šalių, nesančių tokios zonos ar susitarimo šalimis, prekybai, negali būti didesni ar labiau ribojantys nei tie, kurie buvo taikomi šiose teritorijose iki laisvosios prekybos zonos sudarymo.

³⁶² Talia Einhorn, *supra* note, 56: 973.

³⁶³ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *Turkey – Restrictions on Imports of Textile and Clothing*, WT/DS34/R. Priimta 1999 m. spalio 22 d.

³⁶⁴ *Ibid.*, 58 punktas.

³⁶⁵ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *Turkey – Restrictions on Imports of Textile and Clothing*, WT/DS34/R, *supra* note, 363, 60 punktas.

³⁶⁶ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *Mexico: Tax Measures on Soft Drinks and Other Beverages*, WT/DS308/ AB/R. Priimta 2006 m. kovo 6 d.; PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *Brazil: Measures Affecting Imports of Retreaded Tyres*, WT/DS332/AB/R. Priimta 2007 m. gruodžio 3 d.

susitarimus atveju, pastarieji visuomet turės viršenybę. Tačiau net ir esant preferencinių prekybos susitarimų sąlygų dėl muitų prieštaravimams GATT susitarimui jie gali būti taikomi ir galios, kol *ad hoc* atveju PPO sprendžiant ginčą tarp valstybių bus įrodyta priešingai. Nors *Turkey-Textiles* (1999)³⁶⁷ bylos precedentas suformulavo griežtesnį įrodinėjimo standartą dėl GATT 24 straipsnio sąlygų aiškinimo ir taikymo, akivaizdu, jog esminės teisinės problemos tai neišsprendė. Tai reiškia, kad nors įvairių preferencines prekybos sąlygas ir muitų lengvatas nustatančių preferencinių prekybos susitarimų taikymas tarptautinėje praktikoje yra labai paplitęs, tarptautinei bendrijai iki šiol nepavyko sukurti efektyvaus teisinio mechanizmo, kuris leistų užtikrinti tokių susitarimų teisinę priežiūrą pagal GATT sutarties reikalavimus.

Daugėjant tokių susitarimų, sukuriami tam tikro teisinio neapibrėžtumo situacija, kuriai vaizdžiai apibūdinti naudojamas „spagečių dubens“ (angl. *„spaghetti bowl“*) terminas³⁶⁸, reiškiantis tarpusavyje susijusių ir nesuderintų preferencinių prekybos susitarimų visumą. Įvertinus šią aplinkybę, teisės doktrinoje keliamas klausimas, ar GATT susitarimo XXIV straipsnis įpareigoja kurti tarptautinės prekybos reguliavimo sistemą, pagrįstą GATT susitarimo viršenybės ar, priešingai, jo papildomumo principu³⁶⁹. Konstatuotina, kad esminis šios teisinės problemos sprendimas ateityje sunkiai įsivaizduojamas be nuolatinių valstybių pastangų sumažinti didžiausio palankumo principu grindžiamas prekybos kliūtis, nustatomas preferencinių prekybos susitarimų pagrindu, ir užtikrinti universalią pasaulinės prekybos sistemą, atitinkančią GATT susitarimo bendruosius principus.

1.2.3. Tarptautinių švelniosios teisės (soft law) šaltinių taikymo problematika reguliuojant muitų teisinius santykius

Nagrinėjant tarptautinės, ES ir nacionalinės muitų teisės santykį, svarbia problema šiuolaikinėje tarptautinėje ekonominėje teisėje išlieka vadinamųjų švelniosios teisės šaltinių (*soft law* tarptautinės teisės aktų) teisinis statusas³⁷⁰. Pažymėtina, kad vadinamųjų *soft law* teisės šaltinių, kurie formaliai neturi privalomosios teisinės galios, tačiau vis dėlto gali turėti praktinį poveikį, paplitimas yra charakteringas šiuolaikinės tarptautinės ekonominės teisės ir tarptautinės muitų teisės bruožas³⁷¹. Tokių teisės šaltinių paplitimas labiausiai pastebimas reguliuojant teisinius santykius, susijusius su prekių tarifiniu klasifikavimu ir prekių muitinės vertės nustatymu³⁷². Dėl šios priežasties kaip probleminis aspektas kyla klausimas, koku

³⁶⁷ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *Turkey – Restrictions on Imports of Textile and Clothing*, WT/DS34/R, *supra* note, 363.

³⁶⁸ Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 19.

³⁶⁹ Donald McRae, *supra* note, 78: 637.

³⁷⁰ „Soft law“ paprastai suprantama kaip tarptautinių organizacijų suformuluotas elgesio orientyras, nesantis nei griežtai privaloma teisės norma, nei grynai politinis pareiškimas; žr. Michael Akehurst ir Peter Malanczuk, *supra* note, 1: 85.

³⁷¹ Žr., pvz., I. Seidl-Hohenveldern. International Economic „Soft law“. *Collected Courses of the Hague Academy of International Law* (Brill: Nijhoff, Leiden, Boston, 1979), 165; Gregory C. Schaffer, Mark A. Pollack, *supra* note, 224: 706–799; Hans-Michael Wolfgang and Edward Kafeero, *supra* note, 224: 5–6.

³⁷² Žr., pvz., Jūratė Gurevičienė, „Tarifinis prekių klasifikavimas. Žinynas“, *supra* note, 219: 6–7; Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *Importuojamų prekių muitinis įvertinimas ir kontrolė* (Vilnius: Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija, 2008), 13.

mastu į juos privalo būti atsižvelgta taikant nacionalinę ir ES muitų teisę, pavyzdžiui, ar Sąjungos muitinės kodekso taikymo prasme šie teisės aktai taip pat būtų priskiriami tarptautinei teisei, kurios taikymui negali daryti poveikio Sąjungos muitinės kodeksas? Ši problema tampa dar svarbesnė įvertinus tą aplinkybę, jog didžioji dauguma tarptautinių *soft law* teisės šaltinių yra priimti ne kaip suverenių valstybių konsensuso, derybų ar susitarimo rezultatas, bet yra savarankiškai ir tiesiogiai suformuluoti kaip atitinkamų tarptautinių organizacijų (PPO, PMO) priimti teisės aktai. Atskirų autorių (pvz., A. Medelienės) nuomone, įvairios gairės, paaiškinimai, administraciniai susitarimai, konsultacijos, rekomendacijos ir kt. teisiškai neprivalomi teisės aktai, kurių tikslas – užtikrinti vienodą muitų teisės aktų taikymą – taip pat turėtų būti priskiriami muitų teisės šaltinių grupei. Šiuo aspektu pažymima, kad nors jų teisinė galia yra rekomendacinio pobūdžio, tiek valstybių muitinės, tiek ir ginčus nagrinėjančios institucijos iš tikrųjų jais vadovaujasi³⁷³.

Detaliai analizuojant *soft law* šaltinių taikymo problematiką tarptautinėje muitų teisėje, šiai bendrai pozicijai iš esmės būtų galima pritarti. Visų pirma akcentuotina, kad be *soft law* priemonių realiai nebūtų užtikrinamas tarifinis prekių klasifikavimas, t. y. tinkamas Tarptautinės suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencijos³⁷⁴ (toliau tekste – ir Suderintos sistemos, arba SS, konvencijos) taikymas, siekiant suvienodinti ir supaprastinti prekių kodavimą ir muitų tarifų nustatymą tarptautinėje prekyboje. Akcentuotina, kad pati SS konvencija tik įtvirtina bendro pobūdžio nuostatas, kurios numato Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos sukūrimą. Tuo tarpu pati daugiatikslė prekių nomenklatūra, kurios kiekviena pozicija užkoduota šešiaženkliai skaitmeniniu kodu, yra detalizuota PMO parengtuose Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos paaiškinimuose (angl. *HSEs* – „*Harmonized System Explanatory Notes*“; toliau tekste – Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos paaiškinimai; SS paaiškinimai). Nors šie SS paaiškinimai teisiškai nėra privalomi, juos, kaip teisės aiškinimo priemonę, taiko PPO, sprendama ginčus tarp valstybių. Kita vertus, PMO reguliariai keičia ir atnauja Suderintą prekių aprašymo ir kodavimo sistemą bei imasi priemonių, kad užtikrintų vienodą aiškinimą, pavyzdžiui, pati gali spręsti ginčus dėl tinkamo prekių tarifinio klasifikavimo³⁷⁵.

Tai reiškia, kad nors Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos paaiškinimai yra *soft law* šaltinis, jų privalomumas prie SS konvencijos prisijungusioms valstybėms, taip pat ir ES, yra visuotinai pripažįstamas³⁷⁶. Kita vertus, dažnai atkreipiamas dėmesys į klausimą dėl jų suderinamumo su ES teise ir konkrečiai, vadovaujantis SS konvencijos nuostatomis, ES sudaryta ir naudojama Kombinuotąja muitų tarifų ir užsienio prekybos statistikos nomenklatūra (angl. „*Combined Nomenclature*“, CN; toliau tekste – Kombinuotoji nomenklatūra), įteisintą Tarybos reglamentu Nr. 2658/87 ir jo vėlesniais papildymais³⁷⁷. Nors ES

³⁷³ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 595; taip pat žr. Michael Lux, *supra* note, 230: 26.

³⁷⁴ „Tarptautinė suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija (priimta 1983 m. birželio 14 d. Briuselyje)“, *supra* note, 221.

³⁷⁵ Talia Einhorn, *supra* note, 56.

³⁷⁶ Žr., pvz., Hans-Michael Wolfgang and Talkie Ovie, „Emerging Issues in European Customs Law – Part 3“, *World Customs Journal*, 2, 1 (2008): 4–5.

³⁷⁷ Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2015/1754 2015 m. spalio 6 d., kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros ir dėl Bendrojo muitų tarifo I priedas, *Official Journal*, L

Kombinuotoji nomenklatūra buvo parengta Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos pagrindu, inkorporuojant jos taisykles į ES teisę, praktiniu požiūriu tarp jų pasitaiko nesutapimų³⁷⁸. Atitinkamai tokias situacijas ne kartą teko spręsti ESTT, kuris yra išaiškinęs, jog tuo atveju, kai jokių Bendrijos nuostatų nėra įtvirtinta, siekiant išspręsti klausimus dėl prekių tarifinio klasifikavimo, turi būti atsižvelgiama į SS Bendrąsias aiškinimo taisykles³⁷⁹. Kita vertus, ESTT lygiagrečiai yra išaiškinęs, kad ES Kombinuotosios nomenklatūros taisyklėse neleidžiama keisti SS pagrindu nustatomų prekių tarifinio klasifikavimo pozicijų turinio, kadangi Bendrija yra įsipareigojusi laikytis SS konvencijos nuostatų³⁸⁰.

Tai iš esmės reiškia, kad, atliekant prekių tarifinį klasifikavimą ES, privalo būti vadovaujasi ir SS Bendrosiomis aiškinimo taisyklėmis, bent jau kaip bendrosiomis teisės aiškinimo gairėmis, taikytinomis valstybių narių nacionaliniams teismams ir ESTT nagrinėjant konkrečias bylas³⁸¹. Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į tai, kad klausimai dėl šių Taisyklių taikymo buvo sprendžiami ir nacionaliniuose teismuose Lietuvos Respublikoje, tačiau teismų praktikoje kol kas nėra suformuluota aiškių išvadų dėl Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos paaiškinimų taikymo, teisinės reikšmės ir statuso. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas iš esmės yra pripažinęs, jog importuotų prekių tarifinis klasifikavimas turėtų būti atliekamas vadovaujantis ir Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos paaiškinimais³⁸². Tačiau vienoje iš bylų, pareiškėjui iškėlus klausimą dėl to, jog šių Paaiškinimų nuostatos galimai skiriasi nuo ES Kombinuotosios nomenklatūros taisyklių, teismas paprasčiausiai taikė ES Kombinuotosios nomenklatūros taisykles, detaliau neatskleisdamas santykio tarp šių dviejų teisės šaltinių³⁸³. Situaciją dar labiau komplikuoja tai, kad patys Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos paaiškinimai nėra oficialiai išversti į lietuvių kalbą ir nėra laisvai prieinami mokesčių mokėtojams (importuotojams ir eksportuotojams), pavyzdžiui, nėra paskelbti Muitinės departamento tinklapyje ar Teisės aktų registre. Atitinkamai Lietuvos Respublikoje siekiant užtikrinti realų šio teisės šaltinio taikymą (ko iš esmės reikalauja ESTT praktika), būtina išspręsti aukščiau nurodytas problemas.

Kaip jau buvo minėta, nacionaliniu lygmeniu teismų praktika taikant pagrindinius tarptautinius *soft law* teisės šaltinius muitų teisės srityje (SS Paaiškinimus) yra ir išlieka labai prieštaringa. Pavyzdžiui, remiantis per pastaruosius penkerius metus (nuo 2010 m.) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo formuojama praktika, galima išskirti tris pagrindines nuostatas (formuojamus precedentes) dėl SS Paaiškinimų taikymo: 1) SS Paaiškinimai

---

285/1 (2015).

³⁷⁸ Žr., pvz., Carsten Weerth, „HS 2007: Notes of the Tariff Nomenclature and the Additional Notes of the EC“, *World Customs Journal*, 2,1 (2008): 115.

³⁷⁹ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo bylos Nr. C-14/70; C-12/71; C-35/75; C-459/93; C-280/97; C-42/99, C-396/02, C-206/03, C-208 ir 209/06, C-4586/06.

³⁸⁰ Byla C-267/94, *France v. Commission*, 1995 E.C.R. I-4845, 4875-4876; byla C-309/98, *Holz Geenen GmbH v. Oberfinanz direktion Munchen*, 2000 E.C.R. I-1975; byla C-15/05, *Kawasaki Motors Europe NV v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane district Rotterdam*, 2006 E.C.R. I-3657.

³⁸¹ David Rovetta, „Are Tariff Explanatory Notes Subject to Judicial Supremacy?“, *Global Trade and Customs Journal* 5, 3 (2010): 130.

³⁸² Žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracines bylas Nr. A-442-1156/2013; A-261-1408/2010 A-575-1238/2012.

³⁸³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinė byla Nr. A-575-1238/2012.

yra tiesiogiai taikomas teisės šaltinis; 2) kilus prieštaravimui tarp SS Paaiškinimų ir ES Kombinuotosios nomenklatūros, privalo būti taikoma ES teisė; 3) sprendamas ginčas dėl prekių tarifinio klasifikavimo, nacionalinis teismas neprivalo pateikti išsamaus SS Paaiškinimų vertinimo. Akivaizdu, kad tokios teismų praktikos nuostatos (ypač pirmoji ir trečioji) yra nesuderinamos viena su kita, kadangi pirmuoju atveju akcentuojamas privalomas SS Paaiškinimų pobūdis (nepaisant to, kad pagal savo teisinę prigimtį SS Paaiškinimai yra *soft law* teisės šaltinis), o paskutiniu atveju apskritai kvestionuojama bet kokia SS Paaiškinimų teisinė reikšmė (net ir kaip rekomendacinio pobūdžio teisės šaltinio).

Pavyzdžiui, plėtodamas pirmąją nuostatą (SS Paaiškinimai yra tiesiogiai taikomas teisės šaltinis), Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėse bylose Nr. A-442-1156/2013 ir Nr. A-261-1408/2010 iš esmės sutiko su pirmosios instancijos teismo argumentais ir bylos šalimis, kad tarifinis importuojamų prekių klasifikavimas turėtų būti atliekamas laikantis SS Paaiškinimų nuostatų³⁸⁴. Pavyzdžiui, minėtoje administracinėje byloje Nr. A-261-1408/2010 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nagrinėjo pareiškėjo iškeltą klausimą dėl į Lietuvos Respubliką importuotų branduolinių reaktorių komponentų tarifinio klasifikavimo. Šių prekių tarifinis klasifikavimas subpozicijoje, kurios kodas 8401 40 00, buvo grindžiamas tiesiogiai SS Paaiškinimais, kaip vieninteliu ir pagrindiniu šaltiniu, kuris patikslino bendrąjį klasifikavimo pozicijos 8401 turinį (žr. teismo sprendimo II dalies 4–5 pastraipą ir IV dalies 4 pastraipą). Taigi, galima daryti išvadą, kad Lietuvos teismų praktikoje buvo suformuluotas precedentas pripažinti SS Paaiškinimus tiesiogiai taikomu teisės šaltiniu. Tačiau kartu reikėtų akcentuoti, kad ši nuostata nevisiškai atitinka aukščiau nurodytą ESST praktiką, pagal kurią SS Paaiškinimų taikymo tikslas yra paaiškinti esamų ES teisės šaltinių, pavyzdžiui, ES Kombinuotosios nomenklatūros turinį, o patys SS Paaiškinimai gali būti traktuojami kaip tiesiogiai taikomi teisės šaltiniai tik išimtiniais atvejais (pavyzdžiui, kai nėra priimta atitinkamų ES teisės aktų, kurie reguliuoja konkrečių ginčo prekių tarifinį klasifikavimą). Tačiau nurodytose administracinėse bylose Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taikė SS Paaiškinimų nuostatas ir jomis grindė savo galutinius bei neskundžiamus sprendimus, nevertindamas, ar yra priimti atitinkami ES teisės aktai, kurie reguliuoja ginčo prekių tarifinį klasifikavimą (administracinė byla Nr. A-261-1408/2010), taip pat neatsižvelgdamas į tai, kad ginčo tarifinis klasifikavimas išsamiai buvo reguliuojamas ES Kombinuotosios nomenklatūros nuostatų (administracinė byla A-442-1156/2013).

Taip pat diskutuotina ir antroji nacionalinių teismų praktikos kryptis dėl SS Paaiškinimų taikymo, nurodant, jog prieštaravimo tarp SS Paaiškinimų ir ES Kombinuotosios nomenklatūros atveju be jokių išimčių taikoma ES teisė. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų (administracinė byla Nr. A-575-1238/2012) pareiškėjas, kuris ginčijo muitinės įstaigų nustatytą importuotų prekių tarifinę klasifikaciją, iškėlė klausimą, kad ginčo prekių (saulėgrąžų lukštų briketų) aprašymo, pateikiamo SS Paaiškinimuose, turinys gali skirtis nuo tos pačios prekės aprašymo, pateikiamo ES Kombinuotosios nomenklatūros taisyklėse. Tačiau šioje

³⁸⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-1156/2013“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/730175>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1408/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/175012>.

byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas netaikė SS Paaškinimų nuostatų ir vadovavosi taisyklėmis, apibrėžtomis ES teisėje (prekės aprašymu, pateiktu Kombinuotosios nomenklatūros 23 skyriuje), ir nepateikė jokių papildomų išaiškinimų dėl santykio tarp šių dviejų teisės šaltinių³⁸⁵. Taigi, galima daryti išvadą, jog, remiantis administracinėje byloje Nr. A-575-1238/2012 suformuluotu precedentu, net ir teikdami pirmenybę ES teisės taikymui, nacionaliniai teismai neprivalėtų analizuoti jokių papildomų aplinkybių, kurias, atsižvelgiant į ESTT praktiką, būtina nustatyti tam, kad būtų galima priimti galutinį sprendimą dėl santykio tarp SS Paaškinimų ir Kombinuotosios nomenklatūros bei konkrečių atveju taikytinos teisės. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-575-1238/2012 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atsisakė ištirti, ar ES Kombinuotosios nomenklatūros turinys nepakeitė SS Paaškinimuose apibrėžtos prekės tarifinio klasifikavimo pozicijos prasmės ir ar tokioje situacijoje ES teisės nuostatos, apibrėžiančios prekės poziciją, neturėtų būti aiškinamos tokiu būdu, kuris suderinamas su SS Paaškinimų nuostatomis (tokia praktika buvo suformuluota ESTT bylose *British Sky Broadcasting Group plc v. The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs* and *Pace plc v. The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs* (2011)³⁸⁶. Tačiau reiktų pabrėžti, kad nei komentuojamose byloje Nr. A-575-1238/2012, nei kitais aukščiau nurodytais atvejais, susijusiais su prekių tarifiniu klasifikavimu, nacionaliniai teismai, pagrįsdami savo poziciją dėl ES teisės (ES Kombinuotosios nomenklatūros) aiškinimo ir taikymo, apskritai nepateikė jokių nuorodų į ESTT praktiką ir ją nesivadovavo³⁸⁷.

Panašių problemų egzistavimą pagrindžia ir kiti nacionalinės teismų praktikos pavyzdžiai, kaip, pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, suformuota administracinėje byloje *UAB „Plungės kooperatinė prekyba“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos* (2013)³⁸⁸, kurioje teismas konstatavo, kad, siekiant išspręsti ginčą dėl tarifinio prekių klasifikavimo, jis neprivalo ištirti bendrųjų Kombinuotosios nomenklatūros aiškinimo taisyklių ir atlikti išsamaus SS Paaškinimuose išdėstytų išaiškinimų vertinimo. Tokios Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pozicijos pagrįstumas gali būti kvestionuojamas remiantis ESTT praktika, kuria daugeliu atvejų rėmėsi ES teisminės institucijos, pavyzdžiui, bylose *Kloosterboer Services v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Rotterdam* (2009)³⁸⁹ ir *Agroferm A/S v. Ministeriet for Fødevarer* (2013). Galiausiai tokia nacionalinio teismo praktika nesuderinama su teisiniais precedenta, suformuluotais

³⁸⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. liepos 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1238/2012“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/352702>.

³⁸⁶ Byla C-288/09, *British Sky Broadcasting Group plc v. The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs* and *Pace plc v. The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs*, 2011 E.C.R. I-02851.

³⁸⁷ Kaip išimtį iš šios bendrosios nacionalinių teismų praktikos galima nurodyti tik vieną atvejį (nuo 2010 m.), kai pateikdamas galutinę išvadą dėl prekių tarifinio klasifikavimo kodo nustatymo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas lyginamuoju aspektu analizavo SS Paaškinimų ir ES Kombinuotosios nomenklatūros nuostatas; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1269-442/2015“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1071798>.

³⁸⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-718/2013, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/684670>.

³⁸⁹ Byla C-173/08, *Kloosterboer Services v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Rotterdam*, 2009 E.C.R. I-05347; byla C-568/11, *Agroferm A/S v. Ministeriet for Fødevarer*, 2013 EU:C:2013:407.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo kitose bylose, pirmiausia tose, kuriose jis vertino SS Paaiškinimus kaip tiesiogiai taikomą teisės šaltinį (administracinė byla Nr. A²⁶¹-1408/2010 ir administracinė byla Nr. A⁴⁴²-1156/2013), bei Lietuvos Respublikos įsipareigojimas laikytis Suderintos sistemos konvencijos nuostatų (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo 35 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „prekės klasifikuojamos pagal Tarptautinės suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencijos [...] nuostatas“³⁹⁰).

Aukščiau nurodomi praktiniai pavyzdžiai pagrindžia tai, kad taikant prekių tarifinio klasifikavimo sistemą ir su ja susijusius teisės šaltinius (*inter alia* *soft law* teisės šaltinius) Lietuvoje kyla įvairių iki šiol neišspręstų problemų, kurios neigiamai įtakoja bendrą šios sistemos efektyvumą ir objektyvumą. Pavyzdžiui, iki šiol nacionaliniai teismai Lietuvoje nėra suformavę aiškos praktikos, koks teisinis statusas turėtų būti suteiktas SS Paaiškinimams, kaip pagrindiniam tarptautinės *soft law* teisės šaltiniui, naudojamam atliekant tarifinį prekių klasifikavimą, o esami išaiškinimai šiuo klausimu yra nenuoseklūs, priešaringi bei neatitinka ESTT praktikos. Be to, teoriniu požiūriu pažymima, kad nuolatinė technologijų pažanga, naujų ir nežinomų produktų (prekių) atsiradimas sąlygoja tai, jog tampa labai sudėtinga nustatyti teisingą prekių klasifikavimo kodą: tai dažnai reikalauja specialių žinių, papildomų laboratorinių tyrimų, prieigos prie prekės gamybos procedūrų³⁹¹. Remiantis oficialiais Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO duomenimis (2016 m.)³⁹², ginčų dėl tarifinio prekių klasifikavimo nuolat daugėja, pavyzdžiui, per penkerius metus jų skaičius augo gana dideliais tempais: 2011 m. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėjo tik vieną bylą dėl prekių tarifinio klasifikavimo, o 2015 m. – jau dešimt tokių bylų.

Todėl, siekiant užtikrinti tinkamą SS Paaiškinimų, kaip pagrindinio *soft law* tarptautinės teisės šaltinio, taikymą Lietuvos Respublikoje ir užtikrinti prekių tarifinio klasifikavimo visoje ES vienodumą (ko reikalauja ir ESTT praktika), būtina praktiškai spręsti nurodytas problemas. Tai gali būti siejama su būtinybe peržiūrėti taisykles (normas), įtvirtintas Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo 35 straipsnyje („Prekių klasifikavimas“)³⁹³, tiesiogiai apibūdinant SS Paaiškinimų taikymo galimybes nacionalinėje teisės sistemoje, pavyzdžiui, nurodant, kad prekės klasifikuojamos pagal Tarptautinę suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvenciją ir Europos Bendrijos muitų teisės aktus bei atsižvelgiant į Pasaulio muitinių organizacijos Suderintos sistemos paaiškinimus.

Likusią reikšmingą *soft law* teisės aktų dalį tarptautinėje muitų teisėje sudaro PPO ir PMO išaiškinimai dėl prekių muitinės vertės nustatymo metodų taikymo. Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į tai, jog, remiantis PPO muitinio įvertinimo susitarimo nuostatomis, PPO Muitinio įvertinimo komitetas priima sprendimus, PMO Muitinio įvertinimo techninis komitetas teikia paaiškinimus, patarimus, komentarus, studijų medžiagą³⁹⁴. Į šiuos šaltinius atsižvelgiama, pirma, rengiant nacionalinius ir ES muitinio įvertinimo teisės aktus,

³⁹⁰ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 360.

³⁹¹ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 187.

³⁹² „Lietuvos teismų informacinė sistema „LITEKO. Vieša teismų sprendimų paieška“, žiūrėta 2016 m. gruodžio 31 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/detalipaieska.aspx?detali=2>.

³⁹³ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 360.

³⁹⁴ *Customs valuation. WTO Agreement and texts of the technical committee on customs valuation* (Brussels: WCO, 1998).

antra, muitinei priimant sprendimus dėl muitinės vertės nustatymo specifiniais importo atvejais (t. y. kai importuojamos specifinės prekių rūšys (pvz., naudoti automobiliai) ar kai prekių muitinės vertės negalima nustatyti teisės aktuose apibrėžtais įprastiniais muitinės vertės nustatymo metodais)³⁹⁵. Pastebėtina, kad nacionaliniai teismai gana plačiai vadovaujasi PPO ir PMO išaiškinimais dėl prekių muitinės vertės nustatymo, realiai į jas atsižvelgdami ne tik specifiniais importo atvejais, bet ir apibrėždami bendrąsias muitų teisinių santykių dalyvių (importuotojų) teises ir pareigas. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, tiesiogiai remdamasis PPO Muitinio įvertinimo techninio komiteto sprendimu yra išaiškinęs, jog tais atvejais, kai muitinės įstaiga pagrįstai abejoja dėl deklaruojamos prekių vertės teisingumo ir tikslumo, prekių muitinės vertės įrodymo pareiga perkeliama importuotojui³⁹⁶. Kitoje byloje teismas išaiškino, kad nors PMO gairių, skirtų rizikai dėl importuotų prekių deklaruotos vertės teisingumo ir tikslumo nustatyti, taisyklės nėra privalomo pobūdžio, įvertinus ES valstybių narių ir ES narystę PMO, į jas gali būti atsižvelgiama³⁹⁷.

Kita vertus, galima pastebėti, kad ESTT tradiciškai laikosi gana griežtos pozicijos dėl PPO teisės veikimo ir taikymo ES teisinėje sistemoje, skirtingai nei, pavyzdžiui, dėl Suderintos sistemos konvencijos ir su ja susijusių atitinkamų teisės aktų taikymo. Todėl teisės šaltiniams, priimtiems PPO lygiu arba įtrauktiems į jos teisinę sistemą (*inter alia* teisės šaltiniams muitinės vertės nustatymo klausimais), nepriklausomai nuo jų pobūdžio, pavyzdžiui, ar jie yra švelniosios teisės (*soft law*) šaltiniai, ar ne, paprastai nėra suteikiama tiesioginio taikymo (veikimo) savybė. Šiuo atžvilgiu reikia pažymėti, kad dar sprendime, priimtame byloje *Portugal v. Council* (1999)³⁹⁸, ESTT išaiškino, jog valstybės, kurios yra vienos svarbiausių Bendrijos prekybos partnerių, yra nusprendusios, kad PPO taisyklės nėra taikytinos jų nacionalinėse teisminėse institucijose peržiūrint vidaus teisės nuostatų teisėtumą. Todėl ir PPO susitarimai iš esmės nėra tie teisės aktai, kurių pagrindu TT gali vykdyti Bendrijos institucijų priimtų aktų teisėtumo kontrolę taisyklių (taip pat žr. ESTT sprendimą byloje *Germany v. Council* (1994)³⁹⁹). Iš esmės tokio pat atsargaus požiūrio ESTT laikosi ir sprendamas PMO parengtų išaiškinimų (komentarų) dėl prekių muitinės vertės (t. y. švelniosios teisės šaltinių) taikymo klausimą: tokio pobūdžio bylose ESTT sprendimuose paprastai tiesiogiai jais nesiremama, o nuorodos į PMO komentarus nepateikiamos, vietoj to taikant ES teisėje (Bendrijos muitinės kodekse), o ne PMO išaiškinimuose įtvirtintas taisyklės (žr., pvz., ESTT bylą *Gaston Schul BV v. Staatssecretaris van Financiën* (2010)⁴⁰⁰). Taigi, galima teigti, kad, atsižvelgiant į nacionalinių (Lietuvos) teismų praktiką dėl importuotų prekių muitinės vertės nustatymo ir su ja susijusių tarptautinių

³⁹⁵ Juozas Radžiukynas, „Kai kurios importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo problemos“, *Jurisprudencija* 46, 38 (2006), 97–106; Laurence W. Gormley, *supra* note, 275.

³⁹⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-140/2008“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/84093>; tokia praktika buvo remiamasi ir kitose bylose, pavyzdžiui, administracinėje byloje A-575-144/2011, Nr. A-575-1340/10; A-3-1709/2009.

³⁹⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, *supra* note, 304.

³⁹⁸ TT byla C-149/96, *Portugal v. Council*, *supra* note, 299.

³⁹⁹ TT byla C-122/95, *Germany v. Council*, 1998 E.C.R. I-00973.

⁴⁰⁰ TT byla C-354/09, *Gaston Schul BV v. Staatssecretaris van Financiën*, 2010 E.C.R. I-07449.

soft law teisės šaltinių taikymo, atitinkama nacionalinė teismų praktika nėra suderinta su ESTT praktikoje išdėstyta pozicija. Siekiant išspręsti šią problemą, kaip vieną iš galimų variantų būtina apsvarstyti galimybę tiesiogiai nustatyti (įtvirtinti) taisykles dėl švelniosios teisės šaltinių taikymo Lietuvos Respublikos muitinės įstatyme⁴⁰¹.

Tad darytina išvada, kad esminė tarptautinės ekonominės teisės (*inter alia* tarptautinės muitų teisės) ypatybė yra tai, kad jos neatsiejama struktūrine dalimi praktiškai yra tapę ir *soft law* šaltiniai (PPO ir PMO išaiškinimai dėl prekių tarifinio klasifikavimo bei kilmės ir vertės nustatymo). Jų teisinė galia, taikant šiuos šaltinius ES ir nacionaliniu lygiu, yra tiesiogiai pripažįstama ESTT, nacionalinių teismų praktikoje ir teisės doktrinoje. Tačiau šiuo metu nacionalinių teismų Lietuvoje, kaip ES valstybėje narėje, formuojama praktika dėl šių muitų teisės šaltinių taikymo nėra suderinta su ESTT jurisprudencija, ypač sprendžiant klausimus dėl *soft law* šaltinių taikymo prekių tarifinio klasifikavimo bei prekių muitinės vertės nustatymo srityse ir jų santykio su ES muitų teisės aktais (ES Kombinuotąja nomenklatūra ir SMK).

1.2.4. ES muitų teisės taikymo ypatumai sprendžiant kolizijas su valstybių nacionaline teise ir tarptautine teise

Valstybių ekonominio suvereniteto užsienio prekybos teisinio reguliavimo srityje realizavimas šiuolaikinėmis sąlygomis kelia fundamentalių klausimų, koks yra tarptautinės ekonominės teisės ir valstybių nacionalinės teisės, reguliuojančios muitų taikymo klausimus, santykis ir kaip jis realizuojamas? Ar tarptautiniai susitarimai muitų teisinio reguliavimo klausimais visuomet turi viršenybę nacionalinės teisės atžvilgiu ir juos privalo taikyti nacionalinės institucijos ir teismai⁴⁰²? Šią problemą dar labiau komplikuoja ir muitų sąjungų egzistavimas, kadangi tokiu atveju kaip, pavyzdžiui, ES susiduriama su keliais teisinio reguliavimo lygmenimis, t. y. PPO susitarimais, kitomis tarptautinėmis sutartimis (konvencijomis) muitų klausimais, Sąjungos muitinės kodeksu (SMK)⁴⁰³ ir jį įgyvendinančiais ES teisės aktais bei valstybių nacionaline teise. Be to, sprendžiant muitų reguliavimo klausimus, tiek ESTT⁴⁰⁴, tiek nacionalinių teismų praktikoje⁴⁰⁵, tiek ir teisės doktrinoje⁴⁰⁶ taip pat yra tiesiogiai pripažįstama „švelniosios teisės“ (*soft law*) šaltinių taikymo galimybė ir atskirais atvejais pareiga į juos atsižvelgti. Identifikuota problema turi ne tik teorinį, bet ir tiesioginį praktinį aspektą,

⁴⁰¹ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 360.

⁴⁰² Mathias Herdegen, *supra* note. 4: 269; Inga Daukšienė, *supra* note, 281: 909; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 14–16.

⁴⁰³ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

⁴⁰⁴ Byla C-267/94, France v. Commission, *supra* note, 380; byla C-309/98, Holz Geenen GmbH v. Ober finanz direktion Munchen, *supra* note, 380; byla C-15/05, Kawasaki Motors Europe NV v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane district Rotterdam, *supra* note, 380.

⁴⁰⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-1156/2013“, *supra* note, 384; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-144/2011“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/187753>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, *supra* note, 304.

⁴⁰⁶ Žr., pvz., Hans-Michael Wolfgang and Talkie Ovie, „Emerging Issues in European Customs Law – Part 3“, *supra* note, 376: 4–5; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 595; Michael Lux, *supra* note, 230: 26.

kadangi nuo jos sprendimo priklauso tiek konkrečios valstybės ekonominio suvereniteto realizavimo galimybės, tiek ir galimybė kelti konkrečių nacionalinės teisės nuostatų atitikties tarptautinio lygmens teisės normoms klausimą, taip pat galimybė nacionaliniams teismams, sprendžiant ginčus dėl nacionalinių institucijų sprendimų muitų teisės aktų taikymo srityje, tiesiogiai vadovautis atitinkamomis tarptautinėmis sutartimis ir susitarimais.

Lietuvos Respublikai esant ES valstybe nare, praktiniu požiūriu aktualiausias išlieka klausimas, kaip ši problema sprendžiama ES, t. y. kaip tarptautinės muitų teisės šaltinių (PPO susitarimų, preferencinių prekybos susitarimų, kitų tarptautinių konvencijų muitų klausimais), ar tarptautinių *soft law* teisės šaltinių taikymas suderinamas su ES teisės nuostatomis (Bendrijos muitinės kodeksu) ir ES valstybių narių nacionalinėmis teisės normomis. Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į tai, kad pirminiais ES, kaip muitų sąjungos (žr. SESV) 3(1)(a); 28 str.), kompetenciją reguliuoti tarptautinės prekybos apmokestinimą muitais apibrėžiančiais teisės šaltiniais yra pati SESV ir Bendrijos muitinės kodeksas⁴⁰⁷. Tad muitų sąjungos funkcionavimas priskirtas ES išimtinai kompetencijai, t. y. būtent ES suteikta kompetencija šioje srityje priimti privalomus teisės aktus, o valstybės narės pačios tai daryti gali tik Sąjungai įgaliojus arba jei to reikia Sąjungos aktams įgyvendinti⁴⁰⁸.

Reikia pastebėti, kad šiuo aspektu gana plačiai išplėtotą ESTT jurisprudencija bei teisės doktrina leidžia detalai apibrėžti santykį tarp nacionalinės ir ES muitų teisės, kuris sąlyginai kelia mažiau diskusinių klausimų. Apibrėžiant šį santykį, buvo laikomasi nuostatos, kad visais atvejais, kai kyla klausimas dėl muitų, Bendrijos muitinės kodekso ir jį šiuo metu pakeitusio SMK taikymas yra privalomas, todėl turi būti vadovaujamasi Kodekso viršenybės principu⁴⁰⁹. Be to, ESTT yra papildomai atkreipęs dėmesį į tai, kad nacionalinės administracijos, administruodamos muitus ir užtikrindamos importuojamų prekių apmokestinimą, veikia ES vardu ir turi griežtai laikytis ES muitų teisės nuostatų, pavyzdžiui, negali savo nuožiūra spręsti dėl apmokestinimo muitais objekto⁴¹⁰. Pastebėtina, kad šio principo Lietuvos Respublikoje nuosekliai laikosi ir nacionaliniai teismai, kurie yra išaiškinę, jog Bendrijos muitinės kodekse įtvirtintos muitų administravimo taisyklės visuomet turi viršenybę nacionalinės teisės (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo) atžvilgiu⁴¹¹. Visa tai reiškia, jog visoje ES SMK turi viršenybę bet kokios prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos atžvilgiu, o nacionalinė teisė muitų reguliavimo srityje šiuo metu atlieka tik papildančią funkciją⁴¹².

Kita vertus, šis teisinis reguliavimas ir jo įgyvendinimo praktika neeliminuoja valstybių narių teisės priimti nacionalinius muitų (muitinės) teisės aktus, tačiau, laikantis ESTT

⁴⁰⁷ Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 255–256.

⁴⁰⁸ „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *Official Journal C*, 326 (2008); Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 15.

⁴⁰⁹ TT byla C-161/06, Skoma-Lux sro v. Celní ředitelství Olomouc, 2007 E.C.R. I-10841.

⁴¹⁰ Byla 158/82, Commission of the European Communities v. Kingdom of Denmark, 1983 E.C.R. 03573.

⁴¹¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-939/2008“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/87533>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1303/2012“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/373249>.

⁴¹² Hans-Michael Wolfgang, „Emerging issues in European Customs Law“, *supra* note, 155: 6.

jurisprudencijoje suformuluotų pagrindinių taisyklių⁴¹³, nacionalinių muitinės teisės aktų veikimo sritį apibūdina nuostatos, kad jie negali pakartoti ar perteikti tiesiogiai taikomų ES teisės aktų nuostatų ir negali jiems prieštarauti. Tačiau, kaip pripažįstama ir teisės doktrinoje⁴¹⁴, nacionaliniai teisės aktai gali reglamentuoti klausimus, kurių nereglamentuoja ES teisės aktai, ir gali išsamiau apibrėžti praktikoje taikomas ES muitų teisės aktų nuostatas, atsižvelgiant į nacionalinius socialinius-ekonominius aspektus bei kultūros tradicijas⁴¹⁵. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje tokios nuostatos yra įtvirtintos 2016 m. Lietuvos Respublikos muitinės įstatyme, nustatančiame nacionalinių muitinės įstaigų kompetenciją muitų teisės aktų taikymo srityje⁴¹⁶.

Kur kas sudėtingesnis ir fundamentalesnis klausimas yra susijęs su santykiu tarp tarptautinių sutarčių muitų klausimais ir ES bei nacionalinės teisės aktų ir kokią galią šios sutartys turi ES bei ES valstybių narių lygiu. SESV 217 straipsnis nustato, kad ES su viena ar keletu trečiųjų valstybių ar tarptautinių organizacijų gali sudaryti susitarimus, įsteigti asociaciją, numatančią abipuses teises ir pareigas, bendrą veiklą ir specialią tvarką⁴¹⁷. Šiame straipsnyje nėra apibrėžtas tokių sutarčių turinys, todėl jomis gali būti atitinkamai nustatomi įvairūs ES ir kitų valstybių ryšiai, tarp jų susiję ir su muitų politikos įgyvendinimu, kaip ES bendrosios prekybos politikos dalimi. Šiuo aspektu pabrėžtina, kad Lisabonos sutartis gerokai padidino ES vaidmenį šioje srityje (žr. SESV 217 str.) nebepriskirdama ES užsienio prekybos politikos padalijamosios kompetencijos sričiai ir atsakydama mišrių susitarimų instituto taikymo šiai teisinių santykių sferai⁴¹⁸. Todėl visų tarptautinės prekybos susitarimų sudarymas šiuo metu priklauso ES kompetencijai ir turi būti ratifikuoti ES Parlamento ir Tarybos⁴¹⁹. Šiuo metu ES ir savo, ir valstybių narių vardu yra prisijungusi prie visų pagrindinių tarptautinių konvencijų muitų teisės klausimais, t. y. PPO sutarčių, visų kitų tarptautinių sutarčių, tokių kaip, pavyzdžiui, 1983 m. SS konvencija dėl prekių tarifinio klasifikavimo, 1973 m. Kioto konvencija dėl muitinės procedūrų, TIR konvencija, Florencijos konvencija, taip pat sudariusi dvišalius ir daugiašalius preferencinius prekybos susitarimus su atskiromis valstybėmis bei susitarimus dėl muitinių įstaigų bendradarbiavimo ((JAV, Kanada, Kinija, Pietų Amerikos valstybėmis). Kartu akcentuotina, kad ESTT savo jurisprudencijoje yra išaiškinęs, jog būtent ES pakeitė valstybes nares, kiek tai susiję su GATT sutartyje ir kitose pagrindinėse tarptautinėse sutartyse muitų klausimais (pavyzdžiui, dėl prekių tarifinio klasifikavimo sistemos sukūrimo, PMO įsteigimo ir pan.) nustatytų įsipareigojimų vykdymu⁴²⁰.

⁴¹³ Byla 26/62, Van Gend & Loos v. Nederlandse administratie der belastingen, 1963 EU:C:1963:1; byla 6/64, Costa v. E.N.E.L., 1964 E.C.R. I-01141; byla 11/70, Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, 1970 E.C.R. I-01125.

⁴¹⁴ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 596; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 79.

⁴¹⁵ Janja Hojnik, „The EU Internal Market and National Tradition and Culture: any Room for Market Decentralization?“, *Croatian Yearbook of European Law & Policy* 8 (2012): 137–138.

⁴¹⁶ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 360.

⁴¹⁷ „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

⁴¹⁸ Rafael Leal-Arcas, „The European Union's Trade and Investment Policy after the Treaty of Lisbon“, *The Journal of World Investment and Trade* 11 (2010): 495.

⁴¹⁹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 331.

⁴²⁰ Sprendimai sujungtose bylose C-21/72-24/72, *International Fruit Company*, 1972 EU:C:1972:115, 14-18 punktai; byla C-38/75, *Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen*, 1975 EU:C:1975:154, 16 punktas; sprendimas sujungtose

Atkreiptinas dėmesys, kad, kaip nustatyta SESV 216 straipsnio 2 dalyje, Sąjungos sudaryti tarptautiniai susitarimai yra privalomi Sąjungos institucijoms ir valstybėms narėms. Pagal ESTT jurisprudenciją, suformuotą *Haegeman ir Kupferberg* byloje, ES sudarytos tarptautinės sutartys sudaro neatskiriamą Sąjungos teisės dalį ir yra pripažįstamas jų tiesioginis veikimas, jei tarptautinė sutartis dėl savo pobūdžio arba struktūros suderinama su tiesioginio veikimo savybe⁴²¹. Kaip pripažįstama ES teisės doktrinoje⁴²², pagrindinė ES teisėje įtvirtinta kolizinė norma, kuria remiantis užtikrinama ES muitų teisės atitiktis tarptautiniams susitarimams muitų reguliavimo srityje, buvo numatyta Bendrijos muitinės kodekso 2 straipsnyje, kurio 1 dalis teigė, kad, „išskyrus atvejus, kai tarptautinės konvencijos arba paprotinės teisės normos [...] nustato kitaip, Bendrijos muitinės veiklos taisyklės vienodai taikomos visoje Bendrijos muitų teritorijoje“. Atskirų autorių (pvz., F. H. A. Heijmann, H. Mulder) nuomone, ši nuostata reiškė, kad tais atvejais, kai tarptautinis susitarimas konkretų klausimą reguliuoja detaliau arba numato griežtesnes nuostatas nei Bendrijos muitinės kodeksas arba kiti su muitais susiję teisės aktai ar direktyvos, pirmenybė teikiama tarptautiniam susitarimui⁴²³. Diskutuotina, kiek ši formulė ir kiek apskritai Bendrijos muitinės kodekso 2 straipsnyje įtvirtintos taisyklės prisidėjo sprendžiant šią koliziją ir tiksliai apibrėžiant ES ir tarptautinės teisės šaltinių muitų klausimais santykį, juolab kad panašiai jis apibrėžiamas ir šiuo metu galiojančiame SMK⁴²⁴. Kai kurie autoriai, pavyzdžiui, A. Medelienė⁴²⁵, muitų teisės aktų šaltinių hierarchijoje visas tarptautines sutartis ir konvencijas priskiria aukštesniam lygmeniui ES muitų teisės aktų šaltinių hierarchijoje nei tiesiogiai taikomus ES antrinės teisės aktus (Bendrijos muitinės kodeksą ir kitus jį įgyvendinančius teisės aktus). Kita vertus, dalis autorių (pvz., M. Lux)⁴²⁶, analizavusių santykį tarp ES muitų teisės ir tarptautinės teisės, yra atkreipę dėmesį į jo sudėtingumą ir į tai, kad įgyvendinant tarptautinės muitų teisės nuostatas ES teisėje laikomasi tiek monistinio, tiek ir dualistinio požiūrio į tarptautinės teisės normas.

Pavyzdžiui, vadovaujantis monistiniu požiūriu pats prisijungimo prie tarptautinės sutarties faktas laikomas pakankamuu tam, kad jo nuostatos būtų taikomos tiesiogiai ES, jei jie yra gana aiškūs ir tikslūs (pavyzdžiui, tai paprastai taikoma preferenciniams prekybos susitarimams⁴²⁷). Kita vertus, įgalios ES institucijos gali susieti atitinkamo tarptautinio susitarimo sudarymą su atitinkamų specifinių ES teisės aktų priėmimu (dualistinis požiūris), kaip tai buvo padaryta, pavyzdžiui, dėl Urugvajaus raunde priimtų ir šiuo metu galiojančių PPO

---

bylose C-267/81-269/81, SPI and SAMI, 1978 EU:C:1983:78, 19 punktas.

⁴²¹ TT bylos 181/73, *Haegeman v. Belgian State*, 1974 E.C.R. 449, 5, 6 punktai; byla 104/81, *HauptzollamtMainz v. CA Kupferberg & Cie. KG*, 1982 E.C.R. 3641.

⁴²² Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note 20: 257.

⁴²³ H. A. Heijmann ir H. Mulder, *supra* note, 232: 14.

⁴²⁴ Daugiau šiais klausimais žr. Gediminas Valantiejus, „Tarptautinės muitų teisės šaltinių taikymo problemos Lietuvos teisinėje sistemoje“, *Jurisprudencija* 24, 1 (2017): 185–186.

⁴²⁵ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 594–595.

⁴²⁶ Michael Lux, *supra* note, 230: 19.

⁴²⁷ Byla 104/81, *HauptzollamtMainz v. CA Kupferberg & Cie. KG*, *supra* note, 421; byla C-188/91, *Deutsche Shell*, 1993 EU:C:1993:24; byla C-386/08, *Brita v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 349; Generalinės advokatės J. Kokott išvada byloje C-366/10, *The Air Transport Association of America and Others*, 2011 EU:C:2011:637, 57, 62 punktai.

susitarimų⁴²⁸. Atitinkamai doktrinoje, atsižvelgiant į ESTT praktiką⁴²⁹, sprendžiant šią dilemą gana plačiai akcentuojama takoskyra tarp PPO susitarimų taikymo muitų teisės srityje ir visų kitų tarptautinių sutarčių (konvencijų), kadangi PPO susitarimai *in corpore* nepripažįstami tiesioginio veikimo sutartimis (išskyrus atskiras šių susitarimų nuostatas). Ši diskusija pirmiausia kilo dėl PPO teisės taikymo ESTT bylose, kuriose buvo ginčijamas antrinių ES teisės aktų, nustatančių tarptautinės prekybos ribojimo priemonės, teisėtumas⁴³⁰. Pabrėžtina, jog ESTT jurisprudencijoje iki šiol nėra pateikta išaiškinimų, kuriais remiantis būtų pripažinta konkretaus pareiškėjo teisė savo reikalavimus ginčo metu tiesiogiai pagrįsti remiantis PPO sutarčių nuostatomis, t. y. nebuvo pripažinta, kad kuri nors iš teisių, įtvirtintų šiuose susitarimuose, pasižymi tiesioginio veikimo savybe⁴³¹. Toks požiūris atsispindi ir nacionalinių teismų praktikoje ES valstybėse⁴³², taip pat ir Lietuvos Respublikoje, kur nacionaliniai teismai, nors ir gana lanksčiai vertina PPO susitarimų taikymo galimybes⁴³³, jų nesutapatina⁴³⁴ su preferenciniais prekybos susitarimais ar kitomis panašaus pobūdžio sutartimis, pavyzdžiui, dėl muitinių administracinio bendradarbiavimo, kurie taikomi tiesiogiai⁴³⁵.

Būtent nagrinėjant kitą tarptautinių sutarčių muitų teisės srityje grupę – dvišalius ir daugiašalius preferencinės prekybos susitarimus, kitas sutartis ir konvencijas muitinės veiklos klausimais, prie kurių yra prisijungusi ES (pavyzdžiui, TIR konvencija, SS konvencija, Kioto konvencija), reikia pastebėti, kad jų tiesioginio taikymo klausimai sprendžiami paprasčiau, t. y. daugeliu atvejų užtikrinamas jų tiesioginis taikymas. Analizuojant ES preferencinių susitarimų prekybos susitarimų grupę, kurie nustato muitų sąjungos (pavyzdžiui, tarp ES ir Turkijos) arba laisvosios prekybos zonos (pavyzdžiui, tarp ES ir Šveicarijos) taisykles, pastebėtina, kad ESTT praktikoje⁴³⁶ pripažįstama, jog tokie susitarimai yra tiesiogiai taikytini ir jų taikymui užtikrinti nereikia priimti jokių papildomų juos įgyvendinančių

⁴²⁸ Tarybos 1994 m. gruodžio 22 d. sprendimas 94/800/EB dėl daugiašalių derybų Urugvajaus raunde (1986–1994) priimtų susitarimų patvirtinimo Europos Bendrijos vardu jos kompetencijai priklausančių klausimų atžvilgiu, *Official Journal* L336/1 (1994).

⁴²⁹ TT byla C-280/93, Germany v. Council, *supra* note, 296; byla C-307/99, GT Fruchthandels-gesellschaft mbH v. Hauptzollamt Hamburg-St Annen., 2001 E.C.R. I-03159; byla C-351/04, Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, 2007 E.C.R. I-07723.

⁴³⁰ Marco Bronckers, „From Direct Effect to „Muted Dialogue“ – Recent Developments in the European Courts’ Case Law on the WTO and Beyond“, *Journal of International Economic Law* 11, 4 (2008): 895–896; Inga Daukšienė, *supra* note, 281: 909.

⁴³¹ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 17; Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 271.

⁴³² Jardim de Santa Cruz Oliveira, M. A. *International Trade Agreements Before Domestic Courts. Lessons from the EU and Brazilian experiences* (Dordrecht: Springer International Publishing, 2015), 173.

⁴³³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėtinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, *supra* note, 304.

⁴³⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-602-1447/2013“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/775886>.

⁴³⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-220/2011“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/188536>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1340/10“, ETEISMAI, <https://eteismai.lt/byla/894412175507/A-575-1340-10>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-117/2010“, ETEISMAI, <https://eteismai.lt/byla/7001658209678/4/A-143-117-10>.

⁴³⁶ Byla 104/81, HauptzollamtMainz v. CA Kupferberg & Cie. KG, *supra* note, 421; Byla C-188/91, Deutsche Shell, *supra* note, 427.

ES ar valstybių narių teisės aktų. Tad ir nacionaliniai teismai (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje) tiesiogiai taiko šių susitarimų nuostatas ir jomis remiasi sprenddami mokestinius ginčus su muitine dėl šiuose susitarimuose apibrėžtų prekių kilmės taisyklių ar lengvatinių maito tarifų dydžių taikymo⁴³⁷. Kita tokių sutarčių grupė yra dvišalės ES ir kitų pasaulio valstybių sutartys dėl muitinės įstaigų administracinio bendradarbiavimo (tarpusavio pagalbos), kurios taip pat tiesiogiai taikomos, pavyzdžiui, sprendžiant klausimus dėl atitinkamos valstybės muitinės įstaigų išduotų dokumentų įrodomosios galios⁴³⁸.

Kita vertus, autoriai (pvz., M. Lux, T. Lyons)⁴³⁹ ir šioje tarptautinių sutarčių grupėje išskiria atskiras tarptautines konvencijas (pavyzdžiui, SS konvenciją, Kioto konvenciją), kurioms įgyvendinti reikalingas atitinkamų nuostatų perkėlimas į ES teisę, t. y. šių sutarčių veikimas yra netiesioginis. Kita vertus, nei Bendrijos muitinės kodeksas, nei teisės doktrina ar ESTT bei nacionalinių teismų praktika⁴⁴⁰ nepateikia visiškai aiškių kriterijų, kurios tarptautinės sutartys muitų klausimais pasižymi netiesioginio veikimo savybe. Akivaizdu, kad šis gana sudėtingas kolizinis santykis iš esmės reikalauja detalesnio teisinio reglamentavimo, tačiau kol kas priimant nuo 2016 m. gegužės 1 d. įsigaliojusį SMK buvo apsiribota gana lanksčia ir abstrakčia teisinio reglamentavimo formule (1 str. 2 d.: „Kodeksas taikomas vienodai visoje Sąjungos muitų teritorijoje, nedarant poveikio tarptautinei teisei bei konvencijoms“), savo turiniu iš esmės pakartojančia anksčiau galiojusio Bendrijos muitinės kodekso 2 straipsnio 1 dalies nuostatas. Teisinio reguliavimo lygiu kol kas lieka neišspręstas ir *soft law* šaltinių taikymo klausimas, kuris kol kas sprendžiamas tik ESTT praktikos lygmenyje, nors teisės doktrinoje akcentuojama būtinybė teisiškai apibrėžti jų taikymo atvejus (privatumo kriterijus), ypač prekių tarifinio klasifikavimo srityje⁴⁴¹.

Tai reiškia, kad šiuo metu kol kas nėra suformuotos aiškos santykio tarp tarptautinės, ES ir nacionalinės valstybių muitų teisės sistemos ir daugeliu atvejų šis santykis sprendžiamas individualiai (*ad hoc*), priklausomai nuo konkretaus taikytino teisės akto pobūdžio. Sprendžiant bet kurį muitų teisinio reglamentavimo klausimą, priskirtiną ES kompetencijai, pagal Bendrijos muitinės kodekso 2 straipsnio 1 dalies nuostatas, ES valstybėse pirmiausia turėtų būti taikomos Bendrijos muitinės kodekso nuostatos, kurių viršenybė nacionalinės teisės atžvilgiu privalo būti užtikrinta visais atvejais. Tuo atveju, jei specifinė (detalesnė, griežtesnė) taisyklė (*lex specialis*) yra įtvirtinta tarptautinėje konvencijoje (sutartyje), turėtų būti taikomos šios sutarties taisyklės, išskyrus PPO susitarimus (jų nuostatas muitų klausimais), jei jos nepakankamai konkrečios, ir tarptautines sutartis (konvencijas), pasižyminčias netiesioginio veikimo savybe⁴⁴².

⁴³⁷ Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo bylą Nr. A-442-220/2011.

⁴³⁸ Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracines bylas Nr. A-442-220/2011; A-575-1340/2010.

⁴³⁹ Michael Lux, *supra* note, 230–24; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 188.

⁴⁴⁰ Žr., pvz., bylą C-162/96, Racke, 1998 EU:C:1998:293.

⁴⁴¹ David Rovetta, „Are Tariff Explanatory Notes Subject to Judicial Supremacy?“, *supra* note, 381: 130.

⁴⁴² Daugiau šiais klausimais žr. Gediminas Valantiejus, „Tarptautinės muitų teisės šaltinių taikymo problemos Lietuvos teisinėje sistemoje“, *supra* note, 424.

II. MUITAI KAIP EUROPOS SĄJUNGOS TARPTAUTINĖS PREKYBOS REGULIAVIMO PRIEMONĖ IR JŲ TEISINIO REGLAMENTAVIMO LYGMENYS

II.1. Europos Sąjungos bendrosios prekybos ir muitų politikos teisiniai pagrindai

II.1.1. *Europos Sąjunga kaip muitų sąjunga: ekonominė prigimtis ir funkcionavimo teisiniai pagrindai*

Ekonomistai, tyrinėję tarptautinės ekonominės integracijos procesus, vykstančius nuo XX a. vidurio, pažymi, kad pagrindinė jų priežastis yra pasauliniame ūkyje vykstantys gamybos internacionalizacijos procesai, dėl kurių formuojasi regioniniai prekybiniai ekonominiai susitarimai⁴⁴³. Taip kaimyninės šalys stengiasi sujungti turimus išteklius, lėšas ir pastangas, kad galėtų vykdyti koordinuotą ekonominę politiką ir gauti specializacija bei masto ekonomija pagrįstos didesnės naudos iš tarpusavio laisvosios prekybos⁴⁴⁴. Ekonominiu požiūriu ši nuostata dar nuo ekonomisto klasiko A. Smith traktato „Tautų gerovė“ (1776 m.) pasirodymo, kaip vėliau yra pastebėjęs ir prof. J. Jackson, buvo ir šiuo metu grindžiama tuo, jog individualūs skirtumai suteikia šalims santykinį pranašumą prieš kitas šalis tų pačių produktų atžvilgiu, o laisvoji prekyba daugelio šalių individualias teigiamybes paverčia maksimalia nauda visiems⁴⁴⁵. Akivaizdu, kad, nesant pasaulinės laisvosios prekybos (nors PPO sukūrimas ir yra labai svarbus žingsnis šia kryptimi), regioniniai suskirstymai, tokie kaip ES, ir yra kuriami siekiant turėti naudos iš tarp nedaugelio valstybių vykstančios laisvosios prekybos⁴⁴⁶.

Kaip tradiciškai nurodoma mokslinėje literatūroje, gali būti skiriamos keturios pagrindinės pirminės pasaulinės regioninės integracijos formos⁴⁴⁷:

1. laisvosios prekybos erdvė arba zona (panaikinami muitai valstybių tarpusavio prekybai, paprastai išskyrus prekybą žemės ūkio produkcijai, tačiau išlieka atskira valstybių prekybos politika trečiųjų šalių, laisvosios prekybos zonai nepriklausančių valstybių atžvilgiu);
2. muitų sąjunga (taikomi bendri muitai ir kvotos visų sąjungos valstybių prekybai su trečiosiomis valstybėmis, tačiau integracija susijusi tik su bendru prekių judėjimo reglamentavimu);

⁴⁴³ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 27.

⁴⁴⁴ Willem Molle, *The Economics of European Integration: Theory, Practice and Policy (2nd edition)* (Dartmouth: Aldershot, 1994), 10–11.

⁴⁴⁵ John H. Jackson, „The World Trading System. Law and Policy of International Economic Relations“, *supra* note, 67: 12.

⁴⁴⁶ Catherine Barnard, *The substantive law of the EU: the four freedoms* (Oxford: Oxford University Press, 2016), 8.

⁴⁴⁷ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8, p. 22–26; Amr Sadek Hosny, „Theories of Economic Integration: A Survey of the Economic and Political Literature“, *International Journal of Economy, Management and Social Sciences*, 2, 5 (2013): 134; taip pat žr. VerLoren van Themaat, „Some Preliminary Observations on the IGC: The Relations between Concepts of a Common Market, a Monetary Union, and Economic Union, a Political Union and Sovereignty“, *Common Market Law Review*, 28 (1991): 291; Bela Balassa, *The Theory of Economic Integration* (London: Allen & Unwin, 1961), 17.

3. vidaus (bendroji) rinka: įteisinamas laisvas prekių, paslaugų, asmenų ir kapitalo judėjimas tarp susitariančių valstybių;
4. ekonominė sąjunga ir pinigų sąjunga (susitariančios valstybės derina visas aukščiau nurodytas sritis ir papildomai monetarines ir fiskalines sritis) bei ekonominė ir socialinė sąjunga (papildomai apima bendrus mokesčius ir socialinės apsaugos priemones).

Svarbiausias bet kokios formos ekonominės sąjungos elementas yra vidaus rinka, kurioje pagrindinę vietą užima laisvas prekių judėjimas⁴⁴⁸. ES atveju, kaip nurodoma šiuo metu galiojančiame SESV 26 straipsnyje, vidaus rinka būtent ir apibrėžiama kaip vidaus sienų neturinti erdvė, kurioje pagrindinę vietą užima laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Kaip yra pažymėjęs ESTT dar *Gaston Schul* byloje, Europos Bendrijos (šiuo metu – ES) steigimo sutartimis buvo siekiama pašalinti „visas Bendrijoje vykstančios prekybos kliūtis, kad nacionalinės rinkos susijungtų į vieną rinką“⁴⁴⁹. Vadinasi, pasaulinės regioninės ekonominės integracijos kontekste ES galima apibrėžti būtent kaip ekonominę sąjungą, pagrįstą vieninga vidaus rinka, kurios esminė funkcionavimo sąlyga yra būtent muitų sąjunga, o muitai ir buvo pirmoji prekybos kliūtis, kurią Europos Bendrijos steigiamosios sutartys siekė panaikinti⁴⁵⁰. Tam pasitarnavo ir ES bendrosios prekybos (muitų) politikos trečiųjų šalių atžvilgiu susiformavimas bei įgyvendinimas, nes prekių laisvas judėjimas ir bendrosios rinkos funkcionavimas būtų neįmanomas kiekvienai ES valstybei narei savarankiškai nustatant skirtingus prekybos su trečiosiomis šalimis muitų tarifus (siekiant išvengti prekybos iškraipymų, iškiltų būtinybė vykdyti muitų kontrolę ES viduje)⁴⁵¹.

Istoriniu, ekonominiu ir politiniu požiūriu ES integraciją ir ES kaip ekonominės ir muitų sąjungos susikūrimą po Antrojo pasaulinio karo sąlygojo tarpvalstybinio bendradarbiavimo pokarinės sistemos susivienijimas ir integracija, kad visos Europos ginkluotas konfliktas taptų neįmanomas⁴⁵². Be to, pastebima, jog po Antrojo pasaulinio karo Europos prekyba vystėsi greičiau nei pasaulinė prekyba ir svariai prisidėjo prie tarptautinės prekybos liberalizavimo: taip integracija buvo skatinama itin sureikšminant laisvąją prekybą ir iš to kylančią ekonominę naudą (vadinamoji Monnet Europos Sąjungos vizija)⁴⁵³. Konkrečią teisinę išraišką šios pastangos įgavo 1957 m. Romos sutartimi, kurios svarbiausias tikslas buvo sukurti muitų sąjungą ir priimti bendrus išorinius tarifus, kurie turėjo tapti muitų sąjungos sėkmingo vystymosi garantu (sutartį pasirašė Belgija, Vakarų Vokietija, Prancūzija, Italija, Liuksemburgas ir Olandija). Kai kurių muitų tarifų buvo atsisakyta dar 1959 m. sausio 1 d., tačiau buvo būtinas ilgesnis pereinamasis laikotarpis, kad programa ir jos tikslai būtų įgyvendinti, juolab kad nurodytų tikslų buvo siekiama proaktyviu požiūriu,

⁴⁴⁸ Catherine Barnard, *supra* note, 446: 11; Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 432.

⁴⁴⁹ Byla 15/81 *Gaston Schul Douane Expedituer BV v. Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen*, Roosendaal, 1982 E.C.R. 1409, 33 punktas.

⁴⁵⁰ Walter Cairns, *Europos Sąjungos teisės įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 1999), 182.

⁴⁵¹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 27, taip pat konstatuotina, jog faktą, kad muitų reguliavimo srityse Europos Bendrijos (šiuo metu – ES) valstybės apribojo savo suverenias teises Bendrijos labui, yra pripažinęs Teisingumo Teismas dar byloje 26/62, *Van Gend & Loos*.

⁴⁵² Violeta Pukelienė ir Gediminas Mačys, *Europos integracijos politiniai ir ekonominiai procesai* (Kaunas: Technologija, 1997).

⁴⁵³ Catherine Barnard, *supra* note, 446: 6, 27.

nenustatant imperatyvių draudimų, o tik patvirtinant pozityvias priemones, kurios taip suderintų sąlygas, kad draudimai taptų nereikalingi⁴⁵⁴. Nepaisant nacionalinių interesų skirtumų, ypač tarp Vokietijos Federalinės Respublikos ir Prancūzijos, šis procesas 1968 m. liepos 1 d. buvo sėkmingai baigtas ir įkurta Europos Bendrijos muitų sąjunga, kuri septintojo dešimtmečio pabaigoje tapo itin svarbi Vakarų Europos ekonominiu požymiu⁴⁵⁵. Nors Romos sutartimi muitų sąjunga buvo įteisinta tik tarp šalių steigėjų, 1977 m. prie jos prisijungė Danija, Airija ir Jungtinė Karalystė. 1986 m. prie muitų sąjungos prisijungė Graikija, Ispanija ir Portugalija – 1993 m., Švedija, Austrija ir Suomija – 1995 m. Lietuva – 2004 m., Bulgarija ir Rumunija – 2007 m. ir Kroatija – tik 2013 m. Šiuo metu galiojančios SESV 28 straipsnis teigia, jog ES, kaip muitų sąjunga, apima visą prekybą prekėmis, kurioje tarp valstybių narių uždraudžiami importo bei eksporto muitai bei visi lygiaverčio poveikio mokėjimai, o jų santykiams su trečiosiomis šalimis nustatomas bendrasis muitų tarifas. Šiuo aspektu konstatuotina, kad ES, kaip muitų sąjunga, apima tris pagrindinius aspektus (elementus): 1) vidinį aspektą (SESV 30 str.); 2) išorinį aspektą (SESV 206–207 str.)⁴⁵⁶; 3) kiekybinių ribojimų ir lygiaverčio poveikio priemonių taikymo aspektą (SESV 34–36 str.)⁴⁵⁷. ES, kaip muitų sąjungos, vidaus ir išorės aspektas yra aiškiai pabrėžiamas ir ESTT praktikoje, kur dar *Bouhelier*⁴⁵⁸ ir *EMI*⁴⁵⁹ bylose ESTT išaiškino, kad Bendrijos vidaus santykiams būdingas visiškas prekybos liberalizavimas, atsiradęs dėl visų kliūčių importuojamoms ir eksportuojamoms prekėms panaikinimo, bet tokios nuostatos negali būti perkeltos į santykius su kitomis valstybėmis.

Taigi, vidinis ES, kaip muitų sąjungos, aspektas (elementas) reiškia, kad joje (prekybai tarp ES valstybių narių) uždraudžiami importo ir eksporto muitai bei į juos panašūs mokėjimai, fiskalinio pobūdžio muitai. Šiuo aspektu skiriamos tokios vidinį prekių judėjimą ribojančių taisyklių grupės: 1) maito mokesčių ir lygiaverčių mokėjimų draudimas; 2) vidaus mokesčių sistemos, leidžiančios labiau apmokestinti kitų valstybių narių prekes, draudimas. Akcentuotina, kad tiek maito, tiek ir kitų lygiaverčių mokėjimų sąvoka yra išaiškinta ne imperatyvia forma ES teisės šaltiniuose, bet ESTT jurisprudencijoje, kuri atkreipia dėmesį į tai, kad muitai yra mokesčiai, kurie nustatomi tarifų ir kurių importuotojas turi sumokėti priimančiajai valstybei, o dėl jų importuota prekė tampa brangesnė už konkuruojantį vietos produktą⁴⁶⁰. Be to, kaip išaiškinta *Bauhuis* byloje⁴⁶¹, kiekviena pinigine rinkliava, kad ir kokia būtų jos paskirtis ar taikymo forma, kuria prekės vienašališkai apmokestinamos dėl to, kad kerta sieną, ir kuri nėra muitas tiesiogine prasme, yra rinkliava, turinti lygiavertį poveikį, nebent ji siejasi su bendra vidaus mokesčių sistema, kuri pagal tokius pat kriterijus ir tokiu pat patekimo į rinką metu sistemingai taikoma tiek šalies, tiek importuotiems

⁴⁵⁴ Walter Cairns, *supra* note, 450: 182.

⁴⁵⁵ A. M. Williams, *Europos Bendrija* (Vilnius: Alma littera, 1996).

⁴⁵⁶ Žr., pvz., Danguolė Povilauskienė, *Teisė ir muitinės veikla* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006), 94.

⁴⁵⁷ Žr., pvz., Ignas Vėgėlė, *Europos Sąjungos teisė: vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas* (Vilnius: Registrų centras, 2011), 39.

⁴⁵⁸ Byla 225/78. Procureur de la Republique de Besancon v. Bouhelier and others, 1979 E.C.R. I-3151, 6 punktas.

⁴⁵⁹ Byla 51/75, EMI Records Limited v. CBS United Kingdom Limited, 1976 E.C.R. 811.

⁴⁶⁰ Byla 7/68, Commission v. Italy, 1968 E.C.R. 423, 429.

⁴⁶¹ Byla 46/76, Bauhuis v. Netherlands State, 1977 E.C.R.

gaminiam. Lygiai taip pat SESV 110 straipsnis draudžia ir diskriminuojantį kitų valstybių narių prekių bei protekcionistinį vietos kilmės prekių apmokestinimą vidaus mokesčiais: remiantis SESV 110 straipsniu, šis draudimas taikomas ir trečiųjų šalių prekėms, esančioms laisvojoje apyvartoje Sąjungoje⁴⁶², ir tradiciškai apėmė bei šiuo metu apima pirmiausia netiesioginius mokesčius⁴⁶³.

Išorinis ES, kaip muitų sąjungos, aspekto turinys skirtingų autorių aiškinamas gana įvairiai, tiek siaurai (įtraukiant tik bendrus muitų tarifus, taikomus santykiuose su trečiosiomis šalimis)⁴⁶⁴, tiek plačiai (įtraukiant ir kitas ES taikomas tarptautinės prekybos reguliavimo priemones, kaip ES bendrosios prekybos politikos dalį)⁴⁶⁵. Vis dėlto lingvistiškai analizuojant SESV 207 straipsnio 1 dalį akivaizdu, jog išorinis aspektas turėtų apimti šias su ES, kaip muitų sąjungos funkcionavimu, susijusias nuostatas: (i) bendrąją prekybos politiką, kuri susijusi su muitų normų nustatymu (nustato Taryba), t. y. bendrų ES muitų tarifų taikymą ir draudimą ES valstybėms narėms vienašališkai nustatyti muitų tarifus su trečiosiomis valstybėmis; (ii) susitarimų dėl muitų tarifų ir prekybos sudarymą ES vardu su trečiosiomis valstybėmis; (iii) tarptautinės prekybos prekėmis liberalizavimo priemonių suvienodinimą (ES dalyvavimą daugiašaliuose susitarimuose dėl prekybos prekėmis, pavyzdžiui, PPO lygiu⁴⁶⁶); (iv) vienodų eksporto politikos ir prekybos apsaugos priemonių taikymą (pavyzdžiui, antidempingo muitai, kompensaciniai muitai ir pan.). Pastebima, kad šio aspekto reikšmė ES funkcionavimui nuosekliai didėja tokiu būdu įgyvendinant ES kompetencijų plėtrą už sąjungos ribų, o tai tapo itin akivaizdu po Lisabonos sutarties pakeitimų⁴⁶⁷. Be to, ir pati išskirtinė muitų sąjungos reikšmė ES funkcionavimui pagrindžiama ne tik jos nauda laisvajai prekybai tarp ES valstybių narių (vidiniu aspektu), bet ir būtent išoriniu aspektu, kuris pirmiausia yra fiskalinio pobūdžio – muitai už importuojamas į ES teritoriją iš kitų trečiųjų valstybių prekes yra ES biudžeto nuosavas pajamų šaltinis⁴⁶⁸ ir gana svarbi ES biudžeto dalis, pastaruoju metu sudaranti daugiau kaip 10 proc. visų ES biudžeto pajamų⁴⁶⁹.

Be nurodytų išorinių ir vidinių priemonių, ES kaip muitų sąjungos funkcionavimą padeda užtikrinti ir kiekybinius ribojimus bei lygiavėrcio poveikio priemones reglamentuojančios nuostatos dėl galimų užsienio prekybos tarp ES valstybių narių nefiskalinių apribojimų (SESV 34–36 str.). Jos taip pat yra svarbios šalinant bet kokiais nemokestines ES

⁴⁶² Byla 193/85, *Cooperativa Co-Frutta Srl v. Amministrazione delle finanze dello Stato*, 1987 E.C.R. 2085, 25–26, 28–29 punktai.

⁴⁶³ Walter Cairns, *Europos Sąjungos teisės įvadas*, *supra* note, 450: 199; Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 61–62.

⁴⁶⁴ Žr. Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 9; Ignas Vėgėlė, *op. cit.*, 38.

⁴⁶⁵ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 28; Catherine Barnard, *supra* note, 446: 6, 27.

⁴⁶⁶ Remiantis ESTT formuojama jurisprudencija ES pakeitė valstybės nares, kiek tai susiję su pagrindinėse tarptautinėse sutartyse muitų klausimais numatytais įsipareigojimais, žr., pvz., bylas C-21/72–24/72, *International Fruit Company*, *supra* note, 420; byla C-38/75, *Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen*, *supra* note, 420; SPI and SAMI, C-267/81–269/81.

⁴⁶⁷ Chaisse, J. Promises and Pitfalls of the European Union Policy on the Foreign Investment – How will the new EU Competence on FDI Affect the Emerging Global Regime? *Journal of International Economic Law* 2012, 15(1): 51–84, 56–57.

⁴⁶⁸ 80 proc. ES valstybėse narėse surinktų muitų pervedama į ES biudžetą, žr. ES Tarybos 2014 m. gegužės 6 d. sprendimą Nr. 2014/335/EU, Euratom, *supra* note, 18.

⁴⁶⁹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 20; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 58.

valstybių narių tarpusavio prekybos kliūtis, kliudančias atitinkamai prekei patekti į kitos ES valstybės narės rinką (tiek atvirai, tiek ir paslėpta forma diskriminuojančios priemonės, kurios suprantamos plačiai ir gali apimti tiek kvotas ir draudimus, tiek ir specialius reikalavimus produkto pateikimui⁴⁷⁰). Reikalavimas laikytis minėtų nuostatų taikomas visoms nacionalinėms ES valstybių narių institucijoms, taip pat įmonėms ir privatiems asmenims⁴⁷¹. Be to, tiek ir ESTT jurisprudencijoje⁴⁷², tiek ir pozityviojoje teisėje (Tarybos 1998 m. reglamentu Nr. 2679/98) buvo suformuluota bei apibrėžta ES valstybės narės pareiga pranešti apie bet kokią kliūtį ar pavojų laisvam prekių judėjimui, pašalinti kylančius trukdžius, įskaitant ir privačių asmenų veiksmus⁴⁷³. Kita vertus, kadangi šių priemonių taikymas nors neabejotinai ir užtikrina ES, kaip muitų sąjungos, funkcionavimą ir muitų sąjungai būdingą visišką prekybos kliūčių panaikinimą, jos savo pobūdžiu yra nemokestinės (nefiskalinės) ir nesusijusios su muitų mokesčių apskaičiavimu bei taikymu, todėl šio darbo kontekste plačiau nenagrinėjamos.

II.1.2. Europos Sąjungos bendroji prekybos ir muitų politika: samprata ir tikslai

Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje, ES, kaip muitų sąjungos, funkcionavimo išorinis aspektas yra neatsiejamai susijęs su ES bendrosios prekybos politikos susiformavimu, t. y. vienodu tarptautinės (užsienio) prekybos su trečiosiomis valstybėmis reglamentavimu⁴⁷⁴. Ji yra neatsiejama ES vidaus rinkos funkcionavimo sąlyga, padedanti užtikrinti ir laisvą prekių judėjimą ES viduje, išvengiant galimų prekybos iškraipymų, kurie neišvengiamai atsirastų ES valstybėms įgyvendinant savarankišką užsienio prekybos politiką. Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublika, įstojusi į ES, perėmė visus Europos Sąjungos sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis bei tarptautinėmis organizacijomis, o jos užsienio prekybos režimas pasikeitė – nustojo galioti Lietuvos Respublikos su atskiromis valstybėmis pasirašyti dvišaliai susitarimai, o tai sukėlė ir objektyvių ekonominių pokyčių (pavyzdžiui, eksportuojamoms iš Lietuvos Respublikos prekėms buvo pradėti taikyti kitoje, atskirais atvejais didesni muitų tarifai)⁴⁷⁵. Tad Lietuvos Respublika yra įsijungusi į bendrąją Europos Sąjungos prekybos politikos erdvę, kur, teisiniu požiūriu, užsienio prekyba reglamentuojama vieningai.

Lyginant ES su kitomis pagrindinėmis regioninėmis ekonominės ir prekybinės integracijos formomis (pavyzdžiui, Šiaurės Amerikos laisvosios prekybos erdve (angl. „*Northern American Free Trade Area*“; NAFTA) ar Pietų Amerikos šalių muitų sąjunga (isp. „*Mercado Común del Sur*“; MERCOSUR), tradiciškai atkreipiamas dėmesys į ES funkcionavimo patirties unikalumą ir valstybių narių integracijos glaudumą⁴⁷⁶. Kaip sutinka įvairūs autoriai,

⁴⁷⁰ Žr., pvz., bylą C-110/05, Komisija v. Italija, 2009 E.C.R. I-519, 50 punktas.

⁴⁷¹ Žr., pvz., bylą C-16/94, Dubois, 1995 E.C.R. I-2421.

⁴⁷² 1998 m. gruodžio 7 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2679/98 dėl vidaus rinkos funkcionavimo, susijusio su laisvu prekių judėjimu tarp valstybių narių, *Official Journal* L 337 (1998).

⁴⁷³ Byla C-265/95, Komisija v. Prancūzija, 1997 E.C.R. I-06959.

⁴⁷⁴ Piet Eechaut, *supra* note, 281.

⁴⁷⁵ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 271–270.

⁴⁷⁶ Egidijus Jarašiūnas, *supra* note, 278: 1328.

viena iš pagrindinių tai nulemiančių priežasčių yra tiek nuoseklus ES valstybių narių vidaus prekybos kliūčių panaikinimas, tiek ir svarbiausia – vieninga išorės prekybos politika su užsienio valstybėmis⁴⁷⁷. Mokslinėje literatūroje iš esmės sutinkama, kad esminėms šios politikos nuostatoms būdinga tai, jog jos įtvirtintos ES steigiamosiose sutartyse (šiuo metu SESV 206–207 str.) ir reiškia, jog ji grindžiama vienodumo ir prekybos liberalizavimo principais⁴⁷⁸, kurie *inter alia* taikomi ir muitų teisinio reglamentavimo srityse⁴⁷⁹.

Muitų teisinio reguliavimo kontekste šie principai reiškia, kad visų pirma ES egzistuoja vieninga pačios ES vienašališkai nustatomų ir įgyvendinamų vidaus teisės normų sistema, apibrėžianti muitų, kaip tarifinės tarptautinės prekybos reguliavimo priemonės, taikymą (ES bendrasis muitų tarifas). Šis principas tradiciškai laikomas ir esmine ES vidaus rinkos funkcionavimo sąlyga, kadangi tik esant vieningam išorės prekybos režimui visos į ES importuojamos prekės gali pasinaudoti ES vidaus rinkos privalumais⁴⁸⁰. Antra, remdamasi prekybos liberalizavimo principu, ES sudaro dvišalius ir daugiašalius susitarimus su trečiosiomis šalimis, kuriuose įtvirtinamos nuostatos dėl tarptautinės prekybos sąlygų ir šalinamos ar mažinamos prekybos kliūtys (įskaitant ir muitus). Apibendrinant galima pastebėti, kad ES egzistuoja vieningų teisinių nuostatų ir taisyklių, reglamentuojančių ES prekybos su trečiosiomis šalimis režimą, visuma, kuri apima tiek ES vidaus teisės normas, tiek ir dvišalius bei daugiašalius susitarimus su trečiosiomis šalimis, kurių tikslas – užtikrinti tarptautinės prekybos liberalizavimą⁴⁸¹. Be to, kaip pastebi atskiri autoriai⁴⁸², šiai teisės normų sistemai gali būti priskiriamos ir ES taikomos prekybos apsaugos priemonės (visų pirma antidempingo muitai), naudojamos mažinant importo srautus iš atskirų valstybių, kurių prekės ES parduodamos žemesne kaina negu jų tikroji vertė arba kuriose prekių eksportui į ES buvo naudojamos valstybės subsidijos (kompensaciniai muitai).

Tad galima konstatuoti, kad ES Bendrąja prekybos politika siekiama: (i) nustatyti bendrą ES muitų tarifą ir jo taikymo taisykles; (ii) reguliuoti tarptautinę prekybą su trečiosiomis valstybėmis ES tarptautiniais susitarimais bei (iii) nustatyti bendras ES prekybos apsaugos priemones ir jų taikymo tvarką. Atitinkamai ES Bendroji prekybos politika teoriškai gali būti apibrėžiama kaip taisyklių rinkinys, reglamentuojantis ES prekybą su trečiosiomis šalimis (teisinių nuostatų ir taisyklių, reglamentuojančių ES prekybos su trečiosiomis šalimis režimą, visuma)⁴⁸³. Vadovaujantis ES išorės veiksmų principais ir tikslais (SESV 207 str. 1 d.) pagrindiniai ES bendrosios prekybos politikos prioritetai yra: (i) laisvas, taisyklėmis

⁴⁷⁷ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 277; Laurence W. Gormley, *supra* note, 275; 93; Craig, Paul, and Grainne De Burca, G. *EU Law Text, Cases and Materials* (Oxford: Oxford University Press, 2015).

⁴⁷⁸ Rafael Leal-Arcas, *op. cit.*; Catherine Barnard, *supra* note, 446: 199–200; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 28.

⁴⁷⁹ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 47–48; taip pat žr. Iain Macleod, Iain D. Hendry, I. and Stephen Hyett, *The External Relations of the European Communities* (Oxford: Clarendon Press, 1996), 274.

⁴⁸⁰ Piet Eechaut, *The European Internal Market and International Trade: a Legal Analysis* (Oxford: Clarendon Press, 1994), 148.

⁴⁸¹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 28.

⁴⁸² Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 106–107; Michelle Q. Zang, *The EU-China relations as a paradigm of WTO contingent trade protection under the transitional mechanisms* (Durham: Durham University, 2010), 78; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 52.

⁴⁸³ Žr., pvz., Gediminas Vitkus, *Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas* (Vilnius: Eugrimas, 2002), 41; Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 106; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 28; Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 98.

pagrįstas prekybos su trečiosiomis šalimis režimas ir taikus prekybinių ginčų sprendimas; (ii) eksporto sąlygų gerinimas PPO daugiašalėmis derybomis, daugiašalę prekybos reguliavimo sistemą (PPO lygmeniu) papildant preferenciniais prekybos susitarimais ir dvišalėmis iniciatyvomis⁴⁸⁴.

Pagal konkrečių trečiųjų valstybių atžvilgiu taikomų atitinkamų ES bendrosios prekybos politikos nuostatų pobūdį tarptautinės prekybos režimai gali būti skirstomi į preferencinį (lengvatinį) ir nepreferencinį⁴⁸⁵, kurie kitaip dar gali būti apibūdinami kaip ES bendrosios prekybos politikos vienašalė ir dvišalė dimensija (preferencinis prekybos režimas) bei daugiašalė dimensija (nepreferencinis prekybos režimas)⁴⁸⁶. Šių prekybos režimų taikymas pirmiausia priklauso nuo to, kokių teisiniu pagrindu jis yra nustatytas: remiantis ES įsipareigojimais PPO ir PPO apibrėžtais daugiašaliais tarptautinės prekybos principais (nepreferencinis prekybos režimas) ar kitų specialių dvišalių tarptautinių susitarimų arba įsipareigojimų pagrindu (preferencinis prekybos režimas). Nepreferencinis prekybos režimas apima įprastinių (konvencinių), PPO Tarifinių įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašą (angl. „*Schedules of Concessions*“) įrašytų muitų tarifų taikymą ES tarptautinėje prekyboje⁴⁸⁷. Tuo tarpu preferencinio prekybos režimo atveju taikomi lengvatiniai ar nuliniai muitų tarifai pagal dvišalius ES ir trečiųjų valstybių preferencinius (laisvosios prekybos) susitarimus arba įsipareigojama suteikti vienašališkas, tarptautiniuose susitarimuose nesusuderėtas prekybos lengvatas prekėms, importuojamoms į ES iš silpnai išsivysčiusių šalių (vadinamosios autonominės Sąjungos priemonės arba bendrųjų preferencijų sistema)⁴⁸⁸.

Kita vertus, akcentuotina tai, jog ES Bendroji prekybos politika yra išimtinė Sąjungos kompetencija, kurią įgyvendinant valstybės narės vienašališkų sprendimų priimti negali, tačiau dalyvauja jų kūrimo procese (SESV 3 str. „e“ punktą). Vadinasi, ir ES taikomi tarptautinės prekybos režimai nustatomi ir apibrėžiami ne vien tik ES dvišaliais ir daugiašaliais susitarimais (sutartinėmis arba konvencinėmis priemonėmis), bet ir apima pačios ES teisės aktų leidėjų priimtus teisės aktus (ES antrinės (vidaus) teisės normas arba, kaip kitaip apibūdinama, autonomiškas priemones)⁴⁸⁹. Šios teisės normos dar gali būti sąlyginai skirstomos į (i) taisykles, apimančias bendrąjį muitų tarifą (jo sąvoka apibrėžiama kitame šio darbo poskyriuje), (ii) prekybos apsaugos priemones (antidempingo ir kompensacinių muitų taikymą nusakančias taisykles) ir (iii) kitas eksporto bei importo taisykles (prekių kilmės, vertės ir muitinės sankcionuotų veiksmų ir procedūrų taisykles)⁴⁹⁰.

⁴⁸⁴ Žr. Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 31.

⁴⁸⁵ Žr., pvz., Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 106.

⁴⁸⁶ Žr., pvz., Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 44–45, 55.

⁴⁸⁷ *Ibid.*, 45–46.

⁴⁸⁸ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 186–187; taip pat žr. Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 55.

⁴⁸⁹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 28.

⁴⁹⁰ Žr., pvz., Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 106. Kartu pažymėtina, kad tokia ES vidaus muitų teisės normų (taisyklių) klasifikacija yra sąlyginė, kadangi kiti autoriai pateikia smulkesnę jų klasifikaciją pagal ES teisės aktų rūšis, kuriuose įtvirtintos šios taisyklės (pavyzdžiui, Bendrijos muitinės kodekse įtvirtintos taisyklės, atleidimo nuo muitų taisyklės, tarifų ir statistinės nomenklatūros taisyklės), žr., pvz., *Europos Sąjungos teisė. Seminarai. II dalis* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006), 15, arba klasifikuoja taisykles pagal atskirus ES muitų teisės institutus (bendrasis muitų tarifas (prekių tarifinis klasifikavimas), prekių kilmė, prekių muitinis įvertinimas, muitinis deklaravimas ir kt.), žr., pvz., Timothy Lyons, *supra* note, 19: xv, xvii–xx.

Tad ES bendrosios prekybos politikos nuostatų, susijusių su jos tarifinėmis priemonėmis (muitais), reglamentavimui šiuo metu skirti tiek SESV 206 bei 207 straipsniai, tiek ir ES antriniai teisės aktai, tokie kaip Sąjungos muitinės kodeksas⁴⁹¹ bei 2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Sąjungos muitinės kodekso nuostatų įgyvendinimo taisyklės⁴⁹², taip pat dvišaliai ir daugiašaliai tarptautiniai susitarimai su trečiosiomis šalimis bei PPO susitarimai, kaip ES teisės sistemos dalis (nuo 1995 m. sausio 1 d.). Šiuo aspektu būtina pažymėti, kad nurodytų teisės šaltinių statusas ES teisės sistemoje yra nevienodas: reglamentai, tokie kaip Sąjungos muitinės kodeksas (pakeitęs iki 2016 m. gegužės 1 d. galiojusį Bendrijos muitinės kodeksą), taikomi tiesiogiai, privalomi visoms ES valstybėms narėms ir visoms nacionalinėms valdžios institucijoms bei turi viršenybę prieš nacionalinius teisės aktus⁴⁹³. Tuo tarpu tarptautinės sutartys, kaip muitų teisės šaltinis, taikomos skirtingai, išskiriant tiesioginio taikymo savybėmis pasižyminčius (pvz., preferenciniai susitarimai) ir šių savybių neturinčius susitarimus (pvz., PPO susitarimai), kurie tiesiogiai netaikomi, bet perkeliama į ES teisę⁴⁹⁴. Kita vertus, kaip savo jurisprudencijoje yra išaiškinęs ESTT, antriniai ES muitų teisės aktai, nors ir nustatomi ir įgyvendinami vienašališkai pačios ES, juos taikant ir aiškinant privalo būti atsižvelgiama į tarptautinių susitarimų, pirmiausia PPO susitarimų, nuostatas⁴⁹⁵.

Remiantis šiais apžvelgtais teisės šaltiniais galima konstatuoti, jog pagrindinės ES Bendrosios politikos nuostatos susijusios su tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo priemonėmis (muitais), taikomomis trečiųjų šalių atžvilgiu, yra tas pats bendras išorinis muitų tarifas, tos pačios nuostatos taikant prekybos (rinkos) apsaugos priemones ir tokias eksporto bei importo taisykles kaip prekių kilmė, vertė ar muitinės procedūros. Kita vertus, šiuolaikinė ES bendrosios prekybos politikos samprata susiformavo kaip ilgų transformacijų rezultatas, kuriam didelę reikšmę turėjo ESTT praktika. Visų pirma tradiciškai buvo (ir vis dar yra) keliamas klausimas dėl to, kurie jos aspektai priskirtini išimtinai ES kompetencijai⁴⁹⁶. Šis klausimas turi konkrečią praktinę reikšmę ir muitų teisiniam reguliavimui, kadangi, kaip patvirtina ESTT praktika, atskirose bylose buvo keliamas klausimas dėl tam tikrų ES numatytų priemonių (pavyzdžiui, bendrųjų preferencijų sistemos) teisėtumo, susiejant šią aplinkybę su tuo, ar šios priemonės, kurias nustatė ir taiko ES institucijos, patenka į bendrosios prekybos politikos sritį⁴⁹⁷.

⁴⁹¹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁴⁹² „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“, *Official Journal*, L343 (2015).

⁴⁹³ Žr. ESTT sprendimą byloje C-161/06, Skoma-Lux sro v. Celní ředitelství Olomouc, *supra* note, 409; taip pat žr. Timothy Lyons, *supra* note, 19: 100, Hans-Michael Wolfgang, „Emerging issues in European Customs Law“, *supra* note, 155: 6.

⁴⁹⁴ Michael Lux, *supra* note, 230: 19–20, Timothy Lyons, *op. cit.*, 222–223.

⁴⁹⁵ TT byla C-280/93, Germany v. Council, *supra* note, 296, 110–111 punktai.

⁴⁹⁶ Žr., pvz., Takis Tridimas and Piet Eechaut, The External Competence of the Community and the Case-Law of the Court of Justice. Principles versus Pragmatism, *Yearbook of European Law*, 14 (1994): 143.

⁴⁹⁷ Žr., pvz., bylą C-45/86, Commission v. Council, 1987 E.C.R. 1493, 20–21 punktai.

Šiuo aspektu galima pažymėti, jog dar *nuomonėje 1/78 (Gamtinis kaučiukas)*⁴⁹⁸ ESTT išaiškino, kad bendroji prekybos politika yra daugiau nei prekybos apimtys ir srautų reguliavimas (prekybos prekėmis reguliavimas), bet ir pagalba eksportui, kreditavimas. Itin svarbi iki šiol išlieka ESTT *nuomonė 1/75 (Vietinių išlaidų standartai)*⁴⁹⁹, kurioje buvo pažymėta, jog ES valstybės narės neturi juridinės galios išleisti teisės aktus, susijusius su ES bendrąja prekybos politika, ar būti tarptautinių prekybos susitarimų subjektu. Atsižvelgiant į šią nuomonę, būtent ES atstovavo valstybėms narėms GATT ir PPO derybų raunduose⁵⁰⁰. *Nuomonėje 1/94 (PPO)*⁵⁰¹ ESTT dar labiau išplėtė ES bendrosios prekybos politikos sampratą ir padarė išvadą, kad intelektinės nuosavybės apsaugos tarptautinėje prekyboje aspektų (apibrėžtų PPO TRIPS susitarimo nuostatose) įgyvendinimas į ES bendrosios prekybos politikos sritį nepatenka, o tarptautinė prekyba paslaugomis (nuostatos apibrėžtos PPO GATS susitarime) – sąlyginai patenka (neįtraukiant tokių paslaugų rūšių kaip vartojimas, komercinis įsisteigimas ir fizinių asmenų buvimas užsienyje).

Taigi, akivaizdu, jog, vertinant ES bendrosios prekybos politikos sampratos raidą istoriškai, vykstant vis glaudesnei ES integracijai, bendrosios prekybos aprėptis ESTT jurisprudencijoje nuolat plėtėsi. Teisiniu požiūriu ją itin išplėtė ir ES Nicos sutartis (2003 m.), kuri pakeitė ES steigimo sutartis, ir konkrečiai būtent pagal Nicos sutartį į bendrosios prekybos politikos sritį jau buvo įtraukta prekyba paslaugomis ir intelektinės nuosavybės teisių aspektai tarptautinėje prekyboje. Šia sutartimi buvo numatyti ir muitų klausimų sprendimui svarbūs instituciniai pakeitimai formuojant ES bendrąją prekybos politiką, konkrečiai – įgaliojimai įgyvendinant bendrąją prekybos politiką buvo suteikti Komisijai ir Tarybai (kurioje sprendimai priimami kvalifikuota balsų dauguma arba vieningu sprendimu (dėl intelektinės nuosavybės teisių)), su ES Parlamentu numatyta tik konsultuotis⁵⁰². Pozicijos, kad vis daugiau bendrosios prekybos politikos aspektų patenka į ES išimtinės kompetencijos sritį, o politikos įgyvendinamas glaudžiau koordinuojamas būtent ES lygiu, atsispindi ir šiuo metu galiojančioje SESV redakcijoje, kuri buvo priimta Lisabonos sutartimi, įsigaliojusia 2009 m. gruodžio 8 d., bei naujausioje ESTT praktikoje, pavyzdžiui, *Daichii* byloje, kurioje teismas plačiai išaiškino ES bendrosios prekybos politikos sąvoką ir nurodė, kad jai šiuo metu turėtų būti priskirtini ir klausimai dėl intelektinės nuosavybės teisių, įtvirtintų PPO TRIPS susitarime⁵⁰³.

Nors Lisabonos sutartis esminių pokyčių dėl muitų klausimų, kaip ES bendrosios prekybos politikos srities, priskyrimo ES išimtinėi kompetencijai neinicijavo, tačiau būtent jos pagrindu prie ES bendrosios prekybos politikos prisidėjo tiesioginių užsienio investicijų reguliavimas (SESV 206 str., 63 ir 64 str.) pagal Bendrosios prekybos politikos nuostatas reglamentuojamas kapitalo judėjimas į trečiąsias šalis ir draudžiama nustatyti jo apribojimus,

⁴⁹⁸ TT nuomonė 1/78, Natural Rubber, 1979, E.C.R. I-5267.

⁴⁹⁹ TT nuomonė 1/75, Low Cost Standart, *supra* note, 280.

⁵⁰⁰ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 28.

⁵⁰¹ TT nuomonė 1/94 (WTO), *supra* note, 278, 48 ir 53 punktai.

⁵⁰² Žr., pvz., H. G. Krenzler and C. Pitschas, „Progress or Stagnation?: The Common Commercial Policy after Nice“, *European Foreign Affairs Review*, 6 (2001): 291–313.

⁵⁰³ Byla C-414/11, Daiichi Sankyo and Sanofi-Aventis Deutschland, 2013, EU:C:2013:520.

išskyrus tiesiogines investicijas (investicijas į nekilnojamąjį turtą, įsisteigimą užsienio valstybėse, finansinių paslaugų teikimą, investicijas į vertybinius popierius). Remiantis Lisabonos sutartimi, šias priemones tvirtina Parlamentas ir Taryba. ES pozicija dėl investicijų išreiškiama preferenciniuose dvišaliuose susitarimuose su konkrečiomis valstybėmis, kurių tikslas – padaryti kuo laisvesnį kapitalo judėjimą⁵⁰⁴.

Be to, atsižvelgiant į Lisabonos sutarties pakeitimus, buvo supaprastintas ES bendrosios prekybos politikos, kaip išimtinės ES kompetencijos, įgyvendinimas, visų pirma apribotas mišrių susitarimų, kurie priklausė tiek ES, tiek valstybių narių kompetencijai, instituto taikymas bendrosios prekybos politikos sferoje⁵⁰⁵. Nors iki Lisabonos sutarties buvo reikalaujama, jog ES valstybių narių parlamentai ratifikuotų prekybinius susitarimus su trečiosiomis valstybėmis, kurie apėmė tokias sritis kaip muitų tarifai, žemės ūkio produktai (priklausančias išimtinai ES kompetencijai) ir kartu apimančius investicijų klausimus (priklausančius pasidalijamajai ES kompetencijai), pagal šiuo metu galiojančios SESV 207 straipsnio 3 dalies ir 17 straipsnio 1 dalies nuostatas jie vertintini kaip priklausantys ES išimtinai kompetencijai ir reikalavimų ratifikuoti juos valstybių narių parlamentuose nekeliamas⁵⁰⁶. Vadinas, teisiniu požiūriu pagrindiniai tarptautinės prekybos su trečiosiomis šalimis susitarimai turėtų būti priskiriami tik ES kompetencijai ir turėtų būti ratifikuojami ES Parlamento ir Tarybos⁵⁰⁷. Kita vertus, praktiniu lygiu pastebimos tendencijos, kad ES valstybės narės tęsia mišrių susitarimų sudarymo praktiką derybose dėl naujų tokio pobūdžio susitarimų, sudaromų jau po Lisabonos sutarties⁵⁰⁸. Be to, Lisabonos sutartimi buvo itin išplėstas ir ES Parlamento vaidmuo formuojant su muitais susijusias bendrosios prekybos politikos nuostatas. Šį naują ES Parlamento vaidmenį galima detalizuoti trimis kryptimis⁵⁰⁹:

1. įgyvendinant bendrosios prekybos politikos priemones Europos Parlamentui suteikti įgaliojimai kartu su Taryba priimti teisės aktus tokiose srityse kaip antidempingas, antisubsidijos, prekybos sauga ir saugumas, prekybos kliūčių reguliavimas, preferencinių susitarimų sudarymas (taikoma įprastinė teisėkūros procedūra);
2. ES Parlamentas įgijo didesnę vaidmenį ratifikuojant tarptautinius prekybos susitarimus. Pavyzdžiui, SESV 218 straipsnis (žr. 6 dalį) nustato atvejus, kada reikalingas Parlamento sutikimas prieš Tarybai priimančią sprendimą dėl prekybos susitarimo sudarymo. Tai taikoma asociacijos sutartims, susitarimams, turintiems svarbių padarinių Sąjungos biudžetui, susitarimams, apimantiems sritis, kurioms taikoma įprasta teisėkūros procedūra, kai reikia Europos Parlamento sutikimo prieš prekybos susitarimų priėmimą;
3. ES Komisija teisiškai įpareigota ateityje teikti informaciją Parlamentui apie vykdomas derybas dėl tarptautinių prekybos susitarimų sudarymo, bet Parlamentas pats neturi

⁵⁰⁴ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 32–33.

⁵⁰⁵ Youri Devuyt, „The European Union's Competence in International Trade after the Treaty of Lisbon“, *The Georgia Journal of International and Comparative Law*, 39 (2011): 643–644.

⁵⁰⁶ Jean-Michael Grave, „The Impact of the Lisbon Treaty on Customs Matters: A Legal Assessment“, *Global Trade and Customs Journal*, 5, 3 (2010): 98, 109.

⁵⁰⁷ Juozas Radžiukynas ir kt., *op. cit.*, 33; Leal-Arcas, R., *supra* note, 331: 473.

⁵⁰⁸ Youri Devuyt, *op. cit.*, 644.

⁵⁰⁹ Žr. Stephen Woolcock, *The potential impact of the Lisbon Treaty on European Union External Trade Policy* (Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, 2008), 1–6; Jean-Michael Grave, *op. cit.*, 108–109.

galios inicijuoti prekybos derybų. Tokie įgaliojimai suteikiami Tarybai, tuo tarpu derybas veda Komisija, reguliariai informuodama ES Parlamento Tarptautinės prekybos komitetą. Sprendimą dėl tarptautinio susitarimo sudarymo priima Taryba.

Praktiniu lygmeniu siekiant apibrėžti konkrečias priemones ir veiksmus, naudojamus Europos Sąjungos bendrajai prekybos politikai įgyvendinti, vartojama bendrosios prekybos politikos instrumentų sąvoka. Atskiri autoriai⁵¹⁰ išskiria tokius ES bendrosios prekybos politikos instrumentus kaip:

1. tarifinės reguliavimo priemonės (muitų ir muitų tarifų rūšys, tarifinės kvotos, muitų suspendavimas, kurį taiko ES Taryba), šios priemonės ES taikomos pagal PPO susitarimus, preferencinės prekybos sutartis ir bendrųjų preferencijų sistemos reikalavimus;
2. prekybos apsaugos instrumentai – jie taikomi kovoje su dumpingu, t. y. situacija, kai vienos valstybės eksportuotojos prekės pateikiamos kitai valstybei importuotojai mažesne kaina nei jų tikroji vertė. Prekybos apsaugos instrumentai apima antidumpingo ir kompensacinius muitus, kurių taikymu siekiama kompensuoti už tiesiogiai ar netiesiogiai suteiktą eksportuojančios šalies dotaciją ar subsidiją prekei gaminti, perdirbti ar eksportuoti;
3. netaarifiniai prekybos reguliavimo instrumentai: techniniai reikalavimai, sanitarinės-fitosanitarinės priemonės, importo bei eksporto licencijavimas ir kiti importui ar eksportui taikomi draudimai, ribojimai ir specialūs reikalavimai. Juos šiuo metu nustato ES 2008 m. liepos 9 d. reglamentas (EB) Nr. 765/2008, apibrėžiantis su gaminių prekyba susijusius akreditavimo ir rinkos priežiūros reikalavimus;
4. importo ir eksporto muitinės procedūros. Jos apima muitinės formalumus, kurių pagrindu apibrėžiamas į Europos Sąjungą importuotų ar iš jos eksportuotų prekių statusas bei prievolės mokėti muto mokesčių atsiradimo momentas (pavyzdžiui, prekių išleidimas į laisvą apyvartą, eksportas, ekonominį poveikį turinčios procedūros, kurių pagrindu ne Sąjungos kilmės prekes nustatytomis sąlygomis galima laikyti Sąjungoje (jos muitų teritorijoje) bei joje gabenti, naudoti ar perdirbti, nemokant muitų ar kitų mokesčių).
5. prekių muitinė kilmė ir jos nustatymas, kuris apima: (i) prekių kilmės įgijimo taisykles; (ii) kilmę įrodančių dokumentų pripažinimo reglamentavimą; (iii) administracinį susitariančių šalių bendradarbiavimą nustatant prekių kilmę.

Kita vertus, šio tyrimo kontekste būtina atkreipti dėmesį į tai, kad pagal konkrečių trečiųjų valstybių atžvilgiu taikomų atitinkamų ES bendrosios prekybos politikos nuostatų pobūdį nėra vienodas. Atsižvelgiant į tai, su bendrosios prekybos politikos įgyvendinimu susijusius tarptautinės prekybos reguliavimo režimą būtina skirstyti į preferencinį (lengvatinį) ir nepreferencinį⁵¹¹, kurie kitaip dar gali būti apibūdinami kaip ES bendrosios prekybos politikos vienašalė ir dvišalė dimensija (preferencinis prekybos režimas) bei daugiašalė dimensija (nepreferencinis prekybos režimas)⁵¹². Nepreferencinis prekybos režimas apima įprastinių (konvencinių), PPO Tarifinių išipareigojimų ir nuolaidų sąrašą (*angl.* „Schedules

⁵¹⁰ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 37–42.

⁵¹¹ Žr., pvz., Ignas Vėgelė, *supra* note, 457.

⁵¹² Žr., pvz., Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 44–45, 55.

of Concessions“) įrašytų muitų tarifų taikymą ES tarptautinėje prekyboje⁵¹³. Tuo tarpu preferencinio prekybos režimo atveju yra taikomi lengvatiniai ar nuliniai muitų tarifai arba įsipareigojama suteikti vienašališkas lengvatas prekėms, importuojamoms į ES iš mažiau ekonomiškai išsivysčiusių šalių (⁵¹⁴).

Remiantis šiais apžvelgtais teisės šaltiniais, galima konstatuoti, jog pagrindinės ES bendrosios politikos nuostatos susijusios su tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo priemonėmis (muitais), taikomomis trečiųjų šalių atžvilgiu, yra tas pats bendras išorinis muitų tarifas, tos pačios nuostatos taikant prekybos (rinkos) apsaugos priemones ir tokios pat eksporto bei importo taisyklės kaip prekių kilmė, vertė ar muitinės procedūros. Autoriaus vertinimu, būtent šiuos konkrečius aukščiau išvardytus teisinius institutus būtina laikyti ir esminiais *ES (bendrosios) muitų politikos* (kaip savarankiško instituto ES bendrosios prekybos politikos struktūroje) elementais, kurie visi plačiau nagrinėjami šioje monografijoje⁵¹⁵.

II.1.3. Europos Sąjungos bendrasis muitų tarifas: samprata ir pagrindiniai elementai

Kaip jau buvo minėta, tarifinės reguliavimo priemonės kaip ES bendrosios prekybos politikos instrumentas apima visų pirma muitų ir muitų tarifų nustatymą. Pažymėtina, kad bendruoju ekonominiu ir teisiniu aspektu muitų tarifas yra vienas svarbiausių muto mokesčio elementų kiekvienos valstybės muitų politikoje. Jis teoriškai apibrėžiamas kaip susistemintas bendrųjų muitų normų rinkinys importuojamoms į šalies muitų teritoriją ir eksportuojamoms iš jos prekėms. Tokiame rinkinyje prekės kodas ir prekės aprašas muitų tarifų struktūroje paprastai nurodomi pagal kombinuotąją muitų tarifų ir užsienio prekybos statistikos nomenklatūrą, sudaromą laikantis Tarptautinės suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencijos, priimtose 1983 m. birželio 14 d. Briuselyje, reikalavimų⁵¹⁶. Tad ir ES bendrosios prekybos politikos įgyvendinimo kontekste, siekiant apibrėžti ES taikomą muitų tarifų nustatymo sistemą, vartojama sąvoka „bendrasis muitų tarifas“, kuris reiškia vienodą išorinį muto tarifą (muitų normų rinkinį) prekybai su trečiosiomis valstybėmis⁵¹⁷. Bendrojo muitų tarifo instituto sukūrimas vertinamas kaip svarbus pasiekimas ES ekonominės integracijos procese, kadangi jau pirminėje jo versijoje buvo suvienodinta daugiau kaip 20 000 nacionalinių prekių aprašų (pozicijų), paliekant bendrąjį 3000 prekių sąrašą⁵¹⁸. Kaip pažymima ESTT jurisprudencijoje, būtent bendrojo muitų tarifo institutas užtikrina ir vieną fundamentalių ES vidaus rinkos egzistavimo prielaidų – laisvą

⁵¹³ *Ibid.*, 45–46.

⁵¹⁴ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 186–187; taip pat žr. Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 55.

⁵¹⁵ Būtina pastebėti, jog „ES muitų politikos“ sąvoka ar iš esmės identiška „ES bendrosios muitų politikos“ sąvoka neabejotinai vartojamos teisinėje praktikoje ir mokslo doktrinoje, tačiau turinio prasme ES teisėje ar mokslinėje literatūroje kol kas nėra visiškai detalios apibrėžtos ar išaiškintos. Žr., pvz., Timothy Lyons, op. cit., 58; Tom Cachet, „The World Trade Organization Trade Facilitation Agreement: Legal Consequences and Impact on the Union Customs Code“, *Global Trade and Customs Journal* 12, 2 (2017): 75–76; Danutė Adomavičiūtė, „Customs Role Ensuring Revenue Collection“, *European International Journal of Science and Technology* 2, 3 (2013): 51, 54; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 39.

⁵¹⁶ Eugenija Buškevičiūtė, „Viešieji finansai“, *supra* note, 19: 246.

⁵¹⁷ Laurence W. Gormley, *supra* note, 275.

⁵¹⁸ William J. Davey, P. J. G. Kapteyn and P. VerLoren van Themaat, *Introduction to the Law of the European Communities, 2nd edition by L. W. Gormley* (London: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1989), 365.

prekių judėjimą visose ES valstybėse narėse be prekybos iškraipymų⁵¹⁹. Taip išleidus importuotas prekes į laisvą apyvartą ir apmokestinus vienodais muito mokesčiais jomis gali būti laisvai prekiaujama visose ES valstybėse lygiomis konkurencinėmis sąlygomis (kaip tai numatyta SESV 29 str.). Tad ir muito mokesčių dydis bei jų apskaičiavimo tvarka ties ES valstybių narių išorinėmis sienomis privalo būti vienodi⁵²⁰.

Kartu tenka pastebėti, jog apibrėžiant ES bendrojo muitų tarifo turinį ES muitų teisės teorijoje ir praktikoje vadovaujamosi skirtingais požiūriais. Formaliuoju aspektu ES bendrojo muitų tarifo sąvoka yra pateikta Sąjungos muitinės kodekso 56 straipsnio 2 dalyje, kurioje nurodoma, kad jį sudaro prekių nomenklatūra, naudojama prekėms klasifikuoti; konvencinis arba įprastinis autonominis maitas; lengvatinių tarifų priemonės, nustatytos tarptautiniuose susitarimuose su trečiosiomis valstybėmis; lengvatinių tarifų priemonės, kurias Sąjunga nustatė vienašališkai, ir kitos tarifinio reguliavimo priemonės bei palankus prekybos režimas, nustatytas atskiroms, specialioms prekių grupėms (pavyzdžiui, žemės ūkio produktams). Atitinkamai aiškinant šią sąvoką mokslinėje literatūroje⁵²¹ išskiriami šie pagrindiniai bendrojo muitų tarifo elementai: 1) prekių nomenklatūra, naudojama prekių tarifiniam klasifikavimui maito mokesčio apskaičiavimo tikslais (ES Kombinuotoji nomenklatūra); 2) konvenciniai⁵²², autonominiai⁵²³ ir lengvatiniai (preferenciniai) maitai⁵²⁴; 3) atleidimo nuo muitų ir muitų suspendavimo taisyklės; 4) tarifinės kvotos⁵²⁵. Panašius pagrindinius bendrojo muitų tarifo elementus (konvencinių, autonominių ir preferencinių muitų normas; prekių tarifinio klasifikavimo taisyklės ir muitų suspendavimo bei tarifinių kvotų taikymo taisyklės) akcentuoja ir kiti autoriai, pavyzdžiui, B. J. M. Terra ir P. J. Wattel⁵²⁶. Kita vertus, mokslinėje literatūroje sutinkama ir kitokia bendrojo muitų tarifo elementų klasifikacija (pagal veiksnius, kuriuos nustačius apskaičiuojamas maitas). Šiuo požiūriu skiriamas: 1) prekių klasifikavimas pagal ES Kombinuotąją nomenklatūrą⁵²⁷; 2) prekių kilmės nustatymas; 3) prekių muitinės vertės apskaičiavimas⁵²⁸.

Atsižvelgiant į šias teorines koncepcijas, šiame darbe nagrinėjant muitų teisinio reguliavimo sistemą ES, dėmesys kreipiamas į visus išvardytus bendrojo muitų tarifo elementus.

⁵¹⁹ Byla 119/78, SA des grandes distilleries Peureux v. Directeur des Services fiscaux de la Haute-Saône et du territoire de Belfort, 1979, E.C.R. 975, 26 punktas; byla C-125/94, Aprile Srl v. Amministrazione dello Stato, 1995, E.C.R. I-2919, 32 punktas.

⁵²⁰ Žr., pvz., sujungtas bylas 37 ir 38/73, Sociaal Fonds voor de Diamantarbeiders, 1973, E.C.R. 1609.

⁵²¹ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 130.

⁵²² Maitai taikomi prekėms, kilusioms iš valstybių ar jų grupių, su kuriomis šalis yra sudariusi tarptautines sutartis, nustatančias didžiausio palankumo prekybos statusą pagal PPO susitarimus (GATT susitarimą).

⁵²³ Maitai taikomi prekėms, kurioms nustatytos autonominės (vienašališkos) ES priemonės (bendroji preferencijų sistema, vienašalės muitų nuolaidos, muitų suspendavimas).

⁵²⁴ Lengvatiniai (sumažinto ar nulinio dydžio) maitai, nustatyti pagal tarptautinius ES susitarimus su konkrečioms trečiosiomis valstybėmis, t. y. valstybėmis, su kuriomis ES yra sudariusi laisvosios prekybos tarptautines sutartis.

⁵²⁵ Prekių, leidžiamų importuoti į ES muitų teritoriją, netaikant muitų, kiekiai per atitinkamą laikotarpį.

⁵²⁶ Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 271–275.

⁵²⁷ 1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo muitų tarifo, *Official Journal*, L 256/1 (1987).

⁵²⁸ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 654; H. A. Heijmann ir H. Mulder, *supra* note, 232: 25; Bernard Hoekman, and Stefano Inama, *Customs and Trade Laws of the European Community* (Dordrecht: Kluwer, 1999), 136.

Tačiau bet kuriuo atveju svarbiausiu ir pirminiu bendrojo muitų tarifo elementu laikomas prekių tarifinis klasifikavimas, t. y. prekių priskyrimo konkrečiai prekių klasei (ES Kombinuotosios nomenklatūros pozicijos ir subpozicijos daliai) taisyklės, kadangi taikytinos visų rūšių muitų normos (jų dydžiai) yra susietos (-i) su konkrečiu prekės kodu, nurodytu Kombinuotojoje nomenklatūroje⁵²⁹. Tad Kombinuotojoje nomenklatūroje, kurios nauja versija tvirtinama kasmet⁵³⁰, konkrečiam kodui nurodomi du muitų normų stulpeliai, skirti autonominėms ir konvencinėms muitų normoms (preferencinės muitų normos pagal prekių kodus yra nurodytos konkrečiuose dvišaliuose tarptautiniuose prekybos susitarimuose)⁵³¹.

Akcentuotina, kad, be jau minėtos bendrąjį muitų tarifą sudarančių muitų klasifikacijos (skiriant autonominius, konvencinius ir preferencinius muitus), mokslinėje literatūroje ir praktikoje ES taikomi maitai klasifikuojami ir pagal kitus kriterijus, visų pirma pagal jų apskaičiavimo būdą. Šiuo aspektu išskiriami vertybiniai (advalioriniai)⁵³², specifiniai ir mišrūs maitai. Kaip pažymi jų taikymą nagrinėjantys autoriai⁵³³, vertybinės muitų normos ES taikomos dažniausiai ir išreiškiamos procentais nuo prekės maitinės vertės, jų taikymas yra numatytas apie 90 proc. atvejų (bendro visoms prekių pozicijoms taikomų muitų tarifų skaičius). Pavyzdžiui, tiriamo laikotarpio pradžioje (2010 m.) vidutinė konvencinė vertybinė importuojamų pramoninių prekių maito norma ES buvo 6,4 proc., žemės ūkio produktų – 15,0 proc., ne žemės ūkio produktų – 4,1 proc.⁵³⁴, o tiriamo laikotarpio pabaigoje (2017 m.) ji išliko iš esmės nepakitusi (vidutinė – 6,3 proc., žemės ūkio produktų – 14,1 proc., o ne žemės ūkio produktų – 4,3 proc.)⁵³⁵. Būtina pažymėti, kad, kaip akcentuota ir TT jurisprudencijoje⁵³⁶, toks platus vertybinių muitų normų taikymas grindžiamas tuo, jog tarptautinėje prekyboje būtent vertybinius muitus lengva palyginti ir galima užtikrinti vienodą jų taikymą, nes procentiniai dydžiai yra nepriklausomi nuo nacionalinių valiutų ir kiekvienos prekės yra individualūs. Tuo tarpu specifinė (kiekybinė) muitų norma (dažniausiai taikoma apmokestinant žemės ūkio produkciją) nurodoma kaip tvirta pinigų suma, tenkanti natūriniam prekės matavimo vienetui, įvertinant arba neįvertinant ir kitus su šiuo vienetu susijusius fizinius duomenis, tokius kaip dydis, elementų kiekis, talpa, svoris ir kt., ir tiriamojo laikotarpio pabaigoje buvo nustatyta apie 3 proc. visų prekių⁵³⁷. Atskirais atvejais (apie 2,7 proc. (2007 m.) ir net daugiau kaip dvigubai dažniau tiriamu

⁵²⁹ Žr., pvz., Catherine Barnard, *supra* note, 446: 201; Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 110; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 117–118; Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 94–95.

⁵³⁰ Pavyzdžiui, šiuo metu galioja ES Kombinuotosios nomenklatūros versija, patvirtinta 2015 m. spalio 6 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) Nr. 2015/1754, *supra* note, 377.

⁵³¹ Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 118.

⁵³² Lot. „ad valorem“ – „nuo vertės“.

⁵³³ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 157; Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit, 112.

⁵³⁴ Žr. *Trade Policy Review of the European Union* (World Trade Organization: the WTO Secretariat Reports, 2011), viii.

⁵³⁵ *Trade Policy Review of the European Union* (World Trade Organization: the WTO Secretariat Reports, 2017), 9.

⁵³⁶ Byla 248/80, Kommanditgesellschaft in Firma Gebrüder Glunz v Hauptzollamt Hamburg-Waltershof, 1982, E.C.R. 197.

⁵³⁷ „Trade Policy Review of the European Union (2017)“, *supra* note, 535: 48–49. Pabrėžtina, kad, remiantis šio šaltinio duomenimis, 2016 m. net 46,4 proc. visų importuojamų žemės ūkio produktų ES buvo apmokestinama taikant ne vertybinius, bet kitus muitų tarifus.

laikotarpiu, t. y. 7,7 proc. (2016 m.) visų atvejų⁵³⁸) taikomos ir mišrios muitų normos, kurios viena dalis nurodoma procentiniu dydžiu nuo prekės muitinės vertės, o kita dalis – kaip pinigų suma, tenkanti prekės natūriniam matavimo vienetui. Mišrus muto mokestis yra šiais dviem būdais apskaičiuotų mokesčių suma. Papildomai pažymėtina, kad pagal visų išvardytų muitų normų taikymo paskirtį muitai gali būti skirstomi į bendruosius (taikomi siekiant reguliuoti užsienio prekybą ir gauti pajamų į ES biudžetą) ir specialiuosius (taikomi kaip atsakomoji priemonė į diskriminacinius kitų valstybių ar jų grupių veiksmus) bei prekybos apsaugos (antidempingo, kompensacinius) muitus, kuriais siekiama kompensuoti materialinę žalą ES vietinei pramonei dempingo ar eksporto subsidijų taikymo atvejais⁵³⁹.

Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, jog ES muitų teisėje nėra apibrėžta vieno konkretaus modelio, kaip turėtų būti taikomi ir apskaičiuojami muitai, jų taikymo tvarka yra nevienoda ir skiriasi priklausomai tiek nuo muitų tarifų pobūdžio, tiek nuo muitų rūšies. Be to, autorius vertinimu, ir pačiai ES muitų teisei būdinga fragmentacija į atskirus, skirtingais teisės aktais apibrėžtus teisinius institutus. Šiuo aspektu pastebėtina, jog, be Kombinuotosios nomenklatūros, kurioje išdėstytos muitų normos ir prekių tarifinio klasifikavimo taisyklės, pagrindiniu ES muitų teisės ir ES bendrojo muitų tarifo taikymo šaltiniu yra Sąjungos muitinės kodeksas⁵⁴⁰, kuris yra ES muitų teisės aktų sąvadas ir galioja nuo 2016 m. gegužės 1 d. Akcentuotina, kad pirmasis ES muitų teisės aktas buvo Tarybos reglamentas Nr. 802/68 „Dėl bendrosios prekių kilmės sąvokos apibrėžimo“ (1968)⁵⁴¹, tačiau tik nuo 1993 m. visi ES muitų teisės aktai buvo sujungti ir pavadinti Bendrijos muitinės kodeksu. Vadinasi, ir ES vidaus rinka iš tikrųjų pradėjo veikti 1993 m., kai įsigaliojo Bendrijos muitinės kodeksas ir jo įgyvendinimo nuostatos. Kaip pastebi S. Hix, būtent Bendrijos kodekso sukūrimas panaikino muitinių formalumus ir patikrinimus prie valstybių sienų ES narėse⁵⁴². Be to, jei iki 1993 m. Europos Bendrijos muitų teisę galima skirstyti į taisykles, kurios buvo taikytos prekybai tarp valstybių narių, ir taisykles, kurios buvo taikomos prekybai su trečiosiomis šalimis, nuo Bendrijos muitinės kodekso įsigaliojimo momento laisvas prekių judėjimas patenka už Europos Sąjungos muitų teisės reguliavimo ribų⁵⁴³.

Sąjungos muitinės kodeksas parengtas remiantis Bendrijos muitinės kodeksu ir pritaikytas besikeičiančiai situacijai vystant tarptautinę prekybą, visų pirma, kiek tai susiję su elektroninės verslo ir muitinės operacijų aplinkos atsiradimu, poreikiu perkelti muitinės funkcijas į elektroninę erdvę⁵⁴⁴. Kaip ir Bendrijos muitinės kodeksas, Sąjungos muitinės kodeksas privalomas visoms Europos Sąjungos valstybėms narėms, t. y. visoms nacionalinėms institucijoms, veikiančioms muitinės srityje (SESV 288 str.). Šiuo aspektu pažymėtina,

⁵³⁸ *Trade Policy Review of the European Union* (World Trade Organization: The WTO Secretariat Reports, 2007), 382; *Trade Policy Review of the European Union* (2017), op. cit., 48.

⁵³⁹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 110–111.

⁵⁴⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁵⁴¹ Regulation (EEC) No. 802/68 of the Council of 27 June 1968 on the common definition of the concept of the origin of goods, *Official Journal*, L 148 (1968).

⁵⁴² Simon Hix, *Europos Sąjungos politinė sistema* (Vilnius: Eugrimas, 2006).

⁵⁴³ Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20.

⁵⁴⁴ Catherine Truel, Emmanuel Maganaris and Dan-Razvan Grigorescu, *supra* note, 32: 94.

kad tradiciškai ESTT yra nagrinėjęs įvairius nacionalinės teisės aktuose ir ES muitų teisėje (muitinės kodekse) besiskiriančius aspektus, bet visada viršenybė buvo teikiama ES teisės normoms⁵⁴⁵. Kitaip tariant, nors kartais skiriasi nacionalinėje teisėje vartojamos formuluo-tės ar nustatytos tvarkos, muitų teisinio reglamentavimo pagrindas yra būtent ES teisė, kuri visose ES valstybėse narėse privalo būti aiškinama vienodai⁵⁴⁶. Sąjungos muitinės kodek-so taikymo išimtys galimos tik jei kitaip nustato tarptautinės teisės normos (tarptautinės konvencijos) arba autonominės Sąjungos lygio priemonės ir paprotinės normos (Sąjungos muitinės kodekso 1 str. 2 d.). Visas Sąjungos muitinės kodekso normas sąlyginai galima skirstyti pagal tokias temas (sritis): a) bendrosios nuostatos (sąvokos); b) apmokestinimo mokesčiais metodai (prekių kilmės, vertės nustatymas⁵⁴⁷); c) formalumų ir priežiūros siste-ma (viso 9-ios antraštinės dalys)⁵⁴⁸.

Būtina akcentuoti, kad bendruoju muitų tarifu nustatyti muitų tarifai gali būti netai-komi, kai Europos Bendrija numatyto, jog tam tiklą laikotarpį muitų tarifas gali būti ne-taikomas (arba taikomas mažesnis už nustatytą) neribotam arba ribotam importuojamų prekių kiekiui. Pirmuoju atveju muitai yra suspenduojami, antruoju – nustatomos tarifinės kvotos. Taigi ES bendrasis muitų tarifas *inter alia* apima ir muitų suspendavimą, tarifinių kvotų nustatymą bei atleidimo nuo muitų priemonės (nustatytas ES 2009 m. Tarybos re-glamentu Nr. 1186⁵⁴⁹). SESV 31 straipsnis numato, kad muitų suspendavimo ir tarifinių kvotų nustatymo priemonių taikymą nustato Taryba Komisijos siūlymu (jų taikymo tvarką reguliuoja Komisijos 2011 m. Komunikatas dėl autonominio tarifo stabdymo ir kvotų⁵⁵⁰). Vadovaujantis šiais teisės aktais, ES taikomų muitų suspendavimo (sustabdymo) tikslas yra ES įmonėms be muitų ar taikant sumažintas muto normas gauti tokių žaliavų, pusgaminių ir sudedamųjų dalių, kurios ES negaminamos arba kurių gaminama per mažai, išskyrus gaminius. Jiems gali būti nustatytos ir tarifinės kvotos: įvežimas sumažintu tarifu, ribojant įvežamą neapmokestinamą produktų kiekį. Tačiau muitų tarifų suspendavimas taikomas tik tokiems gaminiams, kurie naudojami kaip galutinio gaminio sudedamosios dalys, jei tokios surinkimo operacijos pridėtinė vertė yra gana didelė.

Akcentuotina, kad prekės, importuotos taikant muitų tarifų suspendavimą, gali laisvai judėti visoje Bendrijoje; vadinasi, jei taikomas muitų tarifų suspendavimas, bet kuris ūkio subjektas bet kurioje valstybėje narėje turi teisę juo pasinaudoti. Kaip yra nurodęs ESTT, kiekvienas importuotojas, kuris siekia pasinaudoti šios priemonės privalumais, turi teisę pateikti prašymą kompetentingoms institucijoms, visų pirma konkrečioje ES valstybėje

⁵⁴⁵ H. A. Heijmann ir H. Mulder, *supra* note, 232: 12.

⁵⁴⁶ Byla C-495/03, Intermodal Transports BV v Staatsecretaris van Financien, 2005 E.C.R. I-8151, 36 punktas.

⁵⁴⁷ Kaip jau buvo minėta, prekių tarifinis klasifikavimas ES muitų teisėje detalai reglamentuojamas ne Sąjungos muitinės kodekse, bet specialiaime teisės akte – 1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamente (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo muitų tarifo, kuriuo patvirtinta ES Kombinuotoji nomenklatūra (su vėlesniais pakeitima-is ir papildymais).

⁵⁴⁸ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁵⁴⁹ „2009 m. lapkričio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1186/2009, nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą“, *Official Journal*, L324 (2009).

⁵⁵⁰ „Komisijos 2011 m. Komunikatas dėl autonominio tarifo stabdymo ir kvotų“, *Official Journal*, C363 (2011).

narėje, kad Taryba dėl to galėtų priimti galutinį sprendimą⁵⁵¹. Todėl šis sektorius yra administruojamas glaudžiai ir plačiai bendradarbiaujant valstybėms narėms⁵⁵² ir Komisijai, kuri privalo stebėti, ar atsižvelgiama į visus Sąjungos interesus. Šis aspektas pabrėžiamas ir ESTT praktikoje, pavyzdžiui, ESTT yra išaiškinęs, kad nors Taryba turi plačią diskreciją taikyti muitų suspendavimo priemonės, jos privalo būti pagrįstos objektyviais ir patikrinamais kriterijais ir taikomos tik toms prekėms, kurių importas pagrįstas nustatytais ES gamintojų poreikiais⁵⁵³. Be to, ir pats prekių, kurioms taikomas muitų suspendavimas, sąrašas turi būti aiškinamas siaurai, t. y. lengvatos taikymas negali būti nepagrįstai išplėstas kitoms panašioms prekėms⁵⁵⁴. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į tai, kad muitų tarifų suspendavimas yra skirtas visiems ES gamintojams ir turėtų atitikti visų ES valstybių narių interesus bei neiškreipti konkurencijos, muitų tarifų suspendavimas netaikomas šiais atvejais: (i) kai reikiamas kiekis tapačių gaminių ar jų pakaitalų gaminama Europos Sąjungos bendrijoje arba trečiojoje šalyje, su kuriomis sudaryti preferenciniai prekybos susitarimai; (ii) kai pageidaujamos prekės yra galutinis produktas, skirtas parduoti galutiniam vartotojui; (iii) kai nėra pagrįstų ekonominių priežasčių dėl muitų tarifų suspendavimo naudoti ES gamintojams ar perdirbėjams; (iv) kai muitų tarifų suspendavimas gali sutrikdyti konkurenciją Europos Sąjungoje⁵⁵⁵. Tuo tarpu atleidimo nuo muitų priemonės nėra susijusios su būtinybe saugoti Sąjungos ekonominius interesus bei šiuo aspektu skiriasi nuo muitų suspendavimo, taip pat jos taikomos kitu teisiniu pagrindu, t. y. ES 2009 m. Tarybos reglamentu Nr. 1186⁵⁵⁶. Pagal šio reglamento nuostatas, atleidimas nuo muitų ES taikomas, kai nėra reikalo imtis įprastinių priemonių ekonomikai apsaugoti ir muitų taikymas nėra ekonomiškai pateisinamas, pavyzdžiui, kai į ES muitų teritoriją importuojami asmeninio naudojimo daiktai, santuokinis turtas, švietimo ir mokslo reikmėms skirta medžiaga ar įrenginiai ir pan.

Ivertinus šias aplinkybes ir tai, kad išimties iš ES bendrojo muitų tarifo gali būti nustatytos įvedant ir prekybos apsaugos muitus, kurių taikymo klausimai ES taip pat yra sureguliuoti atskirais teisės aktais⁵⁵⁷, autoriaus vertinimu, tikslinga laikyti ES muitų teisę tik iš dalies kodifikuota⁵⁵⁸ ir šiuo aspektu pritarti prof. A. Laurinavičiaus vertinimui, kad jos

⁵⁵¹ Byla 58/85, *Ethicon GmbH v. Hauptzollamt Izenhoe*, 1986 E.C.R. 1131, 19 punktas.

⁵⁵² Pačios ES valstybės narės gali dalyvauti sprendimų dėl muitų suspendavimo priėmimo procese ES lygiu, tačiau neturi teisės savarankiškai ir vienašališkai taikyti muitų tarifų lengvatas ar jų suspendavimo priemones, tai yra tik ES institucijų kompetencija, žr. bylą C-239/06, *Komisija v. Italija*, 2009, E.C.R. I-11913.

⁵⁵³ Byla C-190/00, *Criminal proceedings against Édouard Balguerie and Others and Société Balguerie and Others, liable in a civil capacity*, 2001 E.C.R. I-03437.

⁵⁵⁴ Žr. pvz., bylą 247/97, *Marcel Schoonbroodt, Marc Schoonbroodt and Transports A.M. Schoonbroodt SPRL v. Belgian State*, 1998 E.C.R. I-8095, 23 punktas; sujungtas bylas C-47/95 – C-148/95, *Olasagasti & C. Srl et al. v. Amministrazione delle finanze dello Stato*, 1996 E.C.R. I-06579.

⁵⁵⁵ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 123–124.

⁵⁵⁶ „2009 m. lapkričio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1186/2009, nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą“, *supra* note, 549.

⁵⁵⁷ Žr., pvz., Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių, *supra* note, 25; 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (kodifikuota redakcija), *Official Journal L* 176 (2016).

⁵⁵⁸ Šiuo klausimu, autoriaus vertinimu, polemizuotina su kai kurių nacionalinės teisės doktrinos atstovų (pavyzdžiui, A. Raišučio) pateikiama nuomone, jog ES teisės normos, reguliuojančios „įvairius muitinius (muitų) teisinius santykius,

sisteminimas ar esamo sisteminimo tobulinimas vis dar išlieka svarbiu artimiausios ateities iššūkiu⁵⁵⁹. Ši svarba itin išryškėja istoriniame kontekste, kadangi ES politikos dėmesio centre tradiciškai buvo darnus muitų sąjungos ir išorinės prekybos su trečiosiomis šalimis reguliavimas bei jo efektyvaus funkcionavimo užtikrinimas, kitaip tariant, ES bendrasis muitų tarifas laikomas pačios ES prekybos ir išorinės politikos efektyvumo garantu⁵⁶⁰. Todėl strateginiu požiūriu apibrėžiant tolesnius ES, kaip muitų sąjungos, tikslus, *inter alia* ir teisinio reguliavimo tobulinimo srityje, numatoma užtikrinti tiek tolesnę ES fiskalinių ir kitų ekonominių interesų apsaugą, tiek ir remti iniciatyvas, būtinas ES konkurencingumui tarptautinės prekybos rinkose sustiprinti⁵⁶¹. Atitinkamai tarptautinis bendradarbiavimas išlieka viena svarbiausių ES muitų politikos ir strategijos dalių. Daugiašaliu lygmeniu, pavyzdžiui, dalyvaudama PPO ar PMO veikloje, Europos Sąjunga skatina kurti ir vystyti glaudesnius tarptautinius prekybinius santykius ir kurti standartus saugumo, muitinės formalumų ir prekybos lengvinimo supaprastinimo srityse. Tuo tarpu dvišaliu lygmeniu ES bendradarbiauja su svarbiausiais prekybos partneriais ir kartu sprendžia su muitine susijusias problemas, tokias kaip, pavyzdžiui, kontrabanda, intelektinės nuosavybės teisių apsauga ir pan. Dėl šios priežasties ES toliau sudaro dvišalius laisvosios prekybos susitarimus su svarbiais partneriais ir siekia įtraukti didžiąją ES tarptautinės prekybos dalį į dvišalį lygmenį.

II.1.4. Sąjungos muitinės kodekso (2013) esminės nuostatos ir naujovės

Pastebėtina, kad ES muitų teisės pagrindas pastaruoju metu yra Sąjungos muitinės kodeksas (SMK), priimtas dar 2013 m. spalio 9 d. ir įsigaliojęs nuo 2016 m. gegužės 1 d., kuris nors ir nėra vienintelis ir visas ES muitų teisės normas bei visas ES bendrojo muitų tarifo taikymo sritis reglamentuojantis šaltinis, jo reikšmė muitų taikymui ES yra esminė, ypač kiek tai susiję su tokiais muitų apskaičiavimo veiksniais kaip prekių vertė, kilmė ir muitinės procedūros ir muitų bei kitų importo mokesčių administravimas (muitinėse). Pavyzdžiui, SMK reikalauja, kad visos ES valstybių narių muitinių administracijos dirbtų kaip viena administracija (žr. SMK 3 str.)⁵⁶², o tai turi esminės reikšmės tarptautinės prekybos su trečiosiomis valstybėmis (*inter alia* tiriamomis šioje monografijoje šalims) reguliavimui. Akcentuotina, kad kuriant SMK ir jame įtvirtintu teisiniu reguliavimu keičiant

---

yra integruotos į vieningą funkcinę logiškai pagrįstą sistemą būtent kodifikuoto teisės šaltinio“, Aivaras Raišutis, *supra* note, 142: 75.

⁵⁵⁹ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 70–71.

⁵⁶⁰ Alkuin Kolliker, *Flexibility and European Unification: The Logic of Differentiated Integration* (Oxford: Oxford University Press, 2006); Paul Craig and Grainne de Burca, *supra* note, 127: 232.

⁵⁶¹ „Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui COM/2012/0791 final, Muitų sąjungos padėtis (2011)“, Europos Komisija, žiūrėta 2018 m. birželio 28 d., <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0791&from=lt>.

⁵⁶² SMK 3 straipsnyje nurodoma, kad „muitinė (t. y. valdžios institucijos, nacionalinės teisės aktų įgaliosios taikyti muitų teisės aktus (žr. SMK 5 str. 1 p.), – *aut. past.*) visų pirma atsako už Sąjungos tarptautinės prekybos priežiūrą, tuo prisidedama prie [...] vidaus rinkos išorės aspektų, bendrosios prekybos politikos ir kitų su prekyba susijusių bendrųjų Sąjungos politikos sričių priemonių įgyvendinimo“; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

Bendrijos muitinės kodekso normas (galiojusias nuo 1993 m.)⁵⁶³, pirmiausia buvo siekiama atsižvelgti į besikeičiančią situaciją vystant tarptautinę prekybą, visų pirma verslo sandorių ir verslo aplinkos perkėlimą į elektroninę erdvę⁵⁶⁴. Būtina pažymėti, kad ankstesnį Bendrijos muitinės kodeksą turėjo pakeisti Modernizuotas muitinės kodeksas⁵⁶⁵, kuris taip pat buvo sukurtas siekiant įgyvendinti informacinių technologijų (IT) sprendimus. Dėl šios priežasties dar iki tiriamo laikotarpio (2010 m.) pradžios pradėtos⁵⁶⁶ ir, priėmus SMK, įgyvendintos ES muitų teisės reformos tikslas buvo sukurti paprastą ir elektroninę muitinės ir prekybos aplinką, kurioje pristatomi elektroninių duomenų apdorojimo metodai visiems reikiams duomenis lydinčioms dokumentams, sprendimų ir pranešimų tarp muitinės veiklai vadovaujančių institucijų ir įgaliotųjų ekonominių operacijų vykdytojų bei muitinės administracijos⁵⁶⁷. Taigi pagrindiniu SMK tikslu galima laikyti tokį muitinės procedūrų supaprastinimą, kurios leistų efektyviai dirbti muitinei, nevaržytų prekių judėjimo tarp šalių procesų ir leistų ES narių muitinėms operatyviai keistis informacija, kurios mainai užtikrintų išorinių ir vidinių ES sienų saugumą⁵⁶⁸. Pažymėtina, kad SMK, kaip pažymi jo teisinę prigimtį nagrinėję autoriai⁵⁶⁹, kaip ir jo pirmtakas Bendrijos muitinės kodeksas, yra tiesiogiai taikomas visose ES valstybėse ir pradėjo galioti nuo 2016 m. gegužės 1 d.

Remiantis SESV 290–291 straipsnių nuostatomis, kurios įsigaliojo po Lisabonos sutarties pakeitimų, SMK taip pat yra įtvirtintas jo įgyvendinimui būtinų bei ES Komisijos priimanamų teisės aktų skirstymas į delegaliuosius (kodeksą papildančius) ir įgyvendinančiuosius (nustatančius svarbiausias kodekso įgyvendinimo priemones)⁵⁷⁰. SMK įgyvendinimo aktus galima suskirstyti į tris grupes⁵⁷¹:

- informacinių sistemų projektavimo ir diegimo teisės aktai (susiję su el. sistemų kūrimu, duomenų mainais);
- bendro pobūdžio nuostatos, reikalingos kodeksui taikyti;
- specialieji įgyvendinimo aktai (pvz., bendri rizikos kriterijai, išimties valstybėms).

Kaip pastebima ir muitų teisės doktrinoje⁵⁷², taip SMK iš esmės buvo sumažintos valstybių narių teisės dalyvauti muitų (muitinės) teisės aktų leidyboje, pavyzdžiui, nustatant, kad įgyvendinančiuosius aktus priima pati Komisija ir šiuo klausimu nebelikus reikalavimo gauti ES valstybių narių kvalifikuotos daugumos pritarimą. Kartu pažymėtina, kad ir

⁵⁶³ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

⁵⁶⁴ Catherine Truel, Emmanuel Maganaris and Dan-Razvan Grigorescu, *supra* note, 32: 94.

⁵⁶⁵ 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 450/2008, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą (Modernizuotas muitinės kodeksas), *Official Journal* L 145 (2008).

⁵⁶⁶ Ankstesnį Bendrijos muitinės kodeksą taip pat turėjo pakeisti Modernizuotas muitinės kodeksas, *Ibid*.

⁵⁶⁷ Žr. Timothy Lyons, *supra* note, 19: 527; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 635–637; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 114–115; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 344–345.

⁵⁶⁸ Žr. SMK preambulės 16–17 punktus, „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁵⁶⁹ Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32: 13.

⁵⁷⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, op. cit., žr. SMK IX antraštinės dalies 3 skyrių.

⁵⁷¹ „Sąjungos muitinės kodeksas ir jį papildančios ir įgyvendinančios nuostatos. Lietuvos Respublikos muitinė“, žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 2 d., <http://www.lrmuitine.lt/web/guest/689>.

⁵⁷² Catherine Truel, Emmanuel Maganaris and Dan-Razvan Grigorescu, *supra* note, 32: 93.

pačios SMK nuostatos iš anksto buvo kuriamos atsižvelgiant į tai, jog subsidiarumo principas muitų (muitinės) santykių reguliavimui netaikomas, muitų reguliavimas priskiriamas išimtinai Sąjungos kompetencijai ir bendrosios prekybos politikos sričiai⁵⁷³. Be to, ir pačiame SMK šiuo metu tiesiogiai deklaruojama būtinybė „skatinti vienodą muitų teisės taikymą“ (SMK preambulės 15 punktą) ir „užtikrinti muitinio tikrinimo lygiavertiškumą visoje Sąjungoje ir taip išvengti antikonkurencinio elgesio skirtingose prekių įvežimo į Sąjungą ir išvežimo iš jos vietose“⁵⁷⁴. Todėl, vertinant SMK santykį su valstybių nacionaline muitų teise, galima sutikti su C. Truel, E. Maganaris ir D. R. Grigorescu nuomone, jog SMK buvo panaikinta dalis Bendrijos muitinės kodekse egzistavusių įgaliojimų valstybėms narėms nustatyti nacionalines taisykles ir sumažintas bendras skaičius nuorodų, įgaliojančių valstybes narys priimti savo nacionalinius teisės aktus vienu ar kitu muitinio teisinio reguliavimo klausimu, kartu sumažėjo ir galimybės taikyti skirtingą muitų administravimo praktiką⁵⁷⁵.

Dalis bendrųjų SMK nuostatų iš esmės pakartoja ir Bendrijos muitinės kodekso nuostatas, pavyzdžiui, apibrėžiant SMK taikymo sritį, kur vartojama ES muitų teritorijos sąvoka (SMK 4 str. 1 d.), išskiriant iš jos kai kurias dalis, kaip, pvz., Farerų salos ar Grenlandija, be to, SMK taikomas teritoriniams vandenims ir oro erdvei (analogiškai kaip ir Bendrijos muitinės kodeksas (3 str. 1 d.)). Be to, kaip ir Bendrijos muitinės kodeksas⁵⁷⁶, SMK netaikomas prekybai paslaugomis ar kapitalo judėjimui (SMK 1 str. 1 d.). SMK taip pat neapibrėžia ir tikslios prekės sąvokos⁵⁷⁷, tačiau skirsto prekes į ES prekes ir ne ES prekes⁵⁷⁸. ES prekės apibrėžiamos kaip tos, kurios yra ES kilmės ar kurios kilo iš užsienio, bet buvo išleistos į laisvą apyvartą ES (SMK 5 str. 23–24 d.), panašus reglamentavimas iš esmės buvo nustatytas ir Bendrijos muitinės kodekso 4 straipsnio 8 dalyje. Papildomai taip pat buvo įteisintas elektroninis Sąjungos prekių statuso įrodymas, apibrėžta, kad visi informacijos mainai (tarp muitinių tarpusavyje ir tarp verslininkų ir muitinių) vykdomi elektroniniu būdu. Išimties galimos tik dviem atvejais:

- nuolatinės išimty (pagrindžiamos prekių apyvartos ypatumais ar kai elektroniniai mainai netinka muitinės formalumams);
- laikinos išimty (taikomos IT sistemų sutrikimo atvejais)⁵⁷⁹.

Kita vertus, detaliau analizuodami SMK nuostatas, galime išskirti keletą papildomų ES muitų teisės sričių, kurios pasikeitė po SMK įsigaliojimo. Visų pirma, autoriaus vertinimu, galima konstatuoti, kad pagrindinių ES bendrojo muitų tarifo elementų (prekių tarifinis klasifikavimas, jų kilmė ir vertė) reglamentavimas keitėsi minimaliai (tokios nuomonės

⁵⁷³ Žr. „Explanatory Memorandum to COM(2012)64 – Union Customs Code“, EU Monitor, žiūrėta 2018 m. birželio 28 d., https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvhdjdk3hydzq_j9vvik7m1c3gyxp/vix6t9sb46yj (3.6 skyrius).

⁵⁷⁴ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁵⁷⁵ Catherine Truel, Emmanuel Maganaris and Dan-Razvan Grigorescu, *supra* note, 32: 94; Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32: 17.

⁵⁷⁶ Žr. Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 593–594.

⁵⁷⁷ Ji yra išaiškinta TT praktikoje, žr. bylą 7/68, *Commission v. Italy*, *supra* note, 460.

⁵⁷⁸ Catherine Truel, Emmanuel Maganaris and Dan-Razvan Grigorescu, *supra* note, 32: 94–95.

⁵⁷⁹ Hans-Michael Wolfgang and Kerstin Harden, *supra* note, 32.

laikosi ir kiti autoriai, pavyzdžiui, prof. dr. H. M. Wolfgang⁵⁸⁰, dr. E. Maganaris ir kt.⁵⁸¹, kurie atkreipia dėmesį į tai, jog pagrindinis SMK tikslas yra racionalizuoti ir supaprastinti teisinę sistemą, kiek tai susiję su įvairių muitinės procedūrų įgyvendinimu bei elektroninių muitinės deklaracijų sąvokos įtvirtinimu⁵⁸²). Pažymėtina, kad mažiausiai keitėsi prekių tarifinio klasifikavimo reglamentavimas, kadangi šis ES bendrojo muitų tarifo elementas detalai nebuvo reglamentuojamas nei Bendrijos muitinės kodekse, nei SMK, o jo taikymas buvo apibrėžtas specialiaisiais teisės aktais. Jį reglamentuoja visų pirma 1987 m. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo⁵⁸³, kuris ES muitų teisės sistemoje liko galioti ir po SMK įsigaliojimo bei iš esmės nepasikeitė nuo 1987 m. Vis dėlto kai kurios prekių tarifinio klasifikavimo taisyklės visų pirma privalomosios tarifinės informacijos (PTI) išdavimo tvarka SMK keitėsi. Privalomoji tarifinė informacija, naudojama įgaliotųjų ekonominės veiklos vykdytojų, siekiant sukurti teisinį pagrindą tam tikrų prekių iš ES eksporto ar importo procedūrai tarifinei klasifikacijai, tampa svarbi ne tik muitinei, bet ir ekonominės veiklos vykdytojams. Tai reiškia, kad jei PTI suteikiama tam tikram produktui, įgaliotas ekonominis operacijų vykdytojas nebegali nepaisyti šio PTI ir turi jį naudoti importavimo / eksportavimo metu. Tuo tarpu, pagal Bendrijos muitinės kodeksą, jei įgaliotasis ekonominių operacijų vykdytojas neatšizvelgė į PTI, atsirasdavo galimybė neteisingai pildyti deklaraciją (tyčia), taip sukuriant situaciją, kurioje įgaliotas ekonominis operacijų vykdytojas privalėdavo paaiškinti, kodėl buvo naudojama kita tarifinė klasifikacija, nei taikoma muitinės administracijos. Kitas pakeitimas yra tai, kad SMK nuostatomis PTI galiojimo laikotarpis buvo sumažintas nuo 6 iki 3 metų. Galiausiai šiuo metu pagal SMK ne tik įmanoma prašyti priimti sprendimą dėl tarifinio klasifikavimo, bet leidžiama pateikti ir bendro pobūdžio užklausą dėl sprendimo, susijusio su muitų teisės aktų taikymu (šiais sprendimais taip pat galima remtis vykdant tolesnes ūkines operacijas)⁵⁸⁴.

SMK pakeistos ir nepreferencinės prekių kilmės taisyklės (įteisintas išsamių sąrašo taisyklių nustatymas tam tikroms prekėms)⁵⁸⁵. Nors lengvatinės (preferencinės) kilmės taisyklės išliko didžiąja dalimi nepakitusios, nelengvatinės kilmės taisyklių taikymo srityje anksčiau Bendrijos muitinės kodekse galiojęs kriterijus, jog prekės laikomos kilusiomis iš tos šalies, „kurioje buvo atliktas jų paskutinis, esminis, ekonomiškai pagrįstas perdirbimas arba apdorojimas“, pagal SMK gali būti naudojamas kaip pagalbinė priemonė, bet yra neprivalomas. Taip pat buvo įtrauktos tam tikros kitos papildomos taisyklės, kurių pagrindu nelengvatinė kilmė objektyviai gali būti nustatyta didesnei daliai prekių⁵⁸⁶. Lengvatinės kilmės taisyklių pokyčiai SMK išliko minimalūs, nes 2012 metais šiose taisyklėse jau buvo

⁵⁸⁰ Hans-Michael Wolfgang and Kerstin Harden, *supra* note, 32.

⁵⁸¹ Catherine Truel, Emmanuel Maganaris and Dan-Razvan Grigorescu, op. cit., 95.

⁵⁸² Žr. taip pat Emma Van Doornik, *In 2016 the European Union will have a new Customs Code. But what's new?* (The Netherlands: Deloitte, 2014), 7.

⁵⁸³ „1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo muitų tarifo“, *supra* note, 527.

⁵⁸⁴ *Ibid.*

⁵⁸⁵ Plačiau šiuo klausimu žr. II.1.5 poskyrį.

⁵⁸⁶ Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32.

atlikta esminių pakeitimų, kurie įtraukti į galiojančius teisės aktus ir lieka (daugiausia) nepakitę SMK⁵⁸⁷.

Muitinės vertės nustatymo srityje SMK įteisino vadinamąją „paskutinio pardavimo eksportui“ taisyklę⁵⁸⁸. Ja remiantis nustatant prekių muitinę vertę svarbiausia yra sandorio vertė, tai yra faktiškai sumokėta arba mokėtina suma už prekes, parduodamas eksportui į Sąjungos muitų Sąjungos teritoriją, prireikus patikslinta kitais dydžiais (išlaidomis). Šioje sąvokoje akcentuojama, kad būtent sandorio vertė yra pirminis pagrindas siekiant nustatyti muitinę vertę. Be to, laikomasi nuostatos, kad sandorių vertė, remiantis paskutiniu pardavimu, labiau atspindės, kaip numatyta, visą sandorio turinį. Priešingai, sandorio vertė, nustatyta pagal pirmąjį pardavimą, negali visiškai atspindėti sąnaudų, atsirandančių iš visos prekybos grandinės formavimo dalies⁵⁸⁹.

Kita vertus, muitinės procedūrų teisinio reguliavimo srityje (kuri transformavosi labiausiai) SMK įtvirtino visiškai naują universalią taisyklę, kad bendroji importo deklaracija ir kitos muitinės deklaracijos pateikiamos elektroniniu būdu⁵⁹⁰, o iki 2020 m. visi duomenų mainai tarp muitinės ir mokesčių mokėtojų privalės vykti elektroninėje aplinkoje (SMK 6 str. 1 d., 278 str.)⁵⁹¹. Be to, autoriaus nuomone, būtina atkreipti dėmesį, kad, tobulinant muitinės procedūrų sistemą, SMK buvo sumažintas bendras muitinės procedūrų skaičius ir supaprastintas muitinės formalumų atlikimas, pavyzdžiui, vietoj trijų supaprastintų muitinės procedūrų tipų liko tik du (žr. SMK 256 ir 259 str.)⁵⁹². Procedūrinė sąvoka „muitinės sankcionuotas veiksmas“ išnyko, buvo atsakyta laisvųjų sandėlių instituto ir atsirado papildoma laikinojo saugojimo procedūra, nustatyta, kad galima gabenti laikinai saugomas prekes. SMK taip pat numato galimybę atlikti visas muitinės procedūras centralizuotai (SMK 179 str. 2 d.)⁵⁹³, todėl, pavyzdžiui, muitinė gali leisti asmeniui pateikti muitinės deklaraciją, susijusią su importuojamomis arba eksportuotomis prekėmis, tiktai vienai konkrečiai muitinės įstaigai, kuri teritoriniu požiūriu aptarnauja vietą, kurioje yra įsisteigęs asmuo (mokesčių mokėtojas). Atitinkamai pripažįstama, kad tokiu atveju skola muitinei atsiranda būtent muitinės deklaracijos pateikimo vietoje (SMK 179 str. 3 d. „d“ punktas)⁵⁹⁴. Kita vertus, svarbu pastebėti, kad tokių supaprastintų muitinės formalumų atlikimas yra susijęs su leidimine tvarka, t. y. jam yra būtinas muitinės leidimas (patvirtinimas). Todėl galimybė pasinaudoti tokiais nustatytais procedūriniais palengvinimais ir supaprastinimais priklauso nuo to, ar mokesčių mokėtojas įgijo specialų įgaliotojo ekonominių

⁵⁸⁷ Hans-Michael Wolfgang and Kerstin Harden, *supra* note, 32.

⁵⁸⁸ Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32.

⁵⁸⁹ Plačiau šiuo klausimu žr. II.1.6 poskyrį.

⁵⁹⁰ Ne elektroninių informacijos mainų ir saugojimo priemonių naudojimas tokiais atvejais SMK yra numatytas tik kaip išimtis iš bendrosios taisyklės (bendrojo reikalavimo naudoti elektronines priemones), žr. SMK 6 straipsnio 3 dalį; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁵⁹¹ *Ibid.*

⁵⁹² *Ibid.*

⁵⁹³ *Ibid.*

⁵⁹⁴ *Ibid.*

operacijų vykdytojo statusą (žr. SMK 38–41 straipsnius)⁵⁹⁵. Būtent dėl šios priežasties (t. y. jau nurodytos leidiminės procedūrinių supaprastinimų taikymo tvarkos) SMK realus poveikis tarptautinei prekybai ir jos operacijoms kol kas vertinamas labai nevienareikšmiškai: vienų autorių (pavyzdžiui, S. Sarapinienės) nuomone, naujoji tvarka bet kuriuo atveju leis pasiekti geresnių rezultatų, perduodant didesnę atsakomybę verslo bendruomenei ir sudarant sąlygas pereiti jai prie maitinės procedūrų ir formalumų savikontrolės bei tuo sumažinant išorinio reguliavimo našą⁵⁹⁶, kiti (pavyzdžiui, E. van Doornik) nurodo, kad šie pokyčiai yra daugiau formalūs, kadangi ne visi mokesčių mokėtojai gali jais pasinaudoti dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių⁵⁹⁷. Be to, atsižvelgiant į Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos reikalavimus (žr. Chartijos 41 str. 2 d. „a“ p.)⁵⁹⁸, SMK susistemino nuostatas, apibrėžiančias kiekvieno asmens teisę išreikšti savo požiūrį prieš muitinei priimant sprendimą, kuris asmeniui gali turėti neigiamos įtakos (SMK 22 str.)⁵⁹⁹. Pastebėtina, kad prieš tai tokia taisyklė nebuvo įtraukta į Bendrijos maitinės kodeksą ir buvo vartojama tik ESTT praktikoje⁶⁰⁰.

Taigi, pagrindinės SMK įteisintos naujovės, kurių nebuvo Bendrijos maitinės kodekse, yra elektroninių maitinės deklaracijų pateikimas (6 str. 1 d.), centralizuota maitinė patikra (įforminimas) (SMK 179 str.), vieno langelio principo (angl. „one-stop-shop“)⁶⁰¹ nustatymas (SMK 47 str.), papildomų garantijų patikimiems investuotojams (įgaliotiems ekonominės veiklos vykdytojams) taikymas, t. y. savikontrolės (angl. „self-assessment“; „one-stop-shop“) principo įtvirtinimas (SMK 185 str. 2 d.). Šis principas reiškia perėjimą nuo vertikalios kontrolės (grindžiamos maitinės įstaigų viršenybe) prie horizontalios priežiūros (grindžiamos verslo subjektų ir maitinės įstaigų tarpusavio bendradarbiavimu) ir kildinamas iš tarptautinių muitų teisės nuostatų bei PMO priimtų rekomendacijų⁶⁰². Konkrečiai tai realizuojama tokiu būdu, kad tuo atveju, jei verslininko apskaitos sistemų veikimas yra maitinės patikrintas ir aprobuotas ir jis taiko priimtinas vidaus kontrolės ir stebėsenos

⁵⁹⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos maitinės kodeksas“, *supra* note, 24. Vadovaujantis SMK 211 straipsnio 3 dalies nuostatomis ir teisės doktrinoje pateikiamomis įžvalgomis, įgaliotasis ekonominių operacijų vykdytojas (jo sąvoka) gali būti apibrėžiamas kaip bet kuris ekonominių operacijų (tiesiogiai ar netiesiogiai reguliuojamų muitų teisės aktų) vykdytojas, atitinkantis bendrojo kontrolės sistemos mokymo ir nustatytų reikalavimų laikymosi kriterijus (jie įvertinami atliekant įmonės verslo istorijos, finansinio jos stabilumo vertinimą ir saugumo užtikrinimą darbo procesų metu), žr., pvz., Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 335.

⁵⁹⁶ Emma Van Doornik, *supra* note, 582: 7.

⁵⁹⁷ Žr., pvz., Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 185–186.

⁵⁹⁸ „Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija“, *Official Journal*, C 326 (2012).

⁵⁹⁹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos maitinės kodeksas“, *op cit*.

⁶⁰⁰ Žr. bylą C-349/07, Sopropé – Organizações de Calçado Lda v Fazenda Pública, 2008 E.C.R. I-10369.

⁶⁰¹ Laikantis šio principo prekybininkams leidžiama įvesti informaciją apie prekes tik į vieną sistemą, kurios duomenys automatiškai išplatunami skirtingoms valstybinėms institucijoms, be to, atliekamos kontrolės procedūros skirtingais tikslais (maitinės, sanitarijos reikalavimų laikymosi ir t. t.) turi būti atliekamos tuo pačiu metu ir toje pačioje vietoje.

⁶⁰² PMO Pasaulinės prekybos saugumo ir supaprastinimo standartų sistemoje (2005), kurią rekomenduoja taikyti PMO, nurodyta, kad maitinės administracija kartu su verslo bendruomenės atstovais privalo sukurti kokybės patvirtinimo arba akreditavimo procedūras, kurios skatintų verslo subjektus per jiems suteikiamą specialų statusą, žr. Alfonsas Laurinavičius, *Intelektinės nuosavybės apsauga tarptautinėje prekyboje* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009), 72–76; Adomavičiūtė, D., *supra* note 18, 23.

priemonės, jam išduodamas įgaliotojo ekonominių operacijų vykdytojo (toliau tekste – ĮEOV) sertifikatas, leidžiantis supaprastinti ir sumažinti taikomas vertikalios kontrolės priemones. Pagal SMK, ĮEOV statusą suteikia specialus leidimas, įgaliotam ekonominių operacijų vykdytojui taikomos naujos sąlygos ir kriterijai, kurie susiję su kompetencijos praktiniais standartais ar profesine kvalifikacija⁶⁰³.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galime daryti išvadą, kad SMK įsigaliojimas neturėtų būti laikomas ES muitų teisės sistemos radikaliu pokyčiu ar net savotiška revoliucija šioje teisinio reguliavimo srityje, tačiau būtina atkreipti dėmesį į dar vieną svarbų aspektą: be nurodytų procedūrinių pokyčių, įsigaliojus SMK, iš esmės buvo labiau apribotos ES valstybių narių teisės ir galimybės pačioms reglamentuoti šią sritį. Tai galima paaiškinti ne vien formalia aplinkybe (-ėmis), kad SMK yra deklaruojama būtinybė „skatinti vienodą muitų teisės aktų taikymą“ (SMK preambulės 15 p.) ir „užtikrinti muitinio tikrinimo lygiavertškumą visoje Sąjungoje ir taip išvengti antikonkurencinio elgesio skirtingose prekių įvežimo į Sąjungą ir išvežimo iš jos vietose“, bet ir tuo, jog, kaip pastebi įvairūs autoriai, pačiame SMK tekste paliekama kur kas mažiau nuorodų, įgaliojančių valstybes nares priimti savo nacionalinius teisės aktus vienu ar kitu muitinio teisinio reguliavimo klausimu, bei kartu galimybių taikyti skirtingą muitų administravimo praktiką⁶⁰⁴.

II.1.5. Europos Sąjungos bendrasis muitų tarifas: prekių tarifinio klasifikavimo ypatumai

Kaip jau buvo minėta, svarbiausias ES bendrojo muitų tarifo institutas (elementas) yra prekių tarifinis klasifikavimas. Jo reikšmė pagrindžiama tuo, kad tarptautinėje prekyboje prekių tarifinis klasifikavimas, paremtas atitinkama muitinės nomenklatūra, yra svarbiausias muitų apskaičiavimo elementas, be to, jis taip pat padeda nustatyti būtinuosius elementus kitų priemonių nei pareigų muitinei taikymui (ekonominiai draudimai, verslo politikos priemonės ir pan.)⁶⁰⁵. Netinkamai suklasifikavus prekes, daroma žala finansiniams, prekybos ir kitiems interesams, taip nukenčia ne tik konkreiti valstybė, bet ir visos ES biudžetas. Kaip apibendrino generalinis advokatas Jacobs savo nuomonėje byloje C-339/98 *Peacock AG prieš Hauptzollamt Paderborn*⁶⁰⁶, „svarbiausias muitinio prekių klasifikavimo tikslas – tai pritaikyti skirtingus tarifus skirtingoms prekėms, o pagrindinė klasifikavimo ginčų kilmė yra prieštaringi norai – prekyautojai ir eksportuojančios šalys siekia gauti mažesnius tarifus, importuojančių šalių pajamas renkančios institucijos – didesnius“. Pastebėtina, kad bendrą prekių tarifinio klasifikavimo sistemą ES apibrėžia ES Kombinuotoji nomenklatūra, kuri yra nuolat atnaujinama, atsižvelgiant, pavyzdžiui, į pasikeitusius statistikos ir prekybos politikos reikalavimus, pakeitimai atliekami įgyvendinant tarptautinius įsipareigojimus, technologijų ir prekybos pokyčius, taip pat į poreikį išaiškinti ir suderinti PMO Suderintos

⁶⁰³ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2.

⁶⁰⁴ Žr., pvz., Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32: 17; Catherine Truel, Emmanuel Maganaris and Dan-Razvan Grigorescu, *supra* note, 35: 93.

⁶⁰⁵ Massimo Fabio, *supra* note, 28.

⁶⁰⁶ Generalinio advokato Jacobs nuomonė byloje C-339/98 *Peacock AG prieš Hauptzollamt Paderborn*, 1998, EU:C:1999:540, 26 punktas.

sistemos aiškinamųjų pastabų ir Kombinuotos nomenklatūros tekstus. Atitinkamai kiekvienais metais Tarybos reglamento Nr. 2658/87 priede⁶⁰⁷ pateikiama atnaujinta KN versija. Be to, tam tikros naujovės šioje srityje, susijusios su prekių klasifikavimui muitinės tikslais visoje Sąjungoje naudojamos privalomosios prekių tarifinės informacijos⁶⁰⁸ išdavimu, buvo įtvirtintos ir pačiame SMK⁶⁰⁹. Vadovaujantis SMK nuostatomis, privalomosios tarifinės informacijos galiojimo trukmė buvo sutrumpinta iki trejų metų ir nustatyta, kad šia informacija privalo vadovautis ne tik muitinė, bet ir mokesčių mokėtojai (SMK 33 str.).

Spartus tarptautinės prekybos augimas lėmė ir tarptautines pastangas suvienodinti ir supaprastinti tarptautinę nomenklaturą, naudojamą tarifiniam prekių klasifikavimui, kuris visų pirma atliekamas maito mokesčio apskaičiavimo tikslais. Teisiniu pagrindu šiam procesui tapo tarptautinė Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija (Suderintos sistemos konvencija arba SS konvencija), pasirašyta Briuselyje 1983 m. birželio 14 d. Kiekviena valstybė, kuri ratifikavo SS konvenciją (Lietuvos Respublika prisijungė prie jos nuo 1995 m. sausio 1 d.⁶¹⁰), įsipareigojo laikytis pagrindinių jo apibrėžtų klasifikavimo taisyklių ir užtikrinti jų taikymą, be to, ji taip pat privalo atsižvelgti į visas pastabas dėl Suderintos sistemos tam tikrų skirsnių, pozicijų ir subpozicijų aiškinimo bei nekeisti jų skyrių, pozicijų ir subpozicijų turinio.

Pažymėtina, kad Suderintos sistemos konvencija numato tik bendras taisykles dėl tarifiniam prekių klasifikavimui reikalingos Suderintos sistemos sukūrimo. Tuo tarpu universali prekių nomenklatura, kur kiekviena prekės subpozicija yra užkoduota naudojant šešių skaitmenų skaitmeninį kodą, išsamiai paaiškinta Suderintos sistemos aiškinamosiose pastabose (*angl.* „Harmonized System Explanatory Notes“; HSEnS), kurios parengtos Pasaulio muitinių organizacijos (PMO). ES teisės taikymo kontekste dėmesys dažnai atkreipiamas į Suderintos sistemos aiškinamųjų pastabų atitiktį ES teisės aktams⁶¹¹, būtent ES Kombinuotajai nomenklaturai, patvirtintai Tarybos reglamentu Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo maitų tarifo ir vėlesniems jos pakeitimams⁶¹².

Taigi ES Kombinuotoji nomenklatura nuolat atnaujinama, atsižvelgiant, pavyzdžiui, į pasikeitusius statistikos ir prekybos politikos reikalavimus, pakeitimai atliekami įgyvendinant tarptautinius įsipareigojimus, technologijų ir prekybos pokyčius, taip pat atsižvelgiant į poreikį išaiškinti ir suderinti Suderintos sistemos aiškinamųjų pastabų ir Kombinuotosios nomenklatūros tekstus. Atitinkamai kiekvienais metais Tarybos reglamento

⁶⁰⁷ „1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo maitų tarifo“, *supra* note, 527.

⁶⁰⁸ Privalomoji prekių tarifinė informacija apibrėžiama kaip raštiškas muitinės sprendimas dėl tarifinio prekių klasifikavimo, kurį valstybių narių muitinės išduoda ekonominių operacijų vykdytojui gavusios jo prašymą ir kuriuo įpareigojama taikyti konkretų jame nurodytų prekių rūšių tarifinį klasifikavimą; žr. Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 186; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 659–670.

⁶⁰⁹ Žr. Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32: 16.

⁶¹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. balandžio 27 d. nutarimas Nr. 325 „Dėl prisijungimo prie Harmonizuotos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos tarptautinės konvencijos“, *Valstybės žinios* 33, 604 (1994).

⁶¹¹ Žr. Carsten Weerth, *supra* note, 378.

⁶¹² Žr., pvz., „Komisijos reglamentą Nr. 1101/2014 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo maitų tarifo“, *Official Journal L* 312/1 (2015).

Nr. 2658/87 priede⁶¹³ pateikiama atnaujinta KN versija. Esminiai pakeitimai daromi tik atsižvelgus į Suderintos sistemos nuostatas, suderinus pakeitimus tarptautiniu lygmeniu ir jiems pritarus Pasaulio muitinių organizacijai. Naujausia Kombinuotosios nomenklatūros versija patvirtinta Komisijos įgyvendinimo reglamentu 2015/1754⁶¹⁴. Akcentuotina, kad Tarybos Reglamente (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo muitų tarifo (1 str.) nurodyta, jog Kombinuotoji nomenklatūra (prekių nomenklatūra) nustatoma tam, kad atitiktų Bendrojo muitų tarifo ir Bendrijos užsienio prekybos statistikos reikalavimus. Ją sudaro Suderintos sistemos nomenklatūra; nomenklatūros Bendrijos poskyriai, kurie vadinami Kombinuotosios nomenklatūros subpozicijomis tais atvejais, kada nurodyta atitinkama muito norma ir parengiamosios nuostatos, papildomos skirsnų arba skyrių pastabos ir išnašos, susijusios su Kombinuotosios nomenklatūros subpozicijomis.

Pastebėtina, kad pagrindinė praktinė problema, susijusi su bendrų prekių tarifinio klasifikavimo taisyklių taikymu ES, yra prekių tarifinio klasifikavimo taisyklių vienodo aiškinimo užtikrinimas. Šiuo požiūriu itin svarbi reikšmė tenka ESTT, pavyzdžiui, Generalinis advokatas Jacobs dar *Wiener* byloje⁶¹⁵ yra nurodęs, jog teismo išaiškinimai tokiais atvejais būtini ne tik todėl, kad reglamentai yra Bendrijos teisės dalis, tiesiogiai taikomi visose valstybėse narėse, bet ir todėl, jog reikia užtikrinti vienodą bendrojo muitų tarifo taikymą ir taip išvengti nukrypimų prekyboje. Aiškinant, kaip turėtų būti klasifikuojamos prekės, ESTT tradiciškai yra atkreipęs dėmesį į tai, kad dėl teisinio tikrumo ir patikros paprastumo lemiamas prekių klasifikavimo dėl muitų kriterijus turi būti nustatomas pagal jų požymius ir objektyvias savybes, kaip jos apibūdintos atitinkamoje bendrojo muitų tarifo pozicijoje ir skyrių bei skirsnų pastabose⁶¹⁶. Be to, šiuo aspektu pabrėžiama ir tai, kad objektyviu prekių klasifikavimo kriterijumi gali būti ir jų numatomas panaudojimas (paskirtis), jeigu ji būdinga tam konkrečiam produktui ir jį galima nustatyti pagal produkto objektyvias savybes ir ypatumus⁶¹⁷. Sprendžiant šių kriterijų vienodo taikymo ir aiškinimo visoje ES muitų teritorijoje problemą, tam tikros naujovės šioje srityje įtvirtintos ir pačiame SMK, pavyzdžiui, nustatytos labiau įpareigojančios visoje Sąjungoje naudojamos privalomosios prekių tarifinės informacijos (PTI)⁶¹⁸ išdavimo taisyklės (kaip jau buvo minėta, sutrumpinta PTI galiojimo trukmė iki trejų metų, šia informacija privaloma

⁶¹³ „1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo muitų tarifo“, *supra* note, 527.

⁶¹⁴ „Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2015/1754 2015 m. spalio 6 d., kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo I priedas“, *supra* note, 377.

⁶¹⁵ Generalinio advokato Jacobs išvada byloje C-338/95, *Wiener S.I. GmbH v. Hauptzollamt Emmerich*, 1997 E.C.R. I-6495, 9 punktas.

⁶¹⁶ Byla 40/88, *Weber v. Milchwerke Paderborn-Rimbeck*, 1989 E.C.R. 1395, 13 punktas; byla C-395/93, *Neckermann Versand v. Hauptzollamt Frankfurt am Main-Ost*, 1994 E.C.R. I-4027, 7, 9 punktai; byla C-196/05, *Sachsenmilch SA v. Oberfinanzdirektion Nurnberg*, 2006 E.C.R. I-5161, 26 punktas; byla C-150/08, *Siebrand v. Staatssecretaris van Financien*, 2009 E.C.R. I-394, 24 punktas.

⁶¹⁷ Byla T-243/01, *Sony Computer Entertainment Europe Ltd v. Commission*, 2003 E.C.R. II-4189, 110 punktas; byla C-467/03, *Ikegami Electronics (Europe) GmbH v. Oberfinanzdirektion Nurnberg*, 2005 E.C.R. I-2389.

⁶¹⁸ Privalomoji prekių tarifinė informacija apibrėžiama kaip raštiškas muitinės sprendimas dėl tarifinio prekių klasifikavimo, kurį valstybių narių muitinės išduoda ekonominių operacijų vykdytoji gavusios jo prašymą ir kuriuo įpareigo-

vadovautis ne tik muitinei, bet ir patiems mokesčių mokėtojams / muitinės operacijų vykdytojams (SMK 33 str.⁶¹⁹).

Be to, nors ES Kombinuotoji nomenklatūra buvo parengta remiantis Suderinta sistema (jos teisiniu pagrindu), įtraukiant Suderintos sistemos taisykles į ES teisę (pavyzdžiui, C. Weerth), atlikti moksliniai tyrimai pagrindžia, kad praktiniu požiūriu jos nėra identiškos⁶²⁰. Tai leidžia konstatuoti dvi fundamentalias teises problemas, susijusias su prekių tarifiniu klasifikavimu ES: visų pirma, kokia yra Suderintos sistemos aiškinimo pastabų teisinė reikšmė atliekant prekių klasifikavimą ir apskaičiuojant maito mokesčius ES valstybėse narėse? Antra, ar Suderintos sistemos aiškinimopastabos gali būti taikomos ES valstybėse narėse (jų nacionalinėse teisinėse sistemose) tiesiogiai, t. y. Sąjungos muitinės kodekso 1 straipsnio 1 dalies pagrindu, kaip tarptautinės teisės šaltiniai, kurie numato skirtingas muitinės taisykles nei Sąjungos muitinės kodeksas? Taigi esminė prekių tarifinio klasifikavimo taisyklių taikymo problematika susijusi su tarptautinės teisės šaltinių reikšme atliekant prekių klasifikavimą ir apskaičiuojant maito mokesčius ES valstybėse narėse⁶²¹.

Kaip nurodo prof. T. Einhorn ir M. Lux, Suderintos sistemos aiškinimo pastabos nėra teisiškai privalomos ir turi būti vertinamos kaip vadinamieji švelniosios teisės (*soft law*) teisės šaltiniai. Nepaisant to, šiuolaikinė tarptautinės ekonominės ir muitų teisės doktrina⁶²² pripažįsta, kad tokie teisiniai šaltiniai gali turėti konkretų praktinį poveikį. Pavyzdžiui, toks Suderintos sistemos aiškinimo pastabų poveikis atsiskleidžia, kai jos taikomos Pasaulio prekybos organizacijai sprendžiant prekybinius ginčus tarp valstybių ir aiškinant jų tarptautinius įsipareigojimus, susijusius su prekyba prekėmis⁶²³, taip pat ES teisminėse institucijose, siekiant užtikrinti vienodą ES muitų teisės taikymą⁶²⁴. Tai reiškia, kad Suderintos sistemos aiškinimo pastabos turi konkrečią teisinę reikšmę atskirų valstybių ir ES teisėje, kadangi jos yra prisijungusios prie Suderintos sistemos konvencijos ir yra įsipareigojusios jos laikytis⁶²⁵. Tačiau tai kelia ir kitą praktinį klausimą: kaip turėtų būti sprendžiamos situacijos, kai Suderintos sistemos aiškinimo pastabos ir ES Kombinuotosios nomenklatūros nesutampa?

Remiantis ESTT formuojama praktika, ES Kombinuotoji nomenklatūra turi būti suderinta su Suderintos sistemos aiškinimo pastabų taisyklėmis ir nuostatomis. Tai patvirtina ir gausi ESTT praktika šioje srityje⁶²⁶. Tačiau toks įpareigojimas pirmiausia adresuotas Są-

---

jama taikyti konkretų jame nurodytų prekių rūšių tarifinį klasifikavimą; žr. Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 186; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 659–670.

⁶¹⁹ Žr. Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32: 16.

⁶²⁰ Žr. Carsten Weerth, *supra* note, 378.

⁶²¹ Talia Einhorn, *supra* note, 56; Michael Lux, *supra* note, 230; Hans-Michael Wolfgang and Talkie Ovie, „Emerging Issues in European Customs Law – Part 3“, *supra* note, 376.

⁶²² Hans-Michael Wolfgang and Edward Kafeero, *supra* note, 224.

⁶²³ Talia Einhorn, *supra* note, 56.

⁶²⁴ Michael Lux, *supra* note, 230.

⁶²⁵ Hans-Michael Wolfgang and Talkie Ovie, *op. cit.*

⁶²⁶ Žr., pvz., bylas C-229/06, *Sunshine Deutschland Handelsgesellschaft v Hauptzollamt Kiel*, 2007 E.C.R. I-03251, 27 punktą; C-472/12, *Panasonic Italia SpA, Panasonic Marketing Europe GmbH, Scerni Logistics Srl v Agenzia delle Dogane di Milano*, 2012, EU:C:2014:2082, 46 punktą; byla C-44/15, *Duval v. Hauptzollamt Frankfurt am Main*, 2015 EU:C:2015:783, 24 punktą; C-178/14, *Vario Tek v. Hauptzollamt Düsseldorf*, 2015 EU:C:2015:152, 22 punktą.

jungos institucijoms, nes bendrąja prasme ESTT praktika nepriskiria Suderintos sistemos aiškinimo pastabų tiesiogiai taikomų tarptautinės teisės šaltinių kategorijai, kuria privalo vadovautis ESTT ir ES valstybių narių nacionaliniai teismai, spręsdami ginčus dėl prekių tarifinio klasifikavimo bei kuriems turėtų būti teikiama pirmenybė ES teisės, t. y. Sąjungos muitinės kodekso ir ES Kombinuotosios nomenklatūros atžvilgiu⁶²⁷. Kaip TT yra nurodęs, byloje *Nutricia NV prieš Staatssecretaris van Financiën*⁶²⁸ C-267/13 pagrindinis Suderintos sistemos aiškinimo pastabų teisinis pobūdis šiuo metu yra aiškinamasis: Suderintos sistemos aiškinimo pastabomis galima remtis ir jas tiesiogiai taikyti tik tada, kai nėra apibrėžta jokių specialių ES taisyklių. Kita vertus, būtina pažymėti, kad nuostatos dėl šių teisinių dokumentų tikslaus santykio iš esmės suformuluotos tik TT praktikoje ir nėra įtvirtintos kaip konkrečios kolizinės teisės normos, o tai iš esmės vertintina ir kaip tam tikras KN trūkumas.

II.1.6. Europos Sąjungos bendrasis muitų tarifas: prekių muitinės kilmės reglamentavimo ypatumai

Kitas svarbus tarptautinis ir ES teisinio reguliavimo lygmuo, kuris būtinas muito mokėčiui apskaičiuoti, yra prekių muitinės kilmės teisinis institutas. Jo ypatingą reikšmę taikant ES bendrąjį muitų tarifą ir kitas prekybos reguliavimo priemones ESTT yra pabrėžęs dar byloje 49/76 *Gesellschaft für Überseehandel GmbH v. Handelskammer Hamburg*⁶²⁹. Joje pažymėta, jog bendra prekių kilmės sąvokos samprata yra būtina priemonė siekiant užtikrinti vienodą bendrojo muitų tarifo, kiekybinių prekybos apribojimų ir visų kitų priemonių, susijusių su importu ar eksportu, taikymą į Bendriją ar valstybes nares importuotoms bei iš jos (jų) eksportuotoms prekėms. Būtent atsižvelgiant į prekių muitinės kilmės veiksnį nustatomos muitų rūšys – įprastiniai, sumažinti ar lengvatiniai maitai, kurie taikytini importuojamoms prekėms⁶³⁰. Atitinkamai vienas svarbiausių prekių muitinės kilmės aspektų yra tai, kad remiantis prekių muitinės kilmės instituto nuostatomis, taikomos tam tikros lengvatinės priemonės (lengvatinis muitų tarifų režimas) iš tam tikrų šalių, jų grupių arba teritorijų kilusioms prekėms (sumažintas arba nulinis maito mokeskis) – būtent šioms prekėms nustatoma preferencinė prekių kilmė⁶³¹. Šiame darbe jau buvo minėta, jog pirminis teisinis pagrindas prekių muitinės kilmės taisyklės apibrėžti yra specialus PPO susitarimas dėl kilmės taisyklių (PPO steigimo sutarties priedas)⁶³². Jame įtvirtintos bendrosios nuostatos, taikytinos nustatant prekių maitinę kilmę, t. y. kuri valstybė laikytina prekių kilmės šalimi maito mokesčio apskaičiavimo tikslais. Be to, šį susitarimą papildė ES ratifikuota ir į ES teisę (Bendrijos maitinės kodeksą ir šiuo metu Sąjungos maitinės kodeksą)

⁶²⁷ Byla C-196/2010, *Paderborner Brauerei Haus Cramer KG v. Hauptzollamt Bielefeld*, 2011 E.C.R. I-06201, 32 punktas.

⁶²⁸ Byla C-267/2013, *Nutricia NV v. Staatssecretaris van Financiën*, 2014 EU:C:2014:277, 27 punktas.

⁶²⁹ Byla 49/76, *Gesellschaft für Überseehandel mbH v. Handelskammer Hamburg*, 1977 E.C.R. 41, 5 punktas.

⁶³⁰ Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20; Michael Lux, *supra* note, 230.

⁶³¹ Jisoo Li, *supra* note, 340.

⁶³² „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, *supra* note, 215.

perkelta tarptautinė Kioto konvencija dėl muitinės procedūrų derinimo ir supaprastinimo⁶³³, kuri prekių kilmei pripažinti apibrėžia du kriterijus: visiško išgavimo vienoje šalyje kriterijų (taikomą natūraliems produktams) ir esminio prekės pakeitimo kriterijų (taikomą pramoninės gamybos prekėms)⁶³⁴.

Taigi, galime konstatuoti, kad prekių muitinės kilmės institutas apima taisykles, pagal kurias nustatoma valstybė, kurioje prekės buvo pagamintos, – jos lemia konkretaus muitų tarifo dydį. Taisyklės, pagal kurias prekei suteikiama muitinė kilmė, taikytinos, kai: (i) prekė yra papildomai perdirbama; (ii) prekė gaminama daugiau nei vienoje valstybėje; (iii) prekė pakuojama kitoje valstybėje nei ta, kurioje ji pagaminta⁶³⁵. Vienodo ES bendrojo muitų tarifo taikymo aspektu svarbu tai, kad šios taisyklės netaikomos prekybai ES muitų teritorijoje, tačiau prekių muitinę kilmę būtina nustatyti, jei prekė nėra kilusi iš ES valstybės. Be to, prekių kilmės taisyklės yra ypač svarbios, kai nustatoma, ar ES atlikti veiksmai su žaliavomis ar pačia preke yra pakankami, jog prekė būtų pripažinta kilusi iš pačios ES⁶³⁶.

Nagrinėjant atskirus ES bendrojo muitų tarifo elementus ir jų taikymo bendrąją teisinę problematiką reguliuojant prekybą su trečiosiomis valstybėmis, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad, kaip jau buvo minėta, didžioji jų dalis, įsigaliojus SMK, iš esmės nepakito. Pavyzdžiui, analogišką tendenciją galima pastebėti ir nagrinėjant prekių muitinės kilmės taisykles⁶³⁷, kurios yra esminis ES bendrojo muitų tarifo elementas⁶³⁸. Autoriaus nuomone, tai galima paaiškinti ir tuo, jog prekių kilmės taisyklės apibrėžia ne tik antrinę ES teisę, bet ir tarptautinės prekybos sutartis (preferenciniai prekybos susitarimai su trečiosiomis valstybėmis), kurie, kaip tai tradiciškai pripažįstama ESTT praktikoje, gali būti tiesiogiai taikomi ES teisės sistemoje⁶³⁹. Be to, pirminis teisinis pagrindas prekių muitinės kilmės taisyklėms apibrėžti yra ir specialus PPO susitarimas dėl kilmės taisyklių (PPO steigimo sutarties priedas)⁶⁴⁰ bei ES ratifikuota ir į ES teisę (Bendrijos muitinės kodeksą ir šiuo metu Sąjungos muitinės kodeksą) perkelta tarptautinė Kioto konvencija dėl muitinės procedūrų derinimo ir supaprastinimo⁶⁴¹. Teisingas šių taisyklių ir nurodytų kriterijų vertinimas yra labai svarbus tarptautinės prekybos subjektams, nes, kaip jau buvo minėta, importuotų prekių muitų tarifo norma (įprastas, sumažintas arba nulinis (t. y. lengvatinis) tarifas) priklauso nuo to, kokia konkreti prekių kilmė (preferencinė (lengvatinė) arba nepreferencinė

⁶³³ Michael Lux, op. cit., 24.

⁶³⁴ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 231–232; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 73.

⁶³⁵ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 76–77.

⁶³⁶ Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 111.

⁶³⁷ Žr., pvz., Hans-Michael Wolfgang and Kerstin Harden, *supra* note, 32: 5, 15, nurodytų autorių vertinimu, „šiuo atžvilgiu (t. y. dėl prekių kilmės taisyklių, – *aut. past.*) SMK nėra pastebimų pasikeitimų“.

⁶³⁸ Prekių muitinės kilmės institutas apima taisykles, pagal kurias nustatoma valstybė, kurioje prekės buvo išgautos ar pagamintos, – jos lemia konkretaus muitų tarifo dydį, t. y. jų pagrindu nustatoma prekės ekonominė tapatybė bei įvertinama, ar atlikti veiksmai su žaliavomis arba pačia preke yra pakankami, kad prekė būtų pripažinta kilusi iš konkrečios valstybės; žr., pvz., Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 76–77; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 667.

⁶³⁹ Žr. bylą 104/81, HauptzollamtMainz v. CA Kupferberg & Cie. KG, *supra* note, 421; C-188/91, Deutsche Shell v. Hauptzollamt Hamburg-Harburg, *supra* note, 427.

⁶⁴⁰ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, 1A priedas, *supra* note, 215.

⁶⁴¹ Žr. Michael Lux, *supra* note, 230: 24.

(nelengvatinė)) bus deklaruojama ar nustatoma muitinės atliktų kontrolės veiksmų metu⁶⁴², į šį aspektą ne kartą buvo atkreiptas dėmesys ir ESTT praktikoje⁶⁴³.

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, prekių muitinės kilmės instituto taikymas importuojamoms prekėms laikomas išimtimi iš bendrųjų PPO teisėje (PPO Susitarimuose) nustatytų taisyklių, draudžiančių diskriminavimą tarptautinėje prekyboje⁶⁴⁴. Kita vertus, konkrečios taisyklės, reglamentuojančios į ES importuotų prekių muitinės kilmės nustatymą ES muitų teisėje, t. y. Sąjungos muitinės kodekse (pavyzdžiui, Sąjungos muitinės kodekso 59–63 str.), suformuluotos gana abstrakčiai. Ši tendencija ypač pastebima, kai reglamentuojama nepreferencinė (nelengvatinė) prekių kilmė, nustatoma prekėms, importuotoms į ES iš valstybių, kurioms netaikomi sumažinti (preferenciniai arba lengvatiniai) muitai, kadangi preferencinės prekių kilmės taisyklės yra gerokai išsamesnės ir įvairesnės, nes jos skiriasi priklausomai nuo su konkrečiomis valstybėmis ES sudarytų tarptautinių prekybos susitarimų⁶⁴⁵. Šiuo aspektu pastebima ir tai, kad lengvatinės (preferencinės) prekių kilmės įrodinėjimo taisyklės paprastai yra griežtesnės, ypač tais atvejais, kai reguliuojama prekių, kurių gamybai buvo panaudoti iš kelių valstybių kilę produktai, kilmė⁶⁴⁶. Būtent dėl šių priežasčių prekių muitinės kilmės nustatymas, kaip vienas iš esminių ES bendrojo muitų tarifo elementų, yra ir viena tų sričių, kurioje padaroma daugiausia muitų teisės aktų pažeidimų, t. y. muitinės apgaulės, atvejų, kadangi importuodami prekes verslo subjektai siekia išvengti didesnių muitų apeidami šias taisykles ir nepagrįstai bei neteisėtai deklaruodami jiems priimtina prekės kilmę⁶⁴⁷. Į šios problemos mastą ne kartą buvo atkreiptas dėmesys ir ESTT praktikoje, kurioje pažymima, jog prekių kilmės taisyklėmis negali būti piktnaudžiaujama siekiant nepagrįstai įgyti pranašumų, kuriuos teikia Bendrijos (ES) teisė⁶⁴⁸. Pažymėtina, jog kovojant su piktnaudžiavimu prekių kilmė ir siekiant užtikrinti vienodą prekių muitinės kilmės taisyklių taikymą ES valstybėse narėse, ES muitų teisėje įtvirtinamos nuostatos dėl prekių muitinės kilmės įrodinėjimo naštos paskirstymo tarp importuotojų ir muitinės įstaigų (Sąjungos muitinės kodekso 61 str.).

Siekiant plačiau atskleisti šią problematiką, akcentuotina, kad tarptautinėje prekyboje prekių muitinė kilmė traktuojama būtent tik kaip „ekonominė“ prekių tapatybė⁶⁴⁹. Prekės, kad įgytų tiek nepreferencinės (nelengvatinės), tiek ir preferencinės kilmės statusą, turi atitikti du pagrindinius kriterijus: 1) prekės, visiškai išgaautos vienoje šalyje ar iš jų pagamintos (natūralūs

⁶⁴² Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 65.

⁶⁴³ Žr., pvz., ESTT bylą 26/88, *Brother International GmbH v. Hauptzollamt Gießen*, 1989, E.C.R. 04253, 21–24 punktai; bylą 125/76, *Peter Cremer v Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktorndnung*, 1976 E.C.R. 1593, 24 punktas; bylą C-8/92, *General Milk Products GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, 1993 E.C.R. I-779, 21 punktas; bylą C-110/99, *Emsland-Stärke GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, 2000 E.C.R. I-11569, 51 punktas.

⁶⁴⁴ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51.

⁶⁴⁵ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 247; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 74.

⁶⁴⁶ Denis Audet, *supra* note, 337.

⁶⁴⁷ Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 65.

⁶⁴⁸ Žr., pvz., ESTT bylą 26/88, *Brother International GmbH v. Hauptzollamt Gießen*, *supra* note, 643, 21–24 punktai; bylą 125/76, *Peter Cremer v Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktorndnung*, *supra* note, 643, 24 punktas; bylą C-8/92, *General Milk Products GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, *supra* note, 643, 21 punktas; bylą C-110/99, *Emsland-Stärke GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas*, *supra* note, 643, 51 punktas.

⁶⁴⁹ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 667.

produktai); 2) jeigu prekės gamyboje dalyvauja kelios šalys, taikomas esminio prekės pakeitimo kriterijus⁶⁵⁰. Natūralūs produktai pagal Sąjungos muitinės kodeksą įgyvendinančius ES teisės aktus⁶⁵¹ suprantami kaip mineralai, daržovių, vaisių ir javų derlius, toje šalyje užauginti gyvūnai ir pan. Jei prekės buvo gaminamos ne vienoje šalyje, prekių kilmės šalimi laikoma ta šalis, kurioje atliktas baigiamasis apdorojimas arba perdirbimas. Pagal Sąjungos muitinės kodekso 60 straipsnio 2 dalį jis turi atitikti šias sąlygas: 1) turi būti svarbus, ekonomiškai pagrįstas; 2) turi būti atliktas tam tikslui įrengtose gamybinėse patalpose; 3) tokio proceso metu turi būti pagamintas naujas gaminys arba procesas turi būti svarbus prekės gamybos etapas. Apdorojimo ar perdirbimo procesas laikomas svarbiu, jei jam vykstant gaunamas naujas gaminys, turintis individualias savybes ir sudėtį, kurių neturėjo iki perdirbimo ir apdorojimo⁶⁵².

Pastebėtina, kad esmine teisinio reguliavimo problema šioje srityje išlieka tai, jog konkrečios taisyklės, reglamentuojančios į ES importuotų prekių nepreferencinės muitinės kilmės nustatymą ES muitų teisėje, t. y. Sąjungos muitinės kodekse (pavyzdžiui, Sąjungos muitinės kodekso 59–63 str.), suformuluotos gana abstrakčiai, ypač kai kilmei pagrįsti taikomas esminio prekių pakeitimo kriterijus⁶⁵³. Kaip jau buvo minėta, panašus teisinis reguliavimas buvo nustatytas ir Bendrijos muitinės kodekse (17 str.), todėl minėto kriterijaus taikymas ne kartą kėlė ginčų ir buvo aiškinamas tiek nacionalinių teismų⁶⁵⁴, tiek ir ESTT praktikoje, taip pat ir bylose dėl iš tiriamų valstybių importuotų prekių⁶⁵⁵. Konstatuotina, kad šiuo klausimu kol kas nesant aiškesnio tarptautinio teisinio reguliavimo, nurodytą problemą bandoma spręsti ES teisės aktuose, susijusiuose su SMK įgyvendinimu, pavyzdžiui, Komisijos deleguotajame reglamente (ES) 2015/2446⁶⁵⁶ konkretizuojama, kokios ekonominės operacijos nelaikomos esminiu ekonomiškai pagrįstu produktų apdorojimu ar perdirbimu (33–34, 36 str.), taip pat detalizuojama, kaip prekės kilmę įtakoja neutralūs elementai (į kuriuos neprivaloma atsižvelgti nustatant kilmę) ir pakuotės. Tuo tarpu nurodytų nuostatų taikymas nei Bendrijos muitinės kodekse (žr. jo 22–26 str.)⁶⁵⁷, nei Komisijos reglamente (EB) Nr. 2454/93, nustatančiame Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatas

⁶⁵⁰ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 75.

⁶⁵¹ Žr. „2015 m. liepos 28 d. Komisijos deleguotąjį reglamentą (ES) Nr. 2015/2446, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildytas išsamiomis taisyklėmis, kuriomis patikslinamos kai kurios Sąjungos muitinės kodekso nuostatos“, *Official Journal L* 343 (2015) (nurodyto Komisijos reglamento 31 str.).

⁶⁵² Žr., pvz., ESTT bylą 49/76, *Gesellschaft für Überseehandel mbH v. Handelskammer Hamburg*, *supra* note, 629.

⁶⁵³ Pavyzdžiui, šio kriterijaus taikymas SMK (jo 60 str.) yra susietas su vertinamojo pobūdžio abstrakčiomis sąvokomis „paskutinis esminis ekonomiškai pagrįstas (išskirta autoriaus, – *aut. past.*) perdirbimas arba apdorojimas“ bei „svarbus [...] gamybos etapas“ (išskirta autoriaus, – *aut. past.*)“; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁶⁵⁴ Žr., pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-261-146/2014“, *supra* note, 342; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartį A-261-144/2014“, *supra* note, 345.

⁶⁵⁵ Žr., pvz., ESTT bylą 49/76, *supra* note, 629; C-260/08, *Bundesfinanzdirektion West v HEKO Industrieerzeugnisse GmbH*, 2009 E.C.R. I-11571; byla C-373/08, *Hoesch Metals and Alloys GmbH v. Hauptzollamt Aachen*, *supra* note, 343; taip pat žr. monografijos III.2.1 poskyrį.

⁶⁵⁶ „2015 m. liepos 28 d. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 2015/2446, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildytas išsamiomis taisyklėmis, kuriomis patikslinamos kai kurios Sąjungos muitinės kodekso nuostatos“, *supra* note, 651.

⁶⁵⁷ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

(35–46 str.)⁶⁵⁸, visų prekių rūšių atžvilgiu nebuvo tiesiogiai reglamentuotas ir detalizuotas. Dėl šios priežasties, nors bendrieji prekių kilmės kriterijai SMK ir nesikeitė, sutiktina su teisinėje praktikoje išsakomomis nuomonėmis⁶⁵⁹, jog SMK ir su jo įgyvendinimu susiję ES teisės aktai šiuo metu vis dėlto daugiau reglamentuoja nepreferencinės kilmės prekių įgijimą, nustato aiškesnius nepreferencinės kilmės kriterijus, todėl ši prekių kilmė potencialiai galėtų būti priskirta didesniai importuotų prekių skaičiui (ratui). Autoriaus nuomone, dėl šios priežasties galima polemizuoti ir su prof. dr. H. M. Wolfgang bei kitų autorių išsakytais vertinimais, kad SMK nėra pastebimų prekių kilmės instituto pasikeitimų⁶⁶⁰. Kita vertus, akivaizdu, kad kol kas realų minėtų naujų nuostatų praktinio taikymo efektą sprendžiant minėtas problemas (pavyzdžiui, muitinės įstaigų veiklos ir teismų praktikoje) sudėtinga įvertinti dėl trumpo SMK galiojimo laikotarpio (nuo 2016 m. gegužės 1 d.).

Prekių muitinės kilmės taisyklių laikymąsi ir tinkamą įrodinėjimo naštos paskirstymą tarp muitinės įstaigų bei importuotojų užtikrina speciali administracinė sistema, kuri reiškia, kad valstybėse prekių muitei kilmei patvirtinti išduodami specialūs nustatytos formos dokumentai (pripažįstami oficialiais prekių muitinės kilmės įrodymais): EUR-1, EUR-MED sertifikatai ar atskirais atvejais deklaracija sąskaitoje faktūroje⁶⁶¹. Vadovaujantis šios administracinės sistemos funkcionavimo taisyklėmis, reikiama informacija apie prekių muitinę kilmę su trečiosiomis valstybėmis ES apsikeičiama tarpininkaujant Komisijai⁶⁶². ESTT praktikoje sprendžiant prekių muitinės kilmės įrodinėjimo problemas paprastai remiamasi prielaida, kad importuojančios ir eksportuojančios valstybės kompetencijos santykis nustatant prekių muitinę kilmę yra grindžiamas sistema, pagal kurią prekių muitinę kilmę patvirtina eksportuojančios šalies valdžios institucijos⁶⁶³. Tai grindžiama tuo, kad eksportuojančios šalies valdžios institucijos gali geriausiai tiesiogiai patikrinti ir nustatyti faktus bei aplinkybes, kurie lemia prekių muitinę kilmę. Tačiau, kaip taip pat pažymima ESTT praktikoje, atitinkamos abiejų pusių institucijos turi stebėti šios sistemos veikimą kartu ir jo mechanizmas gali funkcionuoti tik tada, jei importuojančios valstybės muitinė pripažins kaip teisėtus prekės muitinės kilmės patvirtinimus, kuriuos išduoda eksportuojančios šalies valdžios institucijos⁶⁶⁴.

Kita vertus, ši taisyklė nėra absoliuti: tiek ESTT praktika⁶⁶⁵, tiek teisės doktrina⁶⁶⁶ patvirtina, kad jei ES valstybės narės muitinė turi pagrįstą abejonių dėl prekių muitinės

⁶⁵⁸ „Komisijos reglamentas (EB) Nr. 2454/93 1993 m. liepos 2 d., išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas“, *Official Journal* L 253 (1993).

⁶⁵⁹ Emma Van Doornik, *supra* note, 582, 3.

⁶⁶⁰ Hans-Michael Wolfgang and Kerstin Harden, *supra* note, 32: 5, 15.

⁶⁶¹ Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 30: 276.

⁶⁶² Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 675.

⁶⁶³ Žr. ESTT bylas bylą C-97/95, Pascoal & Filhos Lda v. Fazenda Pública, *supra* note, 346; bylą C-204/07 P, C.A.S. SpA v. Commission of the European Communities, *supra* note, 347.

⁶⁶⁴ Žr. TT bylą C-442/08, Komisija v. Vokietija, *supra* note, 348, 72–73 punktai; bylą C-386/08, Brita v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, *supra* note, 349, 62 punktas.

⁶⁶⁵ Byla 218/83, Les Rapides Savoyards v. Directeur General des Douanes et Droits Indirects, *supra* note, 351; sujungtos bylos C-153/94 ir C-204/94, The Queen v. Commissioners of Customs & Excise, ex parte Faroe Seafood Co. Ltd, Foroya Fiskasöla L/F (C-153/94) and Commissioners of Customs & Excise, ex parte John Smith and Celia Smith trading as Arthur Smith (a firm) (C-204/94), 1996 E.C.R. I-02465, 25 punktas.

⁶⁶⁶ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 277.

kilmės įrodymų (sertifikatų tikrumo), jis gali atlikti papildomą tyrimą ir po prekių muitinio įforminimo. Tačiau, kaip pripažįstama ESTT praktikoje, tokia vėlesnė patikra turėtų būti atliekama tik tada, kai ES valstybės narės įgaliosios institucijos nustato galimų importuojamų prekių muitinės kilmės deklaravimo pažeidimų požymių, t. y. nacionalinių institucijų diskrecijos teisė pradėti tokio pobūdžio patikrinimus yra susieta su nurodytų aplinkybių egzistavimu⁶⁶⁷. Jeigu atlikto patikrinimo metu nustatoma, kad prekių kilmės sertifikatai yra netikslūs, iš importuotojo gali būti išieškomos papildomai mokėtinos maito mokesčio sumos⁶⁶⁸. ESTT taip pat yra nurodęs, kad tokiu atveju taikoma prezumpcija, jog apdairus ūkio subjektas, žinantis jam taikomas veiklos taisyklės, privalo gebėti įvertinti riziką rinkoje, kurią jis pasirenka, ir laikyti papildomo maito mokesčių apskaičiavimo dėl netinkamai nurodytos deklaruotų prekių kilmės galimybę įprasta prekybos rizika⁶⁶⁹. Tačiau ESTT praktika kol kas nėra apibrėžusi tikslių sąlygų atlikti tokias tikrinimo procedūras ir šiais atvejais importuotojams taikytinų garantijų, nors kai kuriose bylose pažymima, jog rizika, kurią tokiose situacijose turi prisiimti prekybininkai, nėra „neribota“⁶⁷⁰.

Kai kurie papildomi išaiškinimai šiuo klausimu buvo pateikti ESTT byloje *Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen* (2011)⁶⁷¹, kurioje ESTT pažymėjo, kad muitinės atliekamo vėlesnio (po prekių importo deklaravimo) patikrinimo dėl prekių muitinės kilmės tikslas turėtų būti siejamas būtent su prekių kilmės, nurodytos prekių muitinės kilmės sertifikate, patikrinimu⁶⁷² (17–18 punktas). Todėl jeigu tokio vėlesnio patikrinimo metu muitinės įstaigos negali patvirtinti prekių kilmės sertifikate nurodytos kilmės, pagrįstai gali būti daroma išvada, kad prekės kilmė nežinoma ir šiuo pagrindu konstatuojama, jog kilmės sertifikatas išduotas ir preferencinis maitų tarifas taikytas nepagrįstai. Nurodytoje byloje ESTT taip pat nurodė, kad ES negali būti laikoma atsakinga dėl neteisėtų veiksmų žalingų pasekmių, kai tokius veiksmus atliko į ES importuotų prekių tiekėjas, bei kartu pasisakė dėl prekių muitinės kilmės įrodinėjimo pareigos paskirstymo⁶⁷³. ESTT pažymėjo, kad tokia našta tenka būtent apmokestinamajam asmeniui, t. y. importuotojui (būtent jis privalo įrodyti prekių kilmės sertifikate eksportuotojo nurodytų faktų teisingumą). Naujausios ESTT praktikos, kurią byloje *Chin Haur Indonesia, PT v. Council* (2015) pradėjo formuoti ES Bendrasis teismas, analizė taip pat leidžia daryti išvadą, kad pirminė pareiga pateikti įrodymus dėl importuojamų prekių kilmės tenka importuotojui: būtent pareiškėjo (importuotojo) pateikta informacija turėtų būti pakankama nustatyti, ar pareiškėjas nedalyvavo maitų mokesčių vengimo operacijose, susijusiose su prekių muitinės kilmės taisyklių taikymu⁶⁷⁴.

⁶⁶⁷ Žr. bylą C-409/10, *Afasia Knits Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 352, 32 punktas; sujungtas bylas C-23/04 ir C-25/04, *Sfakianakis v. Elliniko Dimosio*, *supra* note, 352, 30, 31 punktus; bylą C-442/08, *Komisija v. Vokietija*, op. cit., 82 punktas.

⁶⁶⁸ Byla C-12/92, *Criminal Proceedings Against Edmond Huygen and others*, *supra* note, 353; sujungtos bylos C-121/91 ir C-122/91, *CT Control (Rotterdam) BV and JCT Benelux BV v. Commission*, *supra* note, 353.

⁶⁶⁹ Byla C-827/79, *Amministrazione del le Finanze v. Enterprise Ciro Acampora*, *supra* note, 354.

⁶⁷⁰ Bylos T-186/97 ir T-147/99, *Kaufring and Others v. Commission*, *supra* note, 355.

⁶⁷¹ Byla C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, 2011, EU:C:2012:703.

⁶⁷² *Ibid.*, 17–18 punktai.

⁶⁷³ *Ibid.*, 38–40 punktai.

⁶⁷⁴ Byla T-412/13, *Chin Haur Indonesia, PT v. Council*, *supra* note, 358, 118 punktas.

Taigi, bet kuriuo atveju būtina atkreipti dėmesį į tai, kad nepreferencinės prekių kilmės kriterijų taikymas ir aiškinimas bei jų teisinio reguliavimo tobulinimas yra tik dalis visų su prekių kilmės institutu susijusių problemų ES muitų teisėje. Kaip pastaruoju metu pastebima teisės mokslo doktrinoje⁶⁷⁵ ir kaip galima identifikuoti analizuojant TT praktiką šios kategorijos bylose⁶⁷⁶, vis daugiau klausimų kelia (-ė) prekių muitinės kilmės įrodinėjimo naštos paskirstymą reglamentuojančių nuostatų aiškinimas ir taikymas nustatant tiek nepreferencinę, tiek ir preferencinę prekių kilmę. Pastebėtina, kad šiuo klausimu Bendrijos muitinės kodeksas (26 str. 2 d.) įtvirtino gana lakonišką taisyklę, jog „muitinė turi teisę, kilus rimtoms abejonėms, reikalauti, kad būtų pateiktas bet kuris papildomas įrodymas, liudijantis, kad nurodyta prekių kilmė tenkina atitinkamų Bendrijos teisės aktų nustatytų taisyklių reikalavimus“⁶⁷⁷. Aiškindamas šią nuostatą TT paprastai laikėsi pozicijos, kad tais atvejais, kai yra bendrųjų požymių, kurie patvirtina galimus pažeidimus, susijusius su importuojamų prekių muitinės kilmės nustatymu, o importuotojas tinkamų prekių kilmės įrodymų nepateikia, pagrįstai ir teisėtai gali būti keliamas klausimas dėl papildomai mokėtinų muitų sumų išieškojimo iš importuotojo po prekių muitinio įforminimo⁶⁷⁸. Tokiais atvejais TT paprastai rėmėsi ir koncepcija, kad kiekvienas apdairus ūkio subjektas, privalantis žinoti muitinės taisykles, turi gebėti įvertinti ir riziką rinkoje, kurią jis pasirenka prekių importui, bei galinčias atsirasti papildomas mokestines prievoles (*inter alia* dėl netinkamai įrodytos prekių kilmės) laikyti įprastos prekybos rizikos dalimi⁶⁷⁹. Kita vertus, autoriaus nuomone, ši ESTT praktika išliko nevisiškai nuosekli, kadangi ji visų pirma nepibrėžė tikslų tokio papildomo prekių muitinės kilmės tikrinimo atlikimo sąlygų ir importuotojams taikytinų garantijų⁶⁸⁰, nors dar byloje *Kaufring and Others* (2001 m.) ESTT buvo pažymėjęs, kad rizika, kurią prekybininkai turi prisiimti tokiais atvejais (t. y. dėl

⁶⁷⁵ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 238; Patricio Diaz Gaviera, Luc Verhaeghe, „Eu-Korea Free Trade Agreement: Origin Declaration and Approved Exporter Status“, *Global Trade and Customs Journal*, 7 (2012): 315–325; Rass Holdgaard and Ole Spiermann, „Case C-386/08, Brita GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen (Notes)“, *Common Market Law Review* 48, 5 (2011): 1667–1686; Pablo Muniz, „Preferential Origin Disputes: Is the Good Faith Defence under EU Law Being Enforced“, *Global Trade and Customs Journal*, 10 (2015): 368–379.

⁶⁷⁶ Žr., pvz., bylas 218/83, *Les Rapides Savoyards v. Directeur General des Douanes et Droits Indirects*, *supra* note, 351; C-97/95, *Pascoal & Filhos Ltd v. Fazenda Pública*, *supra* note, 346; C-204/07 P, *CAS SpA v. Commission*, *supra* note, 347; C-442/08, *Komisija v. Vokietija*, *supra* note, 348, 72–73 punktai; byla C-386/08, *Brita v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 349, 62 punktas.

⁶⁷⁷ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

⁶⁷⁸ Žr., pvz., TT bylą C-409/10, *Afasia Knits Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 352, 32 punktas; sujungtas bylas C-23/04 ir C-25/04, *Sfakianakis v. Elliniko Dimosio*, *supra* note, 352, 30 ir 31 punktas; bylą C-442/08, *Komisija v. Vokietija*, op. cit.; taip pat sujungtas bylas C-121/91 ir C-122/91, *CT Control (Rotterdam) BV and JCT Benelux BV v. Commission*, *supra* note, 353; bylą C-12/92, *Criminal Proceedings Against Edmond Huygen and others*, *supra* note, 353.

⁶⁷⁹ Pabrėžtina, kad „apdairaus ūkio subjekto“ koncepciją TT pirmą kartą suformulavo dar byloje 827/79, *Amministrazione del le Finanze v. Enterprise Ciro Acampora*, *supra* note, 354.

⁶⁸⁰ Pavyzdžiui, kaip konkrečiai reikėtų apibrėžti Bendrijos muitinės kodekso 26 straipsnio 2 dalyje vartojamą „rimtų abejonių“ vertinamojo pobūdžio sąvoką ir kuriais atvejais (ar esant kurioms aplinkybėms) importuotojas neprivalėtų teikti papildomų įrodymų, liudijančių, kad nurodyta prekių kilmė tenkina teisės aktų reikalavimus, o kilmę nustatytų pačios muitinės įstaigos (kaip jau buvo minėta, Bendrijos muitinės kodeksas tokią importuotojo pareigą siejo būtent su „rimtų abejonių“ egzistavimu), žr. „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentą Nr. 2913/92/EEB, nustatantį Bendrijos muitinės kodeksą“, op. cit.

prekių kilmės įrodinėjimo) nėra „neribota“⁶⁸¹. Atkreiptinas dėmesys, kad šia pozicija iš dalies buvo bandoma netiesiogiai remtis ir ją vystyti nacionalinių teismų praktikoje (Lietuvos Respublikoje, *inter alia* ir bylose dėl iš tiriamų valstybių, t. y. Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo⁶⁸²), kurioje buvo konstatuota, jog specifiniais atvejais (pavyzdžiui, taikant prekėms antidempingo muitus) prekių kilmę privalo įrodyti ne mokesčių mokėtojas, o mokesčių administratorius⁶⁸³. Kita vertus, tokia nacionalinių teismų ir kitų mokesčius ginčus nagrinėjančių institucijų formuojama praktika gali būti kritikuojama įvairiais aspektais: tiek dėl to, kad ji neturi tiesioginio teisinio pagrindo nei Bendrijos muitinės kodekse (jo 26 str. 2 d.), nei kituose ES muitų teisės aktuose, tiek ir dėl to, kad prieštarauja TT praktikai, formuojamai antidempingo muitų teisėtumo bylose⁶⁸⁴. Būtent dėl šios priežasties (nesant nuoseklios TT ir atskirų ES valstybių narių nacionalinių teismų praktikos dėl prekių muitinės kilmės įrodinėjimo pareigos paskirstymo) iš esmės teigiamai vertintina SMK (61 str. 1 d.) įtvirtinta nauja šiuos teisinius santykius reglamentuojanti nuostata, jog „jeigu pagal muitų teisės aktus prekių kilmė nurodoma muitinės deklaracijoje, muitinė gali reikalauti, kad deklarantas įrodytų prekių kilmę“⁶⁸⁵. Autoriaus vertinimu, lyginant su Bendrijos muitinės kodekso 26 straipsnio 2 dalies nuostata⁶⁸⁶, galima pastebėti, kad ši SMK įtvirtinta taisyklė yra kur kas aiškesnė ir tikslesnė, joje atsisakoma vertinamojo pobūdžio kriterijų („svarbių priežasčių“ kriterijaus), nepaliekama su tuo susijusių skirtingų interpretacijų galimybės ir iš esmės suformuluojama prezumpcija, jog prekių kilmę visais atvejais turėtų įrodyti būtent deklarantas. Tačiau nors siekis detaliau kodifikuoti prekių kilmės įrodinėjimo taisykles vertinamas kaip viena svarbesnių SMK naujovių⁶⁸⁷, kol kas jų tikslus poveikis mokesčius administruojančių ir mokesčius ginčus nagrinėjančių institucijų praktikos raidai nėra identifikuotas⁶⁸⁸, nors teisės doktrinoje ir išvengiama galimybė, kad jų formalus (griežtas, pažodinis) taikymas gali turėti ir ribojantį (protektionistinį) poveikį tarptautinei prekybai⁶⁸⁹.

⁶⁸¹ Žr. sujungtas bylas T-186/97, T-147/99, *Kaufring and Others v. Commission*, *supra* note, 355.

⁶⁸² Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *Social Transformations in Contemporary Society: Annual Journal*, 3 (2015): 81–98.

⁶⁸³ Žr. administracines bylas Nr. A-261-146/2014 ir A-261-144/2014.

⁶⁸⁴ ES Bendrasis teismas yra pažymėjęs, kad pirminė pareiga pateikti įrodymus dėl importuojamų prekių muitinės kilmės turėtų būti perkeliama būtent importuotojui: jo pateiktos informacijos turėtų pakakti nustatyti, ar, pavyzdžiui, importuotojas nedalyvavo ūkinėse operacijose, kuriomis buvo siekiama išvengti antidempingo muitų taikymo, žr. bylą T-412/13, *Chin Haur Indonesia, PT v. Council*, *supra* note, 358, 118 punktas.

⁶⁸⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁶⁸⁶ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

⁶⁸⁷ Catherine Truel, Emmanuel Maganaris and Dan-Razvan Grigorescu, *supra* note, 32: 87.

⁶⁸⁸ Gediminas Valantiejus, „Application of Rules on Burden of Proving the Customs Origin of Imported Goods in International Trade: Problematic Aspects in Lithuania“, from 5th *International Scientific Conference „Whither our Economies – 2016“: Conference Proceedings* (Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2016), 121–122.

⁶⁸⁹ Dylan Geraets, „Accommodating Global Value Chains in the Union Customs Code: Towards Rules of Origin That Better Reflect Business Realities?“, *Global Trade and Customs Journal*, 12, 2 (2017): 64–65.

II.1.7. Europos Sąjungos bendrasis muitų tarifas: prekių muitinės vertės reglamentavimo ypatumai

Analizuojant kitus ES bendrojo muitų tarifo elementus būtina pažymėti, kad bendrojo muitų tarifo vienodas taikymas ES nebūtų įmanomas be vieningų importuotų prekių muitinės vertės taisyklių egzistavimo, todėl, be prekių muitinės kilmės, vienas pagrindinių ES bendrojo muitų tarifo elementų yra prekių muitinė vertė⁶⁹⁰. Daugumai prekių (daugiau nei 90 proc. atvejų) ES taiko muitus, apskaičiuojamus remiantis importuojamų prekių verte (lot. *ad valorem*)⁶⁹¹. Šiuo aspektu pažymėtina, kad ESTT ne kartą yra konstatavęs, jog ir pačios ES, kaip muitų sąjungos, funkcionavimas galimas tik tuomet, kai yra nustatytos vienodos į ES iš trečiųjų šalių importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo taisyklės, kurios *inter alia* būtinos tam, kad bendrojo muitų tarifo ir jo pagrindu užtikrinamos vidaus rinkos apsaugos lygis būtų vienodas visoje Bendrijoje⁶⁹². Taip ES integracijos procese, formuojantis ES kaip muitų sąjungai iškilo aktuali ir sudėtinga užduotis sukurti tokią importuotų į ES prekių vertės nustatymo sistemą, kuri tiktų visoms prekių rūšims ir visiems prekių sandorių tipams kiekvienoje ES valstybėje narėje ir kartu galėtų būti lengvai bei paprastai taikoma.

Konstatuotina, kad šios sistemos pagrindu ES muitų teisėje tapo GATT susitarimo (1947 m.) VII straipsnio nuostatos (dabartinė jų redakcija, kaip PPO steigimo sutarties priedas, patvirtinta 1994 m.) ir konkrečiai Susitarimas dėl GATT VII straipsnio įgyvendinimo (pirminė redakcija patvirtinta 1979 m., dabartinė redakcija kaip PPO steigimo sutarties priedas – 1994 m.⁶⁹³). Kadangi ES buvo Susitarimo dėl GATT VII straipsnio įgyvendinimo šalis, jo nuostatos buvo perkeltos į ES muitų teisę (pirmiausia į jos nuostatas apibrėžiančias prekių muitinės vertės metodų sąvokas ir jų taikymo sąlygas) ir jomis remiamasi ESTT praktikoje aiškinant ES muitų teisę, pavyzdžiui, muitinės vertės nustatymo kriterijus⁶⁹⁴. Remiantis nurodytu PPO Susitarimu dėl GATT VII straipsnio įgyvendinimo (1 str.), apskaičiuojant prekių muitinę vertę kiek įmanoma labiau turi būti remiamasi sandorio verte. Būtent ji laikytina visų importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo pagrindu ir apibrėžiama kaip suma, faktiškai sumokėta arba mokėtina už prekes, parduodamas eksportui į importuojančią valstybę, prireikus patikslinta papildomomis sumomis, t. y. išlaidomis, kurių patyrė pirkėjas ir kurios nebuvo įtrauktos į prekę kainą (žr. PPO Susitarimo dėl GATT VII straipsnio įgyvendinimo 8 str., analogiškos nuostatos įtvirtintos ir Sąjungos muitinės kodekso 70 str.). Tai reiškia, kad pagrindinis ir įprastinis (standartinis) importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo metodas ES yra sandorio vertės metodas, jei tik prekių pardavimui arba jų kainai neturėjo įtakos kokios nors sąlygos ar aplinkybės,

⁶⁹⁰ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 279; David Edward and Robert Lane, *supra* note, 89; Catherine Barnard, *supra* note, 92.

⁶⁹¹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 114.

⁶⁹² Sąjungtos bylos 37 ir 38/73, Sociaal Fonds voor de Diamantarbeiders, *supra* note, 520; byla 248/80, Kommanditgesellschaft in Firma Gebrüder Glunz v. Hauptzollamt Hamburg-Waltershof, *supra* note, 536.

⁶⁹³ „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties ir jos priedų ratifikavimo“, *Valstybės žinios* 46, 1620 (2001).

⁶⁹⁴ Byla 17/89, Hauptzollamt Frankfurt am Main-Ost v. Deutsche Olivetti, 1990, E.C.R. I-2301, 17-18 punktas; byla 290/84 Hauptzollamt Schweinfurt v. Mainfrucht Obstverwertung GmbH, 1985 E.C.R. 03909, 29 punktas.

kurių poveikio sandorio vertei neįmanoma nustatyti (tokiais atvejais taikomi kiti muitinės vertės nustatymo metodai)⁶⁹⁵.

Atsižvelgiant į tai, Sąjungos muitinės kodekso 70 ir 74 straipsniai nustato tokias prekių vertinimo taisykles (metodus): 1) sandorio vertės metodas (kaina, faktiškai sumokėta ar mokėtina už prekes); 2) tapačių ar panašių prekių sandorių vertės metodas; 3) išvestinių prekių metodas (dedukcinis metodas), kurio pagalba prekių muitinė vertė nustatoma pagal prekių vieneto kainą, už kurią Sąjungoje parduotas didžiausias importuotų prekių ar tapačių arba panašių prekių kiekis; 4) apskaičiuotosios vertės (sumavimo) metodas: prekės vertė apskaičiuojama atsižvelgiant į prekių gamybai būtinas išlaidas, pelno maržą; 5) kiti priimtini būdai prekių muitinei vertei nustatyti. Vertinimo metodai naudojami eiliškumo tvarka tol, kol pavyksta nustatyti prekės vertę⁶⁹⁶. Kaip jau buvo minėta, dažniausiai taikomas sandorio vertės metodas, pagal kurį prekių muitinė vertė apskaičiuojama atsižvelgiant į kainą, už kurią prekės buvo parduotos eksportui į importuojančią šalį (ES). Šiuo aspektu itin svarbu pažymėti, kad ESTT savo praktikoje tradiciškai visuomet laikosi nuostatos, jog pirminis ir svarbiausias prekių muitinės vertės nustatymo metodas turėtų būti sandorio vertės metodas⁶⁹⁷. Tačiau sandorio vertės metodo taikymui visuomet svarbu nustatyti šias aplinkybes⁶⁹⁸:

- a) įvykusį pardavimo faktą (prieš importą): pardavimu laikytinas sandoris, komercinė operacija, atitinkanti tam tikras sąlygas ir reikalavimus, numatytus pirkimo ir pardavimo sutartyje. Esminiu pardavimo požymiu laikomas teisės disponuoti prekėmis perdavimas pirkėjui. Nesant įvykusio pardavimo fakto, sandorio vertės metodas importuojamų prekių muitinei vertei nustatyti netaikytinas. Tokiais atvejais taikomi kiti prekių muitinio įvertinimo metodai (alternatyvūs, atrininiai);
- b) įvykusį pardavimą eksportui: prekės buvo parduotos išvežti iš vienos šalies muitų teritorijos į kitos šalies muitų teritoriją;
- c) kainą – sumokėtą ar mokėtiną: tai pinigų suma, nurodyta pačiame sandoryje, kuri galėtų būti vadinama grynąja prekių kaina. Skaičiuojant sandorio vertę prie kainos pridedami kiti elementai, kurie turi realią ekonominę vertę: medžiagų, žaliavų vertė, projektavimo, konstravimo išlaidos, gamybos kaštai, gamintojo (pardavėjo) pelnas, tarpininkų komisiniai, transporto, pakavimo, gabenimo, draudimo išlaidos, nuolaidos, reklamos išlaidos. Savo ruožtu iš kainos gali būti atimami pirkėjo mokėjimai už statybos, montažo, surinkimo, priežiūros, techninės pagalbos darbus. Tačiau taip skaičiuojant prekių vertę negalima naudoti sutartinių ar fiktyvių verčių.

Tad muitinė vertė visų pirma turi būti apskaičiuojama remiantis individualiomis įvykusius pardavimus apibūdinančiomis aplinkybėmis, net jei jos neatitinka prekybos praktikos arba gali atrodyti esančios neįprastos tokiems sutartiniams santykiams (žr. TT praktiką, suformuotą byloje *Hauptzollamt Hamburg – Ericus v. Van Houten International GmbH*⁶⁹⁹, 1986). Tačiau priklausomai nuo pirkimo ir pardavimo sutarties sąlygų, prekių sandorio

⁶⁹⁵ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 290–291; Terra, B. J. M.; Wattel, P. J., *supra* note 20: 277.

⁶⁹⁶ Laurence W. Gormley, *supra* note, 275.

⁶⁹⁷ Žr. TT bylą C-354/09, Gaston Schul BV v. Staatssecretaris van Financiën, *supra* note, 400.

⁶⁹⁸ Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 285.

⁶⁹⁹ Žr. bylą 65/85, *Hauptzollamt Hamburg – Ericus v. Van Houten International GmbH*, 1986 E.C.R. 00447.

vertė gali būti pakoreguota atsižvelgiant į papildomai pridėtinas sumas (Sąjungos muitinės kodekso 71 straipsnis) ir atskaitymus (Sąjungos muitinės kodekso 72 straipsnis), kadangi pagal ESTT praktiką⁷⁰⁰ muitinės vertės apskaičiavimas turi būti pagrįstas konkrečiomis pardavimo sąlygomis.

Sandorio vertės metodas netaikomas, kai: a) prekės neparduodamos; b) pirkėjui numatyti disponavimo prekėmis apribojimai; c) prekių pardavimui turėjo įtakos aplinkybės, kurių poveikio neįmanoma įvertinti; d) dalis pajamų už neparduotas prekes atitenka pardavėjui; e) sandoryje dalyvavo susiję asmenys (žr. Sąjungos muitinės kodekso 70 str. 3 d. ir Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo reglamento Nr. 2015/2447⁷⁰¹ 127–134 str.). Tokiais atvejais prekių muitinė vertė nustatoma hierarchine tvarka taikant alternatyvius muitinio įvertinimo metodus (tapačių ir panašių prekių sandorio vertės, sumavimo, dedukcinį metodus). Tačiau jei prekių muitinės vertės vis dėlto neįmanoma nustatyti nė vienu iš šių alternatyvių metodų (nepakanka duomenų), muitinė vertė gali būti nustatoma naudojant rezervinį arba paskutinio šanso (angl. „fall-back“) metodas, kai sandorio vertės metodas ir kiti muitinio įvertinimo metodai gali būti taikomi lanksčiai, jeigu toks vertės nustatymas yra pagrįstas ir neprieštarauja Sutarties dėl Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos VII straipsnio įgyvendinimo⁷⁰² principams ir nuostatoms bei pačiam Sąjungos muitinės kodeksui⁷⁰³. Tačiau, kaip ne kartą savo praktikoje yra pažymėjęs ESTT, muitinės vertės nustatymas tokiu metodu niekada negali remtis sutartinėmis (minimaliomis) arba fiktyviomis (kontrolinėmis) muitinės vertėmis⁷⁰⁴.

Kaip pažymi ES muitų teisę tyrinėję autoriai T. Lyons (2008)⁷⁰⁵, M. Lux (2007), taip pat J. Radžiukynas (2008), PPO susitarimuose įtvirtintos taisyklės dėl importuotų prekių muitinio įvertinimo yra perkeltos į ES teisę ir įtrauktos pažodžiui arba beveik pažodžiui į ES teisės aktus. Todėl jų tiesioginio taikymo galimybės ES teisės sistemoje paprastai nepripažįstamos⁷⁰⁶, nors praktiniu lygiu tai kelia daug klausimų, kurie buvo nagrinėjami ESTT praktikoje. Pavyzdžiui, sprendžiant klausimą, ar PPO taisyklės dėl muitinio įvertinimo gali būti tiesiogiai taikomos ES teisės sistemoje, ESTT ne kartą yra nurodęs, kad atskiros PPO susitarimų taisyklės neturi tiesioginio veikimo savybių, kurios būtinos tam, kad būtų

⁷⁰⁰ Žr. bylą 65/85, Hauptzollamt Hamburg – Ericus v. Van Houten International GmbH, *supra* note, 699.

⁷⁰¹ „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 492.

⁷⁰² „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties ir jos priedų ratifikavimo“, *supra* note, 693.

⁷⁰³ Timothy Lyons, *supra* note, 19; Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 88–89.

⁷⁰⁴ Žr. TT bylas C-15/99, Hans Sommer GmbH&Co KG v. Hauptzollamt Bremen, 2000 E.C.R. I-8989, ir C-11/89, Unifert Handels GmbH v. Hauptzollamt Munster, 1990 E.C.R. I-2275.

⁷⁰⁵ Timothy Lyons, *op. cit.*; Michael Lux, *supra* note, 230: 23; Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *op. cit.*, 16.

⁷⁰⁶ ES teisės doktrinoje laikomasi nuostatos, kad, remiantis SESV 216 straipsnio 2 dalimi, tais atvejais, kai tarptautinis susitarimas yra inkorporuojamas į ES teisės sistemą ES antrinės teisės aktų pagalba, jis negali būti taikomas kaip pagrindas ginčyti ES antrinių teisės aktų teisėtumą, žr. Marise Cremona, Member States Agreements as Union Law. from *International Law as Law of the European Union*, Enzo Cannizaro, Paolo Palchetti, Ramses A. Wessel (eds.) (Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2012), 308–309.

tiesiogiai taikomos⁷⁰⁷, Todėl, remiantis ESTT jurisprudencija, importuotojas arba eksportuotojas turi teisę remtis PPO taisyklėmis dėl prekių muitinio įvertinimo tik kai ES institucija (-os) ketino įgyvendinti priimtą pagal GATT susitarimą konkretų išipareigojimą ES teisės aktų pagalba arba kai ES teisės aktuose buvo numatyta aiški nuoroda į teisinės PPO teisės nuostatas (GATT sutartį ir / ar jos priedus). Atsižvelgiant į ESTT praktiką, tokių PPO teisės taikymo pavyzdžių galima rasti bylose dėl antidempingo muitų ginčijimo, tačiau minėta praktika nebuvo taikoma ESTT nagrinėtuose ginčuose dėl importuotų prekių muitinės vertės apskaičiavimo⁷⁰⁸.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, kaip konstatuota ir ESTT praktikoje, pagrindinis ES teisės aktų, reguliuojančių muitinės vertės nustatymą, tikslas šiuo metu yra „įtvirtinti teisingą, vienodą ir neutralią sistemą, kuri neleistų naudoti savavališkai nustatytų arba fiktyvių muitinės verčių“⁷⁰⁹. Tokios sistemos funkcionavimas yra užtikrinamas reglamentuojant esminius jos elementus SMK nuostatose (69–76 str.) ir yra pagrįstas fundamentaliu principu, jog „prekių muitinės vertės pagrindas visų pirma yra sandorio vertė“ (žr. SMK 70 str.)⁷¹⁰, o visi kiti muitinio įvertinimo metodai („antriniai metodai“, žr. SMK 74 str.) gali būti naudojami tik kaip alternatyvūs ir tik tais atvejais, kai prekių muitinė vertė negali būti nustatyta remiantis sandorio vertės metodu (SMK 74 str. 1 dalis)⁷¹¹. Šiuo aspektu itin svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad, kaip pabrėžiama tiek teisės doktrinoje⁷¹², tiek ir pačiame SMK (74 str. 1 d.), antriniai muitinio įvertinimo metodai gali būti taikomi nuosekliai laikantis hierarchinės tvarkos, „kol pasiekiamas tas punktas, pagal kurį prekių muitinę vertę įmanoma nustatyti“⁷¹³, t. y. nustatomos reikiamos sąlygos ir aplinkybės, kurios leidžia taikyti tam tikrą konkretų antrinį metodą⁷¹⁴. Dėl šios priežasties muitinio įvertinimo procesas, grindžiamas antrinių vertinimo metodų naudojimu, turi prasidėti, pavyzdžiui, pirmiausia nuo sąlygų taikyti tapačių ar panašių prekių sandorio vertės metodą (74 straipsnio 2 dalies a punktas) įvertinimo, ir baigtis „atmetimo“ (angl. „*fallback*“) arba „paskutinio šanso“ (angl. „*last chance*“) metodo taikymu, apskaičiuojant muitinę vertę remiantis Sąjungos muitų teritorijoje turimais duomenimis,

⁷⁰⁷ Žr., pvz., TT bylas C-361/11, *Hewlett-Packard Europe BV v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Westkantoor Hoofddorp*, 2013 EU:C:2013:18, 57 punktas, ir C-306/13, *LVP NV v. Belgische Staat*, 2014 EU:C:2014:2465.

⁷⁰⁸ Žr., pvz., TT bylas C-69/89, *Nakajima All Precision Co. Ltd v. Council of the European Communities*, *supra* note, 294, 30–32 punktai; C-352/96, *Italy v. Council*, 1998, E.C.R. I-6937.

⁷⁰⁹ Žr. bylą C-256/07, *Mitsui & Co. Deutschland prieš Hauptzollamt Düsseldorf*, 2009 E.C.R. I-01951, 20 punktas; taip pat žr. bylas C-11/89, *Unifert Handels GmbH v. Hauptzollamt Munster*, op. cit., 35 punktas; C-15/99, *Hans Sommer GmbH & Co KG v. Hauptzollamt Bremen*, op. cit., 25 punktas.

⁷¹⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁷¹¹ *Ibid.*, atkreiptinas dėmesys, kad SMK 70 straipsnio 1 dalis sandorio vertę apibrėžia kaip „kainą, faktiškai sumokėtą arba mokėtiną už prekes, parduodamas eksportui į Sąjungos muitų teritoriją, kuri prireikus patikslinama“.

⁷¹² Žr., pvz., Laurence W. Gormley, *supra* note, 275: 3.30; Hans-Michael Wolfgang and Talkie Ovie, „Emerging Issues in European Customs Law – Part 3“, *supra* note, 376: 7.

⁷¹³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, op. cit.

⁷¹⁴ Pabrėžtina, kad analogišką išaiškinimą yra pateikęs ir TT, aiškindamas ir anksčiau galiojusio Bendrijos muitinės kodekso nuostatas sprendime, priimtame byloje C-116/12: „Nesant galimybės nustatyti muitinės vertės pagal vieną nuostatą, galima remtis kita, iš karto po pirmosios nuostatos pagal nustatytą tvarką einančia, nuostata“; žr. bylą C-116/12, *Ioannis Christodoulou and Others v. Elliniko Dimosio*, 2013 EU:C:2013:825, 43 punktas.

naudojant pagrįstas priemones, atitinkančias SMK II dalies 3-iajame skyriuje „Prekių vertė“ ir PPO teisėje (GATT susitarime, susitarime dėl GATT VII straipsnio įgyvendinimo⁷¹⁵) nustatytus muitinio įvertinimo principus ir bendrąsias nuostatas (SMK 74 str. 3 d.)⁷¹⁶. Šiuo aspektu, autoriaus vertinimu, galima pastebėti, kad daugelis SMK nuostatų (pavyzdžiui, įtvirtinančios sandorio vertės metodo taikymo pirmenybę ir nustatančios kitų muitinio vertinimo metodų rūšis bei jų taikymo hierarchinę tvarką) kokybiniu požiūriu nėra naujos – jos buvo numatytos tiek Bendrijos muitinės kodekse, tiek ir išaiškintos bei praktiškai taikomos nurodytoje ankstesnėje TT praktikoje. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad su SMK įgyvendinimu susijusiuose teisės aktuose buvo įtvirtinta viena sandorio vertės metodu taikymo naujovė: Komisijos įgyvendinimo reglamento 2015/2447, kuriuo nustatomos SMK nuostatų įgyvendinimo taisyklės, 128 straipsniu nustatyta, jog sandorio vertei apskaičiuoti naudojama būtent paskutinė (o ne pirmoji ar ankstesnė⁷¹⁷) prekės pardavimo importui kaina („sandorio vertė nustatoma [...] remiantis *pardavimo sandoriu, atliktu prieš pat prekių įvežimą į tą muitų teritoriją*“ (išskirta autoriaus, – *aut. past.*))⁷¹⁸. Vis dėlto nors teisės doktrinoje pastaruoju metu plačiai diskutuojama dėl to, kokią poveikį ši taisyklė turės ateityje (ypač įmonėms, kurių veikla yra tarptautinio pobūdžio ir apima tarptautines prekių tiekimo grandines)⁷¹⁹, autoriaus nuomone, pagrindinė SMK (kartu ir anksčiau galiojusių ES muitų teisės nuostatų) taikymo problema, susijusi su prekių muitiniu įvertinimu, tebėra sandorio vertės metodo (ne)taikymo išimčių aiškinimas. Akivaizdu, jog pripažįstant, kad pagrindinis ir įprastinis (standartinis) importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo metodas ES vis dėlto yra sandorio vertės metodas, kartu kyla ir probleminis klausimas, kokiose konkrečiai teisinėse situacijose neprivaloma juo vadovautis⁷²⁰. Pastebėtina, kad SMK (70

⁷¹⁵ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, 1A priedas, *supra* note, 215.

⁷¹⁶ Vadovaujantis šiuo metodu, sandorio vertės metodas ir kiti muitinio įvertinimo metodai gali būti taikomi lanksčiai, tačiau bet kuriuo atveju muitinės vertės nustatymas negali remtis sutartinėmis (minimaliomis) arba fiktyviomis (kontrolinėmis) muitinės vertėmis, žr. Timothy Lyons, *supra* note, 19: 310–311; Juozas Radziukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 88–89; taip pat žr. TT bylas C-15/99, Hans Sommer GmbH&Co KG v. Hauptzollamt Bremen, *supra* note, 704, ir C-11/89, Unifert Handels GmbH v. Hauptzollamt Munster, *supra* note, 704.

⁷¹⁷ Remiantis anksčiau galiojusio Bendrijos muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatų 147 straipsnio 2 dalimi, importuotojui buvo suteikiama galimybė tokiu atveju deklaruoti ir „pardavimo, įvykusio prieš paskutinį pardavimą, po kurio prekės buvo įvežtos į Bendrijos muitų teritoriją“ kainą, jei muitinei įrodoma, kad šis prekių pardavimas įvyko dėl eksporto į atitinkamą muitų teritoriją; žr. „Komisijos reglamentas (EB) Nr. 2454/93 1993 m. liepos 2 d., išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas“, *supra* note, 658.

⁷¹⁸ „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr.952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 492.

⁷¹⁹ Žr., pvz., Laurent Ruessmann and Arnoud Willems, „Revisiting the First Sale for Export Rule: an attempt to remove fairness in the interests of raising revenues, without improving legal certainty“, *World Customs Journal* 3, 1 (2009): 45–52; Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32: 19; Martijn Schippers, „A Series of Sales: Determining the Customs Value Under the Union Customs Code“, *Global Trade and Customs Journal* 13, 2 (2018): 36–37.

⁷²⁰ Pabrėžtina, kad tokio pobūdžio klausimai ne kartą buvo keliami aktualioje pastarųjų metų TT praktikoje, žr., pvz., bylas C-354/09, bylą C-354/09, Gaston Schul BV v. Staatssecretaris van Financiën, *supra* note, 400; C-116/12, Ioannis Christodoulou and Others v. Elliniko Dimosio, *supra* note, 714, 44 punktas; C-430/14, Valsts ieņēmumu dienests v. Artūrs Stretinskis, 2016 EU:C:2016:43; C-291/15, EURO 2004. Hungary Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Péntüzőgőri Főigazgatósága, 2016 EU:C:2016:455 (pastaba: byla C-291/15 buvo susijusi prekių iš tiuramų valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos) importu analizuojamu laikotarpiu ir plačiau nagrinėjama monografijos III.2.1 poskyryje).

str. 3 d.)⁷²¹ ir SMK įgyvendinimo reglamentas Nr. 2015/2447 (127–134 str.)⁷²² konkretizuoja (detalizuoja) atskiras situacijas: sandorio vertės metodas netaikomas, kai neįvyksta prekių pardavimas arba jis neatitinka nustatytų sąlygų (pirkėjui numatyti disponavimo prekėmis apribojimai, dalis pajamų už neparduotas prekes atitenka pardavėjui), taip pat kai sandoryje dalyvavo susiję asmenys. Autoriaus vertinimu, nors dalies šių aplinkybių egzistavimą neabejotinai įmanoma objektyviai įvertinti (pavyzdžiui, kiek tai susiję su pardavimo realumu ar specifinių jo sąlygų egzistavimu ar susijusių asmenų dalyvavimu⁷²³), nurodytuose ES muitų teisės aktuose sandorio vertės metodo taikymo išimtims apibūdinti kartu naudojamos ir neapibrėžtos, vertinamojo pobūdžio sąlygos, pavyzdžiui, prekių pardavimui turėjo įtakos aplinkybės, kurių poveikio vertinamoms prekėms neįmanoma įvertinti (SMK 70 str. 3 d. „b“ punktą). Nors minėta sąlyga paprastai remiamasi tais atvejais, kai importuotojai siekia išvengti mokėtinų muto mokesčių sumažindami deklaruojamą prekių muitinę vertę, jos turinys nėra pakankamai nuosekliai atskleistas nei teisės doktrinoje⁷²⁴, nei TT ar nacionalinių teismų praktikoje⁷²⁵. Dėl šios priežasties ši problematika, pasitelkiant pavyzdžius, susijusius su prekių importu iš tiriamų trečiųjų valstybių (tiek iš TT, tiek ir iš nacionalinių teismų praktikos), plačiau nagrinėjama šios monografijos III.2.1 ir III.3.1 poskyriuose). Su šiuo aspektu susijusi ir kita svarbi prekių muitinės vertės nustatymo teisinio reglamentavimo problema: jau minėtose ES muitų teisės šaltinių nuostatose (SMK ir SMK įgyvendinimo reglamente Nr. 2015/2447⁷²⁶) taip pat nėra apibrėžtos jokios specialios muitinės kontrolės (muitinio tikrinimo) procedūros, kurios gali būti naudojamos importuojamų prekių deklaruotos vertės teisėtumui ir pagrįstumui patikrinti⁷²⁷, paliekant galimybę valstybėms narėms

⁷²¹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁷²² Žr. „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr.952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“, op. cit.

⁷²³ Žr. „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr.952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 492. Atkreiptinas dėmesys, kad Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 2015/2447 detalizuoja „susijusių asmenų“ kategoriją, atskleisdamas jų rūšis ir požymius 134 straipsnyje.

⁷²⁴ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 290–291; Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 277.

⁷²⁵ Pabrėžtina, kad teismų praktikoje (tiek ES, tiek ir nacionaliniu lygiu, pavyzdžiui, Lietuvoje) paprastai keliamas klausimas, kokie pobūdžio (masto) neatitikimas tarp deklaruotos vertės ir realiai sumokėtos ar mokėtinės sumos gali sudaryti pagrindą netaikyti metodo ir kaip jis turėtų būti įrodomas, žr. Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, „Sandorio vertė kaip prekių muitinio įvertinimo pagrindas“, *Jurisprudencija*, 67 (2008): 34–35; Gintarė Giriūnienė ir kt., *VAT Fraud in EU* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 23–25.

⁷²⁶ Pastebėtina, kad nors SMK preambulėje (žr. 5 pastraipą) ir yra deklaruotas siekis „patvirtinti vienodų muitinio tikrinimo veiksmų užtikrinimo priemones [...], tikrinimo priemones ir prioritetines tikrinimo sritis“, konkrečių priemonių taikymas būtent prekių muitinės vertės kontrolei pačiame SMK (žr. 46–50 str.) ir SMK įgyvendinimo reglamente Nr. 2015/2447 (žr. 36–47 str.) nėra apibrėžtas; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentą (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24; „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 492.

⁷²⁷ Pavyzdžiui, apibrėžiant importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės sistemą, išskiriami tokie elementai kaip sandorio vertės realumo tikrinimas (naudojant palyginamąsias kainas), specifinių rizikos veiksnių nustatymas, procedūriniai kontrolės etapai ir formos, kontrolės organizavimas pasitelkiant sisteminius modelius, žr. Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 110–120.

pačioms reguliuoti šią sritį (kaip ir ankstesniu laikotarpiu iki SMK įsigaliojimo⁷²⁸). Autoriaus nuomone, praktiniu požiūriu tai sukelia realią grėsmę, kad ES muitų teisės nuostatos visose ES valstybėse narėse bus vienodai taikomos ir aiškinamos. Pavyzdžiui, nors tiek SMK (žr. 127–146 straipsnius), tiek jį įgyvendinantis Komisijos reglamentas (ES) Nr. 2015/2447 (žr. 127–146 straipsnius) nenustato jokių specialių ar skirtingų muitinio įvertinimo ir jo kontrolės taisyklių, taikytinų atskiroms importuojamų prekių rūšims, Lietuvos Respublika taiko specialias taisykles importuojamų naudotų automobilių muitinės vertės kontrolei ir nustatymui⁷²⁹, kurios gali būti vertinamos ir kaip galimai neatitinkančios ES muitų teisės nuostatų⁷³⁰. Be to, teisės doktrinoje buvo ne kartą keliamas klausimas ir dėl kitų procedūrinių Lietuvos Respublikoje taikomų prekių muitinės vertės kontrolės nuostatų⁷³¹, kurios suteikė muitinės pareigūnams plačią diskreciją nukrypti nuo sandorio vertės metodo taikymo pirmenybės⁷³². Dėl šios priežasties galima konstatuoti, kad prekių muitinio įvertinimo kontrolės sistema ES turėtų būti reglamentuota detaliau ir labiau unifikuota, o šio teisinio reglamentavimo įtvirtinimas yra svarbus jos plėtros iššūkis.

II.1.8. Kitos importo ir eksporto taisyklės: muitinės procedūros

Pabrėžtina, kad ES, kaip muitų sąjungos, vienas svarbiausių bruožų – bendra muitų teritorija ir bendra užsienio prekybos bei muitų politika, pasireiškia taikant net tik bendrąjį muitų tarifą, bet ir vienodas *muitinės procedūras*. Taigi visos ES valstybės narės prekiauja su trečiosiomis valstybėmis taikydamos ne tik vienodas prekių tarifinio klasifikavimo, kilmės ir vertės nustatymo taisykles, bet ir vienodas muitinės procedūras, kurių taisyklės (taip pat priklausančios muitų teisės normoms), taip pat išdėstytos pagrindiniame teisės akte – Sąjungos muitinės kodekse. Muitinės procedūrų taisyklės yra esminės nustatant muitinės teisės subjektų teises ir pareigas, visų pirma jų teises atlikti veiksmus su į Sąjungos muitų teritoriją įvežtomis prekėmis ir prievolės sumokėti už šias prekes muitus ir kitus importo mokesčius atsiradimo momentą⁷³³. Kitaip tariant, importo ir eksporto muitinės procedūrų taisyklės ES užtikrina prekių pergabenimą per muitinės postą į Sąjungos muitų teritoriją, taip pat prekių priežiūrą, jei to reikalauja atitinkama muitinės procedūra⁷³⁴. Prekėms, įve-

⁷²⁸ Žr., pvz., Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 133–134.

⁷²⁹ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. IB-1026 patvirtintos Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklės“, TAR 29002 (2016).

⁷³⁰ Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 71; Gediminas Valantiejus, „Are the EU Member States Ready for the New Union Customs Code: Emerging Legal Issues On the National Level“, *Economics and Culture* 14, 1 (2017): 66–67.

⁷³¹ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. IB-431 patvirtintos Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklės“, *Valstybės žinios* 70, 2475 (2004).

⁷³² Žr., pvz., Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 725: 33; Gediminas Valantiejus, „Problematic aspects of international trade between the United States of America and the Republic of Lithuania in the Lithuanian judicial practice“, *supra* note, 41: 128; Gintarė Giriūnienė ir kt., *supra* note, 725: 16.

⁷³³ Stanislava Sarapinienė ir Šarūnas Avižienis, *supra* note, 220: 9–11.

⁷³⁴ Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 112. Kita vertus, pastebėtina, kad muitinės procedūrų taisyklės apima ne tik importo operacijas (prekių išleidimo į laisvą apyvartą procedūrą (SMK 77 str.)) ar eksporto operacijas, bet ir sąlyginio nepamokestinamo ekonominį poveikį turinčias arba draudžiamąsias muitinės procedūras, kurias vykdančios Sąjungos

žamoms į ES muitų teritoriją, pildoma atitinkamai muitinės procedūrai skirta muitinės deklaracija, kuri teikiama muitinei. Prekės pristatomos į muitinę kartu nurodant su tomis prekėmis susijusią muitinės deklaraciją. Muitinei pateiktos prekės nuo jų pateikimo iki kol įforminama atitinkama muitinės procedūra yra laikinai saugomos (SMK 5 str. 17 d.)⁷³⁵.

Pagrindinės muitinės procedūros yra⁷³⁶:

- išleidimo į laisvą apyvartą muitinės procedūra: ji suteikia ne Sąjungos prekėms Sąjungos prekių muitinį statusą. Tokių prekių atžvilgiu atliekami prekių importo formalumai, jos apmokestinamos privalomais eksporto mokesčiais;
- prekių eksporto procedūra: leidžia Sąjungos prekes išgabenti iš ES muitų teritorijos;
- prekių vidaus tranzito procedūra: suteikia teisę gabenti ES prekes iš vienos ES muitų teritorijos į kitą, vykstant per trečiosios šalies teritoriją.

Išleidimas į laisvą apyvartą (SMK 77 str.) – tai viena svarbiausių importo muitinės procedūrų, kurią taikant į Bendrijos muitų teritoriją įvežtos ne Bendrijos prekės, pritaikius joms ES bendrosios prekybos politikos priemones, sumokėjus nustatytus muitus ir kitus mokesčius ir atlikus importo formalumus, išleidžiamos į laisvą apyvartą. Asmuo gali jomis disponuoti be jokių apribojimų, prekės gali laisvai judėti visoje Sąjungos muitų teritorijoje. Eksportas – tai muitinės procedūra, kurią taikant Sąjungos prekės, joms pritaikius ES priemones ir atlikus eksporto formalumus, išvežamos iš Sąjungos muitų teritorijos į trečiąsias šalis. Prekių eksporto ir importo apimtys ir struktūros pokyčiai rodo šalies ekonomikos aktyvumą, jos ūkio ir gaminių konkurencingumą pasaulio rinkose, vykdomos užsienio prekybos politikos veiksmingumą. Teigiamas užsienio prekybos balansas pasiekiamas, jeigu šalies eksportas viršija importą, todėl vienas svarbiausių daugelio šalių, ypač nedidelių ir neturinčių gamtinių išteklių, ekonomikos tikslų yra skatinti ir plėtoti eksportą.

Tarptautinėje prekyboje taikomos specialios muitinės procedūros, vadinamos sąlyginio neapmokestinamo ekonominį poveikį turinčiomis muitinės procedūromis arba draudžiamosiomis procedūromis, kurios skatina prekių eksportą ir tranzitą, logistikos paslaugų plėtrą ir užimtumo didinimą⁷³⁷. Joms priskiriama: išorinis tranzitas, muitinis sandėliavimas, laikinasis įvežimas perdirbti, muitinės prižiūrimas perdirbimas, laikinasis išvežimas perdirbti, laikinasis įvežimas. Pagrindinis šių procedūrų požymis yra tai, kad jas taikant prekės sąlygiškai neapmokestinamos mokėtinais importo muitais ir mokesčiais, daugeliu atvejų reikalaujant, kad asmuo pateiktų muitinei potencialiai mokėtinų muitų ir mokesčių dydžio garantiją. Taikant šias muitinės procedūras ne Sąjungos kilmės prekes galima teisės aktų nustatytais sąlygomis laikyti Sąjungos muitų teritorijoje, gabenti per šią teritoriją ir netgi naudoti ar perdirbti šioje teritorijoje nemokant nustatytų importo muitų ir mokesčių.

Ekonominį poveikį turinčios procedūros klasifikuojamos kaip:

---

kilmės prekes galima teisės aktų nustatytais sąlygomis laikyti Bendrijos muitų teritorijoje, gabenti per šią teritoriją ir netgi naudoti ar perdirbti šioje teritorijoje nemokant nustatytų importo muitų ir mokesčių (išorinis tranzitas, muitinis sandėliavimas, laikinasis įvežimas perdirbti, muitinės prižiūrimas perdirbimas, laikinasis išvežimas perdirbti, laikinasis įvežimas), žr. F. H. A. Heijmann ir H. Mulder, *supra* note, 232: 32.

⁷³⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁷³⁶ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8, p. 39–40; Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 112–113.

⁷³⁷ H. A. Heijmann ir H. Mulder, *supra* note, 232: 32.

- išorinis tranzitas: prekių gabenimas iš vienos ES muitų teritorijos į kitą, pateikiant prekes su atitinkamais dokumentais paskirties muitinei;
- muitinis sandėliavimas: suteikia teisę iš principo neribotą terminą laikyti prekes muitinės patvirtintose vietose (muitinės sandėliuose), nereikalaujant mokėti mokesčių; sandėliai yra viešieji ir privatus;
- laikinas įvežimas perdirbti (nemokant mokesčių);
- išvežimas perdirbti;
- muitinės prižiūrimas perdirbimas (muitinės teritorijoje);
- laikinas įvežimas (terminas – 24 mėn., muitai nemokami, jei išvežamos nepakeistos prekės).

Laikinojo įvežimo perdirbti procedūra (SMK 77 str. 1 d. „b“ punktas) yra viena svarbiausių didelę ekonominę naudą suteikiančių ir prekių eksportą skatinančių muitinės procedūrų⁷³⁸. Dėl tarptautinio darbo pasidalijimo, ieškant tarptautinėje darbo rinkoje pigesnės darbo jėgos ir (arba) pigesnių žaliavų, atsiranda poreikis įvežti prekes į muitų teritoriją tik tam, kad su jomis būtų atliktos perdirbimo ar remonto operacijos, kurias atlikus gauti produktai būtų grąžinami atgal, dažniausiai netiekiant jų vidaus rinkai⁷³⁹. Jeigu tokios prekės būtų apmokestinamos importo muitais, tai iš įvežtinių prekių (žaliavų, pusgaminių ir kt.) pagaminti produktai būtų brangesni ir mažiau konkurencingi užsienio rinkose.

Taikant *muitinio sandėliavimo procedūrą* (SMK 310 str.) muitinės sandėlyje leidžiama laikyti ne Sąjungos prekes, neapmokestinant šių prekių importo muitais ir netaikant joms prekybos politikos priemonių, o atskirais atvejais muitinės sandėlyje galima laikyti ir Sąjungos prekes. Muitinio sandėliavimo procedūra paprastai baigiama prekes reeksportavus arba jas išleidus į laisvą apyvartą⁷⁴⁰. Lietuvoje importuojamų prekių srautai į muitinės sandėlius nuo 2005 m. pradėjo didėti, kasmet vidutiniškai padidėdavo apie 2,5 mlrd. litų ir 2008 m. pasiekė 11,853 mln. litų. Šis didėjimas sietinas su verslo plėtra į kitas šalis, prekių srautų didėjimu iš ES valstybių narių ir saugojimu muitinės sandėliuose. Iki eksportavimo į Rytų šalis ieškoma pirkėjų palankiausiomis kainomis, saugomos prekės konsoliduojamos ir paskirstomos gavėjams. Reeksportas iš muitinės sandėlių 2008 m. pasiekė 10 984,4 mln. litų ir, palyginti su 2005 m., padidėjo 3,45 karto. Reeksportas iš muitinės sandėlių plečia prekių eksporto galimybes, naujų rinkų paiešką. Reeksportas iš muitinės sandėlių, be tiesioginės įtakos prekių eksportui, didelę reikšmę turi tokioms Lietuvos logistikos sritims kaip krovininių vežimas ir kitos ekspedicinės paslaugos. Lietuvai įstojus į ES ir padidėjus prekių srautams tarp ES valstybių narių ir NVS šalių, buvo modernizuojami muitinės sandėliai, diegiamos naujos sandėliavimo technologijos ir informacinės sistemos⁷⁴¹.

Akcentuotina, kad pagal SMK 77 ir 79 straipsnio nuostatas įvykdžius atitinkamas muitinės procedūras ar pažeidus jų nuostatas atsiranda skola muitinei (prievolė mokėti mито

⁷³⁸ Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 301–302; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 40.

⁷³⁹ Perdirbimo ar remonto operacijos ES privalo būti atliktos griežtai laikantis nustatytos tvarkos, žr. TT bylą C-11/05, Friesland Coberco Dairy Foods, 2006 E.C.R. I-4285.

⁷⁴⁰ Stanislava Sarapinėnė ir Šarūnas Avižienis, *supra* note, 220: 112–113.

⁷⁴¹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 40–41; Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 112.

mokestį)⁷⁴². Kita vertus, palyginti su Bendrijos muitinės kodeksu, SMK išplečia potencialių skolininkų ratą⁷⁴³, pavyzdžiui, įtraukdama į potencialių skolininkų sąrašą asmenis, kurie „pateikė deklaracijai surašyti reikalingą informaciją ir kurie žinojo arba, yra pagrindo manyti, kad turėjo žinoti, jog tokia informacija yra klaidinga“ (SMK 77 str. 3 d.) bei asmenis, kurie „žinojo arba, yra pagrindo manyti, kad turėjo žinoti, kad muitų teisės aktais nustatyta pareiga“ nebus (nebuvo) įvykdyta (SMK 79 str. 3 dalies „b“ ir „c“ punktai). Autoriaus nuomone, akivaizdu, kad šiame kontekste tapimas skolininku priklauso ne tik nuo objektyvių, bet ir nuo subjektyvių faktorių (žinojimo arba turėjimo žinoti apie muitų teisės aktų pažeidimus). Kita vertus, skolininko apibrėžimas ES muitų teisėje tradiciškai buvo aiškinamas siaurai (implicitiškai) – kaip siekis aprašyti visas įmanomas situacijas, kokios gali būti, ir laikomasi nuostatos, kad jei situacija neatitinka to, kas nustatyta atitinkamuose Bendrijos muitinės kodekso straipsniuose, vadinasi, skola muitinei neatsiranda⁷⁴⁴. Todėl šiuo atveju gali būti keliamas probleminis klausimas, ar subjektyvių elementų naudojimas skolininko sąvokos apibrėžime nelems jos plečiamojo aiškinimo ir taikymo, itin išplečiant skolininkų ratą ir potencialiai įtraukiant į jį bet kurį su muitinės procedūrų vykdymu susijusį asmenį. Nors konkrečią besiformuojančią praktiką šiuo klausimu kol kas sudėtinga įvertinti, pabrėžtina, kad TT dar byloje *Spedition Ulustrans*⁷⁴⁵ yra pabrėžęs, jog bent jau nacionalinės teisės nuostatomis negalima išplėsti skolininkų skaičiaus. Taigi, turėtų būti vadovaujama nuostata, jog tik Sąjungos muitinės kodeksas nustato, kas ir koku atveju yra muitinės skolininkai, o kai yra keli skolininkai, jie atsako solidariai (SMK 84 str.).

II.1.9. Prekybos apsaugos priemonių – antidempingo ir kompensacinių muitų – taikymo ypatumai Europos Sąjungoje

Kaip mokslinėje literatūroje tradiciškai pastebi ES muitų politikos įgyvendinimą nagrinėję autoriai (T. Lyons, E. Lane, V. Rimkus ir kt.), kitas svarbus šios politikos elementas, kuris tiesiogiai susijęs su Sąjungos vidaus rinkos organizavimu, yra *prekybos apsaugos (antidempingo ir kompensacinių) muitų nustatymas*⁷⁴⁶. Šiuos klausimus reglamentuojančių teisės normų paskirtis yra imtis veiksmų prieš nesąžiningos konkurencijos pranašumą, kurį įgijo trečiosios šalies eksportuotojas, dempinguodamas prekes Sąjungos vidaus rinkoje ir taip darydamas žalą Sąjungos pramonei⁷⁴⁷. Reikėtų pastebėti, kad ES teisės nuostatos šioje srityje iš esmės grindžiamos siekiu užtikrinti visuotiną sąžiningą konkurenciją tarptautinėje prekyboje. Šiuo aspektu pripažįstamas dempingo toleravimas netgi tada, kai teikiama

⁷⁴² *Ibid.*

⁷⁴³ Šią aplinkybę pastebi įvairūs SMK nuostatas analizuojantys autoriai, pvz., prof. dr. H.-M. Wolfgang; žr. Hans-Michael Wolfgang and Kerstin Harden, *supra* note, 104: 8.

⁷⁴⁴ TT praktikoje akcentuojama, kad muitinės procedūros privalo būti atliktos griežtai laikantis nustatytos tvarkos, žr. TT bylą C-11/05, Friesland Coberco Dairy Foods v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Noord/kantoor Groningen, *supra* note, 739.

⁷⁴⁵ Byla C-414/02, *Spedition Ulustrans*, *Uluslararası Nakliyat ve. Tic. A.Ş. İstanbul v. Finanzlandesdirektion für Oberösterreich*, 2004 E.C.R. I-08633.

⁷⁴⁶ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 438; David Edward and Robert Lane, *supra* note, 89; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 187.

⁷⁴⁷ Žr., pvz., Francis Snyder, *International Trade and Customs Law of the European Union* (London: Butterworths, 1998).

nauda trečiojoje šalyje gaminančioms ES bendrovėms neatitinka ES ilgalaikių ekonominių interesų⁷⁴⁸. Minėtos nuostatos atsispindi ir SESV 207 straipsnio 1 dalyje, kurioje teigiama, kad *inter alia* „bendra prekybos politika grindžiama [...] prekybos apsaugos priemonėmis, pavyzdžiui, taikytinomis dempingo ar subsidijų atveju“. Pavyzdžiui, ES praktikoje, siekiant kovoti su importu, kuris didėja didelę žalą keliančiu arba galinčiu jį sukelti ES pramonei mastu, tokios priemonės ypač dažnai taikomos prekėms, importuojamoms iš Kinijos Liaudies Respublikos ir Indijos Respublikos (būtent jų atžvilgiu laikotarpiu nuo 2007–2012 m. ES pradėjo daugiausia procedūrų (tyrimų) dėl šių priemonių taikymo)⁷⁴⁹. Antidempingo priemonių taikymas ES reguliuojamas Tarybos reglamentais Nr. 2016/1036 „Dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“⁷⁵⁰. Labai panašus į Antidempingo reglamentą yra Reglamentas Nr. 2016/1037 dėl kompensuojamųjų priemonių, kuris atkartoja PPO sutartį dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių⁷⁵¹.

Mokslinėje literatūroje⁷⁵² skiriamos šios antidempingo priemonės: 1) laikinosios priemonės; 2) antidempingo muitai. Laikinosios priemonės yra laikinieji muitai ir muitų sumokėjimo užtikrinimo priemonės – piniginis užstatas arba garantija, kurie yra lygūs preliminarieji nustatyto antidempingo muto dydžiui, bet ne didesni už laikinai nustatytą dempingo lygį. Be to, taikant laikinasias priemones eksportuotojas gali siūlyti savanoriškai įsipareigoti peržiūrėti kainas arba nutraukti eksportą į nagrinėjamąją teritoriją dempingo kainomis, taip, kad institucijos būtų įsitikinusios, jog žalingas dempingo poveikis yra pašalintas. Šiuo aspektu itin svarbi dempingo sąvoka – ekonomine prasme ji apibrėžiama kaip prekių pardavimas ir paslaugų teikimas⁷⁵³ užsienio rinkose kaina, kuri gerokai mažesnė už vidaus rinkos kainą arba net už savikainą⁷⁵⁴. Nors dempingas mažina sąžiningą laisvąją konkurenciją tarp valstybių (užtikrinant galimybę visiems prekybos partneriams vienodai konkuruoti savo pranašumais) ir yra žalingas dempinguotas prekes perkančioms valstybėms, iki šiol tarptautinėje praktikoje tai yra gana paplitusi konkurencinė priemonė⁷⁵⁵. Jos taikymą lemia tiek siekimas įsigalėti užsienio rinkose tiekiant prekes sumažintomis kainomis, kol vietos gamintojai pasitraukia iš konkurencinės kovos, tiek ir siekis išplėsti gamybą ar realizuoti produkcijos perteklių, kuris atsirado klaidingai įvertinus prekęs paklausą ir pagaminus pernelyg daug prekių⁷⁵⁶. Be to, dempingą gali lemti ir atskirų valstybių subsidi-

⁷⁴⁸ Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 188.

⁷⁴⁹ Vladas Rimkus, „Application of European Union trade defence actions“, from *Practice and research in private and public sector – 2013: 3rd international scientific conference: conference proceedings, April 11–12, 2013*, Daiva Jurevičienė (ed.) (Vilnius: Mykolas Romeris university, 2013), 451.

⁷⁵⁰ „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

⁷⁵¹ „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 557.

⁷⁵² Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 208; Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 109.

⁷⁵³ Pažymėtina, kad teisiniu aspektu dempingas siejamas tik su prekyba prekėmis, neįtraukiant paslaugų, tai numato GATT susitarimo VI straipsnis, žr. Bendrąjį susitarimą „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 16.

⁷⁵⁴ *Ekonomikos terminai ir sąvokos: mokomasis žodynas* (Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1999), 41–42.

⁷⁵⁵ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 190.

⁷⁵⁶ Gediminas Dubauskas, *Ekonomikos ir finansų teorijos* (Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013), 139.

juojamas eksportas, kuris gamintojams suteikia galimybę mažinti parduodamų užsienyje prekių kainas ir sudaro užsienio rinkoje nelygias konkurencines sąlygas⁷⁵⁷.

Taigi importo srautus iš valstybių, kurios taiko dempingo praktiką, sumažina specialių antidempingo priemonių taikymas, kuris apima tiek griežtų importo kvotų nustatymą, tiek ir jau minėtų padidintų antidempingo ir / ar kompensacinių muitų taikymą papildomai apmokestinant įmones, kurios parduoda savo prekes vidaus rinkoje nesąžininga kaina ir sukelia materialinę žalą šalies vidaus gamintojams, kurie konkuruoja toje pačioje rinkoje⁷⁵⁸. Šių priemonių taikymą leidžia PPO teisė: jos apibrėžtos GATT susitarimo VI straipsnyje ir 1994 m. Susitarime dėl antidempingo (sutartis dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo), taip pat 1994 m. Sutartyje dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių⁷⁵⁹ ir jos yra gana plačiai taikomos tiek ES, tiek ir kitose pasaulio valstybėse⁷⁶⁰.

Vadovaujantis nurodytais tarptautiniais teisės šaltiniais, dempingas, kurį nustačius galima taikyti specialius antidempingo muitus, apibrėžiamas kaip:

- veiksmai, kai prekės užsienio rinkose parduodamos žemesne kaina nei vietos rinkoje;
- vienos valstybės prekės pateikimas kitos valstybės prekybai kaina žemesne, negu yra tikroji jų vertė (GATT sutarties VI straipsnis);
- dempingas reiškia mažesnę eksporto kainą nei palyginamoji kaina, esant įprastoms prekybos sąlygoms, už tą pačią ar panašią prekę, skirtą vartoti eksportuojančioje valstybėje (Susitarimo dėl antidempingo 2 str. 2.1 d.). Prekės normali vertė šiuo atveju apibrėžiama kaip eksportuotojo vidaus rinkoje parduodamos tos pačios arba panašios prekės kaina, o jei ji neparduodama – su prekės gamyba ir pardavimu susiję kaštai, pridedant pelno maržą.

Kompensaciniai muitai, kaip antroji dažniausiai taikoma prekybos apsaugos priemonė po antidempingo muitų, apibrėžiama GATT susitarimo VI straipsnyje kaip specialus muto mokestis, renkamas tam, kad būtų kompensuojama už tiesiogiai ar netiesiogiai suteiktą dotaciją ar subsidiją prekei gaminti, perdirbti ar eksportuoti. Tame pačiame straipsnyje pateiktas pagrindinis šio muto taikymo principas: kompensacinis muitas (angl. „*countervailing duty*“), taikomas susitariančiosios šalies prekei, importuojamai į kitos susitariančiosios šalies teritoriją, negali viršyti dotacijos ar subsidijos, kuri buvo tiesiogiai arba netiesiogiai suteikta tokiai prekei gaminti, perdirbti ar eksportuoti, įskaitant ir specialiąją subsidiją, skirtą konkrečiai prekei vežti. Svarbus aspektas yra tai, kad vienu metu importuojančioji šalis gali taikyti tik vieną priemonę: antidempingo arba kompensacinius muitus. Be to, tarptautinėje ekonominėje teisėje pripažįstama, kad šių priemonių nėra tiesioginio pagrindo taikyti, jei neįrodoma, jog sukelia arba gali būti sukurta esminė žala⁷⁶¹.

⁷⁵⁷ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 190.

⁷⁵⁸ Robert C. Feenstra and Alan M. Taylor, *supra* note, 146: 296; Bruce A. Blonigen and Thomas J. Prusa, „The Cost of Antidumping: The Devil is in Details“, *Policy Reform* 6, 4 (2003): 233–245.

⁷⁵⁹ Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties 1 priedas, žr. „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, *supra* note, 215.

⁷⁶⁰ D. Palmet, „Safeguard, antidumping and countervailing duty disputes in the transatlantic partnership: how to control „contingency protection“ more effectively. Transatlantic economic disputes“, from *The EU, the US, and the WTO*, Ernst-Ulrich Petersmann and Mark A. Pollack (eds.) (Oxford: Oxford University Press, 2003), 144; Vladas Rimkus, *supra* note, 749: 448–455.

⁷⁶¹ Algirdas Miškinis, *supra* note, 194: 88.

Tačiau šiuo aspektu reikėtų pažymėti, jog tarptautinės ekonominės teisės doktrinoje ir ekonomikos teorijoje iki šiol nesutariama dėl teisinio ir ekonominio prekybos apsaugos priemonių pagrindimo ir jų taikymo tikslingumo. Vienai iš galimų pozicijų atstovaujantys mokslininkai teigia, kad prekybos apsaugos priemonės reikalingos, kai nėra tarptautiniu mastu sutartų konkurencijos taisyklių⁷⁶². Šiuo požiūriu laikomasi nuostatos, kad teisiniu požiūriu prekybos apsaugos priemonės yra priemonė konkurenciją ribojančios veiklos tarptautiniu mastu sukeltiems padariniams pašalinti, o šiai sričiai turėtų būti taikomi tiek muitų (prekybos) teisės, tiek ir konkurencijos teisės principai⁷⁶³. Kitai pozicijai atstovaujantys mokslininkai, pavyzdžiui, A. Dukgeun ir W. Skin (2011)⁷⁶⁴, A. O'N. Sykes (2003)⁷⁶⁵, H. P. Marvel (1995)⁷⁶⁶, linkę manyti, kad bendros valstybės gerovės požiūriu prekybos apsaugos priemonių (tiek antidempingo, tiek ir kompensacinių muitų) ekonomiškai pagrįsti negalima, jomis galima piktnaudžiauti, kai, vadovaujantis sektorių interesais, siekiama apsisaugoti nuo konkurencingo importo. Trečiajai pozicijai priklauso teorijos, įrodinėjančios, kad prekybos apsaugos priemonės pateisinamos tik jeigu eksportuotojas iš trečiosios šalies gauna naudos iš to, jog šalyje iš viso nėra konkurencijos taisyklių arba jos nelabai veiksmingai įgyvendinamos⁷⁶⁷.

Bet kuriuo atveju, atsižvelgiant į šiuo metu galiojančias ES muitų teisės nuostatas, vadovaujantis Reglamento Nr. 2016/1036 1 straipsnio 1 dalies ir 3 straipsnio 1 dalies nuostatomis⁷⁶⁸, antidempingo muitas gali būti nustatomas bet kuriai ne Sąjungos kilmės prekei, kurią prekybininkas išleidžia į laisvą apyvartą Sąjungoje, sukeldamas žalą Sąjungos pramonei ar grėsmę tokiai žalai atsirasti. Savo ruožtu žalos ar jos grėsmės atsiradimas siejamas (priežastiniu ryšiu⁷⁶⁹) su prekės pardavimu dempingo kaina, t. y. dempingo atvejais: kai eksporto į Sąjungą kaina yra mažesnė nei palyginamoji panašaus produkto kaina įprastomis prekybos sąlygomis eksportuojančioje valstybėje (Reglamento Nr. 2016/1036 1 str. 2 d., 2 str. „Dempingo nustatymas“⁷⁷⁰).

Taigi, apibendrinus galima konstatuoti, jog ES taiko antidempingo priemones esant trims esminėms kumuliatyvioms sąlygoms, jei: (i) nustatomas dempingo egzistavimo faktas; (ii) nustatomas materialinės žalos (ar jos grėsmės) Sąjungos pramonei atsiradimo faktas; c) egzistuoja priežastinis ryšys tarp dempingo ir žalos (ar jos grėsmės) Sąjungos pramonei. Pažymėtina, kad teisės doktrinoje ir ESTT praktikoje atkreipiamas dėmesys į tai, jog nurodytų sąlygų sąrašas iš esmės yra imperatyvus pobūdžio ir baigtinis, akcentuojant,

⁷⁶² Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 188.

⁷⁶³ David Edward and Robert Lane, *supra* note, 89: 914.

⁷⁶⁴ Dukgeun Ahn and Wonkyu Shin, *supra* note, 145: 431–456; H. P. Marvel and E. J. Ray, *supra* note, 145: 1566.

⁷⁶⁵ Alan O. Sykes, *supra* note, 145: 2.

⁷⁶⁶ H. P. Marvel and E. J. Ray, *op. cit.*

⁷⁶⁷ Žr. „Europos Bendrijų komisijos komunikatas. Globalioji Europa: Europos prekybos apsaugos priemonės besikeičiančioje pasaulio ekonomikoje. Žalioji knyga viešosioms konsultacijoms. COM/2006/0763 galutinis“, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:52006DC0763>.

⁷⁶⁸ *Ibid.*

⁷⁶⁹ Žr. Reglamento 2016/1036 5 straipsnio 2 dalį, „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

⁷⁷⁰ *Ibid.*

kad kitų privalomų sąlygų, pavyzdžiui, eksportuotojo kaltės tyčios forma, nebūtina įrodyti⁷⁷¹. Kaip galima pastebėti analizuojant ESTT praktiką ir teisės doktrinoje pateikiamas įžvalgas, pagrindinės antidempingo muitų taikymo teisinės problemos ir yra susijusios su trijų minėtų sąlygų (dempingo fakto, materialinės žalos ir priežastinio ryšio) egzistavimo identifikavimu.

Išskirtinis dėmesys šiame kontekste teiktinas būtent paties dempingo fakto ir su juo susijusių dydžių (dempingo skirtumo arba dempingo maržos) teisingam nustatymui ir jo teisiniam reglamentavimui (apibrėžtam Reglamento 2016/1036 2 str.⁷⁷²). Visų pirma tai sąlygoja ta aplinkybė, kad šis procesas yra kompleksiškas ir apima trijų vertinimų, pagrįstų matematiniais skaičiavimais bei ekonominių duomenų analize, atlikimą – prekės normaliosios vertės nustatymą (jis skiriasi atsižvelgiant į tai, ar eksportuojanti šalis yra rinkos ekonomikos šalis⁷⁷³), prekės eksporto kainos⁷⁷⁴ nustatymą ir eksportuojamo gaminio kainos ir normaliosios gaminio vertės palyginimą⁷⁷⁵. Antra, pastebėtina, kad nuo paskutinio vertinimo – eksportuojamo gaminio kainos ir normaliosios gaminio vertės palyginimo arba dempingo skirtumo (maržos) nustatymo (skaičiavimo)⁷⁷⁶ – tiesiogiai priklauso ir pats galutinių antidempingo muitų dydis: jis negali viršyti dempingo skirtumo (maržos) (žr. Reglamento Nr. 2016/1036 9 str. 4 d.). Dėl šios priežasties galima konstatuoti, kad būtent Reglamento Nr. 2016/1036 2 straipsnyje pateiktos dempingo įvertinimo metodikos tobulinimas, užtikrinant jos objektyvumą, teisingumą ir atitiktį PPO teisei šiuo metu yra esminis antidempingo muitų taikymo reglamentavimo teisinis iššūkis ES⁷⁷⁷, kuris, pasitelkus analizuojamų valstybių pavyzdžius, plačiau nagrinėjamas kitose monografijos dalyse.

Būtina pastebėti, kad procedūriniu požiūriu dempingo bylas tiria Komisija, gavusi Sąjungos pramonės vardu raštu pateiktą skundą (bet kokio asmens). Pateikiant skundą

⁷⁷¹ Žr. bylą T-274/02, Ritek Corp. ir Prodisc. Technology Inc v. Council of the European Union, 2006 E.C.R. II-04305.

⁷⁷² „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

⁷⁷³ Rinkos ekonomikos šalių atveju prekės normalioji vertė nustatoma remiantis prekės pardavimo eksportuojančios šalies vidaus rinkoje kaina arba (jei eksportuojančioje šalyje prekė negaminama / ja neprekiuojama) – remiantis kitų parduotuvėjų arba gamintojų kaina. Ne rinkos ekonomikos šalių atveju prekės normalioji vertė apskaičiuojama pagal trečiosios rinkos ekonomikos valstybės gaminio kainą, žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 192, 195; taip pat žr. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (kodifikuota redakcija) (2016), op. cit. (2 str. 7 d.). Papildomai pažymėtina, kad būtent ne rinkos ekonomikos šalių atvejis yra itin svarbus tyrimo kontekste, kadangi visu tiriamu laikotarpiu ES Kinijos atžvilgiu taikė ne rinkos ekonomikos šalies statusą, žr. šios monografijos II.3.2 ir III.1.1 poskyri.

⁷⁷⁴ Eksporto kaina – tai kaina, faktiškai sumokėta arba mokėtina už produktą, parduodamą eksportuoti iš eksportuojančios valstybės į ES, žr. Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 197; taip pat žr. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (kodifikuota redakcija) (2016), op. cit. (2 str. 8–9 d.).

⁷⁷⁵ Suma, kuria prekės normalioji vertė viršija jos eksporto kainą, vadinama dempingo skirtumu (arba marža), savo ruožtu dempingas gali būti nustatomas tik tuomet, kai dempingo marža yra teigiamas dydis, t. y. normalioji vertė didesnė už eksporto kainą, žr. Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 199.

⁷⁷⁶ Dempingo skirtumo (maržos) procentinio dydžio skaičiavimą, naudojamą antidempingo muitams nustatyti, sąlyginai galima išreikšti formule $((A - B) / D) \times 100$, kur A – prekės normalioji vertė, B – jos eksporto kaina, D – prekės CIF eksporto kaina (eksporto kaina, patikslinta eksportuotojo patirtomis prekės transportavimo ir draudimo išlaidomis); Edmond McGovern, *supra* note, 35: 25.1; Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 199–198.

⁷⁷⁷ Edwin Vermulst, Juhi Dion Sud and Simon J. Evenet, „Normal Value in Anti-Dumping Proceedings against China Post-2016: Are Some Animals Less Equal Than Others?“, *Global Trade and Customs Journal* 11, 5 (2016): 219–221.

būtina pateikti dempingo, žalos ir priežastinio ryšio tarp įtariamo importo dempingo kainos ir įtariamų žalų įrodymus. Tyrimas nepradedamas, jei skundui aiškiai pritariantį Sąjungos gamintojų gamybos apimtis sudaro mažiau nei 25 proc. visų Sąjungos gamintojų, gaminančių panašų produktą, gamybos apimties⁷⁷⁸.

Papildomai atkreiptinas dėmesys, kad, siekiant kompensuoti tiesiogines ar netiesiogines vyriausybės ar kitos valstybinės institucijos subsidijas, skirtas gaminti, eksportuoti ar transportuoti bet kokį produktą, kurio išleidimas į laisvą apyvartą Sąjungoje sukelia žalą, gali būti taikomi ir kompensaciniai muitai⁷⁷⁹. Subsidija turi būti individuali (t. y. turi būti eksporto subsidija arba subsidija tam tikrai įmonei, pramonės šakai ar įmonių grupei). Skundų pateikimo ir tyrimo procedūros yra panašios į tas, kurios numatytos antidempingo muitų taikymą nustatančiuose ES reglamentuose. Kita vertus, praktikoje šie muitai taikomi rečiau⁷⁸⁰, autoriaus vertinimu, tai galima paaiškinti tuo, kad jų taikymo mechanizmas gali būti vertinamas kaip dar sudėtingesnis nei antidempingo muitų, nes yra susijęs su detaliu situacijos trečiojoje valstybėje vertinimu ir specifinių jų ekonominių duomenų (apie subsidijas ir jų panaudojimą prekių eksportui) surinkimu, kurių prieinamumas ES institucijoms yra ribotas. Todėl pagrindinė ir dažniausiai taikoma tarifinė prekybos apsaugos priemonė ES (*inter alia* ir tiriamų valstybių – Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos atžvilgiu) išlieka antidempingo muitai. Šiuo atžvilgiu pažymėtina, kad ES muitų teisėje galioja ir dvigubo prekybos apsaugos priemonių taikymo draudimo principas⁷⁸¹ – nė vienam produktui negali būti taikomi kartu ir antidempingo, ir kompensaciniai muitai, skirti sureguliuoti vieną ir tą pačią situaciją, susidariusią dėl dempingo ar eksporto subsidijavimo (Reglamento Nr. 2016/1036 14 str. 1 d.⁷⁸²).

⁷⁷⁸ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 202–206.

⁷⁷⁹ „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 557 (žr. Reglamento 1 str.).

⁷⁸⁰ Pavyzdžiui, tiriamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) nebuvo identifikuotas nė vienas TT išnagrinėtas ginčas, susijęs su kompensacinių muitų taikymu tiriamoms trečiosioms valstybėms, kita vertus, tokių ginčų buvo užfiksuota anksčiau lyginamuoju laikotarpiu (2000–2010 m.), pavyzdžiui, kategorijoje dėl iš Indijos importuotų prekių, žr. TT bylas T-58/99, Alukandet al. v. Council, 2001 E.C.R. II-2521 ir C-535/06 P, Moser Baer India v. Council, 2009 E.C.R. I-705.

⁷⁸¹ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 53.

⁷⁸² „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

II.2. Europos Sąjungos muitų politikos lygmenys (režimai) ir jų teisinio reglamentavimo ypatumai

II.2.1. Daugiašalis Europos Sąjungos muitų politikos lygmuo

Šiame darbe jau buvo minėta, kad, atsižvelgiant į tai, koku lygmeniu priimami tarptautinė prekybą reguliuojantys sprendimai, taikomų priemonių mastas ir turinys, išskiriama daugiašalė, dvišalė ir vienašalė ES bendrosios prekybos politikos dimensijos (lygmenys, prekybos režimai). Daugiašalė ES bendrosios prekybos politikos dimensija (lygmuo) apima tarptautinę prekybą, vykdomą su trečiosiomis šalimis pagal PPO daugiašalius susitarimus⁷⁸³. Šiuo lygmeniu ES institucijos, atstovaudamos ES valstybėms narėms, dalyvauja PPO derybų raunduose, kuriuose siekiama tobulinti rinkos atvėrimo taisykles, liberalizuoti tarptautinę prekybą veiksmingo pasaulio valdymo kontekste. Priimti susitarimai apima ne tik prekybos prekėmis liberalizavimą, pvz., muitų tarifų sumažinimą, techninių prekybos kliūčių taikymo reglamentavimą, prekybos apsaugos priemonių nustatymą, žemės ūkio produktų rinkos atvėrimą, bet ir su prekyba susijusius susitarimus, tokius kaip prekių muitinis įvertinimas, prekių kilmės taisyklių nustatymas, taip pat tarptautinė prekyba paslaugomis, intelektinės nuosavybės teisių prekyboje reglamentavimas, pagrindinių nuostatų, principų ir taisyklių, privalomų visoms PPO valstybėms narėms, nustatymas. Į tarptautinės prekybos sprendžiamas problemas ES siekia įtraukti jos skatinamas vertybes, tokias kaip aplinkos apsauga, maisto produktų sauga, kultūros įvairovė, pagrindinių darbo standartų įgyvendinimas. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad ES muitų politikos įgyvendinimą reglamentuoja skirtingos teisinės prigimties ir pobūdžio teisės aktai. Akivaizdu, kad imperatyvus teisinis pagrindas tam yra ir pačios SMK nuostatos⁷⁸⁴, kurios numato, jog ES muitų teisės aktus sudaro ne tik nuostatos, priimtose Sąjungos lygiu (SMK 5 str. 2 p. „a“–„c“ papunkčiai), bet ir „tarptautiniai susitarimai, kuriuose yra su muitų teise susijusių nuostatų, tiek, kiek jie taikomi Sąjungoje“ (SMK 5 str. 2 p. „d“ papunktis). Analogiška nuostata pakartota ir Komisijos 2012 m. gruodžio 21 d. komunikate „Muitų sąjungos padėtis“ (COM/2012/0791 final), apibūdinančiame ES muitų sąjungos funkcionavimo perspektyvas⁷⁸⁵ – jo 1.4.2. punkte nurodoma, kad muitų sąjungos funkcionavimui taikytinas taisyklės („išteklius“), be ES teisės aktų ir nacionalinių taisyklių, sudaro ir „tarptautiniai susitarimai“. Atitinkamai pagal šiuos teisės aktus taikomas muitų teisinis reguliavimas gali būti apibūdinamas kaip *daugiašalis* (angl. „multilateral“) *lygmuo*⁷⁸⁶, kuriam būdinga tai, kad, veikdama šiuo lygmeniu, ES taiko tarptautinės muitų teisės šaltinius (tarptautinius susitarimus) ir

⁷⁸³ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 44.

⁷⁸⁴ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁷⁸⁵ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui COM/2012/0791 final, Muitų sąjungos padėtis (2011)“, *supra* note, 561.

⁷⁸⁶ Žr., pvz., Paola Conconi, „The EU's common commercial policy and regional/global regulation“, from *The European Union and Global Governance* (Routledge, 2009), 116; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 44–45. Kai kurie autoriai, pavyzdžiui, prof. T. Lyons, jį apibrėžia tiesiog kaip „tarptautinį lygmenį“ (angl. „international dimension“), kuriame svarbiausiu laikytini PPO susitarimai, žr. Timothy Lyons, *supra* note, 19: 7–8, 14.

dalyvauja atitinkamų tarptautinių muitų reguliuojančių organizacijų (PPO, PMO) veikloje bei jų nagrinėjamų tarptautinių prekybos ginčų dėl muitų sprendimo procedūrose⁷⁸⁷.

Akcentuotina ir tai, kad ES šiuo metu yra didžiausias PPO subjektas, o PPO derybose jai atstovauja Europos Komisija, kuriai įgaliojimus suteikia Taryba. Derybose Komisija dalyvauja atstovaudama visoms ES valstybės narėms ir koordinuodama jų pozicijas⁷⁸⁸, kartu sprendžiamas ir vidinius jų prieštaravimus⁷⁸⁹. Kartu reikėtų pabrėžti, kad ir savo jurisprudencijoje ESTT yra nurodęs, jog ES pakeitė valstybės nares ir perėmė jų tarptautinius įsipareigojimus, susijusius su GATT susitarimu ir kitomis pagrindinėmis tarptautinėmis sutartimis dėl muitų klausimų (pavyzdžiui, susitarimais dėl tarifinio prekių klasifikavimo, Pasaulio muitinių organizacijos steigimo ir kt.)⁷⁹⁰.

Nuo GATT priėmimo 1947 m. iki PPO įsteigimo 1994 m. GATT, o vėliau ir PPO narių skaičius padidėjo nuo 47 iki daugiau kaip 150, o daugiašalė prekybos sistema transformavosi iš bipoliarinės, kurioje vyravo JAV ir ES, į daugiapoliarę. Vis didėjančią reikšmę PPO derybose įgyja tokios didelės besivystančios šalys kaip Brazilija, Kinija, Indija, dėl to daugiašalės derybos tapo sudėtingesnės, reikalaujančios daugiau laiko jas užbaigti. ES išplėtimas taip pat turėjo esminės įtakos Dohos plėtos darbotvarkei, kurioje svarstomos naujausios tarptautinės prekybos reguliavimo iniciatyvos ir siūlymai dėl tolesnio muitų tarifų mažinimo⁷⁹¹. Naujosios ES narės atkakliai gynė savo tradicinius prekybinius ir komercinius interesus, mažiau dėmesio kreipdamos į naujas prekybos politikos problemas, tokias kaip intelektinės nuosavybės apsaugos režimas užsienyje ar finansinių rinkų atvėrimas. Kaip akcentuoja J. Radžiukynas⁷⁹², ankstesniuose PPO derybų raunduose ribotos ES nuolaidos žemės ūkio prekybos srityje dėl nuolatinio Prancūzijos ir kitų šalių priešinosi išardyti ES bendrą žemės ūkio politiką sudarė galimybę ES prekybos partneriams (ypač didelėms besivystančioms šalims) atmesti ambicingus pasiūlymus liberalizuoti jų paslaugų sektorių, sumažinti pramonės prekių muitų tarifus – nors tai tiesiogiai susiję su ES komerciniais interesais. Be to, nuo Urugvajaus raundo pabaigos (1994 m.) PPO vyko ir iki šiol vyksta intensyvi diskusija dėl galimų prekybos ir ne prekybos tikslų sąsajų, ypač dėl aplinkos apsaugos ir darbuotojų teisių. Pavyzdžiui, ar prekybos sankcijos turėtų būti taikomos bendradarbiavimui aplinkos apsaugos politikoje palaikyti ir ar jos turėtų skatinti

⁷⁸⁷ Būtina pastebėti, kad tarptautinius prekybos ginčus dėl su muitais susijusių klausimų, pavyzdžiui, dėl prekių tarifinio klasifikavimo ir Suderintos sistemos konvencijos aiškinimo gali nagrinėti ne tik PPO ginčų sprendimo institucijos, bet ir PMO, žr. Talia Einhorn, *supra* note, 56: 975–977. Kita vertus, atliekant šį tyrimą nebuvo nustatyta tokių tarp ES ir tiriamų trečiųjų valstybių nagrinėtų ginčų dėl muitų, kurie būtų buvę sprendžiami PMO lygmeniu (žr. paaiškinimus monografijos III.1.1–III.1.3 poskyriuose), todėl analizė atliekama tiriant būtent ginčus, nagrinėtus PPO ginčų sprendimo institucijose.

⁷⁸⁸ Formuojant ES daugiašalių derybų poziciją, Taryboje sprendimai tarptautinės prekybos klausimais priimami kvalifikuota balsų dauguma.

⁷⁸⁹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 49.

⁷⁹⁰ Sujungtos bylos 21–24/72, International Fruit Company NV v. Produktschap voor Groenten en Fruit, 1972 E.C.R. 1219, 14–18 punktai; byla 38/75, Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen v. Inspecteur der invoerrechten en accijnzen, 1975 E.C.R.-01439, 16 punktas; bylos 267/81, 268/81 ir 269/81, SPI and SAMI v. Amministrazione delle Finanze dello Stato, 1983 E.U.C:1983:78, 19 punktas.

⁷⁹¹ Žr. „Doha Development Agenda“, European Commission, žiūrėta 2016 m. sausio 5 d., <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/eu-and-wto/doha/>.

⁷⁹² Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 52.

taikyti griežtesnius darbo standartus? Ar PPO turėtų drausti naudoti prekybos sankcijas, siekdama priversti sudaryti ne prekybos susitarimus? Viena vertus, skirtingų politikos dimensijų susiejimas gali leisti PPO narėms pasiekti abipusės naudos keičiantis nuolaidomis sprendžiant skirtingo pobūdžio problemas. Kita vertus, prekybos bendradarbiavimą lemia ir kitos politikos problemos, pavyzdžiui, aplinkos apsauga gali trukdyti įgyvendinti daugiašalį bendradarbiavimą abiejose srityse. Tačiau reikalavimas, kad prekybos liberalizavimas būtų susijęs su darbo ir aplinkos apsaugos standartais, pastaruoju metu vis dėlto įgavo kai kurių išsivysčiusių šalių, *inter alia*, ES valstybių narių palaikymą. Tuo tarpu didžiosios daugumos besivystančių šalių požiūris, priešingai, yra skeptiškas ir priešiškas, šiuos standartus jos traktuoja kaip paslėptą protekcionizmo formą⁷⁹³.

Kaip pažymi daugelis autorių⁷⁹⁴, bet kuriuo atveju PPO susitarimų taisyklės daro tiesioginę įtaką ES muitų teisės aktams ir taisyklėms, reglamentuojančioms muitų apskaičiavimą ir muitinių veiklą. Derybos PPO turi tiesioginį poveikį Europos Sąjungos muitų sistemai – jomis mažinami arba muitų mokesčiai, arba apsaugos priemonės, subsidijos ir tai, akivaizdu, turi tiesioginį poveikį muitų priežiūrai. Pavyzdžiui, derybos GATT 1947 ir vėliau PPO buvo itin svarbios kuriant pagrindines Europos Bendrijos sutarties nuostatas (šiuo metu įtvirtintas SESV) dėl prekybos. Europos Bendrijai (šiuo metu ES) buvo atstovaujama GATT nuo 1960–1961 m. Dilono derybų raundo⁷⁹⁵. Dėl Kenedžio derybų raundo, vykusio 1964–1967 m., kuriame buvo pasiektas esminis tarifų dydžių sumažinimas (protokolą, lėmusį šių tarifų sumažinimą, Taryba patvirtino Sprendimu 411/68 ([1968] OJ L 305/2)), Bendrija galėjo nustatyti bendrąjį muitų tarifą 18 mėnesių anksčiau. Bendrijos nustatytas bendrasis muitų tarifas pakeitė valstybių narių įsipareigojimus, nustatytus GATT. Pavyzdžiui, GATT III straipsnyje (draudžiančiame diskriminuojančius vidaus mokesčius ir taisykles) ir XI straipsnyje (draudžiančiame kiekybinius importo ir eksporto apribojimus esanti nacionalinio režimo sąlyga buvo atspindėta Europos Bendrijos sutarties 90, 28 ir 29 straipsniuose bei juos pakeitusiuose SESV straipsniuose, o VIII straipsnis (skirtas su importu ir eksportu susijusiems mokėjimams ir formalumams) buvo įtrauktas į Europos Bendrijos sutarties 25 straipsnyje numatytų lygiavertio poveikio privalomųjų mokėjimų sąvoką (šiuo metu analogiškos nuostatos perkeltos į SESV turinį). Daug GATT XX straipsnio formuluočių dėl bendrųjų išimčių buvo pažodžiui perimta nustatant Europos Bendrijos sutarties 30 straipsnio leidžiančias nukrypti nuostatas bei atitinkamai į SESV (pakeitusią Europos Bendrijos sutartį po Lisabonos sutarties įsigaliojimo 2009 m.). Be to, GATT VI straipsnis (leidžiantis taikyti antidempingo ir bet kokius kompensacinius muitus) ir XIX straipsnis (dėl kraštutinių priemonių tam tikrų prekių importui) turėjo tiesioginės įtakos ES dempingo, subsidijų ir apsauginių priemonių reguliavimui.

Pagrindinė GATT nuostata yra didžiausio palankumo režimo sąlyga, esanti I straipsnio 1 dalyje. Tačiau laisvosios prekybos zonoje ir muitų sąjungoje, kur tarp valstybių nėra tarifų, didžiausio palankumo režimo sąlygos taikymas reikštų šios naudos taikymą visoms

⁷⁹³ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 52.

⁷⁹⁴ H. A. Heijmann ir H. Mulder, *supra* note, 232: 13; Catherine Barnard, *supra* note, 446: 40; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 17; Michael Lux, *supra* note, 230: 19–20.

⁷⁹⁵ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 14–15.

kitoms PPO narėms. Laisvosios prekybos zonos ar muitų sąjungos nariai tokio ketinimo neturi. Todėl GATT XXIV straipsnis numato svarbią didžiausio palankumo režimo sąlygos išimtį. Jis leidžia kurti muitų sąjungas ir laisvosios prekybos zonas, kurioms didžiausio palankumo režimo principas netaikomas su išlyga, kad tenkinamos tam tikros sąlygos. Laisvosios prekybos zonos ir muitų sąjungos didelį prekybos liberalizavimo laipsnį pasiekia skirtingai elgdamosi su savo prekybos partneriais⁷⁹⁶. Remiantis GATT susitarimo XXIV straipsnio 4 dalimi, tokių susitarimų priimtino pagrindas grindžiamas teorija, kad didesnės liberalizacijos tarp keleto šalių nauda atsvers šių preferencinių susitarimų diskriminacines pasekmes valstybėms, kurios nėra tokių susitarimų šalys⁷⁹⁷. Nors muitų sąjungos sumenkina didžiausio palankumo režimo sąlygos svarbą, valstybės narės ir ES tebėra saistomos PPO nuostatų. Kaip TT pažymėjo *International Fruit* byloje⁷⁹⁸, kai valstybės narės sudarė Romos sutartį, jos buvo įsipareigojusios dėl GATT 1947, o Bendrija (šiuo metu ES) pagal 133 straipsnį prisiėmė funkcijas, būdingas tarifų ir prekybos politikai pasibaigus pereinamajam laikotarpiui. Toliau Teismas dėstė, kad jei Bendrija prisiėmė galias, kuriomis anksčiau naudojosi valstybės narės, PPO nuostatos įpareigoja Bendriją (šiuo metu ES)⁷⁹⁹.

Tačiau toks įpareigojantis poveikis neišplečiamas tiek, kad suteiktų teisių asmenims. Kaip TT teigė *International Fruit* byloje, GATT XI straipsnis (draudžiantis kiekybinius apribojimus) „negali suteikti Bendrijos piliečiams teisių, kuriomis jie galėtų remtis teismuose“⁸⁰⁰. Todėl GATT nuostatomis negali būti remiamasi ginčijant Bendrijos teisės aktų teisėtumą. Šiuo požiūriu Teismas, atrodo, tiesioginį GATT nuostatų taikymą sulygino su teisėtumo peržiūros galimybe ir ją atmetė, nes nebuvo pirmojo⁸⁰¹. Byloje *Vokietija prieš Tarybą*⁸⁰² Teismas nuėjo dar toliau: pareiškęs, kad GATT neturi jokių nuostatų, kuriomis būtų galima remtis teisme, vėliau šį požiūrį jau PPO atžvilgiu patvirtino byloje *Portugalija prieš Tarybą*⁸⁰³. Nepaisant su tiesioginiu taikymu susijusios teismo praktikos, TT akcentavo, kad imsis vertinti Bendrijos priemonių teisėtumą, atsižvelgdamas į PPO taisykles dviem atvejais: pirma, kai Bendrija ketino įvykdyti tam tikrą įsipareigojimą, prisiimtą atsižvelgiant į PPO⁸⁰⁴, ir, antra, kai Bendrijos priemonė pateikia aiškią nuorodą į konkrečias PPO susitarimų nuostatas⁸⁰⁵. Teismas

⁷⁹⁶ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Turkey – restriction on Imports of textiles and Clothing Products, WT/DS34/AB/R. Priimta 1999 m. spalio 22 d.; PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje Turkey – restriction on Imports of textiles and Clothing Products, WT/DS34/R. Priimta 1999 m. gegužės 31 d.; Marise Cremona, „Rhetoric and Retinence: EU External Commercial Policy in a Multilateral Context“, *Common Market Law Review* 38 (2001): 359, 369.

⁷⁹⁷ *Ibid.*, 363.

⁷⁹⁸ Sąjungtos bylos 21-24/72, *International Fruit Company NV v. Produktschap voor Groenten en Fruit*, *supra* note, 790.

⁷⁹⁹ *Ibid.*, 18 punktas.

⁸⁰⁰ *Ibid.*, 27 punktas; Ernst-Ulrich Petersmann, „Application of GATT by Court of Justice of the European Communities“, *Common Market Law Review* 20, 3 (1983): 397; Francis Syder, „The Gatekeepers: The European Courts and WTO Law“, *Common Market Law Review* 40 (2003): 313.

⁸⁰¹ Sąjungtos bylos 21-24/72, *International Fruit Company NV v. Produktschap voor Groenten en Fruit*, op. cit., 8 punktas; Paul Craig, Grainne de Burca, *EU Law: Text, Cases and Materials: 3rd. Ed.* (Oxford: OUP, 2003), 195.

⁸⁰² TT byla C-280/93, *Germany v. Council*, *supra* note, 296, 109 punktas.

⁸⁰³ Byla C-149/96, *Portugal v. Council*, *supra* note, 299, 47 punktas; sąjungtos bylos C-300 ir 392/98, *Parfums Christian Dior SA v. TUK Consultancy BV*, 2000 E.C.R. I-11307, 44 punktas.

⁸⁰⁴ TT byla C-69/89, *Nakajima All Precision Co. Ltd v. Council of the European Communities*, *supra* note, 294.

⁸⁰⁵ TT byla 70/87, *Fediol v. Commission*, *supra* note, 295.

taip pat vėliau praplėtė vienodo aiškinimo doktriną PPO atžvilgiu ir akcentavo, kad aiškinamas Bendrijos teisės aktus jis atsižvelgs į PPO teisę. Todėl, pavyzdžiui, byloje *Vokietija prie Tarybą* Teismas pažymėjo: „Bendrijos sudarytų tarptautinių susitarimų viršenybė Bendrijos antrinės teisės atžvilgiu reiškia, kad tokios nuostatos kiek įmanoma aiškinamos derinant su tais susitarimais.“⁸⁰⁶ Be to, kaip pažymima teisės doktrinoje, ESTT jurisprudencija iš esmės palieka galimybę teisės subjektams kelti klausimą dėl priteisimo nuostolių, padarytų dėl ES veiksmų (ar neveikimo) netinkamai įgyvendinant PPO taisykles⁸⁰⁷.

Taigi nagrinėjant esminius ES bendrojo muitų tarifo taikymo aspektus, fundamentalus klausimas išlieka tai, koks yra santykis tarp PPO teisės (daugiašalio teisinio reguliavimo lygmens) ir aptartų ES muitų teisės bei SMK. Kaip pažymi daugelis autorių⁸⁰⁸, akivaizdu, kad bet kuriuo atveju PPO susitarimų taisyklės daro tiesioginę įtaką ES muitų teisės aktams ir taisyklėms, reglamentuojančioms muitų apskaičiavimą ir muitinių veiklą. Remiantis ES teisės doktrinoje pateikiamomis įžvalgomis⁸⁰⁹, pagrindine ES teisėje įtvirtinta kolizinė norma, kuria remiantis užtikrinama ES muitų teisės atitiktis tarptautiniams susitarimams muitų reguliavimo srityje, šiuo metu galima laikyti SMK 1 straipsnio 2 dalį, kurioje teigiama, kad „Kodeksas taikomas vienodai visoje Sąjungos muitų teritorijoje, *nedarant poveikio tarptautinei teisei bei konvencijoms* (išskirta autoriaus, – *aut. past.*)“. Atskirų autorių (pvz., F. H. A. Heijmann, H. Mulder) nuomone, ši nuostata reiškia, kad tais atvejais, kai tarptautinis susitarimas konkretų klausimą reguliuoja detaliau arba numato griežtesnes nuostatas nei Sąjungos muitinės kodeksas arba kiti su muitais susiję teisės aktai ar direktyvos, teikiama pirmenybė tarptautiniam susitarimui⁸¹⁰. Diskutuotina, kiek ši formulė ir kiek apskritai SMK 1 straipsnyje įtvirtintos taisyklės gali prisidėti sprendžiant šią koliziją ir tiksliai apibrėžti ES ir tarptautinės teisės šaltinių muitų klausimais santykį, juolab kad komentuojamoje normoje nenurodyta, ar ji taikoma visiems be išimties tarptautinės teisės šaltiniams (neatsižvelgiant į jų teisinę prigimtį). Kai kurie autoriai, pavyzdžiui, A. Medelienė⁸¹¹, muitų teisės aktų šaltinių hierarchijoje visas tarptautines sutartis ir konvencijas priskiria aukštesniam lygmeniui ES muitų teisės aktų šaltinių hierarchijoje nei tiesiogiai taikomus ES antrinės teisės aktus (Bendrijos muitinės kodeksą ir kitus jį įgyvendinančius teisės aktus). Kita vertus, dalis autorių (pvz., M. Lux)⁸¹², analizavusių santykį tarp ES muitų teisės ir tarptautinės teisės, yra atkreipę dėmesį į jo sudėtingumą ir į tai, kad, taikant tarptautinės muitų teisės nuostatas bei *inter alia* PPO teisę, ES teisėje laikomasi tiek monistinio, tiek ir dualistinio požiūrio į šias normas.

Pavyzdžiui, vadovaujantis monistiniu požiūriu, pats prisijungimo prie tarptautinės

⁸⁰⁶ TT byla C-280/93, *Germany v. Council*, op. cit., 110–111 punktai.

⁸⁰⁷ Žr., pvz., bylą C-93/02 P *Biret v. Council*, 2003 E.C.R. I-10497, bylą T-19/01 *Chiquita Brands International v. Commission*, 2005 E.C.R. II-315 ir sujungtas bylas C-120/06 P ir C-121/06 P *FIAMM and Others v Council and Commission*, 2008 E.C.R. I-6513.

⁸⁰⁸ F. H. A. Heijmann ir H. Mulder, *supra* note, 232: 13; Catherine Barnard, *supra* note, 92: 40; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 17; Michael Lux, *supra* note, 230: 19–20.

⁸⁰⁹ Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 257.

⁸¹⁰ H. A. Heijmann ir H. Mulder, *supra* note, 232: 14.

⁸¹¹ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 594–595.

⁸¹² Michael Lux, *supra* note, 230: 19.

sutarties faktas laikomas pakankamas, kad jo nuostatos būtų taikomos tiesiogiai ES, jei jie yra gana aiškūs ir tikslūs (pavyzdžiui, tai paprastai taikoma preferenciniams prekybos susitarimams⁸¹³). Kita vertus, įgaliotos ES institucijos gali susieti atitinkamo tarptautinio susitarimo sudarymą su atitinkamų specifinių ES teisės aktų priėmimu (dualistinis požiūris), kaip tai buvo padaryta, pavyzdžiui, dėl Urugvajaus raunde priimtų ir šiuo metu galiojančių PPO susitarimų⁸¹⁴. Atitinkamai doktrinoje, atsižvelgiant į ESTT praktiką⁸¹⁵, sprendžiant šią dilemą gana plačiai akcentuojama takoskyra tarp PPO susitarimų taikymo muitų teisės srityje ir visų kitų tarptautinių sutarčių (konvencijų), kadangi PPO susitarimai *in corpore* nepripažįstami tiesioginio veikimo sutartimis (išskyrus atskiras šių susitarimų nuostatas). Ši diskusija pirmiausia kilo dėl PPO teisės taikymo ESTT byloje, kuriose buvo ginčijamas antrinių ES teisės aktų, nustatančių tarptautinės prekybos ribojimo priemonės, teisėtumas⁸¹⁶. Sprendžiant šį klausimą praktiniu lygiu, ESTT, kaip jau minėta, buvo ne kartą pažymėjęs, kad individualios PPO susitarimų taisyklės nepasižymi tiesioginio veikimo savybe, todėl importuotojas ar eksportuotojas turi teisę remtis PPO įsipareigojimų taisyklėmis tik tais atvejais, kai ES institucija ketino įgyvendinti prisiimtą konkretų įsipareigojimą pagal GATT priimdama teisės aktą, kaip, pavyzdžiui, Antidempingo reglamentą⁸¹⁷, arba kai ES teisės aktai pateikia aiškią nuorodą į GATT teisę⁸¹⁸. Kita vertus, pagal ESTT jurisprudenciją, Bendrijos sudarytų tarptautinių sutarčių (PPO susitarimų) viršenybė antrinės Bendrijos teisės aktų atžvilgiu reiškia tik tai, kad šie teisės aktai turi būti aiškinami tokiu būdu, kuris suderinamas su šiais susitarimais, ypač tais atvejais, kai ES teisės akto taikymo sritis nėra aiški⁸¹⁹. Pabrėžtina, kad teisės doktrinoje šiuo metu yra gana plačiai kritikuojama itin griežta ESTT praktika dėl PPO susitarimų taikymo ir teisės į gynybą užtikrinimo remiantis minėtais susitarimais⁸²⁰ bei nurodoma, kad tokia praktika atveria galimybę visoms ES valstybėms taikyti sankcijas pagal PPO teisę⁸²¹. Kita vertus, dalis autorių yra linkę pateisinti ESTT poziciją, remdamiesi fundamentalia takoskyra tarp PPO susitarimų ir kitų tarptautinių sutarčių (dvišalių ir daugiašalių) muitų klausimais teisinės prigimties – pirmieji nustato tik bendruosius tarptautinės prekybos parametrus, o antrieji veikia pagal šiuos parametrus, jų tikslas yra tarptautinės prekybos su trečiosiomis valstybėmis plėtojimas⁸²². Autoriaus

⁸¹³ Byla 104/81, Hauptzollamt Mainz v. C.A. Kupferberg & Cie KG a.A., *supra* note, 421; byla C-188/91, Deutsche Shell AG v. Hauptzollamt Hamburg-Harburg, *supra* note, 427; byla C-386/08, Brita v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, *supra* note, 349; Generalinės advokatės J. Kokott išvada byloje C-366/10, The Air Transport Association of America and Others, *supra* note, 427, 57, 62 punktai.

⁸¹⁴ Tarybos 1994 m. gruodžio 22 d. sprendimas 94/800/EB dėl daugiašalių derybų Urugvajaus raunde (1986–1994) priimtų susitarimų patvirtinimo Europos Bendrijos vardu jos kompetencijai priklausančių klausimų atžvilgiu, *supra* note, 428.

⁸¹⁵ Byla C-307/99, GT Fruchthandels-gesellschaft mbH v. Hauptzollamt Hamburg-St Annen, *supra* note, 429; C-351/04, Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, *supra* note, 429.

⁸¹⁶ Marco Bronckers, „From Direct Effect to „Muted Dialogue“ – Recent Developments in the European Courts’ Case Law on the WTO and Beyond“, *supra* note, 430: 895–896; Inga Daukšienė, *supra* note, 281: 909.

⁸¹⁷ TT byla C-69/89, Nakajima All Precision Co. Ltd v. Council of the European Communities, *supra* note, 294.

⁸¹⁸ TT byla 70/87, Fediol v. Commission, *supra* note, 295.

⁸¹⁹ Žr., pvz., TT bylą C-280/93, Germany v. Council, *supra* note, 296, 110–111 punktai.

⁸²⁰ Sideek M. Seyad, *supra* note, 301: 108.

⁸²¹ Mathias Herdegen, *supra* note, 4: 271; Jose M. Beneyto, *supra* note, 289: 295.

⁸²² Timothy Lyons, *supra* note, 19.

vertinimu, formali takoskyra tarp PPO teisės ir ES muitų teisės sistemos šiuo metu pamažu transformuojasi Sąjungos teismams vis plačiau pasitelkiant PPO teisę ES muitų teisei aiškinti ar ESTT sprendimuose atsižvelgiant į PPO ginčų sprendimo institucijų praktiką, ir šios tendencijos plačiau nagrinėjamos šios monografijos III skyriuje.

Būtina pastebėti, kad šiuo metu visos analizuojamos BRICS regiono valstybės (Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika) yra PPO narės ir prisijungusios prie Suderintos sistemos konvencijos (1983 m.), reguliuojančios prekių tarifinį klasifikavimą, ir įsipareigojusios taikyti muitus būtent pagal Suderintos sistemos prekių nomenklatūrą (vieningus kodus ir prekių aprašymus)⁸²³. Todėl ES bendroji prekybos ir muitų politika Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos ir Indijos Respublikos atžvilgiu tarifinio prekybos reguliavimo priemonių (muitų) taikymo srityje pirmiausia įgyvendinama daugiašaliu lygiu. Ji remiasi bendraisiais PPO principais, tokiais kaip didžiausio palankumo prekyboje principas ir kiekybinių apribojimų panaikinimas, bei kitomis PPO susitarimų nuostatomis, ypač įvertinus ir skirtingas BRICS valstybių narystės sąlygas PPO (apibrėžtas Prisijungimo prie PPO protokoluose), kurios šiuo metu (vertinant iš praktinių pozicijų) daro didžiausią įtaką aptariamų šalių tarpusavio prekybos reguliavimui⁸²⁴. Skirtingai nuo tarptautinės prekybos dvišalio režimo, taikomo pagal laisvosios prekybos ir ekonominio bendradarbiavimo sutartis su tokiomis valstybėmis kaip Meksika, Viduržemio jūros baseino šalys, Argentina, Brazilija, Paragvajus ir Urugvajus, ES prekybos su Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika reglamentavimui specialių dvišalių tarptautinių susitarimų nėra sudaryta (vyksta tik derybos arba diskusijos dėl jų sudarymo (Kinijos Liaudies Respublikos, Indijos Respublikos atžvilgiu))⁸²⁵.

II.2.2. Dvišalis Europos Sąjungos muitų politikos lygmuo

Kaip jau buvo minėta, šis ES muitų politikos lygmuo ES ir tiriamų BRICS regiono valstybių tarpusavio santykiuose svarbus tuo, kad šiuo metu vyksta ar pastarąjį dešimtmetį vyko ES ir atitinkamų trečiųjų valstybių derybos dėl laisvosios prekybos sutarčių sudarymo. Akcentuotina, kad šiuo klausimu SESV 217 straipsnis nustato, jog ES su viena ar keletu trečiųjų valstybių ar tarptautinių organizacijų gali sudaryti susitarimus, įsteigti asociaciją, numatančią abipuses teises ir pareigas, bendrą veiklą ir specialią tvarką. Kaip matyti, čia nėra apibrėžtas tokių sutarčių turinys. Jų sudarymo praktika parodė, kad, palyginti su kitomis ES sutartimis, jos yra plačiausios apimties ir jomis atitinkamai nustatomi glaudžiausi

⁸²³ „List of Contracting Parties to the HS Convention and countries using the HS“, World Customs Organization, žiūrėta 2018 m. sausio 15 d., http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/nomenclature/overview/hs-contracting-parties/list-of-countries/countries_applying_hs.pdf?db=web.

⁸²⁴ Zheng Lu, Tianqin Yan and Xiang Deng, „EU-China Economic Relations: Interactions and Barriers“, *Review of European Studies* 6, 4 (2014): 14–15, 19–20; „EU welcomes Russia's WTO accession after 18 years of negotiations“, European Commission, žiūrėta 2018 m. sausio 5 d., http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-906_en.htm?locale=en; Mark Wu, „Rethinking the Temporary Breach Puzzle: A Window on the Future of International Trade Conflicts“, *The Yale Journal of International Law* 40 (2015): 146–47; „Trade Policy>Countries and regions>India“, European Commission, žiūrėta 2018 m. sausio 5 d., <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/india/>.

⁸²⁵ European Commission, *Trade for all: Towards a more responsible trade and investment policy* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014), 5, 32.

ES ir kitos šalies ryšiai. Tai gali būti ir ES ir trečiosios valstybės, ateityje tapsiančios ES nare, sutartis. Šios sutartys, be preferencinių prekybos susitarimų, kurie apima laisvosios prekybos erdvės tarp susitariančių šalių sukūrimą, numato ir bendradarbiavimą ekonomikos bei politikos srityse. Derybos dėl Sąjungos ir trečiųjų šalių arba tarptautinių organizacijų susitarimų vedamos ir susitarimai sudaromi SESV 218 straipsnyje išdėstyta tvarka. Laikydami šios tvarkos, Taryba visais atvejais sprendžia kvalifikuota balsų dauguma. Tačiau ji sprendžia vieningai, kai susitarimas priklauso sričiai, kurioje Sąjungos aktams priimti reikia balsų vieningumo, taip pat ir sudarant asociacijos susitarimus ir susitarimus su valstybėmis kandidatėmis. Dėl šių sutarčių derasi Komisija, kuri gauna Tarybos mandatą. Akcentuotina, kad viena esminių ES bendrosios prekybos politikos tendencijų ir prioritetų nuo 2004 m. buvo išorės santykių su trečiosiomis valstybėmis plėtra ir glaudesnės integracijos Europoje užtikrinimas⁸²⁶. Šie aspektai pabrėžiami tiek strateginiu lygmeniu⁸²⁷ (pvz., Komisijos komunikate Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Muitų sąjungos padėtis“, kuriame apibrėžiama tolesnė ES, kaip muitų sąjungos, funkcionavimo strategija), tiek ir praktiniu lygiu, ESTT praktikoje, akcentuojant būtinybę aiškinti ES teisę atsižvelgiant į ES integracinius tikslus⁸²⁸.

ES, įgyvendindama Bendrąją prekybos ir muitų politiką, plėtoja ekonominius ir prekybinius santykius su trečiosiomis šalimis, sudarydama muitų sąjungos sutartis, asociacijos sutartis, laisvosios prekybos sutartis arba taikydama vienpuses preferencines priemones – Bendrųjų preferencijų sistemą. Tokia skirtingų ES taikomų prekybos režimų sistema dar vadinama „preferencijų piramide“⁸²⁹, jai apibrėžti taip pat tradiciškai buvo pasitelkiamas koncentrinis apskritimų modelis, kuriame toliausiai nuo centro esantys susitarimai nustato mažiausiai glaudžius santykius⁸³⁰. Šios sistemos pagrindu skatinami lengvatas gaunančių šalių, su kuriomis sudaryti tam tikri susitarimai, gamintojai, t. y. skirtingoms šalims nustatomos skirtingos prekybos ir muitų sąlygos. Svarbu pažymėti, kad nors toks teisinis reguliavimas gali kelti klausimų dėl nevienodo atskirų valstybių traktavimo pagrįstumo, šiuo klausimu ESTT yra išaiškinęs, kad Bendrijos teisėje nėra įtvirtinta bendro principo, kuris įpareigotų Bendriją jos išoriniuose santykiuose užtikrinti vienodą trečiųjų valstybių traktavimą visais atžvilgiais, įskaitant ir vienodą su jomis komercinius santykius palaikančių prekybininkų vertinimą⁸³¹. Kitaip tariant, ESTT praktikoje iš esmės pripažinta, kad skirtingas požiūris į trečiąsias valstybes yra suderinamas su ES teise.

Šiuo aspektu mokslinėje literatūroje išskiriami keli dvišaliai ES bendrosios prekybos politikos režimai, įgyvendinami skirtingų susitarimų tarp ES ir trečiųjų valstybių pagrindu.

⁸²⁶ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 200.

⁸²⁷ „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui COM/2012/0791 final, „Muitų sąjungos padėtis“, *supra* note, 561.

⁸²⁸ Žr., pvz., bylą C-265/03, Simutenkov v. Ministerio de Educacion y Cultura, Real Federacion Espanola de Futbol, 2005 E.C.R. I-2579, 27 punktą.

⁸²⁹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 53–54.

⁸³⁰ William J. Davey, P.J.G Kapteyn and P. VerLoren van Themaat, *supra* note, 518: 1328.

⁸³¹ Žr. bylą C-122/95, Germany v. Council, *supra* note, 399, 56 punktą; C-52/81, Faust v. Commission, 1982 E.C.R. 3745, 2 punktą; sujungtas bylas C-364/95 ir C-365/95, T Port v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas, 1998 E.C.R. I-1023, 76 punktą; T-333/00, Rougemarine SARL v. Commission, 2002 E.C.R. II-2983, 35 punktą.

Šie susitarimai gali būti klasifikuojami tiek geografiniu aspektu (susitarimai su Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybėmis (Norvegija, Šveicarija ir Islandija), susitarimai su Vakarų Balkanų šalimis, susitarimai su Viduržemio jūros šalimis ir susitarimai su kitomis šalimis⁸³²), tiek ir teisiniu aspektu, t. y. pagal jų teisinę prigimtį ir aiškinimo bei taikymo ypatumus: Europos ekonominės erdvės susitarimas; asociacijos susitarimai; bendradarbiavimo, prekybos ir plėtros susitarimai; bendradarbiavimo susitarimai; partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimai, prekybos ir bendradarbiavimo susitarimai⁸³³. Kita vertus, vienas pagrindinių klasifikavimo kriterijų gali būti laikomas ir atitinkamuose susitarimuose apibrėžiamų integracijos priemonių glaudumas, remiantis šiuo kriterijumi išskiriami ES muitų sąjungos susitarimai su trečiosiomis valstybėmis, ES asociacijos sutartys su trečiosiomis valstybėmis, ES laisvosios prekybos sutartys (dvišaliai preferenciniai susitarimai) ir ekonominės partnerystės susitarimai tarp ES ir trečiųjų valstybių⁸³⁴.

Tarp svarbiausių tokio pobūdžio susitarimų, numatančių glaudžiausias ES ir trečiųjų valstybių integracijos tarptautinės prekybos ir muitų srityje priemones, paminėtina sutartis dėl muitų sąjungų su Turkija, Andora ir San Marinu įkūrimo⁸³⁵. 1995 m. Europos Bendrijos pasirašė prekybos pramoninėmis prekėmis, išskyrus akmens anglis ir plieną, muitų sąjungos sutartį su Turkija. 1996 m. sausio 1 d. įsigaliojusi ES ir Turkijos muitų sąjungos sutartis nustatė laisvąją prekybą muitų sąjungos viduje ir bendrą išorinį prekybos režimą. Turkijos kilmės ir trečiųjų šalių prekės, išleistos į laisvą apyvartą Turkijoje, pateikus ATR judėjimo sertifikata, gali laisvai judėti į ES ir atvirkščiai⁸³⁶. Svarbu pažymėti, kad, siekiant išvengti prekybos iškraipymo, prieš pasirašant ES ir Turkijos muitų sąjungos sutartį, turėjo būti suvienodinti ES ir Turkijos muitų prekybos pramoninėmis prekėmis su trečiosiomis šalimis tarifai. Prekyboje žemės ūkio produktais taikoma ES ir Turkijos laisvosios prekybos sutartis. ES muitų sąjungos sutartis, įtvirtinanti laisvą pramoninių prekių, klasifikuojamų Kombinuotosios nomenklatūros (toliau – KN) 26–97 skyriuose, prekybą, sudaryta su Andoros Kunigaikštyste, išskyrus KN 1–25 skyrių pozicijose ir klasifikuotus žemės ūkio produktus, kuriems taikomas preferencinis susitarimas. ES muitų sąjungos sutartis, numatanti prekybą visomis prekėmis, išskyrus akmens anglis ir plieną (šioms prekėms preferencinis susitarimas netaikomas), sudaryta ir su San Marino Kunigaikštyste.

Itin glaudūs ES ir trečiųjų šalių ryšiai numatyti ir asociacijos sutartimis, kurių aprėptis labai plati. Jose, be laisvosios prekybos sąlygų, įtvirtinami ekonominio bendradarbiavimo, techninės ir finansinės pagalbos, intelektinės nuosavybės apsaugos, konkurencijos ir kt. bei politinio dialogo klausimai. Šios sutartys įgavusios keletą formų ir yra skirtingų pavadinimų. Pagal asociacijos sutarčių sudarymo tikslą galima išskirti du jų tipus: pasirengimo narystei asociacijos sutartis ir plėtros asociacijos sutartis. Teisiniu požiūriu šių asociacijos

⁸³² Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 671–672.

⁸³³ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 200213.

⁸³⁴ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 54.

⁸³⁵ *Ibid.*, taip pat žr. Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 672.

⁸³⁶ Šie ES – Turkijos muitų sąjungos sutarties taikymo aspektai buvo ne kartą akcentuoti ir ESTT praktikoje, preziumuojant, kad minėta sutartis pasižymi tiesioginio taikymo savybe, žr., pvz., bylas C-171/01, Wahlergruppe Gemeinsam Zajedno/Birlikte Alternative und Grune GewerkschafterInnen/UG, 2003 E.C.R. I-4301 ir T-367/03, Yedas Tarim ve Otomotiv Sanayi ve Ticaret AS v. Council and Commission, 2006 E.C.R. II-873.

sutarčių taikymo praktikoje pripažinta, kad minėtos sutartys asocijuotose valstybėse turėtų būti taikomos tiesiogiai, kaip ir ES valstybėse narėse⁸³⁷. Tai reiškia, kad jos sukuria teises ir pareigas nacionalinės teisės subjektams – fiziniams ir juridiniams asmenims.

Pasirengimo narystei asociacijos sutarčių grupei priklauso sutartys, kuriose paminėta asocijuotųjų valstybių narystės ES perspektyva, todėl pagrindinis jų tikslas – padėti toms valstybėms tinkamai pasirengti narystei. Šiuo metu tą pačią paskirtį atitinka stabilizacijos ir asociacijos sutartys su Vakarų Balkanų šalimis⁸³⁸. Laikinosios sutartys sudarytos su Albanija (2006), Juodkalnija, Bosnija ir Hercegovina (2007), o su Serbija sutartis pasirašyta. Sutartys turi tikslą ateityje sukurti laisvosios prekybos tarp ES ir Vakarų Balkanų šalių erdvę, liberalizuoti prekybą prekėmis, apsaugoti intelektinę nuosavybę. Jose taip pat numatyta panaikinti visas kitas muitams lygiavertes rinkliavas, renkamas už prekių judėjimą ties valstybių sienomis, per kiekvienoje sutartyje nustatytą laikotarpį panaikinti muitus pramoninėms prekėms. Sutartyse taip pat apibrėžtos specifinės prekių muitinės kilmės taisyklės, pagal kurias taikomos muitų lengvatos⁸³⁹.

Dėl geografinio artumo, istorinių ir kultūrinių ryšių bei dabartinių ir būsimų migracijos srautų Viduržemio jūros šalys yra ypač svarbios ES prekybos partnerės. Būtent todėl Viduržemio jūros regionas yra vienas svarbiausių Europos Sąjungos prioritetų išorės santykių srityje. Atitinkamai asociacijos sutartys sudarytos su Viduržemio jūros regiono Magrebo (Alžyras, Marokas, Tunisas) ir Mašreko (Egiptas, Jordanija, Libanas, Sirija) šalimis, Izraeliu, Palestina. Jos sudaromos vykdam 1995 m. Barselonos deklaraciją ir siekiant sukurti Europos ir Viduržemio jūros šalių laisvąją prekybos erdvę Viduržemio jūros regione, iš esmės liberalizuoti ES ir Viduržemio regiono šalių tarpusavio prekybą⁸⁴⁰. Visose šiose sutartyse numatyta per atitinkamus pereinamuosius laikotarpius įkurti pramoninių prekių laisvosios prekybos zonas bei taikyti žemės ūkio produktams abipusės prekybos nuolaidas. Pagal šias sutartis ES panaikina pramoninių prekių importo muitus nuo sutarčių įsigaliojimo datos, o Maroko ir Tuniso rinkoms visiškai atverti numatyti 12 metų pereinamieji laikotarpiai. Tokių laikotarpių nenumato ES ir Izraelio Asociacijos sutartis, pagal ją abi šalys visiškai liberalizuoja pramoninių prekių prekybą nuo sutarties įsigaliojimo datos⁸⁴¹. Šių asociacijos sutarčių turinį paprastai sudaro ES laisvosios prekybos sutarčių nuostatos, papildytos bendradarbiavimą beveik visose visiškai ar dalinei Europos Sąjungos kompetencijai priklausančiose srityse reglamentuojančiomis nuostatomis. Jos įsteigia bendras institucijas, atsakingas už sutarties vykdymo priežiūrą: Asociacijos tarybą, Asociacijos komitetą ir Parlamentinį komitetą⁸⁴².

ES preferenciniai (laisvosios prekybos) susitarimai, kaip specifinė ES dvišalio prekybos režimo forma, nenustato tokių glaudžių integracijos priemonių ir tokių plačių teisių

⁸³⁷ Byla C-192/89, S. Z. Sevince v Staatssecretaris van Justitie, 1990 E.C.R. I-03461.

⁸³⁸ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 59; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 205.

⁸³⁹ *Ibid.*

⁸⁴⁰ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 61.

⁸⁴¹ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 207.

⁸⁴² Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 62.

asmenims kaip asociacijos susitarimai, o jų aiškinimui taikomi skirtingi kriterijai⁸⁴³. Dvišalius preferencinius susitarimus⁸⁴⁴ ES sudaro su trečiosiomis valstybėmis, siekdamas liberalizuoti prekybą, sumažinti arba visiškai panaikinti muitus. Šiose sutartyse nustatomi prekių preferencinių muitų tarifai tarpusavio prekyboje, apibrėžiamos sąlygos ir taisyklės, kurias įgyvendinus prekės įgyja tos šalies kilmės statusą, kuris užtikrina atitinkamo prekybos režimo ir importo muto taikymą. Dvišalėse derybose susitariama dėl muitų sumažinimo arba jų panaikinimo į abi susitariančias šalis, abi derybų proceso šalys siekia savo šalies prekybai palankių kompromisinių sprendimų.

Taigi laisvosios prekybos sutartis ES sudaro su trečiosiomis valstybėmis, siekdama plėtoti prekybą tarp susitariančių šalių, sumažinti arba visiškai panaikinti susitariančių šalių kilmės statusą įgijusių prekių muitus. Dvišalėse derybos pasiekti susitarimai dėl muitų sumažinimo ar jų panaikinimo abiem susitariančioms šalims pateikiami konkrečiuose laisvosios prekybos sutarties prieduose. Sutarties prieduose nustatoma: a) kokioms prekėms pagal KN taikomi sumažinti arba nuliniai muto tarifai, preferencinės importo į abi susitariančias šalis kvotos; b) tvarkaraštis, kuriuo vadovaujantis laipsniškai per nustatytą laikotarpį bus panaikinami baziniai importo į abi susitariančias šalis muitai; c) protokole dėl Prekių kilmės ir administracinio bendradarbiavimo ir jo II priede „Kilmės taisyklės“ pateikiamas sąvokos „produktų kilmė“ apibrėžimas ir kitos pagrindinės nuostatos: kumuliacija, netinkamo apdirbimo operacijos, tiesioginio transportavimo taisyklė, tolerancijos principas, kilmės įgijimo taisyklių sąrašas, nustatomos kilmės įrodymo dokumentų išdavimo sąlygos ir administracinio bendradarbiavimo metodai⁸⁴⁵.

Su trečiosiomis valstybėmis sudarytose laisvosios prekybos sutartyse ES praktiškai panaikina importuojamų pramoninių prekių muitus arba nustato pereinamąjį laikotarpį. Kadangi sumažinti ar nuliniai muto tarifai taikomi tik susitariančių šalių kilmės prekėms, kilmės taisyklių, laikomų bendrosios prekybos priemone, nustatymas yra abiejų šalių derybų objektas. Preferenciniai muitai taikomi importuojamoms prekėms, pateikus prekės preferencinės kilmės sertifikatą, patvirtinantį, kad prekės pagamintos ir kilusios iš valstybių arba jų grupių, su kuriomis sudarytos preferencinės (lengvatinės) prekybos sutartys arba susitarimai⁸⁴⁶.

Šiuo požiūriu itin svarbi yra preferencinių prekybos susitarimų kategorijai priskirtina ES ir Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) šalių, t. y. Islandijos, Lichtenšteino, Šveicarijos ir Norvegijos, 1972 m. sudaryta laisvosios prekybos sutartis išplėsta į Europos

⁸⁴³ Pavyzdžiui, ESTT praktikoje pažymėta, kad, skirtingai nuo laisvosios prekybos susitarimų su trečiosiomis valstybėmis, asociacijos susitarimų turinys aiškinamas laikantis ES steigimo sutarčių nuostatų ir ES teisės reikalavimų, kadangi jų tikslas yra palaipsniui užtikrinti susitarimuose numatytų priemonių atitikti ES teisei, žr., pvz., bylą 17/81 Pabst & Richarz KG v. Hauptzollamt Oldenburg, 1982 E.C.R. 1331; sujungtas bylas C-114/95, C-115/95, Texaco A/S and ors v. Middelbart Havn and ors, 1997 E.C.R. I-4263, 27–33 punktai; bylą C-163/90, Administration des Douanes et Droits Indirects v. Leopold Legros, 1992 E.C.R. I-4624, 26–27 punktai; išvadą 1/91, 1991 E.C.R. I-06079, 13–29 punktai.

⁸⁴⁴ Pažymėtina, kad kai kurie autoriai, pavyzdžiui J. Radžiukynas (2011), išskiria ir vienašalius preferencinius susitarimus, būtent ES bendrųjų preferencijų sistemą (bendrųjų lengvatų sistemą), pagal kurią taikomos lengvatos atskirų besivystančių valstybių importuojamiems produktams, tačiau ši sistema yra pagrįsta ne tarptautinių susitarimų su trečiosiomis šalimis sudarymu, bet vienašališkais ES sprendimais, kurie negali būti laikomi tarptautinėmis sutartimis (susitarimais), žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 55.

⁸⁴⁵ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 55, 77.

⁸⁴⁶ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 672; Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 276.

ekonominės erdvės sutartį (toliau tekste – EEE) (angl. EEA), kuri įsigaliojo 1994 m. sausio 1 d. Pagal šią sutartį ES bendroji rinka išplėsta į tris ELPA šalis, išskyrus Šveicariją, kuriose galioja tos pačios pagrindinės jos taisyklės (ES *acquis*), apimančios vadinamąsias pagrindines keturias laisves (laisvą prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimą), ir konkurencijos taisyklės, o tarpusavyje prekiaujančioms susitariančioms šalims nustatyti nulinės arba tik tam tikroms prekėms sumažintos muitų normos. Šveicarija neprisijungusi prie EEE sutarties, todėl jos prekyba su ES grindžiama dvišale laisvosios prekybos sutartimi⁸⁴⁷. Analizuodamas EEE sutarties teisinę prigimtį ESTT yra konstatavęs, kad ši tarptautinė sutartis numato aukštą integracijos laipsnį ir kelia toliau siekiančius tikslus ne įprastinės laisvosios prekybos sutartys, todėl ji gali būti tiesiogiai taikoma ir aiškinama pasitelkiant ES teisės nuostatas, pavyzdžiui, paties ESTT praktiką, kuri buvo suformuota dar įsigaliojant šiai sutarčiai⁸⁴⁸. Kita vertus, kaip ESTT išaiškino išvadoje 1/91⁸⁴⁹, EEE sutarties sudarymas jos šalių atžvilgiu nereiškia jokių suverenių teisių perdavimo, t. y. EEE sutartis nesukuria jokios naujos teisinės bendrijos, neįteisina bendros prekybos politikos ar muitų sąjungos sukūrimo; EEE sutartyje, kaip ir kitose laisvosios prekybos sutartyse, apibrėžtas reikalavimas įrodyti prekių muitinę kilmę. Pažymėtina, kad ES ir ELPA šalių laisvosios prekybos sutartis turi teigiamą poveikį Lietuvos Respublikos užsienio prekybai, apimtis su ELPA šalimis nuolat didėjo, o prekybos prekėmis balansas nuolat teigiamas⁸⁵⁰.

ES laisvosios prekybos sutartys sudarytos taip pat su Meksika, Čile, PAR, Farerų salomis⁸⁵¹. Laisvosios prekybos sutartis su Meksika, įsigaliojusi 2000 m. liepos 1 d., numato liberalizuoti ir pramoninių, ir žemės ūkio prekių prekybą. ES netaiko importo muitų pramoninėms prekėms, o daugeliui žemės ūkio gaminių panaikinti 2008 m. Meksika iš ES importuojamų pramoninių prekių importo muitus panaikino 2007 m. sausio 1 d., o daugelio žemės ūkio prekių importo muitai turėjo būti panaikinti tik 2010 m. Kai kuriems žemės ūkio bei žuvų produktams ir ES, ir Meksika taikė tarifines kvotas. ES ir Pietų Afrikos Respublikos prekybos ir bendradarbiavimo sutartis, įsigaliojusi 2000 m. sausio 1 d., numato esminį dvišalės prekybos liberalizavimą per atitinkamus pereinamuosius laikotarpius, t. y. ES savo rinką atvėrė per 10 metų, o Pietų Afrikos Respublika – per 12 metų pereinamąjį laikotarpį. ES siekia glaudžiau bendradarbiauti su Lotynų Amerikos ir Karibų jūros baseino šalimis. Laisvosios prekybos sutartis sudaryta su Čile, be to, ES 2000 m. atnaujino derybas su MERCOSUR⁸⁵² šalimis dėl dvišalių Asociacijos sutarčių, nustatysiančių palankesnes prekybos sąlygas, sudarymo. ES pastaruoju metu taip pat pradėjo naują laisvosios prekybos susitarimų seriją⁸⁵³, įskaitant Pietų Korėją, Indiją, Singapūrą ir Vietnamą. ES derybos su Pietų Korėja ir Singapūru yra užbaigtos bei suartys pasirašytos, o su kitomis vyksta derybos.

⁸⁴⁷ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 202–203.

⁸⁴⁸ Byla T-115/94, Opel Austria GmbH v. Council, 1997 E.C.R. II-39, 107 punktas.

⁸⁴⁹ Žr. TT išvadą 1/91, EEA, *supra* note, 843, 20 punktas.

⁸⁵⁰ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 56.

⁸⁵¹ *Ibid.*, 57, 64–65.

⁸⁵² Pietų Amerikos šalių muitų sąjunga (isp. „Mercado Común del Sur“; MERCOSUR).

⁸⁵³ Šių ES iniciatyvų teisinis pagrindas yra ES Komisijos komunikatas COM (2006) 567 final „Globali Europa – konkurencija pasaulyje“, žiūrėta 2016 m. sausio 5 d., <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0567:FIN:en:PDF>.

Kaip atskiras ES bendrosios prekybos politikos dvišalio lygmens elementas išskiriamos ir ekonominės partnerystės sutartys su ES ir Afrikos, Karibų jūros bei Ramiojo vandenyno baseino šalimis (AKR (angl. ACP) valstybėmis). ES ir Afrikos, Karibų jūros bei Ramiojo vandenyno baseino šalys AKR – buvusios ES valstybių narių kolonijos – sudarė Partnerystės susitarimą (angl. „*Economic-Partnership Agreement*“; EPA). Šis susitarimas pasirašytas 2000 m. birželio 23 d. Benine su 77 AKR valstybėmis, kitaip jis dar vadinamas Kotonu susitarimu. Tai ambicingiausias ir išsamiausias besivystančių ir išsivysčiusių šalių pasirašytas susitarimas. Jos pirmakė Lomės konvencija pirmą kartą pasirašyta 1975 m. Togo sostinėje Lomėje. Iki Kotonu sutarties ES pagal Lomės konvenciją minėtų šalių pramoninėms prekėms, perdirbtiems žemės ūkio ir žuvų produktams vienašališkai taikė 0 proc. importo maito tarifą⁸⁵⁴. Naujajame Kotonu susitarime ES ir AKR valstybių prekybiniai santykiai reguliuojami atsižvelgiant į tolesnės AKR valstybių integracijos į pasaulio prekybos sistemą perspektyvą. Kotonu susitarimu siekiama skatinti ir spartinti ekonominę, kultūrinę ir socialinę AKR šalių plėtrą ir stiprinti bei įvairinti jų santykius su ES ir jos valstybėmis narėmis, taikant solidarumo principą ir atsižvelgiant į bendrus interesus. Jis aprėpia tvaraus vystymosi ir AKR šalių įtraukimo į pasaulio ekonomiką klausimus, taip pat kovą su skurdu, žmogaus teises, demokratijos plėtrą, politinį dialogą, migraciją⁸⁵⁵. Akcentuotina, kad ESTT praktikoje nurodytų susitarimų nuostatos tradiciškai pripažįstamos kaip pasižyminčios tiesioginio taikymo savybe⁸⁵⁶.

Pažymėtina, kad Kotonu susitarimas nesuteikia AKR valstybėms visiškai laisvos prieigos prie ES vidaus rinkos: pagal šį susitarimą taikomos tik ES muitų lengvatos. Tad prekybos požiūriu ankstesnę universalią lengvatinę AKR šalių prieigą prie ES rinkos numatoma pakeisti abipusiais laisvosios prekybos – ekonominės partnerystės – susitarimais, kurie turi atitikti PPO taisyklės ir kuriais pereinama prie abiejų pusių tarpusavio prekybos nuolaidų suteikimo. Šie susitarimai turėtų būti sudaromi individualiai, su kiekviena konkrečiai AKR valstybe, ir, kaip nurodyta Kotonu susitarimo V Priedo nuostatose⁸⁵⁷, iš atitinkamos AKR valstybės kilusioms prekėms ES neturėtų būti taikoma muitų ar jiems lygiaverčių rinkliavų, taip pat kiekybinių apribojimų (pavyzdžiui, kvotų). Savo ruožtu ES prekėms AKR valstybės pagal šiuos ekonominės partnerystės susitarimus turėtų užtikrinti ne mažiau palankių muitų, nei reikalauja didžiausio palankumo prekyboje principas, taikymą. Be to, ES suteikta teisė taikyti prekybos apsaugos priemones iš AKR valstybės importuotoms prekėms, jei prekių importas sukelia ar galėtų sukelti rimtų nuostolių ES vidaus gamintojams ar atskirų ekonomikos sektorių sutrikdymų (Kotonu susitarimo V Priedo 5 str.). Iki šiol toks specialus laisvosios prekybos ir ekonominės partnerystės susitarimas buvo sudarytas tik su Karibų jūros regionu. Susitarimas įsigaliojo 2008 m. sausį, įsigaliojus ES ir 13 Karibų jūros baseinų šalių tarpusavio prekybos ir pagalbos ekonominės partnerystės susitarimui CARIFORUM, prie kurio prisijungė Antigva ir Barbuda, Bahamos, Barbadosas, Belizas,

⁸⁵⁴ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 210.

⁸⁵⁵ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 63.

⁸⁵⁶ Byla C-87/75, *Concerta Daniele Bresciani v. Amministrazione Italiana delle Finanze*, 1976 E.C.R.129.

⁸⁵⁷ „ES ir Afrikos, Karibų jūros bei Ramiojo vandenyno baseino šalių partnerystės susitarimas (Kotonu Susitarimas)“, *Official Journal* 209, 27 (2005).

Dominikos Respublika, Grenada, Gajana, Jamaika, Sent Kristoferis ir Nevis, Sent Lusija, Sent Vinsentas ir Grenadinai, Surinamas, Trinidadas ir Tobagas⁸⁵⁸.

Daugėjant laisvosios prekybos sutarčių, dar nuo 1990 m. ES kilo karštų debatų, ar tokie susitarimai kelia grėsmę daugiašalei prekybos sistemai⁸⁵⁹. Kuriamo laisvo prekybos bloko šalininkai pateikia keletą argumentų, kodėl laisvosios prekybos sutartys gali papildyti daugiašalius prekybos susitarimus ir būti daugiašalės prekybos liberalizavimo varomąja jėga⁸⁶⁰. Pirmia, laisvosios prekybos susitarimai didina spaudimą veikti link tolesnės daugiašalės prekybos liberalizavimo. Reikalinga tas, kad laisvosios prekybos susitarimų plitimas ir ekspansija veda prie esamų preferencijų erozijos ir taip mažina priešinimąsi daugiašaliui liberalizavimui. Taip pat įrodinėjama, kad dėl konkurencijos sumažėjus susitariančių šalių grupei nepriklausančių šalių pelnui, laisvosios prekybos sutartys gali paskatinti nesusitariančias šalis siekti labiau liberalizuoti daugiašalę prekybą ir taip išvengti neigiamo prekybos iškraipymo poveikio. Kitas argumentas – laisvosios prekybos susitarimai veikia kaip tarptautinio bendradarbiavimo laboratorija. Taigi nedidelė šalių grupė gali pabandyti bendradarbiauti prieš pereidama prie daugiašalio bendradarbiavimo. Šie požymiai gali padėti pasiekti politinį sutarimą dėl tolesnio prekybos liberalizavimo ir padaryti daugiašalį prekybos liberalizavimą politiškai gyvybingu procesu⁸⁶¹.

Gali būti įrodinėjama, kad ES integravimo procesas gali kelti grėsmę daugiašalės prekybos liberalizavimui. Tačiau, atskirų autorių (pvz., dr. J. Radžiukyno) vertinimu, yra mažiau siai trys priežastys, leidžiančios manyti, kad ES preferencinė prekyba labiau kuria prekybą, negu ją iškraipo: pirma, nors labai mažai šalių – JAV, Kanada, Australija, Pietų Korėja, Naujoji Zelandija, Singapūras, Taivanas ir Honkongas – prekiauja su ES taikydamos didžiausio palankumo principą, t. y. konvencinį maito tarifą, nustatytą PPO daugiašalėse derybose, ES importas ne pagal preferencinius susitarimus sudaro ketvirtadalį ES importo apimtį; b) ES laisvosios prekybos susitarimų tinklo išplėtimas nuo susitarimų su kaimyninėmis šalimis ir buvusiomis ES kolonijomis iki transkontinentinių susitarimų, kurie nėra sudaryti pagal geografinio ar istorinio ryšio požymius, reiškia, kad iškraipymo efektas yra mažiau tikėtinas; c) trečia, progresinis konvencinių (didžiausio palankumo prekyboje) maitų mažinimas „ardo“ susitariančių šalių preferencijas ir mažina prekybos iškraipymo riziką⁸⁶².

II.2.3. Vienašalis ES maitų politikos lygmuo

Kaip jau buvo minėta šioje monografijoje, iš visos ES maitų teisės visumos būtina išskirti maitų taisykles, nustatytas pačios ES priimtais maitų teisės aktais, kuriuos priima ir keičia Sąjungos institucijos (SMK 5 str. 2 p. „a“–„c“ papunkčiai), ginčai dėl kurių taikymo ir aiškinimo gali būti sprendžiami Sąjungos teismuose. Šis teisinio reguliavimo lygmuo

⁸⁵⁸ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 62–63.

⁸⁵⁹ „The EU Common Commercial Policy and Global/Regional Trade Regulation“, žiūrėta 2016 m. gruodžio 1 d., <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/eu-and-wto/doha>.

⁸⁶⁰ Žr. šiuo klausimu Juozas Radžiukynas ir kt., *op. cit.*, 66.

⁸⁶¹ *Ibid.*

⁸⁶² *Ibid.*

apibūdinamas įvairiai, pavyzdžiui, kaip „regioninis“⁸⁶³ ar „vienašalis“⁸⁶⁴, tačiau dėl tikslumo jį šiame darbe autorius apibrėžia ir kaip supranacionalinį lygmenį. Taip akcentuojamas jo išskirtinis statusas nacionalinių šioje srityje priimamų teisės aktų atžvilgiu ir jo taikymas susiejamas tik su Sąjungos institucijų (o ne nacionaliniu lygiu ES valstybėse narėse veikiančių jų valdžios institucijų) veikla. Atkreiptinas dėmesys, kad, apibūdinant ES bendrosios prekybos ir kartu muitų politikos įgyvendinimą, būtent toks terminas pastaruoju metu taip pat vartojamas aktualiuose mokslo doktrinos šaltiniuose⁸⁶⁵. Taigi, tais atvejais, kai nagrinėjami ir apibūdinami vien tik pačios Sąjungos institucijų priimti teisės aktai muitų ir muitinės funkcijų klausimais (neįtraukiant tarptautinių susitarimų ir nacionaliniu lygiu priimtų nuostatų), šiai teisės aktų visumai apibrėžti vartojama sąvoka „ES priimti muitų teisės aktai“. Pažymėtina, kad tokia sąvoka ES teisėje nėra tiesiogiai įtvirtinta, tačiau, vartojama šio tyrimo tikslais, kaip atskirą tyrimo objekto elementą nagrinėjant supranacionalinį (ES) muitų teisinio reguliavimo lygmenį. Atkreiptinas dėmesys, kad tarp visų ES veikloje taikytinų muitų taisyklių pačios ES priimtais teisės aktais nustatytos taisyklės yra išskiriamos ir analizuojamos kaip atskira teisinė kategorija tiek praktiniu, tiek ir teoriniu aspektu ir kituose šaltiniuose. Papildomai atkreiptinas dėmesys, kad ES priimtų muitų teisės aktų kategorijai priskirtini ir prekybos apsaugos muitų taikymą apibrėžiantys ES reglamentai, kurie taip pat patenka į ES muitų politikos įgyvendinimo sritį bei nustato muitinės funkcijas administruojant šiuos muitus (plačiau šiuo klausimu žr. monografijos II.1.2 ir II.1.9 poskyrius). Didžioji dalis ES muitų politikos priemonių BRICS valstybių atžvilgiu ir yra nustatomos šiais teisės aktais.

Be to, vienašalis lygmuo turi ir kitą aspektą, susijusį su vienašališku muitų lengvatų taikymu ES. Siekdamas atverti rinkas silpnai išsivysčiusių šalių prekėms, išsivysčiusios šalys pagal bendrųjų preferencijų sistemą (BPS) vienašališkai taiko sumažintus arba nulinius muto tarifus iš silpnai išsivysčiusių šalių importuojamoms prekėms, turinčioms jų kilmės statusą. Galiausiai ES jos valstybių narių užjūrio teritorijoms⁸⁶⁶ ir šalims taip pat taiko vienašales prekybos lengvatas. Iš BPS šalių – lengvatų gavėjų importuojamoms prekėms, atsižvelgdama į jų jautrumą, ES vienašališkai panaikina arba sumažina muitų tarifus. ES taip pat taiko šias vienašales priemones kaip papildomą prekybos politikos instrumentą,

⁸⁶³ Šiam lygmeniui apibrėžti vartojamas „regioninės prekybos teisės“ terminas, kuris apima regionines tarptautinę prekybą ir muitus reguliuojančias normas, nustatomas įvairių regioninių ekonominės integracijos organizacijų, *inter alia*, ir ES, žr. Ralph Folsom, Michael Gordon and John A. Spanogle, *supra* note, 89: 12–13.

⁸⁶⁴ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 20: 30–33.

⁸⁶⁵ Žr., pvz., Yelter Bollen, Ferdi De Ville & Jan Orbie, „EU trade policy: persistent liberalisation, contentious protectionism“, *Journal of European Integration* 38, 3 (2016): 280–281, 288.

⁸⁶⁶ Bendrųjų preferencijų sistemos taikymo ES valstybių narių užjūrio teritorijoms galimybė yra pripažinusi ir ESTT praktika, žr. bylas C-17/98, *Emesa Sugar (Free Zone) NV v. Aruba*, 2000 E.C.R. I-00665, 28 punktas; C-310/95, *Road Air BV v. Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen*, 1997 E.C.R. I-02229, 40 punktas; C-390/95, *Antillean Rice Mills NV, European Rice Brokers AVV and Guyana Investments AVV v. Commission of the European Communities*, 1999 E.C.R. I-00769, 36 punktas, kita vertus, kartu šioje praktikoje nurodoma, kad joms neturėtų būti taikoma daugiau lengvatų nei kitoms valstybėms, nesančioms ES narėmis, žr. bylas C-300/04, *M. G. Eman and O. B. Sevinger v. College van burgemeester en wethouders van Den Haag*, 2006 E.C.R. I-08055, 46 punktas; bylą C-17/98, *Emesa Sugar (Free Zone) NV v. Aruba*, op. cit., 29 punktas, TT nuomonę 1/78, *Natural Rubber*, *supra* note, 498, 62 punktas, ir TT Nuomonę 1/94 (WTO), *supra* note, 278, 17 punktas.

atitinkantį politinio stabilumo ir plėtros interesus⁸⁶⁷. Be to, aptariant ir tiriamas BRICS regiono valstybes, būtina pažymėti, kad ES kai kurių iš šių grupės valstybių atžvilgiu taikė ar šiuo metu vis dar taiko (pavyzdžiui, Indijos Respublikos atžvilgiu) bendrosios preferencijų sistemos muitų lengvatas savo vienašališkais sprendimais⁸⁶⁸. Vadinasi, galima konstatuoti, kad svarbiausiais ES muitų politikos lygmenimis, kuriuose sprendžiami klausimai dėl tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo priemonių (muitų) taikymo, išlieka daugiašalis (PPO) ir supranacionalinis / vienašalis (bendrųjų preferencijų sistemos) lygmuo.

Akcentuotina, kad apie muitų lengvatų sistemos įgyvendinimo būtinybę pirmą kartą buvo paminėta 1968 m., kai Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencija (angl. „United Nations Conference on Trade and Development“; UNCTAD) pasiūlė sukurti Bendrųjų muitų preferencijų sistemą (angl. „Generalised System of Tariff Preferences“), pagal kurią išsivysčiusios šalys turėtų taikyti muitų tarifų lengvatas visoms silpnai išsivysčiusioms ir besivystančioms šalims. Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konvencija nustatė pagrindinius BPS principus, kurie grindžiami prekybos tarp išsivysčiusių (šalių donorių) ir besivystančių (lengvatas gaunančių) šalių lengvatų ypatumais⁸⁶⁹.

Pagal GATT nuostatas, BPS yra išimtis, taikoma didžiausio palankumo prekyboje principui. Ja siekiama palengvinti besivystančių šalių prekybą, ją skatinti, kad atitiktų besivystančių šalių vystymosi, finansavimo ir prekybos poreikius. Todėl išsivysčiusios šalys BPS priemonės vienašališkai taiko prekyboje su silpnai išsivysčiusiomis šalimis. PPO Apeliacinis komitetas yra konstatavęs, kad iš esmės išsivysčiusios šalys gali nustatyti skirtingas prekių, įvežamų iš skirtingų šalių, lengvatas pagal BPS gaunančių šalių tarifus, jei kitoms panašiomis prekybos sąlygomis besinaudojančioms šalims keliama tie patys reikalavimai⁸⁷⁰. Taip tarptautinės prekybos politika turi atitikti ir įtvirtinti šalių vystymosi politikos tikslus, ypač dėl skurdo panaikinimo ir tvaraus vystymosi bei gero valdymo skatinimo besivystančiose šalyse. Atitinkamai valstybė BPS donorė (valstybė, teikianti vienašališkas muitų lengvatas pagal BPS nuostatas), norėdama suteikti papildomų mokesčių lengvatų gaunančiai šaliai, turėtų objektyviai nustatyti, kokie yra besivystančios šalies, kuriai galėtų būti taikomos išskirtinės sąlygos, vystymosi poreikiai. Didžiausios pasaulio BPS donorės šiuo metu yra Europos Sąjunga, JAV, Japonija, tačiau šių šalių donorių taikomos BPS schemos ir jų kilmės taisyklės labai skiriasi. Pavyzdžiui, JAV taikomos BPS sąlygos importuojamoms prekėms iš besivystančių šalių neatitinka ES BPS sąlygų⁸⁷¹.

Europos Sąjunga pirmoji pasaulyje įgyvendino UNCTAD rekomendacijas ir sukūrė BPS schemą. Pagrindinė institucija, atsakinga už preferencinių priemonių įgyvendinimą Europos Sąjungoje, yra Europos Komisija, kuriai padeda Bendrųjų tarifų lengvatų komitetas.

⁸⁶⁷ Tokią bendrųjų preferencijų sistemos teisinę prigimtį yra konstatavęs ir ESTT byloje 231/81, Hauptzollamt Würzburg v. H. Weidenmann GmbH & Co., 1982, E.C.R. 02259, 7 punktas, ir C-827/79, Amministrazione del le Finanze v. Entrepriise Ciro Acampora, *supra* note, 354, 5 punktas.

⁸⁶⁸ „Generalised Scheme of Preferences (GSP)“, European Commission, žiūrėta 2018 m. balandžio 10 d., <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/>.

⁸⁶⁹ Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 271.

⁸⁷⁰ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities – Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries, WT/DS246/AB/R. Priimta 2004 m. balandžio 7 d.

⁸⁷¹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 68; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 671.

Komitetas gali nagrinėti visus su preferencijų taikymu susijusius Komisijos arba valstybės narės prašymus ir klausimus. ES BPS taikymas buvo nustatytas Tarybos reglamentais Nr. 2501/2001, Nr. 980/2005, Nr. 732/08 ir šiuo metu galiojančiu 2012 m. Tarybos reglamentu Nr. 978⁸⁷². Prekių, kurioms taikoma BPS, kilmės taisyklės nustatomos pagal Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklių (Komisijos reglamentas Nr. 2015/2447) 70–93 straipsnių nuostatas ir specialų Komisijos reglamentą Nr. 1063/2010 dėl kilmės taisyklių taikymo valstybėms, besinaudojančioms BPS sistema⁸⁷³.

Pagrindinis ankstesnių Europos Bendrijos BPS schemų principas buvo kvotos ir muitų ribos. Nuo 1995 m. Europos Bendrija, taikydama BPS schemas, atsisakė kiekybinio prekių ribojimo ir pradėjo vartoti jautrumo Europos Bendrijos produktams sąvoką. Kai kurios šalys, kurioms buvo taikomos muitų lengvatos, sėkmingai vystėsi ir tapo sėkmingomis prekybos partnerėmis, kitų lengvatas gaunančių šalių, atvirkščiai, ekonomika žlugo. Todėl buvo nuspręsta persvarstyti kriterijus, pagal kuriuos šalį buvo galima laikyti ekonomiškai pažeidžiama, t. y. kuriai svarbu taikyti specialias skatinamąsias prekybos priemones⁸⁷⁴.

2006–2015 m. ciklo preferencinės prekybos principai buvo nustatyti Europos Bendrijos Komisijos dokumente „Kilmės taisyklės preferenciniuose prekybos susitarimuose. Ateities gairės“, komunikatas COM (2005) 100⁸⁷⁵. Šiame dokumente nurodyta pagrindinė Europos Sąjungos vizija dėl lengvatinių prekybos režimų sąlygų ir kilmės taisyklių. Pagrindinės šio dokumento nuostatos buvo susijusios su geresnės besivystančių šalių integracijos į pasaulio ekonomiką užtikrinimu, visų pirma sudarant daugiau galimybių patekti į išsivysčiusių šalių rinkas. Tai buvo akcentuojama kaip svarbiausias ES prekybos santykių prioritetas ir turėjęs paskatinti pakeisti jos preferencines kilmės taisykles. Tai reiškia, kad jį įgyvendinant būtina ne tik atlikti būtinus taisyklių ir sąlygų turinio pakeitimus, bet ir priderinti jų administravimo ir kontrolės procedūras, siekiant užtikrinti, kad lengvatos būtų suteikiamos tiems, kuriems jų labiausiai reikia.

Tokių pakeitimų poreikis pirmiausia buvo pabrėžtas rengiant naująją 2006–2015 m. muitų tarifų lengvatų sistemą. Komisijos komunikate „Besivystančios šalys, tarptautinė prekyba ir darnus vystymasis“⁸⁷⁶ buvo nustatytos Bendrijos bendrųjų muitų tarifų lengvatų taikymo 2006–2015 m. pagrindinės nuostatos. Jame įtvirtinta nuostata, kad Komisija BPS taikys šalims, kurioms labiausiai jos reikia, ir ji turi įvairiais būdais skatinti besivystančių šalių regioninį bendradarbiavimą. BPS turėtų padėti šioms šalims pasiekti tokį konkurencingumo lygį, kuris leistų joms būti ekonomiškai savarankiškomis ir tarptautinėje prekyboje būti lygiateisėmis partnerėmis. Remiantis šiais principais, 2005 m. birželio 27 d. buvo priimti Tarybos reglamentas (EC) Nr. 980, kuris galiojo nuo 2006 m. sausio 1 d. iki 2008 m.

⁸⁷² „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 978/2012, kuriuo taikoma bendrųjų muitų tarifų lengvatų sistema ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 732/2008“, *Official Journal* L 303 (2012).

⁸⁷³ „Komisijos Reglamentas (ES) Nr. 1063/2010“, *Official Journal* L307 (2010).

⁸⁷⁴ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 68.

⁸⁷⁵ „Komisijos komunikatas KOM (2005) 100 „Kilmės taisyklės preferenciniuose prekybos susitarimuose. Ateities gairės“, Europos Komisija, žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/procedure>.

⁸⁷⁶ „Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui ir Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui KOM (2004) 461“, Europos Komisija, žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/LSU/?uri=CELEX%3A52004DC0461>.

gruodžio 31 d., ir 2008 m. liepos 22 d. Tarybos reglamentas Nr. 732, kuris galiojo nuo 2009 m. sausio 1 d. iki 2011 m. gruodžio 31 d.

Atsižvelgiant į įvairius besivystančių šalių vystymosi poreikius, vadovaujantis šiuo metu galiojančiu 2012 m. Tarybos reglamentu Nr. 978⁸⁷⁷, šiuo metu galutinai taikoma: (i) bendra priemonė visoms lengvatas gaunančioms šalims ir teritorijoms; (ii) speciali tvaraus vystymosi ir gero valdymo skatinamoji priemonė; (iii) speciali priemonė, skirta mažiausiai išsivysčiusioms šalims. Reglamento I priede išvardytos šalys ir teritorijos, kurioms taikomos BPS, jos C skiltyje nurodyti SS skirsniai, kuriuose klasifikuojamos atitinkamai lengvatas gaunančiai šaliai panaikintos prekių lengvatos, D skiltyje nurodytos šalys, kurioms taikoma speciali priemonė, skirta mažiausiai išsivysčiusioms šalims, ir E skiltyje nurodytos šalys, kurioms taikoma speciali tvaraus vystymo ir gero valdymo skatinamoji priemonė. Prekių pavadinimai ir SS kodai, kuriems taikomos bendra, speciali tvaraus vystymosi ir gero valdymo skatinamoji priemonė ir speciali priemonė, skirta mažiausiai išsivystančioms šalims, atskiroje skiltyje nurodant prekių jautrumą („J“ – jautrios prekės, „N“ – nejautrios prekės), pateikti reglamento Nr. 978/2012 II priede.

Bendra priemonė taikoma visoms lengvatas gaunančioms šalims, išskyrus atvejus, kai Pasaulio bankas jas priskiria prie didelės pajamas gaunančių šalių ir jeigu jų eksportas yra ne itin įvairus. Taikant bendrą priemonę, prekių, kurios šio reglamento II priede išvardytos kaip nejautrios, bendrojo maito tarifas visiškai sustabdomas, išskyrus žemės ūkio produktus. Prekių, kurios minėtame priede išvardytos kaip jautrios, bendrojo maito vertybinių maitų norma sumažinama 3,5 procentinio punkto, SS XI (a) ir XI (b) skirsniuose nurodytų prekių maito tarifas sumažinamas 20 proc., o jautrių prekių specifiniai maitai – 30 proc.

Taikant specialią tvaraus vystymosi ir gero valdymo skatinamąją priemonę, visų II priede išvardytų prekių, kurių kilmės šalis yra įtraukta į specialią tvarios plėtos ir gero valdymo skatinamąją priemonę, bendro maito tarifai sustabdomi. Skiltyje „Jautrus/nejautrus“ daroma nuoroda į produktus, kuriems taikoma bendra priemonė ir speciali tvaraus vystymosi ir gero valdymo skatinamoji priemonė. Speciali tvaraus vystymo ir gero valdymo skatinamoji priemonė gali būti taikoma šaliai, kuri:

- a) ratifikavo ir veiksmingai įgyvendino visas konvencijas, išvardytas III priede;
- b) įsipareigoja išlaikyti ratifikuotų konvencijų ir jas įgyvendinančių teisės aktų bei priemonių taikymą ir kuri neprieštarauja reguliariai jų įgyvendinimo stebėsenai ir peržiūrai pagal jos ratifikuotų konvencijų įgyvendinimo nuostatas;
- c) laikoma pažeidžiama šalimi.

Pažeidžiama šalimi laikoma šalis, kurios:

- Pasaulio bankas trejus metus iš eilės nepriskiria didelės pajamas gaunančioms šalims;
- importo dalis į ES pagal penkių didžiausių SS skyrių prekių vertę sudaro daugiau kaip 75 proc. viso jos importo, kuriam taikoma BPS;
- importas į ES pagal BPS sudaro mažiau kaip 1 proc. bendro importo į ES, kuriam taikoma BPS, vertės.

⁸⁷⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 978/2012, kuriuo taikoma bendrųjų maitų tarifų lengvatų sistema ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 732/2008“, *supra* note, 872.

Besivystančioms šalims, kurios dėl diversifikacijos stokos ir silpnos integracijos į tarptautinę prekybos sistemą yra pažeidžiamos, nes prisiima specialias prievoles ir atsakomybę ratifikuodamos ir veiksmingai įgyvendindamos pagrindines tarptautines konvencijas dėl žmogaus ir darbo teisių, aplinkos apsaugos ir gero valdymo, turi būti suteikiamos papildomos muitų tarifų lengvatos. Šiomis lengvatomis siekiama skatinti ekonomikos augimą ir ugdyti teigiamą tvaraus vystymosi poreikio vertinimą. Naujoji BPS schema turėtų garantuoti, kad taikomos priemonės teigiamai veiktų specifinius šalies vystymosi poreikius. Papildomos lengvatos turi būti prieinamos visoms besivystančioms šalims, kurių poreikiai tokie patys. Pavyzdžiui, ankstesnės specialios skatinamosios priemonės dėl darbo teisių ir aplinkos apsaugos („socialinė“ ir „aplinkos apsaugos“ išlyga) buvo mažai naudojamos. Kai kurios lengvatos gaunančios valstybės nepanoro leisti griežtai vertinti jų socialinių teisės aktų turinio ir kaip jie įgyvendinami. Be to, dėl vertinimo procedūrų trukmės ir sąlyginio sudėtingumo ši priemonė tapo dar nepatrauklesnė. Galiausiai aplinkos apsaugos skatinamosios priemonės apėmė tik tropinius miškus, o tai labai susiaurina patį aplinkos apsaugos supratimą. Todėl šia naująją priemonę, taikoma nuo 2012 m., vertybinių ir specifinių muitų taikymas lengvatas gaunančioms šalims laikinai sustabdytas⁸⁷⁸.

Atitinkamai, išsiplėtė darnaus vystymosi ir gero valdymo sąvoka⁸⁷⁹. Daugybė tarptautinių konvencijų bei deklaracijų yra pripažinusios, kad egzistuoja šalies vystymosi bei pagarbos žmogaus ir aplinkos teisėms, socialinėms ir politinėms teisėms ryšys. Kai kurios šalys neugeba gerbti šių pagrindinių, įvairiose tarptautinėse konvencijose nustatytų normų, dėl to besivystančioms šalims kyla tam tikrų problemų. Todėl reikia teigiamai vertinti šiuos specifinius vystymosi poreikius ir suteikti papildomų lengvatų toms besivystančioms šalims, kurios yra pasirašiusios tokias pagrindines tarptautines konvencijas. Atitinkamai, BPS taikoma valstybėms, ratifikavusioms tarptautines darnaus vystymosi normas, įskaitant ir pagrindines žmogaus teises ginančias konvencijas (politines, ekonomines ir socialines teises; kovą su kankinimais bei diskriminacija dėl lyties ir rasės; kovą dėl moterų ir vaikų teisių), bei tam tikras konvencijas, kurios gina darbuotojų teises ir rūpinasi aplinkos apsauga (pvz., kova su prekyba nykstančiomis rūšimis; ozono sluoksnio apsauga); taip pat atitinkamas konvencijas, skirtas kovai su nelegalių narkotikų gamyba ir prekyba (Reglamento 978/2012 III priedas). Šiuo atveju ES kontekste buvo pasirinktos tos konvencijos, kuriose atitinkamos tarptautinės institucijos yra nustačiusios reguliariai jų įgyvendinimą vertinančius mechanizmus.

Papildomai pabrėžtina, jog taikant BPS nuostatas ES, speciali priemonė skirta mažiausiai išsivystančioms šalims, kurias šiai grupei priskiria Jungtinių Tautų Organizacija (JT). Muitai, visiems Suderintos Sistemos 1–97 skirtniuose klasifikuojamiems produktams, kurių kilmės šaliai pagal I priedą yra taikoma speciali priemonė mažiausiai išsivysčiusioms šalims, taikymas visiškai sustabdomas. Šaliai, kurios Jungtinės Tautos toliau nelaiko viena iš mažiausiai išsivystančių šalių, turi būti nustatytas pereinamasis laikotarpis, kad būtų sumažintas neigiamas tarifų lengvatų, remiantis šia priemonė, panaikinimo poveikis. Be to, daugelis besivystančių šalių, kurioms taikomos preferencijos pagal ES BPS, taip pat naudoja ES suteiktomis nuolaidomis pagal regionines ir preferencines sutartis bei susitarimus.

⁸⁷⁸ Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 271.

⁸⁷⁹ Žr. šiuo klausimu taip pat Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 71.

Šalys, kurioms ES taiko importo muitų nuolaidas tam tikroms prekėms tik pagal BPS, yra pereinamųjų ekonomikų šalys (buvusios Sovietų Sąjungos respublikos bei daugelis Azijos ir Lotynų Amerikos šalių). Jeigu sudarytas preferencinis susitarimas su tam tikra šalimi ar šalių grupe, nebūtinai visi produktai gali būti įtraukti į sutartį ir jiems suteiktos muitų tarifų preferencijos, pavyzdžiui, sutartyse daugeliui preferencijas gaunančių šalių prekių sektoriai yra „išdėstyti pagal preferencijų gradaciją“, kiti – pašalinti iš preferencinio prekybos režimo⁸⁸⁰. Dėl šios priežasties BPS taikymas išlieka aktualus net ir tais atvejais, kai su atitinkamomis trečiosiomis valstybėmis ar jų grupėmis yra sudaryti preferenciniai prekybos susitarimai (laisvosios prekybos sutartys).

II.2.4. Nacionalinis lygmuo ES muitų politikoje ir jo taikymo problematika Lietuvos Respublikoje

ES patirtį formuojant bei įgyvendinant bendrąją prekybos politiką, kartu ir ES muitų politiką, kaip jos dalį, nagrinėję autoriai (pavyzdžiui, R. Leal-Arcas, C. Barnard, J. Radžiukynas, P. Eechaut), pažymi, jog esminės šios politikos nuostatos, kurios yra įtvirtintos ES steigiamosiose sutartyse, suponuoja tai, kad bendroji prekybos politika privalo būti grindžiama vienodumo ir prekybos liberalizavimo principais⁸⁸¹. Šie principai, visų pirma, vienodumo principas suponuoja, kad ES egzistuoja vieningų teisinių nuostatų ir taisyklių, reglamentuojančių ES ir jos atskirų valstybių narių prekybos su trečiosiomis šalimis režimą, visuma, kuri apima tiek ES vidaus teisės normas (nustatančias bendrąją ES muitų tarifą), tiek ir dvišalius bei daugiašalius susitarimus su trečiosiomis šalimis. Akcentuotina, jog mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad tarptautinės prekybos integraciją ES reguliuojanti teisinė sistema yra vertintina kaip Europos valstybių atsakas globalizacijos iššūkiams⁸⁸², o ES valstybių narių sąveikos mechanizmas, susijęs su bendrosios prekybos ir muitų politikos įgyvendinimu, yra originalus – vienintelis toks pasaulyje⁸⁸³. Būtina pastebėti, jog, vertinant mokslo doktrinos požiūriu, joje paprastai akcentuojama, kad specifinė šio mechanizmo ypatybė laikytina tai, jog bendrajai užsienio prekybos ir muitų politikai būdingas aukštas suderinimo laipsnis⁸⁸⁴, o ji pati yra priskirtina išimtinai ES kompetencijai⁸⁸⁵. Kita vertus, autoriaus vertinimu, ši koncepcija ir jos praktinis taikymas sukelia ir tam tikrų iššūkių, visų pirma, apibrėžiant santykį tarp ES priskirtinų galių ir ES valstybių narių, valstybių suverenitetas (kaip esminis ir fundamentalus valstybės, kaip tarptautinės teisės subjekto, požymis) net ir joms priklausant tarptautinėms regioninėms organizacijoms, keliančioms ekonominės integracijos siekius, jokių būdu nėra prarandamas⁸⁸⁶. Taigi, galima konstatuo-

⁸⁸⁰ Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 272.

⁸⁸¹ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 277: 229-230; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 27; Catherine Barnard, *supra* note, 277: 261; Piet Eechaut, *supra* note, 281.

⁸⁸² Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 40.

⁸⁸³ Egidijus Jarašiūnas, *supra* note, 278: 1328.

⁸⁸⁴ Mathias Herdegen, *supra* note, 4: 277; Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 162.

⁸⁸⁵ Žr. taip pat TT nuomonę Nr. 1/75, *supra* note, 280, ir TT nuomonę 1/94 (WTO), *supra* note, 278.

⁸⁸⁶ Žr. šiuo klausimu Abram Chayes and Antonia Handler Chayes, *The New Sovereignty – Compliance with International Regulatory Agreements* (Harvard: Harvard University Press, 1995), 26-27.

ti, jog ir ES veiklos kontekste išlieka ir yra pripažįstama nuostata, jog kiekviena valstybė turi teisę pati vadovauti savo ekonominei politikai, tik valstybių narių ekonominė politika neturi prieštarauti Sąjungos nustatytiems tikslams ir turi būti suderinta su Europos Vadovų Tarybos bei kitų kompetentingų ES institucijų keliamais reikalavimais⁸⁸⁷. Be to, autoriai (pavyzdžiui, P. Craig, G. de Burca) tyrinėjantys aktualias Europos Sąjungos teisės vystymosi tendencijas pažymi, jog daugelio Sąjungos valstybių nacionaliniai konstituciniai teismai tęsia praktiką, kuri konceptualizuoja pačią ES teisę kaip žemesnę norminėje hierarchijoje, lyginant su nacionalinėmis konstitucijomis, tokiu būdu iš esmės kvestionuodami pačios ES suverenitetą (angl. „*sovereignty of the EU*“)⁸⁸⁸.

Taigi būtina pažymėti, jog, kaip patvirtinta ir TT praktika⁸⁸⁹, šio ES ir valstybių narių sąveikos mechanizmo funkcionavimas bendrosios prekybos ir muitų politikos srityje praktiniu lygiu sukelia įvairių konfliktinių situacijų, kurias sąlygoja prieštaravimai kylantys tarp ES valstybių narių nacionalinės teisės ir Sąjungos institucijų priimamų teisės aktų, taip pat tiesiog skirtingos ES valstybių narių ar Sąjungos institucijų pozicijos vienu ar kitu tarptautinės prekybos bei muitų reguliavimo klausimu. Tai reiškia, jog ir nagrinėjant tas ES veiklos sritis, kurios ES Steigimo sutartyse yra priskiriamos išimtinai ES kompetencijai, ir yra svarbios ES, kaip ekonominės sąjungos funkcionavimui, globalioje rinkoje (bendroji užsienio prekybos politika), gali būti keliamas probleminis valstybių suvereniteto užtikrinimo klausimas, t. y. kokią įtaką ir kokiais būdais šiems teisiniam procesams gali daryti konkreti valstybė narė (pavyzdžiui, Lietuvos Respublika), projektuodama savo užsienio prekybos politiką, kaip bendrosios ES užsienio prekybos dalį. Todėl nagrinėjant šį kompetencijų pasidalinimo aspektą, autoriaus vertinimu, gali būti išskiriamos tam tikros bendrosios prekybos ir muitų politikos teisinio reguliavimo problemos, tokios kaip: (i) kompetencijos pasidalijimas tarp ES valstybių narių ir ES tarptautinės prekybos ir muitų klausimų reguliavimo srityje⁸⁹⁰; (ii) tarptautinių susitarimų prekybos klausimais (pavyzdžiui, laisvosios prekybos sutarčių) statuso klausimas (mišrūs ar ne mišrūs susitarimai) ir valstybių narių bei Sąjungos institucijų kompetencijos pasidalijamas sudarant bei vykdam šiuos susitarimus⁸⁹¹); (iii) santykis tarp nacionalinės ir tarptautinės ekonominės teisės (taip pat tarptau-

⁸⁸⁷ Vaitiekus Novikevičius, „Europos Sąjunga ir valstybių biudžetinis suverenitetas“, *Jurisprudencija* 58, 50 (2004): 158-170.

⁸⁸⁸ Paul Craig and Grainne De Burca, *supra* note, 127: 300. Pastebėtina, jog Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas taip pat yra nagrinėjęs konstitucinės justicijos bylą, kuriose buvo sprendžiamas klausimas dėl nacionalinės muitų teisės šaltinių (įstatymų) konstitucingumo, tačiau jose, aiškinant Konstitucijos normas, paprastai buvo atsižvelgiama ir į ES teisės nuostatų turinį, todėl tokios priešpriešos kol kas pavyko išvengti, žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 27 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 30 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios* 14, 432 (2005) (nutarimo motyvuojamosios dalies II.5 ir II.6 punktus).

⁸⁸⁹ Sąjungtos bylos C-153/94 ir C-204/94, *The Queen v. Commissioners of Customs & Excise, ex parte Faroe Seafood Co. Ltd, Føroya Fiskasøla L/F* (C-153/94) and *Commissioners of Customs & Excise, ex parte John Smith and Celia Smith trading as Arthur Smith (a firm)* (C-204/94), *supra* note, 665, 66 punktas; taip pat žr. bylas C-432/05, *Unibet (London) Ltd and Unibet (International) Ltd v. Justitiekanslern*, 2007 E.C.R. I-02271; C-339/09, *Skoma-Lux v. Celní ředitelství Olomouc*, 2010 E.C.R. I-13251.

⁸⁹⁰ Žr. pvz. Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 37-39; Edoardo Traversa, „Is There Still Room Left in EU Law for Tax Autonomy of Member States' Regional and Local Authorities?“, *EC Tax Review* 1 (2011): 6-7; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 120-122.

⁸⁹¹ Žr. pvz. Manfredas Limantas, „Mišrūs susitarimai Europos Sąjungos teisės sistemoje“, daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2014, <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2136224/2136224.pdf>, 305-309; taip pat žr. TT nuomonę (dėl

tinės muitų teisės ir PPO teisės) ir požiūris į nacionalinės teisės taikymą, kai tą patį santykį užsienio prekybos srityje reglamentuoja tiek tarptautinė, tiek ES, tiek ir nacionalinė teisė⁸⁹².

Kalbant apie pastarąją problemą, svarbu pažymėti, jog kiekvienos ES valstybės narės konstitucinė sąranga apibrėžia savitus būdus kaip sprendžiamas tarptautinės ir nacionalinės teisės santykio klausimas, kitaip tariant, pirminė atsakomybė nustatant, pavyzdžiui, kaip konkrečioje valstybėje narėje turėtų būti taikomos tarptautinės teisės, pavyzdžiui, PPO teisės, normos tenka pačiai valstybei⁸⁹³. Kita vertus, šiuo atveju valstybės narės yra saistomos ir narystės ES išpareigojimų ir atsižvelgti į pačios Sąjungos nuostatas šiuo klausimu, ypač tais atvejais, kai konkrečius teisinius santykius reguliuoja ir ES teisė⁸⁹⁴. Pavyzdžiui, ši problematika itin akivaizdi taikant PPO teisę. Autoriaus vertinimu, galima konstatuoti, jog pagal bendrąją taisyklę šiuo metu TT praktikoje PPO susitarimai nėra pripažįstami tiesioginio taikymo savybe pasižyminčiu tarptautinės muitų teisės šaltiniais (tiesioginio veikimo tarptautinėmis sutartimis), o jų teisinė galia realizuojama jų pagrindu aiškinant ES muitų teisę ir nacionalines teisės normas – tokia praktika iš esmės vadovaujasi ir ES valstybių narių nacionaliniai teismai⁸⁹⁵. Vienoje iš bylų TT yra atkreipęs dėmesį į tai, jog tokia nuostata būtent ir yra grindžiama tuo, kad ir svarbiausi Bendrijos (Sąjungos) prekybos partneriai neleidžia PPO susitarimų taikyti savo teisinėse sistemose tikrinant vidaus teisės normų teisėtumą⁸⁹⁶. Be to, kitoje byloje (*OGT Fruchthandelsgesellschaft*) TT imperatyviai atkreipė dėmesį į tai, jog ES valstybių narių nacionaliniai teismai turėtų vadovautis praktika, kuria remiantis draudžiamas tiesioginis PPO teisės taikymas⁸⁹⁷. Tačiau, vertinant įvairių ES valstybių narių praktiką šioje srityje galima pastebėti, jog istoriniu požiūriu ji nebuvo vienoda, kadangi, pavyzdžiui, kai kurie PPO susitarimai (GATT susitarimas, TRIPS susitarimas) buvo pripažįstami tiesioginio taikymo savybę turinčiais tarptautinės teisės šaltiniais Italijos Respublikoje, Vokietijos Federacinėje Respublikoje⁸⁹⁸. Gana liberalus jų taikymo modelis (ne visuomet apsiribojant tik nacionalinės ir ES muitų teisės aiškinimu) yra susiformavęs ir kai kuriose naujosiose ES valstybės narėse, pavyzdžiui, Estijos Respublikoje⁸⁹⁹.

Autoriaus nuomone, reikėtų akcentuoti, jog panašaus pobūdžio problemos buvo sprendžiamos ir keliamos nacionalinių teismų praktikoje Lietuvos Respublikoje, kurios

---

ES ir Singapūro Respublikos laisvosios prekybos susitarimo) Nr. 2/15, 2017 EU:C:2017:376.

⁸⁹² Saida el Boudouhi, *supra* note, 123: 297; Isabelle van Damme, *supra* note, 123: 79.

⁸⁹³ Andreas Sennekamp and Isabelle van Damme, „A practical perspective on treaty interpretation: the Court of Justice of the European Union and the WTO dispute settlement system“, *Cambridge Journal of International and Comparative Law* 3, 2 (2014): 493.

⁸⁹⁴ Raphael Leal-Arcas, „The EU Institutions and their modus operandi in the World Trading System“, *Columbia Journal of European Law* 12 (2005): 172; Pieter J. Kuiper and Marco Bronckers, *supra* note, 305: 1354.

⁸⁹⁵ Saida el Boudouhi, *op. cit.*, 297.

⁸⁹⁶ TT Byla C-149/96, Portugal v. Council, *supra* note, 299.

⁸⁹⁷ TT Byla C-307/99, GT Fruchthandelsgesellschaft mbH v Hauptzollamt Hamburg-St. Annen, *supra* note, 429.

⁸⁹⁸ Ernst-Ulrich Petersmann, *The GATT/WTO Dispute settlement system: International Law, International Organizations and Dispute Settlement* (London: Kluwer Law International, 1997), 244-245; Maria O'Neill, „On the Boundary Clash between EC Commercial Law and WTO Law“, *Legal Issues of Economic Integration* 32, 1 (2005): 72; Ramesh Karky, *supra* note, 266: 214.

⁸⁹⁹ Gerda Liik, „The Legal Status and Effect of WTO Law in the Estonian Legal System“, *Acta Societatis Martensis* 4 (2009-2010): 96-97.

konstitucinei sąrangai būdingas monistinis požiūris į tarptautinės ir nacionalinės teisės santykį (akcentuojant ratifikuotų tarptautinių sutarčių tiesioginio taikymo galimybę nacionalinėje teisinėje sistemoje)⁹⁰⁰. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija 2013 m. kovo 5 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-709/2013⁹⁰¹, spręsdama ginčą dėl importuotų prekių muitinės vertės nustatymo, yra konstatavusi, kad ES Tarybos sprendimu 94/800/EB patvirtinti PPO susitarimai (GATT susitarimas, PPO susitarimas dėl muitinio įvertinimo) atitinka tarptautinės sutarties, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, sampratą ir „yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Ši nuostata reiškia, kad ratifikuotos tarptautinės sutartys turi būti taikomos kaip ir Lietuvos Respublikos įstatymai“. Toks Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuotas precedentas ir išaiškinimas kelia probleminių klausimų ar nacionalinių teismų praktikoje iš esmės buvo besąlygiškai pripažinta tiesioginio PPO sutarčių susitarimų taikymo galimybė? Autoriaus vertinimu, atsakant į šį klausimą būtina atsižvelgti, jog nors formali teismo argumentacija ir leistų daryti tokią išvadą, detali nurodytos teismo nutarties ir jos priėmimo konteksto analizė vienareikšmės išvados darymo galimybės iš esmės nepatvirtintų. Visų pirma, nagrinėjamu atveju, į ką atkreipė dėmesį ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (komentuojamos nutarties VII dalis), ginčo teisinei situacijai spręsti turėjo būti taikomos Bendrijos muitinės kodekso normos dėl prekių muitinės vertės nustatymo (Kodekso 28-36 str.), kurios iš esmės pakartoja PPO susitarimo dėl muitinio įvertinimo nuostatas. Be to, nagrinėjamu atveju buvo keliamas klausimas būtent dėl prekių muitinės vertės nustatymo „paskutinio šanso“ (angl. *fall-back*) metodu, t. y. kitais priimtinais būdais prekių muitinei vertei nustatyti, kurių ES teisė⁹⁰² ir Bendrijos muitinės kodeksas detaliau nereglamentuoja ir tiesiogiai leidžia remtis PPO susitarimu dėl muitinio įvertinimo (Kodekso 31 str.)⁹⁰³. Kita vertus, dar sprendime, priimtame byloje *Merck Genéricos – Produtos Farmacêuticos* (sprendimo 34 punktas), TT buvo pripažinęs, kad PPO susitarimų taisyklėmis (pavyzdžiui, TRIPS sutartimi) valstybių narių ir jų nacionalinių teismų nuožiūra gali būti tiesiogiai remiamasi tais atvejais, kai susiduriama su teisinio reguliavimo sritimis, kuriose Bendrija dar nėra priėmusi teisės aktų⁹⁰⁴. Taigi, galima konstatuoti jog, įvertinus šias aplinkybes, administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-709/2013 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nepateikė iš esmės nepateikė universalaus išaiškinimo dėl PPO susitarimų ir nacionalinės bei ES muitų teisės santykio, o tik pakartojo esminį anksčiau TT praktikoje suformuluotą principą, jog PPO susitarimų nuostatomis gali būti remiamasi aiškinant (interpretuojant) ES teisę, ypač tais atvejais, kai ES teisės aktų nuostatų taikymo

⁹⁰⁰ Egidijus Jarašiūnas, „Kelios mintys apie Lietuvos dalyvavimo tarptautiniuose santykiuose konstitucinius pagrindus“, iš Saulius Katuoka (red.), *Teisė besikeičiančioje Europoje: Liber Amicorum Pranas Kūris* (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008), 628.

⁹⁰¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, *supra* note, 304.

⁹⁰² Žr. pvz. Laurence W. Gormley, *supra* note, 275: 3.29-3.30.

⁹⁰³ TT byla C-263/06, *Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA*, *supra* note, 311; taip pat žr. Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentą Nr. 2913/92/EEB, nustatantį Bendrijos muitinės kodeksą, *supra* note, 103.

⁹⁰⁴ Byla C-431/05, *Merck Genéricos – Produtos Farmacêuticos Ldª v. Merck & Co. Inc. and Merck Sharp & Dohme Ldª*, *supra* note, 305.

sritis nėra aiškiai apibrėžta⁹⁰⁵. Svarbu pažymėti, kad PPO susitarimų nuostatomis, kaip papildomu šaltiniu atskleidžiant nacionalinio teisinio reguliavimo dėl prekių muitinės vertės nustatymo teisinę prigimtį ir esmę rėmėsi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2005 m. sausio 27 d. nutarime konstitucinės justicijos byloje Nr. 4/02⁹⁰⁶. Kita vertus, anksčiau laikotarpiu (iki komentuojamos nutarties priėmimo), Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra priėmęs ir kitų procesinių sprendimų (pavyzdžiui, administracinėse bylose Nr. A-756-140/2008, A-575-1340/2010, A-575-144/2011), kuriais iš esmės pasisakė dėl PPO teisėje įtvirtintų nuostatų tiesioginio taikymo (pavyzdžiui, nustatant mokesčių mokėtojų teises ir pareigas), todėl akivaizdu, jog ši tarptautinės, ES bei nacionalinės muitų teisės santykį charakterizuojanti teisės taikymo problema nacionaliniu lygiu išlieka bei yra aktuali ir, įskaitant nurodytas bylas, yra plačiau aptariama monografijos III.3.1 poskyriuje, *inter alia* suformuluojant ir pasiūlymus dėl teisinio reguliavimo tobulinimo.

Antras probleminis aspektas, susijęs su ES ir valstybių narių kompetencijos santykiu ES bendrosios prekybos politikos srityje yra tarptautinių sutarčių prekybos klausimais sudarymas. Ši problema nėra tokia akivaizdi ES ir jos valstybių narių prekybiniuose santykiuose su tiriamomis trečiosiomis valstybėmis (Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija, Indijos Respublika), kadangi, išskyrus Indijos Respublikos atvejį, derybos dėl tokių sutarčių sudarymo šiuo metu nevyksta (žr. monografijos II.3 poskyrį). Kita vertus, ji gali iškilti ateityje, pavyzdžiui, sudarant prekybinį susitarimą su Indijos Respublika. Be to, šis klausimas yra itin aktualus ES valstybėms narėms, *inter alia* ir Lietuvos Respublikai. Pavyzdžiui, nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublika, įstojusi į ES, perėmė visus Europos Sąjungos sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis bei tarptautinėmis organizacijomis, o jos užsienio prekybos režimas pasikeitė – nustojo galioti Lietuvos Respublikos su atskiromis valstybėmis pasirašyti dvišaliai susitarimai, kas sukėlė ir objektyvių ekonominių pokyčių (pavyzdžiui, eksportuojamoms iš Lietuvos Respublikos prekėms buvo pradėti taikyti kitokie, atskirais atvejais didesni muitų tarifai)⁹⁰⁷. Pažymėtina, jog, kaip pastebi J.-M. Grave, iki Lisabonos sutarties pakeitimų įsigaliojimo buvo reikalaujama, kad ES valstybių narių parlamentai ratifikuotų prekybinius susitarimus su trečiosiomis valstybėmis, kurie apėmė tokias sritis kaip muitų tarifai, žemės ūkio produktai (priklausančias išimtinai ES kompetencijai) ir kartu reglamentavo investicijų klausimus (priklausančius pasidalijamajai ES kompetencijai), nors pagal šiuo metu galiojančios SESV 207 straipsnio 3 dalies ir 17 straipsnio 1 dalies nuostatas jie teoriškai gali būti vertintini kaip priklausantys ES išimtinai kompetencijai, todėl reikalavimų ratifikuoti juos valstybių narių parlamentuose nebekeliami⁹⁰⁸. Atitinkamai, dalis teisės doktrinos atstovų yra pažymėję, kad atsižvelgiant į Lisabonos sutarties pakeitimus, turėtų būti supaprastintas ES bendrosios prekybos politikos, kaip išimtinės ES kompetencijos, įgyvendinimas, visų pirma, apribotas mišrių susitarimų, kurie priklausė tiek ES, tiek valstybių narių kompetencijai, instituto

⁹⁰⁵ TT byla C-280/93, Germany v. Council, *supra* note, 296, 110-111 punktai.

⁹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 30 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra* note, 888.

⁹⁰⁷ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 271-270.

⁹⁰⁸ Jean-Michel Grave, *supra* note, 506: 98, 109.

taikymas bendrosios prekybos politikos sferoje⁹⁰⁹. Be to, Lisabonos sutartimi buvo itin išplėstas ir ES Parlamento vaidmuo formuojant su muitais susijusias bendrosios prekybos politikos nuostatas⁹¹⁰. Atsižvelgiant į tai, teisės doktrinoje buvo išsakoma ir nuomonė, jog pagrindinių tarptautinės prekybos su trečiosiomis šalimis susitarimų sudarymas privalėtų būti priskiriamas tik ES kompetencijai ir tokie susitarimai turėtų būti ratifikuojami dalyvaujant ES Parlamentui ir Tarybai⁹¹¹. Kita vertus, praktiniu lygiu tiriamu laikotarpiu (po 2010 m.) buvo pastebimos tendencijos, jog ES valstybės narės tęsė mišrių susitarimų sudarymo praktiką derybose dėl naujų tokio pobūdžio susitarimų, sudaromų jau po Lisabonos sutarties⁹¹². Be to, pozicijos, jog prekybinių susitarimų, kurie apima ne vien tik muitų klausimus ar kitus tiesiogiai su prekybos liberalizavimu susijusius aspektus, bet ir tokias sritis kaip tarptautinių investicijų reguliavimas ir investicinių ginčų sprendimas, sudarymas priskirtinas tik Sąjungos kompetencijai nepalaikė ir TT, pateikdamas savo nuomonę dėl ES ir Singapūro Respublikos laisvosios prekybos susitarimo⁹¹³. Autoriaus vertinimu, atsižvelgiant į tai, jog daugelis naujai sudaromų laisvosios prekybos susitarimų (vadinaujamųjų „Naujosios kartos prekybos susitarimų“) neapsiriboja vien tik muitų liberalizavimu, bet apima ir kitas sritis (*inter alia* investicijų klausimus)⁹¹⁴, praktiniu lygiu funkcionuojanti sprendimų priėmimo sistema ateityje turėtų būti tikslinama (imperatyviai bei formaliai įtvirtinant esminį Europos Parlamento, kaip institucijos, kurios pagalba užtikrinamas ir ES valstybių narių suverenių teisių įgyvendinimas ir jų pozicijų suderinimas⁹¹⁵, vaidmenį sudarant tokius tarptautinius susitarimus). Akivaizdu, jog esama sudėtinga sprendimų priėmimo sistema gali daryti neigiamą įtaką ES konkurencingumui tarptautinėse rinkose ir jos galimybėms išsiderėti palankias prekybines sąlygas, ką patvirtina ir aplinkybė, kad TT pastaruoju metu (2017 m.) buvo prašoma pateikti nuomonę dėl ES bei Kanados sudarytos ekonominės ir prekybos sutarties teisėtumo⁹¹⁶.

Analizuojant kitus probleminius kompetencijos pasidalijimo tarp ES valstybių narių ir ES aspektus, susijusius su ES ir nacionalinių teisės normų leidyba ir jų taikymu, autoriaus nuomone, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog, kaip jau buvo minėta anksčiau, vienas iš pagrindinių SMK tikslų ir yra užtikrinti dar vienodesnę ir nuoseklesnę ES muitų teisės aktų taikymą valstybių narių muitinėse (palyginti su lygmeniu, kuris jau buvo pasiektas galiojant Bendrijos muitinės kodekso (1992) nuostatomis⁹¹⁷). Dėl šios priežasties, remiantis im-

⁹⁰⁹ Youri Devuyt, *supra* note, 505: 643–644.

⁹¹⁰ Stephen Woolcock, *supra* note, 509, 1–6; Jean-Michel Grave, *supra* note, 506: 108–109.

⁹¹¹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 33; Rafael Leal-Arcas, *supra* note 331, p. 473.

⁹¹² Youri Devuyt, *op. cit.*, 644.

⁹¹³ TT nuomonė Nr. 2/15, *supra* note, 891.

⁹¹⁴ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 57; Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 154–155.

⁹¹⁵ Tokios pozicijos dėl Europos Parlamento, kaip valstybių narių suverenių teisių atstovo, vaidmens laikomasi ir teisės doktrinoje, žr. Mathias Herdegen, *supra* note, 4: 66.

⁹¹⁶ „CETA ratification process: Latest developments“, *European Parliament*, žiūrėta 2018 liepos 1 d., [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/608726/EPRS_ATA\(2017\)608726_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/608726/EPRS_ATA(2017)608726_EN.pdf).

⁹¹⁷ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Bendrijos muitinės kodekso preambulėje šiuo klausimu tik lakoniškai nurodoma, jog „svarbu užtikrinti, kad šis Kodeksas būtų vienodai taikomas, ir to siekiant nustatyti Bendrijos lygio procedūrą“, tuo tarpu SMK išvardijami konkretūs vienodo jo įgyvendinimo aspektai (elementai), kurių privaloma pasiekti, pradedant nuo vienodų duomenų apdorojimo taisyklių nustatymo (naudojimo) (žr. SMK preambulės 5 p.), baigiant vienoda muitinės

peratvyjomis SMK nuostatomis, įtvirtintomis, visų pirma, Kodekso 3 straipsnyje, muitinės visoje Sąjungoje privalo vadovautis tomis pačiomis veiklos kryptimis ir privalo taikyti tuos pačius standartus, taisykles, procedūras bei politiką, kad būtų įmanoma „toliau skatinti vienodą muitų teisės aktų taikymą“, kaip tai tiesiogiai nurodyta SMK preambulės 15 punkte bei akcentuojama 9, 17 ir 22 punkte⁹¹⁸. Be to, SMK taip pat aiškiai pamini būtinybę suderinti (suvienodinti) muitinės kontrolės (tikrinimo) mechanizmus valstybėse narėse (SMK preambulės 19 punktas), tam kad būtų sukurtos vienodos konkurencines sąlygas tarptautinės prekybos subjektams visoje ES⁹¹⁹. Taigi, remiantis SMK nuostatomis ir aktualia ESTT praktika⁹²⁰, pagrindinis valstybių narių ir jų institucijų tikslas (įskaitant muitinės administracijas ir kitas nacionalines institucijas, pavyzdžiui, nacionalinius teismus) yra užtikrinti vienodą ES muitų teisės aktų taikymą, sprendžiant tokius klausimus kaip muitų apskaičiavimas ir kitų tarptautinių prekybos operacijų reguliavimo priemonių įgyvendinimas.

Kita vertus galima konstatuoti, jog šis teisinis reguliavimas neeliminuoja valstybių narių teisės priimti nacionalinius muitų (muitinės) teisės aktus, tačiau, laikantis TT jurisprudencijoje suformuluotų pagrindinių taisyklių⁹²¹, nacionalinių muitinės teisės aktų veikimo sritį apibūdina nuostatos, kad jie negali pakartoti ar perteikti tiesiogiai taikomų ES teisės aktų nuostatų ir negali jiems prieštarauti. Remiantis šiais teisiniais precedentsais ir teisės doktrinoje pateikiamais vertinimais⁹²², galima konstatuoti, kad muitų teisinio reguliavimo sferoje yra tokių sričių, kurios priklauso tik ES kompetencijai (jos yra tiesiogiai reglamentuojamos SMK ir, pirmiausia, yra susijusios su bendrojo muitų tarifo elementais, skolos muitinei atsiradimo ir muitinės procedūrų taisyklėmis, kurios yra būtinos bendrojo muitų tarifo apskaičiavimui/taikymui). Atitinkamai, kaip pripažįstama ir teisės doktrinoje⁹²³, nacionaliniai teisės aktai gali reglamentuoti tik tuos klausimus, kurių nereglementuoja ES teisės aktai ir taip gali išsamiau apibrėžti praktikoje taikomas ES muitų teisės aktų nuostatas, atsižvelgiant į nacionalinius socialinius ekonominius aspektus ar netgi kultūros tradicijas⁹²⁴. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje, tokios nuostatos yra įtvirtintos 2016 m. Lietuvos Respublikos muitinės įstatyme, nustatančiame nacionalinių muitinės įstaigų kompetenciją muitų teisės aktų taikymo srityje⁹²⁵. Tačiau, autoriaus nuomone, galima pastebėti, jog klausimas

---

procedūrų tvarka (žr. SMK preambulės 48, 50-51 p.); žr. Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą, *supra* note, 31; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁹¹⁸ *Ibid.*

⁹¹⁹ *Ibid.*

⁹²⁰ Žr. bylas C-116/12, Ioannis Christodoulou ir kt. v. Elliniko Dimosio, *supra* note, 714; C-450/12, HARK GmbH & Co. KG, Kamin-und Kachelofenbau v. Hauptzollamt Duisburg, *supra* note, 226; C-595/11, Steinel Vertrieb GmbH v. Hauptzollamt Bielefeld, 2013 EU:C:2013:251.

⁹²¹ Žr. bylas 26/62, Van Gend & Loos v. Nederlandse administratie der belastingen, *supra* note, 413; C-6/64, Costa v. E.N.E.L., *supra* note, 413; 11/70, Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, *supra* note, 413.

⁹²² Timothy Lyons, *supra* note, 19: 121-122; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 595-596; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 78-79; Catherine Barnard, *supra* note, 92: 261-262.

⁹²³ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, op. cit., 596; Alfonsas Laurinavičius ir kt., op. cit., 79.

⁹²⁴ Janja Hojnik, *supra* note, 415: 137-138; Edoardo Traversa, *supra* note, 890: 7-8.

⁹²⁵ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 359.

dėl to, kokie yra valstybių narių savarankiški įgaliojimai ir kokia kompetencija priskirtina joms pačioms reguliuoti šiuos klausimus išlieka atviras, o įvairių autorių pateikiami vertinimai išlieka prieštaringi bei tebėra tiek praktinių, tiek ir teorinių diskusijų objektu. Pavyzdžiui, kaip pastebi įvairūs autoriai⁹²⁶, ES valstybės narės naudojo ir vis dar tebenaudoja nacionalines taisykles ir specifinę praktiką muitinės procedūrų, muitinio tikrinimo ar net tokių esminių ES bendrojo muitų tarifo elementų, kaip prekių muitinės vertės nustatymas, srityse, siekdamos padidinti bendrą savo ekonominį konkurencingumą, patrauklumą užsienio investicijoms ar net išspręsti savo fiskalines problemas (gauti daugiau pajamų iš surenkamų muitų ir/ar kitų importo mokesčių). Šiomis nuostatomis Sąjungos valstybių praktikoje buvo nuosekliai vadovaujamasi dar nuo XX a. septintojo dešimtmečio ir jomis remiamasi ir šiuo metu, ką patvirtina ir TT išnagrinėtų ginčų praktika⁹²⁷. Akivaizdu, jog tokių nacionalinių taisyklių taikymas gali sąlygoti ir neigiamas pasekmes, pavyzdžiui, skatinti ES valstybių narių konkurenciją mokesčių srityje ir iškreipti vieningos vidaus rinkos funkcionavimą (į tai, kaip jau buvo minėta, atkreipiamas dėmesys ir SMK preambulėje). Be to, dėl nelanksčių nacionalinių taisyklių ar institucijų veiklos praktikos ir su ja susijusios papildomos administracinės naštos verslo subjektams valstybės gali netgi prarasti dalį iš importo mokesčių renkamų pajamų į savo biudžetą. Tokiu atveju muitinės procedūrų vykdytojai gali pasirinkti įforminti prievolių mokėti importo mokesčius atsiradimą sąlygojančias procedūras tose valstybėse, kuriose muitinės administracijos vykdoma kontrolė yra liberaliausia, o taikomos sankcijos mažiausios⁹²⁸.

Bet kuriuo atveju, autoriaus nuomone, net ir įsigaliojus SMK nuostatomis iš paties SMK teksto⁹²⁹ (pasitelkiant jo lingvistinį bei sisteminį aiškinimą), galima išskirti tam tikras muitų teisinio reguliavimo sritis, kuriose paliekama diskreција valstybėms narėms, pavyzdžiui, teisės apskųsti muitinės sprendimus bei veiksmus (patikrinimus ir tyrimus) realizavimo tvarka, baudų ir sankcijų už muitų teisės aktų pažeidimus skyrimas, procedūrų, naudojamų importuotų prekių tarifiniam klasifikavimui tikrinti, reglamentavimas, muitinės veiklos organizaciniai aspektai (įstaigų struktūra, kompetencija), taip pat muitinės pareigūnų statusas ir įgaliojimai. Pavyzdžiui, SMK 44 straipsnis⁹³⁰ valstybėms narėms suteikia diskreiją apibrėžti konkrečias institucijas, įstaigas ar institucijas, kurios bus laikomos kompetentingomis nagrinėti mokesčių mokėtojų skundus ir nustatyti jiems nagrinėti taikomų apeliacinių procedūrų taisykles, taip pat nustatyti maksimalų skundo nagrinėjimo etapų skaičių. Muitinės kontrolės (jos vykdomų patikrinimų) reglamentavimo srityje, SMK 48 straipsnyje⁹³¹ yra nustatyti tik bendrieji principai, susiję tik su prekių kontrole po jų išlei-

⁹²⁶ Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 8; Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 66-67; Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32: 17-18.

⁹²⁷ Žr. bylas C-125/94, Aprile Srl v Amministrazione dello Stato, *supra* note, 519; C-339/09, Skoma-Lux v Celní ředitelství Olomouc, *supra* note, 889; ar naujausio tiriamo laikotarpio bylas C-129/13 and C-130/13, Kamino International Logistics BV and Datema Hellmann Worldwide Logistics BV v. Staatssecretaris van Financiën, 2014 EU:C:2014:2041.

⁹²⁸ Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375; Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 67.

⁹²⁹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

⁹³⁰ *Ibid.*

⁹³¹ *Ibid.*

dimo, paliekant galimybę išsamiai reguliuoti kontrolės procedūras nacionaliniu lygmeniu. Panašus principas taikomas ir nustatant galimas sankcijas už muitų teisės aktų pažeidimus (SMK 42 straipsnis)⁹³². SMK taip pat tik netiesiogiai reglamentuoja, kaip kiekvienoje valstybėje narėje turėtų būti organizuojama muitinės įstaigų sistema, arba kurie pareigūnai ar institucijos gali atlikti patikrinimus ir kontrolės, veiksmus, įskaitant ir veiksmus, susijusius net su tokiais svarbiais Bendrojo muitų tarifo elementais, kaip prekių tarifinis klasifikavimas (SMK 56-57 str.)⁹³³. Kita vertus, tokių ES valstybių narių prisiimamų kompetencijų teisėtumas (ES teisės požiūriu) paprastai vertinamas kiekvienu atveju (*ad hoc*) ir jį gali įvertinti TT⁹³⁴.

Autoriaus vertinimu, nagrinėjant SMK įgyvendinimą Lietuvos Respublikoje, kiek tai yra susiję su siekiu užtikrinti vienodą ES muitų teisės taikymą bei glaudesnę integraciją jų įgyvendinimo srityje, būtina pabrėžti tai, kad po SMK įsigaliojimo Lietuvos Respublika ėmėsi būtinų veiksmų (bent jau formaliam teisės aktų leidybos lygmenyje), kurie turėtų užtikrinti nacionalinių muitų teisės aktų suderinamumą su SMK nuostatomis. Visų pirma, įsigaliojus SMK, Lietuvos Respublikoje buvo priimtas ir pradėtas taikyti visiškai naujas Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas (2016 m. redakcija)⁹³⁵, kuris reglamentuoja nacionalinių muitinių veiklą, ir iš įstatymo naujosios redakcijos teksto buvo visiškai pašalintos ankstesnėje šio įstatymo redakcijoje įtvirtintos nuostatos, reguliuojančios tokius ES bendrojo muitų tarifo elementus, kaip muitinė vertė, prekių kilmė ar prekių tarifinis klasifikavimas. Pavyzdžiui, jei ankstesnėje Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo redakcijoje (2004 m.)⁹³⁶ atskiri skyriai buvo skirti ES bendrojo muitų tarifo elementų reglamentavimui (IV skyrius, nuo pirmojo iki trečiojo skirsnio), naujoji įstatymo redakcija reglamentuoja tik keletą neesminių klausimų, susijusių su muitinės vertės ir muitinės kilmės nustatymu (pavyzdžiui, apibrėžiama nelengvatinės prekių kilmės sertifikatų išdavimo tvarka (40 str.) ir nustatomos muitinės vertės, išreikštos užsienio valiuta, perskaičiavimo taisyklės (41 str.)⁹³⁷. Todėl galima konstatuoti, jog naujasis Muitinės įstatymas yra labiau orientuotas į muitinės vidaus organizacinių klausimų reglamentavimą (apibrėžiant muitinės įstaigų struktūrą, funkcijas, kompetencijas, muitinės pareigūnų teises ir pareigas). Be to, net ir tose srityse, kurias SMK tiesiogiai palieka valstybių narių kompetencijai ir leidžia joms priimti galutinį sprendimą dėl konkrečių klausimų reguliavimo (pvz., skundų dėl muitinės sprendimų nagrinėjimo sistemos), nacionalinis reguliavimas buvo labiau suderintas su bendraisiais SMK reikalavimais, panaikinant specialias anksčiau galiojusias nacionalines teisės normas. Pavyzdžiui, SMK 44 straipsnyje (2 dalies a punktas)⁹³⁸ teigiama, kad asmens teisė būti išklausytam apskundžiant jam tiesiogiai ir asmeniškai taikomus muitinės sprendimus gali būti įgyvendinta pateikiant skundą valstybės paskirtai muitinei (kaip valdžios

⁹³² *Ibid.*

⁹³³ *Ibid.*

⁹³⁴ Žr. pagal analogiją, bylą C-456/08, Komisija prieš Airiją, 2010 E.C.R. I-00859.

⁹³⁵ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 359 (2016 m. įstatymo redakcija).

⁹³⁶ Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, *Valstybės žinios* 73, 2517 (2004).

⁹³⁷ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *op. cit.* (2016 m. įstatymo redakcija).

⁹³⁸ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

institucijai *in corpore*). Atsižvelgiant į tai, naujajame nacionaliniame Muitinės įstatyme (2016 m. redakcija)⁹³⁹ ir kituose jį įgyvendinančiuose teisės aktuose (Skundų pateikimo Muitinės departamentui prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir jų nagrinėjimo nuostatose⁹⁴⁰) buvo pašalintos anksčiau galiojusios analogiškų teisės norminių aktų nuostatos, kurios atskirais atvejais reikalavo pateikti skundą konkrečiai muitinės įstaigai, kuris pati priėmė ginčijamą sprendimą arba kurios pareigūnas atliko veiksmus, esančius skundo objektas⁹⁴¹. Kita vertus, teisės doktrinoje tokie anksčiau galioję nacionaliniai teisės aktai buvo kritikuojami dėl galimo prieštaravimo ES muitų teisei⁹⁴², todėl jų pašalinimas iš nacionalinio teisinio reguliavimo laikytinas žingsniu į priekį kuriant skaidresnę ir aiškesnę nacionalinių muitų teisės aktų sistemą.

Kartu pastebėtina ir tai, jog, autoriaus nuomone, vien tik nurodyti pokyčiai visų galimų nacionalinio teisinio reguliavimo atitikties ES muitų teisei problemų neišsprendžia, kadangi nemažai specifinių ir su bendruoju SMK ir su jo įgyvendinimu susijusiuose teisės aktuose apibrėžtu reglamentavimu konkuruojančių ar jam net tiesiogiai prieštaraujančių teisės normų (pavyzdžiui, dėl prekių tarifinio klasifikavimo⁹⁴³, muitinės vertės nustatymo⁹⁴⁴, mokesčių administravimo procedūrų ir su juo susijusių sąvokų apibrėžimo⁹⁴⁵, sankcijų už muitų teisės aktų pažeidimus nustatymo⁹⁴⁶) yra įtvirtintos ne Muitinės įstatyme, bet jo įgyvendinimą apibrėžiančiuose teisės aktuose ar net kituose įstatymuose, pavyzdžiui, Mokesčių administravimo įstatyme⁹⁴⁷. Šios problemos ir galimi sprendimai dėl teisės aktų tobulinimo, siekiant išlaikyti balansą tarp nacionalinių interesų ir suverenių teisių bei būtinybės užtikrinti vienodą ES muitų teisės aktų taikymą, yra plačiau nagrinėjami ir pristatomi keitvirtojoje monografijos dalyje. Kita vertus, remiantis nacionalinių teismų, visų pirma, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika galima išskirti ir tam tikras objektyviai egzistuojančias(-avusias) bendrąsias problemas dėl ES muitų teisės ir nacionalinių muitų teisės aktų prieštaravimų. Visų pirma, būtina pastebėti, jog šiuo klausimu gana plačiai išplėtotą TT jurisprudencija bei teisės doktrina leidžia konstatuoti, jog visais atvejais, kai kyla prieštaravimas dėl skirtingo muitų teisinio reguliavimo Sąjungos ir nacionaliniu lygiu, ES muitų teisės (Muitinės kodekso) taikymas yra privalomas⁹⁴⁸. Pavyzdžiui, TT yra atkreipęs dėmesį į tai, kad nacionalinės muitinės administracijos, administruodamos muitus ir

⁹³⁹ Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, op cit.

⁹⁴⁰ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. 1B-1074 patvirtinti Skundų pateikimo Muitinės departamentui prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir jų nagrinėjimo nuostatai, TAR 29681 (2016) (žr. 6 punktą).

⁹⁴¹ Žr. pvz. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2004 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. 1B-540 patvirtintus Skundų nagrinėjimo Lietuvos Respublikos muitinėje nuostatus, *Valstybės žinios* 84, 3060 (2004) (žr. 6.1 punktą).

⁹⁴² Gediminas Valantiejus, „Pre-Trial Settlement of Disputes with Customs in Lithuania: Development of Legal Regulations, it's Problems and Prospects“, *Social Transformations in Contemporary Society: Annual Journal* 1 (2013): 138-139.

⁹⁴³ Žr. šios monografijos III.3.1 poskyrį.

⁹⁴⁴ Žr. šios monografijos III.3.1 poskyrį.

⁹⁴⁵ Žr. šios monografijos III.3.2 poskyrį.

⁹⁴⁶ Žr. šios monografijos III.3.2 ir III.3.3 poskyrį.

⁹⁴⁷ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *Valstybės žinios* 63, 2243 (2004).

⁹⁴⁸ Hans-Michael Wolfgang, *supra* note, 155: 6.

užtikrindamos importuojamų prekių apmokestinimą, veikia ES vardu ir turi griežtai laikytis ES muitų teisės nuostatų, pavyzdžiui, negali savo nuožiūra spręsti dėl apmokestinimo maitais objekto⁹⁴⁹. Atitinkamai, sprendžiant kolizines situacijas turėtų būti vadovaujamasi Kodekso viršenybės principu (taikytinu bet kokios prieštaraujančios nacionalinės teisės nuostatos atžvilgiu), išskyrus tik išimtinis atvejus, tokius kaip ES reglamento nepaskelbimas ES valstybės narės kalba⁹⁵⁰. Pastebėtina, jog Lietuvos Respublikos nacionalinių teismų praktika sprendžiant tokio pobūdžio kolizijas gali būti vertinama kaip prieštaringa ir ne visiškai nuosekli. Pavyzdžiui, nagrinėdamas ginčus, kuriuose buvo keliamas klausimas dėl importo mokesčių išieškojimą ir apskaičiavimą reguliuojančių Mokesčių administravimo įstatymo normų atitikties ES muitų teisei (Bendrijos muitinės kodeksui), Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikėsi pozicijos, jog Bendrijos muitinės kodekse įtvirtintoms muitų administravimo taisyklėms turėtų būti suteikiama pirmenybė nacionalinės teisės nuostatų atžvilgiu⁹⁵¹. Kita vertus, dalyje bylų, kuriose buvo keliami klausimai nacionalinių muitinės vertės apskaičiavimo ir kontrolės taisyklių nuostatų (pavyzdžiui, specialių taisyklių taikytinų importuotų naudotų automobilių apmokestinimui) galimo prieštaravimo Sąjungos muitinės kodeksui, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas šios problemos neįžvelgė ir vadovavosi nacionalinėmis teisės normomis⁹⁵².

Apibendrinant tai, kad išdėstyta, būtina pastebėti, jog nei, pavyzdžiui, ES bendrojo muitų tarifo taikymas (kaip sudėtinė bendrosios užsienio prekybos politikos dalis), nei vienos importuojamų prekių muitinės kilmės ir vertės nustatymo taisyklės visoje ES (įtvirtintos 1992 m. Bendrijos muitinės kodekse bei vėliau 2013 m. Sąjungos muitinės kodekse) neeliminuoja atskiros ES valstybės narės daryti reikšmingą įtaką tarptautinės prekybos reguliavimui. ES valstybių narių savarankiškumas reguliuojant ekonominius prekybinius santykius, svarbius funkcionuojant globaliai rinkai, atsispindi ir tuo aspektu, jog nors gana detalai harmonizuota bei iš dalies kodifikuota (ES lygmeniu), muitų teisė gali būti vertinama ir kaip suverenios teisėkūros produktas, aiškiai apibrėžiant nacionalinių teisės aktų veikimo (nacionalinės teisės pirmumo) sritis, tokias kaip muitinės įstaigų veiklos organizavimas, funkcijos, įgaliojimai, pareigūnų kompetencijos, karjeros sistemos galimybės⁹⁵³. Šiuo aspektu, galima visiškai sutikti su atskirų autorių (pvz. R. Leach (2007)⁹⁵⁴) nuomone, jog valstybių nacionalinės kompetencijos (suvereniteto) apribojimais, taikomi tik tam tikroje konkrečioje srityse, *inter alia* formuojant ir ekonominę politiką, svarbią valstybių funkcionavimui globalios rinkos sąlygomis, o valdžios funkcijų perdavimas ES yra dalinis. Kaip nurodo K. Limbach, tai galima paaiškinti ir tuo, jog pačiai ES nėra suteiktas pakankamas

⁹⁴⁹ Byla C-392/02, *Commission v Denmark*, 2005 E.C.R. I-09811.

⁹⁵⁰ Byla C-161/06, *Skoma-Lux sro v. Celní ředitelství Olomouc*, *supra* note, 409.

⁹⁵¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-939/2008“, *supra* note, 410; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1303/2012“, *supra* note, 410; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-20/2012“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/375249>.

⁹⁵² Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 70–71; Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 725: 32–33.

⁹⁵³ žr. pvz. Aivaras Raišutis, *supra* note, 142: 74–80; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 103.

⁹⁵⁴ Rodney Leach, *Glausta Europos Sąjungos enciklopedija* (Vilnius: Vaga, 2007), 115.

„administracinis suverenitetas“, t. y. ji neturi reikiamų administracinių įgaliojimų muitų taikymo srityje, nes muitų politikos įgyvendinimas priklauso nuo ES valstybių narių institucinio administracinio aparato, kuriam organizuoti valstybės narės turi suverenias teises⁹⁵⁵. Taigi, ES bendrosios prekybos ir muitų politikos įgyvendinimas, nors ir įtakoja valstybių ES narių suverenitetą minėtais klausimais, tačiau jo realiai nepanaikina, suteikdamas galimybes nacionalinėmis priemonėmis daryti tiesioginę įtaką užsienio (tarptautinei) prekybai. Šis aspektas sudaro ir prielaidas tirti ES bendrojo muitų tarifo taikymą nacionaliniame kontekste, kuris, įvertinus prekybos su tiriamomis trečiosiomis valstybėmis atvejus, toliau plėtojamas šio darbo III skyriaus 3-iajame poskyryje.

II.3. Europos Sąjungos muitų politikos įgyvendinimo bei teisinio reguliavimo ypatumai tarptautinėje prekyboje su Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika

II.3.1. Europos Sąjungos muitų politikos Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos ir Indijos Respublikos atžvilgiu bendrieji teisiniai bruožai

Pažymėtina, kad šiuolaikinėje globalioje pasaulio ūkio sistemoje ypač didelė svarba tenka ES tarptautinei prekybai su Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika, kurios dar yra vadinamos ekonominėmis „naujosiomis pirmaujančiomis galiomis“ (angl. „*The New Leading Powers*“)⁹⁵⁶. Šią tendenciją pažymi daugelis autorių⁹⁵⁷, analizavusių ekonominius ir politinius santykius tarp šių suinteresuotų šalių. Ši tendencija pastebima dėl to, kad Kinijos Liaudies Respublika jau daugelį metų išlieka viena iš didžiausių ES prekybos partnerių, o ES užsienio prekybai su Rusijos Federacija ir ypač su Indijos Respublika buvo būdinga ilgalaikė tendencija augti ir šių šalių ekonomika taip pat stiprėjo⁹⁵⁸. Kita vertus, nuo 2014 m. ES ir Rusijos Federacijos prekybinius santykius ir ekonominę situaciją Rusijos Federacijoje neigiamai paveikė bendri pasauliniai ekonominiai pokyčiai (naftos produktų kainų mažėjimas), taip pat viena kitos atžvilgiu pradėtos taikyti atsakomosios ekonominės sankcijos, susijusios su Rusijos Federacijos įvykdyta Krymo pusiasalio aneksija, bei tarpusavio prekybos apimtys pradėjo mažėti. Tačiau net ir įvertinus šiuos pokyčius, Rusijos Federacija išliko viena svarbiausių energijos išteklių importuotojų į ES bei trečia – ketvirta pagal svarbą ES prekybos partnerė, kai tuo tarpu Rusijos Federacijai

⁹⁵⁵ Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 139, 140-141.

⁹⁵⁶ Šios šalys taip pat priklauso geopolitinei BRICS šalių grupei apimančiai Brazilijos Federacinę Respubliką, Rusijos Federaciją, Indijos Respubliką, Kinijos Liaudies Respubliką ir Pietų Afrikos Respubliką, žr. Rafael Leal-Arcas, „How will the EU Approach the BRIC Countries? Future Trade Challenges“, *Vienna Journal on International Constitutional Law* 2, 4 (2008): 235-236.

⁹⁵⁷ Rafael Leal-Arcas, „The European Union and New Leading Powers: Towards Partnership in Strategic Trade Policy Areas“, *supra* note, 39: 87; Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 254-255; Stephan Keukeleire and Tom Delreux, *supra* note, 43; Christopher Hill, Michael Smith and Sophie Vanhoonacker, *supra* note, 43.

⁹⁵⁸ „Client and Supplier Countries of the EU28 in Merchandise Trade (value %) (2017, excluding intra-EU trade)“, *supra* note, 40.

ES iki šiol yra pati svarbiausia prekybos partnerė⁹⁵⁹. Būtent dėl šių objektyvių ekonominių priežasčių XXI a. pradžios laikotarpis pasižymėjo itin sparčiu tarptautinės prekybos santykių tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos vystymusi⁹⁶⁰. Pavyzdžiui, autoriai, nagrinėję ES tarptautinės prekybos tendencijas pastebi, jog antrajame XXI a. dešimtmetyje ES eksporto lyginamasis svoris į tokias tradicines prekybos partneres kaip JAV, Japoniją ar Kanadą sumažėjo (pradedant nuo 2009 m.), o į Rusijos Federaciją, Kinijos Liaudies Respubliką ir Indijos Respubliką didėjo⁹⁶¹. Tai siejama su globalizacijos sukeltais pokyčiais tarptautinės prekybos prekėmis ir paslaugomis geografinėje struktūroje dėl kurios didėja besivystančių ir naujų industrinių šalių bei ypač Azijos šalių prekių ir paslaugų apimtis, pirmiausia, dėl Kinijos Liaudies Respublikos lyginamojo svorio pasauliniame eksporte. Kinijos Liaudies Respublika išlieka ir viena svarbiausių pramonės gaminių, tokių kaip mašinos ir įrengimai (visų pirma, telekomunikacijų įranga) bei chemijos pramonės produkcijos eksportuotojų⁹⁶².

Per pastaruosius penkerius metus (2010 – 2014) pagrindiniais užsienio prekybos partneriais Lietuvos Respublikos atžvilgiu (analizuojant trečiąsias valstybes – ne ES valstybes nares, – kadangi užsienio prekyba su jomis yra apmokestinamos muitais) išliko atskiros BRICS regiono valstybės, visų pirma, Rusija ir Kinija. Pavyzdžiui, importuojamų prekių iš Rusijos Federacijos vertė viršijo daugiau kaip 5 milijardus eurų 2010 m ir 2014 m, taip pat siekė daugiau nei 7 mlrd. eurų nuo 2011 iki 2013 m. Be to, nuolat didėjo ir iš Kinijos importuojamų prekių kiekis bei jų vertė – nuo 430 mln. eurų 2010 m. iki 666 mln. eurų 2014 – ir visu šiuo laikotarpiu augo Lietuvos Respublikos eksporto į Kinijos Liaudies Respubliką apimtys⁹⁶³. Lietuvos Respublikai, kaip ES narei, yra itin svarbus ir ekonominis bendradarbiavimas su Rusijos Federacija, nes įstojus į ES daugiau nei 20 procentų Lietuvos užsienio prekybos apimtys sudarė prekybą su šia valstybe, kuri, nepaisant kai kurių epizodinių svyravimų, pasižymėjo bendra augimo (didėjimo) tendencija (iki 2014 m.)⁹⁶⁴. Pavyzdžiui, Rusijos Federacija yra ir svarbiausia energijos išteklių importuotoja į Lietuvos Respubliką⁹⁶⁵. Kita vertus, užsienio prekyba (ypač prekių eksportas) išliko vienu iš pagrindinių veiksmų, kurie paskatino ekonomikos atsigavimą ir padidino ekonominį augimą Lietuvos

⁹⁵⁹ Tatiana Romanova, „Sanctions and the Future of EU–Russian Economic Relations“, *Europe-Asia Studies* 68, 4 (2016): 778.

⁹⁶⁰ Andrew Hurrell, *supra* note, 42; Jim O'Neill, *supra* note, 42; Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5; Rafael Leal-Arcas, „The European Union and New Leading Powers: Towards Partnership in Strategic Trade Policy Areas“, *supra* note, 39: 345-416.

⁹⁶¹ Dalia Bernatonytė, op. cit., 255-256; taip pat žr. *International Trade Statistics* (World Trade Organization: Geneva, 2010).

⁹⁶² „Trade>Policy>Countries and Regions>China“, European Commission, žiūrėta 2018 liepos 1 d., <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>.

⁹⁶³ 36. „M6050309: Eksportas ir importas. Požymiai: Kombinuotoji nomenklatura (8-ių ženklų), valstybė, metai“. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. Žiūrėta 2015 vasario 16 d.. <http://db1.stat.govlt/statbank/SelectVar-Val/ Define.asp?Maintable=M6050309&PLanguage=0>.

⁹⁶⁴ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5; Astrida Slavickienė ir Dalia Jatkūnaitė, „Muitų politikos perspektyvos Lietuvai tapus ES nare“, iš *tarptautinės mokslinės konferencijos „Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai“ medžiaga* (Kaunas: Akademija, 2006), 145-147; Rasa Daugėlienė, *supra* note, 92: 57

⁹⁶⁵ Leonas Žitkus, „Trade Relations between Lithuania and Russia in Cotext of Integration Processes“, *European Integration Studies* 8 (2014): 104.

Respublikoje ir ES po 2007-2008 m. pasaulinės ekonominės krizės⁹⁶⁶. Šiame kontekste, ieškant Lietuvos Respublikos verslo subjektams ieškant naujų rinkų ir plečiant užsienio prekybą (eksportą), prekybiniai santykiai su Kinijos Liaudies Respublika ir Indijos Respublika tampa itin svarbūs siekiant diversifikuoti ekonomikos struktūrą bei išvengti priklausomybės nuo potencialiai nestabilių esamų prekybos partnerių Rytų šalyse, t. y. Rusijos Federacijos. Šiuo metu (tiriamu laikotarpiu) viena iš svarbiausių užsienio prekybos partnerių Lietuvos Respublikai išlieka Kinijos Liaudies Respublika⁹⁶⁷, naujų eksporto rinkų paieška pastaraisiais metais taip pat sąlygoja prekybinių ryšių su Indijos Respublika stiprėjimą⁹⁶⁸.

Dėl šių priežasčių labai svarbu įvertinti teisinės problemas, kurios kyla reguliuojant tarptautinę prekybą su Kinija Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika (ypač naudojant tarifines prekybos reguliavimo priemones, t.y. muitus), t. y. tiek išanalizuoti esamą situaciją šių prekybinių santykių reglamentavimo srityje, tiek ir apibrėžti identifikuotų problemų sprendimo perspektyvas tarptautiniu lygiu (tarptautinėje ekonominėje teisėje) ir regioniniu bei nacionaliniu lygmeniu (nacionalinėje suinteresuotų valstybių teisėje). Nagrinėjant tokio pobūdžio problemas mokslinėje teisinėje literatūroje keliama tokie klausimai kaip, pavyzdžiui, ar taikoma tarptautinės prekybos reguliavimo sistema užtikrina ES, kaip patrauklios užsienio prekybos partnerės statusą, ir kokios konkrečiai reguliavimo priemonės (muitų tarifai ir jų taikymo taisyklės) turėtų būti naudojamos ES, siekiant užtikrinti bendradarbiavimą su trečiosiomis valstybėmis (*inter alia* BRICS regiono valstybėmis), skatinant tarptautinės prekybos plėtrą⁹⁶⁹. Reikėtų pažymėti, kad nors Rusija, Kinija ir Indija yra Pasaulio prekybos organizacijos valstybės narės ir svarbios ES (*inter alia* ir Lietuvos Respublikos) užsienio prekybos partnerės, tarptautinės prekybos procesų su jomis teisinis reguliavimas iš esmės nebuvo nagrinėjamas nacionaliniu lygiu, o nuoseklesnius tyrimus šioje srityje yra atlikę tik užsienio autoriai (pvz. prof. R. Leal-Arcas, 2011)⁹⁷⁰. Todėl šiame kontekste ES muitų teisės įgyvendinimas ir muitų teisinis reguliavimas siekiant užtikrinti verslo integraciją į tarptautines rinkas ir sudaryti teisinės sąlygas tarptautinės prekybos vystymui su naujomis pasaulinėmis ekonominėmis galiomis (angl. „*New Leading Powers*“), pavyzdžiui, Rusija, Indija ir Kinija, išlieka svarbia mokslinių tyrimų ES ir Lietuvos Respublikoje sritimi.

Pastebėtina, jog šiuo metu visos analizuojamos BRICS regiono valstybės (Kinija, Rusija bei Indija) yra PPO narės bei yra prisijungusios prie Suderintos Sistemos konvencijos (1983 m.), reguliuojančios prekių tarifinį klasifikavimą bei yra įsipareigojusios muitus taikyti būtent pagal Suderintos Sistemos prekių nomenklatūrą (vieningus kodus bei prekių

⁹⁶⁶ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2.

⁹⁶⁷ Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682: 86.

⁹⁶⁸ Lietuvos eksporto plėtros 2014–2020 m. gairės (21.3 punktą) Indijos Respubliką priskiria „prioritetinių eksporto rinkų“ grupei, žr. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. sausio 27 d. įsakymą Nr.4-58 „Dėl Lietuvos eksporto plėtros 2014–2020 m. gairių patvirtinimo“, TAR 7782 (2015).

⁹⁶⁹ Rafael Leal-Arcas, „The European Union and New Leading Powers: Towards Partnership in Strategic Trade Policy Areas“, *supra* note, 39: 16.

⁹⁷⁰ *Ibid.*

aprašymus)⁹⁷¹. Todėl, ES Bendroji prekybos politika Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos atžvilgiu tarifinio prekybos reguliavimo priemonių (muitų) taikymo srityje, pirmiausia, yra įgyvendinama daugiašaliu lygiu, t. y. remiantis bendraisiais PPO principais, tokiais kaip didžiausio palankumo prekyboje principas ir kiekybinių apribojimų panaikinimas. Skirtingai nuo tarptautinės prekybos dvišalio režimo, taikomo pagal laisvosios prekybos ir ekonominio bendradarbiavimo sutartis su tokiomis valstybėmis kaip Meksika, Viduržemio jūros baseino šalys, Argentina, Brazilija, Paragvajumi bei Urugvajumi, ES prekybos su Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija bei Indijos Respublika reglamentavimui specialių dvišalių tarptautinių susitarimų nėra sudaryta (vyksta tik derybos ar diskusijos dėl jų sudarymo (Kinijos, Indijos atžvilgiu))⁹⁷². Tačiau ES kai kurių iš šių grupės valstybių atžvilgiu taikė ar šiuo metu vis dar taiko (pavyzdžiui, Indijos atžvilgiu) bendrosios preferencijų sistemos muitų lengvatas savo vienašališkais sprendimais⁹⁷³. Vadinasi, galima konstatuoti, jog svarbiausiais ES bendrosios prekybos politikos lygmenimis, kuriuose sprendžiami klausimai dėl tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo priemonių (muitų) taikymo išlieka daugiašalis (PPO) ir vienašalis (bendrųjų preferencijų sistemos) lygmuo. Detalesnė šių priemonių taikymo specifika kiekvienos konkrečios valstybės (Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos) atžvilgiu yra nagrinėjama sekančiame monografijos II.3 poskyryje. Būtina pastebėti, jog nepaisant to, kad šios BRICS regiono valstybės ir ES prekybos bei muitų politika yra analizuojama *in corpore*, kaip susijęs reiškinys⁹⁷⁴, valstybės analizuojamos kartu, ES šiuo metu neturi patvirtinusi jokios bendros teisiškai įpareigojančios strategijos ar kito programinio dokumento prekybinių ir muitų santykių reguliavimui jų atžvilgiu⁹⁷⁵. Priešingai, autoriaus vertinimu, galima konstatuoti, jog egzistuoja skirtingos strategijos adresuotos atskiros tiriamoms valstybėms, pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikai⁹⁷⁶, – tai galima paaiškinti skirtingu santykių su tiriamomis valstybėmis ekonominiu bei politiniu pobūdžiu, bei tuo, kad BRICS, kaip politinio bendradarbiavimo forumas, nėra valstybių ekonominė ar muitų sąjunga (PPO teisės nuostatų taikymo prasme). Tokiu būdu, tikslinga vertinti individualiai ES muitų politiką kiekvienos šios šalies atžvilgiu ir jos įgyvendinimo teisinius ypatumus.

Taigi, nors analizuodami nacionalinę praktiką Lietuvos Respublikoje galime išskirti tam tikras specifines tarptautinės prekybos su Kinijos Liaudies Respublika ar Rusijos Federacija bei Indijos Respublika teisinio reglamentavimo ar susiklosčiusios teisinės praktikos

⁹⁷¹ „List of Contracting Parties to the HS Convention and countries using the HS“, World Customs Organization, žiūrėta 2018 sausio 15 d., http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/nomenclature/overview/hs-contracting-parties/list-of-countries/countries_applying_hs.pdf?db=web.

⁹⁷² European Commission, *Trade for all Towards a more responsible trade and investment policy* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014), 5, 32.

⁹⁷³ „Generalised Scheme of Preferences (GSP)“, European Commission, *supra* note, 868.

⁹⁷⁴ Žr. pvz. Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51.

⁹⁷⁵ Žr. pvz. Roberto Bendini, „In-Depth Analysis. The future of the EU trade policy“, *DG EXPO Policy Department paper*, gegužės 26, 2015, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549054/EXPO_IDA\(2015\)549054_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549054/EXPO_IDA(2015)549054_EN.pdf)

⁹⁷⁶ „Elements for a new EU strategy on China. Joint Communication to the European Parliament and the Council. Brussels, 22.6.2016 JOIN(2016) 30 final“, European Commission, žiūrėta 2018 birželio 20 d., http://ec.europa.eu/archives/docs/china/docs/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf.

problemas, egzistuojančias nacionaliniu lygmeniu, jas, visų pirma, lemia ne skirtingas kiekvienai valstybei taikomų teisės normų pobūdis, bet objektyvių prekių importo sąlygų specifika. Kita vertus, būtina pastebėti ir tai, jog kai kuriais atvejais dalis problemų yra susijusios būtent su nacionalinių teisės normų ir teisės aktų taikymu, kurie(-ios) nors ir nėra adresuoti(-os) konkrečioms valstybėms ar iš jų importuotoms prekėms, tačiau tiesiogiai įtakoja prekybos su konkrečiomis valstybėmis sąlygas. Tarp tokių nacionalinių teisės normų galima paminėti ekonomines sankcijas už muitų teisės aktų pažeidimus nustatančias normas įtvirtintas Mokesčių administravimo įstatyme (žr. pavyzdžiui, šio įstatymo 139 str.)⁹⁷⁷, taisyklės dėl lengvatų importuojamiems kuro produktams taikymo⁹⁷⁸ ar muitinės procedūrų įforminimo elektroniniu būdu tvarką reguliuojančias procedūrinės nuostatas⁹⁷⁹. Nors, kaip jau ir buvo minėta, jos nėra nukreiptos specifiškai reguliuoti teisinių santykių, kylančių vien tik dėl iš konkrečių valstybių importuotų prekių, tačiau atskirais atvejais didžiausią praktinę reikšmę turi būtent prekybos su atskiromis valstybėmis režimui. Tarp tokio reglamentavimo pavyzdžių galime nurodyti teisės aktus, kuriais analizuojamu laikotarpiu buvo reglamentuojamos importo mokesčių lengvatų taikymo į Lietuvos Respublikos ir ES muitų teritoriją importuojamiems kuro produktams sąlygos. Kadangi kuro produktai į Lietuvos Respublikos teritoriją bei ES muitų teritoriją gali būti įvežti tik per išorinę sieną su Rusijos Federacija ar/ir Baltarusijos Respublika, akivaizdu, jog šis reglamentavimas, visų pirma, faktiškai įtakoja, pirmiausia, būtent tarptautinę prekybą su Rusijos Federacija.

Kartu pabrėžtina, jog Lietuvos Respublikos nuostatos įgyvendinant užsienio prekybos ir muitų politiką tiriamų BRICS valstybių atžvilgiu teisiškai šiuo metu vis tik yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos Užsienio prekybos politikos metmenyse (2007) ir Lietuvos eksporto plėtros 2014–2020 m. gairėse (2014). Tačiau dalis šių dokumentų vertintini kritiškai ir yra taisytini bei nesuderinti tarpusavyje, pavyzdžiui, nurodyti Užsienio prekybos politikos metmenys numato siekti laisvosios prekybos sutarčių su Rusijos Federacija (nors tai neatitinka pačios ES šiandieninių strateginių tikslų) bei ją įvardija kaip vieną iš patraukliausių rinkų eksportui (nors, kaip jau buvo minėta, dar 2014 m. dėl Rusijos Federacijos pritaikytų prekybinių apribojimų užsienio prekybos apimtys su Rusijos Federacija buvo pradėjusios mažėti ir iškilo naujų rinkų paieškos būtinybė). Be to, akcentuotina, kad teisiniu aspektu muitų taikymo svarba prekybiniuose santykiuose su BRICS valstybėmis atsispindi ir nacionalinių teismų praktikos statistikoje, pavyzdžiui, daugiausia mokesčių ginčų dėl muitų apskaičiavimo Lietuvoje 2010 – 2015 m. buvo keliama būtent dėl iš šių dviejų BRICS regiono valstybių (Kinijos ir Rusijos) importuotų prekių apmokestinimo. Iš visos BRICS regiono valstybių grupės tradiciškai net 99 proc. ginčų teko Kinijos bei Rusijos kilmės prekėms, iš viso Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme buvo išnagrinėtos 64 tokio

⁹⁷⁷ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

⁹⁷⁸ Žr. pvz. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2011 m. liepos 12 d. įsakymą Nr. 1B-392 „Dėl Keleivių įvežamų prekių neapmokestinimo importo pridėtinės vertės mokesčiu ir akcizais taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. 439, 5 punkto nuostatų taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 87, 4207 (2011).

⁹⁷⁹ Žr. pvz. Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2009 m. birželio 26 d. įsakymą Nr. 1B-357 „Dėl Elektroninių duomenų, naudojamų eksporto ir importo muitinės formalumams atlikti, mainų taisyklių ir Elektroninių duomenų, naudojamų eksporto ir importo muitinės formalumams atlikti, mainų pavyzdinės sutarties patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 78, 3256 (2011).

pobūdžio mokesčių ginčų bylos⁹⁸⁰. Dėl mažesnių prekybos apimčių atitinkamai mažiau ginčų kilo ir dėl iš tokių pagrindinių Lietuvos užsienio prekybos partnerių (ne ES valstybių grupėje) kaip JAV ar Norvegija importuotų prekių, pavyzdžiui, per tą patį laikotarpį Lietuvos vyriausiąjame administraciniame teisme buvo išnagrinėtos 37 bylos dėl iš JAV importuotų prekių apmokestinimo muitais ir tik 3 bylos – dėl prekių importuotų iš Norvegijos⁹⁸¹. Galima pastebėti, jog tokią situaciją sąlygojo ir tai, kad dalis priimtų nacionalinių teisės aktų iš esmės labiausiai įtakoja importą iš Rusijos Federacijos ar yra skirti suvaldyti prekių srautams iš šios šalies (žr. monografijos III.3 poskyrį), kas nėra būdinga nagrinėjant užsienio prekybos bei muitų taikymo kitoms tiriamoms valstybėms kontekstą.

II.3.2. Europos Sąjungos muitų politikos priemonių taikymo Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu teisiniai ypatumai

Kinijos Liaudies Respublika kaip suvereni valstybė ir savarankiškas tarptautinės teisės subjektas buvo įkurta ir tarptautinių santykių erdvėje pradėjo funkcionuoti nuo 1949 m.: po Antrojo Pasaulinio karo metu vykusios okupacijos ir pilietinio karo tarp Kinijos komunistų partijos ir nacionalistinės Kinijos Respublikos vyriausybės (Guomindano)⁹⁸². Nuo šio momento Kinijos Liaudies Respublikos politinę bei ekonominę raidą iki pat XXI a. pradžios lydėjo esminių pokyčių tiek šalies viduje, tiek ir išorėje. Visų pirma, akcentuotina, kad Kinijos Liaudies Respublikai buvo ir yra būdingas spartus regioninės ir pasaulinės politinės reikšmės augimas, kurį galima apibūdinti tiek kaip tradicinės „kietosios galios“, tiek ir viešosios diplomatijos įtakos augimą⁹⁸³. Antra, dalis augančios Kinijos įtakos buvo ir yra susieta su ekonominių santykių sfera, kadangi nuo XX a. pab. Kinija pradėjo įgyvendinti aktyvias ir plataus spektro ekonominės diplomatijos priemones⁹⁸⁴. Tai galima sieti tiek su jos įstojimu į PPO 2001 m. gruodžio mėn., tiek ir su dvišalių prekybos sutarčių sudarymu su užsienio valstybėmis, tiek ir su užsienio pagalbos teikimu ir investicinių projektų vystymu, ypač Afrikos valstybėse. Be to, pastaruoju metu Kinijos Liaudies Respublika aktyviai bendradarbiauja ir dalyvaudama tarptautiniame finansų rinkų reguliavime⁹⁸⁵ bei kovoje su klimato kaita⁹⁸⁶. Visa tai šiuo metu leidžia Kinijos Liaudies Respubliką laikyti viena iš pagrindinių ir svarbiausių politinių partnerių tarptautinių santykių erdvėje, kurios reikšmė

⁹⁸⁰ Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682: 86-87.

⁹⁸¹ Gediminas Valantiejus, „Problematic aspects of international trade between the United States of America and the Republic of Lithuania in the Lithuanian judicial practice“, *supra* note, 41: 124.

⁹⁸² Zhixiong Huang, „EU-China Trade Disputes in the WTO: Looking Back to Look Forward“, *Yearbook of Polish European Studies*, 13 (2010): 41.

⁹⁸³ Doug Guthrie, *China and Globalization: The Social, Economic, and Political Transformation of Chinese Society* (New York: Routledge, 2012), 3-8.

⁹⁸⁴ Greg Mastel, *The Middle Kingdom Emerges: the Rise of the Chinese Economy* (London: Routledge, 2015), 38-43.

⁹⁸⁵ Dahe Qin, Yongjian Ding, Mu Mu et al., *Climate and environmental change in China: 1951-2012* (Berlin: Springer-Verlag, 2015), 130.

⁹⁸⁶ Sebastian Heilmann et al., „China's shadow foreign policy: parallel structures challenge the established international order“, *China Monitor* 18 (2014): 1.

nuolat auga⁹⁸⁷. Kitaip tariant, kaip pastebi F. Bergsten, Kinijos Liaudies Respublika kelia didžiulį iššūkį pasaulio ūkio sistemai iš esmės tapdama nauja pasauline ekonomine supervalstybe⁹⁸⁸. Analizuojant Kinijos Liaudies Respublikos ir ES prekybinius bei ekonominius santykius galima konstatuoti, jog tiek pati Kinija, tiek ir ES yra dvi iš didžiausių prekybinių subjektų tarptautinės prekybos sistemoje. Šiuo metu Kinija yra antra pagal reikšmę ES prekybos partnerė po JAV, o ES, savo ruožtu, yra pati didžiausia Kinijos prekybos partnerė. Šiems prekybiniams santykiams būdinga tai, kad ES ir Kinijos prekyba dramatiškai išaugo per pastaruosius metus (XXI a. pr.). Kinija iki šiol yra didžiausios dalies į ES importuojamų prekių kilmės šalis ir kartu viena iš sparčiausiai augančių eksporto rinkų ES kilmės prekėms. Atitinkamai, Kinijos ir ES tarptautinės prekybos bendra apimtis finansine išraiška viršija daugiau kaip 1 mlrd. EUR per dieną⁹⁸⁹.

Į ES iš Kinijos daugiausiai yra importuojama pramonės ir plataus vartojimo prekių: mašinų ir įrengimų, avalynės ir drabužių, baldų ir šviestuvų, žaislų. ES eksportas į Kiniją yra sukoncentruotas mašinų ir įrengimų, variklinių transporto priemonių, orlaivių ir chemijos pramonės produktų srityje⁹⁹⁰. Kita vertus, dar XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžioje Kinijos Liaudies Respublikos ir ES tarptautinės prekybos apimtis buvo labai minimali⁹⁹¹. Taigi per itin trumpą laiko tarpą abi ekonomikos tapo labai glaudžiai integruotomis ir šiuo metu jų funkcionavimas yra itin susijęs. Pažymėtina, jog 2013 m. dvišalės prekybos prekėmis tarp ES ir Kinijos apimtis siekė 428,1 mlrd. EUR, o 2015 m. išaugo iki 520,9 mlrd. EUR. Kaip jau buvo minėta, Kinijos Liaudies Respublika yra didžiausias į ES importuojamų prekių tiekėjas ir importuojamų prekių vertė 2013 m. siekė 279,9 mlrd. EUR (nors palyginti su 2012 m. ši importuojamų prekių apimtis sumažėjo 2,9 proc. arba 11,7 mlrd. EUR). Be to, tiriamu laikotarpiu (nuo 2010 m.) beveik du kartus išaugo ir ES eksporto į Kinijos Liaudies Respubliką apimtis, kas prisideda prie didesnio tarpusavio prekybinių santykių subalansavimo. Pavyzdžiui, 2013 m. ES eksportas į Kinijos Liaudies Respubliką padidėjo 2,9% ir pasiekė 148,1 milijardų EUR dydį⁹⁹², o 2017 m. šis dydis siekė net 198,2 milijardus EUR⁹⁹³. Kita vertus, kaip galima pastebėti iš šių statistinių duomenų, visą tiriamą laikotarpį ES yra būdingas didelis užsienio prekybos deficitas prekiaujant su Kinijos Liaudies Respublika⁹⁹⁴. Tai iš dalies yra susiję tiek su pasaulinių bei Azijos šalių prekių vertės grandinių (angl. *value chains*) pokyčiais organizuojant į rinką tiekiamų prekių gamybą, tiek ir su vis dar

⁹⁸⁷ Loren Brandt, Thomas G. Rawski et al., *China's Great Economic Transformation* (New York: Cambridge University Press, 2008), 22-23; Barry Eichengreen, Yung Chul Park, and Charles Wyplosz, *China, Asia and the New World Economy* (New York: Oxford University Press, 2008), xv-xvi.

⁹⁸⁸ Fred Bergsten, Charles Freeman, Nicholas L. Lardy, Derek J. Mitchell, *China's Challenge to the Global Economic Order. China's Rise: Challenges and Opportunities* (Washington DC: Peterson Institute for International Economics & Center for Strategic and International Studies, 2008), 9-10.

⁹⁸⁹ „Trade>Policy>Countries and Regions>China“, *supra* note, 962.

⁹⁹⁰ *Ibid.*

⁹⁹¹ „Facts and figures on EU-China trade, March 2014 (1)“, European Commission Directorate-General for Trade, žiūrėta 2018 liepos 1 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/september/tradoc_144591.pdf.

⁹⁹² *Ibid.*

⁹⁹³ „Trade>Policy>Countries and Regions>China“, *supra* note, 962.

⁹⁹⁴ „European Union, Trade in goods with China, 16-04-2018“, European Commission Directorate-General for Trade, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf (žr. 3 psl.).

išlikusiomis kliūtėmis, kurios taikomos užsienio kilmės prekių patekimui į vidaus rinką pačioje Kinijos Liaudies Respublikoje⁹⁹⁵.

Mokslinėje literatūroje⁹⁹⁶ yra pastebima, kad dvišaliai ekonominiai santykiai tarp ES šalių (*inter alia*, Lietuvos Respublikos) ir Kinijos yra grindžiamu Europos Bendrijos – Kinijos Liaudies Respublikos prekybos ir bendradarbiavimo susitarimu (pasirašytu 1985 m.)⁹⁹⁷. Tačiau, nors nurodytame susitarime yra aptariami kai kurie administracinio bendradarbiavimo tarp ES valstybių narių ir Kinijos muitinių aspektai, šis susitarimas tarp dviejų susitariančių šalių nenustatė lengvatinio prekybos režimo ir preferencinių muitų taikymo. Todėl, kaip PPO narės, ES ir Kinija reguliuoja dvišalę užsienio prekybą remiantis didžiausio palankumo (angl. *MFN*) principu (1985 m. susitarimo 3 str.)⁹⁹⁸, kuris iš esmės reiškia bendrą nuostatą, jog šalys negali diskriminuoti savo prekybos partnerių⁹⁹⁹. Būtina pažymėti, jog ES atskirų produktų importo iš Kinijos atžvilgiu taikė ir vienašališkas muitų lengvatas – preferencinius muitus pagal bendrųjų preferencijų sistemą (nustatytą produktų importui iš besivystančių šalių), tačiau šios lengvatos buvo panaikintos nuo 2015 m. sausio 1 d., atsižvelgiant į tai, jog dauguma iš Kinijos Liaudies Respublikos importuojamų prekių patenka į itin konkurencingų prekių kategoriją¹⁰⁰⁰. Kita vertus, Kinija prie PPO susitarimų prisijungė su tam tikra išlyga (Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolo 15 punktas¹⁰⁰¹), kuri leido PPO valstybėms narėms dvišaliu pagrindu pačioms nuspręsti ar Kinijai taikant prekybos apsaugos priemonės (antidempingo muitus) bus suteikiamas rinkos ekonomikos statusas¹⁰⁰², nuo kurio tiesiogiai priklauso antidempingo muitų apskaičiavimo tvarka¹⁰⁰³.

Nagrinėjant ES muitų politikos ypatumus Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu ir jos taikomus tarptautinės prekybos su Kinija reguliavimo režimus, galima pastebėti, jog praktiniu požiūriu jie yra fragmentuoti bei skirtingi. Tai lemia aplinkybė, jog politiniu ir teisiniu

⁹⁹⁵ Žr. pvz. „EU Ambassador Pangratis’ statement of 1 July 2014 at China’s WTO TPRM peer review“, žiūrėta 2017 liepos 1 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2012/june/tradoc_149542.pdf.

⁹⁹⁶ Zheng Lu, Tianqin Yan and Xiang Deng, *supra* note, 824: 13.

⁹⁹⁷ „Agreement on Trade and Economic Cooperation between the European Economic Community and the People’s Republic of China“, *Official Journal* L250, 2 (1985).

⁹⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹⁹ Pažymėtina, jog tarp Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kinijos Liaudies Respublikos Vyriausybės dar 1992 m. taip pat buvo sudarytas dvišalis susitarimas dėl ekonominio ir prekybinio bendradarbiavimo, kuriame taip pat įtvirtintas bendro pobūdžio įsipareigojimas sudaryti palankias sąlygas ekonominių-prekybinių ryšių plėtojimui, žr. monografijos II.3 poskyrį.

¹⁰⁰⁰ „Revised EU trade scheme to help developing countries applies on 1 January 2014“, European Commission Memo, 2013, žiūrėta 2018 liepos 1 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/december/tradoc_152015.pdf.

¹⁰⁰¹ „Protocol on the Accession of the People’s Republic of China to the WTO, WT/L/432, 23 November 2001“, *World Trade Organization*, žiūrėta 2018 liepos 1 d., https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/completeacc_e.htm#chn.

¹⁰⁰² Francis Snyder, „The Origins of the Nonmarket Economy: Ideas, Pluralism and Power in EC Anti-Dumping Law about China“, *European Law Journal* 7, 2 (2001): 369-434; Wentong Zheng, „Trade Law’s Responses to the Rise of China“, *Berkeley Journal of International Law* 34, 2 (2016): 125-126.

¹⁰⁰³ Praktika rodo, kad prekių, kurioms taikomos prekybos apsaugos priemonės (antidempingo muitai), normaliosios vertės nustatymas pagal ne rinkos ekonomikos valstybės taisyklės paprastai suponuoja griežtesnes priemones nei rinkos ekonomikos šalių atvejais, žr. pvz. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 197; Barbara Nastoll, „EU Anti-Dumping Law, imports from China and treatment of non-market economy countries: Brosmann, Grunwald and Zhejiang Xinnan“, *Common Market Law Review* 50 (2013): 267.

požiūriu ES santykiai su atskirais Kinijos Liaudies Respublikos regionais, turinčiais specialų statusą (Honkongas, kaip specialusis administracinis regionas) ar *de facto* nepriklausomybę (Taivas/Kinijos Taipėjus)¹⁰⁰⁴ turi tam tikrų specifinių ypatumų. Vykdydama „vienos Kinijos“ politiką, ES nepalaiko diplomatinį arba oficialius politinių santykių su Taivanu (Kinijos Taipėjumi). Tačiau ES ir Taivas (Kinijos Taipėjus) vysto struktūrinį dialogą, kuris įgyvendinamas kasmetinių tarptautinių konsultacijų forma, jose aptariant ir sprendžiant aktualius prekybos politikos klausimus, įskaitant tarptautinių įsipareigojimų pagal PPO teisę vykdymą¹⁰⁰⁵ ir klausimus keliančius dvišalį suinteresuotumą¹⁰⁰⁶. ES politika Honkongo Specialiojo Administracinio Regiono (SAR), kaip Kinijos Liaudies Respublikos dalies, atžvilgiu yra įgyvendinama keliant glaudesnio bendradarbiavimo svarbiausiose srityse tikslus, įskaitant prekybos ir muitų reguliavimą, tačiau kartu pabrėžiant ir „vienos šalies, dviejų sistemų“ principo, kuris buvo suformuotas perdavus Honkongą Kinijos suvereniai jurisdikcijai nuo 1997 m., svarbą¹⁰⁰⁷. Tokiu būdu, autoriaus vertinimu, galima konstatuoti, jog ES tarptautinė prekyba su Taivanu (Kinijos Taipėjumi), kaip *de facto* nepriklausomą prekybos politiką įgyvendinančiu teritoriniu dariniu ir savarankišku PPO nariu¹⁰⁰⁸, ir Honkongu (kaip Kinijos Liaudies Respublikos Specialiuoju Administraciniu Regionu) ir jos tarifinės reguliavimo priemonės (muitai) reglamentuojami iš esmės identiškais būdais ir naudojant tą pačią koncepciją. Jai būdinga tai, kad ES neturi sudariusi jokių specialių tarptautinių susitarimų su šiais teritoriniais vienetais, tačiau glaudesnis bendradarbiavimas ir užtikrinamas vystant tarptautines konsultacijas prekybiniais klausimais.

Vertinant kitas muitų politikos ypatybes pastebimas ES prekybiniuose santykiuose su Kinijos Liaudies Respublika būtina atkreipti dėmesį į tai, jog Kinijos Liaudies Respublika nuo pat XXI a. pradžios tradiciškai reikalavo taikyti jos atžvilgiu besivystančios šalies statusą ir su juo susijusias muitų lengvatas, nepaisant jos dydžio ir reikšmės tiek ekonominiu, tiek demografiniu aspektu (pavyzdžiui, būdama gausiausiai apgyvendinta pasaulio valstybe)¹⁰⁰⁹. Kita vertus, pati Kinijos Liaudies Respublika kartu laikėsi ir nuostatos (pavyzdžiui, PPO derybų Dohos runde), jog jos atžvilgiu neturėtų būti keliami jokie papildomi reikalavimai dėl muitų liberalizavimo, kadangi ji jau prisiėmė esminius įsipareigojimus dėl muitų tarifų sumažinimo stodama į PPO¹⁰¹⁰. Atitinkamai, pastebima, jog nuo XXI a.

¹⁰⁰⁴ Žr. Zeng Huaqun, „One China, Four WTO Memberships: Legal Grounds, Relations and Significance“, *Journal of World Investment & Trade* 8 (2007): 684.

¹⁰⁰⁵ Taivas (Kinijos Taipėjus arba Atskiroji Taivano, Penghu, Kinmeno ir Matsu muitų teritorija, angl. *Separate Customs Territory of Taiwan, Penghu, Kinmen and Matsu (Chinese Taipei)*) yra savarankiškas PPO narys nuo 2002 m. sausio 1 d., žr.: < https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/chinese_taipei_e.htm >.

¹⁰⁰⁶ „Trade Policy>Countries and regions>Taiwan“, European Commission, žiūrėta 2018 birželio 14 d., <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/taiwan/>.

¹⁰⁰⁷ „Trade Policy>Countries and regions>Hong Kong SAR“, European Commission, žiūrėta 2018 birželio 14 d., <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/hong-kong-sar/>.

¹⁰⁰⁸ Pasha L. Hsieh, „Facing China: Taiwan's Status as a Separate Customs Territory in the World Trade Organization“, *Journal of World Trade* 39, 6 (2005): 1213-1214.

¹⁰⁰⁹ Tai yra reikšminga siekiant užtikrinti muitų lengvatų Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėms taikymą pagal bendrųjų preferencijų arba bendrųjų lengvatų sistemą, taikoma besivystančioms pasaulio valstybėms; Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 115

¹⁰¹⁰ Ya J. Qin, „China, India and the Law of the World Trade Organization“, *Asian Journal of Comparative Law* 3, 1 (2008): 20.

pirmojo dešimtmečio vidurio Kinijos santykis su tarptautine prekybos sistema labai pakito nuo pirminio dėmesio vidaus teisės aktų papildymams, siekiant juos suderinti su PPO taisyklėmis ir reikalavimais, iki labiau konfliktiškos padėties¹⁰¹¹. Be to, apibūdindama savo statusą, XXI a. pirmąjį dešimtmetį Kinijos Liaudies Respublika ir toliau naudojo jos pačios savarankiškai paskelbtą „didžiausių besivystančios pasaulio valstybės“ (angl. „*the world's largest developing nation*“) terminą¹⁰¹². Akivaizdu, jog toks besivystančios ar mažiau išsivysčiusios valstybės statusas Kinijai, kaip PPO narei, gali teikti įvairių privalumų, kadangi, atsižvelgiant į įvairių PPO susitarimų nuostatas, tai kitoms PPO narėms (*inter alia* ES) leistų taikyti specialų ar skirtingą prekybos režimą Kinijos atžvilgiu. Kita vertus, kaip pažymi prof. R. Leal-Arcas bei Julia Quin, Kinijos ekonominės raidos pasiekimai¹⁰¹³ ir pačios narystės PPO sąlygos¹⁰¹⁴ gali būti vertinamos kaip panaikinančios objektyvią būtinybę teikti jai finansinę pagalbą naudojant bendrųjų preferencijų (bendrųjų lengvatų) sistemą. Dėl šios priežasties, autoriaus vertinimu, ES sprendimas nebetaikyti Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu muitų lengvatų pagal bendrųjų preferencijų sistemą¹⁰¹⁵ iš esmės vertintinas kaip pagrįstas ir teisėtas, juolab, kad ir pati Kinijos Liaudies Respublika šių ES veiksmų neginčijo, pavyzdžiui, inicijuodama prekybinį ginčą PPO.

Kita esminė ES ir Kinijos Liaudies Respublikos prekybinių santykių plėtojimo ir muitų taikymo abipusei tarptautinei prekybai problematika yra susijusi su abipusių tarptautinių įsipareigojimų pagal PPO teisę laikymusi. Akivaizdu, jog šiuo požiūriu itin svarbus žingsnis buvo pats Kinijos Liaudies Respublikos įstojimas į PPO 2001 m. Jis be kita ko pareikalavo Kinijos imtis esminių tarptautinės prekybos reguliavimo sistemos reformų ir liberalizuoti svarbias nacionalinės ūkio sistemos dalis. Kita vertus, mokslinėje literatūroje pastebima, jog nuo 2006 m. Kinijos Liaudies Respublikos santykis su tarptautine prekybos sistema labai pakito nuo pirminės pozicijos, kuomet buvo skiriamas didesnis dėmesys nacionalinių teisės aktų papildymams, siekiant juos suderinti su PPO taisyklėmis ir reikalavimais¹⁰¹⁶, iki labiau konfliktiškų nuostatų¹⁰¹⁷, ką patvirtina ir nuo 2007 m. sparčiai pradėjęs augti Kinijos Liaudies Respublikos inicijuojamų prekybinių ginčų skaičius PPO¹⁰¹⁸. Todėl, kaip nurodo atskiri mokslininkai (F. Bergsten), po įstojimo į PPO geriausiu atveju Kinijos Liaudies Respublikos vaidmuo šioje sistemoje gali būti vertinamas kaip pasyvus ar net kaip trikdantis. Kita vertus, dalis mokslininkų su šia pozicija nesutinka (pavyzdžiui, G. Ma ir J. Li), nurodydami, jog bent jau, kiek tai susiję su PPO ginčų sprendimo institucijų priimtų sprendimų vykdymu, Kinijos Liaudies Respublika įgyvendino visus jos atžvilgiu priimtus

¹⁰¹¹ Rafael Leal-Arcas, op. cit., 117.

¹⁰¹² Žr. šiuo klausimu Derek Mitchell, D. *China and the Developing World. The China Balance Sheet in 2007 and Beyond*. (Washington DC: Center for Strategic and International Studies, 2007).

¹⁰¹³ Rafael Leal-Arcas, op. cit., 115.

¹⁰¹⁴ Ya J. Qin, op. cit., 6.

¹⁰¹⁵ „Revised EU trade scheme to help developing countries applies on 1 January 2014“, *supra* note, 1000.

¹⁰¹⁶ Donald C. Clarke, „China's Legal System and the WTO: Prospects for Compliance“, *Washington University Global Studies Law Review* 2, 97 (2003): 105.

¹⁰¹⁷ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 117.

¹⁰¹⁸ Tong Qui, „China's First Decade Experience in the WTO Dispute Settlement System: Practice and Prospect“, *Asian Journal of WTO & International Health Law and Policy* 7, 1 (2012): 163-164.

sprendimus¹⁰¹⁹. Šiuo aspektu galima papildomai pažymėti, jog kiek tai susiję su PPO teisės taikymu nacionalinėje teisinėje sistemoje, Kinijos Liaudies Respublika PPO susitarimams nacionalinėje teisinėje sistemoje nėra suteikusi tiesioginio taikymo savybę turinčių tarptautinių sutarčių statuso¹⁰²⁰ ir nepripažįsta tiesioginio PPO taisyklių taikymo galimybės nacionaliniuose teismuose¹⁰²¹. Autoriaus vertinimu, tokia Kinijos Liaudies Respublikos praktika savaime nėra kritikuotina ir ji atitinka kitų pagrindinių tarptautinės prekybos partnerių ir pasaulinėje prekyboje reikšmingiausių valstybių (*inter alia* iš dalies ir pačios ES) praktiką¹⁰²². Kita vertus, kaip pažymi atskiri autoriai, PPO susitarimai gali nustatyti teises ir pareigas ne tik valstybėms, bet apibrėžti ir nacionalinių vyriausybių išpareigojimus apsaugoti tam tikras asmenų teises, pavyzdžiui, teisę prekiauti ir teisę į individualias šios teisės teisminės gynybos priemonės¹⁰²³. Šiame kontekste, asmens teisės į teisminę gynybą užtikrinimas, jos įtvirtinimas bei konstitucionalizavimas yra minimas kaip viena iš akivaizdžiausių PPO teisės poveikio Kinijos teisei sistemai pavyzdžių, ypač intelektinės nuosavybės teisių apsaugos srityje¹⁰²⁴.

Apibendrinant išsakyta skirtingas nuomones dėl PPO teisės įgyvendinimo Kinijos Liaudies Respublikoje, autoriaus vertinimu, vis tik galima konstatuoti, jog nors Kinijos Liaudies Respublika neabejotinai padarė didelę pažangą įgyvendindama savo išpareigojimus PPO, vis dar išlieka neišspręstų problemų laikantis kai kurių PPO teisės nuostatų, kas nagrinėjamame munitų taikymo kontekste neleidžia vystyti itin glaudžių abipusių prekybos santykių su ES. Pavyzdžiui, mokslinėje literatūroje¹⁰²⁵ buvo itin atkreipiamas dėmesys į intelektinės nuosavybės teisių apsaugos reikalavimų neužtikrinimą, kaip specifinį Kinijos užsienio prekybos politikos aspektą, t. y. netinkamą intelektinės nuosavybės teisių apsaugą, prie kurios užtikrinimo turėtų prisidėti ir munitinės administracijos. Šią aplinkybę patvirtina ir PPO ginčų nagrinėjimo praktika, pavyzdžiui, 2018 m. birželio 6 d. dėl intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų ES yra inicijavusi prekybinį ginčą prieš Kinijos Liaudies Respubliką byloje *WT/DS549/1*¹⁰²⁶. Be to, šiuo aspektu didelių problemų kelia skaidrumo tariant nacionalines tarptautinės prekybos reguliavimo priemones (pavyzdžiui, vykdant

¹⁰¹⁹ Guang Ma and Jiang Li, „A Legalization Theory Based Response to Timothy Webster’s „Paper Compliance“ of China in WTO Dispute Settlement“, *Asian Journal of WTO & International Health Law and Policy*, 10 (2015): 578-579.

¹⁰²⁰ Peter Van den Bossche and Werner Zdouc, *supra* note 6, 71-72; Ching-wen Hsueh, „Direct Effect, WTO Compliance Mechanism and the Protection for Individuals“, *Asian Journal of WTO & International Health Law and Policy* 4, 2 (2009): 533; Xin Zhang, „Domestic Effect of the WTO in China“, *The Journal of World Investment & Trade* 3, 5 (2002): 913. Pabrėžtina, jog Kinijos Liaudies Respublikos praktika šioje srityje yra artimesnė nei ES, bet Jungtinių Amerikos Valstijų teisinės sistemos praktikai, kuomet PPO teisės tiesioginio taikymo galimybė nepripažįstama (net ir išimtiniais atvejais), o PPO teisė pasitelkiama tik aiškinant nacionalinės teisės normas.

¹⁰²¹ Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 269.

¹⁰²² Ivana Zivienjak, *supra* note, 284: 537-538; Mustafa T. Karayigit, „Commonalities and Differences between the Transatlantic Approaches Towards WTO Law“, *Legal Issues of Economic Integration* 35, 1 (2008): 94.

¹⁰²³ Mathias Herdegen, *supra* note, 4: 272-273.

¹⁰²⁴ Deborah Z. Cass, „China and the ‚Constitutionalization‘ of International Trade Law“, from *China and the World Trading System: Entering the New Millennium*, Deborah Z. Cass et al. (Cambridge University Press: Cambridge/UK, 2003), 50.

¹⁰²⁵ Tobias Bender, „How to Cope with China’s (Alleged) Failure to Ouplement the TRIPS Obligations on Enforcement“, *Journal of World Intellectual Property* 9, 2 (2006): 230-250; Juozas Radziukynas ir kt., *supra* note, 8: 233.

¹⁰²⁶ „European Union files WTO complaint against China’s protection of intellectual property rights“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 liepos 1 d., https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/ds549rfc_06jun18_e.htm.

tyrimus dėl prekybos apsaugos muitų taikymo) stoka, kai kurie pramonės politikos elementai (centralizuotų ūkio planavimo metodų taikymas, lemiantis valstybės paramą atski-riams ūkio subjektams) ir netarifinių prekybos reguliavimo priemonių paplitimas Kinijos Liaudies Respublikoje¹⁰²⁷, kas sąlygoja užsienio (ES ir jos valstybių narių kilmės) įmonių diskriminacijos grėsmę, sudaro prielaidas nesąžiningoms tarptautinės prekybos prakti-koms. Europos Komisija taip pat ne kartą yra atkreipusi dėmesį į aukštą valstybės įsikišimo į ekonomiką lygį Kinijos Liaudies Respublikoje, kas, savo ruožtu, lemia dominuojančią valstybės valdomų įmonių padėtį Kinijos valstybės ūkio sistemoje ir nevienodas ūkio su-bjektų galimybes gauti subsidijas ar prieigą prie pigių finansavimo šaltinių¹⁰²⁸. Šis aspektas sukelia daug politinių ir teisinių diskusijų, ypač kiek tai susiję su prekybos apsaugos prie-monių (antidempingo muitų) taikymu, kadangi kai kurios valstybės yra suteikusios Kinijos Liaudies Respublikai rinkos ekonomikos statusą dvišaliu pagrindu (pavyzdžiui, Australija, Argentina, Brazilija ir kai kurios Azijos valstybės), tuo tarpu, kai ES ir JAV taikydama pre-kybos apsaugos muitus vertino Kinijos Liaudies Respublikos kaip ne rinkos ekonomikos valstybę¹⁰²⁹ arba, kaip šiuo metu yra apibrėžta ES reglamente Nr. 2017/2321, valstybe, ku-rioe yra „didelių iškraipymų, labai veikiančių laisvąją rinką“¹⁰³⁰. Nors PPO teisėje nėra pateikiama rinkos ekonomikos sąvoka, tačiau teoriniu lygiu ji paprastai apibrėžiama kaip ekonomika, kurioje kainų mechanizmas nustato, kas yra gaminama ir kuo prekiaujama¹⁰³¹. Šiuo aspektu mokslinėje literatūroje¹⁰³² pažymima, jog nors Kinijos ekonomikoje nuo 1970 m. pabaigos įvyko struktūriniai pokyčiai nuo centrinio planavimo sistemos, kuri buvo uždara tarptautinei prekybai, iki labiau į rinką orientuotos ekonomikos, kuri pasižymi sparčiai augančiu privačiu sektoriumi ir vaidina esminę reikšmę pasaulio ekonomikoje, jos teisinė sistema nėra visiškai pritaikyta rinkos ekonomikos sąlygoms. Pavyzdžiui, kainų sistemos funkcionavimą Kinijos ekonomikos sąlygomis labai įtakoja valstybės subsidijos, valstybinis planavimas ir kiti valstybės intervencijų būdai¹⁰³³. Pačios ES vertinimu, iš es-mės būtent šios priežastys sąlygoja, kad šiuo metu taikant prekybos apsaugos priemones (antidempingo muitus) Kinijos Liaudies Respublika laikytina valstybe, kurioje yra „didelių iškraipymų, labai veikiančių laisvąją rinką“, ir dėl šios priežasties jai nustatytinos griežtes-nės priemonės nei rinkos ekonomikos šalių atvejais (pavyzdžiui, apskaičiuojant antidem-pingo muitų tarifus)¹⁰³⁴. Kita vertus, autoriaus nuomone, tokios pozicijos formalus teisinis pagrindumas (nevertinant ekonominių aspektų) yra diskutuotinas, nes, kaip jau buvo

¹⁰²⁷ Tong Qi, *supra* note, 1018: 117: 49-50; Zheng Lu, Tianqin Yan and Xiang Deng, *supra* note, 824: 22-25

¹⁰²⁸ „Trade>Policy>Countries and Regions>China“, *supra* note, 962.

¹⁰²⁹ Francis Snyder, *supra* note, 1002: 370-372; Tong Qui, *supra* note, 1018: 171.

¹⁰³⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Re-glamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valsty-bių“, *supra* note, 25.

¹⁰³¹ Walter Goode, *Dictionary of Trade Policy Terms, 5th edition* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 274.

¹⁰³² Donald C. Clarke, *supra* note, 1016.

¹⁰³³ Zheng Lu, Tianqin Yan and Xiang Deng, *supra* note, 824: 22-23, Tong Qi, *supra* note, 1018: 168.

¹⁰³⁴ „Commision Staff Working Document on Significant Distortions in the Economy of the People's Republic of China for the Purposes of Trade Defence. Brussels, 20.12.2017. SWD(2017) 483 final/2“, European Commission, žiūrėta 2018 kovo 1 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/december/tradoc_156474.pdf.

minėta Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolo 15 punkto nuostatos tokį statusą Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu leido taikyti tik ribotą laiką tarpą (15 metų)¹⁰³⁵, be to, dalis pasaulio valstybių šio statuso Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu niekada ir netaikė(-o).

Atkreiptinas dėmesys, jog nagrinėjant prekybos apsaugos muitų iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms taikymo praktiką ES, galima pastebėti, jog daugiausia antidempingo ir antisubsidinių tyrimų 2006-2010 m. buvo pradėta būtent dėl Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekių (chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcijos bei mašinų ir mechaninių įrenginių; elektros įrenginių, jų dalių), šių tyrimų dalis sudarė apie 40 proc. visų pradėtų tyrimų¹⁰³⁶, analogiškas tendencijas galima identifikuoti ir tiriamo laikotarpio pabaigoje (2016 – 2017 m.)¹⁰³⁷. Tačiau, pati Kinijos Liaudies Respublika laikotarpiu tiek iki 2010 m., tiek ir vėlesniu laikotarpiu nepateko tarp šalių, kurios pradėjo daugiausia prekybos apsaugos tyrimų prieš ES kilmės prekes¹⁰³⁸. Dėl šios priežasties, ES nuostatos dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo Kinijos Liaudies Respublikos prekėms paaiškinti ne vien tik teisinėmis priežastimis, bet ir politiniais ar ekonominiais argumentais, kaip, pavyzdžiui, būtinybe reaguoti į agresyvią Kinijos Liaudies Respublikos užsienio prekybos politiką, įvertinus tai, jog pagal PPO teisę antidempingo arba prekybos apsaugos priemonės yra viena iš nedaugelio galimų teisinių priemonių, kurios leidžia nustatyti teisėtas prekybos kliūtis Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekių importui¹⁰³⁹. Akivaizdu, jog šis ES muitų politikos elementas šiuo metu yra tapęs itin dažnu prekybinių ginčų bei ginčų dėl muitų taikymo (nagrinėtų PPO ginčų sprendimo institucijose ir ES teisminėse institucijose, t. y., TT) objektu¹⁰⁴⁰.

Kita esmine tarptautinės prekybos su Kinija plėtojimo kliūtis, *inter alia*, susijusi su tarifinių tarptautinės prekybos reguliavimo priemonių taikymu, yra Kinijos nustatyti apribojimai žaliavų, tokių kaip retieji mineralai (angl. *rare earths*), eksportui. Tiriamu laikotarpiu (nuo 2010 m.) Kinijos Liaudies Respublika buvo nustačiusi įvairius sisteminius tarifinius šių naudingųjų iškasenų eksporto iš Kinijos apribojimus, įskaitant eksporto kvotas, eksporto muitus ir kitus papildomus reikalavimų eksportui, kurie riboja už Kinijos teritorijos ribų veikiančių įmonių prieigą prie retųjų mineralų. Šios ilgalaikės priemonės (pradėtos taikyti dar 2004 m.) teisės doktrinoje buvo vertinamos kaip galimai iškreipiančios rinką ir teikiančios lengvatas Kinijos kilmės subjektams (Kinijos pramonės įmonėms) bei orientuotos į jų

¹⁰³⁵ „Protocol on the Accession of the People's Republic of China to the WTO, WT/L/432, 23 November 2001“, *supra* note, 1001.

¹⁰³⁶ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 231.

¹⁰³⁷ „Anti-Dumping Anti-Subsidy Safeguard Statistics Covering the 12 Months of 2017 (December 2017)“, European Commission, žiūrėta 2018 liepos 2 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/february/tradoc_156598.pdf (žr. „B priedą“, „B“ lentelę).

¹⁰³⁸ Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 235; „Trade Policy>Accessing markets>Trade defence>Actions against exports from the EU“, European Commission, žiūrėta 2018 birželio 6 d., <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/trade-defence/actions-against-exports-from-the-eu/>.

¹⁰³⁹ Žr. šiuo klausimu Chad P. Bown, „The Global Resort to Antidumping, Safeguards and other Trade Remedies amidst the Economic Crisis“, *Policy Research Working Paper* 5051 (2009); taip pat žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 233.

¹⁰⁴⁰ Žr. monografijos III.2.1 poskyrį.

interesų apsaugą¹⁰⁴¹. ES vertinimu, šie Kinijos Liaudies Respublikos taikomi apribojimai pažeidė bendruosius PPO teisės principus ir taisykles. Atitinkamai, 2014 m. rugpjūčio 7 d. PPO Apeliacinis komitetas, išnagrinėjęs ES ir Kinijos Liaudies Respublikos ginčą dėl Kinijos retiesiems mineralams taikomų eksporto reguliavimo priemonių (byla *China – Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum*)¹⁰⁴² patvirtino, kad Kinijos taikomi eksporto muitai ir eksporto kvotos yra nesuderinami su Kinijos įsipareigojimais PPO pagal Stojimo Protokolą ir GATT susitarimą. Nurodytoje PPO Apeliacinio komiteto ataskaitoje Kinijos buvo paprašyta suderinti savo eksporto režimo reguliavimą taip, kad jis atitiktų PPO įsipareigojimus.

Akivaizdu, jog vienas iš teisinių būdų, kuriais galėtų būti sprendžiamos muitų taikymo ES ir Kinijos Liaudies Respublikos prekybiniuose santykiuose problemos, galėtų būti muitų reguliavimas bei jų liberalizavimas dvišaliu lygiu (preferenciniu prekybos susitarimu). Vertinant galimybes ES ir Kinijos tarptautinius prekybinius santykius reglamentuoti dvišaliu lygiu, pastebėtina, jog Kinijos Liaudies Respublikos užsienio prekybinei politikai (vertinant jos teisinius aspektus) tradiciškai yra būdinga tai, jog yra teikiama pirmenybė dvišalei prekybos reglamentavimo dimensijai (pagrįstai dvišaliais preferenciniais prekybos susitarimais), o ne daugiašalei (pagrįstai PPO susitarimų taisyklėmis)¹⁰⁴³. Pavyzdžiui, kiek tai susiję su dvišaliu tarptautinės prekybos reglamentavimu, Kinijos Liaudies Respublika itin aktyviai veikia Azijos regione, kur ji yra sudariusi daug dvišalių laisvosios prekybos susitarimų, siekdama sukurti įtakingą Azijos prekybos bloką¹⁰⁴⁴. Tačiau, mokslinėje literatūroje pažymima, jog šiems susitarimams (jų turiniui) būdingas selektyvus pobūdis, kuomet konkrečių susitarimų nuostatų turinį lemia politiniai ir tik atskirais atvejais – ekonominiai motyvai¹⁰⁴⁵. Būtina pastebėti, jog Kinijos Liaudies Respublika 2014 m. kovo mėn. pateikė pasiūlymą ir ES sudaryti tarpusavio laisvosios prekybos susitarimą (tai siejama su „Vienos Kelio, Vienos Juostos“ (angl. *One Road One Belt*) tarptautinės prekybos projekto įgyvendinimu, numatančiu investicijas į glaudesnes transporto infrastruktūros jungtis tarp Kinijos Liaudies Respublikos ir Europos valstybių)¹⁰⁴⁶. Autoriaus vertinimu, nors formalių teisinių kliūčių tokio susitarimo sudarymui iš esmės nėra, konkrečių jo sąlygų (ypač politinio pobūdžio) nustatymas ar įtvirtinimas gali kelti daug diskusijų, pavyzdžiui, apibrėžiant galimas sąlygas dėl žmogaus teisių apsaugos standartų užtikrinimo¹⁰⁴⁷. Be to, ekonominiu

¹⁰⁴¹ Qingjiang Kong, „Trade Disputes between China and the EU: Are They Manageable“, *Global Trade & Customs Journal* 5, 2 (2010): 50.

¹⁰⁴² PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *China – Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum* (2012), 2014 m. rugpjūčio 7 d., WT/DS431/AB/R, WT/DS432/AB/R, WT/DS433/AB/R. Priimta 2014 m. rugpjūčio 7 d.

¹⁰⁴³ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 110.

¹⁰⁴⁴ Fred Bergsten, *supra* note, 988: 16, taip pat žr. šiuo klausimu Fu-kuo Liu, „Beijing’s Regional Strategy and China-ASEAN Economic Integration“ *China Brief* 8, 10 (2008).

¹⁰⁴⁵ Dėl šios priežasties pastebime gana reikšmingi skirtumai tarp šių susitarimų turinio, pavyzdžiui, vieni susitarimų (Kinijos Liaudies Respublikos ir ASEAN valstybių susitarimo) taikymo sritis yra susiaurinta ir apima ne visą tarptautinės prekybos apimtį, o kitų susitarimų (pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikos ir Naujosios Zelandijos) – sąlyginai išplėsta įvairioms ekonominės veiklos sritims; žr. Rafael Leal-Arcas, *op. cit.*, 110.

¹⁰⁴⁶ Roberto Bendini, *supra* note, 975.

¹⁰⁴⁷ Vertinant istoriniu požiūriu, nepavyko įgyvendinti panašios iniciatyvos dar 2007 m. dėl Kinijos Liaudies Respublikos nuostatų šiuo klausimu (atsisakymo įtvirtinti tokias nuostatas teisiškai), žr. *Trade sustainability Impact Assessment of*

požiūriu ES šiuo klausimu laikosi pozicijos, jog tokios sutarties sudarymas galėtų sąlygoti neigiamą kitų ES prekybos partnerių požiūrį bei susilauktų didelio pasipriešinimo iš ES valstybių narių ir trečiųjų šalių, atitinkamai, daroma prielaida, jog esamos prekybos su Kinijos Liaudies Respublika sąlygos yra pakankamai konkurencingos ir nesant laisvosios prekybos susitarimo ir dėl šios priežasties derybos tęsiamos tik dėl tarptautinės investicijų sutarties pasirašymo¹⁰⁴⁸. Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima konstatuoti, jog esamos muitų teisinio reguliavimo tendencijos prekybiniuose santykiuose tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos nėra orientuotos į visišką šių santykių liberalizavimą ir išlieka didelė tolesnių prekybinių konfliktų tikimybė.

II.3.3. Europos Sąjungos muitų politikos priemonių taikymo Rusijos Federacijos atžvilgiu teisiniai ypatumai

Šiuo metu pagal tarptautinės prekybos apimtis Rusijos Federacija yra trečia pagal svarbą prekybos partnerė Europos Sąjungai ir ES yra pati svarbiausia prekybos partnerė Rusijos Federacijai¹⁰⁴⁹. Tarptautinei prekybai tarp ES ir Rusijos Federacijos taip pat būdinga tai, kad ji itin sparčiais tempais augo iki 2008 m, kuomet ši tendencija pakito dėl prasidėjusios pasaulinės ekonomikos krizės ir Rusijos Federacijos pradėtų taikyti vienašalių prekybos reguliavimo (ribojimo) priemonių, kurios turėjo neigiamą poveikį ES ir Rusijos Federacijos prekybos apimčiai. Nuo 2010 m. tarpusavio prekybos apimtys vėl pradėjo augti ir pasiekė aukščiausius lygius 2011 – 2012 m.¹⁰⁵⁰ Kita vertus, nuo 2014 m. dėl pasikeitusių geopolitinių aplinkybių – Rusijos Federacijos įvykdytos Krymo aneksijos, išitraukimo į konfliktą Ukrainos Respublikoje – 2014 m. vasarą prasidėjo ES prekybinis konfliktas su Rusijos Federacija dėl vienašališkai pritaikytų prekybos tam tikrais produktais apribojimų (Rusijos Federacijai reaguojant į ES pritaikytas ekonomines sankcijas) dėl kurio abi šalys patyrė nuostolių¹⁰⁵¹. Dėl šių priežasčių tarptautinės prekybos su Rusijos Federacija apimtys vėl pradėjo mažėti, pavyzdžiui, jei 2011 m. ES eksporto į Rusijos Federaciją apimtys siekė 108,4 mlrd. EUR, tai 2015 m. jos sumažėjo iki 73,9 mlrd. EUR. Analogiškai mažėjo ir ES importo iš Rusijos Federacijos apimtys: 2011 m. siekusios 199,5 mlrd. EUR, 2015 m. jos sumažėjo iki 135,7 mlrd. EUR. Visa prekybos prekėmis apimtis tarp Rusijos Federacijos ir ES nuo 2014 m. sumažėjo beveik trečdaliu nuo 307,6 mlrd. EUR 2011 m. iki 209,6 mlrd. EUR 2015 m.¹⁰⁵². Kita vertus, 2017 m., lyginant su 2015 m. vėl fiksuojamas tiek prekių importo, tiek

---

the Negotiations of a Partnership and Cooperation Agreement between the EU and China – Draft Global Analysis Report (Emerging Markets Group & Development Solutions, 2007), 8.

¹⁰⁴⁸ European Commission, *Trade for all Towards a more responsible trade and investment policy*, *supra* note, 972: 31-32; Trade>Policy>Countries and Regions>China“, *supra* note, 962.

¹⁰⁴⁹ „Trade>Policy>Countries and regions>Russia“, European Commission, žiūrėta 2018 gegužės 6 d., <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia>.

¹⁰⁵⁰ „European Union, Trade in goods with Russia“, European Commission Directorate-General for Trade, žiūrėta 2018 gegužės 6 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf.

¹⁰⁵¹ Виктор Васильевич Кирпичев, „Государственное регулирование внешнеторговой деятельности: новые условия – новые подходы“, *Торгово-экономический журнал* 2 (2015): 103-105.

¹⁰⁵² „European Union, Trade in goods with Russia“, *supra* note, 1050.

eksporto iš ES į Rusijos Federaciją augimas¹⁰⁵³. Nuo įstojimo į PPO momento (2012 m.), iš ES į Rusijos Federaciją eksportuojamų prekių struktūroje dominavo technikos įranga ir transporto priemonės, chemijos ir farmacijos pramonės produktai, žemės ūkio produkcija, to tarpu iš Rusijos Federacijos ES, visų pirma, importuoja žaliavas: naftą ir dujas, kurios, kartu sudėjus, yra svarbiausios importuojamos Rusijos Federacijos kilmės prekės¹⁰⁵⁴.

Kaip jau buvo minėta, ES ir Rusijos Federacijos prekybiniais santykiais (atsižvelgiant į Rusijos Federacijos narystę PPO) būdinga, tai kad jie šiuo metu reguliuojami PPO lygmeniu ir atitinkamai ES tarptautinės prekybos režimas šios valstybės atžvilgiu bei jos apmokestinimo reglamentavimas yra, visų pirma, grindžiamas daugiašale teisinio reguliavimo sistema, laikantis PPO priimtų teisės aktų, kurie liberalizuoja tarptautinę prekybą (pagrindinių PPO susitarimų, pavyzdžiui GATT susitarimo). Tarifinis importuojamų bei eksportuojamų prekių klasifikavimas muitų apskaičiavimo tikslais taip yra grindžiama tarptautine Suderintos Sistemos tarptautine nomenklatūra, kaip ji yra apibrėžta 1983 m. Tarptautinės suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencijoje, prie kurios, kaip šalys, yra prisijungusi tiek ES, tiek ir Rusijos Federacija¹⁰⁵⁵. Būtina pastebėti, jog iš esmės ES rėmė Rusijos Federacijos narystę PPO: nuo derybos proceso pradžios iki faktinės įstojimo į šią organizaciją datos 2012 m. rugpjūčio 22 d. buvo vadovaujamasi politine nuostata, jog Rusijos narystė PPO suteiks esminį postūmį toliau plėtojant ekonominius santykius tarp ES ir Rusijos Federacijos, taip pat ji užkirs kelią Rusijos Federacijos inicijuojamiems vienašališkiems muitų tarifų padidinimams, kurie buvo taikomi ankstesniais laikotarpiais¹⁰⁵⁶. Kiti teisinio muitų reguliavimo mechanizmai, pavyzdžiui, vienašališkas lengvatinis (preferencinis) prekybos režimas pagal Bendrųjų preferencijų sistemą (vienašališkos ES suteikiamos muitų tarifų nuolaidos), anksčiau buvo naudojami Rusijos atžvilgiu, tačiau nebėra taikomi nuo 2014 m. sausio 1 d.¹⁰⁵⁷. Be to, nuo 1997 metų ES ir Rusijos Federacijos tarptautinius politinius ir ekonominius santykius dvišaliu lygiu reglamentuoja Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimas¹⁰⁵⁸. Nors šis susitarimas nėra laisvosios prekybos ir(ar) investicijų sutartis, tačiau vienas iš pagrindinių jo tikslų yra prekybos ir investicijų skatinimas, taip pat darnių ekonominių ryšių tarp ES ir Rusijos plėtra, be to, jis numato mechanizmus galimų tarpusavio ginčų sprendimui, todėl yra vertinamas kaip svarbus teisės šaltinis, taikomas netgi TT praktikoje¹⁰⁵⁹.

Būtina pažymėti, jog tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo muitų taikymo pokyčiai, susiję su Rusijos Federacijos įstojimu į PPO yra vertinami nevienareikšmiškai (tame

¹⁰⁵³ „Trade>Policy>Countries and regions>Russia“, *supra* note, 1049.

¹⁰⁵⁴ *Ibid.*, taip pat žr. „EU welcomes Russia's WTO accession after 18 years of negotiations“, European Commission, *supra* note, 824.

¹⁰⁵⁵ „Development of customs cooperation with international organizations“, Federal Customs Service, žiūrėta 2018 birželio 15 d., http://eng.customs.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=1853.

¹⁰⁵⁶ „EU welcomes Russia's WTO accession after 18 years of negotiations“, *op. cit.*

¹⁰⁵⁷ „Revised EU trade scheme to help developing countries applies on 1 January 2014“, *supra* note, 1000.

¹⁰⁵⁸ „Agreement on partnership and cooperation establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of one part, and the Russian Federation, of the other part“, *Official Journal* L 327 (1997).

¹⁰⁵⁹ Žr. šiuo klausimu Dirk Buschle, „The Effect of the EC-Russia Partnership Agreement in Community Law: Lessons Learned From the Soccer World“, *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* 7, 2 (2009).

tarpe ir pačių Rusijos Federacijos mokslininkų)¹⁰⁶⁰. Vertinant iš ES pozicijų, Rusijos Federacijos narystė PPO yra pirmiausiai suprantama kaip paprastesnė priemonė prieš prekybą ir paslaugų rinkos Rusijos Federacijoje galimybę, taip pat priemonė ilgai pagerinti dvišalius užsienio prekybos ir investicijų santykius, kurie užtikrintų abipusę ekonominę naudą bei taikomų reguliavimo procedūrų skaidrumą ir teisinių taisyklių laikymąsi pačioje Rusijos Federacijoje (šis aspektas buvo akcentuojamas ir Rusijos Federacijos politikų integracijos į PPO proceso eigoje)¹⁰⁶¹. Pavyzdžiui, remiantis Europos Komisijos vertinimais¹⁰⁶², po įstojimo į PPO Rusijos Federacijos taikyti importo muitai prekėms sumažėjo nuo iki įstojimo į PPO taikyto vidutinio 10 % dydžio tarifo iki vidutinio 7,8 % dydžio tarifo. Kai kurių svarbių ūkio šakių prekėms, pavyzdžiui, automobiliams, Rusijos Federacijos taikyto importo muto tarifas sumažėjo dar labiau (nuo 30 % taikyto iki įstojimo į PPO iki 25 % taikyto po įstojimo į PPO ir iki 15 % nuo 2019 metų). Bendras muitų tarifų mažinimas leidžia ES eksportuotojams sutaupyti apie 2,5 mlrd. EUR importo muitų kasmet. Be to, dėl pradėtų taikyti sumažintų muitų tarifų ES eksporto į Rusijos Federaciją apimtis padidėjo 3,9 mlrd. EUR per metus. Taip pat Rusijos Federacija, stodama į PPO, išpareigojo išaldyti arba sumažinti jos taikomus eksporto muitus joje išgaunamoms žaliavoms. Tokiu būdu kai kurių mokslininkų nuomone, būtent Rusijos Federacijos narystė PPO ir pilnas integravimasis į pasaulinę prekybos sistemą, pirmiausia, gali padėti apsaugoti jos pačios interesus pasaulinėse rinkose ir padėti panaikinti pačios Rusijos Federacijos atžvilgiu taikomą diskriminaciją vykdant užsienio prekybą bei investuojant užsienio valstybėse¹⁰⁶³. Atitinkamai, prekių, importuojamų iš Rusijos Federacijos į Europos Sąjungą ir Lietuvos Respubliką apmokestinimą muitais nuo 2012 m., visų pirma, reglamentuoja PPO susitarimai dėl prekių muitinės vertės ir kilmės taisyklių nustatymo steigimo. Tarifinis importuojamų bei eksportuojamų prekių klasifikavimas¹⁰⁶⁴ muitų apskaičiavimo tikslais yra grindžiama Suderintos Sistemos (SS) tarptautine nomenklatūra (SS sistema), kaip ji yra apibrėžta 1983 m. Suderintos Sistemos konvencijoje, prie kurios, kaip šalys, yra prisijungusi tiek ES, tiek ir Rusijos Federacija.

Tačiau tenka pastebėti, jog dar vykdant derybas dėl įstojimo į PPO, buvo susidurta su gana skeptiška Rusijos Federacijos pozicija dėl numatomų išpareigojimų PPO, kuri buvo aiškinama išskirtiniu Rusijos Federacijos, kaip gamtinių išteklių eksportuotojos, statusu ir su tuo siejama būtinybe netaikyti jai visų PPO išpareigojimų bei taisyklių ar taikyti jos atžvilgiu specialias nuostatas (diskrecines teises)¹⁰⁶⁵. Autoriaus nuomone, tenka pastebėti, jog

¹⁰⁶⁰ Sergey F. Sutyryn et al., *Russia's Accession to the WTO: Major Commitments, Possible Implications* (Saint-Petersburg: International Trade Center, 2012), 25.

¹⁰⁶¹ „EU welcomes Russia's WTO accession after 18 years of negotiations“, *supra* note, 824; taip pat žr. šiuo klausimu Richard Sakwa, *The Crisis of Russian Democracy: The Dual State, Factionalism and the Medvedev Succession* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 284.

¹⁰⁶² „EU welcomes Russia's WTO accession after 18 years of negotiations“, *op. cit.*

¹⁰⁶³ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 159.

¹⁰⁶⁴ Prekių klasifikavimas – tai visų prekių, esančių tarptautinėje prekyboje, priskyrimas konkrečiai pozicijai pagal tam tikrą prekių klasifikavimo sistemą; be to, tai viena iš pagrindinių sąlygų, sudarančių galimybes tinkamai apskaičiuoti muto ir kitus mokesčius bei rinkliavas (pgl. J. Gurevičienė, 2005).

¹⁰⁶⁵ Sergey F. Sutyryn et al., *supra* note, 1060: 18; taip žr. šiuo klausimu Steve Charnovitz, *Mapping the Law of WTO Accession. WTO at Ten: Governance, Dispute Settlement and Developing Countries* (Huntington, NY: Juris Publishing, 2008); Peter J. Williams, *Handbook on Accession to the WTO* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).

praėjus beveik penkeriems metams po Rusijos įstojimo į PPO, Rusijos Federacijos pozicijos dėl visų PPO išpareigojimų laikymosi ir jų interpretavimo bei praktinio įgyvendinimo išlieka gana specifinės. Dalies jos taikomų ar pastaruoju metu inicijuojamų užsienio prekybos reguliavimo priemonių teisėtumas yra vertinamas kaip akivaizdžiai kvestionuotinas PPO teisės požiūriu (pavyzdžiui, vienašališki apribojimai prekybai žemės ūkio produkcija, papildomų importo mokesčių taikymas importuojamiems automobiliams, viešųjų pirkimų ir subsidijų taisyklės, proteguojančios vietinės kilmės produktus ir kt.)¹⁰⁶⁶. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog šiuo atveju tiek praktiniu, tiek ir teoriniu lygmeniu Rusijos Federacijoje gana plačiai yra propaguojama būtinybė net ir narystės PPO sąlygomis aktyviai įgyvendinti priemones, skirtas importuojamų prekių pakeitimui vietine produkcija, kas vertinama kaip būtina sąlyga nacionalinės ekonomikos konkurencingumui bei stabilumui užtikrinti¹⁰⁶⁷. Būtent dėl šių priežasčių ES gana aktyviai naudojasi visomis pagal PPO teisę turimoms galimybėmis (dvišalėmis ir daugiašalėmis, visų pirma, PPO ginčų sprendimo procedūra) Rusijos Federacijos atžvilgiu, siedama užtikrinti, kad tarptautinėje prekyboje su Rusija būtų laikomasi PPO taisyklių¹⁰⁶⁸. ES vykdomos bendrosios prekybos politikos kontekste jos tradiciškai buvo laikomos esminiu pagrindu siekiant ilgainiui pagerinti dvišalius užsienio prekybos ir investicijų santykius, kurie užtikrintų abipusę ekonominę naudą bei taikomų reguliavimo procedūrų skaidrumą ir teisinių taisyklių laikymąsi pačioje Rusijos Federacijoje¹⁰⁶⁹.

Teoriniame lygmenyje, pastaruoju metu vis plačiau diskutuojama dėl realaus Rusijos Federacijos narystės PPO efekto¹⁰⁷⁰. Akivaizdu, jog net ir po įstojimo į PPO momento, siekdamą apsaugoti tam tikrus nacionalinės ekonomikos sektorius, Rusijos Federacija taikė vis naujas protekcionistines priemones (tame tarpe ir muitų srityje), nors tuo pačiu metu iš jos buvo galima tikėtis tolesnio prekybos režimo liberalizavimo (pavyzdžiui, nustatė specialų perdėbimo mokesčių už importuojamas transporto priemones (nuo 2012 m.)¹⁰⁷¹, apribojo prieigą prie Rusijos Federacijos vidaus rinkos įvesdama papildomus muitus¹⁰⁷² ar nustatydama importo draudimus daugeliui ES kilmės žemės ūkio produktų, pavyzdžiui, mėsos ir pieno produktams, o vėliau ir visai kitai produkcijai (nuo 2014 m. rugpjūčio mėn.)¹⁰⁷³.

¹⁰⁶⁶ Molly O'Neal, „Russia in WTO: interests, policy autonomy, and deliberations“, *Eurasian Geography and Economics* 55, 4 (2014): 417–418.

¹⁰⁶⁷ Елена Борисовна Орлова, „Вступление России в ВТО: теоретические вопросы и предварительные результаты“, *Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета* 100 (2014): 12–13.

¹⁰⁶⁸ Pavyzdžiui, atskiri autoriai, lygindami PPO lygmeniu inicijuotus prekybinius ginčus tarp ES ir atskirų valstybių, atkreipia dėmesį į tai, jog ginčų tarp ES ir Rusijos skaičius yra sąlyginai didelis ir šie ginčai buvo pradėti inicijuoti nedelsiant, nepaėjus nė vienerių metų nuo Rusijos Federacijos įstojimo į PPO momento, žr. Tamara Perišin, „Pending EU Disputes in the WTO: Challenges to EU Energy Law and Policy“, *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, 40 (2014): 371; Mark Wu, *supra* note, 824: 146–147.

¹⁰⁶⁹ Richard Sakwa, *supra* note, 1061.

¹⁰⁷⁰ Richard Connolly and Philip Hanson, „Russian Accession to the World Trade Organization: Commitments, Processes and Prospects“, *Eurasian Geography and Economics* 53 (2012): 479–501; Molly O'Neal, *supra* note, 1066: 414–415.

¹⁰⁷¹ Boris Kabylnski and Victoria Menshakova, „Utilisation levy: general overview and practical approach of the Russian Federal Customs Service“, *World Customs Journal* 10, 2 (2016): 109.

¹⁰⁷² Šie muitai žemės ūkio produkcija ir pramonės gaminiams buvo ginčijami PPO byloje *DS485 Russia—Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products*, taip pat žr. Tatiana Romanova, *supra* note, 959: 785;

¹⁰⁷³ *Ibid.*, 784–785; taip pat žr. Виктор Васильевич Кирпичев, *supra* note, 1051: 102–103.

Pabrėžtina, jog autoriai, lyginamuoju aspektu tyrinėję Rusijos Federacijos prekybinių santykių su Europos Sąjunga reguliavimą, iškelia ir daugiau keletą probleminių klausimų, kurie reikalauja papildomos analizės, pavyzdžiui, (i) energijos išteklių importo į ES teisinio reguliavimo klausimai, Rusijai išliekant pagrindiniu energijos išteklių importuotoju į ES ir jai 2009 m. pasitraukus iš Energetikos Chartijos Sutarties (angl. „*Energy Charter Treaty*“), reguliuojančios prekybos šiais ištekliais principus¹⁰⁷⁴; (iii) eksporto muitų taikymas, Rusijai apmokestinant iš Rusijos į Europos Sąjungą importuojamas prekes (vertinant istoriniu aspektu)¹⁰⁷⁵. Kita vertus, būtina pastebėti, jog, Rusijos Federacijos mokslininkų vertinimu, reguliuojant tarptautinę prekybą su Rusijos Federacija itin svarbiu išlieka prekybos apsaugos priemonių (antidempingo ir kompensacinių muitų) taikymo klausimas¹⁰⁷⁶. Vis tik būtina pastebėti, jog, kiek tai susiję su Rusijos Federacija, bendruoju požiūriu ES pradėtų antidempingo ir antisubsidinių tyrimų skaičius išliko nedidelis: bendrai tarp šalių, prieš kurių prekes per 1995 – 2010 m. daugiausia pradėta antidempingo tyrimų, Rusijos Federacija buvo 9-oje vietoje¹⁰⁷⁷, vėlesniu laikotarpiu Rusijos Federacijos atžvilgiu taip pat buvo pradėdama sąlyginai nedaug tyrimų (2015 – 2017 m. – po vieną per metus¹⁰⁷⁸). Kita vertus, pastaruoju metu (2016 m.) pastebima tendencija aktyviai taikyti naujas prekybos apsaugos priemones (antidempingo muitus), ypač plieno pramonės gaminių atžvilgiu¹⁰⁷⁹, kas, pirmiausia, ir sukelia Rusijos Federacijos nepasitenkinimą ypač dėl taikomos dempingo apskaičiavimo metodologijos¹⁰⁸⁰. Tačiau, lyginant su laikotarpiu iki 2010 m. (tiriamu laikotarpio pradžios) pačios Rusijos Federacijos pradėdamų prekybos apsaugos tyrimų prieš ES kilmės prekes skaičius sumažėjo ir, skirtingai nei, pavyzdžiui, 2007-2009 m. laikotarpiu¹⁰⁸¹, tiriamu laikotarpiu Rusijos Federacija nepateko tarp dešimties dažniausiai prekybos apsaugos priemonės (prekybos apsaugos muitus) ES kilmės prekėms taikančių pasaulio valstybių¹⁰⁸².

Papildomai pažymėtina, jog analizuojant Rusijos Federacijos, kaip naujos PPO valstybės narės, kuri įstojo į šią organizaciją tik 2011 m., pasirinktą PPO teisės (PPO susitarimų) įgyvendinimo nacionalinėje teisėje modelį, galima pastebėti, kad jis yra gana lankstus bei skiriasi nuo kitų pagrindinių, ekonomiškai stipriausių PPO valstybių narių pasirinkto modelio. Pavyzdžiui, jis nesutampa su JAV požiūriu, kurio pagrindu JAV teismams iš esmės

¹⁰⁷⁴ Юлия Михайловна Кукушкина, „Значение регулирования торговли в рамках ВТО для энергодIALOGA России с европейским союзом“, *Вестник финансового университета* 4 (2014): 106.

¹⁰⁷⁵ Nors šiuo metu tokio pobūdžio ginčų nėra fiksuojama, tačiau minėtą problemą (dažną vienašališkais sprendimais pagrįstą eksporto muitų taikymą, pavyzdžiui, medienos produkcija pastaruoju dešimtmečiu (nuo 2008 m.)) nurodo atskiri autoriai, žr. pvz. Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 135.

¹⁰⁷⁶ Алина Варисовна Акембетова, „ВТО как инструмент нормализации торгово-экономических отношений между ЕС и РФ в условиях санкционной политики“, *Экономические исследования* 2 (2017): 6-7.

¹⁰⁷⁷ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 235.

¹⁰⁷⁸ „Anti-Dumping Anti-Subsidy Safeguard Statistics Covering the 12 Months of 2017 (December 2017)“, *supra* note, 1037 (žr. „B priedą“, „B“ lentelę).

¹⁰⁷⁹ Žr. pavyzdžiui, Komisijos įgyvendinimo reglamentą 2016/1328 (ES) kuriuo tam tikriems importuojamiems Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos kilmės plokštiesiems šaltai valcuotiems plieno produktams nustatomas galutinis antidempingo muitas ir galutinai surenkamas laikinasis muitas, *Official Journal*, L210 (2016).

¹⁰⁸⁰ Елена Алексеевна Белова, „Метод корректировок, используемый ЕС в антидемпинговых расследованиях“, *Российский внешнеэкономический вестник* 9 (2017): 126-127.

¹⁰⁸¹ Juozas Radžiukynas ir kt., *op. cit.*, 235.

¹⁰⁸² „Trade Policy>Accessing markets>Trade defence>Actions against exports from the EU“, *supra* note, 1038.

yra draudžiama tiesiogiai taikyti PPO teisę (PPO susitarimus)¹⁰⁸³. Priešingai, Rusijos Federacijoje formuojasi PPO susitarimų funkcionavimą nacionalinėje teisinėje sistemoje apibrėžiantis modelis, kurio pagrindu nacionaliniams teismams ar kitoms sprendimus priimančioms institucijoms suteikiama galimybė analizuoti konkrečias PPO teisės nuostatas ir pasirinkti, kurios iš jų pasižymi tiesioginio veikimo savybe ir kurios – ne, t. y. savarankiškai nustatyti kurios iš jų galėtų būtų taikomos Rusijos Federacijoje tiesiogiai (kaip nurodo D. O. Zveginceva, tokia nuostata gali būti vadovaujama ir sprendžiant ginčus dėl muitų)¹⁰⁸⁴. Kaip pastebi E. A. Wilson, ši praktika Rusijos Federacijoje buvo formuojama iš karto po Rusijos įstojimo į PPO 2012 m. (vadinamosios Patentų mokesčio bylos (angl. *Patent Fee Cases*))¹⁰⁸⁵. Taigi, autoriaus vertinimu, Rusijos Federacijos pasirinktas modelis yra gana panašus į ESTT formuojamą požiūrį į PPO teisę ES: atmetant besąlyginę jos tiesioginio taikymo galimybę, tačiau pripažįstant tam tikras išimtis, kai PPO teisė (PPO susitarimai) gali būti tiesiogiai taikoma(-i) nacionalinėje teisinėje sistemoje. Kaip nurodo profesoriai J. Jackson bei C. Economides, šis modelis dar gali būti vadinamas mišriu (koordinaciniu)¹⁰⁸⁶. Juo remiantis, PPO teisė nėra tiesiogiai taikoma, išskyrus tam tikrus išimtinis atvejais, kai atitinkamos PPO susitarimų nuostatos pripažįstamos pakankamai konkrečiomis bei suteikiančiomis teises ir pareigas pavieniams fiziniams ar juridiniams asmenims arba taikomos tuo atveju, kai vidaus teisės normose pateikiama tiesioginė nuoroda į PPO susitarimus ir nurodoma, kad jie gali būti taikomi konkrečiais atvejais. Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, jog besiformuojančios Rusijos Federacijos nuostatos dėl PPO teisės (PPO susitarimų) reikšmės ir statuso nacionalinėje teisinėje sistemoje yra labai panašios į poziciją, kuria vadovaujama ES ir kurią pasirinko TT priimdamas sprendimą byloje C-149/96 *Portugal*¹⁰⁸⁷.

Be to, siekdama spręsti tarpusavio bendradarbiavimo problemas *inter alia* ir plėtojant tarptautinę prekybą bei liberalizuojant muitų taikymą bei teisinį reguliavimą, dar prieš Rusijos Federacijos įstojimą į PPO Sankt Peterburgo viršūnių susitikime 2003 m. gegužės mėn. ES ir Rusijos Federacija buvo susitarusi stiprinti bendradarbiavimą siekiant papildomai sukurti keturias ES ir Rusijos Federacijos „bendras erdves“ (angl. *common spaces*) pagal esamą ir jau sudarytą 1997 m. Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimą. Pavyzdžiui, buvo nuspręsta sukurti bendrą ekonominę erdvę, bendrą erdvę laisvam asmenų judėjimui, saugumui ir teisingumui, bendradarbiavimo išorės saugumo srityje erdvę taip pat

¹⁰⁸³ Mary Jane Alves, „Reflections on the Current State of Play: Have U.S. Courts Finally Decided To Stop Using International Agreements and Reports of International Trade Panels in Adjudicating International Trade Cases?“, *Tulane Journal of International and Comparative Law* 17(2) (2009): 301-302; John J. Barcelo III, „The Paradox of Excluding WTO Direct and Indirect Effect in U.S. Law“, *Tulane European & Civil Law Forum* 21 (2006): 163.

¹⁰⁸⁴ Дарья Олеговна Звезгинцева, „Прямое действие права ВТО: взвесив все «за» и «против», *Российский внешнеэкономический вестник* 11 (2014): 89-90.

¹⁰⁸⁵ Šiose Rusijos Federacijos Aukščiausiąjame Arbitražo Teisme nagrinėtose bylose Čekijos Respublikos verslininkas buvo pateikęs skundą, jog Rusijos patentų tarnyba taikė diskriminuojantį mokestį, susijusį su patentų registravimu, užsienio išradėjams, kadangi šis mokestis buvo net septynis kartus didesnis nei analogiškas mokestis, kurį privalėjo mokėti Rusijos Federacijos piliečiai; žr. Elena A. Wilson, *supra* note, 261: 335.

¹⁰⁸⁶ John H. Jackson, „Status of Treaties in Domestic Legal Systems: A Policy Analysis“, *supra* note, 257: 320; taip pat žr. Constantin Economides, *supra* note, 254: 89.

¹⁰⁸⁷ TT byla C-149/96, *Portugal v. Council*, *supra* note, 299.

mokslinių tyrimų ir švietimo erdvę, įtraukiant ir kultūrinius aspektus¹⁰⁸⁸. Kita vertus, dvišalė laisvosios prekybos režimą nustatanti tarptautinė sutartis su Rusijos Federacija nebuvo sudaryta ir, autoriaus nuomone, jos galimos tolesnės perspektyvos vertintinos neigiamai. Pradėtos derybos buvo sustabdytos dar 2012 m., nes jokios pažangos nebuvo pasiekta jų svarbiausioje dalyje, susijusioje su prekyba ir investicijomis, taip pat iškilo nesutarimų dėl sąlygų, susijusių su teisės viršenybės užtikrinimu bei žmogaus teisių apsauga įtvirtinimo (Rusijos Federacijos vertinimu, tarptautinių santykių sureguliuojimas neturėtų būti grindžiamas tokiomis sąlygomis ar išlygomis)¹⁰⁸⁹. Šiuo metu vykstantys nauji procesai, pavyzdžiui, tolesnis Eurazijos Ekonominės Sąjungos, kaip Rusijos, Kazachstano ir Baltarusijos muitų sąjungos, integracijos stiprinimas (2015 m. prie Sąjungos prisijungė Armėnija ir Kazachstanas)¹⁰⁹⁰ bei iššūkiai su kuriais susidūrė Rusijos Federacija vykdydama savo įsipareigojimus PPO, taip pat jos vykdoma karinė intervencija Ukrainoje paskatino Europos Tarybą sustabdyti tolesnes derybas dėl šios sutarties sudarymo¹⁰⁹¹. Rusijos Federacijos mokslininkų nuomone, praktinės tolesnės derybų perspektyvos taip pat vertinamos neigiamai, visų pirma, dėl tos priežasties, kad šiuo metu jos turėtų būti tęsiamos įtraukiant visas Eurazijos Ekonominės Sąjungos valstybes nares dėl ko jokio bendro sutarimo nėra pasiekta. Autoriaus vertinimu, laisvosios prekybos sutartis su Rusija šiuo konkrečiu laikotarpiu neturėtų būti laikoma tinkamu tarptautinės prekybos ir muitų reguliavimo priemone, juolab, kad ES nėra stipresnėje pozicijoje dėl sudėtingos tarptautinių prekybos susitarimų sudarymo procedūros pačioje ES (būtinybės derinti pačios ES ir valstybių narių pozicijas¹⁰⁹²), dėl sunkumų suformuluojant bendrą bei nuoseklą ES poziciją dėl priklausomybės nuo Rusijos gamtinių išteklių (dujų) sumažinimo¹⁰⁹³, taip pat dėl abipusių ekonominių sankcijų taikymo¹⁰⁹⁴. Todėl tolesnis Rusijos Federacijos ir ES bendradarbiavimas prekybos ir muitų klausimų srityje turėtų būti grindžiamas 1997 m. Partnerystės susitarimo nuostatomis¹⁰⁹⁵, esant būtinybei derantis būtent dėl jų nuostatų pakeitimų¹⁰⁹⁶.

¹⁰⁸⁸ Peter Van Elsuwege, *The Four Common Spaces: new impetus to the EU-Russia Strategic Partnership?*, from *Law and Practice of EU External Relations: Silent Features of a Changing Landscape*, Alan Dashwood and Marc Maresceau (eds.) (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 334-359.

¹⁰⁸⁹ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 262.

¹⁰⁹⁰ Žr. šiuo klausimu David G. Tarr, „The Eurasian Economic Union of Russia, Belarus, Kazakhstan, Armenia, and the Kyrgyz Republic: Can It Succeed Where Its Predecessor Failed?“, *Eastern European Economics* 54, 1 (2016): 1-22. Paabrėžtina, jog šio tyrimo kontekste Eurazijos Ekonominės Sąjungos veikla nėra plačiau nagrinėjama, kadangi tyrimas orientuojamas tik į Rusijos Federacijos atvejį, detaliam nevertinant visų kitų šios Sąjungos narių muitų taikymo praktikos ypatumų.

¹⁰⁹¹ „Trade>Policy>Countries and regions>Russia“, *supra* note, 1049.

¹⁰⁹² Kaip jau buvo minėta, šiame darbe, net ir po Lisabonos sutarties pakeitimų, ES nėra suformuluota bendros pozicijos dėl to, koks teisinis statusas ES teiseje yra suteiktinas tarptautiniams susitarimams su trečiosiomis valstybėmis prekybos ir investicijų srityje, t. y. ar šie susitarimai laikytini mišriais susitarimais ir ar juos ratifikuoti privalo visos ES valstybės nares, žr. pvz. TT nuomonę Nr. 2/15, *supra* note, 891.

¹⁰⁹³ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 159.

¹⁰⁹⁴ Пауль Алексеевич Калининченко, „Правовые аспекты взаимоотношений между Россией и Европейским союзом в рамках Всемирной торговой организации“, *Актуальные проблемы российского права* 11, 48 (2014): 2620-2621.

¹⁰⁹⁵ Žr. monografijos II.3 poskyrį.

¹⁰⁹⁶ Autoriaus nuomone, tai, kaip papildomai nagrinėjama monografijos III.1.2 poskyriuje, galėtų būti reikšminga apibrėžiant tikslesnį dvišalių ginčų sprendimo mechanizmą ar nuostatas dėl energijos išteklių importo reguliavimo.

Atskirų ES valstybių narių, visų pirma, Lietuvos Respublikos užsienio prekybos su Rusijos Federacija specifikai būdinga ir tai, jog, kadangi Lietuvos Respublika, kaip ir dalis kitų ES valstybių narių, turi išorės sieną su Rusijos Federacija, jos susiduria su papildoma nelegalaus prekių importo (kontrabandos) iš Rusijos Federacijos problematika¹⁰⁹⁷, taip pat pastebima, jog nemažai probleminių situacijų kyla ir dėl muitinės procedūrų įforminimo gabenant prekes iš Rusijos Federacijos per ES išorinę sieną. Pavyzdžiui, kaip patvirtina Lietuvos Respublikoje atlikti tyrimai, 2010 – 2015 m. laikotarpiu daugiau kaip du trečdaliai visų Lietuvos vyriausiąjame administraciniame teisme išnagrinėtų mokestinių ginčų su muitinės įstaigomis dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo, daugiau kaip du trečdaliai ginčų (72 proc. bylų, t. y. 35 bylos iš 48) buvo susijusios su muitinės procedūrų pažeidimais¹⁰⁹⁸. Be to, šioje bylų grupėje daugiau kaip 50 proc. visų ginčų sudarė būtent ginčai dėl nelegaliai (kontrabanda) importuotų prekių apmokestinimo¹⁰⁹⁹. Kaip ir buvo minėta, ši faktinė ir teisinė situacija gali būti paaiškinta tuo, kad Lietuvos Respublika turi tiesioginę išorinę sieną su Rusijos Federacija ir tiesiogiai susiduria su kontrabandos problema, kuomet į Lietuvos Respubliką bei ES muitų teritoriją per Lietuvos Respublikos valstybinę sieną nelegaliai gabenamos įvairios prekės (tabako gaminiai, kuro produktai ir pan.). Todėl dauguma šios kategorijos mokestinių ginčų su muitine yra siejami su bylomis, kuriose buvo analizuojamos asmenų pripažinimo skolininkais muitinei teisinės sąlygos (pavyzdžiui, tais atvejais, kai asmenys nelegaliai įvežė ar laikė importo mokesčiais apmokestinamas prekes) ir kartu buvo keltami klausimai dėl skolininkų atleidimo nuo jiems taikytų su muitais bei kitais importo mokesčiais susijusių ekonominių sankcijų (baudų, delspinigių)¹¹⁰⁰. Nurodytų problemų egzistavimas kelia ir kitų iššūkių dėl papildomų kontrolės priemonių nustatytų nacionaliniu lygiu taikymo teisėtumo, pavyzdžiui, dėl atskirų importo mokesčių lengvatų (ne)taikymo nacionaliniais teisės aktais kuro produktams, importuojamiems iš Rusijos Federacijos¹¹⁰¹. Ši problematika, pasitelkiant praktinius pavyzdžius (teismų praktiką), yra detaliau nagrinėjama šio darbo trečiajame skyriuje.

¹⁰⁹⁷ Jolita Malinauskaitė, „Teisinės kovos su kontrabanda politikos raida ir perspektyvos“, *Jurisprudencija* 67, 59 (2005): 34-35; Valdas Rimkus, „Kontrabandos ekonominės prielaidos ir pasekmės“, *Lietuvos statistikos darbai*, 49 (2010): 72; Mantautas Račkauskas ir Vytautas Liesionis, „Nelegalus akcizinių prekių importas ir jo įtaka Lietuvos biudžetui“, *Vadyba: Journal of Management* 2, 19 (2011): 76, taip pat žr. šiuo klausimu Serghei Golunov, *EU-Russian Border Security – Challenges (mis)perceptions, and Responses* (Abingdon: Routledge, 2013).

¹⁰⁹⁸ Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682: 89-90.

¹⁰⁹⁹ *Ibid.*, 90.

¹¹⁰⁰ Žr. taip pat monografijos III.3.2 ir III.3.3 poskyrius.

¹¹⁰¹ Pavyzdžiui, tokio pobūdžio problemos Lietuvos Respublikoje pastaruoju metu kilo reglamentuojant, nustatant ir taikant nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintas sąlygas, su kuriomis siejamos muitų ir kitų importo mokesčių lengvatos transporto priemonių (įskaitant geležinkelio transportą bei lengvasias transporto priemones) kuro talpyklose (bakuose) įvežamiems degalams, žr. Gintaras Černius, Gintarė Giriūnienė ir Gediminas Valantiejus, „The Taxation of Imported Fuel Products: Legal and Economic Issues of Tackling VAT and other Import Taxes Fraud in the EU and Lithuanian Republic“, from *5th International Scientific Conference „Whither our Economies – 2016“: Conference Proceedings*, Daiva Jurevičienė (ed.) (Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2016), 149-166.

II.3.4. Europos Sąjungos muitų politikos priemonių taikymo Indijos Respublikos atžvilgiu teisiniai ypatumai

Šiuo metu ES yra svarbiausia prekybos partnerė Indijai (13% Indijos visos užsienio prekybos apimties 2014-2015 m. sudarė prekyba su ES). Šiuo požiūriu ES, kaip prekybos partnerė, Indijai yra svarbesnė nei Kinija (jai 2014-2015 m. teko 9,5% Indijos užsienio prekybos apimties), JAV (atitinkamai 8,5% Indijos užsienio prekybos apimties), Jungtiniai Arabų Emyratai (atitinkamai 7,8% Indijos užsienio prekybos apimties) ir Saudo Arabija (atitinkamai 5,2% Indijos užsienio prekybos apimties). Kita vertus, pagal ES užsienio prekybos apimtį, Indija 2015 m. jai buvo 9-oji pagal reikšmę užsienio prekybos partnerė (ES prekyba su Indija sudarė 2,2% visos ES užsienio prekybos apimties) tarp Pietų Korėjos (ES prekyba su Pietų Korėja sudarė 2,6% visos ES užsienio prekybos apimties) ir Brazilijos (ES prekyba su Brazilija sudarė 1,9% visos ES užsienio prekybos apimties)¹¹⁰². ES ir Indijos prekybos tendencijoms būdinga tai, kad ES kilmės prekių eksportas į Indiją nuosekliai didėja, pavyzdžiui, eksportuotų prekių vertė išaugo nuo 21,3 mlrd. EUR 2005 m. iki 38,1 mlrd. EUR 2015 m. Tarp eksportuojamų iš ES prekių vyravo inžinerinės prekės, brangakmeniai ir papuošalai, kitos pramoninės prekės ir chemijos pramonės produktai. Pastebima, jog ES importo iš Indijos apimtys taip pat nuosekliai didėjo nuo 19,1 mlrd. EUR 2005 m. iki 39,4 mlrd. EUR 2015 m., tarp importuojamų prekių vyravo tekstilės gaminiai ir drabužiai, cheminės medžiagos ir inžinerinės prekės¹¹⁰³.

Kaip ir Kinijos Liaudies Respublikos bei Rusijos Federacijos atveju, ES ir Indijos Respublikos tarptautiniai prekybiniai santykiai ir jų apmokestinimo muštais teisinis reguliavimas taip pat yra grindžiamas bendrais PPO susitarimų principais, o specialių tarptautinių sutarčių dėl lengvatinių prekybos sąlygų ir preferencinių muitų taikymo nėra sudaryta. Kita vertus, remiantis ES Prekybos Generalinio Direktorato pateikiama informacija, ES vienašališkai (skirtingai nei iš Kinijos Liaudies Respublikos bei Rusijos Federacijos importuojamoms prekėms), atskiroms iš Indijos Respublikos importuojamoms prekėms taiko muitų lengvatas pagal Bendrųjų preferencijų sistemą¹¹⁰⁴. Kartu būtina atkreipti dėmesį į tai, jog PPO teisės šaltiniai nėra vieninteliai pagrindiniai teisiniai dokumentai reguliuojantys šiuos prekybinius bei muitų taikymo teisinius santykius. Bendrosios nuostatos dėl ES ir Indijos Respublikos prekybinių santykių yra aptartos abiejų šalių sudarytuose bei aptartuose strateginį bendradarbiavimą apibrėžiančiuose teisiniuose dokumentuose, tokiuose kaip Komisijos komunikatas dėl Indijos-ES strateginės partnerystės (2004 m.)¹¹⁰⁵, taip pat Bendras veiksmų planas (2005 m.)¹¹⁰⁶, kuriame išdėstyti tiek ES, tiek ir Indijos Respublikos įsipareigojimai abipusiškai spręsti ir šalinti esamas prekybos kliūtis ir padidinti dvišalės prekybos srautus. Autoriaus nuomone, šių papildomų teisinių dokumentų reikšmė ES ir Indijos

¹¹⁰² „Trade Policy>Countries and regions>India“, *supra* note, 824.

¹¹⁰³ „Trade Policy>Countries and regions>India“, *supra* note, 824.

¹¹⁰⁴ *Ibid.*

¹¹⁰⁵ „An EU-India Strategic Partnership. SEC(2004) 768, Brussels, 16 June 2004, COM(2004) 43 final“, European Commission, žiūrėta 2018 birželio 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52004DC0430>.

¹¹⁰⁶ „The India-EU Strategic Partnership: Joint Action Plan [2005]. 11984/05 (Presse 223)“, EU Council, žiūrėta 2018 birželio 15 d., http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/86130.pdf.

Respublikos prekybiniuose santykiuose vertintina kaip esminė, kadangi ES ir Indijos Respublika vykdo derybas dėl dvišalės laisvosios prekybos sutarties sudarymo, kurios pradėtos dar iki tiriamojo laikotarpio pradžios, o pastaruoju metu (nuo 2016 m.) yra atnaujintos bei tęsiamos¹¹⁰⁷. Galimo susitarimo principinės nuostatos buvo apibrėžtos dar 2006 m. spalio mėn. ES-Indijos aukšto lygio prekybos grupės (angl. *EU-India High Level Trade Group*) ataskaitoje. Joje numatyta sudarant sutartį įtraukti ne tik tokius klausimus kaip muitai, bet ir prekių, paslaugų ir viešųjų pirkimų procedūrų prieigos prie abiejų šalių rinkų, įskaitant ir investicijų apsaugą, prekybos sąlygas apibrėžiančių intelektinės nuosavybės ir konkurencijos taisyklių ir kitų nuostatų, kurios užtikrintų tvarų ekonomikos vystymąsi bei prekybos apimčių augimo suderinamumą su aplinkosaugos standartų įgyvendinimu, socialinių ir darbo teisių užtikrinimas¹¹⁰⁸.

Vertinat šių derybų metu tenkančius iššūkius, būtina pabrėžti, jog šiuo metu Indijos taikomos tarifinės prekybos reguliavimo priemonės yra vertinamos kaip esminės (kliudantys laisvai tarptautinei prekybai), pavyzdžiui, nustatytos sudėtingos ir ilgai trunkančios muitinės procedūros bei sudėtinga muitų tarifo apskaičiavimo tvarka bei struktūra¹¹⁰⁹. Be to, šių prekybos kliūčių taikymo praktika skiriasi ir valstybės viduje (dėl federacinio valstybės pobūdžio), pavyzdžiui, skirtingose valstijose ar skirtinguose ūkio sektoriuose¹¹¹⁰. Analogiškai yra keliami ir klausimai ar dalis Indijos taikomų prekybos kliūčių nepažeidžia nacionalinio statuso režimo principo, įtvirtinto PPO teisėje (PPO susitarimuose)¹¹¹¹. Tai, kad Indijos Respublikos nustatytas užsienio prekybos režimas ir taikoma reguliavimo aplinka išlieka sąlyginai ribojančio pobūdžio, pažymima ir kituose atliktuose tyrimuose, pavyzdžiui, Pasaulio Banko studijose¹¹¹². Europos Komisijos vertinimu¹¹¹³, Indija patenka tarp keturių pasaulio valstybių, kurios taiko didžiausią skaičių naujų užsienio prekybą ribojančių priemonių. Pastaruoju metu ji padidino multus daugeliui prekių, įskaitant informacinių technologijų sektoriaus produktus, plieno gaminius ir variklines transporto priemones. Pavyzdžiui, informacinių technologijų sektoriaus produktų grupėje Indija taiko 10% dydžio muitą keturioms produktų grupėms, argumentuodama tuo, kad jie nepatenka į 1-ojo Informacinių technologijų susitarimo (angl. *ITAI*) taikymo sritį. ES Komisija nuolat kėlė klausimą dėl muitų taikymo informacinių technologijų produktams Indijoje, įtraukiant į šio klausimo sprendimą sudarytą specialią ES ir Indijos darbo grupę ir Prekybos pako- mitetį, taip pat ES Atstovybėje Indijoje suburtą specialistų komandą prieigos prie rinkos

¹¹⁰⁷ Gabriel Felbermayr, Devashish Mitra, Rahel Aichele and Jasmin Gröschl, „Europe and India: Relaunching a Troubled Trade Relationship“, *ifo Forschungsberichte* 80 (2016): 11.

¹¹⁰⁸ Žr. „EU-India Free Trade Agreement (FTA)“, European Commission, žiūrėta 2018 sausio 16 d., <http://ec.europa.eu/trade/policy/policy-making/analysis/sustainability-impact-assessments/assessments/#study-7?>

¹¹⁰⁹ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 93; Parthasarathi Shome, „Customs in international relations: the Indian context“, *World Customs Journal* 7, 1 (2013): 57, 64–65.

¹¹¹⁰ Žr. pvz. *The Long Road Towards an EU-India Free Trade Agreement* (Brussels: European Parliament, 2013), 11, 19, 25, 41.

¹¹¹¹ Rafael Leal-Arcas, *op. cit.*, 96.

¹¹¹² „Ease of Doing Business Report“, World Bank, žiūrėta 2018 m. sausio 5 d., <http://www.doingbusiness.org/~media/GLAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf>.

¹¹¹³ „Commission 2016 Report on Trade and Investment Barriers and Protectionist Trends“, European Commission, žiūrėta 2018 m. vasario 10 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/june/tradoc_154665.pdf.

klausimams nagrinėti ir prekybai informacinių technologijų produktais stebėti (įtraukiant į ją tiek ES valstybių narių, tiek ir kitų suinteresuotų šalių atstovus)¹¹¹⁴. Kiek tai susiję su prekybos plieno gaminiais ir jų apmokestinimu muitais, Indijos Respublika, bandydama sumažinti galimą neigiamą pasaulinių plieno gamybos pajėgumų pertekliaus poveikį nacionalinei ekonomikai, šiems produktams tiriamu laikotarpiu (nuo 2010 m.) pradėjo taikyti prekybos apsaugos muitus, siekiančius 20%, taip pat padidino importo muitus atskiriems plieno produktams ir sugriežtino privalomus sertifikavimo reikalavimus importuojamai produkcijai¹¹¹⁵.

Apibendrinant, galima konstatuoti, jog bendras Indijos Respublikos vidaus rinkos apsaugos nuo prekių importo lygis yra vertinamas kaip gana aukštas, nors, neįskaitant jau minėtų pavyzdžių (plieno gaminių ir informacinių technologijų produktų, importo muitų tarifai pastaraisiais metais mažėjo (ypač XXI a. pirmajame dešimtmetyje)¹¹¹⁶. Tokiu būdu galima konstatuoti, jog Indija ėmėsi aktyvių priemonių siekiant sumažinti priklausomybę nuo pajamų, surenkamų muitų forma¹¹¹⁷. Pavyzdžiui, nuo įstojimo į PPO momento (1995 m.), vykdydama įsipareigojimus pagal PPO taisykles, Indija pašalino visas kiekybines (netarifines) kliūtis žemės ūkio produktų importui dar iki 2001 m. ir savo iniciatyva sumažino importo muitų tarifus žemiau reikiamo lygio atskiriems žemės ūkio sektoriaus produktams, tokiems kaip, pavyzdžiui, valgomieji aliejai, ankštiniai augalai ir medvilnė¹¹¹⁸. Kita vertus, pavyzdžiui, ES taikomi muitų tarifai prekių importui iš Indijos Respublikos yra mažesni nei Indijos Respublikoje taikomi tarifai¹¹¹⁹. Aukščiausio lygmens tarifinė apsauga Indijoje vis dar yra taikoma žemės ūkio produkcijai ir gataviems maisto produktams, visų pirma, gėrimams, tabako gaminiais, cukrui, daržovėms, vaisiams ir riešutams¹¹²⁰. Kaip pakan- kamai aukšti vertinami ir muitų tarifai automobiliams ir kitoms transporto priemonėms, kurie, atsižvelgiant į kai kuriais atvejais šiai produkcijai papildomai taikomus antidempingo muitus, siekia net iki 100% ar daugiau)¹¹²¹. Konkrečiai, lyginant muitų tarifų normas, taikomas ES ir Indijos Respublikoje automobilių ir jų dalių importui galima pastebėti, jog vidutinis Indijoje taikomas muitų tarifas dar 2004 m. siekė 31,2%¹¹²². Prasidėjus PPO Do- hos derybų raundui (2001 m.), buvo planuojama šiuos tarifus sumažinti iki 14,4%, tuo tarpu derybose dėl Indijos Respublikos ir ES laisvosios prekybos sutarties sudarymo (nuo 2006 m.) juos numatyta mažinti dar 90-97%. Kita vertus, automobilių pramonės sektoriaus

¹¹¹⁴ „Commission 2016 Report on Trade and Investment Barriers and Protectionist Trends“, European Commission, *supra* note, 1113.

¹¹¹⁵ „Commission 2016 Report on Trade and Investment Barriers and Protectionist Trends“, *supra* note, 1113; Gabriel Felbermayr, Devashish Mitra, Rahel Aichele and Jasmin Gröschl, *supra* note, 1107: 12

¹¹¹⁶ Parthasarathi Shome, *supra* note, 1108: 60-61

¹¹¹⁷ *Trade Sustainability Impact Assessment for the FTA between the EU and the Republic of India TRADE07/C1/C01 – Lot 1 Final Report* (Rotterdam: ECORYS Nederland BV, 2009): 61.

¹¹¹⁸ Žr. Maurice Landes, *The Elephant Is Jogging: New Pressures for Agricultural Reform in India*, žiūrėta 2017 spalio 5 d., www.ers.usda.gov/amberwaves/february04/features/elephantjogs.htm.

¹¹¹⁹ *The Long Road Towards an EU-India Free Trade Agreement*, *supra* note, 1110: 10

¹¹²⁰ Gabriel Felbermayr, Devashish Mitra, Rahel Aichele and Jasmin Gröschl, *op. cit.*, 50-53

¹¹²¹ *Trade Sustainability Impact Assessment for the FTA between the EU and the Republic of India TRADE07/C1/C01 – Lot 1 Final Report*, *op. cit.*, 61.

¹¹²² *Ibid.*, 97.

gaminiais taikomų muitų tarifų pobūdis ES ir Indijoje šiuo metu vertinamas kaip akivaizdžiai asimetriškas, kadangi vidutinis ES taikomas muitų tarifas šioms prekėms yra tik 6,5%. Tuo tarpu Indijos taikomi tarifai šioms prekėms išlieka nedaug pakitę ir aukšti, nes kaip, jau buvo minėta, atskirais atvejais, įvertinus siekiant apsaugoti nacionalinę automobilių pramonę papildomai taikomus prekybos apsaugos muitus, bendras muitų tarifų lygis siekia net apie 60-100%¹¹²³, o kai kuriais vertinimais – net daugiau kaip 100%¹¹²⁴.

Būtina pastebėti, jog Indijos Respublika išskiriama ir kaip viena iš labiausiai prekybos apsaugos priemonės taikančių šalių, pavyzdžiui, 2014 m. pabaigoje ji ES atžvilgiu taikė net 24 prekybos apsaugos priemones, pirmiausiai, plieno gaminiams¹¹²⁵. Šią tendenciją patvirtina ir kitų autorių (pvz. V. Rimkaus) studijos, kuriose akcentuojama, jog pasaulyje daugiausia antidempingo tyrimų pradeda Indijos Respublika, jos pradėti antidempingo tyrimai 1995-2010 m. sudarė 16,5 proc. visų per tą laiką pradėtų antidempingo tyrimų. Galiausiai, analizuojant ir pačios ES taikomas prekybos apsaugos priemones, Indijos Respublika patenka tarp grupės valstybių, prieš kurią buvo pradėta daugiausia tyrimų ES (patenka tarp dešimties pasaulio valstybių, prieš kurias buvo pradėta daugiausiai tyrimų laikotarpiu nuo 1993 iki 2010 m.)¹¹²⁶. Pastebėtina, jog šios tendencijos iš esmės nepakito ir vėlesniu tiriamu laikotarpiu (po 2010 m.)¹¹²⁷.

Kartu pastebėtina, jog nors dalis Indijos Respublikos taikomų užsienio prekybos reguliavimo priemonių yra protekcionistinio pobūdžio, Indijos Respublikos požiūris į PPO teisės (PPO susitarimų) taikymą nacionalinėje teisinėje sistemoje gali būti apibūdinamas kaip monistinis, t. y. paliekantis daug nuožiūros nacionaliniams teismams taikant šių susitarimų nuostatas tiesiogiai¹¹²⁸. Kaip pastebi atskiri autoriai, būtent tokių nuostatų PPO susitarimų atžvilgiu pastaruoju metu pradėta laikytis Indijoje ir tai nulėmė naujos teismų praktikos susiformavimą, kuomet nacionaliniai teismai tiesiogiai taikė ir analizavo PPO teisės normas, kaip valstybės vidaus (nacionalinės teisės) normas arba tiesiogiai, remdamiesi PPO teisės nuostatomis, analizavo priimtų nacionalinės teisės aktų konstitucingumą (*Novartis* byla Indijos Aukščiausiąjame Teisme)¹¹²⁹.

Būtina pastebėti, jog pastaruoju metu Indijos Respublika ėmėsi papildomų priemonių nacionalinės muitų teisės aktų nuostatų derinimui, tobulinimui ir harmonizavimui su PPO teise, visų pirma, muitinės procedūrų reformų srityje. Šios priemonės apima periodinį ir išankstinį visų užsienio prekybos operacijoms įforminti būtinų duomenų skelbimą, prekybos supaprastinimo priemonių taikymo stebėseną, didesnę muitinės procedūrų automatizavimą bei perkėlimą į elektroninę erdvę ir galiausiai perėjimą prie „vieno langelio“

¹¹²³ *The Long Road Towards an EU-India Free Trade Agreement*, supra note, 1110: 16.

¹¹²⁴ *Trade Sustainability Impact Assessment for the FTA between the EU and the Republic of India TRADE07/C1/C01 – Lot 1 Final Report*, supra note, 1117: 97.

¹¹²⁵ „Commission 2016 Report on Trade and Investment Barriers and Protectionist Trends“, supra note, 1113: 19-20.

¹¹²⁶ Juozas Radžiukynas ir kt., supra note, 8: 231.

¹¹²⁷ Gabriel Felbermayr, Devashish Mitra, Rahel Aichele and Jasmin Gröschl, supra note, 1107: 12.

¹¹²⁸ Mitsuo Matsushita et al., *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy* (Oxford: Oxford University Press, 2015): 89.

¹¹²⁹ Saud Aldawsari, „Private Enforcement of TRIPS by Applying the EU Law Principles of Direct Effect and State Liability,“ *Richmond Journal of Global Law & Business* 13(2) (2014): 419.

principo įforminant muitinės procedūras¹¹³⁰. Tokiu būdu užsienio prekybos operacijų tvarkos supaprastinimas pačioje Indijoje (valstybės viduje) yra laikomas vienas iš svarbiausių veiksmų tolesniam ES ir Indijos Respublikos prekybos santykių plėtojimui. Taigi pastaruoju metu Indija ir savarankiškai vysto užsienio prekybos supaprastinimo programą, siekdama užtikrinti, jog taikomos nacionalinės reguliavimo priemonės atitiktų, visų pirma, GATT susitarimo V („Tranzito laisvė“), VIII („Su importu ir eksportu susiję mokėjimai ir formalumai“) bei X („Prekybos taisyklių skelbimas ir taikymas“) straipsnių nuostatas. Be to, Indija yra įgyvendinusi daugelį Kioto konvencijos (Tarptautinės muitinės procedūrų supaprastinimo ir suderinimo 1973 m. konvencijos¹¹³¹) nuostatų ir jos pažanga šios Konvencijos įgyvendinimo srityje vertinama kaip lenkianti daugelio kitų valstybių pažangą, visų pirma, keturiose pagrindinėse srityse, susijusiose su moderniu muitinių administravimu – nuspėjamumo ir skaidrumo užtikrinimo, taip pat teisinių procesų ir informacinių technologijų naudojimo. Pavyzdžiui, muitų administravimas Indijoje yra reglamentuojamas sistemaiškai bei nuosekliai, remiantis išsamiomis nuostatomis, visų pirma, įtvirtintomis 1962 m. Muitinės įstatyme ir jo įgyvendinimą užtikrinančiuose kituose reglamentuose bei instrukcijose. Be to, Indijoje, kaip ir ES¹¹³², prekių tarifiniam klasifikavimui bei maito mokėsių apskaičiavimui yra naudojamas 8 skaitmenų tarifinis kodas. Jis padidina prievolių, susijusių su muitais, administravimo nuspėjamumą, supaprastina muitinės procedūras privalomas importuotojams, eksportuotojams, keleiviams ir kitus formalumus, su kuriais yra susijęs prekių judėjimas per valstybės sieną. Svarbiausiu iššūkiu, kuris turi didžiausią reikšmę eksportuotojams ir importuotojams, išlieka GATT susitarimo X straipsnio („Prekybos taisyklių skelbimas ir taikymas“) įgyvendinimas. Pastaruoju metu Indija inicijavo keletą priemonių, kurios gali užtikrinti sklandesnę bei spartesnę šių nuostatų įgyvendinimą. Visų pirma, Indijos Respublikoje trims valstybinėms įstaigoms yra pavesta nacionaliniu lygiu užtikrinti sklandą informacijos apie su užsienio prekyba susijusias taisykles ir procedūras. Svarbiausia iš šių įstaigų yra Centrinė akcizų ir muitų valdyba (angl. *Central Board of Excise and Customs (CBEC)*), kuri skelbia visus su muitinės veikla susijusius teisės aktus, normas, taisykles, muitų apskaičiavimui svarbią informaciją rengdama oficialius apibendrinimus ir pranešimus. Indijos Centrinė akcizų ir muitų valdyba taip pat prižiūri išsamią Interneto svetainę, kurioje pateikiama visa aktuali ir būtina informacija bei reguliariai skelbiami jos atnaujinimai.

Pastaruoju metu Indijos Vyriausybė ėmėsi ir kitų muitų politikos priemonių, siekdama įgyvendinti įvairias ekspertų grupių rekomendacijas, kuriose buvo pateikiamos gairės užsienio prekybos procedūrų supaprastinimui Indijoje. Pavyzdžiui, taip vadinamas Kelkar'o komitetas (angl. *the Kelkar Committee*) ir Darbo grupė prekybos supaprastinimui (angl.

¹¹³⁰ Analogiškas principas yra įtvirtintas ir ES muitų teisėje (SMK 179 str.) ir reiškia, jog verslininkams yra suteikiama galimybė visus duomenų mainus, susijusius su muitinės formalumais, vykdyti tik per juos tvarkančią vieną muitinės įstaigą, taip pat žr. Parthasarathi Shome, *supra* note, 1108: 61-62; *The Long Road Towards an EU-India Free Trade Agreement*, *supra* note, 1110: 16.

¹¹³¹ „Tarptautinė muitinės procedūrų supaprastinimo ir suderinimo konvencija“, *Valstybės žinios* 126, 5736 (2002). .

¹¹³² ES Kombinuotoje nomenklatūroje, remiantis PMO taisyklėmis ir Tarptautine suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija (1983 m.), visos prekės taip pat klasifikuojamos 8 skaitmenų kodais, žr. „Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) 2015/1754 2015 m. spalio 6 d., kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo I priedas“, *supra* note, 377.

Working Group on Trade Facilitation), kuriuos sudarė Indijos Respublikos finansų ministerija, yra pateikę pasiūlymus dėl naujų pataisų ir priemonių, siekiant išspręsti problemas, su kuriomis susiduria eksportuotojai ir importuotojai. Šios priemonės apima periodinį ir išankstinį visų užsienio prekybos operacijoms įforminti būtinų duomenų skelbimą, prekybos supaprastinimo priemonių taikymo stebėseną, didesnę muitinės procedūrų automatizavimą bei perkėlimą į elektroninę erdvę ir galiausiai perėjimą prie „vieno langelio“ principo įforminant muitinės procedūras. Tačiau kol kas Indijoje vis dar nėra apibrėžtas vieningas administracinių duomenų rinkinys būtinas eksporto ir importo operacijų įforminimui ir nėra numatyta galimybė šiuos duomenis vienu ir tuo pačiu metu pateikti tik vienai konkrečiai valstybinei institucijai. Todėl muitų (muitinės) teisės aktų nuostatų derinimas, tobulinimas ir harmonizavimas Indijoje yra neatsiejamas nuo daugelio iššūkių, neišvengiamai kilsiančių artimiausioje ateityje.

Tokiu būdu užsienio prekybos operacijų tvarkos supaprastinimas pačioje Indijoje (valstybės viduje) yra laikomas vienas iš svarbiausių veiksmų tolesniam ES ir Indijos Respublikos prekybos santykių plėtojimui. Kita vertus, šiuos prekybinius santykius nagrinėjančiuose šaltiniuose pastebima, jog Indijos verslo subjektai (prekybininkai), importuojantys prekes į ES, susiduria su GATT susitarimo VIII straipsnio („Su importu ir eksportu susiję mokėjimai ir formalumai“) ir X straipsnio („Prekybos taisyklių skelbimas ir taikymas“) tinkamo įgyvendinimo problemomis, kurias siekiama spręsti derantis dėl ES ir Indijos laisvosios prekybos sutarties sudarymo. Pavyzdžiui, pastebima, jog pačioje ES daugiausia problemų kyla dėl Indijos Respublikos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų išleidimu į laisvą apyvartą ir jų sulaikymu muitinės įstaigoje¹¹³³. Nors ES teisėje apibrėžtos prekių importo procedūros yra vertinamos kaip pakankamai aiškos, tikslūs nurodymai ir informacija apie su prekių sulaikymu susijusius procesus ir procedūras, kurių tokiu atveju privaloma laikytis, nėra pateikiama visose prekių sulaikymo vietose. Be to, atliekami veiksmai su sulaikytomis prekėmis ir šių prekių statuso vertinimas gali labai skirtis įvairiose atskirų ES valstybių narių muitinės įstaigose, kuriose atliekamas importuojamų prekių muitinės procedūrų įforminimas¹¹³⁴.

Tokiu būdu numatoma ES ir Indijos laisvosios prekybos sutartis turėtų užtikrinti kur kas platesnį prekybos prekėmis ir paslaugomis liberalizavimo lygmenį, nei tas, kuris šiuo metu yra taikomas pagal PPO teisę. Sutartyje numatoma pašalinti nuo 97 (detalaus muitinės procedūrų suderinimo atveju) iki 90 proc. (riboto muitinės procedūrų suderinimo atveju) šiuo metu egzistuojančių prekybos prekėmis ir paslaugomis kliūčių, taikomų tiek Indijoje, tiek ir ES. Sutartyje numatoma taikyti laipsnišką muitų tarifų liberalizavimo modelį, kuris reiškia, jog iki sutarties sudarymo galiojusių muitų tarifų sumažinimas (koregavimas) turėtų vykti nuosekliai, per septynerių metų laikotarpį nuo sutarties įsigaliojimo, t. y. šie pakeitimai įsigaliojotų tik po tam tikro laiko tarpo (dėl tikslesnių šių laikotarpių nustatymo kol kas derybos nėra baigtos)¹¹³⁵. Pagrindinės priežastys, kuri lemia tokį pasirink-

¹¹³³ *Trade Sustainability Impact Assessment for the FTA between the EU and the Republic of India* TRADE07/C1/C01 – Lot 1 Final Report, *supra* note, 1117.

¹¹³⁴ *The Long Road Towards an EU-India Free Trade Agreement*, *supra* note, 1110: 53.

¹¹³⁵ Esminis dvišalės prekybos liberalizavimas ir rinkos atvėrimas būtent per tam tikrus pereinamuosius laikotarpius yra plačiai taikomas ir kitose pastaruojų metu ES sudarytose laisvosios prekybos sutartyse su Meksika, Pietų Afrikos Respublika, Pietų Korėja ir kitomis valstybėmis; žr. Radžiukynas, J., *et al.*, *supra* note 8: 57.

tą muitų tarifų reguliavimo modelį yra susietos su galimu sutarties poveikio ypatumais, kuriuos lemia Indijos ekonominio išsivystymo lygis ir jos socialiniai bei aplinkosauginiai poreikiai. Vis tik, kaip jau buvo minėta, šiuo metu derybos dėl laisvosios prekybos sutarties sudarymo dar nėra baigtos ir viena iš kliūčių joms užbaigti yra pripažįstama griežta Indijos pozicija dėl prekybos paslaugomis liberalizavimo¹¹³⁶. Kaip pastebi minėti autoriai, esamoje situacijoje, derybų sėkmingą pabaigą galėtų nulemti papildomos ES iniciatyvos, taikytinos Indijos atžvilgiu, suteikiant jai didesnes nuolaidas ar, priešingai, reikalaujant mažiau nuolaidų iš Indijos pusės.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, konstatuotina, jog ES ir Indijos tarpusavio derybų dėl laisvosios prekybos sutarties sudarymo metu yra siekiama suderinti muitinės procedūrų taisykles ir jų taikymo praktiką, taip pat prekių kilmės taisykles ir kitas tarptautinės prekybos reguliavimo priemones bei užtikrinti prekybos supaprastinimą. Tam siekiama parengti atitinkamas teisės normas ir standartus, kurie tinkamai ir pakankamai subalansuotų tiek prekybos supaprastinimo, tiek ir jos efektyvios kontrolės priemonių taikymą reguliuojant tarpusavio prekybą. Šios priemonės turėtų užtikrinti mažesnes su išorės sienų kirtimu susijusias išlaidas, tenkančias prekėms importuojamoms tiek į ES, tiek ir į Indiją, bei palengvintų galimybes joms patekti į abiejų šalių vidaus rinką. Šiuo metu svarstomi įvairūs galimos laisvosios prekybos sutarties projektai, kurie apima tiek detalų muitinės procedūrų suderinimą (synchronizavimą), t. y. nuoseklų techninių prekybos kliūčių panaikinimą bei su prekių importu susijusių išlaidų sumažinimą, tiek ir ribotas muitinės procedūrų derinimo priemones, kurių taikymas būtų siauresnis, nulemtų didesnes prekių importo išlaidas ir įgalintų išlaikyti tam tikras technines prekybos kliūtis. Glaudžiausias teisinio reguliavimo suderinimas numatomas prekių kilmės taisyklių srityje, kurių taikymas šiuo metu ir nulemia daugiausia abipusių praktinių kliūčių tarptautinei prekybai. Be to, pagrindinius numatomus įsipareigojimus dėl muitų tarifų bei netarifinių prekybos kliūčių sumažinimo ar panaikinimo yra siekiama taikyti pramonės prekių ir perdirbtų bei neperdirbtų žemės ūkio ir žuvininkystės produktų atžvilgiu.

---

¹¹³⁶ Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 51: 157.

III. PRAKTINĖS MUITŲ TEISINIO REGULIAVIMO PROBLEMOS TARPTAUTINĖJE PREKYBOJE TARP EUROPOS SĄJUNGOS IR KINIJOS LIAUDIES RESPUBLIKOS, RUSIJOS FEDERACIJOS BEI INDIJOS RESPUBLIKOS

III.1. Pasaulio prekybos organizacijos prekybiniai ginčai dėl muitų, kylantys tarp Europos Sąjungos ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos bei su jais sietinos muitų teisinio reguliavimo problemos

Šiame darbe autoriaus jau buvo minėta, jog tarptautinės prekybos teisinio reguliavimo (*inter alia* pasitelkiant tarifines reguliavimo priemones – muitus) problemas, kylančias daugiašaliame jos lygmenyje, visų pirma, leidžia identifikuoti tarptautinių prekybinių ginčų nagrinėjimo praktika, formuojama PPO ginčų sprendimo institucijų¹¹³⁷. Šiuo aspektu būtina atkreipti dėmesį į tai, jog tarptautinis PPO ginčų sprendimo mechanizmas yra išskirtinis (lyginant su ginčų dėl muitų sprendimo teisiniais mechanizmais, taikomais supranacionaliniu (ES) ar nacionaliniu (ES valstybių narių, t. y. Lietuvos Respublikos)) lygmeniu tuo požiūriu, kad jame gali dalyvauti ir jį inicijuoti turi teisę tik tarptautinės teisės subjektai (PPO nariai), bet ne kiti teisiųjų santykių dėl muitų subjektai (pavyzdžiui, privatus ar viešieji asmenys, importuotojai, eksportuotojai, gamintojai)¹¹³⁸. Tai, autoriaus vertinimu, sąlygoja, jog nors bendras tokių analizuojamų ginčų skaičius tiriamu laikotarpiu buvo žymiai mažesnis (nei ginčų, kilusių Sąjungos ar nacionaliniuose teismuose), tačiau būtent šie, PPO ginčai, leidžia išskirti esminius, tarptautinį (daugiašalį) pobūdį turinčius teisinius konfliktus dėl taikomų muitų, kurie reikšmingi ne tik atskiriems asmenims, bet pačiai ES ar tiriamoms trečiosioms valstybėms *in corpore*, taip pat ir kitoms PPO narėms. Pažymėtina, jog, akivaizdu, kad ne kiekvienas kilęs prekybinis ginčas tarp valstybių yra ir gali būti nagrinėjamas PPO ginčų sprendimo institucijose¹¹³⁹, kadangi, kaip sutinkama ir teisės doktrinoje¹¹⁴⁰ ir tradiciškai pripažįstama pačioje PPO ginčų nagrinėjimo praktikoje¹¹⁴¹, jos nagrinėja tik ginčus, susijusius su PPO sutarčių teisiniu interpretavimu (žr., pavyzdžiui, taip pat PPO

¹¹³⁷ Žr. pvz. Talia Einhorn, *supra* note, 56: 975; Dalia Bernatonytė, *supra* note: 5, 452–454.

¹¹³⁸ Peter Van den Bossche and Werner Zdouc, *supra* note, 6: 270, 276.

¹¹³⁹ Jei valstybės yra sudariusios preferencinį (laisvos prekybos) susitarimą, jo nuostatos gali apibrėžti ir specialią prekybinių ginčų tarp susitarimo šalių nagrinėjimo tvarką, žr., pavyzdžiui, „Europos Sąjungos bei jos valstybių narių ir Korėjos Respublikos Laisvosios prekybos susitarimą“, *Official Journal* L127 (2011) 14-ąjį skirsnį.

¹¹⁴⁰ Žr. pvz. Joost Pauwelyn, *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003): 490–491;

¹¹⁴¹ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities – Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones), WT/DS26/AB/R; WT/DS48/AB/R. Priimta 1998 m. sausio 16 d.; PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities – Trade Description of Sardines, WT/DS231/AB/R. Priimta 2002 m. rugsėjo 26 d.; PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities – Anti-Dumping Duties On Malleable Cast Iron Tube Or Pipe Fittings From Brazil, WT/DS219/AB/R. Priimta 2003 m. liepos 22 d.

susitarimo dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos 17 str.¹¹⁴²). Kita vertus, ES ir Kinijos Liaudies Respublika šiuo metu nėra ir anksčiau nebuvo sudariusios preferencinių prekybos susitarimų, todėl prekyba prekėmis ir muitų taikymas daugiašaliu lygiu nuosekliai buvo reglamentuojama remiantis tik PPO sutarčių normomis (nuo Kinijos Liaudies Respublikos tapimo PPO valstybe nare momento, t. y. nuo 2001 m. gruodžio mėn.)¹¹⁴³. Atitinkamai, konstatuotina, jog būtent PPO ginčų sprendimo institucijose nagrinėti ES ir tiriamų BRICS regiono valstybių prekybiniai ginčai dėl muitų taikymo (žr. 1 pav., žemiau, kitame puslapyje) pakankamai reprezentatyviai atskleidžia daugiašaliu lygmeniu kylančias problemas ir konfliktus dėl abiejų šalių nustatyto ir taikomo muitų teisinio reguliavimo režimo atitikties PPO teisės nuostatoms¹¹⁴⁴. Be to, nagrinėjant šias ginčų bylas yra akcentuojamos ir jų bei jose formuojamos praktikos galimos sąsajos ne tik su ES priimtais muitų teisės aktais, bet ir su esama teisine situacija nacionaliniame, t. y. Lietuvos Respublikos, kontekste: vertinama, kiek esama susijusi nacionalinė praktika ar nacionalinės teisės normos (jei tokios konkrečiu atveju egzistuoja) atitinka PPO ginčų sprendimo bylose pateikiamus išaiškinimus ar kaip atsako į šiose bylose keltus klausimus.

Valstybė	Ginčų pobūdis	Ginčų skaičius 2000 – 2010 m.	Ginčų skaičius 2010-2018 m.
Kinijos Liaudies Respublika	Importo muitų teisėtumo klausimai	2	1
	Eksporto muitų teisėtumo klausimai	1	2
	Prekybos apsaugos muitų teisėtumo klausimai	1	4
	Kitos su muitais susijusios teisinio reguliavimo sritys	-	-
Rusijos Federacija	Importo muitų teisėtumo klausimai	-	2
	Eksporto muitų teisėtumo klausimai	-	-
	Prekybos apsaugos muitų teisėtumo klausimai	-	4
	Kitos su muitais susijusios teisinio reguliavimo sritys	-	1

¹¹⁴² Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties 2 Priedas: Susitarimas dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos⁴, *supra* note, 313.

¹¹⁴³ „China and the WTO“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 vasario 20 d., https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm.

¹¹⁴⁴ Analogiškos nuomonės laikomasi ir teisės doktrinoje, kur, analizuojant prekybinius ginčus tiriamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) kilusius tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos, akcentuojama PPO ginčų sprendimo mechanizmo svarba ir nurodoma, jog pagrindiniai kilę ginčai praktiniu požiūriu buvo sprendžiami būtent PPO lygmeniu, o ne kitose tarptautinėse organizacijose, pavyzdžiui, PMO, žr. pvz. Qingjiang Kong, *supra* note, 1041: 54; Guang Ma and Jiang Li, *supra* note, 1019: 198-199.

Valstybė	Ginčų pobūdis	Ginčų skaičius 2000 – 2010 m.	Ginčų skaičius 2010-2018 m.
Indijos Respublika	Importo muitų teisėtumo klausimai	-	-
	Eksporto muitų teisėtumo klausimai	-	-
	Prekybos apsaugos muitų teisėtumo klausimai	3	-
	Kitos su muitais susijusios teisinio reguliavimo sritys	3	1

1 pav. Laikotarpiu nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2018 m. gruodžio 31 d. inicijuoti ginčai PPO lygiu: ES ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos atvejais¹¹⁴⁵

III.1.1. Kinijos Liaudies Respublikos atvejais

Apibrėžiant šiam tyrimui svarbias **bendrasias ES ir Kinijos Liaudies Respublikos prekybinių ginčų tendencijas** ir formuluojant jų **analizei reikšmingus bendruosius kriterijus** (apibūdinančius ginčų klasifikavimą, jų pobūdį, ryšį su tyrimo problematika) buvo pasitelkti PPO pateikiami oficialūs duomenys¹¹⁴⁶. Konstatuotina, jog tiriamu laikotarpiu, t. y. pastarąjį dešimtmetį nuo (2010 m. sausio 1 d.), naudojant PPO tarpvalstybinių prekybos ginčų procedūrą tarp Kinijos Liaudies Respublikos (įskaitant Taivaną (Kinijos Taipėjų)) ir ES buvo pradėti nagrinėti devyni ginčai dėl įvairių tarifinių prekybos apribojimų taikymo teisėtumo. Iš jų penkeri ginčai buvo pradėti ES iniciatyva (pareiškėjas – ES) ir keturi ginčai – Kinijos Liaudies Respublikos iniciatyva (pareiškėjas – Kinijos Liaudies Respublika). Lyginant šiuos rodiklius su ankstesniu dešimties metų laikotarpiu (nuo 2001 m. gruodžio mėn., kuomet Kinijos Liaudies Respublika įstojo į PPO), galima konstatuoti, jog šių prekybos ginčų skaičius išaugo daugiau kaip 3 kartus, kadangi nuo 2001 m. gruodžio iki 2010 m. sausio 1 d. tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos buvo pradėti ir vėliau išnagrinėti tik trys prekybiniai ginčai dėl prekybos prekėmis tarifinių apribojimų¹¹⁴⁷. Akcentuotina, kad didžioji dalis šių ginčų (du iš trijų) laikotarpiu iki 2010 m. buvo pradėti išimtinai tik ES, kaip pareiškėjos, iniciatyva ir tik vieną iš jų¹¹⁴⁸ inicijavo Kinijos Liaudies Respublika.

Nagrinėjant tiriamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) PPO pradėtų nagrinėti ir išnagrinėtų tarpvalstybinių prekybinių ginčų dėl tarifinių prekybos ribojimo priemonių

¹¹⁴⁵ Atrinkta autoriaus pagal oficialiame Interneto šaltinyje „Chronological list of disputes cases“, World Trade Organization, <https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm> pateikiamą informaciją.

¹¹⁴⁶ žr. „World Trade Organization. Chronological list of disputes cases“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 sausio 5 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm.

¹¹⁴⁷ Iš viso nurodytu laikotarpiu (2001 – 2010 m.) buvo pradėti nagrinėti keturi ginčai tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos, tačiau vienas iš jų, t. y. byla *China — Measures Affecting Financial Information Services and Foreign Financial Information Suppliers* (2008) buvo inicijuota dėl taikomo prekybos paslaugomis režimo, todėl į pateikiamus statistinius duomenis nėra įtraukiama.

¹¹⁴⁸ Byla DS397: *European Communities — Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron or Steel Fasteners from China* (2009).

taikymo teisėtumo pobūdį ir turinį, galima konstatuoti, jog didžiausią jų dalį sudarė ginčai dėl prekybos apsaugos priemonių (5 bylos arba 56 proc. visų šiuo laikotarpiu nagrinėtų ginčų). Likę 44 proc. ginčų buvo susiję su Kinijos Liaudies Respublikoje taikomais eksporto muitais retųjų mineralų (angl. „rare earths“)¹¹⁴⁹ eksporto apmokestinimui (22 proc. visų nagrinėtų ginčų, t. y. dvi bylos) ir kitais bendraisiais importo muitų taikymo klausimais, tokiomis kaip, pavyzdžiui, importo muitų tarifų lengvatos (likę 22 proc. visų nagrinėtų ginčų). Svarbu pažymėti tai, kad visus ginčus dėl eksporto muitų teisėtumo pradėjo tik ES, kadangi šie muitai aktualiu tyrimui laikotarpiu buvo taikomi tik Kinijos Liaudies Respublikoje (ES tiriamu laikotarpiu netaikė ir šiuo metu netaiko jokių eksporto muitų, kaip prekių iš ES eksporto reguliavimo priemonės)¹¹⁵⁰. Pastebėtina, jog PPO ginčų dėl prekybos apsaugos muitų (visų pirma, antidempingo muitų) taikymo skaičius tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos pasiskirstė po lygiai, t. y. Kinijos Liaudies Respublika inicijavo tiek pat šios kategorijos ginčų kaip ir ES. Kita vertus, visas bylas dėl importo muitų reguliavimo priemonių PPO lygmeniu inicijavo tik Kinijos Liaudies Respublika (2 ginčų atvejai), žr. 1 pav. aukščiau. Remiantis šiais duomenimis galime daryti išvadą, jog aktualiausiomis tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo problemomis ir iššūkiais ES ir, pirmiausia, ES verslo subjektų veiklos kontekste (vystant bei palaikant prekybinius ryšius su Kinijos Liaudies Respublika) išlieka Kinijos Liaudies Respublikos taikomos prekybos apsaugos priemonės (antidempingo muitai) ir eksporto muitai.

Kita vertus, Kinijos Liaudies Respublikai ir jai atstovaujantiems verslo subjektams pagrindine tarptautinės prekybos kliūtimi taip pat išliko ES taikomi prekybos apsaugos (antidempingo) muitai ir, papildomai, ES nustatytas importo muitų režimas. Šiuo aspektu galima pastebėti, kad nors muitų taikymo ir su tuo susijusio teisinio reglamentavimo bendroji problematika yra panaši (abiejose prekybinių santykių šalyse dažniausiai keliama antidempingo muitų taikymo teisėtumo ir pagrįstumo klausimai¹¹⁵¹), ji neabejotinai turi ir savo specifiką. Įprastiniai (konvenciniai) importo muitai, taikomi Kinijos Liaudies Respublikoje, apskritai nebuvo tarptautinių prekybinių ginčų objektu (šiuo atveju buvo ir šiuo

¹¹⁴⁹ Šis terminas paprastai yra vartojamas apibūrinant iškastines (išgaunamas) natūralias mineralines žaliavas (pavyzdžiui, boksitas (aliuminio rūda), koksas, cinkas, fosfatai (geltonasis fosforas), manganas, fluoritas, silicis ir silicio karbidas, magnis, manganas), kurie yra naudojami aukštųjų technologijų prietaisų ir jų sudėtinųjų dalių gamyboje ir kurių, kaip gamtinių išteklių, pasiūla yra ribota, o eksportas ribojamas, žr. šiuo klausimu Jane Korinek and Jeonghoi Kim, *Export Restrictions on Strategic Raw Materials and Their Impact on Trade*, Trade Policy Paper No. 95 (Paris: OECD, 2010); Oana M. Stanculescu, *China's Rare Earth Trade Analysis* (Cluj-Napoca, Romania: Babes-Bolyai University, 2011).

¹¹⁵⁰ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 10: 110; taip pat žr. „European Commission > Trade Import and export rules > Export from EU“, European Commission, žiūrėta 2018 balandžio 25 d., <http://ec.europa.eu/trade/import-and-export-rules/export-from-eu>.

¹¹⁵¹ Būtent tokius išskiria autoriai, žr. Zhixiong Huang, *supra* note, 982: 56; Ling Ling Hea and Razeen Sappideenb, „Mapping Anti-Dumping Disputes from 1995 to 2011: The Changing Pattern“, *The Journal of World Investment & Trade* 13 (2012): 133; Chien-Huei Wu, „Key Issues Regarding the EU's Concurrent imposition of Antidumping and Countervailing duties on Chinese Coated Fine Papers: Analogue Country, Market Economy Treatment, Individual Treatment, and Double Remedy“, *Asian Journal of WTO & International Health Law and Policy* 10 (2015): 300-301. Analogiškos sisteminį pobūdį turinčios tendencijos atsispindi ir Lietuvos Respublikos praktikoje, kur nacionaliniu lygiu tiriamu laikotarpiu (po 2010 m.) ne kartą buvo nagrinėjami mokesčiai ginčai dėl antidempingo muitų taikymo iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms, žr. Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade Between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 41: 93-95; Jonas Sakalauskas, „Įrodinėjimo pareigos muitų ginčiuose dėl prekių kilmės“, *Muitų teisė praktikams* 43 (2016).

metu yra kvestionuojami tik jos nustatyti eksporto muitai¹¹⁵²), tačiau ES atveju, priešingai, teisinių problemų sukėlė būtent iš Kinijos Liaudies Respublikos įvežamoms prekėms nustatytų importo muitų taikymo tvarka¹¹⁵³.

Analizuojant **PPO išnagrinėtus ir/ar pradėtus nagrinėti ginčus tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos dėl prekybos apsaugos muitų taikymo**, akcentuotina byla *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China (2010)*¹¹⁵⁴, kuri buvo pradėta pagal Kinijos Liaudies Respublikos skundą ir, vertinant istoriniu požiūriu, joje priimtais sprendimais ES taikomos teisinio reguliavimo priemonės PPO ginčiuose su Kinijos Liaudies Respublika pirmą kartą buvo pripažintos nesuderinamomis su PPO teise¹¹⁵⁵. Būtent dėl šios priežasties nurodyta byla turi esminę reikšmę aptariant ES taikomas muitų teisinio reguliavimo priemones ir jų tobulinimo galimybes ir buvo nagrinėjama teisės doktrinoje, tiek ES¹¹⁵⁶, tiek ir Kinijos Liaudies Respublika¹¹⁵⁷ autorių. Kaip pastebi dr. J. Echardt, viena iš pagrindinių ekonominių šio kilusio ginčo priežasčių buvo tai, jog XXI a. pirmojo dešimtmečio pabaigoje Kinijos Liaudies Respublika tapo svarbiausia avalynės eksportuotoja į ES, be to, būtent jos eksporto apimtys augo sparčiausiai¹¹⁵⁸. Kinijos Liaudies Respublikos kilmės avalynės importas į ES ypač padidėjo kuomet 2005 m. buvo panaikinta iki tol taikyta tarifinių kvotų sistema, kuri kelis dešimtmečius reguliavo prekybą šiomis Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėmis. Dėl šios priežasties ES avalynės gamintojų iniciatyva buvo atliktas antidempingo tyrimas ir 2006 m. Kinijos Liaudies Respublikos ir Vietnamo kilmės odinei avalynei dvejų metų laikotarpiui buvo nustatytas 16,5 proc. dydžio antidempingo muitas¹¹⁵⁹. Kita vertus, kai kurie ES avalynės gamintojai išliko nepatenkinti šia priemone ir teigė, kad nustatytas antidempingo muto dydis yra per žemas. Šių lobistinių priemonių pagalba antidempingo muto galiojimo terminas avalynei iš Kinijos Liaudies Respublikos ir Vietnamo buvo pratęstas: 2009 m. gruodžio mėn. ES pratęsė antidempingo muto taikymą Kinijos Liaudies Respublikos kilmės odinei avalynei dar 15

¹¹⁵² Žr. pavyzdžiui šiuo metu nagrinėjamą bylą *DS509: China — Duties and other Measures concerning the Exportation of Certain Raw Materials*.

¹¹⁵³ Žr. pavyzdžiui PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaitą byloje *European Union — Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products*, WT/DS492/R. Priimta 2017 m. kovo 28 d.

¹¹⁵⁴ Byla *DS405: European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China (2010)*.

¹¹⁵⁵ Umair H. Ghorī, „The dumping dragon: Analysing China's evolving anti-dumping behaviour“, *The Business & Management Review* 4, 2 (2013): 118.

¹¹⁵⁶ Jeffrey L. Dunoff and Michael O. Moore, „Footloose and duty-free? Reflections on European Union – Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China“, *World Trade Review* 13, 2 (2014): 149–178.

¹¹⁵⁷ Nannan Zhang, „Continue to Fight the Anti-Dumping War: Arguments Against the European Union's Antidumping Policies from the Perspective of Chinese Footwear Enterprises and Exporters“, *Currents: International Trade Law Journal* 35 (2009): 35–41.

¹¹⁵⁸ Jappe Eckhardt, „Firm Lobbying & EU Trade Policymaking: Reflections on the Anti-dumping Case against Chinese and Vietnamese Shoes (2005 – 2011)“, *Journal of World Trade* 45, 5 (2011): 977.

¹¹⁵⁹ Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1472/2006 2006 m. spalio 5 d. nustatantis galutinį antidempingo muitą ir laikinojo muto, nustatyto Kinijos Liaudies Respublikos ir Vietnamo kilmės tam tikros avalynės su batviršiais iš odos importui, galutinį surinkimą *Official Journal L* 275 (2006).

mėnesių¹¹⁶⁰. Kaip iš esmės sutinkama teisės doktrinoje¹¹⁶¹, būtent šis prekybos apsaugos priemonės pratęsimas nulėmė tai, jog Kinijos Liaudies Respublika užginčijo ją PPO ginčų sprendimo institucijose.

Visų pirma, šioje byloje Kinijos Liaudies Respublika ginčijo antidempingo muitų avalynei nustatymo metu galiojusio ES Tarybos 1995 m. gruodžio 22 d. reglamento Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių¹¹⁶² ir jį pakeitusio Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamento (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių¹¹⁶³ 9 straipsnio 5 dalies nuostatas, kurios, taikant jas kartu su šių reglamentų 2 straipsnio 7 dalimi, numatė, jog importuojant prekes iš rinkos ekonomikos statuso neturinčių valstybių, antidempingo muitai gali būti nustatomi visoms iš atitinkamos valstybės tiekiamoms prekėms, o ne konkrečiam šių prekių tiekėjui¹¹⁶⁴ (panašios situacijos PPO praktikoje, kuomet antidempingo muitai buvo nustatomi ne konkretaus importuojančios šalies gamintojo, bet visos atitinkamų prekių kilmės valstybės (Kinijos Liaudies Respublikos) atžvilgiu) buvo nagrinėjamos ir PPO bylose *US – Tyres (China)*¹¹⁶⁵ bei *US – Poultry (China)*¹¹⁶⁶. Taigi, galima konstatuoti, jog pagrindinė šioje byloje nagrinėjama teisinė problema buvo susijusi su tuo, jog prekybos apsaugos (antidempingo tyrimuose) Kinijos Liaudies Respublikai ir atskiriems jos gamintojams iki 2016 m. pabaigos ES taikė ir šiuo metu faktiškai tebetaiko ne rinkos ekonomikos valstybės statusą (plačiau šis klausimas nagrinėjamas monografijos II.3.2 poskyryje). Tai nulemdavo(-ia) specifinės ir plačia diskrecija grindžiamos dempingo maržos¹¹⁶⁷ apskaičiavimo metodikos¹¹⁶⁸ taiky-

¹¹⁶⁰ Lietuvos Respublika ES Taryboje balsavo tiek už šių antidempingo muitų pratęsimą, tiek už jų nustatymą 2006 m., žr. Jappe Eckhardt, op. cit., 985, 989; Jeffrey L. Dunoff and Michael O. Moore, op. cit., 163. Šis pavyzdys patvirtina, jog atstovaujant nacionalinius interesus formuojant ES bendrąją muitų politiką būtina įvertinti ir jų atitiktį valstybės narės įsipareigojimams PPO.

¹¹⁶¹ Žr. pvz. Lingling He, „China's WTO Participation in Anti-Dumping Disputes (2001-2011)“, *Frontiers of Law in China* 7 (2012): 629.

¹¹⁶² „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *Official Journal* L 340 (1996).

¹¹⁶³ Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentas (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių, *Official Journal* L 343 (2009).

¹¹⁶⁴ *Ibid.*; Reglamento 9 straipsnio 5 dalyje buvo nurodyta, jog reglamente nustatančiame muitą turi būti tiksliai apibrėžtas muitas kiekvienam tiekėjui arba, jeigu tai nepraktiška, ir paprastai, kai taikytinas 2 straipsnio 7 dalies a punktą (importuojama iš ne rinkos ekonomikos valstybių – *aut. past.*), – nagrinėjamai tiekiančiai valstybei.

¹¹⁶⁵ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje United States – Measures Affecting Imports of Certain Passenger Vehicle and Light Truck Tyres from China, WT/DS399/AB/R. Priimta 2011 rugsėjo 5 d.

¹¹⁶⁶ PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje United States – Certain Measures Affecting Imports of Poultry from China, WT/DS392/5. Priimta 2010 m. gegužės 11 d.

¹¹⁶⁷ Dempingo marža paprastai vadinamas prekės eksporto kainos ir normaliosios vertės skirtumas, žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 10: 199; Edmond McGovern, *supra* note, 35: 25.1. Akcentuotina, jog būtent dempingo marža lemia ar (i) bus konstatuotas dempingo faktas (jis pripažįstamas tuomet, kai eksporto kaina yra mažesnė nei normalioji vertė); (ii) kokio dydžio antidempingo muitas bus nustatytas – antidempingo muito suma neviršija nustatyto dempingo skirtumo, tačiau ji turėtų būti mažesnė už šį skirtumą, jei šio mažesnio muito užtektų ES pramonei padarytai žalai pašalinti.

¹¹⁶⁸ Importuojant iš ne rinkos ekonomikos valstybių prekės normalioji vertė ES apskaičiuojama pagal trečiosios rinkos ekonomikos valstybės gaminio kainą, kuriai nustatyti yra vartojami diskretyvūs vertinamieji kriterijai, pavyzdžiui, trečioji rinkos ekonomikos valstybė turėtų būti parenkama „pagrįstu“ (išskirta autoriaus – *aut. past.*) būdu ir „tinkamai“ (išskirta autoriaus – *aut. past.*) atsižvelgiant į visą atrankos metu pateiktą patikimą informaciją vadovaujantis Reglamento (EB) Nr. 1225/2009 2 straipsnio 7 dalies „a“ punktu; identiškos nuostatos yra įtvirtintos ir šiuo metu galiojantiame

mą ir, galiausiai, pakankamai aukštų antidempingo muitų nustatymą iš Kinijos Liaudies Respublikos importuojamų prekių atžvilgiu¹¹⁶⁹. Tokią savo poziciją ES motyvavo, pirmiausia, Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolo nuostatomis¹¹⁷⁰ (laikotarpiu iki 2016 m. gruodžio mėn.), ja tiesiogiai buvo remiamasi ir analizuojamoje PPO byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China (2010)*¹¹⁷¹. Akcentuotina, jog šio Protokolo 15 punkto „a(ii)“ papunktis numatė, jog PPO valstybės narės gali taikyti Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu specialią antidempingo muitų nustatymo metodologiją, atsižvelgiant į tiriamo produkto gamintojų veiklos sąlygas (ar jos atitinka rinkos ekonomikos požymius)¹¹⁷², tačiau kitose Protokolo normose (15 punkto „d“ papunktyje) šios nuostatos taikymas buvo apribotas penkiolikos metų laikotarpiu (angl. „*in any event, the provisions of subparagraph (a)(ii) shall expire 15 years after the date of accession*“)¹¹⁷³. Šiuo aspektu pažymėtina, jog teisės doktrinoje¹¹⁷⁴ sutinkama, kad imperatyvių teisinių prižasčių taikyti tokį statusą Kinijos Liaudies Respublikos bei jos gamintojų atžvilgiu bent jau po 2016 m. gruodžio mėn. nėra. Tačiau 2016 m. birželio 8 d. priėmus ES Antidempingo reglamento (ES) 2016/1036 redakciją, Kinijos Liaudies Respublika ir toliau buvo laikoma ne rinkos ekonomikos šalimi: jos gamintojams dempingo marža numatyta skaičiuoti rinkos ekonomikos valstybėms nustatyta tvarka tik tuo atveju, jei jie įrodo, kad veikia rinkos sąlygomis¹¹⁷⁵. Akivaizdu, jog tokios metodologijos

---

Reglamente (ES) 2016/1036. Akivaizdu, kad būtent trečiosios rinkos ekonomikos valstybės duomenų pasirinkimo pagrįstumas ir tinkamumas tapo bei kol kas išlieka dažnu ginčų objektu tiek PPO, tiek ir ESTT lygmeniu. Žr. „Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentą (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹¹⁶⁹ Edwin Vermulst and Brian Gatta, „Disciplining the Use of TDI against China through WTO Dispute Settlement“, *Global Trade & Customs Journal* 7, 4 (2012): 143–157.

¹¹⁷⁰ Šiuo aspektu pastebėtina, jog tokie pobūdžio teisiniai dokumentai (valstybių prisijungimo prie PPO protokolai, kurie nustato specialias jų narystės PPO sąlygas) tarptautinės ekonominės teisės doktrinoje paprastai yra pripažįstamas privalomą teisinę galią turinčiais teisės šaltiniais, kurie gali būti taikomi *inter alia* sprendžiant tarptautinius prekybinius ginčus (nors dėl jų tikslaus hierarchinio santykio kitų tarptautinės teisės šaltinių atžvilgiu nėra vieningos nuomonės), žr. John H. Jackson, William J. Davey and Alan O. Sykes, Jr. *Legal Problems of International Economic Relations: Cases, Materials and Text (5th Ed.)* (New York: West Group Publishing, 2008), 220–221; Thomas H. Au, „Reconciling WTO General Exceptions with China's Accession Protocol“, *Tsinghua China Law Review*, 5 (2013): 112–113; Julia Quin, „The Conundrum of WTO Accession Protocols: In Search of Legality and Legitimacy“, *Virginia Journal of International Law* 55, 2 (2015): 414.

¹¹⁷¹ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China*, WT/DS405/R. Priimta 2011 m. spalio 28 d.; 7.69 punktas.

¹¹⁷² Angl. „The importing WTO Member may use a methodology [...] if the producers under investigation cannot clearly show that market economy conditions prevail (išskirta autoriaus – aut. past.)“, žr. „Protocol on the Accession of the People's Republic of China to the WTO, WT/L/432, 23 November 2001“, *supra* note, 1001. Taip pat žr. paaiškinimus dėl ne rinkos ekonomikos valstybės statuso taikymo Kinijos Liaudies Respublikai monografijos II.3.2 skyriuje.

¹¹⁷³ *Ibid.*

¹¹⁷⁴ Žr. pvz. Chien-Huei Wu, *supra* note, 1151: 263–305, p. 297; Wentong Zheng, *supra* note, 1002: 124–125, 156–157.

¹¹⁷⁵ Pavyzdžiui, šiame reglamente (2 str. 7 d. „b“ punktas) Kinijos Liaudies Respublika faktiškai priskiriama prie ne rinkos ekonomikos valstybių grupės, nustatant, jog „atliekant su importu iš Kinijos Liaudies Respublikos [...] bei bet kurios ne rinkos ekonomikos valstybės, kuri tyrimo pradžios dieną yra Pasaulio prekybos organizacijos narė, susijusius antidempingo tyrimus“ jos atžvilgiu yra taikomos specialios taisyklės, žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

taikymas¹¹⁷⁶ nulėmė ir naujo ES bei Kinijos Liaudies Respublikos prekybinio PPO ginčo inicijavimą 2016 m. gruodžio mėn., kuris iki šiol nėra išnagrinėtas¹¹⁷⁷.

Pastebėtina, jog ne rinkos ekonomikos valstybės statuso taikymo teisėtumą Kinijos Liaudies Respublika kvestionavo taip pat ir analizuojamoje byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China (2010)*, tačiau PPO Ginčų nagrinėjimo taryba jos pozicijos šiuo klausimu nepalaikė, t. y., remdamasi Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolo 15 dalies nuostatomis, konstatavo, jog ES turėjo teisę taikyti specifinę antidempingo metodologiją Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu¹¹⁷⁸. Tokios išvados buvo padarytos ir kitose, ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2010 m. sausio 1 d. išnagrinėtuose ginčuose, pavyzdžiui, byloje *European Communities – Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron and Steel Fasteners from China (2009)*¹¹⁷⁹. Kita vertus, PPO Ginčų nagrinėjimo taryba apibrėžė ir konkrečius kriterijus, kuriais apribojama šalių diskrecija taikant šią metodologiją. Ji nurodė, kad iš esmės, vadovaujantis Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 9.2 straipsnio nuostatomis kiekvienam žinomam eksportuotojui ir gamintojui, o ne prekes tiekiančiai valstybei kaip visumai, turėtų būti nustatyta individuali dempingo marža ir antidempingo muitų nustatymo visos valstybės atžvilgiu buvo pripažintos neatitinkančiomis PPO teisės normų¹¹⁸⁰. Tokiu būdu tiek šioje byloje, tiek ir ankstesnio lyginamojo laikotarpio byloje *European Communities – Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron and Steel Fasteners from China (2009)*¹¹⁸¹, buvo padarytos visiškai identiškos išvados. PPO ginčų sprendimo institucijos kvestionavo ES prezumpciją, kad ne rinkos ekonomikos ar taip vadinamo „pereinamojo pobūdžio“ ekonomikos valstybių atžvilgiu (kur valstybės įsikišimas į prekių kainų nustatymą/rinkos iškraipymai dideli, kaip nurodoma tiek GATT susitarime¹¹⁸², tiek

¹¹⁷⁶ Pavyzdžiui, 2017 m. ES Parlamente buvo svarstomas Komisijos pasiūlymas netaikyti Kinijos Liaudies Respublikai ne rinkos ekonomikos valstybės statuso atliekant antidempingo tyrimus (atsižvelgiant į tai, jog tolesnis jo taikymas gali sukelti naujų teisinių ginčų PPO institucijose ir ES teismuose), kartu sugriežtinant bendras prekybos apsaugos priemonių taikymo taisykles, šis pasiūlymas iš esmės vėliau realizuotas priimant reglamentą (ES) 2017/2321. Žr. „Briefing EU Legislation in Progress. Protection from dumped and subsidised imports (19 June 2017)“, European Parliament, žiūrėta 2017 rugpjūčio 10 d., http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595905/EPRS_BRI%282017%29595905_EN.pdf.

¹¹⁷⁷ Byla DS516: *European Union — Measures Related to Price Comparison Methodologies* (2016).

¹¹⁷⁸ Pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublika argumentavo, jog ES taikoma antidempingo metodologija neužtikrina objektyvių galimybių Kinijos Liaudies Respublikos gamintojams įrodyti tai, kad jie veikia rinkos ekonomikos sąlygomis, šiam argumentui PPO nepritarė; žr. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaitą byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China*, *supra* note, 1171; 7.556-7.557 punktai.

¹¹⁷⁹ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *European Communities – Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron and Steel Fasteners from China*, WT/DS397/AB/R. Priimta 2011 m. liepos 15 d.; 290 punktas.

¹¹⁸⁰ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China*, op. cit.; 7.92 punktas.

¹¹⁸¹ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *European Communities – Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron and Steel Fasteners from China*, WT/DS397/AB/R, *supra* note, 1179, 354 punktas.

¹¹⁸² Žr. GATT susitarimo I priedas „Pastabos ir papildomos nuostatos dėl VI straipsnio“, 1 dalies 2 punktas; „Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 10.

ir ES teisėje, pavyzdžiui, reglamente (ES) Nr. 2017/2321¹¹⁸³) yra teisėta taikyti lanksčią antidempingo metodologiją, nesiremiančią bendraisiais Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo principais ir ypač nuostatomis dėl individualaus antidempingo muitų pobūdžio¹¹⁸⁴. Kita vertus, pastebima ir tai, jog PPO ginčų sprendimo institucijos vis tik pripažino jos narių (ES) diskreciją kai kuriuos antidempingo muitų nustatymo metodologijos elementus tokiais atvejais reguliuoti savarankiškai¹¹⁸⁵, pavyzdžiui, pasirinkti kriterijus, kuriais remiantis atrenkamos trečiosios valstybės siekiant pagal jų duomenis nustatyti produkto normaliąją vertę¹¹⁸⁶. Atsižvelgiant į šiuos precedentes, autoriaus nuomone, galima daryti išvadą, jog specialios antidempingo metodologijos nuostatos, taikytinos Kinijos Liaudies Respublikos ar kitų trečiųjų valstybių atžvilgiu, iš esmės gali būti įtvirtinamos ES priimtuose muitų teisės aktuose, t. y. gali egzistuoti specialus teisinis reguliavimas šiuo klausimu¹¹⁸⁷. Tačiau šis reguliavimas, visų pirma, turėtų atitikti PPO teisės aiškinimo praktiką (formuojamą PPO ginčų sprendimo institucijų) ir, antra, taikant šias specialias normas (specialią metodologiją) antidempingo tyrimų metu muto mokesčio mokėtojams suteikiamos tinkamos procedūrinės garantijas (pavyzdžiui, dėl jų statuso individualaus įvertinimo)¹¹⁸⁸.

Tokiu būdu, galima konstatuoti, jog pagrindinė konceptuali PPO bylos *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China (2010)* reikšmė ES priimtų muitų teisės aktų, taikomų prekybiniuose santykiuose su Kinijos Liaudies Respublika ir kitomis trečiosiomis šalimis, raidai yra sietina su šioje byloje akcentuota individualaus vertinimo būtinybe, kaip tinkama teisine prielaida individualizuotų antidempingo muitų nustatymui. Pastebėtina, jog ir teisės doktrinoje taip pat gana kritiškai buvo vertinama ankstesnė ES pozicija dėl bendro pobūdžio antidempingo muitų nustatymo visiems

¹¹⁸³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25 (žr. reglamento 1 str. 1 d. 1 p.).

¹¹⁸⁴ Pažymėtina, jog PPO teisėje nėra eksplisitiškai išaiškinta rinkos ekonomikos valstybės sąvoka, tačiau teoriniu lygiu (W. Goode, 2007) ji paprastai apibrėžiama kaip ekonomika, kurioje kainų mechanizmas nustato, kas yra gaminama ir kuo prekiaujama. Atsižvelgiant į tai, jog kainų sistemos funkcionavimą Kinijos Liaudies Respublikos ekonomikos sąlygomis labai įtakoja valstybės subsidijos, valstybinis planavimas ir kiti valstybės intervencijų būdai, ES ir kai kurios kitos pasaulio valstybės (pavyzdžiui, JAV) taikydama prekybos apsaugos muitus vertino (-a) Kinijos Liaudies Respublikos kaip ne rinkos ekonomikos valstybę, plačiau žr. Walter Goode, *supra* note, 1031, 274; Francis Snyder, *supra* note, 1002: 370-372; Donald C. Clarke, *supra* note, 1016; Tong Qui, *supra* note, 1018: 171; „Commision Staff Working Document on Significant Distortions in the Economy of the People's Republic of China for the Purposes of Trade Defence. Brussels, 20.12.2017. SWD(2017) 483 final/2“, *supra* note, 1034.

¹¹⁸⁵ Wentong Zheng, *supra* note, 1002: 725; Chien-Huei Wu, *supra* note, 1151: 282-284.

¹¹⁸⁶ Panašią išvadą dėl prekių normaliosios vertės nustatymo PPO ginčų sprendimo institucijos padarė ir kitose bylose, žr. pvz. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaitą byloje Egypt — Definitive Anti-Dumping Measures on Steel Rebar from Turkey, WT/DS211/R, Priimta 2006 m. rugpjūčio 8 d.; 7.333-7.335 punktai.

¹¹⁸⁷ Šiuo metu tokios nuostatos yra įtvirtintos reglamente (ES) Nr. 2017/2321 nurodytuose reglamento (ES) 2016/1036 2 straipsnio 6 dalies pakeitimuose, žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹¹⁸⁸ Įvertinus šias aplinkybes, monografijoje autoriaus nėra siūloma atsisakyti aukščiau nurodytuose ES priimtuose muitų teisės aktuose įtvirtintos galimybės taikyti atskirų trečiųjų valstybių atžvilgiu specialią dempingo nustatymo metodologiją, tačiau akcentuojama būtinybė procedūrinius jos taikymo aspektus labiau suderinti su PPO teise.

konkrečios valstybės gamintojams (importuotojams), akcentuojant, kad tokia situacija nulemia sistemingą sankcijų taikymą dėl įprastinių kainodaros procesų, o ne dėl nesąžiningos prekybos atvejų¹¹⁸⁹. Be to, kai kurie autoriai (profesorai J. L. Dunoff ir M. O. Moore) argumentavo, jog aptariamoje byloje ginčytos ES taisyklės dėl bendrų antidempingo muitų nustatymo visiems konkrečios valstybės gamintojams (importuotojams), t. y. taip vadinama „vienos valstybės vieno muto“ taisyklė, neatitinka realios šiuolaikinės ekonominės situacijos. Kadangi globalizacijos sąlygomis prekės gamyba ir jos realizavimo etapai yra išskaidomi įvairiose valstybėse, todėl nustatant antidempingo muitus kiekvienu atveju būtina vertinti visas individualių gamintojų veiklos sąlygas, o ne jų formalią priklausomybę atitinkamai valstybei¹¹⁹⁰. Kita vertus, yra išsakoma ir nuomonių, jog tokių muitų taikymas būtų pagrįstas (net ir įvertinus analizuojamą PPO ginčų sprendimo institucijų praktiką), jei įrodinėjimo našta tokiu atveju tektų ES (jos institucijoms) ir jos įrodytų, kad visi atitinkamos valstybės gamintojai yra susiję tokiais glaudžiais funkciniais bei sisteminiais ryšiais, jog gali būti vertinami kaip viena visuma (ko nebuvo padaryta byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China (2010)*¹¹⁹¹).

Autoriaus vertinimu, apibendrinant šias įvairias teisės doktrinos pozicijas bei byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China (2010)* ir kitose susijusiose ankstesnio lyginamojo laikotarpio bylose¹¹⁹² PPO ginčų sprendimo institucijų išsakytus argumentus, būtina atkreipti dėmesį į keletą aspektų. Visų pirma, precedentas suformuluotas šioje byloje turėtų būti vertinamas kaip įpareigojimas antidempingo muitus laikyti ne sankcija, kuri kovojant su importo mokesčių vengimu taikoma visų pasirinktų trečiųjų šalių (valstybių) atžvilgiu, nustatčius galimus nesąžiningos prekybos atvejus, o individualaus pobūdžio ekonomine priemone, kuria siekiama pašalinti dėl nesąžiningos prekybos padarytą žalą¹¹⁹³. Tai, savo ruožtu, paskatino tiek teisinio reguliavimo pokyčius (šiuo metu galiojantis Reglamentas (ES) 2016/1036, skirtingai nei ankstesnės jo redakcijos, nesieja antidempingo muitų nustatymo visai importuojančiai valstybei su ta aplinkybe, kad jai buvo suteiktas ne rinkos ekonomikos valstybės statusas¹¹⁹⁴) tiek, netiesiogiai, ir TT

¹¹⁸⁹ Lingling He, *supra* note, 1161: 630.

¹¹⁹⁰ Jeffrey L. Dunoff and Michael O. Moore, *supra* note, 1156: 177.

¹¹⁹¹ Michelle Q. Zang, „EC – Fasteners: Opening the Pandora’s Box of Non-Market Economy Treatment“, *Journal of International Economic Law* 14, 4 (2012): 884. Melisa Healy and Quentin Azau, „The European Union’s Practice Relating to Imports from Non-Market Economy Countries: An Examination of the WTO Panel’s Report in the Chinese Iron or Steel Fasteners Case“, *International Trade Law and Regulation*, 17 (2011): 74.

¹¹⁹² Žr. pavyzdžiui, PPO Apeliacinio komiteto ataskaitą byloje *European Communities – Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron or Steel Fasteners from China*, WT/DS397/AB/R, *supra* note, 1179, 292, 300 punktai.

¹¹⁹³ Pastebėtina, jog nacionalinių teismų praktikoje (Lietuvos Respublikoje) analizuotu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) mokesčių ginčų bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo antidempingo muitais buvo vadovaujamasi ir skirtinga teorine koncepcija, t. y. šių muitų taikymas iš esmės buvo vertinamas kaip teisinė sankcija, kas nulėmė specifines teises pasekmes, pavyzdžiui, paskiriant įrodinėjimo našta tarp muitinės įstaigų ir mokesčių mokėtojų, plačiau ši problematika nagrinėjama monografijos III.3.1 poskyryje.

¹¹⁹⁴ Kartu pastebėtina, jog Reglamentas (ES) 2016/1036 (9 str. 5 d.) vis tik nenustato absoliutaus draudimo įvesti antidempingo muitus visos importuojančios valstybės atžvilgiu, jei muitą nustatyti kiekvienam tiekėjui yra „nepraktiška“ (panaši formuluotė „netikslinga“ yra vartojama ir Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 9.2 straipsnyje); žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25; „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas, Sutartis dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *Valstybės žinios* 46, 1620 (2001).

praktiką, kurioje vėliau ne kartą buvo pabrėžta individualaus atskirų gamintojų (importuotojų) vertinimo būtinybė nustatant antidempingo muitus net ir tais atvejais, kai Komisijos vertinimu, tai galėtų trukdyti tyrimui (sudarytų papildomą administracinį krūvį)¹¹⁹⁵. Kita vertus, pastebėtina, jog šie ES priimtų muitų teisės aktų ir juos aiškinančios TT praktikos pokyčiai kol kas nesukūrė aiškos ir skaidrios teisinio reglamentavimo aplinkos ES lygmeniu, kadangi iki šiol nėra apibrėžta (išaiškinta), kokiais konkrečiais atvejais būtų galima teisėtai nukrypti nuo individualaus vertinimo ir kokių administracinių procedūrų atliekant antidempingo tyrimus turėtų būti laikomasi tam, kad būtų tinkamai užtikrinama visų suinteresuotų subjektų teisė į individualų jiems taikytiną muitų režimą (autorius vertinimu, tokių taisyklių nėra net ir naujajame Reglamente Nr. 2017/2321, kuriuo pakoreguotos anksčiau galiojusios nuostatos¹¹⁹⁶).

Klausimai, susiję su kitomis prekybos apsaugos priemonėmis (neapsiribojant vien tik antidempingo muitais), taikomomis ES prekybiniuose santykiuose su Kinijos Liaudies Respublika ir jų teisėtumu, iškilo ir PPO byloje *European Union and Certain Member States — Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector* (2012), kuri buvo sprendžiama šalių konsultacijų būdu¹¹⁹⁷ ir PPO ginčų nagrinėjimo institucijų sprendimų joje iki šiol nebuvo priimta. Kita vertus, kaip atkreipiamas dėmesys ir teisės doktrinoje (prof. T. Meyer ir kitų tyrėjų vertinimu)¹¹⁹⁸ ši ginčo situacija yra itin svarbi bei aktuali šiandieniniame kontekste, kadangi joje buvo keliamas klausimas dėl paramos atsinaujinančių energijos šaltinių gamybos priemonėms teisėtumo pagal PPO teisę¹¹⁹⁹ (kaip jau buvo minėta, neteisėtų subsidijų taikymas yra viena iš teisinių prielaidų kompensacinių prekybos apsaugos muitų taikymui)¹²⁰⁰. Galima pastebėti, jog panašaus pobūdžio ginčas

¹¹⁹⁵ Žr., pavyzdžiui, sujungtas bylas C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, 2016 EU:C:2016:74, 129-133 punktai. Atkreiptinas dėmesys, jog nors šioje byloje TT pažymėjo, kad neturi pagrindo remtis PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos sprendimu byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China* (2010), motyvuojant sprendimą buvo remiamasi analogiškais teisiniais argumentais pabrėžiant individualaus vertinimo ir individualaus režimo nustatymo būtinybę.

¹¹⁹⁶ Šie klausimai nekartą buvo nagrinėjami ES lygiu analizuojamo laikotarpio TT praktikoje ir yra plačiau pristatomi monografijos III.2.1 poskyriuje.

¹¹⁹⁷ „European Union and certain Member States – Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector – Request for consultations by China, WT/DS452/1“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 kovo 1 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds452_e.htm.

¹¹⁹⁸ Timothy Meyer, „How Local Discrimination Can Promote Global Public Goods“, *Boston University Law Review*, 95 (2015): 1953; Liesbeth Casier and Tom Moerenhout, „WTO Members, Not the Appellate Body, Need to Clarify Boundaries in Renewable Energy Support“, *International Institute for Sustainable Development Commentary* 7 (2015): 6-7.

¹¹⁹⁹ Pavyzdžiui, kaip nurodo prof. T. Meyer, 2015 m. duomenimis net keturiasdešimt keturios tokios paramos programos buvo taikomos dvidešimt trijose JAV valstijose, be to, jos analizuojamu laikotarpiu buvo taikomos ir Kanadoje, taip pat ir tiriamose valstybėse – Kinijoje ir Rusijoje; žr. Timothy Meyer, op. cit., 1957; Alexander Gusev and Kirsten Westphal, *Russian Energy Policies Revisited. Assessing the Impact of the Crisis in Ukraine on Russian Energy Policies and Specifying the Implications for German and EU Energy Policies* (Berlin: German Institute for International and Security Affairs, 2015): 43.

¹²⁰⁰ Tiek PPO byloje *European Union and Certain Member States — Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector* (2012) tiek ir kituose panašiuose PPO inicijuotuose ginčiuose buvo ginčijamos elektros energijos tarifų programos, taikomos elektros energijos, pagaminamos atsinaujinančių šaltinių pagalba pirkimui, ir nustatančios priemonę lyginant su įprastiniais tarifais, su sąlyga, jog bus laikomasi „vietinio turinio reikalavimų“ (angl. – *local content requirements* (LCRs)) – tam tikra energijos gamybos priemonių dalis privalomai įsigyjama iš vietos gamintojų, žr. pvz. Joshua P. Meltzer, „The Trans-Pacific Partnership Agreement, the environment and climate change“, from *Trade Libe-*

PPO buvo išnagrinėtas byloje *Canada – Renewable Energy* (2010), kur PPO ginčų nagrinėjimo institucijos išaiškino, jog vietos turinio reikalavimai (angl. *LCRs*), susiejantys finansinę paramą elektros energijos, išgautos atsinaujinančių šaltinių pagalba, gamybai su vietos kilmės prekių (pavyzdžiui, saulės baterijų) naudojimu, yra nepriimtini ir pažeidžia GATT susitarimo III straipsnio 4 dalies bei PPO sutarties dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių 2.1 straipsnį¹²⁰¹. Akivaizdu, jog remiantis šiuo išaiškinimu, kritiškai galėtų būti vertinamos ir Kinijos Liaudies Respublikos užginčytos ES kai kurių valstybių narių nustatytos priemonės, kuriomis teikiama parama atsinaujinančių energijos šaltinių sektoriaus plėtrai panaudojant vietinius gaminius (produktus). Kita vertus, PPO ginčų sprendimo institucijų praktikoje nebuvo pateikta atsakymo ar vien tik specialių (aukštesnių) tarifų taikymas atsinaujinančių energijos šaltinių gaminamai elektros energijai (nesiejant jos gamybos su vietos kilmės gaminių naudojimu) taip pat yra laikytina draudžiama subsidija pagal PPO teisę (t. y. ar pagal PPO sutarties dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių 1 bei 2 straipsnio nuostatas¹²⁰² tokia priemonė atitinka konkrečius kriterijus: (i) yra finansinė parama; (ii) teikia naudą; (iii) yra specifinė (taikoma tik tam tikriems subjektams). Teisės doktrinoje kol kas yra išsakomi skirtingi vertinimai dėl šios paramos kvalifikavimo, ypač dėl paskutinio (specifiškumo) kriterijaus egzistavimo šioje teisinėje situacijoje¹²⁰³, todėl į tai turėtų būti atsižvelgta plėtojant tokias priemones, *inter alia* tiek ir ES, tiek ir nacionaliniu lygiu¹²⁰⁴.

Kita vertus, būtina pastebėti, jog analizuojamu laikotarpiu nemažai prekybinių ginčų tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos kilo ir dėl jos taikomos tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo klausimų didžioji dalis tokių ginčų buvo susijusi su prekybos apsaugos (antidempingo) muitų taikymu (Kinijos Liaudies Respublikoje), be to, jų teisinė prigimtis buvo panaši ir lyginant su ginčais, kuriuos Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu inicijavo ir kito ekonominiu požiūriu svarbios pasaulio valstybės (pavyzdžiui, JAV)¹²⁰⁵. Tokiu būdu, galima konstatuoti, jog vertinant Kinijos Liaudies Respublikos taikomas tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo priemones, vienos iš pagrindinių problemų kyla būtent antidempingo muitų reglamentavimo srityje. Pastebėtina, jog pirmąjį dešimtmetį Kinijos Liaudies

---

ralisation and International Co-operation: A Legal Analysis of the Trans-Pacific Partnership Agreement, Tania Voon (ed.) (Cheltenham: Edward Elgar, 2014), 27-31.

¹²⁰¹ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *Canada—Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Section, Canada—Measures Relating to the Feed-in Tariff Program* (2010), WT/DS412/AB/R; WT/DS426/AB/R. Prita 2013 m. gegužės 6 d.; 5:85 punktą.

¹²⁰² Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas.

¹²⁰³ Sadeq Z. Bigdeli, „Clash of Rationalities: Revisiting the Trade and Environment Debate in Light of WTO Disputes over Green Industrial Policy“, *Trade, Law and Development* 6, 1 (2014): 180; Paolo D. Farah and Elena Cima, „The World Trade Organization, Renewable Energy Subsidies, and the Case of Feed-in Tariffs: Time for Reform toward Sustainable Development?“, *Georgetown International Environmental Law Review* 27 (2015): 533-535.

¹²⁰⁴ Pastebėtina, jog atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimo elektros energijos gamybai skatinimas taikant, pavyzdžiui, specifinius tarifus yra itin paplitusi praktika ES valstybėse narėse, *inter alia*, Lietuvoje, žr. pvz. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. 827 patvirtintą Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarkos aprašą (2015 m. redakcija), TAR 19639 (2015); III skyrius. Siekiant užtikrinti tokių priemonių atitiktį PPO teisei rekomenduotina susieti šią paramą su aplinkosauginių reikalavimų laikymusi (remiantis GATT susitarimo 20 str., nustatančiu išimtis bendrų reikalavimų taikymui) ir nenaudoti diskriminacinių (pvz. kilmės) kriterijų apibrėžiant kriterijus paramos gavėjams.

¹²⁰⁵ Mark Wu, „Antidumping in Asia's Emerging Giants“, *Harvard International Law Journal* 53, 1 (2012): 161.

Respublikai įstojus į PPO (nuo 2001 m.) mokslinėje literatūroje įvairūs autoriai (pavyzdžiui, dr. X. Zhang, Tian Yu¹²⁰⁶) paprastai kritikavo procedūrinius šio reglamentavimo aspektus Kinijoje, t. y. viešumo (skaidrumo) užtikrinimą vykdant antidempingo tyrimus – ribotą galimybę suinteresuotiems asmenims gauti informaciją apie tyrimuose dalyvaujančių subjektų pateiktus įrodymus ar susipažinti su detalia priimamu sprendimų argumentacija (motyvacija)¹²⁰⁷.

Kita vertus, detali ES ir Kinijos Liaudies Respublikos prekybinių ginčų analizė PPO lygmeniu leidžia konstatuoti, kad jie analizuojamu laikotarpiu neapsiribojo vien tik ginčais dėl antidempingo priemonių nustatymo procedūrinių aspektų. Pavyzdžiui, ES skundu inicijuotame ginče *China — Provisional Anti-Dumping Duties on Certain Iron and Steel Fasteners from the European Union (2010)*¹²⁰⁸, kuriame ES pirmą kartą kvestionavo Kinijos Liaudies Respublikos taikomus prekybos apsaugos muitus, buvo keliami ir materialinio pobūdžio klausimai. ES kvestionavo ar Kinijos Liaudies Respublika, įvesdama antidempingo muitus iš ES importuojamoms plieninėms tvirtinimo detalėms bei nustatydamas ES bendrovių bendrųjų sąnaudų ir pelno dydį, sudarė galimybes sąžiningai palyginti prekių eksporto kainą ir normaliąją vertę apskaičiuojant dempingo maržą, taip pat ar panaudojo objektyvų metodą, pagrindžiant ES kilmės tvirtinimo detalių poveikį Kinijos Liaudies Respublikos vidaus rinkai bei materialinę žalą jos (Kinijos Liaudies Respublikos) pramonei¹²⁰⁹. Kita vertus, daugiausiai teisinių diskusijų¹²¹⁰ sukėlė kitas šio ginčo aspektas – atsakomasis Kinijos Liaudies Respublikos pritaikytų antidempingo muitų pobūdis. Šiuo aspektu būtina pažymėti, jog Kinijos Liaudies Respublika ginčijamus antidempingo muitus nustatė *inter alia* motyvuodama ir tuo, jog analogiškus muitus ES dar 2009 m. pritaikė identiškiems jos produktams (taip pat metalinėms tvirtinimo detalėms)¹²¹¹ ir tokių atsakomųjų priemonių taikymo galimybę reaguojant į kitų valstybių (regionų) nustatytas „diskriminacines“ prekybos apsaugos priemones numatė Kinijos Liaudies Respublikos Nuostatų dėl antidempingo (angl. – *Regulations of the People's Republic of China on Anti-Dumping*) 56 straipsnis¹²¹². Autoriaus vertinimu, nagrinėjant Kinijos Liaudies Respublikos veiksmus šiuo aspektu kyla probleminis klausimai ar: (i) tokios priemonės yra leistinos ir teisėtos vien tik grindžiant jas poreikiu atsakyti į kitos šalies (*inter alia* ES) veiksmus prekybos apsaugos priemonių

¹²⁰⁶ Xin Zhang, *supra* note, 1020: 178-236; Tian Yu, „The 10 Major Problems with the Anti-Dumping Instrument in China“, *Journal of World Trade* 39, 1 (2005): 97-103

¹²⁰⁷ Kinijos Liaudies Respublikoje taikomos procedūrinės normos, apibrėžiančios teisę į gynybą, kiek tai susiję su atliekamais antidempingo tyrimais, buvo plačiai kritikuojamos ir tiriamu laikotarpiu (po 2010 m.), žr. pvz. Müslüm Yilmaz et al., *supra* note, 34: 334-335.

¹²⁰⁸ Ginčas buvo sprendžiamas ES ir Kinijos Liaudies Respublikos konsultacijomis, žr. bylą *DS407: China — Provisional Anti-Dumping Duties on Certain Iron and Steel Fasteners from the European Union (2010)*.

¹²⁰⁹ Lingling He, *supra* note, 1161: 631-633.

¹²¹⁰ Lisa Toohey, „China and the World Trade Organization: The First Decade“, *International and Comparative Law Quarterly*, 60 (2011): 796; Zhixiong Huang, *supra* note, 982: 49-48.

¹²¹¹ Šiuo klausimu PPO buvo pradėtas ginčas byloje *DS397: European Communities — Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron or Steel Fasteners from China*.

¹²¹² „China — Provisional Anti-Dumping Duties on Certain Iron and Steel Fasteners from the European Union – Request for Consultations by the European Union (2010), WT/DS407/1“, World Trade Organization, žiūrėta 2017 gruodžio 28 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds407_e.htm, 2.1 punktas; Lingling He, *supra* note, 1161: 631-633.

sirtyje ir (ii) ar tokiu atveju jos gali būti taikomos neatlikus detalios ekonominės analizės, kuri patvirtintų dumpingo faktą? Pastebėtina, jog tarptautinėje praktikoje yra fiksuojama ir daugiau atvejų, kai valstybės taiko antidumpingo muitus kaip atsakomojo pobūdžio priemonę, pavyzdžiui, tai yra gana įprasta besivystančių pasaulio valstybių praktika, kuomet dėl didelių kaštų inicijuojant ginčą PPO prieš kitą šalį¹²¹³ ir ginčijant jos antidumpingo muitus, pastarosios atžvilgiu yra tiesiog pritaikomos atsakomosios antidumpingo priemonės¹²¹⁴.

Akcentuotina, jog PPO sutartis dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo¹²¹⁵ visiškai aiškaus tiesioginio atsakymo į šį klausimą nepateikia, kadangi nors jame tokia galimybė ir neminima (žr. nurodomo susitarimo 2-3 bei 9 str.), kartu nėra nustatyta ir tiesioginio draudimo valstybėms tokią praktiką taikyti¹²¹⁶. Akivaizdu, jog, tokiu atveju, kaip pastebi ir kiti autoriai, kyla teisinė problema, ar tokio pobūdžio nacionalines priemones galima priskirti vadinamajam „diskreciniam“ reglamentavimui, kuris pagal PPO teisę patenka PPO valstybių narių savarankiškai kompetencijai ir tokiu būdu negalėtų būti laikomas pažeidžiančiu tarptautinius įsipareigojimus¹²¹⁷. Kaip jau buvo minėta, ginče *China — Provisional Anti-Dumping Duties on Certain Iron and Steel Fasteners from the European Union (2010)* PPO ginčų sprendimo institucijos nepateikė galutinio savo vertinimo šiuo klausimu. Tačiau, autoriaus nuomone, požiūris, kurio šiam ginčui laikėsi Kinijos Liaudies Respublika nebūtų priimtinas, nes, kaip seka iš GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 9.1 bei 9.2 straipsnių nuostatų¹²¹⁸, antidumpingo muitai turėtų būti individualaus pobūdžio, susieti su realia ekonomine situacija bei žala vietos pramonei (jos pašalinimu), todėl savaime jie neturėtų būti kvalifikuojami kaip bendro pobūdžio sankcija taikoma kitos valstybės atžvilgiu. Toks požiūris į individualų bei ekonominį antidumpingo muitų pobūdį atsispindėjo PPO ginčų sprendimo institucijų praktikoje byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China (2010)*¹²¹⁹, be to, panašios pozicijos laikėsi ir, pavyzdžiui, ESTT, analizuojamu laikotarpiu sprendžiamas ginčus dėl iš Kinijos

¹²¹³ Atskirų autorių vertinimu (2015 m. duomenimis), viena tokio PPO ginčo stadija (ginčo išnagrinėjimas PPO Ginčų sprendimo kolegijoje) gali suinteresuotai šaliai kainuoti nuo 250,000 iki 750,000 JAV dolerių, žr. Chad P. Bown and Kara Reynolds, „Trade Flows and Trade Disputes“, *Review of International Organizations* 10, 2 (2015): 145-177.

¹²¹⁴ Žr. plačiau Marc L. Busch, Erik Reinhardt and Gregory Shaffer, *Does Legal Capacity Matter? Explaining Dispute Initiation and Antidumping actions in the WTO. ICTSD Project on Dispute Settlement, Series Issue Paper No. 4.* (Geneva, Switzerland: International Centre for Trade and Sustainable Development, 2008).

¹²¹⁵ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas, Sutartis dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *supra* note, 1194.

¹²¹⁶ Pastebėtina, jog aiškaus atsakymo į šį klausimą kol kas nepateikia ir PPO ginčų nagrinėjimo praktika, kadangi nors kai kuriuose ginčiuose buvo pripažinta, kad šalys turi teisę imtis atsakomųjų veiksmų reaguodamos į kitų valstybių priemones, kuriais saugomasi nuo dumpingo, juose nebuvo nagrinėjamas konkrečiai būtent antidumpingo muitų teisėtumo klausimas, žr. pvz. PPO Arbitrų sprendimą byloje *United States – Anti-Dumping Act of 1916 (Original Complaint by the European Communities) Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU, WT/DS136/ARB*. Priimta 2004 m. vasario 24 d.

¹²¹⁷ Zhixiong Huang, *supra* note, 982: 50; Sharif Bhuiyan, „Mandatory and Discretionary Legislation: the Continued Relevance of the Distinction under the WTO“, *Journal of International Economic Law* 5, 3 (2002): 571-604.

¹²¹⁸ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas, Sutartis dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *supra* note, 1194.

¹²¹⁹ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China, WT/DS405/R, supra* note, 1171.

importuotų prekių apmokestinimo antidempingo muitais¹²²⁰. Pastebėtina, jog ši problematika nors ir netiesiogiai, tačiau atsispindi ir nacionalinėje teismų praktikoje (Lietuvos Respublikoje), kur, pavyzdžiui, analizuojamu laikotarpiu mokestinuose ginčiuose dėl antidempingo muitų iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikėsi pozicijos, kad taikant antidempingo multus yra pabloginama mokesčio mokėtojo padėtis, todėl jų pagrįstumą turėti įrodyti muitinė¹²²¹. Atsižvelgiant į tai, galima konstatuoti, jog nacionalinių teismų praktikoje (Lietuvos Respublikoje) antidempingo muitų taikymas yra vertinamas kaip tam tikro pobūdžio neigiamo poveikio priemonė (faktiškai prilyginama sankcijai) nors, kaip jau buvo minėta, jų teisinė prigimtis neturėtų būti siejama su siekiu nubausti ar atgrasyti. Vadinasi, tokiu atveju neturėtų būti taikomi ir skirtingi įrodinėjimo standartai vertinant antidempingo muitų apskaičiavimo teisėtumą ir pagrįstumą¹²²².

Be to, analizuojamu laikotarpiu PPO lygmeniu nagrinėti prekybiniai ginčai tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos atskleidė ir kitų materialinio pobūdžio teisinio reguliavimo problemų, kilusių Kinijos Liaudies Respublikoje. Pavyzdžiui, byloje *DS425: China – Definitive Anti-dumping Duties on X-Ray Security Inspection Equipment from the EU (2011)*¹²²³ buvo sprendžiami klausimai dėl to, jog Kinijos Liaudies Respublika nuo 2011 m. sausio 23 d. penkeriems metams įvesdama galutinius prekybos apsaugos (antidempingo) multus (siekiančius nuo 33,5 iki 71,8 proc.) iš ES importuojamai rentgeno apžiūros įrangai neatliko tinkamo ginčo prekės eksporto kainos ir jos normaliosios vertės palyginimo, taip pat nepatiksino ginčo prekės eksporto kainos, išskaičiuodama nesusijusias išlaidas. Be to, ES tvirtino, kad Kinijos Liaudies Respublikos valdžios institucijos objektyviai neįvertino galimo importo dempingo kaina poveikio kainoms Kinijos Liaudies Respublikos vidaus rinkoje, taip pat teigė, kad konstatuojant dempingo faktą nebuvo įvertintas priežastinis ryšys tarp ginčo prekių importo ir žalos vietos pramonei atsiradimo¹²²⁴. Taigi, galima konstatuoti, jog nagrinėjamoje byloje ES ginčijo visus svarbiausius materialinius teisinius aspektus, svarbius antidempingo muitų nustatymui¹²²⁵. Be to, papildomai kėlė ir procedūrinius klausimus, kurių pobūdis yra panašus į tuos aspektus, kurie buvo identifikuoti ir mokslinėje literatūroje nagrinėjant Kinijos Liaudies Respublikos prekybos apsaugos priemonių taikymo praktiką, t. y. kvestionuodama Kinijos Liaudies Respublikos veiksmus nurodė, kad ji

¹²²⁰ Žr. pvz. TT bylas C-249/10 P, *Brosmann Footwear (HK)* ir kt. v. Taryba, 2012 EU:C:2012:53, 38 punktas; C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, 2012 EU:C:2012:471, 67–69 punktai; C-21/14 P, *Komisija v. Rusai Armenai*, 2015 EU:C:2015:494, 49 punktas.

¹²²¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-146/2014“, *supra* note, 342, ir „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis A-261-144/2014“, *supra* note, 345. Jų motyvuojamoje dalyje teismas rėmėsi tuo pačiu argumentu, jog „pareiškėjas pagrindė jam naudingą ūkinę operaciją, o ne mokesčio lengvatą, kurią pagal pareigą tenka įrodinėti asmeniui, siekiančiam lengvatos, o antidempingo mokesčio pagrįstumą privalo įrodyti Muitinė“.

¹²²² Plačiau ši problema nagrinėjama monografijos III.3.1 poskyryje. Autoriaus vertinimu, ją galėtų padėti spręsti ir atitinkami ES priimtų muitų teisės aktų pokyčiai, žr. taip pat monografijos III.3.4 poskyrį.

¹²²³ PPO byla *DS425: China – Definitive Anti-dumping Duties on X-Ray Security Inspection Equipment from the EU (2011)*.

¹²²⁴ *Ibid.*

¹²²⁵ Kad būtų pripažintas importas dempingo kaina, eksporto kaina turi būti mažesnė už normaliąją vertę, be to, antidempingo priemonės nustatomos tik jeigu importas dempingo kaina daro žalą vietos pramonei (*inter alia* egzistuoja priežastinis ryšys tarp importo dempingo kaina ir įtariamą žalą); Juozas Radziukynas ir kt., *supra* note, 10: 197, 200–201;

nesuteikė galimybės susipažinti su atitinkama antidempingo tyrimo informacija ir pateikė nepakankamą paaiškinimą dėl antidempingo muitų nustatymo argumentacijos¹²²⁶.

Vis tik analizuojant byloje priimtą PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos sprendimą, kuris buvo priimtas Kinijos Liaudies Respublikos nenaudai, būtina pastebėti, kad pagrindinis jo akcentas buvo būtent materialinis teisinis, t. y. buvo pagrįstas tuo, jog Kinijos Liaudies Respublika, įvesdama antidempingo multus ginčo prekėms, neatliko tinkamo su ginčo preke susijusių kainų palyginimo nustatydama vidaus rinkos galimai patiriamą materialinę žalą¹²²⁷. Atkreiptinas dėmesys, jog iš esmės Sutartyje dėl 1994 m. GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo (3 str. 1-2 d.)¹²²⁸ materialinės žalos vietos pramonei (gamintojams), kaip dempingo konstatavimo sąlygos, samprata yra siejama su būtinybe nustatyti ar produktai dempingo kaina importuojami daug mažesnėmis kainomis, palyginti su vietos pramonės panašių produktų kainomis taip pat įvertinti ar toks importas smarkiai nusmukdė kainas, ar labai trukdė kainoms kilti¹²²⁹. PPO vertinimu, nustatant galimo prekių importo dempingo kaina poveikį panašių prekių vietos (vidaus) kainoms turėtų būti remiamasi tais pačiais prekių panašumo kriterijais, kurie yra naudojami atliekant palyginimą tarp prekės eksporto kainos ir jos normaliosios vertės (nustatomos remiantis panašaus produkto pardavimo vidaus rinkoje duomenimis)¹²³⁰. Pabrėžtina, jog būtinybė atlikti tinkamą prekių kainų palyginimą įtariamo dempingo atvejais (nustatant žalos egzistavimą) buvo akcentuota ir kituose PPO institucijų sprendimuose, pavyzdžiui, byloje *DS 414: China – Countervailing and Anti-dumping duties on grain oriented flat-rotted electrical steel from the United States (China – GOES) (2010)*¹²³¹. Komentuojant šiuos PPO institucijų sprendimus, teisės doktrinoje yra plačiai diskutuojama dėl tikslų kriterijų, kurie naudotini nustatant prekių panašumą tokiu atveju¹²³². Vis tik autoriaus vertinimu, PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos sprendimo byloje *DS425: China – Definitive Anti-dumping Duties on X-Ray Security Inspection Equipment from the EU (2011)* lingvistinė ir tekstinė analizė leidžia daryti išvadą, jog PPO atmetė formalaus ir plataus požiūrio lyginant prekes bei nustatant jų panašumą galimybę. Pavyzdžiui, vien tik identiška ginčo prekės rūšis ar kategorija (skaitytuvai (angl. – *scanners*), skirti aptikti objektams), papildomai neįvertinus individualių jos naudojimo savybių ar ypatumų, negali būti tinkamu kriterijumi,

¹²²⁶ Lingling He, *supra* note, 1161: 635.

¹²²⁷ Gustav Brink, „Appropriate Price Comparisons in Anti-dumping Investigations: Apples-to-Apples or Starking-to-Starking?“, *Global Trade & Customs Journal* 8 (2013): 129-130.

¹²²⁸ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas, Sutartis dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *supra* note, 1194.

¹²²⁹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 201.

¹²³⁰ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje China — Definitive Anti-Dumping Duties on X-Ray Security Inspection Equipment from the European Union, WT/DS425/R. Priimta 2013 m. vasario 26 d.; 7.51 punktas.

¹²³¹ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje China – Countervailing and Anti-dumping duties on grain oriented flat-rotted electrical steel from the United States (China – GOES), WT/DS414/AB/R Priimta 2012 m. spalio 18 d.; 200 punktas.

¹²³² Rachel Liechti, Tobias Naef and Tetyana Payosova, „The Jurisprudence of the World Trade Organization in 2013“, *Swiss Review of International and European Law* 24, 2 (2014): 259-260; Petros C. Mavroidis et al., „International Trade Law. Eleventh Revised Report of the Committee“, *International Law Association Washington Conference* 76 (2014): 617-618.

pagrindžiant prekių panašumą¹²³³. Nors šis precedentas, visų pirma, aktualus taikant prekybos apsaugos priemones (antidempingo muitus)¹²³⁴, tačiau galima konstatuoti, kad jis, kaip bendras principas, neabejotinai svarbus ir kitose muitų teisinio reguliavimo srityse, pavyzdžiui, nustatant ar panašioms prekėms taikomi muitų tarifai bei jų lengvatos nepažeidžia nediskriminavimo principo, taip pat atliekant prekių tarifinį klasifikavimą. Be to, pastebėtina, jog ir galiojančioje ES reglamento Nr. 2016/1036 „Dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“ versijoje, 1 straipsnio 4 dalyje šiuo metu yra vartojama gana abstrakti „panašaus produkto“ sąvoka¹²³⁵, kurią, atsižvelgiant į nagrinėjamoje PPO byloje DS425: *China – Definitive Anti-dumping Duties on X-Ray Security Inspection Equipment from the EU (2011)* būtų tikslinga sukonkretinti ir suformuluoti kitaip, nurodant, kad panašiu produktu laikomas ir „produktas, kuris nors ir nebūdamas visais atžvilgiais panašus, atsižvelgiant į jo individualias fizines ir technines savybes, naudojimo ypatumus bei kokybės ir kainos santykį (išskirta ir siūloma įrašyti autoriaus – aut. past.)¹²³⁶, turi nagrinėjamąjį produktą labai primenančių požymių“¹²³⁷. Pastebėtina, jog toks siūlytinas teisinis reglamentavimas labiau atitiktų ir ESTT formuojamą praktiką, *inter alia* taip pat ir tiriamo laikotarpio (po 2010 m. sausio 1 d.) ginčiuose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuojamų prekių apmokestinimo antidempingo muitais. Pavyzdžiui, byloje C-232/14, *Portmeirion Group*¹²³⁸, ESTT nagrinėjo situaciją, kurioje buvo ginčijama ar pagrįstai ir teisėtai Kinijos Liaudies Respublikos kilmės keraminiais stalo ir virtuvės reikmenims buvo nustatytas galutinis antidempingo muitas, nors, remiantis ieškovo (Britanijos keraminių reikmenų gamintojos ir Kinijos Liaudies Respublikos kilmės keraminių produktų importuotojos įmonės Portmeirion Group UK Ltd) pateiktais argumentais antidempingo muitu apmokestinami skirtingi produktai (skirtingi keraminiai reikmenys) nebuvo panašūs ir homogeniški, todėl ir nebuvo negalima laikyti,

¹²³³ PPO Ginčų nagrinėjimo taryba nustatė, jog Kinijos Liaudies Respublikos valdžios institucijos, atlikdamos ginčo prekės (skaitytuvų, skirtų aptikti objektams) palyginimą su vidaus rinkoje parduodamos prekėmis, neatsižvelgė į jų naudojimo sąlygas, pavyzdžiui, energijos sunaudojimo lygmenį, todėl atliktas prekių kainų palyginimas buvo pripažintas nepagrįstu, žr. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje China — Definitive Anti-Dumping Duties on X-Ray Security Inspection Equipment from the European Union, WT/DS425/R, *supra* note, 1230; 7.65, 7.68, 7.97 punktai.

¹²³⁴ Cecilia J. Elizondo, „Review of 2013 World Trade Organization Decisions and Consultations Lodged to the Dispute Settlement Body“, *Manchester Journal of International Economic Law* 10, 3 (2013): 432.

¹²³⁵ Šio reglamento taikymo tikslais panašus produktas apibrėžiamas kaip „produktas, kuris yra tapatus, kitaip sakant, visais atžvilgiais panašus į aptariamą produktą, o jei tokio produkto nėra – kitas produktas, kuris nors ir nebūdamas visais atžvilgiais panašus, turi aptariamą produktą labai primenančių požymių“; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹²³⁶ Į tokių, konkretesnio pobūdžio kriterijų taikymo būtinybę buvo atkreiptas dėmesys ir kitame TT sprendime, priimtame byloje, priskirtinoje tiriamų bylų grupei (dėl antidempingo muitų taikymo iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms, žr. bylą C-595/11, *Steinel Vertriebs GmbH v. Hauptzollamt Bielefeld*, *supra* note, 920, 44 punktas.

¹²³⁷ Atkreiptinas dėmesys, jog tokia siūlytina Reglamento formuluoė labiau atitiktų ir PPO sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 2 straipsnio 6 dalies nuostatas, kuriose, apibrėžiant „tapačios arba panašios prekės“ sąvoką nurodoma, jog būtina įvertinti ar ši prekė „*charakteristikomis* (išskirta autoriaus – aut. past.) labai primena tiriamąją prekę“, t. y. akcentuojama būtinybė vertinti individualias prekės savybes (charakteristikas), o ne tik jos bendruosius (išorinius) požymius; žr. „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties I A priedą, Sutartį dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *supra* note, 1194.

¹²³⁸ Byla C-232/14, *Portmeirion Group UK Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs*, 2016 EU:C:2016:180

kad jie yra vienas produktas ar panašus produktas¹²³⁹. Pastebėtina, jog nors ESTT ir nesi-
 rėmė autoriaus aukščiau analizuojama PPO ginčų nagrinėjimo praktika ir akcentavo, kad,
 teismo vertinimu, PPO teisėje, t. y. PPO sutartyje dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgy-
 vendinimo, „nepatikslinkta „atitinkamo produkto“ (t. y. dempingo kaina parduodamo pro-
 dukto – *aut. past.*) sąvokos apimtis“¹²⁴⁰, galutinė jo savarankiška išvada buvo ta, kad nors
 produktai „skiriasi stiliumi, forma ir ypatybėmis“, tačiau jie „turi tas pačias esmines fizi-
 nes ir technines savybes“, tokie produktai, antidempingo muitų taikymo kontekste, negali
 būti laikomi skirtingais („heterogeniniais“) ¹²⁴¹. Autoriaus nuomone, akivaizdu, jog čia taip
 pat akcentuojama būtinybė vertinti ne tik produkto rūšinius požymius, bet ir jų individu-
 alias savybes¹²⁴², kas dar kartą suponuoja būtinybę tobulinti (tikslinti) esamą teisinį regu-
 liavimą, siekiant išvengti galimų teisės taikymo klaidų bei prekybinių konfliktų nustatant
 antidempingo mulitus tiek Kinijos Liaudies Respublikos, tiek ir kitų trečiųjų valstybių kil-
 mės prekėms. Šią išvadą papildomai patvirtina ir naujausia aktuali TT praktika tiriamos
 kategorijos bylose, pavyzdžiui, byloje C-376/15 P, *Changshu City Standard Parts Factory*
ir Ningbo Jinding Fastener, kur TT pripažino nepagrįsta ES Bendrojo teismo išvadą, kad
 produktų panašumą gali lemti ir vien tik lyginamų produktų rūšių „panašių kainų“ nebu-
 vimas, o ne, pirmiausia, jų objektyvias savybes (rūši, modelį) apibūdinantys požymiai ir
 detalus kainų palyginimas, jas koreguojant ir atsižvelgiant į šias kainas veikiančius skir-
 tumus¹²⁴³. Būtina pastebėti, jog ankstesnėje jau minėtoje TT praktikoje su produkto kaina
 susiję kriterijai(-us) taip pat buvo laikomi svarbiais nustatant produktų panašumą (ar skir-
 tingumą), tačiau jų taikymas, skirtingai nei ES Bendrasis teismas buvo nusprendęs byloje
 C-376/15 P užginčytame jo sprendime, buvo siejamas ne su formalaus kainų panašumo, o
 produktų kokybės ir kainos santykio vienodumo nustatymu (tokiu būdu įvertinant kainas
 veikiančius skirtumus, pavyzdžiui, produktų konkurencijos rinkoje sąlygas)¹²⁴⁴. Autoriaus
 vertinimu, atsižvelgiant į šiuos skirtingus TT praktikos pavyzdžius, taip pat galima daryti
 išvadą, jog šiuo metu ES priimtuose muitų teisės aktuose (antidempingo reglamentuose)
 vartojamos gana abstrakčiai apibrėžtos „panašaus produkto“ sąvokos aiškinimas kol kas
 gali būti nepagrįstai išplečiamas, priskiriant jam netgi ekonominius požymius (kriterijus),
 todėl, vertinant jį ir šiuo aspektu, ateityje turėtų būti tikslinamas.

¹²³⁹ Byla C-232/14, *Portmeirion Group UK Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs*, 37 punktas.

¹²⁴⁰ *Ibid.*, 38, 40-41 punktai.

¹²⁴¹ *Ibid.*, 1238; 48 punktas. Pabrėžtina, jog komentuojamame sprendime (51 punktas) TT taip pat eksplisitiškai pabrėžė, jog „skirtingi produktai, kuriems taikomas antidempingo mulitas, gali sudaryti tą patį produktą ir todėl vienas tyrimas yra pateisinamas“.

¹²⁴² Papildomai atkreiptinas dėmesys, jog panašios bendrosios praktikos dėl skirtingų prekių panašumo nustatymo GATT susitarimo nuostatų taikymo tikslais, laikėsi ir PPO ginčų sprendimo institucijos kitose ginčų bylose (neapsiribojant vien tik tiriamų valstybių kategorija). Šioje praktikoje buvo akcentuojama, jog prekių panašumas (priklauso ne vien nuo jų objektyvių savybių (objektyvaus panašumo) ar galutinės paskirties rinkoje, bet ir nuo individualių ypatybių, tokių kaip prekių vartotojų skoniai bei įpročiai, žr. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *European Communities: Measures Affecting Asbestos and Products Containing Asbestos*, WT/DS135/AB/R, *supra* note, 314; 101-102 punktai; PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *United States — Standards for Reformulated and Conventional Gasoline*, WT/DS2/AB/R, *supra* note, 314, 6.8 punktas.

¹²⁴³ Byla C-376/15 P, *Changshu City Standard Parts Factory ir Ningbo Jinding Fastener v. Taryba*, 2016 EU:C:2016:928; 58-59, 68-69 punktai.

¹²⁴⁴ Byla C-595/11, *Steinel Vertrieb GmbH v. Hauptzollamt Bielefeld*, *supra* note, 920, 44 punktas.

Klausimai susiję su vietos pramonei padarytos žalos ir dempingo kaina importuojamų prekių poveikio panašių prekių kainoms vidaus rinkoje nustatymu buvo nagrinėjami ir kitoje analizuojamu laikotarpiu Kinijos atžvilgiu ES inicijuotame PPO ginče *DS460: China — Measures Imposing Anti-Dumping Duties on High-Performance Stainless Steel Seamless Tubes („HP-SSST“) from the European Union (2013)*¹²⁴⁵. Jame buvo ginčijami 2012 m. lapkričio mėn. Kinijos pradėti taikyti nuo 9,7 iki 11,1 proc. dydžio antidempingo muitai ES kilmės aukštos kokybės nerūdijančio plieno besiūliams vamzdžiams, naudojamiems kaip elektros jėgainių įrangos dalis¹²⁴⁶. Pastebima, jog dėl šių muitų taikymo nuo 2009 m. iki 2012 m. pab. ginčo prekių importo mastas (iš ES į Kiniją) sumažėjo 4,5 karto, t. y. nuo 90 mln. EUR 2009 m. iki 20 mln. EUR 2012 m.¹²⁴⁷ Be to, aiškinant šio ginčo priežastis paprastai atkreipiamas dėmesys į tai, jog aukštos kokybės nerūdijančio plieno vamzdžių vietinės gamybos skatinimas buvo numatytas Kinijos valstybiniame 12-ajame penkmečio plane (2011–2015 m.), kaip vienas iš vidaus plieno pramonės restruktūrizavimo ir plėtros prioritetų¹²⁴⁸. Tokiu būdu šiuos antidempingo multus Kinijos Liaudies Respublika panaudojo ir kaip vietos pramonės plėtros politikos priemonę, ir kaip atsakomąją priemonę į ES taikomas prekybos apsaugos priemones Kinijos Liaudies Respublikos plieno gaminių eksportui¹²⁴⁹. Apibendrinant šias aplinkybes, konstatuotina, jog analizuojamo ginčo inicijavimas patvirtina tai, jog prekyba plieno pramonės gaminiais pastaruoju metu tradiciškai išlieka viena iš jautriausių sričių tarptautinės prekybos reguliavime, kadangi būtent šioje srityje suinteresuotos šalys dažniausiai bando protekcionistinio pobūdžio priemonėmis apsaugoti vietos pramonę¹²⁵⁰. Šią aplinkybę patvirtina ir tai, jog analizuojamu laikotarpiu tokios reguliavimo priemonės (antidempingo įvairiems muitai plieno gaminiams) ir ginčai PPO lygmeniu dėl jų buvo inicijuojami, pavyzdžiui, ir prekybiniuose ES santykiuose su Rusijos Federacija¹²⁵¹, tai atsispindi ir tiriamu laikotarpio TT nagrinėtose bylose¹²⁵².

¹²⁴⁵ PPO byla *DS460: China — Measures Imposing Anti-Dumping Duties on High-Performance Stainless Steel Seamless Tubes („HP-SSST“) from the European Union (2013)*, monografijos priedai Nr. 3 ir Nr. 5. Pastebėtina, kad šiame ginče buvo keliami ir procedūrinio pobūdžio klausimai, tačiau minėti materialiniai teisiniai aspektai (žalos egzistavimas ir galimo dempingo poveikis prekių kainoms) yra vertinami kaip esminiai; žr. taip pat Dukgeun Ahn and Maurizio Zanardi, „China – HP-SSST: Last Part of Growing Pains?“, *Economics Working Paper Series* 7, 2016: 14.

¹²⁴⁶ Umair H. Gori, *supra* note, 1155: 121–122.

¹²⁴⁷ Weihuan Zhou and Shu Zhang, „Beyond ChAFTA: China's (Ab)use of Anti-Dumping Measures“, *University of New South Wales Law Research Series* 57 (2016): 14.

¹²⁴⁸ *Ibid.*

¹²⁴⁹ Analogiško pobūdžio antidempingo muitai 2012 m. buvo pritaikyti ir Japonijos kilmės plieninių vamzdžių importui, šias Kinijos Liaudies Respublikos nustatytas priemones Japonija užginčijo PPO byloje „DS454: China – HP SSST (Japan) (2012)“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 sausio 22 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds454_e.htm.

¹²⁵⁰ Hylke Vandenbussche, Maurizio Zanardi, Luigi Guiso and Christian Schultz, „What Explains the Proliferation of Anti-Dumping Laws“, *Economic Policy* 23, 53 (2008): 103; Michael Moore and Mark Wu, „Antidumping and Strategic Industrial Policy: Tit-for-Tat Trade Remedies and the China–X-Ray Equipment Dispute“, *World Trade Review* 14, 2 (2015): 241, 254.

¹²⁵¹ Žr. PPO bylas *DS494: European Union — Cost Adjustment Methodologies and Certain Anti-Dumping Measures on Imports from Russia — (Second complaint)* (2015); *DS474: European Union — Cost Adjustment Methodologies and Certain Anti-Dumping Measures on Imports from Russia* (2017); *DS521: European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Cold-Rolled Flat Steel Products from Russia*.

¹²⁵² Žr. TT bylas C-143/14, *TMK Europe GmbH v. Hauptzollamt Frankfurt (Oder)*, 2015; C-374/12, „Valimar“ OOD prieš Nacionalinį valdymą Varna; C-419/08, *Trubowest Handel ir Makarov prieš Tarybą ir Komisiją*, 2010; C-191/09 P, *Taryba*

Analizuojant PPO ginče *DS460: China — Measures Imposing Anti-Dumping Duties on High-Performance Stainless Steel Seamless Tubes („HP-SSST“) from the European Union* (2013) priimto PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ir Apeliacinio komiteto sprendimų teisinę reikšmę muitų teisinių santykių reguliavimui galime pastebėti kelis aspektus. Visų pirma, šiame ginče PPO Ginčų nagrinėjimo taryba ir vėliau – Apeliacinis komitetas – priėmė Kinijos Liaudies Respublikai nepalankius sprendimus.¹²⁵³ Jų esminiais argumentais buvo tai, jog, panašiai kaip ir anksčiau aptartoje byloje *DS425: China – Definitive Anti-dumping Duties on X-Ray Security Inspection Equipment from the EU* (2011) Kinijos Liaudies Respublika, pritaikydama antidempingo multus, neatliko tinkamos galimai dempingo kaina importuojamų prekių poveikio prekių vidaus rinkos kainai analizės (nenustatė ar dėl ginčo prekių importo sumažėjo panašių prekių kainos vietinėje (vidaus) rinkoje), t. y. nenustatė priežastinio ryšio tarp žalos vietos pramonei ir ginčo prekių importo.¹²⁵⁴ PPO Apeliacinio komiteto vertinimu¹²⁵⁵, taikant abstrakčiai apibrėžtas PPO Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 3.2 straipsnio nuostatas, apibrėžiančias importo dempingo kaina poveikio vidaus kainoms vertinimą, būtina atlikti detalų šių kainų palyginimą, kuris negali apsiriboti vien tik statiško pobūdžio matematiniu palyginimu (konstatavimu, jog pasirinktu laiko momentu pastebimas matematinis kainų skirtumas). Priešingai, atliekant tyrimą būtina vertinti dinamišką kainų pokyčių raidą tyrimo laikotarpiu, pagrįsti ar egzistuoja dėsningos jų didėjimo arba mažėjimo tendencijos, taip pat ar vietos kainų sumažėjimas buvo staigus, įvykęs per trumpą laiko tarpą. Akcentuotina, jog panašias išvadas PPO ginčų sprendimo institucijos padarė ir kitose bylose, pavyzdžiui, byloje *China–Autos (US)* (2012)¹²⁵⁶. Todėl, sutinkant ir su teisės doktrinos atstovų (pavyzdžiui, R. Pal) išsakytais vertinimais, galima konstatuoti, jog egzistuoja būtinybė tobulinti antidempingo tyrimų metodologiją PPO valstybėse narėse bei konkretizuoti tyrimų standartus, taikomus nustatant žalą vietos pramonei (detaliai apibrėžiant kainų palyginimo procedūras, palyginamųjų kainų atrankos kriterijus)¹²⁵⁷. Autoriaus vertinimu, nors analizuojama byla buvo susijusi su, visų pirma, Kinijos Liaudies Respublikos teisinio reguliavimo priemonėmis, tačiau ji neabejotinai svarbi ir ES priimtų muitų teisės aktų tobulinimui. Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo metu galiojančio ES reglamento 2016/1036 „Dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš

---

prieš *Interpipe Niko Tube* ir *Interpipe NTRP*, 2012.

¹²⁵³ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *China — Measures Imposing Anti-Dumping Duties on High-Performance Stainless Steel Seamless Tubes („HP-SSST“) from the European Union* (2013), WT/DS460/AB/R. Priimta 2015 m. spalio 14 d.; 6.1-6.2 punktai.

¹²⁵⁴ Andrew D. Mitchell and Thomas J. Prusa, „China–Autos: Haven’t We Danced this Dance Before?“, *World Trade Review* 15, 2 (2016): 309.

¹²⁵⁵ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *China — Measures Imposing Anti-Dumping Duties on High-Performance Stainless Steel Seamless Tubes („HP-SSST“) from the European Union*, WT/DS460/AB/R, op. cit., 5.159 punktas.

¹²⁵⁶ PPO ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje *China — Anti-Dumping and Countervailing Duties on Certain Automobiles from the United States*, WT/DS440/4. Priimta 2013 m. rugsėjo 25 d.

¹²⁵⁷ Pavyzdžiui, kaip gerosios praktikos pavyzdį galima identifikuoti JAV pradėtą taikyti antidempingo tyrimų praktiką, kuomet analizuojamos importuotojų ir JAV gamintojų tiekiamų prekių kainos kvienu ketvirtį tiriamu laikotarpiu (paprastai naudojamas trejų metų trukmės laikotarpis) ir, siekiant nustatyti ar egzistuoja importuojamų prekių poveikis vidaus kainoms, lyginamas ketvirčių, kuriais importo kainos buvo didesnės bei mažesnės už vietos gamintojų kainas, skaičius; Rajib Pal, „Trade remedy injury determinations following WTO Appellate Body rulings“, *International Law Office* 1, 29 (2016): 2..

Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“ 3 straipsnio 5 ir 9 dalys jokių detalių kriterijų ar metodikos importuojamų ir vidaus (vietos) kainų palyginimui nenumato¹²⁵⁸, todėl būtų tikslinga jį papildyti nustatant įpareigojimus atlikti objektyviais kriterijais pagrįstą ilgalaikę lyginamų kainų pokyčių ir tendencijų analizę, siekiant nustatyti ar kainų pokyčiai buvo staigūs ir įvyko per trumpą laiko tarpą.

Apibendrinant tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos kilusius analizuotus tiriamo laikotarpio PPO lygmeniu nagrinėtus ginčus dėl prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymo būtina pažymėti, kad iš esmės juose buvo keliami antidempingo tyrimų atlikimo ir antidempingo muitų nustatymo metodologijos atskirų elementų teisėtumo klausimai¹²⁵⁹. Visų pirma, aptariant ES taikytas(-omas) šios srities priemones bei praktiką, kuri buvo ginčijama byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China (2010)*¹²⁶⁰, pastebėtina, jog praktinio pobūdžio problemų analizuojamu laikotarpiu sukėlė ir iki šiol sukelia Kinijos Liaudies Respublikai antidempingo tyrimuose taikomas ne rinkos ekonomikos valstybės statusas. Nors remiantis Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 pakeitimais, padarytais 2017 m., ši sąvoka buvo pakeista „valstybės, kurioje yra didelių iškraipymų, nepriklausančių nuo laisvosios rinkos veiksnių“ sąvoka, tiek ankstesnės, tiek šiuo metu galiojančios sąvokos taikymas nulėmė (gali nulemti) specifinį dempingo maržos skaičiavimą, lanksčias trečiosios valstybės, kurios duomenys naudojami prekių normaliosios vertės skaičiavimui, parinkimo taisykles¹²⁶¹. Be to, ES priimtuose muitų teisės aktuose iki šiol nėra įtvirtinta aiškių, tiksliai apibrėžtų procedūrų, taikytinų užtikrinant individualų Kinijos Liaudies Respublikos gamintojų, kaip rinkos ekonomikos subjektų ar subjektų, veikiančių laisvosios rinkos veiksnių sąlygomis (atsižvelgiant aktualią terminologiją) statusą, t. y. kyla subjektų, kuriems taikomi antidempingo muitai individualaus vertinimo problema, kuri yra tiek praktinio, tiek teisinio pobūdžio. Antra, PPO ginčai ES inicijuoti Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu atskleidė ir tai, kad nustatant antidempingo muitus yra ne visuomet yra užtikrinamas tinkamas žalos vietos pramonei, kaip būtinos šių muitų taikymo sąlygos, nustatymas, pavyzdžiui, tiriant ir vertinant dempingo kainą importuojamų prekių poveikį panašių prekių palyginamosioms vidaus (vietos) kainoms. Kaip patvirtino PPO institucijų sprendimai bylose *China – Definitive Anti-dumping Duties on X-Ray Security Inspection Equipment from the EU (2011)* ir *DS460: China — Measures Imposing Anti-Dumping Duties on High-Performance Stainless Steel Seamless Tubes*

¹²⁵⁸ Reglamento (ES) 2016/1036 3 straipsnio „Žalos nustatymas“ 3 dalyje yra tik nurodoma, jog vertinant importo dempingo kainą poveikį kainoms turi būti atsižvelgiama į tai, „ar produktai dempingo kainą yra importuojami žymiai mažesnėmis kainomis“ (t.y. naudojamas formalus matematinis kriterijus) arba (tik kaip alternatyvi sąlyga) atsižvelgiama į tai, kad „toks importas ženkliai nusmukdė kainas arba smarkiai trukdė kainoms kilti“ (nedetalizuojant jokių metodologinių nuostatų kaip tokia analizė turėtų būti atliekama); „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kainą iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹²⁵⁹ ES taikytos metodologijos visų nuostatų teisėtumas *in corpore* buvo užginčytas tik PPO byloje *DS516: European Union — Measures Related to Price Comparison Methodologies (2016)*, tačiau joje nei tiriamu laikotarpiu, nei po jo jokio galutinio PPO institucijų sprendimų nebuvo priimta.

¹²⁶⁰ Byla DS405: *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China (2010)*, *supra* note, 1171.

¹²⁶¹ Žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kainą iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25 (2 str. 7 d.),

(„HP-SSST“) from the European Union (2013)¹²⁶², atliekant antidempingo tyrimus paprastai buvo vadovaujama formaliais žalos nustatymo kriterijais, kurių teisėtumo PPO ginčų sprendimo institucijos nepripažino. Nors šiose bylose buvo ginčijami būtent Kinijos Liaudies Respublikos priimti sprendimai, tačiau galima konstatuoti ir, kad ir ES teisės nuostatų analizė patvirtino, kad ES priimtuose muitų teisės aktuose (Reglamente (ES) 2016/1036)¹²⁶³ šie klausimai taip pat nėra detaliau sureguliuoti, todėl potencialiai gali kelti naujų prekybinių konfliktų ateityje, *inter alia* ir ES atžvilgiu. Pastebėtina, ir tai, jog nors PPO ginčų sprendimo institucijos minėtuose ginčuose iš esmės vadovaujasi koncepcija, kad antidempingo muitai yra individualaus ekonominio poveikio priemonė, skirta pašalinti dėl nesąžiningos tarptautinės prekybos atsirandančią žalą, nacionalinėje praktikoje (Lietuvos Respublikoje) analizuotu laikotarpiu buvo vadovautasi ir priešinga samprata, vertinant šiuos muitus kaip sankciją ar teisinės atsakomybės formą. Taip pat būtina pastebėti, jog aptartoje ginčų kategorijoje kilo ir visiškai kokybiškai nauji teisiniai klausimai, susiję ir su aplinkos apsaugos aspektais¹²⁶⁴, kurių nagrinėjimo praktika dar tik formuojasi, t. y. buvo kvestionuojamas paramos atsinaujinančių energijos šaltinių vartojimui teisėtumas pagal PPO teisę, kas neabejotinai turės reikšmės ir nacionaliniu lygiu ES valstybėse narėse (*inter alia* Lietuvos Respublikoje) įgyvendinamoms tokio pobūdžio programoms.

Pastebėtina ir tai, jog tiriamuose analizuojamo laikotarpio (po 2010 m. sausio 1 d.) PPO ginčuose, ES inicijuotuose Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu, buvo keliamos ir **eksporto muitų teisėtumo bei šios muitų rūšies teisinio reguliavimo problemos**. Šiuo požiūriu akcentuotina PPO byla DS432: *China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum* (2012)¹²⁶⁵, kurioje ES ginčijo Kinijos Liaudies Respublikos eksporto muitus ir tarifines kvotas, taikomas naudingosioms iškasenoms: retiesiems mineralams, volframui ir molibdenui, taip pat Kinijos Liaudies Respublikos nustatytus apribojimus eksporto kvotų administravimui ir paskirstymui. Pareiškėjų prašymuose pradėti konsultacijas iš viso buvo nurodoma daugiau nei 30 šioje eksporto reguliavimo srityje Kinijos Liaudies Respublikos taikytų priemonių, kurios iš viso buvo svarbios daugiau kaip dviem šimtams skirtingais aštuonių skaitmenų tarifinio klasifikavimo kodais Kinijoje klasifikuojamų prekių rūšių¹²⁶⁶. Pastebėtina, kad šioje byloje, kuri buvo užbaigta PPO Apelia-

¹²⁶² PPO byla DS425: *China – Definitive Anti-dumping Duties on X-Ray Security Inspection Equipment from the EU* (2011), *supra* note ir PPO byla DS460: *China — Measures Imposing Anti-Dumping Duties on High-Performance Stainless Steel Seamless Tubes („HP-SSST“) from the European Union* (2013); „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentą (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25 (2 str. „6a“ dalis).

¹²⁶³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹²⁶⁴ PPO byla DS452: *European Union and certain Member States — Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector* (2012). Pažymėtina, jog ši byla nebuvo tiesiogiai susijusi su muitų taikymu, todėl monografijoje nebuvo plačiau analizuojama.

¹²⁶⁵ PPO byla DS432: *China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum* (2012).

¹²⁶⁶ Thomas Cottier, Ilaria Espa, Rachel Liechti-McKee and Tetyana Payosova, „The Jurisprudence of the World Trade Organization in 2014“, *Swiss Review of International and European Law* 25, 2015: 240-241.

cinio komiteto 2014 m. rugpjūčio 7 d. sprendimu¹²⁶⁷, PPO ginčų nagrinėjimo sprendimo institucijos, aiškindamos PPO teisės nuostatas, nesutiko su Kinijos Liaudies Respublikos pozicijos teisėtumu. Ginčo nagrinėjimo metu buvo nustatyta, kad Kinijos Liaudies Respublikos taikomų užsienio prekybos retaisiais mineralais priemonių bendras užsienio ir vidaus apribojimų poveikis yra susijęs su vietinės gavybos skatinimu ir užtikrina tai, kad šias medžiagas naudojančioms Kinijos Liaudies Respublikos gamintojams yra teikiamas privilegijuotas statusas (nustatytas lengvatinis naudojimosi jais režimas)¹²⁶⁸.

Autoriaus vertinimu, šis ginčas yra susijęs su dvejopo pobūdžio fundamentaliais teisiniais klausimais, turinčiais esminę reikšmę tarptautinės prekybos (muitų) teisės raidai ateityje. Visų pirma, jame buvo kvestionuojama eksporto muitų bei kitų eksporto apribojimų taikymo galimybė. Konstatuotina, jog teisės doktrinoje laikomasi gana nuoseklios pozicijos, jog eksporto muitai ar kitos eksporto reguliavimo priemonės GATT susitarimu ar kitais PPO susitarimais nėra draudžiamos¹²⁶⁹, jeigu jų dydis ar pobūdis nėra toks, kad iš esmės apriboja tarptautinės prekybos tam tikromis prekėmis galimybę¹²⁷⁰. Tokią poziciją ir lingvistinė bei sisteminė GATT susitarimo nuostatų analizė¹²⁷¹ ir PPO ginčų sprendimo institucijų praktika suformuota analizuojamoje PPO byloje *DS432: China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum* (2012), kur nei Ginčų nagrinėjimo taryba nei Apeliacinis komitetas nekvestionavo valstybių PPO narių teisės taikyti tokias prekybos reguliavimo priemones egzistavimo¹²⁷². Kita vertus, šiuo konkrečiu atveju buvo susidurta su specifine teisinio reguliavimo situacija, kadangi Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolo nuostatos (11.3 punktas)¹²⁷³ numatė, jog Kinijos Liaudies Respublika įsipareigoja panaikinti taikytus eksporto muitus arba apriboti jų dydį (specifinėms prekių rūšims), t. y. netaikyti aukštesnių muitų, nei numatyta Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolo 6-ame priede. Atsižvelgdamos į šį aspektą, PPO ginčų sprendimo institucijos pripažino, jog Kinijos Liaudies Respublika apribojo savo teises nustatyti eksporto muitus, įstojimo į PPO momentu susitardama įtraukti

¹²⁶⁷ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum*, WT/DS431/AB/R; WT/DS432/AB/R; WT/DS433/AB/R, *supra* note, 1042.

¹²⁶⁸ *Ibid.*, 5.193-5.194; 5.196-5.197, 5.219, 5.223 ir kt. punktai. Pastebėtina, jog panašias išvadas PPO ginčų sprendimo institucijos padarė ir išnagrinėjusios kitą analogišką ankstesnio lyginamojo laikotarpio (iki 2010 m. sausio 1 d.) ES ir Kinijos Liaudies Respublikos ginčą byloje *DS395: China — Measures Related to the Exportation of Various Raw Materials*.

¹²⁶⁹ Žr. pvz. Liu Ying, „The Applicability of Environmental Protection Exceptions to WTO-Plus Obligations: In View of the China – Raw Materials and China – Rare Earths Cases“, *Leiden Journal of International Law* 27 (2014): 118.

¹²⁷⁰ Ilaria Espa, „The „Rhetoric“ of Proliferation of Mineral Export Restraints and WTO Under-Regulation“, *Bocconi Legal Papers*, 2 (2013): 197-198; Han Xiuli and Bo Gao, „Export Taxes under the WTO System: China's Way Out of the Dilemma“, *Manchester Journal of International Economic Law* 10, 3 (2013): 337-340.

¹²⁷¹ Pabrėžtina, jog pačiame GATT susitarimo tekste yra vartojama sąvoka „eksporto muitai“, kuriems taikomi analogiški kriterijai kaip ir importo muitams (žr. VI str. 1 d.). Šiuo aspektu eksporto muitų taikymo reguliavimas kardinaliai skiriasi nuo, pavyzdžiui, tranzito muitų, kurių taikymas yra imperatyviai uždraustas (GATT susitarimo V str. 3 d.). „Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 10.

¹²⁷² PPO byla *DS432: China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum* (2012).

¹²⁷³ „Protocol on the Accession of the People's Republic of China to the WTO, WT/L/432, 23 November 2001“, *supra* note, 1001.

šias nuostatas į Prisijungimo protokolą¹²⁷⁴. Ši išvada yra labai svarbi tuo aspektu, jog teisi-
niu požiūriu PPO valstybių narių prisijungimo prie PPO protokolų nuostatos buvo pripa-
žinti teisiškai įpareigojančiomis tarptautinėmis teisės normomis, kaip *lex specialis* turinčio-
mis pirmenybę bendrųjų PPO susitarimų normų atžvilgiu. Kita vertus, šis teisės aiškinimo
precedentas patvirtina, tai, kad bendrosios tarptautinės prekybos taisyklės šiuo metu yra
modifikuojamos ne tik preferencinių prekybos susitarimų pagalba¹²⁷⁵, bet ir kitų tarptau-
tinės teisės aktų pagrindu. Autoriaus nuomone, ši tendencija vertintina kritiškai, – ji gali
sudaryti prielaidas nevienodai vertinti skirtingų suverenių valstybių (PPO narių) statusą,
jų teisių ir pareigų balansą¹²⁷⁶ ir netgi yra išskiriama kaip sisteminė PPO funkcionavimo
problema¹²⁷⁷. Akivaizdu, kad ji ateityje galėtų būti sprendžiama tik reformuojant bei cen-
tralizuojant bendrąją PPO teisės sistemą bei pereinant prie universalių teisinių standartų
taikymo visoms PPO valstybėms narėms, atsisakant individualių lengvatų ar išimčių. Prie-
šingu atveju, kaip pastaruoju metu vis plačiau akcentuojama ir teisės doktrinoje¹²⁷⁸, ir toliau
išliktų sąlygos tarptautinės prekybos teisės (įskaitant ir PPO teisę) fragmentacijai bei kartu
išliktų objektyvi grėsmė visos PPO pagrindu sukurtos tarptautinės prekybos reguliavimo
sistemos efektyvumui.

Pastebėtina, jog identifikuotos problemos egzistavimą patvirtina ir antrasis, nemažiau
svarbus analizuojamame ginče keltas klausimas dėl GATT susitarime įtvirtintų bendrųjų
normų ir su aplinkos apsauga susijusių jų nuostatų taikymo ginčo teisei situacijai. Kon-
krečiai, nagrinėjamame ES ir Kinijos ginče, Kinijos Liaudies Respublika argumentavo savo
poziciją dėl retųjų mineralų eksporto ribojimų būtinybės apeliuodama, visų pirma, į GATT
susitarimo XX straipsnio 1 dalies „b“ ir „g“ punktuose numatytas išimtis¹²⁷⁹, numatančias
galimybę nukrypti nuo bendrųjų tarptautinės prekybos reguliavimo nuostatų kai tai reika-
linga žmogaus, gyvūnų ar augalų gyvybės ir sveikatos apsaugai arba senkančių gamtos iš-
teklių konservavimui¹²⁸⁰. Pastebėtina, jog PPO ginčų sprendimo institucijos iš esmės nepa-

¹²⁷⁴ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum, WT/DS431/AB/R; WT/DS432/AB/R; WT/DS433/AB/R, *supra* note, 1042, 5.64–5.65 punktai.

¹²⁷⁵ Ši problema buvo nagrinėjama monografijos I.2.2 poskyryje.

¹²⁷⁶ Kaip pavyzdį galime teisinio reguliavimo problemas, kurios iškilo Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokole įtvirtinamą nuostatą dėl ne rinkos ekonomikos valstybės statuso taikymo Kinijos Liaudies Respublikai preky-
bos apsaugos tyrimuose, taip pat žr. Julia Quin, *supra* note, 1170: 392–393.

¹²⁷⁷ Žr. Umair Ghori, „An Epic Mess: ‘Exhaustible Natural Resources’ and the Future of Export Restraints after the China – Rare Earths Decision“, *Melbourne Journal of International Law* 16 (2015): 415–417; Gustavo F. Ribeiro, „Export controls as industrial policy on natural resources: regulatory limitations on China – raw materials and China – rare earths cases“, *Brazilian Journal of International Law* 12, 2 (2014): 81–82.

¹²⁷⁸ Tokio Yamaoka, „Analysis of China’s Accession Commitments in the WTO: New Taxonomy of More and Less String-
ent commitments, and the Struggle for Mitigation by China“, *Journal of World Trade* 47, 1 (2013): 113–114; taip pat žr.
Donald McRae, *supra* note, 78: 637.

¹²⁷⁹ „„Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 10.

¹²⁸⁰ Kinijos Liaudies Respublika rėmėsi nuostata, kad prisijungimo prie PPO protokolai turėtų būti laikomi neatsiejama
PPO teisės (susitarimų) sisteminė dalimi, todėl neturėtų būti aiškinami ar taikomi atsietai nuo bendro jų turinio, šią po-
ziciją palaikė (-o) ir atskiri teisės doktrinos atstovai, žr. Bin Gu and Chengjin Xu, „What if WTO Appellate Body Makes
Mistakes: a Critique of Raw Materials and Rare Earths“, *China Legal Science* 3 (2015): 138–139; Matthieu Burnay and
Jan Wouters, *The EU and China in the WTO: What Contribution to the International Rule of Law? Reflections in Light of
the Raw Materials and Rare Earths Disputes. Working Paper No. 160* (Leuven: the Leuven Centre for Global Governance
Studies, 2015), 12–13; Matthew Kennedy, The Integration of Accession Protocols into the WTO Agreement, *Journal of
World Trade* 47, 1 (2013): 72–76.

neigė galimybės taikyti šias nuostatas panašiose teisinėse situacijose¹²⁸¹, tačiau nurodė, kad tai kiekvienu individualiu atveju yra vertintina atskirai ir priklauso nuo konkretaus ginčo aplinkybių¹²⁸². Tačiau, byloje *DS432: China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum* (2012) vis tik buvo padaryta galutinė išvada, jog Kinijos Liaudies Respublika negali remtis nurodytomis išimtimis įvesdama eksporto muitus, kadangi Kinijos Liaudies Respublikos Prisijungimo prie PPO protokolo nuostatos (11.3 punktas) nustatė aiškiai apibrėžtą taisyklę (angl. „rule [...] clearly prescribed“) dėl jų taikymo tvarkos ir maksimalaus dydžio, nuo kurių nėra pagrindo nukrypti¹²⁸³. Kita vertus, PPO Apeliacinis komitetas sutiko, kad GATT susitarimo XX straipsnio (visų pirma, 1 dalies „g“ punkto) išimtimis galėtų būti remiamasi nustatant kitus eksporto ribojimus (eksporto kvotas)¹²⁸⁴, tačiau, kaip pastebi ir prof. M. Matsushita¹²⁸⁵, iš esmės laikėsi pozicijos, jog tokiu atveju valstybė privalėtų riboti ir šių išteklių gavybą ar vartojimą šalies viduje (ko nagrinėjamu atveju Kinijos Liaudies Respublika nepagrindė). Autoriaus nuomone, vertinant analizuojamos bylos *DS432: China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum* (2012) ir joje suformuluotų precedentų reikšmę tiek Kinijos ir ES prekybiniams santykiams, tiek ir platesniu tarptautinės prekybos kontekstu, būtina atsižvelgti į tai, kad ji iš esmės patvirtina tai, kad vis didesnę reikšmę tarptautinės prekybos reguliavime įgauna ne vien tik ekonominiai, bet ir aplinkosauginiai aspektai. Akivaizdu, jog PPO susitarimuose nėra įtvirtinta detalesnių aplinkosauginių taisyklių, o jų bendrųjų taisyklių (ir jų išimčių) platesnio aiškinimo galimybė (pavyzdžiui, grindžiant aplinkosauginių interesų užtikrinimo poreikiu) PPO ginčų nagrinėjimo praktikoje yra vertinama rezervuotai¹²⁸⁶. Todėl vis plačiau keliamas klausimas kaip suderinti aplinkosaugos poreikius ar valstybių suverenias teises vykdyti jų interesus atitinkančią aplinkosaugos politiką (pavyzdžiui, reguliuoti jų teritorinėje jurisdikcijoje esančių gamtinių išteklių gavybą¹²⁸⁷).

¹²⁸¹ Thomas Cottier, Ilaria Espa, Rachel Liechti-McKee and Tetyana Payosova, *supra* note, 1266: 241;

¹²⁸² PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum*, WT/DS431/AB/R; WT/DS432/AB/R; WT/DS433/AB/R, *supra* note, 1042; 5.62, 5.74 punktai. Šiuo aspektu galima sutikti su teisės doktrinoje išsakomais vertinimais, jog PPO ginčų sprendimo institucijų formuojama praktika yra siekiama riboti bei atidžiai prižiūrėti bendrojo teisinio reguliavimo išimčių taikymą, žr. Anne Orford, „Law, Economics, and the History of Free Trade: a Response“, *Journal of International Law and International Relations* 11, 2 (2015): 162-163.

¹²⁸³ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum*, WT/DS431/AB/R; WT/DS432/AB/R; WT/DS433/AB/R, *supra* note, 1042; 5.63 punktas.

¹²⁸⁴ *Ibid.*, 5.161-5.162 punktai. Atkreiptinas dėmesys, kad taisyklių dėl tokių eksporto ribojimų taikymo Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokole nebuvo numatyta, žr. „Protocol on the Accession of the People's Republic of China to the WTO, WT/L/432, 23 November 2001“, *supra* note, 1001.

¹²⁸⁵ Mitsuo Matsushita, „A Note on the Appellate Body Report in the Chinese Minerals Export Restrictions Case“, *Trade, Law & Development* 4, 2 (2012): 413, 419-420.

¹²⁸⁶ Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys ir į jau aptartus PPO ginčus (*inter alia* ir prekybinius ginčus tarp Kinijos Liaudies Respublikos bei ES), kuriuose buvo ginčijamas atsinaujinančių energijos išteklių gamybos šaltinių naudojimo skatinimo programų teisėtumas ir pateiktas jo vertinimas (PPO byla *European Union and Certain Member States — Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector* (2012)), taip pat žr. PPO Apeliacinio komiteto ataskaitą byloje *Canada: Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector* & Canada: Measures Relating to the Feed-In Tariff Program, WT/DS412/AB/R and T/DS426/AB/R, *supra* note, 1201.

¹²⁸⁷ Shi Jingxia and Yang Xingxing, „Reconciling Environmental Protection with Natural Resources Trade in International Law: a Perspective from China Rare Earths“, *Frontiers of Law in China* 10, 3 (2015): 564-565; Marco Bronckers and Keith E. Maskus, „China—Raw Materials: a controversial step towards evenhanded exploitation of natural resources“,

Konstatuotina, jog šios teisinės problemos sprendimas ateityje yra neatsiejamas nuo pačių PPO susitarimų, pirmiausiai, GATT susitarimo reformos būtinybės¹²⁸⁸. Autoriaus vertinimu, kompromisas galėtų būti pasiektas detalizuojant GATT susitarimo XX straipsnyje įtvirtintų išimčių taikymo atvejų sąrašą¹²⁸⁹. Pastebėtina, jog nors Kinijos Liaudies Respublika formaliai įgyvendino aptariamą PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimą, teisinio reguliavimo problemos išlieka ir toliau¹²⁹⁰, ypač įvertinus tą aspektą, kad realių pokyčių Kinijos Liaudies Respublikos eksporto muitų sistemoje nebuvo atlikta¹²⁹¹. Šią tendenciją patvirtina ir tai, kad 2016 m. ES vėl inicijavo naują analogiško pobūdžio prekybinį ginčą byloje *DS509: China — Duties and other Measures concerning the Exportation of Certain Raw Materials*¹²⁹² (ginčas pastaruoju metu (iki 2017 m. gruodžio 31 d.) dar nebuvo išnagrinėtas).

Kartu pastebėtina, jog analizuojamu laikotarpiu PPO lygmeniu kilo ir **ginčai dėl įprastinių (konvencinių) importo muitų taikymo teisėtumo** prekybiniuose santykiuose tarp ES ir Kinijos ir tai suponuoja detalesnės jų teisinės analizės būtinybę. Nors šiuose ginčiuose nebuvo keliami iš esmės nauji PPO teisės taikymo ir aiškinimo klausimai, tačiau pats tokių ginčų egzistavimo faktas, autoriaus nuomone, patvirtina būtinybę ES nustatant su muitų taikymu susijusias teisinio reguliavimo priemones tinkamai užtikrinti vieno iš pagrindinių PPO teisės principo, t. y. didžiausio palankumo prekyboje (skirtingų šalių prekių nediskriminavimo), įgyvendinimą. Pavyzdžiui, byloje *WT/DS492: European Union — Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products (2015)*¹²⁹³. Šioje byloje Kinijos Liaudies Respublika ginčijo ES taikytas muitų tarifų lengvatų sistemos priemones

---

World Trade Review 13, 2 (2014): 400; Ehab S. Abu-Gosh and Rafael Leal-Arcas, „The Conservation of Exhaustible Natural Resources in the GATT and WTO: Implications for the Conservation of Oil Resources“, *The Journal of World Investment & Trade* 14 (2013): 519.

¹²⁸⁸ Pažymėtina, jog panašūs vertinimai (pavyzdžiui, prof. T. Cottier) yra vis plačiau išsakomi ir teisės doktrinoje, žr. Thomas Cottier, Ilaria Espa, Rachel Liechti-McKee and Tetyana Payosova, *supra* note, 1266: 241.

¹²⁸⁹ Pavyzdžiui, numatant nuostatą, kad aplinkosauginių išimčių taikymas yra leidžiamas visoms eksporto tarifinio reguliavimo priemonėms valstybėje susiklosčius ekstremaliai aplinkosauginei situacijai ar neišvengiamam pagrindinių gamtinių išteklių stygiui valstybės vidaus rinkoje, taip pat dėl kitų aplinkosauginių priežasčių tarp kurių minima būtinybė užtikrinti aplinką tausojančių technologijų plėtrą ar energijos gavybą iš atsinaujinančių šaltinių. Šiuo aspektu mokslinėje literatūroje ne kartą buvo akcentuojama būtinybė tiksliau reglamentuoti tarptautinės prekybos reguliavimo priemonių taikymą siekiant visai pasaulio bendruomenei svarbių aplinkosauginių tikslų, pavyzdžiui, kovoti su klimato atšilimu, žr. pvz. Robert Howse, *Climate Mitigation Subsidies and the WTO Legal Framework: A Policy Analysis* (International Institute for Sustainable Development, 2010), 21.

¹²⁹⁰ Šiuo aspektu pastebima bendra tendencija, jog esant ribotai svarbių gamtinių išteklių pasiūlai bei ribotiems jų ištekliais jų ekporto apribojimų taikymas ir ginčai dėl jų tampa vis dažnesni (tendencija fiksuojama nuo XX a. pab.), žr. pvz. Marian Radetzski, *A Handbook of Primary Commodities in the Global Economy* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 66; Mitsuo Matsushita, *supra* note, 1285: 420.

¹²⁹¹ Kaip pastebima ir mokslinėje literatūroje, PPO sprendimas byloje DS432 buvo įgyvendintas panaikinant retiesiems mineralams (elementams) taikytas tarifines eksporto kvotas, tačiau nepateikiama duomenų apie eksporto muitų taikymo režimo pokyčius, žr. pvz. Jennifer Nekuda Malik, „China eliminates rare-earths quotas“, *MRS Bulletin* 40 (2015): 206.

¹²⁹² Jame taip pat ginčijamos Kinijos Liaudies Respublikos numatytos eksporto reguliavimo priemonės, taikomos prekybai retaisiais mineralais, volframui ir molibdenui, kurių gavyba yra itin reikšminga pasauliniams gamintojams; žr. ES kreipimąsi į PPO byloje DS509: „China — Duties and other Measures concerning the Exportation of Certain Raw Materials — Request for consultations by the European Union, WT/DS509/1“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 kovo 1 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds509_e.htm.

¹²⁹³ Žr. PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaitą byloje *European Union — Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products*, *supra* note, 1153.

skirtas atskirų konkrečių naminių paukščių mėsos produktų importo apmokestinimui bei įtvirtintas ES KN ir jos 2007 bei 2012 m. redakcijų papildymuose, nustatytoje Tarybos reglamentu (EB) Nr. 580/2007¹²⁹⁴ bei Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1218/2012¹²⁹⁵. Pagal šiuos reglamentus, apibrėžiant galimų muitų tarifų lengvatų (susietų su tarifinėmis kvotomis¹²⁹⁶) taikymą, buvo išskirtos dvi valstybės – Brazilija ir Tailandas, kurioms buvo nustatyti specifiniai individualūs (didžiausi) tarifinių kvotų dydžiai, bei visų kitų valstybių grupė (į ją pateko ir Kinijos Liaudies Respublika), kuriai nustatyti mažesni dydžiai¹²⁹⁷. Nors ES argumentavo savo sprendimus tuo, jog būtent Brazilija ir Tailandas buvo pagrindiniai paukštienos produktų tiekėjai į ES ir dėl šios objektyvios priežasties (suinteresuotumo prekės tiekimu) jų atžvilgiu buvo nustatytas skirtingas teisinis reguliavimas¹²⁹⁸, šioje byloje PPO iš esmės palaikė Kinijos Liaudies Respublikos poziciją. Pavyzdžiui, PPO Ginčų sprendimo taryba nurodė, kad, vadovaujantis GATT susitarimo XIII straipsnio 2 dalies nuostatomis, ES taikytos priemonės negali būti laikomos teisėtomis, kadangi keičiant teisinio reguliavimo režimą ir nustatant muitų tarifų lengvatas (nustatytas tarifinių kvotų forma) turėjo būti individualiai atsižvelgta į visų valstybių situaciją ir atskirai įvertinta kokią svarbią paukštienos produktų pasiūlos rinkos dalį jos užima, juolab, kad Kinijos Liaudies Respublikos dalis nuo 2008 m. šioje rinkoje ženkliai išaugo¹²⁹⁹.

Autoriaus nuomone, šių PPO ginčų sprendimo institucijų formuojamų precedentų reikšmė muitų teisiniui reguliavimui ES (ir kitose trečiojoje valstybėse) yra esminė. Remiantis jais bet koks potencialus prekybos augimas (prekybos sąlygų pasikeitimas), net ir nesiejant jo su išskirtinai didelių prekybos apimčių susiformavimu, jau yra vertinamas kaip pakankamas teisinis pagrindas, sąlygojantis trečiųjų valstybių teisinį suinteresuotumą siekti joms nustatytų su muitais susijusių kiekybinių prekybos reguliavimo priemonių peržiūrėjimo *inter alia*

¹²⁹⁴ „2007 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 580/2007 dėl Europos Bendrijos ir Brazilijos bei Europos Bendrijos ir Tailando susitarimų suderintųjų protokolų forma pagal 1994 m. Bendrojo susitarimo dėl tarifų ir prekybos (1994 m. GATT) XXVIII straipsnį“, *Official Journal*, L 138 (2007).

¹²⁹⁵ „2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1218/2012 dėl Susitarimo pasikeičiant laisškais tarp Europos Sąjungos ir Brazilijos pagal Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (1994 m. GATT) XXVIII straipsnį dėl ES sąrašo, pridedamame prie 1994 m. GATT, nurodytai perdirbtai paukštienai taikomų nuolaidų pakeitimo ir įgyvendinimo“, *Official Journal*, L 351 (2012).

¹²⁹⁶ Tarifinės kvotos, kurios apibrėžiamos kaip ES teisės aktų nustatytas tam tikras prekių kiekis, kuris per atitinkamą laikotarpį gali būti importuotas taikant mažesnę muitų normą (nei nustatyta konvencinė ar preferencinė muitų norma), taip pat yra priskiriamos prie ES užsienio prekybos tarifinio reguliavimo priemonių, todėl jų reglamentavimas ir taikymas yra glaudžiai susijęs su muitų reguliavimu ir paprastai nagrinėjamas kartu, žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 124; „Tariff Quotas“, European Commission. Žiūrėta 2018 m. vasario 20 d., https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/calculation-customs-duties/what-is-common-customs-tariff/tariff-quotas_en; „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408 (žr. 31 str.).

¹²⁹⁷ Žr. „DS492: European Union — Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products. Summary of the dispute to date“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 sausio 15 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds492_e.htm; „European Union — Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products – Request for Consultations by China, WT/DS492/1“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 sausio 15 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds492_e.htm (žr. kreipimosi 2-3 psl.).

¹²⁹⁸ GATT susitarimo XIII straipsnio 2 dalies „d“ punktas numato, jog „tais atvejais, kai kvota yra paskirstyta tiekiančioms šalims, apribojimus taikanti Susitariančioji Šalis gali siekti susitarimo dėl kvotos paskirstymo visoms kitoms Susitariančiosioms šalims, kurios iš esmės suinteresuotos tos prekės tiekimu (išskirta autoriaus – aut. past.)“; žr. „Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 10.

¹²⁹⁹ Žr. PPO Ginčų sprendimo tarybos atskaitą byloje European Union — Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products, *supra* note, 1153, 7.404 – 7.406 punktai.

pagal GATT susitarimo XIII straipsnį „Nediskriminacinis kiekybinių apribojimų taikymo principas“¹³⁰⁰, ir, priešingai, tokių pokyčių ignoravimas gali būti laikomas draudimo diskriminuoti principo pažeidimu. Tokiu būdu, galima konstatuoti, jog šioje byloje formuojami praktika dar kartą pabrėžė būtinybę užtikrinti, jog taikant muitų teisinio reguliavimo priemonės būtų laikomasi nediskriminavimo principo, objektyviai įvertinant atskirų prekybos partnerių padėtį ir sudarant jiems vienodas galimybes pasinaudoti muitų lengvatomis¹³⁰¹, ne tik GATT susitarimo XIII straipsnio taikymo¹³⁰², bet ir platesniame kontekste, nustatant prekybos (*inter alia* paukštienos produktų) apribojimus ES¹³⁰³, juolab, kad tokio pobūdžio ginčai (kuriuose atsakovu buvo ES) buvo identifikuoti tiek tiriamame kontekste (prekybos su Indijos Respublika atvejais)¹³⁰⁴, tiek ir kitomis trečiosiomis valstybėmis¹³⁰⁵. Akivaizdu, jog viena vertus, šio klausimo sprendimas galėtų būti siejamas su galimybe peržiūrėti ir mažinti žemės ūkio produktams nustatytų tarifinių kvotų taikymo atvejų skaičių ES (atsižvelgiant į tai, kad jos (ypač vertinant jų nustatymo mechanizmą ir jo procedūras) gali būti laikomos potencialiai diskriminaciniu tarptautinės prekybos reguliavimo instrumentu)¹³⁰⁶. Kita vertus, nagrinėjant konkrečiai muitų ir jų lengvatų taikymo sritį (susijusią su tiesioginiu šio tyrimo objektu)¹³⁰⁷, analizuojamas precedentas galėtų būti aktualus ir paskatinti tolesnę diskusiją tobulinant bendrųjų preferencijų prekybos sistemą ir jos pagrindu nustatomas muitų lengvatas.

¹³⁰⁰ Panaši pozicija išsakoma ir teisės doktrinoje, žr. pvz. Chris Downes, „The Post-Brexit Management of EU Agricultural Tariff Rate Quotas“, *Journal of World Trade* 51, 4 (2017): 3.

¹³⁰¹ Atkreiptinas dėmesys, jog nors PPO ginčų nagrinėjimo praktikoje skiriamas draudimo diskriminuoti principo taikymas muitų tarifams (GATT susitarimo I straipsnio 1 dalis) ir kiekybiniam prekybos apribojimams (GATT susitarimo XIII straipsnis), tačiau kartu pripažįstama, jog GATT susitarimo XIII straipsnis tik modifikuoja bendrojo draudimo diskriminuoti principo (GATT susitarimo 1 str. 1 d.) taikymą specifiniams atvejams; dėl šios priežasties PPO ginčų sprendimo institucijų praktika, formuojama taikant GATT susitarimo XIII straipsnio nuostatas, gali būti laikoma susijusia su bendrąjį šio principo samprata, žr. pvz. PPO Apeliacinio komiteto ataskaitą byloje EC – Bananas III (Article 21.5 – Ecuador II) / EC – Bananas III (Article 21.5 – US), WT/DS27/AB/RW2/ECU, WT/DS27/AB/RW/USA (2007). Priimta 2008 m. lapkričio 26 d.; 343 punktas.

¹³⁰² Pastebėtina, jog atskirų autorių vertinimu, daugelį egzistuojančių tarifinių kvotų paskirstymo mechanizmų įvairiose pasaulio valstybėse galima laikyti potencialiai diskriminaciniais, nes teisės pasinaudoti tarifinėmis kvotomis atskiroms valstybėms paskirstomos netolygiai, žr. Simon A. B. Schropp and David Palmeter, „Commentary on the Appellate Body Report in EC-Bananas III (Article 21.5): Waiver-Thin, or Lock, Stock, and Metric Ton?“, *World Trade Review* 9, 1 (2010): 31.

¹³⁰³ Bettina Rudloff, „Food Standards in Trade Agreements. Differing Regulatory Traditions in the EU and the US and Tips for the TTIP“, *SWP (Stiftung Wissenschaft und Politik) Comments*, 49 (2014): 2-3.

¹³⁰⁴ Žr. pavyzdžiui, PPO Apeliacinio komiteto ataskaitą byloje European Communities – Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries, WT/DS246/AB/R., *supra* note, 870.

¹³⁰⁵ „European Communities – Measures Affecting the Importation of Certain Poultry Products, Communication from the EC and Brazil, WT/DS69/9 of 23 October 1998“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 kovo 20 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds69_e.htm.

¹³⁰⁶ Nors tarifinių kvotų taikymas (kaip išimtis iš bendros taisyklės) pagal GATT susitarimo XI straipsnio 2 dalį yra leidžiamas „bet kokia forma importuojamiems žemės ūkio ir žuivies produktams“, šios išimties taikymo efektyvumas ir tikslumas buvo ne kartą kvestionuojamas tiek teisės, tiek ir kitų socialinių mokslų atstovų, žr. pvz. Michael Trebilcock and Kristen Pue, „The Puzzle of Agricultural Exceptionalism in International Trade Policy“, *Journal of International Economic Law* 18, 2 (2015): 233–260; Philip C. Abbott, „Tariff Rate Quotas: Failed Market Access Instruments?“, *European Review of Agricultural Economics* 29, 1 (2002): 109–130; Jean-Christophe Bureau and Stefan Tangermann, „Tariff Rate Quotas in the EU“, *Agricultural and Resource Economics Review* 29, 1 (2000): 70–80.

¹³⁰⁷ Pastebėtina, jog tarifinės kvotos, vertinant jų ekonominio poveikio mechanizmą gali būti laikomos importo muitų atmaina, tačiau, teisiniu aspektu, jų taikymas yra reglamentuojamas specialiosiomis GATT susitarimo XI ir XIII straipsnio normomis, apibrėžiančiomis kiekybinių (netarifinių) prekybos apribojimų taikymą, žr. pvz. Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 362; „Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 10.

Apibendrinant PPO praktiką ginčiuose tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos ir identifikuotas teisinio reguliavimo problemas galima konstatuoti, jog pagrindinė sritis išliko specialaus (ne rinkos ekonomikos) statuso taikymas Kinijos Liaudies Respublikai ir/ar jos kilmės asmenims (gamintojams, eksportuotojams) ir žalos nustatymo klausimai atliekant dempingo metodologinius skaičiavimus bei nustatant antidempingo muitus. Taip pat svarbios teisinio reguliavimo problemos iškilo ir Kinijos Liaudies Respublikos taikytų eksporto muitų reglamentavimo srityje (kiek tai susiję su šių muitų taikymo teisinių pagrindų įrodinėjimu), kita vertus, ES kontekste išryškėjo būtinybė užtikrinti vienodą, nediskriminacinį importo muitų tarifų lengvatų taikymą.

III.1.2. Rusijos Federacijos atvejis

Kaip jau buvo minėta, Rusijos Federacija įstojo į PPO tik nuo 2012 m. rugpjūčio 22 d., tad ES ir Rusijos Federacijos tarpusavio prekyba pagal PPO teisę yra reguliuojama tik nuo 2012 m.¹³⁰⁸ Šiuo aspektu Rusijos Federacijos statusas aktualiu tiriamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) ir ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu (nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2010 m. sausio 1 d.) iš esmės skiriasi nuo kitų nagrinėjamų BRICS regiono valstybių – Indijos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos, kurios tapo PPO narėmis daug anksčiau. Kita vertus, nors Rusijos Federacija PPO valstybe nare yra tik penkerius metus, per šį sąlyginai itin trumpą laikotarpį su Rusijos Federacija buvo pradėti net septyni¹³⁰⁹ tarpusavio prekybos ginčai dėl tarifinių prekybos reguliavimo priemonių taikymo, kas yra aukščiausias skaičius lyginant šį rodiklį su visomis kitomis tiriamomis valstybėmis (septynerių metų laikotarpiu nuo 2010 m. sausio 1 d. iki 2017 m. gruodžio 31 d. tarp Indijos Respublikos ir ES buvo pradėtas tik vienas ginčas dėl tarifinių prekybos reguliavimo priemonių taikymo, o su Kinijos Liaudies Respublika – devyni ginčai). Taigi, analizuodami **bendrąsias ES ir Rusijos Federacijos PPO prekybinių ginčų dėl muitų tendencijas**, galime pastebėti, jog per trumpesnę laikotarpį (nuo 2012 m.) tarp ES ir Rusijos Federacijos kilo daugiau arba iš esmės tiek pat ginčų, kiek per ilgesnius laikotarpius tarp ES ir Indijos Respublikos ar Kinijos Liaudies Respublikos. Be to, vien tik per paskutinių tiriamų penkerių metų laikotarpį (skaičiuojant nuo Rusijos Federacijos įstojimo į PPO momento, t. y. 2012), bendras su muštais susijusių PPO prekybinių ginčų tarp Rusijos Federacijos ir ES skaičius viršijo analogiškų prekybinių ginčų su Kinijos Liaudies Respublika skaičių (žr. 1 pav.).

Autoriaus vertinimu, aptartos aplinkybės patvirtina, jog, kiek tai susiję su daugiašaliu (PPO) lygmeniu nustatytų tarptautinės prekybos ir muitų reguliavimo priemonių taikymu,

¹³⁰⁸ „Russian Federation and the WTO“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 rugsėjo 15 d., https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/russia_e.htm.

¹³⁰⁹ Iš viso nurodytu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) PPO buvo inicijuoti septyni prekybiniai ginčai tarp ES ir Rusijos Federacijos, tačiau vienas iš jų – byla *Russian Federation – Measures on the Importation of Live Pigs, Pork and Other Pig Products from the European Union (2014)* – laikytinas nesusijusių su muitų teisiniais santykiais, kadangi šioje byloje buvo ginčijamas prekybos kiaušėmis ir kiaušienos produktais draudimas (Rusijos Federacijos nustatytas ES šalis narėms Estijai, Latvijai, Lietuvai ir Lenkijai), pritaikytas dėl galimų sanitarinių reikalavimų pažeidimų (afrikinio kiaušio maro užkrato pavojaus), žr. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *Russian Federation – Measures on the Importation of Live Pigs, Pork and Other Pig Products from the European Union*, WT/DS475/AB/R. Priimta 2017 m. vasario 23 d.

ES ir Rusijos Federacijos prekybiniai santykiai išliko labiausiai konfliktiški (lyginant su kitomis tiriamomis trečiosiomis BRICS valstybėmis). Tai pastebima ir mokslinėje literatūroje¹³¹⁰, kur akcentuojama, kad tarp ES ir Rusijos Federacijos kyla sąlyginai daug prekybinių ginčų, o pirmasis ginčas¹³¹¹ buvo inicijuotas nepraėjus nė vieneriems metams nuo Rusijos įstojimo į PPO. Analizuojant prekybinių ginčų tarp ES ir Rusijos Federacijos dinamiką taip pat pastebima, kad jiems būdinga tai, kad šiuo metu Rusijos Federacijos inicijuotų ginčų skaičius statistiniu požiūriu yra susijęs su ES prie Rusijos Federaciją inicijuotų ginčų skaičiumi¹³¹². Tai patvirtina ir autoriaus surinkti empiriniai duomenys – iš nurodytu laikotarpiu po 2010 m. tarp ES ir Rusijos Federacijos PPO pradėtų ginčų trys ginčai buvo pradėti ES iniciatyva¹³¹³ ir keturi – Rusijos Federacijos iniciatyva¹³¹⁴. Atskirų autorių vertinimu šią tendenciją galima paaiškinti tuo, kad bet kuris inicijuotas ginčas tarp šalių skatina ir naujų ginčų atsiradimą (vadinamasis „keršto“ arba „įspėjamasis“ bylinėjimasis)¹³¹⁵. Be to, tai galima paaiškinti ir pačios Rusijos Federacijos pastaruoju metu viešai deklaruojama ekonomine ir politine pozicija ES ir kitų užsienio valstybių (PPO narių), prisidėjusių prie sankcijų Rusijos Federacijai¹³¹⁶, įvestų po Krymo okupacijos ir krizės Ukrainos Respublikoje pradžios 2014-aisiais metais. Autoriai, nagrinėjantys Rusijos Federacijos integracijos į PPO procesą (derybos dėl kurio vyko net 18 metų) pažymi, jog ilgalaikis daugelio Rusijos verslo grupių ir verslo lobistų interesas buvo įstoti į PPO ir pasinaudoti PPO teisės užtikrinamo atviros ir laisvos prekybos režimo privalumais¹³¹⁷. Kita vertus, dar 2014 m. gegužės mėn. vykusiame Sankt Peterburgo ekonomikos aukščiausio lygio susitikime Rusijos Federacijos Prezidentas deklaravo jau skirtingas nuostatas užsienio prekybos politikos

¹³¹⁰ Tamara Perišin, *supra* note, 1068: 371; Александров Евгений Леонидович и Владимир Николаевич Круглов, „К вопросу об использовании Россией механизма урегулирования споров в рамках всемирной торговой организации“, *Фундаментальные исследования* 1, 3 (2016): 105-106.

¹³¹¹ Žr. PPO bylą *Russian Federation — Recycling Fee on Motor Vehicles* (2013).

¹³¹² Tamara Perišin, *op. cit.*, 371-372. Akcentuotina, jog į ES ir Rusijos Federacijos inicijuojamų abipusių prekybinių ginčų paritetinį pobūdį (jų abipusio skaičiaus glaudų sąryšį) atkreipia ir Rusijos Federacijos mokslininkai, žr. Андрей Макаров и Александр Пахомов, „Использование инструментов ВТО во внешнеэкономических связях России“, *Экономическое развитие России* 23, 2 (2016): 81.

¹³¹³ PPO bylos *Russian Federation — Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products* (2014); *Russian Federation — Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy* (2014); *Russian Federation — Recycling Fee on Motor Vehicles* (2013).

¹³¹⁴ Bylos *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Cold-Rolled Flat Steel Products from Russia* (2017); *European Union — Cost Adjustment Methodologies and Certain Anti-Dumping Measures on Imports from Russia* (2015); *European Union — Certain Measures Relating to the Energy Sector* (2014); *European Union — Cost Adjustment Methodologies and Certain Anti-Dumping Measures on Imports from Russia* (2013).

¹³¹⁵ Tamara Perišin, *supra* note, 1068.

¹³¹⁶ Būtina pažymėti, jog pačios savaime šio sankcijos, nors ir apribojo tarptautinę prekybą, tačiau nebuvo susijusios su muitų tarifų pokyčiais ar kitų papildomų tarifinių reguliavimo priemonių taikymu, taip pat ir jų pokyčiais, žr. Tatia Dolidze, „EU Sanctions Policy towards Russia: The Sanctioner-Sanctionee's Game of Thrones“, *CEPS Working Document*, 402 (2015): 1-3; В. Е. Рудаенко и Ю. Е. Дождиков, „Санкции в отношении Российской Федерации в контексте норм ВТО“, из *Проблемы экономики, организации и управления в России и мире. Материалы XI международной научно-практической конференции*, Н. В. Уварина (ред.) (Прага: World Press, 2016), 183-184.

¹³¹⁷ Žr. Richard Sakwa, *supra* note, 1061, 284. Kartu atkreiptinas dėmesys, jog realūs narystės PPO ekonominiai rezultatai kai kurių Rusijos Federacijos mokslininkų požiūriu yra vertinami prieštarškai ar net neigiamai, ypač akcentuojant tai, kad narystė padarė neigiamą įtaką vietinei žemės ūkio ir maisto produkcijos gamybai bei jos eksportui, kuris per pusantrų metų po įstojimo į PPO ženkliai sumažėjo (19 proc.), o užsienio produkcijos importas išaugo (5,9 proc.), žr. Елена Борисовна Орлова, *supra* note, 1067: 11-12.

klausimu: akcentuota būtinybė „pakeisti“ užsienio importą pramonėje ir žemės ūkyje vietos gamybos produkcija tam panaudojant subsidijas ir viešųjų pirkimų procedūras, kurios teiktų prioritetą vietinių gaminių įsigijimui nacionaliniu, regioniniu ir vietos savivaldybių lygiu¹³¹⁸. Akivaizdu, jog šių ribojančių priemonių, kurios gali būti ginčijamos užsienio prekybos partnerių, įgyvendinimas taip pat yra viena iš priežasčių dėl ko PPO ginčų skaičius su Rusijos Federacija gali augti ir ateityje. Analizuojant tiriamu laikotarpiu PPO institucijose sprendžiamų tarp ES ir Rusijos Federacijos kilusių prekybinių ginčų, susijusių su muitų taikymu, turinį, pobūdį ir teisinę prigimtį atkreiptinas dėmesys į tai, jog iš šių ginčų daugiau kaip pusė (57 proc.) buvo susiję su **prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymu**¹³¹⁹. Didesnę jų dalį inicijavo Rusijos Federacija, ES analizuojamu laikotarpiu pradėjo tik vieną tokio pobūdžio ginčą, inicijuodama ginčą PPO byloje *Russian Federation — Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy* (2014). Iš likusios ginčų dalies, vienas ginčas, kurį pradėjo ir laimėjo ES, nurodytu laikotarpiu kilo dėl **importo muitų taikymo** (byla *Russian Federation — Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products* (2014)), vienas dėl **kitų importo mokesčių taikymo** (byla *Russian Federation — Recycling Fee on Motor Vehicles* (2013), inicijavo ES) ir vienas – **dėl specifinių prekybos energetiniais ištekliais aspektų**, kuris tik iš dalies buvo susijęs ir su muitų teisiniu reguliavimu (Rusijos Federacijos inicijuotas prekybinis ginčas *European Union — Certain Measures Relating to the Energy Sector* (2014)). Akcentuotina, jog teisės doktrinoje¹³²⁰ pažymima, kad pastarosios bylos esmė iš esmės buvo daugiau susijusi su prekyba paslaugomis (PPO Bendrojo susitarimo dėl prekybos paslaugomis (GATS) taikymu), t. y. su prieigos prie prekybos paslaugomis rinkos ribojimu (t. y. paslaugomis, susijusiomis su energijos paskirstymu ir transportavimu vamzdiniais), galimai diskriminacine rinkos operatorių iš trečiųjų šalių sertifikavimo sistema taikoma ES. Tačiau kartu su bylos nagrinėjimu yra neatsiejamai susiję ir kiti klausimai, pavyzdžiui, ar prekybai energijos produktams, pavyzdžiui, prekybai iškastiniu kuru, yra taikomos PPO GATT susitarimo nuostatos (ar tai patenka ir kiek patenka į jo reguliavimo sritį)¹³²¹, kadangi Rusijos Federacijos inici-

¹³¹⁸ Molly O'Neal, *supra* note, 1066: 418. Pastebėtina, jog tokią politinę poziciją teoriniu lygiu (ekonominio požiūriu) palaikė ir daugelis Rusijos Federacijos mokslininkų, žr. šiuo klausimu Виктор Васильевич Кирпичев, *supra* note, 1051: 103.

¹³¹⁹ Taip pat žr. PPO bylas *European Union — Cost Adjustment Methodologies and Certain Anti-Dumping Measures on Imports from Russia* (2015); *Russian Federation — Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy* (2014); *European Union — Cost Adjustment Methodologies and Certain Anti-Dumping Measures on Imports from Russia* (2013).

¹³²⁰ Žr. pvz. Timothy Meyer, „The World Trade Organization's Role in Global Energy Governance“, *Vanderbilt University Law School Public Law and Legal Theory Working Paper* 16, 5 (2016): 22.

¹³²¹ Akcentuotina, jog šiuo požiūriu (atsižvelgiant į tai, kad prekybos energetiniais produktais aspektai tiesiogiai nėra minimi GATT susitarime ir ilgą laiką nebuvo suformuotų jokių teisinių precedentų/išnagrinėtų PPO prekybinių ginčų jurisprudencijos šiuo klausimu) yra išsakomos įvairios pozicijos, pavyzdžiui, profesorius T. Meyer (2016) vertina PPO teisės taikymo galimybę daugiau kaip atiteities alternatyvą (kai bus parengtos detalesnės jos normos šiuo klausimu), nors kiti autoriai (T. Perišin (2014)) laikosi nuomonės, kad jokių pagrindų atsisakyti priskirti šią prekybos sritį GATT reguliavimo. Panašios nuomonės laikosi ir kiti mokslininkai (įskaitant ir Rusijos Federacijos atstovus), pavyzdžiui, T. Yanovich (2011), Y. M. Kukushkina (2014), nors jie nurodo, jog aktualios GATT ar kiti PPO susitarimų normos gali būti taikomi tik atskirų prekybos šiais produktais elementų, pavyzdžiui, produkto tranzito reguliavimui, nes kai kurie klausimai, pavyzdžiui, šių produktų transportavimas ir paskirstymas (panaudojant tiekimo vamzdinys) ir pan. tiesiogiai nėra sureguliuoti, žr. Timothy Meyer, *supra* note, 1320; Tamara Perišin, *supra* note, 1068: 372; Alan Yanovich, „WTO Rules and the Energy Sector“, in *Regulation of Energy in International Trade Law: WTO, NAFTA, and Energy*

juotame kreipimėsi į PPO *inter alia* remiamasi ir GATT susitarimo XXIII straipsniu. Vis tik, nors Rusijos Federacijos kreipimėsi yra pateikiama nuoroda į galimą PPO susitarimo dėl subsidijų ir kompensacinių priemonių 4.1, 7.1 ir 30 straipsnio pažeidimą¹³²² (šis susitarimas apibrėžia ir kompensacinių muitų taikymo teisinius pagrindus), konkrečių taikomų muitų dydžių ar jų skaičiavimo tvarkos Rusijos Federacija neginčijo. Dėl šių priežasčių aprašoma byla taip pat plačiau nenagrinėjama šio tyrimo kontekste. Papildomai pastebėtina, jog vertinant nurodytų prekybinių ginčų su muitų ryšį su nacionaliniu – Lietuvos Respublikos – kontekstu, reikėtų pažymėti tai, jog nors didžiausią tiesioginę įtaką Lietuvos Respublikai turėjo (turi) Rusijos Federacijos taikomos netarifinės prekybos reguliavimo priemonės¹³²³, pavyzdžiui, draudimas importuoti žemės ūkio produkciją (kiaules ir kiaulienos produktus)¹³²⁴, tiesioginę reikšmę Lietuvos Respublikos verslo subjektams turėjo (gali turėti) ir ginčytos importo muitų reguliavimo priemonės, kuriomis buvo papildomai (pažeidžiant PPO teisę) apmokestinamas naudotų automobilių ir kai kurių kitų pramonės gaminių importas¹³²⁵.

Detaliau analizuodami **teisinius ginčus** tarp ES ir Rusijos Federacijos, kurie kilo dėl atskirų muitų rūšių ir, visų pirma, **prekybos apsaugos (antidempingo) muitų taikymo** ir kuriuos inicijavo Rusijos Federacija galime pastebėti, kad visuose juose buvo ginčijama ES taikoma dempingo nustatymo metodika, kuri buvo apibrėžta Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamente (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių¹³²⁶. Būtent klausimas ką galima laikyti ypatinga situacija rinkoje, kai kainos yra dirbtinai sumažintos (Reglamento 2 str. 3 d.) ir kaip tokiais

---

Charters (Yulia Selivanova, ed.) (Alphen aan den Rijn: Wolter Kluwers, 2011), 31. Юлия Михайловна Кукушкина, *supra* note, 1074: 105-107.

¹³²² „European Union and its Member States – Certain Measures Relating to the Energy Sector – Request for consultations by the Russian Federation, 8 May 2014 (WT/DS476/1)“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 kovo 20 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds476_e.htm.

¹³²³ Šiuo klausimu pažymėtina, jog, autoriai nagrinėjantys Lietuvos Respublikos užsienio prekybos su Rusijos Federacija ekonominis aspektus ir išskirdami svarbiausius prekybos apribojimus, kuriuos Rusijos Federacija taikė(-o) Lietuvos eksportui, paprastai jiems priskiria netarifines užsienio prekybos reguliavimo priemones, tokias kaip atskirais laikotarpiais (nuo 1998 iki dabar) taikyti draudimai įvežti atskirų rūšių prekes, pavyzdžiui, pieną ir pieno produktus, kiaulieną ir kiaulienos produktus, kitus maisto produktus tekstilės ir kitas plataus vartojimo prekes, žr. Rasa Daugėlienė, *supra* note, 92: 52.

¹³²⁴ Jis buvo ginčijamas byloje Russian Federation – Measures on the Importation of Live Pigs, Pork and Other Pig Products from the European Union, WT/DS475/AB/R, *supra* note, 1309 (žr. byloje priimtą Apeliacinio komiteto ataskaitą). Atkreiptinas dėmesys jog būtent šioje byloje priimti Rusijos Federacijai nepalankūs PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ir Apeliacinio komiteto sprendimai sukėlė didžiausią nepasitenkimą pačia PPO sistema Rusijos Federacijoje ir buvo kritikuojami kaip „vien tik politiškai motyvuoti“. Kita vertus, priimti sprendimai nebuvo susiję su muitų taikymo tvarkos aiškinimu, nes juose buvo aiškinamas tik PPO susitarimas dėl sanitarinių ir fitosanitarinių priemonių taikymo (dėl šios priežasties šie sprendimai nėra plačiau analizuojami šio tyrimo kontekste), žr. Cornelia Furculita, „Regionalization within the SPS Agreement after Russia – Pigs (EU) Dispute WT/DS/475: Russian Federation – Measures on the Importation of Live Pigs, Pork and Other Pig Products from the European Union“, *Legal Issues of Economic Integration* 45, 1 (2017): 108.

¹³²⁵ Byla *Russian Federation — Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products* (2014) ir byla *Russian Federation — Recycling Fee on Motor Vehicles* (2013).

¹³²⁶ „Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentas (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163; šiuo metu ši reglamentą pakeitė 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių.

atvejais vertinti produkto vieneto gamybos išlaidas ne kartą iškilo ES Komisijai inicijuojant prekybos apsaugos priemones (vykdant antidempingo tyrimus) iš Rusijos Federacijos importuojamų prekių atžvilgiu (ypač laikotarpiu po 2002 m.).¹³²⁷ Pavyzdžiui, kaip jau buvo minėta, ES, *inter alia* taikydama apžvelgiamose PPO bylose ginčijamus antidempingo muitus amonio nitratai, taip pat suvirintiems vamzdžiams ir vamzdeliams iš geležies arba nelegiruotojo plieno (žr. pvz. Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 661/2008¹³²⁸, Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 1256/2008¹³²⁹ ir kt.) laikėsi nuostatos, jog nurodytų produktų gamyba yra susijusi su didelėmis energijos sąnaudomis ir jai panaudojama itin daug energetinių išteklių (dujų). Kadangi šių, Rusijos Federacijos gamintojų naudojamų energetinių išteklių kainos Rusijos Federacijoje buvo reguliuojamos valstybės ir jų dydis buvo neįprastai mažas (atskirais atvejais siekė tik apie ketvirtadalį dujų eksporto į ES valstybes kainas), ES Komisija, vykdydama antidempingo tyrimą, pripažino, jog galutinio produkto gamybos sąnaudos yra netikslios ir neatspindi tikrovės¹³³⁰. Todėl, apskaičiuojant gaminių normaliąją vertę (gamybos sąnaudas) buvo nuspręsta remtis informacija, gauta iš kitų tipinių rinkų, t. y. remtis dujų kaina eksporto į ES valstybes rinkoje (Reglamento Nr. 1225/2009 2 str. 5 d.¹³³¹). Vertinant šią situaciją Lietuvos Respublikos kontekste svarbu pažymėti, jog ES atsisakė remtis dujų eksporto į Baltijos valstybes kainomis dėl sąlyginai nedidelės prekybos apimties ir duomenų apie transportavimo ir paskirstymo sąnaudas trūkumo, tačiau rėmėsi jų pardavimo eksportui kaina, taikoma Čekijos ir Vokietijos pasienyje¹³³². Akivaizdu, jog tokia skaičiavimo metodika sąlygoja tai, kad ginčo produktų normalioji vertė ir kartu skirtumas eksporto kainos atžvilgiu (dempingo marža) padidėja, todėl išauga ir taikytinas antidempingo muito dydis (Reglamento 9 str. 4 d.). Kaip pastebi Rusijos Federacijos tyrėjai dėl tokiu būdu apskaičiuotų ir pritaikytų antidempingo muitų į ES importuojamų Rusijos Federacijos kilmės suvirintų vamzdžių importas į ES nuo 2008 m. nutrūko, o amonio nitrato importas iki 2014 m. sumažėjo pusantro karto¹³³³.

Akivaizdu, jog, kaip pastebime iš pasikartojančių ginčų tarp ES ir Rusijos Federacijos, ši ES taikoma dempingo ir importuojamų prekių normaliosios vertės nustatymo metodika kelia daug klausimų dėl jos atitikties PPO teisei, t. y. Sutarties dėl GATT susitarimo VI

¹³²⁷ Edwin Vermulst, Juhi Dion Sud and Simon J. Evenett, *supra* note, 777: 221.

¹³²⁸ „2008 m. liepos 8 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 661/2008 kuriuo po priemonių galiojimo termino peržiūros pagal Reglamento (EB) Nr. 384/96 11 straipsnio 2 dalį ir po dalinės tarpinės peržiūros pagal 11 straipsnio 3 dalį importuojamam Rusijos kilmės amonio nitratai nustatomas galutinis antidempingo muitas“, *Official Journal* L 185/1 (2008).

¹³²⁹ „2008 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1256/2008, kuriuo nustatomas galutinis antidempingo muitas tam tikriems importuojamiems suvirintiems vamzdžiams ir vamzdeliams iš geležies arba nelegiruotojo plieno“, *Official Journal* L 343/1 (2008).

¹³³⁰ Pastebėtina, jog būtent šis aspektas (atsisakymas remtis energetinių išteklių tiekimo gamintojams kainomis, taikomomis Rusijos Federacijoje) vėliau ir sudarė Rusijos Federacijos pateiktų pretenzijų ES atžvilgiu pagrindą; Марина Алексеевна Баева, „Участие России в спорах ВТО в 2015 году“, *Российское предпринимательство* 16, 23 (2015): 4289.

¹³³¹ „Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentas (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163.

¹³³² Jan Bohanes and Anna Markitanova, „A Few Reflections on DS474 and the Interesection of Russia's Domestic Energy Policies and the EU's Anti-Dumping Cost Replacement Methodology“, *Вестник Санкт-Петербургского университета* 5, 2 (2015): 80-81.

¹³³³ Елена Алексеевна Белова, *supra* note, 1080: 124.

straipsnio įgyvendinimo¹³³⁴ 2.2 straipsnio nuostatomis taip pat apibrėžiančioms dempingo nustatymo tvarką. Pavyzdžiui, remiantis Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 2.2.1.1 straipsniu, tais atvejais, kai prekės normalioji vertė nustatoma pagal jos gamybos sąnaudas kilmės šalyje, „sąnaudos (išlaidos) paprastai turi būti skaičiuojamos remiantis dokumentais, kuriuos turi tiriamasis eksportuotojas ar gamintojas, tuo atveju, kai tokie dokumentai tvarkomi pagal visuotinai priimtus apskaitos principus eksportuotojo šalyje ir pagrįstai atspindi sąnaudas (išlaidas), susijusias su tiriamosios prekės gamyba bei pardavimu“. Tokiu būdu, galima konstatuoti, jog pagal šią nuostatą iš esmės preziumuojama būtinybė valstybės institucijoms, atliekančioms antidempingo tyrimus, remtis eksportuotojo ar gamintojo turimais dokumentais apie prekės gamybos sąnaudas, jei jie atitinka visuotinai priimtus apskaitos principus¹³³⁵. Kita vertus, kaip savo praktikoje yra pažymėjęs ir ESTT¹³³⁶, Tarybos reglamento (EB) Nr. 1225/2009 2 straipsnio 5 dalies nuostatos nėra identiškos Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 2.2.1.1 straipsniui, kadangi Reglamente nurodoma, kad „jeigu su tiriamo produkto gamyba ir pardavimu susiję išlaidos nėra tinkamai atspindėtos suinteresuotosios šalies apskaitoje, jos bus koreguojamos arba nustatomos [...] bet koku kitu tinkamu pagrindu, įskaitant ir informaciją, gautą iš kitų tipinių rinkų (išskirta autoriaus)“¹³³⁷.

Pabrėžtina, jog kaip matyti vien tik iš lingvistinės šių teisės normų analizės, Tarybos reglamento (EB) Nr. 1225/2009 (šiuo metu Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. Reglamento (ES) 2016/1036) suteikia ES institucijoms kur kas platesnę diskrecijos teisę atliekant antidempingo tyrimus nei PPO teisės nuostatos, konkrečiai, ES reglamentai leidžia remtis ne tik apskaitos dokumentais, bet ir bet kokia kita informacija, gauta iš kitų tipinių rinkų. Kita vertus, kur kas platesnės galimybės ES nukrypti nuo prekės gamybos sąnaudų skaičiavimo pagal apskaitos dokumentus atsispindi ir cituotos šių reglamentų 2 straipsnio 5 dalies 2 pastraipoje įtvirtintos teisės normos hipotezėje: „jeigu su tiriamo produkto gamyba ir pardavimu susiję išlaidos nėra tinkamai atspindėtos suinteresuotosios šalies apskaitoje“. Ši nuostata yra vertinamojo pobūdžio, t. y. nėra nurodyta konkrečių kriterijų pagal kuriuos būtų galima nuspręsti ar suinteresuotosios šalies apskaita yra tinkama ar ne, nors Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 2.2.1.1 straipsnyje ir PPO ginčų sprendimo praktikoje prioritetas paprastai teikiamas gamybos sąnaudų skaičiavimui būtent pagal atitinkamos šalies apskaitos duomenis. Pavyzdžiui, kaip jau buvo

¹³³⁴ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas, Sutartis dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *supra* note, 1194.

¹³³⁵ Tokios nuostatos PPO ginčų sprendimo institucijos, taikydamos Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 2.2.1.1 straipsnį, laikėsi ir kitose bylose, žr. pvz. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaitą byloje United States — Softwood Lumber V, WT/DS264/R. Priimta 2004 m. balandžio 13 d., 7.233–245; 7.255–269; 7.275–297; 7.306–348 punktai; PPO Apeliacinio komiteto ataskaitą byloje US — Softwood Lumber V, WT/DS264/AB/R. Priimta 2004 m. rugpjūčio 11 d., 146–181 punktai; PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaitą byloje byloje US — Broilers, WT/DS427/R. Priimta 2013 rugpjūčio 2 d., 7.112–198 punktai; PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaitą byloje EC — Salmon, WT/DS337/R. Priimta 2007 m. lapkričio 16 d., 7.463–516 punktai; PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaitą byloje Egypt — Definitive Anti-Dumping Measures on Steel Rebar from Turkey, WT/DS211/R, *supra* note, 1186, 7.389–426 punktai.

¹³³⁶ Byla T-235/08, Acron and Dorogobuzh v. Council, 2013 EU:T:2013:65, 67–68 punktai.

¹³³⁷ Analogiškai suformuluota ir šiuo metu galiojančio Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. Reglamento (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių 2 straipsnio 5 dalis.

minėta, analizuojamuose Rusijos Federacijos inicijuotuose PPO ginčiuose ES atžvilgiu, ES nepripažino Rusijos Federacijos gamintojų ir eksportuotojų sąnaudų (užfiksuotų jų apskaičiuojant) vien dėl tos priežasties, jog prekių gamybai būtinų elementų kainos Rusijos Federacijos vidaus rinkoje nebuvo pakankamai aukštos (nors tokių kriterijų Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 2.2 straipsnis nenurodo).

Akcentuotina, jog į aplinkybę, kad ES Antidempingo reglamentų 2 straipsnio 5 dalies nuostatos galimai neatitinka PPO teisės yra pabrėžiama ir įvairių autorių darbuose teisės doktrinoje¹³³⁸. Juose taip pat pastebima¹³³⁹, kad diskutuotinas ir šių ES teisės aktų 2 straipsnio 3 dalies taikymas – joje kalbama apie ypatingą situaciją eksportuojančioje rinkoje (sumažintas prekių kainas), kuri leidžia skaičiuoti prekės normaliąją vertę pagal jos gamybos sąnaudas. Kita vertus, nors ES Rusijos Federacijos atžvilgiu ypatingos situacijos kategoriją taikė atsižvelgiant būtent tik į ginčo prekių gamyboje naudojamų elementų kainas, vis tik toks specifinis atvejis Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 2 straipsnyje nėra aptariamas¹³⁴⁰. Nors TT, sprendamas klausimas dėl Tarybos reglamento (EB) Nr. 1225/2009 aiškinimo, ES institucijų veiksmuose taikant antidempingo muitus Rusijos Federacijos gamintojų ir eksportuotojų atžvilgiu nenustatė¹³⁴¹, tačiau esminės reikšmės galimai ES ginčų su Rusijos Federacija baigčiai, įskaitant naujausią kilusį ginčą byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Cold-Rolled Flat Steel Products from Russia (2017)*¹³⁴², gali turėti PPO suformuluoti precedentai jau išnagrinėtame panašiam ginče *European Union — Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Argentina (2014)*¹³⁴³. Jame PPO ginčų kolegija sutiko su Argentinos reikalavimais ES atžvilgiu, konkrečiai, jog ES veiksmai dėl antidempingo muitų taikymo Argentinos kilmės biodyzelinui buvo nesuderinami su Sutarties dėl GATT susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 2.2.1.1 straipsnio nuostatomis, kadangi buvo atsisakyta apskaičiuoti biodyzelino gamybos kainą remiantis tiriamų gamintojų bei eksportuotojų apskaitos įrašų pagrindu. Taip pat buvo atmestas ir ES argumentas, jog šie apskaitos įrašai yra nepriimtini, nes tinkamai neatspindi prekės gamybos sąnaudų, nes sąnaudų kainos buvo dirbtinai sumažintos ir mažesnės nei tarptautinės kainos – PPO kolegijos vertinimu, tokia situacija nėra pagrindas taikyti GATT susitarimo

¹³³⁸ Jan Bohanes and Anna Markitanova, *supra* note, 1332: 83-84; Marc Bungenberg, *Application of EU Trade Defence Instruments in regard to imports from China now and beyond December 2016* (The Greens/European Free Alliance in the European Parliament, 2016), 18-19; Jochem de Kok, „The Future of EU Trade Defence Investigations against Imports from China“, *Journal of International Economic Law* 19 (2016): 533-534; Edwin Vermulst, Juhi Dion Sud and Simon J. Evenett, *supra* note, 777: 220. Akcentuotina, jog išvardinti autoriai atkreipia dėmesį ir į šių nuostatų tinkamo taikymo prekyboje ir su kitomis trečiosiomis valstybėmis problemą (neapsiribojant Rusijos Federacijos atveju).

¹³³⁹ Nicolas Lockhart and Elizabeth Sheargold, „In search of Relevant Discretion: The Role of the Mandatory/Discretionary Distinction in WTO Law“, *Journal of International Economic Law* 13, 2 (2010): 398–399.

¹³⁴⁰ Jan Bohanes and Anna Markitanova, *op. cit.*, 84-85.

¹³⁴¹ Žr. ESTT bylas T-84/07, *EuroChem MCC v. Council*, 2013 EU:T:2013:64; T-235/08, *Acron & Dorobuzh v. Council*, *supra* note, 1336; T-459/08, *EuroChem MCC v. Council*, 2013 ECLI:EU:T:2013:66; T-118/10, *Acron v. Council*, 2013 EU:T:2013:67.

¹³⁴² PPO byla *European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Cold-Rolled Flat Steel Products from Russia (2017)*.

¹³⁴³ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Argentina*, WT/DS473. Priimta 2016 m. kovo 29 d.

VI straipsnio įgyvendinimo 2.2.1.1 straipsnio nuostatas¹³⁴⁴. Tokiu būdu, tiek iš šio ginčo, tiek ir iš analizuotų ginčų tarp Rusijos Federacijos ir ES, kurie dar nėra išnagrinėti, galime daryti išvadą, jog prekės normalios vertės apskaičiavimo metodika, taikoma ES antidempingo reglamento pagrindu, gali būti kvestionuojama PPO teisės požiūriu ir ateityje turėtų būti koreguojama (tikslinama). Šiuo aspektu būtų labai svarbu įtvirtinti bent jau suinteresuotų asmenų teisę tyrimo metu pirmiausiai pagrįsti bei įrodyti apskaitos įrašų atitiktį tiriamos valstybės vidaus rinkoje egzistavusioms aplinkybėms bei tokiu būdu eliminuoti egzistuojančią galimybę neatsižvelgti į apskaitos dokumentus vien dėl formalių apskaitos dokumentų trūkumų¹³⁴⁵.

Būtina pažymėti, jog analizuojamu laikotarpiu ne vien tik Rusijos Federacija inicijavo ginčus dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo ES, bet ir ES ginčijo Eurazijos Ekonominės Sąjungos ir kartu Rusijos Federacijos taikytas prekybos apsaugos priemones (antidempingo muitus)¹³⁴⁶ lengviesiems komerciniams automobiliams, žr. bylą *Russian Federation — Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy (2014)*¹³⁴⁷. Pagrindiniai šiame ginče akcentuojami klausimai buvo susiję su žalos vietos pramonei nustatymu, ypač akcentuojant procedūrinius aspektus (žalos nustatymo proceso eiga, ją pagrindžiančių įrodymų surinkimas ir pan.)¹³⁴⁸. Tenka pastebėti, jog PPO Ginčų nagrinėjimo taryba šiame ginče priėmė sprendimą ES naudai ir iš esmės sutiko su ES išsakytais argumentais, tačiau, visų pirma, tik tuo aspektu, jog šiuo atveju nebuvo tinkamai įvertinta galima žala vietos pramonei, kaip to reikalauja Sutarties dėl PPO susitarimo VI straipsnio įgyvendinimo 3.1 ir 4.1 straipsnių nuostatos¹³⁴⁹, t. y. netinkamai apibrėžta vietos pramonė,

¹³⁴⁴ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje European Union — Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Argentina, WT/DS473, *supra* note, 1343, 7.131, 7.248 punktai; analogišką išvadą padarė ir PPO Apeliacinis komitetas, žr. Apeliacinio komiteto ataskaitą byloje European Union — Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Argentina, WT/DS473/AB/R. Priimta 2016 m. spalio 6 d.; 6.41 punktas.

¹³⁴⁵ Pagal analogiją atsižvelgiant į formuluotes, šiuo metu naudojamas reglamento (ES) 2017/2321 preambulėje (5 ir 7 p. apibūdinant produkto gamybos sąnaudų apskaičiavimo pagal apskaitos dokumentus galimybes), reglamento 2016/1036 2 straipsnio 5 dalį (2 pastraipą) siūlytina suformuluoti taip: „Jeigu su tiriamo produkto gamyba ir pardavimu susijusios išlaidos nėra tinkamai atspindėtos atitinkamos šalies dokumentuose ir, sudarius galimybę pateikti pastabų bei įrodymų, suinteresuota šalis negali įtikinamai įrodyti, kad šie dokumentai atitinka valstybės vidaus rinkoje objektyviai egzistavusias aplinkybes, jos bus koreguojamos arba nustatomos remiantis kitų tos pačios valstybės gamintojų ar eksportuotojų išlaidomis arba, kai tokia informacija nėra prieinama arba ja negali būti naudojama, bet kokių kitu tinkamu pagrindu, įskaitant ir informaciją, gautą iš kitų tipinių rinkų“.

¹³⁴⁶ Pabrėžtina, jog šių antidempingo muitų nustatymo momentu (dėl jų buvo priimtas Eurazijos Ekonominės Sąjungos kolegijos 2013 m. gegužės 14 d. sprendimas Nr. 113) Rusijos Federacija buvo vienintelė šios muitų sąjungos narė, kuriai buvo taikomos PPO taisyklės, todėl ginčas yra laikytinas susijusiu būtent su Rusijos Federacija, be to, minėtas sprendimas buvo priimtas pagal Rusijos Federacijoje veikiančių analogiškų produktų (automobilių) gamintojo (Sollers) pateiktą skundą (prašymą); žr. Molly O'Neal, *supra* note, 1066: 415; Alexander N. Kozyrin and Alexander A. Yalbulganov, „Anti-dumping Procedures in the EurAsEC Customs Union“, *Liverpool Law Review* 36, 2 (2015): 184.

¹³⁴⁷ „Russian Federation — Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy (2014). Request for Consultations by the European Union, 26 May 2014. WT/DS479“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 sausio 23 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds479_e.htm.

¹³⁴⁸ Rostam J. Neuwirth and Alexandr Svetlichnii, „The current EU/US–Russia conflict over Ukraine and the WTO: a preliminary note on (trade) restrictive measures“, *Post-Soviet Affairs* 32, 3 (2016): 241; Molly O'Neal, *op. cit.*, 415; taip pat žr. „Russian Federation — Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy (2014). Request for Consultations by the European Union, 26 May 2014, WT/DS479“, *op. cit.*, 1 punktas.

¹³⁴⁹ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje Russia – Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy, WT/DS479/R, *supra* note, 758; 7.237 punkto antroji pastraipa ir 7.16 punktas.

kurios duomenimis buvo remiamasi pagrindžiant žalos egzistavimą (ji buvo sutapatinta tik su vienu gamintoju, t. y. „Sollers“, nors rinkoje veikė ir kitos įmonės, kurios antidempingo tyrimo metu dalyvavo tyrimo procedūrose ir pateikė joms reikalingus duomenis¹³⁵⁰). Šią tendenciją iš dalies galima paaiškinti tuo, jog teisės doktrinoje, įskaitant ir Rusijos Federacijos autorius¹³⁵¹, yra akcentuojama prekybos apsaugos priemonių taikymo procedūrų skubotumo problematika Eurazijos Ekonominės Sąjungos priimtuose teisės aktuose, kas iš esmės sudaro prielaidas panašaus pobūdžio procedūriniais pažeidimams. Kita vertus, autoriaus vertinimu, PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos išvados nurodytame ginče dar kartą pabrėžia faktą, jog materialinės žalos pramonei nustatymas, kaip antidempingo muitų taikymo sąlyga, negali būti formalus ir turi būti pagrįstas tinkamais bei reprezentatyviais duomenimis, objektyviai atspindinčias tiriamų laikotarpių tendencijas ir vietos pramonės veiklos pokyčius¹³⁵².

Antra, aptariamam tiriamuoju laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) PPO prekybinių ginčų tarp ES ir Rusijos Federacijos objektu tapo ir Rusijos Federacijos nustatytos importo muitų reguliavimo priemonės (bylos *Russian Federation — Recycling Fee on Motor Vehicles (2013)*¹³⁵³; *Russian Federation — Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products (2014)*¹³⁵⁴). Ši aplinkybė suponuoja būtinybę atlikti detalesnę **PPO ginčų dėl importo muitų teisėtumo teisinę analizę**. Būtina pažymėti, kad visi tokio pobūdžio ginčai buvo pradėti ES iniciatyva, tai yra jie buvo iškelti būtent dėl Rusijos taikomų importo muitų ir kitų susijusių importo mokesčių dydžio bei jų apskaičiavimo tvarkos Rusijos Federacijoje. Pastebėtina, panašaus pobūdžio PPO ginčų dėl ES taikytų importo muitų tarifinio reguliavimo priemonių analizuojamu laikotarpiu nebuvo užfiksuota, tuo tarpu pirmieji ginčai dėl importo muitų taikymo Rusijoje PPO lygmeniu su pagrindiniais užsienio prekybos partneriais kilo nedelsiant Rusijos Federacijai įstojus į PPO (nepraėjus nė vieneriems metams nuo įstojimo momento)¹³⁵⁵. Įvertinus šią aplinkybę, iš esmės galima pritarti daugelio autorių išsakomai nuomonei, jog Rusijos Federacijos narystė PPO savaime yra papildomas įtampos šaltinis¹³⁵⁶, kadangi net ir įstojusi į PPO, Rusijos Federacija pasirinko vykdyti

¹³⁵⁰ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje Russia – Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy, WT/DS479/R, *supra* note, 758; žr. 7.12 ir 7.15 punktus.

¹³⁵¹ Alexander A. Yalbulganov and Alexander N. Kozyrin, „Anti-Dumping Procedures in the Eurasec Customs Union“, *Basic Research Program Working Papers Series: Law. National Research University, Higher School of Economics* 35 (2014): 14.

¹³⁵² Kaip jau buvo konstatuota atliekant šį tyrimą, nurodyto pobūdžio problemos vertintinos kaip universalios bei kyla ir supranacionaliniu lygiu (taikant ES priimtus muitų teisės aktus, t. y. Reglamento (ES) 2016/1036 3 str.), taip pat jos buvo sprendžiamos analizuojamo laikotarpio PPO ginčuose su Kinijos Liaudies Respublika, šiuo aspektu suformuluoti pasiūlymai dėl teisinio reguliavimo tobulinimo galimybių ES (įvertinus analizuotų PPO ir TT ginčų bylų praktiką) buvo pateikti monografijos 17 priede, rekomendacijas dėl teisės norminių aktų tobulinimo (žr. 2.1.6, 2.1.9 – 2.1.10 rekomendacijas).

¹³⁵³ Byla *Russian Federation — Recycling Fee on Motor Vehicles (2013)*.

¹³⁵⁴ Byla *Russian Federation — Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products (2014)*.

¹³⁵⁵ Žr. pvz. „Request for Consultation by Japan, Russian Federation-Recycling Fee on Motor Vehicles, WT/DS463/1 (July 26, 2013)“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 kovo 27 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds463_e.htm; „Request for Consultation by the European Union, Russian Federation-Recycling Fee on Motor Vehicles, WT/DS462/1 (July 11, 2013)“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 kovo 27 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds462_e.htm.

¹³⁵⁶ Mark Wu, *supra* note, 824: 147.

protekcioniščių elementų turinčią užsienio prekybos politiką¹³⁵⁷, kuria *inter alia* siekiama ir geopolitinių ekonominio pobūdžio tikslų¹³⁵⁸. Pavyzdžiui, šiame kontekste paprastai analizuojama ir pirmoji PPO inicijuota byla *Russian Federation — Recycling Fee on Motor Vehicles (2013)*, kuri minima ir kaip akivaizdus Rusijos Federacijos protekcioništinės prekybos politikos, nukreiptos *inter alia* ir ES atžvilgiu, pavyzdys. Pažymėtina, kad Rusijos Federacija nacionaliniais įstatymais nustatydamą specialų „perdirbimo“ mokestį importuojamiems automobiliams formaliai vadovavosi aplinkosauginiais (ekologiniais) motyvais, t. y. tam, kad būtų kompensuotos nebenaudojamų automobilių perdirbimo išlaidos¹³⁵⁹. Kita vertus, kaip iš esmės sutinkama teisės doktrinoje¹³⁶⁰, šio importo mokesčio taikymą galima laikyti gana akivaizdžiu GATT susitarimo III straipsnio 2 dalyje įtvirtinto nacionalinio statuso režimo (nediskriminavimo importuojamų prekių su vietos gamintojų prekėmis) principo pažeidimu, nes šio mokesčio lengvatos buvo taikomos selektyviai – tik Rusijos Federacijoje pagamintiems ir iš Baltarusijos bei Kazachstano importuotiems automobiliams. Tai patvirtina ir aplinkybė, jog po ES kreipimosi į PPO, Rusijos Federacija 2013 m. lapkričio mėn. pakeitė galiojančius nacionalinius teisės aktus tokiu būdu, kad šis mokestis būtų taikomas ir Rusijos Federacijoje gaminamiems automobiliams¹³⁶¹. Kita vertus, ES ir po šių pakeitimų neatsiėmė savo reikalavimų, iškeltų PPO ir paprašė sudaryti PPO ginčų kolegiją šiam ginčui spręsti, kas dar kartą patvirtina Rusijos Federacijos taikomų užsienio prekybos apmokestinimo priemonių prieštarą pobūdį.

Atskirų autorių nuomone, Rusijos Federacija neįgyvendino visų reikiamų ekonominių reformų stodama į PPO ir iš esmės nebuvo tinkamai pasiruošusi tarptautinei prekybai pagal rinkos ekonomikos taisykles, apibrėžtas PPO susitarimuose¹³⁶² iš esmės patvirtina ir kitas ginčas tarp ES ir Rusijos Federacijos, kuriame buvo sprendžiamas klausimas dėl Rusijos Federacijos taikomų importo muitų (*Russian Federation — Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products (2014)*) šiuo metu PPO taip pat buvo išspręstas ES naudai¹³⁶³. Jį taip pat galima nurodyti kaip diskriminacinės ar protekcioništinės politi-

¹³⁵⁷ Cristina E. Paguba, „Russia's Transition to Capitalism. Myth or Reality?“, *Studies in Business and Economics* 9, 3 (2014): 152.

¹³⁵⁸ Pastebėtina, jog šį aspektą pabrėžia ne tik užsienio autoriai, bet ir Rusijos Federacijos mokslininkai (pavyzdžiui, prof. V. P. Samarina (2015)), kurie akcentuoja, jog veikiant narystės PPO sąlygomis Rusijos Federacijai tenka užduotis siekti „geopolitinio savarankiškumo“ (*rus. „геополитической самостоятельности“*), kuris, visų pirma, apima vietinės pramonės konkurencingumo užtikrinimą, – dėl šios priežasties Rusijos Federacijos narystei PPO būdinga ir ateityje tikėtina būtenti aktyvi pozicija; Вера Петровна Самарина, „Деятельность России в составе ВТО: прошлое, настоящее и будущее“, *Современные проблемы науки и образования* 2 (2015): 332-333.

¹³⁵⁹ Kita vertus, kaip pažymi ir Rusijos Federacijos tyrėjai, vienas iš esminių realių šio mokesčio įvedimo tikslų (kadangi jo įvedimo data 2012 m. iš esmės sutapo su Rusijos Federacijos įstojimu į PPO data) buvo kompensuoti valstybės biudžeto praradimus dėl pagal įsipareigojimus PPO sumažintų importo muitų tarifų, žr. Boris Kabylnski and Victoria Menshakova, *supra* note, 1071: 109.

¹³⁶⁰ Roman Říčka, „The „recycling conflict“ of the EU and the Russian Federation in the context of the WTO“, *Acta Universitatis Brunensis: Iuridica* 470 (2014): 64.

¹³⁶¹ Пауль Алексеевич Калинин, *supra* note, 1094: 2617-2621, p. 2619; Molly O'Neal, *supra* note, 1066: 414-415.

¹³⁶² Cristina E. Paguba, *op. cit.*, 152; Richard Connolly, „Economic Modernisation in Russia: The Role of the World Trade Organization“, *European Politics and Society* 16, 1 (2015): 37.

¹³⁶³ „WTO confirms Russian import duties violate WTO rules (2016)“, European Commission, žiūrėta 2018 kovo 28 d., <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1534>.

kos pavyzdį¹³⁶⁴, nes net ir Rusijos Federacijai tapus pilnateise PPO valstybe nare popieriui ir kartonui, palmių aliejui ir jo sudėtinėms dalims, šaldytuvams ir šaldytuvams-šaldikliams ji ir toliau taikė importo muitus, kurie viršijo įprastinius muito mokesčius, kurių dydis buvo apibrėžtas Rusijos Federacijos Įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašė (angl. *Schedule of Concessions*)¹³⁶⁵, patvirtintame stojant į PPO ir esančiame sudėtine PPO teisės dalimi¹³⁶⁶. Kaip pagrindines šios Rusijos Federacijos pozicijos ekonomines priežastis, ypač siekį muitų importo muitų tarifais apsaugoti maisto produktų (aliejaus) rinką, galima nurodyti tai, jog prieš įstodama į PPO, Rusijos Federacija taikė aukštus importo muitų tarifus ir tarifines kvotas, visų pirma, žemės ūkio produktų importui, o žemės ūkis buvo vertinamas kaip viena iš tų ūkio sričių, kurioms kilo didžiausia ekonominė rizika dėl stojimo į PPO¹³⁶⁷. Vis tik stodama į PPO, Rusijos Federacija įsipareigojo sumažinti vidutinę muito tarifų ribą žemės ūkio produktams iki 10,8 proc., t. y. iki mažesnio, nei iki įstojimo į PPO buvusio vidutinio dydžio, siekusio 13,2 proc.¹³⁶⁸. Kita vertus, kaip pastebime iš aptariamų bylų *Russian Federation — Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products* (2014), analogiškas nuostatas Rusijos Federacija taikė ir siekdama apsaugoti net tik žemės ūkio produktų rinką, bet ir kai kurias kitas pramonės šakas – popieriaus pramonę, tam tikros techninės įrangos (*inter alia* buitinės technikos), t. y. šaldytuvų ir šaldiklių, gamintojus¹³⁶⁹. Europos Komisijos vertinimu, šios priemonės labai trukdė tarptautinei prekybai daugelyje svarbių jos sričių, kadangi ES kasmet eksportuodavo į Rusiją maždaug 240 milijonų eurų vertės ES valstybių kilmės popieriaus gaminių, 50 milijonų eurų vertės palmių aliejaus produktų ir 150 milijonų eurų vertės šaldytuvų¹³⁷⁰. Teisiniu aspektu būtina pažymėti, jog, kaip jau ir buvo minėta, PPO nepalaikė Rusijos Federacijos pozicijos teisėtumo ir pagrįstumo¹³⁷¹. PPO pripažino pažeidimu, tai jog Rusijos Federacijos šioms prekėms taikytų muitų tarifų normų forma bei struktūra skyrėsi nuo pagal Rusijos Federacijos Įsipareigojimų ir

¹³⁶⁴ Šiuo aspektu pažymėtina, jog kai kurie tyrėjai (pvz. M. Wu, Harvardo universitetas (JAV)) nurodytos bylos pavyzdžiu kritiškai vertina Rusijos Federacijos poziciją PPO ir pastebi, jog Rusijos Federacija įstojo į PPO be aiškių nuostatų ko ji tikisi iš šios organizacijos ir dalyvavimo joje, juolab, kad ir Rusijos Federacijos administracijos (Prezidento) viešai deklaruotas požiūris į ją buvo skeptiškas. Pavyzdžiui, kaip vieną iš Rusijos Federacijos prekybinės politikos tendencijų yra minima, jog Rusijos Federacija iš esmės inicijuoja laikinus PPO teisės pažeidimus kaip pranašumą pasinaudodama tuo, jog PPO teisėje nėra numatyta retroaktyvaus pobūdžio priemonių jų padariniams pašalinti, žr. Mark Wu, *supra* note, 824: 146.

¹³⁶⁵ „Current Situation of Schedules of WTO Members“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 vasario 28 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/schedules_e/goods_schedules_table_e.htm.

¹³⁶⁶ Cecilia J. Elizondo, „Brief Account of the Events at the WTO Dispute Settlement Mechanism in 2014“, *Manchester Journal of International Economic Law* 11, 3 (2014): 475.

¹³⁶⁷ David Sedik, Zvi Lerman and Vasily Uzun, „Agricultural policy in Russia and WTO accession“, *Post-Soviet Affairs* 29, 6 (2013): 500–527; Sergey F. Sutyurin et al., *supra* note, 1060: 6; Stephen Wegren, „Agriculture“, in *Return to Putin's Russia* (5th ed.), Stephen Wegren (ed.), (New York: Rowman and Littlefield Press, 2013): 187–210.

¹³⁶⁸ Richard Connolly, *supra* note, 1362: 33–34.

¹³⁶⁹ Cecilia J. Elizondo, op. cit., 475.

¹³⁷⁰ „WTO confirms Russian import duties violate WTO rules (2016)“, op. cit.

¹³⁷¹ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje *Russian Federation — Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy*, WT/DS485/R, *supra* note, 758; 7.62 punktą. Papildomai pažymėtina, jog Rusijos Federacijos perspektyvas laimėti šį prekybinį ginčą teoriniu lygiu kritiškai vertino ir Rusijos Federacijos mokslininkai, žr. Александр Витальевич Ларионов, „Возможности для России при участии в торговых спорах в рамках ВТО“, *Финансы: Теория и Практика* 2, 86 (2015): 118.

nuolaidų sąrašą (angl. *Schedule of Concessions*) nustatytų privalomų muitų tarifų normų formos bei struktūros ir tai nulėmė papildomą importuojamų prekių apmokestinimą: Rusijos nustatytos vertybinės (*ad valorem*) muitų tarifų normos, kurias taikant buvo viršijamos privalomos vertybinės tarifų normos, yra nesuderinamos su GATT II straipsnio 1 dalies b punktu, nes jomis reikalaujama taikyti įprastinius importo muitus, viršijančius Įsipareigojimų ir nuolaidų sąraše numatytus muitų dydžius.

Autoriaus vertinimu, aptariant šios bylos reikšmę būtina konstatuoti, jog PPO ginčų sprendimo institucijos analizuotoje byloje iš esmės palaikė poziciją, kad valstybių Įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašuose numatytų įsipareigojimų dėl muitų tarifų dydžių laikymasis yra vienas pagrindinių PPO teisės principų, o Įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašuose įtvirtintos nuostatos negali būti aiškinamos plečiamai. Kitaip tariant, kad ir kokia būtų taikoma importuotų prekių apmokestinimo formulė ir sistema valstybėje narėje (pavyzdžiui, vertybinis, mišrus ar kita forma nustatytas muto tarifas), bendra importo muto našta neturėtų viršyti Įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašuose (angl. *Schedules of Concessions*) apibrėžtų dydžių¹³⁷². Kartu galima pastebėti, jog, kiek tai susiję su tarptautine prekyba tarp ES ir tiriamų trečiųjų valstybių, taikomų importo muitų atitikties PPO Įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašams užtikrinimas yra laikytinas bendrąja tarptautinės prekybos reguliavimo problema, kadangi panašių atvejų, kai taikant papildomas importą apmokestinančias nuostatas buvo pažeidžiami tarifiniai įsipareigojimai PPO, buvo nustatyta ir kitų analizuojamų valstybių grupėje, pavyzdžiui, istoriniu požiūriu paminėtinos Indijos Respublikos atžvilgiu inicijuotos PPO bylos DS380 ir DS352 dėl alkoholinių gėrimų importo ribojimų. Autoriaus nuomone, paprastesnį tokių prekybinių ginčų sprendimą bei, svarbiausia, jų prevenciją, komplikuoja tai, jog PPO teisėje kol kas nėra įteisinta bendra galimybė taikyti retroaktyvaus pobūdžio (atgaline data galiojančias) poveikio priemonės savo įsipareigojimų nesilaikančioms PPO narėms¹³⁷³. Todėl identifikuota problema galėtų būti sprendžiama ieškant kitų (dvišalių) tarpusavio bendradarbiavimo priemonių, tokių, kaip bendrų komisijų ar komitetų prekybiniais nesutarimams spręsti sudarymas (nelaukiant kol ginčas bus pradėtas spręsti ir išnagrinėtas PPO, panaši praktika taikoma ES tarptautinės prekybos su Indijos Respublika reguliavimo procese)¹³⁷⁴. Kita vertus tokių dvišalių bendradarbiavimo formų teisinis įtvirtinimas paprastai yra siejamas su laisvosios prekybos sutarčių pasirašymu, ko ES santykiuose su Rusijos Federacija artimiausiu metu nenumatoma. Tačiau, autoriaus vertinimu, jų taikymas, esant dvišaliam sutarimui, būtų įmanomas ir jau egzistuojančio 1997 m. ES ir Rusijos Federacijos Partnerystės susitarimo pagrindu¹³⁷⁵, patikslinant jo normas (pavyzdžiui, 78 str. „Muitai“) ir numatant, kad kilę šalių ginčai dėl bendradarbiavimo

¹³⁷² Tokia išvada seka ir analizuojant PPO ginčų sprendimo institucijų praktiką kitose bylose, žr. pavyzdžiui PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaitą byloje EC – Computer Equipment, WT/DS62/R; WT/DS67/R; WT/DS68/R, *supra* note, 315, 8.60 punktas; PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaitą byloje EC – Chicken Cuts, WT/DS269/R. Priimta 2005 m. gegužės 30 d.; 7.425-7.427, 7.65 punktai.

¹³⁷³ Žr. šiuo klausimu pvz. Robert Z. Lawrence, *The United States and the WTO Dispute Settlement System* (New York: Council on Foreign Relations, 2007), 14; Rajesh R. Babu, *Remedies under the WTO Legal System* (Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012), 432.

¹³⁷⁴ Žr. šiuo klausimu monografijos II.3.4 poskyrį.

¹³⁷⁵ „Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimas nustatantis Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Rusijos Federacijos partnerystę“, *Official Journal* L 327 (1997).

muitų klausimais, įskaitant ir ginčus dėl taikomų muitų ar kitų importo mokesčio dydžių, gali būti perduodami nagrinėti Bendradarbiavimo tarybai šio susitarimo 101 straipsnyje nustatyta tvarka.

PPO ginčų dėl kitų su muitais susijusių tarptautinės prekybos reguliavimo aspektų (tarptautinės prekybos energetikos produktais ribojimų) teisinė analizė. Atskirai analizuotinas ir tarp Rusijos Federacijos bei ES kilęs ginčas *European Union — Certain Measures Relating to the Energy Sector (2014)*. Akcentuotina tai, kad jis neabejotinai yra susijęs su energetinių produktų (konkrečiai – gamtinių dujų) importo į ES sąlygomis, tačiau formaliai vertinant jis nėra kilęs dėl muitų taikymo¹³⁷⁶. Šioje byloje Rusijos Federacija pateikė prašymą pradėti konsultacijas dėl ES teisės aktų (vadinamojo „Trečiojo Energijos Paketo“ (angl. „Third Energy Package“) ir ES valstybėse narėse taikomų nacionalinių jų įgyvendinimo priemonių, ypač susijusių su diskriminuojančiais sertifikavimo reikalavimais, nustatytais trečiosioms šalims, ir, *inter alia*, reikalavimais, taikomais perdavimo (paskirstymo) paslaugų teikėjams, suteikiant jiems prieigą ir galimybę naudotis gamtinių dujų ir elektros tinklų pajėgumais.¹³⁷⁷ Pastebėtina, jog vadinamasis „Trečiasis Energijos Paketas“¹³⁷⁸ yra ES teisės aktų (reglamentų ir direktyvų) sistema, apimanti gamtinių dujų ir elektros tinklų pajėgumų paskirstymo būdus, taikytinus tiekiant, *inter alia*, Rusijos kilmės gamtines dujas. Vadovaujantis jos reikalavimais, ES veikiantys dujotiekių tinklų operatoriai, parduodami teisę naudotis dujotiekių vamzdynais, privalo naudoti suderintą aukcionų sistemą – tokios dujos turi būti parduodamos aukcionuose, o egzistuojantys pajėgumai jas tiekti pradiniuose tiekimo ir paskirstymo punktuose (kuriuose dujos patenka į ES teritoriją) parduodami vadovaujantis principu „pirmasis atvykęs – pirmasis aptarnaujamas“ (angl. „first-come-first-serve“); šis principas privalo būti taikomas tiek vietos kilmės, tiek ir trečiųjų šalių kilmės dujoms. Kaip pastebima mokslinėje literatūroje¹³⁷⁹, pagrindinis šios kuriamos sistemos

¹³⁷⁶ Akcentuotina, jog, kaip matyti iš tiriamų laikotarpių galiojusių ES Kombinuotosios nomenklatūros versijų, ES taiko skirtingas muitų politikos nuostatas vadinamųjų energetinių produktų (benzino, dyzelino, akmens anglies, dujų, skystojo kuro ir pan.) apmokestinimui muitais. Paprastai neapdirbti energetiniai produktai kaip, pavyzdžiui, žalia nafta (KN subpozicijos kodas 2709 00) arba gamtinės dujos, kurioms šiuo metu taikomas ES autonominis muitas (KN kodas 2711 11 00), yra neapmuitinami, o daugelis produktų, pagamintų perdurbus šias žalias, apmuitinami, pavyzdžiui, variklių benzinas (KN subpozicija 2710 12); propano dujos, skirtos naudoti kaip variklių degalai arba šildymo kuras (KN kodas 2711 12 11) ir kt. Be to, pagal ES Kombinuotosios nomenklatūros nuostatas yra neapmuitinamas elektros energijos (KN kodas 2716 00 00) importas. Žr. pavyzdžiui, 2016 m. spalio 6 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) 2016/1821, kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo I priedas, *Official Journal L* 294 (2016).

¹³⁷⁷ “European Union — Certain Measures Relating to the Energy Sector (2014). Request for Consultations by the Russian Federation, 30 April 2014. WT/DS476/5”, World Trade Organization, žiūrėta 2018 kovo 5 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds476_e.htm.

¹³⁷⁸ „Trečiuoju ES energetikos paketu“ paprastai yra vadinama dujų ir elektros energijos vidaus rinkos reguliavimui skirtų teisės aktų visuma, kurios paskirtis – reglamentuoti patekimo į šias rinkas sąlygas ES. Ją šiuo metu sudaro dvi ES direktyvos ir trys reglamentai: 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/54/EB, *Official Journal L* 211 (2009); 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/73/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/55/EB, *Official Journal L* 211 (2009); 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 715/2009 dėl teisės naudotis gamtinių dujų perdavimo tinklais sąlygų, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1775/2005, *Official Journal L* 211 (2009); 2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 713/2009 įsteigiantis Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūrą, *Official Journal L* 211 (2009).

¹³⁷⁹ Žr. Rafael Leal-Arcas, Costantino Grasso and Juan Alemany Rios, „The European Union and its energy security challenges: engagement through and with networks“, *Contemporary Politics* 21, 3 (2015): 276; Jarosław Čwiek-Karpowicz,

tikslas buvo sureguliuoti dujų perdavimo tinklų nuosavybės klausimus ES valstybėse narėse, užtikrinti veiksmingesnę šių tinklų reguliavimo priežiūrą, sustiprinti vartotojų teisių apsaugą, apibrėžti trečiųjų šalių prieigos prie ES esančių dujų saugyklų sąlygas ir skatinti ES valstybių narių regioninį solidarumą esminio dujų tiekimo į ES sutrikimų atvejais¹³⁸⁰. Kadangi šis teisinis reguliavimas turėjo įtakos ir dujų paskirstymo bei transportavimo paslaugų ir pačių importuojamų dujų kainoms, Rusijos Federacijos vertinimu, tiekiamoms jos kilmės dujoms buvo nustatytas mažiau palankus prekybinis režimas nei ES, t. y. vietinės kilmės gamtinėms dujoms, atitinkamai ES taikomos dujų tiekimo pajėgumų paskirstymo priemonės galimai pažeidžia GATT susitarimo III straipsnio 4 dalies nuostatas (nacionalinio režimo principą, *inter alia* susijusį ir su apmokestinimo reglamentavimu)¹³⁸¹. Taigi, akcentuotina tai, kad šis ginčas yra svarbus bendresniu taip pat ir muitų teisiniu reguliavimui svarbiu fundamentaliu klausimu – kiek ir kokia apimtimi PPO teisė apskritai gali būti taikoma energetinių (kuro) produktų importo reguliavimui?

Šiuo aspektu reikia pažymėti, kad, kaip akcentuoja daugelis ši klausimą pastaruoju metu analizavusių teisės doktrinos atstovų, pavyzdžiui, A. Gusev ir K. Westphal (2015)¹³⁸², T. Perisin (2014)¹³⁸³, nagrinėjant tokio pobūdžio PPO ginčų teisinę prigimtį galima identifikuoti keletą tendencijų. Visų pirma, daugelis šios teisinės prigimties ginčų (dėl prekybos energetiniais produktais) kilo būtent pastaraisiais metais ir jie yra vertinami kaip tam tikra naujovė PPO praktikoje. Antra, jų atsiradimas paaiškintinas ir tuo, kad nei GATT, nei GATS susitarimuose įtvirtintos teisės normos neapibrėžia prekybos energetiniais produktais ar su jais susijusiomis paslaugomis (pavyzdžiui, tokių produktų ar išteklių tiekimu) kaip atskiros, savarakiškos teisinio reguliavimo srities, kuriai būtų nustatytos specialios taisyklės ar

---

„Russia’s Gas Sector: In Need of Liberalization in the Context of the Shale Gas Revolution and Energy Relations with the European Union“, *Journal of East-West Business* 18, 1 (2012): 60; Tomas Maltby, „European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism“, *Energy Policy*, 55 (2013): 439.

¹³⁸⁰ Kartu pastebėtina, jog ši iniciatyva nėra vertinama vienareikšmiškai, pavyzdžiui, dalis Rusijos Federacijos mokslininkų, tyrinėjusių „Trečiojo Energijos Paketo“ įgyvendinimo teisinius ir ekonominius aspektus kvestionuoja pačios ES supranacionalinę kompetenciją reglamentuoti tokius energetinius klausimus (pagal SESV nuostatas), taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad šiuo atveju ES vidaus teisinėmis priemonėmis bandoma reglamentuoti ekonominę veiklą, kuri yra tarptautinio pobūdžio ir neapsiriboja vien tik ES bei jos valstybių narių teritorija (pavyzdžiui, dujų transportavimas tarptautiniais vamzdynais), todėl taikant „Trečiąjį Energijos Paketą“ nėra tinkamai atsižvelgiama į reguliuojamos veiklos (visų pirma, susijusios su dujų transportavimu) specifinę prigimtį ir jai nesuteikiamas atskiras teisinis statusas, žr. Николай Юрьевич Кавешников, „Энергетическая безопасность и стратегия Могерини: выводы для России“, *Современная Европа* 1, 73 (2017): 26-27; Павел Александрович Сергеев, „Третий энергетический пакет и проблемы газообеспечения европейского Союза“, *Национальные интересы: приоритеты и безопасность* 37, 178 (2012): 57.

¹³⁸¹ Pagal šio principo vieną iš elementų (GATT susitarimo 3 str. 4 d. nuostatas) susitariančiosios šalies prekėms, importuotoms į kitos Susitariančiosios šalies teritoriją, yra taikomas ne mažiau palankus režimas, negu jau taikomas vietinės kilmės panašioms prekėms ne tik vietinių mokesčių ir rinkliavų (GATT susitarimo 4 str. 1 ir 2 d.), bet ir įstatymų, kitų teisės aktų bei reikalavimų, turinčių įtakos jų pardavimui, pasiūlai, pirkimui, transportavimui, paskirstymui ar panaudojimui, atžvilgiu; Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 18.

¹³⁸² Alexander Gusev and Kirsten Westphal, *Russian Energy Policies Revisited. Assessing the Impact of the Crisis in Ukraine on Russian Energy Policies and Specifying the Implications for German and EU Energy Policies* (Berlin: German Institute for International and Security Affairs, 2015), 17.

¹³⁸³ Tamara Perišin, *supra* note, 1068: 372.

nuostatų¹³⁸⁴. sektoriaus. Dėl šios priežasties ilgą laiką ir pačios PPO kompetencija spręsti su energetika susijusius prekybinius klausimus buvo kvestionuojama, išsakant nuomonę, jog prekyba energetiniais produktais „buvo bent jau *de facto* ir galbūt *de jure*, neįtraukta į GATT/PPO [teisės – *aut. past.*] aprėptį“¹³⁸⁵. Dr. A. Marhold vertinimu, tokią poziciją lėmė keletas aplinkybių: tai, jog pagrindiniai iškastinio kuro eksportuotojai nebuvo pradinėmis Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT) šalimis; įmonės, prekiaujančios iškastinio kuro rūšimis, pageidavo, kad ginčai dėl prekybos šiais produktais būtų sprendžiami ne pagal PPO taisykles (PPO ginčų nagrinėjimo tvarką); galiausiai valstybės energetinius produktus vertino kaip neatsinaujinančius gamtinius išteklius, o jų gavybą siejo su savo saugumo užtikrinimu bei akcentavo, jog abiem atvejais pagal PPO teisę bet koks akivaizdus *prima facie* GATT įsipareigojimų pažeidimas yra pateisinamas¹³⁸⁶. Kita vertus, tokią atskirų valstybių poziciją galima aiškinti ir istoriniu aspektu – tuo laikotarpiu, kai buvo deramasi dėl GATT taisyklių nustatymo, energetikos produktų prekybos liberalizavimas nebuvo laikomas politiniu prioritetu dėl to, kad tarptautinėje prekyboje šiais produktais dominavo tik kelios valstybinės tarptautinės bendrovės, vykdančios su energijos tiekimu susijusią ekonominę veiklą, nuo energijos gamybos iki jos paskirstymo galutiniams vartotojams. Be to, valstybės, kurios yra svarbiomis energetinių produktų importuotojos šiuo metu (pavyzdžiui, Rusija, Saudo Arabija ar Iranas), iš tiesų nebuvo GATT susitariančiosiomis šalys ir nebuvo atstovaujamos PPO jos steigimo metu¹³⁸⁷. Priešingai, būtent dėl strateginės energetinių produktų prigimties PPO lygiu paprastai buvo susilaikoma dėl su šių produktų tarptautinės prekybos reguliavimu susijusių nuostatų tiesioginiu įtvirtinimu, nes tai galėtų politizuoti derybas (dėl naujų PPO susitarimo ar valstybių stojimo į PPO)

¹³⁸⁴ Pavyzdžiui, pačiame GATT susitarimo tekste nėra įtvirtinta jokių nuostatų, kurios tiesiogiai būtų siejamos su tarptautine prekyba kuro produktais ir kitais energetiniais produktais, žr. Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, op. cit. Kita vertus, pastebėtina ir tai, jog tarptautinės prekybos (muitų) teisės šaltiniai nenumato ir išskirtinio teisinio reguliavimo režimo, kuris eliminuotų jų apmokestinimo muitais galimybę, taikymo, priešingai, pavyzdžiui, prekių tarifinių klasifikavimą reglamentuojančiuose šaltiniuose (ES Kombinuotoje nomenklatūroje, kuri tvirtinama remiantis PMO nustatoma Suderinta Sistema (SS)) energetinių produktų klasifikavimui yra skirtas 27 skyrius ir jo pozicijos bei subpozicijos.

¹³⁸⁵ Anna Marhold, „The World Trade Organization and Energy: Fuel for Debate“, *ESIL Reflections* 2, 8 (2013): 1-2.

¹³⁸⁶ Anna Marhold, *supra* note, 1385: 2. Akcentuotina, jog panašios nuomonės (kad prekybos energetiniais produktais reglamentavimui gali būti taikomas platus išimčių iš bendrųjų PPO teisės taisyklių sąrašas) laikosi ir atskiri Rusijos Federacijos autoriai, pavyzdžiui, A. V. Shyanov (2016). Šiuo klausimu papildomai autoriaus pastebėtina, jog GATT susitarimo XX straipsnio „g“ punktas numato bendrąją šio susitarimo nuostatų taikymo išimtį, kai taikomos priemonės yra „susijusios su senkančių gamtos išteklių *konservavimu* (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“ (nors ir nenurodo, kokiems konkreitiems ištekliams gali būti taikoma tokia išimtis), o pagal GATT susitarimo XXI straipsnio „b“ punktą negali būti draudžiama „šaliai imtis veiksmų, kuriuos ji laiko esant reikalingais esminiams jos saugumo interesams apginti“, kita vertus, šios nuostatos taikymas siejamas su veiksmais, vykdomais karo ar kitų kritinių tarptautinių situacijų atveju arba karinių formuočių aprūpinimu, taip pat su specifinėmis „skylančiomis medžiagomis“ (branduoliniomis medžiagomis). Dėl šios priežasties diskutuotina, ar specifinis prekybos energetiniais produktais (neįskaitant branduolinių medžiagų) reguliavimas, nesilaikant bendrųjų GATT nuostatų, iš tiesų gali būti pateisinamas įprastinėje situacijoje, kai valstybė nesusiduria su karinių veiksmų ar kritinių tarptautinių situacijų atveju, taip pat kai prekybos apribojimai nėra tiesiogiai susiję su būtinybe konservuoti tam tikrus išteklius (apriboti jų gavybą būtent dėl objektyvios išsaugojimo būtinybės). Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 18; taip pat žr. Алексей Владимирович Шиянов, „Международно-правовые основы применения торговых исключений в энергетическом секторе“, *Евразийский юридический журнал* 10 (2016): 81.

¹³⁸⁷ Žr. pvz. „Lamy calls for dialogue on trade and energy in the WTO (WTO News, 29 April 2013)“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 kovo 20 d., www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl279_e.htm.

ir sukurti nereikalingą įtampą tarp valstybių¹³⁸⁸. Apibendrinant šias tendencijas, autoriaus vertinimu, galima konstatuoti, jog istoriškai susiklosčiusi tarptautinės prekybos energetiniais produktais reguliavimo tradicija labiau buvo pagrįsta atskirų valstybių nacionaliniu lygiu priimamais individualiais sprendimais, o ne tarptautiniu lygiu suderintais principais ir taisyklėmis.

Kita vertus, pastaruoju metu ši situacija pradėjo keistis ir tai sąlygojo, jog PPO ginčų nagrinėjimo praktikoje buvo pripažinta PPO institucijų kompetencija nagrinėti atskirus su energijos gamyba ir energetinių produktų tiekimu/pardavimu susijusius klausimus¹³⁸⁹. Pavyzdžiui, dar prieš Rusijos Federacijai inicijuojant analizuojamą ginčą byloje *European Union — Certain Measures Relating to the Energy Sector* (2014), pati ES buvo ieškove byloje *DS412/DS426: WTO, Canada: Measures Relating to the Feed-in Tariff Program*, kurioje buvo ginčijamos Kanados taikytos priemonės, susijusios su vietinės kilmės atsinaujinančių energijos gavybos šaltinių naudojimo skatinimu¹³⁹⁰. Nors minėtoje byloje PPO Apeliacinis komitetetas tiesiogiai nepasisakė būtent dėl prekybos energetiniais kuro produktais (pavyzdžiui, tokiais kaip nafta, jos produktai ir gamtinės dujos ir nagrinėjo valstybės paramos atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimui teisėtumo klausimą), atkreiptinas dėmesys, jog minėto ginčo inicijavimas paskatino platesnes diskusijas ir teoriniu lygiu, jog pagrindinės PPO susitarimuose įtvirtintos taisyklės turėtų būti taikomos visoms prekybos formoms, įskaitant prekybą energetikos produktais ir paslaugomis¹³⁹¹. Be to, pozicija, jog pagal PPO susitarimus (*inter alia* GATT susitarimą) prekių, kurioms taikomi šie susitarimai sąvoka turi būti aiškinama plačiai, paprastai yra grindžiama ir kita PPO ginčų nagrinėjimo institucijų suformuota bendra praktika byloje *China – Measures Affecting Trading Rights and Distribution Services for Certain Publications and Audiovisual Entertainment Products* (2009)¹³⁹² ir bylose *Canada – Certain Measures Relating to Periodicals* (1997)¹³⁹³ bei *European Communities — Regime for the Importation, Sale, and*

¹³⁸⁸ Yulia Selivanova, „The WTO and Energy, WTO Rules and Agreements of Relevance to the Energy Sector, Trade and Sustainable Energy Series“, *ICTSD Program on Trade and Environment, International Centre for Trade and Sustainable Development* 11 (2007): 11–12.

¹³⁸⁹ Žr. Thomas Cottier, Garba Malumfashi, Sofya Matteotti-Berkutova, Olga Nartova, Joelle de Sèpibus and Sadeq Z. Bigdeli, „Energy in WTO Law and Policy“, in *The Prospects of International Trade Regulation: From Fragmentation to Coherence*, Thomas Cottier and Delimatisis Panagiotis (eds.) (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 211–212.

¹³⁹⁰ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje WTO, Canada: Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector & Canada: Measures Relating to the Feed-In Tariff Program, WT/DS412/AB/R and T/DS426/AB/R, *supra* note, 1201.

¹³⁹¹ Cottier Thomas, Matteotti-Berkutova Sofya and Nartova Olga, „Third Country Relations in EU Unbundling of Natural Gas Markets: The Gazprom Clause“ of Directive 2009/73 EC and WTO Law“, *NCCR Trade Regulation, Swiss National Centre of Competence in Research, Working Paper No 2010/06* (2010): 11; taip pat žr. Lothar Ehring, „Energy Transit“, in *Regulation of Energy in International Trade Law*, Yulia Selivanova (ed.) (Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2011), 58.

¹³⁹² PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje China – Measures Affecting Trading Rights and Distribution Services for Certain Publications and Audiovisual Entertainment Products (AB-2009-3), WT/DS363/AB/R, 09-6642. Priimta 2009 m. gruodžio 21 d.; 75, 169 punktas.

¹³⁹³ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Canada — Certain Measures Concerning Periodicals (AB-1997-2), WT/DS31/AB/R19, 97-2653. Priimta 1997 m. birželio 30 d.

Distribution of Bananas (1997)¹³⁹⁴. Nors kai kurių autorių (pvz. prof. R. Leal-Arcas ir kt.) nuomone¹³⁹⁵, tai leidžia konstatuoti, jog su energetika susijusių klausimų sprendimas visuomet pateko į pagrindinių tarptautinės prekybos teisės šaltinių (GATT susitarimo, kitų PPO teisės aktų) taikymo sritį, autoriaus vertinimu, galima pastebėti, jog, kita vertus, nė viena iš nurodytų PPO bylų tiesiogiai nebuvo susijusi nei su energijos išteklių, nei su energetinių produktų importo reguliavimu. Todėl, konkrečiai nagrinėjant tarptautinę prekybą tokiais energetiniais produktais kaip nafta ar dujos (kas ir yra Rusijos Federacijos ES atžvilgiu inicijuoto ginčo *European Union — Certain Measures Relating to the Energy Sector* (2014) objektu) šis klausimas PPO ginčų nagrinėjimo praktikoje nėra tiesiogiai išspręstas, juolabiau tuo aspektu kaip konkrečiai PPO susitarimų nuostatos turėtų veikti reguliuojant prekybą energetiniais produktais (pavyzdžiui, ar galimos išimties, ribojančios šių produktų importą motyvuojant tai energetinio saugumo užtikrinimu)¹³⁹⁶. Dėl šios priežasties bet koks teisinis precedentas, susijęs su bylos *European Union — Certain Measures Relating to the Energy Sector* (2014) išnagrinėjimu (kiek tai susiję su PPO teisės taikymo galimybe prekybai energetiniais produktais (ištekliais)) būtų labai svarbus tolesnei ES teisinio reguliavimo raidai, pavyzdžiui, vertinant Lietuvos Respublikai svarbių ES „Trečiojo Paketo“ priemonių teisėtumą. Be to, pastebėtina ir tai, jog nors Rusijos Federacija ir yra pagrindinė energetinių produktų eksportuotoja į ES, ji nėra vienintelė valstybė, kuri pastaruoju metu išreiškė nepasitenkinimą ES teisės normomis, taikomomis prekybos energetiniais produktais reguliavimui, pavyzdžiui, Argentina ir Indonezija taip pat inicijavo konsultacijų procedūras PPO dėl kai kurių ES taikomų priemonių šioje srityje, kurios riboja energetinių produktų importą¹³⁹⁷.

Atkreiptinas dėmesys, jog, kaip sutinka daugelis autorių¹³⁹⁸, teisinės pasekmės susijusios su PPO teisės taikymo energijos išteklių importui (arba eksportui) (GATT susitarimo I straipsnyje įtvirtinto didžiausio palankumo prekyboje principo, GATT susitarimo III straipsnio nuostatų dėl nacionalinio statuso režimo taikymo ar GATT susitarimo XI straipsnio nuostatų dėl tarifinių kvotų taikymo) galėtų būti itin sudėtingos ir daugialypės. Pavyzdžiui, tai galėtų nulemti ne tik tai, ar teisėtai energetiniams produktams yra taikomi

¹³⁹⁴ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *European Communities — Regime for the Importation, Sale, and Distribution of Bananas* (AB-1997-3), WT/DS27/AB/R, 97-3593, 94, *supra* note, 1301; 221 punktas.

¹³⁹⁵ Rafael Leal-Arcas, Costantino Grasso and Juan Alemany Ríos, „Multilateral, regional and bilateral energy trade governance. *Renewable Energy Law and Policy Review* 6, 1 (2015): 40.

¹³⁹⁶ Būtinybė užtikrinti ES ir atskirų jos valstybių narių energetinį saugumą yra minima kaip viena iš svarbiausių ES „Trečiojo Paketo“ priemonių priėmimo priežasčių, žr. pvz. Alexandra-Maria Bocse, „Transnational policy networks and the European Union's energy policy“, *Contemporary Politics* 21, 3 (2015): 302.

¹³⁹⁷ Tokių ginčų pavyzdžiais yra Argentinos ir Indonezijos inicijuoti ginčai dėl antidempingo muitų taikymo importuojamam biodyzelinui: žr. Apeliacinio komiteto ataskaitą byloje *European Union — Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Argentina*, WT/DS473, Priimta 2016 m. kovo 29 d.; taip pat žr. PPO bylą „DS480: European Union: Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Indonesia, Complainant: Indonesia (2014)“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 sausio 22 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds480_e.htm.

¹³⁹⁸ Rafael Leal-Arcas and Andrew Filis, „The fragmented governance of the global energy economy: a legal-institutional analysis“, *Journal of World Energy Law and Business* 6, 4 (2013): 20; Rafael Leal-Arcas and Ehab Abu Gosh, „Energy Trade as a Special Sector in the WTO: Unique Features, Unprecedented Challenges and Unresolved Issues“, *Indian Journal of International Economic Law* 6 (2014): 1-53.

importo muitai¹³⁹⁹, bet ir teisinį statusą nacionalinių programų (projektų), kuriomis (kuriais) siekiama užtikrinti energetikos rinkos nepriklausomumą ir energetinį saugumą (kaip ES „Trečiojo Paketo“ atveju), ar skatinamas vietinės kilmės atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimas¹⁴⁰⁰ (akcentuotina, jog tokio pobūdžio klausimai kilo ir jau nagrinėtoje byloje *European Union and Certain Member States: Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector* (2012) su Kinija¹⁴⁰¹) arba ribojamas strateginiu požiūriu svarbių energetinių išteklių eksportas (taikant eksporto apribojimus ar eksporto muitus)¹⁴⁰². Autoriaus vertinimu, akivaizdu, jog didesnis teisinis aiškumas šioje srityje galėtų būti pasiektas arba tiesiogiai įtvirtinant energetinių produktų prekybai aktualias nuostatas PPO susitarimuose arba dvišaliu lygiu sudaromuose preferenciniuose prekybos susitarimuose (pavyzdžiui, dėl valstybių įsipareigojimų atverti savo vidaus rinką užsienio kilmės energetinių produktų importui, išimčių taikymo ribojant jų importą/eksportą)¹⁴⁰³ arba suformavus nuoseklią PPO praktiką šiais klausimais. Akivaizdu, kad papildomi susitarimai PPO lygmeniu šiuo klausimu būtų sunkiai įmanomi, todėl būtų tikslinga plėtoti dialogą su Rusijos Federacija dvišaliu pagrindu, pagal Energijos Chartijos sutartį ar remiantis ES bei Rusijos Federacijos Bendradarbiavimo ir Partnerystės Susitarimo 65 straipsniu (taikant dvišalius ar konsultacinius išankstinius (ne PPO) ginčų sprendimo mechanizmus, pavyzdžiui, sudarant bendras komisijas ar komitetus ginčytiniams klausimams spręsti).

¹³⁹⁹ Paprastai importo muitų taikymas energetiniams produktams istoriniu požiūriu nesukeldavo tarpvalstybinių prekybinių ginčų, žr. pvz. Susan L. Sakmar, „Bringing Energy Trade into the WTO: the Historical Context, Current Status, and Potential Implications for the Middle East Region“, *Indiana International & Comparative Law Review* 18, 1 (2008): 96.

¹⁴⁰⁰ Žr. pvz. Rafael Leal-Arcas and Andrew Filis, „Legal Aspects of the Promotion of Renewable Energy within the EU and in Relation to the EU's Obligations in the WTO“ *Renewable Energy Law and Policy Review* 5, 1 (2014): 3-25; Rafael Leal-Arcas and Andrew Filis, „Certain legal aspects of the multilateral trade system and the promotion of renewable energy“, *Queen Mary School of Law Legal Studies Research Paper* 166 (2014): 1-37.

¹⁴⁰¹ PPO byla WTO, *European Union and Certain Member States: Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector*, Complainant: China (5 November 2012) DS452.

¹⁴⁰² Pavyzdžiui, kaip tokių akivaizdžių apribojimų pavyzdį galima paminėti JAV taikytą žalios naftos ir gamtinių dujų eksporto draudimą nustatytą remiantis 1975 m. Energetikos politikos ir apsaugos įstatymu (angl. *Energy Policy and Conservation Act*), kurio priėmimo teisinis pagrindas buvo siejamas su būtinybe pasirengti nepaprastosioms bei kritinėms situacijoms energetikos srityje. Kita vertus, ši JAV pozicija buvo kritikuojama ir dėl teisiųjų ir dėl ekonominių priežasčių, kas paskutiniu metu nulėmė jos pokyčius liberalizuojant energetinių produktų eksportą, žr. Gary Clyde Hufbauer, Allie E. Bagnall, and Julia Muir, „Liquefied Natural Gas Exports: An Opportunity for America“, *Peterson Institute for International Economics Policy Brief Number* 13 (2013) 13, 6: 18.

¹⁴⁰³ Pastebėtina, jog, pavyzdžiui, derybų procese su JAV dėl Transatlantinio prekybos ir investicijų partnerystės susitarimo sudarymo, išdėstydamas savo pradinę poziciją, ES išreiškė oficialiai išreiškė susirūpinimą dėl to, jog PPO teisės normos detalai nespėdžia klausimų, susijusių su tarptautine žaliavų ir energijos išteklių gamyba ir prekyba jais. Pavyzdžiui, ES tvirtino, kad nors PPO teisė įtvirtina griežtas bei aiškias bendrąsias taisykles dėl importo kliūčių pašalinimo, tačiau detalesnį taisyklių dėl eksporto kliūčių (kurios itin svarbios užtikrinant energetinių produktų tiekimą iš trečiųjų valstybių) taikymo nenustato. Žr. pvz. „EU-US Transatlantic Trade and Investment Partnership: Raw Materials and Energy: Initial EU Position Paper“, European Commission, žiūrėta 2018 kovo 25 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151624.pdf.

III.1.3. Indijos Respublikos atvejis

Nagrinėjant Indijos Respublikos ir ES tarptautinės prekybos tarifinių reguliavimo priemonių taikymo problemas galima konstatuoti, jog analizuojamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) esama tarptautinių prekybos ginčų tarp ES ir Indijos nagrinėjimo situacija labai skiriasi nuo kitų tiriamų BRICS regiono valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos). Šiuo aspektu pažymėtina, jog nagrinėjamu laikotarpiu Indijos Respublika buvo inicijavusi tik vieną prekybinį ginčą prieš ES (žr. 1 pav.), t. y. bylą *European Union and a Member State — Seizure of Generic Drugs in Transit (2010)*, kuri buvo užbaigta konsultacijų stadijoje ir nebuvo nagrinėjama PPO ginčų kolegijoje ar Apeliaciniame komitete. Akcentuotina ir tai, jog šis ginčas nebuvo tiesiogiai susijęs su į ES importuojamų prekių apmokestinimu muitais, tačiau jame buvo keliami klausimai dėl ES valstybių narių muitinės administracijos veiksmų sulaikant ES muitų teritorijoje Indijos kilmės prekes (generinius vaistus) dėl intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų ir tranzito laisvės aiškinimo.

Kita vertus, ankstesniu laikotarpiu nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2010 m. tarp Indijos Respublikos ir ES taikant PPO ginčų sprendimo procedūrą buvo pradėti nagrinėti net septyni ginčai¹⁴⁰⁴, iš kurių tris inicijavo Indijos Respublika¹⁴⁰⁵, o keturis – ES¹⁴⁰⁶. Didžioji dalis šiuo laikotarpiu Indijos inicijuotų bylų (*European Communities — Expiry Reviews of Anti-dumping and Countervailing Duties Imposed on Imports of PET from India (2008)*, *European Communities — Anti-Dumping Duties on Certain Flat Rolled Iron or Non-Alloy Steel Products from India (2004)*) buvo susijusios su ES taikomais antidempingo muitais Indijos Respublikos kilmės prekėms ir viena byla – dėl vienašališkų muitų lengvatų taikymo Indijos Respublikos kilmės prekėms pagal bendrųjų preferencijų (lengvatų) sistemą (*European Communities — Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries (2002)*). Kita vertus, šiuo laikotarpiu ES, pirmiausia, ginčijo Indijos taikomus vidaus mokesčius (akcizus) importuojamiems vyno produktams ir kitiems alkoholiniams gėrimams (bylos *India — Certain Taxes and Other Measures on Imported Wines and Spirits (2008)*, *India — Measures Affecting the Importation and Sale of Wines and Spirits from the European Communities (2006)*)¹⁴⁰⁷. Be to, byloje *India — Anti-Dumping Measures on Imports of Certain Products from the European Communities (2003)* ES kėlė klausimus ir dėl Indijos taikomų antidempingo muitų atitikties PPO teisei¹⁴⁰⁸. Galiausiai, minėtu laikotarpiu (iki

¹⁴⁰⁴ Atrikeptinas dėmesys j tai, jog nors minėtu laikotarpiu iš viso PPO buvo pradėtos septynios prekybinių ginčų tarp ES ir Indijos procedūros, tik šešios iš jų buvo tiesiogiai susijusios su tarifinių prekybos apribojimų (muitų) taikymu, žr. „World Trade Organization. Chronological list of disputes cases“, *supra* note, 1146.

¹⁴⁰⁵ Žr. PPO bylas *European Communities — Expiry Reviews of Anti-dumping and Countervailing Duties Imposed on Imports of PET from India (2008)*, *European Communities — Anti-Dumping Duties on Certain Flat Rolled Iron or Non-Alloy Steel Products from India (2004)*, *European Communities — Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries (2002)*.

¹⁴⁰⁶ Žr. PPO bylas *India — Certain Taxes and Other Measures on Imported Wines and Spirits (2008)*, *India — Measures Affecting the Importation and Sale of Wines and Spirits from the European Communities (2006)*, *India — Anti-Dumping Measures on Imports of Certain Products from the European Communities (2003)*, *India — Import Restrictions Maintained Under the Export and Import Policy 2002-2007 (2002)*.

¹⁴⁰⁷ *Ibid.*

¹⁴⁰⁸ Žr. PPO bylas *India — Certain Taxes and Other Measures on Imported Wines and Spirits (2008)*, *India — Measures Affecting the Importation and Sale of Wines and Spirits from the European Communities (2006)*, *India — Anti-Dumping*

2010 m. sausio 1 d.) ES buvo inicijavusi ir vieną ginčą dėl Indijos Respublikos 2002 – 2007 m. laikotarpiu taikomų netarifinių prekybos apribojimų, t. y. draudimų ar specialių sąlygų (pavyzdžiui, licencijų importuoti tam tikras prekes (žemės ūkio produkciją, farmacijos gaminius ir chemijos pramonės produktus, vaizduojamojo meno produkciją, pramonines prekes, viso 99 kategorijoms (pagal prekių tarifinio klasifikavimo sistemą) priskiriamus produktus)¹⁴⁰⁹.

Apibendrinant šiuos duomenis, galima konstatuoti, jog pusė (50 proc.) visų laikotarpiu nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2010 m. vykusių PPO nagrinėtų prekybinių ginčų tarp ES ir Indijos Respublikos dėl tarifinių prekybos apribojimų buvo susiję su prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymu, o likusi dalis (33 proc. atvejų) dėl kitų importo vidaus mokesčių taikymo (bylos dėl į Indiją importuotų ES kilmės alkoholinių gėrimų apmokestinimo vidaus mokesčiais¹⁴¹⁰) ir dėl ES taikomos bendrųjų preferencijų (muitų lengvatų) sistemos (viena byla¹⁴¹¹). Akcentuotina, jog kvestionuojant ES taikytą teisinį reguliavimą buvo keliami klausimai išimtinai tik dėl prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymo ES ir dėl jos nustatytos bendrųjų preferencijų (muitų lengvatų) sistemos. Dėl šios priežasties galima konstatuoti, jog nors tradiciškai ES ir Indijos prekybiniuose santykiuose ir jų teisinio reguliavimo problematikoje pirmąjį XXI a. dešimtmetį dominavo prekybos apsaugos priemonių teisėtumo ir pagrįstumo klausimai, aktualiu tiriamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) ši problematika PPO lygmeniu nebeatsispindi ir iškyla visiškai nauji klausimai susiję su intelektinės nuosavybės teisių apsauga muitinėje ir PPO teisėje (*inter alia* GATT susitarimo V str.¹⁴¹²) įtvirtintos prekių tranzito laisvės užtikrinimu ES muitų teritorijoje. Svarbu pažymėti ir tai, jog visi, išskyrus vieną¹⁴¹³, tarp Indijos ir ES kilę prekybiniai ginčai tiek aktualiu tiriamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.), tiek ir ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu (nuo 2000 – 2010 m.) buvo išspręsti taikiu būdu (konsultacijomis), nepriimant PPO kolegijos ar Apeliacinio komiteto sprendimo.

Kuo galima paaiškinti šias tendencijas ir kokios išvados seka iš aktualiu tiriamuoju laikotarpiu byloje *European Union and a Member State — Seizure of Generic Drugs in Transit (2010)* keltų klausimų? Šiuo požiūriu būtina atsižvelgti į keletą aplinkybių. Visų pirma, nors, kaip pastebi atskiri autoriai (S. Chakrabarti) Indijos tarptautinės prekybos politika be daugiašalio lygmens, pagrįsto naryste PPO, tradiciškai buvo orientuota į dvišalių tarptautinių prekybos santykių plėtotę regioniniu (Pietų Azijos šalių) lygmeniu (sudarytos laisvosios prekybos sutartys su Nepal, Butanu, Šri Lanka)¹⁴¹⁴. Kita vertus, nuo XXI a. pirmojo dešimtmečio vidurio išryškėjo kiti Indijos tarptautinės prekybos prioritetai, įtraukiant ne vien tik glaudesnę regioninę bendradarbiavimą (Pietų Azijos laisvosios prekybos zonos

---

Measures on Imports of Certain Products from the European Communities (2003), India — Import Restrictions Maintained Under the Export and Import Policy 2002-2007 (2002).

¹⁴⁰⁹ Žr. PPO bylą *India — Import Restrictions Maintained Under the Export and Import Policy 2002-2007 (2002)*.

¹⁴¹⁰ Žr. PPO bylą *India — Certain Taxes and Other Measures on Imported Wines and Spirits (2008); India — Measures Affecting the Importation and Sale of Wines and Spirits from the European Communities (2006)*.

¹⁴¹¹ Žr. PPO bylą *European Communities — Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries (2002)*.

¹⁴¹² Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 18.

¹⁴¹³ Byla *European Communities — Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries (2002)*, *op. cit.*

¹⁴¹⁴ Shantanu Chakrabarti, „India's Regional Policy Making in Post Cold War Setting“, *Societal Studies* 4, 2 (2012): 408, 418.

(angl. SAFTA; South Asia Free Trade Area) apimančios Indiją, Nepalą, Šri Lanką, Bangladešą, Butaną ir Maldyvus, įsteigimas nuo 2006 m.), bet ir dvišalių tarptautinės prekybos ryšių su kitomis ekonominiu požiūriu itin svarbiomis prekybos partnerėmis (Kinija, JAV, ES) tolesnį vystymą¹⁴¹⁵. Akcentuotina, jog dar 2006 m. buvo aptartos bendrosios laisvosios prekybos sutarties tarp Indijos Respublikos ir ES sąlygos¹⁴¹⁶ ir 2007 m. ES ir Indijos Respublika pradėjo iki šiol tebesitęsiančias derybas dėl laisvosios prekybos sutarties sudarymo, kurioje buvo siekiama nustatyti preferencinį (lengvatinį) tarptautinės prekybos režimą panaikinant didžiąją dalį tarifinių prekybos apribojimų¹⁴¹⁷. Atsižvelgiant į tai, galima konstatuoti, jog ši aplinkybė sąlygojo tai, kad nuo 2006 m. daugumą egzistuojančių tarptautinės prekybos tarp Indijos ir ES problemų buvo siekiama išspręsti būtent dvišaliu lygmeniu (laisvosios prekybos sutarties pagalba) ir tai gali būti siejama su ženkliu tarptautinės prekybos ginčų PPO lygmeniu sumažėjimu. Pavyzdžiui, jei per šešerius metus nuo 2000 m. iki 2006 m. (imtinai) PPO buvo pradėti penki ginčai tarp Indijos Respublikos ir ES, tai per ilgesnį dešimties metų laikotarpį nuo 2007 m. iki dabar (2017 m.) PPO buvo inicijuotos tik trys tokių ginčų procedūros¹⁴¹⁸. Kita vertus, kyla grėsmė, kad tebesitęsiančios Indijos Respublikos ir ES derybos, kurioje esminio progreso pastaraisiais metais nepasiekta¹⁴¹⁹, gali sąlygoti naujų ginčų atsiradimą artimiausioje ateityje, nes taikant tarptautinės prekybos tarifinio reguliavimo priemones išlieka probleminių sričių, tokių kaip šiuo metu ir toliau taikomi aukšti muitų tarifai prekybai automobiliais, žemės ūkio ir maisto produktais, Indijos Respublikos kilmės farmacijos produktų patekimo į ES rinką ar jų tranzito per ES muitų teritoriją ribojimai¹⁴²⁰. Be to, pastebėtina, jog didesnio prekybinių santykių liberalizavimo progreso nebuvo pasiekta ir prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymo srityje, ypač, vertinant paskutiniųjų tiriamo laikotarpio metų patirtį. Pavyzdžiui, jei ES nuo 1995 m. iki 2012 m. Indijos Respublikos atžvilgiu pradėjo 50 antidempingo tyrimų (vidutiniškai daugiau kaip po du tyrimus per metus), tai vien laikotarpiu nuo 2012 iki 2016 m. šis ankstesnis skaičius išaugo iki 62 tyrimų, t. y. vidutiniškai buvo pradedama net po 4 tyrimus per metus¹⁴²¹. Taigi, akivaizdu, jog ši naujausia tendencija ir vis dažnesnis prekybos apsaugos priemonių taikymas (ir jų taikymo inicijavimas ES) artimiausioje ateityje gali

¹⁴¹⁵ Nishith Desai, „International Trade Law: The Indian Perspective“, *International Journal of Legal Information* 36 (2008): 361-362.

¹⁴¹⁶ Žr. „Trade Policy>Countries and regions>India“, European Commission, *supra* note, 824.

¹⁴¹⁷ Chaisse, J., Chakraborty, D., Nag, B., „The Three-Pronged Strategy of India's Preferential Trade Policy“, *Connecticut Journal of International Law* 26 (2010-2011): 420-421.

¹⁴¹⁸ žr. „World Trade Organization. Chronological list of disputes cases“, *supra* note, 1146.

¹⁴¹⁹ James J. Nedumpara, Development Space In India's Trade And Investment Agreements: A Fresh Look, *Indian Journal of International Economic Law* 6 (2012), 6: 154-155

¹⁴²⁰ Geethanjali Nataraj, „India-EU FTA: problems and future prospects“, *World Commerce Review* 3 (2015): 5-6; Grzegorz Mazur, „EU-India Bilateral Trade and Investment Agreement – Stumbling Blocks on the Way to Consensus“, *Research Papers of Wrocław University of Economics* 443 (2016): 60; Saulius Katuoka ir Gediminas Valantiejus, „The International Trade Between the EU and India Under the Conditions of Globalization: a Case Study of Practical Regulatory Problems in the EU and Individual Member States“, *Globalization and its Socio-Economic Consequences: 17th International Scientific Conference Proceedings VI*, 1 (2017): 2786. Taip pat žr. šiuo klausimu monografijos II.3.4 poskyrį.

¹⁴²¹ „Statistics on anti-dumping. Anti-dumping Initiations: Reporting Member vs Exporter 01/01/1995 – 30/06/2016“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 sausio 1 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/AD_InitiationsRepMemVsExp Cty.pdf.

sukelti ir naujų prekybinių ginčų (Indijos Respublikos iniciatyva) būtent dėl ES nustatomų antidempingo muitų teisėtumo ir pagrįstumo¹⁴²²

Antra, nors ankstesniu laikotarpiu (2000 – 2010 m.) PPO tarp Indijos ir ES buvo inicijuotos net trys bylos¹⁴²³ dėl prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymo (dvi Indijos ir viena ES iniciatyva), aktualiu nagrinėjamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d. iki 2019 m. gruodžio 31 d.) tokių ginčų vis tik nebuvo identifikuota. Tai galima paaiškinti ne tik tuo, jog tarp ES ir Indijos buvo pradėtos derybos dėl tarptautinės prekybos liberalizavimo ir laisvosios prekybos sutarties sudarymo, bet ir kitomis aplinkybėmis. Pirmiausiai, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog nors Indija tarptautiniu mastu yra laikytina valstybe, kuri nuo PPO įsteigimo momento (1995 m.) yra pradėjusi daugiausiai prekybos apsaugos (antidempingo) tyrimų (daugiau negu bet kuri kita PPO valstybė narė)¹⁴²⁴. Kita vertus, daugiausia Indijos antidempingo tyrimų iki 2010 m. buvo pradėdama ne prie ES, bet prieš Kinijos kilmės prekes (22,3 proc.), kai tuo tarpu prieš ES prekes šiuo laikotarpiu buvo pradėta tik 7,4 proc. Indijos antidempingo tyrimų¹⁴²⁵. Savo ruožtu, tarp ES pradėdama antidempingo tyrimų per 1995 – 2010 m. laikotarpį tyrimai dėl Indijos kilmės prekių taip pat nepateko tarp pagrindinės antidempingo tyrimų grupės (daugiausia tyrimų taip pat pradėta prieš Kinijos kilmės prekes)¹⁴²⁶. Šiuo aspektu atskiri autoriai (M. Wu) pažymi, jog iš esmės pagrindiniai Indijos prekybos partneriai, tokie kaip JAV ir ES, tradiciškai (istoriniu požiūriu) nevertino Indijos taikomo prekybos apsaugos priemonių (antidempingo) reguliavimo režimo kaip probleminio ar pažeidžiančio esminius tarptautinius išipareigojimus pagal PPO teisę¹⁴²⁷. Dėl šios priežasties iki 2010 m. ES nurodytoje srityje neveikė itin aktyviai¹⁴²⁸ šiuo klausimu inicijavo tik vieną ginčą PPO dėl Indijos taikomų antidempingo muitų¹⁴²⁹, kuris buvo išspręstas šalių konsultacijomis. Kaip jau buvo minėta, Indija savo ruožtu buvo pradėjusi dvi bylas PPO dėl ES taikomų prekybos apsaugos priemonių, tačiau, kaip pastebima teisės doktrinoje, bent viena iš jų – *European Communities – Expiry Reviews on Antidumping and Countervailing Duties Imposed on Imports of PET from India (2008)*¹⁴³⁰ – didesnės praktinės reikšmės neturėjo dėl pavėluoto Indijos kreipimosi (ginčas incijuotas jau pasibaigus ginčijamos priemonės – prekybos apsaugos

¹⁴²² Geethanjali Nataraj, *supra* note, 1420, 4.

¹⁴²³ Žr. PPO bylas *European Communities — Expiry Reviews of Anti-dumping and Countervailing Duties Imposed on Imports of PET from India (2008)*, *European Communities — Anti-Dumping Duties on Certain Flat Rolled Iron or Non-Alloy Steel Products from India (2004)*, *India — Anti-Dumping Measures on Imports of Certain Products from the European Communities (2003)*.

¹⁴²⁴ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 231; James J. Nedumpara, *supra* note, 1419: 99.

¹⁴²⁵ Juozas Radžiukynas ir kt., *op. cit.*, 231-232.

¹⁴²⁶ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 232.

¹⁴²⁷ Mark Wu, *supra* note, 1205: 122.

¹⁴²⁸ Satom Taira, Tara Hamda and Naofumi Makino, „India“, in *Anti-Dumping Laws and Practices of New Users*, Junji Nakagawa (ed.) (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 165, 198.

¹⁴²⁹ *India – Anti-Dumping Measures on Imports of Certain Products From the European Communities (2003)*.

¹⁴³⁰ *Byla European Communities — Anti-Dumping Duties on Certain Flat Rolled Iron or Non-Alloy Steel Products from India (2004)*.

muitų – galiojimui ir po to, kai klausimas dėl jų peržiūrėjimo jau buvo išspręstas¹⁴³¹). Be to, Indijos prekybos apsaugos priemonių taikymo aktyvumas itin sumažėjo po 2012 m., pavyzdžiui, jei nuo 1995 m. iki 2012 m. Indija ES atžvilgiu buvo inicijavusi 34 tyrimus (vidutiniškai po du tyrimus per metus), tai laikotarpiu nuo 2012 m. iki 2016 m. Indija inicijavo tik tris naujus tyrimus (po vieną tyrimą per metus)¹⁴³². Akivaizdu, jog tuo taip pat iš dalies galima paaiškinti naujų PPO lygmeniu sprestų ginčų dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo neinicijavimą (ES reikalavimu) būtent analizuojamu laikotarpiu, t. y. 2010 – 2017 metais.

Trečia, kiti praeito lyginamojo laikotarpio (2000 – 2010 m.) PPO inicijuoti ginčai (*India — Certain Taxes and Other Measures on Imported Wines and Spirits* (2008)¹⁴³³; *India — Measures Affecting the Importation and Sale of Wines and Spirits from the European Communities* (2006)¹⁴³⁴) buvo susiję ne tiesiogiai su muitų, bet kitų importo mokesčių (akcizų) taikymu Indijoje iš ES importuojamam vynui ir kitiems alkoholiniams gėrimams. Šiais atvejais buvo keliamas klausimas dėl pažeidimo nacionalinio statuso režimo principo, draudžiančio diskriminaciją importuojamoms ir vietos gamintojų prekėms, taikant importuotoms prekėms didesnius vidaus mokesčius ar rinkliavas¹⁴³⁵. Kaip pastebi atskiri autoriai¹⁴³⁶ ir kaip galima konstatuoti remiantis minėtų PPO ginčų pavyzdžiu, taikant šį principą Indijos teisinio reguliavimo praktikoje iškilo tam tikrų teisinių problemų, kurias, visų pirma, sąlygojo Indijos Respublikos teritorinė struktūra ir federacinis jos pobūdis. Pavyzdžiui, Indijos Respublikos Konstitucijos 256 straipsnio 3 dalis suteikė teisę mokesčių klausimus reglamentuoti tiek federalinei valdžiai tiek ir valstijų vyriausybėms¹⁴³⁷. Dėl šios priežasties ilgą laiką federalinės valdžios nustatomi akcizo mokesčiai importuojamoms prekėms buvo taikomi neatsižvelgiant į papildomus šalies viduje valstijų nustatytus ir apskaičiuojamus vidaus mokesčius (akcizus) į jas importuojamam vynui ir kitiems alkoholiniams gėrimams, kas, ES ir kitų suinteresuotų valstybių požiūriu, buvo vertinama kaip PPO teisės pažeidimas¹⁴³⁸. Konstatuotina, jog vėlesniu aktualiu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) tokio pobūdžio ginčų PPO lygmeniu nekilo ir tai galima paaiškinti dar nuo 2007 m. Indijos Respublikoje

¹⁴³¹ James J. Nedumpara, „Naming, Shaming and Filing“: Harnessing Indian Capace For WTO Dispute Settlement“, *Trade, Law and Development* 5 (2013): 103.

¹⁴³² „Statistics on anti-dumping. Anti-dumping Initiations: Reporting Member vs Exporter 01/01/1995 – 30/06/2016“, *supra* note, 1421.

¹⁴³³ PPO byla DS380: *India — Certain Taxes and Other Measures on Imported Wines and Spirits*.

¹⁴³⁴ PPO byla DS352: *India — Measures Affecting the Importation and Sale of Wines and Spirits from the European Communities*.

¹⁴³⁵ Analogiško pobūdžio ginčus Indijos atžvilgiu buvo inicijavusios ir JAV, žr. PPO bylą „India-Additional and Extra-Additional Duties on Imports From the United States (2008)“, World Trade Organization, žiūrėta 2017 spalio 15 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds360_e.htm.

¹⁴³⁶ James J. Nedumpara, *supra* note, 1431.

¹⁴³⁷ „The Constitution of India (As on the 9th November, 2015)“, Government of India Ministry of Law and Justice (Legislative Department), žiūrėta 2017 rugpjūčio 8 d., <http://lawmin.nic.in/olwing/coi/coi-english/coi-4March2016.pdf>.

¹⁴³⁸ Frieder Roessler, „India- Additional and Extra-Additional Duties on Imports from the United States“, *World Trade Review* 9, 1 (2010): 265-272.

vykdyta¹⁴³⁹ bei 2016 m. baigta¹⁴⁴⁰ netiesioginių mokesčių reforma praktiškai įvedant bendrą vieningą prekių ir paslaugų mokestį (angl. *Goods and Services Tax; GST*) visoje šalyje ir panaikinant skirtingą apmokestinimo reglamentavimą federaliniu ir valstijų lygmeniu (mokesčio sistema faktiškai pradėjo funkcionuoti 2017 m.¹⁴⁴¹).

Ketvirta, praeitu lyginamuoju laikotarpiu (2000 – 2010 m.), vienoje iš PPO inicijuotų bylų (*European Communities — Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries* (2002)) Indija sėkmingai ginčijo ir tuo metu ES nustatytą bendrųjų preferencijų (vienašališkų muitų lengvatų) režimą, kuris atskiroms Indijos prekėms yra taikomas ir šiuo metu¹⁴⁴². Vienas iš pagrindinių šioje byloje keliamų klausimų buvo tas ar ginčo inicijavimo metu ES dvylikai valstybių taikytos papildomos vienašališkos muitų tarifų lengvatos pagal ES bendrųjų preferencijų sistemą nepažeidė. Akcentuotina, jog šio ginčo inicijavimo metu ES nustatytos vienašališkos muitų tarifų lengvatos išskiriant tik dvylika besivystančių valstybių ir neįtraukiant Indijos, buvo susietos su aplinkybe, jog šios valstybės susiduria su papildomais sunkumais dėl narkotinių medžiagų gamybos ir platinimo. Kita vertus, aiškindamas GATT susitarimo 1 straipsnio 1 dalies nuostatas dėl didžiausio palankumo prekyboje principą ir GATT susitariančių šalių 1979 m. lapkričio 28 d. priimtą sprendimą L/4903, kuriuo leidžiama nukrypti nuo didžiausio palankumo (nediskriminavimo) režimo besivystančių šalių naudai (Sprendimo 2 dalies „a“ punktą)¹⁴⁴³, PPO Apeliacinis komitetas šioje byloje priimtoje ataskaitoje papildomai nurodė, jog išankstiniai kriterijai dėl muitų tarifų lengvatų taikymo pagal bendrųjų preferencijų sistemą turi būti objektyvūs bei visoms besivystančioms valstybėms turėtų būti sudaryta galimybė juos atitikti (įgyvendinti)¹⁴⁴⁴. Toks PPO sprendimai istoriniu aspektu turėjo didelės reikšmės tolesnei ES Bendrųjų preferencijų sistemos teisei raidai. Galima konstatuoti, jog nuo 2006 m. bendrųjų preferencijų sistema ES buvo reformuojama susiejant ją tik su objektyviais ekonominiais kriterijais bei tvaraus vystymosi ir gero valdymo reikalavimų įgyvendinimu, atsisakant išankstinių nuostatų dėl tam tikrų valstybių specialaus statuso¹⁴⁴⁵. Atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, jog dėl šios priežasties panašaus pobūdžio ginčų tarp Indijos Respublikos ir ES vėlesniais metais nekilo, nors Indijos Respublikos,

¹⁴³⁹ Sriram P. Govind, „Goods and Services Tax: Will the Proposed Indirect Tax Reform Change Business and Tax Dynamics in India“, *NUJS Law Review* 4, 4 (2011): 625.

¹⁴⁴⁰ „Cabinet approves creation of GST Council and its Secretariat; First Meeting of the GST Council to be held on 22nd and 23rd September, 2016 in national Capital“, Press Information Bureau Government of India, New Delhi, September 12, 2016, žiūrėta 2017 liepos 1 d., http://finmin.nic.in/press_room/2016/Cab_approved_GSTCouncil.pdf.

¹⁴⁴¹ „The Central Goods and Services Tax Act“, The Gazette of India 12 (2017), žiūrėta 2017 gruodžio 28 d., <http://gstcouncil.gov.in/sites/default/files/CGST.pdf>.

¹⁴⁴² „Trade Policy>Countries and regions>India“, European Commission, *supra* note, 824.

¹⁴⁴³ Pažymėtina, jog šis sprendimas, kaip GATT susitarimo 1994 m. redakcijos dalis, yra taikomas ir šiuo metu, žr. „Legal Texts. Differential and more favourable treatment reciprocity and fuller participation of developing countries. Decision of 28 November 1979 (L/4903)“, World Trade Organization, žiūrėta 2016 sausio 5 d., https://www.wto.org/English/docs_e/legal_e/enabling1979_e.htm.

¹⁴⁴⁴ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *European Communities – Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries*, *supra* note, 870.

¹⁴⁴⁵ „Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui ir Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui KOM (2004) 461“, *supra* note, 876; taip pat žr. 2005 m. birželio 27 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 980/2005 „Dėl bendrųjų tarifų lengvatų sistemos taikymo“, *Official Journal* L 169 (2005) ir 2008 m. liepos 22 d. Tarybos reglamentą Nr. 732/2008, *supra* note, 872.

kaip besivystančios šalies statusą turinti valstybė, visuomet naudojosi (ir šiuo metu naudoja) lengvatinių muitų tarifų režimu pagal bendrųjų preferencijų sistemą¹⁴⁴⁶.

Apžvelgtos priežastys ir aplinkybės (prekybos apsaugos priemonių taikymo intensyvumo pokyčiai, Indijos vykdyta netiesioginių vidaus mokesčių sistemos ir ES bendrųjų preferencijų sistemos reforma, galiausiai 2007 m. prasidėjusios ES ir Indijos Respublikos derybos dėl laisvosios prekybos sutarties sudarymo) lėmė, kad nuo 2010 m., t. y. aktualiu tiriamuoju laikotarpiu tarptautinės prekybos santykių tarp ES ir Indijos Respublikos reglamentavime iškilo kitos teisinės problemos. Jos buvo susijusios su ne vien tik tiesiogiai su muitų taikymo ar apskaičiavimo klausimais, bet ir su muitinių vaidmeniu stabdant tarptautinį galimai suklastotų prekių judėjimą, t. y. su intelektinės nuosavybės tarptautiniame versle ir tarptautinėje prekyboje apsauga¹⁴⁴⁷. Šis aspektas muitinės veikloje pastaruoju metu tampa itin svarbus, kadangi, kaip pastebi daugelis autorių¹⁴⁴⁸, šiuolaikinėmis sąlygomis tiek ES, tiek ir kitose pasaulio valstybėse keičiasi pati muitinės veiklos teisinė prigimtis ir jos vaidmuo. Muitinė nebelaikoma vien tik mokesčius administruojančia institucija, bet, visų pirma, kontrolės ir teisėsaugos institucija, užtikrinančia rinkos ir visuomenės saugumą, kuri šią funkciją įgyvendina ir vykdydama intelektinės nuosavybės apsaugą, sulaikydamos ir užkirsdamos kelią patekti į rinką prekėms, pagamintoms pažeidžiant intelektinės nuosavybės teises¹⁴⁴⁹.

Taigi pagrindinis klausimas, keltas tiriamo laikotarpio byloje *European Union and a Member State — Seizure of Generic Drugs in Transit (2010)* buvo susijęs jau su ES vykdoma prekių, kurios gabenamos išorinio tranzito procedūra, intelektinės nuosavybės teisių kontrole. Pavyzdžiui, vadovaujantis 2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 608/2013 dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo nuostatomis (11 straipsnis)¹⁴⁵⁰ muitinė, įtardama, kad prekės pagamintos pažeidžiant intelektinės nuosavybės teisių savininko teises, gali jas sulaikyti savo iniciatyva (*ex officio*) ir vadovaudamasi galiojančiu teisių subjekto prašymu; be to, muitinei netgi suteikiama teisė sunaikinti tokias prekes reglamente nustatyta tvarka (analogiškos nuostatos buvo įtvirtintos ir ginčo teisinių santykių atsiradimo metu galiojusiame ES Tarybos Reglamente Nr. 1383/2003¹⁴⁵¹). Akcentuotina, jog prekių išorinio tranzito muitinės procedūra SMK (226 str.)¹⁴⁵² suprantama kaip prekių, kurios neskirtos ES vidaus rinkai, judėjimas iš vieno taško esančio Sąjungos muitų teritorijoje, iki kito Sąjungos muitų teritorijos taško

¹⁴⁴⁶ Žr. „List of countries benefiting from the standard GSP arrangement“, European Commission, žiūrėta 2018 kovo 6 d., <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/155841.htm>.

¹⁴⁴⁷ Žr. *PPO bylą European Union and a Member State — Seizure of Generic Drugs in Transit (2010)*.

¹⁴⁴⁸ David Widdowson, *supra* note, 25: 31-32; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 31-32; Hans-Michael Wolfgang and Kerstin Harden, *supra* note, 32: 4.

¹⁴⁴⁹ Žr. šiuo klausimu plačiau Alfonsas Laurinavičius, *Intelektinės nuosavybės apsauga tarptautinėje prekyboje*, *supra* note, 602.

¹⁴⁵⁰ „2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 608/2013 dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003“, *Official Journal*, L 181 (2013).

¹⁴⁵¹ 2003 m. liepos 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003 dėl muitinės veiksmų, atliekamų su prekėmis, kurios, kaip įtariama, pagamintos pažeidžiant tam tikras intelektinės nuosavybės teises, ir priemonių, kurių turi būti imamasi prekių atžvilgiu nustačius, kad jos pagamintos pažeidžiant tokias teises, *Official Journal*, L 196 (2003).

¹⁴⁵² „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24. Pastebėtina, kad analogiškai išorinis tranzitas buvo apibrėžiamas ir Bendrijos muitinės

turint tikslą kirsti ES išorinę sieną ir patekti į valstybės ne ES narės muitų teritoriją. Kita vertus, tiek šiuo metu galiojantys ES teisės aktai (ES Tarybos Reglamento Nr. 608/2013¹⁴⁵³ 1 straipsnio „b“ punktas bei SMK 140 straipsnis, 141 straipsnio 2 dalis ir 267 straipsnis), tiek ir anksčiau galioję teisės šaltiniai leidžia(-o) muitinei kontroliuoti ir pririnkus sulaikyti tranzitu gabenamas ir ES perkraunamas prekes, aptiktas tikrinant įvežamas arba išvežamas iš Sąjungos muitinės teritorijos prekių siuntas¹⁴⁵⁴. Tokiu būdu ES muitų teisės aktuose tranzitu gabenamos prekės iš esmės buvo pripažintos teisėtu muitinės kontrolės objektu¹⁴⁵⁵, nors ESTT jurisprudencija šiuo klausimu nebuvo visiškai nuosekli¹⁴⁵⁶ (tik naujausioje ESTT praktikoje yra išaiškinta, jog kontrolės priemonės gali būti taikomos tik tais atvejais, kai nustatoma, kad tranzitu gabenamos prekės galimai bus nukreipiamos į ES vidaus rinką ir tą patvirtina specifinės aplinkybės)¹⁴⁵⁷. Kita vertus, akivaizdu, jog tokios ES teisės nuostatos sukelia potencialų konfliktą su PPO teisės nuostatomis. Kaip nurodo daugelis teisės doktrinos atstovų, analizavusių šiuos klausimus,¹⁴⁵⁸ ir kaip seka iš lingvistinės minėtų PPO susitarimų nuostatų konstrukcijos (ypač atkreipiant dėmesį į GATT susitarimo V straipsnį („Tranzito laisvė“)¹⁴⁵⁹ bei TRIPS susitarimo 51 straipsnį, kuris nustato išimtį dėl intelektinės nuosavybės teisių apsaugos procedūrų taikymo muitinėje¹⁴⁶⁰, PPO valstybės narės nepri-

kodekse (1992), žr. 91 straipsnį; „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

¹⁴⁵³ „2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 608/2013 dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003“, op. cit.

¹⁴⁵⁴ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, op. cit. Panašios nuostatos buvo įtvirtintos ir anksčiau galiojusiame Bendrijos muitinės kodekso (1992) 37 ir 183 straipsniuose, žr. „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentą Nr. 2913/92/EEB, nustatantį Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

¹⁴⁵⁵ Annette Kur, *supra* note, 125: 34; Laurent Ruessmann and Francesca S. Condello, „The CJEU Judgment in Nokia and Philips Clarifies the Customs Detention of Goods Suspected of Infringing Intellectual Property Rights“, *Global Trade and Customs Journal* 7, 4 (2012): 187.

¹⁴⁵⁶ Atkreiptinas dėmesys, jog nors byloje C-383/98 ir C-60/02 TT nurodė, kad tranzito procedūra gali turėti poveikį vidaus rinkai, nes susidarą palankios sąlygos atsirasti muitinės apgalei, byloje C-115/02 buvo padaryta priešinga išvada – tranzitas nėra siejamas su prekių pateikimu į rinką ir todėl neturi įtakos konkrečioms prekės ženklo savininko teisėms. Žr. TT bylas C-383/98, The Polo/Lauren Co. LP v. PT. Dwidua Langgeng Pratama International Freight Forwarders, 2000 E.C.R. I-02519, 34 punktas; C-60/02, Montres Rolex S.A. and Others, 2004 E.C.R. I-00651; C-115/02, Admin. des douanes et droits indirects v. Rioglass SA and Transremar SL, 2003 E.C.R. I-12705, 45 punktas.

¹⁴⁵⁷ Byla C-281/05, Montex Holdings Ltd v. Diesel SpA, 2006 E.C.R. I-10881, 34 punktas; sujungtos bylos C-446 & 495/09, Koninklijke Philips Elecs. NV v. Lucheng Meijing Indus. Co. Ltd ir C-495/09, Nokia Corporation v. Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs, 2011 E.C.R. I-12435. Atkreiptinas dėmesys, jog plačiau ši praktika ir jos teisinė reikšmė aptariama monografijos III.2.1 poskyryje.

¹⁴⁵⁸ Zhang Naigen, „Goods in Transit: Enforcement of IP Rights by Customs Officers“, *Asia Pacific Law Review* 20, 2 (2012): 257; Rochelle Dreyfuss and Susy Frankel, „From Incentive to Commodity to Asset: How International Law is Reconceptualizing Intellectual Property“, *Michigan Journal of International Law* 36 (2014/2015): 595; Bryan Mercurio, „Seizing Pharmaceuticals in Transit: Analysing the WTO Dispute that wasn't“, *International and Comparative Law Quarterly* 389 (2012): 404.

¹⁴⁵⁹ Kaip numato šio susitarimo V straipsnio 2 dalis „vežimui tranzitu per kiekvienos Susitariančiosios šalies teritoriją suteikiama tranzito laisvė tarptautiniam tranzitui patogiausiais maršrutais. [...] Nėra daromos jokios išimties [...] dėl visų aplinkybių, susijusių su prekių, laivo arba kitų transporto priemonių nuosavybe“, žr. „Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 10.

¹⁴⁶⁰ „neturi būti privaloma taikyti tokią tvarką prekių importui, kurį į kitos šalies rinką pateikia teisių turėtojas arba tai vyksta su jo sutikimu, arba tranzitu keliaujančioms prekėms“ (*aut. past.* – oficialus vertimas į lietuvių kalbą); „Pasaulio Prekybos Organizijos steigimo sutarties 1C priedas. Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba“, *Valstybės žinios* 46, 1620 (2001).

valo taikyti pasienio kontrolės priemonių muitinėse siekdamas užtikrinti tranzitu per jų teritoriją gabenamų prekių intelektinės nuosavybės teisių apsaugą ar sulaikyti tokias tranzitu gabenamas prekes. Taigi reguliuojant muitinės veiksmus ES valstybėse narėse, siekiant įgyvendinti prekių laisvo tranzito principą, kyla papildomų iššūkių kaip užtikrinti intelektinės nuosavybės teisių subjektų teises užtikrinant tokių prekių krovininių efektyvią leistiną kontrolę (pavyzdžiui, kaip objektyviai įvertinti jų galimo patekimo į ES vidaus rinką riziką). Būtent ši problema ir buvo keliama PPO inicijuotame ginče *European Union and a Member State — Seizure of Generic Drugs in Transit* (2010). Jame Indijos Respublika nurodė, jog tranzitu į Braziliją ir kitas trečiąsias valstybes gabenamos Indijos kilmės generinių vaistų siuntos pagal tuo metu galiojusį ES Tarybos Reglamentą Nr. 1383/2003¹⁴⁶¹ dar nuo 2006 m. buvo sulaikomos kai kurių ES valstybių narių (Olandijos ir Vokietijos) jūrų bei oro uostuose, remiantis įtarimais dėl šių valstybių išduotais nacionaliniais patentais suteiktų teisių pažeidimų. Šiuo atveju ES valstybėse narėse buvo vadovaujamasi teisine fikcija¹⁴⁶², kad tranzitu gabenami vaistai yra gaminami ir atitinkamų suinteresuotų ES valstybių narių jurisdikcijose¹⁴⁶³. Savo ruožtu, Indijos Respublika teikdama reikalavimą PPO pradėti konsultacijas dėl ES veiksmų nurodė, kad tokios ES priemonės pažeidžia PPO GATT susitarimo V straipsnį ir TRIPS susitarimo 1.1, 41 ir 51 straipsnius¹⁴⁶⁴.

Pastebėtina, jog šiame ginče ES iš esmės sutiko su Indijos Respublikos argumentais ir būtinybe atsižvelgti į tranzito laisvės principą šioje teisinėje situacijoje: Indijos inicijuotas ginčas ES atžvilgiu dėl tranzitu gabenamų prekių kontrolės ES valstybių narių muitinėse buvo išspręstas taikiai, t. y. taikant konsultacijų procedūrą ir 2011 m. liepos 28 d. pasiekiant atitinkamą dvišalį susitarimą dėl iš Indijos tranzitu gabenamų generinių vaistų sulaikymo¹⁴⁶⁵. Pabrėžtina, jog siekiant spręsti prekių tranzito laisvės problemas vykdant intelektinės nuosavybės teisių kontrolę ES teisė buvo reformuojama¹⁴⁶⁶ ir šios reformos rezultatu tapo naujas 2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 608/2013 dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo. Tačiau, autoriaus vertinimu, tenka pastebėti, kad jo nuostatose nėra įtvirtinta normų, kurios

¹⁴⁶¹ „2003 m. liepos 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003 dėl muitinės veiksmų, atliekamų su prekėmis, kurios, kaip įtariama, pagamintos pažeidžiant tam tikras intelektinės nuosavybės teises, ir priemonių, kurių turi būti imamasi prekių atžvilgiu nustačius, kad jos pagamintos pažeidžiant tokias teises“, *supra* note, 1451.

¹⁴⁶² Kaip yra pažymėjęs Generalinis Advokatas Cruz Villalon, gamybos fikcijos doktrina užtikrinant intelektinės nuosavybės teisių apsaugą tarptautinėje prekyboje reiškia, jog galimam intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų konstatuoti pakanka tik nustatyti faktą, jog prekės, kurios yra identiškas muitinės suilaikytoms tranzitu gabenamoms prekėms, yra gaminamos toje valstybėje, ir tranzitu gabenamos prekės pažeidžia šioje valstybėje išduoto patento teises, žr. Generalinio Advokato Pedro Cruz Villalon išvada sujungtose bylose C-446/09 ir C-495/09, Koninklijke Philips Electronics NV v. Lucheng Meijing Ind. Co. Ltd. et al. and Nokia Corp. v. Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs, 2011 EU:C:2011:45.

¹⁴⁶³ Zhang Naigen, *supra* note, 1458: 262; James J. Nedumpara, *supra* note, 1431: 90-91.

¹⁴⁶⁴ „Request for Consultations by India, European Union – Seizure of Generic Drugs in Transit, WT/DS408/1 (May 11, 2010)“, World Trade Organization, žiūrėta 2017 rugsėjo 11 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds408_e.htm.

¹⁴⁶⁵ „India Ministry of Commerce, „India and the EU Reach an Understanding on Issue of Seizure of Indian Generic Drugs in Transit“, India Ministry of Commerce, Press Information Bureau, 28 July 2011, žiūrėta 2017 rugsėjo 25 d., <http://pib.nic.in/newsite/erelease.aspx?relid=73554>.

¹⁴⁶⁶ *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council concerning customs enforcement of intellectual property rights*, COM (2011) 285 (Brussels: European Commission, 2011).

imperatyviai ar detaliai reglamentuotų tranzitu gabenamų prekių kontrolę muitinėje. Kita vertus, reglamentas taip pat nedraudžia vykdyti tokios kontrolės (žr. 1 straipsnio 1 dalies nuostatas), o jo preambulės 11 punktą skelbia, kad „kai per Sąjungos muitų teritoriją vežami vaistai [...] ir kai toks vežimas yra tik dalis visos kelionės, kuri prasideda ir baigiasi ne Sąjungos muitų teritorijoje, muitinė, vertindama intelektinės nuosavybės teisių pažeidimo riziką, turėtų atsižvelgti į bet kokią reikšmingą tikimybę, kad tokie vaistai bus nukreipti į Sąjungos rinką“¹⁴⁶⁷. Akivaizdu, jog šia nuostata yra bandoma spręsti egzistuojančias teisinio reguliavimo problemas, tačiau vertinamųjų kriterijų (pvz. „reikšminga tikimybė“) naudojimas Reglamente tekste ir išlikęs pakankamai abstraktus teisinis reguliavimas lemia tai, kad naujoji teisinio reguliavimo iniciatyva jau yra plačiai kritikuojama teisės doktrinoje¹⁴⁶⁸. Pavyzdžiui, išlieka galimybė, jog atskirų ES valstybių narių muitinėse Reglamento Nr. 608/2013 nuostatos dėl „reikšmingos tikimybės“ kad tranzitu gabenamos prekės bus nukreiptos į ES vidaus rinką bus aiškinamos nevienodai arba plečiamai, suvaržant prekių tranzito laisvę. Be to, Reglamente Nr. 608/2013 yra apibrėžiamos nuostatos tik dėl tranzitų gabenamų vaistų kontrolės, nors akivaizdu, kad teisinių problemų gali kilti ir dėl kitų gabenamų prekių rūšių. Šiuo aspektu aptariama problematika yra aktuali ir Lietuvos Respublikos kontekste, kur nuo 2009 m. buvo stebimos tendencijos kai falsifikuotos, intelektinės nuosavybės teisės pažeidžiančios prekės (pavyzdžiui, padirbtos cigaretės iš trečiųjų šalių) į Lietuvos rinką patenka pažeidžiant išorės tranzito tvarką. Lietuvos Respublikos muitinėje tokių prekių kontrolė laikoma sunkiai įveikiama intelektinės nuosavybės teisių apsaugos kliūtimi dėl minimalios tokių krovinių leistinos kontrolės¹⁴⁶⁹. Būtent dėl šios priežasties išlieka būtinybė tiksliau ir aiškiau reglamentuoti atvejus, pagal kokius konkrečius kriterijus atrenkant tokias prekes muitinės kontrolei muitinėje privalėtų būti vertinama rizika bei tikimybė, jog šios prekės bus nukreiptos į vidaus rinką¹⁴⁷⁰.

Apibendrinant PPO praktiką ginčuose tarp ES ir Indijos Respublikos galima konstatuoti, tai, jog šių ginčų tiriamų laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) skaičius yra labai sumažėjęs. Ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu vyravo ginčai dėl prekybos apsaugos priemonių (anti-dempingo muitų) taikymo, Indijos nustatytų vidaus importo mokesčių (akcizų) apskaičiavimo ir ES bendrųjų preferencijų sistemoje apibrėžtų lengvatų tinkamo reglamentavimo. Kita vertus, tobulinant taikytą teisinį reguliavimą tiek ES, tiek Indijos Respublikos bei inicijavus tarpusavio derybas dėl laisvosios prekybos sutarties sudarymo (nuo 2007 m.) didesnių tarpusavio prekybos ginčų pavyko išvengti. Tačiau aktualaus tiriamo laikotarpio praktika patvirtina, jog itin svarbiu iššūkiu ES ir valstybėms narėms išlieka tinkamas intelektinės nuosavybės teisių apsaugos reglamentavimas atliekant muitinės kontrolės veiksmus tranzitu iš trečiųjų valstybių (*inter alia* – Indijos Respublikos) gabenamoms prekėms.

¹⁴⁶⁷ „2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 608/2013 dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo, kuriuo panaikintas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003“, *supra* note, 1450.

¹⁴⁶⁸ Žr. pvz. Zhang Naigen, *supra* note, 1458: 268; Brook K. Baker, „Settlement of India/EU WTO Dispute re Seizures of In-Transit Medicines: Why the Proposed EU Border Regulation Isn't Good Enough“, *Program on Information Justice and Intellectual Property Research Paper* 2 (2012), 17.

¹⁴⁶⁹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 443-444.

¹⁴⁷⁰ Autoriaus detalūs pasiūlymai dėl ES priimtų teisės aktų tobulinimo šioje srityje yra plačiau pristatomi bei pagrindžiami monografijos III.2.1 skyriuje (nagrinėjant TT praktiką šiuo klausimu) bei III.3.4 poskyryje.

III.2. ES Teisingumo Teismo ginčai, susiję su tarptautinės prekybos tarp Europos Sąjungos ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos apmokestinimu muitais, bei juose kylančios muitų teisinio reguliavimo problemos

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, šiuo metu Kinijos Liaudies Respublika yra svarbiausia ir pagrindinė ES užsienio prekybos partnerė. Akivaizdu, jog šios tendencijos atsispindi ir nagrinėjant tarptautinės prekybos su Kinijos Liaudies Respublika teisinio reguliavimo problemas, kurios kyla supranacionaliniu (ES) lygmeniu, t. y. Sąjungos institucijoms taikant ir aiškinant ES priimtus muitų teisės aktus, kas, *inter alia* pagal SESV 19 straipsnio 1 dalį, 254 straipsnį, 256 straipsnio 3 dalį ir 257 straipsnio nuostatas¹⁴⁷¹, visų pirma, yra TT funkcija¹⁴⁷². Dėl šios priežasties šiame poskyriuje yra analizuojami TT nagrinėti teisiniai ginčai dėl ES priimtų muitų teisės aktų aiškinimo, kurie buvo inicijuoti asmenų (muitų teisinių santykių subjektų), dalyvaujančių tarptautinės prekybos operacijose su Kinijos Liaudies Respublika¹⁴⁷³. Pastebėtina, jog aktualiu tiriamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.), lyginant visas analizuojamas valstybes (Kinijos Liaudies Respubliką, Indijos Respubliką, Rusijos Federaciją) TT yra išnagrinėjęs daugiausia ginčų (33 bylos) būtent dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo muitais (ES bendrojo muitų tarifo taikymo iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms ypatumų). Šių bylų skaičius, kaip galime pastebėti lentelėje (2 pav.), analizuojamu laikotarpiu daugiau nei du kartus viršijo tiek dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo muitais kilusių bylų skaičių, tiek ir tokių pat bylų dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių skaičių. Visiškai panašias tendencijas galima pastebėti ir ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu, t. y. nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2010 m. sausio 1 d.: nors šiuo laikotarpiu bendras bylų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių skaičius (16 bylų) buvo mažesnis, jis vis tiek daugiau nei tris kartus viršijo tokių pat bylų dėl iš Indijos Respublikos ir, atitinkamai, Rusijos Federacijos importuotų prekių skaičių:

Valstybė	Ginčų skaičius 2000 – 2010 m.	Ginčų skaičius 2010-2018 m.
Kinijos Liaudies Respublika	16	49
Indijos Respublika	5	7
Rusijos Federacija	4	13

2 pav. TT išnagrinėtų bylų dėl ES bendrojo muitų tarifo taikymo iš atitinkamų valstybių importuotoms prekėms skaičius¹⁴⁷⁴

¹⁴⁷¹ „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

¹⁴⁷² Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 29-30; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 113-114.

¹⁴⁷³ Į detalų teisei analizei atrinktų TT bylų ir jose priimtų sprendimų sąrašą buvo įtrauktos tiek bylos, iškeltos pagal asmenų ieškinius dėl ES priimtų muitų teisės aktų panaikinimo, tiek ir bylos, nagrinėtos pagal ES valstybių narių teismų prašymus dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Atkreiptinas dėmesys, jog į atliekamo tyrimo imtį nebuvo įtrauktos ES Bendrojo teismo bylos ir jose priimti sprendimai, todėl jais šiame tyrime remiamasi tik kaip papildomais šaltiniais.

¹⁴⁷⁴ Atrinkta autoriaus pagal oficialiame Interneto šaltinyje <http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?cid=649961> pateikiamą informaciją.

III.2.1. Kinijos Liaudies Respublikos atvejis

Kaip pastebime iš pateikto grafiko (2 pav.), TT nagrinėtų bylų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių skaičius nuo 2010 m. nuosekliai išaugo, ir tiriamo laikotarpio pabaigoje beveik du kartus viršijo bylų dėl iš kitų valstybių (Indijos Respublikos ir Rusijos Federacijos) importuotų prekių skaičių tuo pačiu laikotarpiu. Atsižvelgiant į tai, galime daryti išvadą, jog prekybos su Kinijos Liaudies Respublika (atsižvelgiant į jos specifiką) reguliavimo problemos ES muitų teisėje išlieka prioritetinėmis. Šias tendencijas, visų pirma, nuolatinį bylų ir ginčų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių skaičiaus augimą galima paaiškinti keliais aspektais. Visų pirma, dar nuo 2005 m. ES ir Kinijos Liaudies Respublikos tarpusavio prekybos prekėmis apimtys, konkrečiai – importo iš Kinijos Liaudies Respublikos apimtys – nuosekliai augo (didėjo) ir nuo 2005 m. iki 2015 m. padidėjo daugiau kaip du kartus, t. y. nuo 161,008 mln. EUR 2005 m. iki 350,535 mln. EUR 2015 m.¹⁴⁷⁵ ir, remiantis naujausiais duomenimis, iki 374,8 mln. EUR 2017¹⁴⁷⁶. Be to, kaip pastebima mokslinėje literatūroje ir kaip jau buvo konstatuota šiame darbe, ES ir Kinijos Liaudies Respublikos tarpusavio prekybiniais santykiams yra būdingas itin dažnas prekybos apsaugos priemonių (antidempingo ir kompensacinių muitų) taikymas, o Kinijos Liaudies Respublika yra minima kaip valstybė, kurios atžvilgiu ES tiek ir tiriamu laikotarpiu (po 2010 m.)¹⁴⁷⁷, tiek ir iki jo (iki 2010 m.)¹⁴⁷⁸ taikė didžiausią prekybos apsaugos priemonių skaičių bei inicijuodavo daugiausia prekybos apsaugos (antidempingo ir antisubsidinių) tyrimų. Akivaizdu, jog tai sąlygoja ir gana aukštą teisminių ginčų ES lygiu dėl šių priemonių teisėtumo skaičių, juolab, kad prekybos apsaugos priemonės yra įgaliosios taikyti ES institucijos (šiuo metu – Komisija, žr. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2016/1036¹⁴⁷⁹ 9 straipsnį), kurių priimti teisės aktai dėl prekybos apsaugos priemonių nustatymo suinteresuotų asmenų gali būti ginčijami tiesiogiai ESTT. Be to, iki 2017 m. pabaigos ES, inicijuodama prekybos apsaugos priemones Kinijos Liaudies Respublikos atžvilgiu (visų pirma, nustatydamas antidempingo muitus), Kinijos Liaudies Respubliką vertino kaip ne rinkos ekonomikos valstybę, nors toks statusas nebuvo/nėra taikomas nei Rusijos Federacijai, nei Indijos Respublikai¹⁴⁸⁰. Tai sąlygojo specialios dempingo apskaičiavimo

¹⁴⁷⁵ „European Union, Trade in goods with China, 16-04-2018“, European Commission Directorate-General for Trade, *supra* note, 994. (žr. 3 psl.).

¹⁴⁷⁶ „China – Trade Statistics, 20 Apr 2018“, European Commission, žiūrėta 2018 balandžio 20 d., <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/149251.htm>.

¹⁴⁷⁷ Vladas Rimkus, *supra* note, 749: 451; Wentong Zheng, *supra* note, 1002: 111. Pažymėtina, jog dr. W. Zheng vertinimu, prekybos apsaugos priemonių taikymo sritis patenka tarp svarbiausių Kinijos Liaudies Respublikos ir jos pagrindinių prekybos partnerių, tokių kaip ES ir JAV, tarptautinės prekybos reguliavimo elementų.

¹⁴⁷⁸ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 229-230; Ling Ling Hea and Razeen Sappideen, *supra* note, 1151: 133-134.

¹⁴⁷⁹ „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁴⁸⁰ Pastebėtina, jog šiuo metu, atsižvelgiant į naujausius antidempingo muitų taikymą apibrėžiančio Reglamentas (ES) Nr. 2016/1036 pakeitimus, Kinijos Liaudies Respublika nebėra išskiriama kaip ne rinkos ekonomikos valstybė, tačiau jos atžvilgiu vis tiek ir toliau taikoma speciali dempingo apskaičiavimo metodologija atsižvelgiant į didelius iškraipymus jos rinkoje, kuriuos lemia valstybės įsikišimas, žr. „Commission Staff Working Document on Significant Distortions in the Economy of the People's Republic of China for the Purposes of Trade Defence. Brussels, 20.12.2017. SWD(2017) 483 final/2“, *supra* note, 1034; taip pat žr. „Public online consultation concerning a possible change in the methodolo-

metodikos taikymą ir įtakodavo aukštesnių antidempingo muitų nustatymą¹⁴⁸¹. Būtent dėl šios priežasties ES nustatyti antidempingo muitai Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėms itin dažnai buvo ginčijami ir TT.

Šią aplinkybę patvirtina ir detalesnė autoriaus surinktų empirinių duomenys: įvertinus TT išnagrinėtų bylų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių teisinę prigimtį ir pobūdį, matyti, kad analizuojamu laikotarpiu iš visų TT išnagrinėtų bylų (49 bylos) vyravo bylos būtent dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo (jos sudarė daugiau nei 50 proc. bylų), prekių kilmės nustatymo (~ 15 proc. bylų), taip pat bylos dėl importuotų prekių tarifinio klasifikavimo (~ 10 proc. bylų), ir bylos dėl kitų su muitais susijusių importo ir eksporto taisyklių (muitinės procedūrų) taikymo (~ 10 proc. bylų). Nors bylos dėl prekių klasifikavimo, kilmės ir muitinės procedūrų taikymo sudarė daugiau kaip trečdalį (40 proc.) visų ginčų, kiti veiksniai, lemiantys muitų mokesčių apskaičiavimą ir ES bendrojo muitų tarifo taikymą (pavyzdžiui, iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių muitinės vertės nustatymas), TT praktikoje plačiau nebuvo nagrinėjami. Su šiais klausimais susijusių bylų dalis analizuojamu laikotarpiu siekė tik apie 4 proc. bendro bylų skaičiaus. Dalis išnagrinėtų bylų (apie 2 proc. bendro bylų skaičiaus) buvo susijusios su kitais, bendraisiais muitų apskaičiavimo ir taikymo klausimais¹⁴⁸².

Autoriaus vertinimu, aplinkybę, jog bylų dėl prekių kilmės nustatymo skaičius (dalis) buvo sąlyginai didelis (didžiausias lyginant su kitomis ginčų dėl kitų ES bendrojo muitų tarifo taikymo ir apskaičiavimo kategorijomis) galima paaiškinti tuo, jog šis teisinis institutas yra glaudžiai susijęs su prekybos apsaugos priemonių institutu: muitų administravimo praktikoje prekių kilmės taisyklėmis dažnai remiamasi atliekant tikrinimus dėl prekybos apsaugos muitų taikymo¹⁴⁸³, kas, savo ruožtu, buvo (ir yra) itin aktualu prekybinių santykių su Kinijos Liaudies Respublika kontekste. Be to, analogiškos praktikos tendencijos taikant prekių kilmės taisykles pastebimos ir atskirose ES valstybėse narėse, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje¹⁴⁸⁴. Tokiu būdu galima konstatuoti, jog beveik du trečdaliai visų TT išnagrinėtų ginčų analizuojamu laikotarpiu tiesiogiai (ar netiesiogiai) buvo susiję su prekybos apsaugos priemonių taikymo Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėms problematika (žr. bylų aprašymus žemiau). Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, jog nagrinėjamu

---

gy to establish dumping in trade defence investigations concerning the People's Republic of China", European Commission, žiūrėta 2018 kovo 1 d., <http://trade.ec.europa.eu/consultations/index.cfm?consul-id=191>; „Memorandum from Leopoldo Rubinacci on China Market-Economy Status (Feb. 2, 2016)“, Commission DG Trade TRADE H Trade defence and H.1, žiūrėta 2018 kovo 5 d., <http://www.politico.eu/wp-content/uploads/2016/02/160202ChinaMESpap er.pdf>.

¹⁴⁸¹ Robert M. MacLean, „Adored and despised in equal measure: An assessment of the EU's principle of market economy treatment in anti-dumping investigations against China“, *European Yearbook of International Economic Law* 3 (2012): 199; taip pat žr. taip pat žr. „Public online consultation concerning a possible change in the methodology to establish dumping in trade defence investigations concerning the People's Republic of China“, op. cit.; „Memorandum from Leopoldo Rubinacci on China Market-Economy Status (Feb. 2, 2016)“, op. cit..

¹⁴⁸² Detalios nuorodos į bylas ir jų konkrečius skaičius pateikiamos žemiau šiame poskyriuje.

¹⁴⁸³ Edwin Vermulst, „Origin Rules in EU Anti-Dumping Law and Practice: An Update“, *Global Trade and Customs Journal* 3, 10 (2008): 342; Arnoud R. Willems and Bregt Natens „What's Wrong with EU Anti-Circumvention Rules and How to Fix it“, *Journal of International Economic Law* 19, 2 (2016): 512-513.

¹⁴⁸⁴ Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade Between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682: 93-94.

laikotarpiu daugiausiai teisinių ginčų bei konfliktų prekybos su Kinijos Liaudies Respublika kontekste kėlė ES priimtų muitų teisės aktų nuostatos, reglamentuojančios prekybos apsaugos priemonių taikymą, importuotų prekių tarifinį klasifikavimą, prekių kilmės nustatymą ir muitinės procedūrų atlikimo tvarką.

Aptariant šiose ir kitose TT išnagrinėtose bylose priimtus procesinius sprendimus ir jų pobūdį, galima pastebėti, kad didžioji dalis visų šių bylų (daugiau nei 50 proc. bylų) buvo nagrinėjamos SESV 267 straipsnyje nustatyta tvarka pagal ES valstybių narių teismų prašymus priimti prejudicinius sprendimus dėl ES priimtų muitų teisės normų aiškinimo, taip pat išaiškinti ar gali būti taikomos (ar galioja) atitinkamos ES teisės aktų (reglamentų) nuostatos (žr. bylų dėl prekybos apsaugos (antidempingo muitų) taikymo aprašymus žemiau šiame poskyryje). Šioje bylų kategorijoje (bylose išnagrinėtose pagal ieškinius dėl panaikinimo) tik mažiau nei pusėje bylų TT priėmė pareiškėjams (suinteresuotiems asmenims, ginčijantiems ES teisės aktus) palankius sprendimus, t. y. panaikino (visiškai arba iš dalies) ginčytus ES teisės aktus, kuriais nustatyti antidempingo muitai arba paliko galioti ES Bendrojo Teismo sprendimus, kuriais buvo panaikinti šie teisės aktai. Likusioje dalyje bylų TT priėmė pareiškėjams nepalankius sprendimus, t. y. atmetė jų ieškinius dėl ES teisės aktų panaikinimo ir paliko galioti tokius pat ES Bendrojo Teismo sprendimus. Galiausiai vienoje byloje galutinis procesinis sprendimas nebuvo priimtas, perduodant ginčą iš naujo nagrinėti ES Bendrajam Teismui¹⁴⁸⁵.

Taip pat galima konstatuoti, kad taikant ES muitų teisę prekybos su Kinijos Liaudies Respublika reguliavimui daugiausia praktinių problemų kyla būtent ES valstybių narių lygmeniu (ES valstybių narių teismams). Tai liudija apie tai, jog praktiniu požiūriu ES bendrojo muitų tarifo taikymui labai svarbiu išlieka ES valstybių narių nacionalinių institucijų (mokesčių administratorių, mokestinius ginčus nagrinėjančių institucijų) veikla), kurios vieningumo, suderinamumo užtikrinimas skirtingose ES valstybėse bei tarp skirtingų muitinių administracijų yra itin aktualus iššūkis¹⁴⁸⁶. Atitinkamai nacionalinis prekybos reguliavimo lygmuo (Lietuvos Respublikos kontekste) plačiau yra aptariamas šio monografijos trečiajame skyriuje.

Atliekant **ginčų dėl ES bendrojo muitų tarifo dydžio** teisinę analizę būtina pastebėti, jog bendruosius muitų, taikomų iš trečiųjų valstybių (nagrinėjamu atveju – Kinijos Liaudies Respublikos) importuojamų prekių apmokestinimui, reglamentavimo tvarkos aspektus, kiek tai susiję su paties muto mokesčio dydžio nustatymu, TT nagrinėjo tik byloje C-213/09, *Chabo*¹⁴⁸⁷. Pažymėtina, jog, kaip atkreipiamas dėmesys ir teisės doktrinoje¹⁴⁸⁸, Teismas laikėsi nuomonės, kad vertinant trečiųjų valstybių atžvilgių nustatytų muitų, kaip ir kitų ES vidaus rinkos apsaugos ir reguliavimo priemonių teisėtumą, būtina atsižvelgti,

¹⁴⁸⁵ Žr. bylą C-21/14 P, Komisija v. Rusal Armenal, *supra* note, 1220.

¹⁴⁸⁶ Į šį aspektą atkreipia dėmesį ir daugelis užsienio bei nacionalinės teisės doktrinos atstovų, žr. pvz. Timothy Lyons, *supra* note, 19: 122; Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 32-35; Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 8; Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 66-67, Gediminas Valantiejus, „Legal Aspects of the Implementation of the European Union's Common Commercial Policy: Lithuanian Experience and Practice“, *Economics and Culture* 13, 2 (2016): 72-73.

¹⁴⁸⁷ Byla C-213/09, Barsoum Chabo v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, *supra* note, 17.

¹⁴⁸⁸ Malclom Jarvis, „The Proportionality Test: Constructive Dialogue between the English and Scottish Courts“, from *Exceptions from EU Free Movement Law– Derogation, Justification and Proportionality*, Panos Koutrakos et al. (Hart Publishing: Oxford and Portland, Oregon, 2016): 271-272.

visų pirma, į proporcingumo principo reikalavimus („siekiant įvertinti [...] ginčijamo [...] muto sumos galiojimą, reikia išnagrinėti, ar [...] muitas yra priemonė, kuri aiškiai neproporcinga aptariamų teisės aktų tikslams pasiekti“)¹⁴⁸⁹. Kitaip tariant, šioje byloje buvo akcentuota, jog Sąjungos institucijų diskrecija muitų nustatymo srityje gali būti ribojama atsižvelgiant į proporcingumo kriterijų¹⁴⁹⁰. Kartu, autoriaus vertinimu, sistemškai aiškinant analizuojamo sprendimo motyvuojamosios dalies atskirus punktus galima daryti išvadą, kad muitų teisinio reguliavimo kontekste „proporcingumo“ sąvoka Teismo buvo įvertinta specifiškai, t. y. susieta tik su PPO teisėje įtvirtinto didžiausio palankumo prekyboje principo laikymusi. Pavyzdžiui, Teismas atmetė byloje išsakytus argumentus, kad šį principą, o kartu – ir proporcingumo reikalavimą, galėtų pažeisti toks nustatytas muto dydis, „nuo kurio toks importas tampa ekonominiu požiūriu nepelningas“ arba toks dydis, kuris buvo susietas su produkto gamybos (auginimo) sąnaudomis, jei tik taip nėra pažeidžiamas draudimas nustatyti skirtingą produkto muitą kiekvienos PPO narės atžvilgiu¹⁴⁹¹. Tokiu būdu, iš esmės kompetentingoms Sąjungoms institucijoms yra paliekama itin plati sprendimų dėl konkretaus muto dydžio nustatymo pasirinkimo galimybė, kadangi, jei tik yra laikomasi didžiausio palankumo prekyboje principo reikalavimų, muitų tarifų keitimas (jų didinimas ar mažinimas) pagal bendrąją analizuojamame sprendime suformuluotą precedentinę taisyklę pats savaime (*per se*) įprastinėmis aplinkybėmis nėra pripažįstamas neteisėtu. Taigi, apibendrinant būtina konstatuoti, jog muitų politikos srityje, kiek tai susiję su ES bendrojo muitų tarifo dydžio nustatymu, Sąjungos institucijų diskrecija praktiniu požiūriu tradiciškai buvo ir yra pripažįstama itin plačia¹⁴⁹². Dėl šios priežasties galima pastebėti, jog pagrindinės teisinės problemos taikant ES bendrąjį muitų tarifą (*inter alia* ginčiuose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo) paprastai kilo aiškinant tas ES priimtų muitų teisės aktų normas, kurios nustato konkrečius jo elementus (prekių klasifikavimą, kilmę, vertę) ar kitas nuostatas (pavyzdžiui, muitinės procedūrų taisykles), apibrėžiančius(-as) muto mokesčio apskaičiavimo ir sumokėjimo tvarką. Plačiau nagrinėjant jose kylančias problemas, būtina apžvelgti skirtingų kategorijų bylas ir jose kylančias teisines situacijas bei identifikuojamas teisines problemas.

Kaip jau buvo minėta šiame darbe ir kaip tradiciškai pažymima TT jurisprudencijoje¹⁴⁹³, vienas iš pačių svarbiausių veiksmų ES bendrojo muitų tarifo taikymui yra prekių tarifinis klasifikavimas, kas savo ruožtu suponuoja ir būtinybę atlikti detalesnę **ginčų dėl prekių tarifinio klasifikavimo teisinę analizę**. Be to, analizuojamu laikotarpiu atlikti empiriniai

¹⁴⁸⁹ Byla C-213/09, Barsoum Chabo v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, op. cit., 31 punktas.

¹⁴⁹⁰ Generalinės Advokatės Verica Trstenjak išvada byloje C-213/09, Barsoum Chabo v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, 2010 EU:C:2010:372; 80 punktas.

¹⁴⁹¹ Byla C-213/09, Barsoum Chabo v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, *supra* note, 17; 33-34 punktas.

¹⁴⁹² Tai patvirtina ne tik TT precedentai, suformuluoti analizuojamoje byloje C-213/09, Chabo, bet ir kitose bylose pagal savo teisinę prigimtį priskirtinose kitų tiriamų valstybių (pavyzdžiui, Indijos Respublikos) kategorijai, žr. pvz. bylas C-535/06 P, Moser Baer India v. Council, *supra* note, 780, 85 punktas; byla C-351/04, Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, *supra* note, 429, 40 punktas.

¹⁴⁹³ Generalinio advokato Francis Jacobs išvada byloje C-338/95, Wiener S.I. GmbH v. Hauptzollamt Emmerich, *supra* note, 615.

tyrimai (žr. pvz. B. S. Javorcik, G. Narciso (2013) pateikiamus duomenimis¹⁴⁹⁴) patvirtina, jog neteisingas (netinkamas) prekių tarifinis klasifikavimas yra vienas iš dažniausiai pasitaikančių maito mokesčio vengimo būdų valstybėse PPO narėse, todėl šiai sričiai (klasifikavimo teisingumo užtikrinimui) tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu pastaruoju metu skiriamas padidintas dėmesys¹⁴⁹⁵. Teisės taikymo ir aiškinimo klausimus, paprastai kylančius šios kategorijos bylose dėl prekių tarifinio klasifikavimo galima skirstyti į kelias kategorijas – bendrus institucinio pobūdžio klausimus dėl TT kompetencijos nagrinėti šias bylas ir konkrečius klausimus dėl teisingo prekių klasifikavimo (teisingo ES KN kodo suteikimo)¹⁴⁹⁶. Pirmosios kategorijos bylose nuosekliai formuojama bendra TT praktika dėl prekių tarifinio klasifikavimo, pavyzdžiui, nuostata dėl darnaus ir vienodo ES bendrojo muitų tarifo, kurio pagrindas yra ES KN, taikymo¹⁴⁹⁷ kelia ir tam tikrų praktinių klausimų. Šiuo metu ES nėra sukurta vieninga muitų administravimo institucinė sistema, t. y. nėra centralizuotos ES muitinės sistemos, atitinkamai, pavyzdžiui, už prekių klasifikavimą yra atsakingos skirtingų ES valstybių narių muitinės ir kitos mokesčius administruojančios institucijos¹⁴⁹⁸. Akivaizdu, kad jų praktika prekių tarifinio klasifikavimo srityje neretai išsiskiria¹⁴⁹⁹, kas, istoriniu požiūriu, net yra tapę PPO inicijuotų ginčų tarp trečiųjų valstybių ir ES objektu¹⁵⁰⁰. Taigi šiuo atveju kyla klausimas, kas turėtų priimti galutinį sprendimą dėl prekės kodo priskyrimo ginčo atveju ir ar visais tokiais ginčytiniais atvejais nacionaliniai teismai, siekdami užtikrinti darnų ir vienodą KN aiškinimą, turėtų naudotis prejudicinio sprendimo priėmimo procedūra bei kreiptis į ESTT?

Tenka pastebėti, jog kol kas paties TT praktika nėra pateikusi visiškai aiškaus atsakymo į šį klausimą. Paprastai TT dažniausiai pateikiami nacionalinių ES valstybių narių prašymai nurodyti, pagal kokią poziciją klasifikuoti prekes, dėl kurių vyksta ginčas nacionaliniame teisme. Dalyje savo naujausių analizuojamu laikotarpiu priimtų sprendimų TT pabrėžė, kad jis turi išaiškinti nacionaliniam teismui tik kriterijus, kurių taikymas leistų jam pačiam teisingai klasifikuoti nagrinėjamus gaminius pagal KN, o ne pats klasifikuoti prekes,

¹⁴⁹⁴ Beata S. Javorcik and Gaia Narciso, „Accession to the World Trade Organization and Tariff Evasion“, *CEPR Discussion Paper No. DP9592*, (2013): 5, 11.

¹⁴⁹⁵ Žr. taip pat David Rovetta, Patricio Diaz Gavier, „A Survey of the EU Tariff Classification Case Law in Year 2010“, *Global Trade and Customs Journal* 6, 7 (2011): 320.

¹⁴⁹⁶ Žr. pvz. bylą C-338/95, Wiener S.I. GmbH v. Hauptzollamt Emmerich, 1997 E.C.R. I-6495, 18 punktas.

¹⁴⁹⁷ Šiuos aspektus TT pabrėžė tiriamai bylų grupei priskirtinose bylose C-450/12, HARK GmbH & Co. KG, Kamin-und Kachelofenbau v. Hauptzollamt Duisburg, *supra* note, 226, 37 punktas, ir C-595/11, Steinel Vertrieb GmbH v. Hauptzollamt Bielefeld, *supra* note, 920, 34 punktas.

¹⁴⁹⁸ Pabrėžtina, jog nors dalis mokslininkų, pavyzdžiui, prof. A. Laurinavičius išskiria ir vartoja ES muitinės kaip „regioninės integracijos mechanizmo“ sąvoką, atsižvelgdamas į ES taikomus bendrus muitinės ir jos pareigūnų profesinius ir kompetencijų standartus, tačiau, autoriaus vertinimu, tokia terminologija nėra visiškai tiksli, kadangi tiesioginių teisių prielaidų supranacionalinių administracinių ES institucijų, administruojančių maitus, sukūrimui ES muitų teisės aktai (SMK) iki šiol nenumatė(-o) ir pavedė(-a) šiuos klausimus spręsti nacionalinėms valstybių narių institucijoms, žr. šiuo klausimu Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 103; Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 167-168; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 153.

¹⁴⁹⁹ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 197-198, Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32: 17-18; Gediminas Valantiejus, „Legal Aspects of the Implementation of the European Union's Common Commercial Policy: Lithuanian Experience and Practice“, *supra* note, 1486: 66-69.

¹⁵⁰⁰ PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities — Selected Customs Matters, WT/DS315/R. Priimta 2006 m. lapkričio 13 d.

tuo labiau, kad nacionalinis teismas, turėdamas visą faktinę informaciją apie bylą, gali tai padaryti geriau¹⁵⁰¹. Tai, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas prekes turi klasifikuoti pats prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgdamas į TT atsakymą į pateiktą klausimą, TT pabrėžė ir byloje C-84/15, *Sonos Europe BV* (2015)¹⁵⁰². Tokios išvados pagrįstumą patvirtina ir teisės doktrinoje (pvz. prof. G. de Burca ir P. Craig) pateikiamos įžvalgos, kurioms remiantis, vertinant TT praktikos istorinę raidą, pastebima, jog nacionalinių teismų pateiktus klausimus dėl Sąjungos teisės aiškinimo TT paprastai nagrinėja remdamasis nacionalinio teismo nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis ir teisiniu pagrindu, t. y. sprendžia teisės aiškinimo, o ne taikymo klausimus¹⁵⁰³. Tačiau kiti autoriai, pavyzdžiui, prof. T. Tridimas, papildomai atkreipia dėmesį į tai, jog pagrindai, kuriais remdamasis TT gali apskritai atsakyti priimti nacionalinio teismo pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą yra gana riboti ir gali būti siejami tik su specifiniais atvejais, kai yra akivaizdu, kad prašymas išaiškinti Sąjungos teisę visiškai nesusijęs su pagrindinės bylos faktais ar dalyku, kai problema hipotetinė arba kai TT nežinomos faktinės aplinkybės ar teisiniai pagrindai, kad jis galėtų naudingai atsakyti į jam pateiktus klausimus. Tai, savo ruožtu, sąlygoja, jog bent dalyje sprendimų TT tenka pateikti tokius konkrečius atsakymus į jam pateiktus klausimus, kurie nacionaliniam teismui iš esmės nepalieka pasirinkimo galimybės priimant galutinį sprendimą kilusiame ginče¹⁵⁰⁴.

Autoriaus vertinimu, būtina pastebėti, jog būtent tokios praktikos pavyzdžių galima identifikuoti ir nagrinėjant tiriamą bylą kategoriją (analizuojamu laikotarpiu kilusius ginčus dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo muitais), kadangi šiose bylose formuojama praktika nėra visiškai nuosekli. Pavyzdžiui, dalyje bylą TT išaiškino ir tai kokia konkreti prekės subpozicija bei jos pilnas aštuonių skaitmenų kodas (apibrėžiantis individualias jos savybes ir leidžiantis taikyti jai konkretų muto tarifo dydį) galėtų ar turėtų būti priskirtas ginčo prekei. Tokios praktikos buvo laikomasi, pavyzdžiui, jau minėtoje byloje C-595/11 *Steinel Vertrieb*¹⁵⁰⁵ ir byloje C-382/09 *Stils Met*¹⁵⁰⁶, nors kitoje analizuojamoje byloje C-450/12 *HARK*¹⁵⁰⁷ buvo pateikta išvada tik dėl ginčo prekės priskyrimo konkrečiai pozicijai (bet ne nomenklatūros kodui). Praktiniu požiūriu, autoriaus nuomone, šie skirtingi TT precedentai lemia tai, kad daugelis techninių klasifikavimo klausimų, kurie galėtų būti kur kas operatyviau išspręsti nacionaliniu lygiu, kol kas yra perduodami spręsti TT, nors būtinybė nacionaliniams teismams būti „santūresniems“

¹⁵⁰¹ Sąjungos bylos C-320/11, C-383/11, C-330/11, C-382/11 *Digitalnet OOD*, Tsifrova kompania OOD, M SAT CABLE AD v. Nachalnik na Mitnicheski punkt – Varna Zapad pri Mitnitsa Varna, 2012 EU:C:2012:745; byla C-666/13, *Rohm Semiconductor GmbH v. Hauptzollamt Krefeld*, 2014 EU:C:2014:2388.

¹⁵⁰² C-84/15, *Sonos Europe BV v. Staatssecretaris van Financiën*, 2015 EU:C:2016:184.

¹⁵⁰³ Paul Craig and Grainne de Burca, *supra* note, 127: 496-497.

¹⁵⁰⁴ Takis Tridimas, „Constitutional review of member state action: The virtues and vices of an incomplete jurisdiction[, *International Journal of Constitutional Law* 9, 3-4 (2011): 739-740.

¹⁵⁰⁵ Byla C-595/11, *Steinel Vertrieb GmbH v. Hauptzollamt Bielefeld*, *supra* note, 920.

¹⁵⁰⁶ Byla C-382/09, *Stils Met SIA v. Valsts ieņēmumu dienests*, *supra* note, 226.

¹⁵⁰⁷ Byla C-450/12, *HARK GmbH & Co. KG, Kamin-und Kachelofenbau v. Hauptzollamt Duisburg*, *supra* note, 226.

perduodant tokio pobūdžio klausimus TT buvo pabrėžta dar byloje C-338/95, *Wiener*¹⁵⁰⁸. Šios problematikos mastą papildomai iliustruoja ir kita analizuojamu laikotarpiu nagrinėta ESTT byla (C-180/12 *Stoilov i Ko*¹⁵⁰⁹) dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių (medžiagų užuolaidoms gaminti) tarifinio klasifikavimo Bulgarijos Respublikoje. Šioje byloje, jau po prašymo pateikimo ir bylos įregistravimo TT, Bulgarijos Aukščiausiasis Teismas (*Varhoven administrativen sad*) panaikino ir patį ginčijamą Bulgarijos muitinės sprendimą dėl galimai netinkamo prekių tarifinio klasifikavimo ir naujai apskaičiuoto maito įregistravimo. Nors, pavyzdžiui, kaip akcentuojama teisės doktrinoje¹⁵¹⁰, tokioje situacijoje (esant išnagrinėtam materialiniam ginčui) pagal SESV 267 straipsnio nuostatas būtent nacionalinis teismas turėtų įvertinti kreipimosi į TT būtinumą, pateiktų klausimų aktualumą bei nuspręsti dėl jų atsiėmimo, TT vis tik pripažino, kad tokioje situacijoje, siekiant nustatyti ar jam vis dar priskiriama jurisdikcija priimti prejudicinį sprendimą privalo, pirmiausia, *ex officio* tirti aplinkybes, kurioms egzistuojant klausimą dėl tokio sprendimo priėmimo perdavė nacionalinis teismas¹⁵¹¹. Tokiu būdu, galima konstatuoti, jog iš esmės TT kompetencija (*inter alia* ir ginčiuose dėl prekių tarifinio klasifikavimo) yra vertinama gana plačiai ir pareiga priimti prejudicinį sprendimą gali kilti net ir specifinėse teisinėse situacijose, kai pats ginčas ES valstybės narės teisminėse institucijose jau yra formaliai išnagrinėtas, kadangi ginčo išnagrinėjimo *de facto* ir *de jure* sąlygos skiriasi kiekvienoje ES valstybėje narėje¹⁵¹².

Autoriaus vertinimu, daugėjant techninio pobūdžio ginčų dėl prekių tarifinio klasifikavimo ir atsižvelgiant į tai, jog esamas teisinis reguliavimas sąlygoja tai, kad TT pareiga nagrinėti jam pateiktus prašymus dėl prejudicinio sprendimo priėmimo suprantama itin plačiai, aprašyta problema galėtų būti sprendžiama ne tik tobulinant TT praktiką (akcentuojant, kad TT pirmiausia teikia bendro pobūdžio išaiškinimus dėl prekių tarifinio klasifikavimo keturių skaitmenų pozicijų ir šešių skaitmenų subpozicijų¹⁵¹³ aprašymų turinio¹⁵¹⁴),

¹⁵⁰⁸ Generalinio advokato Francis Jacobs išvada byloje C-338/95 *Wiener S.I. GmbH v. Hauptzollamt Emmerich*, *supra* note, 615, 17-19 punktai.

¹⁵⁰⁹ Byla C-180/12, *Stoilov i Ko EOOD v. Nachalnik na Mitnitsa Stoliczna*, 2013 EU:C:2013:693.

¹⁵¹⁰ Sacha Prechal, „Communication within the preliminary rulings procedure: Responsibilities of the National Courts“, *Maastricht Journal of European & Comparative Law* 21 (2014): 759.

¹⁵¹¹ Byla C-180/12, *Stoilov i Ko EOOD v. Nachalnik na Mitnitsa Stoliczna*, op. cit., 47 punktas.

¹⁵¹² Šiuo klausimu laikomasi nuostatos, jog TT sprendžiant klausimą ar į jam užduotus prejudicinius klausimus atsakyti nebereikia, būtina nagrinėti visas ginčui svarbias aplinkybes iš esmės, t. y. nustatyti, ar nepriėmus prejudicinio sprendimo nebus pažeistos bylos šalių teisės ir teisėti interesai, ar nebus užkirstas kelias bylos šalims inicijuoti naujus teisinius ginčus dėl joms padarytos žalos atlyginimo ir pan.; žr. pvz. bylas C-155/11, *Bibi Mohammad Imran v. Minister van Buitenlandse Zaken*, 2011 E.C.R. I-05095; C-470/12, *Pohotovost s. r. o. v. Miroslav Vašuta*, 2014 EU:C:2014:101.

¹⁵¹³ ES KN įtvirtinti prekių tarifinio klasifikavimo kodai sudaromi iš aštuonių skaitmenų, kurių pirmieji keturi skaitmenys apibūdina prekės poziciją (jos bendriausius požymius ir rūšį/prigimtį (pobūdį)), penktas ir šeštasis skaitmuo – prekės subpoziciją pagal PMO SS nomenklatūrą, o septintasis ir aštuntasis skaitmuo – apibūdina importuojamos prekės individualius bei tikslus (konkrečius) požymius, pagal kurią jai priskiriamas atitinkamo dydžio muitas, žr. Jūratė Gurevičienė, „Tarifinio prekių klasifikavimo sistema“, *Jurisprudencija* 73, 65 (2005): 11.

¹⁵¹⁴ Būtina pastebėti, jog būtent panašios praktikos TT laikėsi per pastaruosius penkerius metus (nuo 2013 m.) išnagrinėtose bylose, priskiriamose tiriamai ginčų kategorijai (ginčams dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo muitais), žr. taip pat bylas C-2/13, *Directeur général des douanes et droits indirects ir Chef de l'agence de la direction nationale du renseignement et des enquêtes douanières v. Humeau Beaupréau SAS*, 2014 EU:C:2014:48; 33, 35-36, 52 punktai; C-635/13, *SC ALKA CO SRL v. Autoritatea Națională a Vămilor – Direcția Regională pentru*

bet ir pačioje KN aiškiai įtvirtinant nuostatą, jog sprendimus dėl KN kodo priskyrimo priima atsakingos nacionalinės valstybių narių institucijos (šis klausimas šiuo metu tiesiogiai neregamentuotas KN). Įvertinus SMK (2013) vartojamą „muitinės sąvoką“ (5 str. 1 p.) ir, atsižvelgiant į tai, jog šiuo metu Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 „Dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo“ 12 straipsnio 4 dalyje yra apibrėžta Europos Komisijos pareiga koordinuoti valstybių narių muitinės laboratorijų veiklą, siūlytina Reglamentą (EEB) Nr. 2658/87 papildyti 12 straipsnio 2a dalimi ir joje įtvirtinti nuostatą, jog „kiek tai susiję su ES bendrojo muitų tarifo taikymu, prekių klasifikavimą pagal 8 straipsnyje nurodytas nomenklatūras atlieka ir prekėms atitinkamus galutinius kodų numerius priskiria ES valstybių narių muitinės administracijos, ir kitos valdžios institucijos, nacionalinės teisės aktų įgaliosios taikyti tam tikrus muitų teisės aktus“¹⁵¹⁵. Toks reglamentavimas labiau atitiktų esamą (naujausią) TT praktiką, *inter alia* ir bylose dėl iš tiriamųjų trečiųjų valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos) importuotų prekių apmokestinimo¹⁵¹⁶, bei valstybių narių pareigas, įtvirtintas ES Sutarties 3 straipsnio 3 dalyje¹⁵¹⁷, ir galėtų apribotų vien tik techninio pobūdžio ginčų skaičių TT. Kita vertus, vienodam prekių tarifiniam klasifikavimui skirtingose ES valstybėse narėse užtikrinti (kas itin svarbu ir prekybiniuose santykiuose su pagrindiniais ES tarptautinės prekybos partneriais) galėtų būti plačiau pasitelkiamas privalomosios tarifinės informacijos institutas, užtikrinantis importuotojams patikimesnę jų teisėtų lūkesčių apsaugą¹⁵¹⁸.

Be konstitucinio/procedūrinio pobūdžio klausimų, bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių tarifinio klasifikavimo buvo keliama ir klausimai dėl ES KN, reglamentuojančios prekių tarifinį klasifikavimą, turinio tinkamo aiškinimo. Jie yra itin svarbūs tuo aspektu, kad būtent KN yra viso ES bendrojo muitų tarifo teisinis pagrindas (joje apibrėžti muto mokesčio dydžiai, taikomi konkrečioms prekių rūšims)¹⁵¹⁹. Be to, analizuojamu laikotarpiu atlikti empiriniai tyrimai (žr. pvz. B. S. Javorcik, G. Narciso (2013) pateikiamus duomenimis¹⁵²⁰) patvirtina, jog neteisingas (netinkamas) prekių tarifinis kla-

---

Accize și Operațiuni Vamale Galați and Direcția Generală a Finanțelor Publice a Municipiului București, *supra* note, 226.

¹⁵¹⁵ Žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentą (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 14; „1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo muitų tarifo“, *supra* note, 527.

¹⁵¹⁶ Būtina, pažymėti, jog pavyzdžiui byloje C-635/13, ALKA, TT eksplicitiškai nurodė, kad „kai Teisingumo Teismui pateikiamas prašymas priimti prejudicinį sprendimą dėl tarifinės klasifikacijos, jis turi išaiškinti nacionaliniam teismui kriterijus, kurių taikymas leistų pastarajam teisingai klasifikuoti nagrinėjamus gaminius pagal KN, o ne pačiam reikėtų klasifikuoti prekes (išskirta autoriaus – aut. past.)“, juo labiau kad jis nebūtinai turi visą šiuo klausimu reikalingą informaciją. Nacionalinis teismas bet kuriuo atveju tai gali padaryti geriau“. Be to, svarbu pažymėti, kad šiame sprendime Teismas akcentavo ir tai, jog „objektyvius gaminių požymius ir savybes turi būti įmanoma patikrinti atliekant muitinės formalumus“ (išskirta autoriaus – aut. past.), kas, autoriaus vertinimu, akivaizdžiai suponuoja ES valstybių narių kompetetingų institucijų (muitinės administracijų), kurios kontroliuoja muitinės procedūras, pareigą užtikrinti tinkamą galutinį prekęs tarifinį klasifikavimą tam pasitelkiant specialias tikrinimo procedūras. Byla C-635/13, SC ALKA CO SRL v. Autoritatea Națională a Vămilor – Direcția Regională pentru Accize și Operațiuni Vamale Galați and Direcția Generală a Finanțelor Publice a Municipiului București, op. cit., 33 ir 37 punktas.

¹⁵¹⁷ „Europos Sąjungos sutartis (suvestinė versija)“, *supra* note, 782.

¹⁵¹⁸ Žr. šiuo klausimu monografijos III.2.1 poskyrį.

¹⁵¹⁹ Massimo Fabio, *supra* note, 28: 137–138.

¹⁵²⁰ Beata S. Javorcik and Gaia Narciso, *supra* note, 1494: 5, 11.

sifikavimas yra vienas iš dažniausiai pasitaikančių maito mokesčio vengimo būdų valstybėse PPO narėse, todėl šiai sričiai (klasifikavimo teisingumo užtikrinimui) tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu pastaruoju metu skiriamas padidintas dėmesys. Pavyzdžiui, jau minėtoje byloje C-382/09, *Stils Met*¹⁵²¹, buvo sprendžiamas klausimas dėl iš Kinijos ir kitų trečiųjų šalių importuotų lynų ir kabelių tarifinio klasifikavimo, t. y. ar iš specifinio legiruoto plieno pagaminti lynai ir kabeliai turėtų būti klasifikuojami kaip plieniniai lynai ir kabeliai (KN kodais 7312 1083 19, 7312 108419 ir 7312 1086 19) ar kaip „kiti“ (ne plieniniai, bet, pavyzdžiui, iš kitų geležies produktų pagaminti) lynai ir kabeliai, kurie priskiriami taip pačiai 7312 KN pozicijai, bet kitiems jos kodams. ESTT šiuo klausimu laikėsi nuomonės, jog nagrinėjamu atveju KN 72 skirsnio 1 pastaboje apibrėžiami „plieno produktai“ bendrai, šie apibrėžimai svarbūs visai KN, įskaitant jos 73 skirsnį, todėl, pavyzdžiui, „nerūdijantis plienas“ ir „kitų rūšių legiruotasis plienas“ yra tik specialios plieno kategorijos, laikytinos priklausančiomis bendrajai „plieno“ kategorijai¹⁵²². Iš esmės sutinkant su kitų šių bylų nagrinėjusių teisės jurisprudencijos atstovų (pavyzdžiui, D. Rovetta ir P. Gavier) pateiktais vertinimais¹⁵²³, galima konstatuoti, kad joje byloje praktiniu lygiu buvo dar kartą akcentuota teisės doktrinoje¹⁵²⁴ būtinybė remtis klasifikuojamu prekių pozicijos pavadinimu bei atitinkamo skyriaus ir skirsnio pastabomis, kaip pagrindine prekių klasifikavimo taisykle¹⁵²⁵. Ši nuostata (t. y., tai, kad prekių klasifikavimą lemiantis kriterijus paprastai turi būti nustatytas atsižvelgiant į bendrąsias prekių savybes, išvardytas KN pozicijos aprašyme ir skyriaus ar skirsnio pastabose) analizuojamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) buvo ne kartą vadovaujamasi ir kitose TT bylose ne tik dėl iš Kinijos, bet ir iš kitų trečiųjų valstybų importuotų prekių apmokestinimo¹⁵²⁶. Be to, teismo išaiškinimai šioje byloje yra svarbūs tuo aspektu, jog buvo akcentuotas ir kitas bendras prekių tarifiniam klasifikavimui svarbus principas, kurio turėtų būti nuosekliai laikomasi: pagal nusistovėjusią teismo praktiką¹⁵²⁷; bendrojo maitų tarifo skirsnių antraštėse esančios pastabos, kaip ir Muitinių bendradarbiavimo tarybos (PMO) nomenklatūros paaiškinimai (Suderintos Sistemos paaiškinimai), yra svarbios priemonės užtikrinant vienodą šio tarifo taikymą, kuriomis galima remtis ji aiškinant. Taigi šioje byloje, kaip ir kitose analizuoto laikotarpio bylose dėl iš Kinijos importuotų prekių apmokestinimo (C-450/12, *HARK*, ar C-635/13, *ALKA*) buvo akcentuojama ir būtinybė remtis Muitinių bendradarbiavimo tarybos (PMO) ir ES

¹⁵²¹ C-382/09, *Stils Met SIA v. Valsts ieņēmumu dienests*, *supra* note, 226.

¹⁵²² *Ibid.*, 38 punktas.

¹⁵²³ David Rovetta and Patricio Diaz Gavier, *supra* note, 1495: 320.

¹⁵²⁴ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 661; Jūratė Gurevičienė, *supra* note, 219: 18.

¹⁵²⁵ Pavyzdžiui, tokią nuostatą komentuojamoje byloje TT argumentavo tokiu būdu, jog „KN 72 skirsnio 1 pastaboje nurodoma, kas laikytina plienu (išskirta autoriaus – *aut. past.*), nerūdijančiu plienu ar kitų rūšių legiruotuoju plienu. Iš šios pastabos formuluotės matyti, kad šie apibrėžimai svarbūs visai KN (išskirta autoriaus – *aut. past.*), įskaitant jos 73 skirsnį. Minėtos pastabos d punkte apibrėžiamas „plienas“ bendrai. Jos e ir f punktuose atitinkamai apibrėžti „nerūdijantis plienas“ ir „kitų rūšių legiruotasis plienas“ yra specialios plieno kategorijos, todėl jos turi būti laikomos priklausančiomis bendrajai „plieno“ kategorijai“, žr. C-382/09, *Stils Met SIA v. Valsts ieņēmumu dienests*, op. cit., 38 punktas.

¹⁵²⁶ Žr. pvz. bylą C-291/11, *Staatssecretaris van Financiën v. TNT Freight Management (Amsterdam) BV*, 2011 EU:C:2012:459.

¹⁵²⁷ Žr. bylą C-338/95, *Wiener S.I. GmbH v. Hauptzollamt Emmerich*, *supra* note, 1496, 11 punktas, ir C-276/00, *Turbon International v. Oberfinanzdirektion Koblenz*, 2002 E.C.R. I-1389, 22 punktas.

Komisijos rengiamas klasifikavimo nomenklatūros paaiškinimais¹⁵²⁸, kas, pavyzdžiui, dažnai yra kvestionuojama nacionalinių teismų praktikoje, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje¹⁵²⁹.

Kita vertus, autoriaus nuomone, remiantis šios bylos pavyzdžiu galima papildomai konstatuoti, jog ji išryškino egzistavimą tam tikrų fundamentalių problemų, kylančių aiškinant ir taikant KN, ypač lingvistiniu aspektu (nustatant ką apima viena ar kita bendrinė sąvoka, kaip nagrinėjamu atveju – plieno gaminių sąvoka). Pabrėžtina, jog teoriniu lyginiu požiūriu, skirtingų pasaulio valstybių požiūrį į prekių tarifinį klasifikavimą bandoma vertinti kaip konservatyvų (kuomet taikant prekių taifinio klasifikavimo taisyklės siekiama užtikrinti, jog kuo mažiau prekių būtų klasifikuojama pagal jų bendrines savybes, kaip vienarūšės prekės) ir liberalų (kuomet kuo daugiau prekių siekiama klasifikuoti kaip vienarūšės prekes, neskaidant jų į dalis ar elementus bei specifinius produktus)¹⁵³⁰. Kaip patvirtina ir ESTT praktika analizuojamoje byloje C-382/09 Stils Met bei kitose analizuojamu laikotarpiu išnagrinėtose bylose dėl iš Kinijos importuotų prekių apmokestinimo (byla C-450/12, *HARK*¹⁵³¹), galima konstatuoti, kad ES yra taikomas liberalusis modelis¹⁵³². Tai patvirtina ir ankstesnė TT praktika kitose bylose, pavyzdžiui, dar byloje C-35/93, *Develop Dr Eisbein*¹⁵³³, kurioje TT iš esmės palaikė ES valstybės narės (Vokietijos) muitinės poziciją, jog pagal KN nuostatas ir jos bendrąsias aiškinimo taisykles į ES muitų teritoriją dalimis importuojamos prekės (ginčo atveju – kopijavimo aparatų dalys) turėtų būtų laikomos nesukomplektuota galutine (pagrindine) preke ir klasifikuojamos kaip pagrindinė prekė. Taigi, taikant šį liberalųjį modelį, prekių klasifikavimą lemia prekių pozicijos pavadinimas bei atitinkamo skyriaus ir skirsnio pastabos, todėl prekės kodas paprastai priskiriamas pagal jos bendrines

¹⁵²⁸ Byla C-382/09, Stils Met SIA v. Valsts ieģmumu dienests, *supra* note, 226, 37 punktas; byla C-450/12, *HARK GmbH & Co. KG, Kamin-und Kachelofenbau v. Hauptzollamt Duisburg*, *supra* note, 226, 32 punktas; C-635/13, *SC ALKA CO SRL v. Autoritatea Națională a Vămilor – Direcția Regională pentru Accize și Operațiuni Vamale Galați and Direcția Generală a Finanțelor Publice a Municipiului București*, *supra* note, 226, 40-42 punktas.

¹⁵²⁹ Papildomai pažymėtina, jog TT praktikoje pripažįstama, kad papildomais KN aiškinimo šaltiniais neturėtų būti vadovaujasi tais atvejais, kai juose aiškinant konkrečios prekės tarifinės pozicijos turinį, savarankiškai pakeičiamos prekių tarifinės pozicijas, nustatytos remiantis Suderintos Sistemos konvencija ir KN apibrėžtomis muitų normomis; byla C-361/11, *Hewlett-Packard Europe BV v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Westkantoor Hoofddorp*, *supra* note, 707. Kita vertus, nacionalinių teismų praktikoje į tai paprastai neatsižvelgiama, nors tokia pozicija iš esmės prieštarauja ir naujausiai TT praktikai tiriamos kategorijos bylose, pavyzdžiui, byloje C-2/13, *Humeau Beaupréau*, (plačiau ši problema nagrinėjama monografijos III.3 poskyriuje). Žr. pvz. Gediminas Valantiejus, „Application of Soft Law Instruments in International Economic Law: Insights on the Lithuanian Practice on the Legal Regulation of Customs Duties“, *Social Transformations in Contemporary Society* 4 (2016): 97-108; taip pat bylą C-2/13, *Directeur général des douanes et droits indirects ir Chef de l'agence de la direction nationale du renseignement et des enquêtes douanières v. Humeau Beaupréau SAS*, *supra* note, 1513, 32-33 punktai.

¹⁵³⁰ James E. Rauch, „Networks Versus Markets in International Trade“, *Journal of International Economics* 48 (1999): 7-35.

¹⁵³¹ Pavyzdžiui, šioje byloje ESTT taip pat nurodė, kad klasifikuojant ginčo prekę būtina atsižvelgti į jos bendrąsias rūšines savybes, t. y. gaminiui būdingą bendrą paskirtį, byla C-450/12, *HARK GmbH & Co. KG, Kamin-und Kachelofenbau v. Hauptzollamt Duisburg*, *supra* note, 226.

¹⁵³² Tai seka ir iš pačios KN bendrųjų aiškinimo taisyklių (pavyzdžiui, 2, 3, 4 taisyklių), kurios įpareigoja nesukomplektuotas prekes, atskiras medžiagas, mišinius klasifikuoti pagal kodus, kurie apibūdina prekės esminį pobūdį, jos pagrindines savybes ir prekės, kaip visumos esminį požymį. Žr. KN I skyriaus „A.“ poskyrį. Bendrosios Kombinuotosios nomenklatūros aiškinimo taisyklės, Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2016/1821 2016 m. spalio 6 d., kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo I priedas, *supra* note, 1376.

¹⁵³³ Byla C-35/93, *Develop Dr Eisbein GmbH & Co v. Hauptzollamt Stuttgart-West*, 1994 ECR I-2655.

rūšines savybes. Kita vertus, tokio modelio ir jam būdingų universalių bendro pobūdžio taisyklių taikymas nepadeda išvengti vis dažnesnių naujų ginčų. Sudėtingėjant technologijoms ir atsirandant daugeliui naujų prekių rūšių, ypač tais atvejais, kai jos susideda iš daugelio skirtingų dalių (elementų), nuolat iškyla problemų dėl tinkamo KN lingvistinio aiškinimo¹⁵³⁴, ypač įvertinus tą aplinkybę, jog importuotojai dažnai siekia išvengti didesnių prekybos apsaugos muitų mokėjimo klasifikuodami importuojamas prekes ne kaip galutinį produktą, o kaip dalis, kurioms prekybos apsaugos muitai netaikomi¹⁵³⁵. Pastebėtina, jog tinkamo tarifinio klasifikavimo užtikrinimas kol kas kelia didelių iššūkių bei problemų, tiek dėl nurodytų su technologijų pažanga susijusių priežasčių, tiek ir dėl to, kad šio proceso kol kas nepavyksta automatizuoti¹⁵³⁶, tenka remtis papildomais šaltiniais (ne tik ES KN, bet ir PMO rengiamais išaiškinimais), kuriuos interpretuojant bei taikant reikia specialių žinių ar specialios kompetencijos reikalaujančių tyrimų atlikimo. Autoriaus vertinimu, šią problemą būtų galima spręsti ES valstybėse narėse kur kas plačiau bei efektyviau taikant privalomosios tarifinės informacijos (PTI) institutą (SMK 33 str.)¹⁵³⁷, kuriuo, kaip yra pabrėžęs ESTT, siekiama suteikti ūkio subjektui teisinį tikrumą, kai kyla abejonių dėl prekės klasifikacijos pagal galiojančią nomenklatūrą, taip jį apsaugant nuo bet kokio vėlesnio muitinės pozicijos dėl šios prekės klasifikavimo pasikeitimo¹⁵³⁸. Tai kokybiškiau užtikrinti iš esmės ir buvo siekiama ir naujajame Sąjungos muitinės kodekse (pavyzdžiui, nustatant papildomas procedūras, užtikrinančias, jog sprendimai dėl PTI išdavimo ES valstybėse narėse būtų išduodami vienodomis sąlygomis ir nesiskirtų)¹⁵³⁹. Tačiau kartu būtina pastebėti, jog net ir esamas teisinis reguliavimas nepašalina visų galimų problemų, kylančių siekiant užtikrinti PTI instituto efektyvumą, pavyzdžiui, pirminė sprendimų išdavimo procedūra vis tiek išlieka decentralizuota (už ją atsakingos atskiros ES valstybės narės), todėl vis dar

¹⁵³⁴ Tai patvirtina ir analizuojamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) kilusios tokio pobūdžio bylos dėl iš kitų trečiųjų valstybių (pavyzdžiui, JAV), importuotų prekių tarifinio klasifikavimo, žr. bylas C-472/12, *Panasonic Italia SpA, Panasonic Marketing Europe GmbH, Scerni Logistics Srl v. Agenzia delle Dogane di Milano*, *supra* note, 626; C-546/13, *Agenzia delle Dogane, Ufficio di Verona dell'Agenzia delle Dogane v. ADL American Dataline Srl*, 2014 EU:C:2014:2348; C-666/13, *Rohm Semiconductor GmbH v. Hauptzollamt Krefeld*, *supra* note, 1501; C-58/14, *Hauptzollamt Hannover v. Amazon EU Sàrl*, 2015 EU:C:2015:385.

¹⁵³⁵ Edwin Vermulst, „EU Anti-Circumvention Rules: Do They Beat the Alternative?“, *European University Institute Working Paper RSCAS 57* (2015): 15–16.

¹⁵³⁶ Pavyzdžiui, kai nurodo dr. J. Gurevičienė, nors klasifikuojant prekes gali būti naudojamos įvairios automatizuotos (kompiuterinės) paieškos sistemos, susiduriama su problema, kad jos yra orientuotos tik į terminų paiešką ir neatsižvelgia į kontekstą bei prekių savybes, netaiko bendrųjų KN aiškinimo taisyklių ar nesugeba interpretuoti subpozicijų „kiti“ produktai reikšmės, žr. pvz. Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 203.

¹⁵³⁷ SMK 33 ir 34 straipsniuose privalomoji tarifinė informacija suprantama kaip oficialus sprendimas dėl prekių tarifinio klasifikavimo, kurį ES valstybių narių muitinės išduoda ekonominių operacijų vykdytojai, gavusios jo prašymą, ir kuriuo jos įpareigojamos šį klasifikavimą taikyti informacijos turėtojui trejus metus; žr. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentą (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, *supra* note, 14.

¹⁵³⁸ Žr. bylą C-153/10, *Staatssecretaris van Financiën v. Sony Supply Chain Solutions (Europe) BV*, 2010 E.C.R. I-02775.

¹⁵³⁹ Tuo tikslu buvo įtvirtinta ES valstybių narių muitinių pareiga priimančios sprendimus dėl PTI išdavimo patikrinti ar atitinkamai prekei yra išduota PTI kitoje ES valstybėje narėje ir Komisijos teisę priimti sprendimus, kuriais valstybių narių reikalaujama atšaukti PTI sprendimus siekiant užtikrinti teisingą ir vienodą prekių tarifinį klasifikavimą; žr. Komisijos Įgyvendinimo Reglamentą (ES) 2015/2447, *supra* note, 492, 16 straipsnio 4 dalį ir 17 straipsnį bei Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentą 952/2013/ES kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, op. cit., 34 straipsnio 11 dalį.

išlieka skirtingų sprendimų priėmimo galimybė¹⁵⁴⁰, be to, PTI yra taikoma tik tiesioginiam sprendimo adresatui, toje ES valstybėje narėje, kurioje ji buvo išduota (SMK 33 str. 2 d.), todėl nėra užtikrinama galimybė ją remtis kitose ES valstybėse narėse netgi su adresatu susijusiems asmenims (pavyzdžiui, dukterinėms įmonėms)¹⁵⁴¹. Todėl akivaizdu, jog šios problemos ateityje galėtų būti visiškai išspręstos tik sukūrus centralizuotą vieningą PTI sistemą, kuri galiotų visose ES valstybėse narėse ir būtų taikoma visiems susijusiems adresatams. Autoriaus nuomone, tokios sistemos sukūrimas šiuo metu nustatant vien tik formalius pakeitimus galiojančiuose teisės aktuose nėra įmanomas, kadangi centralizuojant PTI sistemą ir kuriant vieningą PTI išdavimo tvarką būtini ir organizaciniai bei administraciniai pokyčiai, t. y. centralizuotos ES muitų administravimo sistemos kūrimas, pakeičiant ja nacionalines muitinės administracijas. Kita vertus, bent jau atskirų muitų administravimo funkcijų, susijusių su, pavyzdžiui, prekių klasifikavimu ir PTI išdavimu centralizavimas bei jų perdavimas ES institucijoms ateityje gali būti vertinamas pozityviai, kadangi esamos PTI sistemos funkcionavimas (įvertinant valstybių narių bendradarbiavimo neefektyvumą) tiriama ir ankstesniu laikotarpiu buvo plačiai kritikuojamas tiek ES Komisijos¹⁵⁴², tiek ir kitų institucijų, pavyzdžiui, Audito Rūmų¹⁵⁴³.

Prekių tarifinio klasifikavimo klausimų aktualumą patvirtina ir kitos analizuojamo laikotarpio TT bylos dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo, kuriose buvo keliami klausimai susiję su ES KN (KN) lingvistinių skirtumų aiškinimu. Pavyzdžiui, byloje C-74/13, GSV¹⁵⁴⁴ iškilo klausimas dėl ES KN teksto aiškinimo (esant skirtingoms jo reikšmėms skirtingomis ES valstybių narių kalbomis): šioje byloje buvo argumentuojama, jog ginčo produktai, sudaryti iš tinklinio stiklo pluošto audinio, buvo skirtingai apibūdinami KN versijose įvairiomis ES valstybių narių kalbomis. Konkrečiai, iš Kinijos Liaudies Respublikos į Vengrijos Respubliką importuoto produkto tarifinės pozicijos aprašymo versija KN tekste vengrų kalba skyrėsi nuo tekstų, kitomis kalbomis, pavyzdžiui, prancūzų, ispanų, vokiečių, anglų, lenkų ir švedų kalba¹⁵⁴⁵. Atitinkamai, tokiu atveju kyla klausimas kurią kalbinę KN versiją reikėtų laikyti tinkama? Pastebėtina, jog šie klausimai dėl į ES muitų teritoriją importuojamų produktų skirtingų aprašymų ES mokesčių ir muitų teisės aktuose kilo ir kitose bylose, tiek patenkančiose į analizuojamų bylų kategoriją (pavyzdžiui, byla C-558/11, *Kurcums Metal*¹⁵⁴⁶ dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių

¹⁵⁴⁰ Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 209; taip pat žr. Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 197-198.

¹⁵⁴¹ Papildomai pažymėtina, jog teisės doktrinoje kritiškai vertinamas ne tik nurodytas PTI galiojimo aspektas, bet ir PTI adresato galimybės aktyviai dalyvauti PTI išdavimo procese užtikrinant savo teisę būti išklausytam, žr. Shu-Chien Chen, „In the name of legal certainty? Comparison of advance ruling systems for tariff classification in the European Union, China and Taiwan“, *World Customs Journal* 10, 2 (2016): 51-52.

¹⁵⁴² *Binding Tariff Information (BTI) – efficiency and new working methods. Note to the CPG 27* (Brussels: TAXUD, 2011).

¹⁵⁴³ Audito Rūmai. Specialioji ataskaita Nr. 2/2008 apie privalomąją tarifinę informaciją su Komisijos atsakymais, *Official Journal C* 103/01 (2008).

¹⁵⁴⁴ Byla C-74/13, GSV Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Észak-Alföldi Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága, 2014 EU:C:2014:243.

¹⁵⁴⁵ KN versijoje vengrų kalba produktui apibūdinti buvo vartojamas vengrų kalbos žodis „szitaszövet“, kuris į prancūzų kalbą verčiamas kaip „gazes et toiles à bluter“ („sietų audiniai“), nors kitose KN kalbinėse versijose produktas buvo apibūdinamas kaip „tinkliniai audiniai“ (pranc. „tissus à maille ouverte“); Byla C-74/13, GSV Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Észak-Alföldi Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága, op. cit., 26, 28-29 punktai.

¹⁵⁴⁶ Žr. pvz. bylą C-558/11, *SIA Kurcums Metal* v. Valsts ieņēmumu dienests, EU:C:2012:721, 48 punktas.

apmokestinimo), tiek ir išnagrinėtose ankstesniais laikotarpiais¹⁵⁴⁷. Be to, labai panašaus pobūdžio specifiniai klausimai kilo mokesčių ginčų bylose ir Lietuvos Respublikoje¹⁵⁴⁸. Pavyzdžiui, dar 2007 m. ESTT yra išnagrinėjęs bylą C-63/06, *Profisa*, pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl importuotų prekių (šokolado gaminių su alkoholiu) priskyrimo prekėms, kurios atleidžiamos nuo importo mokesčių (akcizų), kadangi Lietuvos Respublikos teisės norminių aktų kalbinė versija, apibrėžianti mokesčių lengvatos objektus, skyrėsi nuo jos versijų kitomis oficialiomis ES valstybių narių kalbomis¹⁵⁴⁹.

Akcentuotina, jog pati ES KN neįtvirtina jokių kolizinių normų ar nuostatų kuria jos lingvistinė versija reikėtų vadovautis skirtingų kalbinių versijų konflikto ar prieštaravimo atveju. Todėl tokiais atvejais vadovaujasi bendra ESTT praktikoje pripažįstama ir dar iš Tarybos Reglamento Nr. 1/1958 (su vėlesniais pakeitimais) 4 straipsnio¹⁵⁵⁰ sekančia nuostata, kad ES teisės aktų versijos skirtingomis kalbomis yra vienodai autentiškos ir dėl to Sąjungos teisės nuostatų aiškinimas apima skirtingų kalbinių versijų palyginimą¹⁵⁵¹. Analogiškai ir aptariamoje byloje C-74/13, *GSV*¹⁵⁵², TT nurodė, kad vienoje Sąjungos teisės nuostatos kalbinių versijų vartojama KN formuluotė negali būti vienintelis šios nuostatos aiškinimo pagrindas ar įgyti prioritetą kitų kalbinių versijų atžvilgiu; ES teisės nuostatos turi būti aiškinamos ir taikomos vienodai, atsižvelgiant į visomis Sąjungos kalbomis parengtas versijas. Tačiau esant įvairių kalbinių Sąjungos teisės teksto versijų neatitikimų, atitinkama nuostata turi būti aiškinama atsižvelgiant į teisės nuostatų, kurių dalis ji yra, bendrą struktūrą ir tikslą¹⁵⁵³. Kai kurie autoriai (pavyzdžiui, dr. A. Doczekalska), komentuodami tokį ESTT požiūrį į lingvistinį ES priimtų muitų teisės aktų ir kartu KN aiškinimą, akcentuoja, jog šiuo klausimu vyraujantis požiūris yra tas, kad reikalavimas aiškinti ES teisę atsižvelgiant į visas kalbines jos versijas nereiškia, kad iš tikrųjų visos jos privalo būti nagrinėjamos, tačiau skirtingų kalbinių versijų egzistavimo atveju nė viena iš jų negali būti atmetama.¹⁵⁵⁴ Kitaip tariant net ir užfiksuvas neatitikimą tarp skirtingų ES teisės normos kalbinių versijų, ESTT

¹⁵⁴⁷ Žr. bylą C-296/95, R. v Customs and Excise Commissioners Ex p. EMU Tabac Sàrl, 1998 E.C.R. I-1605.

¹⁵⁴⁸ Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, „Europos Sąjungos teisės taikymas nagrinėjant mokesčius Lietuvoje“, iš *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija: mokslo studija, skirta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo dešimtmečiui* (red. V. Valančius) (Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012), 703-705.

¹⁵⁴⁹ Byla C-63/06, UAB Profisa v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, 2007 ECR I-3239.

¹⁵⁵⁰ Pagal šio straipsnio nuostatas, reglamentai ir kiti bendro taikymo dokumentai ES rengiami visomis oficialiomis kalbomis, žr. „Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 920/2005, 2005 m. birželio 13 d., iš dalies keičiantį 1958 m. balandžio 15 d. reglamentą Nr. 1, nustatantį kalbas, kurios turi būti vartojamos Europos ekonominėje bendrijoje, ir 1958 m. balandžio 15 d. Reglamentą Nr. 1, nustatantį kalbas, kurios turi būti vartojamos Europos atominės energijos bendrijoje, ir nustatantis laikinas nuo tų reglamentų leidžiančias nukrypti priemones“, *Official Journal L* 156 (2005).

¹⁵⁵¹ Byla 283/81, Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health, 1982 E.C.R. I-3415, 18 punktas; byla T-324/05, Republic of Estonia v. Commission of the European Communities, 2009 E.C.R. II-03681, 110 punktas; sujungtos bylos T-147/09 – T-148/09, Trelleborg Industrie SAS and Trelleborg AB v. European Commission, 2013 EU:T:2013:259, 73 punktas; byla T-61/13, Research and Production Company „Melt Water“, UAB, v. Vidaus rinkos derinimo tarnyba, 2014 EU:T:2014:265, 20 punktas.

¹⁵⁵² Byla C-74/13, *GSV Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Észak-Alföldi Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága*, *supra* note, 1544, 48 punktas.

¹⁵⁵³ *Ibid.*, 27 punktas..

¹⁵⁵⁴ Agnieszka Doczekalska, „Legal Multilingualism as a Right to Remain Unilingual – Fiction or Reality“, *Comparative Legilinguistics* 20 (2014): 15.

ir ES valstybių narių nacionaliniai teismai neturi pagrindo eliminuoti tokios normos skirtingos kalbinės versijos iš bendrojo teisės aiškinimo proceso. Tokiu atveju, kaip pabrėžiama ir ESTT praktikoje, teismas privalo neapsiriboti vien tik lingvistiniu normos aiškinimu ir aiškinti ją atsižvelgdamas į taisyklių (teisės aktų), kurių dalimi ji yra, bendrąją struktūrą (schemą) ir jų tikslą (t.y. pasitelkiamas vadinamasis teleologinis/tikslinis arba kontekstinis teisės aiškinimas)¹⁵⁵⁵. Kita vertus, jei nustačius kalbinius neatitikimus vis tik yra pasitelkiamas pažodinis (lingvistinis) teisės normos aiškinimo būdas, ESTT praktikoje paprastai remiamasi tokia normos (aiškinamos nuostatos) reikšme, kuri egzistuoja daugumoje jos kalbinių versijų skirtingomis oficialiomis ES kalbomis (daugumos argumentas)¹⁵⁵⁶. Tačiau, kaip pastebima teisės doktrinoje (pavyzdžiui, kaip patvirtina dr. C. J. W. Baaij (2012)¹⁵⁵⁷ ir kitų autorių¹⁵⁵⁸ atlikti tyrimai), jei teleologinis/tikslinis ir lingvistinis/pažodiniai aiškinimo metodų taikymas vis tik sąlygoja skirtingus aiškinamos normos turinio interpretavimo variantus, ESTT pasirenka pirmąjį aiškinimo metodą, t. y. teikia prioritetą teleologiniam/tiksliniam normos aiškinimui¹⁵⁵⁹.

Kita vertus, tai sukelia ir praktinių problemų, pavyzdžiui, kokį konkretų KN aiškinimo būdą pasirinkti nacionaliniam teismui arba net pačiam mokesčių mokėtojui arba mokesčių administratoriui? Teisės doktrinoje¹⁵⁶⁰ ir ESTT praktikoje¹⁵⁶¹ akcentuojama, kad, aiškinant ES teisę, vienodo visų jos kalbinių versijų autentiškumo principo reikalavimas, jog turi būti lyginamos visos jos kalbinės versijos ir kad teisinės nuostatos (normos) teksto negalima vertinti atskirai, neturėtų reikšti reikalavimo, jog, teisės subjektas privalo susipažinti su ES teisės versijomis visomis oficialiomis ES kalbomis, kad suprastų (išsiaiškintų) nagrinėjamos nuostatos prasmę bei reikšmę. Priešingai, akivaizdu, jog tokioje situacijoje teisės subjektas gali remtis būtent jam suprantama kalbine versija, nes, kaip pagrindžia autoriaus aukščiau nurodyti argumentai bei aptarti teismų praktikos precedentai¹⁵⁶², nei ESTT, nei

¹⁵⁵⁵ Žr. pvz. bylą T-61/13, Research and Production Company „Melt Water“, UAB, v. Vidaus rinkos derinimo tarnyba, *supra* note, 1551, 28 punktas; taip pat bylą C-428/02, Fonden Marselsborg Lystbådehavn v. Skatteministeriet og Skatteministeriet v. Fonden Marselsborg Lystbådehavn, 2005 E.C.R. I-01527.

¹⁵⁵⁶ Pažymėtina, jog savo praktikoje ESTT gana retai aiškina ES teisės nuostatas, pasitelkdamas visas oficialias jų skirtingas kalbines versijas, tačiau TT sprendimuose paprastai pateikiami išsamūs paaiškinimai, kaip ir kokiais kriterijais remiantis toks palyginimas atliekamas, ypač tai pastebima tai atvejais, kai identifikuojami skirtumai tarp kalbinių versijų; žr. pvz. bylą T-61/13, Research and Production Company „Melt Water“, UAB, v. Vidaus rinkos derinimo tarnyba, op. cit.; bylą C-189/11, Komisija v. Ispanijos Karalystė, 2013 EU:C:2013:587; bylą C-74/13, GSV Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Észak-Alföldi Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága, *supra* note, 1544; bylą C-307/13, Criminal proceedings against Lars Ivansson and Others, 2014 EU:C:2014:2058.

¹⁵⁵⁷ Cornelis J. W. Baaij, „Fifty Years of Multilingual Interpretation in the European Union“, in *The Oxford Handbook of Language and Law*, Pieter Tiersma and Lawrence M. Solan (eds.) (Oxford: Oxford University Press, 2012), 217-231.

¹⁵⁵⁸ Gerhard Dannemann, Silvia Ferreri and Michele Graziadei, „Language and Terminology“, in *European Union Private Law*, Christian Twigg-Flesner (ed.) (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 74.

¹⁵⁵⁹ Pavyzdžiui, tai, jog turėtų būti vadovaujamosi būtent tokia principine nuostata, Teisingumo Teismas yra tiesiogiai patvirtinęs byloje 100/84, Commission v. UK, 1985 E.C.R.-1169, 16-17 punktai.

¹⁵⁶⁰ Agnieszka Doczekalska, *supra* note, 1554: 15.

¹⁵⁶¹ Byla T-61/13, Research and Production Company „Melt Water“, UAB, v. Vidaus rinkos derinimo tarnyba, op. cit., 27 punktas.

¹⁵⁶² Žr. pvz. jau minėtą bylą C-296/95, R. v. Customs and Excise Commissioners Ex p. EMU Tabac Sàrl, *supra* note, 1547, 36 punktas; analogiška nuostata taip pat buvo remiamasi ir kitose bylose, pavyzdžiui, byloje C-257/00, Nani Givane and Others v. Secretary of State for the Home Department, 2003 E.C.R. I-345, 36 punktas.

nacionalinis teismas aiškindamas ES teisę neturi formalaus teisinio pagrindo atmesti jokios jos kalbinės versijos (tai sudaro ir sąlygas užtikrinti vienodą ES teisės aiškinimą).

Taigi, pirmasis privalomas KN lingvistinio aiškinimo etapas (esant neaiškumų ar abejonų dėl jos turinio vienodos prasmės visose ES valstybėse narėse) turėtų būti KN versijos nacionaline kalba palyginimas su jos versijomis kitomis oficialiomis ES kalbomis¹⁵⁶³. Tačiau įvairūs praktiniu lygmeniu atlikti tyrimai patvirtina, jog ES valstybių narių nacionaliniai teismai savo sprendimuose paprastai retai deklaruoja bei pagrindžia aplinkybę, jog buvo atliktas aiškinamų ES teisės normų (neapsiribojant vien tik KN), skirtingų kalbinių versijų palyginimas¹⁵⁶⁴. Tačiau, autoriaus nuomone, laikantis nurodytos ESTT praktikos (kuria iš esmės vadovautasi tiek analizuojamoje byloje C-74/13, GSV, tiek ir kitose tiriamo laikotarpio ESTT bylose, dėl, pavyzdžiui, iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo¹⁵⁶⁵), akivaizdu, jog susidūręs su skirtingomis teisės normų kalbinėmis formuluo-tėmis (skirtingais tų pačių formuluočių vertimais), nacionalinio teismo teisėjas negalėtų atsakyti įvertinti, pavyzdžiui, KN skirtingų kalbinių versijų. Priešingai, jis privalėtų jas tirti ir aprašyti, kaip toks įvertinimas buvo atliktas, bei tuo taip pat argumentuoti galutinę išvadą dėl KN aiškinimo, kuri yra išdėstoma teismo sprendime. Šiuo aspektu iš esmės pritartina ir atskirų autorių (pavyzdžiui, S. Vousden) nuomonei, jog, neįvertinęs lingvistinių normos formuluočių skirtumų, nacionalinis teismas neturėtų pagrindo sprendime remtis vien tik teleologiniu/tiksliniu jos aiškinimo metodu, nes teisės normos formuluo-tė, vartojama vienoje konkrečioje ES teisės akto kalbinėje redakcijoje, negali būti vieninteliu šios normos aiškinimo pagrindu arba jai *per se* negali būti suteikta viršenybė visų kitų jos kalbinių versijų atžvilgiu¹⁵⁶⁶.

Autoriaus vertinimu, akivaizdu, jog analizuojama byla C-74/13, GSV, ir kita susijusi ESTT praktika patvirtina, jog praktiniu lygiu ES iškyla KN vienodo lingvistinio interpretavimo problema, kurios egzistavimo prielaidas teoriškai yra identifikavę bei pagrindę ir kiti autoriai¹⁵⁶⁷. Jos aktualumą sąlygoja ir tai, kad KN yra itin didelės apimties teisės aktas,

¹⁵⁶³ Pastebėtina, jog kai kurie teisės mokslo doktrinos atstovai yra išsakę ir kritikos tokiam ES teisės aiškinimui bei akcentavę, jog pagrindiniu aiškinimo metodu turėtų būti laikomas ne lingvistinis/pažodinis, o teleologinis/tikslinis teisės aiškinimo metodas, nes, pavyzdžiui, ES valstybių narių teismai objektyviai negali turėti informacijos apie tų pačių normų aiškinimą kitose valstybėse narėse (kitomis kalbomis), be to, aiškinant teisę vien lingvistiniu metodu, kyla grėsmė, kad ji bus vertinama atsietai nuo objektyvių teisinių santykių realybės, žr. Edward David, „CILFIT and Foto-Frost in their Historical and Procedural Context“, in *The Past and Future of EU Law: the Classics of EU Law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*, Miguel Poiares Maduro and Loic Azoulai (eds.) (Oxford: Hart Publishing, 2010), 179, taip pat žr. Tamara Capeta, „Multilingual Law and Judicial Interpretation in the EU“, *Croatian Yearbook of European Law & Policy* 4 (2009): 16. Kita vertus, autoriaus nuomone, analizuojant TT praktiką byloje, susijusiose būtent su ES Kombinuotosios nomenklatūros aiškinimu (*inter alia* byloje C-74/13, GSV), aiškiai ir konkrečiai akcentuojama būtinybė atlikti jos nuostatų kalbinį lingvistinį palyginimą.

¹⁵⁶⁴ Žr. pvz. Mattias Derlén, *Multilingual interpretation of European Union law* (Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009), 9–10.

¹⁵⁶⁵ Žr. taip pat pvz. jau nurodytą bylą C-558/11 dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo analizuojamų laikotarpiu; byla C-558/11, SIA Kurcums Metal v. Valsts ieņēmumu dienests, *supra* note, 1546, 48 punktas.

¹⁵⁶⁶ Stephen Vousden, „Innoweb, search-engines and engineering legitimacy in EU law“, *Intellectual Property Quarterly* 4 (2014): 291–292.

¹⁵⁶⁷ Pavyzdžiui, dr. J. Gurevičienė pastebi, jog aiškinant KN susiduriama su terminų problema: joje prekės aprašomos terminais, kurie retai vartojami įprastinėje veikloje, ir, priešingai, daug vartojama specialių techninių, teisinių sąvokų, kurių ne specialistai nesupranta, žr. Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 203.

apimantis daugiau kaip 10 000 skirtingų prekių aprašymų, kurių aiškinimo taisyklės yra labai konkrečios bei imperatyviai apibrėžtos ir turėtų būti vienodai taikomos visoje ES¹⁵⁶⁸. Atitinkama, šiuo metu KN nesant jokių kolizinių taisyklių dėl jos skirtingų kalbinių versijų taikymo, o valstybių narių praktikai šioje srityje, kaip jau buvo nurodyta, kol kas išliekant nenuosekliai, būtų tikslinga pačioje KN (pavyzdžiui, I skyriaus „A“ skirsnį „Bendrosios Kombinuotosios nomenklatūros aiškinimo taisyklės“ papildant nauju 7 punktu)¹⁵⁶⁹ įtvirtinti nuostatą, jog taikydamos šią nomenklatūrą ES valstybės narės muitinės administracijos ir kitos kompetentingos nacionalinės institucijos remiasi jos kalbine versija oficialia valstybine kalba; tačiau kilus prieštaravimams dėl KN teksto turinio ir prasmės atitikties KN versijoms kitomis oficialiomis ES valstybių narių kalbomis, privalo atsižvelgti į atitinkamos KN nuostatos teksto kalbines versijas kitomis oficialiomis ES valstybių narių kalbomis. Nustačius, jog egzistuoja lingvistiniai to paties aiškinamo KN teksto versijų turinio ir prasmės neatitikimai ir KN versijose kitomis oficialiomis ES valstybių narių kalbomis, atitinkama KN teksto nuostata privalo būti aiškinama atsižvelgiant į KN nuostatų, kurių dalis ji yra, bendrą struktūrą ir tikslą. Akivaizdu, jog šiuo atveju nebūtų tikslinga ar įmanoma apibrėžti kaip konkrečiai ar kiek plačiai turėtų būti atliekamas lingvistinis skirtingų KN versijų palyginimas (paliekant tai teismų praktikai ar ginčo šalių įrodinėjimo dispozicijai¹⁵⁷⁰). Kita vertus, autoriaus vertinimu, bent jau tokios privalomos KN kalbinių versijų palyginimo stadijos imperatyvus įtvirtinimas padėtų išvengti situacijų, kai tiek ginčo situacijose, tiek ir atliekant pačius mokesčių administravimo veiksmus, KN yra aiškinama ir taikoma remiantis tik vienos ES valstybės narės kalba ir nėra pakankamai išnagrinėjama KN vartojamų specifinių terminų bei techninių sąvokų lingvistinė prasmė. Tokia situacija, autoriaus nuomone, akivaizdžiai gali kelti grėsmę vieningam KN ir ES bendrojo muitų tarifo taikymui ES ir jos valstybių narių prekybiniuose santykiuose su trečiosiomis valstybėmis¹⁵⁷¹.

Analizuojant TT nagrinėtas bylas, susijusias su iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimu, taip pat būtina išskirti **bylų (ginčų) dėl muitinės procedūrų taisyklių kategoriją**. Nors tokių bylų analizuojamu laikotarpiu sąlyginai nėra daug (identifikuotos bylos C-547/15, *Interservice*¹⁵⁷²; C-454/10, *Jestel*¹⁵⁷³, C-371/09, *Isaac Internatio-*

¹⁵⁶⁸ Tai pabrėžiama ir Tarybos 1987 m. liepos 23 d. reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo preambulėje („labai svarbu, kad visos valstybės narės vienodai taikytų Kombinuotąją nomenklatūrą“), žr. Tarybos 1987 m. liepos 23 d. reglamentą (EEB) Nr. 2658/87, *supra* note, 334.

¹⁵⁶⁹ „2017 m. spalio 12 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2017/192 kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo I priedas“, *Official Journal L* 282 (2017).

¹⁵⁷⁰ Panašios pozicijos dėl Kombinuotosios nomenklatūros aiškinimo, argumentuodamas, kad, pavyzdžiui, visų be išimties oficialių jos versijų ES kalbomis palyginimas nacionaliniams teismams reikalaudų neproporcingai daug pastangų, laikėsi ir Generalinis advokatas Francis Jacobs savo išvadoje byloje C-338/95; žr. Generalinio advokato Francis Jacobs išvadą byloje C-338/95, *Wiener S.I. GmbH v. Hauptzollamt Emmerich*, *supra* note, 1496, 65 punktai.

¹⁵⁷¹ Būtina pastebėti ir tai, jog KN lingvistinio aiškinimo problemas (kurios ypač akivaizdžios klasifikuojant prekes, susidedančias iš daugelio skirtingų elementų – ši problematika atsiskleidė byloje C-450/12, *HARK* (žr. sprendimo 43 punktą), taip pat ir kitose tiriamai bylų grupei priskirtose bylose C-2/13, C-180/12, C-382/09) galėtų padėti spręsti ir kur kas labiau centralizuotas (ES lygiu) privalomosios prekių tarifinės informacijos instituto (įvirtinto SMK 33 str.) taikymas.

¹⁵⁷² Byla C-547/15, *Interservice d.o.o. Koper v. Sándor Horváth*, 2016 EU:C:2016:983.

¹⁵⁷³ Byla C-454/10, *Oliver Jestel v. Hauptzollamt Aachen*, 2011 E.C.R. I-11725.

nal¹⁵⁷⁴ ir C-156/16, *Tigers*¹⁵⁷⁵), tačiau jose buvo keliami fundamentalūs ES priimtų muitų teisės aktų aiškinimo klausimai, t. y. kokie su prekių importu susijusiose procedūrose dalyvaujantys subjektai ir kokiais atvejais gali būti laikomi (pripažįstami) skolininkais muitinei ES valstybėse narėse¹⁵⁷⁶? Akivaizdu, jog šie klausimai turi esminę reikšmę tiek tarptautinės prekybos su tiriamomis trečiosiomis valstybėmis (Kinijos Liaudies Respublika, Indijos Respublika, Rusijos Federacija) reglamentavimui, tiek ir yra reikšmingi užtikrinant efektyvią ES muitų politiką kitų trečiųjų valstybių atžvilgiu bei vieningai aiškinant SMK nuostatas ES valstybėse narėse.

Šiame darbe jau buvo minėta, kad apibrėžiant muitinės skolininko sąvoką pagal SMK 77, 79 ir 84 straipsnio nuostatas turėtų būti laikomasi prezumpcijos, kad ji yra aiškintina implicitiškai (siaurai)¹⁵⁷⁷, o skolininkų skaičius, vertinant įvairias teisinės situacijas, neturėtų būti nepagrįstai išplečiamas¹⁵⁷⁸. Kita vertus, kaip patvirtina analizuojamo laikotarpio TT praktika *inter alia* formuojama ir bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuojamų prekių, pastebėtina, jog ši TT praktikoje tradiciškai taikyta doktrina, suformuluota dar byloje C-414/02, *Spedition Ulustrans*, pastaruoju metu yra koreguojama, visų pirma, netiesiogiai argumentuojant ją kovos su maito mokesčio vengimu (piktnaudžiavimu) būtinybe arba taip vadinama kovos su piktnaudžiavimu doktrina (angl. *anti-abuse doctrine*). Šios doktrinos esmė yra ta, kad pagal ją ES teisinėje sistemoje įtvirtintų teisių įgyvendinimas gali būti ribojamas apgaule veikiančių ar piktnaudžiaujančių subjektų atžvilgiu, pavyzdžiui, apribojama galimybė pasinaudoti tam tikromis mokesčių lengvatomis, išimtimis, teise susigrąžinti mokesčius ir pan., jei tai yra susiję su teisės subjekto apgaule ar piktnaudžiavimu mokesčių srityje¹⁵⁷⁹. Pastebėtina, kad ji pastaruoju metu (po 2000 m.) buvo pradėta plačiau taikyti TT praktikoje, kurioje aiškinamos ES teisės normos, įtvirtinančios nuostatas, svarbias netiesioginių¹⁵⁸⁰ ir tiesioginių mokesčių¹⁵⁸¹ ES valstybėse narėse harmonizavimui.

¹⁵⁷⁴ Byla C-371/09, *Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v. Isaac International Limited*, 2010 E.C.R. I-07727.

¹⁵⁷⁵ Byla C-156/16, *Tigers GmbH v. Hauptzollamt Landshut*, 2017 EU:C:2017:754.

¹⁵⁷⁶ Atkreiptinas dėmesys, kad nors aukščiau nurodytoje byloje C-156/16 vienas iš prejudicinių klausimų, pateiktų TT buvo susijęs su įregistruotos skolos muitinei pasikeitimo sąlygų aiškinimu (antidempingo muitų grąžinimu, pateikus papildomus dokumentus), šioje byloje priimtame sprendime iš esmės buvo pasisakyta dėl procedūrinių muitinės administracijos teisių atlikti kontrolės veiksmus, todėl byla analizuojama aptariant kitas tiriamų valstybių (pavyzdžiui, Rusijos Federacijos) grupę priskirtas bylas, kuriose buvo keliami identiški klausimai. *Ibid.*, 27-31 punktai.

¹⁵⁷⁷ Tai iš esmės reiškia, jog asmenų, kurie gali būti pripažinti skolininkais, sąrašas paprastai buvo aiškinamas kaip konkretus (baigtinis), kurio negalima išplėsti nacionaliniu teisiniu reguliavimu; žr. pvz. Massimo Fabio, *supra* note, 28: 136-137; Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 157.

¹⁵⁷⁸ Žr. bylą C-414/02, *Spedition Ulustrans*, *Uluslararası Nakliyat ve. Tic. A.Ş. İstanbul v. Finanzlandesdirektion für Oberösterreich*, *supra* note, 745; taip pat žr. F. H. A. Heijmann ir H. Mulder, *supra* note, 232: 40; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 638.

¹⁵⁷⁹ Adam Zalasinski, „Some basic aspects of the concept of abuse in the tax case law of the European Court of Justice“, *Intertax*, 36, 4 (2008): 156; Koen Lenaerts, „The Concept of ‘Abuse of Law’ in the Case Law of the European Court of Justice on Direct Taxation“, *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 22, 3 (2015): 330; Franz Tobias, „The General Anti-Abuse Rule Proposed by the European Commission“, *Intertax* 43, 11 (2015): 660.

¹⁵⁸⁰ Žr. pvz. TT bylą C-196/04, *Cadbury Schweppes plc and Cadbury Schweppes Overseas Ltd v. Commissioners of Inland Revenue*, 2006 E.C.R. I-07995, joje buvo aiškinamos pelno mokesčio apskaičiavimą reglamentuojančios teisės normos.

¹⁵⁸¹ Žr. pvz. TT bylą C-255/02, *Halifax plc, Leeds Permanent Development Services Ltd and County Wide Property Investments Ltd v. Commissioners of Customs & Excise*, 2006 E.C.R. I-01609; joje buvo aiškinamos pridėtinės vertės mokesčio (PVM) apskaičiavimą reglamentuojančios ES teisės normos.

Tenka pastebėti, jog nors su retomis išimtimis TT jurisprudencijoje muitų teisės srityje paprastai vengiama tiesioginių nuorodų į šios doktrinos taikymą¹⁵⁸², kadangi, kaip pabrėžiama ir jurisprudencijoje, jos taikymas (pavyzdžiui, ribojant tam tikras asmenų teises ar kitaip pabloginant jų teisinį statusą) privalo turėti konkretų teisinį pagrindą ES teisėje¹⁵⁸³. Tačiau, tiek anksčiau galiojęs Bendrijos muitinės kodeksas¹⁵⁸⁴, tiek ir SMK įtvirtino tik labai ribotą ratą teisės normų, numatančių kovos su piktnaudžiavimu nuostatas (priemonės). Pavyzdžiui, šiuo metu galiojantis SMK leidžia muitinės administracijoms priimti sprendimus, kuriais pakeičiamas asmenų teisinis statusas ar jiems nėra leidžiama pasinaudoti tam tikromis subjektinėmis teisėmis, siejant tai su piktnaudžiavimu ar apgaule, nustatant muitinės procedūrų įforminimo sąlygas (250 str. 2 d. „b“ punktas, 254 str. 3 d.) ar, pavyzdžiui, reglamentuojant atsakymo išieškoti muitą bei muto grąžinimo sąlygas (116 str. 5 d., 120 str.)¹⁵⁸⁵. Kita vertus, analizuojamos kategorijos bylos dėl muitinės procedūrų patvirtina, jog praktiniu lygmeniu, pagrįsdamas savo sprendimus, ESTT vis tik vis plačiau remiasi kovos su piktnaudžiavimu doktrinai būdingais argumentais.

Pavyzdžiui, autoriaus vertinimu, kaip vieną iš tokio teisinio argumentavimo pavyzdžių galima nurodyti analizuojamai ginčų kategorijai priskirtiną bylą C-454/10, *Jestel*¹⁵⁸⁶, kurioje pagal Vokietijos teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą buvo nagrinėjama ar tarpininkas (asmuo, kuris, tiesiogiai nesusijęs su prekių įvežimu į ES muitų teritoriją, tačiau kuris jas įvežant dalyvavo kaip tarpininkas, sudarantis su šiomis prekėmis susijusias pardavimo sutartis) gali būti laikomas skolininku muitinei. Nagrinėjamu atveju skolininku muitinei Vokietijoje pripažintas fizinis asmuo O. Jestel prekiaavo Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėmis per interneto platformą *Ebay*, kurioje savo vardu turėjo dvi parduotuves. Jis veikė kaip tarpininkas sudarant šių prekių pirkimo-pardavimo sutartis Vokietijoje ir gaudavo atlyginimą už sudarytus pirkimo-pardavimo sandorius. Minėtų prekių kainas nustatė ir jų pristatymą užtikrino šių prekių tiekėjas iš Kinijos, kuris prekes paštu tiesiogiai siųsdavo pirkėjams į Vokietiją. Tačiau aptariamos prekės pirkėjams buvo tiekiamos nepateikiant jų muitinei ir nesumokant importo mokesčių. Atkreiptinas dėmesys, jog šio klausimo (prekybos tarpininko pripažinimo skolininku muitinei) tiesiogiai nereglementavo nei tuo metu galiojęs Bendrijos muitinės kodeksas (202 str. 3 d.)¹⁵⁸⁷, nei šiuo metu galiojantis Sąjungos muitinės kodeksas (79 str.)¹⁵⁸⁸. Pastebėtina, jog aiškindamas šią teisinę situaciją TT iš esmės neapsiribojo siauru lingvistiniu byloje aktualių Bendrijos muitinės kodekso

¹⁵⁸² Krzysztof Lasiński-Sulecki, „Will the Court of Justice apply its anti-abuse doctrine in customs valuation cases?“, *World Customs Journal* 9, 2 (2015): 9; Davide Rovetta and Filip Tack, „Creative or artificial. That's the question!“, *Global Trade and Customs Journal* 5, 2 (2010): 71.

¹⁵⁸³ Žr. pvz. A. G. Toth et al., *Oxford Encyclopaedia of European Community Law* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 86.

¹⁵⁸⁴ Kaip vieną iš tokio teisinio reglamentavimo pavyzdžių galima nurodyti Bendrijos muitinės kodekso 25 straipsnio nuostatas, kuriose buvo tiesiogiai įtvirtintos nuostatos dėl piktnaudžiavimo prekių kilmės taisyklėmis teisiųjų pasekmių; žr. Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentą Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą, *supra* note, 31.

¹⁵⁸⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁵⁸⁶ Byla C-454/10, Oliver Jestel v. Hauptzollamt Aachen, *supra* note, 1573.

¹⁵⁸⁷ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

¹⁵⁸⁸ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

202 straipsnio 3 dalies nuostatų, kuriose tapimas skolininku buvo siejamas su veiksmas, atliktais neteisėtai įvežant prekes¹⁵⁸⁹, aiškinimu. Priešingai, TT konstatavo, jog tarpininkas (kaip suprantama pagal šios bylos aplinkybes, t. y. asmuo, kuris tik tarpininkavo sudarant prekių tiekimo (importo) sandorius ir pats šių prekių į ES muitų teritoriją neteisėtai neįvežė), taip pat gali būti pripažintas skolininku muitinei¹⁵⁹⁰.

Aptariant šią TT poziciją ir jos teisinę reikšmę, būtina įvertinti keletą aspektų. Visų pirma, aptartas argumentavimas akivaizdžiai papildo ir praplečia ankstesnę TT praktikos dėl Bendrijos muitinės kodekso nuostatų aiškinimo sritį – tai aktualu ne tik jau minėtos bylos C-414/02, *Spedition Ulustrans*, kontekste (šioje byloje buvo akcentuota, kad skolininko sąvoka turi būti aiškinama siaurai) bet ir kitų TT bylų atžvilgiu. Pavyzdžiui, bylose C-195/03, *Papismedov ir kt.*¹⁵⁹¹, bei C-238/02 ir C-246/02, *Viluckas ir Jonušas*¹⁵⁹², TT susiejo skolininko statuso įgijimą pagal Bendrijos muitinės kodekso 202 straipsnio 3 dalį (neteisėto prekių importo atvejais) būtent tik su sąmoningu ir objektyviu (fizinio) dalyvavimu neteisėtai įvežant prekes, pavyzdžiui, jas neteisėtai atgabenant transporto priemone ir pan. Akivaizdu, kad byloje C-454/10 jau nebėra apsiribojama viena tik šia siaura koncepcija¹⁵⁹³. Kita vertus, antras, itin svarbus bylos C-454/10 akcentas yra tas, jog būtent šioje dalyje yra naujai pabrėžiamas piktnaudžiavimo, mokesčių vengimo aspektas, t. y. skolininkais pripažįstami ne bet kurie tarpininkai, o tie kurie žinojo ar yra pakankamo pagrindo, kad turėjo žinoti, jog prekių įvežimas bus neteisėtas ir dėl to nebus sumokėti importo mokesčiai¹⁵⁹⁴. Tokiu būdu, kaip pastebima ir teisės doktrinoje, tampa svarbu įvertinti ar tarpininkas ėmėsi visų veiksmų, kurių iš jo būtų galima pagrįstai tikėtis, siekdamas užtikrinti, kad su jo veikla susijusios prekės nebūtų neteisėtai įvežtos, ypač ar jis pranešė tiekėjui apie jo pareigą deklaruoti prekes muitinei¹⁵⁹⁵. Autoriaus vertinimu, būtina pabrėžti, jog iš esmės identiška argumentacija (susiejant papildomų asmens mokestinių prievolių egzistavimą su žinojimu ar galėjimu žinoti, kad sudarant apmokestinamąjį sandorį nebus sumokėti privalomi mokesčiai, pavyzdžiui, PVM) yra sutinkama ir kitose TT bylose mokesčių srityje¹⁵⁹⁶, kuriose buvo vadovaujamasi draudimo piktnaudžiauti doktrina. Be to, panašiais argumentais, t. y. konstatavimu, jog asmens prievolės (skola) muitinei priklauso nuo to ar jis žinojo apie

¹⁵⁸⁹ Jose *inter alia* buvo numatyta, kad „skolininkais laikomi: [...] bet kurie asmens, dalyvavę neteisėtai įvežant (išskirta autoriaus – *aut. past.*) prekes ir žinoję arba, yra pagrindo manyti, turėję žinoti, kad toks prekių įvežimas neteisėtas“; Žr. „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentą Nr. 2913/92/EEB, nustatantį Bendrijos muitinės kodeksą“, op. cit.

¹⁵⁹⁰ Byla C-454/10, Oliver Jestel v. Hauptzollamt Aachen, *supra* note, 1573, 27 punktas.

¹⁵⁹¹ Byla C-195/03, Ministerie van Financiën v. Merabi Papismedov and Others, 2005 E.C.R. I-01667.

¹⁵⁹² Sujungtos bylos C-238/02 ir C-246/02, Hauptzollamt Hamburg-Stadt v. Kazimieras Viluckas (C-238/02) and Ricardas Jonasas (C-246/02), 2004 E.C.R. I-02141.

¹⁵⁹³ Byla C-454/10, Oliver Jestel v. Hauptzollamt Aachen, op. cit., 17-18 punktai.

¹⁵⁹⁴ Byla C-454/10, Oliver Jestel v. Hauptzollamt Aachen, *supra* note, 1573; 24-25 punktai.

¹⁵⁹⁵ „Intermediary may be liable for unlawful imports (Case Comment)“, *EU Focus* 291 (2012): 12-13

¹⁵⁹⁶ Pavyzdžiui, TT draudžia pasinaudoti apmokestinamojo asmens teise atskaiciuoti pirmo PVM (kas sąlygoja papildomos mokėtinės PVM mokesčio sumos apskaiciavimą), kai šią teisę suteikiančiais sandoriais yra piktnaudžiaujama, žr. pvz. bylą C-223/03, University of Huddersfield Higher Education Corporation v. Commissioners of Customs & Excise, 2006 E.C.R. I-01751, 52 punktas; byla C-32/03, I/S Fini H v. Skatteministeriet, 2005 E.C.R. I-01599, 33 ir 34 punktai; sujungtos bylos C-439/04 ir C-440/04, Axel Kittel prieš Belgijos valstybę (C-439/04) ir Belgijos valstybė v. Recolta Recycling SPRL (C-440/04), 2006 E.C.R. I-06161, 55 punktas; byla C-414/10, Veleclair SA v. Ministre du Budget, des Comptes publics et de la Réforme de l'État, 2012 EU:C:2012:183, 32 punktas.

atliekamų muitinės procedūrų su jau į ES muitų teritoriją įvežtomis prekėmis teisines pasekmes ir nesiėmė veiksmų jas tinkamai įforminti (pavyzdžiui, pateikti prekių muitinei ir pan.) buvo remiamasi ir kitoje analizuojamo laikotarpio TT byloje dėl prekių iš Kinijos Liaudies Respublikos importo, t. y. C-547/15, *Interservice*¹⁵⁹⁷. Galiausiai, kitoje tiriamoje byloje C-371/09, *Isaac International*¹⁵⁹⁸, asmens pripažinimas skolininku dar kartą buvo susietas su jo žinojimu apie galimą piktnaudžiavimą ar pažeidimą muitų teisės srityje. Pavyzdžiui, TT, sprendamas klausimą ar asmuo gali būti laikomas muto mokesčio mokėtoju (skolininku) ir ar jis negali būti atleistas nuo antidempingo muto¹⁵⁹⁹, nurodė, kad asmuo privalo būti laikomas skolininku ir negali pasinaudoti atleidimu nuo muto (bei yra laikomas skolininku) *inter alia* ir dėl to, kad dėl jo tikslingų veiksmų (neveikimo) iškyla piktnaudžiavimo galimybė, o muitinė negali užtikrinti veiksmingos kontrolės¹⁶⁰⁰. Kartu pastebėtina, jog labai panašia koncepcija dėl būtinybės vertinti ar asmuo galėjo žinoti apie savo veikos mokesčines teisines pasekmes buvo vadovaujama ir kitose bylose (žr. pvz. bylą C-222/01, *British American Tobacco*¹⁶⁰¹), kuriose buvo nagrinėjamos prekybos su kitomis tiriamomis valstybėmis, pavyzdžiui, Rusijos Federacija, teisinės situacijos.

Taigi, vertindami šias identifiкуotas TT praktikos tendencijas, kurios buvo užfiksuotos tiriamo laikotarpio bylose dėl muitinės procedūrų taikymo iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms, taip pat kurios pastebimos ir identifiкуojamos ir ankstesniais lyginamaisiais laikotarpiais, galime pastebėti, kad jose skolos muitinei atsiradimo sąlygos (visų pirma, neteisėto prekių importo atvejais) pagal ES teisę yra aiškinamos plačiau, nei ankstesnėje praktikoje. Tai, visų pirma, argumentuojama siekiu užkirsti kelią piktnaudžiavimui ir muto mokesčių vengimui¹⁶⁰², ir šie pavyzdžiai iš esmės patvirtina kitų autorių identifiкуotas bendrąsias tendencijas dėl faktinių TT mėginimų ES muitų teisėje plačiau taikyti kovos su piktnaudžiavimu doktrinos nuostatas¹⁶⁰³. Kita vertus, dėl tokių ES priimtų muitų teisės aktų nuostatų taikymo raidos tendencijų yra plačiai diskutuojama ir jos vertinamos nevienareikšmiškai, juolab, kad skirtingai nuo kitų ES mokesčių teisės aktų, pavyzdžiui,

¹⁵⁹⁷ Byla C-547/15, *Interservice* d.o.o. Koper v. Sándor Horváth, *supra* note, 1572, 24, 26, 28, 32 punktai.

¹⁵⁹⁸ Byla C-371/09, *Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v. Isaac International Limited*, *supra* note, 1574.

¹⁵⁹⁹ Nors šį ginčą kai kurie autoriai (pvz. E. Vermulst, D. Rovetta) analizuoja ir kaip vieną iš ginčų dėl prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymo, tačiau jo materialinė teisėnė prigimtis, visų pirma, buvo susijusi su formalų skolų muitinei atsiradimo sąlygų (įtvirtintų Bendrijos muitinės kodekso 212(a) str.) analize; žr. Edwin Vermulst and David Rovetta, „Judicial Review of Anti-dumping Determinations in the EU“, *Global Trade and Customs Journal* 7, 5 (2012): 247; „Case Comment: Prior authorisation needed to avoid duties“, *EU Focus* 275 (2010): 4-5.

¹⁶⁰⁰ Pavyzdžiui, TT konstatavo, jog importuotojui nesilaikant nustatytų reikalavimų (nagrinėjamu atveju negavus išankstinio muitinės leidimo išvežti antidempingo muitais apmokestinamas prekes į kitą ES valstybę narę) „muitinės administracija negali užtikrinti patenkinamos ribinių kiekio verčių laikymosi kontrolės. Nustatytomis ribinėmis kiekiais vertėmis gali būti lengvai manipuliuojama“, žr. bylą C-371/09, *Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v. Isaac International Limited*, op. cit., 36 punktas, taip pat žr. 34-35; 38-39 punktus.

¹⁶⁰¹ Byla C-222/01, *British American Tobacco v. Hauptzollamt Krefeld*, 2004 E.C.R. I-04683.

¹⁶⁰² Šis argumentas ne visuomet yra nurodomas tiesiogine forma, tačiau, kaip jau buvo minėta, TT sprendimu argumentacijos logika muitų teisės bylose tampa panaši ar identiška byloms dėl, pavyzdžiui, PVM mokesčio vengimo, kur akcentuojama kovos su piktnaudžiavimu būtinybė, žr. 1117 išnašą.

¹⁶⁰³ Krzysztof Lasiński-Sulecki, *supra* note, 1582: 9; Davide Rovetta and Filip Tack, *supra* note, 1582: 71.

Tarybos direktyvos 2006/112/EB „Dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos“¹⁶⁰⁴, SMK¹⁶⁰⁵ bendrų nuostatų dėl galimybės taikyti ar nustatyti specialias kovas su piktnaudžiavimu mokesčių srityje priemonės nėra įtvirtinta. Be to, teisės doktrinoje pažymima ir tai, jog, pavyzdžiui, plečiamasis skolininko sąvokos aiškinimas (net ir motyvuojant tai kovos su piktnaudžiavimu ar mokesčių vengimu būtinybe) gali sukelti neigiamų pasekmių atskirų verslo sričių atstovams (tarptautinės prekybos dalyviams), pavyzdžiui, veikiantiems elektroninės komercijos sektoriuje¹⁶⁰⁶. Taip pat, atskirais atvejais plečiamasis ES priimtų muitų teisės aktų nuostatų aiškinimas ir taikymas nurodytais tikslais (ypač nesant tam tiesioginio teisinio pagrindo), gali nulemti tokių priemonių atitikties PPO teisės (susitarimų) atžvilgiu kvestionavimą¹⁶⁰⁷ ar paskatinti kitas trečiąsias valstybes taikyti panašias atsakomąsias priemones savo nacionalinėje teisėje. Manytina, jog tai galėtų sąlygoti ir ES bei jos atskirų valstybių narių, kaip tarptautinės prekybos partnerių, konkurencingumo mažėjimą, paskatinti dažnesnius tarptautinius prekybinius konfliktus.

Autoriaus nuomone, vertinant esamą teisinį reguliavimą, įtvirtintą SMK (79 str. 3 d.)¹⁶⁰⁸, galima pastebėti, jog naujoji ES muitinės kodekso versija, kur kas plačiau apibrėžia skolininko muitinei sąvoką neteisėto prekių importo atvejais nei ankstesnės lakoniškos Bendrijos muitinės kodekso nuostatos (202 str. 3 d.), kurios siejo skolos muitinei atsiradimą vien tik su prekių faktinio įvežimo veiksmų atlikimu ar dalyvavimu šiuose veiksmuose¹⁶⁰⁹. Pagal šiuo metu galiojančias nuostatas¹⁶¹⁰ skolos muitinei atsiradimas siejamas tiek su pažeidimais, atliekant veiksmus, susijusius su prekių įvežimu (gabenimu), tiek ir su prekių pateikimu galutiniam vartojimui (išleidimu į laisvą apyvartą) (SMK 79 str. 1 d. „a“ – „c“ punktai), ar su tarpininkavimu (jau minėtos 79 str. 3 d. „b“ punktas). Taigi, galima konstatuoti, jog, nors tiesioginių kovos su piktnaudžiavimu nuostatų šiame straipsnyje nėra įtvirtinta,

¹⁶⁰⁴ „2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos“, *Official Journal L* 347 (2006). Žr., pavyzdžiui, šios direktyvos preambulės 42 punktą, 59 punktą, taip pat 131 straipsnį.

¹⁶⁰⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁶⁰⁶ Tokia nuomonė išsakoma vertinant aptartą bylą C-454/10, Oliver Jestel v. Hauptzollamt Aachen, *supra* note, 1573, žr. pvz. Marco Vergani, *supra* note, 143: 283.

¹⁶⁰⁷ Teisės doktrinoje yra akcentuojama tai, kad kai kurios PPO susitarimų nuostatos (pavyzdžiui, muitinio įvertinimo srityje, *inter alia* GATT susitarimo VII str.) yra suformuluotos imperatyviai, eksplisitiškai ir negalėtų būti aiškinamos plečiamai taikant kovos su piktnaudžiavimu doktriną, žr. pvz. Krzysztof Lasiński-Sulecki, op. cit., 9; Rüdiger Wolfrum, Peter-Tobias Stoll and Holger Paul Hestermeyer et al., *supra* note, 82: 1165; taip pat žr. Saul L. Sherman and Hinrich Glashoff, *Customs valuation: commentary on the GATT customs valuation code* (Paris: ICC Publishing, Kluwer, 1988).

¹⁶⁰⁸ „Skolininku laikomas bet kuris iš šių asmenų: a) asmuo, kuris privalejo įvykdyti atitinkamas pareigas; b) asmuo, kuris žinojo arba, yra pagrindo manyti, kad turėjo žinoti, kad muitų teisės aktais nustatyta pareiga nebuvo įvykdyta, ir kuris veikė asmens, privalejusio įvykdyti tą pareigą, interesais arba kuris dalyvavo atliekant veiksmus, dėl kurių ta pareiga nebuvo įvykdyta; c) asmuo, kuris įsigijo arba laikė atitinkamas prekes ir jų įsigijimo arba gavimo metu žinojo arba, yra pagrindo manyti, kad turėjo žinoti, kad muitų teisės aktais nustatyta pareiga nebuvo įvykdyta“; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁶⁰⁹ „Skolininkais laikomi: – asmuo, neteisėtai įvežęs tokias prekes, – bet kurie asmenys, dalyvavę neteisėtai įvežant prekes ir žinoję arba, yra pagrindo manyti, turėję žinoti, kad toks prekių įvežimas neteisėtas, ir –bet kurie asmenys, įsigiję arba laikę atitinkamas prekes ir jų įsigijimo arba gavimo metu žinoję arba, yra pagrindo manyti, turėję žinoti, kad prekės buvo įvežtos neteisėtai“; „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

¹⁶¹⁰ Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, op. cit.

vadovaujantis Sąjungos muitinės kodeksu, esant dabartinėms itin plačioms teisinio reguliavimo formuluotėms asmuo skolininku muitinei formaliai gali būti teisėtai pripažintas visose teisinėse situacijose, kurias ankstesnėje analizuotoje praktikoje išskyrė ESTT. Kita vertus, problemų dėl šios normos gali iškilti tuo aspektu, kad ji yra, viena vertus, itin plačiai suformuluota, nesusiejant skolininko statuso suteikimo (neteisėtų veiksmų/neveikimo atvejais) su žinojimu (turėjimu žinoti), kad dėl jo veiksmų ar neveikimo bus nesurenkama visa importo muito suma arba jos dalis (tai esminis kovos su piktnaudžiavimu doktrinos elementas ir būtent ši aplinkybė buvo akcentuojama analizuotoje ESTT praktikoje, pavyzdžiui, bylose C-547/15¹⁶¹¹ bei C-371/09¹⁶¹²). Tai itin akivaizdu tais atvejais, kai asmuo ne pats atliko tokius veiksmus ar tiesiogiai dalyvavo juose, bet veikė netiesiogiai, kaip tarpininkas, tačiau nesiėmė jokių priemonių, kad prievolės muitinei būtų tinkamai įvykdytos, kas taip pat buvo specialiai akcentuojama jau aptartoje ESTT byloje C-454/10¹⁶¹³. Todėl tarpininko pripažinimą skolininku muitinei reglamentuojančioje SMK 79 straipsnio 3 dalies „b“ punkta siūlytina patikslinti, įtvirtinant papildomą nuostatą, bei nustatant, jog skolininku laikomas „asmuo, kuris žinojo arba, yra pagrindo manyti, kad turėjo žinoti, kad muitų teisės aktais nustatyta pareiga nebuvo įvykdyta, ir kuris veikė asmens, privalėjusio įvykdyti tą pareigą, interesais arba kuris dalyvavo atliekant veiksmus, dėl kurių ta pareiga nebuvo įvykdyta, *jeigu jis nesiėmė visų priemonių, kurių buvo galima pagrįstai iš jo tikėtis, kad aptariamoms muitų teisės aktais nustatytos pareigos būtų įvykdytos ir būtų surenkama visa importo muito suma ar jos dalis* (išskirta ir siūloma papildomai įrašyti autoriaus – *aut. past.*)“. Tai patikslintų dabartinę plačią nuostatą, orientuotą ją būtent į vengimo prevenciją, preziumuojant sąmoningus veiksmus, atliekamus piktnaudžiaujant ir/ar vengiant muito mokesčio arba žinant, kad jis bus nesumokėtas ir nesiimant jokių priemonių mokesčių prievolių įvykdymui užtikrinti.

Specifinės su muitinės veikla ir *inter alia* muitų administravimu (plačiąja prasme) susijusios analizuojamu laikotarpiu atsiskleidė ir TT bylose C-446/09, *Koninklijke Philips Electronics NV*, ir C-495/09, *Nokia Corporation*. Šiose bylose buvo nagrinėjami klausimai dėl tranzitu per ES muitų teritoriją gabenamų ir/ar patekimui į laisvą apyvartą ES vidaus rinkoje neskirtų Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekių (su „Nokia“ ir „Philips“ prekių ženklais) sulaikymo (byloje C-446/09) bei atsakymo sulaikyti (byloje C-495/09) ES valstybių narių muitinių administracijose dėl intelektinės nuosavybės teisių pažeidimo, įtarus kad tai piratinės prekės ir/ar originalių produktų imitacijos¹⁶¹⁴. Pabrėžtina, jog sulaikydama tokias prekes ((byloje C-446/09) ES valstybės narės – Belgijos – muitinės administracija vadovavosi tuo metu galiojusio ES reglamento Nr. 3295/94¹⁶¹⁵ 6 straipsnio 2 dalies „b“ punk-

¹⁶¹¹ Byla C-547/15, Interservice d.o.o. Koper v. Sándor Horváth, *supra* note, 1572.

¹⁶¹² Byla C-371/09, Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v. Isaac International Limited, *supra* note, 1574.

¹⁶¹³ Byla C-454/10, Oliver Jestel v. Hauptzollamt Aachen, *supra* note, 1573, 24-25 punktai.

¹⁶¹⁴ Sąjungtos bylos C-446 & 495/09, Koninklijke Philips Elecs. NV v. Lucheng Meijing Indus. Co. Ltd ir C-495/09, Nokia Corporation v. Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs, *supra* note, 1457, 31 ir 42 punktai.

¹⁶¹⁵ „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3295/94, 1994 m. gruodžio 22 d., nustatantis priemones, skirtas uždrausti suklastotas ir piratinės prekes išleisti į laisvą apyvartą, jas eksportuoti, reeksportuoti ar taikyti sąlyginio neapmokestinimo procedūrą“, *Official Journal* L 341 (1994).

tu¹⁶¹⁶ ir vadinamąja gamybos (pagaminimo) fikcijos doktrina, pagal kurią ES valstybė narė gali konstatuoti, jog prekės pažeidžia intelektinės nuosavybės teises, jeigu pažeidimą galima konstatuoti šias prekes parduodant ar gaminant tranzito valstybėje¹⁶¹⁷. Akcentuotina, jog nors nuostatos, sudarančios teisinės prielaidas vadovautis šia koncepcija galiojo jau XX a. paskutiniame dešimtmetyje (nuo 1995 m. liepos 1 d., remiantis jau minėtu reglamentu (EB) Nr. 3295/94), praktiniu požiūriu gamybos (pagaminimo) fikcijos doktrina buvo pradėta gana plačiai taikyti ES valstybėse narėse (Olandijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje) tik nuo 2008 m. Tokiu būdu buvo bandoma užtikrinti intelektinės nuosavybės teisių apsaugą muitinėms atliekant į trečiąsias valstybes gabenamų prekių kontrolės veiksmus, t. y. sulaikant bei sunaikinant įvairias prekes, pavyzdžiui, vaistus¹⁶¹⁸. Kita vertus, byloje C-495/09 buvo nagrinėjama situacija, kai Jungtinės Karalystės institucijos, priešingai, atsisakė sulaikyti ginčo prekes nurodydamos, jog nėra požymių, kad jos būtų skirtos pardavimui ES teritorijoje (prekės buvo siunčiamos iš Kinijos Liaudies Respublikos (Honkongo) į Kolumbiją). Tokia pozicija buvo grindžiama ir ankstesne (nors ir ne visiškai nuoseklia) ESTT praktika aiškinant ES reglamentą Nr. 3295/94, kurioje buvo konstatuojama, kad nėra teisinio pagrindo konstatuoti intelektinės nuosavybės teisių pažeidimo tranzitu gabenant prekes jeigu nėra pateikiama įrodymų dėl tikėtino (galimo) šių prekių patekimo (nukreipimo) į ES vidaus rinką¹⁶¹⁹.

Pastebėtina, jog nurodyta teisinio reguliavimo ir teisinės praktikos problematika susilaukė didžiulio dėmesio tiek ES, tiek ir kitų, užsienio valstybių, teisės doktrinoje¹⁶²⁰, kadangi ji yra susijusi ir su fundamentaliais PPO teisės taikymo klausimais (tranzito laisvės ir ją įtvirtinančių GATT susitarimo nuostatų, t. y. V straipsnio aiškinimu¹⁶²¹). Šios problemos kompleksinį pobūdį ir reikšmę patvirtina ir tai, kad visiškai analogiškas prekybinis

¹⁶¹⁶ *Ibid.* Šis punktas skelbė, jog „priimant sprendimą (dėl prekių sulaikymo ar sustabdymo – *aut. past.*) vadovaujamasi tais pačiais kriterijais, kuriais vadovaujamasi nustatant, ar atitinkamoje valstybėje narėje pagaminti gaminiai nepažeidžia teisės savininko teisių. Savo sprendimus kompetentinga institucija pagrindžia“.

¹⁶¹⁷ Atkreiptinas dėmesys, jog būtent tokiu būdu (taikant gamybos fikcijos doktriną) ES teisėje buvo aiškinamos reglamento Nr. 3295/94 nuostatos, Christopher Heath, „Customs Seizures, Transit and Trade – in Honour of Dieter Stauder’s 70th Birthday“, *International Review of Intellectual and Competition Law* 41 (2010): 883-884; Shashank Kumar, „Border Enforcement of Intellectual Property Rights Against In-transit Generic Pharmaceuticals: An Analysis of Character and Consistency“, *European Intellectual Property Review* 32 (2010): 509-510; Kim Weatherall, „Politics, Compromise, Text and the Failures of the Anti-Counterfeiting Trade Agreement“, *Sydney Law Review* 33 (2011): 252.

¹⁶¹⁸ Ho M. Cynthia, „Global Access to Medicine: the Influence of Competing Patent Perspectives“, *Fordham International Law Journal* 35, 1 (2011): 42-43

¹⁶¹⁹ Žr. pvz. TT bylą C-281/05, *Montex Holdings Ltd. v. Diesel SpA*, *supra* note, 1457.

¹⁶²⁰ Žr. pvz. Marketa Trimble, „Extraterritorial Intellectual Property Enforcement in the European Union“, *Southwestern Journal of International Law* 18 (2011): 240; Zhang Naigen, *supra* note, 1458: 258; Laurent Ruessmann and Francesca S. Condello, *supra* note, 1455: 182-183.

¹⁶²¹ Atkreiptinas dėmesys, jog, pavyzdžiui, GATT susitarimo V straipsnio 2 dalis numato, jog „vežimui [...] suteikiama tranzito laisvė“, o 3 dalis draudžia taikyti susitariančiai šaliai tokius vežimo tranzito per jos teritoriją apribojimus, kai tranzitas „bereikalingai sulaikomas ar suvaržomas“. Dėl šios priežasties teisės doktrinoje akcentuojama, jog tranzito procedūroms, pavyzdžiui, turėtų būti taikomas prekių fizinio tikrinimo ribojimas, tačiau, kaip pažymi ir prof. J. Jackson, tikslus GATT susitarimo V straipsnio nuostatų, įtvirtinančių tranzito laisvę, interpretavimas yra sunkus ir sudėtingas, kadangi istoriniu požiūriu PPO prekybinių ginčų nagrinėjimo praktikoje nėra tiesiogiai išaiškintas „bereikalingų“ tranzito suvaržymų ar sulaikymų sąvokos turinys, žr. Stanislava Sarapinienė ir Šarūnas Avizienis, *supra* note, 220: 129-130; Rüdiger Wolfrum, Peter-Tobias Stoll and Holger Paul Hestermeyer et al., *supra* note, 82: 189-190, 193; „Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 10.

ginčas prieš ES analizuojamu laikotarpiu PPO lygiu buvo inicijuotas Indijos Respublikos iniciatyva¹⁶²². Be to, ši situacija yra itin reikšminga prekybinių santykių su Kinijos Liaudies Respublika reguliavimui, nes būtent intelektinės nuosavybės apsauga dažnai apibūdinama kaip itin aktuali bei problematiška teisinio reguliavimo sritis Kinijos Liaudies Respublikoje¹⁶²³. Pastebėtina, kad PPO teisės taikymo ir ES teisės atitiktis jai aspektai šioje situacijoje jau buvo aptarti šios monografijos III.1.3 poskyriuje, todėl šioje jos dalyje nėra plačiau nagrinėjami. Kita vertus, remiantis pasirinktomis metodologinėmis tyrimo nuostatomis būtina atlikti detalesnę TT sprendimo bylose C-446/09, *Koninklijke Philips Electronics NV*, ir C-495/09, *Nokia Corporation*, tekstinę analizę bei įvertinti jo tolesnę reikšmę ES muitų teisės raidai.

Visų pirma, pastebėtina tai, kad šioje byloje TT iš esmės sutiko su Generalinio advokato Pedro Cruz Villalon išvada, kurioje jis rekomendavo, kad tranzitu gabenamos prekės, su tam tikromis išimtimis, paprastai turėtų būti apsaugomos nuo galimų sulaikymų ES valstybių narių muitinėse¹⁶²⁴. Lingvistiškai ir sistemiškai analizuojant TT sprendimą bylose C-446/09 ir C-495/09, pastebėtina, jog TT išskyrė du aspektus – prekių laikiną sulaikymą (sprendimo 55–66 punktai) ir sprendimo dėl sulaikytų prekių priėmimą iš esmės (sprendimo 67 – 77 punktai)¹⁶²⁵. Pirmajam nurodytam veiksmui atlikti yra keliama sąlyga, jog muitinė, nustačiusi, kad sandėlyje yra prekių, kuriomis imituojamas ar kopijuojamas Sąjungoje intelektinės nuosavybės teise saugomas produktas, arba kad tokios prekės vežamos tranzitu, gali teisėtai imtis veiksmų, jei turi informacijos, pagal kurią vienas ar keli ūkio subjektai, dalyvaujantys prekes gaminant, siunčiant ar platinant, nors dar nepradėję šių prekių siūlyti vartotojams Sąjungoje, ketina tai daryti ar nuslepia savo komercinius ketinimus (sprendimo 60 punktas). Antrajam veiksmui pagrįsti keliama sąlyga, jog turi būti surinkti konkretūs įrodymai, pagrindžiantys, jog „šių prekių parduota klientui Sąjungoje, pasiūlyta jų pirkti arba jos reklamuojamos vartotojams Sąjungoje, arba tai, jog esama su nagrinėjamomis prekėmis susijusių dokumentų ar korespondencijos, įrodančios, jog ketinama šias prekes nukreipti į vartotojus Sąjungoje“¹⁶²⁶. Kitaip tariant, TT atmetė gamybos (pagaminimo) fikcijos doktrinos taikymą ir patvirtino, jog galutinis sprendimas sulaikyti prekes negali būti grindžiamas vien įtarimais, kad prekės ketinta parduoti ES ar „gamybos fikcijos doktrina“, o turi būti pagrįstas komercinį ketinimą patiekti prekes ES vartotojams pagrindžiančiais tiesioginiais įrodymais¹⁶²⁷. Autoriaus nuomone, akivaizdu, kad pagrindi-

¹⁶²² „Request for Consultations by India, European Union – Seizure of Generic Drugs in Transit, WT/DS408/1 (May 11, 2010)“, *supra* note, 1464.

¹⁶²³ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 233; Lily H. Fang, Josh Lerner and Chaopeng Wu, „Intellectual Property Rights Protection, Ownership, and Innovation: Evidence from China“, *The Review of Financial Studies* 30, 7 (2017): 2450

¹⁶²⁴ Generalinio Advokato Pedro Cruz Villalon išvada sujungtose bylose C-446/09 ir C-495/09, *Koninklijke Philips Electronics NV v. Lucheng Meijing Ind. Co. Ltd. et al. and Nokia Corp. v. Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs*, *supra* note, 1462; sujungtos bylos C-446 & 495/09, *Koninklijke Philips Elecs. NV v. Lucheng Meijing Indus. Co. Ltd* ir C-495/09, *Nokia Corporation v. Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs*, *supra* note, 1457, 70 punktas.

¹⁶²⁵ *Ibid.*

¹⁶²⁶ Sujungtos bylos C-446 & 495/09, *Koninklijke Philips Elecs. NV v. Lucheng Meijing Indus. Co. Ltd* ir C-495/09, *Nokia Corporation v. Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs*, *op. cit.*; 71 punktas.

¹⁶²⁷ *Ibid.*, 69–70 punktai.

nė problema šiuo atveju išlieka tai, kokio pobūdžio konkretūs įrodymai galėtų patvirtinti faktą, jog tranzitu gabenamos prekės bus nukreiptos vartotojams ES. TT, papildydamas ankstesnę praktiką, pabandė atskleisti šiuos kriterijus¹⁶²⁸ bei įrodymus, nurodydamas, jog tokia informacija, *inter alia*, gali būti tai, kad „nebuvo deklaruota prekių paskirties vieta, kai pagal prašomą taikyti sąlyginio neapmokestinimo procedūrą reikalaujama ją deklaruoti, nėra tikslios ar patikimos informacijos apie prekių gamintojo ar siuntėjo tapatybę ar adresą, trūksta bendradarbiavimo su muitine arba buvo atskleisti su nagrinėjamomis prekėmis susiję dokumentai ar korespondencija, leidžianti manyti, kad jos gali būti nukreiptos į vartotojus Sąjungoje“¹⁶²⁹.

Kita vertus, autoriaus vertinimu, gali būti keliamas teorinis klausimas ar šie kriterijai yra pagrįsti ir ar, pavyzdžiui, jie gali būti efektyviai taikomi visoms galimoms su ne ES kilmės prekių judėjimu per ES muitų teritoriją susijusioms muitinės procedūroms? Pastebėtina, kad Bendrijos muitinės kodekse (1992), kuris galiojo aptariamoms bylos nagrinėjimo ir ginčo teisinių santykio atsiradimo metu, tokiame prekių judėjimui apibrėžti buvo vartojama sąvoka „sąlyginio neapmokestinimo procedūros“. Ji reiškė visas muitinės procedūras, kurias taikant ne Bendrijos (Sąjungos) kilmės prekes nustatytomis sąlygomis buvo galima laikyti Bendrijos (Sąjungos) muitų teritorijoje, gabenti per šią teritoriją ar net joje naudoti arba perdirbti nemokant nustatytų importo muitų ir mokesčių ir konkrečiai apėmė ne tik prekių tranzitą bei muitinės sandėliavimą, bet ir laikinąjį įvežimą perdirbti, muitinės prižiūrimą perdirbimą, laikinąjį įvežimą (Bendrijos muitinės kodekso 84 str. 1 d.)¹⁶³⁰. Taip pat pastebėtina, jog šiuo metu SMK (2013), sąvoka „sąlyginio neapmokestinimo procedūros“ apskritai nėra vartojama ir pateikiama kita muitinės procedūrų klasifikacija, apibrėžiant panašaus pobūdžio muitinės procedūras kaip „specialiąsias procedūras“ (210 str.)¹⁶³¹. Autoriaus nuomone, akivaizdu, jog į Sąjungos muitų teritoriją laikinai patenkančių ir trečiosioms valstybėms skirtų užsienio kilmės prekių muitinės kontrolės problema potencialiai iškyla iš esmės visais šiais specialijų (sąlyginio neapmokestinimo) muitinės procedūrų įgyvendinimo atvejais, nors TT bylose C-446/09 ir C-495/09 (sprendimo 60, 62 punktai) tiesiogiai pasisakė, visų pirma, tik dėl minėtų kriterijų taikymo prekių tranzito ir išorinio sandėliavimo muitinės procedūroms¹⁶³². Kartu galima pastebėti ir tai, jog TT nurodytų kriterijų taikymas yra sietinas su galimomis praktinėmis problemomis, visų pirma, su tuo, jog nurodytų kriterijų taikymui reikalingą informaciją muitinės administracijoms yra sudėtinga

¹⁶²⁸ Pastebėtina, jog nuostata, kad muitinės kontrolės priemonės tranzitu per ES gabenamoms prekėms yra taikomos, kada šių prekių gabenimas yra susijęs su jų išleidimu į minėtos tranzito valstybės narės rinką buvo deklaruota ir ankstesniuose TT sprendimuose, tačiau jose nebuvo minima, kokie įrodymai ar kriterijai turėtų patvirtinti faktą, jog prekių gabenimas gali sąlygoti jų pateikimą į ES valstybių narių rinką, žr. pvz. bylą C-281/05, *Montex Holdings Ltd. v. Diesel SpA*, *supra* note, 1457, 22-23 punktai, bylą C-383/98, *The Polo/Lauren Co. LP v. PT. Dwidua Langgeng Pratama International Freight Forwarders*, *supra* note, 842, 34 punktas.

¹⁶²⁹ Sąjungtos bylos C-446 & 495/09, *Koninklijke Philips Elecs. NV v. Lucheng Meijing Indus. Co. Ltd* ir C-495/09, *Nokia Corporation v. Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs*, *supra* note, 1457, 78 punktas.

¹⁶³⁰ Žr. pvz. Stanislaiva Sarapinėnė ir Šarūnas Avižienis, *supra* note, 220: 12; „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁶³¹ *Ibid.*

¹⁶³² Sąjungtos bylos C-446 & 495/09, *Koninklijke Philips Elecs. NV v. Lucheng Meijing Indus. Co. Ltd* ir C-495/09, *Nokia Corporation v. Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs*, *supra* note, 1457.

surinkti tiek dėl objektyvių priežasčių, tiek dėl nurodytų kriterijų subjektyvaus pobūdžio. Pavyzdžiui, autoriaus manymu, diskutuotina, ar vien tik TT nurodytas bendradarbiavimo su muitine trūkumas (detaliau neapibrėžus jo turinio) gali būti laikomas pakankamu pagrindu konstatuoti intelektinės nuosavybės teisių pažeidimą, susijusį su prekių patekimu į Sąjungos muitų teritoriją. Akivaizdu, kad asmenys, tokiais atvejais tiesiogiai arba netiesiogiai dalyvaujantys atliekant muitinės formalumus arba muitinį tikrinimą, ir veikdami sąžiningai (pagal SMK 15 straipsnio 1 dalies nuostatas, apibrėžiančias informacijos muitinei teikimą¹⁶³³), ne visuomet gali turėti objektyvią galimybę pateikti tokiais atvejais reikalaujamą tikslią ir patikimą informaciją, susijusią su trečiosiomis šalimis, pavyzdžiui, apie prekių gamintojo ar siuntėjo užsienio valstybėje tapatybę ar adresą, nors tai gali būti vertinama ir kaip jų atsisakymas bendradarbiauti. Dėl šios priežasties teisės doktrinoje¹⁶³⁴ siūlomi ir kiti kriterijai kontrolės veiksmams atlikti, pavyzdžiui, kad prekės nėra gabenamos ekonomiškai pagrįstu maršrutu (išorinio tranzito atveju) arba kad jų ženklavimas ir pakuotės patvirtina, jog jos skirtos ES vidaus rinkai, tačiau TT jų neišskyrė. Atkreiptinas dėmesys, jog į šis aspektas, t. y. kad tranzitu gabenamu prekių muitinė kontrolė turėtų būti vykdoma atsižvelgiant į prekių ženklavimą ar gabenimo maršrutų pobūdį, yra akcentuojamas ir Lietuvos Respublikos mokslininkų (pavyzdžiui, S. Sarapinienės) studijose, įvertinus muitinės kontrolės veiksmų įgyvendinimo patirtį nacionaliniu lygmeniu¹⁶³⁵.

Akcentuotina, jog iššūkiai, kylantys Sąjungos ir valstybių narių institucijoms siekiant nuosekliai įgyvendinti bylose TT C-446/09 ir C-495/09 pradėtą formuoti praktiką ir pateiktus išaiškinimus, sąlygojo tiek ir teisinio reglamentavimo reformą ES, tiek ir valstybių narių muitinės institucijų praktikos pokyčius¹⁶³⁶. Kita vertus, 2013 m. priimtas naujasis ES Reglamentas Nr. 608/2013 „Dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo“ nenustatė konkretesnių normų dėl specialiųjų muitinės procedūrų (įskaitant tranzitą) pagrindu gabenamų prekių muitinės kontrolės¹⁶³⁷. Atkreiptinas dėmesys, jog kai kurios įžvalgos šio Reglamento nuostatų teisiniam vertinimui jau buvo pateiktos šios monografijos III.1.3 poskyriuje (kiek tai susiję su Indijos Respublikos kilmės prekių tranzitu). Tačiau, autoriaus vertinimu, esminis bendrasis šiuo metu galiojančio reglamento trūkumas yra tas, kad jame tiesiogiai nėra apibrėžti galimi per Sąjungos muitų teritoriją į trečiąsias valstybes gabenamų prekių (neiškiriant atskirų jų rūšių¹⁶³⁸) muitinės kontrolės veiksmų atlikimo teisiniai pagrindai (kriterijai), kuriais turėtų būti vadovaujama tais

¹⁶³³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁶³⁴ Laurent Ruessmann and Francesca S. Condello, *supra* note, 1455: 188.

¹⁶³⁵ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 442, 454-455.

¹⁶³⁶ Rochelle Dreyfuss and Susy Frankel, *supra* note, 1463: 567.

¹⁶³⁷ „2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 608/2013 dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo, kuriuo panaikintas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003“, *supra* note, 1450.

¹⁶³⁸ *Ibid.* Šiuo metu Reglamentas (ES) Nr. 608/2013 preambulės 11 punkte minima tik abstrakčiai apibrėžta galimybė atlikti tokius kontrolės veiksmus tik tuomet, kai per Sąjungos muitų teritoriją gabenami trečiųjų valstybių kilmės vaistai, atsižvelgiant į „reikšmingą tikimybę, kad tokie vaistai bus nukreipti į Sąjungos rinką“. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog „reikšmingos tikimybės“ sąvoka Reglamente nėra išaiškinta, taip pat nėra minima, kad į šią tikimybę būtina atsižvelgti vertinant kitų prekių rūšių gabenimą, nors dėl to praktiniu lygmeniu taip pat buvo kilę ginčų, nagrinėtų TT (žr. 1027-1028 išnašose nurodomą praktiką).

atvejais, kai muitinėje nustatoma intelektinės nuosavybės teisių pažeidimo rizika. Be to, kaip jau buvo minėta, atsižvelgiant į esamą teisinę situaciją iš esmės būtų privaloma įtvirtinti būtinybę vadovautis šiais kriterijais tikrinant visas specialiąsias muitinės procedūras, susijusias su visų prekių laikinu patekimu į Sąjungos muitų teritoriją. Nors šiuos kriterijus buvo numatyta įtvirtinti Reglamento (ES) Nr. 608/2013 projekte (pasiūlymo dėl Reglamento konstatuojamosios dalies 16a punktas)¹⁶³⁹, tačiau galutinėje reglamento versijoje jų nėlio. Vietoje to, Reglamento preambulės 10 punkte šiuo metu yra tiesiog nurodoma, kad „šiam reglamente pateikiamos tik muitinei skirtos procedūrinės taisyklės [...] reglamente nenustatoma jokių kriterijų, skirtų nustatyti, ar pažeista intelektinės nuosavybės teisė“¹⁶⁴⁰. Įvertinus šį teisinį reguliavimą, ypač tai, jog muitinei skirtų procedūrinių taisyklių taikymas nėra susietas su konkrečiais kriterijais (bent jau apibrėžiančiais kaip ir kada būtina vertinti intelektinės nuosavybės teisės pažeidimo riziką), autoriaus nuomone, diskutuoti, ar analizuojamas Reglamentas (ES) Nr. 608/2013 apskritai gali būti efektyviai tiesiogiai taikomas ES valstybėse narėse, kaip to reikalauja SESV 288 straipsnio nuostatos¹⁶⁴¹. Pavyzdžiui, akivaizdu, kad nors jame pripažįstama būtinybė kontroliuoti ir „prekes, vežamas tranzitu per Sąjungos teritoriją“¹⁶⁴², tačiau konkrečiai neregamentuota kada ES valstybių narių muitinės administracijos, kontroliuodamos specialiąsias muitinės procedūras ir jų pagrindu gabenamas prekes, gali imtis konkrečių teisinių veiksmų ir kaip jos turėtų (ar galėtų) pačios įvertinti (įsivertinti) „reikšmingą tikimybę“, kad prekės bus nukreiptos į Sąjungos rinką.

Tenka pastebėti, jog ši problema kol kas iš esmės sprendžiama tik susilaikant nuo platinės tokių prekių kontrolės, tai aiškinama ir remiantis argumentais, jog vis dar yra diskutuojama dėl šių tranzitą ribojančių priemonių atitikties PPO teisei, visų pirma, GATT susitarimo V straipsnio 1 ir 2 daliai¹⁶⁴³. Kita vertus, susiklosčiusi praktinė situacija ES valstybėse narėse ir aiškaus teisinio reguliavimo nebuvimas komentuojamoje srityje negali būti laikomas gerosios praktikos pavyzdžiu. Esama situacija kliudo kovoti ne tik su intelektinės nuosavybės teisių apsaugos problema, bet ir muitų bei kitų importo mokesčių (importo PVM, akcizų) vengimu, kuomet falsifikuotos prekės, formaliai skirtos ne ES valstybėms narėms, patenka į Sąjungos vidaus rinką (pavyzdžiui, neteisėtai jas iškraunant, perkraunant, panaudojant priedangos prekes) ir joje yra realizuojamos nesumokant

¹⁶³⁹ „Draft report on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council concerning customs enforcement of intellectual property rights (COM(2011)0285-C7-0139/2011-2011/0137(COD)), issued on 13 Dec. 2011“, the Committee on Internal Market and Consumer protection of the European Parliament, Rapporteur: Jurgen Creutzmann, žiūrėta 2017 balandžio 15 d., www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMP&mode=XML&language=EN&reference=PE470.069.

¹⁶⁴⁰ „2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 608/2013 dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo, kuriuo panaikintas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003“, *supra* note, 1450.

¹⁶⁴¹ „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

¹⁶⁴² „2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 608/2013 dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo, kuriuo panaikintas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003“, op. cit. Žr. reglamento preambulės 21 punktą, 22 straipsnio 2 dalį ir 37 straipsnį.

¹⁶⁴³ Žr. pvz. Puloma Mukherjee, „Seizure of ‚Goods in Transit‘: A GATT Perspective“, *Global Trade and Customs Journal* 8, 2 (2013): 68.

importo mokesčių¹⁶⁴⁴. Akivaizdu, jog tranzito laisvės užtikrinimas yra neabejotinai svarbus skatinant valstybių (*inter alia* Lietuvos Respublikos) ekonominį konkurencingumą, krovinių srautus, vykdant tarptautinius įsipareigojimus PPO lygmeniu ir pagal kitas tarptautines sutartis, supaprastinančias muitinės formalumus¹⁶⁴⁵, bet kartu turėtų būti užtikrinama ir subalansuota Sąjungos vidaus rinkos apsauga. Todėl, autoriaus vertinimu, tobulinant teisinį reguliavimą aptariamoje srityje būtina nustatyti itin aiškius ir konkrečius per Sąjungos muitų teritoriją į trečiąsias valstybes gabenamų prekių muitinės kontrolės kriterijus, ypač atsižvelgiant į tai, jog šioje srityje pagal GATT susitarimo V straipsnio nuostatas neturėtų būti taikomi nepagrįsti suvaržymai¹⁶⁴⁶. Dėl šios priežasties, autoriaus nuomone, įvertinus ir TT analizuojamose bylose C-446/09 ir C-495/09 priimtame sprendime pateikiamas išvalgas ir ankstesnę aptartą TT praktiką (bylose C-281/05 ir C-383/98), būtų tikslinga papildyti reglamento (ES) Nr. 608/2013 27 straipsnį „Muitinės atsakomybė“ antra pastraipa, joje numatant, jog „Remdamasi šio reglamento nuostatomis, prekių, kurios yra vežamos per Sąjungos muitų teritoriją tranzitu ar į ją patenka įforminus specialiąsias muitinės procedūras ir kurių paskirties vieta yra trečiosios valstybės, kontrolės veiksmus muitinė atlieka tais atvejais, kai nustatoma intelektinės nuosavybės teisių pažeidimo rizika ir egzistuoja reikšminga tikimybė, kad tokios prekės bus nukreiptos į Sąjungos rinką (atsižvelgiant *inter alia* į prekių ženklinimą ir prekių gabenimo maršruto pobūdį). Komisija priima įgyvendinimo aktus, kuriuose nustato šių kontrolės veiksmų atlikimo kriterijus ir jų taikymo tvarką¹⁶⁴⁷“.

Pažymėtina, kad analizuojamu laikotarpiu TT lygmeniu buvo nagrinėjami ir **ginčai dėl prekių muitinės kilmės taisyklių taikymo** iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių atžvilgiu. Ši ginčų praktika ir jos teisinė analizė yra itin svarbi ir platesniame kontekste, nes Kinijos Liaudies Respublikai, kaip ir kitoms analizuojamoms trečiosioms analizuojamoms valstybėms (Rusijos Federacijai, Indijos Respublikai) šiuo metu yra ir anksčiau buvo taikomas tas pats nepreferencinis prekybos su ES režimas. Kaip jau buvo minėta šiame darbe, tiek PPO susitarimų¹⁶⁴⁸, tiek ir ES priimtų muitų teisės aktų (SMK)¹⁶⁴⁹ normos, apibrėžiančios nepreferencinės prekių muitinės kilmės taisykles (pagal kurias

¹⁶⁴⁴ Žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 442-445. Pažymėtina, jog aplinkybė, kad Lietuvos Respublikoje nuo 2012-2013 m. vis dažniau susiduriama su šiuo reiškiniu, apibūdiniamu „baltosios kontrabandos“ terminu, akcentuoja ir kiti mokslininkai, žr. taip pat Skirmantas Bikelis, Renata Giedrytė-Maciulienė, Inga Mickėnienė ir Judita Venckevičienė, *Cigarečių neteisėta apyvarta: kompleksinė reiškinio ir kontrolės priemonių analizė* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017), 24-27.

¹⁶⁴⁵ Stanislava Sarapinienė ir Šarūnas Avižienis, *supra* note, 220: 129-131.

¹⁶⁴⁶ „Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 10.

¹⁶⁴⁷ Autoriaus nuomone, šiuo metu baigtinis bei eksplisitiškai tokių kriterijų sąrašas nėra pateiktas, juolab, kad ir TT sprendime analizuojamose bylose C-446/09 ir C-495/09 nėra atskleistas visų galimų kriterijų turinys ar apskritai nepaminėti visi tokiais atvejais galimai taikytini kriterijai, išskiriami ir teisės doktrinoje (žr. monografijos III.2.3 poskyrį), todėl siūloma šių kriterijų taikymo tvarką detalizuoti Komisijos įgyvendinimo aktais, juose konkretizuojuojant aplinkybes į kurias turėtų atsižvelgti muitinės administracijos, atlikdamos kontrolės veiksmus. Kadangi bet kuriuo atveju, prekių ženklinimas ir prekių gabenimo maršrutas, autoriaus vertinimu, turėtų būti esminiai tokios kontrolės kriterijai, juos siūloma imperatyviai išskirti ir paminėti jau pačiame Reglamente (ES) Nr. 608/2013 tekste.

¹⁶⁴⁸ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, 1A priedas, Sutartis dėl kilmės taisyklių“, *supra* note, 215.

¹⁶⁴⁹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

nustatoma, jog prekė yra kilusi iš vienos ar kitos valstybės, kuriai taikomas nepreferencinis prekybos režimas) yra pakankamai abstrakčios. Šiuo aspektu jos skiriasi nuo preferencinių prekių kilmės taisyklių, kuriose detaliau apibrėžiamos operacijos, suteikiančios prekei muitinę kilmę bei jos įrodinėjimo tvarka (į preferencinius prekybos susitarimų turinį višada yra įtraukiamas specialus Protokolas dėl kilmės taisyklių, kuriame nustatomos preferencinės muitinės kilmės suteikimo (pripažinimo) taisyklės ir apibrėžiami susitariančiųjų šalių administracinio bendradarbiavimo metodai nustatant muitinę kilmę)¹⁶⁵⁰. Savo ruožtu, nepreferencinei prekių kilmei pagrįsti yra taikomi du pagrindiniai kriterijai: „visiško išgavimo“ vienoje valstybėje kriterijus ir prekės esminio pakeitimo kriterijus. Pastebėtina, jog Tarptautinės konvencijos dėl muitinės procedūrų supaprastinimo ir harmonizavimo (Kioto konvencijos) D1 priedas ir Komisijos deleguotasis Reglamentas (ES) 2015/2446, kuriuo patikslinamos kai kurios SMK nuostatos¹⁶⁵¹, išvardija prekių rūšis, kurios pagal savo pobūdį ir prigimtį gali būti laikomos „visiškai išgautomis“ atitinkamose valstybėse, pavyzdžiui, žemės ūkio produkcija, naudingosios iškasenos (mineraliniai produktai), žvejybos arba medžioklės produktai ir pan. Tokiu būdu šis nepreferencinės prekių kilmės kriterijus ES priimtuose muitų teisės aktuose yra apibrėžtas tiksliau ir dažnesnių teisinių ginčų, kurie atspindėtų ESTT praktikoje, nesukėlė¹⁶⁵². Tačiau, pavyzdžiui, tiek nurodyti teisės aktai, tiek ir PPO susitarimas dėl kilmės taisyklių¹⁶⁵³, tiek ir pats Sąjungos muitinės kodeksas¹⁶⁵⁴ nenustato imperatyvių taisyklių, taikytinų siekiant nustatyti vietą (valstybę), kurioje įvyko esminis prekių pakeitimas (kas itin aktualu šiuolaikinėmis globalios ekonomikos sąlygomis, kuomet tos pačios prekės gamyba vyksta skirtingose pasaulio valstybėse, išskaidant gamybą į atskirus etapus). Dėl šios priežasties istoriniu požiūriu minėtą problemą buvo bandoma spręsti ESTT praktikoje, dar bylose C-49/76, *Gesellschaft für Überseehandel*, C-26/88, *Brother International*, ir vėlesnėje praktikoje, pavyzdžiui, byloje C-260/08, *Bundesfinanzdirektion West*¹⁶⁵⁵. Atitinkamai, analizuojamu laikotarpiu, šios nuostatos buvo toliau aiškinamos, plėtojamos bei vystomos ir TT bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių muitinės kilmės nustatymo.

¹⁶⁵⁰ Denis Audet, *supra* note, 337; 276; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 73-74; Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 52: 25; Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 276.

¹⁶⁵¹ Žr. „Tarybos sprendimą Nr. 77/415/EEB, 1977 m. birželio 3 d., kuriuo Bendrijos vardu priimami tam tikri Tarptautinės muitinės procedūrų supaprastinimo ir suderinimo konvencijos priedai“, *Official Journal L* 166 (1977); taip pat žr. „Komisijos deleguotąjį reglamentą (ES) Nr. 2015/2446, 2015 m. liepos 28 d., kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildomas išsamiais taisyklėmis, kuriomis patikslinamos kai kurios Sąjungos muitinės kodekso nuostatos“, *supra* note, 651.

¹⁶⁵² Viena iš nedaugelio šiuo klausimu nagrinėtų TT bylų yra byla 100/84, išnagrinėta dar 1985 m., kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl žuvininkystės produktų kilmės, kai jie buvo sugauti atviroje jūroje atitinkamos valstybės laivais, žr. bylą 100/84, *Commission v. UK*, *supra* note, 1559.

¹⁶⁵³ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, 1A priedas, Sutartis dėl kilmės taisyklių“, *supra* note, 215.

¹⁶⁵⁴ Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, *supra* note, 24.

¹⁶⁵⁵ Byla 49/76, *Gesellschaft für Überseehandel GmbH v. Handelskammer Hamburg*, *supra* note, 629; byla C-93/83, *Zentralgenossenschaft des Fleischerwerbes eG (Zentrag) v. Hauptzollamt Bochum*, 1984 E.C.R. I-01095; byla 26/88, *Brother International GmbH v. Hauptzollamt Gießen*, *supra* note, 628; C-260/08, *Bundesfinanzdirektion West v. HEKO Industrieerzeugnisse GmbH*, 2009 E.C.R. I-11571.

Pavyzdžiui, byloje C-373/08, *Hoesch Metals and Alloys* (2010)¹⁶⁵⁶, buvo nagrinėjamas klausimas dėl pirminės Kinijos Liaudies Respublikos kilmės silicio produktų vėlesnio perdirbimo Indijoje (atliekant silicio metalo plokščių atskyrimą, smulkinimą bei gryninimą ir pakavimą), kvestionuojant galimybę laikyti būtent Indijos Respubliką šių produktų muitinės kilmės šalimi ir prievolę mokėti antidempingo muitą, kuris būtų privalomas, traktuojant ginčo produktus kaip Kinijos Liaudies Respublikos muitinės kilmės prekes¹⁶⁵⁷. Šiuo aspektu TT išaiškino, jog kai prekybas gamyba vykdoma daugiau nei vienoje valstybėje (su kuo dažniausiai ir yra susiduriama praktikoje), prekės įgyja muitinę kilmę atitinkamoje valstybėje tuo atveju, kai jų atžvilgiu atitinkamoje valstybėje paskutinį kartą buvo atliktos ekonomiškai pagrįstos svarbios (esminės) perdirbimo ar apdorojimo operacijos¹⁶⁵⁸. Autoriaus nuomone, itin svarbu pažymėti, jog šiems procesams apibūdinti TT panaudojo tokius plačius vertinamuosius kriterijus, kaip kokybinis ginčo produkto savybių pakeitimas, objektyvus ir realus skirtumas tarp pagrindinio ir perdirbto produktų bei jų paskirties¹⁶⁵⁹. Būtent akcentuojant nurodytus aspektus (plačiai apibrėžiant prekės perdirbimo procesą¹⁶⁶⁰ ir akcentuojant prekės savybių bei paskirties pakeitimą kaip esminį prekių kilmės kriterijų), TT formuojama praktika šioje byloje papildė jo ankstesnę nurodytą praktiką (bylose C-49/76, C-93/83, C-26/88 ir C-260/08), kurioje buvo pabrėžiama, kad prekės muitinės kilmės nesuteikia tam tikros specifinės bei konkrečios tokios jos perdirbimo ar pakeitimo (surenkant) operacijos, kuriomis prekė sumalama, supakuojama ar pakeičiamas jos pateikimo pavidalas. Tokiu būdu, šioje savo naujausioje praktikoje TT aiškiai palaiko poziciją, kad prekei muitinę kilmę, visų pirma, suteikia kokybiniai, o ne kiekybiniai veiksmai atlikti prekės gamybos ar perdirbimo procese, nors, pavyzdžiui, ankstesnėse bylose dėl *inter alia* ir iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių, pareiškėjai yra ginčiję jos pagrįstumą¹⁶⁶¹.

Taigi nors byloje C-373/08, *Hoesch Metals and Alloys*¹⁶⁶², TT išsakė nuomonę, kad prekei muitinę kilmę suteikia kokybiniai veiksmai, atlikti prekės gamybos ar perdirbimo procese (šia nuostata *inter alia* remiamasi teisės ir doktrinoje¹⁶⁶³), autoriaus nuomone, formuojam

¹⁶⁵⁶ Byla C-373/08, *Hoesch Metals and Alloys GmbH v. Hauptzollamt Aachen*, *supra* note, 343.

¹⁶⁵⁷ Akcentuotina, jog analizuojamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) visiškai panašaus pobūdžio ginčai dėl pirminės Kinijos kilmės silicio produktų perdirbimo kitose valstybėse ir vėlesnio jų importo į ES muitų teritoriją (Lietuvos Respubliką) buvo nagrinėjami ir Lietuvos Respublikos nacionalinių teismų praktikoje, kurią formuodami nacionaliniai teismai taikė kitus prekių muitinės kilmės įrodinėjimo standartus, nei ESTT, plačiau ši problema nagrinėjama monografijos III.3 poskyriuje;

¹⁶⁵⁸ Byla C-373/08, *Hoesch Metals and Alloys GmbH v. Hauptzollamt Aachen*, op. cit.; 37-38 punktai.

¹⁶⁵⁹ Byla C-373/08, *Hoesch Metals and Alloys GmbH v. Hauptzollamt Aachen*, *supra* note, 343, 53-54 punktai.

¹⁶⁶⁰ Pastebėtina, jo ankstesnėje TT praktikoje buvo laikomasi kiek kitokios pozicijos, pavyzdžiui, byloje C-372/06, *Asda Stores Ltd*, prekės perdirbimo ir gamybos procesas buvo skaidomas į atskiras kategorijas, pavyzdžiui, priklausomai nuo to ar perdirbimą ir gamybą vykdė pati gamybos įmonė ar trečioji šalis ir tai nulemdavo skirtingas teisinės pasekmes pripažįstant prekių muitinę kilmę, žr. Edwin Vermulst, *supra* note, 1535: 15.

¹⁶⁶¹ Žr. pvz. bylas C-447/05 and C-448/05, *Thomson Multimedia Sales Europe and Vestel France v. Administration des douanes et droits indirects*, 2007 E.C.R. I-2049; C-372/06, *Asda Stores Ltd v. Commissioners of Her Majesty's Revenue and Customs*, 2007 E.C.R. I-11223; šiose bylose TT pripažino, jog nustatant ginčo prekių (televizorių) muitinę kilmę *inter alia* galima remtis pridėtinės vertės kriterijumi bei vertinti kokia pridėtinė vertė buvo sukurta perdirbant ar gaminant prekes atitinkamoje valstybėje.

¹⁶⁶² Byla C-373/08, *Hoesch Metals and Alloys GmbH v. Hauptzollamt Aachen*, *supra* note, 343; 53-54 punktai.

¹⁶⁶³ Massimo Fabio, *supra* note, 28: 71; Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 275.

praktika neatsako į klausimą kaip, nustatant prekių kilmę, tarp importuotojo ir muitinės turėtų būti paskirstyta įrodinėjimo pareiga? Ar prekės muitinės kilmės nustatymo procesas, kai jį atlieka nacionalinės muitinės administracijos, visuomet turėtų būti pagrįstas įrodymais (sertifikatais, pažymėjimais) kuriuos pateikė valstybė, iš kurios prekės buvo importuotos, ir kokiais atvejais prekių kilmę nustatinėjančios (tikrinančios) ES valstybės narės muitinė turi teisę užginčyti paties importuotojo pateiktų įrodymų leistinumą ir pagrįstumą bei savo nuožiūra (*ex officio*) atsižvelgti į kitus, papildomus kilmės įrodymus¹⁶⁶⁴? Ši problema yra itin aktuali tuo aspektu, jog, kaip pastebima ir teisės doktrinoje, prekių kilmės taisyklės gali būti naudojamos ir prekybos apsaugos tikslu, pavyzdžiui, vietoje to, kad pradėtų (inicijuotų) naują tyrimą dėl prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymo, ES institucijos (ar ES valstybės narės muitinės administracija) gali ginčyti trečiųjų valstybių prekių deklaruotą lengvatinę (preferencinę) kilmę ir, laikantis nepreferencinės prekių kilmės taisyklių, numatytų SMK, atlikti (inicijuoti) savarankišką tyrimą prekių kilmei nustatyti¹⁶⁶⁵. Pastebėtina, jog būtent su šia problema buvo susidurta ir analizuojamo laikotarpio TT bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių tiek jau analizuotoje byloje C-373/08, *Hoesch Metals and Alloys*, tiek ir kitose bylose (C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung*¹⁶⁶⁶, bei C-409/10, *Afasia Knits*¹⁶⁶⁷), kuriose buvo nagrinėjamos situacijos, kai Kinijoje galimai pagamintiems produktams buvo siekiama taikyti kitų valstybių muitinę kilmę, kadangi šioms (kitoms) valstybėms nebuvo nustatyti prekybos apsaugos (antidempingo) muitai arba joms buvo taikomos kitos muitų lengvatos (pagal ES bendrųjų preferencijų sistemą).

Istoriniu aspektu apibendrinant atitinkamą TT praktiką šiuo klausimu, būtina pažymėti, kad jo pozicija tradiciškai rėmėsi nuostata, jog mokesčių mokėtojas gali pagrįstai patirti žalą (žalingas pasekmes) dėl to, kad būtent jam tenka pareiga (įrodinėjimo našta) įrodyti tikrąją prekės muitinę kilmę¹⁶⁶⁸. Kita vertus, autoriaus vertinimu, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog būtent analizuojamoje byloje C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung* (33, 38-40, 42-43 sprendimo punktai)¹⁶⁶⁹, TT taip pat nurodė, kad, tikrinant prekių muitinę kilmę, ES neprisiima atsakomybės už importuotojų tiekėjų „neteisingų veiksmų“ žalingas pasekmes pačiam importuotojui, ir tiesiogiai pasisakė dėl prekių kilmės įrodinėjimo naštos paskirstymo. TT išaiškino, jog tokia našta iš esmės galutinai tenka būtent muito mokesčio

¹⁶⁶⁴ Šis klausimas buvo itin plačiai keliamas ir analizuojamo laikotarpio nacionalinių teismų praktikoje Lietuvos Respublikoje, ypač mokestiniuose ginčiuose su muitinės įstaigomis dėl antidempingo muitų apskaiciavimo, plačiau žr. monografijos III.3.1 poskyrį.

¹⁶⁶⁵ Žr. pvz. Inama, Stefano, Edwin Vermulst, and Piet Eeckhout, „Nonpreferential Origin Rules in Antidumping Law and Practice“, in *Law and Economics of Contingent Protection in International Trade*, Kyle W. Bagwell, George A. Bermann, and Petros C. Mavroidis (eds.) (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 292; Edwin Vermulst and David Rovetta, *supra* note, 1599: 242; Edwin Vermulst, *supra* note, 1535: 10

¹⁶⁶⁶ Byla C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 671.

¹⁶⁶⁷ Byla C-409/10, *Afasia Knits Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 352.

¹⁶⁶⁸ Tokią praktiką TT buvo pradėjęs formuoti jau byloje 827/79, *Amministrazione del le Finanze v. Enterprise Ciro Acampora*, *supra* note, 354; C-97/95, *Pascoal & Filhos Lda v. Fazenda Pública*, *supra* note, 346; taip pat byloje C-299/98, *CPL Imperial 2 ir Unifrigio v. Commission*, 1999 E.C.R. I-8683, 38 punktas, ir C-293/04, *Beemsterboer Coldstore Services BV v. Inspecteur der Belastingdienst – Douanedistrict Arnhem*, 2006 E.C.R. I-02263, 41, 43 punktai.

¹⁶⁶⁹ Byla C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, op. cit.

mokėtojai (būtent jis privalo pagrįsti prekių kilmės sertifikate eksportuotojo nurodytų faktų teisingumą)¹⁶⁷⁰. Be to, ši byloje C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung*, pradėta formuoti praktika, leidžia konstatuoti, kad tokiose teisinėse situacijose, kai trečiajai valstybei, iš kurios prekės buvo importuotos, buvo taikomi lengvatiniai muitų tarifai, o mokesčių mokėtojas, veikdamas sąžiningai, importuoja iš jų prekes, tokių prekių kilmė vis tik gali būti ginčijama vėliau atlikus patikrinimą dėl galimai neteisingų eksportuotojo pateiktų duomenų, įrašytų muitinės deklaracijose ir prekių kilmės sertifikatuose¹⁶⁷¹. Pabrėžtina, jog iš esmės analogiškos išvados buvo padarytos ir kitoje analizuojamo laikotarpio byloje dėl prekių importo iš Kinijos Liaudies Respublikos, t. y. C-409/10, *Afasia Knits Deutschland GmbH*. Joje, pavyzdžiui, konstatuota, kad prekės muitinę kilmę pagrindžiančio sertifikato išdavimas nelaikomas šių institucijų padaryta klaida dėl kurios negali būti atliekamas skolos muitinei įregistravimas (Bendrijos muitinės kodekso 220 straipsnio „b“ punktas¹⁶⁷², atitinkantis šiuo metu galiojančio SMK 119 str. 1 p.¹⁶⁷³), jeigu paaiškėja, kad šie sertifikatai buvo išduoti pagal neteisingus eksportuotojo pateiktus faktus nebent tokius sertifikatus išdavusios institucijos žinojo ar turėjo žinoti, jog prekės neatitinka lengvatiniam režimui taikyti reikalaujamų sąlygų¹⁶⁷⁴. Nors panašių precedentų TT praktikoje buvo suformuota ir anksčiau¹⁶⁷⁵, tenka pastebėti, jog būtent nurodytu analizuojamu laikotarpiu (po 2010 m.) ši praktika tampa dominuojanti ir itin plačiai taikoma ir bylose dėl iš kitų trečiųjų valstybių (ne tik iš Kinijos Liaudies Respublikos) importuotų prekių apmokesstinimo (pavyzdžiui, 2017 m. išnagrinėtoje byloje C-47/16, *Veloserviss*). Joje priimtame sprendime, *inter alia*, nurodoma, kad pačiam importuotojui tenka pareiga tikrinti aplinkybes, dėl prekių kilmės dokumento išdavimo įskaitant, pavyzdžiui, aplinkybes, kuriomis eksporto valstybės muitinė išdavė kilmės sertifikatus, taip pat eksportuotojo indėlį gaminant prekes, tuo atveju jei yra akivaizdžių priežasčių abejoti prekių kilmės sertifikatų tikslumu¹⁶⁷⁶.

Taigi šiuo aspektu, kaip galima pastebėti būtent dėka TT bylose C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung GmbH*¹⁶⁷⁷, bei C-409/10, *Afasia Knits Deutschland GmbH*¹⁶⁷⁸, pradėtos formuoti praktikos, aplinkybės, kurioms esant importuotojas gali būti atleistas nuo importo mokesčio apskaičiavimo dėl netinkamai deklaruotos prekių kilmės, yra aiškinamos siaurai ir yra susietos su privalomomis kumuliatyviomis sąlygomis. Svarbiausios iš jų – importuotojui veikti sąžiningai bei pačiam patikrinti ar abejonės dėl kilmės dokumentų

¹⁶⁷⁰ „Jeigu dėl eksportuotojo nerūpestingumo importo valstybės muitinė negali to (t.y. prekių kilmės sertifikatų autentiškumo ir tikslumo – *aut. past.*) įrodyti, pareiga įrodyti, kad šis sertifikatas išduotas pagal teisingus eksportuotojo pateiktus faktus, tenka importuotojui“; *Ibid.*, 47 punktas.

¹⁶⁷¹ Byla C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 671, 28–33 punktai.

¹⁶⁷² „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

¹⁶⁷³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁶⁷⁴ Byla C-409/10, *Afasia Knits Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 352, 48 punktas.

¹⁶⁷⁵ Byla C-251/00, *Ilumitrónica – Iluminação e Electrónica Lda v. Chefes da Divisão de Procedimentos Aduaneiros e Fiscais/ Direcção das Alfândegas de Lisboa*, and *Ministério Público*, 2002 E.C.R. I-10433, 43 punktas.

¹⁶⁷⁶ Žr. pvz. bylą C-427/16, *Valsts ieņēmumu dienests v. „Veloserviss“ SIA*, 2017 EU:C:2017:220, 39 punktas.

¹⁶⁷⁷ Byla C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 671.

¹⁶⁷⁸ Byla C-409/10, *Afasia Knits Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 352.

išdavimo yra pagrįstos (kaip jau buvo minėta, tokia nuostata yra vadovaujamasi ir naujausiose TT bylose, pavyzdžiui, byloje C-427/16, „Veloserviss“ SIA¹⁶⁷⁹). Kita vertus nurodyta nuostata yra vertinamojo pobūdžio, ja visa atsakomybė perkeliama importuotojui, kuris gali ir neturėti teisinių galimybių surinkti informaciją užsienio valstybėje. Ji kelia klausimų tuo aspektu, kad dar, pavyzdžiui, ES Pirmosios instancijos teismas byloje *Kaufring and Others* (2001), yra pažymėjęs, jog rizikos, kurią prekiautojai turi prisiimti tokiais atvejais, nėra neribotos¹⁶⁸⁰. Kaip vieną iš garantijų, kuriomis ribojama ši rizika galima paminėti dar byloje *Criminal proceedings against Edmond Huygen and others* (1993)¹⁶⁸¹, suformuluotą precedentą. Šioje byloje teismas *inter alia* nurodė, jog kai eksportuojančios šalies valdžios institucijos negali patvirtinti prekių muitinės kilmės dokumento (sertifikato) autentiškumo arba kad šiame dokumente pateikta informacija yra teisinga, toks neigiamas atsakymas importuojančios valstybės privalomai nesaisto ir ji gali leisti pateikti bet kokią kitą prekių lengvatinės kilmės įrodymą, taip pat pati atlikti papildomų įrodymų šaltinių vertinimą, kuris savaime yra pakankamas, kad būtų įrodyta teisė į preferencinę muitų kilmę ir su ja susijusias galimas muitų lengvatas¹⁶⁸². Akcentuotina ir tai, jog labai panašios pozicijos TT vėliau laikėsi ir tiriamu laikotarpiu nagrinėtoje byloje C-21/13, *Simon, Evers & Co*, kurioje Teismas konstatavo, jog ginčo atveju kompetentingoms „institucijoms nepateikta įrodymų, kad rankiniai padėklų krautuvai (t. y. iš Kinijos Liaudies Respublikos importuota prekė, kurios kilmė buvo ginčijama – *aut. past.*), iš tiesų buvo gaminami Tailande“, todėl, esant šioms aplinkybėms, „Sąjungos institucijos taip pat turėjo teisę remtis netiesioginiais įrodymais“, siekdamas įvertinti Tailande vykusių veiksmų, procesų ar veiklos įtaką ginčo prekių kilmei¹⁶⁸³.

Kita vertus, nei byloje C-12/92, nei vėlesnėje byloje C-21/13, TT nenurodė konkretaus sąrašo tokių papildomų kilmės dokumentų, kurie gali būti pateikti muitinei, sąrašo bei neapibūdino jų rūšių (pavyzdžiui, ar tai gali būti ne tik valstybinių institucijų išduoti dokumentai, bet ir komercinė dokumentacija ir pan.)¹⁶⁸⁴. Be to, kaip patvirtina ir Lietuvos Respublikos praktika, šių prekių kilmės taisyklių taikymo praktika nacionaliniuose teismuose (lyginant su ESTT formuojama praktika) yra nenuosekli¹⁶⁸⁵ – tai, autoriaus nuomone,

¹⁶⁷⁹ Byla C-427/16, Valsts ieņēmumu dienests v. „Veloserviss“ SIA, op. cit.

¹⁶⁸⁰ „Importuotojas, veikdamas sąžiningai neturėtų patirti žalos, kuri viršija įprastinę komercinę riziką“ (autorius vertimas iš originalo anglų kalba); žr. sąjungos bylos T-186/97 – T-147/99, *Kaufring AG and Others v. Commission of the European Communities*, *supra* note, 355, 25 punktas.

¹⁶⁸¹ Byla C-12/92, *Criminal Proceedings Against Edmond Huygen and others*, *supra* note, 353.

¹⁶⁸² *Ibid.*, 27-28 punktai.

¹⁶⁸³ Byla C-21/13, *Simon, Evers & Co. GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, 2014 EU:C:2014:2154; 54-56 punktai.

¹⁶⁸⁴ Autoriaus nuomone, būtina pastebėti, jog ES valstybių narių (pavyzdžiui Lietuvos Respublikos) teismai iki šiol vadovaujami gana formaliais kriterijais, pripažindami tik valstybės institucijų išduotus oficialius dokumentus, kaip prekių kilmės įrodymus ir atmesdami visus kitus įrodymus, pavyzdžiui, buhalterinės apskaitos dokumentus, žr. Gediminas Valantiejus, „Application of Rules on Burden of Proving the Customs Origin of Imported Goods in International Trade: Problematic Aspects in Lithuania“, *supra* note, 688: 129.

¹⁶⁸⁵ Pavyzdžiui, nacionaliniai teismai Lietuvos Respublikoje skirtingai taiko prekių kilmės įrodinėjimo taisykles tais atvejais, kai importuojamos prekės, kurioms taikomi antidempingo muitai, žr. Gediminas Valantiejus, „Practical problems of legal regulation of customs duties developing an international trade between the Republic of Lithuania and East Asian countries“, *supra* note, 41: 118; Gediminas Valantiejus, „Legal Aspects of the Implementation of the European Union's Common Commercial Policy: Lithuanian Experience and Practice“, *supra* note, 1486: 71.

galima paaiškinti tiek pačių prekių kilmės taisyklių abstrakčiu pobūdžiu, tiek ir tuo, kad prekių kilmės įrodinėjimo taisyklės iš esmės egzistuoja (yra išskirtos) tik ESTT praktikoje (teismo precedentų forma). Tenka pastebėti ir tai, jog skiriasi ir faktinės aplinkybės bei teisinės situacijos, kurių pagrindu buvo pateikti išaiškinimai dėl prekių kilmės įrodinėjimo jau minėtose ir kitose TT bylose¹⁶⁸⁶, kadangi prekių kilmės klausimai gali būti skirtingai reglamentuojami (atsižvelgiant į tai, ar tarptautinė prekyba su atitinkama trečiąja valstybe vyksta tik pagal PPO taisykles (susitarimus), ar yra taikomos papildomos jos reguliavimo priemonės). Tai priklauso ne tik nuo skirtingų nuostatų įvairiuose preferenciniuose prekybos susitarimuose, bet ir nuo to ar, pavyzdžiui, atitinkamai valstybei yra taikoma bendrųjų lengvatų (preferencijų) sistema¹⁶⁸⁷, kas išlieka aktualu iš Indijos Respublikos importuotų prekių klausimu (į šią aplinkybę atkreipė dėmesį ir pats TT jau analizuotoje byloje C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung*, sprendimo 26-27 punktai¹⁶⁸⁸). Todėl, autoriaus vertinimu, ateityje turėtų būti svarstoma galimybė jas tiksliau reglamentuoti (bent jau bendraisiais principais), tam galėtų pasitarnauti ir PPO bei PMO lygmeniu inicijuotos derybos dėl naujų tarptautinių nepreferencinių prekių kilmės taisyklių sąvado parengimo (pradėtos dar 1998 m.), nors didesnės pažangos pastarąjį dešimtmetį (nuo 2007 m.) jose kol kas nėra pasiekta¹⁶⁸⁹. Analizuojamo laikotarpio bylos dėl prekių importo iš Kinijos Liaudies Respublikos (C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung*¹⁶⁹⁰; C-409/10, *Afasia Knits*¹⁶⁹¹) patvirtina ir tai, jog būtina kovoti ir su „prekybos kilme“ (angl. „origin shopping“) problema, t. y. atvejais kai prekių muitinė kilmė yra parenkama bei deklaruojama nesąžiningai, fiktyviai nurodant valstybę, kurioje galima vyko prekių kilmę suteikiančios operacijos, siekiant tik pasinaudoti muitų lengvatomis ar išvengti nustatytų prekybos apsaugos muitų (ši problema pastebima ir teisės doktrinoje, pavyzdžiui, į ją atkreipia dėmesį prof. C. Barnard bei T. Lyons¹⁶⁹²). Šią būtinybę yra pabrėžęs TT dar byloje C-26/88, *Brother International GmbH*¹⁶⁹³, taip pat tiriamu laikotarpiu nagrinėtoje byloje C-21/13, *Simon, Evers & Co*¹⁶⁹⁴, bei ji akcentuojama 2015 m. liepos 28 d. Komisijos deleguotojo reglamento (ES) Nr. 2015/2446, kuriuo

¹⁶⁸⁶ Žr. pvz. bylą C-293/04, *Beemsterboer Coldstore Services BV v. Inspecteur der Belastingdienst – Douanedistrict Arnhem* *supra* note, 1668.

¹⁶⁸⁷ Taikydama bendrųjų preferencijų sistemą atitinkamoms trečiosioms valstybėms, ES yra apibrėžusi ir nustačiusi specialias preferencinės kilmės taisykles, kurios šiuo metu įtvirtintos „2015 m. liepos 28 d. Komisijos deleguotajame reglamente (ES) Nr. 2015/2446, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildytas išsamiomis taisyklėmis, kuriomis patikslinamos kai kurios Sąjungos muitinės kodekso nuostatos“, *supra* note, 651; žr. pvz. šio reglamento 37 straipsnį.

¹⁶⁸⁸ Byla C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 671.

¹⁶⁸⁹ Bernard Hoekaman and Stefano Inama, „Rules of origin as non-tariff measures: towards greater regulatory convergence“, *EUI Working Paper RSCAS 45* (2017): 3.

¹⁶⁹⁰ Byla C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 671.

¹⁶⁹¹ Byla C-409/10, *Afasia Knits Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 352.

¹⁶⁹² Catherine Barnard, *supra* note, 446: 208-209; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 245.

¹⁶⁹³ Byla 26/88, *Brother International GmbH v. Hauptzollamt Gießen*, *supra* note, 643, 29 punktas.

¹⁶⁹⁴ Pavyzdžiui, šioje byloje (dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių kilmės nustatymo), TT konstatavo, kad „tokiomis aplinkybėmis (t. y. vykstant tyrimui dėl muitų vengimo – *aut. past.*) susijusios šalys turi įrodyti, kad ši veikla (t. y. kilmę suteikiančios operacijos – *aut. past.*) vykdoma dėl pagrįstų priežasčių, o ne siekiant išvengti minėtų antidempingo muitų; žr. byla C-21/13, *Simon, Evers & Co. GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 1683, 56 punktas.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildytas išsamiomis taisyklėmis¹⁶⁹⁵, 33 straipsnyje.

Taigi, kol šie aspektai nėra tinkamai sureguliuoti tarptautiniu būdu, siekiant užtikrinti balansą tarp muitinės administracijos teisių ir sąžiningo importuotojo teisių, SMK aiškiai turėtų būti įtvirtintos tikslesnės bendrosios procedūrinės prekių kilmės nustatymo taisyklės, pirmiausia, muitinės prievolė patikrinti deklaruotą lengvatinę prekių kilmę pagrindžiančius faktus (kas būtų svarbi garantija importuotojams/deklarantams) ir importuotojo/deklaranto pareiga (visais atvejais) pateikti bet kokius papildomus prekių kilmės įrodymus (tiek oficialius, tiek ne), pavyzdžiui, kai importo valstybės muitinės institucijos negali įrodyti, kad eksportuotojo pateikti faktai dėl lengvatinės prekių kilmės igijimo atitinkamoje yra neteisingi, tačiau to padaryti negali dėl objektyvių priežasčių. Atitinkamai, būtų tikslinga įtvirtinti ir nuostatą, jog būtų importuotojas/deklarantas pats yra atsakingas už prekių kilmę patvirtinančių įrodymų pateikimą ir išsaugojimą. Nors tam tikri pokyčiai šiuo klausimu vis tik buvo įtvirtinti SMK¹⁶⁹⁶, autoriaus vertinimu, jie nėra pakankami ir kol kas neatspindi visų aspektų, dėl kurių kyla ginčai teismų praktikoje importuojant prekes iš trečiųjų valstybių, įskaitant tiriamas valstybes (Kinijos Liaudies Respubliką), visų pirma dėl tos priežasties, kad jie gali būti taikomi tik nepreferencinės prekių kilmės nustatymo srityje ir nereguliuoja teisinių santykių, kylančių preferencinių prekių kilmės taisyklių taikymo srityje. Dėl šios priežasties, įvertinus aukščiau nurodytus autoriaus išdėstytus argumentus, būtų tikslinga papildyti SMK 64 straipsnį „Lengvatinė prekių kilmė“¹⁶⁹⁷ 7 dalimi, nustatant, jog „Šio Kodekso nustatyta tvarka muitinė turi teisę tikrinti deklaranto nurodytos lengvatinės prekių kilmės ir ją pagrindžiančių dokumentų teisingumą. Tuo atveju, jei atlikus tokį tikrinimą nustatoma, jog egzistuoja akivaizdžių priežasčių abejoti nurodytos lengvatinės prekių kilmės teisingumu ir jo patvirtinti muitinės surinktais įrodymais dėl objektyvių priežasčių negalima, muitinė gali reikalauti, kad deklarantas įrodytų prekių kilmę ir pateiktų bet kokius kitus prekių lengvatinės kilmės įrodymus. Šių nuostatų taikymo tikslu deklarantas laikomas atsakingu už lengvatinę prekių kilmę patvirtinančių įrodymų pateikimą ir išsaugojimą“. Be to, kadangi nacionalinių teismų praktikoje (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje) prekių kilmės taisyklės kol kas yra skirtingai taikomos prekybos apsaugos muitytais apmokestinamų prekių atžvilgiu, būtų tikslinga SMK II antraštinės dalies 2 skyriaus 3 skirsnio „Konkrečių prekių kilmės nustatymas“ 67 straipsnyje¹⁶⁹⁸ įtvirtinti imperatyvią nuostatą (papildant šį straipsnį 2 dalimi), jog „Nustatant prekybos apsaugos (antidempingo ar kompensacinių) mokesčius¹⁶⁹⁹ apmokestinamų prekių kilmę vadovaujamosi ben-

¹⁶⁹⁵ „2015 m. liepos 28 d. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 2015/2446, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildytas išsamiomis taisyklėmis, kuriomis patikslinamos kai kurios Sąjungos muitinės kodekso nuostatos“, *supra* note, 651.

¹⁶⁹⁶ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24; žr. II antraštinės dalies 2 skyriaus 1 skirsnio „Nelengvatinė kilmė“ 61 straipsnį „Kilmės įrodymas“.

¹⁶⁹⁷ *Ibid.*

¹⁶⁹⁸ Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, *supra* note, 24.

¹⁶⁹⁹ Būtent toks bendras terminas yra vartojamas ES teisės aktuose apibrėžiant skirtingus prekybos apsaugos muitytais, žr. pvz., 2015 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentą (ES) Nr. 2015/477 dėl priemonių, kurių gali imtis

drosiomis šio Kodekso 61 ir 64 straipsnyje apibrėžtomis prekių kilmės taisyklėmis“. Šiuo aspektu būtina atkreipti dėmesį, jog būtent tokios nuostatos tiriamu laikotarpiu TT laikėsi ir analizuojamai kategorijai priskiriamose bylose dėl *inter alia* iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų antidempingo muitais apmokestinamų prekių kilmės nustatymo¹⁷⁰⁰.

Nagrinėjant **ginčų dėl** iš Kinijos Liaudies Respublikos **importuotų prekių muitinės vertės nustatymo kategoriją** būtina atkreipti dėmesį į TT bylą C-291/15, *EURO 2004 Hungary*¹⁷⁰¹; ši byla yra itin svarbi ir aktuali ne tik prekybinių santykių tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos kontekste, bet ir platesniu aspektu – būtent joje TT išsamiau išaiškino, kokiais atvejais yra įmanoma nukrypti nuo sandorio vertės metodo taikymo prezumpcijos, nustatant importuotų prekių muitinę vertę¹⁷⁰². Šiuo aspektu būtina pažymėti, jog visiškai analogiškos bendros problemos, dėl kurių plačiau buvo diskutuojama nacionalinėje teisės doktrinoje¹⁷⁰³, kilo ir Lietuvos Respublikoje, analizuojamu apmokestinant tiek iš Kinijos Liaudies Respublikos, tiek ir iš kitų trečiųjų valstybių importuotas prekes¹⁷⁰⁴. Vadovaujantis Sutarties dėl GATT VII straipsnio įgyvendinimo (1994) preambulės ir jo 1 straipsnio 1 dalies nuostatomis¹⁷⁰⁵, bei SMK 70 straipsnio 1 dalimi¹⁷⁰⁶ (kurioje inkorporuotos (perkeltos) minėtos PPO susitarimo nuostatos) bei galiausiai paties TT praktika¹⁷⁰⁷, pagrindiniu prekių muitinės vertės nustatymo metodu ES muitų teisėje yra pripažįstamas sandorio vertės metodas, t. y. pripažįstama šio metodo taikymo prezumpcija. Tai reiškia, kad prekių muitinės vertės nustatymas visuomet turėtų remtis sandorio vertės metodo taikymo pirmenybe (prioritetu), o atvejai, kai sandorio vertės metodo taikyti neleidžiama yra griežtai apibrėžiami bei reglamentuojami¹⁷⁰⁸. Teisės doktrinoje (pavyzdžiui, prof. H. M. Wolfgang

---

Sajunga, atsižvelgdama į antidempingo ir subsidijų draudimo priemonių bei apsaugos priemonių bendrąjį poveikį“, *Official Journal* L 83 (2015) (žr. reglamento preambulės 10 p.).

¹⁷⁰⁰ Byla C-416/15, *Selena România v. Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice (DGRFP) București*, 2016 EU:C:2016:501; 35-37 punktai; sujungtos bylos C-247/15 P, C-253/15 P ir C-259/15 P, *Maxcom Ltd v. Chin Haur Indonesia*, PT, 2017 EU:C:2017:61, 93-95 punktai; sujungtos bylos C-248/15 P, C-254/15 P ir C-260/15 P, *Maxcom Ltd v. City Cycle Industries*, 2017 EU:C:2017:62, 91 punktas.

¹⁷⁰¹ Byla C-291/15, *EURO 2004 Hungary Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága*, *supra* note, 720.

¹⁷⁰² Jeremy White, „Are a genuine invoice and payment conclusive as to the customs value“, *De Voil Indirect Tax Intelligence*, 243 (2016): 15.

¹⁷⁰³ Žr. pvz. Juozas Radžiukynas, „Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolė Lietuvos muitinėje Europos Bendrijos muitinių strategijos kontekste“, *Jurisprudencija* 73, 65 (2005): 48-57; Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 725: 25-47.

¹⁷⁰⁴ Žr. pavyzdžiui Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo mokestinių ginčų bylas, kuriose buvo nagrinėjami klausimai dėl nacionalinių muitinės įstaigų teisės nukrypti nuo sandorio vertės metodo taikymo ir taikyti alternatyvius muitinės vertės nustatymo metodus, visų pirma, „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, *supra* note, 304. Plačiau šis klausimas nagrinėjamas monografijos III.3.1 poskyryje.

¹⁷⁰⁵ „„Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“, 1A priedas, *supra* note, 215.

¹⁷⁰⁶ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁷⁰⁷ Žr. pvz. bylas 79/89, *Brown Boveri & Cie AG v. Hauptzollamt Mannheim*, 1991 E.C.R. 1884; C-116/12, *Ioannis Christodoulou ir kt. v. Elliniko Dimosio*, *supra* note, 714; bylą C-354/09, *Gaston Schul BV v. Staatssecretaris van Financiën*, *supra* note, 400.

¹⁷⁰⁸ Žr. pavyzdžiui bylą 65/85, *Hauptzollamt Hamburg – Ericus v. Van Houten International GmbH*, *supra* note, 699.

ir dr. T. Ovie, taip pat prof. T. Lyons vertinimu¹⁷⁰⁹), aiškinant šias ES muitų teisės aktuose numatytas išimtis(-į)¹⁷¹⁰ nurodoma, kad jos paprastai taikomos, jei pardavėjas ir pirkėjas yra susiję asmenys ir jų tarpusavio ryšys įtakojo sandorio vertę (t. y., jų taikymas praktikoje dažniausiai siejamas su SMK 70 str. 3 d. „d“ punkte numatyta išimtimi¹⁷¹¹). Tačiau pagal SMK 70 straipsnio 3 dalies „b“ punktą¹⁷¹², tokios išimtys gali apimti ir atvejus, kai prekių pardavimui arba jų kainai turi įtakos sąlygos arba aplinkybės, kurių poveikio vertinamoms prekėms neįmanoma įvertinti. Būtent šios nuostatos, kuri analogiška forma buvo įtvirtinta ir anksčiau galiojusiam Bendrijos muitinės kodekse (29 str. 1 d. „b“ punktas)¹⁷¹³, taikymas tradiciškai keldavo daugiausia diskusijų teisės doktrinoje, kadangi, joje aprašomų atvejų ir situacijų turinys yra vertinamojo pobūdžio ir nėra detaliau atskleistas nei muitų teisės teorijoje, nei TT praktikoje¹⁷¹⁴.

Pažymėtina, jog būtent analizuojamoje byloje C-291/15, *EURO 2004 Hungary*, TT pa-bandė detaliau atsakyti į šį klausimą ir galutinė TT išvada buvo ta, jog, kai manoma, kad deklaruota sandorio vertė, palyginti su vidutinėmis statistinėmis pirkimo kainomis, paprastai taikomomis importuojant panašias prekes, yra neįprastai maža, muitinės administracijos turi teisę netaikyti sandorio vertės metodo ir nustatyti prekių muitinę vertę alternatyviais (antraeiliais) muitinės vertės nustatymo metodais, nepaisant to, kad muitinė neužginčijo sandorio dokumentų, kurie pateikti siekiant pagrįsti faktiškai sumokėtą kainą už importuotas prekes, autentiškumo¹⁷¹⁵. Šią išvadą TT pagrindė tuo, kad sandorio vertė turi atspindėti realią importuotos prekės ekonominę vertę ir būti apskaičiuota atsižvelgiant į šios prekės elementų, turinčių ekonominę vertę, visumą¹⁷¹⁶. Vadinas, autoriaus vertinimu, TT akivaizdžiai susiejo SMK 70 straipsnio 3 dalies „b“ punkte numatytos išimties taikymą su tais konkrečiais atvejais, kai muitinei atlikus palyginamąją analizę nustatoma, jog deklaruota sandorio vertė yra neįprastai maža. Kita vertus, tokiame muitinės sprendime, kuriuo nukrypstama nuo sandorio vertės metodo taikymo, priimti yra keliama konkreti sąlyga – muitinės administracija privalo pirmiausia paprašyti importuotojo papildomos informacijos arba papildomų sandorio vertę pagrindžiančių dokumentų ir atitinkam asmeniui sudaryti galimybę išdėstyti savo nuomonę dėl motyvų, kuriais grindžiamos abejonės dėl sandorio vertės¹⁷¹⁷.

¹⁷⁰⁹ Hans-Michael Wolfgang and Talkie Ovie, „Emerging Issues in European Customs Law – Part 3“, *supra* note, 376: 8; Timothy Lyons, *supra* note, 19: 302-304.

¹⁷¹⁰ Tokios išimtys (jų baigtinis sąrašas) šiuo metu įtvirtintos galiojančio SMK 70 straipsnio 3 dalyje; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁷¹¹ *Ibid.*

¹⁷¹² *Ibid.*

¹⁷¹³ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

¹⁷¹⁴ Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 725: 34.

¹⁷¹⁵ Byla C-291/15, *EURO 2004 Hungary v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága*, *supra* note, 720, 26, 44 punktai.

¹⁷¹⁶ Pastebėtina, jog panašūs argumentai dėl prekės muitinės vertės realumo buvo iškelti ir TT byloje C-306/04, *Compaq Computer International Corporation v Inspecteur der Belastingdienst – Douanedistrict Arnhem*, 2006 E.C.R. I-10991, 30 punktas; taip pat byloje C-354/09, *Gaston Schul BV v. Staatssecretaris van Financiën*, *supra* note, 400, 29 punktas.

¹⁷¹⁷ Byla C-291/15, *EURO 2004 Hungary v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága*, *supra* note, 720, 35 punktas; panašia nuostata TT rėmėsi ir TT byloje C-263/06, *Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA*, *supra* note, 311, 52 punktas.

Tačiau būtina pastebėti, jog kaip seka iš naujausios TT formuojamos praktikos (*inter alia* byloje, susijusiose su tarptautine prekyba tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos), panašios procedūrinės garantijos turėtų būti užtikrinamos ne tik tuo atveju, kai yra nagrinėjamas klausimas dėl importuotų prekių muitinės vertės nustatymo sandorio vertės metodu, bet ir taikant kitus alternatyvius (antrinius) muitinės vertės nustatymo metodus¹⁷¹⁸. Kita vertus svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog tokiais atvejais, kai taikomas ne sandorio vertės metodas, o kiti muitinės vertės nustatymo metodai, naujausioje teismo praktikoje šių garantijų taikymo tvarka buvo išaiškinta skirtingai. Pavyzdžiui, teismo vertinimu nors muitinė „turi rūpestingai paeiliui naudoti kiekvieną iš šioje nuostatoje (Bendrijos muitinės kodekso 30 str., atitinkančiame SMK 74 str. „Antriniai muitinio įvertinimo metodai“ – *aut. past.*) numatytų metodų ir tik tada gali nuspręsti dėl jų netaikymo“, atlikdama šiuos veiksmus ji tik „gali prašyti bet kurio asmens, turinčio tiesioginį ar netiesioginį suinteresuotumą dėl atitinkamų sandorių, pateikti joms informacijos (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“ ir galiausiai turi užtikrinti, kad galutiniam sprendime dėl vertės nustatymo būtų „aiškiai ir nedviprasmiškai“ motyvuotas muitinės vertės nustatymo metodų pasirinkimas bei nurodyti duomenys „kuriais remiantis apskaičiuota prekių muitinė vertė“¹⁷¹⁹. Atsižvelgiant į tai, autoriaus nuomone, galima daryti išvadą, jog, remiantis šiuo konkrečiu precedentu, alternatyvių muitinės vertės metodų taikymo atveju nėra privaloma kiekvieną kartą (paeiliui apsvačius vieno ar kito metodo taikymo galimybę) prašyti importuotojo teikti naujų duomenų ar paaiškinimų ir pakanka tik sudaryti bendras pirmines sąlygas tokios informacijos pateikimui bei muitinio įvertinimo proceso pabaigoje (priimant galutinį sprendimą dėl vertės nustatymo) tinkamai motyvuoti kokia informacija (duomenimis) buvo remiamasi, kad suinteresuotas asmuo galėtų pasinaudoti teise į gynybą.

Nurodyti TT suformuluoti precedentai, turi neabejotinos reikšmės tiek prekių iš analizuojamų trečiųjų valstybių, tiek ir iš kitų ES užsienio prekybos partnerių importui bei jų apmokestinimui ne tik muitais, tačiau ir kitais importo mokesčiais¹⁷²⁰, todėl juos apibendrinant galima padaryti keletą išvadų. Visų pirma, pastebėtina, jog naujausioje TT praktikoje vis labiau akcentuojama būtinybė kovoti su mokesčių vengimu teikiant didesnę svarbą ne formaliai apmokestinimą sąlygojančių aplinkybių išraiškai, bet jų turiniui¹⁷²¹. Būtent šios priežastys, kurių vertinimas priklauso muitinės administracijos diskrecijai, gali sudaryti ir teisėtą pagrindą netaikyti sandorio vertės metodo, kuriam formaliai turėtų pirmenybė.

¹⁷¹⁸ Tokia išvada seka iš TT byloje C-46/16 priimto sprendimo, kuriame, aiškinant Bendrijos muitinės kodekso 30 straipsnį (atitinkantį šiuo metu galiojantį SMK 74 str. „Antriniai muitinio įvertinimo metodai“) buvo konstatuota, jog kompetentinga institucija (muitinė) „turi sudaryti suinteresuotiems ūkio subjektams sąlygas pateikti bet kokią informaciją, galinčią padėti nustatyti prekių muitinę vertę taikant šią nuostatą“; žr. byla C-46/16, Valsts ieņēmumu dienests v. „LS Customs Services“, SIA, EU:C:2017:839; 57 punktas.

¹⁷¹⁹ *Ibid.*, 53, 44–45 punktai.

¹⁷²⁰ Pabrėžtina, jog prekių muitinė vertė yra ir kitų importo mokesčių, pavyzdžiui, importo PVM apskaičiavimo pagrindas, todėl šie teisiniai institutai yra glaudžiai susiję, žr. sujungtas bylas C-29/13 ir C-30/13, Global Trans Lodzhistik OOD v. Nachalnik na Mitnitsa Stoliczna, 2014 EU:C:2014:140; 28–31 punktai.

¹⁷²¹ Tai pastarojuoju metu yra vis plačiau akcentuojama ir kitose TT bylose, pavyzdžiui, dėl kitus netiesioginius mokesčius reglamentuojančių ES teisės aktų (direktyvų) aiškinimo, žr. pvz. bylą C-255/02, Halifax plc, Leeds Permanent Development Services Ltd and County Wide Property Investments Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, *supra* note, 1580, 74–76, 81 punktai; bylą C-103/09, the Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v. Weald Leasing Ltd, 2010 E.C.R. I-13589, 32, 44 punktai.

Kitaip tariant, sandorio vertės metodo taikymo išimtys tokiu atveju gali būti aiškinamos plačiau¹⁷²². Kita vertus, galime pastebėti, jog ši TT praktika atspindi ir naujajame SMK (22 str.)¹⁷²³ bei kituose ES teisės aktuose įtvirtintą teisės būti išklausytam principą¹⁷²⁴ bei akcentuoja jo taikymo būtinybę, kaip esminę teisinę garantiją, jog šia muitinei suteikta diskrecija nebus piktnaudžiaujama. Tačiau, autoriaus nuomone, būtina pastebėti, tai kad tokio pobūdžio nuostatos kol kas vis tik nėra tiesiogiai įtvirtintos nei SMK¹⁷²⁵, nei jo įgyvendinimo reglamentų (Reglamento (ES) Nr. 2015/2447)¹⁷²⁶ normose, reguliuojančiose muitinės vertės nustatymą, pavyzdžiui, nustatant privalomą būtinybę prašyti iš importuotojo (deklaranto) informacijos, reikalingos sandorio vertės metodo taikymui, ar vertės tinkamam (motyvuotam) nustatymui kitais metodais. Akivaizdu ir tai, jog tai kelia ir praktinio pobūdžio problemų, pavyzdžiui, klausimų kaip konkrečiai turėtų būti aiškinamos muitinės pareigos šiose situacijose¹⁷²⁷. Dėl šios priežasties, siekiant patikslinti galiojantį teisinį reguliavimą atsižvelgiant į aukščiau nurodytus argumentus, Komisijos Reglamento (ES) Nr. 2015/2447 144 straipsnį siūlytina suformuluoti taip: „1. Jei muitinė turi pagrįstų abejonų dėl to, ar deklaruota sandorio vertė atspindi visą sumokėtą arba mokėtiną sumą, kaip nurodyta Kodekso 70 straipsnio 1 dalyje, ji *privalo* (išskirta ir siūloma įrašyti autoriaus – *aut. past.*) paprašyti, kad deklarantas pateiktų papildomos informacijos arba dokumentų šiuo klausimu ir raštu išdėstytų savo nuomonę dėl motyvų, kuriais grindžiamos minėtos abejonės. 2. Jei abejonų nepavyksta išsklaidyti, muitinė gali nuspręsti, kad prekių vertė negali būti nustatoma pagal Kodekso 70 straipsnio 1 dalį. *Tokiu atveju muitinė turi teisę nustatyti prekių muitinę vertę taikydama Kodekso 74 straipsnyje numatytus metodus ir prašyti deklaranto pateikti bet kokią informaciją, galinčią padėti nustatyti prekių muitinę vertę taikant šias nuostatas. Muitinės sprendime dėl Kodekso 74 straipsnyje numatyto prekių muitinės vertės metodo taikymo privalo būti nurodyti duomenys, kurie buvo naudojami vertės nustatymui, ir pateikti argumentai, paaiškinantys konkretaus muitinės vertės metodo pasirinkimo priežastis* (išskirta ir papildomai siūloma nustatyti autoriaus – *aut. past.*)“.

Papildomai būtina konstatuoti, kad analizuojami TT suformuluoti precedentai ir su jais susiję autoriaus pasiūlymai dėl teisinio reguliavimo tobulinimo turi neabejotiną reikšmę ir

¹⁷²² Šiuo aspektu galima pastebėti, kad EURO 2004 Hungary byloje suformuluota praktika modifikuoja ankstesnę prezumpciją, kurioje, nors ir nebuvo paneigiama sandorio vertės metodo išimčių taikymo galimybė, bet buvo labiau akcentuojama tai, kad sandorio vertės nustatymo metodas laikytinas tinkamiausiu ir dažniausiai naudojamu, žr. pvz. bylą C-116/12, Ioannis Christodoulou ir kt. v. Elliniko Dimosio, *supra* note, 714, 41 punktas.

¹⁷²³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁷²⁴ „Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija“, *supra* note, 598; žr. 41 str.

¹⁷²⁵ Pavyzdžiui, jos nėra minimos nei SMK 70 straipsnyje („Sandorio vertės muitinio įvertinimo metodas“), nei 74 straipsnio („Antriniai muitinio įvertinimo metodai“) 1 dalyje, žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, op. cit.

¹⁷²⁶ Atkreiptinas dėmesys, jog Komisijos reglamento (ES) Nr. 2015/2447, 140 straipsnio 1 dalyje (kuri nustato SMK 70 str. 1 d. įgyvendinimo tvarką) šiuo metu nurodoma, kad jei muitinė turi pagrįstų abejonų dėl sandorio vertės metodo taikymo, ji tik „*gali paprašyti* (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“, kad deklarantas pateiktų papildomos informacijos; žr. „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr.952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 492.

¹⁷²⁷ Žr. pavyzdžiui Latvijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo pateiktus prejudicinius klausimus byloje C-46/16, Valsts ieņēmumu dienests v. „LS Customs Services“, SIA, *supra* note, 1718, 24 punktas.

muitų bei kitų importo mokesčių administravimui ir nacionaliniu lygiu, kadangi Lietuvos Respublikoje tradiciškai buvo ir yra susiduriama su problema, kuomet muitinės įstaigos automatiškai nukrypsta nuo sandorio vertės metodo taikymo, konstatavus, kad deklaruota vertė neatitinka prekių vidutinių rinkos kainų, užfiksuotų muitinės duomenų bazėse¹⁷²⁸. Šiuo atveju yra itin svarbu tai, kad nacionaliniai teismai taip pat laikėsi nuomonės, jog panašiais atvejais importuotojui (deklarantui) pirmiausia būtų suteikta galimybė įrodyti bei pagrįsti deklaruotą sandorio vertės metodu nustatyti prekių muitinę vertę – tokias išvadas dar 2013 m. (t. y. iki sprendimų analizuojamose TT bylose C-291/15 ir C-46/16) priėmimo padarė ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013, *UAB „Transchema“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*¹⁷²⁹.

Atliekant teisinių *ginčų dėl prekybos apsaugos (antidempingo) muitų taikymo* teisinę analizę, visų pirma, TT bylas kuriose buvo teikiami ieškiniai dėl aktų panaikinimo, būtina atkreipti dėmesį į bylas C-249/10 P, *Brossman Footwear*¹⁷³⁰; C-247/10 P, *Zhejiang Aokang Shoes*¹⁷³¹; C-337/09 P, *Zhejiang Xinan (Xinanchem)*¹⁷³², C-61/16 P, *EBMA v. Giant (China)*¹⁷³³ bei C-186/14 P, *ArcelorMittal Tubular Products Ostrava ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co*¹⁷³⁴ ir C-376/15 P, *Changshu City Standard Parts Factory ir Ningbo Jinding Fastener*¹⁷³⁵. Būtent šiose bylose TT visa apimtimi ir/ar iš dalies tenkino ieškinius dėl galiojusių aktų (ES reglamentu nustačiusių antidempingo muitus iš Kinijos Liaudies Respublikos importuojamoms prekėms) panaikinimo, todėl jos geriausiai leidžia atskleisti problemines ES priimtų muitų teisės aktų sritis bei ES lygiu kylančius prekybinius konfliktus (ginčus) dėl muitų teisės normų ir prekybos apsaugos (antidempingo) muitų taikymo. Teisinės analizės tikslu nurodytas bylas galima sąlyginai suskirstyti į: (1) bylas, kuriose, visų pirma, buvo nagrinėjami klausimai dėl rinkos ekonomikos statuso valstybės suteikimo Kinijos Liaudies Respublikai bei normaliosios prekių vertės nustatymo ne rinkos ekonomikos valstybių prekėms specifikos¹⁷³⁶ (bylos C-249/10 P, C-247/10 P, C-337/09 P ir C-61/16 P) ir (2) bylas,

¹⁷²⁸ Gintarė Giriūnienė ir kt., *supra* note, 725: 17-18; Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 110-111.

¹⁷²⁹ Šios nutarties motyvuojamoje dalyje nurodoma, jog „importuotojas [...] turi paaiškinti ir pateikti įrodymus, tai yra įtikinti muitinę, kad deklaruojamoji vertė [...] atspindi faktiškai sumokėtą arba mokėtiną bendrą sumą už importuojamas prekes. Muitinei nusprendus nesivadovauti importuotojo paaiškinimais ir argumentais, ji privalo nurodyti, kodėl šie argumentai ir(ar) paaiškinimai yra nepriimtini ar nepagrįsti. [...] vien žymus skirtumas tarp deklaruotos ir duomenų bazėje (PREMI DB, EUROSTAT ir kt.) esančios vertės pats savaime negali paneigti sandorio vertės metodo taikymo“, „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, *supra* note, 304. Plačiau nagrinėjama monografijos III.3.1 poskyryje.

¹⁷³⁰ Byla C-249/10 P, *Brossmann Footwear (HK) ir kt. v. Taryba*, *supra* note, 1220.

¹⁷³¹ Byla C-247/10 P, *Zhejiang Aokang Shoes Co. Ltd v. Council of the European Union*, 2012 EU:C:2012:710.

¹⁷³² Byla C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, *supra* note, 1220.

¹⁷³³ Byla C-61/16 P, *EBMA v. Giant (China)*, 2017 EU:C:2017:968.

¹⁷³⁴ C-186/14 P, *ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd*, 2016 EU:C:2016:209.

¹⁷³⁵ Byla C-376/15 P, *Changshu City Standard Parts Factory ir Ningbo Jinding Fastener v. Taryba*, *supra* note, 1243.

¹⁷³⁶ Vadovaujantis Tarybos reglamento (EB) Nr. 1225/2009 2 straipsnio 6-7 dalių ir jį pakeitusio Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/1036 2 straipsnio 7 dalies nuostatomis, nustatant dempingo faktą ir įvertinant dempingo maržą, importuojant iš ne rinkos ekonomikos valstybių normalioji vertė turėjo būti apskaičiuojama pagal trečiosios rinkos ekonomikos valstybės gaminio kainą, savo ruožtu, trečioji rinkos ekonomikos valstybė turi būti parenkama pagrįstu būdu ir tinkamai atsižvelgiant į visą atrankos metu pateiktą patikimą informaciją; Žr. „Tarybos 2009 m. lapkričio

kuriose buvo nagrinėjami klausimai dėl žalos ES pramonei, kaip esminės antidempingo muitų taikymo sąlygos¹⁷³⁷, nustatymo (įrodinėjimo), žr. bylą C-186/14 P bei C-376/15 P. Papildomai pažymėtina, jog pagal savo tematiką su pirmąja bylų kategorija yra glaudžiai susijusios ir kitos TT nagrinėtos bylos, inicijuotos tiek pagal ieškinius dėl ES teisės aktų panaikinimo, tiek ir pagal ES valstybių narių teismų prašymus dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, pavyzdžiui, bylos C-511/09 P, C-21/14 P, C-511/13 P (jose buvo nagrinėjami ieškiniai dėl panaikinimo) ir C-659/13, C-687/13, C-349/16, C-338/10 (jose buvo nagrinėjami ES valstybių narių nacionalinių teismų prašymai). Dėl šios priežasties visos nurodytos bylos yra nagrinėjamos bei aptariamios kartu. Analogiškai su antrąja bylų kategorija (dėl žalos ES pramonei nustatymo) tematiškai yra susijusios ir kartu analizuojamos pagal ES valstybių narių nacionalinių teismų prašymus inicijuotos bylos C-232/14 ir C-595/11. Būtina atkreipti dėmesį, jog ne visos analizuojamos tiriamo laikotarpio bylos gali būti priskirtos vien tik nurodytoms dvejoms apibendrintoms kategorijoms, kadangi tarp jų yra identifikuota ir bylų, kuriuose buvo sprendžiami daugiau procedūrinio/procesinio pobūdžio klausimai, pavyzdžiui, dėl teisės kreiptis į teismą ginčijant nustatytus prekybos apsaugos muity realizavimo (bylos C-205/16 P, C-204/16 P); Sąjungos institucijų sprendimo priėmimo procedūrinių pagrindų ir joms suteiktos diskrecijos teisės realizavimo (bylos C-15/12 P, C-552/10 P, C-283/14 ir C-667/11), taip pat sumokėtų antidempingo muitų grąžinimo tvarkos (byla C-365/15). Kita vertus, šios bylos (pagal savo tematiką) sudaro tik nedidelę tiriamu laikotarpiu TT išnagrinėtų ginčų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo muity dalį (apie 15 proc. visų tiriamų bylų) ir, atsižvelgiant į jų loginius bei sisteminius ryšius su ginčais, kilusiais kitų tiriamų valstybių (Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos) grupėje, yra plačiau aptariamios kituose šio monografijos skyriaus poskyriuose.

Analizuojant pirmąją bylų kategoriją būtina atkreipti dėmesį į tai, jog šioje monografijoje jau buvo minėta, kad rinkos ekonomikos statuso suteikimas Kinijos Liaudies Respublikai jos prekybiniuose santykiuose su ES viena iš probleminių sričių¹⁷³⁸, ką patvirtina ir PPO ginčų nagrinėjimo praktika, pavyzdžiui, pastaruoju metu (2016 m. gruodžio 15 d.) Kinijos Liaudies Respublikos inicijuota ginčo procedūra prieš ES byloje *European Union – Measures Related to Price Comparison Methodologies*¹⁷³⁹, kurioje Kinijos Liaudies Respublika ginčija ES taikomą antidempingo muitų nustatymo metodologiją (siejamą su

---

30 d. reglamentą (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163, bei „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷³⁷ ES institucijos (Komisija) gali nustatyti antidempingo priemones tik jeigu importas dempingo kaina daro žalą Sąjungos (Bendrijos) pramonei, be to, žalos dydis lemia nustatomo antidempingo muity dydį, žr. Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentą (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių, op. cit. (1 str. 1 d., 9 str. 4 d.) bei Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių, op. cit. (1 str. 1 d., 9 str. 4 d.).

¹⁷³⁸ Akcentuotina, jog ši problema kilo ne tik ES prekybiniuose santykiuose su Kinijos Liaudies Respublika, bet ir su kitomis trečiosiomis valstybėmis, pavyzdžiui, Vietnamu ir Kazachstanu, žr. pavyzdžiui Edwin Vermulst, *supra* note, 36.

¹⁷³⁹ „European Union – Measures Related to Price Comparison Methodologies – Request for consultations by China, WT/DS516/1“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 sausio 15 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds516_e.htm.

būtinybę pagrįsti, kad prekės buvo tiekiamos subjektų, kurie veikė „rinkos ekonomikos“ sąlygomis, arba, atsižvelgiant į šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą – „laisvosios rinkos ekonomikos veiksmų sąlygomis“¹⁷⁴⁰). Ši problematika atsispindėjo ir nurodytose ESTT bylose, visų pirma, byloje C-249/10 P, *Brosmann Footwear (HK)*¹⁷⁴¹, bei C-247/10 P, *Zhejiang Aokang Shoes Co.*¹⁷⁴². Šiose bylose TT iš esmės pripažino neteisėtą antidempingo tyrimų ir antidempingo muitų nustatymo praktiką, kurios ES institucijos laikėsi tiek atlikdamos užginčytą tyrimą dėl Kinijos Liaudies Respublikos ir Vietnamo kilmės avalynės importo¹⁷⁴³, tiek ir inicijuodama kitus panašaus pobūdžio tyrimus dėl avalynės iš Kinijos Liaudies Respublikos ir Indijos Respublikos importo¹⁷⁴⁴, kuria buvo atsakyta nagrinėti atitinkamą produkciją į ES eksportuojančių gamintojų pateiktus prašymus taikyti jiems rinkos ekonomikos sąlygomis veikiančių subjektų statusą kadangi šie gamintojai nepateko į pasirinktą atlikto antidempingo tyrimo imtį¹⁷⁴⁵. Kitaip tariant, šiose bylose buvo vertinama situacija, kuomet Komisija neatliko visų gamintojų, kurių produkcijai buvo nustatytas antidempingo muitas, nagrinėjamojo produkto gamybos ir pardavimo sąlygų (ar jos atitinka rinkos ekonomikos sąlygas, ar ne) tyrimo, motyvuodama tuo, kad tyrime dalyvaujančių šalių (tiriamų subjektų) skaičius yra toks didelis, kad jų visų veiklos objektyviai negalima ištirti. Tokiais atvejais išsamus konkrečių tyrimo šalių veiklos sąlygų tyrimas buvo pakeistas mažesnio šalių skaičiaus tyrimu, kurį vykdant tyrime dalyvaujantys asmenys buvo atrinkti remiantis statistiniais duomenimis ar atsižvelgiant į jų gaminamos arba eksportuojamos produkcijos kieki¹⁷⁴⁶.

Nagrinėjant TT priimtus sprendimus šiose bylose, visų pirma, byloje C-249/10 P, *Brosmann and others v. Council*, galima pastebėti, jog Teismas iš esmės kritiškai vertino Komisijos veiksmus ir išaiškino, kad antidempingo tyrimo masto ribojimo metodika, apibrėžta

¹⁷⁴⁰ Atkreiptinas dėmesys, jog būtent tokia nauja formuluotė vartojama šiuo metu galiojančioje (aktualioje) Reglamento Nr. 2016/1036 (ES) versijoje (2 str. 6a dalies „a“ ir „b“ punktai). Tačiau, jos turinys yra iš esmės identiškas ankstesnei „rinkos ekonomikos sąlygų“ sąvokai ir šio statuso taikymas sąlygoja panašias teises pasekmes (specialios antidempingo muitų nustatymo metodologijos taikymą). Dėl šių priežasčių, atsižvelgiant į analizuojamą TT bylų turinį ir jame sutinkamą ankstesnę rinkos ekonomikos sąlygų (statuso) terminologiją, šiame darbe, nagrinėjant tyrimo šalių (subjektų) individualaus vertinimo problematiką taip pat yra remiamasi ir identiškais anksčiau vartotais terminais; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentą (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (2017)“, *supra* note, 25.

¹⁷⁴¹ Byla C-249/10 P, *Brosmann Footwear (HK)* ir kt. v. Taryba, *supra* note, 1220.

¹⁷⁴² Byla C-247/10 P, *Zhejiang Aokang Shoes Co. Ltd v. Council*, *supra* note, 1731.

¹⁷⁴³ „Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1472/2006 2006 m. spalio 5 d. nustatantis galutinį antidempingo muitą ir laikinojo muto, nustatyto Kinijos Liaudies Respublikos ir Vietnamo kilmės tam tikros avalynės su batviršiais iš odos importui, galutinį surinkimą“, *supra* note, 1159.

¹⁷⁴⁴ „Komisijos sprendimas Nr. 2006/582/EC 2006 m. rugpjūčio 28 d. nutraukiantis antidempingo procedūras dėl importuojamos Kinijos Liaudies Respublikos ir Indijos kilmės avalynės su apsauginėmis nosimis“, *Official Journal*, L 234/33 (2006).

¹⁷⁴⁵ Byla C-249/10 P, *Brosmann Footwear (HK)* ir kt. v. Taryba, op. cit., 37-42 punktai; byla C-247/10 P, *Zhejiang Aokang Shoes Co. Ltd v. Council*, op. cit., 29-34 punktai.

¹⁷⁴⁶ Folkert Graafsma and Edwin Vermulst, „EU's anti-Brosmann Amendment: Back to the Future – Part II“, *Global Trade and Customs Journal* 8, 6 (2013): 151.

antidempingo maitų nustatymą reguliuojančio ES reglamento 17 straipsnyje¹⁷⁴⁷ negali būti taikoma, kai yra nagrinėjami tyrime dalyvaujančių šalių prašymai dėl individualaus rinkos ekonomikos statuso taikymo pagal šio reglamento 2 straipsnio 7 dalies „c“ punktą¹⁷⁴⁸. Teismas argumentavo, jog, remiantis komentuojama reglamento 2 straipsnio 7 dalies „c“ punkto nuostata¹⁷⁴⁹, su Komisija bendradarbiaujantys gamintojai, kurie nepateko į tyrimo imtį, turi teisę prašyti išnagrinėti klausimą dėl rinkos ekonomikos statuso taikymo jų atžvilgiu, nepriklausomai nuo to, ar buvo nuspręsta taikyti bendrą individualią dempingo maržą įmonėms, kurios nebuvo atrinktos detalesniam tyrimui¹⁷⁵⁰. Aptariant šio teismo precedento reikšmę istoriniu aspektu, akcentuotina, jog šioje byloje priimtu sprendimu Komisijai iš esmės buvo nurodyta grįžti prie ankstesnės standartinės tyrimų praktikos (susiklosčiusios iki tiriamo laikotarpio pradžios, t. y. iki 2010 m. sausio 1 d.) pagal kurią buvo siekiama išnagrinėti visus prašymus dėl rinkos ekonomikos statuso, kuriuos pateikė su Komisija bendradarbiaujantys į ES eksportuojantys Kinijos Liaudies Respublikos gamintojai, tiek atrinkti, tiek ir neatrinkti į tyrimo imtį, neatsižvelgiant į bendrą tokių prašymų skaičių¹⁷⁵¹. Be to, komentuojamoje byloje, TT eksplisitiškai nurodė, jog net ir į tyrimo imtį nepatenkančioms įmonėms, kurios atitinka rinkos ekonomikos sąlygomis veikiančių subjektų statuso požymius, turi būti nustatomas ir taikomas svertinis dempingo maržos vidurkis, apskaičiuotas atsižvelgiant į rinkos ekonomikos statusą turinčių įmonių, kurios pateko į tyrimo imtį, duomenis¹⁷⁵². Pabrėžtina, jog ši nuostata šiuo metu jau yra imperatyviai įtvirtinta galiojančio ES reglamento 2016/1036 9 straipsnio 6 dalyje¹⁷⁵³, nors, kaip galima pastebėti, tai praktiniu lygiu visų teisinio reguliavimo problemų, susijusių su individualiu

¹⁷⁴⁷ Analizuojamoje byloje teismas nagrinėjo 1995 m. gruodžio 22 d. reglamento Nr. 384/96 nuostatas, kita vertus, atkreiptinas dėmesys, jog analogiškos ir/ar panašios nuostatos (įtvirtintos tuose pačiuose straipsniuose, pavyzdžiui 17 straipsnyje „Atranka“ ir 2 straipsnio 7 dalyje „b“ punkte (pagal dabartinę redakciją), apibrėžiančiame rinkos ekonomikos sąlygų taikymą atskiriems gamintojams) buvo numatytos ir vėliau įsigaliojusiam 2016 m. birželio 8 d. reglamente Nr. 2016/1036, žr. „Tarybos reglamentą (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷⁴⁸ Byla C-249/10 P, Brosmann Footwear (HK) ir kt. v. Taryba, *supra* note, 1220, 35-36 punktai.

¹⁷⁴⁹ Būtina pažymėti, jog pagal Reglamento Nr. 2016/1036 naujausius aktualius pakeitimus, nustatytus Reglamentu 2017/2321, komentuojamos 2 straipsnio 7 dalies „b“ ir „c“ punkto nuostatos, kurioje buvo nurodyta, kad „b) atliekant su importu iš Kinijos Liaudies Respublikos [...] susijusius antidempingo tyrimus [...] c) „turi būti pateikta pakankamai įrodymų, jog gamintojas dirba rinkos ekonomikos sąlygomis“ yra pakeista, šiuo metu panaši nuostata yra įtvirtinta Reglamento Nr. 2016/1036 pakeistos redakcijos 2 straipsnio 6a dalies „a“ punkto pirmojoje ir trečiojoje pastraipose, kurios numato, jog jei „dėl didelių iškraipymų eksportuojančioje valstybėje pagal b punktą toje valstybėje netikslinga taikyti valstybės vidaus rinkos kainas ir sąnaudas [...] atliekamas atskiras kiekvieno eksportuotojo ir gamintojo vertinimas“; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentą (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷⁵⁰ Byla C-249/10 P, Brosmann Footwear (HK) ir kt. v. Taryba, op. cit., 38 punktas.

¹⁷⁵¹ Folkert Graafsma and Edwin Vermulst, *supra* note, 1746: 156.

¹⁷⁵² Byla C-249/10 P, Brosmann Footwear (HK) ir kt. v. Taryba, *supra* note, 1220; 37-39 punktas.

¹⁷⁵³ „Jeigu Komisija [...] apriboja tyrimo mastą, antidempingo muitas, taikomas importuojamiems eksportuotojų ar gamintojų, kurie pranešė apie save [...], bet nebuvo įtraukti į tyrimą, produktams, neturi būti didesnis už vidutinį svertinį dempingo skirtumą, nustatytą atrinktomis šalimis“; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

eksportuotojų ar gamintojų vertinimu neišsprendė(-žia)¹⁷⁵⁴. Be to, šioje byloje TT neatsakė į hipotetinę (tačiau, autoriaus nuomone, nagrinėjamame kontekste itin aktualų) klausimą, kokios teisinės pasekmės kiltų tuo atveju, jei kuri nors į tyrimo imtį nepatenkanti įmonė būtų pripažinta veikianti rinkos ekonomikos statuso sąlygomis, nors nė viena iš į tyrimo imtį atrinktų įmonių nebūtų pripažinta atitinkančia šį statusą. Manytina, jog tokiu atveju į rinkos ekonomikos statusą pretenduojančiai įmonės atžvilgiu vis tik turėtų būti vykdomas individualus jos veiklos sąlygų tyrimas, nes, laikantis TT išdėstytos pozicijos, kitu atveju nebūtų įmanoma tinkamai nustatyti dempingo maržos dydžio. Tokiu būdu, galima konstatuoti, jog, kaip patvirtina ir teisės doktrina¹⁷⁵⁵, šis sprendimas, vertinant jį kartu su kitais tiriamu laikotarpiu TT priimtais sprendimais¹⁷⁵⁶, ypač sprendimu byloje C-247/10 P, *Zhejiang Aokang Shoes*, kurioje dar kartą buvo pakartota ta pati esminė nuostata dėl individualaus vertinimo būtinybės¹⁷⁵⁷, atskleidžia kur kas griežtesnę Teismo poziciją peržiūrint ir vertinant Sąjungos institucijų – Komisijos ir Tarybos – praktiką atliekant antidempingo tyrimus ir priimant su jais susijus sprendimus.

Kita vertus, autoriaus nuomone, nagrinėjant šioje byloje suformuluotų precedentų praktinę reikšmę ES muitų teisės ir ES priimtų muitų teisės aktų raidai būtina akcentuoti, kad jų įgyvendinimas, ypač teisės aktų leidybos procese, susilaukė nevienareikšmiško ES institucijų, visų pirma, ES Komisijos vertinimo. Pavyzdžiui, Komisija tradiciškai laikėsi nuostatos, kad pareiga išnagrinėti kiekvieną prašymą dėl rinkos ekonomikos statuso taikymo lemia jai tenkantį pernelyg didelį darbo krūvį, tokiu būdu užkertant kelią laiku atlikti antidempingo tyrimus, susijusius su ne rinkos ekonomikos valstybių kilmės prekių importu¹⁷⁵⁸. Galima pastebėti, jog ši pozicija atsispindi ir šiuo metu galiojančio Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių redakcijoje. Pavyzdžiui, iš pradžių laikotarpis, kuriuo Komisijai suteiktas laikotarpis, per kurį ji turėjo nuspręsti, ar suteikti rinkos ekonomikos statusą prekes į Sąjungos vidaus rinką eksportuojančiam trečiųjų šalių gamintojui, buvo ženkliai pailgintas nuo trijų iki aštuonių mėnesių (Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 2 straipsnio 7 dalies „c“ punktą¹⁷⁵⁹). Be to, naujausiose Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 pakeitimuose, padarytuose Reglamentu (ES) Nr. 2017/2321, minėta 2 straipsnio 7 dalies „c“ punkto nuostata apskritai buvo panaikinta¹⁷⁶⁰ ir, atsižvelgiant į naujas normas, nustatytas

¹⁷⁵⁴ Pastebėtina, jog ir vėlesniuose savo sprendimuose TT (žr., pavyzdžiui, bylą C-659/13, *C & J Clark International*) ne kartą akcentavo, jog individualus rinkos ekonomikos sąlygomis veikiančios įmonės statusas turėtų būti suteiktas visiems šio statuso kriterijus atitinkantiems subjektams ir jų atžvilgiu neturėtų būti taikomas apibendrintas vertinimas, nors šiuo metu galiojantiame teisiniam reguliavime tokių garantijų ir nėra įtvirtinta, žr. Reglamentą (ES) Nr. 2017/2321.

¹⁷⁵⁵ Barbara Nastoll, *supra* note, 1003: 274-275.

¹⁷⁵⁶ Žr. bylą C-338/10, *Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) prieš Hauptzollamt Hamburg-Stadt*, 2012 EU:C:2012:158; 24, 25 punktai; bylą C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, *supra* note, 1220; 79-81 punktai.

¹⁷⁵⁷ Byla C-247/10 P, *Zhejiang Aokang Shoes Co. Ltd v. Council*, *supra* note, 1731, 32 punktas.

¹⁷⁵⁸ Folkert Graafsma and Edwin Vermulst, *supra* note, 1746: 151.

¹⁷⁵⁹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷⁶⁰ Pagal šiuos pakeitimus 2 straipsnyje apskritai nebevartojama „rinkos ekonomikos valstybės“ sąvoka, ją pakeičiant valstybės, kurioje yra didelių iškraipymų, labai veikiančių laisvąją rinką, sąvoka (žr. Reglamento (ES) Nr. 2017/2321 3-4 p., 2 str. 6a dalies „a“ p.); „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis

2 straipsnio 6a dalies „a“ punkte, joks konkretus laikotarpis apskritai nebenustatomas, tiesiog apsiribojama bendro pobūdžio nuostata, kurioje tiesiog teigiama, kad privalo būti „atliekamas atskiras kiekvieno eksportuotojo ir gamintojo vertinimas“ (nedetalizuojant jo trukmės)¹⁷⁶¹. Kita vertus, net ir esant šiems pakeitimams, eksportuotojų ar gamintojų galimybė įrodyti, kad jie veikia rinkos ekonomikos sąlygomis, yra vertintina kaip labai ribota, jei konkreti įmonė nepatenka į antidempingo tyrimui atlikti atrinktų subjektų imtį (Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 17 straipsnio 1 dalis)¹⁷⁶²; egzistuoja rizika, kad jos pateiktas prašymas atlikti individualų vertinimą galės būti atmestas, jei bus nuspręsta, kad tokie individualūs vertinimai konkrečių „pernelyg apsunkintų tyrimą“, nors ši sąvoka yra vertinamojo pobūdžio ir komentuojamame reglamente ar kituose ES teisės aktuose eksplisitiškai nedetalizuojama (Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 17 straipsnio 3 dalis)¹⁷⁶³. Be to, nustatant antidempingo muitus, net ir tyrimui neatrinktoms įmonėms privalo būti taikomas „vidutinis svertinis“ dempingo skirtumas (marža)¹⁷⁶⁴, nepriklausomai nuo to, ar kuri nors iš tyrimui atrinktų įmonių apskritai buvo pripažinta kaip veikianti rinkos ekonomikos sąlygomis, ar ne (Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 9 straipsnio 6 dalis)¹⁷⁶⁵.

Autoriaus nuomone, būtina pastebėti, jog teisės doktrinoje ši Komisijos pozicija, kurią iš esmės atspindi ir komentuojamos ES teisės aktų nuostatos, buvo ne kartą kritikuojama. Pavyzdžiui, kaip akcentuojama ir mokslinėje literatūroje, tiriamu laikotarpiu nemaža užsienio eksportuotojų dalis skeptiškai ir negatyviai vertino kai kuriais ES institucijų atliekamų antidempingo tyrimų aspektus, būtent dėl tos priežasties, jog itin plati diskrecija suteikiama tyrimus atliekantiems pareigūnams, kurie turi galimybę patys individualiai nuspręsti dėl antidempingo muitų nustatymą reguliuojančių ES reglamentų taikymo apimties ir, konkrečiai, dėl tokio svarbaus šių tyrimų aspekto kaip rinkos ekonomikos statuso pripažinimas¹⁷⁶⁶. Šiuo aspektu galima sutikti su teisės doktrinos atstovų (M. Lux)

---

nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷⁶¹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷⁶² *Ibid.* Būtina pažymėti, jog pagal Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 pakeitimus, nustatytus Reglamentu (ES) 2017/2321 (2 str. 6a dalies „a“ punktas), kiekvieno eksportuotojo ir gamintojo vertinimas atliekamas „nedarant poveikio“ jo (t.y. reglamento Nr. 2016/1036) 17 straipsnio taikymui. Savo ruožtu, šis straipsnis nustato galimybę riboti tyrimo mastą, tyrimui atrenkant tik „pagrįstai nustatytą“ šalių skaičių; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷⁶³ *Ibid.*

¹⁷⁶⁴ Atkreiptinas dėmesys, jog įvairių mokslininkų požiūris į tokios apibendrintos dempingo maržos, kuri apskaičiuojama siekiant įvertinti dempingo mastą, taikymą yra nevienodas, kadangi dalis jų, pavyzdžiui, dr. V. Rimkus (2011) nurodo, jog ne rinkos ekonomikos valstybių atveju individualus dempingo maržos nustatymas gali būti tik „išimtinis“, tuo tarpu kiti, pavyzdžiui, dr. K. Adamantopoulos (2011) akcentuoja, jog, priešingai, dempingo marža pirmiausia turėtų būti orientuota tik į konkretų individualų eksportuotoją ir susieta su jo veiklos sąlygomis. Žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 200; Rüdiger Wolfrum, Peter-Tobias Stoll and Holger Paul Hestermeyer et al., *supra* note, 82: 210.

¹⁷⁶⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *op. cit.*

¹⁷⁶⁶ Folkert Graafma and Edwin Vermulst, *supra* note, 1746: 157-158.

nuomone¹⁷⁶⁷, jog po TT sprendimo komentuojamose bylose C-249/10 P ir C-247/10 P, jog Komisija neturi teisinio pagrindo atsisakyti tirti klausimą ar konkrečioms Kinijos Liaudies Respublikos eksportuotojams taikytinas rinkos ekonomikos sąlygomis veikiančių subjektų statusas, motyvuodama tai vien tik dideliu pareiškėjų (įmonių) skaičiumi¹⁷⁶⁸. Tokiu būdu, nors būtent ši nuostata ir turėtų atspindėti teisės aktų leidyboje, autoriaus vertinimu (kaip jau buvo nurodyta aukščiau), galiojančio Reglamento Nr. 2016/1036¹⁷⁶⁹ ir jo pakeitimus nustačiusio Reglamento Nr. 2017/2321¹⁷⁷⁰ tekste tokių tiesioginių garantijų, suteikiamų gamintojams ar eksportuotojams, negalima identifikuoti. Dėl šios priežasties, akivaizdu, jog artimiausioje ateityje tai gali sąlygoti naujus ginčus dėl, visų pirma, Kinijos Liaudies Respublikos ir kitų valstybių, kurios yra ar bus išskirtos kaip ne rinkos ekonomikos valstybės (pagal aktualią terminologiją – valstybės, kuriose yra didelių iškraipymų, labai veikiančių laisvąją rinką), eksportuotojams taikomų antidempingo muitų nustatymo teisėtumo. Akivaizdu, jog šiuo atveju itin svarbu suderinti tiek ES institucijų (Komisijos) teisėtus interesus užtikrinti Sąjungos vidaus rinkos apsaugą ir būtinybę vykdyti efektyvias antidempingo tyrimų procedūras bei užbaigti jas laiku ir gamintojų teisėtus interesus dėl jų situacijos individualaus vertinimo. Todėl šios problemos sprendimas yra neatsiejamas nuo Reglamento Nr. 2016/1036 17 straipsnio nuostatų tobulinimo, patikslinant (konkretizuojant) galiojančias nuostatas dėl tyrimo masto ribojimo esant eksportuotojų ir/ar gamintojų daugumai.

Kita susijusi analizuojamo laikotarpio byla, kurioje TT nagrinėjo rinkos ekonomikos statuso suteikimo Kinijos Liaudies Respublikos gamintojams klausimus buvo byla C-337/09, *Taryba prieš Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group (Xinanchem)*¹⁷⁷¹. Vienas iš aspektų, į kurį ESTT atkreipė dėmesį spręsdamas klausimą ar ne rinkos ekonomikos statusas atitinkamam gamintojui buvo priskirtas pagrįstai, yra tai ar egzistavo „didelis valstybės kišimasis“ į įmonės gamintojos veiklą¹⁷⁷². Kitaip tariant, galima pastebėti, jog šioje byloje ESTT dar kartą akcentavo būtinybę individualiai vertinti kiekvieno gamintojo situaciją ir iš esmės suformulavo precedentą, kad bendras valstybei taikytinas statusas

¹⁷⁶⁷ Michael Lux, „EU Initiative on Modernization of Trade Defence Instruments“, *Global Trade and Customs Journal* 7, 11-12 (2012): 509. Panašios pozicijos laikosi ir prekybos apsaugos priemonių taikymo klausimus nagrinėję Lietuvos Respublikos autoriai, pavyzdžiui, dr. V. Rimkus, kuris, pavyzdžiui, nurodo, kad „jeigu gamintojas, kurio veikla turi būti tiriami, pateikia prašymą ir įrodo, kad minėtam gamintojui [...] vyrauja rinkos ekonomikos sąlygos, tai atliekamas kaip rinkos ekonomikos valstybės gamintojo veiklos tyrimas“, žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 195.

¹⁷⁶⁸ Tokią išvadą galima daryti ir įvertinus TT sprendimą byloje C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, *supra* note, 1220, 91 punktas.

¹⁷⁶⁹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷⁷⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷⁷¹ Byla C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, op. cit.

¹⁷⁷² Byla C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, *supra* note, 1220, 79-82 punktai. Pabrėžtina, jog analogiška sąvoka šiuo metu yra vartojama ir teisės aktų leidyboje bei Reglamento (ES) Nr. 2016/1037 tekste (preambulės 2 p., 2 str. 6a dalies „b“ p.); žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentą (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

(valstybės kontroliuojama (ne rinkos) ekonomika ar rinkos ekonomika¹⁷⁷³) neturėtų lemti automatiško individualaus atitinkamos valstybės gamintojo statuso vertinimo prekybos apsaugos muitų nustatymo tikslu¹⁷⁷⁴. Kai kurių autorių, pavyzdžiui, Y. Mellin vertinimu, tokia nuostata leidžia preziumuoti, jog ir valstybės įsikišimas (kontrolė, valdymas) tam tikros įmonės (gamintojo) veikloje savaime dar neleidžia konstatuoti, jog šis subjektas veikia ne rinkos ekonomikos sąlygomis: tokio valstybės poveikio esminį pobūdį *ad hoc* turėtų įrodyti ES Komisija¹⁷⁷⁵. Autoriaus nuomone, tokią poziciją patvirtina ir naujausia aktuali TT praktika (analizuojamos kategorijos ginčiuose dėl antidempingo muitų taikymo iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms), pavyzdžiui, byloje C-61/16 P, *EBMA v. Giant (China)*. Šioje byloje priimtame sprendime akcentuojama, jog Sąjungos institucijos, atsisakydamos nustatyti individualų antidempingo muitą dėl konkrečių aplinkybių (sąlygų) egzistavimo (pavyzdžiui, nagrinėjamu atveju dėl to, kad tiriami asmenys buvo susiję ir tai galėjo sąlygoti didesnę muto mokesčių vengimo riziką) privalo įrodyti jų konkretų (realų) poveikį tyrimo subjektams¹⁷⁷⁶. Kita vertus, galima pastebėti, jog šiuo metu galiojančioje Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių redakcijoje, pakeistoje Reglamentu (ES) Nr. 2017/2321¹⁷⁷⁷, visų pirma, yra akcentuojama tik Komisijos pareiga pateikti įrodymų, apibūdinančių ar iškraipymai, labai veikiantys laisvąją rinką¹⁷⁷⁸, egzistuoja „tam tikroje valstybėje ar tam tikrame tos valstybės sektoriuje“ (žr. pvz. Reglamento 2 str. 6a dalies „c“ p.), o Komisijos pareiga įrodinėti (pagrįsti) aplinkybes, susijusias su valstybės esminiu poveikiu konkrečiam gamintojui (tiekėjui), nėra minima (žr. pvz. Reglamento 9 straipsnio 5 dalį). Dėl šios priežasties, autoriaus vertinimu, būtų tikslinga Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 9 straipsnio 5 dalį (jos antrą pastraipą) patikslinti, išdėstant ją taip: „taikant šią pastraipą ir nustatant muitą tiekėjams, privaloma atsižvelgti į tokius veiksnius, kaip tiekėjų ir valstybės ar tiekėjų tarpusavio struktūriniai ar korporatyvūs ryšiai, valstybės kontrolė ar esminė įtaka kainodarai ir gamybai arba ekonominė valstybės, iš kurios tiekiamas, santvarka bei pagrįsti šių veiksmų poveikį tiekėjų veiklos sąlygoms“.

Be to, analizuojamoje byloje TT pateikė išaiškinimus ir dėl Sąjungos institucijoms

¹⁷⁷³ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog, kaip jau ir buvo minėta, šiuo metu ES teisės aktuose taip pat yra vartojama valstybės, kurioje yra didelių iškraipymų, labai veikiančių laisvąją rinką, sąvoka, ja iš esmės keičiama (tikslinama) ne rinkos ekonomikos valstybės sąvoka (žr. Reglamento (ES) Nr. 2017/2321 preambulos 3 p. ir 2 str. 6a dalies „a“ – „c“ p.); „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, op. cit.

¹⁷⁷⁴ Michael L. Buenger, „The EU's ETS and Global Aviation: Why Local Rules Still Matter and May Matter Even More in the Future“, *Denver Journal of International Law and Policy* 41, 3 (2013): 429.

¹⁷⁷⁵ Yves Mellin, „Market Economy Treatment in EU anti-Dumping Investigations Following the Judgment of the Court of Justice of the EU in Xinanchem“, *Global Trade and Customs Journal* 7, 11-12 (2012): 506.

¹⁷⁷⁶ Byla C-61/16 P, *EBMA v. Giant (China)*, *supra* note, 1733, 84 punktas.

¹⁷⁷⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25; taip pat žr. Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentą (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, op. cit.

¹⁷⁷⁸ Šiuo metu galiojančiame Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 teksto redakcijoje sąvoka „rinkos ekonomikos sąlygos“ apskritai ne(bė)ra vartojama, ji keičiama „didelių iškraipymų“ rinkoje sąvoka. *Ibid.*

suteikiamos diskrecijos ribų, taikytinų priimant ir motyvuojant sprendimus, susijusius su antidempingo muitų nustatymu. Akcentuotina, jog teisės doktrinoje tradiciškai buvo laikomasi nuomonės, jog antidempingo muitų teisinio reguliavimo srityje, Komisijai turėtų būti priskirtina labai plati vertinimo laisvė (diskrecija), kiek tai susiję su sudėtingų ekonominių vertinimų (būtinų atliekant antidempingo tyrimus) atlikimu¹⁷⁷⁹. Kaip ir konkurencijos teisės bei valstybės pagalbos teisinio reguliavimo srityse, kuriose Komisijai priskiriama panaši procedūrinė ir sprendimų priėmimo kompetencija, diskrecijos teisės ribos antidempingo tyrimų procedūrose paprastai buvo aiškinamos pažymint, kad jai suteikiama diskrecija savo nuožiūra atlikti būtinus ir privalomus ekonominius vertinimus¹⁷⁸⁰. Pavyzdžiui, ESTT yra išaiškinęs, jog šiai diskrecijai priskiriami tokie klausimai kaip iš ne rinkos ekonomikos valstybių importuojamų prekių „normaliosios vertės“ apskaičiavimas (šiuo metu šį klausimą reguliuoja Reglamento (ES) 2016/1036 2 str. 6a dalis ir 2 str. 7 d.¹⁷⁸¹), taip pat tipiškos trečiosios valstybės (pagal kurios duomenis skaičiuojama „normalioji vertė“) pasirinkimas¹⁷⁸² ir vertinimas ar gamintojui, veikiančiam ne rinkos ekonomikos valstybėje, gali būti suteikiamas rinkos ekonomikos sąlygomis dirbančio gamintojo statusas¹⁷⁸³. Kita vertus, net ir šiose konkrečiose srityse Komisijos diskrecija nebuvo vertinama kaip neribota, pavyzdžiui, prof. P. Eeckhout vertinimu, ją riboja pakankamai detalios techninio pobūdžio taisyklės, imperatyviai reguliuojančios daugelį „normaliosios vertės“ apskaičiavimo aspektų ir elementų¹⁷⁸⁴. Be to, daugelyje anksčiau priimtų TT sprendimų buvo laikomasi pozicijos, jog net ir diskrecijos teisės įgyvendinimu pagrįsti ES institucijų sprendimai dėk antidempingo muitų nustatymo negali būti laikomi nepatenkančiais į teisminės kontrolės sritį¹⁷⁸⁵. Kaip TT pažymėjo dar byloje C-16/90, *Detlef Nölle*, teismas gali tikrinti ar buvo laikomasi atitinkamų procedūrinių taisyklių, ar faktai, kuriais Sąjungos institucijos grindė savo sprendimus pasirinkti konkrečios priemonės taikymą, buvo tiksliai išdėstyti ir ar nebuvo padaryta akivaizdžių vertinimo klaida arba nebuvo piktnaudžiaujama institucijoms suteiktais įgaliojimais¹⁷⁸⁶.

Būtina pastebėti, jog analizuojamoje byloje C-337/09, *Xinanchem*¹⁷⁸⁷, ši diskrecijos problema buvo nagrinėjama detaliau ir joje Generalinė advokatė J. Kokott ir TT nagrinėdamas bylą iš esmės palaikė nuomonę, jog, kiek tai susiję su reikšmingo valstybės kišimosi

¹⁷⁷⁹ David Bailey, „Scope of judicial review under Art. 81 EC“, *Common Market Law Review* 41, 5 (2004): 1327–1360; taip pat žr. analizuojamą TT bylą C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, *supra* note, 1220, 106, 107 punktai.

¹⁷⁸⁰ Wolfgang Mueller, Nicolas Khan and Tibor Scharf, *supra* note, 36: 26.40.

¹⁷⁸¹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25; taip pat žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentą (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷⁸² Byla C-16/90, *Detlef Nölle*, trading as „Eugen Nölle“ v. Hauptzollamt Bremen-Freihafen, 1991 E.C.R. I-5163; byla T-164/94, *Ferchimex SA v. Council of the European Union*, 1995 E.C.R. II-2681

¹⁷⁸³ Barbara Nastoll, *supra* note, 1003: 274–275.

¹⁷⁸⁴ Piet Eeckhout, *supra* note, 281: 455.

¹⁷⁸⁵ Barbara Nastoll, *supra* note, 1003: 275.

¹⁷⁸⁶ Byla C-16/90, *Detlef Nölle*, trading as „Eugen Nölle“ v. Hauptzollamt Bremen-Freihafen, *supra* note, 1782, 12 punktas.

¹⁷⁸⁷ Byla C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, *supra* note, 1220.

nustatymu, toks atliekamas vertinimas laikytinas priskirtinu Sąjungos institucijų veikimo laisvei (diskrecijai). Kita vertus, teisinių reikalavimų, pagal kuriuos nustatomos tikslios diskrecijos ribos, aiškinimas (procedūriniu aspektu) buvo įvertintas kaip priklausantis TT kompetencijai¹⁷⁸⁸. Tokiu būdu analizuojamoje byloje Generalinė advokatė J. Kokott ir TT padarė išvadą, jog Komisijos byloje atliktas teisės taikymas, kurio metu valstybės kontrolės egzistavimas buvo prilygintas reikšmingo valstybės kišimosi egzistavimui, nėra tinkamas, nes jis apribojo pagrindines tyrime dalyvavusių asmenų procesines teises. Kaip pabrėžė tiek Generalinė advokatė J. Kokott, tiek ir TT, plačios diskrecijos ir didelės veikimo laisvės šioje srityje suteikimas Komisijai, suponuoja ir jai tenkančią pareigą atidžiai bei nešališkai išnagrinėti visus įrodymus, pateiktus prieš atliekant būtinus vertinimus (*inter alia* vertinimą dėl reikšmingo valstybės kišimosi egzistavimo)¹⁷⁸⁹. Taigi, galima konstatuoti, jog remiantis šia TT praktika antidempingo tyrimų metu atliktiems ekonominiais vertinimams iš esmės keliami ir individualiems sprendimams (kaip teisės aktų rūšiai) priskirtini teisiniai reikalavimai, t. y. jie turi būti pagrįsti visos egzistuojančios informacijos, apibūdinančios analizuojamą situaciją, tinkamu įvertinimu, įskaitant įvertinimą tiek ir informacijos, kurią pateikia tyrime dalyvaujančios šalys, tiek ir kurią nustato bei analizuoja kompetentinga institucija *ex officio*. Dėl šios priežasties, teisės doktrinoje yra išsakoma nuomonė, jog nepaisant didžiulės administracinės naštos, tenkančios Sąjungos institucijoms, ypač Komisijai, jos privalo užtikrinti, kad atliekant visas antidempingo tyrimo procedūras būtų laikomasi tokių priežiūros standartų, kurie keliami patikimai administravimo sistemai¹⁷⁹⁰. Šis precedentas, autoriaus vertinimu, dar kartą pagrindžia būtinybę tikslinti ir koreguoti galiojančias Reglamento (ES) Nr. 1616/1036 9 straipsnio 5 dalies nuostatas.

Papildomai pastebėtina, jog egzistuojančią Sąjungos institucijoms suteiktos diskrecijos teisės nustatant ar pakeičiant prekybos apsaugos priemones realizavimo bei su ja susijusio teisinio reguliavimo taikymo problematikos universalų pobūdį patvirtina tai, jog panašios problemos, susijusios ne vien tik su subjektų, kuriems taikomi antidempingo muitai, statuso nustatymu, bet ir su bendrųjų teisinių atitinkamų Sąjungos institucijų sprendimo priėmimo teisinių pagrindų tiksliai apibrėžimu kilo ir kitose tiriamo laikotarpio bylose, pavyzdžiui, byloje C-283/14, C-667/11, C-15/12 P ir C-552/10 P, taip pat bylose dėl iš kitų tiriamų valstybių, pavyzdžiui, Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo muitais¹⁷⁹¹. Iš šios bylose formuojamos praktikos matyti, jog, įgyvendinant ES bendrosios prekybos politikos priemones, susijusias, pirmiausia, su prekybos apsaugos muitų nustatymu, Sąjungos institucijoms pastaruoju metu yra pradėti taikyti griežtesni standartai, susiję su jų diskrecijos teise priimančiais sprendimus šioje srityje¹⁷⁹². Akivaizdu, jog nors bendrosios kon-

¹⁷⁸⁸ Generalinės Advokatės Juliane Kokott išvada byloje C-337/09 P, Taryba v. Zhejiang Xian Chemical Industrial Group, 2012 EU:C:2012:22, 96 punktas.

¹⁷⁸⁹ Generalinės Advokatės Juliane Kokott išvada byloje C-337/09 P, Taryba v. Zhejiang Xian Chemical Industrial Group, op. cit., 97 punktas; byla C-337/09 P, Taryba v. Zhejiang Xian Chemical Industrial Group, op. cit., 107 punktas.

¹⁷⁹⁰ Barbara Nastoll, *supra* note, 1003: 276.

¹⁷⁹¹ Byla C-552/10 P, Usha Martin v. Taryba ir Komisija, 2012 EU:C:2012:736. Atkreiptinas dėmesys, kad ji buvo susijusi su antidempingo muitų taikymu tiek Indijos Respublikos, tiek Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėms (sprendimo 16 punktas).

¹⁷⁹² Žr. pvz. bylą C-15/12 P, Dashiqiao Sanqiang Refractory Materials v. Taryba, 2013 EU:C:2013:572, 18 punktas; taip pat žr. bylą C-552/10 P, Usha Martin prieš Tarybą ir Komisiją, op. cit., 32, 34–36 punktai.

cepcijos dėl Sąjungos institucijoms suteiktos plačios diskrecijos šioje srityje nėra atsisakoma, tačiau vis plačiau akcentuojama tai, jog naudojimas šia teise turėtų atitikti konkrečius procedūrinius reikalavimus, susijusius su proporcingumo principo laikymusi, tinkamu įrodymų rinkimu ir vertinimu, tyrimuose dalyvaujančių (-avusių) šalių teisės būti išklaustoms užtikrinimu¹⁷⁹³. Pastebėtina, jog, kaip jau buvo minėta, kiek tai susiję su taikomų prekybos apsaugos priemonių peržiūros procedūromis, plačios diskrecinio pobūdžio Komisijos teisės atlikti būtinus veiksmus šioje srityje taip pat yra apibrėžtos Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 11 straipsnio 3 dalyje ir Reglamento (ES) Nr. 2016/1037 19 straipsnio 4 dalyje¹⁷⁹⁴. Kita vertus, siekiant didesnės pusiausvyros tarp šių diskrecinių teisių ir tyrimuose dalyvaujančioms šalims taikytinų teisinių garantijų, atsižvelgiant į nurodytus TT pateiktus išaiškinimus bei formuojamą praktiką dėl Sąjungos institucijoms tokiais atvejais tenkančios įrodinėjimo naštos, autoriaus nuomone, nurodytas reglamentų nuostatas (Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 11 straipsnio 3 dalyje 3 pastraipos paskutinį sakinį ir Reglamento (ES) Nr. 2016/1037 19 straipsnio 4 dalies paskutinį sakinį) būtų tikslinga pakoreguoti. Šias nuostatas siūlytina išdėstyti taip: „Tuo atveju¹⁷⁹⁵, galutinai nustatant faktus atsižvelgiama į visus svarbius ir tinkamai dokumentais pagrįstus įrodymus, *kurių visuma atšaukiant ar pakeičiant taikomas priemones privalo patvirtinti esminį šių priemonių taikymo aplinkybių ir žalą sukeliančių veiksmų pasikeitimą* (išskirta ir papildomai siūlytina įtraukti į reglamento tekstą autoriaus – *aut. past.*)“. Be to, siūlytina keisti ir Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 11 straipsnio 3 dalyje 3 pastraipos pirmojo sakinio ir Reglamento (ES) Nr. 2016/1037 19 straipsnio 4 dalies pirmojo sakinio nuostatą, numatant jog, atlikdama tyrimus pagal šiuos straipsnius, Komisija „*privalo*“, o ne tik „*gali*“ (kaip yra nurodyta šiuo metu), nuspręsti (apsvarstyti), ar „žalos aplinkybės smarkiai pakito“. Manytina, jog būtent toks reglamentavimas kur kas tiksliau, nei dabar galiojančios nuostatos, apibrėžtų Komisijai suteiktos diskrecijos ribas ir įpareigotų ją priimant atitinkamus sprendimus atlikti detalų įrodymų tyrimą (vertinimą) bei objektyviai pagrįsti su žalos atsiradimu susijusių aplinkybių pasikeitimą bei taip galėtų potencialiai sumažinti ir teisinių ginčų, kylančių dėl galimai netinkamo diskrecinių teisių įgyvendinimo, skaičių.

Kitose bylose, kuriose klausimus dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo (prašymus priimti prejudicinius sprendimus dėl ES muitų teisės aiškinimo ir ES aktų (papras-tai, antidempingo reglamentų) galiojimo) iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms analizuojamu laikotarpiu pateikė ES valstybių narių nacionaliniai teismai, teisės

¹⁷⁹³ Pastebėtina, jog teisės doktrinos lygmeniu panašios nuomonės dėl procedūrinių Sąjungos institucijų diskrecijos teisės apribojimų būtinybės pastaruoju metu laikosi ir kiti mokslininkai, pavyzdžiui, prof. M. Cremona, žr. Marise Cremona and Päivi Leino, „Is There an Accountability Gap in EU External Relations? Some Initial Conclusions“, *European Papers* 2, 2 (2017): 705-706, taip pat žr. Can Chang, „Injury Determination in Antidumping Law“ (doctor dissertation, Hong Kong University, 2012), 74-75, http://lbms03.cityu.edu.hk/theses/c_ft/jsd-slw-b42002631f.pdf.

¹⁷⁹⁴ Atlikdama tyrimus pagal šiuos straipsnius Komisija gali, *inter alia*, nuspręsti (apsvarstyti), ar „žalos aplinkybės smarkiai pakito [...] ar taikomomis priemonėmis pasiekiami norimų rezultatų pašalinant [...] nustatytą žalą“, žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25; „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁷⁹⁵ T. y. atveju, kai atliekamas tyrimas dėl prekybos apsaugos priemonių tarpinės peržiūros pagal Reglamento (ES) 2016/1036 11 straipsnio 3 dalies ir Reglamento (ES) Nr. 2016/1037 19 straipsnio 4 dalies nuostatas.

doktrinoje¹⁷⁹⁶ svarbiausiomis bylomis, įtakojusioms bei iki šiol įtakančioms ES muitų teisės raidą ir ES priimtų muitų teisės aktų taikymą, laikomos bylos C-338/10 *GLS*¹⁷⁹⁷, C-232/14 *Portmeirion Group*¹⁷⁹⁸ bei C-659/13 ir C-34/14 *C & J Clark International*¹⁷⁹⁹. Dėl šios priežasties tikslinga šias ir kai kurias kitas teisės doktrinos raidai svarbesnes bylas¹⁸⁰⁰ aptarti detaliau, akcentuojant jose kylančias teisinės problemas. Visų pirma, akcentuoti na byla C-338/10 *GLS*¹⁸⁰¹, kurioje, kaip ir kitose jau analizuotose tiriamo laikotarpio po 2010 m. sausio 1 d. TT bylose (bei PPO ginčiuose tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos, buvo keliamas klausimas dėl ne rinkos ekonomikos statuso taikymo pasekmių iš Kinijos Liaudies Respublikos importuojamų prekių gamintojams nustatant prekybos apsaugos (antidempingo) muitus. Kaip jau buvo minėta, įtariamo dempingo atveju, nustatant importuojamos prekės kainą, ginčo teisinių santykių atsiradimo metu prekės normalioji vertė turėjo būti apskaičiuojama pagal panašių trečiųjų rinkos ekonomikos šalių duomenis¹⁸⁰². Tačiau šioje aptariamoje byloje TT nustatė, kad Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1355/2008, kuriuo nustatytas antidempingo muitas Kinijos Liaudies Respublikos kilmės paruoštiems arba konservuotiems citrusiniams vaisiams (mandarinams ir kt.)¹⁸⁰³ laikytinas negaliojančiu būtent dėl taikyto netinkamo normalios prekės vertės apskaičiavimo mechanizmo¹⁸⁰⁴. Nagrinėjamoje situacijoje Komisija nustatė iš Kinijos Liaudies Respublikos importuojamų konservuotų mandarinų normaliąją vertę, remdamasi kainomis, sumokėtomis arba mokėtinomis už panašius produktus pačioje ES. Toks sprendimas buvo priimtas atsižvelgiant į tai, kad pastangos panaudoti Tailando Karalystę kaip panašią trečiąją šalį duomenų atrankai

¹⁷⁹⁶ Žr. pvz. Timothy Lyons, „The Interaction of Customs and Non-tariff Barriers“, *European Yearbook of International Economic Law*, 6 (2015): 19-42; „Anti-dumping duty on preserved mandarins“, *European Food and Feed Law Review* 7, 2 (2012): 96.

¹⁷⁹⁷ Žr. bylą C-338/10, Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt, *supra* note, 1756.

¹⁷⁹⁸ Žr. bylą C-232/14, Portmeirion Group UK Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs, *supra* note, 1238.

¹⁷⁹⁹ Žr. sujungtas bylas C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, *supra* note, 1195.

¹⁸⁰⁰ Žr. bylą C-371/14, APEX GmbH Internationale Spedition v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt, 2015 EU:C:2015:828; C-569/13, Bricmate AB v. Tullverket, 2015 EU:C:2015:572; C-595/11, Steinel Vertrieb GmbH v. Hauptzollamt Bielefeld, *supra* note, 920.

¹⁸⁰¹ Byla C-338/10, Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) prieš Hauptzollamt Hamburg-Stadt, *supra* note, 1756.

¹⁸⁰² Žr. Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamento (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Bendrijos narėmis nesančių valstybių, *supra* note, 1163 (2 straipsnio 7 dalies „a“ punktą); Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamento (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių, *supra* note, 25, 2 straipsnio 7 dalies „a“ punktą. Pažymėtina, jog, atsižvelgiant į naujausius reglamento (ES) 2016/1036 pakeitimus (2017 m.), esant didelių iškreipimų eksportuojančioje valstybėje (rinką veikiant dideliame valstybės kišimuisi), prekės normalioji vertė taip pat turi būti apskaičiuojama pagal atitinkamų trečiųjų „tipiškų“ valstybių duomenis, tačiau šiuo atveju galima naudoti duomenis valstybės, „kurios ekonominis išsivystymas yra panašaus lygio kaip ir eksportuojančios valstybės“ (nekeliant išankstinės sąlygos, jog tai turėtų būti būtent rinkos ekonomikos valstybė); žr. Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentą (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių, *supra* note, 25.

¹⁸⁰³ Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1355/2008 2008 m. gruodžio 18 d. kuriuo nustatomas galutinis antidempingo muitas ir laikinojo muto, nustatyto importuojamiems tam tikriems Kinijos Liaudies Respublikos kilmės paruoštiems arba konservuotiems citrusiniams vaisiams (mandarinams ir kt.), galutinis surinkimas, *Official Journal* L350, 35 (2008).

¹⁸⁰⁴ „Duty on Chinese citrus fruits invalid“, *EU Focus*, 295 (2012): 3-4.

buvo nesėkmingos. Komisija susisieikė su dvejomis Tailando Karalystės įmonėmis, siekdama gauti informacijos, ir, nė vienai iš jų nepateikus reikiamų duomenų, padarė išvadą, kad prekės normaliąją vertę neįmanoma nustatyti remiantis kainomis, taikomomis trečiojoje rinkos ekonomikos šalyje¹⁸⁰⁵. Kadangi TT su tokia Komisijos pozicija iš esmės nesutiko, apibendrinant šiuo klausimu jo pateiktus išaiškinimus, teisės doktrinoje¹⁸⁰⁶ pastebima, kad teismo praktikoje iš esmės akcentuojama, jog prekės normaliosios vertės nustatymo srityje Sąjungos institucijoms keliami papildomi ir griežtesni rūpestingumo bei atidumo standartai: jie apima Komisijos pirminę pareigą (kai tiriami ne rinkos ekonomikos valstybėje veikiantys subjektai) ieškoti tinkamos rinkos ekonomikos šalies, kuriuos duomenis galima panaudoti ginčo prekės normaliajai vertei nustatyti, o ne paprasčiausiai remtis prekių kainomis ES vidaus rinkoje¹⁸⁰⁷. Kitaip tariant, būtent Komisijai tenka pareiga apsvastyti visą prieinamą informaciją, kuri jokiū būdu negali apsiriboti vien tik tyrimo procese dalyvaujančių šalių pateikta informacija, bet apima ir visą kitą jos turimą informaciją, įskaitant statistinius duomenis, pateiktus ES statistikos tarnybos (Eurostato)¹⁸⁰⁸.

Taigi analizuojama byla dar kartą pabrėžė būtinybę tinkamai, vadovaujantis objektyviais kriterijais (specifinės panašių gaminių rinkos egzistavimu) bei patikima informacija, parinkti trečiąją valstybę normaliosios vertės apskaičiavimui ir praktiniu lygmeniu patvirtina, jog Komisijos diskrecijos teisė šioje srityje nėra absoliuti¹⁸⁰⁹. Pavyzdžiui, akivaizdu, jog Komisijai veikiant pagal Reglamento (EB) Nr. 1225/2009 ir Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 2 straipsnio 7 dalies „a“ punkto nuostatas¹⁸¹⁰ (įtvirtinusias taisyklę, jog, kai neįmanoma normaliosios vertės apskaičiuoti pagal panašios trečiosios rinkos ekonomikos valstybės kainą, ji gali būti skaičiuojama pagal „už panašų produktą Sąjungoje faktiškai sumokėtą arba mokėtiną kainą“) tokio skaičiavimo pagrįstumas gali būti kvestionuojamas vertinant jį vien tik ekonominiu aspektu. Parinkus pačią ES, kaip trečiąją valstybę prekės normaliosios vertės apskaičiavimui, kyla grėsmė, jog Sąjungoje mokėtina kaina nebus objektyvi

¹⁸⁰⁵ ESTT pabrėžė, kad esant šioms aplinkybėms Komisija ir Taryba „nepakankamai kruopščiai mėgino apskaičiuoti šią vertę pagal trečiojoje rinkos ekonomikos šalyje nusistovėjusią to paties produkto kainą“; byla C-338/10, Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt, op. cit. 36 punktas, taip pat žr. 34 punktą.

¹⁸⁰⁶ Michael Lux, „EU Initiative on Modernization of Trade Defence Instruments“, *supra* note, 1767: 509.

¹⁸⁰⁷ Būtina pastebėti, jog labai panašios nuomonės dėl Sąjungos institucijoms tenkančios „rūpestingumo“ pareigos atrenkant referencinę trečiąją rinkos ekonomikos valstybę, kur egzistuoja tokios sąlygos, itakojančios produkto kainos formavimąsi, kurios yra kiek įmanoma panašesnės į eksporto valstybėje esančias sąlygas (pavyzdžiui, konkurencija ir ją įtakojantys veiksniai vidaus rinkoje ir pan.), Teisingumo Teismas laikėsi ne tik aptariamoje byloje, bet ir kitose analizuojamu laikotarpiu nagrinėtosiose bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo muitais (byla C-687/13, *Fliesen-Zentrum Deutschland*) 49, 55 punktai, taip pat (vertinant istoriniu požiūriu), byloje C-16/90, *Nölle*; žr. bylą C-687/13, *Fliesen-Zentrum Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Regensburg*, 2015 EU:C:2015:573 (sprendimo 49, 55 punktai); C-16/90, *Detlef Nölle, trading as „Eugen Nölle“ v. Hauptzollamt Bremen-Freihafen*, *supra* note, 1183 (sprendimo 12-13 punktai).

¹⁸⁰⁸ Panos Koutrakous, *EU International Relations Law* (Oxford: Hart Publishing Ltd., 2015), 370.

¹⁸⁰⁹ Šiuo aspektu, remiantis bylos C-338/10 pavyzdžiu, galima pritarti dr. V. Rimkaus vertinimui, jog ES institucijų veiksmų laisvė pasirenkant trečiąją valstybę gali būti persvarstyta teisminėse institucijose, kurių formuluojami precedentai dėl trečiosios valstybės parinkimo taisyklių sistemina Europos Komisijos praktika, žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 196.

¹⁸¹⁰ Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentas (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Bendrijos narėmis nesančių valstybių, *supra* note, 1163; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

ir neatspindės tikrųjų konkurencinių gamintojų pranašumų, tokių kaip mažesnės darbo jėgos sąnaudos, kuriuos būtų galima geriau įvertinti panaudojant tik panašios trečiosios šalies duomenis¹⁸¹¹. Būtina atkreipti dėmesį, jog, atsižvelgiant į naujausius Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 pakeitimus, padarytus Reglamentu (ES) Nr. 2017/2321, galimybė naudoti Sąjungos kainas prekės normaliosios vertės apskaičiavimui yra labiau apribota, tiesiogiai akcentuojant, kad ši tvarka gali būti taikoma „importuojant iš valstybių, kurios tyrimo iniciavimo dieną nepriklauso PPO“ (Reglamento 2 str. 7 d. 1 pastraipa)¹⁸¹². Kita vertus, net ir tuo atveju, kai prekės importuojamos iš trečiųjų valstybių, kuriose yra „didelių iškraipymų“ (rinką veikiant dideliu valstybės kišimu¹⁸¹³), pagal Reglamento (ES) Nr. 2017/2321 nuostatas Komisija gali naudoti atitinkamos tipiškos trečiosios valstybės duomenis, „jei reikiami duomenys prieinami“, taip pat ji gali naudoti, „jei ji mano, kad reikia, neiškraipytas tarptautines kainas, sąnaudas ar lyginamuosius standartus“¹⁸¹⁴. Taigi, akivaizdu, jog ir šiuo nauju teisiniu reguliavimu Sąjungos institucijoms (Komisijai) vis tik yra palikta galimybė naudoti prekių normalios vertės skaičiavimui ne tik panašių trečiųjų valstybių duomenis, bet ir kitus, alternatyvius šaltinius, detaliau nepatikslinus rėmimosi šiais šaltiniais pagrindų, kurie šiuo metu yra subjektyvaus pobūdžio (susiję su Komisijos subjektyvia nuomone). Kita vertus, įvertinus TT pateiktus išaiškinimus analizuojamoje byloje C-338/10, GLS¹⁸¹⁵, būtina konstatuoti, jog tiek anksčiau galiojusios, tiek šiuo metu galiojančios antidempingo muitų nustatymą reguliuojančių ES reglamentų nuostatos dėl galimybės remtis ne panašios trečiosios valstybės kainomis, bet kitomis lyginamosiomis kainomis turėtų būti vertinama tik kaip išimtinės. Jos turėtų būti taikomos tik, kai Komisijai veikiant savo iniciatyva (*ex officio*), yra panaudotos visos objektyvios galimybės parinkti kitą trečiąją šalį palyginimui¹⁸¹⁶. Autoriaus vertinimu, ši Komisijai tenkanti pareiga vis tik nėra visiškai aiškiai suformuluota net ir naujausiuose aptartuose reglamento (ES) Nr. 2016/1036 pakeitimuose ir turėtų būti įtvirtinta imperatyviai, pavyzdžiui, patikslinant, Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 2 straipsnio 6a dalies „a“ punkto 2 pastraipą, bei nurodant, kad „Komisija gali naudoti: — atitinkamas gamybos ir pardavimo sąnaudas atitinkamoje tipiškoje valstybėje, kurios ekonominis išsivystymas yra panašaus lygio kaip ir eksportuojančios valstybės, jei, *Komisijai objektyviai įvertinus jos surinktą, turimą ir jai pateiktą su išvardintomis aplinkybėmis susijusią*

¹⁸¹¹ Žr. šiuo klausimu Jianyu Wang, „A critique of the application to China of the non-market economy rules of antidumping legislation and practice of the European Union“, *Journal of World Trade* 33 (1999): 117–145; Francis Snyder, *supra* note, 1002; Barbara Nastoll, *supra* note, 1003: 277.

¹⁸¹² „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁸¹³ Būtent toks statusas šiuo metu yra suteiktas Kinijos Liaudies Respublikai, žr. Reglamentą 2017/2321, *Ibid*.

¹⁸¹⁴ „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, op. cit.; žr. reglamento 1 straipsnį ir jame nurodytus pakeitimus dėl Reglamento (ES) 2016/1036 2 straipsnio 6a dalies „a“ punkto.

¹⁸¹⁵ Byla C-338/10, Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) prieš Hauptzollamt Hamburg-Stadt, *supra* note, 1756.

¹⁸¹⁶ Tokį vertinimą byloje C-338/10 patekė ir Generalinis Advokatas Bot, žr. Generalinio Advokato Yves Bot išvadą byloje C-338/10, Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt, 2011 EU:C:2011:636, 97 punktą.

informaciją, nustatoma, kad (išskirta ir siūloma įrašyti autoriaus – *aut. past.*) reikiami duomenys prieinami [...] — jei ji mano, kad reikia ir jei atliekamo tyrimo metu nustatoma, kad duomenys atitinkamai tipiškai valstybei parinkti dėl objektyvių priežasčių jai nėra prieinami, (išskirta ir siūloma įrašyti autoriaus – *aut. past.*) neiškraipytas tarptautines kainas, sąnaudas ar lyginamuosius standartus“.

Analogiška problematika, susijusi su ne rinkos ekonomikos statuso taikymu Kinijos Liaudies Respublikos gamintojams buvo nagrinėjama TT byloje C-659/13, *C & J Clark International*¹⁸¹⁷. Šioje byloje priimtame sprendime TT nusprendė, kad ES reglamentų, nustatančio antidempingo muitą tam tikros Kinijos Liaudies Respublikos ir Vietnamo kilmės avalynės importui¹⁸¹⁸, atskiros dalys yra laikytinos negaliojančiomis. Savo teisine prigimtimi ir pobūdžiu ši byla yra labai panaši teisinei situacijai, nagrinėtai jau aptartoje ankstesnėje byloje C-249/10 P, *Brosmann*¹⁸¹⁹, kadangi joje taip pat buvo nagrinėjama situacija, kai antidempingo tyrime dalyvavusių prekybininkų skaičius buvo didelis, o Komisija nusprendė apriboti tyrimą pagrįstu šalių skaičiumi, naudodama statistiškai tinkamus eksportuojančių gamintojų pavyzdžius¹⁸²⁰. Kita vertus, aplinkybė, jog su tokio pobūdžio ginčais TT praktikoje buvo susiduriama tiek analizuojamo laikotarpio (po 2010 m. sausio 1 d.) pradžioje, tiek ir jo pabaigoje, patvirtina, kad šioje teisinio reguliavimo srityje kylančios problemos vis dar išlieka itin aktualiomis. Pastebėtina, jog analizuojamoje byloje C-659/13, *C&J Clark International*¹⁸²¹, kaip ir anksčiau išnagrinėtose tiriamo laikotarpio bylose C-249/10 P, *Brosmann*¹⁸²², taip pat C-337/09 P, *Zhejiang Xinan*¹⁸²³, TT pabrėžė, kad Taryba ir Komisija yra įpareigosotos priimti sprendimą dėl bet kurio gamintojo pateikto prašymo taikyti jam rinkos ekonomikos statusą, įskaitant ir atvejus, kai tyrimo metu naudojamosi atrankos metodai. Tokiu būdu turėtų būti leidžiama rinkos sąlygomis tiriamose trečiojoje valstybėje (*inter alia* Kinijos Liaudies Respublikoje) veikiantiems gamintojams pagrįsti (įrodyti) savo statusą, atitinkantį jų individualią padėtį, o ne bendrą situaciją valstybėje, kurioje jie yra įsisteigę¹⁸²⁴. Taigi Sąjungos institucijos turėtų apskaičiuoti individualų antidempingo

¹⁸¹⁷ Sąjungtos bylos C-659/13 ir C-34/14, *C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs* ir *Puma SE Hauptzollamt Nürnberg*, *supra* note, 1195.

¹⁸¹⁸ „2006 m. spalio 5 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1472/2006, nustatantis galutinį antidempingo muitą ir laikinojo muto, nustatyto Kinijos Liaudies Respublikos ir Vietnamo kilmės tam tikros avalynės su batviršiais iš odos importui, galutinį surinkimą“, *supra* note, 1559; „2009 m. gruodžio 22 d. Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 1294/2009, kuriuo pagal Tarybos reglamento (EB) Nr. 384/96 11 straipsnio 2 dalį atlikus priemonių galiojimo termino peržiūrą tam tikrai importuojamai Vietnamo ir Kinijos Liaudies Respublikos kilmės avalynei su batviršiais iš odos nustatomas galutinis antidempingo muistas, kurio taikymas išplėstas tam tikrai importuojamai iš Ypatingojo Administracinio Kinijos Regiono Makao siunčiamai avalynei su batviršiais iš odos, deklaruojamai kaip Ypatingojo Administracinio Kinijos Regiono Makao kilmės arba ne“, *Official Journal L* 352 (2009).

¹⁸¹⁹ Byla C-249/10 P, *Brosmann Footwear (HK) ir kt. v. Taryba*, *supra* note, 1220.

¹⁸²⁰ Tokią galimybę numatė ginčo teisinių santykių atsiradimo metu galiojusio Reglamento Nr. 384/96 17 straipsnis; žr. „Tarybos reglamentą (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesancijų valstybių“, *supra* note, 1163.

¹⁸²¹ Sąjungtos bylos C-659/13 ir C-34/14, C-659/13 ir C-34/14, *C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs* ir *Puma SE Hauptzollamt Nürnberg*, *op. cit.*, 108-109 punktai.

¹⁸²² Byla C-249/10 P, *Brosmann Footwear (HK) and Others v Council*, *supra* note, 1220.

¹⁸²³ Byla C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, *supra* note, 1220.

¹⁸²⁴ *Ibid.*, 108-109 punktai.

muitą rinkos ekonomikos statuso neturinčioje valstybėje įsisteigusiems ir prekes į ES eksportuojantiems gamintojams, kurie, remdamiesi tinkamai pagrįstais teiginiais, įrodo, kad jie atitinka kriterijus, pateisinančius jiems taikytino individualaus režimo nustatymą¹⁸²⁵. Analizuojamu atveju byloje C-659/13, *C&J Clark International*, TT nusprendė, kad Taryba ir Komisija neišnagrinėjo iš Kinijos Liaudies Respublikos ir Vietnamo Socialistinės Respublikos eksportuojančių ir ten veikiančių gamintojų, kurie nebuvo atrinkti tyrimui pagal pasirinktą tyrimo mąstą, pateiktų prašymų dėl individualaus režimo taikymo ir paskelbė, kad šiuo aspektu antidempingo muitus jiems nustatantis reglamentas taip pat yra laikytinas negaliojančiu¹⁸²⁶.

Autoriaus nuomone, vertinant šią TT poziciją, ypač argumentaciją, išsakytą byloje C-659/13 priimto sprendimo 108 punkte¹⁸²⁷, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad ji iš esmės nuosekliai papildo ankstesnę, jau aptartą šio teismo praktiką byloje C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*¹⁸²⁸ bei praktiką kitose analizuojamo laikotarpio bylose (C-21/14 P, *Komisija v. Rusal Armenal*¹⁸²⁹), kuriose buvo sprendžiami klausimai dėl antidempingo muitų taikymo iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms. Joje, aiškinant ES priimtų muitų teisės aktų normas, jau buvo akcentuota būtinybė individualiai vertinti kiekvieno gamintojo situaciją prekybos apsaugos muitų nustatymo tikslu, tuo atveju, kai jis yra įsteigtas valstybės kontroliuojamos (ne rinkos) ekonomikos valstybėje, arba, atsižvelgiant į aktualią terminologiją, įtvirtintą reglamentu (ES) Nr. 2017/2321 apibrėžtuose pakeitimuose – valstybėje, kurioje esama didelių iškraipymų, labai veikiančių laisvąją rinką¹⁸³⁰. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog pasiūlymai ir įžvalgos dėl galimo teisinio reguliavimo tobulinimo (įtvirtinant nuostatą, jog Komisija privalo pagrįsti aplinkybes, susijusias su valstybės esminiu poveikiu konkrečiam gamintoju) šioje srityje jau buvo pateikti analizuojant byloje C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, pateiktą išaiškinimų teisinę reikšmę. Kita vertus, aptariamoje byloje C-659/13 suformuluotų precedentų pobūdis¹⁸³¹ leidžia klausimą dėl galiojančio teisinio reguliavimo formuluočių

¹⁸²⁵ Byla C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, *supra* note, 1220, žr. 70 ir 107 punktus.

¹⁸²⁶ „Regulation on shoes from China and Vietnam partially annulled“, *EU Focus* 341 (2016): 4.

¹⁸²⁷ „reglamentų [...] nuostata siekiama atitinkamos šalyse atsiradusiems rinkos ekonomikos sąlygomis veikiančioms įmonėms gauti statusą, atitinkantį jų individualią situaciją, o ne bendrą situaciją visoje šalyje, kurioje jos įsteigtos“; žr. sujungtos bylos C-659/13 ir C-34/14, C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, *supra* note, 1195.

¹⁸²⁸ Byla C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, *op. cit.*

¹⁸²⁹ Byla C-21/14 P, *Komisija v. Rusal Armenal*, *supra* note, 1220.

¹⁸³⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25 (žr. reglamento 1 str.).

¹⁸³¹ Šiuo aspektu ypač atkreiptinas dėmesys į analizuojamoje byloje C-659/13 priimto sprendimo 132 ir 133 punktus, kuriuose nurodoma, kad „jei Taryba ir Komisija galėtų eksportuojančiam gamintojui [...] taikyti visai šaliai nustatytą antidempingo muitą apskaičiuotą pagal atrinktų eksportuojančių gamintojų vidutinį svertinį dempingo skirtumą, prieš tai nepriėmusios sprendimo dėl tokio eksportuojančio gamintojo pateikto prašymo, tai šioms institucijoms leistų traktuoti šį eksportuojantį gamintoją taip pat kaip ir tuos, kurie buvo atrinkti, nors pastarųjų situacija *a priori* skiriasi“ ir „tokio traktavimo negalima pateisinti tuo, kad tyrime dalyvauja daug šalių“; sujungtos bylos C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, *supra* note, 1195.

tinkamumo kiek platesniu aspektu, t. y. ar esamos procedūrinės taisyklės sudaro sąlygas antidempingo tyrimo metu pasinaudoti rinkos ekonomikos statusu visiems suinteresuotiems subjektams (gamintojams), kai Komisija apriboja tyrimo mastą (Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 17 str.¹⁸³²)? Pagal galiojantį teisinį reguliavimą, įtvirtintą Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 17 straipsnio 3 dalyje, „tais atvejais, kai tyrimo mastas yra ribojamas pagal šį straipsnį, individualus dempingo skirtumas vis dėlto nustatomas kiekvienam iš pradžių neatrinktą eksportuotojui ar gamintojui, kuris pateikia reikalingą informaciją per šiame reglamente nurodytus terminus, išskyrus atvejį, kai eksportuotojų ar gamintojų yra tiek daug, kad individualūs nagrinėjimai pernelyg apsunkintų tyrimą ir trukdytų užbaigti jį laiku“¹⁸³³. Akivaizdu, jog ši nuostata neįpareigoja Komisijos ištirti visų individualių gamintojų atvejų (veiklos sąlygų) ir nustatyti jiems individualių antidempingo muitų, taip pat neįpareigoja išnagrinėti visų jų pateiktų reikalavimų dėl rinkos ekonomikos statuso¹⁸³⁴, kadangi tokio tyrimo apimtis gali būti ribojama atsižvelgiant į eksportuotojų ar gamintojų daugeto (apsunkinančio tyrimą) egzistavimą.

Kita vertus, būtina pastebėti, jog labai panaši nuostata yra įtvirtinta ir PPO teisėje, kur PPO susitarime dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo (6 str. 10 d. 2 p.) numatyta, kad „tais atvejais, kai institucijos apriboja tyrimą [...] jos vis tiek turi nustatyti individualų (atskirą) dempingo lygį (maržą) bet kuriam eksportuotojui ar gamintojui, [...] išskyrus tuos atvejus, kai eksportuotojų ar gamintojų yra taip daug, kad individualus (atskiras) nagrinėjimas institucijoms labai tyrimą suvaržytų ir trukdytų laiku baigti“¹⁸³⁵. Taigi, akivaizdu, kad ir PPO teisėje neabejotinai pripažįstama galimybė riboti antidempingo tyrimų apimtį bei individualių muitų nustatymą, jei šios priemonės užtikrintų tinkamą tyrimo atlikimą bei padėtų išvengti jo nepagrįsto suvaržymo. Todėl, autoriaus nuomone, įvertinus šį teologinį aspektą, Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 17 straipsnio 3 dalies nuostatų taikymas specifinėse situacijose galėtų būti pripažįstamas pagrįstu bei teisėtu¹⁸³⁶. Tačiau šiuo atveju atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad PPO teisė įtvirtina kai kurias kitas procedūrinės tyrimo apribojimo (netaikant individualaus (atskiro) importuotojų ar gamintojų vertinimo)

¹⁸³² „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁸³³ *Ibid.*, žr. reglamento 17 straipsnio 3 dalį.

¹⁸³⁴ Atsižvelgiant į Reglamente (ES) Nr. 2017/2321 įtvirtintus Reglamento (ES) 2016/1036 pakeitimus (2 str. 6a dalies „a“ punkto 3 pastraipą), kiekvieno eksportuotojo ir gamintojo, veikiančio valstybėje, kurios rinkoje gali būti didelių iškraipymų, vertinimas atliekamas „nedarant poveikio 17 straipsniui“; „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, op. cit.

¹⁸³⁵ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas, Sutartis dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *supra* note, 1194.

¹⁸³⁶ Tokia išvadą galima daryti ir įvertinus TT praktiką kitose tiriamo laikotarpio bylose dėl antidempingo muitų taikymo iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms, kurioje konstatuojama, jog pagal Antidempingo reglamento 17 straipsnį, atsižvelgiant į didelį tyrimo dalyvaujančių nagrinėjamųjų šalių eksportuojančių gamintojų, Sąjungos gamintojų ir importuotojų skaičių, Sąjungos institucijos, neviršydamos joms suteiktos vertinimo diskrecijos, gali remtis pavyzdžių atrinkimo technika ir vykdyti įmonių atranką, atrinkdamos statistiškai tinkamus subjektus arba atranką vykdydamos pagal didžiausią tipišką produkcijos, pardavimo ar eksporto apimtį, kurią galima pagrįstai ištirti per turimą laiką. Žr. bylas C-349/16, T.KUP SAS v. Belgische Staat, 2017 EU:C:2017:469, 23-24, 30 punktus; C-687/13, Fliesen-Zentrum Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Regensburg, *supra* note, 1807, 86-87, 93 punktai.

garantijas, kurios Reglamente (ES) Nr. 2016/1036 nėra tiesiogiai numatytos. Pavyzdžiui, PPO susitarime dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo (6 str. 10 d. 2 p.) taip pat teigiama, kad „(eksportuotojams ir gamintojams – *aut. past.*) turi būti palikta galimybė savanoriškai pateikti atsakymus“, be to, pagal šio susitarimo 6 straipsnio 10 dalies 1 punktą, „pageidautina, kad *bet kokia eksportuotojų, gamintojų, importuotojų ar prekės rūšių atranka* (išskirta autoriaus – *aut. past.*) [...] būtų daroma konsultuojantis su tiriamaisiais eksportuotojais, gamintojais ar importuotojais ir gavus jų sutikimą“¹⁸³⁷. Tokiu būdu, pagal PPO teisę, tiriamųjų subjektų atranka turėtų vykti išankstinių konsultacijų būdu, suteikiant galimybę suinteresuotiems asmenims pateikti savo atsakymus ar paaiškinimus atrankos eigoje. Šiuo aspektu būtina pažymėti, jog tą patį atrankos klausimą reguliuojančio Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 17 straipsnio 2 dalis numato, kad „galutinį sprendimą dėl šalių, produktų tipų ar sandorių atrankos pagal išdėstytas atrankos nuostatas priima Komisija, nors pirmenybė teikiama atrankai, atliekamai konsultuojantis su atitinkamomis šalimis ir gavus jų sutikimą“¹⁸³⁸. Sistemaiškai aiškinant šią teisės normą galima pastebėti, kad ji skiriasi nuo nurodyto PPO teisėje įtvirtinto teisinio reguliavimo, kadangi joje akcentuojama, kad galutinį sprendimą dėl atrankos būdo priima Komisija (vienasmeniškai), o atranka konsultacijų būdu (dalyvaujant šalims) apskritai nėra numatoma kaip privalomas tyrimo etapas (taikoma tik Komisijos nuožiūra). Dėl šios priežasties, autoriaus nuomone, būtų tikslinga patikslinti Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 17 straipsnio 2 dalies formuluotę, išdėstant ją kitaip ir numatant, kad „bet kokia eksportuotojų, gamintojų, importuotojų ar prekės rūšių atranka atliekama pirmiausia konsultuojantis su tiriamaisiais eksportuotojais, gamintojais ar importuotojais ir gavus jų sutikimą bei suteikus galimybę pateikti atsakymus, jei tokios šalys iš anksto praneša apie save ir sudaro galimybes gauti pakankamą kiekį informacijos per tris savaites nuo tyrimo pradžios, kad būtų galima pasirinkti tipiską atranką. Galutinį sprendimą dėl šalių, produktų tipų ar sandorių atrankos pagal išdėstytas atrankos nuostatas priima Komisija, atsižvelgdama į jai pateiktus šalių atsakymus“. Toks teisinis reguliavimas padėtų geriau užtikrinti vienodo požiūrio į tyrimo dalyvaujančias šalis (subjektus), kuriems gali būti nustatyti antidempingo muitai, principą (į kurį atkreipė dėmesį TT ir analizuojamoje byloje C-659/13, *C&J Clark International*¹⁸³⁹), bei užtikrintų joms vienodą galimybę įrodinėti rinkos ekonomikos statuso taikymo būtinybę privalomų išankstinių konsultacijų metu.

Kartu tenka pastebėti, jog tiek byloje C-659/13, *C&J Clark International*¹⁸⁴⁰, tiek ir

¹⁸³⁷ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas, Sutartis dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *supra* note, 1194.

¹⁸³⁸ „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163; „Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentas (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁸³⁹ Sąjungtos bylos C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, *supra* note, 1195, taip pat žr. bylą C-149/10, Zoi Chatzi v. Ypourgos Oikonomikon, 2010 E.C.R. I-08489, 43 punktą.

¹⁸⁴⁰ Sąjungtos bylos C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd prieš Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, op. cit.

kitoje susijusioje analizuojamoje byloje C-21/14 P, *Komisija v. Rusal Armenal*¹⁸⁴¹, kurioje taip pat buvo keliamas klausimas dėl iš ne rinkos ekonomikos valstybių (*inter alia* Kinijos Liaudies Respublikos) dempingo kaina importuotų prekių normaliosios vertės nustatymo ir rinkos ekonomikos sąlygomis veikiančios įmonės statuso suteikimo ieškovei Rusal Armenal ZAO, iškilo ir kitų fundamentalių problemų, susijusių su PPO teisės taikymu bei ES priimtų muitų teisės aktų aiškinimu remiantis PPO teise. Šiose bylose taip pat buvo kvestionuojama ar apskritai ES turėjo teisinį pagrindą, pripažinusį tiriamą trečiąją valstybę ne rinkos ekonomikos valstybe, tokiu atveju skaičiuoti prekės normaliąją vertę ne pagal jos vidaus kainas, bet pagal kitos atitinkamos trečiosios rinkos ekonomikos valstybės duomenis (*inter alia* prekės kainą jos vidaus rinkoje), kaip tai numatė ES reglamentų Nr. 384/96, Nr. 1225/2009 ir Nr. 2016/1036 2 straipsnio 7 dalis¹⁸⁴². Ieškovai šiose bylose apeliavo į tai, kad GATT susitarimo VI straipsnio 1-2 dalis ir PPO susitarimo dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo 2 straipsnis tokios galimybės nenumato¹⁸⁴³, išskyrus atvejį numatytą GATT susitarimo I priedo pastaboje dėl VI straipsnio (1 d. 1 p.): „importuojant prekes iš šalies, kurioje yra visiška ar iš esmės visiška prekybos monopolija ir kurioje visas kainas nustato valstybė, [...] tokiu atveju importuojančiajai šaliai gali tekti atsižvelgti į tai, kad griežtas lyginimas su tos šalies vidaus kainomis ne visada yra tikslingas“¹⁸⁴⁴. Šiuo atveju, pasitelkiant pažodinį (implicitinį) nurodytų PPO teisės nuostatų aiškinimą, galima daryti išvadą, jog lyginimas su eksportuojančios valstybės vidaus kainomis gali būti netaikomas tais atvejais, kai tokios eksportuojančios ne rinkos ekonomikos valstybė „yra visiška ar iš esmės visiška prekybos monopolija“ ir joje „visas kainas nustato valstybė“¹⁸⁴⁵, t. y. šiuo atveju būtina papildomai įrodyti ir šių požymių egzistavimą (būtent jis ir buvo kvestionuojamas pastaraisiais atvejais). Tačiau, kaip pastebima ir teisės doktrinoje, nors TT yra išaiškinęs, kad sprendžiant ginčus, kilusius antidempingo muitų reglamentavimo srityje, tiesioginis PPO teisės taikymas yra galimas¹⁸⁴⁶ ir tai paprastai siejama su atvejais, kai teisės aktų leidėjas išreiškė norą Sąjungos teisėje įgyvendinti konkrečius įsipareigojimus, prisiimtus pagal PPO susitarimus¹⁸⁴⁷, komentuojamose bylose jis vis atsisakė tiesiogiai remtis nurodytomis PPO susitarimų normomis. Šiuo konkrečiu atveju buvo akcentuota, kad „reglamentu (t. y. Tarybos reglamento (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių, vėliau pakeisto Tarybos reglamentu

¹⁸⁴¹ Byla C-21/14 P, *Komisija v. Rusal Armenal*, *supra* note, 1220.

¹⁸⁴² „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁸⁴³ Byla C-21/14 P, *Komisija v. Rusal Armenal*, *supra* note, 1220, 21 punktas; sujungtos bylos C C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, op. cit., 80 punktas.

¹⁸⁴⁴ „Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 10.

¹⁸⁴⁵ Šią aplinkybę pažymėjo ir pats Teisingumo Teismas sprendime byloje C-21/14 P, žr. byla C-21/14 P, *Komisija v. Rusal Armenal*, op. cit., 50 punktas.

¹⁸⁴⁶ Eric Pickett and Michael Lux, „The Status and Effect of WTO Law Before EU Courts“, *Global Trade and Customs Journal* 11, 10 (2016): 408.

¹⁸⁴⁷ Žr. pvz. TT bylą C-69/89, *Nakajima All Precision Co. Ltd v. Council of the European Communities*, *supra* note, 294, 29–32 punktus; bylą C-76/00 P, *Petrotub ir Republica v. Council*, 2003 E.C.R. I-00079, 55 ir 56 punktus; C-401/12 P – C-403/12 P, *Taryba ir kt. v. Vereniging Milieudéfensie ir Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht*, 2015 EU:C:2015:4, 59 punktą.

(EB) Nr. 1225/2009 bei Tarybos ir Parlamento reglamentu Nr. 2016/1036 – *aut. past.*) nuostata negali būti laikoma priemone, skirta konkrečių išpareigojimų, prisiimtų pagal PPO susitarimus, įgyvendinimui užtikrinti Sąjungos teisinėje sistemoje“, nes joje „aiškiai išreiškiama Sąjungos teisės aktų leidėjo valia šioje srityje nustatyti tik Sąjungos teisei sistemai būdingą tvarką“¹⁸⁴⁸. Kitaip tariant, TT išvargė tą aplinkybę, jog „antidempingo susitarime nėra specialių normų dėl tokios šalių (t. y. ne rinkos ekonomikos valstybių, ne-atitinkančių GATT susitarimo I priedo pastaboje dėl VI straipsnio nurodytų požymių, ir laikytinų „pereinančioms prie rinkos ekonomikos šalims“¹⁸⁴⁹ – *aut. past.*) kategorijos“¹⁸⁵⁰, todėl ES turėjo teisę nustatyti joms specialų teisinį reguliavimą. Svarbu akcentuoti, jog labai panaši TT nuomonė šiuo klausimu buvo pakartota ir kitoje analizuojamo laikotarpio byloje dėl antidempingo muitų taikymo Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėms (byla C-511/09 P, *Dongguan Nanzha Leco Stationery*), kurioje priimtame sprendime pabrėžiama, jog specialią tokioms valstybėms taikytiną antidempingo muitų apskaičiavimo metodologiją apibrėžiančios ES reglamentų normos negali būti aiškinamos taip, kad tokiu „aiškinimu būtų pasikėsinta į Sąjungos institucijų diskreciją nustatant normaliąją vertę šalyse, kuriose nėra rinkos ekonomikos“¹⁸⁵¹.

Autoriaus nuomone ši TT pozicija vertintina prieštarai, nes nors, viena vertus, Teismas formaliai atsisakė vertinti ES teisės aktų teisėtumą PPO teisės atžvilgiu (kas gali būti laikoma pateisinama, ypač argumentuojant ES teisinės autonomijos užtikrinimo aspektu¹⁸⁵²), jis vis tik kartu pats vien tik savo nuožiūra *ex officio* išaiškino ir galimą PPO teisės taikymo sritį (jos taikymo aprėptį), kas ypač akivaizdu įvertinus tą aplinkybę, jog aiškinant PPO teisę šiuo atveju buvo netgi atsisakyta remtis ir PPO ginčų sprendimo institucijų priimtais sprendimais¹⁸⁵³. Akcentuotina, jog būtent ši formali argumentacija dėl galimo PPO teisės aiškinimo, kuriuo buvo nuspręsta, jog PPO teisė leidžia nustatyti specialią antidempingo muitų taikymo tvarką „pereinančioms prie rinkos ekonomikos šalims“, kurios neturi visų rinkos ekonomikos požymių) yra kritikuotina dėl kelių priežasčių. Visų pirma, akivaizdu, jog atsižvelgiant tiek ir į pačioje PPO teisės eksplicitiškai suformuluotas nuostatas¹⁸⁵⁴, tiek ir tarptautinės teisės doktrinoje išsakomus vertinimus (pavyzdžiui, profesoriaus J. H. Jackson nuomonę¹⁸⁵⁵), PPO susitarimų nuostatų aiškinimas yra pirmiausia priskiriamas PPO ginčų sprendimo institucijoms, kurios „prisideda prie šalių narių pagal apibrėžtąsias sutartis

¹⁸⁴⁸ Byla C-21/14 P, Komisija v. Rusal Armenal, op. cit., 48 ir 50 punktai; sujungtos bylos C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, *supra* note, 1195, 91 punktas.

¹⁸⁴⁹ Tokį terminą ES Komisija pasiūlė vartoti byloje C-21/14 P; žr. byla C-21/14 P, Komisija v. Rusal Armenal, op. cit., 34 punktas.

¹⁸⁵⁰ *Ibid.*, žr. 50 punktą.

¹⁸⁵¹ Byla C-511/09 P, *Dongguan Nanzha Leco Stationery* v. Tarybą, 2011 E.C.R. I-10625, 33 punktas.

¹⁸⁵² Žr. Jan Willem van Rossem, „The EU at Crossroads“, in *International Law as the Law of the European Union*, Enzo Cannizzaro, Paolo Palchetti and Ramses A. Wassele (eds.) (Leiden, the Netherlands: Koninklijke Brill NV, 2012), 65-66, 72.

¹⁸⁵³ Žr. sujungtas bylas C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, *supra* note, 1195, 97-100 punktą.

¹⁸⁵⁴ Žr. Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 2 priedą, Susitarimą dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos, *supra* note, 313.

¹⁸⁵⁵ Daniel Bethlehem et al., *supra* note, 81: 30, 45-53.

prisiimtų teisų ir įsipareigojimų apsaugos ir padeda išaiškinti tų sutarčių galiojančias nuostatas pagal priimtas viešosios tarptautinės teisės aiškinimo taisykles¹⁸⁵⁶. Tačiau, nors ankstesnėje PPO ginčų nagrinėjimo praktikoje ir buvo priimta sprendimų, kuriuose buvo pripažinta ES teisė lanksčiai reguliuoti kai kuriuos antidempingo muitų nustatymo metodologijos elementus „pereinamosios“ ar „ne rinkos ekonomikos“ valstybių atžvilgiu¹⁸⁵⁷, TT analizuojamose bylose nenustatinėjo ar ES priimtuose muitų teisės aktuose įtvirtintos taisyklės ir jų taikymo sąlygos atitinka šiuos konkrečius PPO ginčų sprendimo institucijų suformuotus precedentes. Būtina dar kartą pastebėti, jog, kaip jau buvo minėta, PPO teisėje (GATT susitarime ir Sutartyje dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo¹⁸⁵⁸) apskritai nėra įtvirtinta jokių eksplacitiškai suformuluotų teisės normų, tiksliau apibrėžiančių rinkos ekonomikos valstybės sąvoką ir jos elementus (vartojama tik „šalies, kurioje yra visiška ar iš esmės visiška prekybos monopolija ir kurioje visas kainas nustato valstybė“ sąvoka). Be to, aplinkybė, jog egzistuoja objektyvūs neaiškumai apibrėžiant „rinkos ekonomikos“ valstybių statusą ir jo taikymo pasekmes patvirtina ir tai, kad pačios ES teisinis reguliavimas šioje srityje pastaruoju metu buvo ne kartą koreguojamas (reglamentais (ES) 2016/1036 ir 2017/2321¹⁸⁵⁹). Todėl akivaizdu, kad šių sąvokų tiksliai turiniui atskleisti būtina atlikti detalesnį PPO teisės aiškinimą¹⁸⁶⁰ ir pasitelkti papildomus teisės aiškinimo metodus, kuriuos taikyti pirmiausia yra įgalios būtent PPO ginčų sprendimo institucijos, o ne PPO narių teisminės institucijos (nagrinėjamu atveju – TT).

Antra, autoriaus nuomone, analizuojamose TT bylose išsakytas požiūris ne visiškai atitinka ir paties TT naujausią praktiką dėl būtinybės aiškinti ES teisę, remiantis *inter alia* ir PPO teisės nuostatomis (vadinamoji „nuoseklus aiškinimas“ (angl. *consistent*

¹⁸⁵⁶ Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties 2 Priedas: Susitarimas dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos“, *supra* note, op. cit. (žr. susitarimo 3 str. 2 d.). Pažymėtina, jog šią nuostatą, kaip suteikiančią teisę būtent PPO institucijoms kurti nuosekliai ir nuspėjama jurisprudenciją, kuri paaiškintų valstybių narių teises ir pareigas pagal aptariamus PPO susitarimus, interpretavo ir PPO Apeliacinis komitetas byloje *US – Stainless Steel (Mexico)*, žr. PPO Apeliacinio komiteto ataskaitą *United States – Final Anti-Dumping Measures on Stainless Steel from Mexico*, WT/DS344/AB/R (2006). Priimta 2008 m. balandžio 30 d., 161 punktas.

¹⁸⁵⁷ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaitą byloje *European Union – Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China*, *supra* note, 1171; 7.556-7.557, 7.92 punktai; PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje *European Communities – Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron and Steel Fasteners from China*, WT/DS397/AB/R., *supra* note, 1179; 290, 354 punktai.

¹⁸⁵⁸ „Bendras susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 10; taip pat žr. „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedą, Sutartį dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *supra* note, 215.

¹⁸⁵⁹ Pavyzdžiui, reglamentu 2016/1036 (kaip ir ankstesniu reglamentu 1225/2009) Kinijos Liaudies Respublika buvo imperatyviai priskirta ne rinkos ekonomikos valstybių kategorijai ir numatyta jos atžvilgiu taikyti antidempingo muitų nustatymo metodologiją pagrįstą tiriamų produktų kainomis trečiojoje rinkos ekonomikos valstybėse (reglamentų 2 str. 7 d. „b“ p.), o reglamentu 2017/2321 įtvirtintais pakeitimais (reglamento 1 str. 1 d. 1 p.) Kinijos Liaudies Respublikos priskyrimas analogiškai valstybių grupei paliktas Komisijos diskrecijai ir taikytina antidempingo muitų nustatymo metodologija yra grindžiama produkto gamybos ir pardavimo sąnaudomis, žr. „Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentas (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25; „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁸⁶⁰ Tai patvirtina ir šiuo klausimu 2016 m. inicijuotas ES ir Kinijos Liaudies Respublikos prekybinis ginčas dėl specialios antidempingo muitų nustatymo metodologijos taikymui Kinijos Liaudies Respublikos, kaip „ne rinkos ekonomikos“ valstybės, atžvilgiu, žr. PPO bylą DS516: *European Union – Measures Related to Price Comparison Methodologies*.

interpretation“) doktrina)¹⁸⁶¹, įskaitant ir pačius PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimus¹⁸⁶². Tokio aiškinimo svarba buvo akcentuota ir naujausiose (2017 m. išnagrinėtos) TT bylose, kuriose taip pat buvo nagrinėjami ginčai dėl antidempingo muitų taikymo iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms¹⁸⁶³. Kita vertus, atsižvelgiant į tai, ir įvertinus, jog ES teisinio reguliavimo principinės nuostatos¹⁸⁶⁴ ir bendra oficialiai deklaruojama TT pozicija dėl PPO teisės tiesioginio taikymo ir galimybės ja tiesiogiai remtis Sąjungos teismuose kol kas nesikeičia¹⁸⁶⁵, būtent platesnis rėmimasis nuoseklaus aiškinimo doktrina galėtų padėti efektyviau spręsti praktines PPO ir ES priimtų muitų teisės aktų (*inter alia* antidempingo muitų srityje) santykio problemas kartu išvengiant platesnės ir kardinalios teisinės reformos šioje srityje¹⁸⁶⁶. Autoriaus vertinimu, akivaizdu, jog tikslinga

¹⁸⁶¹ Ši doktrina, įpareigojanti aiškinti atitinkamas teisės normas taip, kad jos atitiktų supranacionalinę teisę, įskaitant ir tuos atvejus, kai ji negali būti taikoma tiesiogiai, tradiciškai buvo taikoma apibrėžiant santykį tarp nacionalinės ir ES teisės, tačiau paskutiniu metu vis plačiau pradėta taikyti aiškinant santykį tarp ES ir tarptautinės teisės (*inter alia* tarptautinės prekybos/PPO teisės), žr. Andreas Sennkamp and Isabelle Van Damme, *supra* note, 893: 494-495; Saïda el Boudouhi, *supra* note, 123: 293; Michelle Q. Zang, „Shall We Talk? Judicial Communication between the CJEU and WTO Dispute Settlement“, *European Journal of International Law* 28, 1 (2017): 287.

¹⁸⁶² Būtina pažymėti, jog ilgą laiką ESTT pozicija dėl galimybės remtis PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimais aiškinant ES priimtų muitų teisės aktus (neigiamai įvertinus PPO teisės tiesioginio taikymo galimybę) buvo apibūdinama tik kaip „prislopintas dialogas“ (angl. „muted dialogue“), t. y. išvengti neatitikimų PPO teisės atžvilgiu buvo siekiama nesiremiant PPO institucijų sprendimais, tačiau pateikiant savo interpretaciją, kuri atitiktų šiuos sprendimus, žr. Marco Bronckers, *supra* note, 430: 890; Inga Daukšienė, *supra* note, 281: 917. Kita vertus, pastaruoju metu ši pozicija (bent jau praktiniu lygmeniu) transformuojasi, ką patvirtina ir autoriaus identifikuotos tendencijos, žr. monografijos III.2.3 poskyrį.

¹⁸⁶³ Pavyzdžiui, byloje C-511/13 P, *Philips Lighting*, Teisingumo Teismas pabrėžė, jog sąvoka „Bendrijos pramonė“ (vartojama ES teisėje (antidempingo muitų taikymą apibrėžiančiuose reglamentuose)) turi būti aiškinama „laikantis 1994 m. Antidempingo sutarties“. Be to, Generalinio Advokato Yves Bot išvadoje, pateiktoje šioje byloje, šios sąvokos aiškinimas buvo tiesiogiai susietas su PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimų (bylose WT/DS241/R: *Argentina — Definitive Anti-Dumping Duties on Poultry from Brazil*, WT/DS397/AB/R: *European Communities — Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron or Steel Fasteners from China*) išvadomis ir jų argumentais, žr. Generalinio Advokato Yves Bot išvadą byloje C-511/13 P, *Philips Lighting Poland SA, Philips Lighting BV* prieš Tarybą, 2015 EU:C:2015:206, 132-139 punktai.

¹⁸⁶⁴ Pavyzdžiui, 1994 m. gruodžio 22 d. Tarybos sprendime 94/800/EB, kuriuo Europos Bendrijos vardu patvirtinti PPO susitarimai (sutartys), nurodoma, jog „Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties, įskaitant jos priedus, pobūdis neleidžia tiesiogiai ja remtis Bendrijos arba valstybių narių teismuose“ (sprendimo preambulės 15 pastraipa); žr. „1994 m. gruodžio 22 d. Tarybos sprendimas 94/800/EB dėl daugiašalių derybų Urugvajaus raunde (1986–1994) priimtų susitarimų patvirtinimo Europos bendrijos vardu jos kompetencijai priklausančių klausimų atžvilgiu“, *supra* note, 428.

¹⁸⁶⁵ Pažymėtina, jog vertinant 2017 m. laikotarpį, autoriaus nebuvo identifikuota naujų TT bylų (tiriamų bylų kategorijoje), kuriose eksplisitiškai būtų pasisakyta šiuo klausimu, tačiau jau minėto sprendimo byloje C-21/14 P, *Rusal Armenal*, 39 punkte, Teisingumo Teismas nurodė, jog nėra pagrindo pripažinti, kad „užduotis užtikrinti Sąjungos teisės suderinamumą su PPO taisyklėmis tiesiogiai priklauso Sąjungos teismui“; byla C-21/14 P, *Komisija v. Rusal Armenal*, *supra* note, 849. Papildomai atkreiptinas dėmesys, jog nors Lietuvos Respublikoje nacionaliniai teismai (Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas) laikėsi ir kito požiūrio šiuo klausimu (*inter alia* tiriamoms kategorijoms priskiriamose bylose), naujausia jų praktika rodo, jog grįžtama prie tradicinės TT doktrinos šiuo klausimu (žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinę bylą A-602-1447/2013). Kita vertus, kartu pastebėtina ir tai, jog nacionalinių teismų praktikoje Lietuvos Respublikoje iki 2017 m. nebuvo identifikuota nagrinėtų mokestinių ginčų būtent dėl antidempingo muitų taikymo, kuriuose būtų keliamas PPO teisės tiesioginio taikymo klausimas ar ES arba nacionalinių teisės aktų aiškinimo remiantis PPO teise problema, žr. Gediminas Valantiejus and Saulius Katuoka, *supra* note, 455; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-602-1447/2013“, *supra* note, 434.

¹⁸⁶⁶ Akcentuotina, jog griežtas PPO teisės tiesioginio taikymo ribojimas buvo ne kartą kritikuojamas ir siūlomi įvairūs jo peržiūros variantai, pavyzdžiui, dėl PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimų tiesioginio taikymo galimybės pripažinimo; asmens teisės reikalauti iš Sąjungos atlyginti žalą, jei patyrė nuostolių dėl PPO taisyklių pažeidimo įtvirtinimo; Sąjungos institucijų teisės aktų, kuriais sprendžiami tarptautinės prekybos reguliavimo klausimai, priėmimo procedūrų

ir ES priimtuose muitų teisės aktuose teisiškai įtvirtinti, kad Sąjungos institucijos privalo atsižvelgti į PPO ginčų sprendimo institucijų praktika – tai būtų galima laikyti bent daliniu aprašomos problemos sprendimas bandant suderinant PPO ir ES teisinės sistemas¹⁸⁶⁷. Šiuo metu panašaus pobūdžio nuostatos yra minimos Reglamento (ESI) 2016/1036 preambuleje (4 punkte), todėl būtų aktualu jas patikslinti, nurodant jog „siekiant išlaikyti Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (toliau – GATT) nustatytų teisių ir įsipareigojimų pusiausvyrą, Sąjunga, taikydama 1994 m. Susitarimo dėl antidempingo taisyklės, turi atsižvelgti į tai, kaip tas taisyklės aiškina pagrindiniai Sąjungos prekybos partneriai ir PPO ginčų sprendimo institucijos (išskirta ir papildomai siūloma įtraukti autoriaus – *aut. past.*)“¹⁸⁶⁸.

Analizuojant antrąjį tiriamo laikotarpio bylų, kurioje pareiškėjai ginčijo ES aktus (reglamentus) dėl antidempingo muitų nustatymo iš Kinijos Liaudies Respublikos importuojamoms prekėms, kategoriją, atkreiptinas dėmesys, kad jose buvo nagrinėjamos situacijos, susijusios su žalos, kaip esminės sąlygos antidempingo muitų nustatymui, vertinimu (žr. pavyzdžiui, bylą C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel*¹⁸⁶⁹). Šiuo klausimu akcentuotina, kad Komisija gali nustatyti antidempingo priemones tik jeigu importas dempingo kaina daro žalą Sąjungos pramonei o pagal ES Antidempingo reglamentus žala suprantama kaip materialinė žala Bendrijos pramonei, kaip materialinės žalos grėsmė arba kaip materialinės kliūtys pramonei kurtis¹⁸⁷⁰. Kita vertus, pastebėtina, jog teisės doktrinoje akcentuojama, kad tiek ES priimtuose muitų teisės aktuose, tiek ir PPO teisėje (PPO susitarimuose tradiciškai nėra (nebuvo) pateikiamas tikslus materialinės žalos sąvokos apibrėžimas¹⁸⁷¹. Tačiau, aiškinant šią sąvoką doktrininio požiūriu pabrėžiama, kad nustatant materialinės žalos faktą būtina atsižvelgti į: (i) importo dempingo kaina apimtį; (ii) importo dempingo kaina poveikį panašių produktų kainoms Sąjungos vidaus rinkoje; ir (iii) su tuo susijusį importo dempingo kaina poveikį Sąjungos pramonei¹⁸⁷². Autoriaus vertinimu, akivaizdu, jog šie tradiciniai kriterijai yra labiau tinkami siekiant retrospektyviai įvertinti jau objektyviai padarytą (esamą) materialinę žalą, nes nėra prognostinio pobūdžio (nėra nukreipti į ateitį). Prognostinio pobūdžio kriterijai materialinės žalos grėsmei įvertinti yra apibrėžti PPO

---

tobulinimo ir kt. Žr. Inga Daukšienė, *supra* note, 281: 917-918; Sideek M. Seyad, *supra* note, 301: 114; Tamara Perišin, „EU regulatory policy and world trade – should all EU institutions care what the world thinks?“, *European Constitutional Law Review* 11, 1 (2015): 119-120.

¹⁸⁶⁷ Panašaus požiūrio tradiciškai laikėsi ir kiti autoriai, pavyzdžiui, Antonis Antoniadis, „The European Union and WTO Law: A Nexus of Reactive, Coactive, and Proactive Approaches“, *World Trade Review* 45 (2007): 74; Panos Koutrakous, *supra* note, 1808: 288; Julien Chaisse, *supra* note, 267: 73-74 ar net pačios PPO institucijos, žr. PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaitą byloje United States Sections 301 310 of the Trade Act of 1974, *supra* note, 256, 7.41 punktas.

¹⁸⁶⁸ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁸⁶⁹ Byla C-186/14 P, ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd, *supra* note, 1734.

¹⁸⁷⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, op. cit. (3 straipsnio 1 dalis).

¹⁸⁷¹ Žr. pvz. Juozas Radziukynas ir kt., *supra* note, 8: 201; Rüdiger Wolfrum, Peter-Tobias Stoll and Holger Paul Hestermeyer et al., *supra* note, 82: 213.

¹⁸⁷² Van Bael & Bellis, *supra* note, 36: 212.

susitarimo dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo 3 straipsnio 7 dalyje¹⁸⁷³ bei pakartoti šiuo metu galiojančio ES reglamento 2016/1036 „Dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“ 3 straipsnio 9 dalyje¹⁸⁷⁴. Tačiau šis kriterijų sąrašas apima daugiau vertinamojo pobūdžio sąvokas, pavyzdžiui, „tikimybė (išskirta autoriaus – *aut. past.*), kad importas žymiai didės“, „eksportuotojo pajėgumų žymus (išskirta autoriaus – *aut. past.*) didėjimas“ ar „ženklus (išskirta autoriaus – *aut. past.*) kainų nu-smukdymas“. Būtent dėl šios priežasties, kaip pastebi ir prof. A. F. Lowenfeld, vadovavimasis minėtais kriterijais taikant antidempingo muitus gali nulemti tai, jog „atleidimas (nuo antidempingo muitų – *aut. past.*) dėl žalos grėsmių gali būti siejamas su spėliojimu, o ne patikrintais faktais“¹⁸⁷⁵. Panašios nuomonės laikosi ir kiti mokslininkai, pavyzdžiui, E. Vermulst, kurie taip pat nurodo, jog dėl nurodytų teisinės prigimties ypatumų žalos grėsmės instituto taikymas antidempingo tyrimuose yra tik spėjamojo/hipotetinio pobūdžio¹⁸⁷⁶. Todėl galima pagrįstai tikėtis, jog analizuojama byla artimiausiu metu nebus vienintelis ginčijamas atvejis, kuomet Komisija pradėjo antidempingo tyrimą dėl ateityje kylančios žalos grėsmės egzistavimo. Akivaizdu, jog tokios ginčų situacijos gali kilti pakartotinai ir dėl tos priežasties, jog yra pastebima bendra tendencija, kad Sąjungos vidaus rinkoje veikiantys gamintojai į galimą dempingą dažniausiai reaguoja ir prašymus atlikti dėl jo tyrimą kompetentingoms Sąjungos institucijoms teikia operatyviai ir tikisi jų efektyvios reakcijos, kol vidaus pramonei dar nėra padaryta neatitaisoma žala¹⁸⁷⁷.

Aptariant TT išaiškinimus byloje Nr. C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel*, galima pastebėti, kad praktiniai sunkumai, susiję su tokio tyrimo inicijavimu ir vykdymu, lemia tai, jog galutinio sprendimo priėmimas ir tinkamas argumentavimas šiuo specifiniu atveju yra itin sudėtingas, ypač, kiek tai susiję su materialinės žalos grėsmės egzistavimo įvertinimo atlikimu ir jam taikytinų reikalavimų įgyvendinimu. Iš esmės, remiantis TT nuomone, materialinės žalos grėsmės nustatymas turėtų „būti paremtas faktais, o ne vien prielaidomis, spėjimais ar neišaiškintomis perspektyvomis“, o aplinkybės, kurioms esant dempingas lemtų žalą, turėtų būti aiškiai numatomos ir neišvengiamos¹⁸⁷⁸. Tokios aplinkybės ir faktai turėtų būti nustatomi vertinant kompleksą (visumą) ekonominių rodiklių, kurie apibūdina Sąjungos pramonės būklę¹⁸⁷⁹ ir siekiama išnagrinėti ar numatomos žalos atsiradimą „iš tikrųjų lemia importas dempingo kaina“, o ne kiti tuo pat metu egzistuojantys veiksniai,

¹⁸⁷³ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas, Sutartis dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“ *supra* note, 1194.

¹⁸⁷⁴ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *op. cit.*

¹⁸⁷⁵ Andreas F. Lowenfeld, *supra* note, 236: 292.

¹⁸⁷⁶ Edwin Vermulst, *The WTO Antidumping Agreement. A Commentary* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 94.

¹⁸⁷⁷ Sungjoon Cho, „Anticompetitive Trade Remedies: How Antidumping Measures Obstruct Market Competition“, *North Carolina Law Review*, 87 (2009): 379.

¹⁸⁷⁸ Byla C-186/14 P, ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd, *supra* note, 1734, 71 punktas.

¹⁸⁷⁹ *Ibid.*, 42-43 punktai. Pažymėtina, jog, pavyzdžiui, šiuo metu tokie rodikliai yra įtvirtinti Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamento (ES) 2016/1036 3 straipsnio 5 dalyje, žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

pavyzdžiui, paklausos sumažėjimas¹⁸⁸⁰. Kitaip tariant, analizuojamoje byloje, kaip ir kitose to paties laikotarpio bylose¹⁸⁸¹, įskaitant ir bylas dėl antidempingo muitų taikymo Rusijos Federacijos kilmės prekėms¹⁸⁸², TT atkreipė dėmesį į tai, jog pagal Antidempingo reglamento 3 straipsnio 7 dalį¹⁸⁸³ privaloma numatoma žala, kurią lemia importas dempingo kaina, atskirti nuo „bet kurios žalos, atsiradusios dėl kitų veiksmų, pavyzdžiui, paklausos sumažėjimo“¹⁸⁸⁴.

Nors ES teismų praktika, susijusi su nustatytais antidempingo muitais ir atliktais antidempingo tyrimais, inicijuotais remiantis vien tik materialinės žalos grėsmės faktoriu, yra gana negausi, autoriaus vertinimu, galima pateikti keletą pastabų dėl formuojamos ESTT praktikos ir galiojančio ES teisinio reguliavimo, kiek tai susiję materialinės žalos grėsmės įvertinimu. Pirmiausia, antidempingo tyrimas, grindžiamas vien tik pateiktais gamintojų skundais dėl materialinės žalos grėsmės egzistavimo, turėtų būti pradėtas tik pateikus reikšmingų įrodymų, pagrindžiančių egzistavimą visų keturių veiksmų, išdėstytų galiojančio Reglamento (ES) 2016/1036 3 straipsnio 9 dalyje¹⁸⁸⁵, egzistavimą. Šiuo metu tokia nuostata tiesiogiai nėra įtvirtinta aptariamame Reglamente, apsiribojant nuostata, kad „joks iš šių išvardytų veiksmų nėra pats savaime lemiantis, bet *apsvarstytų veiksmių visuma yra tokia, kad lemia išvadą* (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“¹⁸⁸⁶, kad [...] bus padaryta materialinė žala¹⁸⁸⁷). Tai atitiktų ir teisės doktrinos¹⁸⁸⁸ nuostatą bei PPO ginčų sprendimo

¹⁸⁸⁰ Byla C-186/14 P, ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd, op. cit., 54-55 punktai.

¹⁸⁸¹ Žr. pvz. bylą C-10/12 P, Transnational Company „Kazchrome“ ir ENRC Marketing v. Taryba, 2013 EU:C:2013:865, 23 punktas.

¹⁸⁸² Žr. pvz. bylą C-143/14, TMK Europe GmbH v Hauptzollamt Frankfurt (Oder), 2015 EU:C:2015:236.

¹⁸⁸³ Byloje C-186/14 P buvo analizuojamas 1995 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių (visų pirma, jo 3 straipsnio 9 dalis), tačiau analogiškos nuostatos šiuo metu yra įtvirtintos ir galiojančiame reglamente Nr. 2016/1036; žr. „Tarybos reglamentą (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁸⁸⁴ Byla C-186/14 P, ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd, *supra* note, 1734; 55 punktas.

¹⁸⁸⁵ Pagal Reglamento 2016/1036 3 straipsnio 9 dalies „a“ – „d“ punktus, tokiais veiksniais laikomas importo dempingo kaina augimo tempas, eksportuotojo disponuojami pajėgumai, importo kainų lygis ir produkto atsargos; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, op. cit.

¹⁸⁸⁶ Atkreiptinas dėmesys, jog šią, autoriaus kitu šriftu išskirtą aptiamo Reglamento nuostatą atitinkanti teisės norma, įtvirtinta PPO teisėje, t. y. Susitarime dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo, lingvistiškai yra suformuluota kitaip, akcentuojant būtinybę tirti visų veiksmų poveikį, ir oficialiame vertime lietuvių kalba išdėstoma taip „*visų nagrinėjamų veiksmų visumos pagrindu* (išskirta ir pabraukta autoriaus – *aut. past.*) turi būti galima daryti išvadą“; žr. „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedą, Sutartį dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *supra* note, 1194.

¹⁸⁸⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, op. cit.. Atkreiptinas dėmesys, jog cituojamoje Reglamento nuostatoje, skirtingai nei PPO Susitarimo dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo 3 straipsnio 7 dalies „iv“ punkte, nėra įtvirtinta imperatyvus ir aiškus įpareigojimo tirti visus veiksmus ir nepaaiškinta, ką apima „apsvarstytų veiksmių visuma“ (visus ar dalį veiksmų, juolab, kad pagal galiojančią komentuojamos nuostatos redakciją dalis iš jų gali būti nelaikomi „lemiančiais“).

¹⁸⁸⁸ Wolfgang Mueller, Nicolas Khan and Tibor Scharf, *supra* note, 36: 344; Edwin Vermulst, *supra* note, 1283: 96-97.

institucijų praktikos¹⁸⁸⁹ nuostatą, kad materialinės žalos grėsmės įrodinėjimui (*inter alia* ir antidempingo tyrimų metu) yra taikytini griežtesni reikalavimai bei aukštesni įrodinėjimo standartai nei tie, kurie taikomi faktinės materialinės žalos objektyvaus egzistavimo atveju. Toks požiūris į materialinės žalos grėsmės įrodinėjimą paprastai yra grindžiamas būtinybe apriboti galimą piktnaudžiavimą pateikiant skundus dėl antidempingo tyrimų inicijavimo ir užkirsti kelią su tuo susijusiems nepagrįstiems rinkos sutrikdymams. Autoriaus vertinimu, iš dalies tai užtikrina dabartinė Reglamento (ES) 2016/1036 3 straipsnio 9 dalies nuostata, jog „materialinės žalos grėsmė vertinama remiantis faktais, o ne vien prielaidomis, spėjimais ar neaiškiomis perspektyvomis“¹⁸⁹⁰. Ši ES teisės nuostata, kuri pakartoja analogišką PPO Susitarimo dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo 3 straipsnio 7 dalies straipsnio (žr. pirmąjį jo sakinį)¹⁸⁹¹ nuostatą, iš esmės pati savaime remiasi prielaida, jog ateityje kilsiančias problemas, susijusias su importu dempingo kaina, kompetentingos institucijos gali pagrįsti tik savo spėjimais ir žalos grėsmės egzistavimą įrodinėti neatlikdamos detalesnio tyrimo, atitinkamai, aptariamam teisiniu reguliavimu ir yra siekiama užkirsti kelią tokiam galimam piktnaudžiavimui¹⁸⁹². Būtina pastebėti, jog ir PPO ginčų nagrinėjimo praktikoje, numatomos dempingo žalos grėsmės nustatymo metodikos yra siejamos su detaliu bei kumuliatyviu visų galinčių lemti žalą veiksmų vertinimu. Pavyzdžiui, PPO Ginčų nagrinėjimo taryba ataskaitoje byloje *DS132: Mexico – Anti-dumping Investigation of High-Fructose Corn Syrup (HFCS) from the United States (1998)*¹⁸⁹³ yra išaiškinusi, jog tyrimas dėl žalos grėsmės egzistavimo turi būti atliktas analizuojant tiek veiksnius, nurodytus PPO Susitarimo dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo 3 straipsnio 7 dalyje, tiek ir vertinant importo dempingo kaina poveikį apibūdinančius rodiklius, išvardintus minėto PPO susitarimo 3 straipsnio 4 dalyje. Kitaip tariant, PPO ginčų nagrinėjimo praktikoje laikomasi nuostatos, kad, visų pirma, numatoma žalai įvertinti yra privaloma tirti visus PPO Susitarimo dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo 3 straipsnio 7 dalyje numatytus veiksnius, patvirtinančius materialinės žalos grėsmės faktą ir nustatyti, kaip jie sąlygoja tokį aplinkybių pasikeitimą dėl kurio susiklostytų tokia padėtis, kad dempingas lemtų žalą, ir, antra, kartu įvertinti numatomo importo dempingo kaina poveikį vietinei pramonei bei jos būklę (PPO Susitarimo dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo 3 straipsnio 4 dalis)¹⁸⁹⁴. Šiuo aspektu, autoriaus vertinimu, akcentuotina, kad toks reikalavimas, kaip jau buvo

¹⁸⁸⁹ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje Egypt — Definitive Anti-Dumping Measures on Steel Rebar from Turkey, WT/DS211/R, *supra* note, 1186.

¹⁸⁹⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25

¹⁸⁹¹ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas, Sutartis dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, *supra* note, 1194.

¹⁸⁹² Rüdiger Wolfrum and Peter-Tobias Stoll et al., *Max Planck Commentaries on World Trade Law – WTO-Trade Remedies* (Leiden: Martinus Nijhoff, 2008), 72, 102.

¹⁸⁹³ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje Mexico – Anti-dumping Investigation of High-Fructose Corn Syrup (HFCS) from the United States, WT/DS132/R. Priimta 2000 m. sausio 28 d., 7.127, 7.141 punktai.

¹⁸⁹⁴ „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedas, Sutartis dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo“, op. cit. Pastebėtina, jog PPO Susitarimo dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo 3 straipsnio 7 dalis atitinka ES reglamento Nr. 2016/1036 3 straipsnio 9 dalį, o PPO Susitarimo dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo 3 straipsnio 4 dalis – ES reglamento Nr. 2016/1036 3 straipsnio 5 dalį; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

minėta, nėra nei aiškiai įtvirtintas galiojančio Reglamento (ES) 2016/1036 tekste (ypač, kiek tai susiję su visų materialinės grėsmės veiksmių privalomu vertinimu pagal Reglamentą Nr. 2016/1036 3 straipsnio 9 dalį), nei TT išaiškinimuose, pateiktuose analizuojamoje byloje C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel* (juose teismas akcentavo tik būtinybę įvertinti Sąjungos pramonės būklę ir atskirti žalą, kurią lemia importas dempingo kaina atskirti nuo kitos pramonei atsirandančios žalos). Atsižvelgiant į tai, galima konstatuoti, jog kaip patvirtina bylos C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel*, analizė, esama ES praktika šioje srityje (dėl materialinės Sąjungos pramonei grėsmės vertinimo atliekant antidempingo tyrimus) gali neatitikti PPO teisės nuostatų ir ateityje potencialiai gali tapti naujų prekybinių ginčų, pavyzdžiui, PPO lygmeniu, objektu. Dėl šios priežasties, siūlytina koreguoti esamas Reglamento (ES) 2016/1036 3 straipsnio 9 dalies paskutiniojo sakinio nuostatas, jas išdėstant taip: „joks iš šių išvardytų veiksmių nėra pats savaime lemiantis, bet *privalomai* (išskirta bei siūloma įrašyti autoriaus – *aut. past.*) apsvaistytų *visų šioje dalyje išvardintų* (išskirta bei siūloma įrašyti autoriaus – *aut. past.*) veiksmių visuma yra tokia, kad lemia išvadą, kad neišvengiamai gresia tolesnis eksportas dempingo kaina ir kad nesiėmus apsaugos veiksmų bus padaryta materialinė žala“.

Kita galiojančio teisinio reguliavimo problema, kurią iš esmės išryškina ir byloje C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel*, TT formuojama praktika yra ta, jog tais atvejais, kai antidempingo tyrimas atliekamas įrodinėjant būtent materialinės žalos Sąjungos pramonei grėsmę (Reglamento (ES) 2016/1036 3 straipsnio 1 dalis¹⁸⁹⁵) pagrindinis tokį tyrimą atliekančių institucijų dėmesys turėtų būti skirtas perspektyvinei analizei, tai yra, privalo būti nagrinėjama ar egzistuoja tikimybė, jog artimiausiu metu ateityje gali atsirasti faktinė materialinė žala¹⁸⁹⁶. Kita vertus, tiek remiantis bylos nagrinėjimo metu galiojusiais teisės aktais, tiek ir šiuo metu galiojančio Reglamento (ES) 2016/1036 tekstu tokia perspektyvinės analizės atlikimo galimybė apskritai nėra tiesiogiai reglamentuota, pavyzdžiui, nėra minima Reglamento (ES) 2016/1036 6 straipsnyje „Tyrimas“, apibrėžiančiame kokio laikotarpio informacija privalo būti išnagrinėta tyrimo metu¹⁸⁹⁷. Pastebėtina, kad TT aptariamose byloje plečiamai išaiškino ES teisės nuostatas ir nurodė, jog „Sąjungos teisės aktų leidėjas nesiekė visiškai atmesti galimybės atsižvelgti į tokius duomenis“, kurie susiję „su laikotarpiu po tiriamojo laikotarpio“ (t. y. po tyrimo pradžios), nes „žalos grėsmės buvimas, kaip ir žalos buvimas, turi būti nustatytas tą dieną, kai imamasi antidempingo priemonės¹⁸⁹⁸. Dėl šios priežasties, remiantis TT išaiškinimu, perspektyvinė analizė turėtų būti grindžiama

¹⁸⁹⁵ Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁸⁹⁶ „Tam tikromis aplinkybėmis Sąjungos institucijos turi teisę atsižvelgti į duomenis, susijusius su laikotarpiu po tiriamojo laikotarpio (tiriamasis laikotarpis pagal šiuo metu galiojančio ES reglamento Nr. 2016/1036 6 straipsnio 1 dalį suprantamas kaip ne trumpesnis kaip 6 mėnesių laikotarpis iki tyrimo pradžios – *aut. past.*). Tokios teisės suteikimas labiau pateisinamas atliekant tyrimus siekiant ne konstatuoti žalą, bet nustatyti žalos grėsmę, dėl kurios pobūdžio reikia atlikti perspektyvų analizę“, žr. byla C-186/14 P, ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd, *supra* note, 1734, 72 punktas.

¹⁸⁹⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *op. cit.*

¹⁸⁹⁸ Byla C-186/14 P, ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd, *supra* note, 1734, 70 ir 71 punktai.

remiantis naujausiais turimais duomenimis, prieinamais tyrimo atlikimo momentu, t. y. jau po antidempingo tyrimo inicijavimo. Kita vertus, tokiu atveju (atliekant prognostinį/perspektyvinį tyrimą) iškyla klausimas ar atliekančios tyrimą ES institucijos vis tik gali remtis informacija, kuri apibūdina faktus, įvykusius prieš tyrimo pradžią, nes tai taip pat gali būti svarbu tiek ir priimant galutinį sprendimą dėl pateikto skundo(-ų), kurio pagrindu pradėtas tyrimas, patenkinimo, tiek ir vertinant bendrąją vidaus pramonės padėtį. Tenka pastebėti, kad galiojančių Reglamento (ES) 2016/1036 nuostatų turinys aiškaus atsakymo į šį klausimą nepateikia¹⁸⁹⁹, nors remiantis atskirų teisės doktrinos atstovų (pavyzdžiui, F. D. Dascalescu) įžvalgomis, vykdant tyrimą dėl materialinės žalos grėsmės taip pat būtina išnagrinėti ir vidaus pramonės būklę prieš tyrimo inicijavimą, tačiau tik vienu aspektu – siekiant nustatyti, ar aplinkybių pasikeitimas gali sukelti materialinę žalą potencialiai pažeidžiamai šalies pramonei¹⁹⁰⁰. Autoriaus nuomone, tokiai pozicijai galima pritarti, juolab, kad ir TT analizuojamoje byloje C-186/14 P taip pat nurodė, jog „aplinkybių pasikeitimas, dėl kurio susiklostytų tokia padėtis, kad dempingas lemtų žalą, turi būti aiškiai numatomas ir neišvengiamas“, t. y. akcentavo būtinybę pagrįsti aplinkybių pasikeitimą objektyviai egzistuojančiais faktais¹⁹⁰¹. Dėl šių priežasčių būtų tikslinga papildyti galiojantį teisinį reguliavimą (Reglamento (ES) 2016/1036 6 straipsnio 1 dalies 3-įjį sakinį¹⁹⁰²) išdėstant jį taip „Į informaciją, susijusią su laikotarpiu po tiriamojo laikotarpio, paprastai neatsižvelgiama, išskyrus tuos atvejus, kai pradedamas tyrimas dėl materialinės žalos Sąjungos pramonei grėsmės nustatymo. Tokiu atveju tyrimas gali būti grindžiamas informacija, susijusia su faktais, egzistuojančiais tyrimo metu (po tyrimo pradžios), taip pat informacija, susijusia su tiriamuoju laikotarpiu iki tyrimo pradžios, tiek, kiek tai būtina įvertinti ar, atsižvelgiant į Reglamento 3 straipsnio 9 dalyje numatytus veiksnius, aplinkybių pasikeitimas gali sukelti materialinę žalą potencialiai pažeidžiamai Sąjungos pramonei“.

Pažymėtina ir tai, jog tinkamas TT suformuluotų precedentų ir/ar galimų Reglamento pakeitimų įgyvendinimas turėtų būti siejamas ir su kitais, papildomais teisinio reguliavimo pokyčiais, nors analizuojamame TT sprendime byloje C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel*, jie ir nebuvo specialiai išskirti. Pavyzdžiui, tam, kad būtų įmanoma pasinaudoti tyrimo inicijavimui atliktos analizės metu surinktais duomenimis ir išvengti tyrimo nutraukimo vien tik dėl tos priežasties, jog užsienio gamintojai savanoriškai ir greitai sumažino tiriamo produkto importo apimtis (kadangi, kaip jau buvo minėta, tokio tyrimo metu naudojama(-tina) informacija apie laikotarpį po tyrimo pradžios), siūlytina, kad tokie tyrimai (dėl materialinės žalos grėsmės) turėtų būti atliekami taikant pagreitiną procedūrą. Autoriaus vertinimu, diskutuotina ar nurodytuose tyrimuose (laikantis nustatytų įrodinėjimo ribų laiko aspektu), po tyrimų procedūrų inicijavimo toliau turėtų būti taikomas Reglamento (ES)

¹⁸⁹⁹ Reglamento (ES) 2016/1036 6 straipsnio 1 dalyje (3 pastraipoje) šiuo metu yra įtvirtinta tik nuostata, jog „į informaciją, susijusią su laikotarpiu po tiriamojo laikotarpio, *paprastai* (išskirta autoriaus – *aut. past.*) neatsižvelgiama“.

¹⁹⁰⁰ Florin Dorian Dascalescu, „Threat of Injury in Anti-Dumping Investigations: Some Comments on the Current Practice at EU and WTO Level“, *Journal of World Trade* 45, 4 (2011): 900.

¹⁹⁰¹ Byla C-186/14 P, *ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd* ir Europos Sąjungos Taryba v. *Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd*, op. cit., 71 punktą.

¹⁹⁰² „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

2016/1036 7 straipsnio 1 dalyje numatytas maksimalus devynių mėnesių terminas laikinių muitų nustatymui¹⁹⁰³. Viena vertus, tai neužtikrintų pakankamai efektyvios žalos Sąjungos pramonei atsiradimo prevencijos¹⁹⁰⁴, kita vertus, tai sudarytų galimybes reaguojant į pradėtą tyrimą koreguoti importo apimtis po tyrimo pradžios ir taip iškreiptų galutinį tyrimo rezultatą, kuris, kaip jau buvo minėta, remiantis ESTT formuojama praktika byloje C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel*, turėtų remtis, pirmiausiai, duomenimis apie laikotarpį po tyrimo pradžios. Be to, reikėtų atkreipti dėmesį, jog efektyviam antidempingo tyrimų dėl materialinės žalos Sąjungos pramonei grėsmės atlikimui iš esmės būtina apibrėžti ir taisykles, pagal kurias tokiais atvejais būtų skaičiuojama žalos marža, t. y. muito dydis, kurio pakanka pašalinti žalą Sąjungos pramonei¹⁹⁰⁵. Pastebėtina, jog šis dydis įprastiniais atvejais (kai nagrinėjama jau padaryta žala Sąjungos pramonei) tradiciškai yra nustatomas preziumuojant, kad pritaikytos prekybos apsaugos priemonės (antidempingo muitai) turėtų leisti ES pramonei padengti gamybos sąnaudas ir gauti pagrįsto dydžio pelną prieš apmokestinimą¹⁹⁰⁶. Kita vertus, kadangi antidempingo tyrimai dėl materialinės žalos Sąjungos pramonei grėsmės nustatymo yra prognostinio (perspektyvinio) pobūdžio, akivaizdžiai kyla klausimas kaip konkrečiai turėtų būti įvertintas Sąjungos pramonės pelningumas, kai žala jai dar nebuvo padaryta ir prekių pardavimo kainos rinkoje nėra pakitusios? Pastebėtina, jog byloje C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel*, kurioje buvo ginčijamas 2009 m. rugsėjo 24 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 926/2009 nustatantis galutinį antidempingo muitą tam tikriems importuojamiems Kinijos Liaudies Respublikos kilmės besiūliams vamzdžiams ir vamzdeliams iš geležies ar plieno, ES institucijos (Komisija) rėmėsi Sąjungos pramonės pelningumo duomenimis, nustatytais vykdant ankstesnius tyrimus dėl to paties produkto (nors jie rėmėsi jau padarytos, o ne gresiančios žalos vertinimu/nustatymu)¹⁹⁰⁷. Nors TT iš esmės šios tyrimo metodologinės pozicijos byloje C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel*, iš esmės nekvestionavo¹⁹⁰⁸, atkreiptinas dėmesys, jog tiesioginio teisinio pagrindo naudotis tokiais ankstesnių tyrimų duomenimis ES teisės aktuose (reglamentuose dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina) nebuvo ir nėra numatyta, be to, juose neapibrėžta ir kokiais duomenimis reikėtų remtis jei palyginamųjų duomenų pelningumo apskaičiavimui, susijusių su ankstesniais to paties produkto atžvilgiu pradėtais tyrimais, apskritai neegzistuoja¹⁹⁰⁹.

¹⁹⁰³ Šiuo metu komentuojama nuostata yra suformuluota taip: „laikinieji muitai gali būti nustatyti ne anksčiau kaip praėjus 60 dienų, bet ne vėliau kaip per devynis mėnesius nuo tyrimo procedūrų iniciavimo“; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

¹⁹⁰⁴ *Ibid.*, žr. Reglamento (ES) 2016/1036 preambulės 32 punktą: „tais atvejais, kai delsiant nustatyti priemonės būtų padaryta sunkiai atitaisoma žala, reikia sudaryti galimybę Komisijai priimti nedelsiant taikytinas laikinas priemones“.

¹⁹⁰⁵ *Ibid.*, žr. Reglamento (ES) 2016/1036 7 straipsnio 2 dalį; taip pat žr. Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 1A priedą, Susitarimą dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo, *supra* note, 1194 (atkreiptinas dėmesys, kad jame (9 straipsnio 1 dalyje) apibrėžiant žalos pašalinimui reikalingą muito dydį yra tiesiogiai vartojama „maržos“ sąvoka).

¹⁹⁰⁶ Žr. pvz. Van Bael & Bellis, *Anti-dumping and Other Trade Protection Laws of the EC* (The Hague: Kluwer Law International, 2004), 306-310; Edwin Vermulst, *supra* note, 1876: 172.

¹⁹⁰⁷ Florin Dorian Dascalescu, *supra* note, 1900: 899-900.

¹⁹⁰⁸ Byla C-186/14 P, ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd, *supra* note, 1734, 37-47 punktai.

¹⁹⁰⁹ Autoriaus vertinimu, itin tikslų ir imperatyvių nuostatų šiuo klausimu įtvirtinimas Reglamente (ES) Nr. 2016/1036 nebūtų tikslingas, kadangi Sąjungos institucijoms turėtų būti palikta galimybė panaudoti tyrimo metu įvairius eko-

Priešingai, juose (šiuo metu galiojančiame Reglamente (ES) 2016/1036, pavyzdžiui, jo 8 str. 1 d. 3 pastraipoje, 9 str. 4 d. 2 pastraipoje) akcentuojama būtinybė parenkant antidempingo muito dydį „pašalinti žalą“¹⁹¹⁰, t. y. lingvistiškai ir sistemiškai vertinant Reglamento nuostatas, žalos maržos nustatymas siejamas su jau padarytos (esamos) žalos pašalinimu, nes, visiškai akivaizdu, jog nustatinėjant materialinės žalos grėsmę, objektyvi žala, kurią reiktų „pašalinti“, kol kas neegzistuoja¹⁹¹¹. Be to, antidempingo tyrimus atliekančios institucijos gali nuspręsti įvertinti vidaus pramonės patiriamą materialinę žalą ir nagrinėdamos bendrą importo iš tiriamų šalių poveikį (atlikdamos vadinamąjį „kumuliacijos“ tyrimą)¹⁹¹². Pavyzdžiui, atliekant antidempingo tyrimus, susijusius su faktinės materialinės žalos nustatymu, importo dempingo kaina iš skirtingų eksportuojančių šalių kumuliacijos (bendro poveikio) vertinimas paprastai laikomas įprastine praktika¹⁹¹³. Tačiau antidempingo muitų nustatymą apibrėžiančiuose reglamentuose ir TT praktikoje nėra išaiškinta, kaip turėtų būti vertinami importo iš skirtingų valstybių mąstai atliekant tyrimus dėl materialinės žalos grėsmės nustatymo (t. y. kaip veikia kumuliacijos mechanizmas šiuo konkrečiu atveju). Taigi būtų tikslinga ES teisės aktuose įtvirtinti ir specialias teisinės nuostatas, detalizuojančias kumuliacijos taikymą nustatant žalos maržą tais atvejais, kai nustatinėjamas materialinės žalos Sąjungos vidaus pramonei grėsmės egzistavimas. Autoriaus vertinimu, išliekantis esamo teisinio reguliavimo neapibrėžtumas gali kelti naujus ginčus ateityje, todėl be siūlomų papildymų, būtina tikslinti Reglamento 3 straipsnį ir kitomis, papildomomis nuostatomis, atskirai apibrėžiant šiuos metodologinius aspektus atliekant tyrimus dėl materialinės žalos grėsmės Sąjungos pramonei¹⁹¹⁴.

Papildomai pažymėtina, jog, kaip jau buvo minėta, materialinės žalos nustatymo klausimai nustatant antidempingo muitus iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms tiriamu laikotarpiu kilo ne tik analizuotoje byloje C-186/14 P, bet ir byloje C-376/15

---

nominius metodus pelningumui įvertinti. Kita vertus, šiuo aspektu būtų reikšmingi kiti siūlomi (aukščiau aprašyti) Reglamento 6 straipsnio 1 dalies pakeitimai, suteiktų tyrime dalyvaujantiems subjektams papildomas bei aiškesnes garantijas ir leistų konkretizuoti laikotarpį iš kurio gali būti panaudojami ir vertinami duomenys pelningumo analizei.

¹⁹¹⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25; žr. Reglamento 7 straipsnio 2 dalį, 8 straipsnio 1 dalį (3 pastraipą) ir 9 straipsnio 4 dalį.

¹⁹¹¹ Atsižvelgiant į tai, svarstytina galimybė papildyti šias Reglamento nuostatas, įtvirtinant juose alternatyvią nuostatą, jog nustatant antidempingo muitus ar su jais susijusius išpareigojimus, privalo būti atsižvelgiama tiek į žalą Sąjungos pramonei, tiek ir į jos grėsmę, taip pat šiuo (grėsmės) atveju turi būti atsižvelgiama ir į pagrįstą Sąjungos pramonės pelningumo normą.

¹⁹¹² „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25, žr. Reglamento 3 straipsnio 4 dalį.

¹⁹¹³ Edwin Vermulst, „United States: Sunset Review of Anti-dumping Measures on Oil Country Tubular Goods from Argentina, Case Comment“, *World Trade Review* 7, 1 (2008): 267; būtinybė taikyti kumuliacijos taisykles atliekant antidempingo tyrimus bei atsižvelgti į importo iš daugelio valstybių faktorių buvo patvirtinta ir PPO praktikoje, žr. pvz. PPO Apeliacinio komiteto ataskaitą byloje Anti-Dumping Duties on Malleable Cast Iron Tube or Pipe Fittings from Brazil, WT/DS219/AB/R, *supra* note, 1141; 116 punktas.

¹⁹¹⁴ Autoriaus vertinimu, šiuo požiūriu būtų tikslinga papildyti Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 3 straipsnio 4 dalį nauja pastraipa, joje nurodant, kad „Atliekant antidempingo tyrimą dėl Sąjungos pramonei gresiančios žalos, importo daugiau kaip iš vienos valstybės poveikis gali būti vertinamas bendrai tuo atveju, jei importas iš kiekvienos tokios atrinktos valstybės atitinka Reglamento 3 straipsnio 9 dalyje numatytas sąlygas“. Tai leistų užtikrinti, kad, atliekant kumuliacijos tyrimą būtų objektyviai įvertinta skirtinga importuojančių valstybių situacija ir tyrimui būtų panaudoti tik materialinės žalos grėsmę patvirtinantys duomenys (pagal Reglamento 3 straipsnio 9 dalyje nustatytus kriterijus).

P, *Changshu City Standard Parts Factory ir Ningbo Jinding Fastener*, C-569/13, *Bricmate*, C-595/11, *Steinel Vertrieb*. Skirtingai nuo bylos C-186/14 P, jose buvo nagrinėjamos ne materialinės žalos grėsmės nustatymo sąlygos, bet aplinkybės, susijusios su atsiradusios materialinės žalos įvertinimu – tiriamo Kinijos Liaudies Respublikos produkto importo dempingo kaina poveikio panašių produktų kainoms Sąjungos vidaus rinkoje nustatymu. Autoriaus pastebėtina, kad šiose bylose iškelta problematika kaip turėtų būti apibrėžta „panašaus produkto“ sąvoka, kilo ne tik ES, bet ir PPO lygmeniu, t. y. su ja susidūrė ir ES eksportuotojai Kinijos Liaudies Respublikos rinkoje, nustatant antidempingo muitus ES kilmės prekėms. Dėl šios priežasties, atsižvelgiant į nurodytose bylose keliamų problemų daugiašalį (universalų, globalų) pobūdį šių problemų teisinis vertinimas bei galimi jų sprendimo būdai, *inter alia*, susiję ir su ES priimtų muitų teisės aktų tobulinimu buvo pateikti monografijos III.1.1 poskyryje ir šioje dalyje pakartotinai detaliau nėra nagrinėjami.

Atkreiptinas dėmesys ir į visiškai naujus prekybos apsaugos priemonių reguliavimui tenkančius iššūkius – bylas dėl antidempingo muitų taikymo *APEX GmbH internationale spedition*¹⁹¹⁵ ir C-569/13, *Bricmate AB*¹⁹¹⁶, kur muitų nustatymas buvo grindžiamas ir aplinkosauginiais aspektais¹⁹¹⁷. Tai kelia klausimų dėl prekybos apsaugos muitų taikymo: ar šis mechanizmas visada naudojamas tinkamai, ar aplinkosauginiai aspektai apskritai galimi sprendžiant antidempingo muitų klausimus (pažymėtina, kad tokių nuostatų PPO teisė (GATT susitarimas ir susitarimas dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo) apskritai nenumato, nors jie yra įtvirtinti, pavyzdžiui, Reglamento (ES) Nr. 2017/2321 2 straipsnio „6a“ dalyje). Tai rodo, jog ES priimti muitų teisės aktai šioje srityje, tikėtina, turės būti reformuojami, atsižvelgiant ir į šiuos kylančius naujus iššūkius.

III.2.2. Rusijos Federacijos atvejis

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, šiuo metu Rusijos Federacija taip pat yra labai svarbi (trečioji pagal svarbą) tarptautinės prekybos partnerė ES, iš kurios ES, visų pirma, importuoja energetinius ir gamtinius išteklius. Dėl šios priežasties ir didelio prekybos mąsto, ginčų bei konfliktinių situacijų dėl iš Rusijos Federacijos į ES importuotų prekių apmokesstinimo muitais skaičius, vertinant jį visų tiriamų BRICS regiono valstybių kontekste, išliko antroje vietoje po Kinijos Liaudies Respublikos. Aptariant **su ES ir Rusijos Federacijos tarptautine prekyba susijusias bendrąsias TT nagrinėtų ginčų dėl muitų tendencijas** būtina pažymėti, jog, pavyzdžiui, 2010 – 2018 m. TT išnagrinėjo daugiau kaip dešimt bylų, kuriose buvo keliamas klausimas dėl tinkamo ES priimtų muitų teisės aktų nuostatų taikymo apskaičiuojant muitus iš Rusijos Federacijos importuotoms prekėms (žr. 2 pav.). Lyginant su ankstesniu laikotarpiu (2000 – 2010 m.), po 2010 m. šių bylų ir ginčų skaičius išaugo daugiau nei dvigubai. Šią tendenciją galima paaiškinti keliais aspektais. Visų

¹⁹¹⁵ C-371/14, *APEX GmbH Internationale Spedition v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt*, *supra* note, 1800.

¹⁹¹⁶ C-569/13, *Bricmate AB v. Tullverket*, *supra* note, 1800.

¹⁹¹⁷ Matthew R. Crowe et al., „Quarterly Comment by Trinity Chambers: Update“, *Environmental Law Review* 17, 4 (2015): 277-303, p. 23; Matthew R. Crowe et al., „Quarterly Comment by Trinity Chambers: Update Update and quarterly comment by Trinity Chambers from January to March 2016“, *Environmental Law Review* 18, 2 (2016): 18; Matthew R. Crowe et al., „Quarterly comment by Trinity Chambers“, *Environmental Law Review* 18, 1 (2016): 18.

pirma, nuo 2010 m. iki 2012 m. buvo fiksuojamas itin spartus bendras prekybos tarp ES ir Rusijos Federacijos augimas, pakankamai aukštos prekybos apimtys buvo fiksuojamos ir 2013 m.¹⁹¹⁸. Kita vertus, nuo 2014 m. prekybos apimtys sumažėjo, tačiau dėl padidėjusios politinės įtampos tarp ES ir Rusijos Federacijos (Krymo aneksijos 2014 m. vasario mėn. bei vėlesnio Rusijos ištraukimo į ginkluotą konfliktą Ukrainos Respublikoje) kilo naujos konfliktinės situacijos dėl įvairių abipusių prekybos apribojimų (sankcijų) taikymo, kurios bendrai neigiamai paveikė prekybinių santykių plėtrą¹⁹¹⁹. Tai atsispindėjo ir teisinio reguliavimo lygmeniu, pavyzdžiui, aktyviai taikant naujas prekybos apsaugos priemones, inicijuojant ir tęsiant ginčus dėl jų teisėtumo¹⁹²⁰. Akivaizdu, jog šie reiškiniai – prekybinių konfliktų, teisinių ginčų dėl kintančios bei griežtėjančios tarptautinės prekybos reguliavimo aplinkos skaičiaus augimas – atsispindėjo ir TT praktikoje. Tačiau galima konstatuoti, jog ES lygmeniu kylančių ginčų dėl tarptautinės prekybos su Rusijos Federacija apmokesstinimo muitų mokesčiais bendras skaičius yra gerokai mažesnis nei analogiškų ginčų kylančių dėl tarptautinės prekybos su Kinijos Liaudies Respublika, bet jis neturi ilgalaikių tendencijų mažėti. Autoriaus nuomone, įvertinus šią aplinkybę, galima konstatuoti, jog tarptautinėje prekyboje tarp ES ir Rusijos Federacijos dalyvaujantiems verslo subjektams ES muitų teisės aktų nuostatų turinys ir jų taikymo praktika kol kas kelia įvairių sisteminių teisinių problemų.

Nagrinėjant kilusių ginčų ir bylų pobūdį (pagal tematiką) pastebime, jog akivaizdžiai vyravo ginčai dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo ir bylos dėl kitų su muitais susijusių importo ir eksporto taisyklių (t. y. muitinės procedūrų arba muitinės formalumų taisyklių) taikymo. Tai paaiškinama, visų pirma, tuo, jog, kaip jau buvo minėta, prekybos apsaugos priemonių taikymo intensyvumas ES ir Rusijos Federacijos prekybiniuose santykiuose turi tendenciją augti (didėti): jei, pavyzdžiui, laikotarpiu nuo 2006 iki 2010 m. ES buvo pradėjusi tik tris antidempingo ir antisubsidinius tyrimus dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių¹⁹²¹, tai laikotarpiu nuo 2010 iki 2016 m. tokių tyrimų skaičius išaugo iki penkių¹⁹²². Be to, Rusijos Federacija turi ir išorinę sieną su ES valstybėmis (*inter alia* su Lietuvos Respublika). Todėl prekių gabenimas (importas ar eksportas) per išorinę ES sieną (iš ar į Rusijos Federaciją) yra susijęs su papildomų formalumų ir kontrolės veiksmų atlikimu¹⁹²³, kas sukelia ir teisinių iššūkių teisingai bei tinkamai atliekant muitinės procedūras ir sąlygoja papildomus dėl to kylančius ginčus. Tai akivaizdu ir nagrinėjant šios kategorijos

¹⁹¹⁸ „European Union, Trade in goods with Russia“, *supra* note, 1050. (Žr. 3 psl.).

¹⁹¹⁹ Anke Schmidt-Felzmann, „The breakdown of the EU's strategic partnership with Russia: from strategic patience towards astrategic failure“, *Cambridge Review of International Affairs* 29, 1 (2015): 112-113; Anke Schmidt-Felzmann, „The EU's relations with Russia: off balance and beyond repair?“, in „The EU's role in fighting global imbalances“, Antonina Bakardjieva-Engelbrekt, Lars Oxelheim, Thomas Persson and Moa Mårtensson (eds.) (Cheltenham, UK and Northampton, MA: Edward Elgar, 2015), 205-249; Пауль Алексеевич Калининченко, *supra* note, 1094: 2621.

¹⁹²⁰ Rostam J. Neuwirth and Alexandr Svetlicinii, *supra* note, 1348: 240-241.

¹⁹²¹ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 229-230.

¹⁹²² Žr. „European Commission > Trade Policy > Accessing markets > Trade defence. Investigations. Country: Russia“, European Commission, žiūrėta 2018 birželio 1 d., <http://trade.ec.europa.eu/tidi/completed.cfm>.

¹⁹²³ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikai įstojus į ES ir padidėjus prekių srautams tarp ES valstybių narių ir Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (*inter alia* Rusijos Federacijos) šalių, buvo modernizuojami muitinės sandėliai ir muitinės postai, diegiamos naujos sandėliavimo technologijos ir informacinės sistemos, tobulinamos muitinės kontrolės ir muitinės paslaugų teikimo procedūros; žr. Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 9; Juozas Radžiukynas ir kt., op. cit., 41.

TT bylas, kurios kilo dėl prekių gabenimo automobilių transportu į Rusijos Federaciją (išorinio tranzito procedūra)¹⁹²⁴ arba iš jos (išleidimo į laisvą apyvartą procedūra) per ES išorinę sieną¹⁹²⁵. Kitų bylų su ES bendrojo muitų tarifo taikymu susijusių bylų, pavyzdžiui, dėl prekių muitinės kilmės ar prekių tarifinio klasifikavimo, dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo TT praktikoje buvo išnagrinėta nedaug ir jose iš esmės buvo keliamos panašios universalios teisinės problemos, kaip ir bylose dėl iš kitų nagrinėjamų valstybių, pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikos, importuotų prekių¹⁹²⁶.

Akcentuotina, jog, analizuojant su ES priimtų muitų teisės aktų taikymu susijusius ginčus, tiriamu laikotarpiu kilusius dėl tarptautinės prekybos su Rusijos Federacija, galima pastebėti, kad **ginčų dėl prekių tarifinio klasifikavimo grupėje** (byla C-558/11, *Kurcums Metal*) ir **ginčų dėl prekių muitinės vertės nustatymo grupėje** (byla C-46/16, *LC Customs*) iškilo analogiškos teisinės problemos (dėl ES KN lingvistinio aiškinimo, ES valstybių narių nacionalinių teismų ir TT bendradarbiavimo mechanizmo funkcionavimo aiškinant KN, taip pat dėl sandorio vertės metodo taikymo išimčių aiškinimo), kaip ir jau aptartose bylose, susijusiose su prekių importu iš Kinijos Liaudies Respublikos.

TT ginčų dėl prekių muitinės vertės nustatymo teisinė analizė. Aptariant prekių muitinės vertės instituto taikymo problematiką, pažymėtina, jog analizuojamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) TT buvo išnagrinėtas tik vienas ginčas (byla *LS Customs Services*) dėl prekių muitinės vertės nustatymo iš Rusijos Federacijos gabenamoms prekėms (jame buvo nagrinėjama situacija, kai prekės buvo gabenamos iš Kinijos Liaudies Respublikos į Rusijos Federaciją per Sąjungos teritoriją)¹⁹²⁷. Tačiau, tokie ginčai taip pat buvo nagrinėjami ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu (byla *Carboni e derivati*)¹⁹²⁸. Atkreiptinas dėmesys, jog šioje byloje suformuota ESTT praktika yra glaudžiai susijusi ir su naujausia praktika šios kategorijos bylose dėl iš kitų tiriamų trečiųjų valstybių (Kinijos) importuotų prekių muitinės vertės, pavyzdžiui, byloje *EURO 2004*¹⁹²⁹, ir *LS Customs Services*¹⁹³⁰. Pabrėžtina, kad jau byloje *Carboni e derivati*, taip pat buvo akcentuota importuotojo teisės būti išklaustyta garantijų užtikrinimo būtinybė, kai muitinės įstaigos priima sprendimą netaikyti sandorio vertės metodo prekių muitinei vertei apskaičiuoti ir nustato ją kitais, alternatyviais metodais¹⁹³¹. Ši konceptuali nuostata toliau buvo plėtojama ir naujausioje

¹⁹²⁴ Byla C-234/09, *Skattenministeriet v. DSV Road A/S*, 2010 E.C.R. I-07333.

¹⁹²⁵ Byla C-571/12, *Greencarrier Freight Services Latvia SIA v. Valsts ieņēmumu dienests*, 2014 EU:C:2014:102.

¹⁹²⁶ Tarp tokių bylų kaip pavyzdį galime paminėti bylą C-373/08, *Hoesch Metals and Alloys GmbH v Hauptzollamt Aachen*, *supra* note, 343, kurioje TT išaiškino prekių muitinės kilmės taisyklių taikymo ypatumus, nagrinėdamas teisinio reguliavimo režimą, taikomą Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos kilmės prekėms, žr. TT 2010 m. vasario 11 d. sprendimo 64-65 punktus.

¹⁹²⁷ Byla C-46/16, *Valsts ieņēmumu dienests v. „LS Customs Services“*, SIA, *supra* note, 1718, 17 punktas.

¹⁹²⁸ TT byla C-263/06, *Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA*, *supra* note, 311.

¹⁹²⁹ Byla C-291/15, *EURO 2004. Hungary Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága*, *supra* note, 720.

¹⁹³⁰ Byla C-46/16, *Valsts ieņēmumu dienests v. „LS Customs Services“*, SIA, *op. cit.*

¹⁹³¹ TT byla C-263/06, *Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA*, *op. cit.*, 64 punktas: „kai muitinės įstaigoms kyla pagrįstų abejonių dėl deklaruotos vertės teisingumo ir jeigu jų abejonės pasitvirtina iš atitinkamo asmens paprašius papildomos informacijos ir jam suteikus galimybę išdėstyti nuomonę apie priežastis, dėl kurių minėtos abejonės pagrįstos (išskirta autoriaus – *aut. past.*), bei neleidus įrodyti realiai

byloje C-46/16, *LS Customs Services*, kurioje buvo papildomai nurodyta, jog, nusprendus netaikyti sandorio vertės metodo, importuotojas turi teisę žinoti kokių pagrindu buvo pasirinktas konkretus kitas (alternatyvus) metodas, t. y. kodėl muitinės įstaigos „nusprendė netaikyti vieno ar kelių muitinės vertės nustatymo metodų“¹⁹³². Kitaip tariant, galima konstatuoti, jog būtent šiais TT suformuotais precedenais buvo bandoma aiškiau apibrėžti sandorio vertės metodo taikymo išimtis ES muitų teisėje. Kartu jie gali būti vertinami ir kaip siekis suteikti platesnes teises į gynybą garantijas (labiau atitinkančias ES Pagrindinių Teisių Chartijos 41 str. nuostatas dėl teisės į gerą administravimą¹⁹³³ ir saistančias ne tik pačią Sąjungą, bet ir valstybes nares¹⁹³⁴) tais atvejais, kai nacionalinėms muitinės įstaigoms iškyla būtinybė nukrypti nuo sandorio vertės metodo taikymo prezumpcijos¹⁹³⁵. Tačiau, autoriaus vertinimu, iš jų galima spręsti, jog būtent nurodyta teisinio reguliavimo sritis išlieka itin aktuali prekybos su trečiosiomis valstybėmis kontekste, ypač, atsižvelgiant į tai, jog šiuo metu vis plačiau diskutuojama apie būtinybę pasirinkti tinkamas kovos su importo mokesčių vengimu (pavyzdžiui, muitinės vertės mažinimu) priemones, kurios nepažeistų bendrųjų PPO susitarimuose įtvirtintų nuostatų dėl sandorio vertės metodo taikymo pirmenybės¹⁹³⁶.

TT nagrinėtų ginčų dėl prekių tarifinio klasifikavimo teisinė analizė. Analizuodami konkrečias bylas ir jose kylančias ES muitų teisės taikymo ir aiškinimo teisinės problemas, galima pastebėti, jog, visų pirma, bendrosios, fundamentalios (konstitucinės) ES teisės problemos atsiskleidė bylose dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių tarifinio klasifikavimo. Tarp šių bylų, visų pirma, atkreiptinas dėmesys į bylą C-558/11, *Kurcums Metal*¹⁹³⁷, kur panašiai kaip ir analogiškose analizuotose bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių tarifinio klasifikavimo (pavyzdžiui, byloje C-180/12, *Stoilov i Ko*¹⁹³⁸) buvo keliama klausimai dėl ES valstybių narių nacionalinių teismų ir TT bendradarbiavimo mechanizmo funkcionavimo ir jo efektyvumo¹⁹³⁹. Pavyzdžiui, šiuo klausimu byloje

---

sumokėtos arba mokėtinos kainos, [...] muitinę vertę jos gali apskaiciuoti remdamasi sutarta pirmesnio pardavimo, artimiausio tam, už kurį buvo pateikta muitinės deklaracija, atitinkamų prekių kaina, kurios teisingumu nėra jokios objektyvios priežasties abejoti“. Analogiška koncepcija buvo remiamasi ir byloje C-291/15, *EURO 2004 Hungary Kft. v Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága*, *supra* note, 720, žr. 35 punktą.

¹⁹³² Byla C-46/16, *Valsts ieņēmumu dienests v. „LS Customs Services“*, *SIA*, *supra* note, 1718; 44 punktas, taip pat žr. 45 ir 47 punktus.

¹⁹³³ „Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija“, *supra* note, 598.

¹⁹³⁴ Tokios nuomonės pastaruoju metu laikomasi ir teisės doktrinoje, žr. Irena Cuculoska, „The scope of application of the charter's right to good administration of the European Union“, *Journal of Liberty and International Affairs* 3, 3 (2018): 25.

¹⁹³⁵ Pavyzdžiui, kaip byloje C-46/16 priimtame sprendime nurodė Teisingumo Teismas (nors jis tiesiogiai ir nesirėmė ES Pagrindinių Teisių Chartijos nuostatomis), „naudodamasi savo procesine autonomija valstybės narės turi reglamentuoti muitinių pareigos motyvuoti nevykdymo pasekmes ir nustatyti, ar įmanoma ištaisyti tokį pažeidimą per teismo procesą, ir kiek“; byla C-46/16, *Valsts ieņēmumu dienests v. „LS Customs Services“*, *SIA*, op. cit., 47 punktas.

¹⁹³⁶ Identifikuota problematika ES lygmeniu ir nacionaliniu (Lietuvos Respublikos lygmeniu) plačiau analizuojama monografijos III.3 poskyriu.

¹⁹³⁷ Byla C-558/11, *SIA Kurcums Metal v. Valsts ieņēmumu dienests*, *supra* note, 1546.

¹⁹³⁸ Byla C-180/12, *Stoilov i Ko EOOD v. Nachalnik na Mitnitsa Stolichna*, *supra* note, 1509.

¹⁹³⁹ Michal Bobek, „The Court of Justice, the National Courts, and the Spirit of Cooperation: Between Dichtung und Wahrheit“, in *Research Handbook on EU Institutional Law*, Adam Lazowski and Stephen Blockmans (eds.), (Cheltenham: Edward Elgar, 2014), 354.

C-558/11, *Kurcums Metal*, kurioje į TT kreipėsi Latvijos Respublikos teismas (*Augstākās tiesas Senāts*), prašydama išaiškinti konkrečių KN nurodytų prekių kodų priskirtinumą ginčo prekėms (trosams ir sąvaržoms), TT nurodė, jog „kai Teisingumo Teismui pateikiamas prašymas priimti prejudicinį sprendimą dėl tarifinės klasifikacijos, jis turi išaiškinti nacionaliniam teismui kriterijus, kuriuos taikydamas šis teismas teisingai klasifikuotų nagrinėjamus gaminius pagal KN, o ne pats atlikti šį klasifikavimą“¹⁹⁴⁰. Kita vertus, autoriaus nuomone, šios deklaruotos principinės pozicijos¹⁹⁴¹ byloje priimtame sprendime nebuvo laikomasi visiškai nuosekliai, kadangi sprendimo rezoliucinėje dalyje Teismas vis tik išaiškino konkrečių aštuonių skaitmenų prekės tarifinio klasifikavimo subpozicijų (pavyzdžiui, 5607 49 11, 7317 00 90) apibūdinančių visą jų galutinį tarifinio klasifikavimo kodą pagal KN, turinį¹⁹⁴² ir neapsiribojo tik ginčo prekių klasifikavimo kriterijų apibūdinimu. Aptariamas TT praktikos pavyzdys iš esmės patvirtina tai, jog, neapsiribojant vien tik tiriamų trečiųjų valstybių kontekstu, bendradarbiavimo tarp ES valstybių narių nacionalinių teismų ir TT principas, šiuo metu įtvirtintas SESV 267 straipsnyje¹⁹⁴³, praktiniu požiūriu atskirose prekių tarifinio klasifikavimo bylose vis tik yra interpretuojamas specifiniu būdu. Šiuo atveju nacionaliniams teismams pateikiamos ne tik teisės aiškinimo gairės, kuriomis remdamasis nacionalinis teismas turėtų išspręsti bylą¹⁹⁴⁴, bet ir atliekamas teisės taikymas konkrečioms faktams, t. y. TT pasilieka sau bei pats realizuoja teisę galutinai išaiškinti ginčo prekių priskyrimo konkrečiam klasifikavimo kodui klausimą. Tokia TT pozicija teisės doktrinoje (pvz. prof. C. Barnard¹⁹⁴⁵, K. Limbach¹⁹⁴⁶ vertinimu) yra apibūdinama kaip pagrįsta pragmatizmu ir vienodo ES teisės aiškinimo svarba, kas buvo tradiciškai akcentuojama ir kitose TT nagrinėtose bylose¹⁹⁴⁷ bei teoriniu lygmeniu¹⁹⁴⁸. Vis tik, autoriaus vertinimu, kartu ji kelia ir probleminių klausimų ar konkrečių techninio pobūdžio klausimų dėl konkrečių prekių klasifikavimo kodų priskyrimo nagrinėjimas yra suderinamas su bendrąja TT misija, priskirta jam SESV nuostatomis. Pastebėtina, jog tinkamo tikslaus pilno prekės tarifinio klasifikavimo kodo priskyrimas gali reikalauti specialių fizikinių, cheminių bei

¹⁹⁴⁰ Byla C-558/11, *SIA Kurcums Metal v Valsts ieņēmumu dienests*, op. cit., 28 punktas.

¹⁹⁴¹ Akcentuotina, kad ji buvo deklaruojama tiek TT nagrinėtose bylose dėl prekių tarifinio klasifikavimo, *inter alia*, pavyzdžiui, jau analizuotose bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių, žr. monografijos III.2.1 poskyrį, tiek ir kitose bylose, pavyzdžiui, C-12/10, *Lecson Elektromobile GmbH v. Hauptzollamt Dortmund*, 2010 E.C.R. I-14173, 15 punktas.

¹⁹⁴² Byla C-558/11, *SIA Kurcums Metal v. Valsts ieņēmumu dienests*, op. cit., žr. rezoliucinės dalies 1 ir 4 punktus.

¹⁹⁴³ „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

¹⁹⁴⁴ Tokios nuostatos istoriniu požiūriu tradiciškai buvo laikomasi TT praktikoje, žr. pvz. sujungtas bylas 28-30/62, *Da Costa en Schaake v. Nederlandse Belastingadministratie*, 1963 E.C.R. I-00031, 31, 38 punktai

¹⁹⁴⁵ Catherine Barnard, *supra* note, 227: 267.

¹⁹⁴⁶ Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 30.

¹⁹⁴⁷ Pažymėtina, kad nagrinėjant jau ankstyvąją TT praktikos raidos etapą, galima pastebėti, jog TT nuosekliai laikėsi nuostatos, kad ES teisės aktai gali atlikti savo funkcijas tik tokiu atveju, jei jų pagrindu įtvirtintos nuostatos būtų vienodai taikomos visose ES valstybėse narėse, žr. pvz. bylą 74/69, *Hauptzollamt Bremen-Freihafen v. Waren-Import-Gesellschaft Krohn & Co*, 1970 E.C.R. 451, 8 punktas; vėliau šis principas ne kartą buvo nuosekliai pakartotas ir kitose bylose, pavyzdžiui, sujungtos bylos C-539/10 P ir C-550/10 P, *Al-Aqsa v. Taryba ir Pays-Bas / Al-Aqsa*, 2012 E.U.C.2012:711, 86 punktas.

¹⁹⁴⁸ Herwig C. H. Hoffmann, Gerard C. Rowe and Alexander H. Türk, *Administrative Law and Policy of the European Union* (Oxford: Oxford University Press, 2011), 144, 162.

kitų laboratorinių tyrimų ar fizinių prekių savybių ekspertinio įvertinimo, kas, akivaizdu, gali būti užtikrinta tik atliekant reikiamus specializuotose nacionalinėse institucijose, pavyzdžiui, muitinės laboratorijose¹⁹⁴⁹ ir savo ruožtu daugeliu atveju negali būti atlikta paties TT nagrinėjant atitinkamą bylą dėl KN aiškinimo. Tačiau, kaip galima spręsti ir iš TT praktikos tiriamoms bylų kategorijoms priskirtinose bylose, šiuo metu ir paties TT pozicija šiuo klausimu išliko nenuosekli. Pavyzdžiui, nors, kaip ir analizuojamoje byloje C-558/11, *Kurcums Metal*, TT daugelyje priimtų sprendimų akcentavo būtinybę, kiek galima labiau atsiriboti nuo prekių tarifinio klasifikavimo atlikimo ir vykdyti tik teisės aiškinimo funkciją, tik mažesnėje dalyje iš šių bylų (trijose bylose iš septynių, kuriose buvo nagrinėjami ginčai dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos ir Indijos Respublikos importuotų prekių tarifinio klasifikavimo¹⁹⁵⁰) buvo teikiami bendro pobūdžio išaiškinimai (išdėstomos teisės aiškinimo gairės) dėl KN nuostatų, o visose kitose bylose pasisakyta konkretaus pilno tarifinio klasifikavimo kodo priskyrimo.

Autoriaus nuomone, šiuo atveju egzistuojanti teisinės praktikos nevienodumo ir techninio pobūdžio ginčų dėl muitų apskaičiavimo perkėlimo į TT lygmenį problema negali būti išspręsta vien tik teisiškai apribojant nacionalinių teismų galimybę kreiptis į TT dėl KN aiškinimo – tokia pozicija būtų nepagrįsta ir sukeltų daug teisinių diskusijų¹⁹⁵¹. Kita vertus, ši problematika galėtų būti sprendžiama paties TT savo praktikoje išskiriant konkretesnius kriterijus kuomet privaloma teikti išaiškinimą dėl konkretaus KN kodo priskyrimo, o kuomet turėtų būti teikiami tik bendro pobūdžio paaiškinimai, pavyzdžiui, dėl prekės priskyrimo atitinkamam ES KN skirsniiui, pozicijai ar subpozicijai, o konkretaus kodo nustatymas paliekamas nacionalinio teismo (ir kitų mokesčių ginčus nagrinėjančių bei mokesčius administruojančių nacionalinių institucijų) kompetencijai. Be to, kaip konkretesnė alternatyva šioms priemonėms, galėtų būti svarstomas klausimas dėl galiojančio teisinio reguliavimo tikslinimo, pavyzdžiui, ES Kombinuotoje nomenklatūroje imperatyviai nustatant, jog už tinkamą aštuonių skaitmenų prekių tarifinio klasifikavimo kodo priskyrimą yra atsakingos būtent ES valstybių narių kompetetingos institucijos¹⁹⁵².

Kitas aptariamoje byloje C-558/11, *SIA Kurcums Metal*¹⁹⁵³, kilęs klausimas yra susijęs su lingvistinių ES teisės aktų, t. y. 2001 m. rugpjūčio 2 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1601/2001, nustatančio galutinius antidempingo multus *inter alia* Rusijos kilmės tam

¹⁹⁴⁹ Jūratė Gurevičienė, „Tarifinio prekių klasifikavimo sistema“, *supra* note, 1513: 40, 43.

¹⁹⁵⁰ Bylose C-635/13, *ALKA*; C-2/13, *Humeau Beaupréau*; C-450/12, *HARK*.

¹⁹⁵¹ Pastebėtina, jog tiek teisės doktrinoje, tiek ir TT praktikoje tradiciškai laikomasi nuostatos, jog nacionalinių valstybių narių teisė (ir pareiga) kreiptis į TT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo negali būti siaurinama ar ribojama, išskyrus konkrečias (griežtas) išimtis, tokias kaip *acte claire* išimtis (kai taikytina ES teisės nuostata yra tokia akivaizdi, kad dėl jos turinio negali kilti jokių pagrįstų abejonių), žr. pvz. TT bylą C-495/03, *supra* note, 546, 33 punktas; Generalinio advokato Tizzano išvadą byloje C-99/00, *Criminal proceedings v Kenny Roland Lyckeskog*, 2002 E.C.R I-4839, 65 punktas; taip pat žr. Paul Craig, *The Classics of EU Law Revisited: CILFIT and Foto-Frost. The Past and Future of EU Law: the Classics of EU Law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty* (Oxford: Hart Publishing, 2010), 188; Edita Turičnik, „Preliminary Reference Procedure – the Right, the Duty and Exceptions“, *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations* 1, 1 (2014): 3-4.

¹⁹⁵² Žr. monografijos dalį „Išvados ir pasiūlymai“.

¹⁹⁵³ Byla C-558/11, *SIA Kurcums Metal v. Valsts ieņēmumu dienests*, *supra* note, 1546.

tikrų geležinių ir plieninių lynų bei kabelių importui¹⁹⁵⁴, skirtumų aiškinimu¹⁹⁵⁵. Šioje byloje vienas iš esminių pareiškėjo SIA Kurcums Metal, kuris importavo ginčo prekes (plieninius trosus (lynus)) iš Rusijos Federacijos į Latvijos Respubliką, argumentų buvo tas, kad aprašant ginčo prekę Reglamento Nr. 1601/2001 versijoje latvių kalba antidempingo muitų taikymas gaminiui, patenkančiam į KN 7312 10 98 subpoziciją, nebuvo numatytas¹⁹⁵⁶. Kita vertus, šio teisės akto redakcijose kitomis kalbomis ginčo gaminys (atsižvelgiant į jo tarifinio klasifikavimo kodą) buvo priskirtas prie produktų, kuriems taikytini antidempingo muitai¹⁹⁵⁷. Analizuojant ESTT sprendimą šioje byloje galima pastebėti, jog ši lingvistinė prieštaraivą ESTT įveikė (pašalino) aiškindamas ES teisę (Reglamentą (EB) Nr. 1601/2001) teleologiniu/tiksliniu metodu, t.y. nurodydamas, jog „nagrinėjama nuostata turi būti aiškinama atsižvelgiant į teisės nuostatų, kurių dalis ji yra, bendrą struktūrą ir tikslą“, todėl atsižvelgiant į Reglamento Nr. 1601/2001 1 straipsnio bendrą struktūrą, vien dėl nuorodos į ginčo prekės kodą (subpoziciją) toje nuostatoje latvių kalba praleidimo, šios nuostatos negalima aiškinti kaip netaikytinos ginčo prekių (trosų), importui į Latviją iš Rusijos¹⁹⁵⁸. Kita vertus, itin svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog TT ši teisės aiškinimo metodą pritaikė tik konstatavęs nagrinėjamos ES teisės nuostatos „įvairių kalbinių versijų neatitikimų“ (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“ egzistavimo faktą¹⁹⁵⁹. Tokiu būdu, autoriaus nuomone, galima konstatuoti, jog, TT vertinimu, teleologinis ES teisės normos aiškinimas (pagal struktūrą ir tikslą) vis tik yra galimas tik atlikus pažodinę (lingvistinę) taikomos teisės normos analizę ir palyginus skirtingas jos kalbines versijas – iš esmės tokios pačios bendrosios pozicijos laikytasi ir kitose analizuojamose bylose, patenkančiose į tyrimo imtį, pavyzdžiui, byloje C-74/13, GSV, kurioje pasisakyta dėl kitų ES muitų teisės aktų (Kombinuotosios nomenklatūros) aiškinimo¹⁹⁶⁰. Autoriaus vertinimu, šie TT išaiškinimai bent jau ES muitų teisės srityje yra neabejotinai svarbūs tuo aspektu, kad jie konkretizuoja lingvistinio ES muitų teisės aktų aiškinimo procesą. Polemizuojant su teisės doktrinoje¹⁹⁶¹ ir praktikoje¹⁹⁶² išsakytomis nuomonėmis, kuriomis remiantis teigiama, jog

¹⁹⁵⁴ 2001 m. rugpjūčio 2 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1601/2001, nustatantis galutinius antidempingo muitus Čekijos, Rusijos, Tailando ir Turkijos kilmės tam tikrų geležinių ir plieninių lynų bei kabelių importui ir galutinai surenkančio nustatytus laikinus antidempingo muitus, *Official Journal L* 211 (2001).

¹⁹⁵⁵ Panašios problemos kilo ir ginčiuose dėl iš kitų analizuojamų valstybių (pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikos) importuotų prekių (byla C-74/13, GSV, aptarta monografijos III.2.1 poskyryje), tačiau juose buvo nagrinėjamas klausimas dėl ES Kombinuotosios nomenklatūros lingvistinių skirtumų aiškinimo, o analizuojamoje byloje C-558/11, *SIA Kurcums Metal*, buvo keliamas klausimas dėl kitų ES muitų teisės aktų (pavyzdžiui, antidempingo muitus nustatančių reglamentų) lingvistinių skirtumų aiškinimo, nors bendrasis šio ginčo objektas buvo susijęs ir su klausimu dėl teisingo ginčo prekės tarifinio klasifikavimo kodo priskyrimo.

¹⁹⁵⁶ Byla C-558/11, *SIA Kurcums Metal v. Valsts ieņēmumu dienests*, op. cit., 12, 46 punktai.

¹⁹⁵⁷ *Ibid.*, 47 punktas.

¹⁹⁵⁸ Byla C-558/11, *SIA Kurcums Metal v. Valsts ieņēmumu dienests*, *supra* note, 1546; 48, 50 punktai.

¹⁹⁵⁹ „esant įvairių kalbinių versijų neatitikimų, nagrinėjama nuostata turi būti aiškinama atsižvelgiant į teisės nuostatų, kurių dalis ji yra, bendrą struktūrą ir tikslą“, *Ibid.*, 48 punktas.

¹⁹⁶⁰ Žr. monografijos III.3.1 poskyrį.

¹⁹⁶¹ Generalinės advokatės Ch. Stix – Hackl išvada byloje C-495/03, *Intermodal Transports BV v. Staatssecretaris van Financiën*, 2005 E.C.R. I-8151; 97, 99 punktai.

¹⁹⁶² Morten P. Broberg, „*Acte clair* Revisited: Adapting the *acte clair* criteria to the demands of the times“, *Common Market Law Review* 45, 2008: 1384; Morten P. Broberg and Niels Fenger, *Preliminary References to the European Court of Justice. Second edition* (New York: Oxford University Press, 2014), 211–212.

pažodinis ES teisės aktų nuostatų aiškinimas lyginant jų kalbines versijas skirtingomis oficialiomis Sąjungos kalbomis yra ne(be)tikslingas ar turėtų būti taikomas ribotai, teikiant pirmenybę teleologiniam/tiksliniam (kontekstiniam) aiškinimui, galima pažymėti, jog TT praktikoje (bent jau muitų teisės srityje) toks požiūris kol kas nėra dominuojantis. Kita vertus, didesnį teisinį apibrėžtumą šioje srityje ateityje galėtų sąlygoti ir ES teisės aktų pokyčiai, tiksliau apibrėžiant lingvistinio teisės aiškinimo proceso eigą ir privalomas stadijas¹⁹⁶³, kadangi jų eiliškumo turėtų laikytis ir ES muitų teisės aktus (KN nuostatas) taikantys nacionaliniai teismai¹⁹⁶⁴.

Kita vertus, tarp Rusijos Federacijos kilmės bylų, nagrinėtų TT, į atskirą grupę galima išskirti **ginčų dėl muitinės procedūrų taisyklių taikymo kategoriją** (bylos C-234/09, *DSV Road*¹⁹⁶⁵; C-571/12, *Greencarrier Freight Services Latvia*¹⁹⁶⁶). Tokių ginčų sąlyginai dažnesnis paplitimas būtent teisinėse situacijose susijusiose su prekyba būtent su Rusijos Federacija gali būti paaiškinamas tuo, jog skirtingai nei kitos tiriamos trečiosios valstybės, ES turi išorinę sieną su Rusijos Federacija ir per ją transportuojamoms (importuojamoms, eksportuojamoms ar tranzitu gabenamoms) prekėms privalo būti įformintos atitinkamos muitinės procedūros bei atlikti privalomi muitinės kontrolės veiksmai¹⁹⁶⁷. Dėl šios priežasties tokio pobūdžio klausimai ne tik analizuojamu laikotarpiu, bet ir ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu, nuo 2000 m. sausio 1 d., kuomet dar byloje C-222/01, *British American Tobacco*¹⁹⁶⁸, TT suformulavo keletą prekių judėjimo per ES išorinę sieną reglamentavimo principų, kurie aktualūs ir šiandieniniame kontekste, pavyzdžiui, jog ES teisės nuostatos dėl laisvo prekių judėjimo taip pat taikomos ir trečiųjų valstybių kilmės prekėms, kurios yra išleistos į laisvą apyvartą ES valstybėse narėse¹⁹⁶⁹. Teisės doktrinoje atkreipiamas dėmesys, jog ši byloje C-222/01 TT pradėta formuoti praktika parodo, kad ES taikomos muitų teisės harmonizavimo priemonės gali būti susijusios ne tik su prekių importo iš trečiųjų valstybių reglamentavimu, bet ir su prekių eksporto į šias valstybes reguliavimu¹⁹⁷⁰. Kita vertus, remiantis šiais bendrais principais, numatančiais pagrindą taikyti bendrą teisinio reglamentavimo sistemą ne tik prekių importo, bet ir eksporto ar tranzito procedūroms, analizuojamu laikotarpiu bylose buvo keliami sudėtingesni klausimai, dalis jų susiję ir su jau aptartais klausimais, kurie buvo nagrinėjami bylose dėl, pavyzdžiui, iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo.

Visų pirma, kaip ir analizuotose bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų

¹⁹⁶³ Pasiūlymai dėl šių teisės aktų, visų pirma, ES Kombinuotosios nomenklatūros, tobulinimo buvo pateikti monografijos III.2.1 poskyriuje.

¹⁹⁶⁴ Žr. šiuo klausimu Stephen Vousden, *supra* note, 1566: 292.

¹⁹⁶⁵ Byla C-234/09, *Skatteministeriet v. DSV Road A/S*, *supra* note, 1924.

¹⁹⁶⁶ Byla C-571/12, *Greencarrier Freight Services Latvia SLA v. Valsts ieņēmumu dienests*, *supra* note, 1925.

¹⁹⁶⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24 (žr. 158, 201, 210 straipsnius).

¹⁹⁶⁸ C-222/01, *British American Tobacco v Hauptzollamt Krefeld*, *supra* note, 1601. Pabrėžtina, jog šioje byloje buvo nagrinėjama prekių eksporto bei su tuo susijusio transportavimo išoriniu tranzitu iš ES valstybės (Olandijos) per kitas trečiąsias valstybes (Lenkijos Respubliką) į Rusijos Federaciją teisinė situacija.

¹⁹⁶⁹ *Ibid.*, 49 punktas.

¹⁹⁷⁰ Piet Jan Slot and Mielle Bulterman, „Harmonization of Legislation on Migrating EU Citizens and Third Country Nationals: Towards a Uniform Evaluation Framework“, *Fordham International Law Journal* 29, 4 (2006): 751.

prekių apmokestinimo, šios kategorijos TT bylose dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių (bylose dėl muitinės procedūrų) buvo keliama klausimai kaip turi būti aiškinami skolininko muitinei sąvoka, kas dar kartą patvirtina esminę nagrinėjamo teisinio instituto reikšmę tiriamų teisinių santykių reglamentavime ir būtinybę užtikrinti, kad jo normos tinkamai užtikrinti muitų teisės subjektų teises ir teisėtus interesus. Akcentuotina, jog byloje C-234/09, *DSV*, pagal Danijos teismo prašymą priimti prejudicinį sprendimą buvo nagrinėjama situacija, kuomet įgaliotasis siuntėjas (transporto ir logistikos įmonė gabenanti prekes gabenanti prekes tranzitu į Rusijos Federaciją) per klaidą pradėjo dvi išorinio tranzito procedūras dėl vienos ir tos pačios prekės bei, pažeisdamas muitų teisės aktais nustatytas pareigas, nepateikė prekės, kuriai buvo pradėta papildoma tranzito procedūra, paskirties muitinės administracijai (įstaigai)¹⁹⁷¹. TT buvo klausama ar tokia situacija lemia skolos muitinei atsiradimą pagal Bendrijos muitinės kodekso 204 straipsnio 1 dalies a punkto nuostatas¹⁹⁷² (atitinkančias šiuo metu galiojančio SMK 79 straipsnį ir 124 straipsnio 1 dalies „h“ punkto pirmąją įtrauką¹⁹⁷³) už perteklinę tranzito procedūrą, pradėtą dėl neegzistuojančios prekės. Pažymėtina, kad principinė TT pozicija šiuo klausimu buvo ta, jog tokioje teisinėje situacijoje skola muitinei negali atsirasti. Šią bylą aptariančiuose teisės doktrinos šaltiniuose akcentuojami du pagrindiniai aspektai, kuriais TT grindė savo poziciją dėl skolos muitinei neatsiradimo, tai, visų pirma, situacijos egzistavimu, kuomet muitinės procedūros buvo pradėtos dėl jų vykdytojo (nagrinėjamu atveju – įgaliotojo siuntėjo) klaidos ir, antra, aplinkybe, jog prekės, kurioms turėtų būti taikoma muitinės procedūra, realiai neegzistavo¹⁹⁷⁴.

Autoriaus vertinimu, atsižvelgiant į šią TT formuojamą praktiką, kyla klausimas, kaip ją reikėtų aiškinti ir vertinti kitų analizuotų TT bylų dėl muitinės skolininko statuso kontekste ir kokią reikšmę jos išaiškinimai galėtų turėti taikant naujajame SMK įtvirtintas tuos pačius teisinius santykius reglamentuojančias normas? Visų pirma, reikėtų pažymėti, jog ji modifikuoja ir papildo ankstesnę TT praktiką (bylos C-547/15, *Interservice*; C-454/10, *Jestel*, ir C-371/09, *Isaac International*), kurioje buvo aiškinamos Bendrijos muitinės kodekse numatytos sąlygos, dėl kurių atsiranda skola muitinei pažeidus atitinkamas muitinės procedūrų taisykles (Bendrijos muitinės kodekso 203 straipsnis, reglamentavęs skolos muitinei atsiradimą neteisėtai paimant iš muitinės priežiūros importo muitais apmokestinamas prekes¹⁹⁷⁵, ir Bendrijos muitinės kodekso 204 straipsnis, reglamentavęs skolos muitinei atsiradimą, neįvykdžius kitų prievolių ar nesilaikant reikalavimų, susijusių su muitinės procedūrų taikymu¹⁹⁷⁶). Ankstesnėje TT praktikoje, buvo akcentuojama, jog šių

¹⁹⁷¹ Byla C-234/09, *Skatteministeriet v. DSV Road A/S*, *supra* note, 1924, 20-24 punktai.

¹⁹⁷² Bendrijos muitinės kodekso 204 straipsnio 1 dalies „a“ punktas numatė, jog „importo skola muitinei atsiranda [...] neįvykdžius bent vienos iš prievolių, susijusių su importo muitais apmokestinamoms prekėms įformintos muitinės procedūros taikymu, [...] išskyrus, kai nustatyta, kad minėti pažeidimai neturi esminės įtakos tinkamam atitinkamos muitinės procedūros taikymui“, žr. „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentą Nr. 2913/92/EEB, nustatantį Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

¹⁹⁷³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁹⁷⁴ „Mistake did not generate customs debt“, *EU Focus* 274 (2010): 16.

¹⁹⁷⁵ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, op. cit.

¹⁹⁷⁶ *Ibid.*

straipsnių, atitinkančių šiuo metu galiojančio SMK 79, 124 ir 126 straipsnius¹⁹⁷⁷) tikslai yra susiję su būtinybe užkirsti kelią rizikai, kad, neatlikus muitinės formalumų ir muitinės priežiūros procedūrų, į ES muitų teritoriją pateks ne Sąjungos (Bendrijos) kilmės prekės, kurios toliau dalyvaus ekonominėje apyvartoje valstybių narių rinkose¹⁹⁷⁸. Todėl muitinės procedūrų formalumų nesilaikymas (atsižvelgiant į tas konkrečias teisinės sąlygas, kurios susijusios su skirtingomis muitinės procedūromis), paprastai leidžia preziumuoti ir skolos muitinei atsiradimą¹⁹⁷⁹. Kita vertus, teisinėje praktikoje¹⁹⁸⁰ vis tik buvo atkreipiamas dėmesys, kad visos šios situacijos neturėtų būti vertinamos vienodai, kadangi, pavyzdžiui, reikėtų diferencijuoti atvejus, kai (i) prekės neteisėtai paimamos iš muitinės priežiūros ir (ii) kai pažeidžiamos kitos muitinės procedūras reglamentuojančios normos, nes pastaruoju atveju, būtina įvertinti pažeidimo pobūdį, prigimtį, jo reikšmę atitinkamos muitinės procedūros taikymui (žr. Bendrijos muitinės kodekso 204 str. 1 d.¹⁹⁸¹, atitinkančią SMK 79 str. 1 d.¹⁹⁸²).

Šio lankstaus teisinio požiūrio pagrįstumą patvirtina ir TT praktika suformuota analizuojamoje C-234/09, *DSV*, kurioje aiškiai buvo konstatuota, jog muitinės procedūrų vykdytojų padarytos klaidos nesąlygoja skolos muitinei atsiradimo¹⁹⁸³. Šiuo aspektu TT praktikos kryptis pradėta formuoti byloje C-234/09, *DSV*, gali būti siejama su kitomis, jau aptartomis bylomis C-547/15, *Interservice*; C-454/10, *Jestel*, ir C-371/09, *Isaac International*, kadangi tiek jose, tiek byloje C-234/09, *DSV*, buvo akcentuojama būtinybė pripažįstant asmenį skolininku muitinei vertinti ir aplinkybę ar jis veikė sąžiningai, nepiktinaudžiavo teise ir nesiekė išvengti importo mokesčių ar jų dalies mokėjimo. Esant skolininko sąžiningumui, skola muitinei visais atvejais savaime neturėtų būti įregistruojama. Galima pastebėti, jog tokia teisine logika vadovaujamasi ir naujajame SMK, kuriame (žr. 124 str. 1 d. „h“ punkto „i“ papunktis) kur kas aiškiau apibrėžiamas minėtos koncepcijos taikymas, nurodant, kad skola muitinei išnyksta, jei „reikalavimų nesilaikymas, dėl kurio atsirado skola muitinei, neturėjo didelės įtakos teisingam atitinkamos muitinės procedūros taikymui *ir jo nėra pagrindo laikyti bandymu apgauti* (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“¹⁹⁸⁴. Kita vertus, kaip jau autoriaus buvo minėta, tam tikru SMK trūkumu ar neapibrėžtumu galima laikyti tai, jog nei SMK 79 straipsnyje nei, pavyzdžiui, jo 124 straipsnyje, reglamentuojančiuose skolos muitinei atsiradimą ir jos išnykimą nėra apibrėžta, kas gali būti laikoma aukščiau išskirta kumuliatyvia sąlyga skolos išnykimui, t. y. kas pripažįstama bandymu

¹⁹⁷⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁹⁷⁸ Byla C-28/11, *Eurogate Distribution GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt*, 2012 EU:C:2012:131, 28 punktas.

¹⁹⁷⁹ Byla C-273/12, *Directeur général des douanes et droits indirects ir Chef de l'agence de poursuites de la Direction nationale du renseignement et des enquêtes douanières v. Harry Winston SARL*, 2013 EU:C:2013:466, 27 punktas.

¹⁹⁸⁰ „Unlawful removal and failure to comply with obligations“, *Deloitte Customs & Global Trade Newsletter* 1, 1 (2013): 2-3.

¹⁹⁸¹ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

¹⁹⁸² „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

¹⁹⁸³ Byla C-234/09, *Skatteministeriet v. DSV Road A/S*, *supra* note, 1924; 36 punktas.

¹⁹⁸⁴ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *op. cit.*

apgauti, arba kada ši sąlyga netaikoma, t. y. kokių veiksmų atlikimas preziūmuoja, jog apgaulės nėra¹⁹⁸⁵. Kaip jau buvo minėta, tai gali sąlygoti plečiamąjį šios nuostatos aiškinimą įvairių asmenų atžvilgiu ar net jos neefektyvumą. Papildomai akcentuotina, jog tam tikros šiai situacijai vertinti aktualios nuostatos dabar yra įtvirtintos taip pat ir SMK 124 straipsnio 7 dalyje, kuri teigia, kad „jeigu skola muitinei yra atsiradusi pagal 79 straipsnį, ji išnyksta asmeniui, kurio veiksmuose nepastebėta jokių bandymo apgauti požymių ir kuris padėjo kovoti su sukčiavimu“¹⁹⁸⁶. Atsižvelgiant į TT formuojamą praktiką tiek aptariamoje byloje C-234/09, *DSV*, tiek ir, pirmiausia, byloje C-454/10, *Oliver Jestel*¹⁹⁸⁷, akivaizdu, kad ir ši nuostata turėtų būti papildyta nurodant, jog „skola muitinei [...] išnyksta asmeniui, kurio veiksmuose nepastebėta jokių bandymo apgauti požymių ir kuris padėjo kovoti su sukčiavimu arba kuris ėmėsi visų priemonių, kurių buvo galima pagrįstai iš jo tikėtis, kad muitų teisės aktais nustatytos pareigos būtų įvykdytos ir būtų surenkama visa importo mokesčių suma ar jos dalis“. Toks tikslesnis reglamentavimas užtikrintų tai, kad sąžiningos klaidos, padarytos vykdant muitinės procedūras, savaime (*per se*) nesuponuoja muitinės skolos įregistravimo ir labiau atitiktų TT poziciją, kurios jis laikėsi ne tik nurodytose bylose, bet ir kitose minėtose ankstesnio lyginamojo laikotarpio bylose, susijusiose su muitinės procedūrų įforminimu prekybos su Rusijos Federacija kontekste (byla C-222/01, *British American Tobacco*¹⁹⁸⁸). Be to, jis papildytų šiuo metu SMK įgyvendinimo reglamentuose numatytas taisykles (žr. pvz. Reglamento (ES) Nr. 2015/2446 103 straipsnio 1 dalies „e“ punktą), pagal kurias, pavyzdžiui, pripažįstama, kad bet kuriuo atveju didelės įtakos teisingam muitinės procedūros taikymui neturi situacija, kai atitinkamas asmuo informuoja kompetentingą muitinę apie galimą reikalavimų nesilaikymą prieš tai, kai jam pranešama apie skolą muitinei arba kai muitinė tą asmenį informuoja apie numatomą tikrinimą¹⁹⁸⁹.

Akcentuotina, jog ši pripažinimo skolininku muitinei problematika buvo plėtojama ir

¹⁹⁸⁵ Atkreiptinas dėmesys, jog ji nėra apibrėžta ir Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklės nustatančiuose reglamentuose, kuriuose detalizuojamas SMK 124 straipsnis, žr. pvz. „Reglamento 2015/2446 103 straipsnį; Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2015/2446, 2015 m. liepos 28 d., kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildomas išsamiomis taisyklėmis, kuriomis patikslinamos kai kurios Sąjungos muitinės kodekso nuostatos“, *supra* note, 651.

¹⁹⁸⁶ Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, *supra* note, 24.

¹⁹⁸⁷ Šioje byloje buvo suformuluota nuostata, jog vertinant ar asmuo gali būti laikomas skolininku muitinei, būtina atsižvelgti į tai ar jis „ėmėsi visų veiksmų, kurių buvo galima pagrįstai iš jo tikėtis, kad [...] prekės nebūtų įvežtos neteisėtai“ žr. bylą C-454/10, *Oliver Jestel* v. *Hauptzollamt Aachen*, *supra* note, 1573, 24 punktas.

¹⁹⁸⁸ Byla C-222/01, *British American Tobacco* v. *Hauptzollamt Krefeld*, *supra* note, 1601, 71, 73 punktai. Akcentuotina, jog šioje byloje (visų pirma, byloje priimto sprendimo 71 punkte) TT taip pat rėmėsi nuostata, jog asmens prievolių muitinei turinys priklauso nuo to, ar vykdydamas atitinkamas muitinės procedūras, jis veikė apgaule (angl. „*deception*“), o nustatant šią aplinkybę būtina vertinti „asmens profesinę patirtį“, „rūpestingumo laipsnį“ (angl. „*the degree of care*“) transportuojant maitais apmokestinamas prekes ir, galiausiai, jo „parodytą atidumą, kai buvo nustatyti bet kokie pažeidimai“ (angl. „*the diligence it showed when any irregularities were found*“). Autoriaus vertinimu, atsižvelgiant į šią TT poziciją, galima daryti išvadą, jog nustatant ar asmuo veikė apgaule būtina vertinti ir tai, ar muitinės skolininkas, net ir po pažeidimų nustatymo, pats ėmėsi priemonių, kurios užtikrintų jo pareigų muitinei įvykdymą ir importo mokesčių sumokėjimą.

¹⁹⁸⁹ „Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2015/2446, 2015 m. liepos 28 d., kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildomas išsamiomis taisyklėmis, kuriomis patikslinamos kai kurios Sąjungos muitinės kodekso nuostatos“, *supra* note, 651.

su Lietuvos Respublika tiesiogiai susijusioje byloje C-3/13, *Baltic Agro*,¹⁹⁹⁰ (pareiškėju šioje byloje buvo Lietuvoje įregistruota žemės ūkio verslu užsiimanti įmonė „Baltic Agro“, nors pati pagrindinė byla buvo nagrinėjama Estijos Respublikos teisme). Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas į ESTT kreipėsi iš esmės norėdamas sužinoti, ar Reglamento Nr. 661/2008 3 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad valstybėje narėje įsteigta bendrovė, kuri įsigijo Rusijos kilmės amonio nitrato pasinaudojusi kitos taip pat valstybėje narėje įsteigtos bendrovės tarpininkavimo paslaugomis, siekdama importuoti jį į Sąjungą, gali būti laikoma pirmąja nepriklausoma pirkėja Sąjungoje, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, galinčia pasinaudoti atleidimu nuo galutinio antidempingo muito, šiuo reglamentu nustatyto amonio nitratu¹⁹⁹¹. Tačiau nors formaliuoju aspektu šią bylą galima laikyti byla dėl prekybos apsaugos (antidempingo) muitų ir jų taikymo lengvatų, materialiuoju, t. y. turinio aspektu, ji laikytina byla dėl muitinės procedūrų ir, visų pirma, skolos muitinei įregistravimo¹⁹⁹².

Pastebėtina, jog šioje byloje, vertinant TT sprendimą vien tik lingvistiniu ar dogmatiniu požiūriu, teismas, aiškindamas skolininko sąvoką užėmė formaliai griežtesnę poziciją nei, pavyzdžiui, jau aptartose bylose C-234/09, *DSV*¹⁹⁹³ ir C-454/10, *Oliver Jestel*¹⁹⁹⁴. Tiek byloje C-234/09, *DSV*, tiek ir C-454/10, *Oliver Jestel*, TT iš esmės laikėsi nuomonės, jog klaida, padaryta įforminant muitinės procedūras, neturėtų būti laikoma pakankamu teisiniu pagrindu pripažinti asmenį skolininkui muitinei. Kita vertus, aptariamoje byloje C-3/13, *Baltic Agro*, TT išaiškino, kad neleidžiama gavus prašymą pripažinti negaliojančia klaidingą muitinės deklaraciją ir leisti pasinaudoti atleidimu nuo antidempingo muito gavėjui, kuris būtų galėjęs juo pasinaudoti, jei klaida nebūtų padaryta¹⁹⁹⁵. Tokį išaiškinimą TT pagrindė nuostata, jog deklarantui tenka pareiga muitinės deklaracijoje pateikti teisingą informaciją¹⁹⁹⁶, ir nuostata, kad sąlygos, kurios numato atleidimą nuo muito, aiškinamos siaurai¹⁹⁹⁷. Kita vertus, sisteminė šio TT sprendimo analizė patvirtina, kad šioje byloje TT jokių būdu nepaneigė jau aptartose bylose akcentuoto klaidos instituto taikymo galimybės įregistruojant muitinės skolą. Priešingai, iš TT sprendimo byloje C-3/13, *Baltic Agro*, matyti, kad teismas laikėsi nuomonės, jog panašiais atvejais būtina įvertinti ar analizuojama teisinė situacija iš tiesų gali būti laikoma „klaida“, kitaip tariant, ar pateikdamas tam tikrą neteisingą informaciją muitinei asmuo sąžiningai klydo, ar, priešingai, jis siekė išvengti mokesčio, sąmoningai teikė neteisingą informaciją bei nepasinaudojo jam prieinamomis galimybėmis ją patikrinti¹⁹⁹⁸. Pavyzdžiui,

¹⁹⁹⁰ Byla C-3/13, *Baltic Agro v. Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus*, 2014 EU:C:2014:2227.

¹⁹⁹¹ Byla C-3/13, *Baltic Agro v. Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus*, *supra* note, 1990, 23 punktas.

¹⁹⁹² TT *inter alia* buvo klausiama ar nuostatomis muitinei draudžiama atlikti antidempingo muito paskesnį įtraukimą į apskaitą, jei, kaip pagrindinės bylos aplinkybėmis, prašymai pripažinti muitinės deklaracijas negaliojančiomis pateikti motyvuojant tuo, kad klaidingai nurodytas gavėjas ir kad muitinė priėmė šias deklaracijas arba atliko patikrinimą jau po to, kai gavo minėtus prašymus; *Ibid.*, 33 punktas.

¹⁹⁹³ Byla C-234/09, *Skatteministeriet v. DSV Road A/S*, *supra* note, 1924.

¹⁹⁹⁴ Byla C-454/10, *Oliver Jestel v. Hauptzollamt Aachen*, *supra* note, 1573.

¹⁹⁹⁵ Byla C-3/13, *Baltic Agro v. Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus*, op. cit., 41 punktas.

¹⁹⁹⁶ C-138/10, DP grup EOOD v. Direktor na Agentsia „Mitnitsi“, 2011 E.C.R. I-08369, 39–41 punktai.

¹⁹⁹⁷ Byla C-48/98, *Firma Söhl & Söhlke v. Hauptzollamt Bremen*, 1999 E.C.R. I-07877.

¹⁹⁹⁸ Byla C-3/13, *Baltic Agro v. Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus*, op. cit., 25–31, 43–44 punktai.

kaip ir vienoje iš aptartų bylų C-371/09, *Isaac International*¹⁹⁹⁹, TT byloje C-3/13, *Baltic Agro*, pripažino, kad bendrovė teikdama netikslią informaciją sukludė Komisijai ir valstybių narių muitinėms veiksmingai stebėti, kaip bendrovės vykdo įsipareigojimus susijusius su atleidimo nuo antidempingo maito sąlygomis, kai atitinkamai muitinei pateikiamas prašymas išleisti prekes į laisvą apyvartą²⁰⁰⁰. Be to, akivaizdu, jog ESTT klaidomis, dėl kurių neatsiranda skola muitinei, laiko situacijas, kurioje nėra grėsmės, kad importuotos prekės pateks į ES vidaus rinką (laisvą apyvartą) ar net apskritai nėra pačių prekių (jos buvo deklaruotos per klaidą)²⁰⁰¹. Tokiu būdu, darytina išvada, jog byloje C-3/13, *Baltic Agro*, nagrinėta situacija bei suformuluotos TT išvados iš esmės patvirtina jau pateiktų pasiūlymų patikslinti atitinkamas SMK nuostatas būtinumą, tiksliau apibrėžiant skolos muitinei neatsiradimo sąlygas ir imperatyviai akcentuojant, kad jos nesiejamos būtent su atvejais kai skolininkas siekė išvengti importo mokesčių ir/ar nesiėmė visų įmanomų priemonių, kad šie mokesčiai būtų surenkami (pavyzdžiui, tinkamai patikrinamas muitinei teikiamas duomenis, informaciją, sudarydamas sąlygas atlikti kontrolės veiksmus ir pan.).

Be to, muitų teisės plėtrai svarbūs ir kiti šioje byloje pateikti išaiškinimai. Pavyzdžiui, sprendimo, priimto byloje C-3/13, *Baltic Agro*, 24 punkte TT nurodė, jog „atleidimas nuo antidempingo muitų suteikiamas tik tam tikromis sąlygomis, konkrečiai numatytais atvejais, taigi yra įprastos antidempingo muitų taikymo tvarkos išimtis. Todėl *nuostatos, kuriose numatytas šis atleidimas nuo maito, aiškintinos siaurai* (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“²⁰⁰². Tokia nuostata, juolab, kad ji, kaip galima pastebėti ir iš jau kitų analizuotų bylų²⁰⁰³, TT praktikoje šiuo metu yra dominuojanti ir ji, autoriaus vertinimu, iš esmės draudžia ES priimtus muitų teisės aktus taikantiems subjektams nepagrįstai išplėsti atleidimo nuo antidempingo muitų sąlygų ir situacijų bei įpareigoja juos, sprendžiant šiuos klausimus, taikomas teisės normas aiškinti *stricto sensu*, t.y. netaikyti jose nenustatytų atleidimo nuo muitų atvejų arba papildyti naujomis sąlygomis juose aiškiai nustatytus atvejus tam, kad palengvintų galimybę pasinaudoti atleidimu nuo muitų, taip pat skirtingai vertinti tos pačios rūšies prekių ir jas importuojančių asmenų apmokestinimą²⁰⁰⁴. Pažymėtina, jog vertinant, pavyzdžiui, nacionalinių teismų praktiką, besiformuojančią Lietuvos Respublikoje mokesčių ginčų su muitine dėl apskaičiuotų antidempingo muitų taikymo srityje, galima pastebėti, kad joje tiriamu laikotarpiu ginčiuose dėl iš analizuojamų valstybių grupės importuotų prekių buvo laikomasi kiek kitokio požiūrio. Pavyzdžiui, administracinėse bylose Nr. A-261-146/2014, Nr. A-261-144/2014, ir Nr. A-377-556/2016 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas

¹⁹⁹⁹ Byla C-371/09, *Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v. Isaac International Limited*, *supra* note, 1574.

²⁰⁰⁰ Byla C-3/13, *Baltic Agro v. Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus*, *supra* note, 1990, 31 punktas.

²⁰⁰¹ Žr. bylą C-234/09, *Skatteministeriet v. DSV Road A/S*, *supra* note, 1924; 31, 33 ir 34 punktai.

²⁰⁰² Byla C-3/13, *Baltic Agro v. Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus*, *op. cit.*, 24 punktas.

²⁰⁰³ Žr. pvz. bylą C-48/98, *Firma Söhl & Söhlke v. Hauptzollamt Bremen*, *supra* note, 1997, 52 punktas; bylą C-371/09, *Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v. Isaac International Limited*, *supra* note, 1574.

²⁰⁰⁴ Atkreiptinas dėmesys, jog tokius bendruosius siaurinio ES teisės normų aiškinimo principus ir jų taikymo ypatumus mokesčių teisės srityje TT yra akcentavęs ne viename savo sprendime, žr. pvz. bylą C-84/03, *Komisija v. Ispanijos Karalystė*, 2005 E.C.R. I-00139, 48 punktas; bylą C-141/00, *Ambulanter Pflegedienst Kügler GmbH v. Finanzamt für Körperschaften I in Berlin*, 2002 E.C.R. I-6833, 28, 30 punktai; bylą C-216/97, *Jennifer Gregg and Mervyn Gregg v. Commissioners of Customs and Excise*, 1999 E.C.R. I-4947, 12 punktas, 16, 20; taip pat žr. Generalinio Advokato Ruiz-Jarabo Colomer išvadą byloje C-382/02, *Cimber Air A/S v. Skatteministeriet*, 2004 EU:C:2004:186, 36-38 punktai.

panaikino pareiškėjams apskaičiuotus antidempingo muitus, susijusius su prekių importu iš Kinijos Liaudies Respublikos, dėl tos priežasties, kad muitinė, teismo vertinimu, neišnaudojo visų įrodinėjimo priemonių importuotų prekių kilmę nustatyti, nors jai ir tenka pareiga „įrodyti kilmės šalį, kuriai taikomas antidempingo mokestis“²⁰⁰⁵. Kita vertus, tenka pastebėti, jog tokia atleidimą nuo antidempingo muitų palengvinanti priemonė nėra ir nebuvo tiesiogiai numatyta nei ES antidempingo reglamentuose, nei SMK. Priešingai, kaip jau buvo autorius minėta, TT praktikoje ir ES priimtuose muitų teisės aktuose nuosekliai laikomasi nuostatos, jog prekių kilmę privalo įrodyti būtent importuotojas²⁰⁰⁶. Tai patvirtina ir kiti jau minėti išaiškinimai, pateikiami TT sprendime, priimtame analizuojamoje byloje C-3/13, *Baltic Agro*, pavyzdžiui, tai, jog būtent „deklarantui tenka pareiga muitinės deklaracijoje pateikti teisingą informaciją“²⁰⁰⁷, t. y. privalo būti taikomas deklaracijos neatšaukiamumo principas²⁰⁰⁸. Nagrinėjamos situacijos kontekste tai reikštų, jog būtent importuotojas, pateikęs muitinės deklaraciją ir joje nurodęs prekės kilmės šalį, turėtų prisiimti galimas neigiamas teisinės pasekmės, susijusias su muitinės deklaracijoje pateikta informaciją arba įrodyti jos teisingumą²⁰⁰⁹. Tokiu būdu galima konstatuoti, jog nacionalinių teismų praktikoje ne visuomet laikomasi reikalavimo užtikrinti siaurą atleidimo nuo muitų sąlygų aiškinimą, – tai akivaizdu ne tik sprendžiant ginčus dėl antidempingo muitų taikymo, bet ir kitus su muitų išimtimis susijusius ginčus, pavyzdžiui, dėl muitų ir kitų importo mokesčių lengvatų kuro produktams²⁰¹⁰. Tai patvirtina, jog ši tendencija Lietuvos teisinės sistemos kontekste gali būti laikoma sisteminio pobūdžio problema²⁰¹¹ ir jai spręsti būtini ir atitinkami teisės norminių aktų, visų pirma, Mokesčių administravimo įstatymo, pakeitimai²⁰¹².

Kitos su muitinės procedūrų dėl iš Rusijos importuotų prekių atlikimu susijusios teisinės problemos buvo nagrinėjamos ESTT byloje C-571/12, *Greencarrier Freight Services Latvia*²⁰¹³. Šioje byloje, kurioje į ESTT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo kreipėsi Latvijos teismas, buvo nagrinėjama teisinė situacija, kuomet įmonė Greencarrier Freight Services Latvia pakartotinai įvežė į Latvijos Respublikos teritoriją iš Rusijos biskvitus ir šokoladinius

²⁰⁰⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-146/2014“, *supra* note, 342, ir „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis A-261-144/2014“, *supra* note, 345; taip pat žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. rugsėjo 1 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-377-556/2016“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1330120>.

²⁰⁰⁶ Žr. šiuo klausimu monografijos II.1.6 ir III.2.1 poskyrius.

²⁰⁰⁷ Byla C-3/13, *Baltic Agro v. Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus*, *supra* note, 1990; 43 punktas.

²⁰⁰⁸ Žr. taip pat bylą C-138/10, DP grup EOOD v. Direktor na Agentsia „Mitnitsi“, *supra* note, 1996: 39-41 punktai.

²⁰⁰⁹ Tokia išvada darytina ir atsižvelgus į kitus analizuotus TT suformuotus precedentes tiriamuoju laikotarpiu, žr. pvz. byla C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 671; 33, 38-40, 42-43 punktai.

²⁰¹⁰ Žr. monografijos III skyrių ir jo III.3.2 poskyrį.

²⁰¹¹ Akcentuotina, jog panašias tendencijas pastebi ir kiti autoriai, pavyzdžiui, dr. A. Medelienė, kuri pastebi, jog taikant Mokesčių administravimo įstatymo nuostatas dėl neaiškumų ir prieštaravimų, kilusių dėl teisės aktų turinio (neiškiriant ir nuostatų dėl mokesčių lengvatų), aiškinimo, kai kuriuose mokestiniuose ginčiuose jos nepagrįstai aiškinamos plečiamai, žr. Aistė Medelienė, „Principai, kaip mokesčių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokestinius ginčus“, iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys* (red. G. Švedas) (Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012): 329.

²⁰¹² Pasiūlymai dėl jų nurodyti monografijos III skyriuje (III.3.2 ir III.3.4 poskyriuose).

²⁰¹³ Byla C-571/12, *Greencarrier Freight Services Latvia SIA prieš Valsts ieņēmumu dienests*, *supra* note, 1925.

batonėlius, kad juos išleistų į laisvą apyvartą Europos Sąjungoje. Šiuo atveju Latvijos valstybinis mokesčių administratorius, remdamasis vėlesnėse muitinės deklaracijose nurodytų prekių dalinio patikrinimo rezultatais, atliko anksčiau importuotų ir į laisvą apyvartą išleistų tapačių ginčo prekių dokumentinius patikrinimus (netirdamas pačių ginčo prekių savybių bei sudėties) ir konstatavo, kad į Sąjungą įvežtos ir išleistos į laisvą apyvartą skirtos prekės buvo deklaruotos neteisingu KN kodu²⁰¹⁴. Atitinkamai, byloje buvo keliamas klausimas ar egzistuoja muitinės teisė ekstrapoliuoti (perkelti) vienoje deklaracijoje nurodytų prekių dalinio patikrinimo rezultatus ankstesnėms to paties deklaranto pateiktose deklaracijose nurodytoms prekėms ir kokiomis sąlygomis ji gali būti realizuota? Autoriaus vertinimu, šis probleminis klausimas yra aktualus ir šiuo metu galiojančių SMK nuostatų taikymo ir aiškinimo kontekste, apibrėžiant ES valstybių narių įgalinimus nustatyti nacionalines taisykles dėl muitinės atliekamų patikrinimų procedūrų ir apibrėžti jų turinį, kadangi ES priimti muitų teisės aktai šio klausimo detaliam nereglamentuoja²⁰¹⁵, tradiciškai palikdama jį valstybių narių kompetencijai ir jų institucijų diskrecijai²⁰¹⁶.

Pastebėtina, jog TT atsakymas į šį klausimą iš esmės buvo teigiamas, t. y. remdamasis ginčo teisinių santykių atsiradimo metu galiojusio Bendrijos muitinės kodekso 78 straipsnio (atitinkančio šiuo metu galiojantį SMK 48 straipsnį) nuostatomis, jis pripažino, kad toks ekstrapoliavimas iš esmės yra įmanomas, jei laikomasi tam tikrų sąlygų, t. y. (i) anksčiau deklaruotos prekės buvo išleistos jų nepatikrinus (t.y. išleistos remiantis tik deklaracijose pateiktais duomenimis) ir šiuo metu jos neb gali būti patikrintos ir (ii) patikrintos prekės bei anksčiau deklaruotos prekės turi būti tapačios²⁰¹⁷. Kita vertus, šioje byloje TT taip pat pabrėžė vieną papildomą aspektą, t. y., tai, jog muitinei suteikiama teisė kvestionuoti ankstesnes jau priimtas deklaracijas atliekant prekybos dokumentų ir duomenų, susijusių su atitinkamų prekių importo arba eksporto operacijomis arba su paskesnėmis prekybos šiomis prekėmis operacijomis, patikrinimą, kurio objektu gali būti tik rašytiniai dokumentai, t. y. muitinė neprivalo fiziškai tikrinti prekių²⁰¹⁸. Akcentuotina, jog toks TT formuluojamas precedentas, leidžiantis muitinei atlikti *a posteriori* patikrinimus, t.y. jau deklaruotų prekių patikrinimus, kvestionuojant ankstesnes deklaracijas remiantis rašytiniais dokumentais bei neįpareigojant muitinės fiziškai tikrinti minėtų prekių, iš esmės atitinka ir jo formuojamą praktiką kitose bylose, pavyzdžiui, byloje C-320/11, *Digitalnet ir kt.*²⁰¹⁹, taip pat byloje

²⁰¹⁴ Byla C-571/12, *Greencarrier Freight Services Latvia SIA* prieš Valsts ieņēmumu dienests, *supra* note, 1925, 9-12 punktai.

²⁰¹⁵ Pavyzdžiui, SMK 48 straipsnis šiuo metu apibrėžia tik bendrus prekių tikrinimo po jų išleidimo principus ir nereglamentuoja analizuojamoje byloje C-571/12 nagrinėto klausimo dėl patikrinimo rezultatų ekstrapoliavimo; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁰¹⁶ Žr. pavyzdžiui, Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 108-109, 114-117; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 736-737, taip pat žr. Timothy Lyons, *supra* note, 19: 339.

²⁰¹⁷ Byla C-571/12, *Greencarrier Freight Services Latvia SIA* v. Valsts ieņēmumu dienests, *supra* note, 1925, 29-31 punktai.

²⁰¹⁸ *Ibid.*, 34, 36 punktai.

²⁰¹⁹ Sąjungtos bylos C-320/11, C-330/11, C-382/11 ir C-383/11, *Digitalnet OOD* (C-320/11 ir C-383/11), *Tsifrova kompania OOD* (C-330/11) ir *M SAT CABLE AD* (C-382/11) v. *Nachalnik na Mitnicheski punkt – Varna Zapad pri Mitnitsa Varna*, *supra* note, 1501, 66-67 punktai.

C-290/01, *Derudder*²⁰²⁰. Tokiai pozicijai TT pritarė ir byloje C-156/16, *Tigers* (ginčas joje kilo dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo), be to, šioje byloje priimtame sprendime teismas papildomai nurodė, kad netgi pačius maito apskaičiavimui svarbius dokumentus, „į kuriuos muitinė gali atsižvelgti, galima pateikti ir po to, kai pateikiama muitinės deklaracija“ (jei imperatyvaus draudimo pateikti tokius dokumentus nenumato ES priimti muitų teisės aktai)²⁰²¹. Taigi, galima konstatuoti, jog, aiškindamas komentuojamas ES muitų teisės normas (Bendrijos muitinės kodekso 78 str., kuris atitinka šiuo metų galiojantį SMK 48 str.), TT laikosi nuostatos, jog paskesnių (vėlesnių) patikrinimų metu tiek muitinės administracijai, tiek ir muitinės skolininkui turėtų būti suteikiamos plačios teisės rinkti, pateikti ir vertinti naujus dokumentus bei įrodymus, susijusius su skolos muitinei atsiradimą nulėmusio prekių importo aplinkybėmis (siekiant „priartinti muitinės procedūrą prie realios situacijos“²⁰²²). Kita vertus, kartu būtina pastebėti, jog šių nuostatų taikymas praktiniu lygmeniu kol kas kelia ir teisinių problemų, kadangi, kaip patvirtina ypač praktika ES valstybių narių, kurios turi išorinę sieną su trečiosiomis valstybėmis iš kurių importuojamos arba į kurias eksportuojamos prekės (pavyzdžiui, Latvijos Respublikos (būtent jos mokesčius administruojančių institucijų veiksmai ir buvo nagrinėjami komentuojamoje TT byloje C-571/12, *Greencarrier Freight Services Latvia*), Lietuvos Respublikos²⁰²³, Rumunijos Respublikos²⁰²⁴) iki šiol kyla nemažai ginčų su muitinės administracijomis (įstaigomis) kuomet yra kvestionuojama muitinės teisės atskirais atvejais atlikti deklaruotų įvežtų arba išvežtų prekių dokumentinius patikrinimus²⁰²⁵. Atitinkamai, teisingas šias muitinės teises apibrėžiančių nuostatų taikymas tampa itin aktualus SMK įgyvendinimo kontekste kadangi jis (žr. SMK 9 str.²⁰²⁶) numato elektroninės, nepopierinės muitinės operacijų aplinkos sukūrimą. Pabrėžtina, jog susiklosčiusi ES valstybių narių (Lietuvos Respublikos) praktika šioje srityje ir galimi pasiūlymai dėl teisinio reguliavimo tobulinimo, kurie yra susiję su būtinybe pateikti asmenims detalesnę informaciją apie jų įformintų muitinės procedūrų rezultatų teisinį statusą ir teises galimybes jį peržiūrėti *a posteriori* patikrinimų metu yra nagrinėjami šios monografijos III.3.2 poskyryje.

Analizuojant bylas ir **ginčus, kurie TT lygmeniu kilo dėl prekybos apsaugos (anti-dempingo) muitų taikymo**, juose nagrinėtus klausimus galima sąlyginai skirstyti į dvi kategorijas – procedūrinius (procesinius), kuriuose buvo sprendžiama dėl ESTT ir valstybių narių teismų kompetencijos nagrinėti tokius ginčus, ir materialinius, kuriuose buvo

²⁰²⁰ Byla C-290/01, *Receveur principal des douanes de Villepinte v. Derudder & Cie SA, and Tang Frères*, 2004 E.C.R. I-02041, 42 punktas.

²⁰²¹ Byla C-156/16, *Tigers GmbH v. Hauptzollamt Landshut*, *supra* note, 1575; 28-29, 31 punktai.

²⁰²² Tokia išvada buvo padaryta ir kitose TT bylose, tame tarpe ir byloje, nepatenkančioje į šiam darbe analizuojamų bylų kategorijas, žr. bylą C-427/14, *Valsts ieņēmumu dienests v. „Veloserviss“ SIA*, *supra* note, 1070, 26 punktas.

²⁰²³ Gediminas Valantiejus, „Are the EU Member States Ready for the New Union Customs Code: Emerging Legal Issues On the National Level“, *supra* note, 730: 69-71.

²⁰²⁴ Viorel Terzea, „Control varnal. Reverificare. Conditii – cu noti explicative“, *Tax Magazine* 2 (2014): 30.

²⁰²⁵ Pavyzdžiui, tokiais atvejais pareiškėjai motyvuoja, kad buvo gavę oficialius muitinės pranešimus (elektroninėje aplinkoje) apie atitinkamų muitinės operacijų užbaigimą, kuriuose patvirtinami jų rezultatai, todėl jų pakeitimas atliekant naujus patikrinimus sąlygotų pareiškėjų teisėtų lūkesčių pažeidimą ir pan., žr. monografijos III.3.2 poskyrį.

²⁰²⁶ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

ginčijama antidempingo muitų nustatymo metodologija ar kitos su jais susijusios teisinės pasekmės, pavyzdžiui, klausimai dėl juos taikant padarytos žalos atlyginimo. Aptariant pirmąją ginčų kategoriją (ginčus, kuriuose buvo keliami procesinio/procedūrinio pobūdžio klausimai), t. y. bylas C-374/12, *Valimar*²⁰²⁷, ir C-143/14, *TMK Europe*²⁰²⁸ ir C-419/08 P, *Trubowest Handel GmbH and Viktor Makarov*²⁰²⁹, galima konstatuoti, kad pagrindinis juose iškilęs klausimas buvo dėl valstybių narių nacionalinių teismų pareigos kreiptis į TT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Tokio pobūdžio teisinės problemos nurodytose bylose kilo tais atvejais, kai pareiškėjai (importuotojai) ginčijo ES reglamentų, kurių pagrindu buvo nustatyti antidempingo muitai iš Rusijos Federacijos importuojamų prekių atžvilgiu, teisėtumą bei jų galiojimą. Pastebėtina, jog ši problematika analizuojamu laikotarpiu iškilo ir TT bylose dėl iš kitų tiriamų valstybių, t. y. Indijos Respublikos, importuotų prekių, kurioms buvo taikomi antidempingo muitai²⁰³⁰ – tai patvirtina jos bendrą ir universalų pobūdį bei būtinybę ją aptarti detaliau. Atkreiptinas dėmesys, jog bene plačiausią diskusiją sąlygojusius išaiškinimus šiuo klausimu TT yra pateikęs byloje C-533/10, *CIVAD*²⁰³¹ (ji analizuojama monografijos dalyje, kurioje aptariama TT ginčų dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių problematika). Susiejant byloje C-533/10 TT pateiktus išaiškinimus su nagrinėjama ginčų dėl iš Rusijos importuotų prekių kategorija (bylos C-374/12, C-143/14 ir C-419/08 P), galima pastebėti, jog bendra šiuose ginčiuose (kaip ir daugelyje kitų pastaruoju metu kylančių ginčų dėl antidempingo muitų taikymo²⁰³²) buvo tai, jog TT pabrėžė, kad teisę ginčyti ES reglamentus dėl antidempingo muitų turi teisę ne tik nuo šių muitų nukentėję suinteresuoti trečiųjų valstybių gamintojai ir (arba) eksportuotojai (teikdami ieškinius dėl ES aktų panaikinimo tiesiogiai ES Bendrajam teismui pagal SESV 263 ir 265 str. nuostatas), bet ir vietiniai importuotojai²⁰³³. Pavyzdžiui, byloje C-374/12, *Valimar*²⁰³⁴, TT pripažino, kad pareiškėja bendrovė „Valimar“ OOD, importavusi iš Rusijos Federacijos plieno lynus ir kabelius, kaip nepriklausoma (nesusijusi) importuotoja²⁰³⁵, turėjo teisę

²⁰²⁷ Byla C-374/12, „Valimar“ OOD prieš Nachalnik na Mitnitsa Varna, 2014 EU:C:2014:2231.

²⁰²⁸ Byla C-143/14, TMK Europe GmbH v Hauptzollamt Frankfurt (Oder), *supra* note, 1882.

²⁰²⁹ Byla C-419/08 P, Trubowest Handel and Makarov v Council and Commission, 2010 E.C.R. I-02259.

²⁰³⁰ Žr. monografijos 3.3 poskyrį.

²⁰³¹ Žr. bylą C-533/10, *Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD) SA v. Receveur des douanes de Roubaix* ir kt., 2012 EU:C:2012:347. Šioje byloje TT *inter alia* išaiškino (33 punktas), jog „jei ūkio subjektas mano, kad taikant antidempingo reglamentą, kuris, jo manymu, yra neteisėtas, jam buvo pakenkta [...] jis gali perduoti nagrinėti šį ginčą kompetentingam nacionaliniam teismui ir remtis šiame teisme atitinkamo reglamento neteisėtumu. Tada šis teismas gali, arba netgi privalo, laikydamasis SESV 267 straipsnio sąlygų pateikti Teisingumo Teismui klausimą dėl nagrinėjamo reglamento galiojimo“.

²⁰³² Kieron QC. Beal, „Ubi Ius, Ibi Remedium: Do the Union Courts have the „Latin for Judging“, *Judicial Review* 20, 3 (2015): 121.

²⁰³³ Pastebėtina, jog teisės doktrinoje, įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, ne kartą buvo keliamas klausimas ar toks skirstymas pagal SESV 263 straipsnio nuostatas apskritai būtų tikslingas, kadangi jos formaliai leidžia išplėsti subjektų, turinčių teisę tiesiogiai kreiptis į ES teismus ratą, tačiau naujausia ESTT praktika (pavyzdžiui, byloje T-134/10, *FESI*), patvirtina, kad jis išlieka reikšmingu, žr. plačiau šiuo klausimu monografijos III.2.3 poskyrį.

²⁰³⁴ Byla C-374/12, „Valimar“ OOD prieš Nachalnik na Mitnitsa Varna, *supra* note, 2027.

²⁰³⁵ TT praktikoje pripažįstama, kad importuotojai, tiesiogiai susiję su prekėmis, kurioms taikomi antidempingo muitai, eksportuotojai dėl to, jog patys buvo įtraukti į antidempingo tyrimą ir/ar antidempingo muido dydžio apskaičiavimą (buvo remtasi jų veiklos duomenimis ir pan.), gali skųsti šiuos muitus nustatančius reglamentus tiesiogiai ES Bendrajam Teismui, žr. pvz. bylas 239/82 ir 275/82, *Allied Corporation* ir kt. v. *Commission*, 1984 E.C.R. 01005; 11 ir 12 punk-

ginčyti reglamentą dėl antidempingo muito nustatymo netiesiogiai, t. y. teikdama prašymą priimti prejudicinį sprendimą ES valstybės narės (nagrinėjamu atveju – Bulgarijos) nacionaliniame teisme, o pastarojo prašymas priimti tokį prejudicinį sprendimą (dėl antidempingo muitą nustatančio ES reglamento galiojimo) yra priimtinas²⁰³⁶. Analogišką išvadą TT padarė ir kitoje aptariamai bylų kategorijai priskirtinoje byloje ir C-143/14, *TMK Europe*, kurioje buvo konstatuota, jog pareiškėjas TMK Europe, nors ir neturėdamas „susi jusio importuotojo“ statuso, galėjo pareikšti ginčijamo antidempingo multus nustatančio reglamento neteisėtumo grindžiamą prieštaravimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme, todėl šis nebuvo saistomas tame reglamente nustatyto antidempingo muito galutinio pobūdžio²⁰³⁷. Autoriaus nuomone, siekiant aiškiau išskirti šiuo metu tik TT praktikoje išaiškintus bei vertinamaisiais požymiais apibrėžtus skirtumus tarp asmenų, kuriems suteikiama teisė ginčyti ES teisės aktus dėl antidempingo muitų nustatymo tiesiogiai Sąjungos teismuose, ir asmenų, kurie privalo kreiptis į nacionalinius teismus, būtinos ir ES priimtų muitų teisės aktų korekcijos. Šiuo aspektu, autoriaus nuomone, būtų tikslingas Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 14 straipsnio nuostatų papildymas, implicitiškai apibrėžiant jame suinteresuotų asmenų („suinteresuotų šalių“), kuriems(-ioms) adresuojami ES reglamentai ar kiti sprendimai dėl antidempingo muitų nustatymo ar peržiūrėjimo kategorijas.

Kita vertus, šiame kontekste gali būti keliamas ir klausimas ar toks nacionalinio teismo kreipimasis į TT visais atvejais yra privalomas, pavyzdžiui, ar nagrinėdamas ginčą, kuriame ginčijamas antidempingo muito apskaičiavimo teisėtumas, motyvuojant tuo, jog jį nustatęs reglamentas yra neteisėtas, pats gali priimti galutinį sprendimą? Akivaizdu, jog tai turi esminę reikšmę ir nacionaliniu lygiu, kadangi, pavyzdžiui, nors Lietuvos Respublikoje (analizuotų ginčų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos bei Rusijos Federacijos kategorijoje) taip pat buvo išnagrinėtas ne vienas mokestinis ginčas dėl importuotojams taikytų prekybos apsaugos muitų teisėtumo, tačiau nė viename iš jų nacionaliniai teismai į TT iki šiol nesikreipė ir galutinius sprendimus priėmė patys²⁰³⁸. Pastebėtina, kad nors išimtis, kuomet nacionaliniam teismui nebūtina kreiptis į TT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, TT buvo išaiškinęs dar *CILFIT* byloje²⁰³⁹, šių išimčių taikymo galimybę sprendžiant ES teisės aktų galiojimo klausimus yra vertinama kritiškai²⁰⁴⁰. Atitinkamai, labai panašios po-

tus; C-133/87 ir 150/87, *Nashua Corporation et al. v. Commission and Council*, 1990 E.C.R. I-00719; 15 punktas; C-156/87, *Gestetner Holdings v. Council and Commission*, 1990 E.C.R. I-00781, 18 punktą; C-305/86, *Neotype Technashexport v. Commission and Council*, 1990 E.C.R. I-2945, 19 ir 20 punktus; ir ES Bendrojo Teismo byla T-598/97, *British Shoe Corporation Footwear Supplies Ltd v. Council*, 2002 E.C.R. II-1155 45 bei 47 punktus.

²⁰³⁶ Byla C-374/12, „Valimar“ OOD v. Nachalnik na Mitnitsa Varna, op. cit.; 34-38 punktai. Pastebėtina, jog TT nesutiko su Bulgarijos Vyriausybės pozicija, kad tokiu atveju pareiškėjas privalėjo kreiptis tiesiogiai į Sąjungos teismus ir ginčyti ES reglamentą juose (žr. nurodytos bylos 25 punktą).

²⁰³⁷ Byla C-143/14, *TMK Europe GmbH v. Hauptzollamt Frankfurt (Oder)*, *supra* note, 1882, 23, 29 punktai.

²⁰³⁸ Žr., pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracines bylas Nr. A-444-2863/2011, A-261-146/2014, A-261-144/2014.

²⁰³⁹ Šiame sprendime suformuluotos vadinamosios *acte éclairé* bei *acte clair* taisyklės pagal kurias nacionalinis teismas yra atleidžiamas nuo kreipimosi pareigos, kai iškeltas klausimas iš esmės identiškas klausimui, dėl kurio jau buvo priimtas prejudicinis sprendimas arba ES teisės nuostata yra tokia akivaizdi, jog nelieta jokių pagrįstų abejonų dėl jos taikymo; žr. bylą 283/81, *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health*, *supra* note, 1551.

²⁰⁴⁰ Šiuo aspektu teisės doktrinoje paprastai atkreipiamas dėmesys į tai, kad nacionalinio teismo nesikreipimo teisinių pagrindų ratas, esant atitinkamam šalių prašymui kreiptis į TT dėl ES teisės akto galiojimo klausimo išsprendimo, turėtų

zicijos TT laikėsi ir analizuojamai bylų kategorijai priskirtinoje byloje C-419/08 P, *Trubowest Handel GmbH and Viktor Makarov*²⁰⁴¹, kur jis akcentavo, kad būtent nacionaliniams teismams yra priskiriama jurisdikcija nagrinėti ieškinius dėl nacionalinių muitinių nepagrįstai išieškotų maito mokesčio sumų grąžinimo, tuo atveju, kai jos rėmėsi ES teisės aktais, kurie vėliau buvo pripažinti negaliojančiais²⁰⁴². Galima pastebėti, jog šioje byloje TT rėmėsi vadinamąją IKEA doktrina²⁰⁴³, konstatuodamas, kad jei suinteresuotam asmeniui (ieškoviui) nacionaliniu lygiu buvo padarytas neigiamas poveikis taikant antidempingo multus nustatantį reglamentą, kurį ieškovas laiko neteisėtu, jam privalo būti suteikta galimybė kompetentingame nacionaliniame teisme užginčyti šio reglamento galiojimą. Savo ruožtu, pastarasis gali arba kai kuriais atvejais (jei tai yra galutinės instancijos teismas) privalo perduoti reglamento galiojimo klausimą svarstyti TT, kuris turi priimti galutinį sprendimą šiuo konkrečiu klausimu²⁰⁴⁴. Kitaip tariant, būtina pažymėti, jog būtent byloje C-419/08 P, *Trubowest Handel GmbH and Viktor Makarov*, TT išdėstė gana aiškią poziciją dėl nacionalinių teismų jurisdikcijos ribų, taikytinų ginčų dėl ES taikomų antidempingo muitų srityje.

Kita vertus, tai kartu kelia klausimu ar toks mechanizmas yra efektyvus dėl jo trukmės, nors kai kurių autorių atliktuose tyrimuose yra akcentuojama, jog proceso trukmė inicijuojant jį valstybių narių teismuose galėtų būti trumpesnė, nei nagrinėjant ES teismuose²⁰⁴⁵. Akcentuotina, jog šiose bylose, teikdami kreipimuisi buvo aktyvūs naujųjų ES valstybių narių teismai (pagal jų prašymus išnagrinėta daugiau nei pusė tiriamos kategorijos bylų, susijusių su antidempingo muitų taikymu Rusijos Federacijos kilmės prekėms²⁰⁴⁶), panaši tendencija pastebima ir mokslinėje literatūroje²⁰⁴⁷, nors tradiciškai dažniau kreipdavosi Vokietijos Federacinės Respublikos, Nyderlandų Karalystės ir Jungtinės Karalystės teismai²⁰⁴⁸. Kita vertus, tai galima paaiškinti ir tuo, jog dalyje šių valstybių (naujųjų ES narių) teisinio

---

būti vertinamas kaip itin ribotas, ypač, jeigu galutinės instancijos nacionalinis teismas (kurio sprendimai pagal nacionalinę teisę nebeskundžiami), nesikreipė į TT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl ES teisės akto galiojimo ir motyvuotai nepagrindė aiškių priežasčių nesikreipti egzistavimo, žr. Georgios Anagnostaras, „Erroneous Judgments and the Prospect of Damages: the Scope of the Principle of Governmental Liability for Judicial Breaches“, *European Law Review* 31, 2006: 737 – 746; Costas Kombos, „A Paradox in the Making: Detecting Something Positive in UPA Under the Ten Kate Effect“, *European Law Journal* 15 (2009): 531; Michal Bobek et al., *Central European Judges Under the European Influence – the Transformative Power of EU Revisited* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2015), 253.

²⁰⁴¹ Byla C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, *supra* note, 2029.

²⁰⁴² Panašios teisinės situacijos buvo nagrinėjamos ir kitose TT bylose, kas patvirtina jose keliamų klausimų aktualumą, žr. pvz. bylą 20/88, *Roquettefrdres v. Commission*, 1989 E.C.R. 1553, 14 punktas; bylą C-282/90, *Vreugdenhil v. Commission*, 1992 E.C.R. I-1937, 12 punktas ir su tiriamų valstybių grupe susijusioje byloje C-351/04, *Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise*, *supra* note, 429, 68 punktas.

²⁰⁴³ Šis precedentas buvo suformuluotas byloje C-351/04, *Ikea Wholesale*, dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo antidempingo muitais.

²⁰⁴⁴ Byla C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, *supra* note, 2029, 24 punktas.

²⁰⁴⁵ Davide Rovetta and Jeffry H. Senduk, „A Survey of the EU Trade Defence Case Law in Year 2010“, *Global Trade and Customs Journal* 6, 6 (2011): 303-312.

²⁰⁴⁶ Pavyzdžiui, pagal naujųjų ES valstybių narių prašymus (kreipimuisi) buvo inicijuotos ir analizuojamu laikotarpiu ESTT išnagrinėtos dvi bylos (C-374/12, *Valimar*, ir C-3/13, *Baltic Agro*), o pagal kitų ES valstybių narių (Vokietijos Federacinės Respublikos) nacionalinių teismų kreipimuisi – bylos C-143/14, *TMK Europe* ir C-687/13, *Fliesen-Zentrum Deutschland*.

²⁰⁴⁷ Michal Bobek et al., *supra* note, 2040: 253.

²⁰⁴⁸ Kieron QC. Beal, *supra* note, 2032: 121.

reguliavimo problemos yra akivaizdesnės, nes bent dalis jų turi išorinę sieną su Rusijos Federacija. Kaip jau buvo minėta, Lietuvos Respublikos praktika šioje srityje išlieka gana prieštaringa, nes nacionaliniai teismai į TT nė karto nesikreipė, viena vertus, tai galima paaiškinti tuo, jog šie ginčai dažniausiai vyko ne dėl paties antidempingo muitus nustatančio reglamento teisėtumo, bet dėl faktinių aplinkybių, nuo kurių priklauso muito dydis, pavyzdžiui, kokia valstybė būtų laikoma prekių kilmės šalimi. Tačiau tarp šių ginčų neabejotinai buvo ir atvejų, kuomet nacionalinių teismų buvo prašoma kreiptis į TT²⁰⁴⁹ arba *a priori* buvo keliamas klausimas dėl paties antidempingo muitų skaičiavimo teisėtumo (neginčijant faktinių muito apskaičiavimo aplinkybių)²⁰⁵⁰. Todėl galima konstatuoti, jog tokį nacionalinių teismų (Lietuvos Respublikoje) galėjo sąlygoti tiek nacionalinio teisinio reguliavimo trūkumai²⁰⁵¹, tiek ir bendrosios tarpinstitucinio bendradarbiavimo teisinės kultūros problemos²⁰⁵² ar netgi nepakankamas teisininkų bendruomenės susipažinimas su specifinėmis teisinio reguliavimo sritimis²⁰⁵³.

Pastebėtina, jog, analizuojant ES priimtų muitų teisės aktų taikymo praktiką prekybos apsaugos priemonių srityje, įvairiuose šaltiniuose²⁰⁵⁴ dėmesys yra atkreipiamas ir į bylą C-143/14, *TMK Europe*²⁰⁵⁵. Akcentuotina, jog ši byla yra susijusi su žalos, kaip vienos iš esminių sąlygų taikyti prekybos apsaugos priemonės (antidempingo muitus) nustatymu ir dempingo bei konkurencijos teisės sąsaja²⁰⁵⁶. Pastebėtina, jog ESTT vis tik atmetė prezumpcijos, kad pradėtas konkurencijos tyrimas būtinai turi paveikti antidempingo tyrimą, galimybę, pavyzdžiui, konstatuojant, jog pradėtas konkurencijos tyrimas prekės importui galėtų turėti tokią reikšmę, kad būtų savaime paneigtas priežastinis ryšys tarp Sąjungos (Bendrijos) pramonei padarytos žalos ir importo dempingo kaina²⁰⁵⁷. Tačiau analizuojamoje byloje, TT kartu atkreipė dėmesį²⁰⁵⁸ į jau kitose analizuotose bylose (nagrinėdamas

²⁰⁴⁹ Žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracines bylas Nr. A-261-146/2014 ir A-261-144/2014.

²⁰⁵⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-2863/2011“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/217652>.

²⁰⁵¹ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatyme (4 str. 3 d.) įtvirtintos normos, reglamentuojančios nacionalinių administracinių teismų pareigą kreiptis į TT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo gali būti vertinamos kaip abstrakčios ir neapibrėžiančios konkretnesnių sąlygų, kada toks kreipimasis yra privalomas, plačiau žr. monografijos III.2.3 skyrių.

²⁰⁵² Egidijus Jarašiūnas, „Žvilgsnis į teismų bendradarbiavimo problemas Europos Sąjungos ir nacionalinių teisių sistemų sąveikos kontekste“, iš *Transnacionalinės teisinės sistemos – santykio ir sąveikos problemos*, Saulius Katuoka (atsak. red.) (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 73-74.

²⁰⁵³ Tai patvirtintų ta aplinkybę, jog nurodytose bylose iš esmės buvo nesiremama aktualia TT praktika antidempingo muitų klausimais, apsiribojant nuorodomis į kitų kategorijų TT bylas arba apskritai nepateikiant jokių nuorodų į ESTT praktiką, žr. monografijos III.3.1 poskyrį.

²⁰⁵⁴ *Anti-Dumping, Anti-Subsidy, Safeguard Statistics Covering the First Four Months of 2015* (Brussels: European Commission, 2015), 86; *34rd Annual Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the EU's Anti-Dumping, Anti-Subsidy and Safeguard activities (2015)*. COM(2016) 661 final (Brussels: European Commission, 2016), 150.

²⁰⁵⁵ Byla C-143/14, *TMK Europe GmbH v. Hauptzollamt Frankfurt (Oder)*, *supra* note, 1882.

²⁰⁵⁶ Šią sąsają nurodo ir pabrėžia kiti autoriai, pavyzdžiui, E. Lane, žr. David Edward and Robert Lane, *supra* note, 690: 914.

²⁰⁵⁷ Byla C-143/14, *TMK Europe GmbH v. Hauptzollamt Frankfurt (Oder)*, op.cit., 43-44 punktai.

²⁰⁵⁸ „Sąjungos institucijos privalo ištirti, ar žala, į kurią jos ketina atsižvelgti priimdamos antidempingo priemonę, iš tiesų atsirado dėl importo dempingo kaina, ir neatsižvelgti į dėl kitų veiksmų (išskirta autoriaus – *aut. past.*) atsiradusią žalą“, byla C-143/14, *TMK Europe GmbH v. Hauptzollamt Frankfurt (Oder)*, op. cit., 41 punktas.

ties ir dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos, ties ir iš Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo antidempingo muitais klausimus) akcentuotą svarbų principą, kad žalos (esamos ir/ar būsimos) egzistavimą gali pagrįsti tik kompleksinis įvairių su importu susijusių aplinkybių ir veiksmų vertinimas²⁰⁵⁹. Autoriaus nuomone, ši TT pozicija iš esmės vertintina kaip pagrįsta, atsižvelgiant į teisės doktrinoje išsakomus vertinimus, kuriuose akcentuojama būtinybė antidempingo tyrimuose (juos pradedant ir vykdant bei nustatant priežastinį ryšį tarp dempingo ir žalos) remtis įvairių įrodymų visuma, neapsiribojant tik konkrečia jų grupe, susieta su konkrečiomis iš anksto apibrėžtomis įrodinėtinomis aplinkybėmis²⁰⁶⁰. Be to, tiek aptariamoje byloje²⁰⁶¹, tiek ir kituose savo praktikos pavyzdžiuose²⁰⁶² TT pripažino, kad bylos šalys, ginčydamos antidempingo reglamento teisėtumą, turi teisę pateikti įrodymų, jog kiti veiksniai, nei susijusieji su importu galėjo turėti tokią reikšmę, kad būtų paneigtas priežastinis ryšys tarp Sąjungos (Bendrijos) pramonei padarytos žalos ir importo dempingo kaina. Kita vertus, aplinkybė, jog tokio pobūdžio ginčai yra gana paplitę ir pasitaikė visose analizuotų bylų kategorijose, leidžia kelti klausimą dėl esamo teisinio reguliavimo tinkamumo. Autoriaus vertinimu, atsižvelgiant į TT pateiktus išaiškinimus ir teisės doktrinoje išsakomą poziciją, siūlytina koreguoti ir Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 3 straipsnio 7 dalį (reguliuojančią kitų veiksmų, kurie tuo pat metu daro neigiamą poveikį Sąjungos pramonei, vertinimą) nurodant, jog „taip pat turi būti nagrinėjami ir visi (išskirta ir įrašyta autoriaus – *aut. past.*) kiti, be importo dempingo kaina, žinomi veiksniai, kurių visuma (išskirta ir įrašyta autoriaus – *aut. past.*) tuo pat metu daro neigiamą poveikį Sąjungos pramonei, siekiant, kad šių veiksmų padaryta žala nebūtų priskiriama importui dempingo kaina“.

Pastebėtina, jog kitose analizuojamo laikotarpio bylose dėl prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymo iš Rusijos Federacijos importuojamoms prekėms (žr., pavyzdžiui, bylą C-419/08, *Trubowest Handel GmbH and Viktor Makarov*²⁰⁶³), TT *inter alia* sprendė ir kitus, papildomus klausimus, pavyzdžiui, klausimą dėl jam pateikto ieškinio, kuriame buvo keliamas klausimas dėl antidempingo muitus nustatančių ES reglamentų teisėtumo ir Sąjungos institucijų deliktinės (nesutartinės) atsakomybės santykio. Pabrėžtina, jog šioje byloje ieškovai (pareiškėjai) – Trubowest Handel ir Viktor Makarov, – nurodė, kad jie buvo gavę pranešimus apie Vokietijos Federacinės Respublikos muitinės atliktus patikrinimus ir ieškovams papildomai apskaičiuotus antidempingo muitus. Tuo pačiu metu Vokietijos Federacinėje Respublikoje buvo pradėtas baudžiamasis persekiojimas prieš vieną iš ieškovų dėl aplinkybių, kurios buvo nustatytos minėtų muitinės atliktų patikrinimų metu.

²⁰⁵⁹ Žr. taip pat pvz. TT bylas *Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills* (dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių), taip pat C-186/14 P, *ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd* ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd, *supra* note, 1734 (dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių).

²⁰⁶⁰ Žr. pvz. Van Bael & Bellis, *supra* note, 36: 274; Edwin Vermulst, *supra* note, 1283: 90-91; analogiškos nuomonės laikosi ir teisės doktrinos atstovai nacionaliniu lygiu, pavyzdžiui, akcentuodami, jog nustatant ar pagrįsta pradėti tyrimą būtina vertinti įtariamą žalą įrodymus bei dempingo ir žalos „priežastinius ryšius“ (t.y. įvairius priežastinio ryšio aspektus), žr. pvz. Ignas Vėgėlė, *supra* note, 457: 110; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 203.

²⁰⁶¹ byla C-143/14, *TMK Europe GmbH v. Hauptzollamt Frankfurt (Oder)*, *supra* note, 1882, 42 punktas.

²⁰⁶² žr. pvz. sprendimą byloje C-10/12 P, *Transnational Company „Kazchrome“ ir ENRC Marketing v. Taryba*, *supra* note, 1881; 28 punktą

²⁰⁶³ Byla C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, *supra* note, 1339.

Galiausiai pareiškėjams buvo pasiūlyta taikiai susitarti su Vokietijos Federacinės Respublikos valstybės institucijomis, t. y. sudaryta galimybė sumokėti atitinkamą antidempingo muto mokesčio sumą už pradėtų baudžiamųjų bylų nutraukimą. Kita vertus, esant šiai teisei situacijai, ieškovai neužginčijo nei jiems pateiktų pranešimų dėl atliktų muitinės patikrinimų ir jų rezultatų, nei atliko kitų veiksmų nacionaliniu lygiu, t. y. nacionalinėms institucijoms nepateikė prašymo dėl sumokėto antidempingo muto mokesčio grąžinimo vadovaujantis Bendrijos muitinės kodekso 236 ir 239 straipsnių nuostatomis²⁰⁶⁴. Vietoje to, ieškovai nusprendė pareikšti ES Bendrajam teismui ieškinį dėl Sąjungos institucijų deliktinės atsakomybės, atsižvelgdami į tai, kad, jų vertinimu, antidempingo muitai Sąjungos teisės aktai buvo nustatyti ir taikomi neteisėtai. ES Bendrajam teismui nusprendus atmesti šį reikalavimą, ieškovai pateikė apeliacinį skundą TT²⁰⁶⁵. Analizuojant šios bylos reikšmę ES muitų teisei ir ES priimtų muitų teisės aktų taikymui, teisės doktrinoje paprastai pabrėžiama, jog, kaip jau buvo minėta, būtent šioje byloje TT išaiškino panašaus pobūdžio bylų jurisdikcijos aspektus, susijusius su Sąjungos teismų ir nacionalinių teismų kompetencijos paskirstymu nagrinėjant ginčus dėl antidempingo muitų²⁰⁶⁶.

Tačiau, autoriaus nuomone, papildomai būtent pastebėti ir tai, jog šios bylos esminė reikšmė ES priimtų muitų teisės aktų raidai yra ta, kad joje ESTT suformulavo precedentes kaip turėtų būti aiškinamos ES teisės nuostatos, reglamentuojančios nesutartinę (deliktinę) ES institucijų atsakomybę. Būtent šis aspektas yra itin svarbus taikant antidempingo multus, kadangi ES reglamentai dėl antidempingo muitų nustatymo gali būti panaikinami (SESV 263 str. nustatyta tvarka²⁰⁶⁷), o esant tokiai teisei situacijai, paprastai keliamas ir klausimas dėl ES institucijų atsakomybės ir neteisėtai veiksmais padarytos žalos atlyginimo²⁰⁶⁸. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog pačioje SESV (340 str.) nesutartinės (deliktinės) žalos atlyginimo klausimai yra sureguliuoti labai lakoniškai²⁰⁶⁹, todėl bendraisiais bruožais ESTT praktikoje Sąjungos nesutartinės atsakomybės sąlygos yra siejamos su trijų esminių sąlygų egzistavimu: (1) padarytas pakankamai rimtas ES teisės normos, kuria buvo siekiama suteikti asmenims teises, pažeidimas; (2) įrodoma, kad buvo padaryta faktinė žala; ir (3) egzistuoja tiesioginis priežastinis ryšys tarp pažeidimo, priskiriamo atitinkamai(-oms) susijusiai institucijai(-oms), ir žalos, kurią patyrė nukentėjusi šalis²⁰⁷⁰. Kartu pažymėtina,

²⁰⁶⁴ Šias Bendrijos muitinės kodekso nuostatas šiuo metu atitinkančios taisyklės dėl sumokėtų muto grąžinimo yra įtvirtintos SMK 116 ir 120 straipsnyje, žr. „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁰⁶⁵ Byla C-419/08 P, Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija, *supra* note, 1339; 4 punktas (7-21 dalys), 5 punktas.

²⁰⁶⁶ Žr. Davide Rovetta and Jeffrey H. Senduk, *supra* note, 2045: 305-306.

²⁰⁶⁷ „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

²⁰⁶⁸ Pastebėtina, jog tokio pobūdžio ginčai kilo dėl antidempingo muitų taikymo įvairių analizuojamų valstybių (ne tik Rusijos Federacijos, bet ir, pavyzdžiui, Indijos Respublikos) atžvilgiu ir tai patvirtina jų aktualumą bei platų nagrinėjamos problemos kontekstą, žr. pvz. bylą C-638/11 P, Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills, 2013 EU:C:2013:732.

²⁰⁶⁹ „Deliktinės atsakomybės atveju Sąjunga pagal bendrus valstybių narių įstatymams būdingus principus atlygina bet kokią žalą“, žr. :Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *op. cit.*

²⁰⁷⁰ Žr. pvz. TT bylas C-414/08 P, Sviluppo Italia Basilicata SpA v. Komisija, 2010 E.C.R. I-02559, 138 punktas; C-440/07 P, Komisija v. Schneider Electric SA, 2009 E.C.R. I-06413, 160 punktas; C-472/00 P, Commission v. Fresh Marine, 2003 E.C.R. I-07541, 25 punktas, C-352/98 P, Laboratoires Pharmaceutiques Bergaderm SA and Goupil v. Commission, 2000

jog visos šios trys pagrindinės sąlygos yra kumuliatyvaus pobūdžio, kas suponuoja tai, kad visos jos turi būti tenkinamos, nes priešingu atveju reikalavimai dėl žalos atlyginimo nebus tenkinami, be to, paprastai (nors ir ne visuomet)²⁰⁷¹, ES Bendrasis teismas ar ginčą apeliacine tvarka nagrinėjantis TT nevertina ir kitų papildomų sąlygų egzistavimo²⁰⁷². Aptariama byla C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov*, šiame kontekste išsiskiria tuo, kad ieškovas joje ginčijo tvarką, kuria remiantis nagrinėjami minėti reikalavimai, argumentuodamas, jog pirmiausia turėtų būti atliekamas priežastinio ryšio egzistavimo vertinimas, kadangi būtent šio ryšio nustatymas yra laikytinas būtina prielaida kitų žalos egzistavimo sąlygų įrodinėjimui²⁰⁷³. Tačiau, TT atmetė šį argumentą motyvuodamas tuo, kad ES teisėje nėra įtvirtinta nuostatų, pagal kurias ES deliktinės atsakomybės sąlygų egzistavimas privalomai turėtų būtų nagrinėjamas tam tikra tvarka, ir kad priežastinio ryšio sąlyga yra laikytina savarankiška (savarankiškai įrodinėtina) bei nesusijusia su galimu ginčijamo ES teisės akto neteisėtumu²⁰⁷⁴. Be to, šioje byloje kilo ir esminio pobūdžio klausimas kaip apskritai turėtų būti suprantama bei aiškinama pati „priežastinio ryšio“ sąvoka ES teisėje²⁰⁷⁵. Vadovaujantis TT anksčiau (t. y. iki analizuojamoje byloje C-419/08 priimto sprendimo) susiklosčiusia praktika, tokio pobūdžio ginčiuose paprastai buvo reikalaujama, kad žala turėtų būti „pakankamai tiesioginė“ neteisėto institucijos priimto akto ar veiksmo (neveikimo) pasekmė. Tai, savo ruožtu, praktiniu požiūriu reikšė, jog jei įrodinėjama galimai atsiradusi žala buvo pripažįstama tiesiogiai nesusijusia su tokiu aktu ar veiksmu (neveikimu) ar buvo vertinama kaip savarankiško pobūdžio, nuo ginčijamų aktų ar veiksmų (neveikimo) egzistavimo atsietą aplinkybę, sąlygų deliktinei atsakomybei atsirasti egzistavimas buvo vertinamas kaip nepakankamas, nes, Teismo vertinimu, Sąjunga nėra įpareigota pašalinti visus žalingus padarinius (net ir netiesioginio pobūdžio), atsiradusius dėl kiekvieno galimai neteisėto akto ar veiksmo²⁰⁷⁶. Pabrėžtina, jog vėlesnėje savo praktikoje TT, apibrėždamas priežastinio ryšio sąvoką (taikytiną sprendžiant ginčus dėl Sąjungos nesutartinės atsakomybės),

---

E.C.R. I-5291, 41-42, 62 punktai. Teisės doktrinoje šiuos požymius taip pat tradiciškai išskiria įvairūs autoriai, pavyzdžiui, Koen Lenaerts and Kathleen Gutman, „Federal common law“ in the European Union: A comparative perspective from the United States“, *The American Journal of Comparative Law* 54, 1 (2006): 83-87; Georgios Anagnostaras, „The incomplete state of Community harmonization in the provision of interim protection by the national courts“, *European Law Review* 33, 2008: 594; Bucura Catalina Mihaescu, „Liability of the European Union for Acts of Its Institutions“, *Revista Romana de Drept European* 4, 2011: 101. Analizuojamoje byloje C-419/08 šie reikalavimai yra išskiriami TT sprendimo 40 punkte, žr. bylą C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, *supra* note, 1339.

²⁰⁷¹ Sąjungtos bylos T-440/03, 121, 171, 208, 365 & 484/04, *Arizmendi and Others v. Council and Commission*, 2009 ECR II-4883; byla T-415/03, *Confradia de pescadores de „San Pedro“ de Bermeo v. Council*, 2005 ECR II-4355; byla T-285/03, *Agraz SA and Others v. Commission*, 2005 E.C.R. I-11-1063

²⁰⁷² Žr. pvz. sujungtas bylas T-252, 271 ir 272/07, *Sungro, SA and Others v. Council and Commission*, 2010 E.C.R. II-55; 36 punktas.

²⁰⁷³ Kathleen Gutman, „Evolution of the Action for Damages against the European Union and its Place in the System of Judicial Protection“, *Common Market Law Review* 48, 3 (2011): 305-306.

²⁰⁷⁴ Žr. bylą C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, op. cit.; 37, 41-50 punktai, panašios pozicijos TT laikėsi ir byloje C-151/03 P, *Meyer v. Commission*, 2004 EU:C:2004:381, 68 punktas.

²⁰⁷⁵ Atsižvelgdamas į apeliančių vertinimą, jog ES Bendrasis teismas (pirmosios instancijos teismas) „klaidingai taikė priežastinio ryšio sąlygą“ Šį klausimą TT atskirai nagrinėjo byloje C-419/08 priimto sprendimo 53-64 punktuose; žr. bylą C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, op. cit.; 51-52 punktas.

²⁰⁷⁶ Tokia priežastinio ryšio koncepcija TT praktikoje istoriniu požiūriu buvo pradėta formuoti dar XX a. aštuntąjį dešimtmetį sujungtose bylose 64 ir 113/76, 167 ir 239/78, 27, 28 ir 45/79, *Dumortierfrres SA and Others v. Council*, 1979 E.C.R. I-3091, 21 punktas.

patvirtino, jog įrodinėjamas priežastinis ryšys turėtų būti „pakankamai tiesioginis“²⁰⁷⁷. Kita vertus, galima pastebėti tai, jog šios priežastinio ryšio sąvokos aiškinimas, visų pirma, jos neapibrėžtumas, kelia ir teisinių problemų, kadangi TT praktikoje kol kas nėra naudojamas vienas, konkretus jos aiškinimo standartas ar netgi vienoda (identiška) jo formuluoatė (tai patvirtina ir TT praktika, suformuota analizuojamoje byloje C-419/08).

Pavyzdžiui, akcentuotina, jog netgi analizuojamoje konkrečioje byloje (joje priimtame sprendime) „priežastinio ryšio“ sąvoka yra apibūdinama skirtingai, pavyzdžiui, vartojama tiek sąvoka „pakankamai tiesioginis priežastinis ryšys“ (versijoje lietuvių kalba) arba „sufficiently direct causal nexus“ (versijoje anglų kalba)²⁰⁷⁸, tiek sąvoka „tiesioginis priežasties ir pasekmės ryšys“ (versijoje lietuvių kalba) arba „a direct link of cause and effect“ (versijoje anglų kalba). Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į akivaizdų minėtų sampratų prieštaravimą (ypač jas analizuojant anglų kalba, kuomet vartojama ir skirtinga lingvistinė terminologija, pavyzdžiui, „direct [...] nexus“ („tiesioginis priklausomumas“) bei „direct link“ („tiesioginis ryšys“)²⁰⁷⁹), ypač tuo aspektu, kad kaip jau buvo minėta, kai kuriuose TT išaiškinimuose priežastinio ryšio sampratai priskiriamas ir „pakankamumo“ požymis, nors kituose jis nevartojamas, labiau pabrėžiant vien tik „tiesioginį“ ryšio pobūdį²⁰⁸⁰. Autoriaus vertinimu, šie skirtumai turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę. Pavyzdžiui, tradiciškai vartojama „pakankamai tiesioginio priežastinio ryšio“ sąvoka²⁰⁸¹ iš esmės implikuoja tai, jog tokiam ryšiui pagrįsti būtina vertinti bei nustatinėti daugiau faktinių aplinkybių (išsiplėčia įrodinėtinų aplinkybių ratas) bei būtina plačiau argumentuoti ryšio pobūdį (ryšio pakankamumą), nes tokiu atveju vien tik bet kokios tiesioginės sąsajos (-ų) tarp priežasties ir pasekmės nustatymas *per se* nepagrindžia sąlygos Sąjungos materialinei atsakomybei egzistavimo. Pastebėtina, jog šios problemos universalų pobūdį (priežastinio ryšio sampratos nevienodumą) patvirtina ir kitų autorių atlikti tyrimai, nagrinėjant ESTT praktiką taikant

²⁰⁷⁷ „kad būtų tiesioginis valstybei tenkančios pareigos nesilaikymo ir nukentėjusių asmenų patirtos žalos ryšys [...] teismas turi patikrinti, ar nurodyta žala *pakankamai tiesiogiai* (išskirta autoriaus – aut. past.) kyla iš Bendrijos teisės pažeidimo“; žr. bylą C-446/04, *Test Claimants in the FII Group Litigation*, 2006 E.C.R. I-11753, 218 punktas.

²⁰⁷⁸ Byla C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v Council and Commission*, *supra* note, 1339, 53 punktas.

²⁰⁷⁹ Nors oficialiame lietuviškame vertime šie terminai suvienodinti ir verčiami identišškai vien tik kaip „tiesioginis ryšys“, akivaizdu, jog angliškoje versijoje objektyviai vartojami skirtingi terminai („nexus“ ir „link“), kurie į lietuvių kalbą galėtų būti verčiami skirtingai, suteikiant jiems nevienodą prasmę, kadangi lingvistiniu aspektu žodis „nexus“ (priklausomumas) yra naudojamas apibrėžti objektyviai egzistuojantį prežastinį priklausomumą (santykį) tarp reiškinių, o žodis „link“ vartojamas išreikšti ir bendresnio pobūdžio sąsają (ryšį) tarp reiškinių. Tokiu būdu, pavyzdžiui, galima konstatuoti, jog byloje C-419/08 P priimto sprendimo versijos anglų kalba 53 punkte pateikta priežastinio ryšio sąvoka (angl. „a sufficiently direct causal nexus“) lingvistinė prasme suponuoja būtinybę taikyti griežtesnius jo įrodinėjimo reikalavimus, nei tais atvejais, jei būtų vadovaujamasi, pavyzdžiui, vien tik sprendimo 55 ir 58 punktuose vartojamų sąvokų formuluočėmis (angl. „a sufficiently direct link“ arba angl. „a direct link of cause and effect“). Žr. Bronius Piesarskas, *Didysis anglų – lietuvių kalbų žodynas* (Vilnius: Alma Littera, 2004), 60; taip pat žr. bylą C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, op. cit.

²⁰⁸⁰ *Ibid.*, 58 punktas. Pabrėžtina, jog, pavyzdžiui, ir kitose šio tyrimo kontekste analizuotose bylose (pavyzdžiui, byloje C-76/01 P, *Eurocoton*), taip pat buvo naudojama skirtinga terminologija priežastinio ryšio sampratai apibrėžti, pavyzdžiui, „tiesioginis priežastinis ryšys tarp pareigos pažeidimo [...] ir patirtos žalos“), priežastinio ryšio „pakankamumo“ požymis šioje byloje nevartojamas (nenurodomas), žr. pvz. bylą C-76/01 P, *Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union*, 2003 E.C.R. I-10091, 97 punktas.

²⁰⁸¹ Taip lingvistiškai suformuluotą sąvoką vartojo, pavyzdžiui, ir ES Bendrasis teismas savo sprendime, apeliacine tvarka užginčydamė analizuojamoje byloje C-419/08 P, žr. bylą C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, *supra* note, 1339, 64 punktas.

ne tik muitų teisės bet kitų ES teisės šakų (institutų) normas, pavyzdžiui, konkurencijos teisės srityje²⁰⁸². Atkreiptinas dėmesys, jog tai, kokia priežastinio ryšio samprata bus vadovaujamasi konkrečiu atveju²⁰⁸³ gali nulemti ar padarytą žalą bus galima priskirti išimtinai ES (ES institucijoms), t. y. pagrįsti vienos iš esminių žalos atlyginimo sąlygų egzistavimą²⁰⁸⁴. Todėl, autoriaus nuomone, ES priimtuose muitų teisės aktuose tikslinga reglamentuoti žalos atlyginimo klausimus, panašiai kaip, pavyzdžiui, klausimas buvo iš dalies išspręstas konkurencijos teisės srityje, priimant Direktyvą 2014/104²⁰⁸⁵ Pastebėtina, kad, pavyzdžiui, šios direktyvos nuostatos yra skirtos ES valstybėms narėms bei jos nereglementuoja sąlygų, kurioms esant kyla pačios ES prievolė atlyginti žalą (Direktyvos 1 str. 2 d.), kita vertus, joje (preambulėje) apibrėžiama, kokie klausimai dėl žalos atlyginimo ir pagal kokius kriterijus priskiriami ES valstybių narių kompetencijai. Todėl nurodyto teisinio reglamentavimo pavyzdys yra vertintinas kaip tam tikra geroji praktika, kuri galėtų būti pritaikyta tobulinant ES priimtus muitų teisės aktus juolab, kad analizuojamoje byloje C-419/08 taip pat buvo keliamas ginčytinas klausimas kaip atskirti ES valstybės narės (nagrinėjamu atveju – Vokietijos Federacinės Respublikos) nacionalinių institucijų ir ES institucijų atsakomybę dėl neteisėto antidempingo muitų taikymo²⁰⁸⁶. Tokiu būdu, autoriaus vertinimu, siekiant išvengti galimų dviprasmybių bei nevienodo ES teisės aiškinimo grėsmės šioje srityje, taip pat užtikrinti importuotojams, eksportuotojams ir/ar gamintojų (*inter alia* įskaitant ir asmenis iš tiriamų trečiųjų valstybių) garantijas apginti savo teises ir teisėtus interesus, kurie gali būti pažeidžiami Sąjungai taikant prekybos apsaugos priemonės (antidempingo muitus), Reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina būtina papildyti nauja nuostata²⁰⁸⁷, rekomenduojant ją suformuluoti taip: „Antidempingo muitus, kurie buvo nepagrįstai surinkti remiantis Sąjungos teisės aktų nuostatomis, kurios vėliau buvo pripažintos negaliojančiomis, skolininkams grąžina kompetentingos valstybių narių valdžios

²⁰⁸² Jules Stuyck, „Damages for the Loss Caused by a Cartel: The Causal Link“ *European Review of Private Law* 3, 23 (2015): 459.

²⁰⁸³ Pavyzdžiui, analizuojamoje byloje TT atkreipė dėmesį į tai, jog priežastinio ryšio egzistavimą gali nulemti bei įtakoti įvairūs faktoriai, pavyzdžiui, ir paties nukentėjusio asmens veiksmai (aplaidumas), kas ir buvo konstatuota nagrinėjamu atveju: „lemiama jų (apeliantų – *aut. past.*) nurodytos žalos priežastis yra jų pačių veiksmai, o ne tariamai neteisėti Tarybos ir Komisijos veiksmai“ žr. bylą C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, *supra* note, 1339; 61 punktas. Kita vertus, nors analizuojamoje byloje nustatęs šią aplinkybę TT apskritai nepriteisė apeliantams jokio žalos atlyginimo, kitose panašiose ankstesnėse bylose (dėl žalos atlyginimo) TT vertinimas tradiciškai nebuvo toks kategoriškas ir jis, egzistuojant minėtai aplinkybei, priteisė prašomą atlyginti žalą, tačiau, atsižvelgdamas į pareiškėjų veiksmų (neveikimo) pobūdį, sumažindavo jos dydį, žr. pvz. bylas 58/75, *Sergy v. Commission*, 1976 E.C.R. 1139, 46 punktas; bylą 145/83, *Adams v. Commission*, 1985 E.C.R. 3539, 53 punktas; bylą 308/87, *Grifoni v. EAEC*, 1990 E.C.R. I-1203, 17 punktas.

²⁰⁸⁴ Žr. pvz. Herwig C. H. Hoffmann, Gerard C. Rowe and Alexander H. Türk, *supra* note, 1948: 896.

²⁰⁸⁵ 2014 m. lapkričio 26 d. direktyva Nr. 2014/104/ES dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo, *Official Journal*, L 349.

²⁰⁸⁶ Žr. bylą C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, op. cit., 60 punktą. Pabrėžtina, jog TT *inter alia* konstatavo, kad atsakingomis už padarytą žalą (kiek ji susijusi su nepagrįstu antidempingo muitų surinkimu) gali būti laikomos tik Vokietijos muitinės institucijos, jeigu, pavyzdžiui, „prekėms jos taikė antidempingo muitus, nors jos nepateko į galutinio reglamento (t. y. reglamento, kuriuo buvo nustatyti antidempingo muitai – *aut. past.*) taikymo sritį“.

²⁰⁸⁷ Siūlytina ją įtvirtinti Reglamento (ES) 2016/1036 11 straipsnyje („Priemonių trukmė, peržiūros ir muitų grąžinimai“) papildant nauja 11 dalimi, žr. III.3.4 monografijos poskyrį.

institucijos SMK nustatyta tvarka²⁰⁸⁸. Bet kuris asmuo tokiu atveju Sąjungos teismuose taip pat gali reikalauti kompensacijos už žalą, patirtą Sąjungos institucijoms nustačius neteisėtai pripažintus muitus, kuri viršija vien tik neteisėtai surinktų muitų grąžinimą²⁰⁸⁹, jei tarp tos žalos ir Sąjungos institucijų neteisėtų veiksmų yra tiesioginis priežastinis ryšys²⁰⁹⁰.

Kartu pastebėtina, jog specifiniai klausimai dėl dempingo nustatymo ir antidempingo muitų dydžio apskaičiavimo buvo keliama byloje C-191/09 P, *Interpipe Niko Tube ir Interpipe NTRP*²⁰⁹¹. Pastebėtina, kad nustatinėjant dempingo faktą privalo būti atliktas palyginimas tarp prekės eksporto kainos ir normaliosios vertės²⁰⁹², tačiau ES reglamento Nr. 2016/1036²⁰⁹³ bei, atitinkamai, anksčiau galiojusio Reglamento Nr. 1225/2009²⁰⁹⁴ 2 straipsnio 10 dalis leidžia(-o) koreguoti prekės eksporto kainą ir/arba normaliąją vertę atsižvelgiant į įvairius veiksnius, kurie turi įtakos kainoms ir kainų palyginamumui, pavyzdžiui, prekių fizines savybes; importo mokesčius ir netiesioginius mokesčius, mokamus už panašų produktą arba jo gamybai panaudotas medžiagas; nuolaidas bei lengvatas, kurios yra tiesiogiai susijusios su tiriamu pardavimu ir kt. Aptariamoje byloje ginčas kilo dėl dempingo tyrimo metu atlikto koregavimo prekės normaliajai vertei ir eksporto kainai palyginti, atsižvelgiant į komisinius, galimai mokėtus dėl nagrinėjamo pardavimo. Nagrinėjamu atveju prekių gamintoja (*Interpipe Niko Tube ir Interpipe NTRP*) tiekdamo į ES prekes, kurioms taikyti antidempingo muitai (Rusijos ir kitų trečiųjų valstybių kilmės besiūlius vamzdžius

²⁰⁸⁸ Šios nuostatos leistų aiškiau atskirti Sąjungos ir valstybių narių kompetenciją sprendžiant su padarytos žalos kompensavimu susijusius klausimus ir atitiktų išaiškinimus, kuriuos TT analogišku klausimu yra pateikęs tiek analizuojamoje byloje C-419/08 P, tiek ir kitose šiame darbe tiriamose bylose, susijusiose taip pat su importo iš nagrinėjamų trečiųjų valstybių (pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikos, Indijos Respublikos) atvejais, žr. bylą C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, *supra* note, 1339, 23 punktas; C-351/04, *Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise*, *supra* note, 429, 67 punktą; C-365/15, *Wortmann KG Internationale Schuhproduktionen v. Hauptzollamt Bielefeld*, 2017 EU:C:2017:19, 34-35 punktas.

²⁰⁸⁹ Tokios formuluotės atitiktų analizuojamame sprendime, priimtame byloje C-419/08 P, vartojamą terminologiją ir TT poziciją dėl Sąjungos teismams šioje srityje priskirtinos kompetencijos; *Ibid.*, 16-17, 28, 43 punktai.

²⁰⁹⁰ Siūloma apsiriboti tik tiesioginio priežastinio ryšio formuluote, nevartojant jokių papildomų imperatyvių išlygų (sąlygų), tokių kaip priežastinio ryšio „pakankamumas“ ar „tiesioginio priežastinio priklausomumo (santykio (angl. „nexus“))“ egzistavimas, kadangi tokių reikalavimų taikymas iki šiol nebuvo nuoseklus, jų formuluotės yra vertinamojo (subjektyvaus pobūdžio), papildomai riboja asmenų galimybę reikalauti atlyginti žalą ir, paprastai, nebuvo plačiau vartojamos nei ankstesnėje ESTT praktikoje (būtent byloje dėl žalos, padarytos taikant neteisėtai pripažintus muitus, atlyginimo), pavyzdžiui, byloje C-120/06 P *FIAMM* (sprendimo 144 punktas), byloje C-76/01, *Eurocoton*, sprendimo 97 punktas). Taip pat jos nėra įtvirtintos ir minimos Direktyvos Nr. 2014/104/ES nuostatose (vertinant ją kaip galimą bendrą ES teisinio reguliavimo panašioje srityje, susijusioje su žalos atlyginimu, pavyzdį), pavyzdžiui neminimos direktyvos preambulos 11 punkte, įtvirtinančiame asmenų teisę reikalauti žalos atlyginimo. Žr. sujungtas bylas C-120/06 P ir C-121/06 P, *FIAMM and Others v. Council and Commission*, *supra* note, 807; bylą C-76/01 P, *Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union*, *supra* note, 2080; 2014 m. lapkričio 26 d. direktyvą Nr. 2014/104/ES dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo, *supra* note, 2085.

²⁰⁹¹ Byla C-191/09 P, Taryba prieš *Interpipe Niko Tube ir Interpipe NTRP*, *supra* note, 1337.

²⁰⁹² Žr. Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 197.

²⁰⁹³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

²⁰⁹⁴ „Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentas (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163.

ir vamzdelius²⁰⁹⁵), importuotojai – bendrovei „Sepco“, kuri, savo ruožtu juos realizuodavo ES rinkoje²⁰⁹⁶. Nors ES institucijos (Komisija bei Taryba) laikė, jog importuotojas „Sepco“ vykdė komisinių pagrindu dirbančiam susijusiam tarpininkui prilyginamą veiklą, todėl ginčo prekės eksporto kaina turėjo būti koreguojama iš „Sepco“ pardavimo kainos atėmusi sumą, atitinkančią komisinius, ESTT su tokiu vertinimu bei atliktu koregavimu nesutiko²⁰⁹⁷. Pagrindiniu argumentu čia tapo, dar ES Bendrojo Teismo šioje byloje išsakyta pozicija, kurią palaikė ir TT, jog, kuomet Sąjungos institucijos imasi taikyti tokias priemones (koreguoja prekės eksporto kainą ir/ar normaliąją vertę), įrodinėjimo, kad toks koregavimas buvo pagrįstas (t.y., kad jam atlikti apskritai egzistavo tinkamas teisinis pagrindas), našta yra priskiriama pačioms Sąjungos institucijoms²⁰⁹⁸. Pavyzdžiui, analizuojamoje byloje TT konstatavo, jog Sąjungos institucijoms pavyko nustatyti sąsają tarp dviejų bendrovių, tačiau jos neįrodė, kad bendrovė „Sepco“ buvo kontroliuojama ieškovo (prekių gamintojos Interpipe Niko Tube ir Interpipe NTRP) arba kad apskritai egzistavo bendra abiejų įmonių kontrolė²⁰⁹⁹, todėl institucijų surinkti įrodymai buvo pripažinti nepakankamais ir konstatuota, kad buvo padaryta akivaizdi klaida taikant antidempingo priemonių taikymą nustatytam reglamento (EB) Nr. 384/96²¹⁰⁰ 2 straipsnio 10 dalies „i“ punktą²¹⁰¹. Kita vertus, kaip TT konstatavo analogiškoje vėliau išnagrinėtoje byloje C-239/15 P, *RFA International* (joe taip pat buvo nagrinėjamas klausimas dėl analogiškų priemonių taikymo nustatant antidempingo muitus Rusijos Federacijos kilmės prekėms), tokiu atveju ieškovui, savo ruožtu, taip pat tenka pareiga pateikti išsamius įrodymus, patvirtinančius, kad atliktų koregavimų lygis buvo pernelyg didelis (t. y. būtent jam tenka pareiga nugincyti koregavimo mastą)²¹⁰².

Autoriaus vertinimu, aptariant šios bylos reikšmę ES priimtų muitų teisės aktų raidai, *inter alia* ir reguliuojant tarptautinę prekybą su analizuojamomis trečiosiomis šalimis, būtina atsižvelgti į kelis aspektus. Visų pirma, kaip pastebi ir kiti mokslininkai²¹⁰³, galima pažymėti, kad tradiciškai ginčams dėl antidempingo muitų (antidempingo reglamentų galiojimo) buvo būdinga tai, jog ESTT iš esmės vertindavo ne šių muitų taikymo materialinius

²⁰⁹⁵ Žr. „2006 m. birželio 27 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 954/2006, nustatančio galutinį antidempingo muitą Kroatijos, Rumunijos, Rusijos ir Ukrainos tam tikrų besilių vamzdžių ir vamzdelių iš geležies arba plieno importui“, *Official Journal L* 175 (2006).

²⁰⁹⁶ Byla C-191/09 P, Taryba prieš Interpipe Niko Tube ir Interpipe NTRP, *supra* note, 1337, 5-6, 10 punktai.

²⁰⁹⁷ *Ibid*, 16, 47-48, 68 punktai.

²⁰⁹⁸ David Rovetta and Jeffry H. Senduk, „A Survey of EU Trade Defence Case Law in 2009“, *Global Trade and Customs Journal* 5, 6 (2010): 222.

²⁰⁹⁹ Byla C-191/09 P, Taryba prieš Interpipe Niko Tube ir Interpipe NTRP, *op. cit.*, 80, 85-86 punktai.

²¹⁰⁰ Byloje buvos sprendžiamas klausimas dėl 1995 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių taikymo ir aiškinimo, tačiau šio reglamento 2 str. 10 d. įtvirtintos nuostatos buvo perkeltos ir į šį reglamentą pakeitusius reglamentus Nr. 1225/2009 ir Nr. 2016/1036; žr. „Tarybos reglamentą (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1162; „Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentą (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

²¹⁰¹ . Byla C-191/09 P, Taryba prieš Interpipe Niko Tube ir Interpipe NTRP, *supra* note, 1337, 61-62, 66, 68 punktai.

²¹⁰² Byla C-239/15 P, *RFA International v. Komisija*, 2017 EU:C:2017:337; 40, 45 punktai.

²¹⁰³ Edwin Vermulst and David Rovetta, *supra* note, 1599: 243.

teisinius pagrindus (susijusius su ginčijamų teisės normų turiniu – šioje srityje buvo pripažįstama itin plati ES institucijų diskrecijos teisė²¹⁰⁴), bet procedūrinius klausimus (ar muitai nustatyti bei pritaikyti laikantis apibrėžtų procedūrų)²¹⁰⁵. Kita vertus, analizuota byla ir kitos aktualiu analizuojamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) išnagrinėtos bylos (susijusios su tiriamų valstybių grupe)²¹⁰⁶ leidžia konstatuoti, jog šios koncepcijos yra pamažu atsisakoma, t. y. ginčo metu antidempingo muitų teisėtumas pradedamas vertinti iš esmės ir neapsiriboja vien tik procedūriniu ES institucijoms suteiktos diskrecijos teisės įvertinimu, o pritaikyti antidempingo muitai yra nuginčijami ne tik dėl procedūrinių priežasčių. Kita vertus, kadangi ES institucijoms suteiktos diskrecijos teisės realizavimas vis dar yra dažnu ginčų objektu²¹⁰⁷, autoriaus nuomone, siūlytina tiksliau reglamentuoti šį teisinį klausimą, teisės aktuose (pavyzdžiui, Reglamento Nr. 2016/1036 2 straipsnyje²¹⁰⁸) nurodant kam ir kada tenka pareiga įrodyti aplinkybes, kurios yra antidempingo muitų apskaičiavimo metodologiniu pagrindu²¹⁰⁹. Istoriniu požiūriu tai atitiktų ir nusistovėjusią ankstesnę TT praktiką šios kategorijos bylose, kurioje buvo išaiškintos galimos šios įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklės²¹¹⁰.

III.2.3. Indijos Respublikos atvejis

Remiantis naujausiais ES Prekybos generalinio direktorato pateikiamais duomenimis, tiriamu laikotarpiu Indijos Respublika tiek pagal bendrą užsienio prekybos su ES apimtį, tiek ir pagal importuojamų į ES prekių apimtį buvo devintoji ES prekybos partnerė

²¹⁰⁴ Žr., pavyzdžiui, šioje monografijoje analizuojamą bylą dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo (ja TT rėmėsi ir komentuojamoje byloje C-191/09 P, *Interpipe Niko Tube ir Interpipe NTRP*), C-351/04, *Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise*, *supra* note, 429, 40–41 punktai, taip pat žr. bylą T-413/03, *Shandong Reipa Biochemicals v. Council*, 2006 E.C.R. II-2243, 94–97 punktai.

²¹⁰⁵ Byla 240/84, *NTN Toyo Bearing Co. Ltd v. Council*, 1987 E.C.R. 1809, 19 punktas; byla C-156/87, *Gestetner Holdings plc v. Council and Commission of the European Communities*, *supra* note, 2035, 63 punktas; byla C-150/94, *United Kingdom v. Council*, 1998 ECR I-7235, 54 punktas.

²¹⁰⁶ Pavyzdžiui, klausimai dėl antidempingo muitų apskaičiavimo pagrindų iš esmės (kvestionuojant muitų nustatymo bei apskaičiavimo sistemą) buvo nagrinėjami byloje C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, *supra* note, 1220, ir kitose bylose.

²¹⁰⁷ Atkreiptinas dėmesys, jog ši problematika buvo keliami ne viename ginče dėl iš tiriamų valstybių importuotų prekių apmokestinimo antidempingo muitais, žr., pavyzdžiui, bylą C-337/09 P, *Ibid.*; taip pat bylą C-338/10, *Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt*, *supra* note, 1756; byla C-535/06, *Moser Baer India v. Taryba*, *supra* note, 780.

²¹⁰⁸ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

²¹⁰⁹ *Ibid.* Pažymėtina, jog šiuo metu Reglamento Nr. 2016/1036 2 straipsnis „Dempingo nustatymas“ konkrečių įrodinėjimo taisyklių tiesiogiai neapibrėžia, o šio Reglamento preambulės 12 punkte yra nurodoma, kad „suinteresuotosioms šalims turėtų būti sudaromos tinkamos sąlygos pateikti visus svarbius įrodymus“, taip akcentuojant tik subjektų, kuriems taikomi (gali būti taikomi) antidempingo muitai, teises ir pareigas įrodinėjimo procese, tačiau neapibrėžiant ES institucijų teisių ir pareigų (kiek tai susiję su atskirų teisiniu požiūriu svarbių aplinkybių nustatymu antidempingo tyrimo metu). Dėl šios priežasties siūlytina Reglamento Nr. 2016/1036 2 straipsnį papildyti 13 dalimi, joje nurodant, kad Komisija privalo pagrįsti jos šio straipsnio pagrindu atliktų skaičiavimų ir jų metodikos pasirinkimo priežastis, kiek tai neprieštarauja šio reglamento 19 straipsnio („Konfidencialumas“) nuostatomis.

²¹¹⁰ žr. TT sprendimus bylose 255/84, *Nachi Fujikoshi v. Council*, 1987 E.C.R. 1861, 33 punktas; 258/84, *Nippon Seiko v. Council*, 1987 E.C.R. 1923, 45 punktas; 260/84, *Minebea v. Council*, 1987 E.C.R. 1975, 43 punktas.

(mažiau svarbi nei Kinijos Liaudies Respublika ar Rusijos Federacija²¹¹¹). Aptariant TT išnagrinėtų prekybinių ginčų dėl Indijos Respublikos muitinės kilmės prekių bendrąsias tendencijas konstatuotina, jog objektyviai mažesnės prekybos apimtys laikytinos vienu iš veiksnių dėl kurių TT tiriamu laikotarpiu buvo išnagrinėta ir mažiau ginčų dėl iš Indijos importuotų prekių apmokestinimo muitais (septynios bylos, žr. 2 pav. aukščiau). Šis skaičius, lyginant su ankstesniu laikotarpiu, iš esmės nekito (2000 – 2010 m. laikotarpiu išnagrinėtos keturios bylos). Kaip jau buvo minėta, tokios tendencijos gali būti paaiškinamos tiek ir mažesnėmis prekybos apimtimis, tiek ir kitų tarp ES ir Indijos Respublikos funkcionuojančių mechanizmų tarpusavio prekybos problemų sprendimui egzistavimu. Be to, vienas iš esminių ES muitų politikos Indijos Respublikos atžvilgiu tikslų yra sudaryti Indijos Respublikos bei ES laisvosios prekybos susitarimą. Atitinkamai, siekiant suderinti derybines pozicijas ir spręsti einamąsias prekybos problemas yra sukurtos specialios tarptautinės darbo grupės ir komitetai, pavyzdžiui, ES-Indijos aukšto lygio prekybos grupė (angl. *EU-India High Level Trade Group*) bei Prekybos pakomitetas. Panašūs neformalaus bendradarbiavimo mechanizmai ar struktūros kol kas nėra efektyviai taikomi reguliuojant prekybinius santykius su Rusijos Federacija ar Kinijos Liaudies Respublika, kas, savo ruožtu, vertinama kaip svarbus faktorius neigiamai veikiantis jų plėtrą, ypač ES ir Rusijos Federacijos prekybinius santykius²¹¹².

Kita vertus, akivaizdu, jog vien nurodytų bendradarbiavimo mechanizmų egzistavimas visiškai neeliminuoja įvairių teisinių problemų ar konfliktų, su kuriais ES susiduria iš Indijos Respublikos prekes importuojantys verslo subjektai ar kiti suinteresuoti asmenys dalyvaujantys tarptautinės prekybos operacijose. Analizuojant TT nagrinėtas bylas, kurios tiriamu laikotarpiu (2010 – 2016 m.) kilo dėl į ES iš Indijos Respublikos importuotų prekių, galima pastebėti (žr. 11 pav.), kad pagal teisinę prigimtį vyravo bylos dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo (tai iš esmės atitinka bendrąsias tendencijas, konstatuotas nagrinėjant ir prekybos su kitomis tiriamomis BRICS regiono valstybėmis specifiką). Tuo tarpu kitų kategorijų bylų (dėl prekių muitinės kilmės, tarifinio klasifikavimo ar muitinės procedūrų taisyklių taikymo) iš esmės buvo išnagrinėti identiškai kiekiai ir aiškių vyraujančių tendencijų dėl atskirų šių kategorijų bylų paplitimo išskirti iš esmės negalima. Taigi galima konstatuoti, jog prekybiniuose santykiuose su Indijos Respublika kol kas akivaizdžiai dominuoja prekybos apsaugos (antidempingo) muitų taikymo problematika²¹¹³. Pabrėžtina, jog prekių klasifikavimo ir prekių kilmės nustatymo teisinės problemos buvo nagrinėjamos tik bylose *Stils Met SIA*²¹¹⁴ ir *Hoesch Metals and Alloys v Hauptzollamt Aachen*²¹¹⁵, tačiau ginčai šiose bylose buvo susiję ir su kitomis tiriamomis valstybėmis, todėl juose nagrinėti klausimai jau buvo aptarti kitose šios monografijos dalyse ir plačiau šiame poskyryje nėra nagrinėjami.

²¹¹¹ „Client and Supplier Countries of the EU28 in Merchandise Trade (value %) (2017, excluding intra-EU trade)“, *supra* note, 40.

²¹¹² Tatiana Romanova, *supra* note, 959: 791-792.

²¹¹³ Pavyzdžiui, lyginamuoju laikotarpiu 2000-2010 m. net 100 proc. TT išnagrinėtų bylų, susijusių su importuotų iš Indijos Respublikos prekių apmokestinimu muitais taip pat buvo susijusios su ginčiais dėl prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymo.

²¹¹⁴ C-382/09, *Stils Met SIA v. Valsts ieņēmumu dienests*, *supra* note, 226.

²¹¹⁵ TT byla C-373/08 *Hoesch Metals and Alloys GmbH v Hauptzollamt Aachen*, *supra* note, 343.

Analizuojant konkrečias **bylas dėl prekybos apsaugos muitų taikymo** Indijos Respublikos kilmės prekėms atkreiptinas dėmesys, jog šioje bylų kategorijoje iš trijų ESTT nagrinėtų bylų dvi (C-552/10 P, *Usha Martin*²¹¹⁶, bei C-687/13, *Fliesen-Zentrum Deutschland*²¹¹⁷) buvo susijusios ne vien tik su išimtinai muitų taikymu būtent iš Indijos Respublikos importuotoms prekėms, tačiau jose buvo sprendžiami klausimai ir dėl antidempingo muitų nustatymo iš Kinijos Liaudies Respublikos bei Rusijos Federacijos importuotoms prekėms. Atitinkamai šių bylų teisinė reikšmė buvo aptarta šio skyriaus ankstesniuose poskyriuose, analizuojant teisinio reguliavimo problemas, su kuriomis susiduria iš atitinkamų kitų valstybių prekes importuojantys subjektai. Prekybinių santykių su Indijos Respublika kontekste analizuojamu laikotarpiu svarbiausia išlieka byla C-638/11 P, *Gul Ahmed Textile Mills*²¹¹⁸. Pažymėtina, jog konkrečiu šio ginčo objektu šioje byloje buvo ES nustatyti galutiniai antidempingo muitai iš Pakistano importuojamai medvilninei patalynei²¹¹⁹. Šioje byloje ieškovė Gul Ahmed Textile Mills (Pakistano bendrovė užsiimanti patalynės pardavimu eksportui ir jos eksporto pardavimų rinkodara), kreipėsi į ESTT su ieškiniu dėl Reglamento (EB) Nr. 397/2004 panaikinimo, kadangi, jos vertinimu, ieškovei nepagrįstai buvo taikomas 13,1 proc. dydžio muto tarifas, kuris vėliau buvo sumažintas iki 5,6 proc. Kita vertus, minėtas ginčijamas Reglamentas (EB) Nr. 397/2004 buvo priimtas 1997 m. lapkričio 28 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2398/97 pagrindu, kuriuo buvo nustatomas galutinis antidempingo muitas medvilninės patalynės, kurios kilmės šalys yra Indija, Egiptas ir Pakistanas, importui²¹²⁰. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, jog analizuojama byla yra tiesiogiai susijusi taip pat ir su ES bei Indijos Respublikos prekybinių santykių reglamentavimo problematika.

Pabrėžtina, jog nors pirminiu ES Bendrojo Teismo byloje *Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills* priimtu sprendimu²¹²¹ Gul Ahmed Textile Mills ieškinys buvo patenkintas ir ginčijamas aktas panaikintas, TT su šiuo ES Bendrojo Teismo sprendimu nesutiko ir ES Bendrojo Teismo sprendimą panaikino, bylą perduodamas iš naujo nagrinėti šiam teismui. Galiausiai 2016 m. gruodžio 15 d. sprendimu ES Bendrasis Teismas Gul Ahmed Textile Mills ieškinį galutinai atmetė kaip nepagrįstą²¹²². Tokiu būdu, aptariamoje byloje TT iš esmės palaikė ES Tarybos poziciją dėl antidempingo muitų nustatymo. Kita vertus, analizuojama

²¹¹⁶ Byla C-552/10 P, *Usha Martin v. Taryba ir Komisija*, *supra* note, 1791.

²¹¹⁷ Byla C-687/13, *Fliesen-Zentrum Deutschland GmbH v Hauptzollamt Regensburg*, *supra* note, 1807. Pažymėtina, kad pagrindinis šioje byloje nagrinėtas klausimas buvo ar galioja 2011 m. rugsėjo 12 d. Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 917/2011 (1), kuriuo nustatomas galutinis antidempingo muitas ir laikinasis muitas, nustatytas importuojamoms Kinijos Liaudies Respublikos kilmės keraminėms plytelėms. Kita vertus priimant sprendimą šioje byloje buvo nagrinėjamos ir antidempingo muitų taikymo problemos platesniame kontekste, apžvelgiant ir kitų valstybių (*inter alia* Indijos Respublikos) atžvilgiu susiklosčiusią ir jų taikomą praktiką, todėl ši byla yra priskiriama ir prie bylų, susijusių su prekybiniais santykiais tarp ES ir Indijos Respublikos, žr. Generalinės Advokatės Eleanor Sharpston išvadą pateiktą 2015 m. gegužės 21 d. byloje C-687/13, *Fliesen-Zentrum Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Regensburg*, 2015 EU:C:2015:349, 69 punktą.

²¹¹⁸ Byla C-638/11 P, *Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills*, *supra* note, 2068.

²¹¹⁹ *30th Annual Report from the Commission to the European Parliament on the EU's Anti-Dumping, Anti-Subsidy and Safeguard Activities. COM (2012), 599 FINAL* (Brussels: European Commission, 2011), 53-54 punktai.

²¹²⁰ Žr. bylą C-638/11 P, *Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills*, op. cit., 2 punktą.

²¹²¹ Žr. bylą T-199/04, *Gul Ahmed Textile Mills Ltd v. Taryba*, 2011 E.C.R. II-00321.

²¹²² Žr. bylą T-199/04, *RENV, Gul Ahmed Textile Mills Ltd v. Taryba*, 2016 EU:T:2016:740.

byla atskleidžia kelias ES priimtų muitų teisės aktų taikymo ir aiškinimo problemas, kurias būtina aptarti detaliau.

Pirmoji problema buvo tai, kad ES institucijos netinkamai nustatė priežastinį ryšį tarp Sąjungos (Bendrijos) pramonei padarytos žalos ir importo dempingo kaina²¹²³. Šiuo aspektu analizuojama byla yra glaudžiai susijusi su kitais ginčais, kurie TT kilo tiek iš Kinijos Liaudies Respublikos, tiek ir iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo, t. y. bylomis C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel*²¹²⁴ bei C-143/14, *TMK Europe*²¹²⁵, kuriose taip pat buvo nagrinėjama panaši problematika. Kita vertus, jei byloje C-186/14 buvo sprendžiamas klausimas dėl materialinės žalos grėsmės veiksnių ir kriterijų prognostinio vertinimo, o byloje C-143/14 nagrinėjama, visų pirma, vieno konkretaus veiksnio – pradėto konkurencijos tyrimo – įtaka jau padarytos materialinės žalos atsiradimui, tai analizuojama byla C-638/11 P išsiskiria tuo, kad joje buvo vertinamas visas kompleksas galimų žalos atsiradimą sąlygojusių veiksnių²¹²⁶. Pavyzdžiui, ieškovas akcentavo, jog Taryba padarė teisės klaidą, nes ji neišnagrinėjo, ar panaikinus ankstesnius antidempingo multus, taikytus importuojamai patalynės gaminiais (užvalkalams), ir nuo 2002 m. pradėjus taikyti jų importui muitų lengvatas pagal bendrųjų preferencijų sistemą, nutrūko priežastinis ryšys tarp Sąjungos pramonės patirtos žalos ir importo dempingo kaina²¹²⁷. Šiuo aspektu byla C-638/11 P paskatino tiek praktines, tiek ir platesnes teorines diskusijas (teisės doktrinoje)²¹²⁸ kaip turėtų būti vertinama kelių egzistuojančių veiksnių reikšmė žalos atsiradimui – ar tokioje situacijoje būtina nustatinėti visų veiksnių poveikį žalai (vertinti jų kumuliatyvų efektą)? Pavyzdžiui, kaip turėtų būti vertinama ir analizuojamoje byloje susiklosčiusi situacija, jei būtų panaikintos tarifinės kvotos, taikomos importuojamiems tekstilės gaminiais, ir tuo pačiu metu dempingo kaina į ES būtų tiekiami didesni prekių kiekiai?

TT atsakymas į šį klausimą buvo tas, jog byloje nagrinėjamu atveju vis tik darytina išvada, kad ES institucijos netinkamai nustatė minėtą priežastinį ryšį²¹²⁹. Kadangi patalynės užvalkalų eksportuotojai ir gamintojai, veikiantys trečiojoje valstybėje, atkreipė ES institucijų dėmesį į tas aplinkybes, kurios, jų vertinimu, sukėlė žalą, kurią galimai patyrė Sąjungos pramonė, ES institucijoms buvo suteikta galimybė įvertinti jų poveikį Sąjungos pramonei ir, atitinkamai, priežastinio ryšio egzistavimui, kuris atsirado tiek dėl anksčiau taikytų antidempingo muitų panaikinimo, tiek ir bendrųjų preferencijų sistemos įgyvendinimo.

²¹²³ Byla C-638/11 P, Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills, op. cit., 25, 28 punktai.

²¹²⁴ Byla C-186/14 P, ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd, *supra* note, 1734.

²¹²⁵ Byla C-143/14, TMK Europe GmbH v Hauptzollamt Frankfurt (Oder), *supra* note, 1882.

²¹²⁶ Kaip nurodyti veiksniai, pavyzdžiui, buvo analizuojami (i) ankstesnių antidempingo muitų panaikinimas; (ii) bendrųjų tarifų lengvatų sistemos įvedimas; (iii) importo kvotos panaikinimas, leidžiantis padidinti importo dempingo kainą apimtį; žr. bylą C-143/14, taip pat žr. bylą C-638/11 P, Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills, *supra* note, 2068, 23-25, 32-34 punktai.

²¹²⁷ *Ibid.*, 19-22 punktai.

²¹²⁸ Rainer M. Bierwagen, „Agreement on dumping and anti-dumping measures. The scope of the agreement, the definition of dumping and injury to the domestic industry, the imposition of anti-dumping duties. EU cases on Russian products“, International Annual WTO Forum Kaliningrad State Technical University 20 – 22 March 2014, žiūrėta 2018 sausio 5 d., http://forumwto.org/wp-content/uploads/2015/11/wto2014/2014_03_21_Trade_Law_Bierwagen_draft_fin1.pdf.

²¹²⁹ Byla C-638/11 P, Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills, op. cit., 25, 28 punktai.

TT nuomone, įvertinus tai, kad visų šių aplinkybių atsiradimą nulėmė ES priimtų muitų teisės aktų pakeitimai, kurie taip pat laikytini Sąjungos institucijoms žinomais veiksniais, taikydamos antidempingo muitų nustatymą apibrėžiantį reglamentą²¹³⁰, ES institucijos antidempingo tyrimo metu privalėjo atsižvelgti į juos (jų reikšmę priežastiniam ryšiui), nes „importas dempingo kaina ir jo vykdymo sąlygas lemiantis reglamentavimas iš tiesų yra neatskiriami“²¹³¹. Šis precedentas yra itin svarbus ES priimtų muitų teisės aktų tobulinimui bei raidai, taip pat rengiant naujus ES teisės aktus. Kaip yra pažymėjusi ir pati Europos Komisija, jei žala sukeliančių importo dempingo kaina veiksmų poveikio įtaka nėra tinkamai identifiukuota ir atskirta nuo kitų veiksmų, sukeliančių žalą, tokių kaip ankstesnių antidempingo muitų panaikinimas, poveikio, ES institucijos negali daryti išvados, kad žala, kurią jos priskiria importui dempingo kainomis, iš tiesų kilo dėl pastarųjų, o ne kitų veiksmų²¹³². Siekiant užtikrinti, kad tokiais atvejais (kaip, pavyzdžiui, analizuojamoje byloje *Gul Ahmed Textile Mills*) ES institucijos turėtų objektyvų pagrindą daryti išvadą, jog importas dempingo kainomis iš tiesų sukėlė žalą, kuri tinkamai pagrindžia antidempingo muitų nustatymą, autoriaus vertinimu, būtina tikslinti ir teisinį reglamentavimą, nustatant pareigą atlikti kompleksinį žalos atsiradimą įtakojančių veiksmų vertinimą bei argumentuoti jų poveikį. Tokių papildomų teisinio reguliavimo priemonių būtinybė išryškėjo ir analizuojant importo iš kitų tiriamų valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos) atvejus²¹³³. Atsižvelgdamas į būtinybę išspręsti šias problemas, autorius siūlo tobulinti Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 3 straipsnio 3, 5 ir 7 dalis. Taip pat siūlytina papildyti Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 2 straipsnį 13 dalimi, apibrėžiant Komisijos pareigą pagrįsti dempingo nustatymui panaudotų rodiklių apskaičiavimą ir apskaičiavimo metodikos pasirinkimą.

Antroji problema, iškilusi byloje C-638/11 P yra platesnio pobūdžio ir yra susijusi su bendrąja tarptautinės ir ES muitų teisės santykio problematika bei PPO teisės (PPO susitarimų bei kitų PPO priimtų teisės aktų) statusu ES teisinėje sistemoje. Autoriaus vertinimu, TT ir ES Bendrojo teismo pozicija išsakyta šioje byloje (teismai, priimdami sprendimus, rėmėsi ir PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimais, aiškindami ES teisę)²¹³⁴, patvirtina tai, kad iki šiol ESTT pozicija dėl PPO teisės statuso ES teisės sistemoje yra paradoksali ir prieštaringa. Nors, kaip jau buvo minėta šiame darbe, ES teisės doktrinoje iš esmės sutinkama, kad ES teisinėje sistemoje PPO teisės aktai nelaikomi tiesioginio taikymo savybes

²¹³⁰ Byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl 1995 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių taikymo ir aiškinimo; žr. „Tarybos reglamentą (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1162.

²¹³¹ Byla C-638/11 P, Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills, *supra* note, 2068, 30 punktas.

²¹³² 30th Annual Report from the Commission to the European Parliament on the EU's Anti-Dumping, Anti-Subsidy and Safeguard Activities COM (2012), *supra* note, 2119: 53-54 punktas.

²¹³³ Žr. bylą C-143/14, *TMK Europe*, C-191/09 P, *Interpipe Niko Tube* ir *Interpipe NTRP*, bei C-186/14 P, *Hubei Xinyegang Steel*, apibūdinimus.

²¹³⁴ Šiuo aspektu pažymėtina, jog byloje C-638/11 P TT, priimdamas analizuojamą sprendimą bei aiškindamas taikytiną teisę, rėmėsi PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimais, nuorodos į juos buvo pateiktos tiek TT sprendime, tiek ir ES Bendrojo teismo sprendimuose, kuriais buvo išnagrinėtas šis ginčas, žr. bylą C-638/11 P, Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills, op. cit., 1451, 1779; 32 punktas; bylą T-199/04, RENV, *Gul Ahmed Textile Mills v. Council*, *supra* note, 2122, 93, 95, 139, 176 punktai (šiuo sprendimu ES Bendrasis teismas išnagrinėjo analizuojamą ginčą po to kai TT byloje C-638/11 P priimtu sprendimu įpareigojo bylą nagrinėti iš naujo).

turinčiais teisės šaltiniais (pripažįstama tik jų netiesioginio taikymo galimybė)²¹³⁵, detalėsnė ESTT praktikos analizė patvirtina, jog praktiniu lygmeniu šis santykis yra kur kas sudėtingesnis. Visų pirma, kaip jau buvo minėta ir kaip parodo byloje C-638/11 P nagrinėta situacija, ESTT neabejotinai pripažįsta galimybę remtis PPO institucijų sprendimais²¹³⁶ ir iš esmės tokio PPO teisės taikymo galimybės nelaiko grėsme ES teisinės tvarkos autonomijai²¹³⁷. Priešingai, kaip, pavyzdžiui, nurodo prof. P. J. Kuijper, jis padeda užtikrinti griežtą tarptautinės teisės laikymąsi ir jos vystymąsi²¹³⁸. Kita vertus, ES Bendrasis teismas yra pažymėjęs byloje T-199/04 RENV, *Gul Ahmed Textile Mills* (joje ginčas buvo išnagrinėtas pakartotinai po TT sprendimo analizuojamoje byloje C-638/11 P) PPO institucijų sprendimų pagrindu negali būti kvestionuojamas ES teisės aktų galiojimas, t. y. teismas gali remtis jais, kai reikia aiškinti šių (galiojančių) ES teisės aktų nuostatas²¹³⁹. Panašios ar identiškos pozicijos TT bei ES Bendrasis teismas laikėsi ir kituose ginčiuose, kuriuose rėmėsi PPO institucijų sprendimais aiškindamas antidempingo muitų nustatymą reguliuojančių ES reglamentų nuostatas²¹⁴⁰. Tačiau, nors ESTT praktikoje ir nebuvo atvejų, kai šiuo pagrindu tiesiogiai būtų kvestionuojamas ES teisės aktų galiojimas²¹⁴¹, galima išskirti bylas²¹⁴², kuomet teismas rėmėsi PPO institucijų sprendimuose pateiktais išaiškinimais, kaip argumentais, vertindamas, pavyzdžiui, ar ES institucijų taikytos dempingo nustatymo metodikos yra laikytinos teisėtomis²¹⁴³. Pavyzdžiui, byloje T-274/02, *Ritek Corp. and Prodisc Technology Inc. v. Council*, ES Bendrasis Teismas rėmėsi PPO institucijų sprendimais (PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje EC – *Bed Linen* (1998)), analizuodamas

²¹³⁵ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 16; Matthias Herdegen, *supra* note, 4: 270.

²¹³⁶ Tokią poziciją galima paaiškinti tuo, jog the TT savo išvadoje Nr. 1/91 pripažino, jog Sąjunga gali sudaryti tarptautinius susitarimus, kuriuose numatyta privaloma ginčų sprendimo tvarka, laikantis jos priimti sprendimai, teisiškai įpareigoja Europos Sąjungą ir jos institucijas, taip pat pats TT pats yra saistomas tokius ginčus nagrinėjančių teisminių institucijų ar arbitražo teismų sprendimų, žr. TT išvadą Nr. 1/91, EEA, *supra* note, 849, 39 punktą, žr. taip pat bylą C-245/02, *Anheuser Busch v. Budějovický Budvar, národní podnik*, 2004 E.C.R. I-10989; 55 punktą.

²¹³⁷ Pieter J. Kuijper et al., *Investor-State Dispute Settlement (ISDS) Provisions in the EU's International Investment Agreements. Volume 2-Studies* (Brussels: Directorate-General for External Policies of the Union Policy Department, 2014), 145.

²¹³⁸ Pieter J. Kuijper, „The Role of the Court of Justice“, from *The Court of Justice and the Construction of Europe: Analyses and Perspectives on Sixty Years of Case Law*, Allan Rosas, Egils Levitz and Yves Bot (eds.) (The Hague: Asser Press Springer, 2013), 589, 609.

²¹³⁹ Byla T-199/04, RENV, *Gul Ahmed Textile Mills v. Council*, *supra* note, 2122, 89 punktą.

²¹⁴⁰ Iš TT bylų žr., pavyzdžiui, bylą Nr. C-377/02, *Léon Van Parys NV v. Belgisch Interventie- en Restitutiebureau (BIRB)*, 2005 E.C.R. I-01465, 54 punktą; C-10/12 P, *Transnational Company „Kazchrome“ ir ENRC Marketing v. Taryba*, *supra* note, 1881; 54 punktą; iš ES Bendrojo teismo bylų žr. pavyzdžiui, bylas T-192/08, *Kazchrome v. Council*, 2011 E.C.R. II-07449, 37 ir 44 punktai; bylą T-409/06, *Sun Sang Kong Yuen Shoes Factory v. Council*, 2010 E.C.R. I-807, 104 punktą; bylą T-556/10, *Novatex v. Council*, 2012 EU:T:2012:537, 39-41, 120-125 punktai; bylą T-633/11, *Guangdong Kito Ceramics and Others v. Council*, 2014 EU:T:2014:271, 39 punktą.

²¹⁴¹ Tai gali būti aiškinama tuo, jog TT yra išaiškinęs (*FIAMM/Fedon* byloje), Sąjungos teismai negali peržiūrėti Sąjungos teisės aktų teisėtumo atsižvelgdami į PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimus, susijusius su PPO susitarimų nuostatomis, kurios savaime neturi tiesioginio taikymo savybės, žr. sujungtas bylas C-120/06 P ir C-121/06 P, *FIAMM and Others v. Council and Commission*, *supra* note, 807; 125-134 punktai.

²¹⁴² Žr., pavyzdžiui, bylą T-274/02, *Ritek Corp. and Prodisc Technology Inc. v. Council*, *supra* note, 771; T-45/06, *Reliance Industries Ltd v. Council*, 2008 ECR II-2399,

²¹⁴³ Jan-Peter Hix, *Indirect Effect of International Agreements: Consistent Interpretation and other Forms of Judicial Accommodation of WTO Law by the EU Courts and the US Courts*, *Jean Monnet Working Paper 03/13* (New York: New York University School of Law, 2013), 95-96.

bei vertindamas ES institucijų taikytą dempingo maržos skaičiavimo metodą²¹⁴⁴, o byloje T-45/06, *Reliance Industries Ltd v. Council*, vertino prekybos apsaugos muitų galiojimo termino peržiūrėjimo sąlygas, apibrėžtas ES priimtuose muitų teisės aktuose, atsižvelgdamas į PPO ginčų sprendimo institucijų praktiką byloje (PPO Apeliacinio komiteto ataskaitos bylose US – *Sunset Reviews of Anti-Dumping Measures on Oil Country Tubular Goods from Argentina* (2002) ir US – *Sunset Review of Anti-Dumping Duties on Corrosion-Resistant Carbon Steel Flat Products from Japan* (2002)²¹⁴⁵). Analogiško argumentavimo pavyzdžiu galima laikyti ir ESTT sprendimą aptariamoje byloje C-638/11 P, kurio 31 punkte, remiantis vien tik PPO ginčų sprendimo institucijų praktika, buvo konstatuota, jog „importo kvotos panaikinimas, leidžiantis padidinti importo dempingo kaina apimtį, savaime dar nėra žalą lemiantis veiksnys“²¹⁴⁶. Kitaip tariant, aiškindamas materialinę žalą Sąjungos (Bendrijos) pramonei lemiančius veiksnius, ESTT jų sampratą pagrindė remdamasis būtent PPO ginčų sprendimo institucijų išaiškinimais ir tai *inter alia* sąlygojo išvadą, jog apibrėžiant nurodytus veiksnius buvo padaryta teisės klaida²¹⁴⁷. Viena vertus, tokia ESTT pozicija plačiai remtis PPO ginčų sprendimo institucijų išaiškinimais būtent antidempingo muitų bylose galėtų būti aiškinama ESTT praktikoje tradiciškai pripažįstamomis išimtimis (*Nakajima/Fediol* jurisprudencija) dėl PPO teisės tiesioginio taikymo²¹⁴⁸, kuris paprastai buvo (ir yra) leidžiamas būtent prekybos apsaugos priemonių teisinio reguliavimo srityje²¹⁴⁹. Kita vertus, detalesnė lingvistinė bei sisteminė minėtų sprendimų ir ypač sprendimo analizuojamoje byloje C-638/11 P analizė leidžia konstatuoti, jog atskirais atvejais remdamasis PPO ginčų sprendimo institucijų išaiškinimais ir interpretuodamas egzistuojančias ES priimtų muitų teisės aktų normas ESTT papildomai net neargumentuoja bei atskirai nepagrindžia minėtų išimčių taikymo būtinybės (ar galimybės) ir iš anksto (pagal nutylėjimą) remiasi PPO teise²¹⁵⁰. Vis tik pastebėtina, jog ši ESTT pradėta formuoti praktikos kryptis nėra visiškai

²¹⁴⁴ Byla T-274/02, *Ritek Corp. and Prodisc Technology Inc. v. Council*, *supra* note, 771, 98–108 punktai. Pabrėžtina, jog šioje byloje ES Bendrasis teismas pripažino ES taikytą dempingo maržos metodiką teisėta, bet tik tame kontekste (tuo aspektu), jog analizuotame PPO institucijų sprendime buvo nagrinėjama kita teisinė situacija bei kitas dempingo maržos skaičiavimo metodas, nei pasirinktas ES institucijų (107–108 punktas).

²¹⁴⁵ Byla T-45/06, *Reliance Industries Ltd v. Council*, *supra* note, 2142, 108–110 punktai. Šioje byloje ES Bendrasis teismas atkreipė dėmesį į tai, jog ieškovė pateikė nuorodas į analizuojamai situacijai netaikytinus PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimų išvadas, kita vertus, jis pats taip pat *ex officio* rėmėsi PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje US – *Sunset Review of Anti-Dumping Duties on Corrosion-Resistant Carbon Steel Flat Products from Japan* (2002) apibrėždamas prekybos apsaugos muitų galiojimo peržiūros pradžios terminą (sprendimo 109 punktas).

²¹⁴⁶ Byla T-199/04, *RENV, Gul Ahmed Textile Mills v. Council*, *supra* note, 2122.

²¹⁴⁷ *Ibid*, 34 punktas.

²¹⁴⁸ PPO teisės tiesioginis taikymas yra leistinas kai Sąjungos teisės aktai pateikia aiškią nuorodą į PPO teisę ir kai ES institucija priimdama teisės aktą ketino įgyvendinti prisiimtą konkretų išpareigojimą pagal PPO teisę, žr. plačiau Inga Daukšienė, *supra* note, 281.

²¹⁴⁹ Papildomai autoriaus pastebėtina, jog analizuojamo laikotarpio TT praktika patvirtina, kad PPO teisės tiesioginis taikymas jokių būdu nėra apribojamas vien tik šia specialiąja muitų teisinio reguliavimo sritimi, tačiau gali būti pripažįstamas ir situacijose, kuriose ginčijami bendri importo muitų nustatymo teisiniai pagrindai, žr. bylą C-213/09, *Barsoum Chabo v Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 17; 23, 34 punktai.

²¹⁵⁰ Tokio argumentavimo akivaizdus pavyzdys yra ES Bendrojo teismo sprendimas byloje T-199/04, *RENV, Gul Ahmed Textile Mills v Council*, *supra* note, 2122. Jame daroma išvada, kad pateikiamas Sąjungos pramonės patirtos žalos veiksnių aiškinimas (28–31 punktai) tiesiog atitinka 2011 m. spalio 28 d. PPO specialios grupės ataskaitą „Europos Sąjunga – Avalynei, kurios kilmės šalis Kinija, taikomos antidempingo priemonės“ (sprendimo 32 punktas).

nuosekli. Pavyzdžiui, nors kitų valstybių (JAV) teisinėse sistemose (teismų praktikoje²¹⁵¹) yra pripažįstama galimybė aiškinant nacionalines muitų teisės normas remtis ir kitais antriniais (išvestiniais) PPO teisės šaltiniais²¹⁵². Analogiškos galimybės ESTT savo praktikoje tiesiogiai nėra pripažinęs (dėl to pasisakęs), nors toks klausimas (dėl PPO ministrų konferencijos 2001 m. lapkričio 14 d. sprendimo Nr. T/MIN(01)17, susijusio su antidempingo tyrimų atlikimo tvarka) ir buvo šalių keliamas aptariamoje byloje C-638/11 P²¹⁵³.

Bet kuriuo atveju, autoriaus vertinimu, galima daryti išvadą, jog ši ESTT praktika patvirtina, kad griežta formali takoskyra tarp netiesioginio ir tiesioginio PPO teisės taikymo praktiniu lygiu pastaruoju metu transformuojasi (išnyksta) ir išryškėja tendencija vis plačiau remtis PPO teise²¹⁵⁴. Tai patvirtina ne tik analizuojamos kategorijos TT nagrinėti ginčai, kilę dėl iš Indijos importuotų prekių apmokestinimo (byla C-638/11 P), bet ir analogiški ginčai nagrinėti dėl kitų analizuojamų valstybių, pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikos, kilmės prekių. Pavyzdžiui, kaip autoriaus jau buvo pastebėta, ESTT bylose dėl antidempingo muitų taikymo Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėms yra ne kartą nurodęs, kad Kinijos Liaudies Respublika dempingo tyrimų atlikimo bei antidempingo muitų taikymo kontekste gali būti laikoma ne rinkos ekonomikos šalimi su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis (specialia dempingo maržos skaičiavimo tvarka ir pan.). Šiuo aspektu itin svarbu tai, jog tokią nuostatą ESTT (įskaitant ir ES Bendrąjį teismą) pagrindė remdamasis Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolu²¹⁵⁵, kiek tai buvo susiję su atitinkamų ES teisės aktų dėl antidempingo muitų nustatymo ir jų nuostatų, susijusių su ne rinkos ekonomikos statuso suteikimo antidempingo tyrimuose sąlygų aiškinimu ir taikymu²¹⁵⁶. Kita vertus, šią ESTT jurisprudencijoje sutinkamą nuostatą, kurią pastebi ir kiti autoriai, galima vertinti paradoksaliai ir nevienareikšmiškai. Visų pirma, galima konstatuoti, jog tokią poziciją gali būti aiškinama principine nuostata, kad, pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolo, kaip specifinio tarptautinio susitarimo, nuostatos gali būti tiesiogiai taikomos, nes jos įtvirtino aiškų ir

²¹⁵¹ Žr. pvz. bylą Luigi Bormioli v. U.S., 304 F.3d 1362 (Fed. Cir. 2002).

²¹⁵² Kaip pabrėžia dr. G. Gattinara, teisės doktrinoje tokiais šaltiniais laikomi PPO Ministrų konferencijos ar kitų PPO institucijų (išskyrus ginčų nagrinėjimo institucijas) priimti sprendimai, žr. Giacomo Gattinara, „The Relevance of WTO Law in the US Legal System“, from *The Absence of Direct Effect of WTO in the EC and in Other Countries*, Claudio Dordi (ed.) (Milano: Università Commerciale Luigi Bocconi, 2010), 275, 289.

²¹⁵³ Žr. šioje byloje ginčytą ES Bendrojo teismo sprendimą; byla T-199/04 RENV, Gul Ahmed Textile Mills v Council, op. cit., 68 punktas.

²¹⁵⁴ Analogiškas tendencijas galima pastebėti ir ES valstybių narių, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos teismų praktikoje, kurioje lanksčiai (bei kur kas plačiau negu paties ESTT praktikoje) interpretuojamos PPO teisės taikymo galimybės (žr. monografijos III.3.1 ir III.3.4 poskyrius). Nors nacionalinių teismų praktikoje negalima nurodyti pavyzdžių, kuomet buvo remiamasi PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimais, teismai plačiai remiasi antriniais PPO teisės šaltiniais (žr. bylas A-575-1340/2010, A-442-709/2013).

²¹⁵⁵ „Protocol on the Accession of the People's Republic of China to the WTO, WT/L/432, 23 November 2001“, *supra* note, 1001 (atkreiptinas dėmesys, jog šio protokolo 15 punkto 1 dalies „a(i)“ ir a „a(ii)“ papunkčiai susieja antidempingo muitų nustatymą Kinijos Liaudies Respublikos asmenims (gamintojams) su jų veiklos sąlygų atitikimu rinkos ekonomikos sąlygoms).

²¹⁵⁶ Byla T-498/04, Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group v. Council, 2009 E.C.R. II-1969, 117-118 punktus (apelacinis skundas dėl šio sprendimo buvo atmestas byloje Nr. C-337/09 P); bylą T-172/09, Gem-Year and Jinn-Well Auto Parts v. Council, 2012, EU:T:2016:315, 122-132 punktai.

tikslų išipareigojimą (dėl antidempingo muitų nustatymo metodologijos taikymo²¹⁵⁷), kurio atžvilgiu nereikia imtis kokių nors vėlesnių priemonių²¹⁵⁸. Tačiau kartu tenka pastebėti ir tai, jog Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolas yra PPO teisės (PPO susitarimų) sudėtinė dalis, atitinkamai, jo taikymas taip pat turėtų būti pagrindžiamas vadinamoje *Nakajima/Fediol* jurisprudencijoje suformuluotomis išimtimis dėl PPO teisės tiesioginio taikymo nors TT minėtose bylose nurodytų išimčių egzistavimo papildomai neargumentavo ir nepagrindė (kaip ir, pavyzdžiui, analizuojamoje byloje C-638/11 P dėl prekių importo iš Indijos Respublikos).

Taigi, formuojantis aptariamai ESTT praktikai, iš esmės atsiranda ir atitinkamas teisinis neapibrėžtumas dėl to kuri konkreti pirminės ir/arba antrinės PPO teisės nuostata bus (gali būti) tiesiogiai taikoma bei kokiose situacijose ir kuri ne. Taip pat kartu kyla ir probleminis klausimas ar PPO teisės taikymas netampa selektyvus? Akivaizdu, jog vienais atvejais, pavyzdžiui, sprendžiant ne rinkos ekonomikos statuso taikymo Kinijos Liaudies Respublikos klausimus prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) bylose tiesioginiu PPO teisės nuostatų (pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolo) taikymu yra argumentuojamas tik ES institucijų priimtų sprendimų teisėtumas (PPO teisė tiesiogiai taikoma tik ES institucijų naudai/pagrindžiant jų poziciją), o pareiškėjų argumentai, tiesiogiai pagrįsti PPO teise paprastai atmetami²¹⁵⁹. Tuo tarpu kitais atvejais (nors taip pat susijusiais su ES nustatytų prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų)) ginčijimu, kaip ir jau aptartoje byloje C-638/11 P dėl prekių importo iš Indijos Respublikos ar kitose jau nurodytose bylose (kuriose buvo remiamasi PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimais) PPO teisė buvo taikoma (ja remiamasi) ir analizuojant pareiškėjų pateiktus argumentus. Šią teisinę situaciją dar labiau komplikuoja tai, jog, kaip TT yra išaiškinęs vienoje iš ankstesnio lyginamojo laikotarpio (iki 2010 m. sausio 1 d.) bylų dėl antidempingo muitų taikymo iš Indijos Respublikos importuotoms prekėms (byla C-351/04, *Ikea*²¹⁶⁰), oficiali deklaruojama doktrininė nuostata dėl PPO teisės taikymo (vadinamoji „*Ikea doktrina*“²¹⁶¹) yra ta, jog PPO teise turėtų būti remiamasi tik aiškinant ES teisę, tačiau

²¹⁵⁷ Pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikos prisijungimo prie PPO protokolo 15 punkto „a“ ii papunktis nurodė, jog ši metodologija neprivalo būti grindžiama tiriamo produkto griežtu palyginimu (angl. „strict comparison“) su jo vidaus kainomis ar kštais Kinijos Liaudies Respublikoje, žr. „Protocol on the Accession of the People's Republic of China to the WTO, WT/L/432, 23 November 2001“, op. cit.

²¹⁵⁸ Tokios nuostatos TT tradiciškai visuomet laikėsi sprendamas tarptautinių sutarčių tiesioginio taikymo klausimus, žr. bylas C-149/96, Portugal v. Council, *supra* note, 299, 47 punktas; C-377/02, Léon Van Parys NV v. Belgisch Interventie- en Restitutiebureau (BIRB), *supra* note, 1528, 39 punktas; C-361/11, Hewlett-Packard Europe BV v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Westkantoor Hoofddorp, *supra* note, 707, 57 punktas; C-306/13, LVP NV v. Belgische Staat, *supra* note, 707, 44 punktas; C-21/14 P, Rusal Armenal, *supra* note, 1220, 38–40 punktas.

²¹⁵⁹ Žr. bylas C-21/14 P ir C-511/13 P. Analogiškas bendrąsias tendencijas (neapsiribojant vien tik ginčais, susijusiais su prekių importu iš Kinijos Liaudies Respublikos) identifikuoja ir kiti tyrėjai, nagrinėjantys ES ir tarptautinės teisės sąveikos klausimus, pavyzdžiui, M. F. Agius, žr., pavyzdžiui, Maria Fogdestam Agius, *Interaction and Delimitation of International Legal Orders* (Leiden: Koninklijke Brill, 2014), 364.

²¹⁶⁰ Žr. sprendimą byloje C-351/04, Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, *supra* note, 429. Šioje byloje buvo keliamas klausimas dėl antidempingo muitus Indijos Respublikos kilmės prekėms (medvilninei patalynei) nustatęsio Reglamento Nr. 2398/97 galiojimo atsižvelgiant į PPO Antidempingo sutartį, kaip ji vėliau buvo išaiškinta PPO Ginčų sprendimo tarybos rekomendacijose ir sprendimuose (žr. 26–35 punktus).

²¹⁶¹ Pavyzdžiui, TT yra atsisakęs pripažinti PPO teisės tiesioginio taikymo galimybę ir galimybę įvertinti ES teisės aktų teisėtumą pagal jų nuostatą tais atvejais, kai antidempingo muitai buvo nustatomi iš Indijos Respublikos importuo-

ne tiesiogiai ją taikant (išskyrus specifinius atvejus, pavyzdžiui, byloje minimą atvejį kai ES, priimdama atitinkamus ginčijamus teisės aktus, ketino įgyvendinti priimtą konkretų įsipareigojimą PPO)²¹⁶². Kaip pažymi dr. J. Petra, šiuo požiūriu buvo remiamasi ir vėlesnėje TT praktikoje²¹⁶³, pavyzdžiui, *FIAMM* byloje, kurioje Teismas netyrė ginčijamo ES teisės akto (reglamento (EB) Nr. 1637/98, nustatančio tarifines kvotas iš trečiųjų valstybių importuojamiems bananams) teisėtumo PPO teisės atžvilgiu, nurodymas, kad juo nebuvo siekiama įgyvendinti konkrečių įsipareigojimų remiantis PPO teisėje įtvirtintomis nuostatomis²¹⁶⁴. Tačiau, kaip nurodo R. M. MacLean (2013)²¹⁶⁵, tokia formali ir griežta pozicija ilgainiui buvo modifikuojama ES teisės aktų aiškinimo proceso metu, nes ESTT minėtais atvejais aiškino ES teisę taip, kaip tuos pačius klausimus vertino ir PPO ginčų sprendimo institucijos, pavyzdžiui, Teismas kritikavo ES institucijų praktiką dėl Indijos Respublikos importuojamų prekių dempingo maržos apskaičiavimo ir pripažino ją esant neteisėta²¹⁶⁶. Vis tik, kaip jau buvo minėta, praktiniu lygmeniu tampa vis sudėtingiau atskirti ES teisės aiškinimą pasitelkiant PPO teisės nuostatas ir tiesioginį PPO teisės taikymą²¹⁶⁷, kadangi abiejų šių koncepcijų įgyvendinimo praktinės teisinės pasekmės gali būti (ir atskirais atvejais realiai yra) labai panašios. Vadinasi, kaip pastebime iš aptartų ESTT praktikos pavyzdžių (tame tarpe ir bylose dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių, ir kitose nurodytose bylose), ESTT požiūris į PPO teisės taikymą išlieka nevysišškai aiškus bei negali būti tiksliai apibrėžiamas vien tik *Fediol/Nakajima* jurisprudencijoje apibrėžta koncepcija (kuri praktikoje keitėsi)²¹⁶⁸ ir yra gana prieštaringas, kas sukelia ar gali sukelti ir praktinių neigiamų pasekmių (pavyzdžiui, naujų ginčų PPO lygmeniu, ką patvirtina ir naujausias Kinijos Liaudies Respublikos inicijuotas ginčas PPO (byla DS516)). Be to, galima daryti išvadą, jog ESTT praktikos prieštaringumas (įvairovė) neigiamai įtakoja ir nacionalinių ES valstybių narių teismų priimamus sprendimus, kurie taip pat išlieka prieštaringi. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos atveju atskirose bylose remiantis vienu iš TT praktikos pavyzdžių (byla

toms prekėms, žr. plačiau Jan-Peter Hix, *supra* note, 2143; taip pat žr. šiuo klausimu John Errico, „The WTO in the EU: Unwinding the Knot“, *Cornell International Law Journal* 44, 1 (2011): 188-189.

²¹⁶² Žr. sprendimą byloje C-351/04, *Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise*, op. cit., 35 punktas.

²¹⁶³ Petra Jeney, „Judicial Enforcement of WTO Rules before the Court of Justice of the European Union“, *ELTE Law Journal* 1 (2015): 86.

²¹⁶⁴ Žr. sujungtas bylas C-120/06 P ir C-121/06 P *FIAMM and Others v Council and Commission*, *supra* note, 807.

²¹⁶⁵ Robert M. MacLean, „Duty as a Cost in EU anti-Dumping Refunds: The Triple Jump and Other Obstacles to Success“, *Journal of World Trade* 47, 3 (2013): 627-628.

²¹⁶⁶ Žr. sprendimą byloje C-351/04, *Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise*, *supra* note, 429: 50-57. Pastebėtina, kad nors TT šioje sprendimo dalyje nepateikė nuorodų į PPO teisę ar PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimus, tačiau jo pasirinktas ES Antidempingo reglamento nuostatų aiškinimo būdas atitinka ankstesnę PPO ginčų sprendimo institucijų praktiką ginčuose dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo, žr. PPO Apeliacinio komiteto ataskaitą AB-2000-13, *European Communities – Anti-Dumping Duty on Imports of Cotton-Type Bed Linen from India*, WT/DS141/AB/R. Priimta 2001 m. kovo 1 d.; 51-53 punktai.

²¹⁶⁷ Į šią problemą atkreipiamas dėmesys ir teisės doktrinoje, pavyzdžiui, akcentuojant, kad ESTT praktikoje sprendžiant ES antrinės teisės šaltinių galiojimo klausimus teisinę reikšmę turėjo ir PPO teisės aiškinimas (žr. pvz. sujungtas bylas C-76/00, *Petrotub SA and Republica SA v. Council*), kitaip tariant ES teisės akto teisėtumas netiesiogiai buvo susietas su PPO teisės turiniu; žr. pvz. Maurizio Gambardella, „IKEA Judgment: Some Thoughts on the ECJ Ruling“, *Global Trade and Customs Journal* 3, 5 (2008): 181.

²¹⁶⁸ Tokios nuomonės teisės doktrinoje laikosi tiek M. Gambardella (žr. ankstesnę išnašą), tiek ir kiti autoriai, pavyzdžiui, žr. Petra Jeney, *supra* note, 2163: 85.

Merck) buvo padaryta išvada, jog PPO teise gali būti vadovaujamasi (ji gali būti taikoma) nagrinėjamoje byloje²¹⁶⁹, nors kitose bylose²¹⁷⁰ remiantis jau kitais TT praktikos pavyzdžiais (byla *Christian Dior*) buvo konstatuojama, jog PPO teisė negali būti taikoma.

Akivaizdu, jog ilgainiui šią problemą ES teisėje būtina išspręsti papildomomis priemonėmis. Kai kurie autoriai (pavyzdžiui, prof. G. de Burca)²¹⁷¹, yra pastebėję, jog pastaruoju metu ESTT pradėjo laikytis griežtesnės bendros pozicijos dėl tarptautinių sutarčių tiesioginio taikymo galimybės, pavyzdžiui, išsakyta byloje *Kadi*²¹⁷², *Intertanko*²¹⁷³, *Commune de Mesquer*²¹⁷⁴. Šiose ir daugelyje kitų bylų buvo neigiamai įvertinta galimybė tiesiogiai taikyti atitinkamų tarptautinių sutarčių nuostatas ir tokia pozicija buvo aiškinama siekiu apsaugoti ES vadinamąją konstitucinę autonomiją (diskrecijos teisę priimti atitinkamus sprendimus, pavyzdžiui, ir bendrosios prekybos politikos srityje), kas tapo itin svarbu išsiplėtus ES kompetencijos sritims²¹⁷⁵. Dėl šios priežasties, remiantis minėtais vertinimais, ta ESTT praktika, kuria buvo griežtai atmetama PPO teisės tiesioginio taikymo galimybė jau nebegalėtų būti laikoma savotiška išimtimi ar anomalija²¹⁷⁶. Taigi, vienu iš PPO teisės taikymo problemos sprendimo būdų laikytinas nuoseklus grįžimas prie *Fedol/Nakajima* koncepcijos taikymo, plečiamai neaiškinant PPO teisės taikymo galimybių. Kita vertus, kartu teisės doktrinoje išsakoma ir nuomonių, jog šią koncepciją reikėtų kardinaliai peržiūrėti. Autoriaus vertinimu, sunku būtų paneigti PPO teisės įtaką ES priimtų muitų teisės aktų raidai, ypač aiškinant įvairius ginčytinus klausimus, kurie nėra detalai sureguliuoti ES teisėje. Vadinas, šiuo atveju siūlytinu sprendimo variantu galėtų būti nuoseklesnis PPO teisės taikymo galimybių išaiškinimas, pavyzdžiui, Reglamento (ES) 2016/1036 preambulėje.

Be šių fudamentalių klausimų, prekybos su Indijos Respublika bylos atskleidė ir daug kitų esminių ES muitų teisės taikymo problemų ar net konstitucinių ES teisės funkcionavimo problemų. Pavyzdžiui, byloje C-76/01 P, *Eurocoton and Others v Council*²¹⁷⁷, pareiškėjas Eurocoton (Jungtinis Europos Sąjungos medvilnės ir tekstilės pramonės komitetas) ginčijo ES Tarybos 1997 m. gegužės 16 d. sprendimą: juo buvo nuspręsta neteikti pasiūlymo priimti Tarybos reglamentą, kuriuo būtų nustatytas galutinis antidempingo muitas nebalinto medvilninio audinio importui iš įvairių trečiųjų valstybių, *inter alia* ir iš Indijos Respublikos. Pažymėtina, jog

²¹⁶⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr.A-442-709/2013“, *supra* note, 304.

²¹⁷⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-602-1447/2013“, *supra* note, 434.

²¹⁷¹ Žr. pvz. Grainne de Burca, „The European Courts and the Security Council: Between Dédoublement Fonctionnel and Balancing of Values: Three Replies to Pasquale De Sena and Maria Chiara Vitucci“, *European Journal of International Law* 20, 3 (2009): 853-862.

²¹⁷² Sąjungtos bylos C-402/05 P ir C-415/05 P, *Kadi v. Taryba ir Komisija*, 2008 E.C.R. 1-6351.

²¹⁷³ Byla C-308/06, *Intertanko v. Secretary of State for Transportation*, 2008 E.C.R. 1-4057.

²¹⁷⁴ Byla C-188/07, *Commune de Mesquer v. Total France SA*, 2007 E.C.R. 1-4501.

²¹⁷⁵ Žr. pvz. Jan Willem Van Rossem, „The Autonomy of the EU. More is Less?“, from *Between Autonomy and Dependence: The EU Legal Order Under the Influence of International Organizations*, Ramses A. Wessel and Steven Blockmans (eds.) (The Hague: Asser Press, 2013), 42.

²¹⁷⁶ Grainne de Burca, „International Law before the Courts: The EU and the US Compared“, *Virginia Journal of International Law* 55, 3 (2015): 719.

²¹⁷⁷ Byla C-76/01 P, *Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union*, *supra* note, 2080.

TT tenkino pareiškėjo reikalavimus ir panaikino ginčijamą Tarybos sprendimą, pažymėjęs, kad jis buvo nepakankamai motyvuotas ir nepateikta argumentų, aiškiai ir nedviprasmiškai nurodančių, kodėl, atsižvelgiant į pagrindinio ES Antidempingo reglamento nuostatas, nėra pagrindo nustatyti galutinį antidempingo muitą (t. y. kodėl tokio muto nustatymas neatitiktų Bendrijos interesų) bei pritarti atitinkamam ES Komisijos pasiūlymui dėl jo nustatymo²¹⁷⁸. Teisės doktrinoje²¹⁷⁹ pastebima, jog ši byla išryškino šių ginčų nagrinėjimo trukmės problematiką ir vis dar egzistuojančią būtinybę pertvarkyti ginčų dėl prekybos apsaugos muitų nagrinėjimo sistemą. Autoriaus vertinimu, ši nuomonė yra pagrįsta, pavyzdžiui, aptariamoje byloje C-76/01 P buvo nagrinėjama situacija, kuomet procedūros dėl antidempingo muitų taikymo buvo pradėtos dar 1996 m. sausio 8 d., o galutinis TT sprendimas dėl jų teisėtumo ir pagrįstumo buvo priimtas tik 2003 m. rugsėjo 30 d., t. y. praėjus beveik aštuoneriems metams. Kita vertus, akivaizdu, jog ir pats TT sprendimo priėmimas komentuojamoje byloje negali būti siejamas su šių procedūrų pabaiga, kadangi panaikinus ginčijamą Tarybos sprendimą procedūros privalėjo būti tęsiamos. Galima pastebėti, jog su panašiomis ginčo trukmės problemomis buvo susidurta ir daugelyje kitų TT bylų, įskaitant ginčus, kurie kilo ir dėl antidempingo muitų taikymo kitų analizuojamų valstybių prekėms bei kitais laikotarpiais, tame tarpe ir analizuojamu laikotarpiu po 2010 m. sausio 1 d.²¹⁸⁰

Nagrinėjant būdus, kaip galima spręsti šią problemą(-as) ar, reikėtų pažymėti tai, kad ji(-os) yra neatsiejamai susiję ir su pačiomis ginčų dėl antidempingo muitus nustatančių ES teisės aktų (reglamentų bei Sąjungos institucijų priimtų sprendimų) nagrinėjimo procedūromis (kurios, akivaizdu, sąlygoja ir jų trukmę), kas taip pat buvo ir ginčo byloje C-76/01 P, *Eurocoton*, objektu. Pavyzdžiui, byloje, visų pirma, buvo keliamas klausimas dėl to kokia tvarka turėjo būti nagrinėjamas ieškovo Eurocoton inicijuotas ginčas, t. y. ar jam privalėjo būti taikoma ieškinio dėl ES teisės akto panaikinimo nagrinėjimui nustatyta tvarka ir ar Eurocoton turėjo teisę kreiptis būtent į Sąjungos teismus ginčydamą Tarybos sprendimą dėl antidempingo muitų nenustatymo²¹⁸¹. Pastebėtina, jog šis klausimas kilo ir kituose ginčiuose dėl antidempingo muitų taikymo iš kitų analizuojamų valstybių (pavyzdžiui, Rusijos Federacijos) importuojamoms prekėms, kas vėl gi patvirtina jo akivaizdų aktualumą ir akivaizdų probleminį pobūdį. Skirtingai nei jau detaliau aptartose bylose (bylos C-374/12, *Valimar*²¹⁸²; C-143/14, *TMK Europe*²¹⁸³, ir C-419/08 P, *Trubowest Handel GmbH and Viktor Makarov*²¹⁸⁴) kur buvo nagrinėjami ginčai dėl iš Rusijos impor-

²¹⁷⁸ Byla C-76/01 P, Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union, *supra* note, 2080, 91, 93-95 punktai.

²¹⁷⁹ Edwin Vermulst and David Rovetta, *supra* note, 1599: 245-246.

²¹⁸⁰ Pavyzdžiui, ši tendencija akivaizdi nagrinėjant bylas, kuriose buvo keliamas klausimas dėl Sąjungos institucijų diskrecijos teisės peržiūrėti ar pakeisti nustatytus antidempingo muitus realizavimo (byla C-15/12 P (procedūrų trukmė – 8 metai), C-552/10 P (procedūrų trukmė – 7 metai)); taip pat dėl teisės ginčyti antidempingo muitus nustatančius ES teisės aktus realizavimo tvarkos (byla C-143/14 (procedūrų trukmė net 18(!) metų), C-533/10 (procedūrų trukmė – 15 metų), C-419/08 P (procedūrų trukmė – 13 metų).

²¹⁸¹ Byla C-76/01 P, Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union, *supra* note, 2080; 72-75 punktai.

²¹⁸² Byla C-374/12, „Valimar“ OOD v. Nachalnik na Mitnitsa Varna, *supra* note, 2027.

²¹⁸³ Byla C-143/14, TMK Europe GmbH v. Hauptzollamt Frankfurt (Oder), *supra* note, 1882.

²¹⁸⁴ Byla C-419/08 P, Trubowest Handel and Makarov v. Council and Commission, *supra* note, 2029.

tuotų prekių apmokestinimo antidempingo muitais, byloje C-76/01 P, *Eurocoton*, ieškovas tiesiogiai kreipėsi į ES teismus su ieškiniu dėl antidempingo muitus nustatančio ES reglamento (ne)priėmimo (t. y. Sąjungos institucijos sprendimo, kuriuo buvo atsisakyta priimti tokį reglamentą), o ne iš pradžių kėlė ginčą ES valstybių narių teismuose. Būtiną pabrėžti, jog analizuojamoje byloje C-76/01 P, atsižvelgiant į tai, kad joje kilęs ginčas buvo išimtinai susijęs su Sąjungos institucijų sprendimais, nebuvo tiesiogiai nagrinėjamas klausimas dėl to ar ieškovas privalėjo pirmiausiai kreiptis į ES valstybių narių teismus, tačiau buvo spręstas klausimas kokia tvarka turėtų būti nagrinėjamas ginčas Sąjungos teismuose. ES Bendrasis teismas šiuo atveju atmetė ieškinio dėl panaikinimo pateikimo galimybę (dėl tos priežasties, jog, teismo vertinimu, šiuo atveju neegzistavo/nebuvo priimtas sprendimas, kurį būtų galima skųsti²¹⁸⁵) ir pripažino tik galimybę reikalauti iš Sąjungos institucijų žalos atlyginimo²¹⁸⁶. TT tokiai pozicijai nepritarus ir nurodžius, kad Tarybos sprendimas dėl antidempingo muitų nenustatymo vis tik gali būti ginčo objektu²¹⁸⁷ iškilo klausimas dėl paties ieškovo teisinio statuso ir suinteresuotumo – ar jis gali būti laikomas suinteresuotu asmeniu, turinčiu teisę teikti ES teismams ieškinį dėl ES akto panaikinimo pagal SESV 263 straipsnio (*ex Europos Bendrijų sutarties* 230 straipsnio, galiojusio ginčo teisinių santykių atsiradimo metu)²¹⁸⁸ nuostatas. Nagrinėjamu atveju ieškovas *Eurocoton*, pats nebuvo nei prekių, kurioms taikomi antidempingo muitai, importuotojas, nei jų gamintojas, o tik asmuo, atstovaujantis ES veikiančias tekstilės pramonės įmones (Jungtinį medvilnės tekstilės pramonės komitetas; angl. „Committee of the Cotton Allied Textile Industries“). Kita vertus, ESTT pripažino, jog Eurocoton vis tik gali būti laikomas suinteresuotu asmeniu, turinčiu teisę kreiptis į ES teismus, ir tokį sprendimą, pirmiausia, nulėmė tai, kad jo ieškinys buvo pateiktas Bendrijos (Sąjungos) pramonės vardu ir buvo palaikomas didelio Bendrijos (Sąjungos) gamintojų skaičiaus, kurie atstovavo reikšmingą tą patį produktą gaminančios Bendrijos (Sąjungos) pramonės dalį²¹⁸⁹. Šis išaiškinimas yra itin svarbus ir platesniame (ne tik analizuojamos bylos kontekste), kadangi atsižvelgiant į TT formuojamą teisminę praktiką, vadinamieji „nesusiję importuotojai“ (angl. „unrelated importers“)²¹⁹⁰ paprastai turėtų siekti teisminės gynybos dėl jiems pritaikytų prekybos apsaugos priemonių būtent nacionaliniuose teismuose, o kitoms kategorijoms priklausančios

²¹⁸⁵ ES Bendrojo teismo vertinimu, Tarybos nepritarimas antidempingo muitų nustatymui (neigiamas balsavimo rezultatas šiuo klausimu) yra prilygintinas sprendimo nebuvimui (originalioje sprendimo teksto versijoje anglų kalba nurodoma, jog „a negative vote merely indicates the absence of any decision“), byla T-213/97, *Eurocoton and Others v. Council*, 2000 E.C.R. II-03727, 58 punktas.

²¹⁸⁶ *Ibid.*, 60 punktas.

²¹⁸⁷ Byla C-76/01 P, *Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union*, op. cit.; 65-68 punktai.

²¹⁸⁸ „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

²¹⁸⁹ Byla C-76/01 P, *Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union*, op. cit., 66-67 punktai.

²¹⁹⁰ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog ši sąvoka nors, visų pirma, yra vartojama teisminėje praktikoje, tačiau atitinkamuose teisės aktuose, pavyzdžiui, Reglamente (ES) Nr. 2016/1037 tiesiogiai nėra įtvirtinta, vietoje jos vartojama „suinteresuotų šalių“ sąvoka, tačiau jos taikymo aprėptis minėtame reglamente (pavyzdžiui, reglamento preambulės 10 p., 7 str. 5 ir 8 d., 14 str. 2 d.) plačiau nėra detalizuota, žr. 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (2016), *supra* note, 25.

suinteresuoti asmenys gali tiesiogiai kreiptis į ES teismus, juose ginčydami šias priemones nustančius ES teisės aktus²¹⁹¹.

Autoriaus vertinimu, akivaizdžią teisinę problemą šioje srityje lemia tai, jog kaip galima pastebėti tiek iš jau cituotos bei anksčiau nagrinėtos ESTT praktikos²¹⁹², apibrėžiant suinteresuotais arba nesuinteresuotais laikomų asmenų kategorijas yra vartojami vertinamieji kriterijai²¹⁹³, kurių konkretus (išsamus) baigtinis sąrašas nepateikiamas (nors ir tai lemia esmines teises pasekmes, t. y. tai kokia tvarka privalės būti nagrinėjamas kilęs ginčas, o neteisingas ginčo nagrinėjimo tvarkos nustatymas gali nulemti ilgą ginčo dėl prekybos apsaugos priemonių teisėtumo nagrinėjimo trukmę). Pastebėtina, jog vieną iš šios problemos sprendimo alternatyvų galima būtų sieti su Lisabonos sutartimi padarytais pakeitimais ir nauja SESV 263 straipsnio 4 dalies formuluote, kuri numatė, jog „kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo gali [...] pateikti ieškinį dėl [...] *reglamentuojančio pobūdžio teisės aktų* (išskirta autoriaus – aut. past.), tiesiogiai su juo susijusių ir dėl kurių nereikia patvirtinti įgyvendinančių priemonių“²¹⁹⁴. Atitinkamai, tai paskatino plačias diskusijas teisės doktrinoje ar „susijusio importuotojo“ sąvoka ir su tuo susijusi teisė tiesiogiai kreiptis į ES teismus ginčijant ES reglamentus dėl antidempingo muitų nustatymo (kaip reglamentuojančio pobūdžio teisės aktus) nėra taikytina kiekvienam antidempingo muitus mokančiam importuotojui (asmeniui)²¹⁹⁵. Tačiau, kaip galima pastebėti analizuojant naujausią ESTT praktiką, nei ES Bendrasis teismas, nei TT tokios doktrininės nuostatos vis tik nėra aprobavęs, akcentuodamas būtinybę antidempingo muitus mokantiems subjektams ginčyti atitinkamų ES reglamentų dėl šių muitų nustatymo teisėtumą ES valstybių narių teismuose (kurie, savo ruožtu, privalo pateikti TT prašymą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo)²¹⁹⁶. Šią poziciją galima paaiškinti tuo, jog nors ESTT, aiškindamas „reglamentuojančio pobūdžio teisės aktų“ sampratą apibrėžia juos kaip visuotinio taikymo teisės aktus, išskyrus

²¹⁹¹ TT savo praktikoje laikėsi principinės nuostatos, kad su ieškiniais dėl aktų (antidempingo reglamentų) panaikinimo (šiuo metu galiojančio SESV 263 str. 4 d.) tiesiogiai į ES teismus gali kreiptis, visų pirma, tie gamintojai ir importuotojai, kurie jame įvardyti, arba, antra, tik vadinamieji „susiję importuotojai“, t. y. asmenys, kurie dalyvavo antidempingo tyrime, užėmė reikšmingą rinkos dalį bei kurių komercinės veiklos duomenų pagrindu buvo nustatomas dempingo faktas, žr. pvz. bylą C-118/77, *ISO v. Council*, 1979 E.C.R. I-1227; C-279/86, *Sermes v. Commission*, 1987 E.C.R. I-3109; 15 punktas.

²¹⁹² Žr., pavyzdžiui, 2035 išnašoje nurodytas bylas C-239/82 ir 275/82, C-133/87 ir C-150/87, C-156/87, C-305/86, T-598/97, taip pat bylas C-374/12, „*Valimar*“ OOD v. *Nachalnik na Mitnitsa Varna*, *supra* note, 1737; C-143/14, *TMK Europe GmbH v. Hauptzollamt Frankfurt (Oder)*, *supra* note, 1882.

²¹⁹³ Pavyzdžiui, „pakankamai glaudus ryšys“ (byla C-118/77, sprendimo 15 punktas), „nepriklausomumas“ (byla C-374/12, sprendimo 35 punktas), „pakankamas sąsajumas“ (byla C-143/14, sprendimo 26 punktas), „veikimas Bendrijos pramonės vardu“ (byla C-76/01 P, sprendimo 66 punktas) ir kt.

²¹⁹⁴ „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

²¹⁹⁵ Žr. pvz. Philippe De Baere, „The Standing Requirements for bringing a Direct Action before the General Court in the Field of Trade Defence and Customs Following the Entry into Force of the TFEU“, from *Trade and Competition Law in the EU and Beyond*, nge Govaere, Reinhard Quick and Marco Bronckers (eds.) (Cheltenham: Edward Elgar, 2011), 299-312; Laurent Ruessmann and Carolina Dacko, „The Lisbon Treaty and EU Trade Defence Instruments: A New Framework for Court Challenges and Decision-making“, *International Trade Law Regulation* 3 (2010): 63-68; Müslüm Yilmaz et al., *supra* note, 34: 188.

²¹⁹⁶ Žr. bylas C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Council and Commission*, *supra* note, 1635, 24 punktas; bylą C-533/10, *Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD) SA v. Receveur des douanes de Roubaix* ir kt., *supra* note, 2031, 33 punktas; bylą T-134/10, *Fédération européenne de l'industrie du sport (FESI) v. Council of the European Union*, 2014 EU:T:2014:143, 46, 57, 75-76 punktai.

teisėkūros procedūra priimtus aktus, dėl kurių asmenims suteikiama galimybė ne tokiais griežtomis sąlygomis pareikšti ieškinius, teismas kartu akcentuoja, jog šiuos aktus ginčijantys asmenys (ieškovai) su jais privalo būti tiesiogiai susiję²¹⁹⁷, o šiai būtent šiai sąsajai įrodyti nepakanka vien tik antidempingo muitų sumokėjimo ar formalaus dalyvavimo dempingo procedūrose fakto²¹⁹⁸. Autoriaus nuomone, šie kylantys neaiškumai bei asmenims suteikiamo nevienodo statuso aiškinimo problemos galėtų būti sprendžiamos ir koreguojant patį antidempingo muitų taikymą apibrėžiantį Reglamentą (ES) Nr. 2016/1036, pavyzdžiui, jo 14 straipsnio („Bendrosios nuostatos“) 2 dalį²¹⁹⁹. Šiuo metu šioje dalyje nurodoma kam (kokioms „suinteresuotosioms šalims“) turėtų būti adresuojami ES teisės aktai (reglamentai ir sprendimai, kuriais nustatomi laikinieji ar galutiniai antidempingo muitai ar patvirtinami jų peržiūros rezultatai), todėl analizuojamą reglamento nuostatą būtų tikslinga papildyti nauja 3 pastraipa, kurioje būtų nurodoma, kad „Šios dalies nuostatų taikymo tikslais suinteresuotosiomis šalimis laikomi: a) gamintojai ar eksportuotojai, kuriems nustatomi ar pakeičiami individualūs antidempingo muitai; b) gamintojai, eksportuotojai ar su jais susiję importuotojai, kurie pripažinti atsakingais už dempingą remiantis jų prekybinės veiklos duomenimis, arba kurių prekybinės veiklos duomenys buvo naudojami apskaičiuojant antidempingo muitų dydį ar nustatant dempingo faktą; c) reikšmingą aukščiau nurodytų asmenų dalį atstovaujančios ir jų vardu veikiančios prekybos asociacijos“. Autoriaus vertinimu, toks siūlomas teisinis reguliavimas leistų aiškiau identifikuoti suinteresuotus asmenis („suinteresuotas šalis“), kuriems(-ioms) adresuojami ES reglamentai ar kiti sprendimai dėl antidempingo muitų nustatymo ar peržiūrėjimo, ir kurie(-ios) dėl šios priežasties vėliau galėtų pasinaudoti teise į gynybą būtent Sąjungos teismuose. Be to, šie teisinio reguliavimo pokyčiai sudarytų objektyvas prielaidas vienodai traktuoti skirtingas šių asmenų (šalių) kategorijas, kurių samprata iki šiol buvo ar yra nevienodai apibrėžiama.

Šiuo aspektu, visų pirma, atkreiptinas dėmesys, jog praktikoje nekyla didesnių ginčų ar nesutarimų dėl to, jog suinteresuotais asmenimis (šalimis) pirmiausia laikytini subjektai (produktų tiekėjai), kurie yra konkrečiai įvardinti antidempingo muitus nustatančių ES teisės aktų tekste, ir kurių tiekiamiems produktams nustatomi muitai. Tačiau, sistemiskai vertinant Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 tekste (žr. 9 str. 5-6 d. ir 17 str.) vartojamą terminologiją²²⁰⁰ ir siekiant, kad visame reglamento tekste būtų vartojamos vienodos sąvokos, būtų tikslinga tokius asmenis apibrėžti būtent kaip gamintojus ar eksportuotojus, kuriems nustatomi individualūs muitai. Antra, autoriaus nuomone, būtų svarbu eksplicitiškai akcentuoti, jog susijusiais importuotojais laikomi ne bet kurie tyrime dalyvavę (su juo susiję) ir jam duomenis (įrodymus) teikę importuotojai, bet tik tie, kurių prekybinės veiklos

²¹⁹⁷ Žr. bylą C-583/11 P, Inuit Tapiriit Kanatami ir kt. v. Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba, 2013 EU:C:2013:625, 57-59 punktai.

²¹⁹⁸ Žr. jau minėtą bylą T-134/10, Fédération européenne de l'industrie du sport (FESI) v. Council of the European Union, *supra* note, 2196, 56-58 punktai; ES Bendrasis teismas šioje byloje atkreipė dėmesį į tai, jog asmuo, kuriam taikomas ginčijamas antidempingo reglamentas, laikytinas tiesiogiai susijusiu atsižvelgiant ne vien tik į jo dalyvavimo antidempingo tyrime faktą, bet į tai, ar šio tyrimo metu jis buvo išskiriamas iš kitų prekybininkų (angl. „an anti-dumping proceeding [...] distinguishes [...] from all other traders“).

²¹⁹⁹ „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

²²⁰⁰ *Ibid.*

duomenys buvo faktiškai panaudoti nustatant dempingo faktą (atsakomybę už dempingo taikymą) ar atliekant skaičiavimus, būtinus antidempingo muitų nustatymui, pavyzdžiui, apskaičiuojant dempingo maržą²²⁰¹. Pastebėtina, jog, pavyzdžiui, remiantis Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 preambulėje (jos 12 punkte) vartojamomis abstrakčiomis formuluo-tėmis²²⁰², šiuo metu visi asmenys dalyvavę dempingo tyrime potencialiai galėtų būti lai-komi suinteresuotais („suinteresuotosiomis šalimis“), *inter alia* ir apibrėžiant jų statusą priimamų ES teisės aktų atžvilgiu²²⁰³, kas, kaip jau buvo minėta, neatitiktų net ir naujausios ESTT praktikos, formuojamos po Lisabonos sutarties įsigaliojimo. Trečia, įvertinus ESTT išaiškinimus tiek analizuojamoje byloje C-76/01 P, *Eurocoton*²²⁰⁴, taip pat byloje T-134/10, *FESI*²²⁰⁵, autoriaus nuomone, būtina imperatyviai apibrėžti ir produktų, kuriems nustatomi antidempingo muitai, gamintojų, eksportuotojų ar importuotojų reikšmingą dalį atstovau-jančių asociacijų, kaip suinteresuotų asmenų, statusą (tais atvejais, kai jų atstovaujamų as-menų duomenimis buvo remiamasi tyrimo metu ir priimant sprendimus dėl atsakomybės už dempingą ar jo dydžio apskaičiavimo²²⁰⁶). Šis asociacijų, kaip suinteresuotų asmenų (ša-lių) statuso ginčijant ES teisės aktus, įtvirtinimas būtų svarbus ir tuo aspektu, kad procesinė galimybė joms, kaip savarankiškiems subjektams (eksportuotojams ar importuotojams ats-tovaujančioms asociacijoms), dalyvauti tyrimo procedūrose šiuo metu jau yra numatoma ir kituose Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 straipsniuose (pavyzdžiui, 5 str. „Tyrimo inicija-vimas“ ar 6 str. „Tyrimas“)²²⁰⁷.

Be to, pripažinus tai, jog antidempingo multus ginčijantys subjektai vis tik gali būti verti-nami skirtingai (išskiriant „susijusių“ ir „nesusijusių“ subjektų (importuotojų) kategorijas), užtikrinant nesusijusiems importuotojams teisę į teisminę gynybą ir nagrinėjant ginčus dėl antidempingo muitų teisėtumo ES valstybių narių teismuose pastebima ir kita problema – procesas nacionaliniuose teismuose gali būti vertinamas kaip pasižymintis nesuderinamu-mu (lyginant įvairias ES valstybes nares) bei nacionalinio teisinio reguliavimo spragomis. Pavyzdžiui, daugeliu atveju nacionaliniuose teismuose iš esmės nėra atliekama ginčijamų sprendimų materialinių teisiųjų pagrindų peržiūra, nes nacionaliniai teismai paprastai pri-pažįsta itin plačią ES institucijų, administruojančių prekybos apsaugos priemonių taikymą,

²²⁰¹ Autoriaus jau buvo minėta, jog teisės doktrinoje ir TT praktikoje aiškinant šią sąvoką buvo naudojama gana skirtinga lingvistinė terminologija ar akcentuojami skirtingi jos aspektai, todėl, autoriaus vertinimu, teisinio aiškumo dėlei tiks-linga „sąsąjumo“ sąvoką susieti su konkrečiais juridiniais faktais, pateikiant baigtinį apibendrintą jų sąrašą.

²²⁰² „[...] suinteresuotosioms šalims turėtų būti pranešama apie valdžios institucijų reikalaujamą informaciją. Suinteresu-otosioms šalims turėtų būti sudaromos tinkamos sąlygos pateikti visus svarbius įrodymus bei apginti savo interesus [...] atliekant tyrimą“ (reglamento preambulės 12 p.); „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

²²⁰³ *Ibid.* Atkreiptinas dėmesys, kad Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 14 straipsnio 2 dalyje vartojama ta pati „suinteresu-otųjų šalių“ formulė, kurios taikymo kontekstas plačiau aiškinamas Reglamento preambulės 12 punkte.

²²⁰⁴ Byla C-76/01 P, *Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union*, *supra* note, 2080; 85 punktas.

²²⁰⁵ Byla T-134/10, *Fédération européenne de l'industrie du sport (FESI) v. Council of the European Union*, *supra* note, 2196.

²²⁰⁶ *Ibid.*; 45-47, 51 punktai.

²²⁰⁷ 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (2016), op. cit.

diskreciją šioje srityje²²⁰⁸. Be to, skirtingų ES valstybių narių teismai skirtingai vertina ir būtinybę šios kategorijos bylose kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo į ESTT, ką galima pastebėti tiek analizuojant ir Lietuvos Respublikos praktiką²²⁰⁹, tiek ir praktiką kitose ES valstybėse²²¹⁰. Dėl šios priežasties kai kurie mokslininkai (E. Vermulst, D. Rovetta) nurodo, jog tokių problemų sprendimas sietinas su naujų specializuotų prekybos teismų ar ginčus dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo nagrinėjančių nacionalinių teismų padalinių įsteigimu pakeičiant esamą nacionalinių teismų struktūrą²²¹¹. Kita vertus, autoriaus vertinimu, toks problemos sprendimas nors teoriškai pagrįstas, būtų objektyviai sunkiai įmanomas dėl konstitucinių priežasčių ir skirtingų teisinių sistemų ES valstybėse narėse, juolab, kad SESV nuostatos (81-82 str., 251-281 str.)²²¹² ar Sąjungos muitinės kodeksas (44 str. 4-3 d.)²²¹³ nereguliuoja ES valstybių narių teisminės valdžios institucijų organizavimo klausimų, priešingai, palieka plačią galimybę pačioms valstybėms spręsti šiuos klausimus nacionaliniu lygiu²²¹⁴. Panašios pozicijos, akcentuodamas ES valstybių narių atsakomybę užtikrinant Sąjungos teisės sistemos paisymo teisminę kontrolę, TT laikėsi ir savo naujausioje teisminėje praktikoje, *inter alia* ir bylose iš kitų tiriamų trečiųjų valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos) importuojamų prekių apmokestinimo ir galimų antidempingo muitų nustatymo procedūrų pažeidimų²²¹⁵, pavyzdžiui, bylose C-205/16 P ir C-204/16 P, *SolarWorld*²²¹⁶. Jose ieškovė *SolarWorld* (Europos fotovoltinių modulių iš kristalinio silicio ir jų pagrindinių sudėtinių dalių gamintoja) eksplicitiškai kėlė ir klausimą dėl to, jog buvo pažeista jos teisė į veiksmingą teisinę gynybą, nes Kinijos Liaudies Respublikos eksportuojantys gamintojai, padarę žalą Sąjungos pramonei, turėjo galimybę pareikšti ieškinį (Sąjungos teismuose) dėl reglamento, kuriuo nustatomos prekybos apsaugos priemonės, nors Europos gamintojai tokia galimybė nebuvo suteikta²²¹⁷. Pastebėtina, jog TT pasisakė, kad ES teisės aktais suteikiama apsauga nereikalauja tokios teisės besąlygiško suteikimo ir kad ieškovė galėjo „ginčyti ginčijamo reglamento galiojimą nacionaliniuose teismuose ir jų prašyti kreiptis į TT su prejudiciniais klausimais“²²¹⁸. Todėl, autoriaus vertinimu, siekiant užtikrinti vienodą ES muitų teisės taikymą tokio pobūdžio ginčiuose bei jų

²²⁰⁸ Edwin Vermulst and David Rovetta, *supra* note, 1599: 245-246.

²²⁰⁹ Lietuvos Respublikoje iš esmės šia procedūra iki šiol nebuvo naudojama, nors tokia pozicija iš esmės vertintina kritiškai, žr. šios monografijos III.3 poskyrį.

²²¹⁰ Kieron QC. Beal, *supra* note, 2032: 134-136; Michal Bobek, *supra* note, 1939: 364-367.

²²¹¹ Edwin Vermulst and David Rovetta, op. cit., 245-246.

²²¹² „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

²²¹³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²²¹⁴ Žr. šiuo klausimu bylą C-1/99, *Kofisa Italy Srl v. Ministère des finances, Servizio della Riscossione Tributi*, 2001 E.C.R. I-00207.

²²¹⁵ Coraline Goron, „Fighting against climate change and for fair trade: finding the EU's interest in the solar panels dispute with China“, *China – EU Law Journal* 8 (2018): 9-10.

²²¹⁶ Byla C-204/16 P, *SolarWorld AG v. Council of the European Union*, 2017 EU:C:2017:838; byla C-205/16 P, *SolarWorld AG v. Council of the European Union*, 2017 EU:C:2017:840.

²²¹⁷ Byla C-204/16, sprendimo 60 punktas; byla C-205/16 P, sprendimo 62 punktas.

²²¹⁸ Byla C-204/16 P, *SolarWorld AG v. Council of the European Union*, *supra* note, 2216, 66 ir 69 punktas; byla C-205/16 P, *SolarWorld AG v. Council of the European Union* Byla *supra* note, 2216, 68 ir 70 punktas.

nagrinėjimo operatyvumą, būtų tikslinga, visų pirma, tobulinant nacionalines procesines normas, apibrėžiančias šių teismų ir TT sąveikos bei bendradarbiavimo mechanizmą, ir nustatant aiškias/imperatyvias teisines nuostatas, įpareigojančias nacionalinius teismus kreiptis į TT visais tais atvejais, kai juose ginčijamas antidempingo muitus nustatančių reglamentų galiojimas (šių muitų nustatymo teisėtumas)²²¹⁹.

Kitas svarbus bei turėjęs ilgalaikį efektą šios aptariamos bylos C-76/01 P, *Eurocoton*²²²⁰, aspektas yra tai, kad joje buvo pateikti bendro pobūdžio išaiškinimai dėl ES teisės aktų, visų pirma, priimamų nustatant antidempingo muitus, motyvavimo²²²¹. Akcentuotina, jog SESV 296 straipsnio 2 dalis numato, kad „teisės aktuose nurodomi juos priimti paskatinę motyvai ir pasiūlymai, iniciatyvos, rekomendacijos, prašymai ar nuomonės, kurių reikalaujama pagal Sutartis“²²²². Istoriniu aspektu, aiškinant šią nuostatą, kuri iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo buvo įtvirtinta Europos Bendrijų sutarties 253 straipsnyje, TT praktikoje buvo laikomasi nuostatos, jog nurodant ES teisės aktus priimti paskatinusius motyvus (aktų priėmimo pagrindus), jie, visų pirma, privalo atitikti nagrinėjamą teisės aktą. Taip pat jie turėtų aiškiai bei nedviprasmiškai atskleisti šiuo teisės aktu nustatytos atitinkamos reguliavimo priemonės priėmimą sąlygojusius bei ją nustačiusios institucijos argumentus tokiu būdu, kad suinteresuoti asmenys galėtų įvertinti nustatytos reguliavimo priemonės taikymo priežastį ir, atitinkamai, kompetentingam teismui būtų suteikta galimybė pasinaudoti savo įgaliojimais atlikti teisminę akto peržiūrą (kontrolę)²²²³. Be to, kaip TT yra pažymėjęs byloje C-113/00, *Spain v. Commission*, reikalavimas motyvuoti ES teisės aktus buvo apibrėžtas kaip visiškai savarankiškas procedūrinis reikalavimas, vertintinas atskirai nei klausimas ar nurodyti akto priėmimo pagrindai (motyvai) yra teisingi, t. y. ar ginčijamas aktas yra teisėtas ir pagrįstas iš esmės²²²⁴. Autoriaus vertinimu, pastebėtina, jog TT suformuota praktika byloje C-76/01 P, *Eurocoton*, papildė ankstesnę jurisprudenciją tuo aspektu, kad joje iš esmės buvo atsisakyta apibrėžti konkrečią motyvavimo formulę, ir akcentuota, jog konkrečių teisės aktų motyvavimo reikalavimų, kurie būtų taikomi visais atvejais, apibrėžti neįmanoma ir jie turėtų būti vertinami individualiai, atsižvelgiant į

²²¹⁹ Šiuo aspektu būtina pastebėti, jog dabartinis galiojantis teisinis reguliavimas šioje srityje taikomas, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje, yra abstraktus ir vertintinas kritiškai, pasiūlymai dėl jo tobulinimo ir detalesnis jų pagrindimas pateikiami monografijos III.3 poskyriuje.

²²²⁰ Byla C-76/01 P, *Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union*, *supra* note, 2080.

²²²¹ Teisės doktrinoje diskutuojama, jog TT pripažinus ES Tarybos galutinę poziciją (angl. „*definitive position*“, žr. bylos C-76/01, *Eurocoton*, 68 punktą) netaikyti *inter alia* Indijos Respublikos kilmės prekėms antidempingo muitų tokiu ES teisės aktu, kuris sukelia privalomo (įpareigojančio) pobūdžio teisinius padarinius, galinčius turėti įtakos pareiškėjų interesams (žr. bylos C-76/01, *Eurocoton*, 67 punktą) ir dėl kurio gali būti teikiamas tiesioginis ieskinys ES teismams, ES institucijoms (Tarybai) teko ir pareiga tinkamai jį motyvuoti, t. y. paskelbti (išdėstyti) jo priėmimo pagrindus, žr. pvz. Jurgen Bast, „New Categories of Acts after the Lisbon Reform: Dynamics of Parliamentarization in EU Law“, *Common Market Law Review* 49, 3 (2012): 906; Barbara Klaus, „Restriction of Use for Health Claims in regard to Water: Interpretation in Conformity with the EU Law; otherwise Advertising Ban violates the EU Law“, *European Food and Feed Law Review* 5 (2012): 251-272.

²²²² „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

²²²³ Byla C-17/99, *France v. Commission*, 2001 E.C.R. I-02481, 35 punktą. Pastebėtina, jog panašios nuostatos laikomasi ir naujausioje TT praktikoje, žr., pavyzdžiui, bylą C-667/13, *Banco Privado Português ir Massa Insolvente do Banco Privado Português*, 2015 EU:C:2015:151, 44 punktą.

²²²⁴ Byla C-113/00, *Spain v. Commission*, 2002 E.C.R. I-07601; 47 punktą.

kiekvienos bylos (situacijos aplinkybės)²²²⁵. Pavyzdžiui, kaip analizuojamoje byloje nurodė TT, tokiomis aplinkybėmis laikytinas ginčijamu aktu nustatytos priemonės turinys, akte išdėstytų motyvų pobūdis (prigimtis) ir subjektų, kuriems ginčijamu aktu yra pritaikyta jų atžvilgiu nustatyta priemonė, ar kitų šalių, kurios su juo yra tiesiogiai ir konkrečiai susiję, galimas suinteresuotumas gauti paaiškinimus dėl teisės akto priėmimo²²²⁶. Atsižvelgiant į šią Teismo pateiktą argumentaciją, galima konstatuoti, jog bet kuriuo atveju ES teisės akto motyvavimas negali apsiriboti vien tik abstrakčių ir su konkrečiais suinteresuotais subjektais nesusijusių aplinkybių ar vien tik abstrakčios ES institucijos pozicijos konstatavimu, kadangi esminis reikalavimo motyvuoti aktą tikslas yra sudaryti sąlygas „kompetentingam Bendrijos teismui vykdyti savo įgaliojimus atliekant kontrolę“²²²⁷. Atitinkamai ir nagrinėjamoje byloje, vertindamas ginčijamo ES Tarybos sprendimo motyvavimą (kuris, kaip jau buvo minėta, apsiribojo tik konstatavimu, kad sprendimas taikyti antidempingo muitus nebuvo priimtas dėl nesusidariusios balsų daugumos²²²⁸), TT pripažino, kad jis negali būti pripažintas tinkamu bei teisėtu.

Atkreiptinas dėmesys, jog analizuojamos bylos ir joje formuojamos ESTT praktikos pasekmės tolesnei muitų teisinio reguliavimo raidai ES išlieka esminės (taip pat ir analizuojant tiriamą laikotarpį nuo 2010 m. sausio 1 d.) ir jos neapsiriboja vien tik tarptautinės prekybos operacijomis su tiriamą trečiąją valstybe – Indijos Respublika. Autoriaus vertinimu, tai pagrindžia dvi aplinkybės. Visų pirma, analizuojamoje byloje buvo pabrėžta būtinybė tinkamai motyvuoti su ES muitų teisės taikymu susijusius aktus. Nors byloje C-76/01 P, *Eurocoton*, pirmiausia buvo akcentuojama ES institucijoms tenkanti pareiga, kildinama iš SESV 296 straipsnio nuostatų, tačiau galime pastebėti, jog sekant šia ir kitose TT išnagrinėtose vėlesnėse bylose²²²⁹ suformuota praktika, pareigos motyvuoti priimamus sprendimus (aktus) principo taikymas buvo nuosekliai išplėstas ir nacionalinių muitinės įstaigų atžvilgiu. Pavyzdžiui, šiuo metu galiojančio SMK 22 straipsnio 6 dalis numato, jog prieš priimdama sprendimą, kuris galėtų būti nepalankus pareiškėjui, muitinė privalo pranešti pareiškėjui priežastis, kuriomis ji ketina pagrįsti savo sprendimą, o pagal SMK 7 dalies nuostatas sprendime, kuris nepalankus pareiškėjui, privalo būti nurodomos

²²²⁵ Tai galima paaiškinti ir nagrinėjamos bylos bei situacijos pobūdžiu – joje buvo ginčijamas ne, pavyzdžiui, antidempingo muitus nustatantis reglamentas, bet tiesiog ES Tarybos sprendimas (atsakymas nustatyti šiuos muitus/galutinę poziciją dėl jų nustatymo), apie kurį suinteresuoti asmenys buvo informuoti tiesiog pranešimu spaudai ir, vėliau, raštišku pranešimu, kuriame buvo nurodyta, jog reglamento priėmimas Taryboje nebuvo galimas nesant paprastos balsų daugumos, žr. bylą C-76/01 P, *Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union*, *supra* note, 2080; 8-10 punktai.

²²²⁶ *Ibid.*, 88 punktas.

²²²⁷ *Ibid.* Atkreiptinas dėmesys, jog aptarta šioje byloje TT suformuluota pozicija, apibrėžianti kokių būdu ES institucijos turėtų tinkamai pagrįsti savo sprendimus (aktus), teisės doktrinoje yra apibrėžiama ir specialiu terminu – kaip „*Eurocoton* doktrina“ (angl. „*Eurocoton doctrine*“), žr. Claudio Dordi and Antonella Forganni, „The Comitology Reform in the EU: Potential Effects on Trade Defence Instruments“, *Journal of World Trade* 47, 2 (2013): 370.

²²²⁸ Žr. 1573 išnašą, pabrėžtina; jog šiuo atveju, Teismo vertinimu, atsižvelgiant į sprendimo pobūdį, tinkama Tarybos sprendimo motyvacija turėtų būti susijusi su konstatavimu (pagrindimu), jog nebuvo nustatyta dempingo ar atitinkamos žalos Bendrijos pramonei fakto arba, kad Bendrijos interesai nereikalauja tokio pobūdžio intervencijos; byla C-76/01 P, *Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union*, *supra* note, 2080; 91 punktas.

²²²⁹ Byla C-349/07, *Sopropé – Organizações de Calçado Lda v Fazenda Pública*, *supra* note, 600, 49-50 punktas.

priežastys, kurių pagrindu jis buvo priimtas²²³⁰. Vertinant šią nuostatą dėl pareigos motyvuoti sprendimus (aktus), susijusius su ES muitų teisės aktų taikymu, įgyvendinimą Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje, galima pastebėti, jog nacionaliniai teismai iš esmės nuosekliai laikosi nuostatos, jog mokesčių administratorių (*inter alia* ir muitinės, kaip mokesčių administratoriaus) sprendimai privalo būti tinkamai motyvuoti, t. y. asmeniui, kurio atžvilgiu šis sprendimas priimamas, turi būti žinomas sprendimo priėmimo teisinis bei faktinis pagrindas²²³¹. Kita vertus, kaip patvirtina analizuojama nacionalinių teismų praktika nagrinėjamos kategorijos bylose, pavyzdžiui, mokestiniuose ginčuose dėl prekių muitinės vertės nustatymo ir muitinės procedūrų įforminimo, iškilo problemų dėl tinkamo procedūrinių muitinės sprendimų motyvavimo (prekių muitinės vertės nustatymo metodų parinkimo ar būtinybės atlikti papildomus muitinės tikrinimus pagrindimo teisiniais ir/ar faktiniais argumentais), kas gali būti vertinama kaip dažnų vėlesnių ginčų tarp muitinės ir mokesčių mokėtojų pagrindinė priežastis²²³².

Vertinant kitas bylas C-76/01 P, *Eurocoton*, pradėtos formuoti TT praktikos („*Eurocoton doktrinos*“) teisinės pasekmės būtina atkreipti ir į antrąjį, ne mažiau svarbų, tačiau sudėtingesnį bei kompleksinį aspektą – ES komitologijos (teisės aktų leidybos proceso) teisinio instituto pokyčius. Nuostata, įpareigojanti atitinkamą aktą (sprendimą) priimančią ES instituciją (nagrinėjamu atveju – ES Tarybą) tinkamai motyvuoti savo aktą (sprendimą), neapsiribojant vien tik abstraktaus pobūdžio aplinkybių konstatavimu, sukėlė akivaizdžių pasekmių prekybos apsaugos (antidempingo) muitų nustatymo srityje. Akivaizdu, jog nors anksčiau galioję ES Antidempingo reglamentai²²³³ numatė, kad antidempingo muitus nustato Taryba, vadovaujantis „*Eurocoton doktrina*“ ir Tarybai neturint objektyvių galimybių pačiai detaliam išanalizuoti antidempingo muitų nustatymo aplinkybes bei jų ekonominius ir techninius pagrindus (dempingo egzistavimo faktą, žalos dydį ir t.t.), Tarybos kompetencija šioje srityje beliko tik techninė, t. y. patvirtinti Komisijos pasiūlymą, jai nepaliekant jokios politinės diskrecijos savarankiškai spręsti šį klausimą²²³⁴. Dėl šios priežasties galime pastebėti, kad šiuo metu galiojantis Antidempingo reglamentas (11 str.)²²³⁵ nenumato jokios Tarybos kompetencijos šioje srityje ir galutinius sprendimus paveda priimti Komisijai, kuri savo ruožtu taip pat tebėra saistoma *Eurocoton* doktrinos ir privalo tinkamai juos motyvuoti, pavyzdžiui, kodėl buvo atmesti komitetų, svarstančių šį klausimą pasiūlymai. Kita vertus, šią reformą galima vertinti nevienareikšmiškai – viena vertus ji atnaujino taikomą

²²³⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²²³¹ Žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-556-336/2011“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/215224>.

²²³² Šios problemos plačiau nagrinėjamos monografijos III skyriuje (III.3.2 poskyris).

²²³³ Žr. pvz. Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentą (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių, *supra* note, 1163; Tarybos įgaliojimus nustatyti antidempingo muitus apibrėžiančios nuostatos buvo įtvirtintos reglamento 9 straipsnio 4 dalyje.

²²³⁴ Claudio Dordi, „A new ‘protectionist era’ in the aftermath of the economic and financial crisis?“, *Diritto Pubblico Comparato ed Europeo* 1 (2010): 238; Herwig C. H. Hofmann, „Private Interest Representation in Trade Policy Instruments – A different View“, *Legal Issues of Economic Integration* 31 (2004): 128.

²²³⁵ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

teisinio režimą remiantis aktualia TT praktika (suformuota *Eurocoton* byloje) ir iš esmės kartu depolitizavo prekybos apsaugos priemonių taikymo procesą, leido jį labiau pagrįsti techniniais bei ekonominiais argumentais ir greičiau priimti sprendimus. Tačiau, autoriaus vertinimu, ši reforma apriboja mažesnių ES valstybių narių galimybes tiesiogiai daryti įtaką nustatant prekybos apsaugos priemones, sudaro sąlygas susiaurinti mažų ES valstybių narių, kurių interesai nėra taip plačiai atstovaujami, galimybes priimant sprendimus atmeti arba patvirtinti vieną ar kitą prekybos apsaugos priemonę priemonę²²³⁶. Akivaizdu, jog praktiniu lygiu šios naujos sistemos tinkamas funkcionavimas tai labai priklausys nuo valstybių narių ir Komisijos bendradarbiavimo modelio, kuris susiklostys įgyvendinant reglamentą, valstybei narei iš esmės tenka vaidmuo ir atsakomybė aktyviai dalyvauti tyrimo procese, nes nuo to priklausys galutinis sprendimas, kita vertus, tas aktyvus dalyvavimas ne visada užtikrinamas²²³⁷.

Kartu būtina atkreipti dėmesį ir į bylą C-535/06 P *Moser Baer India*²²³⁸, kuri, autoriaus vertinimu, taip pat laikytina reikšminga ES muitų teisės raidai. Visų pirma, akcentuotina, jog nagrinėjant šią bylą buvo suformuluotas esminis ES institucinės teisės funkcionavimui svarbus išaiškinimas²²³⁹: TT teikiami apeliaciniai skundai turėtų apsiriboti tik teisiniais klausimais, tuo tarpu faktinių aplinkybių nustatymas ir įrodomų vertinimas patenka į išimtinę ES Bendrojo teismo jurisdikciją, išskyrus tas situacijas, kai susiduriama su aki-vaizdžiais „įrodymų iškraipymo“ atvejais²²⁴⁰. Autoriaus nuomone, būtina pastebėti, jog ši nuostata įtakojo ir tolesnę praktikos bei teisinio reguliavimo raidą²²⁴¹. Kita vertus analizuojamoje byloje pateikti išaiškinimai taip pat paskatino platesnes diskusijas dėl ES prekybos apsaugos priemonių taikymo procedūrinių aspektų reformos, visų pirma, dėl Sąjungos institucijoms suteiktos diskrecijos peržiūrint šių priemonių galiojimą (priimant sprendimus dėl jų pakeitimo/pakeistų priemonių nustatymo) ir jos ribų²²⁴². Kaip jau buvo minėta, panašūs klausimai (pavyzdžiui, dėl Sąjungos institucijų diskrecijos motyvuojant priimamus sprendimus) buvo sprendžiami jau analizuotoje TT byloje C-76/01 P, *Eurocoton*²²⁴³), kita

²²³⁶ Claudio Dordi and Antonella Forganni, *supra* note, 2227: 381.

²²³⁷ Pažymėtina, jog šiuo atveju dėl, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos pozicijų tinkamo atstovavimo formuojant ES Bendrosios prekybos politikos priemones yra plačiai diskutuojama, nors vieni autoriai yra išsakę vertinimų, kad ji pakankamai aktyviai ginama (A. Venckus, 2008), monografijos autoriaus atlikti tyrimai pagrindžia ir kitą poziciją. Pažymėtina, jog ankstesnė praktika pagrindžia, jog, priimant sprendimus Taryboje dėl antidempingo muitų nustatymo tiriamų trečiųjų valstybių atžvilgiu, valstybių narių (*inter alia* Lietuvos Respublikos) pozicijos iš esmės išsiskirdavo, žr. pvz. bylą DS405 *Brosmann Footwear*.

²²³⁸ Byla C-535/06, *Moser Baer India v. Council*, *supra* note, 780.

²²³⁹ Zsolt Vertessy, „The Court of Justice’s Judgment in the Telefonica Case: Margins, Markets and Judicial Restraint“, *European Networks Law and Regulation Quarterly* 1 (2015): 42.

²²⁴⁰ Case C-535/06 P, *Moser Baer India v. Council*, *op. cit.*, 32 punktas.

²²⁴¹ SESV 256 straipsnis ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo Statuto 58(1) straipsnis, „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408; byla C-89/11, P E.O.N Energie AG v. Europos Komisija, 2012 EU:C:2012:738; 64 punktas.

²²⁴² Mohammed Ali Alamri, „Determination of Injury Under the GCC Common-Law on Antidumping, Countervailing Measures and Safeguard Measures and its Rules of Implementation“, *Global Journal of Politics and Law Research* 5, 1 (2017): 37.

²²⁴³ Byla C-76/01 P, *Comité des industries du coton et des fibres connexes de l’Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union*, *supra* note, 2080.

vertus byloje C-535/06 P, *Moser Baer India*, teismas į Sąjungos institucijų diskrecijos klausimus pažvelgė platesniame kontekste ir nagrinėjo bendruosius teisinius pagrindus tokių sprendimų priėmimui. Būtina pastebėti, jog tiek šiuo metu galiojantis Reglamentas (ES) Nr. 2016/1036 (dėl antidempingo muitų taikymo)²²⁴⁴ bei Reglamentas (ES) Nr. 2016/1037 (dėl kompensacinių (antisubsidinių) muitų taikymo)²²⁴⁵, tiek ir anksčiau galioję analogiški ES reglamentai²²⁴⁶, numato (-ė) galimybę peržiūrėti (pakeisti) nustatytas prekybos apsaugos priemonės įvertinus esamą rinkos padėtį bei jos pokyčius, t. y. dempingu ar neteisėtu subsidijavimu daromos tolesnės žalos Sąjungos pramonei mąstą. Tokiu būdu siekiama išvengti situacijos, kai, pasikeitus aplinkybėms rinkoje, vienintelis Sąjungos institucijų pasirinkimas reaguojant į tokią situaciją būtų tik nustatytų prekybos apsaugos muitų palikimas galioti (pratęsimas) arba tiesiog jų panaikinimas²²⁴⁷. Autoriaus vertinimu, būtina pastebėti, jog ir byloje C-535/06 P, *Moser Baer India*, TT iš esmės pripažino, kad Sąjungos institucijos (Komisija) turi itin plačią diskrecijos teisę *ex officio* priimti sprendimus dėl prekybos apsaugos priemonių tarpinės peržiūros ir galimybę vertinti platų (eksplikiškai nedetalizuojamą) pokyčių rinkoje spektrą, *inter alia*, antikonkurencinę praktiką rinkoje (gamintojų mokamus antikonkurencinius mokesčius), jos įtaką dėl nesąžiningos prekybos atsirandančios žalos mąstui²²⁴⁸. Atsižvelgiant į šioje ir kitose TT bylose (*inter alia* ir dėl importo iš Indijos Respublikos) formuojamą praktiką²²⁴⁹ galima daryti išvadą, kad, pavyzdžiui, Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 11 straipsnio 3 dalies²²⁵⁰ ir Reglamento (ES) Nr. 2016/1037 19 straipsnio 3 dalies²²⁵¹ nuostatos dėl prekybos apsaugos priemonių tarpinės peržiūros pagrindų galėtų būti aiškinamos itin plačiai, kadangi Teismas nekonkretizavo kokių teisiniu pagrindu(-ais) gali būti atliekami tokie veiksmai, be to, šie pagrindai nėra nurodyti ir pačiame reglamentų tekste.

Būtina pažymėti, jog šią plačią procedūrinę Sąjungos institucijų diskreciją TT pripažino ir sprendimuose, priimtuose ir aktualiu tiriamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) kilusiuose ginčuose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių, pavyzdžiui, byloje

²²⁴⁴ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25 (žr. 11 str. „Priemonių trukmė, peržiūros ir muitų grąžinimai“).

²²⁴⁵ 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (kodifikuota redakcija) (2016), *supra* note, 478 (žr. 18, 19 ir 20 str.).

²²⁴⁶ Pavyzdžiui, Tarybos reglamentas (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių (1996), *supra* note, 1162; taip pat analizuojamoje byloje taikytas ir ginčo teisių santykių atsiradimo metu galiojęs 1997 m. spalio 6 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2026/97 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių, *Official Journal L* 288 (1997).

²²⁴⁷ Michael Lux, *supra* note, 1767: 508.

²²⁴⁸ Nagrinėjamu atveju ieškovei (Indijos Respublikoje įsteigta bendrovei) nustatomi prekybos apsaugos muitai buvo keičiami (koreguojami), o TT pritarė šiai pozicijai, konstatuodamas, kad galutiniai Tarybos pritaikyti prekybos apsaugos muitai nustatyti įvertinus „antikonkurencinę praktiką“, žr. bylą C-535/06 P, *Moser Baer India v. Council*, *supra* note, 780; 8.10-8.14, 93 punktai.

²²⁴⁹ Panašios praktikos buvo laikytasi ir kitose bylose, visų pirma, dėl kompensacinių muitų nustatymo ir peržiūrėjimo, žr. *Ibid.*, taip pat žr. ES Bendrojo teismo bylą T-58/99, *Alukandet al. v. Council*, *supra* note, 780.

²²⁵⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

²²⁵¹ 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių, *supra* note, 478.

C-283/14, *Eurologistik*²²⁵². Pavyzdžiui, šioje byloje Teismas konstatavo, jog teisminiu keliu panaikinus antidempingo muitus nustačiusi ES reglamentą, Sąjungos institucijos turi plačią diskreciją „nuspręsti, kokių priemonių imtis dėl teismo sprendimo, kuriuo panaikintas ar pripažintas negaliojančiu teisės aktas“²²⁵³. Kaip galima pastebėti sistemškai analizuojant minėto sprendimo turinį, tai apima tokius aspektus, kaip teisė pasirinkti pačią tyrimo procedūrą (tyrimo atnaujinimas arba jau minėta peržiūros procedūra), parinkti atskaitinį tyrimo laikotarpį, surinkti naujus statistinius duomenis aplinkybių įvertinimui²²⁵⁴. Be to, vienoje iš analizuojamo laikotarpio bylų (vėlgi susijusių su importu iš Kinijos Liaudies Respublikos) TT yra atkreipęs dėmesį, kad ir antidempingo muitų vengimo atvejais Sąjungos institucijų (Komisijos) nuožiūra gali būti išplėsta (peržiūrėta) šių muitų taikymo sritis²²⁵⁵, įtraukiant ir kitų, naujų trečiųjų valstybių įmones, o toks muitų taikymo išplėtimas kompetetingoms nacionalinėms institucijoms (muitinės administracijos) suponuoja, papildomas pareigas, kurias šios „institucijos privalo įvykdyti“²²⁵⁶.

Tačiau, kaip TT papildomu pabrėžė kitoje tiriamo laikotarpio byloje C-15/12 P, *Dashiqiao Sanqiang Refractory Materials* (taip pat sprendamas ginčas dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo), panašiais atvejais, kai, atsiradus naujoms aplinkybėms, yra keičiamas ar peržiūrimas antidempingo muitų taikymas, tokių veiksmų teisinių ir faktinių pagrindų egzistavimo įrodinėjimo našta turėtų tekti pačioms Sąjungos institucijoms, „kurios turi įrodyti, jog aplinkybės pasikeitė“, ir šis pasikeitimas pagrindžia naujų procedūrų atlikimo būtinybę²²⁵⁷. Analogiškų teisinių garantijų taikymo būtinybę esant panašioms aplinkybėms, t. y., kai ES teisės aktuose nustatytais atvejais Sąjungos institucijos priima sprendimus pakeisti prekybos apsaugos priemonių taikymo režimą (pavyzdžiui, atšaukti eksportuotojo savanoriškus pakankamus įsipareigojimus peržiūrėti savo kainas ar nutraukti eksportą dempingo kainomis ir nustatyti antidempingo muitus²²⁵⁸), TT yra pabrėžęs ir kitoje aktualiam tiriamam laikotarpiui priskirtinoje byloje C-552/10 P, *Usha Martin*²²⁵⁹. Šioje byloje priimtame sprendime buvo nurodyta, jog nors tokių spren-

²²⁵² Byla C-283/14, M Eurologistik GmbH v. Hauptzollamt Duisburg and Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt, 2016 EU:C:2016:57.

²²⁵³ *Ibid.*, 76 punktas.

²²⁵⁴ Byla C-283/14, M Eurologistik GmbH v. Hauptzollamt Duisburg and Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt, *supra* note, 2252, 64-70 71-73, 77, 81 punktai.

²²⁵⁵ Atkreiptinas dėmesys, jog tokia peržiūra formaliai yra vykdoma ne pagal jau minėto Reglamento (ES) 2016/1036 11 straipsnio 3 dalies, bet pagal jo 13 straipsnio nuostatas, kita vertus, TT požiūriu, tokio sprendimo priėmimas priklauso tik pačios Komisijos diskrecijai, žr. bylą C-667/11, Paltrade EOOD v. Nachalnik na Mitnicheski punkt – Pristanishte Varna pri Mitnitsa Varna, 2013 EU:C:2013:368, 25, 27 punktai; taip pat žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

²²⁵⁶ Byla C-667/11, Paltrade EOOD prieš Nachalnik na Mitnicheski punkt – Pristanishte Varna pri Mitnitsa Varna, op. cit.; žr. 29 punktą, taip pat 26, 28 punktus.

²²⁵⁷ C-15/12 P, *Dashiqiao Sanqiang Refractory Materials* v. Taryba, *supra* note, 1792; 18 punktas.

²²⁵⁸ Šiuo metu tokių sprendimų priėmimas yra apibrėžtas Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 8 straipsnio 9 dalyje; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, op. cit.

²²⁵⁹ Byla C-552/10 P, *Usha Martin* prieš Tarybą ir Komisiją, *supra* note, 1791; šioje byloje *inter alia* buvo ginčijami Tarybos reglamentai, kuriais nustatytas galutinis antidempingo muitas plieniniams lynams ir kabeliams, kurių kilmės šalys yra Kinijos Liaudies Respublika ir Indijos Respublika, žr. sprendimo 1, 3, 12 ir 16 punktus.

dimų priėmimas priklauso Komisijos diskrecijai, jai taip pat privalo būti „taikoma Sąjungos teismo kontrolė atsižvelgiant į proporcingumo principą“²²⁶⁰. Sistemiskai nagrinėjant šiame sprendime pateiktus išaiškinimus²²⁶¹ bei atsižvelgiant į teisės doktrinoje išsakomas nuomones (pavyzdžiui, C. Chang, 2012²²⁶²) būtina pastebėti, kad, laikantis proporcingumo principo reikalavimų, Sąjungos institucijų priimami sprendimai, kuriuose konstatuojamas žalingų dempingo padarinių egzistavimas ir juo grindžiama būtinybė pakeisti antidempingo muitų taikymo režimą, turėtų remtis šių institucijų surinktais įrodymais, kurie atitinka patikimumo, išsamumo, objektyvumo, galimybių juos patikrinti egzistavimo kriterijus²²⁶³. Šios aplinkybės patvirtina, jau ankstesniuose šio trečiojo skyriaus poskyriuose apibūdintą būtinybę keisti Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 11 straipsnio 3 dalies ir Reglamento (ES) Nr. 2016/1037 19 straipsnio 4 dalies nuostatas siekiant didesnės pusiausvyros tarp šių diskrecinių teisių ir tyrimuose dalyvaujančioms šalims taikytinų teisinių garantijų.

Būtina pažymėti, jog tiek, kiek tai susiję su *muitynės procedūrų taisyklių taikymu*, šioje tiriamų bylų kategorijoje TT buvo išnagrinėjęs bylą *Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD)*²²⁶⁴. Nors byloje buvo nagrinėjami ir reglamentai dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo, ji kvalifikuotina būtent kaip byla dėl muitynės procedūrų (skolos muitynei įregistravimo ir grąžinimo tvarkos). Šioje byloje TT, visų pirma, išaiškino, jog nacionalinei muitynei neleidžiama savo iniciatyva grąžinti taikant Sąjungos reglamentą surinktus antidempingo multus remiantis Ginčų sprendimo tarybos konstatavimu, kad minėtas reglamentas neatitinka Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) steigimo sutarties, pasirašytos 1994 m. balandžio 15 d. Marakeše ir patvirtintos 1994 m. gruodžio 22 d. Tarybos sprendimu 94/800/EB dėl daugiašalių derybų Urugvajaus raunde (1986–1994) priimtų susitarimų patvirtinimo Europos bendrijos vardu jos kompetencijai priklausančių klausimų atžvilgiu, 1 A priede esančios Sutarties dėl 1994 m. bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos VI straipsnį įgyvendinimo (44 punktas). Akivaizdu, jog šis TT sprendimas pirmiausia kelia klausimų dėl PPO ginčų sprendimo institucijų sprendimų galios ES teisinėje sistemoje ir, analizuojant jo turinį, galima pastebėti, jog remiantis sprendime išdėstytomis išvadomis valstybės narės negali pačios tiesiogiai taikyti PPO teisės (muitų klausimų sprendimui), nors Lietuvos Respublikoje akivaizdžiai pastebima ir kito požiūrio apraiškų²²⁶⁵.

Kita vertus, aptariamas sprendimas kartu pateikia ir vertinimą, kaip šia galimybe būtų galima pasinaudoti ir kokias garantijas tuo tikslu privalo suteikti tiek ES (ES teismai), tiek

²²⁶⁰ *Ibid.*, 32 punktas. Svarbu pažymėti, kad analizuojamoje sprendimo dalyje TT atmetė ES Bendrojo teismo poziciją, jog teisinio pagrindo tokiai diskrecijos įgyvendinimo kontrolei nėra, autoriaus vertinimu, tokia teismo pozicija iš esmės atitinka ir praktiką dėl ES muitų teisės funkcionavimui svarbių pagrindinių principų (proporcingumo principo), kuri buvo pradėta formuoti byloje C-213/09, *Chabo*.

²²⁶¹ Byla C-552/10 P, Usha Martin prieš Tarybą ir Komisiją, *supra* note, 1791, 34–36 punktai.

²²⁶² Can Chang, *supra* note, 1793, 74–75.

²²⁶³ Kaip jau buvo minėta, būtent dėl šios priežasties autorius siūlo tikslinti galiojančias Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 nuostatas, reglamentuojančias prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) peržiūrą, žr. monografijos „Išvadas ir pasiūlymus“.

²²⁶⁴ Byla C-533/10, *Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD) SA v. Receveur des douanes de Roubaix ir kt.*, *supra* note, 2031.

²²⁶⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr.A-442-709/2013“, *supra* note, 304.

jos valstybės narės (jų nacionaliniai teismai). Tam tikras įžvalgas šiuo klausimu po Lisabonos sutarties įsigaliojimo TT pateikė dar byloje C-550/09, *E. ir F.*²²⁶⁶, bei, ES priimtų muitų teisės aktų kontekste, jau analizuotoje byloje C-419/08 P, *Trubowest Handel ir Makarov*²²⁶⁷ (dėl Rusijos Federacijos kilmės prekės taikomų antidempingo muitų). Kita vertus, būtent komentuojamoje byloje C-533/10 priimtame TT sprendime²²⁶⁸ buvo tiesiogiai nurodyta, kad jei ūkio subjektas mano, kad taikant antidempingo reglamentą, kuris, jo manymu, yra neteisėtas, jam buvo pakenkta, ir perduoda nagrinėti šį ginčą kompetentingam nacionaliniam teismui bei remiasi šiame teisme „atitinkamo reglamento neteisėtumu (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“, nacionalinis teismas gali, arba netgi privalo, laikydamasis SESV 267 straipsnio sąlygų pateikti TT klausimą dėl nagrinėjamo reglamento galiojimo. Pastebėtina, jog aptariamoje byloje (skirtingai nei aukščiau minėtoje byloje C-419/08 P, *Trubowest Handel ir Makarov*, ar kitose apartose bylose) TT kur kas kategoriškiau suformulavo išvadą dėl privalomo nacionalinio teismo kreipimosi priimti prejudicinį sprendimą, aiškiai susiedamas šią nacionalinio teismo pareigą su imperatyviai apibrėžta aplinkybe, jog pareiškėjas nacionaliniame teisme remiasi atitinkamo antidempingo muitus nustatančio reglamento neteisėtumu (tai nebuvo eksplicitiškai minima kitose panašiose analizuotose bylose priimtuose sprendimuose, pavyzdžiui, C-419/08 P, *Trubowest Handel ir Makarov*²²⁶⁹ arba C-351/04, *IKEA*²²⁷⁰). Taigi, autoriaus vertinimu galima konstatuoti, jog ne tik teoriniu, bet ir praktiniu požiūriu, nacionaliniuose teismuose nagrinėjami ginčai dėl antidempingo muitų taikymo, kuriame *inter alia* kaip vienu iš argumentų remiamasi ir šiuos muitus nustatančio ES reglamento neteisėtumu, privalo būti nagrinėjami ir TT (šiuo požiūriu nacionalinių teismų diskrecija patiems išspręsti tokio pobūdžio ginčą yra dar labiau susiaurinama). Vertinant šią nuostatą teisės doktrinoje pažymima, kad TT vaidmuo aptariamoje teisinio reguliavimo srityje gali būti lyginamas netgi su konstitucinių teismų vaidmeniu koncentruotoje konstitucijos apsaugos sistemoje, kadangi TT neigiamai įvertino galimybę bet kokioms kitoms teisminėms institucijoms priskirti kompetenciją, kuri leistų pripažinti ES teisės aktą negaliojančiu²²⁷¹. Tokios TT tenkančios jurisdikcijos išskirtinumas praktiniu požiūriu yra grindžiamas siekiu garantuoti teisinio tikrumo principo veiksmingumą, kurio, savo ruožtu, siekiama užtikrinant vienodą ES teisės taikymą²²⁷². Kita vertus, tai kad nacionaliniai teismai gali svarstyti ES teisės aktų galiojimo klausimus, tačiau jiems nėra suteikiama teisė paskelbti tokį aktą negaliojančiu, buvo pripažįstama ir ankstesnėje TT

²²⁶⁶ Šioje byloje taip pat akcentuota, kad ES steigiamosiomis sutartimis įtvirtinta išsami teisių gynimo priemonių ir procedūrų sistema tam, kad TT galėtų kontroliuoti Sąjungos institucijų, įstaigų ir organų teisės aktų teisėtumą; žr. sprendimą byloje C-550/09, *Criminal proceedings against E. ir F.*, 2010 E.C.R. I-6213, 44 punktas.

²²⁶⁷ Byla C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, *supra* note, 1339.

²²⁶⁸ Byla C-533/10, *Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD) SA v. Receveur des douanes de Roubaix ir kt.*, *supra* note, 2031; 33 punktas.

²²⁶⁹ Byla C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, *op. cit.*, 24 punktas.

²²⁷⁰ Byla C-351/04, *Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise*, *supra* note, 429, 66-69 punktai.

²²⁷¹ Francisco Pereira Coutinho, „Austerity on the loose in Portugal: European judicial restraint in times of crisis“, *Perspectives on Federalism* 8, 3 (2016): 120.

²²⁷² Bylos C-188/10 ir C-189/10, *Melki ir Abdeli*, 2010 E.C.R. I-05667, 54 punktas; byla C-533/10, *Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD) SA v. Receveur des douanes de Roubaix ir kt.*, *supra* note, 2031, 40 punktas.

praktikoje²²⁷³. Vis tik, kaip nurodo prof. dr. Vilhena de Freitas, šią poziciją šiandieninėmis sąlygomis (po Lisabonos sutarties įsigaliojimo) galima laikyti TT teismo aktyvumo pavyzdžiu²²⁷⁴, kadangi SESV 267 straipsnio 3 dalies formuluotės tekstas gali būti interpretuojamas (aiškinant jį lingvistiškai) ir kaip leidžiantis nacionaliniams pirmosios instancijos teismams patiems imtis priemonių siekiant užkirsti kelią negaliojančių ES teisės aktų taikymo galimybės atsiradimui²²⁷⁵.

Autoriaus nuomone, galima konstatuoti, jog aptariamo TT sprendimo byloje C-533/10, *CIVAD*, nuostatos dėl išsamios asmens teisių gynimo priemonių ir procedūrų sistemos įtvirtinimo, aiškinant jas sisteminiu požiūriu (susijusios TT praktikos kontekste), suponuoja pareigą taikyti tokią nacionalinių procesinių normų sistemą, pagal kurią fiziniai ir juridiniai asmenys galėtų nacionaliniame teisme užginčyti bet kurio sprendimo ir bet kurios nacionalinės priemonės teisėtumą, ginčydami ir Sąjungos akto, kurio pagrindu tokios nacionalinės priemonės buvo taikomos, galiojimą²²⁷⁶, o nacionaliniam teismui tokiu atveju tektų aiški pareiga kreiptis į TT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą dėl galiojimo vertinimo²²⁷⁷. Panašios pozicijos, akcentuodamas ES valstybių narių atsakomybę užtikrinant Sąjungos teisės sistemos paisymo teisminę kontrolę, TT laikėsi ir savo naujausioje teisminėje praktikoje, *inter alia* ir bylose iš kitų tiriamų trečiųjų valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos) importuojamų prekių apmokestinimo ir galimų antidempingo muitų nustatymo procedūrų pažeidimų, pavyzdžiui, bylose C-205/16 P ir C-204/16 P, *SolarWorld*²²⁷⁸. Tačiau, vertinant šių aptariamų bylose C-533/10, *CIVAD*, suformuotų precedentų ir kitos susijusios TT praktikos taikymą nacionaliniu lygmeniu, galima įžvelgti ir tam tikrų nenuoseklumų, susijusių su nacionalinių procesinių teisės aktų turiniu²²⁷⁹. Akcentuotina, kad, pavyzdžiui, pagrindinis nacionalinis procesinės teisės šaltinis, kuris reglamentuoja teisminę mokesčių ginčų dėl *inter alia* antidempingo muitų apskaičiavimo ir taikymo tvarką Lietuvos Respublikoje, t. y. Administracinių bylų teisenos įstatymas, nacionalinių administracinių teismų pareigą kreiptis į TT kilusio ginčo dėl ES akto galiojimo atveju apibrėžia

²²⁷³ Byla C-314/85, Foto-frost v. Hauptzollamt Lübeck-Ost., 1987 E.C.R. 04199, 20 punktas; byla C-344/04, IATA ir ELFAA v. Department for Transport, 2006 E.C.R. I-00403; 27 punktas.

²²⁷⁴ Vilhena de Freitas Lourenço, „The Judicial Activism of the European Court of Justice“, from *Judicial Activism: an Interdisciplinary Approach to the American and European Experiences*, Luís Pereira Coutinho, Massimo La Torre and Steven D. Smith (eds), (Heidelberg: Springer, 2015), 176.

²²⁷⁵ Šiuo metu SESV 267 straipsnio 3 dalis yra suformuluota taip: „tokiam klausimui (t. y. klausimui dėl ES steigiamųjų sutarčių išaiškinimo bei Sąjungos institucijų, įstaigų ar organų aktų galiojimo ir išaiškinimo – *aut. past.*) iškilus nagrinėjant bylą valstybės narės teisme, kurio sprendimas pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiamas teismine tvarka (išskirta autoriaus – *aut. past.*), tas teismas dėl jo kreipiasi į Teismą“. Pastebėtina, jog lingvistiniu požiūriu šioje nuostatoje yra minimi tik galutinės (aukščiausios) instancijos ES valstybių narių teismai ir apibrėžiama jų pareiga kreiptis į TT; žr. „Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

²²⁷⁶ C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores v. Council, *supra* note, 2007; 42 punktas.

²²⁷⁷ Byla C-344/04, IATA ir ELFAA v. Department for Transport, *op. cit.*, 27 ir 30 punktai; byla C-268/06, Impact v. Minister for Agriculture and Food and Others, E.C.R. I-2483, 44 punktas; byla C-118/08, Transportes Urbanos y Servicios Generales v. Administración del Estado, 2010 E.C.R. I-635, 31 punktas; sujungtos bylos C-317/08 – C-320/08, Alasini ir kt. v. Telecom Italia SpA, 2010 E.C.R. I-2213; 47 ir 61 punktai.

²²⁷⁸ Byla C-204/16 P, SolarWorld AG v. Council of the European Union, *supra* note, 2216, 60, 66 ir 69 punktai; byla C-205/16 P, SolarWorld AG v. Council of the European Union, *supra* note, 2216, 62, 68 ir 70 punktai.

²²⁷⁹ Šios problematikos egzistavimą patvirtina ir aplinkybės, aptartos monografijos III.2.2 poskyriuje, kurioje buvo nagrinėjama TT praktika bylose dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo.

labai abstrakčiai. Pavyzdžiui, Administracinių bylų teisenos įstatymo 4 straipsnio 3 dalis numato, jog „įstatymų nustatytais atvejais (išskirta autoriaus – *aut. past.*) teismas kreipiasi į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją prašydamas prejudicinio sprendimo dėl Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“²²⁸⁰. Šiuo atveju, nors įstatyme ir yra nurodoma, kad ginčo, kuriame keliamas klausimas dėl ES teisės akto galiojimo, egzistavimas sudaro bendrąsias teises prielaidas nacionaliniam teismui kreiptis į TT, įstatyme (tiek minėtame 4 str. 3 d., tiek ir kitose įstatymo nuostatose, pavyzdžiui, 100 str. 1 d. 9 p.) nepatikslinta, kaip reikėtų suprasti sąvoką „įstatymų nustatytais atvejais“ ir ar tai apima visas teises situacijas, kai kilusiame ginče keliamas klausimas dėl ES akto galiojimo²²⁸¹. Be to, jokių nuostatų šiuo klausimu apskritai nėra įtvirtinta Mokesčių administravimo įstatyme²²⁸², kuris taip pat reglamentuoja ikiteisminę mokesčių ginčų (įskaitant ginčus dėl muitinės administruojamų muitų ir kitų mokesčių) nagrinėjimo tvarką Lietuvos Respublikoje (žr. šio įstatymo 144-145 str.). Tai ypač svarbu įvertinus aplinkybę, jog šiuos ginčus nagrinėjanti ikiteisminė institucija – Mokesčių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės – ES teisės taikymo ir aiškinimo aspektu taip pat pripažįstama ir „nacionaliniu teismu“, įgaliotu TT teikti prašymus dėl prejudicinio sprendimo priėmimo²²⁸³. Todėl, atsižvelgiant į TT formuojamą praktiką byloje C-533/10, CIVAD²²⁸⁴, būtų tikslinga Administracinių bylų teisenos įstatymo 4 straipsnio 3 dalį patikslinti įtvirtinant nuostatą, jog „įstatymų nustatytais atvejais, įskaitant atvejus, kai kilusiame ginče remiamasi atitinkamo ES reglamento, kurį taikant galėjo būti pakenkta pareiškėjui, neteisėtumu (papildomai įrašyta ir išskirta autoriaus – *aut. past.*)“, teismas kreipiasi į kompetentingą Europos Sąjungos teisminę instituciją prašydamas prejudicinio sprendimo dėl Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ar galiojimo“. Analogiško pobūdžio nuostata turėtų būti įtvirtinta ir Mokesčių administravimo įstatymo 155 straipsnyje, papildant jį 7 dalimi ir apibrėžiant identiškus Mokesčių ginčų komisijos įgaliojimus. Manytina, jog šie pakeitimai būtų svarbūs ne tik užtikrinant tinkamą ES muitų teisės aktų taikymą Lietuvos Respublikoje, bet ir kitų ES institucijų priimamų teisės aktų teisėtumo kontrolės sistemos veiksmingumą, ypač įvertinus esamą situaciją, kai prejudicinio sprendimo dėl ES teisės akto galiojimo procedūra Lietuvoje iš esmės praktiniu lygiu yra netaikoma²²⁸⁵.

²²⁸⁰ „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, *Valstybės žinios* 63, 2243 (2004).

²²⁸¹ Kaip jau buvo minėta, atliekant tyrimą Lietuvos Respublikoje nebuvo identifikuota atvejų, kai vykstant ginčui dėl apskaičiuotų muitų ir pareiškėjui keliant klausimą dėl ES teisės aktų (antidempingo muitus nustatančių reglamentų) galiojimo bei jų aiškinimo, nacionaliniai teismai būtų kreipęsi į TT, todėl galima konstatuoti, jog praktiniu požiūriu galimybė kreiptis į TT naudojamosi ir tokia galimybė užtikrinama ne visose TT jurisprudencijoje pripažįstamos teisinės situacijos. Panašias nacionalinės praktikos tendencijas kitose ginčų kategorijose Lietuvos Respublikoje yra identifikuavę ir kiti autoriai, žr. pvz. Vitalija Tamavičiūtė, „Prejudicinis sprendimas dėl Europos Sąjungos teisės akto galiojimo“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012): 14.

²²⁸² „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

²²⁸³ Byla C-385/09, Nidera Handelscompagnie v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, 2010 E.C.R. I-10385.

²²⁸⁴ Byla C-533/10, Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD) SA v. Receveur des douanes de Roubaix ir kt, *supra* note, 2031, 33 punktas.

²²⁸⁵ Nacionalinių administracinių teismų praktikoje į TT paprastai kreipiamasi tik dėl ES teisės aktų išaiškinimo, žr., pavyzdžiui, oficialų kreipimusi sąrašą: „Bendradarbiavimas su ES teisminėmis institucijomis“, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, žiūrėta 2018 sausio 5 d., <http://www.lvat.lt/lt/teismu-praktika/bendradarbiavimas-su-es-gbnb.html>.

III.3. Mokestiniai ginčai dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos importuojamų prekių Lietuvos Respublikoje ir su jais susijusios nacionalinio teisinio reguliavimo problemos

Kaip jau autoriaus buvo minėta ir akcentuota šiame darbe, ES bendrosios prekybos politikos (visų pirma, muitų politikos) trečiųjų užsienio valstybių atžvilgiu įgyvendinimas yra užtikrinamas ir nacionalinėmis teisinėmis priemonėmis, taikomomis atskirose ES valstybėse narėse. Pavyzdžiui, jos privalo užtikrinti, kad ES muitų teisė būtų taikoma ir aiškinama vienodai ir kartu turi teisę tam tikrose muitų reguliavimo srityse priimti ir nacionalinius teisės aktus, kiek tai leidžia ES teisė²²⁸⁶. Teisės doktrinoje, vertindami Lietuvos Respublikos teisinio reguliavimo praktiką šioje srityje jai tapus ES valstybe nare, kai kurie autoriai (pavyzdžiui, M. Lukas, A. Medelienė, A. Paulauskas (2014)²²⁸⁷) akcentuoja, jog muitų reguliavimo srityje Lietuvos Respublikai priskirtina tik nedidelė, daugiausia procedūrinio ir administracinio pobūdžio teisinio reguliavimo dalis. Kita vertus, sutinkant su šioje teisės doktrinoje išsakyta bendra pozicija dėl procedūrinio ir administracinio nacionalinio reguliavimo pobūdžio, kartu pastebėtina ir tai, jog nacionalinių priemonių reikšmė muitų ir muitinės veiklos teisiniame reguliavime neturėtų būti vertinama kaip neesminė.

Visų pirma, vertinant net ir tas teisinio reguliavimo sritis, kurias nuosekliai reglamentuoja tiesiogiai taikomi ES teisės aktai, pavyzdžiui, SMK ir jį įgyvendinantys reglamentai ar ES KN, galima pastebėti ir identifikuoti sritis (pavyzdžiui, prekių muitinės vertės nustatymas, prekių tarifinis klasifikavimas), kuriose ES muitų teisės taikymo ar jos nuostatų įgyvendinimo praktika atskirose valstybėse narėse (tame tarpe ir Lietuvos Respublikoje) akivaizdžiai skiriasi²²⁸⁸. Taigi, kaip pripažįstama teisės doktrinoje²²⁸⁹, ES valstybėse narėse susiduriama su muitų administravimo vienodumo užtikrinimo problemomis. Akivaizdu, jog tai suponuoja būtinybę plačiau ištirti šių reiškinių priežastis, juos įtakojančius veiksnius ir pasiūlyti efektyvesnius metodus, kaip būtų galima užtikrinti vieningą ES muitų teisės ir bendrosios prekybos ir muitų politikos nuostatų taikymą (tai itin reikšminga ir plėtojant tarptautinę prekybą su tiriamomis valstybėmis – Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika). Be to, šis aspektas yra ypatingai svarbus įgyvendinant SMK nuostatas dėl vienodos muitinės paskirties ir vienodų muitinės administracijų veiklos standartų visose ES valstybėse narėse (žr. SMK preambulės 3 str., taip pat šio kodekso preambulės 15 p.²²⁹⁰). Antra, tos procedūrinio ir(ar) administracinio pobūdžio teisinio re-

²²⁸⁶ Žr. šiuo klausimu II.2.4 poskyrį.

²²⁸⁷ Mindaugas Lukas, Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, „Impact of Membership in the European Union on the Lithuanian National Taxation System“, from *Lithuanian Legal System under the Influence of European Union Law: Collection of Scientific Articles*, (ed. G. Švedas) (Vilnius: Faculty of Law, Vilnius University, 2014): 510.

²²⁸⁸ Žr. pvz. Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 8, 13; Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 66-67; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 197-198; Catherine Truel and Emmanuel Maganaris, *supra* note, 32: 17-18.

²²⁸⁹ Kathrin Limbach, *supra* note, 53: 32-35.

²²⁹⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

guliavimo sritys, kurias ES muitų teisė ir Sąjungos muitinės kodeksas šiuo metu palieka ES valstybių narių (*inter alia* Lietuvos Respublikos) kompetencijai ir detaliau nereglementuoja (arba nereglementuoja apskritai), turi didelę praktinę reikšmę muitų ir kitų importo mokėsių administravimui. Pavyzdžiui, valstybėms narėms paliekama teisė pačioms nustatyti nacionalinių muitinės administracijų (įstaigų) sistemą ir jų struktūrą, apibrėžti muitinės pareigūnų statusą ir įgaliojimus²²⁹¹, detalizuoti muitinės kontrolės (patikrinimų) procedūras ir jų tvarką²²⁹², nustatyti ginčų su muitinės administracijomis nagrinėjimo taisyklės ir institucijas, kompetingas nagrinėti šiuos ginčus²²⁹³. Galiausiai, valstybės narės pačios nustato ir konkrečias sankcijas (atsakomybės priemones) už muitų teisės aktų pažeidimus bei šių sankcijų taikymo tvarką²²⁹⁴. Visos šios aplinkybės patvirtina, jog ES valstybių narių (*inter alia* Lietuvos Respublikos) nacionalinė praktika muitų (muitinės) teisės srityje ištis yra itin svarbi siekiant kompleksiskai ištirti bei įvertinti bendrąsias muitų teisinio reguliavimo problemas tarptautinėje prekyboje su trečiosiomis valstybėmis – ES užsienio prekybos partnerėmis.

Akcentuotina, jog kaip tradiciškai pastebima muitų (muitinės) teisės doktrinoje²²⁹⁵, muitinio reguliavimo tikslai, įtvirtinti muitinę veiklą reglamentuojančiais tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais, yra diametraliai priešingi, skirtingi, t.y. siejami tiek su valdžiai atstovaujančio subjekto (specialaus, viešojo subjekto), tiek ir su privačius (verslo) interesus atstovaujančio subjekto (verslo arba privataus subjekto) veiksmis. Atitinkamai, įgyvendinant muitinį teisinį reguliavimą nacionaliniu lygiu yra, visų pirma, siekiama suderinti šiuos tikslus, pašalinti skirtingo muitų (muitinės) teisės normų interpretavimo galimybes, sumažinti viešojo ir privataus subjekto ginčų, kylančių taikant muitinės teisės normas, skaičių²²⁹⁶. Šis principas yra tiesiogiai įtvirtintas ir Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje, kur nurodoma, jog muitinės tikslų siekiama sudarant palankias sąlygas teisėtam verslui bei išlaikant deramą pusiausvyrą tarp muitinio tikrinimo ir teisėtos

²²⁹¹ Sąjungos muitinės kodeksas ar kiti ES teisės aktai šio klausimo detaliau nereglementuoja, tai paliekama ES valstybių narių kompetencijai, pavyzdžiui Lietuvos Respublikoje šie klausimai yra reglamentuoti nacionaliniuose įstatymuose – Muitinės įstatyme (2016) ir Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statute (2003), žr. pvz. Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 71-72, 79-80; Alfonsas Laurinavičius, *Tarnybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma: monografija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 42-43.

²²⁹² Sąjungos muitinės kodekse (48 str.) yra apibrėžiami tik bendrieji importuotų prekių muitinės kontrolės (patikrinimų) išleidus šias prekes į laisvą apyvartą principai, detalai ši tvarka yra apibrėžta nacionaliniais teisės norminiais aktais, žr. pvz. Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 114-115; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 133; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 736.

²²⁹³ SMK 44 straipsnis suteikia plačią diskreiją šioje srityje valstybėms narėms, todėl ginčų su muitine nagrinėjimo tvarka yra detalai reglamentuota nacionaliniais teisės aktais, žr. Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 750-751; Gediminas Valantiejus, „Pre-Trial Settlement of Disputes with Customs in Lithuania: Development of Legal Regulations, it's Problems and Prospects“, *supra* note, 942: 134.

²²⁹⁴ Ši nuostata įtvirtinta SMK 42 straipsnyje, šiuo metu svarstomas tik projektas dėl nurodytų sankcijų suderinimo atitinkama ES direktyva, žr. Aiškinamasis memorandumas dėl Sąjungos muitų teisės pažeidimų ir sankcijų teisinės sistemos. COM(2013) 884 final, Europos Komisija, žiūrėta 2018 vasario 4 d., <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2013/LT/1-2013-884-LT-F1-1.Pdf>.

²²⁹⁵ Igoris Romaškevičius, „Muitinio teisinio reguliavimo tikslų konkurencija (poliariškumas)“, *Jurisprudencija* 48, 40 (2003): 53.

²²⁹⁶ Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 92.

prekybos palengvinimo²²⁹⁷. Dėl šios priežasties būtent analizuojant kylančius konfliktus (ginčus)²²⁹⁸ tarp kompetentingų viešojo administravimo institucijų (muitinės įstaigų) ir privačių subjektų (muitinės skolininkų, mokesčių mokėtojų) galima identifikuoti tas nacionalinio teisinio reguliavimo sritis, kurių taikymas kelia didžiausią priešpriešą tarp viešųjų ir privačių subjektų, galimai apsunkina teisėtą tarptautinę prekybą (*inter alia* prekybą su nagrinėjamomis užsienio prekybos partnerėmis – Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika) bei pateikti rekomendacijas dėl jų tobulinimo. Be to, detali nacionaliniu lygmeniu kylančių ginčų su muitinės įstaigomis analizė²²⁹⁹ leidžia įvertinti ir tai, ar Lietuvos Respublikoje tinkamai įgyvendinamos bei taikomos ES muitų teisės normos (Bendrasis muitų tarifas) ir ES bendrosios prekybos ir muitų politikos nuostatos trečiųjų valstybių (*inter alia* Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos ir Indijos Respublikos) atžvilgiu.

Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikoje taikomas ginčų su muitinės įstaigomis nagrinėjimo modelis yra kompleksinio pobūdžio bei nevienalytis, kadangi nacionalinių įstatymų nuostatų sisteminis aiškinimas leidžia skirti dvi pagrindines tokių ginčų rūšis, kurioms taikoma skirtinga nagrinėjimo tvarka (procedūra) – mokestinius ginčus su muitine (Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo 38 str.²³⁰⁰) ir muitinės ginčus (nemokestinius ginčus su muitine) (Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo 31 – 37 str.²³⁰¹). Tokios nuomonės laikosi ir kiti ginčų su muitinės įstaigomis procesą nagrinėję autoriai²³⁰². Šios dvi ginčų kategorijos yra skiriamos pagal ginčo objektą – mokestinių ginčų objektas yra muitinės, kaip mokesčių administratoriaus²³⁰³, sprendimas, kuriuo mokesčių mokėtojui yra naujai apskaičiuojamas muitinės administruojamas mokestis (įregistruojama maito mokesčio skola), taip pat sprendimai neatleisti nuo ekonominių sankcijų (baudų ir (arba) delspinigių mokėjimo) bei sprendimai dėl mokesčių mokėtojo permokos grąžinimo/įskaitymo. Teisės doktrinoje taip

²²⁹⁷ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 359.

²²⁹⁸ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog nacionalinėje teisės doktrinoje suinteresuoto asmens konfliktas su kompetetingomis viešojo administravimo institucijomis (mokesčių administratoriais, tame tarpe ir muitine) dėl piniginių (fiskalinių) prievolės valstybei teisiškai yra kvalifikuojamas būtent kaip mokestinis ginčas, žr. pvz. Genovaitė Dambrauskienė ir kt., *Lietuvos teisės pagrindai* (Vilnius: Justitia, 2004), 336; Aistė Medelienė, „Mokestinio ginčo pradžia: teorija ir praktika“, *Teisė* 65 (2007): 99; Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, „Mokestinių ginčų fenomenas, raida ir perspektyvos“, iš *Administraciniai teismai Lietuvoje: nūdienos iššūkiai: kolektyvinė monografija*, Virgilijus Valančius (red.) (Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2010): 471.

²²⁹⁹ Pažymėtina, jog nacionalinės teisės doktrinoje analizuojamu laikotarpiu (po 2010 m.) tokių kompleksinių tyrimų iš esmės nebuvo atlikta, apsiribojama tik pavienių mokestinių ginčų bylų, kuriose buvo taikytos ES priimtų muitų teisės aktų normos, aprašymu žr. pvz. Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, „Europos Sąjungos teisės taikymas nagrinėjant mokestinius ginčus Lietuvoje“, *supra* note, 1548: 703-705, 713-714, 720-722; Mindaugas Lukas, Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 2287: 515.

²³⁰⁰ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 359.

²³⁰¹ *Ibid.*

²³⁰² Aistė Medelienė, „Disputes with customs in Lithuania“, *Issues of Business & Law* 4 (2012): 35-47; Gediminas Valantiejus, „Pre-Trial Settlement of Disputes with Customs in Lithuania: Development of Legal Regulations, its Problems and Prospects“, *supra* note, 942: 136-137.

²³⁰³ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 15 straipsnio 2 dalimi, administruojanti maitus ir jai pavestus mokesčius muitinė laikoma mokesčių administratoriumi, Muitinės departamentas – centriniu mokesčių administratoriumi, o teritorinė muitinė ir specialioji muitinės įstaiga (jeigu šios nuostatuose yra numatytas mokesčių administravimo funkcijų atlikimas) – vietos mokesčių administratoriais, žr. „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

pat akcentuojama, kad Mokesčių administravimo įstatyme (nuo 2004 m., t.y. nuo Lietuvos Respublikos įstojimo į ES momento) nustačius, kad muitai pagal šį įstatymą administruojami tiek, kiek Lietuvos teisės aktai neprieštarauja Bendrijos muitų teisės aktams (įstatymo 13 straipsnio 23 punktą ir 14 straipsnio 3 dalį)²³⁰⁴, ginčai dėl muitų pradėti laikyti mokestiniais ir pradėti spręsti bendra privaloma jų procedūra²³⁰⁵. Kita vertus, nemokestiniais muitinės ginčams yra būdinga tai, kad jų objektas yra muitinės institucijos ar pareigūno sprendimas arba veiksmas (neveikimas), kuris yra atliekamas įgyvendinant muitinės teisės aktus, bet nėra susijęs su papildomos mokestinės prievolės apskaičiavimu ar įregistravimu, pavyzdžiui, sprendimai dėl leidimo (ar neleidimo) atlikti atitinkamas muitinės procedūras, išduoti mokesčių mokėtojui atitinkamus leidimus ar pažymėjimus, patvirtinančius tam tikrą jo statusą, suteikti jam prašomą informaciją ir pan.

Dėl šios priežasties, atliekant nacionalinių teismų praktikos analizę byloje dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos ir Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo muitais yra nagrinėjami būtent tik mokestiniai ginčai, t. y. ginčai kuriuose iš esmės buvo sprendžiamas klausimas dėl muito mokesčio skolos atsiradimo apmokestinant importuotas prekes. Tai leidžia tiksliai identifikuoti kaip Lietuvos Respublikoje yra taikomas ES bendrasis muitų tarifas (jo elementai – importuotų prekių tarifinis klasifikavimas, jų kilmė ir vertė) ir ES muitų politikos nuostatos iš atitinkamų valstybių importuotų prekių atžvilgiu, taip pat kaip ir koku mastu importuotų prekių apmokestinimą muitais ar kitais susijusiais importo mokesčiais²³⁰⁶ lemia egzistuojančios nacionalinės teisės normos ir jų turinys. Atkreiptinas dėmesys, jog nei SMK (44 str.)²³⁰⁷, nei TT praktika²³⁰⁸ detalai neaptaria, nereglamentuoja ir neapibrėžia mokestinių ginčų su muitinės įstaigomis nagrinėjimo tvarkos ES valstybėse narėse, paliekant teisę ES valstybėms narėms pačioms sureguliuoti šį klausimą nacionalinėje teisėje, laikantis tam tikrų bendrų principų. Iš jų svarbiausias yra tas, kad bent viena šių ginčų nagrinėjimo pakopa privalo būti ikiteisminė, t. y. skundas pateikiamas „muitinei, teisminei institucijai arba kitai valstybės narės valdžios institucijai, paskirtai nagrinėti tokius skundus“²³⁰⁹. Pabrėžtina, jog Lietuvos Respublikoje, skirtingai

²³⁰⁴ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

²³⁰⁵ Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, „Mokestinių ginčų fenomenas, raida ir perspektyvos“, *supra* note, 2298: 475–476.

²³⁰⁶ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog kiti importo mokesčiai, kuriais apmokestinamas prekių importas į ES muitų teritoriją (importo pridėtinės vertės mokestis ir akcizai) yra glaudžiai susiję su muitais, kadangi importo pridėtinės vertės mokesčio apskaičiavimo pagrindais yra prekių muitinė vertė, nustatoma pagal Sąjungos muitinės kodekse įtvirtintas taisyklės (Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 15 str. 15 d.), o prievolė mokėti akcizą už akcizais apmokestinamas prekes atsiranda tuomet, kai atsiranda prievolė už šias importuotas prekes apskaičiuoti muitus (Akcizų mokesčio įstatymo 9 str. 3.); „Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas“, *Valstybės žinios* 45, 2174 (2010); „Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas“, *Valstybės žinios* 35, 1271 (2002).

²³⁰⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²³⁰⁸ Žr. TT sprendimą byloje C-1/99, *Kofisa Italy Srl v. Ministère des finances, Servizio della Riscossione Tributi*, *supra* note, 2214.

²³⁰⁹ Pabrėžtina, jog ES teisė vystosi ta linkme, kad pati muitinė, t. y. mokesčius administruojanti institucija, tiesiogiai įvardijama tik kaip neprivalomas (alternatyvus) ginčų dėl muitinės sprendimų nagrinėjimo dalyvis, tuo SMK (2013) 44 straipsnio 2 dalies normos skiriasi nuo analogiškų Bendrijos muitinės kodekso (1992) 243 straipsnio 2 dalies „a“ punkto nuostatų, kurios numatė, jog teise pateikti skundą galima pasinaudoti pradžioje pateikiant skundą muitinės įstaigai, valstybės narės paskirtai vykdyti atitinkamas funkcijas, žr. Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentą Nr. 2913/92/EEB, nustatantį Bendrijos muitinės kodeksą, *supra* note, 103.

nei kai kuriose kitose ES valstybėse narėse, yra taikoma netgi dvipakopė²³¹⁰ ikiteisminė mokestinių ginčų nagrinėjimo schema, kurioje pagal Mokesčių administravimo įstatymo 149 straipsnį²³¹¹ dalyvauja tiek muitinė, kaip mokesčių administratorius (konkrečiai – centrinis mokesčių administratorius, t. y. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žr. Mokesčių administravimo įstatymo 15 str. 2 d.²³¹²), tiek ir specializuota nepriklausoma ikiteisminė mokestinius ginčus nagrinėjanti institucija (Mokestinių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės). Svarbu pažymėti, jog tiek teisės doktrinoje²³¹³, tiek ir TT praktikoje²³¹⁴ būtent Mokestinių ginčų komisijai yra suteikiamas išskirtinis statusas. Ji pripažįstama kvaziteisine institucija, t. y. tokia mokestinius ginčus nagrinėjančia institucija, kuri pagal sudarymo tvarką, procedūras ir atskaitingumą prilyginama teismui ir pagal SESV nuostatas turi teisę pateikti TT prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Dėl šios priežasties, atliekant nacionalinės praktikos mokestinių ginčų bylose tyrimą, atskiri Mokestinių ginčų komisijos sprendimai taip pat analizuojami ir pasitelkiami kaip papildomas šaltinis, atskleidžiantis susiklosčiusios praktikos specifinius bruožus.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo²³¹⁵ ir Mokesčių administravimo įstatymo nuostatomis²³¹⁶, teisminėje šių ginčų nagrinėjimo stadijoje dalyvauja dviejų pakopų teismai – Vilniaus apygardos administracinis teismas (kaip pirmosios instancijos teismas; Mokesčių administravimo įstatymo 159 str. 4 d.) ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (kaip apeliacinės instancijos teismas, kurio sprendimas šios kategorijos bylose yra galutinis ir neskundžiamas; Administracinių bylų teisenos įstatymo 21 str. 1 d. 1 p. ir 148 str. 1 d.). Be to, Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui yra pavesta formuoti teisminę praktiką šios kategorijos bylose, kuri Administracinių bylų teisenos įstatyme (15 str. 3 d.)²³¹⁷ ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje²³¹⁸ nurodomais atvejais yra privaloma teismams ir kitoms institucijoms,

²³¹⁰ Atskirų autorių (V. Vasiliausko, A. Medelienės) nuomone, esant dabartiniam teisiniam reglamentavimui, galimai egzistuoja net trys mokestinio ginčo ikiteisminė tvarka nagrinėjimo stadijos (tik tuo atveju, kai mokesčių mokėtojas nesikreipia į Mokestinių ginčų komisiją – divi), į kurias turėtų būti įtrauktas jau pastabų dėl patikrinimo akto nagrinėjimas, kurį atlieka vietos mokesčių administratorius (Mokesčių administravimo įstatymo 131 str.). Kita vertus, vadovaujantis Mokesčių administravimo įstatymo 133¹ sr. muitinės atlikto patikrinimo rezultatai konstatuojami ir patvirtinami vienu ir tuo pačiu individualiu teisės aktu (patikrinimo ataskaita), todėl ikiteisminę mokestinių ginčų su muitine sistema Lietuvoje galima laikyti dvipakope (dviejų stadijų). Žr. Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, „Mokestinių ginčų fenomenas, raida ir perspektyvos“, *supra* note, 2298: 476-477.

²³¹¹ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

²³¹² *Ibid.*

²³¹³ Rimantas Norkus, Deimilė Prapiestytė ir Virgilijus Valančius, „Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas“ (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005), 146; Eglė Kybartienė, *supra* note, 157: 141-142; Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, op. cit., 479-480.

²³¹⁴ Byla C-385/09, Nidera Handelscompagnie v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, *supra* note, 2283.

²³¹⁵ „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, *supra* note, 2280.

²³¹⁶ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, op. cit.

²³¹⁷ „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, op. cit.

²³¹⁸ Žr. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas (konstitucinės justicijos bylos Nr. 33/03)“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta202/content> ir „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas (konstitucinės justicijos bylos Nr. 26/07)“, *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas*, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta568/content>.

taikančioms tuos pačius teisės aktus. Be to, remiantis Administracinių bylų teisenos įstatymo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra vienintelė ir galutinė instancija byloms dėl teisėtumo norminių administracinių aktų, kuriuos priėmė centriniai valstybinio administravimo subjektai (*inter alia* centrinio ir mokesčių administratoriaus teisės turinčios institucijos, įskaitant ir Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos)²³¹⁹. Dėl šių priežasčių, siekiant atskleisti muitų apskaičiavimo ir jų administravimo teisinio reguliavimo problematiką nacionaliniu lygmeniu (Lietuvos Respublikoje), detalai analizuojama būtent Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, kaip aukščiausios kompetentingos nacionalinės teisminės institucijos šiuose ginčiuose, praktika, kuri lyginama su TT ir PPO ginčų sprendimo institucijų formuojama praktika. Pažymėtina, jog Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtų mokesčių ginčų ir atskirais atvejais kitų susijusių bylų (dėl norminių administracinių aktų mokesčių administravimo srityje teisėtumo) praktika leidžia identifikuoti esmines praktines muitų (muitinės) teisės taikymo problemas ir pagrindines teisinių konfliktų tarp mokesčių mokėtojų (muitinės skolininkų) ir mokesčių administratorių Lietuvos Respublikoje kategorijas. Be nurodytų priežasčių, tai sąlygoja ir keletas papildomų aplinkybių: ginčo objektu šios instancijos teisme, skirtingai nei centrinio mokesčių administratoriaus įstaigoje, Mokesčių ginčų komisijoje ar apygardos administraciniame teisme, paprastai yra būtent ne faktinių aplinkybių nustatymo²³²⁰, o skirtingo teisės aiškinimo²³²¹ klausimai.

Siekiant sistemškai atlikti mokslinį tyrimą ir pasirinkti reikalingus atvejus (bylas) detalesnei analizei buvo naudojamosi Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme naudojamais bei naudotais teismų sprendimų ir administracinių bylų klasifikatoriais (Teismų procesinių sprendimų administracinėse bylose kategorijų klasifikatoriumi patvirtintu Teisėjų tarybos 2008 m. balandžio 25 d. nutarimu Nr. 13P-50-(7.1.2) bei galiojusiu iki 2017 m. sausio 1 d.²³²²; bylų atrankai naudota bylų klasifikavimo kategorija 1.10 „Muitinės veikla“ ir į ją patenkančios subkategorijos, bei Teismų procesinių sprendimų administracinėse bylose kategorijų klasifikatoriumi patvirtintu Teisėjų tarybos 2016 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr.

²³¹⁹ Pastebėtina, jog tokio pobūdžio ginčai analizuojamu laikotarpiu kilo ir dėl nacionalinių mokesčių administravimo institucijų priimtų teisės norminių aktų, kurie nustatė taisykles, aktualias prekių importo iš analizuojamų trečiųjų valstybių reguliavimui, pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinėje byloje Nr. I-5-442/2015 buvo nagrinėjamas klausimas dėl teisėtumo Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2011 m. liepos 12 d. įsakymo Nr. 1B-392, nustačiusio asmeninio automobilio degalų bake įvežamo kuro atleidimo nuo importo mokesčių sąlygas.

²³²⁰ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Administracinių bylų teisenos įstatymo 142 straipsnio 3 dalis riboja faktinių aplinkybių bei įrodymų tyrimą apeliacinės instancijos teisme: pirmosios instancijos teisme ištirti įrodymai pakartotinai arba papildomai tiriama tik jeigu apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad tai būtina, o nauji įrodymai gali būti tiriami tik tuo atveju, jeigu teismas pripažįsta pagrįstomis priežastis, dėl kurių tai nebuvo padaryta anksčiau, arba kai naujų įrodymų pateikimo būtinybė išliko vėliau, žr. „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, *supra* note, 2280.

²³²¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo plenarinė sesija dar 2004 m. spalio 27 d. nutartyje administracinėje byloje UAB „Tauja“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (bylos Nr. A-1-355/2004) išaiškino, jog „mokesčių ginčą pagal mokesčių administratoriaus skundą nagrinėjantis administracinis teismas yra saistomas Mokesčių ginčų komisijos nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis ir gali vertinti tik materialinės bei proceso teisės normų taikymo ir aiškinimo teisingumą“, žr. *Administracinių teismų praktika* Nr. 6 (Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2004), 95.

²³²² „Lietuvos Respublikos teisėjų tarybos 2008 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 13P-50-(7.1.2)“, Nacionalinė teismų administracija, žiūrėta 2017 gegužės 29 d., www.teismai.lt/data/public/uploads/2008/04/20080425-50.doc.

13P-102-(7.1.2)²³²³; bylų atrankai naudota bylų klasifikavimo kategorija „Muitinės veikla“ ir į ją patenkančios subkategorijos). Iš visų laikotarpiu nuo 2010 m. sausio 1 d. iki 2019 m. sausio 1 d. Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme išnagrinėtų bylų, patenkančių į nurodytą bendrąją imtį bei atitinkančių nurodytas kategorijas, buvo atrinktos bylos, kurios (i) atitiko mokestinių ginčų požymius²³²⁴ ir (ii) pagal bylų fabuloje nurodytus duomenis buvo susijusios su prekių importu iš Kinijos Liaudies Respublikos (žr. III.2.1 poskyrį) arba Rusijos Federacijos (žr. III.2.2 poskyrį) ir jo apmokestinimu. Detalus analizei atrinktų bylų sąrašas su jų bendraisiais duomenimis yra pateikiamas lentelėje žemiau (žr. 3 pav.).

Mokestinio ginčo su muitine teisine prigimtis	Mokestinių ginčų bylų dėl iš Kinijos importuotų prekių skaičius	Mokestinių ginčų bylų dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių skaičius	Bendras skaičius
Ginčai dėl prekių tarifinio klasifikavimo	11	10	21
Ginčai dėl prekių muitinės kilmės nustatymo	9	1	10
Ginčai dėl prekių muitinės vertės nustatymo	5	5	10
Ginčai dėl muitinės procedūrų taisyklių pažeidimų	5	44	49
	Iš viso: 30	Iš viso: 60	90

3 pav. Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme išnagrinėtas mokestinių ginčų dėl muitų taikymo tiriamų valstybių prekėms pasiskirstymas pagal ginčų tematiką²³²⁵

Pažymėtina, jog nurodytu analizuojamu laikotarpiu (2010 m. sausio 1 d. – 2019 m. sausio 1 d.) nebuvo identifiukuota Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme išnagrinėtų mokestinių ginčų bylų dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo muitais. Tai galima paaiškinti, visų pirma, mažesnėmis prekybos su Indijos Respublika apimtimis, kurios nors 2010 – 2017 m. ir turėjo tendenciją augti, tačiau vertinant prekių importo apimtis analizuojamu laikotarpiu neviršijo 50 mln. EUR (2010 m. – 21,8 mln.

²³²³ „Lietuvos Respublikos teisėjų tarybos 2016 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. 13P-102-(7.1.2)“, Nacionalinė teismų administracija, žiūrėta 2017 gegužės 29 d., http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/02/dokumentu-saugojimo-terminu-rodykle_nuo20170101.docx.

²³²⁴ Bylos dėl kitų, nemokestinių muitinės veiksmų ar sprendimų šioje monografijoje nebuvo detaliau nagrinėjamos.

²³²⁵ Sudaryta autoriaus pagal „Infolex“ ir LITEKO teismų praktikos paieškų sistemos duomenimis, atsižvelgiant į aprašomus bylų atrankos kriterijus.

EUR²³²⁶, 2016 m. – 44,5 mln. EUR²³²⁷), t. y. buvo daug mažesnė nei nagrinėjant importo iš Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos atvejus. Antra, ši aplinkybė sietina ir su bendromis identifikuotomis ES Bendrosios prekybos politikos tendencijomis Indijos atžvilgiu (žr. II.3.4 poskyrį). Kita vertus, šiuo laikotarpiu buvo identifikuoti tokio pobūdžio ginčai nagrinėti Mokestinių ginčų komisijoje prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu (nuo 2004 m. gegužės 1 d. (įstojimo į ES momento) iki 2010 m. sausio 1 d.) – tiek Mokestinių ginčų komisijoje, tiek ir Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme. Atsižvelgiant į šią specifiką, mokestinių ginčų dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių problematika yra nagrinėjama atskirai nuo Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos atvejų ir aptariama specialiaame poskyryje (žr. III.3.3 poskyrį), kuriame aptariama visų nurodytų mokestinius ginčus nagrinėjančių institucijų praktika už platesnį laikotarpį (dėl sąlyginai mažo tokio bylų skaičiaus).

III.3.1. Kinijos Liaudies Respublikos atvejais

Kartu galima pastebėti, jog muitų (muitinės) teisės taikymo problemas atspindinčių mokestinių ginčų su nacionalinėmis muitinės įstaigomis struktūra Lietuvos Respublikoje skiriasi nuo situacijos, kuri buvo identifikuota PPO ir ESTT lygiu. Šiuose lygmenyse vyravo prekybos apsaugos priemonių taikymo problematika, t. y. prekybiniai ginčai su Kinija ir/ar Rusija dažniausiai buvo inicijuojami ginčijant ES arba kitų tiriamų valstybių nustatytus antidempingo muitus importuojamoms prekėms. Lietuvos Respublikoje taip pat kilo tokio pobūdžio ginčų, tačiau juose antidempingo muitų taikymo problema buvo sprendžiama prekių muitinės kilmės taisyklių taikymo kontekste (žr. bylų analizę žemiau). Dėl šios priežasties nurodytos kategorijos ginčus (t. y. ginčus dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo teisėtumo) nėra tikslinga išskirti kaip atskirą kategoriją nacionaliniame, Lietuvos Respublikos kontekste. Pastebėtina, jog, kaip nurodo kiti autoriai²³²⁸ ir patvirtina monografijos rengėjo atlikti tyrimai²³²⁹, analizuojamu laikotapiu (po 2010 m.) Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme buvo išnagrinėta tik viena mokestinių ginčų byla, kurioje, motyvuojant ES teisės saugomu teisėtų lūkesčių principo pažeidimu, buvo ginčijamas antidempingo muito taikymo iš Kinijos importuotoms prekėms teisėtumas²³³⁰. Šias tendencijas galima paaiškinti tuo aspektu, jog tokie muitai daug labiau paveikia prekybą, nei kitos įprastinės ją reguliuojančios nuostatos, be to, nustatomi jie ne nacionaliniu, o ES lygiu, tad ginčai dėl jų

²³²⁶ „Užsienio prekyba > Teminės lentelės > Užsienio prekyba prekėmis. 2011 m.: Eksportas, importas pagal šalis ir teritorijas“, Lietuvos Respublikos statistikos departamentas, žiūrėta 2017 gegužės 30 d., https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/1491413/Eks_imp_valst_2010.pdf.

²³²⁷ „Užsienio prekyba > Teminės lentelės > Užsienio prekyba prekėmis. 2016 m.: Eksportas, importas pagal šalis ir teritorijas“, Lietuvos Respublikos statistikos departamentas, žiūrėta 2017 birželio 1 d., https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/4221005/eksp_imp_pagal_salis_teritorijas_2016_01_12.doc.

²³²⁸ Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, „Europos Sąjungos teisės taikymas nagrinėjant mokestinius ginčus Lietuvoje“, *supra* note, 1548: 721-722.

²³²⁹ Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682: 94.

²³³⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-2863/2011“, *supra* note, 2050.

paprastai vyksta tiesiogiai su ES institucijomis – TT²³³¹ ir/ar PPO lygmeniu. Be to, vertinant Lietuvos kilmės ginčų nagrinėjamą TT lygmeniu, pastebėtina ir tai, jog, remiantis pastaruoju metu atliktais tyrimais²³³², nacionaliniai teismai (nacionalinės mokestinius ginčus nagrinėjančios institucijos) aktyviai nebendradarbiavo su TT ir analizuojamu laikotarpiu kreipėsi į jį dėl prejudicinio sprendimo priėmimo bei ES muitų teisės aiškinimo tik vienoje byloje²³³³. Laikotarpiu nuo įstojimo į ES momento iki 2010 m. taip pat buvo kreiptasi tik vienoje byloje dėl importo mokesčių apskaičiavimo²³³⁴. Autoriaus vertinimu, tai liudija, jog nacionalinių teismų bendradarbiavimas su TT muitų teisės srityje yra epizodiškas bei kol kas nėra plėtojamas plačiau, o ES muitų teisės taikymo problemos sprendžiamos tik nacionaliniame kontekste. Kita vertus, kaip galima pastebėti iš nacionalinių teismų praktikos raidos tendencijų Lietuvoje, tokia pozicija sukelia ir praktinių problemų (pavyzdžiui, išskiria nacionalinių teismų ir TT pozicija taikant PPO teisę, prekių kilmės taisykles ir pan.) bei nesudaro tinkamų sąlygų užtikrinti vienodą ES muitų teisės normų aiškinimą bei ES bendrosios prekybos politikos vienodumą²³³⁵.

Be to, nagrinėjant kylančių muitų apskaičiavimo problemų bei mokestinių ginčų specifiką atskirų tiriamų valstybių (visų pirma, Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos) kontekste²³³⁶, galima pastebėti, kad analizuojamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) panašios ar net identiškos ginčų proporcijos yra pastebimos prekių muitinės vertės nustatymo ir prekių tarifinio klasifikavimo srityse (žr. 3 pav. aukščiau). Autoriaus vertinimu, vis tik galima pastebėti, jog prekių tarifinio klasifikavimo problemos bei ginčai yra labiau būdingi importo iš Kinijos Liaudies Respublikos atveju (jų skaičius šiek tiek didesnis, žr. 3 pav.). Be to, ginčai dėl bendrųjų, esminių prekių vertės klausimų taip pat labiau susiję su Kinijos atveju, kadangi importo iš Rusijos Federacijos atveju daugiau nagrinėjami specifiniai vertės nustatymo aspektai, susiję su specialių vertės nustatymo taisyklių taikymu importuojant bei eksportuojant naudotus automobilius (žr. plačiau monografijos III.3.2 skyrių). Dėl šių priežasčių šios nurodytos ginčų kategorijos nagrinėjamos aptariant prekybos su Kinijos Liaudies Respublikos atvejį. Kita vertus, kartu galime pastebėti ir tai, jog kai kurios ginčų kategorijos kilo beveik išimtinai tik dėl iš tam tikrų valstybių importuojamų

²³³¹ Kaip jau buvo ne kartą minėta šiame darbe tiek teoriniu, tiek ir praktiniu lygmeniu pripažįstama suinteresuotų asmenų teisė ginčyti antidempingo muitus nustatančius ES teisės aktus (reglamentus) tiesiogiai TT.

²³³² Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, op. cit., 713-714; Mindaugas Lukas, Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 2287: 515.

²³³³ Žr. TTT bylą C-250/11, AB „Lietuvos geležinkeliai“ prieš Vilniaus teritorinę muitinę Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, 2012 EU:C:2012:496.

²³³⁴ Žr. TT bylą C-63/06, UAB Profisa v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, *supra* note, 1549; taip pat žr. Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, op. cit., 703-705.

²³³⁵ Plačiau šiuo klausimu žr. Gediminas Valantiejus, „Legal Aspects of the Implementation of the European Union's Common Commercial Policy: Lithuanian Experience and Practice“, *supra* note, 1486: 72-73.

²³³⁶ Nurodytame grafike nėra pateikiami duomenys apie ginčus dėl iš Indijos importuotų prekių, kadangi atskaitiniu laikotarpiu tokių ginčų Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme nagrinėta nebuvo. Kita vertus, įvertinus duomenis apie ankstesniuose laikotarpiuose ir kitose mokestinius ginčus nagrinėjančiose institucijose išnagrinėtas mokestinių ginčų bylas galima konstatuoti, jog kaip ir Kinijos bei Rusijos atveju, trečdalis ginčų kilo dėl iš Indijos importuotų prekių muitinės vertės nustatymo, taip pat užfiksuota dalis ginčų (jie išskirti į atskirą kategoriją ir sudarė 50 proc. visų atvejų), kuriuose ginčas nebuvo nagrinėjamas iš esmės bet buvo sprendžiamas klausimas tik dėl atleidimo nuo taikytų ekonominių sankcijų (Mokesčių administravimo įstatymo 100 ir 141 str.).

prekių (pavyzdžiui, ginčai dėl prekių kilmės nustatymo – apmokestinant iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotas prekes, o ginčai dėl muitinės procedūrų taisyklių pažeidimų – apmokestinant iš Rusijos Federacijos importuotas prekes). Šiuos skirtumus galima paaiškinti keliomis objektyviomis aplinkybėmis. Visų pirma, ginčų dėl prekių kilmės nustatymo dažnumą sprendžiant klausimus dėl muitų apskaičiavimo iš Kinijos importuotoms prekėms galima paaiškinti tuo, jog būtent šioms prekėms dažniausiai buvo taikomos prekybos apsaugos priemonės – antidempingo muitai. Dėl šios priežasties tokio pobūdžio situacijose importuotojai paprastai siekia įrodyti ar pagrįsti, jog galutinis prekių apdirbimas ar perdirbimas (prekių muitinę kilmę suteikiančios operacijos, žr. SMK 60 str.²³³⁷) įvyko ne Kinijos Liaudies Respublikoje, o kitoje trečiojoje valstybėje, kuriai netaikomos prekybos apsaugos priemonės. Taigi, tokiu būdu ginčai dėl prekių kilmės taisyklių taikymo Lietuvos Respublikos kontekste buvo siejami su prekybos apsaugos priemonių taikymo teisėtumo ir pagrįstumo ginčijimu. Kartu būtina įvertinti ir geografinį bei logistinį prekybos su Kinijos Liaudies Respublika aspektą, kadangi joje pagamintos prekės į ES bei Lietuvos Respubliką visuomet yra gabenamos per trečiasias valstybes, kur jos gali būti modifikuojamos, perpačiuojamos, fasuojamos ar kitaip perdirbamos, o tokiais atvejais visuomet iškyla klausimas ir būtinybė patikrinti ar dėl šių procesų nesikeitė prekės muitinė kilmė²³³⁸. Tokios problemos paprastai nekyla tiesiogiai importuojant prekes iš Rusijos Federacijos, kuri turi išorinę sieną su Lietuvos Respublika. Šių ir kitų situacijų analizė autoriaus pateikiama žemiau.

Mokestiniai ginčai su muitinės įstaigomis, kilusius dėl netinkamo importuotų prekių tarifinio klasifikavimo. Kaip pastebi įvairūs autoriai²³³⁹, tinkamo prekių tarifinio klasifikavimo užtikrinimas nacionaliniu lygiu Lietuvos Respublikoje yra viena iš probleminių muitų (muitinės) teisės įgyvendinimo sričių. Akivaizdu, jog remiantis tiek PPO ginčų sprendimo institucijų formuojama praktika, tiek ir TT išaiškinimais²³⁴⁰, valstybei tenka pareiga užtikrinti, kad importuojamos prekės maito mokesčio apskaičiavimo tikslu būtų klasifikuojamos laikantis vienuodų tarptautinių standartų bei reikalavimų²³⁴¹ ir juos įgyvendinančių ES teisės normų²³⁴². Kita vertus, tinkamas prekių tarifinio klasifikavimo užtikrinimas importuojant prekes ir apskaičiuojant maito mokesčius yra sietinas su dvejopo pobūdžio problemomis. Jas, visų pirma, būtų galima skirstyti į objektyvias klasifikavimo problemas, t. y. susijusias su klasifikavimą apibrėžiančių dokumentų prieinamumu ir sudėtingumu, nuolatiniais tarptautinės prekybos apyvartoje dalyvaujančių prekių savybių pokyčiais ar net naujų prekių rūšių atsiradimu dėl vykstančio technologinio progreso, prekių gamybos

²³³⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²³³⁸ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 76-86.

²³³⁹ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 201, 205; Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 65; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 660; Gediminas Valantiejus, „Legal Aspects of the Implementation of the European Union's Common Commercial Policy: Lithuanian Experience and Practice“, *supra* note, 1486: 68-69.

²³⁴⁰ Žr. pvz. bylą C-134/13, Raytek GmbH and Fluke Europe BV v. Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs, 2015 EU:C:2015:82.

²³⁴¹ „Tarptautinė suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija“, *supra* note, 221 (3 straipsnio 1 dalies „a“ punktą).

²³⁴² „Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 1987 m. liepos 23 d. dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo maitų tarifo“, *supra* note, 334 (2 straipsnis ir 5 straipsnio 1 dalis).

būdų pokyčių. Akivaizdu, jog dėl šių objektyvių priežasčių teisingam prekių klasifikavimui užtikrinti reikia specialių žinių, papildomų laboratorinių tyrimų, tikslios informacijos (pavyzdžiui, prekių aprašymuose) apie prekių gamybos būdus ir jų atliekamas funkcijas, kuri muitinės pareigūnams ar importuotojams būna ne visuomet prieinama²³⁴³.

Antra, papildomai išskirtinos subjektyvaus pobūdžio prekių tarifinio klasifikavimo problemos, sietinos su sąmoninga valine importuotojų, muitų teisės subjektų veika(-omis), kuri(-ios) pasireiškia neteisingų duomenų apie prekės savybes ir sudėtį (ne)pateikimu siekiant sumažinti mokėtiną maito mokestį ar jo apskritai išvengti. Pažymėtina, jog būtent sąmoningas neteisingo prekės kodo įrašymas (nurodymas) muitinės deklaracijose ir kituose dokumentuose siekiant nesumokėti muitų ar kitų importo mokesčių po Lietuvos Respublikos įstojimo į ES yra priskiriamas prie dažniausiai pasitaikančių muitų (muitinės) teisės aktų pažeidimų²³⁴⁴ ir, kaip pastebi J. Gurevičienė, jų paplitimas šiuo metu išlieka aktualia problema²³⁴⁵. Praktiniu požiūriu yra susiję su tuo, kad egzistuoja labai daug panašių prekių, kurioms taikomi skirtingi importo mokesčių dydžiai, tačiau jų objektyvios savybės skiriasi ir jos privalo būti klasifikuojamos skirtingose KN pozicijose ir subpozicijose bei apmokestinamos skirtingo dydžio maitais. Pavyzdžiui, tiek teoriniu²³⁴⁶, tiek ir praktiniu požiūriu atskirais atvejais skirtingą prekių apmokestinimą gali lemti vien tik prekės pateikimo forma²³⁴⁷, naudojimo būdas²³⁴⁸ ar medžiaga iš kurios pagaminta viena ar kita panašias savybes turinti prekė²³⁴⁹. Akivaizdu, jog esant tokiai situacijai, prekių importuotojas (mokesčių mokėtojas) dažniausiai yra suinteresuotas parinkti ir deklaruoti įvežamoms prekėms tokį kodą, kuriam būtų taikomi mažesni mokesčiai²³⁵⁰.

Būtent dėl šių priežasčių Lietuvos Respublikos teismams dažnai tenka nagrinėti mokestinius ginčus su muitinės įstaigomis, kilusius dėl netinkamo importuotų prekių tarifinio klasifikavimo, t. y. dėl remiantis Suderintos Sistemos ir KN nuostatomis importuotai prekei priskirto identifikacinio kodo (pozicijos, subpozicijos), kuris lemia maito ir kitų

²³⁴³ Jūrātė Gurevičienė, „Tarifinio prekių klasifikavimo sistema“, *supra* note, 1513: 42; Alfonsas Laurinavičius ir kt., op. cit., 202.

²³⁴⁴ Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 65.

²³⁴⁵ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 201–205.

²³⁴⁶ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog ES Kombinuotoje nomenklatūroje (I skyriaus A poskyris „Bendrosios Kombinuotosios nomenklatūros aiškinimo taisyklės“) yra įtvirtintos net šešios jos aiškinimo taisyklės, padedančios asmenims priskirti atitinkamai prekei teisingą kodą pagal jos tiksliausią aprašymą, atsižvelgiant į įvairius kriterijus (pavyzdžiui, jei prekė yra nesukomplektuota, pateikiama kaip susidedanti iš kelių skirtingų sudėtinių dalių arba pateikiama supakuota talpykloje arba futliare ir pan.), žr. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2016/1821 2016 m. spalio 6 d., kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo maitų tarifo I priedas, *supra* note, 1376.

²³⁴⁷ Žr. pvz. bylą C-288/99, *VauDe Sport GmbH & Co. KG v. Oberfinanzdirektion Koblenz*, 2001 E.C.R. I-03683; 25 punktas.

²³⁴⁸ Žr. bylą C-150/08, *Siebrand v. Staatssecretaris van Financien*, *supra* note, 616; 38 punktas.

²³⁴⁹ Žr. pvz. bylą C-123/09, *Roeckl Sporthandschuhe GmbH & Co. KG v. Hauptzollamt München Roeckl Sporthandschuhe*, 2010 E.C.R. I-04065; 42 punktas.

²³⁵⁰ Pavyzdžiui, vien paskutiniaisiais analizuojamo laikotarpio (nuo 2010 m.) metais, t.y. 2015 – 2016 m., nustačius neteisingo prekių tarifinio klasifikavimo atvejus, muitinės įstaigos papildomai apskaičiuodavo daugiau kaip 1 mln. EUR nesumokėtų importo mokesčių per metus, žr. „Lietuvos Respublikos muitinės 2016 m. veiklos ataskaita“, Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2017 rugsėjo 1 d., http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2016_Ataskaita.pdf (9 psl.).

importo mokesčių dydį. Įvertinus jų specifinį pobūdį ir tai, kad jų metu dažniausiai yra ginčijami atliktų prekių laboratorinių tyrimų rezultatai, šie ginčai yra išskiriami bei apibūdinami kaip atskira mokestinių ginčų su muitine rūšis (kategorija)²³⁵¹. Tokio pobūdžio bylose paprastai yra įrodinėjama, jog mokesčių mokėtojas nurodė neteisingą importuotos prekės kodą, neatitinkantį realių importuojamos prekės savybių (paprastai paaiškėjusių atlikus patikrinimo procedūras – prekės ekspertizę bei laboratorinius tyrimus), ir, atitinkamai, neteisingai apskaičiavo tai prekei taikomus muitus bei kitus importo mokesčius (nesumokėjo dalies ar viso mokesčio (muito)). Kartu jose paprastai keliamas ir klausimas dėl to kaip reikėtų aiškinti vieną ar kitą prekės poziciją ar subpoziciją, kai jų aprašymai skirtinguose teisės šaltiniuose skiriasi²³⁵². Tokio pobūdžio ginčus sąlygoja objektyvūs prekių klasifikavimo nomenklatūrų aiškinimo sunkumai ir jos sudarė net 38 proc. visų analizuojamu laikotarpiu nagrinėtų mokestinių ginčų dėl iš Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių. Be to, visiškai analogiškos prekių klasifikavimo nomenklatūros aiškinimo problemos Lietuvos Respublikoje kilo ir importuojant prekes iš kitų valstybių, pavyzdžiui, Pietų Korėjos²³⁵³ ar kitų trečiųjų valstybių²³⁵⁴. Dėl šių priežasčių būtina šias problemas identifikuoti bei aptarti detaliau, pirmiausiai pasitelkiant konkrečius ginčų pavyzdžius iš analizuojamų valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos, taip pat ir Rusijos Federacijos) grupės²³⁵⁵.

Akcentuotina, jog prekių tarifiniam klasifikavimui ES yra taikomos KN įtvirtintos taisyklės, kurios, kaip jau buvo minėta, yra rengiamos PMO Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos pagrindu. Pažymėtina, jog šiuo klausimu TT yra ne kartą konstatavęs, kad ES KN taisyklėse, neleidžiama keisti Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos pagrindu nustatomų prekių tarifinio klasifikavimo pozicijų turinio, kadangi Bendrija (ES) yra įsipareigojusi laikytis Suderintos Sistemos konvencijos nuostatų²³⁵⁶. Analogiška nuostata yra tiesiogiai įtvirtinta ir pačiose ES KN aiškinimo taisyklėse²³⁵⁷, kurių įžangoje taip

²³⁵¹ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 666; Aistė Medelienė, „Ginčai su muitine: lyginamieji aspektai“, *supra* note, 1690: 42–43; Aistė Medelienė, „Disputes with Customs in Lithuania“, *supra* note, 2302: 35–47.

²³⁵² Gediminas Valantiejus, „Legal Aspects of the Implementation of the European Union's Common Commercial Policy: Lithuanian Experience and Practice“, *supra* note, 1486: 68–69; Gediminas Valantiejus, „Application of Soft Law Instruments in International Economic Law: Insights on the Lithuanian Practice on the Legal Regulation of Customs Duties“, *supra* note, 428: 97, 102–105.

²³⁵³ Žr. pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-718/2013“, *supra* note, 388; taip pat žr. Gediminas Valantiejus, „Practical problems of legal regulation of customs duties developing an international trade between the Republic of Lithuania and East Asian countries“, *supra* note, 41: 121–122.

²³⁵⁴ Žr. pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 7 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-442-1156/2013“, *supra* note, 384; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1269-442/2015“, *supra* note, 387.

²³⁵⁵ Pažymėtina, jog ginčai dėl muitinės įstaigose (Muitinės laboratorijoje) importuotų atliktų prekių tarifinio klasifikavimo patikrinimo procedūrų rezultatų (Muitinės laboratorijos išvadų statuso) ir dėl skirtingų prekių klasifikavimo aprašymų skirtinguose teisės šaltiniuose šioje mokestinių ginčų grupėje iš viso sudarė daugiau kaip 60 proc. visų ginčų dėl prekių tarifinio klasifikavimo.

²³⁵⁶ Žr. pvz. bylą C-309/98, Holz Geenen GmbH v. Oberfinanzdirektion München, E.C.R. I-1975; ir bylą C-15/05, Kawasaki Motors Europe v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane district Rotterdam, *supra* note, 380.

²³⁵⁷ Žr. „Europos Sąjungos Kombinuotosios nomenklatūros paaiškinimai (2015/C 076/01). Leidinys, išleistas remiantis 1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo 9 straipsnio 1 dalimi“, *Official Journal C76/1* (2015).

pat teigiama, jog ES KN remiasi Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos tarptautinės konvencijos pagrindu naudojama Suderinta Sistema. Kartu Suderintos Sistemos taikymą detalizuoja ir pačios PMO rengiami, išleidžiami ir reguliariai atnaujinami Suderintos Sistemos paaiškinimai (aiškinimo taisyklės²³⁵⁸, angl. *Harmonized System Explanatory Notes, HSEs*). ES KN aiškinimo taisyklėse apibrėžiant ES ir PMO teisės šaltinių santykį yra nurodyta, jog, pavyzdžiui, KN aiškinimo taisyklės gali pateikti nuorodas į Suderintos Sistemos paaiškinimus, tačiau „jie nėra pastarųjų pakaitalas, bet juos papildo, todėl reikia naudotis ir Suderintos sistemos, ir Kombinuotosios nomenklatūros paaiškinimais (išryškinta autoriaus – aut. past.)“²³⁵⁹.

Vis dėlto, esant objektyviems neaiškumams dėl ES KN turinio (kuomet prekių aprašymai joje galimai skiriasi nuo Suderintos Sistemos aiškinimo taisyklių ar nėra identiški), ESTT vertinimu, pirmiausia būtina remtis pačia KN, o Suderintos Sistemos aiškinimo taisyklėmis galima remtis tik kaip KN aiškinimo priemone²³⁶⁰. Tokiu būdu, remiantis TT formuojama praktika²³⁶¹, Suderintos Sistemos Bendrosios aiškinimo taisyklės tiek ir paties TT, tiek ir nacionalinių teismų turi būti naudojamos kaip bendrosios tarifinio prekių klasifikavimo aiškinimo gairės nors, pavyzdžiui, jų teisinis statusas šiuo metu ir nėra tiesiogiai reglamentuotas bei apibrėžtas SMK²³⁶² ar nacionaliniuose įstatymuose²³⁶³. Be to, TT praktikoje, kai kuriais specifiniais atvejais yra pripažįstama ir tiesioginė Suderintos Sistemos Bendrųjų aiškinimo taisyklių taikymo galimybė klasifikuojant prekes. Pavyzdžiui, TT yra ne kartą pažymėjęs, kad į Suderintos Sistemos Bendrąsias aiškinimo taisykles privaloma atsižvelgti, kai nėra nustatyta Bendrijos (Sąjungos) taisyklių, kurios gali būti taikomos siekiant išspręsti klausimą dėl konkrečios prekės klasifikavimo²³⁶⁴. Istoriniu požiūriu ši TT praktikos tendencija (teikiant prioritetą PMO priimtiems prekių tarifinio klasifikavimo šaltiniams, kai nėra nustatyta analogiškų ES taisyklių) yra pastebima jau pirmosiose TT išnagrinėtose tokio pobūdžio bylose, pavyzdžiui, byloje *Deutsche Bakels*, 1970 m. (sprendimo

²³⁵⁸ „Explanatory Notes – HS 2017“, World Customs Organization, žiūrėta 2018 sausio 15 d., <http://wcoomdpublications.org/harmonized-system/6th-edition-hs-2017/explanatory-notes.html>.

²³⁵⁹ „Europos Sąjungos Kombinuotosios nomenklatūros paaiškinimai (2015/C 076/01)“, žr. Įžangos (preambulės) 3 pastraipą, op. cit.

²³⁶⁰ Byla C-139/14, Mineralquelle Zuzach AG v. Hauptzollamt Singen, 2014 EU:C:2014:2313;

²³⁶¹ Žr. bylą C-472/12, Panasonic Italia SpA, Panasonic Marketing Europe GmbH, Scerni Logistics Srl v. Agenzia delle Dogane di Milano, *supra* note, 626, 46 punktas.

²³⁶² SMK 57 straipsnio 1 dalis nustato tik bendrą principą, jog „taikant Bendrąjį muitų tarifą prekių tarifinis klasifikavimas reiškia Kombinuotosios nomenklatūros subpozicijos ar subpozicijos dalies, kuriai priskiriamos atitinkamos prekės, nustatymą“; žr. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentą (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, *supra* note, 24.

²³⁶³ Šiuo metu galiojanti Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo redakcija (patvirtina 2016 m. lapkričio 3 d. įstatymu Nr. XII-2694) prekių tarifinio klasifikavimo klausimų nereguliuoja, žr. „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 359.

²³⁶⁴ Žr. pvz. sujungtas bylas C-208/06 ir C-209/06, Medion AG v. Hauptzollamt Duisburg ir Canon Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Krefeld, 2007 E.C.R. I-07963; C-206/03, Commissioners of Customs & Excise v. SmithKline Beecham plc, 2005 E.C.R. I-00415; C-396/02, DFDS BV v. Inspecteur der Belastingdienst — Douanedistrict Rotterdam, 2004 E.C.R. I-08439; C-42/99, Fábrica de Queijo Eru Portuguesa Lda v. Tribunal Técnico Aduaneiro de Segunda Instância, 2000 E.C.R. I-07691.

9-10 punktai)²³⁶⁵; *Gervais-Danone*, 1971 m. (sprendimo 5 punktas)²³⁶⁶. Taigi PMO parengtos Suderintos Sistemos Bendrosios aiškinimo taisyklės yra vertinamos ir kaip imperatyvų pobūdį turinčios gairės (nuostatos), kai atitinkamais atvejais ES teisė nuostatų dėl atitinkamų prekių klasifikavimo nėra įtvirtinusi.

Vertinant nacionalinę praktiką šioje srityje, galima nurodyti, jog klausimas kokią praktinę teisinę reikšmę turi Suderintos Sistemos konvencijos pagrindu parengtos Suderintos Sistemos Bendrosios aiškinimo taisyklės ir kuomet jomis galima remtis kilus objektyviems neaiškumams dėl prekių klasifikavimo pozicijų ir(ar) subpozicijų aprašymo iškilo ir Lietuvos Respublikoje. Jis mokestinius ginčus nagrinėjusių institucijų praktikoje buvo sprendžiamas nagrinėjant tiek iš Kinijos Liaudies Respublikos, tiek ir iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo muštais specifiką Lietuvoje²³⁶⁷. Tai patvirtina ir konkrečių Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išnagrinėtų mokestinių ginčų su muitine bylų analizė, kadangi tokio pobūdžio ginčų tiriamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) galima pastebėti ne tik ginčų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos, bet ir dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių kategorijose.

Teismų praktikos analizė šiuo klausimu patvirtina, jog teisės taikymo lygmeniu (mokestinių ginčų su muitinės įstaigomis bylose) požiūris į Suderintos Sistemos konvencijos įgyvendinimui svarbių Suderintos Sistemos Bendrųjų aiškinimo taisyklių taikymą Lietuvoje išlieka labai prieštaringas. Visų pirma, dalyje bylų (pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-261-1408/2010 dėl iš Rusijos Federacijos importuotų branduolinio reaktoriaus dalių (servopavarų) klasifikavimo²³⁶⁸, taip pat administracinėje byloje Nr. A-2477-662/2016 dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuoto fotopopieriaus spausdintuvams klasifikavimo²³⁶⁹) Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra sutikęs su kitų mokestinių ginčų nagrinėjusių institucijų nuomone, kad importuotų prekių tarifinis klasifikavimas turi būti atliekamas ir vadovaujantis Suderintos Sistemos Bendrosiomis aiškinimo taisyklėmis. Pavyzdžiui, jau minėtoje administracinėje byloje Nr. A-261-1408/2010, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas ginčo prekės tarifinio klasifikavimo klausimą ir prekės priskyrimą konkrečiai tarifinio klasifikavimo subpozicijai Nr. 8401 40 00, eksplisitiškai sutiko su tuo, jog šios prekės klasifikavimą lemia, visų pirma, Suderintos Sistemos Bendrosiomis aiškinimo taisyklės, kuriose yra išaiškinti 8401 pozicijai priskirtinų prekių požymiai bei jų objektyvios savybės (žr. analizuojamos teismo nutarties II dalies 4-8 pastraipas ir IV dalies 11 pastraipą). Atitinkamai, šioje byloje darant galutinę išvadą dėl prekės klasifikavimo kodo buvo vadovautasi tik Suderintos Sistemos Bendrosiomis aiškinimo taisyklėmis, pavyzdžiui, analizuojamos teismo nutarties II dalies 8 pastraipoje nurodoma, kad „Suderintos sistemos paaiškinimuose pateiktu branduolinio reaktoriaus apibrėžimu,

²³⁶⁵ Byla 14/70, *Deutsche Bakels GmbH v Oberfinanzdirektion Munchen*, 1970 E.C.R. 1001.

²³⁶⁶ Byla 77/71, *Gervais-Danone AG v Hauptzollamt Munchen-Schwanthalerstrasse*, 1971 E.C.R. 1127.

²³⁶⁷ Žr. pvz. Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682: 91-92.

²³⁶⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1408/2010“, *supra* note, 384.

²³⁶⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2477-662/2016“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1219142>.

norint priskirti konkrečią prekę KN 8401 40 00 subpozicijai, pakanka nustatyti bent vieną iš branduolinių reaktorių apibūdinančių požymių [...]“²³⁷⁰.

Panašios pozicijos Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikėsi ir administracinėse bylose Nr. A-143-925/2010²³⁷¹ ir A-143-71/2013²³⁷² dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių, kuriose teismas tiesiogiai pažymėjo, kad importuotos prekės privalo būti klasifikuojamos tiek pagal Suderintos Sistemos konvencijos²³⁷³, tiek ir Europos Bendrijos (Sąjungos) muitų teisės aktų (KN) nuostatas. Be to, plėtodamas šią poziciją administracinėje byloje Nr. A-963-552/2016 dėl iš Rusijos Federacijos importuotos gintaro žaliavos apmokestinimo muitais ir jos tarifinio klasifikavimo, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas savo naujausioje praktikoje yra išaiškinęs ir tai, kad klasifikuojant prekes pagal Suderintos Sistemos konvencijos nuostatas ir Suderintos Sistemos Bendrąsias aiškinimo taisykles galima remtis ir trečiosios šalies (nagrinėjamu atveju – Rusijos Federacijos), kuri taip pat yra prisijungusi prie konvencijos, suteiktu ginčo prekių kodu. Teismo vertinimu, tokiu būdu įgyvendinamas konvencijos reikalavimas užtikrinti, kad Suderinta Sistema būtų taikoma vienodai. Taigi, galima pastebėti, jog esant ginčui dėl prekių aprašymų ES KN ir Suderintos Sistemos Bendrosiose aiškinimo taisyklėse neatitikimo, nurodytose nacionalinių teismų praktiką atspindinčiose bylose aiškus prioritetas buvo teikiamas Suderintos Sistemos Bendrosioms aiškinimo taisyklėms, kaip tinkamam importuotų prekių tarifinio klasifikavimo pagrindui (atskirais atvejais pripažįstamas net jų tiesioginis taikymas ar galimybė remtis trečiosios valstybės pagal šias taisykles atliktu prekės klasifikavimu).

Kita vertus, autoriaus vertinimu, kvestionuotinas tokios nacionalinių teismų praktikos atitikimas TT jurisprudencijai. Pavyzdžiui, aukščiau nurodytose bylose nacionaliniai teismai iš esmės atsisakė nagrinėti ar ES KN turinyje nebuvo pakeista Suderintos Sistemos Bendrosiose aiškinimo taisyklėse pateiktų prekių tarifinio klasifikavimo pozicijų reikšmė ir ar tokioje situacijoje ES teisės normos, apibrėžiančios prekių klasifikavimo pozicijų turinį, neturėtų būti aiškinama taip, kad atitiktų Suderintos Sistemos Bendrųjų aiškinimo taisyklių nuostatas²³⁷⁴. Be to, lyginamuoju aspektu tiriant šią problemą dalyje bylų (nors jos nebuvo susijusios su prekių importu tik iš Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos) taip pat pastebima, jog Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikėsi tokios pačios pozicijos, pavyzdžiui, galutiniame procesiniame sprendime, priimtame administracinėje byloje Nr. A-261-718/2013, teismas konstatavo, jog sprendžiant ginčą dėl prekių

²³⁷⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1408/2010“, op. cit.

²³⁷¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. birželio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-925/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/163585>.

²³⁷² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. sausio 31 d. nutartis administracinėje byloje A-143-71/2013“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/507048>.

²³⁷³ Kaip jau buvo minėta, jos įgyvendinimą užtikrina PMO rengiamos Suderintos Sistemos Bendrosios aiškinimo taisyklės.

²³⁷⁴ Pavyzdžiui, tokios praktikos TT laikėsi byloje C-288/09, *British Sky Broadcasting Group plc v. The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs and Pace plc v. The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs*, *supra* note, 386. Pastebėtina, jog Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje autoriui pavyko identifikuoti tik vieną administracinę bylą, kurioje, kilus mokesčiniam ginčui dėl prekių tarifinio klasifikavimo, teismas vadovavosi analogiška nuostata, žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1269-442/2015“, *supra* note, 387.

tarifinio klasifikavimo, neprivaloma „tirti visų Bendrųjų KN aiškinimo taisyklių, tarp jų detalai vertinti Tarptautinės suderintos prekių aprašymo ir kodavimo konvencijos (SS) aiškinimus“²³⁷⁵. Autoriaus nuomone, tokios pozicijos pagrįstumas yra itin diskutuotinas TT formuojamos praktikos kontekste, kur iš esmės laikomasi priešingos pozicijos²³⁷⁶. Taip pat pabrėžtina, jog ir tiriamo laikotarpio bylose, kuriose ginčai kilo būtent dėl iš tiriamų valstybių (pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikos) importuotų prekių klasifikavimo, TT iš esmės yra eksplicitiškai atmetęs tiesioginio Suderintos Sistemos Bendrųjų aiškinimo taisyklių taikymo galimybę, tačiau pripažinęs aplinkybę, kad jos sudaro ES teisei aiškinti tinkamą medžiagą. Pavyzdžiui, byloje C-2/13, *Humeau Beaupréau* (joje buvo ginčijamas iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų sportinei veiklai skirtos avalynės gamybai reikalingų elementų klasifikavimas), Prancūzijos Respublikos Kasacinis teismas (*Cour de cassation*), pateikė TT prejudicinį klausimą kaip pagal Suderintos Sistemos taisykles turėtų būti aiškinamos atitinkamos avalynės gamybos proceso operacijos, kurios reikšmingos teisingam ginčo prekės tarifinio klasifikavimo kodo nustatymui²³⁷⁷. Kitaip tariant, šiuo atveju TT buvo prašoma išaiškinti kaip ginčo prekė turėtų būti klasifikuojama remiantis būtent Suderintos Sistemos taisyklėmis ir jų nuostatomis, be to, ir pačiame ginče, kuris buvo nagrinėjamas Prancūzijos Respublikos nacionaliniuose teismuose, buvo remiamasi argumentais, jog vertinant avalynės elementų klasifikavimą buvo pažeistos būtent Suderintos Sistemos Bendrosios aiškinimo taisyklės²³⁷⁸. Autoriaus vertinimu, galima pastebėti, kad šis Prancūzijos Respublikos teismų požiūris, jog įrodinėjant (ne)tinkamą prekės tarifinį klasifikavimą kaip tiesioginiu pagrindu gali būti remiamasi ne ES muitų teisės šaltiniais (ES KN nuostatomis), bet vien tik Suderintos Sistemos aiškinimo taisyklėmis iš esmės yra labai panašus ir į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo poziciją, kurios jis laikėsi aukščiau aptartose bylose, pavyzdžiui, byloje A-261-1408/2010²³⁷⁹. Vis tik TT tokiam požiūriui akivaizdžiai nepritarė ir tai, autoriaus nuomone, galima aiškiai pastebėti iš tos aplinkybės, jog sprendimo byloje C-2/13, *Humeau Beaupréau*, 33 punkte jis tiesiog *ex officio* performulavo Prancūzijos Kasacinio teismo prejudicinį pateiktą klausimą į klausimą, kaip turi būti aiškinamos atitinkamos KN nuostatos²³⁸⁰, o Suderintos Sistemos aiškinimo taisyklėmis rėmėsi vien tik kaip papildomu šaltiniu, siekdamas atskleisti lingvistinę KN, kaip pagrindinio teisės šaltinio, prasmę ir kai kurių joje minimų ginčo prekės požymių „apibrėžti“²³⁸¹.

²³⁷⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-718/2013“, *supra* note, 388.

²³⁷⁶ Žr. pvz, bylas C-173/08, *Kloosterboer Services v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Rotterdam*, *supra* note, 389; C-568/11, *Agroferm A/S v. Ministeriet for Fødevarer*, *supra* note, 389.

²³⁷⁷ Byla C-2/13, *Directeur général des douanes et droits indirects ir Chef de l'agence de la direction nationale du renseignement et des enquêtes douanières v. Humeau Beaupréau SAS*, *supra* note, 1513; 28 punktas.

²³⁷⁸ *Ibid.*, 26 – 27 punktai.

²³⁷⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1408/2010“, *supra* note, 384.

²³⁸⁰ „Taigi, reikia performuluoti pateiktą klausimą taip, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės nori sužinoti, ar KN bendrosios aiškinimo taisyklės Nr. 2 a punktas aiškintinas taip, kad [...]“, žr. bylą C-2/13, *Directeur général des douanes et droits indirects ir Chef de l'agence de la direction nationale du renseignement et des enquêtes douanières v. Humeau Beaupréau SAS*, *supra* note, 1513, 33 punktas.

²³⁸¹ *Ibid.*, 38-39 punktai.

Akivaizdu, jog šiame kontekste nacionalinių teismų praktika ES valstybėse narėse, pirmiausia Lietuvos Respublikoje, išlieka labai prieštaringa, kadangi joje buvo identifikuoti tiek teismų praktikos pavyzdžiai, kuriuose pripažinta galimybė remtis Suderintos Sistemos Bendrosios aiškinimo taisyklėmis tiesiogiai, tiek ir, kuriuose, priešingai, netgi neigiama būtinybė jas vertinti (kaip papildomą teisės aiškinimo šaltinį). Šį faktą galima paaiškinti keliomis aplinkybėmis. Viena vertus, Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo (2004 m. redakcija)²³⁸² 35 straipsnis numatė, kad prekės Lietuvos Respublikoje *inter alia* klasifikuojamos ir pagal Suderintos Sistemos konvencijos nuostatas (įstatymas formaliai įpareigojo jas taikyti²³⁸³). Kita vertus, akivaizdu, jog kitose bylose toks požiūris į platesnį vadovavimąsi nurodytomis taisyklėmis, detalesnį jų analizavimą gali būti paaiškinamas riboto šių taisyklių prieinamumo ir oficialaus jų vertimo į lietuvių kalbą nebuvimo problemomis²³⁸⁴. Tenka pastebėti, jog šiuo metu Muitinės įstatymas (2016 m. redakcija)²³⁸⁵ šio klausimo nereguliuoja apskritai, kas sudaro prielaidas manyti, jog įstatymų leidėjo buvo siekiama, kad praktikoje būtų nuosekliau tiesiogiai vadovaujama ES teise ir TT išaiškinimais. Kita vertus, siekiant užtikrinti, kad sekant TT praktika sudėtingais atvejais Suderintos Sistemos Bendrosiose aiškinimo taisyklės Lietuvos Respublikoje būtų praktiškai taikomos kaip papildomas teisės aiškinimo šaltinis, būtina išspręsti ir jo prieinamumo problemas²³⁸⁶. Kadangi tyrimo metu buvo identifikuoti atvejai, kai jomis buvo atsisakyta remtis aiškinant ES muitų teisę, reikėtų patikslinti Lietuvos Respublikoje priimtas SMK įgyvendinimo taisykles, apibrėžiančias *inter alia* ir prekių tarifinio klasifikavimo kontrolės tvarkos bendrąsias nuostatas²³⁸⁷. Šiuo atveju minėtų taisyklių 15 punktą būtų tikslinga papildyti papildoma pastraipa, numatant, jog prekių klasifikavimo teisingumas tikrinamas vadovaujantis ES KN ir kitų ES muitų teisės aktų nuostatomis bei atsižvelgiant į Pasaulio muitinių organizacijos leidiniuose paskelbtus Suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos paaiškinimus, už kurių paskelbimą bei prieinamumą visuomenei yra atsakingas Muitinės departamentas. Be to, tenka pastebėti ir tai, kad aukščiau minėtose bylose, susijusiose su iš Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos importuotų prekių tarifiniu klasifikavimu, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, argumentuodamas savo poziciją dėl ES teisės (ES KN) aiškinimo ir taikymo, nepateikdavo ir jokių nuorodų į TT praktiką ir ją iš esmės nesivadovavo. Todėl, autoriaus vertinimu, būtina užtikrinti tinkamą TT ir

²³⁸² „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 359.

²³⁸³ Paprastai šiose aptartose Lietuvoje nagrinėtose mokesčių ginčų bylose Suderintos Sistemos Bendrųjų aiškinimo taisyklių versija buvo pateikiama teismui būtent mokesčių administratoriaus iniciatyva.

²³⁸⁴ Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 188, 201-203. Pastebėtina, jog šios taisyklės Lietuvos Respublikoje viešai lietuvių kalba neskelbiamos ir neprieinamos, kita vertus, atitinkamomis valstybinėmis užsienio kalbomis jos yra skelbiamos kitose pasaulio valstybėse ir PMO tinklapyje, žr. pvz. <http://www.wcoomd.org/en/topics/nomenclature/instrument-and-tools/tools-to-assist-with-the-classification-in-the-hs/hs-online.aspx>, taip pat žr., pavyzdžiui, Rusijos Federacijos muitinės tinklapį <www.tks.ru>; Jungtinės Karalystės muitinės tinklapį <www.uktradeinfo.com> nea yminčias neį pakeista į e sąvoka „ptautinės sudarties sąvoka“, išskyrus tik tas vietas, kur kalbama apie specifinį teisės nea yminčias neį pakeista į e sąvoka „ptautinės sudarties sąvoka“, išskyrus tik tas vietas, kur kalbama apie specifinį teisės >.

²³⁸⁵ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, op. cit. (2016 m. įstatymo redakcija).

²³⁸⁶ Tai svarbu ir Lietuvos Respublikai užtikrinant savo įsipareigojimus pagal Suderintos Sistemos konvenciją, žr. Gediminas Valantiejus, „Tarptautinės muitų teisės šaltinių taikymo problemos Lietuvos teisinėje sistemoje“, *supra* note, 424.

²³⁸⁷ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1224 patvirtintos Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklės, TAR 28531 (2016).

nacionalinių teismų bendradarbiavimą šioje srityje, aktyviau derinti nacionalinių teismų praktiką su TT formuojama jurisprudencija, visų pirma, aktyviau taikant prašymo dėl pre-judicinio sprendimo priėmimo procedūrą²³⁸⁸. Pastebėtina, jog kol kas nei analizuojamų bylų, nei visų kitų mokestinių ginčų kategorijose dėl prekių tarifinio klasifikavimo ir ES KN aiškinimo Lietuvos Respublikoje kol kas tokių nacionalinių teismų kreipimusi į TT nebuvo užfiksuota. Akcentuotina, jog nacionalinė praktika šioje srityje gana skiriasi nuo praktikos kitose ES valstybėse narėse, *inter alia* įstojusiose į ES vienu metu, kartu su Lietuvos Respublika, pavyzdžiui, Latvijos Respublikoje, kur nacionaliniai teismai inicijuodavo kreipimusis į TT įvairiais KN aiškinimo klausimais (įskaitant ir jau aptartus ginčus būtent dėl į ES importuotų tiriamų valstybių – Rusijos Federacijos, Kinijos Liaudies Respublikos ir Indijos Respublikos – kilmės prekių²³⁸⁹). Panašios tendencijos identifikuotinos analizuojant ir kitų naujųjų ES valstybių narių, pavyzdžiui, Rumunijos Respublikos, teismų praktiką²³⁹⁰.

Kita svarbi nacionaliniu lygmeniu egzistuojanti prekių tarifinio klasifikavimo kontrolės problema, kurią galime pastebėti nagrinėdami mokestinius ginčus dėl prekių tarifinio klasifikavimo, yra susijusi su nacionalinių institucijų – muitinės laboratorijų (-os)²³⁹¹, – įgalio-tų tirti atitinkamas importuotas prekes bei tokiu būdu kontroliuoti jų klasifikavimo kodų nustatymo teisingumą, laboratorinių tyrimų išvadų teisiniu statusu ir jų privalomumu²³⁹². Akcentuotina, jog kaip pripažįstama PMO rekomendacijose dėl prekių tarifinio klasifika-vimo organizavimo (2012)²³⁹³, valstybėms tenka pareiga užtikrinti tinkamą organizacinę prekių klasifikavimo sistemą, kuri sudarytų sąlygas objektyviai, skaidriai bei lengvai nu-manomai klasifikavimo praktikai; konsultacijų ir formalių procedūrų taikymą šioje sri-tyje turėtų aiškiai apibrėžti nacionalinė teisė, kad kilę ginčai būtų išspręsti greitai ir tei-singai. Pažymėtina, jog vadovaujantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo 12 straipsnio 3 dalimi, vienodas prekių tarifinis klasifikavimas valstybėse narėse užtikrinamas valstybių narių muitinės

²³⁸⁸ Kaip pastebi prof. E. Jarašiūnas, būtent aktyvus nacionalinių teismų ir TT bendradarbiavimas yra viena iš pagrindinių ES ir nacionalinės teisės funkcionavimo darnumo prielaidų, žr. Egidijus Jarašiūnas, *supra* note, 2052: 68, 74.

²³⁸⁹ Žr. pvz. bylas C-382/09, Stils Met SIA v. Valsts iegmumu dienests, *supra* note, 226; C-558/11, SIA Kurcums Metal v. Valsts ieņēmumu dienests, *supra* note, 1546.

²³⁹⁰ Gabriela A. Oanta, „The Arrival of Romanian Cases before the Court of Justice of the European Union“, *Conferința Internațională de Drept, Rolul Europei Intr-o Societate Polarizata*, 2014: 72, taip pat žr. bylą C-635/13, SC ALKA CO SRL v. Autoritatea Națională a Vămilor – Direcția Regională pentru Accize și Operațiuni Vamale Galați and Direcția Generală a Finanțelor Publice a Municipiului București, *supra* note, 226.

²³⁹¹ Dr. J. Gurevičienė apibrėžia muitinės laboratoriją, kaip specialiąją muitinės įstaigą, kuri „atlieka prekių pavyzdžių ir mėginių cheminius ir techninius tyrimus, būtinus prekės kodui pagal KN (Kombinuotąją nomenklatūrą – *aut. past.*) nustatyti; nustato narkotines, psichotropines, nuodingas, pavojingas medžiagas; teikia tyrimo išvadas, tyrimo protoko-lus, ekspertizės aktus ir specialisto išvadas muitinės įstaigoms ir kitoms valstybės institucijoms“; žr. Jūratė Gurevičienė, „Tarifinio prekių klasifikavimo sistema“, *supra* note, 2345: 40.

²³⁹² Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikoje, muitinės struktūroje šiuo metu veikia viena Muitinės laboratorija (specialioji muitinės įstaiga), kurios teisinį statusą apibrėžia „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministe-rijos generalinio direktoriaus 2011 m. gruodžio 6 d. įsakymu Nr. 1B-668 patvirtinti Muitinės laboratorijos nuostatai“, Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2018 vasario 5 d., <http://www.cust.lt/web/guest/288>.

²³⁹³ Žr. *Guidelines on tariff classification work and related infrastructure* (Brussels, World Customs Organization, 2012).

laboratorijų veikla²³⁹⁴, kurios „koordinavimą ir derinimą“ įgaliota vykdyti Europos Komisija. Pastebėtina, jog aiškinant šią nuostatą, TT praktikoje laikomasi pozicijos, kad būtent valstybėms narėms tenka vaidmuo užtikrinti KN taikymą (t. y. pačioms jų nacionalinėms institucijoms (*inter alia* muitinės laboratorijoms) pirmiausiai įvertinti ar teisingai buvo suklasifikuotos prekės bei sumokėtas reikiamo dydžio muito mokestis)²³⁹⁵, o ES institucijoms (TT) tenka vaidmuo užtikrinti vienodą jos aiškinimą (t. y. aiškinant KN nuostatas sudaryti sąlygas teisingam prekių klasifikavimui valstybėse narėse)²³⁹⁶. Dėl šios priežasties, kaip akcentuojama ir teisės doktrinoje, ginčai dėl prekių tarifinio klasifikavimo visuomet turi nacionalinį pobūdį ir kyla, pirmiausiai, ES valstybių narių lygmenyje²³⁹⁷. Pabrėžtina, jog, remiantis šiuo metu Lietuvoje susiklosčiusia mokestinių ginčų nagrinėjimo praktika, ginčai, kuriuose ginčijamas Muitinės laboratorijos išvadų pagrįstumas bei teisėtumas ir dėl to papildomai apskaičiuoti muito (ir/ar kiti importo mokesčiai) laikomi mokestiniais ginčais, kuriuos nagrinėjant vadovaujamasi bendrosiomis jų proceso taisyklėmis ir nebeišskiriami kaip atskira ginčų rūšis (kategorija)²³⁹⁸. Vertinant mokestinius ginčus nagrinėjančių institucijų ir nacionalinių teismų praktiką Lietuvoje, galima konstatuoti, kad daugiausiai ginčų kyla dėl aplinkybės, kokiais įrodymais galima pagrįsti atlikto prekių tarifinio klasifikavimo teisingumą – ar tai gali būti tik oficialios valstybinės institucijos (Muitinės laboratorijos) išvados, ar ir kitų tyrimų laboratorijų išvados bei kiti (papildomi) įrodymai²³⁹⁹. Pastebėtina, kad mokesčių administratorius (muitinės įstaigos) tokios kategorijose ginčiuose (bylose) Lietuvoje nuosekliai laikėsi pozicijos, kad Muitinės laboratorijos tyrimo protokolui turėtų būti suteikiamas išskirtinės įrodomosios reikšmės statusas – kitaip tariant, Muitinės laboratorijos tyrimo protokolai, jei jis nėra nustatyta tvarka nuginkytas, yra vienintelis leistinas įrodymas, patvirtinantis prekių tarifinio klasifikavimo teisingumą. Šį aspektą, tiek kaip bendrąją ES muitų teisės taikymo problemą, tiek ir kaip problemą, kuri atsiskleidžia

²³⁹⁴ „1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo muitų tarifo“, *supra* note, 527.

²³⁹⁵ Žr., pavyzdžiui, bylą 40/69, Hauptzollamt Hamburg-Oberelle v Firma Paul G Bollman, 1970 E.C.R. 69, 88 punktas; sujungtas bylas C-260 – 263/00, Lohmann GmbH & Co. KG (C-260/00 to C-262/00) and Medi Bayreuth Weihermüller & Voigtmann GmbH & Co. KG (C-263/00) v. Oberfinanzdirektion Koblenz, 2002, E.C.R. I-10045, 26 punktas; C-500/04, Proxon GmbH v. Oberfinanzdirektion Köln, 2006 E.C.R. I-1545, 23 punktas; byla C-196/05, Sachsenmilch SA v. Oberfinanzdirektion Nurnberg, *supra* note, 616; 19 punktas.

²³⁹⁶ Žr. pavyzdžiui, bylą 40/69, Hauptzollamt Hamburg-Oberelbe v Firma Paul G. Bollmann, op. cit.; sujungtas bylas C-106/94 ir C-139/94, Criminal proceedings against Patrick Colin and Daniel Dupre, 1995 E.C.R. I-4759, 12 punktas; 317/81, Howe & Bainbridge BV v. Oberfinanzdirektion Frankfurt am Main, 1982 E.C.R. 3257; C-201/96, Laboratoires de thérapeutique moderne (LTM) v. Fonds d'intervention et de régularisation du marché du sucre (FIRS), 1997 E.C.R. I-06147, 25 punktas; Generalinės Advokatės Juliane Kokott išvadą byloje C-514/04, Uroplasty BV v. Inspecteur van de Belastingdienst – Douanedistrict Rotterdam, 2006 E.C.R. I-6721, 45 punktas. Pažymėtina, jog, kaip ir buvo autoriaus nurodyta, ši TT pozicija nereiškia, jog savo praktikoje TT yra paneigęs galimybę išaiškinti koks konkretus pilnas (visų skaitmenų) prekės klasifikavimo kodas turėtų būti priskirtas ginčo prekei, tačiau šiuo klausimu laikomasi nuostatos, kad jam neturėtų būti priskirtinas techninių klasifikavimo klausimų, reikalaujančių specialių ekspertinių žinių, nagrinėjimas, žr. šiuo klausimu Generalinio Advokato Francis Jacobs išvadą byloje C-339/98, Peacock AG v. Hauptzollamt Paderborn, *supra* note, 384, 37 punktas.

²³⁹⁷ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 152-153.

²³⁹⁸ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 666.

²³⁹⁹ Atkreiptinas dėmesys, jog būtent tokio pobūdžio klausimai buvo keliami daugiau kaip trečdalyje visų tirtų mokestinių ginčų, analizuojamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) Lietuvoje kilusių dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos importuotų prekių tarifinio klasifikavimo.

analizuojant mokesčių ginčų praktiką bylose dėl iš Rusijos Federacijos bei Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo, akcentuoja įvairūs autoriai, pavyzdžiui, analogiškų problemų egzistavimas yra patvirtintas nagrinėjant ir Lietuvos Respublikos tarptautinės prekybos su kitomis trečiosiomis valstybėmis, pavyzdžiui, JAV, specifiką²⁴⁰⁰. Taigi, kaip pastebime, tai iškilo tiek ginčiuose su Rusijos Federacija²⁴⁰¹, tiek ir Kinijos Liaudies Respublika²⁴⁰² ir kilo ta pati problema prekyboje su JAV, todėl galima teigti, kad tai yra bendra problema, kurią būtina aptarti detaliau.

Vertinant šių nuostatų įgyvendinimą būtina pažymėti, jog prekės maito ir kitų importo mokesčių taikymo tikslu yra klasifikuojamos pagal tam tikrus konkrečius Suderintos Sistemos ir KN principus, kuriais remiantis priskiriant prekei atitinkamą poziciją ar subpoziciją svarbiausiais kriterijais laikomi medžiaga, iš kurios pagaminta prekė, prekės paskirtis ar atliekama funkcija, taip pat prekių kilmė (pvz., gyvūninės, augalinės kilmės, mineralogijos prekės) ir cheminė sudėtis²⁴⁰³. Praktiniu požiūriu, dažnai siekiant nustatyti prekių savybes, sudėtinės medžiagas ar cheminę sudėtį reikia specialių ekspertinių, techninių, fizikinių ar cheminių žinių. Būtent dėl šios priežasties Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 27 d. nutarimu Nr. 1332 dėl Bendrijos maitinės kodekso ir jo įgyvendinimo nuostatų taikymo Lietuvos Respublikoje taisyklių²⁴⁰⁴, kurios iki 2016 m. gruodžio 10 d. nustatė papildomas nacionalines taisykles, reikalingas Bendrijos maitinės kodekso ir vėliau SMK taikymui Lietuvos Respublikoje užtikrinti, 6 punkte buvo įtvirtinta nuostata, jog kai prekių klasifikavimui ir ekspertizei būtini laboratoriniai tyrimai, remiamasi tik Maitinės laboratorijos arba nešališkos, kompetentingos institucijos akredituotos (sertifikuotos) tyrimų laboratorijos, įgaliotos tirti atitinkamas prekes, išvadomis (šiuo metu visiškai analogiška nuostata yra numatyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1224 patvirtintų Sąjungos maitinės kodekso įgyvendinimo taisyklių 15 p.²⁴⁰⁵). Pastebėtina, jog ši nuostata (dėl imperatyvios būtinybės vadovautis tyrimų laboratorijos(-ų) išvadomis) yra įtvirtinta tik nacionalinėje teisėje, kadangi tiek maitinės laboratorijų veikla, tiek ir pačios prekių tarifinio klasifikavimo procedūros (įskaitant klasifikavimo teisingumo patikrinimų atlikimo tvarką) plačiau nėra reglamentuotos ES teisėje, ir, atitinkamai, valstybės narės (*inter alia* Lietuvos Respublika) pačios užtikrina jų tinkamumą, siekdamos pusiausvyros tarp tarptautinės prekybos skatinimo ir kontrolės²⁴⁰⁶. Kita vertus, autoriaus

²⁴⁰⁰ Gediminas Valantiejus, „Problematic aspects of international trade between the United States of America and the Republic of Lithuania in the Lithuanian judicial practice“, *supra* note, 41: 127-128.

²⁴⁰¹ Žr. pvz. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracines bylas Nr. A-143-1891/2013; A-143-1290/2012 ir A-575-1238/2012 ir kt.

²⁴⁰² Žr. pvz. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracines bylas Nr. A-143-71/2013; A-143-925/2010; A-276-442/2015 ir kt.

²⁴⁰³ Žr., pvz., TT bylą C-250/05, Turbon International GmbH v. Oberfinanzdirektion Koblenz, 2006 E.C.R. I-10531; 20 ir 26 punktas.

²⁴⁰⁴ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 27 d. nutarimu Nr. 1332 „Dėl 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos maitinės kodeksą, ir 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamento (EEB) Nr. 2454/93, išdėstančio Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos maitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas, taikymo Lietuvos Respublikoje taisyklių patvirtinimo patvirtintų taisyklių“, *Valstybės žinios* 158, 5774 (2004).

²⁴⁰⁵ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1224 patvirtintos Sąjungos maitinės kodekso įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 2387.

²⁴⁰⁶ Žr. pvz. Jūratė Gurevičienė, „Tarifinio prekių klasifikavimo sistema“, *supra* note, 1513: 40-42.

nuomone, šioje teisinio reguliavimo srityje gali būti keliamas klausimai, ar esama reguliavimo sistema, kuomet ES teisė iš esmės neapibrėžia detalesnių procedūrinių reikalavimų prekių klasifikavimui, kaip pačiam svarbiausiam ES bendrojo muitų tarifo elementui, gali būti laikoma objektyvia; ar ji nesąlygoja nevienodo ES bendrojo muitų tarifo taikymo skirtingose valstybėse ar atskirų valstybių nenuoseklios teisinės praktikos šioje srityje (įskaitant ir situacijas, susijusias su tiriamų valstybių kilmės prekių apmokestinimu)?

Pastebėtina, jog mokestinių ginčų bylų analizė Lietuvos Respublikoje tiriamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) patvirtina, jog praktiniu lygmeniu požiūris į Muitinės laboratorijos išvadų statusą ilgą laiką išliko (bei išlieka) gana prieštaringas ir tarpusavyje nesuderintas bei keliantis nemažai teisinių problemų. Pavyzdžiui, aiškindami Bendrijos muitinės kodekso ir jo įgyvendinimo nuostatų taikymo Lietuvos Respublikoje taisyklių 6 punkto nuostatas, kai kuriose bylose nacionaliniai teismai pabrėždavo išskirtinę Muitinės laboratorijos išvadų reikšmę mokestinių ginčų procese. Pažymėtina, jog administracinėse bylose Nr. A-143-1891/2013²⁴⁰⁷ ir A-143-1290/2012²⁴⁰⁸ (dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo), taip pat A-143-925/2010²⁴⁰⁹ (dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo) Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas akcentavo, jog siekdamas nugrįžti kompetentingos nacionalinės institucijos pateiktą išvadą dėl prekės tarifinio klasifikavimo konkrečioje Suderintos Sistemos bei KN pozicijoje, mokesčio mokėtojas privalo pateikti specialius įrodymus, kurie remiasi atliktais ginčo prekių laboratoriniais tyrimais ir/ar kurie buvo parengti remiantis specialiomis žiniomis. Tokiu būdu vien tik šie įrodymai pripažįstami galinčiais paneigti muitinės laboratorijos išvadų pagrįstumą ir, priešingai, jokie kiti įrodymai, susiję su ginčo prekių tarifiniu klasifikavimu, tokiais atvejais nėra laikomi pakankamai svarbiais ar tinkamais (pakankamais). Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-143-925/2010 (dėl perukų ir galvos juostų importo iš Kinijos Liaudies Respublikos) konstatuojama: „*muitinei kilusios abejonės dėl deklaruotos importuotų prekių TARIC pozicijos teisingumo gali būti pašalintos tik šiose normose nustatytais būdais* (išskirta autoriaus – aut. past.). Tai leidžia daryti išvadą, kad paminėtos nacionalinės teisės taikymo požiūriu *muitinei administruojant šiuos santykius nustatyti įrodinėjimo priemonių leistinumo kriterijai, kurių yra privaloma laikytis* (išskirta autoriaus – aut. past.)“²⁴¹⁰. Autoriaus vertinimu, galima konstatuoti, jog ši praktika akivaizdžiai riboja mokesčių mokėtojo (prekių importuotojo) teises įrodinėjimo procese (užkerta kelią nugrįžti Muitinės laboratorijos išvadas kitomis priimtinomis ir prieinamomis įrodinėjimo priemonėmis), ir jos teisėtumas gali būti kvestionuojamas tuo aspektu, kad Lietuvos Respublikoje visos kitose mokestinių ginčų kategorijose jokie kiti įrodymai nėra pripažįstami

²⁴⁰⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1891/2013“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/775415>.

²⁴⁰⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. vasario 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1290/2012“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/368684>.

²⁴⁰⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. birželio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-925/2010“, *supra* note, 1774.

²⁴¹⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. birželio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-925/2010“, *supra* note, 1774.

kaip turintys išskirtinę *prima facie* galią²⁴¹¹. Kaip akivaizdų Bendrijos muitinės kodekso ir jo įgyvendinimo nuostatų taikymo Lietuvos Respublikoje taisyklių 6 punkto normos siaurinanamojo taikymo pavyzdį galima nurodyti ir kitas susijusias administracines bylas, kuriose buvo net išaiškinta, kad „norėdamas paneigti Muitinės laboratorijos išvadą pareiškėjas turėtų pateikti analogiškos Europos Sąjungos institucijos išvadą dėl prekės kodo“²⁴¹². Kita vertus, tokio konkretaus reikalavimo nėra ir nebuvo įtvirtina nei nacionalinėje, nei ES muitų teisėje, juolab, kad ji, kaip jau buvo minėta, net neapibrėžia kas yra kompetentinga ES institucija, turinti teisę klasifikuoti prekes.

Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, jog kitose to paties analizuojamo laikotarpio (po 2010 m. sausio 1 d., žr. pavyzdžiui, administracinę bylą Nr. A-143-71/2013 (dėl prekių importo iš Kinijos Liaudies Respublikos)²⁴¹³ ar A-575-1238/2012, (dėl prekių importo iš Rusijos Federacijos)²⁴¹⁴) ir ankstesnių laikotarpių bylose (neapsiribojant vien tik tiriamų valstybių grupe)²⁴¹⁵ nacionaliniai teismai laikėsi priešingos pozicijos, t. y. pozicijos, jog Muitinės laboratorijos surašyti tyrimų protokolai ir pateiktos išvados, kaip įrodymai, neturi išskirtinės (prejudicinės) teisinės reikšmės teisiniame procese. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-575-1238/2012 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, jog prekių tarifinio klasifikavimo kodų pakeitimo pagrįstumas „vertintinas vadovaujantis bendromis įrodinėjimo taisyklėmis, apibrėžtomis Administracinių bylų teisenos įstatymo devintajame skirsnyje“²⁴¹⁶. Kitaip tariant, teismo vertinimu, pareiškėjas (importuotojas), nepripažindamas tokio klasifikavimo kodų pakeitimo, kurį patikrinimo metu atliko muitinės įstaigos, turėjo teikti atitinkamus priešingus įrodymus (išvardijant šių galimų įrodymų kategorijas komentuojamame teismo procesiniame sprendime neapsiribojama vien tik ekspertų išvadomis, bet minimi ir procesų šalių ir specialistų paaiškinimai bei „kitos priemonės“ apibrėžtos Administracinių bylų teisenos įstatymo 57 straipsnio 2 dalyje)²⁴¹⁷. Vėlesnės tendencijos (nustatytos ir analizuojant mokestinius ginčus, kilusius dėl iš Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių) patvirtina, jog ši praktika tampa dominuojanti, konstatuojant, kad reikėtų atsižvelgti į visus su įrodinėjimo dalyku susijusius prekių klasifikavimo įrodymus, neapsiribojant vien mokesčių administratoriaus ar jį atstovaujančių institucijų, t. y. specialiųjų muitinės įstaigų (pavyzdžiui, Muitinės laboratorijos),

²⁴¹¹ Žr. pvz. Aistė Medelienė, „Įrodymai ir įrodinėjimas mokestiniuose ginčiuose“, *Teisė* 53 (2004): 132-133; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant mokesčių administravimą reglamentuojančias teisės normas, apibendrinimas (I dalis)“, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, žiūrėta 2018 sausio 22 d., www.lvat.lt/download/1096/21_apibendrinimas.pdf (žr. 601-602 psl.).

²⁴¹² „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. lapkričio 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-3286-580/2012“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykle.mruni.eu/tp/482502>.

²⁴¹³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. sausio 31 d. nutartis administracinėje byloje A-143-71/2013“, *supra* note, 1775.

²⁴¹⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. liepos 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1238/2012“, *supra* note, 385.

²⁴¹⁵ Žr. pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracines bylas Nr. A-442-1723/2012, A-143-561/2010, A-143-1314/2008, A-261-214/2008, A-10-952/2006, A-8-922/2006.

²⁴¹⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. liepos 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1238/2012“, *op. cit.*

²⁴¹⁷ *Ibid.*

pateiktomis išvadomis, nustatytomis aplinkybėmis ir atliktų tyrimų rezultatais²⁴¹⁸. Be to, tiek jau nurodytoje byloje Nr. A-276-442/2015²⁴¹⁹, tiek ir kitose bylose, pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-963-552/2016²⁴²⁰ (dėl gintaro gaminių importo iš Rusijos Federacijos) nacionalinis teismas iš esmės vertino pačių Muitinės laboratorijos išvadų pagrįstumą ir teisėtumą, tirdamas ar ji, pavyzdžiui, turėjo objektyvias galimybes ir buvo akredituota ištirti ginčo prekes (byla Nr. A-276-442/2015), ar laboratorijos išvadoje buvo „aiškiai aprašytas objektas, kuris buvo tiriamas, nurodyti šaltiniai, kuriais remiantis buvo nustatytas prekės [...] kodas“ (byla Nr. A-963-552/2016). Tokiu būdu, naujausioje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje pradedama remtis koncepcija, pagal kurią mokesčių administratoriaus (muitinės) atliktas prekių klasifikavimas, kaip teisės taikymo veiksmas, net ir tais atvejais, kai jam buvo taikomos specialios mokslo, technikos ir kitos žinios, buvo atlikti tyrimai Muitinės laboratorijoje, pareiškėjo gali būti kvestionuojamas bei ginčijamas²⁴²¹. Šiuo klausimu teismas tiesiogiai pasisakė administracinėje byloje Nr. A-2477-662/2016, kurioje nurodė, jog tiek Muitinės laboratorijos išvadas, tiek ir pareiškėjo pateiktas „nepriklausomų tyrimo laboratorijų išvadas“ būtina „analizuoti pagal bendrąsias įrodymų vertinimo taisykles visų kitų byloje surinktų įrodymų bei proceso dalyvių paaiškinimų kontekste (Administracinių bylų teisenos įstatymo 57 str.)“²⁴²².

Tačiau, autoriaus nuomone, vertinant šią teismų praktikos raidą ir jos naujausias tendencijas iš esmės nėra pagrindo konstatuoti, kad jos savaime išsprendžia Lietuvos Respublikoje kylančias prekių tarifinio klasifikavimo problemas. Visų pirma, nuostata, jog Muitinės laboratorijos ar kitų tyrimų laboratorijų išvados gali būti kvestionuojamos remiantis ir kitais įrodymais iki šiol nėra įtvirtinta teisės aktuose (Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklėse)²⁴²³. Be to, analizuojami ginčai dėl prekių importo iš Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos bei kitų trečiųjų valstybių²⁴²⁴, patvirtina ir kitos panašios praktinės teisinės problemos egzistavimo faktą – tiek pagal anksčiau galiojusio Bendrijos muitinės kodekso ir jo įgyvendinimo nuostatų taikymo Lietuvos Respublikoje

²⁴¹⁸ Žr., pavyzdžiui, „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 29 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-1269-442/2015“, *supra* note, 387.

²⁴¹⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1269-442/2015“, *supra* note, 387.

²⁴²⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. liepos 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-963-552/2016“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykle.mruni.eu/tp/1302028>.

²⁴²¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 metų praktikos apžvalga“, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, žiūrėta 2018 sausio 15 d., http://www.lvat.lt/download/2449/lvat_metine_apzvalga_2016.pdf.

²⁴²² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2477-662/2016“, *supra* note, 2369.

²⁴²³ Šiuo metu analizuojamose Taisyklėse toliau imperatyviai įtvirtinta nuostata, jog „kai prekių tarifiniam klasifikavimui atlikti būtini laboratoriniai tyrimai, remiamasi tik (išskirta ir pabraukta autoriaus – *aut. past.*) Muitinės laboratorijos arba [...] nešališkos tyrimų laboratorijos [...] išvadomis“; „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1224 patvirtintos Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 2387.

²⁴²⁴ Pastebėtina, jog analogiškos tendencijos buvo nustatyta ir tiriant kitus Lietuvos Respublikoje kylančius mokesčius ginčus su muitine, pavyzdžiui, ginčus dėl iš JAV importuotų prekių apmokestinimo bei klasifikavimo, žr. Gediminas Valantiejus, „Problematic aspects of international trade between the United States of America and the Republic of Lithuania in the Lithuanian judicial practice“, *supra* note, 41: 127-128.

taisyklių 6 punktą²⁴²⁵, tiek ir pagal šiuo metu galiojančių Sąjungos maitinės kodekso įgyvendinimo taisyklių 15 punkto nuostatas²⁴²⁶ prekių tarifinio klasifikavimo laboratorinius tyrimus turėtų atlikti kompetentingos institucijos akredituota (sertifikuota) tyrimų laboratorija. Ši nuostata buvo ne kartą pabrėžta tiriamos kategorijos bylose, tiek analizuojamu laikotarpiu (aukščiau jau minėta administracinė byla Nr. A-276-442/2015²⁴²⁷), tiek ir ankstesniais laikotarpiais (administracinė byla Nr. A-556-1010/2009 dėl prekių importo iš Rusijos Federacijos²⁴²⁸). Nurodytose bylose Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas akcentavo, kad pareiškėjo pateikiami kitų tyrimų laboratorijų duomenys, kuriais paneigiamos Maitinės laboratorijos išvados, turėtų būti išsamūs ir pripažinti priimtinais (*inter alia* privalomai įvertinant ar tyrimų laboratorija yra sertifikuota (akredituota)²⁴²⁹), be to, sertifikavimo (akreditavimo) reikalavimas taikomas ir pačiai Maitinės laboratorijai, t. y. teismas privalo įvertinti ar ji pati turi nustatyta tvarka patvirtintas galimybes atlikti ginčo prekės tyrimus²⁴³⁰. Tačiau teisės norminiai aktai šiuo metu konkrečiai neapibrėžia kas yra laikoma akredituota ir sertifikuota laboratorija (pavyzdžiui, neišvardija/nepateikia tokių įstaigų sąrašo) bei nedetalizuoja kokia yra pati akreditavimo (sertifikavimo) tvarka ir procedūra. Autoriaus nuomone, akivaizdu, jog tokią tvarką turėtų tvirtinti ne pats mokesčių administratorius (maitinė), kadangi jo struktūriniais padaliniais (Maitinės laboratorijai) taip pat yra taikytini akreditavimo ir sertifikavimo reikalavimai. Be to, teisės norminiuose aktuose²⁴³¹ šiuo metu nėra numatyta ir galimybė Maitinės laboratorijai, jeigu ji pati neturi galimybių ir nėra akredituota atlikti atitinkamos ginčo prekės laboratorinius tyrimus, perduoti ginčo prekę tirti kitoms akredituotoms (sertifikuotoms) laboratorijoms.

Remiantis atlikta analize, galima identifikuoti kelias teisės pagrindines teisės taikymo problemas ir pateikti rekomendacijas dėl teisės aktų tobulinimo. Visų pirma, kadangi aptarta praktika patvirtina, jog Sąjungos maitinės kodekso įgyvendinimo taisyklių 15 punkto formuluotė kelia klausimų dėl jos taikymo mokesčiniuose ginčiuose, reikėtų patikslinti, kad joje įtvirtinta teisės norma apibrėžianti tyrimų laboratorijų išvadų statusą taikoma pirmiausiai pačiai maitinei (t. y. Taisyklių 15 punktą saisto maitinę jos atliekamų

²⁴²⁵ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 27 d. nutarimas Nr. 1332 „Dėl 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos maitinės kodeksą, ir 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamento (EEB) Nr. 2454/93, išdėstančio Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos maitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas, taikymo Lietuvos Respublikoje taisyklių patvirtinimo patvirtintų taisyklių“, *Valstybės žinios* 158, 5774 (2004) .

²⁴²⁶ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1224 patvirtintos Sąjungos maitinės kodekso įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 2387.

²⁴²⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-276-442/2015“, *supra* note, 387.

²⁴²⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-556-1010/2009“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/215219>.

²⁴²⁹ *Ibid.*

²⁴³⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-276-442/2015“, *supra* note, 387.

²⁴³¹ „Maitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2010 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. 1B-443 „Dėl Prekių mėginių (pavyzdžių) administravimo taisyklių patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 80, 4201 (2010).

patikrinimų metu)²⁴³². Tokiu būdu, komentuojama nuostatą būtų tikslinga suformuluoti taip: „Muitinės atliekamų mokestinių patikrinimų ir kitų mokesčių mokėtojų kontrolės veiksmų metu taikant Kombinuotąją nomenklatūrą, Europos Sąjungos integruoto tarifo (TARIC) nomenklatūrą ir kitas pagal Kombinuotąją nomenklatūrą ir jos pagrindu sudarytas prekių nomenklatūras Lietuvos Respublikoje, kai prekių tarifiniam klasifikavimui atlikti būtini laboratoriniai tyrimai, remiamasi tik Muitinės laboratorijos arba Vyriausybės įgaliotos kompetentingos institucijos akredituotos (sertifikuotos) nešališkos tyrimų laboratorijos, įgaliotos tirti atitinkamas prekes, išvadomis. Tyrimų laboratorijų akreditavimo (sertifikavimo) tvarką nustato Lietuvos Respublikos finansų ministras“. Tokia formuluotė, autoriaus nuomone, labiau atitiktų ir teismų praktikoje pateikiamos išaiškinimus šiuo klausimu, taip pat nesudarytų sunkumų mokesčių mokėtojui teikti kitus įrodymus dėl prekių klasifikavimo teisingumo vykstant mokestiniam ginčui bei ginčyti šių išvadų pagrįstumą ir pačių tyrimų procedūrų tinkamumą visomis jam prieinamomis priemonėmis. Taip pat būtina nustatyti Muitinės laboratorijos ir kitų nešališkų tyrimų laboratorijų sertifikavimo tvarką – kadangi ji privalo būti taikoma ir pačioms muitinėms įstaigoms, autoriaus vertinimu, tikslinga šį klausimą išspręsti mokesčių administratoriaus veiklą pavaldumo tvarka prižiūrinčios aukštesnės institucijos – Finansų ministerijos – lygmeniu. Akivaizdu, jog šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas negali būti vertinamas kaip atitinkantis teisinio aiškumo kriterijų, jame nėra apibrėžta kokios konkrečiai įstaigos ir kokiais atvejais yra įgalios atlikti tokius tyrimus. Be to, atlikta analizė pagrindžia, tai jog būtina papildyti Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2010 m. birželio 29 d. įsakyму Nr. 1B-443 „Dėl Prekių mėginių (pavyzdžių) administravimo taisyklių patvirtinimo“ patvirtintas Prekių mėginių (pavyzdžių) administravimo taisykles²⁴³³ (pavyzdžiui, nauju 36(1) punktu), numatant, kad jeigu paaiškėja, kad Muitinės laboratorija pati tirti gauto mėginio negali, nes nustatyta nėra akredituota (sertifikuota) atlikti jo tyrimą, mėginys gali būti perduodamas tirti kitai sertifikuotai (akredituotai) laboratorijai.

Pastebėtina, jog reikšmingą dalį visų Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme nagrinėtų mokestinių ginčų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių **sudarė ginčai dėl prekių muitinės kilmės nustatymo**. Tokių ginčų (bylų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių grupėje) dalies sudarė apie trečdalis visų bylų arba tiek pat kiek ir ginčų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių tarifinio klasifikavimo ir kur kas daugiau nei ginčų dėl prekių vertės (nors, kaip jau buvo minėta, šiuose ginčiuose kilo sudėtingos teisės taikymo problemos, jie bylų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių grupėje sudarė tik apie 15 proc. analizuojamų mokestinių ginčų, žr. 3 pav.). Taigi, galima konstatuoti, jog viena iš pagrindinių teisinių problemų tarptautinės prekybos su Kinijos Liaudies Respublika reglamentavime nacionaliniu lygiu yra būtent prekių muitinės kilmės taisyklių taikymas. Kartu akcentuotina, jog tarptautinėje prekyboje su Rusijos Federacija šios problemos nebuvo tokios aktualios ir nesukėlė tiek daug ginčų, kadangi nuo 2010 m. sausio 1 d. buvo užfiksuota tik dvi tokio pobūdžio bylos, nagrinėtos

²⁴³² „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1224 patvirtintos Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 2387.

²⁴³³ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2010 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. 1B-443 „Dėl Prekių mėginių (pavyzdžių) administravimo taisyklių patvirtinimo“, *supra* note, 2431.

Lietuvos vyriausiojame administraciniame teisme, iš kurių tik vienoje – administracinėje byloje Nr. eA-304-143/2017 – teismas tiesiogiai pasisakė dėl prekių kilmės taisyklių aiškinimo²⁴³⁴. Kaip jau buvo minėta (žr. III.3 poskyrio bendruosius paaiškinimus), šią tendenciją iš esmės lemia objektyvios priežastys, susijusios su prekių tiekimo logistinės grandinės pobūdžiu (prekių iš Kinijos Liaudies Respublikos transportavimas vyksta per trečiąsias valstybes) ir tuo, kad būtent iš Kinijos Liaudies Respublikos importuojamoms prekėms dažniausiai (iš visų trijų analizuojamų valstybių grupės) yra taikomos prekybos apsaugos priemonės (antidempingo muitai), kurių importuotojai siekia išvengti įrodinėdami kitą, preferencinę ar konvencinę prekių kilmę. Daugelis Lietuvos Respublikoje nagrinėtų šios kategorijos bylų ir buvo susijusios su antidempingo muitų taikymo pagrįstumu ir teisėtumu, kurį importuotojai ginčijo įrodinėdami, kad importuojamoms prekėms turėtų būti priskirta ne Kinijos Liaudies Respublikos, o kitų trečiųjų valstybių, kurių prekėms netaikomi antidempingo muitai, kilmė.

Be to, reikia pažymėti ir tai, kad kaip pažymima mokslinėje literatūroje (pavyzdžiui, kaip nurodo D. Povilauskienė (2006)²⁴³⁵), praktiniu požiūriu viena iš dažniausiai pasitaikančių muitų teisės aktų pažeidimų rūšių (po Lietuvos Respublikos integracijos į ES) yra atvejai, kai verslo subjektai, kurie importuoja prekes, pateikia muitinės įstaigoms suklastotus prekių kilmės sertifikatus, patvirtinančius preferencinę (lengvatinę) prekių kilmę, taip siekdami išvengti didesnių muitų mokėjimo. Be to, ir besiformuojanti mokesčių administruojančių institucijų (muitinės) ir mokesčius ginčus Lietuvos Respublikoje nagrinėjančių institucijų praktika, nustatant prekių muitinę kilmę (*inter alia* būtent ir prekėms iš tiriamų valstybių grupės, visų pirma, Kinijos Liaudies Respublikos), pastaruoju metu (po 2014 m.) kelia vis daugiau praktinių²⁴³⁶ ir teorinių diskusijų²⁴³⁷. Pažymėtina, jog pagrindinė problema, kuri nacionaliniu lygiu kilo ginčiuose dėl prekių kilmės nustatymo buvo susijusi su prekių kilmės įrodinėjimo pareigos paskirstymu tarp importuotojo ir mokesčių administratoriaus, nes šis klausimas nėra detaliau reglamentuotas nei ES muitų teisės aktuose, nei nacionaliniuose teisės aktuose. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatyme (67 str.), yra numatytos tik bendrosios įrodinėjimo taisyklės, taikomos visų mokesčių administravimo atvejais, neišskiriant specifinių apmokestinimo sričių ar institutų²⁴³⁸. Pastebėtina, jog prekių kilmės įrodinėjimo bei tinkamo nustatymo klausimas iš esmės yra vertinamas kaip bendroji ES muitų teisės taikymo problema, ji taip pat iškilo ir TT nagrinėtose bylose dėl iš tiriamų valstybių (Rusijos, Federacijos, Kinijos Liaudies Respublikos) importuotų prekių apmokestinimo muitais. Atkreiptinas dėmesys, jog dar prieš įsigaliojant Sąjungos muitinės kodeksui, kurio 61 straipsnio 1 dalyje (lyginant,

²⁴³⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-304-143/2017“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1423657>.

²⁴³⁵ Žr. pvz. Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 65.

²⁴³⁶ Žr. pvz. Jonas Sakalauskas, „Prekės kilmė: ginčo atveju įrodinėjimo prievolė ne visuomet tenka importuotojui“, *Muitų teisė praktikams* 18 (2014): 11-12.

²⁴³⁷ Žr. Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade Between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682: 93-95; Gediminas Valantiejus, „Practical problems of legal regulation of customs duties developing an international trade between the Republic of Lithuania and East Asian countries“, *supra* note, 41: 116-118.

²⁴³⁸ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

pavyzdžiui, su anksčiau galiojusio Bendrijos muitinės kodekso 26 straipsnio 2 dalimi²⁴³⁹) yra labiau detalizuojama kaip turėtų būti sprendžiamas klausimas dėl prekių kilmės įrodinėjimo²⁴⁴⁰, TT taip pat pradėjo formuoti praktiką, pagal kurią bendroji prekių muitinės kilmės įrodinėjimo našta priskiriama importuotojui. Pavyzdžiui, ši principinė nuostata buvo pabrėžta TT sprendimo, priimto byloje Nr. C-386/08 (*Brita*), 56 – 57 punktuose²⁴⁴¹, kuriuose Teismas pabrėžė, kad mokesčių mokėtoji (importuotoji) siekiant pasinaudoti lengvata (preferencine) prekių kilme bei ją nurodyti muitinės deklaracijose privaloma „turėti kompetentingos eksportuojančios valstybės išduotą galiojantį kilmės įrodymą“ ir šis reikalavimas negali būti laikomas vien tik „paprastu formalumu“²⁴⁴². Tokia pačia praktika tiriamu aktualiu laikotarpiu (po 2010 m.) taip pat buvo vadovaujama ir tais atvejais, kai kilo ginčai dėl antidempingo muitų taikymo prekėms, importuotoms iš Kinijos Liaudies Respublikos, pavyzdžiui, byloje C-416/15²⁴⁴³. Šioje byloje priimtame sprendime TT pastebėjo, kad muitinė gali reikalauti „papildomų įrodymų“, siekdama nustatyti, jog importuotojo deklaruota prekių muitinė vertė, yra teisinga ir kad importuotos prekės nėra antidempingo muitų objektu²⁴⁴⁴.

Kita vertus, autoriaus vertinimu, analizuojant dėl prekių muitinės kilmės nustatymo Lietuvos Respublikoje susiklosčiusią praktiką tiriamu aktualiu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.), galime pastebėti, kad net ir po to, kai nuo 2016 m. gegužės 1 d. įsigaliojo Sąjungos muitinės kodeksas (pakeitęs prekių muitinės kilmės įrodinėjimo reglamentavimą), mokestinius ginčus nagrinėjančios institucijos vadovavosi teisiniais precedентаis, pagal kuriuos bendroji importuotojui tenkanti pareiga įrodyti importuotų prekių muitinę kilmę nebuvo (nėra) pripažįstama. Pavyzdžiui, detalai nagrinėjant mokestinius ginčus dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo galima pastebėti, kad susiklosčiusioje teismų praktikoje yra skiriami bent keli prekių muitinės kilmės įrodinėjimo atvejai, kuomet pareiga įrodyti prekių kilmę yra paskirstoma skirtingai – vienais atvejais reikalaujama, jog prekių muitinę kilmę turėtų įrodyti mokesčių administratorius (muitinės įstaigos), kitais atvejais laikomasi nuostatos, kad ją turėtų įrodyti pats mokesčių mokėtojas (importuotojas), žr., pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. rugsėjo 5 d. sprendimo administracinėje byloje Nr. A-377-556/2016 47-48 ir 49-50 punktus²⁴⁴⁵. Analizuojamo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimo motyvuoja-

²⁴³⁹ „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31.

²⁴⁴⁰ Pabrėžtina, jog Sąjungos ir Bendrijos muitinės kodekso nuostatų lyginamoji analizė pagrindžia, jog Sąjungos muitinės kodekse, kur kas plačiau nei Bendrijos muitinės kodekse, pagrindinė įrodinėjimo našta perkeliama importuotojui, Gediminas Valantiejus, „Application of Rules on Burden of Proving the Customs Origin of Imported Goods in International Trade: Problematic Aspects in Lithuania“, *supra* note, 688: 132.

²⁴⁴¹ Žr. pvz. bylą C-386/08, Firma Brita GmbH v Hauptzollamt Hamburg-Hafen, *supra* note, 349.

²⁴⁴² Žr. taip pat bylą C-438/11, Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, *supra* note, 671; 17 punktas.

²⁴⁴³ Byla C-416/15, Selenia România v. Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice (DGRFP) București, *supra* note, 1700.

²⁴⁴⁴ Byla C-416/15, Selenia România v. Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice (DGRFP) București, *supra* note, 1700, 36 punktas.

²⁴⁴⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. rugsėjo 1 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-377-556/2016“, *supra* note, 2005.

mosios dalies 48 punkte nacionalinis teismas iš esmės sutiko su tuo, kad pareiga pagrįsti teisės pasinaudoti lengvatiniu (preferenciniu) muitų tarifu egzistavimą bei kartu įrodyti lengvatinę (preferencinę) prekių kilmę tenka mokesčių mokėtojai (importuotojai), o ne mokesčių administratoriui (muitinei)²⁴⁴⁶. Kitose aktualiu laikotarpiu priimtuose sprendimuose Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat laikėsi analogiškos nuostatos ir šiuo klausimu vadovavosi TT praktika byloje C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung*²⁴⁴⁷, bei pabrėžė, jog rizika dėl neteisingo prekių kilmės nustatymo (ir su tuo susijusių teisinių pasekmių, tokių kaip paskirtos sankcijos (baudos)) iš esmės tenka importuotojai, kadangi valstybė negali būti laikoma atsakinga dėl iš atitinkamo sandorio kilusių ūkio subjekto materialinių praradimų²⁴⁴⁸. Autoriaus nuomone, tokia nacionalinio teismo argumentacija iš esmės atitinka minėtą TT praktiką ir SMK 61 straipsnio nuostatas. Kita vertus, jau minėtame 2016 m. rugsėjo 5 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-377-556/2016 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pateikė ir kitokio pobūdžio išaiškinimus, nurodydamas, kad tais atvejais, kai importuotoms prekėms yra taikomi antidempingo muitai, pareiga įrodyti prekių kilmę, visų pirma, tenka mokesčių administratoriui²⁴⁴⁹. Analogiškos nuostatos Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikėsi ir kai kuriose ankstesnėse (žr. administracines bylas Nr. A-261-146/2014 ir Nr. A-261-144/2014²⁴⁵⁰) ar net vėlesnėse analizuojamo laikotarpio bylose, susijusiose *inter alia* su prekių importu iš Kinijos Liaudies Respublikos (pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-352-556/2017²⁴⁵¹).

Būtina pastebėti, jog nei aptartoje administracinėje byloje Nr. A-377-556/2017²⁴⁵², nei kitose minėtose bylose Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas iš esmės neišdėstė

²⁴⁴⁶ *Ibid.* Pabrėžtina, jog cituojamo sprendimo 48 punkte Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, jog „kai minėtus sertifikatus (t.y. prekių kilmės sertifikatus – *aut. past.*) išdavusios valstybės kompetentingų institucijų atlikto paskesnio jų patikrinimo rezultatai neleidžia patvirtinti prekių kilmės, pareiga įrodyti, jog joms yra taikoma atitinkama muitų tarifų lengvatų sistema, tenka muitinės skolininkui (nagrinėjamu atveju – pareiškėjui), o ne mokesčių administratoriui“.

²⁴⁴⁷ C-438/11, *Lagura Vermögensverwaltung GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 671.

²⁴⁴⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 9 d. nutartis administracinėje byloje A-81-261/2015“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/999311>; žr. šio teismo procesinio sprendimo motyvuojamosios dalies 7 pastraipą.

²⁴⁴⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. rugsėjo 1 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-377-556/2016, *supra* note, 2005; šio sprendimo 49-50 punktuose nurodoma, jog „nagrinėjamu atveju taip pat kyla klausimas dėl ginčo prekių pripažinimo Kinijos Liaudies Respublikos kilmės, kurioms taikomas 2009 m. sausio 26 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 91/2009, kuriuo tam tikroms importuojamoms Kinijos Liaudies Respublikos kilmės geležinėms arba plieninėms tvirtinimo detalėms nustatomas galutinis antidempingo muftas [...] tokiomis aplinkybėmis, kokios susiklostė šioje byloje, jei būtų prielaidos nepripažinti prekių Tailando Karalystės kilmės, pareiga įrodyti, kad šių prekių kilmė yra Kinijos Liaudies Respublika, tektų pirmiausiai mokesčių administratoriui (Mokesčių administravimo įstatymo 67 str. 1 d.)“.

²⁴⁵⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-146/2016, *supra* note, 342, ir „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr A-261-144/2014“, *supra* note, 345.

²⁴⁵¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-352-556/2017“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1448043>. Pavyzdžiui, šioje nutartyje (žr. motyvuojamosios dalies 11 pastraipą), tiesiogiai konstatuojama, kad „tikrinamu atveju atsakovas keičia ginčo prekių kilmę į valstybės (Kinijos Liaudies Respublikos), kurios prekėms yra taikomas minėtas galutinio antidempingo muftas, dėl to [...] būtent atsakovui tenka pareiga pagrįsti jo nurodomų prekių kilmę“.

²⁴⁵² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-352-556/2017“, *op. cit.*

jokių detalesnių argumentų, pagrindžiančių šio precedento (dėl importuojamų prekių muitinės kilmės įrodinėjimo pareigos priskyrimo mokesčių administratoriui antidempingo muitų taikymo atvejais) teisinę prigimtį ES muitų teisės kontekste. Autoriaus nuomone, kitais panašiais atvejais, kai importuotų prekių apdorojimas ar perdirbimas vyko kitose valstybėse (t. y. ne toje valstybėje, kurioje prekės buvo pagamintos prieš jas importuojant į ES muitų teritoriją²⁴⁵³), TT²⁴⁵⁴ buvo atkreipęs dėmesį į būtinybę užkirsti kelią piktnaudžiavimui prekių muitinės kilmės taisyklėmis ir su jomis susijusiomis lengvatomis²⁴⁵⁵. Pastaruoju atveju (dar byloje C-26/88, *Brother International*) buvo pabrėžta, kad siekiant nustatyti tikrąją prekių kilmę įrodinėjimo našta turėtų tekti būtent atitinkamam prekės gamintojui (arba importuotojui): jis turėtų pateikti įrodymus, pagrindžiančius, kodėl (ekonominiu požiūriu) prekių perdirbimo ar apdorojimo operacijos buvo perkeltos į kitas valstybes ir nurodyti tai sąlygojusias priežastis, paaiškinančias šių operacijų būtinumą komerciniu požiūriu (originaliame sprendimo tekste anglų kalba ši taisyklė apibendrintai suformuluota taip: „the trader concerned must prove that there were reasonable grounds [...] for carrying out the assembly operations in the country from which the goods were exported“)²⁴⁵⁶. Autoriaus vertinimu, nagrinėjamu atveju iš esmės kyla problemiškas klausimas ar formuojama nacionalinių teismų praktika šioje srityje apskritai atitinka TT poziciją. Pavyzdžiui, jau minėtose administracinėse bylose Nr. A-261-146/2014 ir A-261-144/2014 Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad „muitinė taikydama antidempingo mokestį, turėjo pareigą įrodyti prekės kilmės šali“ remdamasi Bendrijos muitinės kodekso 25 straipsnio nuostatomis, įpareigojančiomis nustatyti ar „vienintelis kurio nors perdirbimo arba apdorojimo proceso tikslas buvo apeiti nuostatas, taikomas Bendrijoje konkrečių šalių prekėms“²⁴⁵⁷. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, jog ES teisės doktrinoje, remiantis jau minėtoje byloje C-26/88, *Brother International*, pateiktais išaiškinimais yra laikomasi nuomonės, kad Bendrijos muitinės kodekso 25 straipsnio²⁴⁵⁸ pagrindinis tikslas buvo

²⁴⁵³ Su tokiomis teisinėmis situacijomis buvo susidurta ir jau minėtose administracinėse bylose Nr. A-261-146/2014 bei A-261-144/2014, kuriose į Lietuvos Respubliką importuoti silicio produktai, pagaminti Kinijos Liaudies Respublikoje, buvo papildomai perdirbami (apdorojami) trečiojoje šalyje (savarankiškoje muitų teritorijoje) – Taivanyje (Kinijos Taipėjuje), žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-146/2014“, *supra* note, 626, ir „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-144/2014“, *op. cit.*

²⁴⁵⁴ Žr. bylą 26/88, *Brother International GmbH v. Hauptzollamt Gießen*, *supra* note, 628.

²⁴⁵⁵ Šiuo metu analogiškos taisyklės yra imperatyviai įtvirtintos ir ES muitų teisės aktuose, t.y. Komisijos Reglamento Nr. 2015/2446 33 straipsnyje, žr. „Komisijos deleguotąjį reglamentą (ES) 2015/2446, 2015 m. liepos 28 d., kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildomas išsamiomis taisyklėmis, kuriomis patikslinamos kai kurios Sąjungos muitinės kodekso nuostatos“, *supra* note, 651.

²⁴⁵⁶ Byla 26/88, *Brother International GmbH v. Hauptzollamt Gießen*, *supra* note, 628, 28-29 punktai.

²⁴⁵⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-146/2014“, *supra* note, 342, ir „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-144/2014“, *supra* note, 345.

²⁴⁵⁸ Bendrijos muitinės kodekso 25 straipsnis numatė, kad „jeigu nustatoma arba jeigu išaiškinti faktai patvirtina prielaidą, kad vienintelis kurio nors perdirbimo arba apdorojimo proceso tikslas buvo apeiti nuostatas, taikomas Bendrijoje konkrečių šalių prekėms, toks perdirbimo arba apdorojimo procesas jokiais aplinkybėmis nelaikomas suteikiančiu taip pagamintoms prekėms šalies, kurioje jis yra atliktas, prekių kilmę“; „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31. Pastebėtina, jog šiuo metu identiško pobūdžio nuostatos yra įtvirtintos Komisijos Reglamento Nr. 2015/2446 33 straipsnyje.

kiek galima labiau apriboti importuotojų piktnaudžiavimą prekių kilme²⁴⁵⁹ bei kad būtų pats importuotojas turėtų įrodinėti prekių perdirbimo ar apdorojimo operacijų perkėlimo pagrįstumą (būtinumą)²⁴⁶⁰. Pastebėtina, jog nacionalinių teismų pozicija, kad importuotų prekių, kurioms taikomi antidempingo muitai, kilmę privalo įrodinėti (nustatinėti) vien tik pačios muitinės įstaigos²⁴⁶¹ prieštarauja ir TT praktikai, formuojamai byloje dėl antidempingo muitų taikymo (*inter alia* ir byloje dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo)²⁴⁶². Be to, ji gali būti kritikuojama ir tuo aspektu, kad visos įrodinėjimo naštos perkėlimas muitinei sukelia objektyvių sunkumų ir praktiniu požiūriu yra sunkiai įgyvendinamas, kadangi muitinė privalo nustatyti bei vertinti ir gamintojo (importuotojo) atliktų ūkinių operacijų (gaminant ar perdirbant importuotas prekes) tikslus, jų atitiktį pasirinktai verslo strategijai ir pan. aplinkybės²⁴⁶³. Akivaizdu, kad tokių aplinkybių egzistavimą ar tam tikrų ūkinių operacijų tikslingumą geriausiai gali pagrįsti bei objektyvias galimybes jas įrodyti turi tik pats importuotojas, o ne muitinės įstaigos (kas buvo pažymėta ir TT sprendime byloje C-26/88²⁴⁶⁴).

Kartu pastebėtina ir tai, jog ši Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika dėl importuotų prekių, kurioms taikomi antidempingo muitai, įrodinėjimo naštos perkėlimo muitinei taip pat neišlieka visiškai nuosekli. Pavyzdžiui, dalyje naujausių analizuojamai ginčų kategorijai priskirtinų bylų, išnagrinėtų 2016 m., pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. eA-1671-575/2016²⁴⁶⁵, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nukrypo nuo šios praktikos ir nurodė, kad net tuo atveju, kai prekėms yra taikomi antidempingo muitai, mokesčių mokėtojas privalo pagrįsti, kodėl apskaičiuotos mokesčių (muitų) sumos yra neteisingos, t. y. pateikti įrodymus pagrindžiančius tiksliai importuotų antidempingo muitais apmokestinamų prekių muitinę kilmę. Nors tokia teismo išvada iš esmės prieštarauja jau aptartose administracinėse byloje Nr. A²⁶¹-146/2014, A²⁶¹-144/2014 ir A³⁷⁷-556/2016 pateiktiems išaiškinimams, ją teismas pagrindė nacionalinės teisės normomis, t. y. Mokesčių administravimo įstatymo 67 straipsnio 2 dalies nuostatomis, kuriose nurodoma, kad

²⁴⁵⁹ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 245.

²⁴⁶⁰ Catherine Barnard, *supra* note, 446: 208-209.

²⁴⁶¹ Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartyse administracinėse byloje Nr. A-261-146/2014 ir Nr. A-261-144/2014 teismas konstatavo, kad pareiškėjas privalo pagrįsti tik jam naudingų ūkinių operacijų ir mokesčių lengvatų egzistavimą, „kurias pareiga įrodinėti tenka asmeniui, siekiančiam lengvatos, o antidempingo mokesčio pagrįstumą privalo įrodyti muitinė“, žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-146/2014“, *supra* note, 342, ir „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-144/2014“, *op. cit.*

²⁴⁶² Žr. TT bylą C-416/15, Selena România v. Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice (DGRFP) București, *supra* note, 1700, taip pat žr. sujungtas bylas C-247/15 P, C-253/15 P ir C-259/15 P, Maxcom Ltd v. Chin Haur Indonesia, PT, *supra* note, 1700, 93-95 punktus; sujungtas bylas C-248/15 P, C-254/15 P ir C-260/15 P, Maxcom Ltd v. City Cycle Industries, *supra* note, 1700, 91 punktą.

²⁴⁶³ Žr. pvz. Gediminas Valantiejus, „Application of Rules on Burden of Proving the Customs Origin of Imported Goods in International Trade: Problematic Aspects in Lithuania“, *supra* note, 688: 132.

²⁴⁶⁴ Byla 26/88, Brother International GmbH v. Hauptzollamt Gießen, *supra* note, 628, 28-29 punktai.

²⁴⁶⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2016 m. sausio 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1671-575/2016“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1179138>.

mokesčių mokėtojas turi pagrįsti, kodėl apskaičiuotos mokesčių sumos yra neteisingos²⁴⁶⁶. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima konstatuoti, kad šiuo metu nacionalinėje teismų praktikoje vienodų prekių kilmės įrodinėjimo naštos paskirstymo kriterijų kol kas nėra laikomasi.

Analizuojant tiriamai kategorijai priskirtinas mokestinių ginčų bylas dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių muitinės kilmės nustatymo bei, lyginamuoju aspektu, ir kitas panašus pobūdžio Lietuvos Respublikoje nagrinėtas mokestinių ginčų bylas dėl prekių kilmės, gali būti išskiriamos ir kitos probleminės ES muitų teisės taikymo sritys. Viena iš išskirtinių ypatybių, apibūdinančių nacionalinę praktiką, susijusią su prekių muitinės kilmės nustatymu, yra formalus požiūris į prekių muitinės kilmės nustatymą, t. y. formalių kriterijų taikymas įrodinėjant prekių kilmę (teikiant pirmenybę formaliai kilmę suteikiančių ūkinių operacijų išraiškai)²⁴⁶⁷. Pavyzdžiui, iš karto po Lietuvos Respublikos įstojimo į ES (2004 m.) nacionalinės mokestinius ginčus nagrinėjančios institucijos tradiciškai susiejo prekių muitinės kilmės įrodinėjimą su formalių specialiųjų dokumentų (kilmės sertifikatų), kuriuos išduoda eksportuojančios šalies valdžios įstaigos, egzistavimu ir laikėsi nuomonės, kad tokių dokumentų nepateikimas užkerta importuotojui kelia pagrįsti lengvatinę (preferencinę) prekių kilmę bei taikyti apmokestinimo muitais lengvatas, susijusias su šio statuso pripažinimu²⁴⁶⁸. Analogiškos nuostatos, jog galimybę pasinaudoti preferencinės prekių kilmės teikiamais privalumais, lemia konkretus juridinis faktas – oficialių valstybės institucijų išduotų kilmės sertifikatų pateikimas – buvo laikomasi ir vėlesnėje praktikoje, formuotoje mokestinių ginčų bylose, įskaitant ir bylas dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių kilmės nustatymo²⁴⁶⁹. Be to, panašia nuostata buvo vadovautasi ir analizuojamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) išnagrinėtose mokestinių ginčų bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo, pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. sausio 10 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-442-220/2011²⁴⁷⁰. Šioje byloje, atsižvelgdamas į tai, jog oficialūs prekių kilmės dokumentai buvo prieštaringi bei kilo abejonių dėl jų autentiškumo, pareiškėjas (importuotojas) siekė pagrįsti tikslią prekių muitinę kilmę, remdamasis muitinės deklaracijomis, apskaitos dokumentais, sutartimis, konosamentais ir kitais sandorių bei ūkinių operacijų

²⁴⁶⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2016 m. sausio 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1671-575/2016“, *supra* note, 1965. Šio sprendimo motyvuojamą dalyje (8-9 pastraipose) buvo konstatuota, kad „Pareiškėjas mokestinio ginčo metu nepateikė įrodymų, paneigiančių muitinės padarytą išvadą, jog ginčo prekės yra Kinijos Liaudies Respublikos kilmės [...] Teismas taip pat atmeta apelianto argumentus, kad teismas pažeidė įrodinėjimo instituto pareigos naštos paskirstymą visą įrodinėjimo našta perkeltiant ant pareiškėjo – mokesčių mokėtojas, sutinkamai su Mokesčių administravimo įstatymo 67 straipsnio 2 dalimi privalo pagrįsti, kodėl mokesčių mokėtojai apskaičiuotos mokesčio ir su juo susijusias sumos yra neteisingos“.

²⁴⁶⁷ Žr. pvz. Gediminas Valantiejus, „Application of Rules on Burden of Proving the Customs Origin of Imported Goods in International Trade: Problematic Aspects in Lithuania“, *supra* note, 688: 128-129.

²⁴⁶⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-17 – 887/2007“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/81586>.

²⁴⁶⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-10-1657/2005“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/56868>; taip pat žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-10-703/2006“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/56950>.

²⁴⁷⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-220/2011“, *supra* note, 435.

įforminimo dokumentais. Tačiau šiuo klausimu Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo, kad importuojančios šalies valstybės (Kinijos Liaudies Respublikos) institucijoms ginčijant ir paneigus „tiesioginių prekių kilmės įrodymų“, t.y. prekių kilmės sertifikatų, kuriais turėtų būti vadovaujamosi nustatant kilmę, tikrumą, „pareiškėjo nurodomi minėti papildomi dokumentai negalėtų būti pripažinti pakankamais prekių kilmės įrodymais“²⁴⁷¹. Taigi, galime pastebėti, jog, visų pirma, šioje analizuojamoje byloje buvo eksplisitiškai pripažinta, kad tiesioginiais prekių kilmės įrodymais yra laikomi tik oficialūs valstybės institucijų išduoti prekių kilmės sertifikatai, ir, antra, kad jie gali būti kvestionuojami tik remiantis kitais oficialių valstybės institucijų išduotais dokumentais (kaip tinkamais įrodymais). Tuo tarpu dėl visų kitų netiesioginių (papildomų) prekių muitinės kilmės įrodymų (sandorių ir ūkinių operacijų dokumentų) tinkamumo buvo konstatuota, kad jų „sudarymo tikslas iš esmės yra atspindėti sandorių sudarymo, ūkinių operacijų vykdymo, prekių judėjimo faktus, tačiau ne išreikšti prekių kilmę“²⁴⁷². Panašios nuomonės Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikėsi vėliau išnagrinėtose mokestinių ginčų bylose, pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. EA¹⁶⁷¹-575/2016 ir administracinėje byloje Nr. eA-304-143/2017 (joje buvo nagrinėjamas klausimas dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių (trąšų) muitinės kilmės) iš esmės pritarė nuostatai, kad prekių kilmę gali būti patvirtinta, visų pirma, remiantis valstybės ar kitų viešosios valdžios institucijų išduotais dokumentais bei kilmės sertifikatais²⁴⁷³. Nurodytoje byloje Nr. EA¹⁶⁷¹-575/2016, kurioje kilo ginčas dėl to ar pareiškėjo importuotos prekės (įvairios tvirtinimo detalės) yra ne Tailando Karalystės ir Taivano (Kinijos Taipėjaus), o Kinijos Liaudies Respublikos kilmės, teismas, kaip ir mokesčių administratorius (muitinė), nustatydamas ginčo prekių kilmę rėmėsi tik ES institucijų (Europos kovos su sukčiavimu tarnybos – OLAF) ataskaitomis ir Tailando Karalystės valdžios institucijų išduotais suvestiniais dokumentais bei nesutiko su pareiškėjo argumentais, jog šiuo atveju papildomai turėjo būti tiriami ir kiti dokumentiniai įrodymai²⁴⁷⁴. Kitoje minėtoje byloje, susijusioje jau su prekių importu iš Rusijos Federacijos, teismas atmetė pareiškėjo argumentus dėl galimybės taikyti jam preferencinį (lengvatinį) muitų tarifą vien dėl tos priežasties, kad jis laiku nepateikė formalaus įrodymo – „prekių partijos kilmės sertifikato“²⁴⁷⁵.

Apibendrinant šią aptartą teismų praktiką dėl prekių kilmės įrodinėjimo, pažymėtina, kad šiuo atveju iš esmės gali būti keliamas probleminis klausimas, ar tokia nacionalinė praktika nėra pernelyg griežta, o keliami reikalavimai dėl įrodymų tinkamumo nėra pernelyg ribojantys. Ši problema yra susijusi su tuo, jog, remiantis formuojama nacionaline teismų praktika, iš galimų prekių kilmės įrodymų sąrašo iš esmės pašalinami antriniai ir

²⁴⁷¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-220/2011“, *supra* note, 435, žr. nutarties motyvuojamosios dalies 7 pastraipą.

²⁴⁷² *Ibid.*

²⁴⁷³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2016 m. sausio 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1671-575/2016“, *supra* note, 2645; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-304-143/2017“, *supra* note, 2434.

²⁴⁷⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2016 m. sausio 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1671-575/2016“, *op. cit.*; žr. sprendimo III dalies 2 pastraipą bei IV (motyvuojamosios) dalies 8 pastraipą.

²⁴⁷⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-304-143/2017“, *op. cit.*

išvestiniai (netiesioginiai) prekių kilmės dokumentai (su ginčo prekių importu susijusi verslo sandorių ir ūkinių operacijų dokumentacija). Pažymėtina, jog TT pozicija šiuo klausimu yra ne tokia kategoriška. Akivaizdu, kad joje iš esmės nuosekliai laikomasi nuostatos, jog preferencinę prekių kilmę, visų pirma, įrodo eksportuojančios valstybės valdžios institucijų išduoti prekių kilmės dokumentai (sertifikatai) bei kita šios valstybės institucijų teisėtomis priemonėmis surinkta ir pateikta informacija²⁴⁷⁶, taip pat jai pagrįsti (jei kyla abejonų dėl eksportuojančios valstybės pateiktos informacijos) gali būti remiamasi ES kompetentingų institucijų, pavyzdžiui, Kovos su sukčiavimu tarnybos (OLAF) surinkta informacija²⁴⁷⁷. Kita vertus, dar 1993 m. teismas byloje C-12/92, *Criminal proceedings against Edmond Huygen and others*, išaiškino, kad tais atvejais, kai eksportuojančios šalies valdžios institucijos negali patvirtinti toje valstybėje jų išduoto prekių muitinės kilmės sertifikato autentiškumo ir fakto, kad šiame dokumente pateikta informacija yra teisinga, importuojanti šalis nebūtinai yra saistoma tokio neigiamo atsakymo ir gali leisti importuotojui pateikti bet kokią kitą lengvatinės prekių kilmės įrodymą, taip pat kitus papildomus įrodymus, kurių pakanka pagrįsti importuotojo teisę deklaruoti preferencinę prekių kilmę ir pasinaudoti muitų nuolaidomis pagal atitinkamą preferencinį prekybos susitarimą²⁴⁷⁸. Vėliau šia nuostata iš esmės buvo remiamasi ir kitose TT bylose, pavyzdžiui, byloje C-293/04, *Beemsterboer Coldstore Services*²⁴⁷⁹, ji pripažįstama ir teisės doktrinoje²⁴⁸⁰, taip pat tiriamo laikotarpio TT sprendimuose bylose C-416/15, *Selena România* (joje akcentuojama bendro pobūdžio muitinės teisė „reikalauti, kad būtų pateiktas *bet kuris papildomas įrodymas* (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“ liudijantis ginčo prekių kilmę²⁴⁸¹) ir C-21/13, *Simon, Evers & Co* (joje taip pat pabrėžiama Sąjungos institucijų teisė „remtis *netiesioginiais įrodymais* (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“ tiriant prekių kilmę suteikiančias operacijas atitinkamoje trečiojoje valstybėje²⁴⁸². Tokiu būdu akivaizdu, kad ir mokesčių administratoriui (muitinei), ir mokesčių mokėtojams reikšminga Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuota nuosekli praktika, jog sandorių ir ūkinių operacijų dokumentai neišreiškia (nepatvirtina) prekių kilmės ateityje turėtų būti koreguojama, bent jau specifinėse teisinėse situacijose pripažįstant ir galimybę šiais papildomais įrodymais. Autoriaus vertinimu, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog ES muitų teisės aktai nurodyto klausimo išsamiai nereglamentuoja bei nedetalizuoja atliekamų bendros prekių kilmės patikrinimų tvarkos (neįtvirtina

²⁴⁷⁶ Byla C-442/08, Komisija v. Vokietija, *supra* note, 348, 72-73 punktai; byla C-386/08, Brita v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, *supra* note, 349, 62 punktas; sujungtos bylos C-23/04-C-25/04, Sfakianakis v. Elliniko Dimosio, *supra* note, 352, 23 punktas.

²⁴⁷⁷ Žr. pvz. bylą C-409/10, Afasia Knits Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, *supra* note, 352, 36 punktas.

²⁴⁷⁸ Byla C-12/92, *Criminal proceedings against Edmond Huygen and others*, *supra* note, 353, 26-28 punktai.

²⁴⁷⁹ Byla C-293/04, *Beemsterboer Coldstore Services BV v. Inspecteur der Belastingdienst – Douanedistrict Arnhem*, *supra* note, 1668. Pažymėtina, jog šioje byloje priimto sprendimo 42 punkte yra atkreipiamas dėmesys į tai, kad eksportuotojas, siekdamas pagrįsti prekių kilmės sertifikatų autentiškumą, privalėjo išsaugoti ir pateikti „dokumentinius įrodymus“, „įrodančius atitinkamų prekių kilmę“.

²⁴⁸⁰ Timothy Lyons, *supra* note, 19: 438.

²⁴⁸¹ Byla C-416/15, *Selena România v. Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice (DGRFP) București*, *supra* note, 1700; 36 punktas.

²⁴⁸² Byla C-21/13, *Simon, Evers & Co. GmbH prieš Hauptzollamt Hamburg-Hafen*, *supra* note, 1683, 56 punktas.

bendrų konkrečių nuostatų visais lengvatinės prekių kilmės nustatymo atvejais²⁴⁸³, išskyrus tuos atvejus, kai importuotoms prekėms taikytina bendrųjų preferencijų (lengvatų) sistema²⁴⁸⁴). Todėl ši problema galėtų būti sprendžiama papildant taip pat ir nacionalinį teisinį reguliavimą bei sudarant galimybes pateikti ir įvertinti tokius įrodymus jau nacionalinės muitinės atliekamų patikrinimų metu. Atsižvelgiant į tai, tikslinga papildyti aukščiau minėtų Lengvatinio maitų tarifo taikymo taisyklių, patvirtintų Muitinės departamento prie Finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. lapkričio 16 d. įsakymu Nr. 1B-925 22 punktą²⁴⁸⁵ nauja pastraipa, ją išdėstant taip: „Atliekamo vėlesnio kilmės tikrinimo metu deklarantas privalo pagrįsti sąlygų taikyti lengvatinį maito tarifo egzistavimą. Muitinė, nustatydamą ar prekėms gali būti taikomas lengvatinis maitų tarifas, vadovaujantis SMK įgyvendinimo akto 9 straipsnio nuostatomis suteikia deklarantui galimybę pareikšti savo nuomonę ir pateikti jo turimus papildomus įrodymus, pagrindžiančius prekių kilmės dokumentų autentiškumą. Jei deklarantas tokių įrodymų nepateikia arba jo pateikti įrodymai yra pripažįstami nepakankamais, muitinė taip pat surenka ir įvertina eksportuojančios valstybės institucijų pateiktą informaciją dėl lengvatinių prekių kilmės dokumentų autentiškumo bei turi teisę šiuo klausimu kreiptis į Europos Sąjungos kompetentingas institucijas dėl papildomos prekių kilmę pagrindžiančios informacijos gavimo. Šiuo atveju galutinį sprendimą dėl lengvatinio arba kito ES maitų teisės aktais nustatyto maitų tarifo taikymo muitinė priima, remdamasi tikrinimo metu jos surinktais įrodymais bei gauta informacija, įskaitant ir ES kompetentingų institucijų pateiktą informaciją dėl prekių kilmės dokumentų autentiškumo²⁴⁸⁶“.

Autoriaus vertinimu, tokių papildomų nuostatų įtvirtinimas nacionalinėse Lengvatinio maitų tarifo taikymo taisyklėse leistų spręsti ir kitas su maito mokesčių administravimu nustatant prekių kilmę susijusias problemas, kylančias nacionaliniu lygiu. Kaip jau buvo

²⁴⁸³ Šiuo klausimu, pavyzdžiui, SMK 61 straipsnio 3 dalyje įtvirtina nuostatą, jog „muitinė gali, kilus pagrįstoms abejonėms, reikalauti *bet kokių papildomų įrodymų* (išskirta autoriaus – *aut. past.*)“ patvirtinančių prekių kilmę; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁴⁸⁴ Vadovaujantis Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 2015/2447 106 straipsnio 1 ir 3 dalimis, „kai muitinei kyla abejonių dėl produktų kilmės statuso, ji gali paprašyti, kad deklarantas per nurodytą pagrįstą laikotarpį pateiktų visus turimus įrodymus, kuriais remiantis būtų galima patikrinti deklaracijoje pateiktos prekių kilmės nuorodos tikslumą“, tokiu atveju importuotojui išleisti produktus leidžiamas laikantis būtinų atsargumo priemonių; žr. „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr.952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 492.

²⁴⁸⁵ Šiuo metu jis suformuluotas taip: „tais atvejais, kai pateiktuose lengvatinės kilmės dokumentuose nurodyti su prekėmis susiję duomenys nesutampa su kituose kartu su muitinės deklaracija pateiktuose dokumentuose nurodytais duomenimis, duomenys yra neišsamūs arba kelia pagrįstų abejonių dėl galimybės taikyti lengvatinį maito tarifą [...] atitinkamas lengvatinės kilmės dokumentas nustatyta tvarka siunčiamas vėlesniam kilmės tikrinimui“, žr. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2016 m. lapkričio 16 d. įsakymu Nr. 1B-925 patvirtintas Lengvatinio maitų tarifo taikymo taisyklės“, TAR 27106 (2016).

²⁴⁸⁶ Tokios nuostatos atitiktų jau minėtas SMK 61 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą taisyklę ir pagal analogiją Komisijos įgyvendinimo reglamento (ES) Nr. 2015/2447 106 straipsnio 1 ir 3 dalyse bei 107 straipsnio 2 dalies „c“ punkte įtvirtintas nuostatas („Importuojančios valstybės narės muitinė atsisako taikyti lengvatinius maitų tarifus, kai [...] teikdama prašymą atlikti tikrinimą turėjo pagrįstų abejonių dėl pareiškimo apie prekių kilmę galiojimo arba dėl deklaranto pateiktos informacijos apie tikrąją atitinkamų produktų kilmę tikslumo“); žr. „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr.952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 492.

minėta anksčiau, Lietuvos Respublikoje nėra susiklosčiusi vieninga praktika dėl prekių kilmės įrodinėjimo pareigos paskirstymo tarp mokesčių mokėtojo (deklaranto, importuotojo) ir muitinės, kas iš esmės sudaro prielaidas nevienodam ES bendrojo muitų tarifo taikymui nacionaliniu lygmeniu bei ES muitų teisės tinkamo įgyvendinimo požiūriu yra vertintina neigiamai²⁴⁸⁷. Šiuo aspektu itin atkreiptinas dėmesys, jog skirtingi prekių kilmės įrodinėjimo standartai buvo taikomi pagrindžiant prekybos apsaugos (antidempingo) muitų teisėtumą bei kitų taikytinų muitų rūšių (konvencinių bei preferencinių muitų teisėtumą), nors galiojantis ES reglamentas Nr. 2016/1036 „Dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina“ neįtvirtina jokių specialių prekių kilmės nustatymo taisyklių²⁴⁸⁸, kadangi jos yra kodifikuotos tik SMK²⁴⁸⁹. Analizuojant naujausius teisinio reguliavimo pokyčius nacionalinėje teisėje galima pastebėti, jog buvo imtasi ir tam tikrų priemonių siekiant spręsti šią problemą bent netiesiogiai nustatant, kad pagrindinė prekių kilmės įrodinėjimo našta vis tik turėtų tektų importuotojui (deklarantui). Pavyzdžiui, Lengvatinių muitų tarifo taikymo taisyklėse (24 p.) 2017 įtvirtinta nuostata, įpareigojanti importuotoją saugoti lengvatinės kilmės dokumentų originalus, o jų nesaugant numatyta galimybė muitinei priimti sprendimą atšaukti sprendimą dėl lengvatinių muitų tarifo taikymo²⁴⁹⁰. Kita vertus, konkreti nuostata tiesiogiai įpareigojanti pirmiausiai patį importuotoją (deklarantą) pagrįsti prekių kilmę muitinės atliekamų patikrinimų metu, nustatant, jog ne vien tik pati muitinė turėtų atlikti aktyvius veiksmus prekių kilmės nustatymo (patikrinimo) srityje, bet ir importuotojas (deklarantas), Taisyklėse taip ir liko neįtvirtinta. Tai, autoriaus nuomone, patvirtina būtinybę Taisyklių 22 punktą papildyti jau nurodyta formuluote „atliekamo vėlesnio kilmės tikrinimo metu deklarantas privalo pagrįsti sąlygų taikyti lengvatinį maito tarifo egzistavimą“. Be to, tą pačią problemą siūlytina spręsti ir įtvirtinant kitą papildomą nuostatą Taisyklių 22 punkte: „šiuo atveju (t. y. atveju, kai deklarantas nepateikė papildomų įrodymų arba jo pateikti įrodymai yra nepakankami – *aut. past.*) galutinį sprendimą dėl lengvatinio arba kito ES muitų teisės aktais nustatyto muitų tarifo taikymo muitinė priima, remdamasi tikrinimo metu jos surinktais įrodymais bei gauta informacija, įskaitant ir Europos Sąjungos kompetentingų institucijų pateiktą informaciją dėl prekių kilmės dokumentų autentiškumo“. Tokios procedūrinės taisyklės galėtų padėti išvengti nepagrįsto teisinės praktikos dėl prekių kilmės nustatymo išsiskyrimo ateityje, leistų labiau subalansuoti įrodinėjimo pareigas tarp muitinės ir mokesčių mokėtojo, tiesiogiai įtraukiant į prekių kilmės nustatymo procesą importuotoją (deklarantą) – įtvirtinus sąlygą, kad jam įvykdžius pareigas pateikti turimą

²⁴⁸⁷ Žr. pvz. Gediminas Valantiejus, „Application of Rules on Burden of Proving the Customs Origin of Imported Goods in International Trade: Problematic Aspects in Lithuania“, *supra* note, 688: 132-133.

²⁴⁸⁸ Kiek tai susiję su prekių kilmės instituto reglamentavimu, reglamento Nr. 2016/1036 tekste yra įtvirtinta tik nuostata, jog „eksportuojančia valstybe paprastai laikoma produkto kilmės valstybė“ (1 str. 3 d.), šiuo atveju reglamentas jokių papildomų specifinių produkto (prekės) kilmės valstybės nustatymo kriterijų ar tvarkos neapibrėžia, žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentą (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

²⁴⁸⁹ Žr. SMK 56-68 straipsnius; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas 952/2013 (ES), kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁴⁹⁰ „Lietuvos Respublikos muitinės departamento direktoriaus 2017 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. 1B-528 „Dėl Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. lapkričio 16 d. įsakymo Nr. 1B-925 „Dėl Lengvatinio maito tarifo taikymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, TAR 11557 (2017).

informaciją (papildomus įrodymus), muitinė turi pakankamą teisinį pagrindą priimti sprendimą *ex officio*, remdamasi vien tik jai prieinama informacija. Autoriaus nuomone, tokie pakeitimai sukurtų tinkamas prielaidas įgyvendinti ne tik SMK (jo 61 str. „Kilmės įrodymas“) nuostatas²⁴⁹¹, bet ir nacionalinių įstatymų (Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 67 str.²⁴⁹²) teisės normas, kur įtvirtintas įrodinėjimo naštos paskirstymo principas laikytinas vienu iš mokesčių administravimo principų į kurį turi būti atsižvelgiama nagrinėjant mokestinius ginčus²⁴⁹³. Atkreiptinas dėmesys, jog ir nacionalinėje mokesčių teisės doktrinoje (aiškinant Mokesčių administravimo įstatymo 67 str. įtvirtintas teisės normas)²⁴⁹⁴, įrodinėjimo naštos paskirstymas mokestiniuose ginčiuose paprastai yra grindžiamas prezumpcija, kad nors mokesčių administratoriui tenka pareiga pagrįsti jo atliktą mokesčių apskaičiavimą, mokesčių mokėtojas taip pat privalo pagrįsti savo poziciją (teiginius) dėl patikrinimo metu nustatytų ar nenustatytų aplinkybių, pavyzdžiui, pateikdamas dar patikrinimo metu reikiamus su jo apmokestinimu susijusius dokumentus.

Kita svarbi mokestinių ginčų su muitinės įstaigomis kategorija Lietuvos Respublikoje, kurioje išryškėja problemos, kurios, kaip pastebima pastaruoju metu (po 2010 m.) atliktuose tyrimuose²⁴⁹⁵ yra bendros tiek sprendžiant iš Rusijos Federacijos, tiek ir iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo muitais klausimus, yra tinkamas **prekių muitinės vertės nustatymas ir jos apskaičiavimas** (žr. 3 pav.). Būtina pabrėžti, jog Rusijos Federacijos atveju vis tik vyravo specifiniai ginčai (dėl naudotų automobilių muitinės vertės nustatymo taikant specialias taisykles, žr. plačiau III.3.2 poskyrį), todėl galima akcentuoti, jog bendrosios prekių muitinės vertės nustatymo problemos daugiau būdingos Kinijos Liaudies Respublikos atvejui.

Kadangi nuo importuojamų prekių muitinės vertės skaičiuojami importo muitai ir mokesčiai, todėl jos mažinimas, ar net atskirais atvejais – didinimas (pavyzdžiui, siekiant išvengti antidempingo ar kompensacinių muitų tyrimo, sumažinti kitų mokėtinų mokesčių bazę sandoriuose tarp susijusių asmenų ir pan.), yra viena iš dažniausiai sutinkamų komercinių apgavysčių rūšių²⁴⁹⁶. Galima konstatuoti, jog būtent dėl šios priežasties (sunkumų apskaičiuojant prekės muitinę vertę ir galimybės ją nuslėpti) teoriniu lygmeniu ir patys vertybiniai muitai yra vertinami kaip turintys esminių trūkumų, kadangi, pavyzdžiui, taikant specifinę muitų normą pakanka tik fiziškai įvertinti prekių kiekį²⁴⁹⁷. Dėl šios priežasties išskirtinė teisingo prekių muitinio įvertinimo svarba yra akcentuojama ir kitų autorių tyrimuose: juos nurodoma, jog būtent nuo jo priklauso tarptautinės prekybos

²⁴⁹¹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d reglamentas (ES) 952/2013 kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁴⁹² „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

²⁴⁹³ Aistė Medelienė, „Principai, kaip mokesčių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokestinius ginčus“, *supra* note, 2011: 325.

²⁴⁹⁴ Žr. šiuo klausimu plačiau: Aistė Medelienė, „Įrodymai ir įrodinėjimas mokestiniuose ginčiuose“, *supra* note, 2411.

²⁴⁹⁵ Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade Between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682: 91-92, 94.

²⁴⁹⁶ Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 107; Juozas Radžiukynas, „Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolė Lietuvos muitinėje Europos Bendrijos muitinių strategijos kontekste“, *supra* note, 1703: 50-51.

²⁴⁹⁷ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 316-317; taip pat žr. šiuo klausimu Anuschka Bakker and Belema Obuoforibo, *supra* note, 337.

tarifinio reguliavimo priemonių efektyvumas, faktinis importuojamų prekių apmokestinimo lygis, t. y. faktiškai surinktų muitų ir importo mokesčių (pavyzdžiui, importo PVM) kiekis²⁴⁹⁸.

Vertinant prekių muitinio įvertinimo sistemos funkcionavimą Lietuvos Respublikoje būtina atkreipti dėmesį į tai, jog remiantis atskirų autorių (pavyzdžiui, J. T. Sanders, U. E. Tromp) pateikiamais vertinimais, teisingo prekių muitinio įvertinimo klausimas buvo itin aktualus pirmąjį dešimtmetį po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. Pavyzdžiui, minėtu laikotarpiu buvo pastebima tendencija, kai prekių pirkimo – pardavimo sutartyse nurodoma importuojamų prekių kaina paprastai buvo dirbtinai (fiktyviai) mažinama net dešimtis kartų, o deklaruota importuotų prekių muitinė vertė būdavo netgi mažesnė už prekės gamybai panaudotų medžiagų kainą²⁴⁹⁹. Dėl šių priežasčių nacionalinėms muitinės įstaigoms iškilo objektyvi būtinybė kritiškai vertinti bei paneigti nepagrįstai mažas deklaruo-
tuas prekių pirkimo – pardavimo sandorių kainas ir taikyti importuojamų prekių vertei nustatyti kitus muitinės įvertinimo metodus. Daugiausia atvejų, kuomet buvo dirbtinai mažinamos importuojamų prekių kainos, buvo susiję su plataus vartojimo prekių (avalynės, drabužių, tekstilės dirbinių) importu²⁵⁰⁰. Be to, kaip patvirtina dr. J. Radžiukyno (2005) atlikti tyrimai²⁵⁰¹, pastebima tendencija, kad iš visų nustatytų muitų teisės aktų pažeidimų Lietuvos Respublikoje, daugiau kaip 50 procentų sudarė pažeidimai, susiję su netinkamu importuotų prekių muitinės vertės deklaravimu (importuotojams neteisingai nurodant muitinės vertę mokesčių deklaracijose). Pavyzdžiui, iš karto po įstojimo į ES (2004 m.), Lietuvos Respublikoje dėl šių priežasčių papildomai apskaičiuota importo mokesčių dalis (t. y. mokesčiai, apskaičiuoti po prekių muitinio įforminimo atlikus papildomus muitinės vertės patikrinimus) sudarė 56,9 proc. (vertinant bendrą muitinės administruojamų ir papildomai (po patikrinimų) apskaičiuojamų importo mokesčių struktūrą)²⁵⁰². Vėlesniais metais tyrimus dėl muitinės apgaulės netinkamai deklaruojant prekių muitinę vertę yra atlikusi K. D. Povilauskienė (2006)²⁵⁰³ ir dr. E. Buškevičiūtė (2008)²⁵⁰⁴, kurios pažymėjo, jog importuojamų prekių muitinės vertės sumažinimas yra dažniausia muitinės apgaulės forma ir viena iš aktualiausių problemų, su kuriomis Lietuvoje susiduria nacionalinės muitinės įstaigos.

Tai patvirtina ir atitinkami empiriniai duomenys, pavyzdžiui, kaip nurodoma Lietuvos muitinės veiklos 2015 m. ataskaitoje²⁵⁰⁵, 2015 m. didžiausią papildomai apskaičiuotų importo mokesčių dalį (43 proc. bendroje papildomai apskaičiuotų mokesčių struktūroje) sudarė mokesčiai, kurie buvo apskaičiuoti koreguojant deklaruotą prekių muitinę vertę.

²⁴⁹⁸ Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 133.

²⁴⁹⁹ J. T. Sanders ir U. E. Tromp, „Europos Sąjungos mokesčių teisė“, iš *Europos Sąjungos teisės seminarų medžiaga*, Virgilijus Valančius (red.) (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), 148-149.

²⁵⁰⁰ Eugenija Buškevičiūtė, *supra* note, 19: 161.

²⁵⁰¹ Juozas Radžiukynas, *supra* note, 8: 54.

²⁵⁰² *Ibid.*

²⁵⁰³ Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 64.

²⁵⁰⁴ Eugenija Buškevičiūtė, *op. cit.*, 248-249.

²⁵⁰⁵ „Lietuvos Respublikos muitinės 2015 m. veiklos ataskaita (2015)“, Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2017 rugsėjo 11 d., http://www.cust.lt/import/failai/veikla/ataskaitos/2015_Metine.pdf.

Pavyzdžiui, būtent atlikusios importuojamų prekių muitinės vertės patikrinimus 2015 m. teritorinės muitinės Lietuvos Respublikoje papildomai apskaičiavo 1 mln. 340 tūkst. EUR importo mokesčių, t. y. daugiau kaip trečdaliu daugiau nei importo mokesčių, apskaičiuotų dėl neteisingo prekių klasifikavimo ir net aštuonis kartus daugiau nei importo mokesčių, apskaičiuotų dėl neteisingo prekių kilmės nustatymo (lyginant su importo mokesčiais, papildomai apskaičiuotais dėl neteisėto prekių klasifikavimo, galima pastebėti, kad dėl šios priežasties papildomai buvo apskaičiuota 1 mln. 011 tūkst. EUR importo mokesčių, o atlikus prekių kilmės papildomus patikrinimus, buvo apskaičiuotas tik 156 tūkst. EUR importo mokesčių). 2016 m. dėl neteisingo prekių muitinės vertės deklaravimo apskaičiuotų importo mokesčių suma dar labiau išaugo (iki 1,86 mln. EUR) ir dar labiau padidėjo jos atotrūkis nuo dėl kitų pažeidimų apskaičiuotų importo mokesčių sumų²⁵⁰⁶. Taigi importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolė ir su ja susijusios fiskalinės verslo aplinkos tobulinimas Lietuvoje vis dar išlieka labai aktualiais klausimais²⁵⁰⁷.

Siekiant detaliau atskleisti praktinę prekių muitinės vertės nustatymo problematiką mokesčių ginčų bylose ir jos kontekstą, būtina pažymėti, kad, kaip jau buvo ne kartą minėta šiame darbe²⁵⁰⁸, teoriniu aspektu importuotų prekių muitinės vertės nustatymo sistemai būdinga tai, kad ES muitų teisėje būtent sandorio vertės metodas yra pripažįstamas pirminiu ir pagrindiniu muitinio vertinimo metodu²⁵⁰⁹. Sandorio vertės metodo taikymo pirmenybė (bent jau formaliu lygmeniu) taip pat yra deklaruojama bei pripažįstama ir Lietuvos nacionalinėje teisinėje sistemoje. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2005 m. sausio 27 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 30 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“²⁵¹⁰ išaiškino, jog, atsižvelgiant į ES teisės aktų nuostatas, tarptautinius teisės aktus (Sutartį dėl 1994 m. Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos VII straipsnio įgyvendinimo) ir kitų valstybių įstatymus, importuotų prekių vertės apskaičiavimo metodika remiasi sandorio vertės metodu, kuris privalo būti naudojamas kaip pagrindinis muitinio vertinimo metodas. Kita vertus, Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad gali būti atvejų (teisinių situacijų), kai „deklaruojama muitinė vertė skiriasi nuo panašių ar tapačių prekių muitinės vertės, o importuotojas nepagrindžia, kodėl minėtas skirtumas atsirado“ ir būtent šiais atvejais galimas „kitų, ne sandorio vertės, metodų taikymas“²⁵¹¹. Akivaizdu, jog minėti Konstitucinio Teismo išaiškinimai sudaro teisinės prielaidas nustatyti ir tokį nacionalinį teisinį reguliavimą, kuris numatytų sandorio vertės metodo taikymo išimtis. Aptariamame nutarime Konstitucinis Teismas laikėsi nuomonės, jog tokio pobūdžio

²⁵⁰⁶ „Lietuvos Respublikos muitinės 2016 m. veiklos ataskaita“, *supra* note, 2530.

²⁵⁰⁷ Gintarė Giriūnienė ir kt., *supra* note, 725.

²⁵⁰⁸ Žr. monografijos II.1.7 poskyrį.

²⁵⁰⁹ Žr. bylas C-291/15, EURO 2004. Hungary v. Nemzeti Adó-és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám-és Pénzügyőri Főigazgatósága, *supra* note, 720; C-116/12, Ioannis Christodoulou ir kt. v. Elliniko Dimosio, *supra* note, 714; C-354/09, Gaston Schul BV v. Staatssecretaris van Financiën, *supra* note, 400; C-79/89, Brown Boveri & Cie AG v. Hauptzollamt Mannheim, *supra* note, 1707; ir 65/85, Hauptzollamt Hamburg – Ericus v. Van Houten International GmbH, *supra* note, 1104; 13 punktas.

²⁵¹⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 30 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra* note, 888.

²⁵¹¹ *Ibid.*; žr. cituojamo Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo motyvuojamosios dalies II.3 punktą.

nuostatų egzistavimas nevertintinas kaip prieštaravimas konstituciniam teisinės valstybės principui, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalyje nuostatomis, kuriose įtvirtinta asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva, bei šio straipsnio 4 dalyje įtvirtintam sąžiningos konkurencijos laisvės apsaugos principui²⁵¹². Vertinant nacionalinį teisinį reguliavimą šiuo aspektu reikia pastebėti, jog dar prieš įstodama į ES, Lietuvos Respublika priėmė teisės norminius aktus, nustačiusius gana lanksčias taisykles, leidžiančias muitinei nukrypti nuo sandorio vertės metodo naudojimo²⁵¹³ ir numačiusius, kad našta, įrodinėjant sandorio vertės nepripažinimo pagrįstumą, tenka importuotojui (mokesčių mokėtojui), o ne muitinei (mokesčių administratoriui)²⁵¹⁴. Nuo 1999 m. tokios imperatyvios nuostatos buvo tiesiogiai įtvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr. 748 patvirtintos Prekių muitinio įvertinimo tvarkos 59 punkte²⁵¹⁵. Nors toks teisinis reguliavimas gali būti vertinamas ir kaip kovos su muitinės apgaule priemonė importo mokesčių, kurie skaičiuojami nuo prekės muitinės vertės, administravimo srityje, taip pat svarbu paminėti, kad ES muitų teisė nenumato konkrečių taisyklių, leidžiančių priskirti konkreitiems subjektams įrodinėjimo našta nustatant deklaruotos sandorio vertės tinkamumą (priimtinumą)²⁵¹⁶. Nors minėtą Prekių muitinio įvertinimo tvarką (1999)²⁵¹⁷ vėliau keitė kiti teisės aktai, tačiau kaip matyti iš ją pakeitusių Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklių (2004 m. redakcija) 11, 20 ir 24 punktų nuostatų²⁵¹⁸ bei šiuo metu galiojančios Taisyklių redakcijos (2016 m. redakcija) 34 punkto²⁵¹⁹ bei na-

²⁵¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 30 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, op. cit.; žr. nutarimo motyvuojamosios dalies II.5 punktą.

²⁵¹³ Atkreiptinas dėmesys, jog bendrosios nuostatos, leidžiančios nukrypti nuo sandorio vertės metodo taikymo, buvo įtvirtintos aukščiau minėtame Konstitucinio Teismo nutarime byloje Nr. 4/02 analizuotame Lietuvos Respublikos muitinės kodekso (galiojusio iki įstojimo į ES datos, t. y. 2004 m. gegužės 1 d.) 30 straipsnio 1 ir 2 dalyse, žr. „Lietuvos Respublikos muitinės kodeksas“, *Valstybės žinios* 52, 139 (1996).

²⁵¹⁴ Juozas Radžiukynas, „Kai kurios importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo problemos“, *supra* note, 395.

²⁵¹⁵ „Muitinė turi teisę netaikyti importuojamų arba eksportuojamų prekių muitiniam įvertinimui sandorio vertės metodo, jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar deklaruojama prekių vertė lygi visai sumokėtai arba priklausančiai sumokėti pinigų sumai, nurodytai Muitinės kodekso 30 straipsnyje, ir deklarantas nepateikia informacijos, pagrindžiančios deklaruojamos prekių vertės teisingumą. Kilus tokioms abejonėms, [...] muitinė gali pareikalauti iš deklaranto ne vėliau kaip per mėnesį pateikti papildomą informaciją ir (arba) dokumentus“, abejonėms neišnykus, muitinė priima galutinį sprendimą, ir „apie galutinį sprendimą ir jo motyvus deklarantui pranešama raštu“, žr. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr. 748 patvirtintą „Prekių muitinio įvertinimo tvarką“, *Valstybės žinios* 52, 1686 (1999).

²⁵¹⁶ Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 725: 39.

²⁵¹⁷ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr. 748 patvirtinta Prekių muitinio įvertinimo tvarka“, op. cit.

²⁵¹⁸ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. 1B-431 patvirtintos Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklės“, *supra* note, 731.

²⁵¹⁹ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. 1B-1027 „Dėl Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymo Nr. 1B-431 „Dėl Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, TAR 29003 (2016). Akcentuotina, jog šiuo įsakymu patvirtintų Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklių 34 punkte numatyta, kad galutinį sprendimą dėl prekių muitinės vertės nustatymo, kuris gali būti nepalankus pareiškėjui muitinė priima nedelsiant, kai tai įmanoma padaryti, „jeigu asmuo [...] nepateikia muitinės reikalaujamos papildomos informacijos arba pateikta informacija nepagrindžia deklaruotos muitinės vertės ir išlieka pagrįstų abejonių dėl deklaruojamos muitinės vertės teisingumo“.

cionalinių teismų praktikos²⁵²⁰, įrodinėjimo našta prekių muitinio įvertinimo teisiniuose santykiuose iki šiol paskirstoma netolygiai, t. y. pagrindinė (didesnė) įrodinėjimo našta tenka importuotojui (deklarantui).

Kartu pastebėtina, jog, sprendžiant nacionaliniame lygmenyje itin aktualią prekių muitinės vertės mažinimo problemą, Lietuvos Respublikoje nebuvo (nėra) apsiribota vien tik nustatant specialias nacionalines teisės normas, apibrėžiančias prekių muitinės vertės įrodinėjimo naštos paskirstymą. Siekiant spręsti šią problemą, nacionalinėmis taisyklėmis yra apibrėžtos specifinės prekių vertės muitinio tikrinimo nuostatos²⁵²¹ pagal kurias prekių muitinio įvertinimo kontrolę muitinė atlieka tiek muitinės formalumų atlikimo metu (Importuojamų prekių muitinio tikrinimo kontrolės taisyklių IV skyrius), tiek ir juos užbaigus bei prekes išleisus į apyvartą (Importuojamų prekių muitinio tikrinimo kontrolės taisyklių V skyrius)²⁵²². Svarbiausiu prekių muitinio įvertinimo kontrolės etapu yra laikomas etapas po muitinės procedūrų (formalumų) atlikimo (apibrėžtas Importuojamų prekių muitinio tikrinimo kontrolės taisyklių V skyriuje²⁵²³). Pagrindiniu importuojamų prekių muitinės vertės teisingumo kontrolės principas yra deklaruotos ir tiriamos sandorio vertės palyginimas su sandorio verte, kurią kiti importuotojai deklaravo importuodami tapačias arba panašias prekes, t. y. su apskaičiuota lyginamąja importuojamų prekių kaina(-omis)²⁵²⁴. Apibendrinant tai, kas išdėstyta, konstatuotina, jog, kaip nurodo ir kiti autoriai (dr. E. Buškevičiūtė)²⁵²⁵, esminė nacionalinė prekių muitinės vertės kontrolės sistemos ypatybė yra ta, jog ši sistema tradiciškai (dar nuo 1997 m.) yra pagrįsta specializuotos lyginamųjų kainų duomenų bazės (PREMI duomenų bazės²⁵²⁶) naudojimu. Efektyvus šios sistemos ir PREMI duomenų bazės funkcionavimas yra užtikrinamas centrinio mokesčių administratoriaus lygmeniu bei jo pastangomis, t. y. dalyvaujant Muitinės departamentui prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, kuriame įsteigtas specialus Muitinio įvertinimo skyrius (padalinys)²⁵²⁷. Tačiau, kaip nurodo prof. dr. G. Giriūnienė ir kiti autoriai²⁵²⁸, praktiniu

²⁵²⁰ Žr. pvz. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. lapkričio 9 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-15-902/2004“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/42340>; taip pat žr. Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, op. cit., 43.

²⁵²¹ Pastebėtina, jog ES muitų teisė (SMK) detalii nereglementuoja muitinės vykdomų kontrolės (patikrinimų) procedūrų, todėl jos detalizuojamos nacionaliniu lygmeniu, žr. šios monografijos II.2.4 poskyrį, taip pat žr. Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 17-18; Gediminas Valantiejus, „Are the EU Member States Ready for the New Union Customs Code: Emerging Legal Issues On the National Level“, *supra* note, 730: 63-65.

²⁵²² „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. 1B-1027 „Dėl Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymo Nr. 1B-431 „Dėl Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, *supra* note, 731.

²⁵²³ *Ibid.*

²⁵²⁴ *Ibid.* (žr. 17, 30.1 – 30.2, 38 punktus).

²⁵²⁵ Eugenija Buškevičiūtė, *supra* note, 6: 161-162; Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 17-18.

²⁵²⁶ PREMI duomenų bazė funkcionuoja Lietuvos Respublikoje naudojamos prekių muitinio įvertinimo informacinės sistemos pagrindu ir suteikia muitinės pareigūnams galimybes nustatyti prekių muitinę vertę (pagal palyginamąsias prekių kainas) bei įvertinti gabenamų krovinių riziką. Šioje duomenų bazėje kaupiami duomenys magnetinėse laikmenose apie ne mažiau kaip per tris mėnesius importuotų prekių, klasifikuojamų KN subpozicijoje, žymimoje aštuonių arba dešimties ženklų prekės kodu, sandorius.

²⁵²⁷ Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, op.cit., 118-119.

²⁵²⁸ Gintarė Giriūnienė ir kt., *supra* note, 725: 68.

požiūriu teritorinės muitinės yra svarbiausia importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės Lietuvoje sistemos grandis ir kova su mokesčių vengimu, slepiant tikrąją importuojamų prekių muitinę vertę, labiausiai tiesiogiai priklauso nuo jų pareigūnų kompetencijos ir tinkamo jų veiklos organizavimo.

Autoriaus vertinimu, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog būtent PREMI duomenų bazės naudojimas tradiciškai kelia tam tikrų praktinių problemų Lietuvoje. Pavyzdžiui, plačiai keliamas klausimas ar visais atvejais turėtų būti atsižvelgiama į importuotų prekių deklarutos sandorio vertės neatitikimą tam tikromis lyginamosioms vertėmis (kainoms), pavyzdžiui, nacionalinėje PREMI duomenų bazėje įregistruotoms vertėms) kaip į pakankamą ir tinkamą teisinį pagrindą nepripažinti deklarutų prekių muitinės vertės, apskaičiuotos sandorio vertės metodu²⁵²⁹. Būtent dėl šios priežasties susiklosčiusi praktika taikant PREMI duomenų bazės informaciją prekių muitinei vertei apskaičiuoti buvo ne kartą kritikuojama teisės doktrinoje, nurodant, kad deklarauta maža ar didelė prekių sandorio vertė turėtų būti laikoma tik vienu iš komercinės apgavystės, muitinės apgaulės ar mokesčių vengimo požymių, todėl tokiais atvejais iš muitinės turėtų būti reikalaujama išsamiau patikrinti importuotas prekes, tai yra atlikti papildomą arba detalesnę tyrimą (patikrinimą), siekiant nustatyti galimus pažeidimus²⁵³⁰. Be to, tenka pastebėti, jog, kaip jau buvo autoriaus minėta šiame darbe, remiantis pagrindinėmis ES muitų teisės nuostatomis ir TT praktika²⁵³¹, vien tik aplinkybių, dėl kurių muitinės pareigūnams kyla abejonių deklarutos muitinės vertės teisingumu, egzistavimas neturėtų būti vertinamas kaip tinkamas teisinis pagrindas, pats savaime suteikiantis teisę netaikyti sandorio vertės metodo prekių vertės nustatymui²⁵³². Tokiu atveju turėtų būti inicijuotos muitinės įstaigų ir importuotojo konsultacijos dėl vertės nustatymo, ir tik po jų, jei muitinei vis dar išlieka rimtų abejonių, turėtų būti priimtas galutinis sprendimas netaikyti sandorio vertės metodo²⁵³³. Šiuo aspektu pastebėtina, jog nacionalinės Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklės, galiojusios

²⁵²⁹ Pastebėtina, jog mokestinių ginčų praktikoje ilgą laiką buvo pripažįstama, jog tuo atveju, kai importuotų prekių sandorio vertė žymiai skiriasi nuo PREMI duomenų bazėje užfiksuotų verčių, muitinė turi pakankamą teisinį pagrindą padaryti išvadą, jog prekių pardavimui ar jų kainoms turėjo įtakos tam tikros sąlygos ir aplinkybės kurių poveikio prekių pardavimo sandorio vertei negalima nustatyti, atitinkamai sandorio vertės metodas negali būti taikomas, o prekių muitinė vertė apskaičiuojama kitais priimtinais būdais, t. y. pagal PREMI duomenų bazės duomenis; žr. pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. sausio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-10-86/2005“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/46438>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. vasario 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-4-163/2005“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/68920>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-6-960/2006“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/61206>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. liepos 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2-712/2007“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/79978>.

²⁵³⁰ Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 725: 35; Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 69.

²⁵³¹ TT byla C-263/06, Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA, *supra* note, 311, 52 punktas.

²⁵³² Tokios nuomonės taip pat laikomasi ir teisės doktrinoje, atkreipiant dėmesį į tai, kad turėtų būti atliktas detalesnis sandorio vertės realumo patikrinimas, įvertinta galimybė hierachine tvarka pritaikyti kitus muitinio įvertinimo metodus (nesusijusius su lyginamųjų kainų taikymu), žr. Timothy Lyons, *supra* note, 19: 301; Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 110.

²⁵³³ Analogišką išvadą TT yra padaręs ir naujausiose tiriamo laikotarpio byloje dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo, žr. bylą C-291/15, EURO 2004. Hungary Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága, *supra* note, 720, 35 punktas.

Lietuvos Respublikoje (2004 m. redakcija), nenumatė imperatyvios pareigos vykdyti tokias konsultacijas²⁵³⁴ ir konkretnės nuostatos šiuo klausimu, privalomai suteikiant asmeniui galimybes pateikti paaiškinimus dėl, pavyzdžiui, prekių muitinės vertės neatitikimo buvo įtvirtintos tik šiuo metu galiojančioje taisyklių redakcijoje²⁵³⁵.

Pastebėtina, kad nurodyti klausimai buvo keliami ir analizuojamo laikotarpio ginčuose dėl iš Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių muitinės vertės nustatymo, nors tokio pobūdžio ginčų (vertinant būtent iš Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos į Lietuvos Respubliką importuotų prekių kategoriją) analizuojamų sąlyginai nebuvo daug (nuo 2010 m. sausio 1 d. Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme buvo išnagrinėtos 8 tokio pobūdžio bylos). Kita vertus, juose atsiskleidė svarbios bendrosios muitų teisės taikymo Lietuvos Respublikoje problemos (pavyzdžiui, PPO teisės tiesioginis taikymas, muitinės įstaigų diskrecijos teisės nukrypti nuo sandorio vertės metodo taikymo realizavimas, muitinės teisės remtis specialiomis duomenų bazėmis (PREMI duomenų baze) nustatant prekių muitinę vertę problematika ir pan.), kurias nagrinėdami tiek muitinės įstaigų, tiek ir teismų praktiką kitose analogiškose bylose (t. y. bylose dėl iš kitų trečiųjų valstybių importuotų prekių apmokestinimo) tradiciškai pastebėjo ir kiti minėti autoriai: J. Radžiukynas (2003, 2005, 2008)²⁵³⁶, A. Medelienė ir A. Paulauskas (2008)²⁵³⁷, M. Baronaitė (2010)²⁵³⁸, G. Giriūnienė ir kt. (2016)²⁵³⁹, taip pat šios monografijos autorius (2015, 2016)²⁵⁴⁰. Labai panašias problemas galima identifikuoti ir nagrinėjant konkrečias mokesťines bylas dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo Lietuvoje, pavyzdžiui, klausimai dėl PPO teisės tiesioginio taikymo šiose bylose ir sandorio vertės metodo taikymo pirmenybės buvo nagrinėjami Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinėse bylose Nr. A-575-1340/2010²⁵⁴¹ (dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų rūbų ir kai kurių kitų plataus vartojimo prekių

²⁵³⁴ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. IB-431 patvirtintos Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklės“, *supra* note, 1862 (žr. Taisyklių 39 punktą ir VI skyrių, atkreiptinas dėmesys, jog prekių muitinės vertės nustatymas pagal PREMI duomenų bazės duomenis atitiko Bendrijos muitinės kodekso 31 straipsnio nuostatas („kitus muitinio įvertinimo metodus“), nors tokiais atvejais prašyti paaiškinimų iš importuotojo ar vykdyti su juo konsultacijas nebuvo nurodyta).

²⁵³⁵ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. IB-1027 „Dėl Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymo Nr. IB-431 „Dėl Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, *supra* note 1863 (žr. įsakymu patvirtintos Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklių redakcijos 34 punktą).

²⁵³⁶ Juozas Radžiukynas, „Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolė Lietuvos muitinėje Europos Bendrijos muitinių strategijos kontekste“, *supra* note, 1703; Juozas Radžiukynas, „Kai kurios importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo problemos“, *supra* note, 395; Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375.

²⁵³⁷ Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 725.

²⁵³⁸ Monika Baronaitė, *supra* note, 233.

²⁵³⁹ Gintarė Giriūnienė ir kt., *supra* note, 725.

²⁵⁴⁰ Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade Between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682; Gediminas Valantiejus, „Legal Aspects of the Implementation of the European Union's Common Commercial Policy: Lithuanian Experience and Practice“, *supra* note, 1486; Gediminas Valantiejus, „Practical problems of legal regulation of customs duties developing an international trade between the Republic of Lithuania and East Asian countries“, *supra* note, 41.

²⁵⁴¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1340/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/176842>.

rūšių) ir Nr. A^{442-709/2013}²⁵⁴² (dėl iš Eurazijos muitų sąjungos, į kurią įeina ir Rusijos Federacija, importuotų chemijos pramonės produktų²⁵⁴³), klausimai dėl prekių muitinės vertės nustatymo remiantis PREMI duomenų bazėje esančiomis palyginamosiomis prekių kainomis sąlygų – administracinėse bylose Nr. A-442-287/2010²⁵⁴⁴, Nr. A-442-284/2010²⁵⁴⁵, Nr. A-214-261/2016²⁵⁴⁶ (dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių) bei bylose Nr. A-261-1356/2011²⁵⁴⁷ ir Nr. A-261-360/2012²⁵⁴⁸ (dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių)²⁵⁴⁹.

Autoriaus jau buvo minėta, kad tokia teisinė praktika, kai nacionalinės mokesčius administruojančios institucijos (muitinės įstaigos) ir toliau pripažino labai plačias PREMI duomenų bazės panaudojimo importuotų prekių muitinei vertei apskaičiuoti galimybes ir plačiai aiškino bei taikė sandorio vertės metodo išimtis, iš esmės buvo aprobuota ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo jurisprudencijoje (ypač laikotarpiu nuo 2005 iki 2013 m.). Pavyzdžiui, lyginamuoju aspektu apžvelgiant ir kitus ginčus (ne vien tik susijusius su iš Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių kategorija) galima pastebėti, kad palaikydamas bendrąją muitinės įstaigų poziciją, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas net buvo išaiškinęs jog „nei nacionalinės teisės, nei Europos Sąjungos teisės aktai neužtikrina importuotojui teisėtų lūkesčių, jog nustatant importuojamų prekių vertę visuomet bus taikomas sandorio vertės metodas²⁵⁵⁰. Be to, atskirose bylose Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat laikėsi nuostatos, kad jei pats mokesčių mokėtojas deklaravo muitinę vertę pagal konkrečius alternatyvius muitinės įvertinimo metodus, muitinės vertės apskaičiavimas negali būti pakeistas (vertė vėliau negali būti apskaičiuojama naudojant jam palankesnę sandorio vertės metodą ar kitą alternatyvų

²⁵⁴² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, *supra* note, 304.

²⁵⁴³ Šioje 2013 m. išnagrinėtoje byloje buvo sprendžiamas ginčas dėl iš Baltarusijos Respublikos importuotų chemijos pramonės produktų (techninės sieros rūgšties) apmokestinimo muitais; kadangi Baltarusijos Respublika nuo 2010 m. sausio 1 d. yra Eurazijos muitų sąjungos, apimančios ir Rusijos Federaciją, narė, nurodoma byla, atsižvelgiant į jos reikšmę teismų praktikos dėl PPO susitarimų taikymo formavimui, aptariama kitų tiriamų bylų dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo muitais kontekste, taip pat žr. Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade Between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *op. cit.*, 91–92.

²⁵⁴⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. kovo 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-287/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/154665>.

²⁵⁴⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. kovo 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-284/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/155113>.

²⁵⁴⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-214-261/2016“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1232935>.

²⁵⁴⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gegužės 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1356/2011“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/204781>.

²⁵⁴⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-360/2012“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/370328>.

²⁵⁴⁹ Būtina pažymėti, kad labai panašaus pobūdžio ginčai dėl sandorio vertės metodo taikymo išimčių aiškinimo ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu (iki 2010 m. sausio 1 d.) Lietuvos Respublikoje kilo ir mokesčių ginčų bylose dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių, tai patvirtina analizuojamų problemų universalų pobūdį.

²⁵⁵⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. liepos 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-871/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/167872>.

Bendrijos muitinės kodekse numatytą metodą)²⁵⁵¹. Analogiškai ir analizuojamai bylų kategorijai priskirtinuose mokestiniuose ginčiuose buvo laikomasi panašios pozicijos, t. y. kad esant importuotojo deklaruotos ir PREMI duomenų bazėje užfiksuotos prekių kainos neatitikimų, mokesčių administratorius turi teisę netaikyti sandorio vertės metodo prekių muitinei vertei apskaičiuoti²⁵⁵² ir, priešingai, gali ją apskaičiuoti pagal kitus „duomenis, kuriuos galima gauti Bendrijoje, nagrinėjamu atveju – PREMI duomenų bazėje“²⁵⁵³. Šiose bylose buvo pripažinta ir tai, kad neatitikimų tarp deklaruotos importuotų prekių sandorio kainos ir PREMI duomenų bazės egzistavimas suponuoja prekių muitinės vertės įrodinėjimo pareigos perkėlimą importuotojui, t. y. jis turi pagrįsti šį neatitikimą (pateikti „naujus įrodymus“²⁵⁵⁴, „pagrįsti“²⁵⁵⁵, „pateikti objektyvius paaiškinimus bei įrodymus“²⁵⁵⁶) priešingu atveju muitinė vertę perskaičiuojama pagal PREMI duomenų bazėje esančias kainas. Autoriaus vertinimu, akivaizdi problema čia yra tai, kad nurodytoje nacionalinių mokestinių ginčus nagrinėjančių institucijų praktikoje nebuvo paminėta mokesčių administratoriaus pareiga vykdyti konsultacijas su importuotoju ir tiriama, ar jis šią pareigą tinkamai įgyvendino. Taip pat nebuvo vertinama, ar nustačius PREMI duomenų bazėje esančių kainų ir deklaruotų importuotų prekių kainų skirtumus muitinė atliko papildomą vertės realumo tikrinimą, įvertino galimybes nustatyti vertę ne sandorio vertės metodu, bet kitais alternatyviais vertinimo metodais (tapačių ir panašių prekių sandorio vertės, sumavimo, dedukciniu metodu ir pan.), taikomais hierarchine tvarka²⁵⁵⁷.

Kita vertus, nors aptartos gana griežtos nacionalinės praktikos dėl prekių muitinės vertės įrodinėjimo taikymas gali būti grindžiamas būtinybe kovoti su importo mokesčių vengimu mažinant importuotų prekių vertę (ypač atsižvelgiant į šios problemos mastą Lietuvoje), jos egzistavimas kelia ir papildomų klausimų dėl šios praktikos atitikties ES teisės nuostatomis. Autoriaus vertinimu, šiuo aspektu itin svarbu pabrėžti, kad TT praktikoje teigiama, jog pagrindiniu (pirminiu) muitinio įvertinimo metodu visuomet turėtų išlikti

²⁵⁵¹ Žr. pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gruodžio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1603/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/183321>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-250/2011“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/192513>.

²⁵⁵² Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-575-1340/2010 teismas argumentuoja, kad „Kinijos muitinės išreikštos abejonės dėl dokumentų autentiškumo, vertinant kartu su abejotina prekių verte, sudaro pagrindą išvadaai dėl negalimumo taikyti sandorio vertės metodą muitinei vertei“, „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1340/2010“, *supra* note, 2541.

²⁵⁵³ *Ibid.*

²⁵⁵⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-360/2012“, *supra* note, 2548.

²⁵⁵⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. kovo 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-287/2010“, *supra* note, 2544; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. kovo 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-284/2010“, *supra* note, 2545.

²⁵⁵⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1340/2010“, *op. cit.*

²⁵⁵⁷ Pažymėtina, kad, kaip jau buvo minėta šiame darbe, teisės doktrinoje laikomasi nuomonės, jog prekių muitinis įvertinimas „kitais muitinei priimtinais būdais“, pavyzdžiui, pagal lyginamąsias prekių rinkos kainas, yra tik kaip paskutinė galima alternatyva, išbandžius galimybes pasinaudoti visais kitais Sąjungos (Bendrijos) muitinės kodekse išvardytais muitinio įvertinimo metodais, žr. bylą C-116/12, Ioannis Christodoulou ir kt. v. Elliniko Dimosio, *supra* note, 714, 43 punktas; bylą C-46/16, Valsts ieņēmumu dienests v. „LS Customs Services“, SIA, *supra* note, 1718; 43, 47 punktai.

sandorio vertės metodus²⁵⁵⁸. Atitinkamai pastebėtina, kad būtent TT praktika (rėmiamasis jo pateikiamais išaiškinimais) nulėmė ir esminį egzistavusios nacionalinės praktikos pasikeitimą 2013 m., kai Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas suformulavo savo naujus išaiškinimus dėl sandorio vertės nustatymo metodo išimčių taikymo nustatant prekių muitinę vertę²⁵⁵⁹. Analizuojamai bylų grupei priskirtinoje byloje Nr. A-442-709/2013²⁵⁶⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija atmetė Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos poziciją dėl būtinybės (privalomumo) remtis PREMI duomenų baze mokestiniame ginče, kilusiame dėl importuotų prekių (techninės sieros rūgšties) muitinės vertės, jos nustatymo metodų ir ją nustatant galimų (leistinių) naudoti duomenų tinkamumo.

Atkreiptinas dėmesys, kad tarp kitų argumentų Lietuvos vyriausiasis administracinis pažymėjo, jog reikšmingas skirtumas tarp deklaruotos importuojamų prekių vertės ir panašių ar tapačių prekių, kurios įtrauktos į specialią duomenų bazę (PREMI duomenų bazę), lyginamosios vertės neturėtų būti laikomas veiksniu, kuris turėjo įtakos prekių pardavimui ar jų kainai tuo metu galiojusio Bendrijos muitinės kodekso prasme. Teismas išaiškino, kad tokio skirtumo egzistavimas yra tik pagrindas diskusijoms dėl tam tikrų aplinkybių, kurios neleidžia taikyti sandorio vertės metodo, egzistavimo²⁵⁶¹. Nagrinėjant šios bylos reikšmę nacionalinei teisei sistemai (ypač kovojant su muitinės apgaule, mažinant importuotų prekių muitinę vertę), autoriaus vertinimu, turėtume atkreipti dėmesį į tai, kad pradėta formuoti nauja teismų praktika lėmė ir atitinkamų nacionalinių teisės normų pasikeitimus (Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklėse). Jose buvo atsakyta ankstesnių nuostatų, leidusių automatiškai atmesti deklaruotą prekių muitinę vertę, nustatytą sandorio vertės metodu, vien dėl to, kad ji neatitiko PREMI duomenų bazėje esančių duomenų²⁵⁶², ir įtrauktos papildomos nuostatos, bent jau formaliai leidžiančios importuotojams pirmiausia konsultuotis su muitinės įstaigomis dėl prekių muitinės vertės nustatymo (prieš joms priimant sprendimą dėl muitinės vertės perskaičiavimo)²⁵⁶³. Kita vertus, pastebėtina, kad ši teisinio reguliavimo ir teisės taikymo praktikos problema negali būti

²⁵⁵⁸ Žr. bylą C-354/09, Gaston Schul BV v. Staatssecretaris van Financiën, *supra* note, 400.

²⁵⁵⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, *supra* note, 304.

²⁵⁶⁰ *Ibid.*

²⁵⁶¹ *Ibid.*

²⁵⁶² Pavyzdžiui, aptariamų taisyklių 2004 m. redakcijos 36 punkte (V skyrius „Prekių muitinės vertės tikrinimas po muitinio įforminimo“), buvo numatyta, kad, atlikus dokumentinį tikrinimą, teritorinės muitinės viršininkas arba jo pavaduotojas priima atitinkamą sprendimą: „[...] 36.3. prekių muitinę vertę nustatyti vadovaujantis Bendrijos muitinės kodekso 30 arba 31 straipsnių nuostatomis (t. y. ne sandorio vertės metodu (apibrėžtu Bendrijos muitinės kodekso 29 str., o kitais metodais ir muitinei priimtinais būdais, – aut. past.).“ Atkreiptinas dėmesys, kad komentuojama nuostata ir kitos Taisyklių nuostatos (pavyzdžiui, 32, 39 p.) nenumatė prievolės muitinei visais atvejais konsultuotis su importuotoju, kai muitinė vertė nustatoma kitais muitinei priimtinais būdais (priemonėmis) pagal Bendrijos muitinės kodekso 31 str. („paskutinio šanso“ metodas); žr. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. 1B-431 patvirtintos Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklės“, *supra* note, 731.

²⁵⁶³ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. 1B-1027 „Dėl Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymo Nr. 1B-431 „Dėl Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, *supra* note, 2519.

laikoma visiškai išspręsta, kadangi kai kuriuose vėliau išnagrinėtuose ginčiuose (neapsiri-
bojant vien tik analizuojamų valstybių kategorija) buvo toliau vadovaujamasi anksčiau (iki
2013 m.) suformuota praktika. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-214-261/2016,
nors importuotojas nurodė, kad PREMI duomenų bazė buvo naudojama netinkamai ir
joje esantys duomenys neatitiko ginčo situacijos, apeliacinis teismas šių aplinkybių išsamiai
neanalizavo ir tik formaliai nurodė, jog mokestinį ginčą nagrinėjusios institucijos ir pati
nacionalinė muitinė turėjo teisę naudotis ir remtis PREMI sistemoje sukauptais duomeni-
mis prekių muitinio vertinimo tikslu²⁵⁶⁴.

Atsižvelgiant į tai ir įvertinus teisinės problemas, susijusias su PREMI duomenų bazės
naudojimu nustatant importuotų prekių muitinę vertę, autoriaus nuomone, būtina patiks-
linti ir papildyti kai kurias galiojančių Importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo
taisyklių nuostatas²⁵⁶⁵. Pavyzdžiui, Taisyklės būtų tikslinga papildyti bendrąja nuostata
(pavyzdžiui, įtvirtinant ją 15 punkto 3 dalyje), kad, nesant atitinkamo importuotojo pra-
šymo ar raštiško sutikimo, prekių muitinė vertė alternatyviais (antriniais) prekių muitinio
įvertinimo metodais (pagal SMK 74 straipsnio 3 dalies nuostatas, t. y. remiantis duome-
nimis, kuriuos galima gauti Sąjungos muitų teritorijoje) gali būti nustatyta tik įgaliojamam
muitinės pareigūnui raštu pateikus asmeniui pasiūlymą konsultuotis dėl muitinės vertės
nustatymo ir pasiūlyme paprašius jo Taisyklių 34 punkte nustatyta tvarka bei terminais
pateikti paaiškinimus dėl deklaruotos muitinės vertės teisingumo (tikslumo) ir nustatytu
terminu negavus iš asmens atitinkamo atsakymo arba pripažinus, jog, įvertinus asmens
pateiktus paaiškinimus, muitinei ir toliau išlieka pagrįstų abejonų dėl deklaruojamos mui-
tinės vertės teisingumo ar tikslumo²⁵⁶⁶. Taip pat, autoriaus vertinimu, Taisyklių 15 punkto
3 dalį būtina papildyti nauja pastraipa, nustatant, kad „muitinei priėmus sprendimą im-
portuojamų prekių muitinę vertę nustatyti vadovaujantis SMK 74 straipsnio 3 dalimi ir
SMK įgyvendinimo akto 144 straipsniu, t. y. remiantis duomenimis, kuriuos galima gauti
Sąjungos muitų teritorijoje, šiame sprendime privalo būti išdėstomos priežastys ir aplin-
kybės, dėl kurių egzistavimo prekių muitinės vertės nėra įmanoma nustatyti taikant Taisy-
klių 9 ir 10 punktuose nurodytus muitinio įvertinimo metodus“. Tokios naujos nuostatos
leistų labiau subalansuoti santykį tarp muitinei ir importuotojui tenkančios įrodinėjimo
naštos nustatant prekių muitinę vertę, įpareigotų muitinės įstaigas pagrįsti būtinybę pre-
kių vertę nustatyti remiantis kitais muitinei prieinamais duomenimis (pagal SMK 74 str. 3
d.) ir, kilus mokestiniam ginčui, leistų šį ginčą nagrinėjančioms institucijoms objektyviau

²⁵⁶⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-214-261/2016“, *supra* note, 2546. Pabrėžtina, kad šios nutarties motyvuojamoje dalyje apeliacinės instancijos teismas argumentavo, jog „pirmosios instancijos teismas pagrįstai pripažino, kad muitinė tinkamai taikė teisės aktus ginčo santykiams bei teisingai apskaičiavo mokesčius bei su jais susijusias sumas. Tokią išvadą teismas priėmė įvertinęs įrodymų visumą, taip pat naudodamasis muitinės prekių muitinio įvertinimo priemonėmis (PREMI DB) sukauptais duomenimis“.

²⁵⁶⁵ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. IB-1027 „Dėl Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymo Nr. IB-431 „Dėl Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, op. cit.

²⁵⁶⁶ Toks reglamentavimas atitiktų ir TT poziciją, kurios jis laikėsi tiriamoms kategorijoms priskirtose bylose C-263/06, *Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA*, *supra* note, 311, 64 punktas; C-291/15, *EURO 2004 Hungary Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőrség Főigazgatósága*, *supra* note, 720, žr. 35 punktą.

įvertinti, ar muitinė tinkamai įvertino galimybę hierarchine tvarka pritaikyti kitus antrinius muitinio įvertinimo metodus²⁵⁶⁷. Komentuojamose Taisyklėse taip pat būtina apibrėžti (detalizuoti) PMO priimtų „švelniosios teisės“ (*soft law*) aktų, t. y. aiškinamųjų dokumentų ir rekomendacijų, statusą ir jų teisinį privalomumą nacionalinėms muitinės įstaigoms, sprendžiančioms konkrečius apmokestinimo klausimus, t. y. apibrėžti, koku mastu šie teisės aktai turėtų būti taikomos muitinio įvertinimo ir kovos su muitinės apgaule mažinant prekių muitinę vertę srityse. Šiuo aspektu siūloma papildyti Taisyklių 8 punkto 2 dalį jame apibrėžiant, kad „nustatant prekių muitinę vertę atsižvelgiama į TT sprendimus, Europos Komisijos paaiškinimus ir rekomendacijas, Pasaulio prekybos organizacijos Muitinio įvertinimo komiteto sprendimus, aiškinamąsias pastabas, Pasaulio muitinių organizacijos Muitinio įvertinimo techninio komiteto nurodymus, išvadas, paaiškinimus, patariamąsias nuomones, komentarus ir atliktų studijų medžiagą, taip pat kitą su prekių muitinės vertės ar atskirų jos elementų nustatymu susijusią metodinę medžiagą, tiek, kiek jie neprieštarauja šių Taisyklių 8 punkte nurodytiems Europos Sąjungos teisės aktams (išskirta ir siūloma papildomai įterpti autoriaus, – aut. past.)“.

Svarbu pažymėti ir tai, kad detali analizuojamoje administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013 priimto sprendimo analizė leidžia konstatuoti, jog, sprendamas ginčas dėl prekių muitinės vertės apskaičiavimo, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pripažino galimybę nacionaliniu lygmeniu PPO susitarimus taikyti tiesiogiai, t. y. remiantis monistine tarptautinės ir nacionalinės teisės sąveikos koncepcija. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija 2013 m. kovo 5 d. nutartyje, priimtoje administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013²⁵⁶⁸, konstatavo, kad ES Tarybos „sprendimu 94/800/EB patvirtintos sutartys (t. y. PPO susitarimai, *inter alia* susitarimas dėl prekių muitinės vertės, – aut. past.) yra sudėtinė Sąjungos teisės sistemos dalis“, o „atsižvelgdama į tai, toliau sprendama kilusį ginčą iš esmės, [...] teisėjų kolegija vadovaujasi anksčiau nurodytais teisės aktais“ (žr. sprendimo VI (motyvuojamosios dalies 7–8 pastraipas). Tačiau, autoriaus vertinimu, šie Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išsakyti argumentai iš esmės neatitinka tų PPO teisės taikymo taisyklių, kurių savo jurisprudencijoje laikosi Sąjungos teismai. Pavyzdžiui, TT yra neigiamai įvertinęs PPO susitarimų pagrindu atliekamos vidaus teisės aktų teisėtumo kontrolės galimybę ES valstybių narių lygmeniu²⁵⁶⁹. TT leido tiesiogiai remtis šiais susitarimais tik kai Sąjungos teisės aktuose pateikiama aiški nuoroda į PPO teisę arba kai remiantis tam tikromis PPO susitarimų nuostatomis Sąjungos teisės aktais įgyvendinami ES priiimti konkretūs įsipareigojimai²⁵⁷⁰. Be to, autoriaus nuomone, remiantis TT praktika, tokią galimybę galima išvėlgti ir tais specifiniais atvejais, kai nustatoma, kad konkrečiose teisinio reguliavimo srityse pati ES dar nėra

²⁵⁶⁷ Atkreiptinas dėmesys, kad būtinybė nacionalinėje teisėje reglamentuoti muitinių pareigos motyvuoti sprendimus dėl prekių vertės nustatymo įgyvendinimo tvarkos elementus seka ir iš TT praktikos nagrinėjamos kategorijos byloje, žr. bylą C-46/16, Valsts ieņēmumu dienests v. „LS Customs Services“, SIA, *supra* note, 1718; 46–47 punktai.

²⁵⁶⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, *supra* note, 304.

²⁵⁶⁹ Pieter J. Kuiper and Marco Bronckers, *supra* note, 894; Mitsuo Matsushita et al., *supra* note, 1128: 40.

²⁵⁷⁰ TT byla 70/87, Fediol v. Commission, *supra* note, 295, 22 punktas; 69/89, byla C-69/89, Nakajima All Precision Co. Ltd v. Council of the European Communities, *supra* note, 294, 30–32 punktai; C-401/12 P – C-403/12 P, Taryba ir kt. v. Vereniging Milieudefensie ir Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht, *supra* note, 1847; 56 punktas.

priėmusi jokių teisės aktų²⁵⁷¹ ar kai tokie teisės aktai yra priimti, bet jų taikymo sfera nėra aiškiai nustatyta²⁵⁷². Kita vertus, panašia argumentacija, kaip ir nurodytoje administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013, nacionaliniuose teismuose Lietuvoje buvo vadovaujamasi ir kitose mokestinių ginčų bylose, sprendžiant klausimus dėl prekių muitinio įvertinimo (įskaitant ir analizuojamų kategorijų bylas dėl iš Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių). Pavyzdžiui, jau minėtoje administracinėje byloje Nr. A-575-1340/2010²⁵⁷³, taip pat kitose bylose, įskaitant ir bylas, kurios buvo išnagrinėtos iki tiriamojo laikotarpio pradžios²⁵⁷⁴, akcentuojant Lietuvos Respublikos narystės PPO faktą ir su tuo susijusią pareigą taikyti PPO teisę, buvo konstatuota, jog mokesčių mokėtojams tenka pareiga patiems įrodyti prekių vertės dydį tais atvejais, kai muitinės įstaigoms kyla abejonių dėl importuotų prekių muitinės vertės apskaičiavimo pagrįstumo. Tačiau būtina pažymėti, kad tokia nuostata ES priimtuose muitų teisės aktuose apskritai nėra tiesiogiai ar imperatyviai nustatyta²⁵⁷⁵ ir gali būti kildinama tik iš PPO teisės normų²⁵⁷⁶. Papildomai pastebėtina, kad sprendžiamas muitinio įvertinimo klausimus Lietuvos vyriausiasis teismas analizuojamos kategorijos bylose taikė ir Pasaulio muitinių organizacijos (PMO) priimtus „švelniosios teisės“ (*soft law*) aktus, t. y. rekomendacinio pobūdžio išaiškinimus (gaires), nors, pavyzdžiui, TT praktikoje (bylose dėl prekių muitinės vertės nustatymo) jais paprastai nėra remiamasi (net ir tais atvejais, kai į juos referuoja ginčo šalys ar proceso dalyviai), prioritetą teikiant ES priimtų muitų teisės aktų normoms²⁵⁷⁷.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, konstatuotina, kad nacionalinių teismų (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo) Lietuvos Respublikoje formuojama praktika dėl PPO susitarimų ir kitų tarptautinės muitų teisės šaltinių taikymo iš esmės remiasi monistine tarptautinės ir nacionalinės teisės sąveikos koncepcija. Tokios koncepcijos laikosi ir atskiros užsienio valstybės (ne ES narės), įskaitant ir kai kurias tiriamas trečiąsias BRICS regiono valstybes, *inter alia*, Indijos Respubliką²⁵⁷⁸, kuriose leidžiama minėtus teisės šaltinius tiesiogiai taikyti nacionaliniuose teismuose sprendžiant ginčus, kylančius dėl su tarptautine

²⁵⁷¹ Byla C-431/05, Merck Genéricos – Produtos Farmacêuticos Ldª v Merck & Co. Inc. and Merck Sharp & Dohme Ldª, *supra* note, 305, 34 punktas.

²⁵⁷² TT byla C-280/93, Germany v. Council, *supra* note, 296, 110–111 punktai; TT byla C-263/06, Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA, *supra* note, 311.

²⁵⁷³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1340/2010“, *supra* note, 2541.

²⁵⁷⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-140/2008“, *supra* note, 396; taip pat žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-144/2011“, *supra* note, 405.

²⁵⁷⁵ Žr. Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 725: 39–40.

²⁵⁷⁶ Žr. „Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutartis: Sutarties dėl Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos 1994 VII straipsnio įgyvendinimo nutarimai. Nutarimas dėl atvejų, kai muitinės tarnybos turi pagrindo abejoti deklaruojamos vertės teisingumu ar tikslumu“, *Valstybės žinios*, 46, 1620 (2001).

²⁵⁷⁷ Žr. bylą C-354/09, Gaston Schul BV v. Staatssecretaris van Financiën, *supra* note, 400; 16, 25–40 punktai. Pabrėžtina, kad šioje byloje priimtame sprendime prašymą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo pateikęs ES valstybės narės (Olandijos) teismas rėmėsi PMO rekomendacijomis dėl prekių muitinės vertės nustatymo, tačiau TT bylą išsprendė taikydamas tik ES priimtų muitų teisės aktų (Bendrijos muitinės kodekso) normas.

²⁵⁷⁸ Žr. šiuo klausimu monografijos II.3 poskyrį.

prekyba susijusių teisinių santykių²⁵⁷⁹. Tenka pastebėti, kad ir nacionalinės teisės doktrinoje (Lietuvos Respublikoje), vadovaujantis formaliu Mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnyje įtvirtintu tarptautinių sutarčių viršenybės principo aiškinimu, laikomasi panašaus požiūrio. Pavyzdžiui, A. Medelienė sieja šio principo taikymą tik su ta aplinkybe, ar taikytina tarptautinė sutartis yra įsigaliojusi, t. y. vien šis požymis nulemia tai, kokiame teisės akte įtvirtintas apmokestinimą reglamentuojančias nuostatas būtina taikyti mokesťiniame ginče²⁵⁸⁰. Panašios pozicijos laikosi ir kai kurie kiti nacionalinės teisės doktrinos atstovai, pavyzdžiui, R. Klišauskas, E. Puzinskaitė, nagrinėję tarptautinių sutarčių reikšmę apmokestinimui²⁵⁸¹. Tačiau dalis autorių, pavyzdžiui, prof. L. Jakulevičienė, pažymi, kad, nepaisant tarptautinių sutarčių tiesioginio taikymo prezumpcijos (grindžiamos sisteminiu įvairių nacionalinės teisės nuostatų, įskaitant Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatas, aiškinimu), ne visos tarptautinės sutartys gali būti tiesiogiai taikomos nacionalinėje teisinėje sistemoje, atsižvelgiant į objektyvius jų ypatumus ir skirtingą turinį²⁵⁸². Autoriaus nuomone, būtent ši pozicija labiau atitinka tiek aukščiau minėtą TT praktiką, tiek ir susiformavusį ES muitų teisės sąveikos su PPO teise modelį, kurio turėtų laikytis ir ES valstybės narės²⁵⁸³. Įvertinus šią aplinkybę, nacionalinių teismų praktika formuojama mokesťinių ginčų dėl muitų bylose, kuriose keliama klausimai, susiję su PPO teisės nuostatų taikymu, privalo būti keičiama ir tikslinama. Derinant nacionalinių teismų praktiką su TT praktika, būtina atsižvelgti į tai, kad, remiantis Sąjungos teismų praktika, PPO teisės normos nepašizymi tiesioginio taikymo savybėmis ir jomis, kvestionuojant ginčijamus sprendimus, nacionaliniuose teismuose gali būti remiamasi tik tais atvejais, kai pagrindžiamas išimtinis, specialaus pobūdžio teisinių situacijų egzistavimas. Autoriaus manymu, šią problemą, susijusią su bendros nacionalinių ir Sąjungos teismų jurisprudencinės sistemos formavimusi bei darniu funkcionavimu²⁵⁸⁴, galėtų padėti spręsti ir glaudesnis bei efektyvesnis nacionalinių teismų ir TT bendradarbiavimas. Tuo tikslu turėtų būti užtikrinamas ir aktyvesnis nacionalinių teismų naudojimas galimybe kreiptis į TT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, pavyzdžiui, ES ir PPO teisės kolizijų atvejais prašant išaiškinti, kokios normos turėtų būti taikomos ginčo santykiams²⁵⁸⁵.

²⁵⁷⁹ Ji Hyun Sohn, *supra* note, 309: 163; Liu Han-Wei, *supra* note, 309: 261; Saud Aldawsari, *supra* note, 1129: 419.

²⁵⁸⁰ Aistė Medelienė, „Principai, kaip mokesťių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokesťinius ginčus“, *supra* note, 2011: 325.

²⁵⁸¹ Egidija Puzinskaitė ir Romanas Klišauskas, „Mokesťių teisės sistema ir apmokestinimo principai“, *Jurisprudencija*, 19, 2 (2012): 21.

²⁵⁸² Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 254: 401–402.

²⁵⁸³ Į aplinkybę, kad ES valstybių narių nacionaliniai teismai turėtų vadovautis praktika, kuria remiantis draudžiamas tiesioginis PPO teisės taikymas, yra tiesiogiai atkreipęs dėmesį ir TT, žr. bylą C-307/99, GT Fruchthandelsgesellschaft GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-St. Annen, *supra* note, 429.

²⁵⁸⁴ Akcentuotina, kad ES teisės doktrinoje šiuo klausimu laikomasi nuomonės, jog būtent TT (o ne nacionaliniams teismams) priskirtina kompetencija išaiškinti, kokiais atvejais galėtų būti tiesiogiai taikoma PPO teisė, pavyzdžiui, tuo atveju, jei atitinkamoje srityje nėra nustatyta aktualaus taikytino ES teisinio reguliavimo, žr. šiuo klausimu plačiau Jan Willem van Rossem, *supra* note, 1852: 73. Autoriaus pasiūlymai dėl galimybių tobulinti teisinį reguliavimą (Administracinių bylų teisenos įstatymo normas) ir nacionalinių teismų bendradarbiavimą su TT šioje srityje, nustatant konkretesnius įpareigojimus kreiptis į TT su prašymu dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, pateikiami monografijos III.3.4 poskyryje.

²⁵⁸⁵ Šios bendro pobūdžio problemos egzistavimą nacionalinių teismų praktikos lygmeniu pabrėžia ir kiti autoriai, žr., pvz., Egidijus Jarašiūnas, *supra* note, 2052: 68, 74.

Papildomai pažymėtina, kad analizuojamu laikotarpiu Lietuvos Respublikoje buvo ginčijamas ir antidempingo muitų taikymo teisėtumas Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėms (**mokestiniuose ginčiuose dėl prekybos apsaugos muitų taikymo**²⁵⁸⁶). Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-444-2863/2011²⁵⁸⁷ mokesčių mokėtojas iškėlė klausimą dėl jo teisėtų lūkesčių teisinės apsaugos ir galimo teisinio tikrumo principo pažeidimo teisinėje situacijoje, kai antidempingo muitų tarifas importuojamoms prekėms buvo ženkliai padidintas (palyginti su tarifu, kuris buvo taikomas ginčo prekėms jų įsigijimo metu). Mokesčių mokėtojas argumentavo, kad jis negalėjo numatyti šių pasikeitimų ir jiems pasiruošti (nebuvo jokio pasirengimo minėtų muitų pakeitimams laikotarpio (*vacatio legis*)²⁵⁸⁸). Tačiau aptariamoje byloje, vertindamas šias aplinkybes, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad tais pačiais metais (2008 m.), kai prekės buvo įsigytos Kinijos Liaudies Respublikoje, Europos Komisija jau buvo inicijavusi antidempingo tyrimą jų atžvilgiu. Šis faktas, teismo vertinimu, leido ūkio subjektams (importuotojams) įvertinti riziką, kad antidempingo muitas bus nustatytas ir įsigalios. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat pažymėjo, kad apdairus ir kruopštus mokesčių mokėtojas privalo pats įvertinti importo mokesčių pokyčių riziką ir iš anksto išanalizuoti informaciją apie taikomas tarptautinės prekybos reguliavimo tarifines priemones²⁵⁸⁹.

Taigi galima konstatuoti, kad analizuojamoje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pripažino, jog antidempingo muitų padidinimas ir nustatymas laikytini teisėtais ir dėl to asmenims gali teisėtai atsirasti papildomų mokestinių prievolių, jei tik šie asmenys turėjo pagrįstą galimybę įvertinti riziką, kylančią dėl muitų tarifų dydžio pasikeitimo²⁵⁹⁰. Tenka pastebėti, kad, nepaisant atsargaus požiūrio į *vacatio legis* taisyklės taikymą mokesčių teisėje²⁵⁹¹, nacionalinio teismo pozicija nurodytoje byloje, kuri taip pat buvo grindžiama ir TT praktika (nors ji nebuvo suformuota byloje, kuriose būtų buvusios aiškinamos ir taikomos ES muitų teisės nuostatos)²⁵⁹², vis dėlto vertinama pozityviai, ka-

²⁵⁸⁶ Atkreiptinas dėmesys, kad, vadovaujantis aktualia ESTT praktika, teisė ginčyti prekybos apsaugos muitus nustatančius ES teisės aktus tiesiogiai Sąjungos teismuose suteikiama tik specialius požymius turinčiai suinteresuotų asmenų grupei („susijusiems importuotojams“), o kitiems asmenims suteikiama teisė siekti teisminės gynybos dėl jiems pritaikytų prekybos apsaugos priemonių, pirmiausia būtent nacionaliniuose teismuose bylas C-419/08 P, *Trubowest Handel and Makarov v. Taryba ir Komisija*, *supra* note, 1339, 24 punktas; bylą C-533/10, *Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD) SA v. Receveur des douanes de Roubaix ir kt.*, *supra* note, 2031, 33 punktas; bylą T-134/10, *Fédération européenne de l'industrie du sport (FESI) v. Council of the European Union*, *supra* note, 2196, 46, 57, 75–76 punktai.

²⁵⁸⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-2863/2011“, *supra* note, 2050.

²⁵⁸⁸ *Vacatio legis* reiškia, kad tarp atitinkamo teisės akto priėmimo ir tinkamo jo paskelbimo iki jo įsigaliojimo ir / arba taikymo pradžios turi praeiti tam tikras laiko tarpas, žr. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 15 d. nutarimą „Dėl 2009 metų valstybės biudžeto ir su juo susijusių įstatymų priėmimo“, *Valstybės žinios*, 19, 938 (2013).

²⁵⁸⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-2863/2011“, *op. cit.*

²⁵⁹⁰ *Ibid.*

²⁵⁹¹ Mindaugas Lukas ir Aistė Medelienė, „*Vacatio legis* mokesčių teisėje“, *Teisė*, 94 (2015): 146.

²⁵⁹² Pavyzdžiui, analizuojamame sprendime pateikiamos nuorodos į TT bylas C-182/03, C-213/03, C-265/85, C-245/81 ir C-52/81.

dangi ji rėmėsi ES teisėje pripažįstamo teisėtų lūkesčių principo aiškinimu²⁵⁹³. Kita vertus, tenka pastebėti ir tai, jog ši klausimą dėl *vacatio legis* taisyklės taikymo prekybos apsaugos priemonių taikymo byloje nacionalinis teismas išsprendė pats, nesikreipdamas į TT, kaip ir kitose analizuotose bylose, kur, pavyzdžiui, buvo keliama klausimai dėl prekių kilmės nustatymo ir kartu antidempingo muitų taikymo (žr. bylas Nr. A-261-146/2014, A-261-144/2014, A-444-2727/2012). Dėl šios priežasties pagrįstai kyla klausimas, ar nacionalinių teismų ir TT bendradarbiavimas šios kategorijos bylose Lietuvos Respublikoje iš tiesų yra pakankamas ir neturėtų būti intensyvesnis (atsižvelgiant į klausimų pobūdį ir sudėtingumą), juolab kad į TT pirmiausia ir kreipiamasi dėl prekybos apsaugos priemonių taikymo, teikiant prašymus dėl to, ar galioja šias priemones nustatantys ES reglamentai²⁵⁹⁴.

Analizuojant kitas mokestinių ginčų bylas dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo²⁵⁹⁵ (**ginčus dėl muitinės procedūrų atlikimo ir procedūrinių muitų teisės normų taikymo**), galima pastebėti, kad kai kurių teisinių problemų specifika buvo identiška bendrosioms problemoms, identifikuotoms nagrinėjant TT bylas, pavyzdžiui, klausimas dėl deklaranto (prekybos tarpininko) statuso įregistruojant skolą muitinei²⁵⁹⁶. Kita vertus, specifinių teisinių problemų iškilo ir sprendžiant klausimus dėl tinkamo muitinės procedūrų įforminimo²⁵⁹⁷, kuris lemia ne vien tik muitų, bet ir kitų susijusių importo mokesčių apskaičiavimą. Pabrėžtina, kad, vadovaujantis Mokesčių administravimo įstatymo nuostatomis (15 str. 2 d.)²⁵⁹⁸, Lietuvos Respublikoje muitinei, kaip mokesčių administratoriui, suteikta teisė administruoti ne tik muitus, bet ir importo PVM bei importo akcizų mokesčius. Šie mokesčiai yra glaudžiai ir neatsiejamai susiję su muitais ne tik dėl tos priežasties, kad jais apmokestinamas prekių importas bei juos administruoja muitinė, bet ir dėl to, kad jie apskaičiuojami taikant ir ES muitų teisės normas. Pavyzdžiui, importo PVM apskaičiavimo atveju apmokestinamąją vertę laikoma importuotų prekių muitinė vertė (patikslinta atitinkamais dydžiais)²⁵⁹⁹, o mokestinės prievolės atsiradimo

²⁵⁹³ Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, „Europos Sąjungos teisės taikymas nagrinėjant mokestinius ginčus Lietuvoje“, *supra* note, 1548: 720–721.

²⁵⁹⁴ Autorius šių teisinio reguliavimo problemą siūlo spręsti tikslinant Administracinių bylų teisenos įstatymo 4 straipsnio 3 dalies nuostatas.

²⁵⁹⁵ Tokių ginčų taip pat kilo dėl muitinės procedūrų taisyklių taikymo ir skolos muitinei registravimo bei importo mokesčių apskaičiavimo.

²⁵⁹⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-20/2012“, *supra* note, 951. Šioje byloje nacionalinis teismas, pripažindamas muitinės tarpininką (deklarantą, t. y. asmenį, tik tarpininkavusį įforminant tarptautinės prekybos operacijas) tinkamu subjektu, kurio atžvilgiu gali atsirasti skola muitinei (žr. teismo sprendimo motyvuojamosios dalies 9 pastraipą), iš esmės laikėsi identiškos pozicijos kaip ir TT (analogiškose tiriamos kategorijos bylose), žr., pvz., TT bylą C-454/10, Oliver Jestel v. Hauptzollamt Aachen, *supra* note, 1573.

²⁵⁹⁷ Žr., pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-858/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaittykla.mruni.eu/tp/872157>. Šioje byloje buvo nagrinėjamas klausimas dėl importuotojų papildomai apskaičiuotų daugiau kaip 2 mln. EUR (8 mln. LTL) importo mokesčių (importo PVM) dėl tos priežasties, kad iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms elektronikos prekėms (televizorių dalims) buvo nepagrįstai įforminta muitinės procedūra 4200 ir Lietuvos Respublikoje nesumokėtas importo PVM mokestis (importuotojas muitinės deklaracijoje nurodydavo, kad prekės bus tiekiamos į kitą ES valstybę narę, t. y. parduodamos Latvijos įmonei).

²⁵⁹⁸ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

²⁵⁹⁹ Žr., pvz., Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 15 straipsnio 15 dalį; „Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas“, *supra* note, 2306.

momentas priklauso nuo atitinkamos muitinės procedūros įforminimo pagal ES muitų teisės aktus²⁶⁰⁰. Dėl šios priežasties su šia muitinės administruojamų importo mokesčių kategorija susijusi problematika taip pat svarbi ir muitų teisės taikymui bei muitų teisiniam reguliavimui ir ją būtina apžvelgti detaliau. Pirmiausia akcentuotina, kad, kaip patvirtina teismų praktika, tokie probleminiai klausimai iškilo bylose dėl prekių išleidimo į laisvą apyvartą toliau jas tiekti į kitą ES valstybę narę procedūros (dar vadinamos „42 muitinės procedūra“)²⁶⁰¹ įforminimo teisėtumo ir pagrįstumo. Taikant šią procedūrą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 35 straipsnio²⁶⁰², 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos Nr. 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos 138 straipsnio 1 dalies ir 143 straipsnio 1 dalies „d“ punkto straipsnių²⁶⁰³ nuostatomis importuotojas atleidžiamas nuo importo mokesčių (importo PVM mokėjimo) tais atvejais, kai importuotos prekės bus išgabentos parduoti į kitą Europos Sąjungos valstybę. Kaip pažymi Europos Komisija Septintojoje ataskaitoje pagal Reglamento (EEB, Euratomas) Nr. 1553/89 dėl PVM surinkimo ir kontrolės procedūrų 12 straipsnį (2014), netinkamas 42 muitinės procedūros taikymas sąlygoja didelius ES biudžeto pajamų iš importo mokesčių (importo PVM) praradimus²⁶⁰⁴. Tai, kad šia procedūra dažnai piktnaudžiaujama nesumokant Lietuvos Respublikoje importo PVM mokesčio tais atvejais, kai prekės iš tiesų nebuvo išsiųstos ar išgabentos jas įsigyjančiam asmeniui, esančiam kitoje valstybėje narėje, o prekių tiekimo ūkinė operacija nebuvo susijusi su realiu pardavimu ir nuosavybės teisių į prekes pasikeitimu, patvirtina ir mokestinių ginčų praktika Lietuvoje. Pavyzdžiui, nuo 2011 iki 2016 m. vien Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėjo keturiolika mokestinių ginčų bylų, susijusių su importo PVM apskaičiavimu, mokesčių mokėtojai pažeidus 42 muitinės procedūros taikymo taisykles, jose bendra ginčijamų papildomai apskaičiuotų importo mokesčių (importo PVM) suma viršijo 3,5 milijono eurų. Atkreiptinas dėmesys, kad visose šiose bylose galutiniai sprendimai mokestinių ginčų bylose buvo priimti mokesčių administratoriaus (muitinės) naudai²⁶⁰⁵.

²⁶⁰⁰ „Ibid.“; žr. Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 12³ straipsnį ir 14 straipsnio 3 dalį.

²⁶⁰¹ Toks kodas (4200) muitinės importo ir eksporto deklaracijų 37 langelyje įrašomas vadovaujantis „Lietuvos Respublikos muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2012 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. 1B- 837 „Dėl Nacionalinių muitinės procedūrų požymių kodų sąrašo patvirtinimo“ ir Keturiženklį muitinės procedūrų ir triženklį procedūrų kodų (procedūrų požymių) sąryšio lentelę, žr. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2018 m. sausio 5 d., http://www.cust.lt/mport/failai/verslui/muitines_proceduros/elektronines_sistemas/mdas/duomenai_ivedimas/Lang37_4_Sarysio_lentele_proceduros-procprozy-miai_nuo_20170703_20170620.pdf.

²⁶⁰² „Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas“, op. cit.

²⁶⁰³ „2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva Nr. 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos“, *supra* note, 1604.

²⁶⁰⁴ Žr. „Ar 42 muitinės procedūros kontrolė leidžia užkardyti ir aptikti PVM vengimą? Specialioji ataskaita Nr. 13“, Europos audito rūmai, žiūrėta 2018 m. sausio 6 d., http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cont/dv/eca_sr132011_/eca_sr132011_lt.pdf (žr. 9 psl.); Komisijos ataskaita Tarybai ir Europos Parlamentui, Septintoji pridėtinės vertės mokesčio (PVM) surinkimo ir kontrolės ataskaita, parengta pagal Reglamento (EEB, Euratomas) Nr. 1553/89 12 straipsnį, Europos Komisija, žiūrėta 2016 m. gruodžio 1 d., <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/LT/1-2014-69-LT-F1-1.Pdf>.

²⁶⁰⁵ Gediminas Valantiejus, „Legal Issues of Improving the Inter – Institutional Cooperation in the Fight Against the Import Taxes and Import VAT Fraud: Lithuanian Example“, from *Whither our economies – 2016: 5th International Scientific Conference Proceedings*, Daiva Jurevičienė, Marius Laurinaitis (eds.) (Vilnius: Mykolas Romeris University, 2016): 151.

Kartu pažymėtina, kad visose šiose bylose, tarp kurių analizuojamu laikotarpiu pateko ir mokestinių ginčų bylos dėl iš 42 muitinės procedūros taikymo iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotoms prekėms²⁶⁰⁶, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikėsi nuostatos, jog teisinės sąlygos nulinio PVM tarifo taikymui importuojamoms prekėms tose situacijose, kai naudojamosi 42 muitinės procedūra, turėtų būti aiškinamos griežtai ir siaurinamai. Pavyzdžiui, kaip Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pažymėjo jau minėtoje administracinėje byloje Nr. A-261-858/2014 (*UAB „Banga Electronics“ v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*) dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų elektronikos detalių, kurios tariamai buvo tiekiamos į Latvijos Respubliką, apmokestinimo importo mokesčiais jų transportavimas ir pardavimas kitoms ES valstybėms narėms turėtų būti ekonomiškai pagrįstas ir pirkimo–pardavimo sandoris turėjo įvykti realiai, t. y. pagal šį sandorį prekės realiai privalejo būti perduotos pirkėjui ir jo priimtos²⁶⁰⁷. Autoriaus vertinimu, galima konstatuoti, kad tokia nacionalinių teismų praktika iš esmės atitinka ir TT formuojamą, ir šioje monografijoje jau aptartą praktiką dėl mokesčių (*inter alia* muito mokesčių) lengvatų aiškinimo bei ES teisės doktrinoje išsakomus požiūrius²⁶⁰⁸. Šiuo aspektu galima konstatuoti, kad minėta koncepcija, kurios laikomasi nacionalinių teismų praktikoje, iš esmės sudaro formalias prielaidas užkirsti kelią galimiems pažeidimams ir neteisėtoms veikoms deklaruojant ir apskaičiuojant importo mokesčius (importo PVM), ypač tais atvejais, kai taikoma vadinamoji 42 muitinės procedūra. Kita vertus, nagrinėjant šį aspektą, autoriaus nuomone, būtina atkreipti dėmesį ir į kai kuriuos teisinio reguliavimo iššūkius bei potencialias problemas. Kaip jau buvo minėta (remiantis Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 15 ir 16 straipsnio nuostatomis²⁶⁰⁹) ir kaip pastebima ir teoriniu lygiu, mokesčių administravimo sistema Lietuvos Respublikoje yra fragmentuota (nevienalytė)²⁶¹⁰, t. y. atskirus

²⁶⁰⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1292-438/2015“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1067137>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-858/2014“, *supra* note, 2597; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2014 m. liepos 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-1521/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/837799>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-89/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/801547>. Būtina pastebėti, kad panašaus pobūdžio ginčų kilo ir dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo, jie tiriamu laikotarpiu buvo nagrinėjami Mokestinių ginčų komisijoje.

²⁶⁰⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-858/2014“, op. cit.; žr. nutarties motyvuojamosios dalies 10 pastraipą („ginčo atveju pareiškėjas siekė neteisėtai gauti mokestinės naudos, t. y. pasinaudoti [...] nustatyta mokesetine lengvata, ir neturėjo tikslo gauti ekonomiškai pagrįstos naudos“), taip pat žr. nutarties motyvuojamosios dalies 11 pastraipą.

²⁶⁰⁸ Šiuo klausimu laikomasi nuomonės, kad ES mokesčių teisėje įvairių mokesčių lengvatų aiškinimas paprastai turėtų atitikti teisingumo ir tiesioginio pobūdžio kriterijus (angl. „correct and straightforward“), t. y. turėtų užkirsti kelią bet kokiam galimam mokesčio vengimui, slėpimui ar piktnaudžiavimui, žr. Peter J. Terra and Ben J. M. Wattel, *supra* note, 20: 354–355.

²⁶⁰⁹ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947; žr. taip pat Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo apibendrintą komentarą (2016-06-16 redakcija), Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2017 m. gegužės 15 d., <http://www.vmi.lt/cms/documents/10174/8274962/KD-5672+MAI+komentaras/cecf9f7a-0d1b-4f94-959f-4dc88b3f1c1d>.

²⁶¹⁰ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 117–118; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 38–39, 69–72; Egidija Puzinskaitė ir Romanas Klišauskas, *supra* note, 2581: 679–680, 685–686; Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 53–54.

mokesčius savarankiškai bei *inter alia* pagal specialiuosius jų veiklą reglamentuojančius teisės aktus administruoja skirtingos institucijos, o kai kuriais atvejais (nagrinėjamo importo PVM mokesčio atžvilgiu) – netgi tą patį mokestį kompetentingi nagrinėti skirtingi mokesčių administratoriai – muitinė ir Valstybinė mokesčių inspekcija²⁶¹¹. Nors importo PVM administravimo atveju Mokesčių administravimo įstatymo 15 straipsnio 2 dalis²⁶¹² ir Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 35 straipsnis²⁶¹³ numato bendras taisykles, kaip pasiskirstoma šių mokesčių administratorių kompetencija, o specialiosios taisyklės yra įtvirtintos Importo pridėtinės vertės mokesčio įskaitymo taisyklėse²⁶¹⁴, egzistuojanti sistema nesudaro galimybių tinkamai kovoti su piktnaudžiavimais importo PVM srityje (*inter alia* naudojantis 42 muitinės procedūra). Autoriaus nuomone, pagrindine problema laikyti tai, kad nei nurodyti įstatymai (Mokesčių administravimo įstatymas, Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas), nei juos įgyvendinantys teisės aktai (Importo pridėtinės vertės mokesčio įskaitymo taisyklės) nenustato, kuris konkretus mokesčių administratorius ir kokia apimtimi yra atsakingas už visų priemonių, taikomų kovojant su piktnaudžiavimais importo PVM mokesčio srityje, koordinavimą. Be to, papildomai akcentuotina tai, kad Importo pridėtinės vertės mokesčio įskaitymo taisyklių 15 punktas įtvirtina nuostatą, jog „muitinė ir VMI duomenimis apie PVM mokėtojus ir įskaitomas importo PVM sumas keičiasi Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir VMI duomenų teikimo sutartyje nustatytais terminais, apimtimi ir būdu“. Kita vertus, analizuojamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) papildomai atlikti tyrimai patvirtina, kad keitimasis šia informacija ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas kovojant su galimais piktnaudžiavimo ir pažeidimų importo mokesčių srityje nėra visiškai efektyvus²⁶¹⁵. Autoriaus nuomone, jo efektyvumui neigiamos įtakos turi tai, kad bendradarbiavimo sistema nėra teisiškai formalizuota (bendradarbiavimas atliekamas pačių mokesčių administratorių nuožiūra ir iniciatyva)²⁶¹⁶, ir, svarbiausia, nenumatyta prievolė įtraukti skirtingų mokesčių administratorių surinktus duomenis apie jų atliekamus mokestinius patikrinimus (tyrimus) ir nustatytus pažeidimus konkretaus mokesčių mokėtojo atžvilgiu į vieną duomenų

²⁶¹¹ Pagal Mokesčių administravimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalį „valstybės institucija, atsakinga už šio Įstatymo 13 straipsnyje nurodytų mokesčių, išskyrus muitus, administravimą Lietuvos Respublikoje, yra Valstybinė mokesčių inspekcija“, o remiantis 15 straipsnio 2 dalimi, „šio Įstatymo 13 straipsnio 1 ir 2 punktuose išvardytus mokesčius muitinė administruoja tiek, kiek jai pavesta pagal Pridėtinės vertės mokesčio ir Akcizų įstatymus“; „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, op. cit.

²⁶¹² *Ibid.*

²⁶¹³ „Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas“, *supra* note, 2306.

²⁶¹⁴ „Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko ir Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2012 m. spalio 15 d. įsakymu Nr. VA-94/1B-785 patvirtintos Importo pridėtinės vertės mokesčio įskaitymo taisyklės“, *Valstybės žinios*, 122, 6175 (2012).

²⁶¹⁵ Gražina Jonikienė, *Valstybinės mokesčių inspekcijos bendradarbiavimas su kitomis institucijomis siekiant gerinti valstybės mokesčių surinkimą* (Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2010), 53–54; Gediminas Valantiejus, „Legal Issues of Improving the Inter – Institutional Cooperation in the Fight Against the Import Taxes and Import VAT Fraud: Lithuanian Example“, *supra* note, 2605: 139–143.

²⁶¹⁶ Žr. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo apibendrintą komentarą (2016-06-16 redakcija), *supra* note, 2609: 62–64.

bazę (registrą), pavyzdžiui, Mokesčių mokėtojų registrą²⁶¹⁷. Tokios nuostatos įtvirtinimas ir jos praktinis įgyvendinimas laikytinas itin svarbiu tobulinant mokesčių administravimo teisinį reguliavimą, kadangi jis galėtų užkirsti kelią galimam skirtingų mokesčių administratorių vykdomos veiklos administruojant tuos pačius importo mokesčius dubliavimui, padėti veiksmingai paskirstyti administracinius išteklius kovojant su mokestiniais pažeidimais bei piktnaudžiavimais ir išvengti nepagrįsto (pasikartojančio) to paties mokesčių mokėtojų veiklos trikdymo skirtingoms institucijoms atliekant mokestinės kontrolės veiksmus²⁶¹⁸. Atitinkamai tikslinga Mokesčių administravimo įstatymo 31 straipsnį papildyti 2 dalimi, ją suformuluojant taip: „Šio Įstatymo 15 ir 16 straipsniuose nurodytos mokesčius administruojančios institucijos ir įstaigos privalo teikti duomenis mokesčių mokėtojų registrui apie mokesčių mokėtojo atžvilgiu pradėtus mokestinius patikrinimus, tyrimus ar kitus mokestinės kontrolės veiksmus ir jų rezultatus. Nurodytus duomenis mokesčius administruojančios institucijos ir įstaigos mokesčių mokėtojų registrui teikia bei turi teisę jais naudotis Įstatymo 44 straipsnyje nustatyta tvarka“²⁶¹⁹.

Panašaus pobūdžio klausimų, susijusių su skirtingų procedūrinių kontrolės ir patikrinimų taisyklių taikymu skirtingiems muitinės administruojamiems importo mokesčiams (juos apskaičiuojant) kilo ir kitose mokestinių ginčų bylose dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių apmokestinimo. Pavyzdžiui, sprendamas ginčas dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių tarifinio klasifikavimo patikrinimo procedūrų taikymo (prekių mėginių ėmimo, klasifikavimo kodų taisymo) Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje Nr. A-143-1316/2012²⁶²⁰ nurodė, kad tokios specifinės nuostatos gali būti įtvirtinamos nacionalinėje teisėje ir nekonkuruoja su ES muitų teisės normomis²⁶²¹. Taigi teismų, o kartu ir teisės aktų leidybos praktikoje formuojama nuostata, kad įvairių muitinės administruojamų mokesčių apskaičiavimo ir skirtingų jų dydį lemiančių veiksmų nustatymo teisingumo tikrinimo reglamentavimui gali būti priimami ir specialūs nacionaliniai teisės aktai²⁶²². Kaip jau buvo minėta, toks požiūris iš

²⁶¹⁷ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947; žr. įstatymo 30–31 straipsnius, taip pat 43 straipsnio 1 dalį, kuri numato, jog „mokesčių apskaičiavimo, sumokėjimo ir išskaičiavimo teisingumo kontrolei sudaromas bendras mokesčių mokėtojų registras“.

²⁶¹⁸ Pastebėtina, kad šie teisinio reguliavimo pokyčiai laikytini būtiniais ir dėl tos priežasties, jog nebuvo realizuoti dar 2014 m. inicijuoti planai sujungti Lietuvos Respublikoje skirtingus mokesčių administratorius (muitinę ir Valstybinę mokesčių inspekciją) į vieną mokesčius administruojančią instituciją, plačiau šiuo klausimu žr. Gediminas Valantiejus „Legal Issues of Improving the Inter – Institutional Cooperation in the Fight Against the Import Taxes and Import VAT Fraud: Lithuanian Example“, *op. cit.*, 144.

²⁶¹⁹ Atkreiptinas dėmesys, kad įgyvendinant šią siūlomą įstatymo nuostatą turėtų būti atitinkamai papildyti ir pakeisti mokesčių mokėtojų registro nuostatai, kurių dabartinėje redakcijoje tokio pobūdžio normos nėra įtvirtintos, žr. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. rugsėjo 7 d. nutarimu Nr. 1058 patvirtintus Mokesčių mokėtojų registro nuostatus“, *Valstybės žinios*, 113, 5319 (2011).

²⁶²⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1316/2012“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/372750>.

²⁶²¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1316/2012“, *supra* note, 2030; Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad „teisės akto nuostatos nustato ir detalizuoja muitinėje įformintų dokumentų taisyimo tvarką, užbaigus jų muitinį įforminimą (išleidus prekes), ir šiuo požiūriu niekaip nekonkuruoja su paminėto Bendrijos muitinės kodekso [...] nuostatomis“.

²⁶²² Tokios nuostatos įtvirtintos ir Mokesčių administravimo įstatymo 133¹ „Muitinės atliekamo mokestinio patikrinimo specifiška“, taip pat šio įstatymo 134 ir 135 straipsniuose, kuriuose numatyta, kad detalią mokestinių patikrinimų ir mokestinių tyrimų atlikimo, jų rezultatų įforminimo ir patvirtinimo tvarką nustato centrinis mokesčių administratorius

esmės neprieštarauja nei Sąjungos muitinės kodeksui ir su jo įgyvendinimu susijusiems ES teisės aktams²⁶²³, nei ES muitų teisės doktrinai, kurioje pripažįstama, kad konkrečias muitinės atliekamų patikrinimų taisykles, kiek tai nepažeidžia ES teisės reikalavimų, nustato ES valstybių narių nacionalinė teisė²⁶²⁴. Tačiau tai faktiniu požiūriu lemia ir tai, kad ir tiems patiems importo mokesčiams, kuriuos Lietuvos Respublikoje administruoja ir kitos nacionalinės institucijos (pvz., Valstybinė mokesčių inspekcija), muitinė (Mokesčių administravimo įstatymo 133–134 str. pagrindu²⁶²⁵) nustato ir taiko specialias patikrinimų taisykles ir procedūras, kurių turinys ir jose numatyta mokestinės kontrolės veiksmų specifika skiriasi (tiek formaliais, tiek ir materialiais aspektais)²⁶²⁶. Autoriaus nuomone, tokia pasirinkta teisinio reguliavimo koncepcija (specialių (išimtinių) nuostatų taikymas muitinei, ypač kai tai susiję ne su muitų, bet kitų importo mokesčių atliekamais patikrinimais) atskirais atvejais gali lemti ir specifines problemas. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija, vertindama muitinės atliktų patikrinimo procedūrų teisėtumą, kitoje tai pačiai analizuojamų bylų kategorijai priskirtinoje administracinėje byloje Nr. A-377-556/2016²⁶²⁷ padarė išvadą, kad muitinės administruojamų importo mokesčių (tiek muitų, tiek ir importo PVM bei susijusių sumų pagal pareiškėjo pateiktas ginčo prekių importo deklaracijas) apskaičiavimo ir perskaičiavimo senaties terminai turėjo būti treji metai. Kaip galima spręsti iš nurodytame teismo sprendime (ypač jo 20–29 punktuose) išdėstytų argumentų), tokią išvadą iš esmės sąlygojo aplinkybė, kad

---

(t. y. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos); žr. „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

²⁶²³ Atkreiptinas dėmesys, kad Sąjungos muitinės kodeksas (194–200 str.) ir Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklės (238–250 str.), detaliau reglamentuoja tik patikrinimų iki prekių išleidimo tvarką, t. y. patikrinimus iki suteikiama teisė atlikti su prekėmis veiksmus pagal joms įformintą muitinės procedūrą, tvarką (nors ir šioje srityje tam tikrų įgaliojimų suteikia pačioms ES valstybėms narėms, žr. Reglamento (ES) Nr. 2015/2447 239 str. 2 d. ir 240 str. 3 d.), tačiau plačiau nedetalizuoja, kaip turėtų būti atliekami patikrinimai po prekių išleidimo (žr. SMK 48 str.); žr. „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 492; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁶²⁴ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 8: 736; Juozas Radžiukynas ir Algimantas Belzus, *supra* note, 375: 17–18.

²⁶²⁵ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, op. cit.

²⁶²⁶ Pavyzdžiui, šiuo metu galioja atskiros ir skirtingais teisės aktais patvirtintos muitinės ir Valstybinės mokesčių inspekcijos atliekamų mokestinės kontrolės veiksmų (mokestinių patikrinimų ir tyrimų) taisyklės, jose numatytas tiek skirtingas kontrolės veiksmų įforminimas, tiek ir ir skirtingos kontrolės rūšys (formos), įtvirtintos kitos specialiosios teisės normos, detalizuojančios kontrolės eigą; žr. Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, op. cit., 738–743; taip pat žr. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2008 m. birželio 11 d. įsakymą Nr. 1B-407 „Dėl muitinės vykdomų patikrinimų atlikimo“, *Valstybės žinios*, 68, 2617 (2008); „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2010 m. kovo 8 d. įsakymą Nr. 1B-139 „Dėl Mokestinio tyrimo atlikimo taisyklių patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 29, 1378 (2010); „Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2004 m. gegužės 5 d. įsakymą Nr. VA-87 „Dėl Mokestinių patikrinimų atlikimo, jų rezultatų įforminimo ir patvirtinimo taisyklių patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 80, 2876 (2004); „Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2004 m. gegužės 28 d. įsakymu Nr. VA-108 patvirtintas Mokestinio tyrimo atlikimo taisyklės“, *Valstybės žinios*, 88, 3258 (2004).

²⁶²⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2016 m. rugėjo 5 d. sprendimas byloje Nr. A-377-556/2016“, *supra* note, 1385; žr. 19–30 punktus.

visų šių mokesčių patikrinimą atliko muitinė, laikydamasi jai nustatytos specialios tvarkos. Kita vertus, autorius atkreipia dėmesį, kad pagal Mokesčių administravimo įstatymą (68 str.)²⁶²⁸ mokesčių apskaičiavimo ir perskaičiavimo terminas (taikomas ne muitams, bet visiems kitiems mokesčiams, *inter alia* kitiems importo mokesčiams, kuriuos administruoja ne tik muitinė) turėtų būti penkeri metai ir šių mokesčių patikrinimas (perskaičiavimas) muitinės privalėjo būti atliktas būtent už šį laikotarpį. Autoriaus nuomone, akivaizdu, jog administruodami tuos pačius mokesčius, skirtingi mokesčių administratoriai neturėtų taikyti skirtingų standartų, nes tai, kaip pripažįstama ir teismų praktikoje²⁶²⁹, ir teisės doktrinoje²⁶³⁰, gali lemti ir mokesčių mokėtojų lygybės principo (įtvirtinto Mokesčių administravimo įstatymo 7 str.)²⁶³¹ pažeidimą. Taigi, kiek tai susiję su nacionaliniu teisiniu reguliavimu, specialios mokestinės kontrolės formos ir specialus teisinis reguliavimas turėtų būti taikomas tik muitų atžvilgiu (kaip buvo ne kartą pastebėta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje, pavyzdžiui, administracinėse bylose Nr. A-525-932/2008²⁶³² ir A-261-1303/2012²⁶³³), o kiti muitinės administruojami mokesčiai (pavyzdžiui, importo PVM) turėtų būti administruojami taikant vienodus bendrus standartus ir metodus bei naudojant tas pačias tikrinimo procedūras. Autoriaus vertinimu, tokios sistemos sukūrimas (teisinis įtvirtinimas) galėtų nuosekliai užtikrinti mokesčių mokėtojų lygybės principo įgyvendinimą ir sukurti stabilesnę ir nuoseklesnę mokesčių administravimo aplinką bei sumažinti didėjančią bendrą mokestinių ginčų skaičių. Tuo tikslu būtina konsoliduoti esamą teisinį reguliavimą (patvirtinti bendras mokestinių patikrinimų ir tyrimų taisykles, privalomas tiek muitinei, tiek kitiems mokesčių administratoriams, administruojantiems kitus nacionalinius mokesčius, bei nustatant juose specifines aiškias muitų administravimui taikytinas išimtis, kai jos objektyviai būtinos²⁶³⁴) ir atlikti pakeitimus Mokesčių administravimo įstatymo 134 ir 135 straipsnyje²⁶³⁵, numatant, jog detalią mokestinių patikrinimų ir mokestinių tyrimų atlikimo, jų rezultatų įforminimo ir

²⁶²⁸ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

²⁶²⁹ Žr., pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugpjūčio 25 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A-8-827/2005“, *Administracinių teismų praktika*, 8 (2005), 195–204.

²⁶³⁰ Egidija Puzinskaitė ir Romanas Klišauskas, *supra* note, 2581: 685.

²⁶³¹ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *op. cit.*

²⁶³² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-932/2008“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaittykla.mruni.eu/tp/87667>.

²⁶³³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1303/2012“, *supra* note, 410.

²⁶³⁴ Šios išimties, kaip numato ir Mokesčių administravimo įstatymo 133(1) straipsnis „Muitinės atliekamo mokestinio patikrinimo specifika“, visų pirma turėtų būti siejamos su muitinės vykdomų mokestinių patikrinimų įforminimu, kadangi, kaip pažymima ir teisės doktrinoje (pavyzdžiui, kaip nurodo A. Medelienė (2011)), to reikalauja ES muitų teisė, pagal kurią muto mokesčio skola muitinei įregistruojama nedelsiant, kai tik apskaičiuojama, skirtingai nei pagal nacionalinę teisę, kai kitų nacionalinių mokesčių skola (nepriemoka) įregistruojama priėmus atskirą sprendimą dėl patikrinimo procedūros rezultatų tvirtinimo). Autoriaus vertinimu, tokia doktrinoje išsakyta pozicija iš esmės yra pagrįsta, kadangi ir SMK 101 straipsnio 1 dalyje šiuo metu įtvirtinta nuostata, kad „mokėtiną importo ar eksporto muto sumą *tuojau pat, kai gauna būtina informaciją* (išskirta autoriaus – *aut. past.*), apskaičiuoja muitinės įstaiga“; žr. „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymą“, *supra* note, 214; Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 737; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁶³⁵ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *op. cit.*

patvirtinimo tvarką, atsižvelgdamas į Mokesčių administravimo įstatymo 133¹ straipsnio reikalavimus, nustato Finansų ministras (o ne atskiri centriniai mokesčių administratoriai, kaip numatyta šiuo metu).

III.3.2. Rusijos Federacijos atvejis

Būtina pastebėti, kad didžioji dalis analizuojamu laikotarpiu išnagrinėtų mokesčių ginčų, susijusių su konkrečiomis nagrinėtomis valstybėmis, kilo dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo (žr. 3 pav.). Šią tendenciją galima paaiškinti keliais aspektais, visų pirma bendro bylų dėl muitinės veiklos skaičiaus didesnis skaičius 2010–2013 m. gali būti aiškinamas 2008 m. prasidėjusios pasaulinės ekonominės krizės įtaka Lietuvos ūkiui ir tarptautinės prekybos mastams. Nors teisėtos užsienio prekybos apimtys mažėjo (ypač 2009–2010 m.),²⁶³⁶ išaugo kontrabandos ir neteisėtos prekybos (neteisėto importo mokesčiais apmokestinamų prekių gabenimo) apimtys²⁶³⁷, buvo fiksuojama daugiau su šia veikla susijusių teisės pažeidimų²⁶³⁸, ginčai dėl kurių kvalifikavimo ir sankcijų taikymo buvo nagrinėjami ir inicijuojant mokesčių ginčų procedūras. Tai itin akivaizdu nagrinėjant 2013 m. duomenis, kai net 82 proc. Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme išnagrinėtų mokesčių ginčų dėl iš Rusijos Federacijos ar Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių buvo susiję su nelegaliu prekių importu ar kontrabanda (vyravo ginčai dėl muitų ir kitų importo mokesčių skolos apskaičiavimo už iš Rusijos Federacijos kontrabanda įvežtas prekes).

Be to, tai galima paaiškinti tuo, jog Rusijos Federacija visu analizuojamu laikotarpiu išliko viena pačių svarbiausių Lietuvos Respublikos užsienio prekybos partnerių, pavyzdžiui, importo iš Rusijos Federacijos apimtys 2015 ir 2016 m. viršijo 3,5 mlrd. EUR kasmet²⁶³⁹, o laikotarpiu nuo 2010 iki 2014 m. viršydavo 5 mlrd. EUR per metus²⁶⁴⁰, kai iš Kinijos importuojamų prekių apimtys, nors ir analizuojamu laikotarpiu turėjo tendenciją augti, nei nuo 2010 iki 2014 m., nei vėlesniu laikotarpiu neviršijo 1 mlrd. EUR²⁶⁴¹. Galiausiai Rusijos

²⁶³⁶ Dalia Bernatonytė, *supra* note, 5: 265–271.

²⁶³⁷ Arūnas Pocius, „Šešėlinės ekonomikos ir neoficialaus užimtumo būklės bei tendencijų įvertinimas Lietuvoje“, *Lithuanian Journal of Statistics*, 54, 1 (2015): 18–32.

²⁶³⁸ Pavyzdžiui, 2010 m. Lietuvos Respublikos muitinėje nustatytų pažeidimų skaičius (9271 pažeidimas), palyginti su tuo pačiu 2009 m. laikotarpiu (8187 pažeidimai), padidėjo 13 proc. Be to, 2010 m. Lietuvos Respublikos muitinė sulaukė daugiausia kontrabanda gabenamų cigarečių per visą nepriklausomybės atkūrimo laikotarpį. Bendras nustatytų pažeidimų skaičius toliau didėjo ir 2011 m., žr. „Lietuvos Respublikos muitinės 2011 m. veiklos ataskaita“, Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2017 m. birželio 15 d., http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2011_su_schemomis.pdf (žr. 33 p.); „Lietuvos Respublikos muitinės 2010 m. veiklos ataskaita“, Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2017 m. birželio 15 d., http://www.cust.lt/mport/failai/leidiniai/failai/ataskaita_muitines_2010_galutine.pdf.

²⁶³⁹ „Užsienio prekyba > Teminės lentelės > Užsienio prekyba prekėmis. 2016 m.: Eksportas, importas pagal šalis ir teritorijas“, *supra* note, 2327; „Oficialiosios statistikos portalas > Užsienio prekyba > Užsienio prekyba prekėmis > Teminės lentelės. 2015 m. Eksportas, importas pagal šalis ir teritorijas“, Lietuvos statistikos departamentas, žiūrėta 2018 m. sausio 15 d., <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles43>.

²⁶⁴⁰ Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682: 91–92.

²⁶⁴¹ *Ibid.*; „Užsienio prekyba > Teminės lentelės > Užsienio prekyba prekėmis. 2016 m.: Eksportas, importas pagal šalis ir teritorijas“, op. cit.; „Oficialiosios statistikos portalas > Užsienio prekyba > Užsienio prekyba prekėmis > Teminės lentelės

Federacija turi išorinę sieną su Lietuvos Respublika, o tai sąlygoja papildomus muitinei tenkančius iššūkius, susijusius su kontrabanda (neteisėtai) gabenamų prekių srautų valdymu, pažeidimų identifikavimu ir užkardymu, mokestinės atsakomybės taikymu pažeidėjams. Šis aspektas itin svarbus tuo, jog būtent iš Rusijos Federacijos Kaliningrado srities teritorijos kontrabanda, nesumokant muitų ir kitų importo mokesčių, itin dažnai įvežamos tokios prekės kaip tabako gaminiai (cigaretės) ir kuro produktai²⁶⁴². Konstatuotina, jog tarp visų aptariamų mokestinių ginčų pagal jų teisinę prigimtį akivaizdžiai vyravo ginčai dėl muitinės procedūrų taisyklių taikymo (asmens pripažinimo skolininku muitinei sąlygų, skolos atsiradimo muitinei momento ir pan.) ir prekių tarifinio klasifikavimo, rečiau pasitaikančiais ginčais galima laikyti ginčus dėl prekių muitinės vertės ir kilmės nustatymo. Šios tendencijos visų pirma tai kad sąlyginai daug ginčų kyla dėl muitinės procedūrų ir prekių tarifinio klasifikavimo, atitinka ir kitų autorių bendrąsias išvagas, kuriose pastebima, jog po įstojimo į ES kyla naujų sudėtingų ginčų dėl muitinės procedūrų tvarkos, taip pat daugėja ginčų su muitine dėl prekių tarifinio klasifikavimo (teisingo Kombinuotosios nomenklatūros klasifikavimo kodų priskyrimo)²⁶⁴³.

Kita vertus, būtent dėl geografinio Rusijos Federacijos artumo ir išorinės sienos su ja faktoriaus daug daugiau ginčų Lietuvos Respublikoje kyla būtent dėl to, jog šios prekės per sieną buvo gabenamos nesilaikant nustatytos muitinės procedūrų tvarkos, jų nedeklaruojant, įvežant kontrabanda ir pan. (tai paaiškina faktą, kad didesnė ginčų dėl muitinės procedūrų taisyklių pažeidimų dalis kilo būtent dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių). Be to, dėl Lietuvos Respublikoje plačiai paplitusio naudotų automobilių iš kitų ES valstybių reeksporto į trečiąsias valstybes (*inter alia* į Rusijos Federaciją) verslo modelio nemažai ginčų kilo būtent dėl naudotų automobilių reeksporto į Rusijos Federaciją (laikino įvežimo perdirbti) muitinės procedūrų taikymo²⁶⁴⁴.

Aptariant kitus specifinius ginčus dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo muitais ir atskirais atvejais kitais susijusiais importo mokesčiais atvejais reikėtų pažymėti, kad jie taip pat susiję su problemomis, kurios Lietuvos Respublikoje kyla bandant teisinėmis priemonėmis reguliuoti nelegalų šių prekių importą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad **ginčai, kurie kilo dėl muitinės procedūrų taisyklių pažeidimų** bei skolos muitinei įregistravimo (apskaičiavimo) nelegaliai, t. y. kontrabanda, įvežus prekes į Lietuvos Respubliką bei ES muitų teritoriją iš Rusijos Federacijos sudarė beveik pusę (apie 46 proc.) visų Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme išnagrinėtų šios kategorijos

---

2015 m.: Eksportas, importas pagal šalis ir teritorijas“, op. cit.

²⁶⁴² Mantautas Račkauskas ir Vytautas Liesionis, *supra* note, 1097: 81–82; Valdas Rimkus, „Kontrabandos ekonominės prie-laidos ir pasekmės“, *supra* note, 1097: 72.

²⁶⁴³ Virgilijus Valančius, „Europos Sąjungos teisės poveikis Lietuvos administracinei justicijai: tendencijų kontūrai (II dalis)“, *Jurisprudencija*, 9, 99 (2007): 10; Alfonsas Laurinavičius ir kt., *supra* note, 2: 201–203.

²⁶⁴⁴ Kaip pastebi M. Baronaitė, Lietuvoje nemažai ūkio subjektų verčiasi automobilių tranzitu, t. y. tiekia automobilius ne tik vidaus rinkai, bet ir įveža juos deklaruodami laikinojo įvežimo perdirbti procedūrai, planuodami juos vėliau parduoti trečiųjų valstybių piliečiams ar įmonėms ir taip reeksportuoti (tokiu atveju tinkamai užbaigus muitinės procedūrą, pareigos mokėti importo mokesčius Lietuvoje nekyla). Šią aplinkybę nagrinėjamų valstybių (visų pirma Rusijos Federacijos) kontekste patvirtina dažni mokestiniai ginčai dėl naudotų lengvųjų automobilių laikinojo įvežimo muitinės procedūros tinkamo užbaigimo bei jų vertės apskaičiavimo tais atvejais, kai muitinė nustato, kad procedūra nebuvo tinkamai užbaigta (žr. monografijos III.3.2 poskyrį), taip pat žr. Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 69, 75.

ginčų²⁶⁴⁵. Vienas dažniausiai tokio pobūdžio ginčiuose keliamų klausimų buvo susijęs su skolos muitinei įregistravimu asmenims laikant ar gabenant nelegaliai importuotas prekes bei su asmenų solidarinės prievolės muitinei instituto taikymu. Kaip tokių bylų tipinius pavyzdžius galima nurodyti atvejus, kai fiziniam asmeniui buvo apskaičiuojamos papildomai mokėtinos muitų ir kitų importo mokesčių (importo PVM, akcizų) sumos dėl tos priežasties, kad jis buvo užfiksuotas Lietuvos Respublikos teritorijoje laikęs ar gabenęs importo mokesčiais apmokestinamas neteisėtai įvežtas prekes (cigaretės ar alkoholio produktus be banderolių ir pan.). Sprendžiant tokio pobūdžio ginčus, vadovaujantis TT praktika²⁶⁴⁶ ir Bendrijos muitinės kodekso 202 straipsnio 3 dalies 3 punkto (kuris atitinka šiuo metu galiojančio SMK 79 straipsnio 3 dalies „c“ punktą) nuostatomis iš esmės formuojama gana nuosekli praktika, pagal kurią muitinės skolos atsirasti pakanka nustatyti, jog yra protingas pagrindas manyti, kad asmuo turėjo žinoti, jog įsigijo (gavo) ir (arba) laikė prekes, kurios buvo įvežtos neteisėtai²⁶⁴⁷. Be to, skolininkais, kuriems atsiranda solidarinė prievolė padengti skolą muitinei (Bendrijos muitinės kodekso 213 str., kuris atitinka SMK (toliau – SMK) 84 str.), pripažįstami bet kurie asmenys, įsigiję arba laikę atitinkamas prekes ir jų įsigijimo arba gavimo metu žinoję arba, yra pagrindo manyti, turėję žinoti, kad prekės buvo įvežtos neteisėtai²⁶⁴⁸. Tokio pobūdžio bylose iš esmės visi sprendimai buvo priimami muitinės įstaigų naudai. Tačiau galima pastebėti, kad pasitaikė atvejų, kai apeliacinės instancijos teisme buvo nustatyta, jog priimant sprendimus dėl asmenų, kurie laikytini solidariai atsakingi muitinei, dalis asmenų nebuvo įtraukta į mokestinio ginčo procesą, dėl šios priežasties mokestinius ginčus nagrinėjusių institucijų sprendimai buvo naikinami²⁶⁴⁹. Autoriaus nuomone, šios problematikos ištakų galima įžvelgti jau ikiteisminėje mokestinio ginčo nagrinėjimo stadijoje. Pavyzdžiui, Mokesčių administravimo įstatyme (žr. IX skyrių „Mokesčių administratoriaus sprendimų apskundimas. Mokestiniai ginčai“²⁶⁵⁰), priešingai nei Administracinių bylų teisenos įstatyme (žr. 10 str. 4 d., 46 str., 146 str. 2 d. 2 p., 156 str. 2 d. 7 p.²⁶⁵¹), nėra nustatyta mokestinius ginčus nagrinėjančių institucijų pareiga į ginčo nagrinėjimą įtraukti ne tik mokesčių mokėtoją (asmenį, padavusį skundą), bet ir kitus, trečiuosius asmenis, dėl kurių teisių ir pareigų pasisakoma priimant sprendimą mokestiniame ginče (nagrinėjamu atveju – solidariai atsakingus muitinei

²⁶⁴⁵ Pavyzdžiui, jei per visą analizuojamą laikotarpį nuo 2010 m. sausio 1 d. buvo išnagrinėta 41 byla dėl muitinės procedūrų taisyklių pažeidimų importuojant prekes iš Rusijos Federacijos, vien nuo 2010 m. sausio 1 d. iki 2015 m. sausio 1 d. buvo išnagrinėta 19 ginčų dėl nelegaliai įvežtų prekių, ypač dideli tokio pobūdžio ginčų skaičiai užfiksuoti 2013 m., taip pat žr. Gediminas Valantiejus, „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade Between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“, *supra* note, 682: 89.

²⁶⁴⁶ TT byla C-414/02, *Spedition Ulustrans, Uluslararasi Nakliyat ve. Tic. A.S. Istanbul v Finanzlandesdirektion für Oberösterreich*, *supra* note, 745.

²⁶⁴⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 18 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. A-143-2619/2011“, *Administracinė jurisprudencija*, Nr. 22 (2011), 214–241.

²⁶⁴⁸ *Ibid.*

²⁶⁴⁹ Žr., pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 12 d. nutartį administracinėje byloje A-556-2212/2013“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/766647>; šioje nutartyje teismas išaiškino, kad komentuojamais solidariosios atsakomybės taikymo atvejais „vieno asmens atžvilgiu priimtas sprendimas neatsiejamas nuo likusių asmenų“.

²⁶⁵⁰ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

²⁶⁵¹ „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, *supra* note, 2280.

asmenis). Todėl, siekiant spręsti šią problemą, siūlytina Mokesčių administravimo įstatyme įtvirtinti nuostatą, kad, vykstant ikeiteisminiam mokestinio ginčo nagrinėjimui, mokesčius ginčus nagrinėjančios institucijos turėtų sudaryti sąlygas į jį tinkamai įtraukti ne tik mokesčių mokėtoją, pateikusį skundą, bet ir visus kitus asmenis, kurie ginčijamu sprendimu buvo pripažinti solidariai atsakingi mokesčių administratoriui. Autoriaus vertinimu, toks teisinis reguliavimas galėtų būti įtvirtintas Mokesčių administravimo įstatyme jo 145 straipsnį „Mokestinių ginčų procedūra“²⁶⁵² papildant nauja 4 dalimi ir ją suformuluojant taip: „Tuo atveju, kai yra nagrinėjamas mokestinis ginčas dėl mokesčių administratoriaus sprendimo, kuriuo keli mokesčių mokėtojai pripažinti solidariai atsakingi dėl apskaičiuotos mokestinės nepriemokos, mokestinius ginčus nagrinėjančios institucijos per 3 darbo dienas nuo šio įstatymo 153 straipsnio 4–7 dalyse nurodytos mokesčių mokėtojo skundo priėmimo nagrinėti dienos privalo pranešti apie ginčo nagrinėjimą kitiems ginčijamame sprendime nurodytiems solidariai atsakingiems mokesčių mokėtojams ir pasiūlyti jiems per keturiolika kalendorinių dienų“²⁶⁵³ nuo tokio pranešimo gavimo dienos pateikti savo paaiškinimus bei įrodymus, susijusius su ginčijamu sprendimu ir skunde išdėstytais reikalavimais“. Tokios nuostatos įtvirtinimas įstatyme padėtų spręsti potencialiai galinčias iškilti problemines situacijas dėl solidarinės mokestinės atsakomybės taikymo, o tai Lietuvos Respublikoje aktualu ne tik administruojant muitus, bet ir kitus mokesčius, pavyzdžiui, PVM ar akcizus²⁶⁵⁴.

Kitose šios kategorijos bylose kilo **ginčų** ir **dėl** nedeklaruotos papildomai apskaičiuotos muitų bei kitų importo mokesčių sumos (skolos) fiziniams **asmenims** bei jiems **pritaikytų sankcijų teisėtumo ir pagrįstumo**. Pažymėtina, kad, kaip ir buvo minėta šiame darbe, SMK (žr. 42 str.) neįtvirtina už konkrečius muitų teisės aktų pažeidimus galimų taikyti sankcijų konkrečių rūšių ar dydžių, apsiribodamas bendra nuostata, jog „kiekviena valstybė narė nustato sankcijas, taikomas už muitų teisės aktų nesilaikymą“ (42 str. 1 d.)²⁶⁵⁵. Be to, pagal SMK 42 straipsnio 2 dalį, kai taikomos administracinės sankcijos, jos gali būti muitinės paskirta piniginė bausmė, įskaitant atitinkamais atvejais taikomą susitarimą, pakeičiantį baudžiamosios sankcijos taikymą. Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublikoje fiziniams asmenims taikoma administracinių sankcijų už muitų teisės aktų pažeidimus sistema apėmė ir apima dvejopo pobūdžio nuostatas²⁶⁵⁶: administracines bausmas (sankcijas), taikytas pagal

²⁶⁵² „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, op. cit., 214.

²⁶⁵³ Tokį terminą siūlytina nustatyti pagal analogiją su Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 67 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodytu panašaus pobūdžio procesinių veiksmų atlikimo terminu, žr. „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, *supra* note, 2280.

²⁶⁵⁴ Žr., pvz., Airina Remeikienė ir Dovilė Mingėlaitė, „Solidary tax duty: between theory and practice“, iš *Practice and research in private and public sector – 2014: 4th international scientific conference. Conference proceedings, May 14–15, 2014* (Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2014), 263.

²⁶⁵⁵ Analogiškos nuostatos laikomos ir TT praktikoje, *inter alia* ir bylose (byla *Stils Met*) dėl iš tiriama trečiųjų valstybių importuotų prekių apmokestinimo muitais, žr., pvz., bylą C-210/91, *Commission of the European Communities v. Hellenic Republic*, 1992, E.C.R. I-06735; C-382/09, *Stils Met SIA v. Valsts ieņēmumu dienests*, *supra* note, 226.

²⁶⁵⁶ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 743–745.

Administracinių teisės pažeidimų kodeksą²⁶⁵⁷ ir Administracinių nusižengimų kodeksą²⁶⁵⁸, bei mokestines baudas (ekonominės sankcijos kaip mokestinės atsakomybės formą) taikomas pagal Mokesčių administravimo įstatymą²⁶⁵⁹. Atitinkamai, taikant šias sankcijas, tiek teoriniu²⁶⁶⁰, tiek praktiniu lygiu²⁶⁶¹ nacionalinėje teisės doktrinoje ne kartą iškilo diskusija, ar toks dvejojo pobūdžio atsakomybės taikymas yra proporcingas ir nesuponuoja Europos žmogaus teisių ir laisvių konvencijos Septintojo protokolo 4 straipsnio 1 dalyje²⁶⁶² įtvirtinto *non bis in idem* (dvigubo nubaudo draudimo) principo pažeidimo²⁶⁶³? Akcentuotina, kad naujausioje Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje²⁶⁶⁴ šis principas interpretuojamas lanksčiai, t. y. iš esmės bet koks mokestinės atsakomybės procesas, kurio pagrindu paskirta mokestinė bauda, vertinamas kaip baudžiamasis ir atitinkamai pripažįstama, kad nubaustam asmeniui turėtų būti užtikrinamos *non bis in idem* principo teikiamos garantijos (apsauga nuo dvigubo baudimo, t. y. kitų baudžiamojo pobūdžio atsakomybės priemonių taikymo). Šios nuostatos savo praktikoje ir analizuojamos kategorijos bylose (dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo muitais ir su jais susijusių sankcijų (mokestinių baudų) taikymo) nuo 2011 m.²⁶⁶⁵ laikosi ir Lietuvos vyriausiasis ad-

²⁶⁵⁷ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (redakcija, galiojusi iki 2017 m. sausio 1 d.), *Vyriausybės žinios*, 1, 1 (1985); žr., pvz., šio kodekso 210 straipsnį „Kontrabanda“, 163² straipsnį „Akcizais apmokestinamų prekių (išskyrus energinius produktus ir elektros energiją) įsigijimas, laikymas, gabenimas, naudojimas ar realizavimas pažeidžiant nustatytą tvarką“.

²⁶⁵⁸ Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, TAR, 11216 (2015); žr., pvz., šio kodekso 208 straipsnį „Kontrabanda“ ir 209 straipsnį „Akcizais apmokestinamų prekių įsigijimas (išskyrus energinius produktus ir elektros energiją), laikymas, gabenimas, naudojimas ar realizavimas pažeidžiant nustatytą tvarką“.

²⁶⁵⁹ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947; šio įstatymo 139 straipsnis numato, kad, neteisėtai sumažinus mokėtiną mokestį (jo neapskaičiavus ir (ar) nedeklaravus), mokesčių mokėtoji skiriama nuo 10 iki 50 proc. šios mokesčio sumos dydžio bauda.

²⁶⁶⁰ Skirmantas Bikelis, „Permažstant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I). Proporcingumo principas ir bausmės už kontrabandą“, *Teisės problemos*, 4, 78 (2012): 12–13; Edita Gruodytė, „Understanding and application of principle non bis in idem in the European Court of Human Rights and Lithuanian jurisprudence“, *Teisės apžvalga / Law review*, 1, 7 (2011): 6–7; Deimilė Prapiestytė, „Europos teisės ir nacionalinės administracinės justicijos santykis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo veikloje“, *Jurisprudencija*, 5, 83 (2006): 104.

²⁶⁶¹ Žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant mokesčių administravimą reglamentuojančias teisės normas, apibendrinimą (II dalis), Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, žiūrėta 2018 m. sausio 5 d., <http://www.lvat.lt/lt/teismu-praktika/teismu-praktikos-apibendrinimai.html> (476–477 p.); taip pat žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. kovo 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-15-39/2005“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/48643>; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl administracinių teisės pažeidimų ir mokesčių administravimo“ (konstitucinės justicijos byla Nr. 6/99-23/99-5/2000-8/2000)“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paiska/135/ta348/content>.

²⁶⁶² „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios*, 40, 987 (1995).

²⁶⁶³ Šis klausimas ne kartą buvo keliamas ir nagrinėjant mokestinius ginčus dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo Lietuvos Respublikoje, paprastai tais atvejais, kai buvo sprendžiamas klausimas dėl atsakomybės už neteisėtai į ES muitų teritoriją įvežtas prekes.

²⁶⁶⁴ Žr. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 10 d. sprendimą byloje *Jussila prieš Suomiją* (pareiškimo Nr. 73053/01); 2009 m. birželio 16 d. sprendimą byloje *Glantz prieš Suomiją* (pareiškimo Nr. 37394/11), 2014 m. rugpjūčio 20 d. sprendimą byloje *Ruotsalainen prieš Suomiją* (pareiškimo Nr. 13079/03).

²⁶⁶⁵ Iki 2011 m. lapkričio mėn. vieningos administracinių teismų praktikos šiuo klausimu neegzistavo, kadangi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje buvo laikomasi nuostatos, kad su mokesčiais susijusių sumų (*inter alia* mokestinių baudų) paskirtis nėra mokesčių mokėtojo nubaudo, bet pajamų į biudžetą gavimo užtikrinimas, žr., pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gruodžio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-556-1449/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/183142>.

ministracinis teismas. Šio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos administracinėje byloje Nr. A-143-2619/2011²⁶⁶⁶ ir kitose vėlesnėse bylose²⁶⁶⁷ ne kartą buvo konstatuota, jog Mokesčių administravimo įstatyme numatytos mokestinės baudos laikytinos baudžiamojo pobūdžio sankcijomis, todėl *non bis in idem* principo pažeidimu laikytini atvejai, kai dėl tų pačių ar teisės taikymo požiūriu panašių faktinių aplinkybių sankcijos skiriamos kelis kartus (pavyzdžiui, papildomai skiriant ir administracines nuobaudas pagal Administracinių teisės pažeidimų kodeksą). Atitinkamai būtent dėl šių priežasčių pareiškėjams (fiziniais asmenimis) skirtos mokestinės (*inter alia* muito mokesčio) baudos nurodytose bylose buvo panaikintos. Kartu pastebėtina, kad analizuojamai kategorijai priskirtinose bylose Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas laikėsi pozicijos, jog patys papildomai apskaičiuoti mokesčiai (muitai ir kiti importo mokesčiai) savaime nelaikytini sankcija, nes „nuo administracinių teismų įsteigimo pareiga mokėti mokesčius ir pats mokestis niekuomet nebuvo traktuojamas kaip bauda ar baudžiamoji priemonė“, kadangi „mokesčiai iš esmės yra fiskalinė priemonė, kurios pagalba yra surenkamos lėšos atitinkamiems visuomenės poreikiams finansuoti“²⁶⁶⁸. Atitinkamai, skirtingai nuo jau aptartų situacijų, kai pareiškėjams buvo skiriamos kelios baudos (pagal skirtingus / skirtingų teisės šakų teisės šaltinius), vien tik aplinkybė, jog pareiškėjui (fiziniam asmeniui) buvo apskaičiuota importo mokesčių suma, kuri net ir ženkliai viršija jam skirtą baudą, savaime nėra laikoma „*non bis in idem* principo“ pažeidimu²⁶⁶⁹.

Minėtų teisės taikymo problemų egzistavimas Lietuvoje, ką patvirtina ir mokestinių ginčų bylų dėl iš Rusijos Federacijos importuojamų prekių specifika, autoriaus manymu, vis dėlto sudaro prielaidas kvestionuoti nacionaliniuose įstatymuose (Mokesčių administravimo įstatymo 139 str.) įtvirtintų mokestinės atsakomybės taikymo priemonių taikymo atskiras sąlygas ir tvarką. Akivaizdu, jog apskritai negalima paneigti pagrįstumo įstatymų leidėjo pozicijos, kuria numatoma galimybė taikyti skirtingas atsakomybės rūšis (mokestinę ir / ar administracinę ar net baudžiamąją atsakomybę) už panašius ar susijusius mokesčių ir muitų teisės aktų pažeidimus. Tokio bendrojo teisinio reguliavimo konstitucingumą yra pripažinęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas dar 2000 m. gruodžio 6 d. nutarime²⁶⁷⁰. Atsižvelgiant į nurodytu Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutari-

²⁶⁶⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 18 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. A-143-2619/2011“, *supra* note, 2647.

²⁶⁶⁷ Žr., pvz., administracines bylas Nr. A-143-3058/2011 ir A-442-63/2013.

²⁶⁶⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. spalio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2048-575/2017“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykle.mruni.eu/tp/1527588> (žr. nutarties motyvuojamosios dalies 22 punktą); taip pat žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 18 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimą administracinėje byloje Nr. A-143-2619/2011“, *op. cit.*

²⁶⁶⁹ Panašios pozicijos pastaruoju metu laikomasi ir teisės doktrinoje, kita vertus, joje išsakoma ir nuomonė, kad kumuliatyvus baudų, apmokestinimo ir papildomai kitų poveikio priemonių (prekių konfiskavimo) taikymas vis dėlto „gali būti vertinamas kaip perteklinis“, kadangi dėl jo „kai kuriais atvejais pažeidėjus užgultų socialiai neteisinga ir pernelyg sunki našta“; žr. Skirmantas Bikelis, Renata Giedrytė-Mačiulienė, Inga Mickėnienė ir Judita Venckevičienė, *supra* note, 1644: 183–184.

²⁶⁷⁰ Šiame nutarime konstatuota, kad „ūkio subjektai (ir turintys juridinio asmens teises, ir jų neturintys) ir jų savininkai (darbuotojai), kaip mokestinių santykių dalyviai, nėra tapatūs. Todėl nėra teisinio pagrindo teigti, kad administracinės arba baudžiamosios atsakomybės, kurion už mokesčių įstatymų pažeidimus traukiami fiziniai asmenys, [...] subjektas, kaip teisinio santykio dalyvis, sutampa su atsakomybės, nustatytos šioms įmonėms, įstaigoms, organizacijoms (Mokesčių administravimo įstatyme, – *aut. past.*, subjektu“, žr. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio

mu formuojamą oficialiąją konstitucinę doktriną, pabrėžtina, kad kelių skirtingų rūšių teisinės atsakomybės taikymas gali būti pateisinamas ar tikslingas, kai skiriasi pažeidimų, už kuriuos taikoma atsakomybė, aplinkybės arba subjektai, kuriems ši atsakomybė taikoma. Pavyzdžiui, tokį atsakomybės taikymo mechanizmą galima laikyti teisėtu, kai juridiniam asmeniui skiriamos ekonominės sankcijos (baudos) pagal Mokesčių administravimo įstatymą už mokesčių (*inter alia* importo mokesčių ir muitų) neapskaičiavimą ir nesumokėjimą, o fiziniam asmeniui (juridinio asmens darbuotojui ar dalyviui) taikoma administracinė (ar net baudžiamoji) atsakomybė už juridinio asmens padarytą pažeidimą sąlygas sudariusias veikas: netinkamą apskaitos ir muitinės procedūrų dokumentų įforminimą, jų nepateikimą mokesčių administratoriui ar neteisingų duomenų (informacijos) pateikimą ir pan. Kita vertus, kai visas sankcijas dėl to paties padaryto pažeidimo (tiek baudžiamąsias ir / ar administracines, tiek mokestines) patiria vienas ir tas pats fizinis asmuo (taip pat ir tais atvejais, kai jis yra neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvis²⁶⁷¹, pavyzdžiui, individualios įmonės savininkas), kyla klausimas ne tik dėl formalaus *non bis in idem* principo pažeidimo, bet ir dėl tokių sankcijų socialinio teisingumo²⁶⁷² ar proporcingumo²⁶⁷³. Pabrėžtina, kad būtinybė užtikrinti mokestinių sankcijų proporcingumą taip pat grindžiama ir bendraisiais mokesčių administravimo, t. y. teisingumo ir protingumo, principais²⁶⁷⁴.

Atsižvelgiant į šias aplinkybes ir nurodytą naujausią Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką²⁶⁷⁵ bei į šiuo metu mokestinių ginčų bylose pradėtą formuoti nacionalinių teismų praktiką, kuria *non bis in idem* principo taikymas mokestiniuose teisiniuose santykiuose yra išplečiamas ir neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvių (individualių įmonių savininkų) atžvilgiu²⁶⁷⁶, siūlytina numatyti, kad fiziniams asmenims už tuos pačius mokesčių ir muitų teisės aktų pažeidimus turėtų būti taikoma viena baudžiamojo pobūdžio sankcija (baudžiamosios ar administracinės (mokestinės) atsakomybės priemonė). Tokio teisinio reguliavimo įtvirtinimas galėtų būti laikomas svarbia priemone socialiniam teisingumui užtikrinti taikant fiziniams asmenims atsakomybę už mokestinius pažeidimus bei muitų (muitinės) teisės kontekste labiau atitiktų galiojančio SMK 42 straipsnio 2 dalies nuostatas,

6 d. nutarimas „Dėl administracinių teisės pažeidimų ir mokesčių administravimo“ (konstitucinės justicijos byla Nr. 6/99-23/99-5/2000-8/2000)“, *supra* note, 2661.

²⁶⁷¹ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.50 straipsnio 4 dalimi, „juridiniai asmenys skirstomi į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės asmenis. Jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis, jeigu įstatymai nenustato kitaip“, „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

²⁶⁷² Skirmantas Bikelis, „Permąstant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (II). Konfiskavimo ir mokestinių priemonių taikymo klausimai“, *Teisės problemos*, 1, 79 (2013): 53.

²⁶⁷³ Tai, kad fiziniams asmenims skiriamos sankcijos bei taikomos poveikio priemonės už muitų teisės aktų pažeidimus turi būti proporcingos ir jas taikant būtina atsižvelgti į objektyvią fizinio asmens socialinę bei ekonominę padėtį buvo ne kartą akcentuota ir kitose Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo bylose (*inter alia* ir bylose dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo), žr. pvz. administracines bylas Nr. A-406-602/2015 ir A-442-63/2013.

²⁶⁷⁴ Aistė Medelienė, „Principai, kaip mokesčių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokestinius ginčus“, *supra* note, 2011: 334.

²⁶⁷⁵ Žr. 2664 išnašą ir joje nurodytą praktiką.

²⁶⁷⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-556-1916/2012“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/417939>.

kuriose valstybėms narėms nurodoma pažeidėjui taikyti tik vieną administracinę sankciją (piniginę baudą), o ne jų daugetą. Kita vertus, negalima nesutikti ir su teisės doktrinoje išsakoma pozicija, jog neturėtų būti priimtinas požiūris, kuriuo *non bis in idem* principo taikymas visais atvejais suabsoliutinamas ir taip užkertamas kelias fizinio asmens baudžiamajam ir (ar) administraciniam persekiojimui (nubaudimui). Kaip pažymi dr. S. Bikelis, tai gali lemti, kad asmuo lieka nubaustas neproporcingai švelniai, neleidžiama valstybei įgyvendinti savo pareigos efektyviai saugoti visuomenę nuo nusikalstamų kėsinių²⁶⁷⁷. Dėl šios priežasties, siekiant spręsti *non bis in idem* principo taikymo problemą mokestiniuose ir muitinės teisiniuose santykiuose, rekomenduojama Mokesčių administravimo įstatymo 139 straipsnį papildyti nuostata, kad fizinis asmuo arba neribotos atsakomybės juridinis asmuo atleidžiamas nuo jam skirtos baudos pagal Mokesčių administravimo įstatymą arba bauda neskiriama, jei už tą patį pažeidimą, padarytą esant toms pačioms faktinėms aplinkybėms, fiziniam asmeniui arba neribotos atsakomybės juridinio asmens dalyviui (dalyviams), paskirta bauda pagal Administracinių nusižengimų kodekso arba Baudžiamojo kodekso nuostatas. Taip jau pačiame mokesčių ir muitų administravimo procese būtų užtikrintas taikomų atsakomybės priemonių proporcingumas ir socialinis teisingumas, sudaromos galimybės mokesčių administratoriams (*inter alia* ir muitinės įstaigoms) tinkamai individualizuoti ir parinkti fiziniams asmenims taikomas sankcijas²⁶⁷⁸, kartu išvengiant ir visų galimų neigiamų jų kumulatyvaus poveikio pasekmių²⁶⁷⁹, nes šiuo metu (pagal egzistuojančią teismų praktiką) tokia galimybė suteikiama tik teismams ar kitoms mokestinius ginčus nagrinėjančioms institucijoms.

Mokestiniai ginčai dėl muitų ir su jais susijusių importo mokesčių, nustatomų importuotiems kuro produktams, lengvatų. Pastebėtina, kad muitų taikymo problematika yra glaudžiai susijusi su kitų netiesioginių mokesčių, pavyzdžiui, akcizų ir importo PVM taikymu importuojamoms prekėms. Viena probleminių sričių, kurioje mokestinės apgaulės (sukčiavimo) atvejai netiesioginių mokesčių (pvz., PVM, akcizų ir muitų) taikymo srityje yra itin paplitę (ypač Rytų ir Vidurio Europos šalyse (ES valstybėse narėse), tokiose kaip Čekija, Lenkija, Slovakija²⁶⁸⁰, taip pat Lietuvos Respublikoje, ką patvirtina ir augantis tokio pobūdžio mokestinių ginčų skaičius²⁶⁸¹), yra kuro produktų (variklių alyvų, naftos produktų ir kt.) apmokestinimas. Tai galima paaiškinti tuo, kad, nurodytoms valstybėms įstojus į ES ir nustojus taikyti muitinės kontrolę ties jų vidaus sienomis (su kitomis ES valstybėmis

²⁶⁷⁷ Skirmantas Bikelis, „Baudžiamosios ir mokesčių teisės sankirta: atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą ir *non bis in idem* principas“, *Teisės problemos* 2 (88), 2015: 54–69.

²⁶⁷⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje buvo ne kartą akcentuojama, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-2144/2011“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaittykla.mruni.eu/tp/224572>.

²⁶⁷⁹ Šiuo aspektu būtina pažymėti, kad kitų poveikio priemonių (prekių konfiskavimo) kumulatyvaus taikymo problema šiuo metu jau išspręsta įsigaliojus SMK ir jo 124 straipsnio nuostatomis, numatančioms, kad skola muitinei išnyksta, kai muitu apmokestinamos prekės konfiskuojamos; žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁶⁸⁰ Pavel Semerád, „How to stop VAT frauds on the fuel market: a usual price rule“, *MENDELU Working Papers in Business and Economics*, 54 (2015): 352.

²⁶⁸¹ Gintaras Černius, Gintarė Giriūnienė ir Gediminas Valantiejus, *supra* note, 1101: 170.

narėmis), paprastai nėra užtikrinama pakankama kontrolė transporto priemonių (dažniausiai autocisternų, bet ir kitų variklinių transporto priemonių), kuriomis importuojami kuro produktai iš kitų ES valstybių narių ar trečiųjų valstybių²⁶⁸². Tai ypač aktualu tokioms ES valstybėms narėms kaip Lietuvos Respublika, kuri turi bendrą išorės sieną su ne ES valstybėmis narėmis (Rusijos Federacija ir Baltarusijos Respublika). Atitinkamai tokie kuro produktų importo atvejai paprastai susiję su neteisėtu prekių gabenimu (kontrabanda) per ES išorės sieną²⁶⁸³. Taip pat fiksuojami ir sukčiavimo (apgaulės) atvejai (paprastai susiję su akcizų mokesčio vengimu), kai vienų rūšių importuojami kuro produktai, kurie apmokestinami mažesniu akcizo tarifu, yra neteisėtai pridedami ar sumaišomi su teisėtai įvežamais variklinių transporto priemonių degalais, kurių akcizų tarifas didesnis²⁶⁸⁴. Kita vertus, ši problema svarbi ir administruojant muitus, kadangi tiems patiems importo akcizais apmokestinamiems energetiniams (kuro) produktams (pavyzdžiui, variklių benzinui, gazoliams, mazutui, tepalinėms alyvoms ir pan.),²⁶⁸⁵ ES Kombinuotojoje nomenklatūroje (KN) yra nustatyti ir muto mokesčiai (taikomi iki 4,7 proc. dydžio vertybiniai muto tarifai)²⁶⁸⁶. Be to, pagal Lietuvos Respublikos akcizų mokesčio įstatymą (9 str. 3 d.)²⁶⁸⁷ ir Tarybos direktyvą 2008/118/EB „Dėl bendros akcizų tvarkos“ (4 str. 1 d. 8 p.)²⁶⁸⁸, prievolės mokėti akcizą už importuojamas prekes (*inter alia* kuro produktus) atsiradimas yra tiesiogiai bei eksplicitiškai susietas su prievolės apskaičiuoti importo muitus atsiradimo momentu arba atveju, kai pagal atitinkamas SMK nuostatas atsirastų importo skola muitinei, jeigu importuojamoms prekėms būtų nustatyti muitai²⁶⁸⁹. Dėl šių priežasčių importo akcizų ir muitų taikymo problematiką, kylančią apmokestinant jais importuojamus kuro (energetinius) produktus, tikslinga nagrinėti bei aptarti kartu, kaip vieną susijusį reiškinį.

Pastebėtina, kad, vertinant praktiniu požiūriu, kuro produktams nustatytų ir taikomų importo mokesčių vengimo problemą atitinkamose ES valstybėse narėse pastaruoju metu (nuo 2013 m.) buvo bandoma spręsti nacionaliniu lygiu realizuojant įvairias teisėkūros iniciatyvas, kuriomis buvo siekiama riboti galimybę taikyti importuojamiems kuro

²⁶⁸² Pavel Semerad, „Value added tax evasion and excise duty fraud on fuel market in the Czech Republic“, *Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun.*, LX, 2 (2012): 335–340.

²⁶⁸³ Danguolė Povilauskienė, *supra* note, 456: 58–59.

²⁶⁸⁴ Freda Fung, „Best Practices for Fuel Quality Inspection Programs“, *The International Council on Clean Transportation Working Paper*, 11 (2011): 3–27; Amit P. Gawande and Jayant P. Kaware, „Fuel Adulteration Consequences in India: A Review“, *Scientific Reviews & Chemical Communications*, 3, 3 (2013): 161–171; David M. Newbery, „Why Tax Energy? Towards a More Rational Policy“, *The Energy Journal*, 26, 3 (2005): 1–39.

²⁶⁸⁵ Lietuvos Respublikos akcizų mokesčio įstatymas (2010 m. redakcija), *Valstybės žinios*, 45, 2174 (2010); žr. įstatymo II skyriaus III skirsnį „Energetiniai produktai“. Pažymėtina, kad įstatyme, apibrėžiant įvairias kuro rūšis (variklių benziną, žibalą, gazolius ir kt.) kaip akcizų mokesčio objektą vartojama bendrinė energetinių produktų sąvoka.

²⁶⁸⁶ Žr. 2017 m. spalio 12 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr. 2017/1925, kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo I priedas, *supra* note, 1569.

²⁶⁸⁷ Lietuvos Respublikos akcizų mokesčio įstatymas (2010 m. redakcija), *supra* note, 2685.

²⁶⁸⁸ 2008 m. gruodžio 16 d. Tarybos direktyva 2008/118/EB „Dėl bendros akcizų tvarkos“, *Official Journal*, L 009 (2008).

²⁶⁸⁹ Kitaip tariant, importo akcizo mokesčio mokėtojo ir muitinės skolininko (asmens, kuris turi (ar turėtų) sumokėti už prekes nustatytą importo muto skolą muitinei) yra susijusios, o prievolė mokėti akcizus tenka importuotojui (jei importuojamos prekės priskiriamos ne tik muitų, bet ir akcizų objektui), žr. Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 733.

produktams importo mokesčių lengvatas ar sugriežtinti apmokestinimo šiais mokesčiais sąlygas²⁶⁹⁰. Lietuvos Respublikoje šios iniciatyvos iš esmės pasireiškė tuo, kad kuro produktų apmokestinimo lengvatų sąrašą ir jų taikymo sąlygas buvo siekiama riboti ar sugriežtinti ne įstatymų leidybos lygmenyje, bet patiems suinteresuotiems mokesčių administratoriams (*inter alia* Muitinės departamentui prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos) priimant ir papildant atitinkamus įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus. Pavyzdžiui, kaip šios tendencijos akivaizdų pavyzdį tiriamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) galime nurodyti Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2011 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. 1B-392 patvirtintą Keleivių įvežamų prekių neapmokestinimo importo pridėtinės vertės mokesčiu ir akcizais taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. 439, 5 punkto nuostatų taikymo tvarkos aprašą²⁶⁹¹. Šis Aprašas numatė, kad į Lietuvos Respublikos teritoriją iš trečiųjų valstybių (ne ES valstybių narių) įvežamą kurą (degalus), esančius privačios motorinės transporto priemonės degalų bake, galima apmokestinti muitais ir kitais atitinkamais importo mokesčiais (importo PVM, akcizais) tais atvejais, kai keleivis atvyksta į Lietuvos Respubliką šešis ar daugiau kartų per kalendorinį mėnesį (Aprašo 3 ir 6 punktas) – tokiu atveju muito ir kitų importo mokesčių lengvatos, nustatytos atitinkamuose aukštesnės galios nacionaliniuose ir ES teisės norminiuose aktuose²⁶⁹², nebūtų taikomos. Tokius operatyvius teisinio reguliavimo pokyčius galima paaiškinti objektyvia būtinybe kovoti su nelegaliu ir neapmokestinamu kuro produktų importu (o tai buvo itin aktualu valstybei susiduriant su 2008–2009 m. prasidėjusios pasaulinės ekonominės krizės pasekmėmis). Kita vertus, nacionalinėje teisės doktrinoje²⁶⁹³ ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo

²⁶⁹⁰ Gintaras Černius, Gintarė Giriūnienė ir Gediminas Valantieju, *supra* note, 1101: 161.

²⁶⁹¹ Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2011 m. liepos 12 d. įsakymas Nr. 1B-392 „Dėl Keleivių įvežamų prekių neapmokestinimo importo pridėtinės vertės mokesčiu ir akcizais taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. 439, 5 punkto nuostatų taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“, *supra* note, 978.

²⁶⁹² Žr. Keleivių ir kitų fizinių asmenų įvežamų daiktų (prekių) atleidimo nuo muito taisykles, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimu Nr. 968, *Valstybės žinios*, 121, 4597 (2008) (Taisyklių 4.5 punktą); Keleivių įvežamų prekių neapmokestinimo importo pridėtinės vertės mokesčiu ir akcizais taisykles, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. 439, *supra* note, 978; 2009 m. lapkričio 16 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1186/2009, nustatantį Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą, *supra* note, 549 (Reglamento 41 str.); 2007 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyvą (EB) Nr. 2007/74 „Dėl keliaujančių iš trečiųjų šalių asmenų importuojamų prekių neapmokestinimo pridėtinės vertės mokesčiu ir akcizais“, *Official Journal*, L 346 (2007) (Direktyvos 4 ir 6 str.).

²⁶⁹³ Pavyzdžiui, kaip nurodo dr. A. Medelienė, „Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nereikalaujama mokesčių įstatymų įgyvendinimo tvarkos nustatyti tik įstatymu“, tačiau „poįstatyminiuose teisės aktuose, nustatančiuose mokesčių įstatymų įgyvendinimo tvarką, taigi ir mokesčių apskaičiavimo tvarką, negali būti teisės normų, nustatančių kitokį teisinį reguliavimą, negu nustato įstatymas, ir konkuruojančių su įstatymo normomis“; žr. Aistė Medelienė, „Principai, kaip mokesčių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokesčius ginčus“, *supra* note, 2011: 325; taip pat žr. Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 60, 63. Tokios nuomonės laikosi ir kiti autoriai, pavyzdžiui, prof. dr. V. Sinkevičius, kuris teigia, kad „yra suformuluota tokia konstitucinė mokesčių doktrina, kad tik pats Seimas įstatymu turi nustatyti visus esminius mokesčių ir kitų privalomų mokesčių elementus, taigi ir mokesčių dydžius (tarifus), kad šių pagal Konstituciją jam priklausančių įgaliojimų Seimas negali perduoti Vyriausybei ar kuriai nors kitai vykdomosios valdžios institucijai“, žr. Vytautas Sinkevičius, „Mokesčių konstitucinė doktrina: kai kurios formavimosi prielaidos“, *Socialinių mokslų studijos*, 3, 3 (2009): 47.

jurisprudencijoje²⁶⁹⁴ esminių apmokestinimo sąlygų keitimas įstatymų įgyvendinamaisiais (poįstatymiais) teisės norminiais aktais tradiciškai buvo ir yra vertinamas kaip galintis prieštarauti konstitucinėms nuostatoms, jog mokesčius galima nustatyti tik įstatymu, taip pat kad valstybinius mokesčius nustato tik Seimas (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67 str. 15 p., 127 str. 3 d.²⁶⁹⁵). Atsižvelgiant į šias aplinkybes, klausimas dėl nurodyto Muitinės departamento priimto įstatymų įgyvendinamojo teisės akto teisėtumo ir jo atskirų nuostatų (3 ir 6 punktų, ribojančių galimybę pasinaudoti importo mokesčių lengvatomis gabenant kurą privačių motorinių transporto priemonių bakuose) atitikties kitiems teisės aktams (įstatymams) iškilo ir nagrinėjamu atveju bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo buvo nagrinėjamas administracinėje byloje Nr. I-5-442/2015²⁶⁹⁶.

Pastebėtina, kad pagrindinis šioje administracinėje byloje dėl norminio administracinio akto teisėtumo keltas klausimas buvo susijęs ne tik su tuo, ar šiuo atveju buvo laikomasi mokesčių nustatymo tik įstatymu principo bei ar centrinis mokesčių administratorius (Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos) turėjo įgaliojimus nustatyti tokias importo mokesčių lengvatų taikymo taisykles. Šiuo atveju net jei ir būtų sutinkama, kad mokesčių administratorius vis dėlto turėjo tokią formalią teisę nustatyti importo mokesčių lengvatų taikymo tvarką, byloje kilo ir papildomų klausimų, pavyzdžiui, ar importo mokesčių lengvatų taikymas galėjo būti susietas su keleivio (fizinio asmens) atvykimo į Lietuvos Respubliką dažnumu, o ne susiejant juos su tokių prekių importo į Lietuvos Respubliką reguliarumu, kaip tai buvo apibrėžta aukštesnio lygmens teisės aktuose (*inter alia* ES antrinės teisės aktuose)²⁶⁹⁷. Tačiau Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas analizuojamoje byloje šių aplinkybių detaliau netyrė²⁶⁹⁸ ir nors pripažino ginčijamą Aprašo nuostatą neteisėtą, šią išvadą pagrindė pirmiausia Lietuvos Respublikos

²⁶⁹⁴ Žr., pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 2 dalies, 271 straipsnio, 29 straipsnio 7 dalies (2002 m. spalio 8 d. redakcija) 4 punkto, 56 straipsnio 2 dalies (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 3 d. nutarimo Nr. 1073 „Dėl mokesčio bazės netiesioginio nustatymo“ 2 punkto, taip pat šiuo Vyriausybės nutarimu patvirtintų mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodų skyriaus „Mokesčio bazės netiesioginio nustatymo atvejai“ ir skyriaus „Mokesčio bazės netiesioginio nustatymo metodai“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 2 daliai“, *Valstybės žinios*, 109, 4887 (2003).

²⁶⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

²⁶⁹⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-5-442/2015“, TAR, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/434a371016b5f1e5bfc0854048a4e288>.

²⁶⁹⁷ *Ibid.*; žr. sprendimo 2 ir 8–9 punktus. Akcentuotina, kad klausimas dėl šios sąlygos aiškinimo buvo keliamas ir vėlesnėje naujausioje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje (ginčiuose, susijusiose su prekių (kuro produktų) importo iš Rusijos Federacijos atvejais, patenkančiais į nagrinėjamą kategoriją), joje buvo laikomasi nuostatos, kad taikant šią lengvatą turi būti atsižvelgiama ne į fizinio asmens atvykimą į Lietuvos Respubliką skaičių, bet „į pareiškėjo prekių gabenimo kartų skaičių (išskirta autoriaus, – aut. past.) per atitinkamą kalendorinį laikotarpį“; žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. liepos 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-676-261/2017“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1499110>; tuo pačiu klausimu žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. liepos 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2064-575/2017“, INFOLEX, www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1505631.

²⁶⁹⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-5-442/2015“, *supra* note, 2499; 29 punktas.

Konstitucinio Teismo jurisprudencija²⁶⁹⁹, kuri, teismo vertinimu, draudžia teisiškai koreguoti įstatymuose įtvirtintą mokesčių objektų ir lengvatų sąrašą, išplečiant teisinį reguliavimą žemesnės galios teisės aktais, kuriuos priėmė pačios valstybės valdymo institucijos, nesant teisės aktu išreikšto įstatymo leidėjo pavedimo, kuriuo būtų įgaliojama įgyvendinti tam tikras įstatymų nuostatas²⁷⁰⁰. Papildomai pažymėtina, kad nors teismas šios problemos ir neįžvelgė, autoriaus vertinimu, šiuo atveju taip pat galėjo būti keliamas ir klausimas ar apskritai tokios mokesčių lengvatų taikymo sąlygos galėjo būti apibrėžtos įstatymų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose, t. y. ar valstybės valdymo institucijoms (Vyriausybei ir jai pavaldžioms institucijoms) iš viso galėjo būti suteikta teisė reglamentuoti šią sritį. Tokią išvadą galima daryti įvertinus tiek teisės doktrinoje anksčiau išsakytas nuomones (pavyzdžiui, prof. dr. V. Sinkevičiaus poziciją šiuo klausimu²⁷⁰¹), tiek ir pačiame teismo sprendime minimų kai kurių naujausių Konstitucinio Teismo nutarimų, tiesiogiai susijusių su mokesčių klausimais, turinį²⁷⁰². Bet kuriuo atveju, nors teismas, pripažindamas, kad byloje ginčytos Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos įsakymo nuostatos yra neteisėtos ir jomis buvo nepagrįstai susiaurintos mokesčių lengvatų taikymo sąlygos, pasirinko kitą argumentaciją, autoriaus nuomone, bendra Lietuvos vyriausiojo teismo pozicija šiuo klausimu vertintina pozityviai. Pavyzdžiui, tokios teisinės praktikos tendencijos nustatant ir reguliuojant importo mokesčių neapmokestinimą importuojamiems degalų produktams pagal antrinės teisės aktus gali būti laikomos teigiamomis ir suderinančiomis ilgalaikę patirtį mokesčių administravimo srityje. Tai galėtų būti grindžiama ankstesne Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo praktika, kai didelė ekskucicistinių valdžios institucijų nuožiūra (ypač plačios teisės nustatyti akcizų apskaičiavimo ir mokėjimo tvarką) lėmė tai, kad valstybės biudžeto pajamos iš akcizo mokesčių pradėjo ženkliai mažėti²⁷⁰³. Be to, tai reiškia, kad nuostata vienodai taikoma visiems mokestinių teisinių santykių dalyviams (užtikrinamas lygybės principo taikymas) – tai reiškia, kad atleidimas nuo mokesčių negali būti išplėstas (nepagrįstai išplėstas), ir tai įpareigoja ne tik mokesčių mokėtojus, bet

²⁶⁹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimu, taip pat 2007 m. lapkričio 29 d. ir 2012 m. gruodžio 14 d. nutarimais, žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija) atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios* 34, 1620 (2010); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 29 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 4 straipsnio (2002 m. liepos 2 d., 2004 m. lapkričio 4 d., 2005 m. gegužės 19 d., 2006 m. birželio 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios* 110, 4511 (2007); Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 14 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2002 m. liepos 2 d., 2008 m. gruodžio 23 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios* 149, 7634 (2012).

²⁷⁰⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I³-442/201, *supra* note, 2499 19–20, 23–24 punktai.

²⁷⁰¹ Vytautas Sinkevičius, *supra* note, 2693: 47.

²⁷⁰² Pavyzdžiui, analizuojamame teismo sprendime minimame Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 14 d. nutarime imperatyviai pabrėžiama, kad būtent įstatymų leidėjas turi „išimtinis konstitucinius įgaliojimus nustatyti mokesčius“ ir tokius esminius jų elementus „kaip mokesčio objektas, mokestinių santykių subjektai, jų teisės ir pareigos, mokesčio dydžiai (tarifai), mokėjimo terminai, *išimty*s (išskirta autoriaus, – *aut. past.*)“, šiame nutarime nenurodomą, kad tokie išimtiniai konstituciniai įstatymų leidėjo įgaliojimai gali būti deleguojami kitoms valstybės institucijoms, žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 14 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2002 m. liepos 2 d., 2008 m. gruodžio 23 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *supra* note, 2699; 14.1–14.2 ir 17 punktai.

²⁷⁰³ Eugenija Buškevičiūtė, *supra* note, 19: 114–115.

ir mokesčių administratorius bei yra taikytina ir mokesčių surinkimo procesui instituciniu lygmeniu (o tai atitinka ir TT formuojamos praktikos nuostatas šioje srityje²⁷⁰⁴).

Kita vertus, analizuojamu laikotarpiu (nuo 2010 m. sausio 1 d.) mokesčių administravimo praktikoje ir mokestiniuose ginčiuose su muitine taip pat ne kartą buvo kvestionuojamas nacionaliniuose įstatymuose ir ES teisės aktuose nustatytų mokesčių lengvatų taikymas specifinių rūšių kuro importui, t. y. muitinė, kaip mokesčių administratorius, ne kartą kėlė klausimą, ar mokesčių mokėtojai jomis pasinaudojo teisėtai ir pagrįstai. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014²⁷⁰⁵, remdamasis TT sprendimu byloje Nr. C-250/11, AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Vilniaus teritorinė muitinė ir Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos²⁷⁰⁶, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas sprendė klausimą dėl importo akcizų ir importo PVM, taikomų kuro produktams, importuotiems į Bendrijos (Sąjungos) muitų teritoriją geležinkelių transportu – lokomotyvų standartiniuose kuro bakuose – laikotarpiu nuo 2005 m. sausio 1 d. iki 2010 m. balandžio 30 d. Pagrindinis mokestinio ginčo objektas šioje byloje buvo aplinkybė, ar mokesčių administratorius (muitinė) teisėtai ir pagrįstai apmokestino Lietuvos Respublikoje veikiančią geležinkelių transporto įmonę (AB „Lietuvos geležinkeliai“) nacionaliniuose įstatymuose²⁷⁰⁷ ir *inter alia* ES teisėje²⁷⁰⁸ nustatytais su muitais susijusiais importo mokesčiais (importo PVM ir akcizais²⁷⁰⁹). Pabrėžtina, kad šiuo atveju mokesčių administratorius, nustatęs mokesčių mokėtojo siekį išvengti importo mokesčių mokėjimo, papildomai apskaičiavo net 28 860 895 Lt (daugiau kaip 8 mln. EUR) dydžio mokestinę nepriemoką²⁷¹⁰.

Analizuojamoje byloje visų pirma buvo keliamas klausimas dėl ginčo teisinius santykius reglamentuojančių ES teisės aktų, nustatančių importo mokesčių lengvatas, taikymo

²⁷⁰⁴ Vadovaujantis TT praktika bet kurie atleidimo nuo importo mokesčių atvejai turi būti aiškinami siaurai, nes jais nukrypstama nuo bendrojo principo, pagal kurį apmokestinamas kiekvienas apmokestinamojo asmens prekių tiekimas, žr. šiuo klausimu bylą C-540/09, Skandinaviska Enskilda Banken AB Momsgrupp v Skatteverket, 2011 E.C.R. I-1509, 20 punktą; taip pat žr. bylą C-250/11, AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Vilniaus teritorinė muitinė ir Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, *supra* note, 2333; 35 punktą.

²⁷⁰⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. spalio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/875573>.

²⁷⁰⁶ Byla C-250/11, AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Vilniaus teritorinė muitinė ir Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, *supra* note, 2333.

²⁷⁰⁷ Lietuvos Respublikos akcizų mokesčio įstatymas (2004 m. redakcija), *Valstybės žinios* 98, 3482 (2001); 41 straipsnio 1 dalies 8 punktas; Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, *supra* note, 2306 (40 straipsnio 1 dalies 21 punktas).

²⁷⁰⁸ 1983 m. kovo 28 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 918/83, nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą, *Official Journal L* 105 (1983) (112 str. 1 d. „a“ p.); 2009 m. lapkričio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1186/2009, nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą, *supra* note, 549 (107 str.); 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos, *supra* note, 1604 (143 str.).

²⁷⁰⁹ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog nagrinėjamu atveju mokesčių mokėtojo prievolė mokėti akcizų mokesčių buvo kildinama ne iš ES mokesčių teisės aktų nuostatų, bet iš nacionalinės teisės, t. y. tik iš Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo nuostatų, kurias Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas aiškino atsižvelgdamas į ES teisės aktuose nustatytą bendrą teisinį reguliavimą šioje srityje; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. spalio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014“, op. cit.; žr. teismo sprendimo VI (motyvuojamosios) dalies 13–16 pastraipias.

²⁷¹⁰ *Ibid.*, žr. teismo sprendimo I (aprašomosios) dalies 3 pastraipą. Papildomai pažymėtina, kad šiuo atveju mokesčių mokėtojai maito mokesčio skola nebuvo įregistruota ir mokestinis ginčas vyko dėl kitų importo mokesčių, kurie buvo apskaičiuoti *inter alia* vadovaujantis ir ES muitų teisės aktais; žr. bylą C-250/11, AB „Lietuvos geležinkeliai“ prieš Vilniaus teritorinę muitinę ir Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, op. cit., 20–26 punktus.

aprépties ir jų turinio aiškinimo. Remiantis 1983 m. kovo 28 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 918/83, nustatančiu Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą (reglamento 112 str. 1 d. „a“ punktu)²⁷¹¹, taip pat jį pakeitusiu vėlesniu 2009 m. lapkričio 16 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1186/2009, nustatančiu Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą (107 str.)²⁷¹², į ES muitų teritoriją importuojamas kuras, esantis standartiniuose privačių ir komercinių motorinių transporto priemonių ir motociklų bakuose, neapmokestinamas importo muitais. Be to, panašios nuostatos, suformuluotos naudojant tas pačias minėtame Tarybos reglamente (EEB) Nr. 918/83 įtvirtintas formuluotes, buvo ir yra įtvirtintos kituose ES teisės šaltiniuose – 1983 m. kovo 28 d. Tarybos direktyvos (EEB) Nr. 77/388 „Dėl Direktyvos 77/388/EEB 14 straipsnio 1 dalies taikymo, atleidžiant galutinį tam tikrų prekių importą nuo pridėtinės vertės mokesčio“ 82 straipsnio 1 dalies „a“ punkte²⁷¹³ bei 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos (EB) Nr. 2006/112 „Dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos“ 143 straipsnyje²⁷¹⁴. Remiantis šiomis nuostatomis, importuojamiems kuro produktams, kurie yra standartinėse kuro talpyklose, *inter alia* komercinių transporto priemonių bakuose, netaikomas ir importo PVM mokestis. Įvertinus šį teisinį reguliavimą, viename iš ginčo nagrinėjimo etapų (nagrinėjant jį Mokestinių ginčų komisijoje) buvo kreiptasi į TT su prašymu išaiškinti, ar lokomotyvas (kaip geležinkelio transporto priemonė) taip pat priskirtinas sausumos motorinių transporto priemonių kategorijai, kuriai taikomos importo mokesčių lengvatos (byla Nr. C-250/11)²⁷¹⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad teisės doktrinoje buvo išsakyta nuomonių (pavyzdžiui, dr. V. Tamavičiūtės (2012)²⁷¹⁶), kad nagrinėjamu atveju kilo problema ir dėl pačių minėtų ES teisės aktų teisėtumo, o TT turėjo pakankamą teisinį pagrindą pasisakyti dėl atitinkamų jų nuostatų galiojimo (prieštaravimo nediskriminavimo principui tuo atveju, jei jos nebūtų aiškinamos plečiamai²⁷¹⁷). Kita vertus, galime pastebėti, kad galutiniame TT priimtame prejudiciniame sprendime teismas ES teisės aktų galiojimo klausimu tiesiogiai nepasisakė ir nediskriminavimo (vienodo požiūrio) principo pažeidimo neįžvelgė²⁷¹⁸. Autoriaus nuomone, tai galėjo sąlygoti ne tik aplinkybė, kad, kiek

²⁷¹¹ 1983 m. kovo 28 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 918/83, nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą (1983), op. cit.

²⁷¹² 2009 m. lapkričio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1186/2009, nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą (2009), op. cit.

²⁷¹³ 1983 m. kovo 28 d. Tarybos direktyva (EEB) Nr. 77/388 „Dėl Direktyvos 77/388/EEB 14 straipsnio 1 dalies taikymo, atleidžiant galutinį tam tikrų prekių importą nuo pridėtinės vertės mokesčio“, *Official Journal*, L 105 (1983).

²⁷¹⁴ 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos, *supra* note, 1604.

²⁷¹⁵ Byla C-250/11, AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Vilniaus teritorinė muitinė ir Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, *supra* note, 2333.

²⁷¹⁶ Vitalija Tamavičiūtė, *supra* note, 2281: 14.

²⁷¹⁷ Šiuo atveju kreipimesi į Europos Teisingumo Teismą ir pačios bylos nagrinėjimo metu buvo akcentuojama, kad tokį pažeidimą galima įžvelgti, jeigu geležinkelio eismui (geležinkelio transporto priemonėms) nebūtų taikomos automobilių kelių eismui (automobilių kelių transporto priemonėms) nustatytos kuro apmokestinimo lengvatos, žr. bylą C-250/11, AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Vilniaus teritorinė muitinė ir Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, op. cit.: 41–43 punktai.

²⁷¹⁸ *Ibid.*, 46–48 punktai. Atkreiptinas dėmesys, kad teismas pabrėžė, jog „skirtingos transporto rūšys paprastai nėra viena kitą pakeičiančios“, todėl „su lokomotyvais susijusi situacija nepanaši į su automobilių kelių transporto priemonėmis susijusią situaciją“.

tai susiję su importo PVM apskaičiavimu, TT praktikoje taikant PVM mokesčio neutralumo principą draudžiama PVM atžvilgiu skirtingai vertinti panašias prekes ar paslaugas, kurios konkuruoja tarpusavyje²⁷¹⁹, bet ir tai, jog teismas šioje byloje akivaizdžiai suteikė aiškų prioritetą siaurinamajam ES mokesčių teisės aktų aiškinimui. Kitaip tariant, TT iš esmės laikėsi pozicijos, kad ES mokesčių teisės aktai (nagrinėjamu atveju importo PVM ir muitų srityje), nustatantys mokesčių lengvatas, turėtų būti aiškinami tokiu būdu, jog nebūtų nepagrįstai išplečiamas lengvatų taikymas papildomiems mokesčių objektams, kurių apmokestinimas neatitiktų Sąjungos teisės aktų leidėjo ketinimų (tikslų)²⁷²⁰. Taigi, šiuo atveju TT įžvelgė galimybę spręsti tokius mokesčių (*inter alia* muitų) teisinio reguliavimo neaiškumus (neapibrėžtumus) ne paprasčiausiai kvestionuojant atitinkamų ES teisės aktų galiojimą, bet, tiesiog draudžiant aiškinti juos eksplicitiškai, kai esant abejonėi, ar atitinkamam mokesčio objektui gali būti taikoma mokesstinė lengvata, privalo būti vadovujamasi pažodiniu aktualios ES teisės akto versijos aiškinimu, įvertinant ir jos priėmimo teleologinius aspektus.

Autoriaus vertinimu, šie TT išaiškinimai vis dėlto į visus galimus analizuojamos bylos kontekste kilusius klausimus neatsakė, kadangi aptariamoje mokesčio ginčo byloje Nr. A-556-505/2014, kurioje buvo kreiptasi į TT, kilo ir kita fundamentali problema²⁷²¹. Pareiškėjas (mokesčių mokėtojas) teigė, kad Lietuvos Respublikai, kaip ES valstybei narei, buvo suteikta kompetencija pačiai nustatyti teisės normas, aktualias akcizų mokesčio apskaičiavimui už importuotus kuro produktus, ir kartu pačiai taikyti tam tikras išimtis ir lengvatas importuojamų kuro produktų apmokestinimui akcizais. Pavyzdžiui, mokesčių mokėtojas pabrėžė, kad ginčo teisinių santykių susiformavimo metu galiojęs Akcizų įstatymo 41 straipsnio 1 dalies 8 punktas leido neapmokestinti akcizais lokomotyvuose importuotų kuro produktų²⁷²², o aiškinant šį nacionalinį įstatymą, negali būti remiamasi ES teisės aktais, reglamentuojančiais importo PVM ir muitų apskaičiavimą²⁷²³. Pažymėtina, kad TT dėl šio argumento tiesiogiai nepasisakė²⁷²⁴, tad šiuo atveju kyla akivaizdus probleminis klausimas, kaip turėtų būti sprendžiama ir ši teisinė situacija. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pozicija šiuo klausimu buvo ta, kad Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas

²⁷¹⁹ Žr., pvz., sujungtas bylas C-259/10 ir C-260/10, Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v. The Rank Group plc., 2011 E.C.R. I-10947, 32 punktas; taip pat žr. bylas C-427/98, Commission v. Germany, 2002 E.C.R. I-8315; C-3/97, Criminal proceedings against John Charles Goodwin and Edward Thomas Unstead, 1998 E.C.R. I-3257; C-62/93 BP Soupergaz v. Greek State, 1995 E.C.R. I-1883.

²⁷²⁰ Byla C-250/11, AB „Lietuvos geležinkeliai“ prieš Vilniaus teritorinę muitinę ir Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, *supra* note, 2333; 38–39, 47 punktai.

²⁷²¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. spalio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014“, *supra* note, 2705.

²⁷²² „Lietuvos Respublikos akcizų mokesčio įstatymas (2004 m. redakcija)“, *supra* note, 2707. Įstatymo redakcijos, galiojusios pareiškėjo patikrinimo laikotarpiu, t. y. nuo 2005 m. sausio 1 d. iki 2010 m. balandžio 30 d., 41 straipsnio 1 dalies 8 punkte numatyta, kad nuo akcizų atleidžiami „energetiniai produktai, į Lietuvos Respubliką įvežami transporto priemonių stacionariose gamintojo techniniuose dokumentuose numatytose variklių degalų ir tepalų talpyklose, iš kurių variklių degalai ir tepalai tiesiogiai patenka į stacionarias transporto priemonės variklių degalų tiekimo ir tepimo sistemas“.

²⁷²³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. spalio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014“, op. cit. (žr. teismo sprendimo VI (motyvuojamosios) dalies 8 ir 18 pastraipą).

²⁷²⁴ Byla C-250/11, AB „Lietuvos geležinkeliai“ prieš Vilniaus teritorinę muitinę ir Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, op. cit.; 49–50 punktai.

(2004 m. redakcija) buvo priimtas siekiant įgyvendinti atitinkamus ES teisės aktus, todėl jo nuostatos (net jei jų formuluotės ir nėra identiškos ar analogiškos ES teisės aktuose vartojamoms formuluotėms²⁷²⁵) privalo būti aiškinamos atsižvelgiant į ES teisę ir su ginčo santykiais susijusį ES lygmens teisinį reguliavimą²⁷²⁶. Dėl šios priežasties geležinkelio lo-komotyvai nebuvo pripažinti komercinėmis motorinėmis transporto priemonėmis, kurių bakuose importuojamiems kuro produktams gali būti taikomos akcizų mokesčio lengvatos (atleidimas nuo akcizų mokesčio)²⁷²⁷.

Būtina pažymėti, kad šioje analizuojamoje byloje (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014) suformuota teismų praktika atskleidžia keletą specifinių ypatybių, susijusių su nacionalinėje teisėje reglamentuotų importo mokesčių lengvatų importuojamiems kuro produktams aiškinimu ir taikymu Lietuvos Respublikoje. Pirmiausia aptariamoje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė būtinybę aiškinti šias lengvatas remiantis ES teisės nuostatomis²⁷²⁸, o tai, be abejo, gali būti pagrindžiama būtinybe užtikrinti netiesioginių importo mokesčių harmonizavi-mą ES²⁷²⁹ ir gali būti pateikiama kaip vienas akivaizdžių ES teisės poveikio nacionalinei mokesčių sistemai pavyzdžių²⁷³⁰. Tad, kaip pabrėžiama teisės doktrinoje, šiame mokesti-niame ginče ir pats nacionalinių mokesčių teisės normų legitimumas buvo susietas su jų atitiktimi ES teisei²⁷³¹. Autoriaus vertinimu, tokia bendroji nuostata gali kelti diskusijų dėl Lietuvos Respublikos, kaip ES valstybės narės, ir ES kompetencijos reguliuoti atitinkamus

²⁷²⁵ Pavyzdžiui, su ginčo santykiuose susijusiuose ES teisės aktuose, lyginant juos su Lietuvos Respublikos akcizų mokesčio įstatymo (2004 m. redakcija) 41 straipsnio 1 dalies 8 punkto nuostatomis, nebuvo nurodytas požymis, kad mokesčio lengvata taikoma kuro produktams, importuojamiems transporto priemonių stacionariuose kuro talpyklose, iš kurių jie „tiesiogiai patenka į stacionarias transporto priemonės variklių degalų tiekimo ir tepimo sistemas“, į šį aspektą atkreipė dėmesį ir TT byloje C-250/11, žr. sprendimo 3–14 ir 17–19 punktus.

²⁷²⁶ Panašia bendrąja koncepcija buvo vadovaujамasi ir TT byloje 106/77, *Amministrazione delle finanze dello Stato v. Simmenthal*, 1978 E.C.R. 00629, 21–24 punktai; C-187/00, *Helga Kutz-Bauer v. Freie und Hansestadt Hamburg*, 2003 E.C.R. I-02741, 73 punktas; C-387/02, C-391/02 ir C-403/02, *Criminal proceedings against Silvio Berlusconi, Sergio Adelchi and Marcello Dell’Utri and Others*, 2005, E.C.R. I-03565, 72 punktas; C-314/08, *Krzysztof Filipiak v. Dyrektor Izby Skarbowej w Poznaniu*, 2009 E.C.R. I-11049, 81 punktas.

²⁷²⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. spalio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014“, *supra* note, 2705; žr. komentuojamo teismo sprendimo VI (motyvuojamosios) dalies 16 pastraipą.

²⁷²⁸ Pastebėtina, kad panašias išvadas Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra padaręs ir kitose mokestinių ginčų byloje, kuriose pripažįstama, jog net ir nesant ginčo mokestinius teisinius santykius reguliuojančių tiesiogiai taikomų ES antrinės teisės aktų (reglamentų), nacionalinis teismas turi pareigą aiškinti nacionalinę teisę kuo labiau atsižvelg-damos į atitinkamų kitų ES antrinės teisės aktų (direktyvų) turinį ir tikslą. Tokia praktika buvo suformuota iš karto Lietuvos Respublikai įstojus į ES, aiškinant dar iki įstojimo į ES momento priimtas nacionalines mokesčių teisės nor-mas, žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 27 d. plenarinės sesijos nutartį administracinėje byloje Nr. A-1-355/2004, *supra* note, 2095. Ja buvo nuosekliai vadovaujамasi ir vėlesnėje Lietuvos vyriausiojo admini-stracinio teismo praktikoje, žr., pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. birželio 23 d. nutartis administracinėje byloje A-858-1810/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/165298>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. kovo 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-471/2010“, *Admini-stracinė jurisprudencija* 19 (2010): 55–91; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gruodžio 8 d. išplėsin-tinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-686/2010“, *Administracinė jurisprudencija* 20 (2010): 150–169; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 7 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-63-2604/2011“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/195464>.

²⁷²⁹ Žr. SESV 113 straipsnį; „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“, *supra* note, 408.

²⁷³⁰ Mindaugas Lukas, Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 2287: 515.

²⁷³¹ Žr. Aistė Medelienė ir Vitas Vasiliauskas, „Europos Sąjungos teisės taikymas nagrinėjant mokestinius ginčus Lietuvoje“, *supra* note, 1548: 714.

mokesčių klausimus pasidalijimo, pavyzdžiui, pripažįstant, kad nacionalinės teisės aktai (atsiėros jų nuostatos) gali būti netaikomi (-os) ar jais (-omis) nesivadovaujama net ir tais atvejais, kai apskritai nėra ginčo santykius tiesiogiai reglamentuojančių imperatyvių ES teisės normų²⁷³². Kita vertus, bent jau ES maitų teisės kontekste ji gali būti vertinama ir pozityviai, kaip sudaranti galimybę įgyvendinti SMK nuostatas, įtvirtinančias būtinybę užtikrinti vieningą ES maitų teisės įgyvendinimą ir taikymą²⁷³³. Antra, remiantis aptariamoje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-505/2014 pateiktais išaiškinimais, galima konstatuoti, kad teismas iš esmės taip pat pritarė pozicijai, jog mokesčių lengvatas nustatančios nacionalinės teisės normos turėtų būti aiškinamos griežtai (siaurinamai), pavyzdžiui, neleidžiant išplėsti nacionalinių teisės normų turinio ir jų taikymo srities labiau, nei yra nustatyta ES teisės normomis ar labiau nei seka iš ES teisės normų aiškinimo. Šiuo aspektu reiktų papildomai pažymėti, kad toks pasirinktas teisės aiškinimo būdas objektyviai gali būti aiškinamas ir būtinybe užtikrinti, jog būtų išvengta importo mokesčių vengimo (sukčiavimo), pasinaudojant kuro produktų importui nustatytais mokestinėmis lengvatomis. Kartu galima pastebėti ir tai, kad šia Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika iš esmės buvo patvirtinta galimybė specifinėse situacijose (aiškinant mokesčių lengvatų taikymo sąlygas) nukrypti nuo bendro nacionalinėje teisinėje sistemoje pripažįstamo mokesčių teisinio reglamentavimo principo, skelbiančio, jog „visi Lietuvos Respublikos mokesčių teisės aktų prieštaravimai ar neaiškumai aiškinami mokesčių mokėtojo naudai“²⁷³⁴.

Taigi, apibendrinant galima pažymėti, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas analizuotoje administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014²⁷³⁵ laikėsi nuostatos, jog nacionaliniuose įstatymuose ir ES teisėje įtvirtintos mokesčių lengvatos, taikytinos specifiniais kuro produktų importo atvejais (visų pirma neapmokestinamų objektų sąrašas), turėtų būti aiškinamos siaurai, eksplicitiškai, o kitose bylose (administracinėje byloje Nr. I-5-442/2015²⁷³⁶) galimybė išplėsti tokiomis atvejais lengvatų taikymo teisinį reguliavimą papildomai priimtais nacionaliniais įstatymų įgyvendinamaisiais teisės aktais buvo įvertinama kritiškai. Kita vertus, vėlesnė praktika patvirtina, kad dalyje analizuotu laikotarpiu

²⁷³² Tokią galimybę galima įžvelgti, nes, pavyzdžiui, aptariamų importo akcizų mokesčių lengvatų lokomotyvuose importuotam kurui taikymo klausimų ES teisės aktai tiesiogiai nereglementavo (tik lengvatas importo muitams ir importo PVM), tačiau Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas tokias lengvatas nustatančio nacionalinio Akcizų mokesčio įstatymo redakcijos eksplicitiškai netaikė ir neaiškino, nors, autoriaus nuomone, pagal ją lokomotyvą, kaip varomąją traukinio dalį, į kurios „variklių degalų tiekimo ir tepimo sistemas“ iš stacionarių kuro bakų patenka degalai, taip pat būtų galima formaliai laikyti motorine transporto priemone; žr. Lietuvos Respublikos akcizų mokesčio įstatymą (2004 m. redakcija), *supra* note, 2707 (41 str. 1 d. 8 p.). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad būtent dėl šios priežasties buvo prašoma atnaujinti procesą analizuojamoje administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014, tačiau Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas tokių prašymą (pagrįsta panašia argumentacija) atmetė, žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartį administracinėje byloje Nr. P-438-146/2014), INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/934235>; nutarties X (motyvuojamosios) dalies 15 pastraipa.

²⁷³³ Žr. SMK preambulės 5 ir 15 punktus, taip pat 1 straipsnio 1 dalį; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁷³⁴ Žr. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymą, *supra* note, 199 (įstatymo 3 str. 5 d.).

²⁷³⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. spalio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014“, *supra* note, 2705.

²⁷³⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-5-442/2015“, *supra* note, 2696.

nacionaliniuose teismuose nagrinėtų mokesčių ginčų bylų, kuriose buvo kilę ginčų dėl importo mokesčių lengvatų importuojamiems kuro produktams, šios lengvatos buvo aiškinamos laikantis ir kitokių bendrųjų taisyklių, t. y. naudojant ne siaurinę, o plečiamąją teisės aiškinimo metodą, taip iš esmės sukuriant teisinio neapibrėžtumo ir nenuoseklumo situaciją. Pavyzdžiui, kitoje tiriamo laikotarpio administracinėje byloje Nr. A-602-879/2014²⁷³⁷ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat nagrinėjo importo akcizų mokesčio lengvatos taikymą kuro produktų importui²⁷³⁸. Šioje byloje priimtame galutiniame procesiniame sprendime, panašiai kaip ir jau minėtoje administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014, teismas nusprendė, kad plečiamasis mokesčių lengvatų aiškinimas prieštarauja tiek mokesčių įstatymų (nagrinėjamo atveju – Akcizų įstatymo) nuostatoms, tiek ir bendriesiems teisės principams, pagal kuriuos išimtys turi būti aiškinamos siaurai, kitaip tariant, bet kokios atleidimo nuo mokesčių sąlygos, taikytinos kaip bendrųjų apmokestinimo taisyklių išimtis, negali būti aiškinamos plečiamai²⁷³⁹. Šią savo poziciją Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pagrindė TT praktika, kurioje šis teismas pabrėžė, kad sąvokos, vartojamos siekiant apibūdinti atleidimo nuo mokesčių sąlygas, turi būti aiškinamos griežtai, nes jos turėtų būti laikomos išimtimis iš bendrojo principo, pagal kurį konkrečios prekės ar paslaugos, esančios atitinkamų mokesčio objektais, privalo būti apmokestinamos²⁷⁴⁰. Be to, analizuojama Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis taip pat buvo grindžiama ir ankstesne šio teismo praktika, kurioje buvo konstatuota, kad mokesčių teisės sistemos funkcionavimas Lietuvos Respublikoje iš esmės grindžiamas prielaida, jog plečiamasis mokesčių įstatymų nuostatų aiškinimas prieštarautų bendriesiems viešosios teisės principams²⁷⁴¹. Tačiau kitose pastaruoju metu (analizuojamu laikotarpiu) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išnagrinėtose mokesčių ginčų bylose pastebima ir visiškai priešinga tendencija – taikyti plečiamąją kuro produktų apmokestinimo importo mokesčiais lengvatų aiškinimą, pavyzdžiui, tokios koncepcijos buvo laikomasi administracinėje byloje Nr. A-143-1770/2014²⁷⁴², taip pat byloje Nr. A-261-852/2014²⁷⁴³.

²⁷³⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-602-879/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/895893>.

²⁷³⁸ Byloje kilo ginčas dėl to, ar iš trečiųjų valstybių importuotam kurui, kuris skirtas laivų navigacijai ES vandenyse, gali būti taikoma importo akcizų mokesčio lengvata nepaisant to, jog šis kuras nebuvo pažymėtas specialia Ūkio ministro nustatyta tvarka; žr. Lietuvos Respublikos akcizų įstatymą (2004 m. redakcija), *supra* note, 2707 (43 str. 2 d.); Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. birželio 3 d. įsakymu Nr. 193 patvirtintą Kuro, kuriam taikomos akcizų lengvatos, žymėjimo tvarką, *Valstybės žinios* 59, 2405 (2002) (Tvarkos 9 p.).

²⁷³⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-602-879/2014“, op. cit.; žr. nutarties motyvuojamosios dalies 8-9 ir 11 pastraipsus.

²⁷⁴⁰ Žr. pvz. TT bylas C-185/89, Staatssecretaris van Financiën v. Velker International Oil Company Ltd NV, 1990 E.C.R. I-02561; C-395/04, Ygeia, 2005 EU:C:2005:734; C-161/00, Commission of the European Communities v. Federal Republic of Germany, 2002 E.C.R. I-02753; C-498/03, Kingscrest Associates Ltd and Montecello Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, 2005 E.C.R. I-04427; C-419/02, BUPA Hospitals Ltd and Goldsborough Developments Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, 2006 E.C.R. I-01685; C-286/03, Silvia Hosse v. Land Salzburg, 2006 E.C.R. I-01771.

²⁷⁴¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-283/2009“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/119345>.

²⁷⁴² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1770/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/955306>.

²⁷⁴³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-852/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/940415>.

Šiose bylose priimtuose procesiniuose sprendimuose Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad atleidimo nuo atitinkamų importo mokesčių sąlygos negali būti vertinamos formaliai ir siaurai, t. y., pavyzdžiui, mokesčių mokėtojo teisė į importo mokesčio lengvatą importuotiems kuro produktams negali būti siejama vien tik su tam tikrų formulų ar procedūrų (pvz., tinkamo produkto paženkinimo ar pažymėjimo) atlikimu, bet visų pirma turėtų būti siejama su objektyvia importuojamų kuro produktų paskirtimi²⁷⁴⁴. Akivaizdu, kad tokios koncepcijos taikymas lėmė ir tai, jog pastarosiose bylose mokesčių mokėtojams papildomai apskaičiuota importo mokesčių ir su jais susijusių sumų nepriemoka buvo panaikinta.

Apibendrinant aptartą mokestinių ginčų praktiką, autoriaus vertinimu, galima konstatuoti, jog šiuo atveju susiduriama su būtinybe spręsti klausimą, kaip tinkamai turėtų būti aiškinamos mokesčių lengvatų taikymo sąlygos Lietuvos mokesčių sistemoje. Tai itin svarbu taikant importo mokesčių lengvatas importuojamiems kuro produktams, kurie apmokestinimo požiūriu laikytini ypač jautrūs ir rizikingi, kadangi itin dažnai tampa importo mokesčių vengimo (slėpimo, sukčiavimo) objektu. Kaip patvirtina aukščiau nurodyti nacionalinės teismų praktikos pavyzdžiai, dėl ES ir nacionalinės teisės aktuose apibrėžtų mokesčių lengvatų taikymo sąlygų plečiamojo aiškinimo iš esmės tampa sudėtinga kovoti su tikrosios importuojamų kuro produktų paskirties slėpimu, jų savybių, sumaišant šiuos produktus su kitais neapmokestinamais produktais, pakeitimu (neteisėtu maišymu ar skiedimu) ir kitomis panašiomis problemomis. Atitinkamai, autoriaus vertinimu, siekiant spręsti teisinės problemas, susijusias su piktnaudžiavimu mokesčių lengvatomis siekiant išvengti mokesčių (pvz., mokesčių už importuotus degalus), įstatymų leidėjas turėtų užtikrinti vienodą mokesčių lengvatų taikymo sąlygų aiškinimą mokestinių ginčų proceso metu. Juo labiau kad būtinybė mokesčių lengvatas aiškinti (apibrėžti) siaurai pabrėžiama ir teisės doktrinoje²⁷⁴⁵. Be to, kaip patvirtina apžvelgta praktika, galima konstatuoti, jog kai kuriuose mokestiniuose ginčiuose, autoriaus vertinimu, galimai netinkamai suprantamas ir plečiamai taikomas pats neaiškumų ir prieštaravimų dėl mokesčių teisės aktų turinio aiškinimo mokesčių mokėtojo naudai principas (Mokesčių administravimo įstatymo 9 str.). Teisės doktrinoje²⁷⁴⁶ pažymima, kad šis principas pirmiausia papildė konstitucinį principą, jog mokesčius, kitas įmokas į biudžetą ir rinkliavas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai ir įgalina laikytis bendrojo viešosios teisės principo, kad leidžiama tai, kas nurodyta teisėje. Todėl jis turėtų būti visų pirma taikomas mokesčių teisėje egzistuojančioms teisės spragoms užpildyti. Kita vertus, akivaizdu, kad objektyviai nustatytų mokesčių lengvatų taikymo sąlygų aiškinimas nėra teisės spragų užpildymas. Todėl nuostata, kad mokesčių lengvatos ir išimties turi būti aiškinamos siaurai (arba kad jų plečiamasis aiškinimas

²⁷⁴⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1770/2014“, op. cit.; žr. nutarties II (aprašomosios) dalies 3 pastraipą ir IV (motyvuojamosios) dalies 6–7 pastraipas; taip pat žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-852/2014“, op. cit.; žr. nutarties motyvuojamosios dalies 14–15, 19 ir 24–25 pastraipais.

²⁷⁴⁵ Bronius Sudavičius, „Mokesčių lengvatos Lietuvos mokesčių teisės kontekste“, *Teisė* 76 (2010): 111.

²⁷⁴⁶ Aistė Medelienė, „Principai, kaip mokesčių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokestinius ginčus“, *supra* note, 2011: 329.

neleidžiamas), turėtų būti tiesiogiai įtvirtintos Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatyme²⁷⁴⁷, visų pirma jo 9 straipsnyje, kuris šiuo metu apibrėžia bendrąją apmokesstinimo taisyklių aiškinimo tvarką ir nustato, jog visais neaiškumų ar prieštaravimų atvejais mokesčių įstatymai yra aiškinantini mokesčių mokėtojo naudai.

Vertindami atskirų **muitinės procedūrų (laikino įvežimo perdirbti ir tranzito) teisinio reguliavimo sritį ir ginčus, kylančius joje**, papildomai galime pastebėti, kad analizuojamu laikotarpiu taip pat kilo dviejų kategorijų ginčų, susijusių su populiariu verslo modeliu, kai iš Lietuvos Respublikos į Rusijos Federaciją gabenamos transporto priemonės (automobiliai) įforminant laikino įvežimo perdirbti ar tranzito procedūrą – tai ginčai dėl muitinės procedūrų užbaigimo arba automobilių muitinės vertės nustatymo²⁷⁴⁸. Aptariant pirmąją ginčų kategoriją ir su ja susijusius probleminius klausimus galima pažymėti, kad ji svarbi dėl tos priežasties, jog vienas pagrindinių SMK tikslų yra užtikrinti elektroninių muitinės formalumų registravimo procedūrų įgyvendinimą ir elektroninių muitinės deklaracijų naudojimą (SMK 6 str.)²⁷⁴⁹. Nors Lietuvos Respublika, viena vertus, gana efektyviai įgyvendina šiuos uždavinius (šiuo metu daugiau kaip 99 procentai muitinės deklaracijų apdorojama ir tvarkoma elektroniniu būdu²⁷⁵⁰), kita vertus, galima pastebėti, jog praktinių problemų kyla stengiantis užtikrinti veiksmingą grįžtamąjį ryšį tarp muitinės įstaigų ir mokesčių mokėtojų. Šios problemos sietinos su aplinkybe, kad, atsižvelgiant į galiojančią teisinio reguliavimo sistemą (žr. Lietuvos Respublikos muitinės įstatymo 30 str. 3 d.²⁷⁵¹), įformindamas muitinės procedūras mokesčių mokėtojas pirmiausia turi pateikti elektroninę deklaraciją (pranešimą), po to importuojamos ar eksportuojamos prekės ir kiti su jomis susiję dokumentai gali būti pateikiami muitinei detaliam patikrinimui atlikti (kaip tai numatyta Elektroninių duomenų, naudojamų eksporto ir importo muitinės formalumams atlikti, mainų taisyklėse, patvirtintose Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2009 m. birželio 26 d. įsakymu Nr. 1B-357²⁷⁵²). Akivaizdu, kad tokia muitinės atliekamų patikrinimų sistema (numatant vėlesnio detalaus patikrinimo galimybę) vertintina kaip iš esmės atitinkanti SMK nuostatas (48 str.)²⁷⁵³ ir TT formuojamą praktiką (*inter alia* ir bylose dėl iš tiriamų valstybių įvežtų prekių apmokestinimo muitais)²⁷⁵⁴. Kita vertus, jos taikymas Lietuvos Respublikoje tiriamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1

²⁷⁴⁷ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, *supra* note, 947.

²⁷⁴⁸ *Ibid.*

²⁷⁴⁹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁷⁵⁰ „Lietuvos Respublikos muitinės veiklos 2016 m. ataskaita“, Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2018 m. sausio 7 d., http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2016_Ataskaita.pdf.

²⁷⁵¹ „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“, *supra* note, 359 (2016 m. įstatymo redakcija).

²⁷⁵² „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2009 m. birželio 26 d. įsakymas Nr. 1B-357 „Dėl Elektroninių duomenų, naudojamų eksporto ir importo muitinės formalumams atlikti, mainų taisyklių ir Elektroninių duomenų, naudojamų eksporto ir importo muitinės formalumams atlikti, mainų pavyzdinės sutarties patvirtinimo“, *supra* note, 979.

²⁷⁵³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁷⁵⁴ Byla C-571/12, Greencarrier Freight Services Latvia SIA v. Valsts ieņēmumu dienests, *supra* note, 1925; taip pat žr. C-138/10, DP grup EOOD v Direktor na Agentsia „Mitnitsi“, *supra* note, 1996; C-468/03, Overland Footwear Ltd v Commissioners of Customs & Excise, 2005 E.C.R. I-08937.

d.) sukėlė ir praktinių problemų – pastarąsias galima identifikuoti išskiriant mokesčių ginčų bylas²⁷⁵⁵, kuriose buvo nagrinėjamos teisinės situacijos, kai į Lietuvos Respubliką įvežtos prekės (iš esmės tik viena prekių kategorija – automobiliai (transporto priemonės)) ir remiantis elektroninėmis deklaracijomis (pranešimais) jiems buvo įforminta laikinojo įvežimo perdirbti procedūra (šiuo metu reglamentuojama SMK 256 str.²⁷⁵⁶). Šios muitinės procedūros rezultatas (t. y. tinkamas jos užbaigimas) turėtų reikšti perdirbtų prekių eksportą iš ES muitų teritorijos, nes, įforminus nurodytą muitinės procedūrą, būtent tokiu jos tinkamo užbaigimo atveju nėra reikalavimo sumokėti muitų būtent ES muitų teritorijoje (žr., pavyzdžiui, SMK 250 str.²⁷⁵⁷). Tačiau, kaip galima konstatuoti įvertinus nurodytų bylų faktines fabulas (*ratio decidendi*), net įforminus ginčo muitinės procedūrą užbaigimą ir mokesčių mokėtojui pateikus tai patvirtinančias elektronines muitinės deklaracijas apie atitinkamų prekių eksportą, teisinis muitinės procedūrų statusas (pavyzdžiui, faktas, kad atitinkamos prekės buvo iš tiesų eksportuotos) vėliau muitinės buvo sėkmingai nugincytas remiantis kitais faktiniais įrodymais (ne elektroniniais dokumentais, bet iš trečiųjų šalių gautais dokumentais, kitais rašytiniais įrodymų šaltiniais, įrodymais iš pradėtų ikiteisminių tyrimų bylų ir pan.)²⁷⁵⁸. Visose šiose mokesčių ginčų bylose, tiek Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, tiek ir atitinkamos muitinės įstaigos (veikdamos kaip mokesčių administratorius ir ikiteisimine tvarka mokesčių ginčus nagrinėjančios institucijos) priėmė sprendimus, kurie buvo nepalankūs mokesčių mokėtojams ir kuriais buvo patvirtintas papildomai mokėtinų maito mokesčių sumų apskaičiavimas.

Akcentuotina, kad nurodytais atvejais nacionaliniai teismai (*inter alia* Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas), vadovaudamiesi TT praktika²⁷⁵⁹, sutiko, jog vien tik formalių elektroninių įrodymų (pavyzdžiui, elektroninių deklaracijų ir pranešimų) apie įformintą muitinės procedūrą pateikimas neatleidžia mokesčių mokėtojų nuo importo mokesčio įsipareigojimų, kurie gali atsirasti dėl to, kad muitinės procedūra nebuvo tinkamai įvykdyta. Pavyzdžiui, kaip buvo pabrėžta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 22 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-261-453/2013²⁷⁶⁰,

²⁷⁵⁵ Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 13 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-261-1338/2013; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. sausio 8 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-143-1314/2013; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. birželio 11 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-143-787/2013; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. gegužės 31 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-143-776/2013; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. gegužės 7 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-143-56/2013; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. kovo 22 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A-261-453/2013 ir kitas administracines bylas.

²⁷⁵⁶ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, op. cit.

²⁷⁵⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁷⁵⁸ Pastebėtina, kad panašaus pobūdžio problematiką galima identifikuoti ir tiriant ginčų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos bei Indijos Respublikos kategorijas, t. y. ginčus dėl 42 muitinės procedūros taikymo, juose taip pat buvo keliamas klausimas dėl jau mokesčio mokėtojo įformintų ir atliktų muitinės procedūrų peržiūrėjimo ir suformuota mokesčių administratoriui palanki praktika, jog muitinė turi teisę atlikti paskesnį tokių procedūrų patikrinimą ir peržiūrėti jų rezultatus.

²⁷⁵⁹ Žr. bylą C-230/2006, *Militzer & Münch GmbH v Ministero delle Finanze*, 2008 E.C.R. I-01895.

²⁷⁶⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-453/2013“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/610078>.

vien tik elektroninės kompiuterinės sistemos duomenų išrašas *per se* (pats savaime) negali būti laikomas tinkamu muitinės procedūrų užbaigimo įrodymu ir negali užtikrinti teisėtų lūkesčių ar teisinio tikrumo dėl tinkamo muitinės procedūrų įgyvendinimo²⁷⁶¹. Taigi, atsižvelgiant į nacionaliniu lygiu susiklosčiusią teisminę praktiką, netgi esant tinkamiems elektroniniams įrašams, kurie fiksuoja muitinės procedūros (nagrinėjamo atveju – laikinojo įvežimo perdirbti procedūros) užbaigimą, tokios procedūros vėliau gali būti teisėtai pripažintos netinkamai užbaigtomis, pavyzdžiui, jei nustatoma, kad ginčo prekės realiai nebuvo pristatytos į paskirties muitinės įstaigą²⁷⁶². Konstatuotina, kad tokią Lietuvos Respublikoje susiformavusią teisminę praktiką šios kategorijos bylose galima paaiškinti ir pagrįsti egzistuojančia TT praktika (žr. jau minėtą bylą Nr. C-230/06, *Militzer & Münch*²⁷⁶³, taip pat bylą Nr. C-300/03, *Honeywell Aerospace*²⁷⁶⁴), kurioje ne kartą buvo pabrėžta galimybė pakartotinai tirti, vertinti bei tikrinti muitinės procedūrų dokumentus, *inter alia* nustatinėjant realaus prekių išgabenimo iš Sąjungos muitų teritorijos faktą ar tiesiog įformintos muitinės procedūros atitiktį realiai situacijai²⁷⁶⁵. Kita vertus, autoriaus vertinimu, atsižvelgiant į tokio pobūdžio ginčų santykinai didelį skaičių ir jų sisteminių (pasikartojančių) pobūdį bei juose kylančius neaiškumus, nacionaliniu lygmeniu taip pat būtina tobulinti ir elektroninių muitinės procedūrų sistemų funkcionavimo reglamentavimą bei taikyti papildomas teisinės apsaugos priemones muitinės operacijų dalyviams siekiant ateityje išvengti naujų panašaus pobūdžio ginčų.

Visų pirma siekiant užtikrinti, kad ši sistema veiktų efektyviai ir kartu būtų apsaugoti teisėti mokesčių mokėtojų lūkesčiai, nacionalinėse procedūrinėse taisyklėse tikslinga įtvirtinti nuostatą, jog muitinė elektroniniu būdu privalo užtikrinti nuolatinį grįžtamąjį ryšį dėl mokesčių mokėtojo elektroniniu būdu pateiktų muitinės operacijų įforminimo dokumentų statuso (jų galutinio patvirtinimo ar jų atžvilgiu pradėtų ir atliekamų tyrimų bei jų rezultatų). Sprendžiant šį klausimą, būtų svarbu laiku informuoti mokesčių mokėtoją apie tai, kad tam tikros jo inicijuotos muitinės procedūros dar nėra visiškai užbaigtos, o jų rezultatai gali būti peržiūrėti (tokia informacija turėtų būti prieinama naudojantis tomis pačiomis elektroninėmis muitinės duomenų bazėmis, kurios naudojamos ir muitinės procedūroms įforminti). Pavyzdžiui, pagal šiuo metu Lietuvos Respublikoje galiojančias Leidimų taikyti tikslinio naudojimo ir perdirbimo specialiąją procedūrą išdavimo taisykles²⁷⁶⁶, kai muitinė priima

²⁷⁶¹ *Ibid.*, komentuojamoje nutartyje (motyvuojamosios dalies devintoje pastraipoje) nurodoma, jog „pareiškėjas įrodymui, kad procedūrą įvykdė tinkamai, pateikė tik išrašą iš kompiuterinės duomenų sistemos. [...] šis pranešimas, ką teisingai pažymėjo ir pirmosios instancijos teismas, negali būti laikomas tinkamai užbaigtos Bendrijos tranzito procedūros įrodymu, juo labiau sukelti pareiškėjui teisėtus lūkesčius bei teisinį saugumą dėl tranzito procedūros tinkamo atlikimo“.

²⁷⁶² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2013 m. gegužės 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-56/2013“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/677119>; žr., pvz., nutarties motyvuojamosios dalies penktą ir šeštą pastraipą, kuriose teismas konstatavo, kad muitinė turi teisę paneigti ir peržiūrėti mokesčių mokėtojo turimus įrodymus.

²⁷⁶³ Byla Nr. C-230/2006, *Militzer & Münch GmbH v Ministero delle Finanze*, *supra* note, 2759; 32–34 punktai.

²⁷⁶⁴ Byla Nr. C-300/03, *Honeywell Aerospace GmbH v. Hauptzollamt Gießen*, 2005, E.C.R. I-00689; 25 punktas.

²⁷⁶⁵ Būtent į šią aplinkybę TT buvo atkreipęs dėmesį ir šiame darbe analizuotose bylose dėl iš tiriamų valstybių importuotų prekių, žr. bylą C-156/16, *Tigers GmbH v. Hauptzollamt Landshut*, *supra* note, 1575; 31 punktas.

²⁷⁶⁶ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2016 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr. 1B-344 „Dėl Leidimų taikyti tikslinio naudojimo ir perdirbimo specialiąją procedūrą išdavimo taisyklių patvirtinimo“, TAR, 10826 (2016).

sprendimą atmesti mokesčių mokėtojo prašymą atlikti muitinės procedūrą, jis turėtų gauti atitinkamą elektroninį pranešimą „Sprendimas neišleisti eksportuojamų prekių“ (E551LT), žr. šių Taisyklių 23.1.2 punktą. Be to, pagal Taisyklių 21 punktą, muitinės pareigūnai, nagrinėjantys priimtą elektroninį mokesčių mokėtojo prašymą atlikti analizuojamą muitinės procedūrą, turėtų nedelsdami patikrinti, ar informacija yra išsami, ar nėra jokių abejonių dėl jos patikimumo bei dokumentų, kurie buvo pateikti kartu su prašymu, tikrumo.

Autoriaus nuomone, įvertinus šioje srityje praktiniu lygiu kylančius mokesčių mokėtojų ir mokesčių administratoriaus (muitinės) konfliktus bei siekiant užtikrinti teisėtus mokesčių mokėtojų lūkesčius, komentuojamose taisyklėse turėtų būti aiškiai (imperatyviai) įtvirtinta nuostata, kad net ir muitinės pareigūnai priėmus teigiamą pirminį sprendimą dėl leidimo taikyti pareiškėjo pageidaujamą specialiąją procedūrą (Taisyklių 24.1 p.), pareiškėjas neatleidžiamas nuo prievolės pateikti papildomus įrodymus vėliau (apie tai taip pat turėtų būti privalomai pranešama mokesčių mokėtojui). Kartu Taisyklių 24 punkte, atsižvelgiant į SMK 27 straipsnio „Palankių sprendimų pripažinimas negaliojančiais“ reikalavimus²⁷⁶⁷, turėtų būti akcentuojama, kad net ir po preliminarus mokesčių mokėtojo prašymo įforminti pageidaujamą specialiąją procedūrą patenkinimo ir palankaus (teigiamo) sprendimo priėmimo įgaliotos muitinės įstaigos (pareigūnai) turi teisę pradėti papildomas patikrinimo (tyrimo) procedūras bei peržiūrėti priimtus sprendimus, tačiau tik Taisyklių IV skyriuje („Leidimų stebėseną, pripažinimas negaliojančiais, galiojimo sustabdymas ir atšaukimas“) nustatyta tvarka ir tik gavus papildomos informacijos iš trečiųjų šalių ar asmenų²⁷⁶⁸. Šis patikslintas reglamentavimas būtų itin svarbus tikrinant būtent laikinojo įvežimo perdirtbti muitinės procedūras, susijusias su konkrečia aprašoma prekių grupe – į Lietuvos Respubliką importuotomis motorinėmis transporto priemonėmis (automobiliais), – nes būtent dėl tarptautinės prekybos jais ir kilo visi nagrinėjamai kategorijai priskirtini mokesčiai ginčai. Be to, siūlomos nuostatos labiau užtikrintų tinkamą mokesčių mokėtojų informavimą elektroniniu būdu (Muitinės sprendimų valdymo sistemų (MSVS) priemonėmis²⁷⁶⁹) apie jų atliekamų veiksmų teisinį statusą ir konkrečias teises pasekmes bei kartu galėtų padidinti mokesčių mokėtojų pasitikėjimą elektronine muitinės procedūrų aplinka ir jos naudojimo galimybėmis.

²⁷⁶⁷ Šiame straipsnyje (žr. I d. „a“–„c“ punktus) muitinei suteikta teisė pripažinti negaliojančiu sprendimą, palankų sprendimo adresatui, atsižvelgiant į tai, kad muitinei pateikta informacija buvo „neteisinga arba neišsami“; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 14.

²⁷⁶⁸ Atsižvelgiant į tai, siūlytina Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2016 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. 1B-344 patvirtintų Leidimų taikyti tikslinio naudojimo ir perdirtbimo specialiąją procedūrą išdavimo taisyklių 24.1 punktą pakeisti ir išdėstyti taip: „24. Už leidimų išdavimą atsakingas pareigūnas, atsižvelgdamas į Taisyklių 21 punkte nurodyto tikrinimo (vertinimo) rezultatus: 24.1. patenkina prašymą, jeigu pareiškėjas atitinka leidimo taikyti pareiškėjo pageidaujamą specialiąją procedūrą išdavimui taikomus reikalavimus, kartu MSVS priemonėmis informuodamas pareiškėją, jog leidimas taikyti atitinkamą specialiąją procedūrą gali būti peržiūrėtas Taisyklių IV skyriuje nustatyta tvarka gavus iš trečiųjų asmenų ir užsienio valstybių duomenų apie tai, kad pareiškėjas pateikė neteisingą arba neišsamią informaciją, ir pareiškėjui nepagrindus jos teisingumo ar išsamumo papildomai pateiktais jo turimais kitais įrodymais.“

²⁷⁶⁹ Tokia sąvoka vartojama Leidimų taikyti tikslinio naudojimo ir perdirtbimo specialiąją procedūrą išdavimo taisyklėse, žr. jų 3.4¹ punktą; „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2016 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr. 1B-344 „Dėl Leidimų taikyti tikslinio naudojimo ir perdirtbimo specialiąją procedūrą išdavimo taisyklių patvirtinimo“, *supra* note, 2766.

Būtina pastebėti, jog tiriamu laikotarpiu kilo nemažai ginčų dėl automobilių įvertinimo įvežant juos laikinai perdirbti. Pažymėtina, kad, kaip patvirtina kitų autorių (pavyzdžiui, M. Baronaitės) atlikti tyrimai²⁷⁷⁰, Lietuvos Respublikoje dažnai taikomos verslo schemas, pagal kurias naudoti automobiliai (skirti eksportui į trečiąsias valstybes) pirmiausia įvežami įforminant laikinojo įvežimo perdirbti procedūrą (šiuo metu apibrėžtą SMK 256–257 str.²⁷⁷¹), o ne, pavyzdžiui, išleidimo į laisvą apyvartą procedūrą (SMK 201 str.)²⁷⁷². Atitinkamai, pažeidus šios muitinės procedūros vykdymo sąlygas (tinkamai neužbaigus / neįvykdžius procedūros) ir nepagrindus automobilių išvežimo iš ES muitų teritorijos, muitinės procedūrų vykdytojams gali būti įregistruojama skola muitinei (automobiliai apmokestinami maito mokesčiu). Lietuvos Respublikoje tam taikoma speciali tvarka, kurią apibrėžia Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklės, patvirtintos Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. 1B-1026²⁷⁷³. Šiuo atveju diskutuotina, ar tokios taisyklės apskritai pagrįstai egzistuoja²⁷⁷⁴, tačiau preziumuojant, kad jos yra galiojančios ir jų, kaip administracinio norminio akto, teisėtumas kol kas nebuvo kvestionuojamas nei ES, nei nacionaliniu lygiu, reikia pažymėti keletą aspektų. Pirmiausia tokio pobūdžio teisinėse situacijose keliamas klausimas, kokiais konkrečiais įrodymais reikėtų remtis nustatant prekių (automobilių) muitinę vertę, kai nėra taikomas sandorio vertės metodas²⁷⁷⁵. Pagrindiniu įrodymu paprastai laikoma turto vertės ataskaita, tačiau ji dažnai kvestionuojama kaip tinkamas įrodymas²⁷⁷⁶, kadangi muitinės įstaigos argumentuoja, jog negali objektyviai nustatyti, ar šioje ataskaitoje išvardytos automobilio būklę apibūdinančios aplinkybės (pvz., dėl jo apgadinių, defektų) atitinka aplinkybes, realiai egzistavusias įvežant automobilį į Sąjungos muitų teritoriją²⁷⁷⁷. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad muitinės įstaigų galimybes tiksliau nustatyti muitinės vertę tuo atveju, jei būtų pažeistos muitinės procedūros sąlygos,

²⁷⁷⁰ Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 72.

²⁷⁷¹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas (ES) Nr. 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁷⁷² *Ibid.*

²⁷⁷³ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. 1B-1026 patvirtintos Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklės“, *supra* note, 729.

²⁷⁷⁴ Klausimas yra sudėtingas ir ne kartą keltas teisės doktrinoje, tačiau monografijoje plačiau nebuvo nagrinėjamas, nes su šia problema nesusidurta importuojant prekes iš Kinijos Liaudies Respublikos ar Rusijos Federacijos – tai galima paaiškinti tuo, jog iš šių valstybių į Lietuvos Respubliką pardavimui importuojama sąlyginai nedaug transporto priemonių (automobilių). Kita vertus, galima pažymėti, kad Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklės gali prieštarauti mokesčių įtvirtinimo tik įstatyme principui (Mokesčių administravimo įstatymo 3 str. 2 d., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimas), kadangi įstatymų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose negali būti teisės normų, nustatančių kitokį teisinį reguliavimą, negu nustato įstatymas, ir konkuruojančių su įstatymo normomis, žr. taip pat Aistė Medelienė, „Principai, kaip mokesčių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokesčius ginčus“, *supra* note, 2011: 325.

²⁷⁷⁵ Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinę bylą Nr. A-143-2783/2011. Šiuo metu platų sandorio vertės metodo išimčių taikymo sąrašą įtvirtina komentuojamų Taisyklių 8 punktas, žr. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. 1B-1026 patvirtintas Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklės“, *op. cit.*

²⁷⁷⁶ Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinę bylą Nr. A-261-364/2013.

²⁷⁷⁷ Žr. taip pat Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 73–75.

užtikrina komentuojamų Taisyklių 21 punktą, kuris įtvirtina nuostatą, leidžiančią įvežant automobilį pateikti ne turto vertinimo ataskaitą, bet jo defektacijos aktą kartu su spalvotomis nuotraukomis, kuriose būtų fiksuojama automobilio būklė²⁷⁷⁸. Kita vertus, autoriaus manymu, akivaizdu, kad tokiu atveju, jei automobilio vertinimo ataskaita vis dėlto surašoma ne automobilio įvežimo momentu, tačiau laikinojo įvežimo procedūros vykdymo metu (automobiliui esant pačios muitinės priežiūroje), ir pateiktoje turto vertinimo ataskaitoje nurodytos aplinkybės atitinka automobilio defektacijos akte užfiksuotas aplinkybes, tokios ataskaitos muitinė ar kitos mokestinius ginčus nagrinėjančios institucijos neturėtų atsisakyti vertinti kaip netinkamo įrodymo. Šiuo aspektu, siekiant sumažinti dėl nurodytų aplinkybių vertinimo kylančių ginčų skaičių, turėtų būti tikslinamas komentuojamų Taisyklių 19.3.2 punktas, jame imperatyviai nustatant muitinės pareigą atsižvelgti į tokį įrodymą. Kita vertus, automobilio muitinės vertės įrodymu, kaip pripažįstama ir analizuojamoje teismų praktikoje, gali būti laikoma ir automobilio kaina, užfiksuota specialiaame Muitinės departamento aprobuotame naudotų transporto priemonių kainų žinyne (kataloge)²⁷⁷⁹, tačiau šiame Žinyne pateikiami duomenys apie naudotus tinkamus eksploatuoti automobilius²⁷⁸⁰, o ginčai dažniausiai vyksta dėl importuotų apgadintų transporto priemonių. Kaip pažymi ir teismų praktiką šios kategorijos bylose nagrinėję kiti mokslininkai (M. Baronaitė), ginčai paprastai keliama dėl to, kad įvežtų apgadintų naudotų automobilių muitine verte laikoma tokių pačių neapgadintų automobilių kaina²⁷⁸¹. Autoriaus vertinimu, tokia muitinės įstaigų praktika gali būti vertinama ir kaip prieštaraujanti Mokesčių administravimo įstatymo 10 straipsnyje įtvirtintam turinio viršenybės prieš formą principui, reikalaujančiam sprendžiant apmokestinimo klausimus pirmiausia atsižvelgti į mokesčio mokėtojo ūkinių operacijų tikrąjį turinį²⁷⁸². Pažymėtina ir tai, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas viename iš savo sprendimų, priimtų dar ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu (iki 2010 m. sausio 1 d.)²⁷⁸³, yra pažymėjęs, jog neprotinga ir neteisinga akivaizdžiai apgadintiems automobiliams taikyti tinkamų eksploatuoti automobilių rinkos vertę. Todėl, autoriaus nuomone, Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklėse reikėtų įtvirtinti nuostatą, kad Muitinės departamento aprobuotu naudotų transporto priemonių kainų žinyne (katalogu) gali būti remiamasi tik tuo atveju, jei pats mokesčių mokėtojas nepateikia duomenų apie transporto priemonės apgadavimo pobūdį (tikslinti šiuo aspektu Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklę 19.3 punktą).

²⁷⁷⁸ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. 1B-1026 patvirtintos Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklės“, *supra* note, 729.

²⁷⁷⁹ Žr., pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinę bylą Nr. A-261-364/2013.

²⁷⁸⁰ „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. 1B-1026 patvirtintos Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklės“, *op. cit.*, žr. šių Taisyklių 8.2, 13, 14 punktus.

²⁷⁸¹ Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 76.

²⁷⁸² „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

²⁷⁸³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. vasario 19 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-502-250/2009“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/113536>.

III.3.3. Indijos Respublikos atvejais

Pastebėtina, kad mokestinių ginčų bylų dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių Lietuvos Respublikoje nėra daug, iš dalies tai galima paaiškinti specifinėmis jos prekybinių santykių su ES charakteristikomis, iš dalies tai lemia ir prekybos mastai, kadangi Indijos Respublika nėra pagrindinė Lietuvos Respublikos prekybos partnerė (žr. šiuo klausimu II.3 poskyrį). Pagrindiniai ginčai kilo ne dėl prekybos prekėmis (Lietuvos vyriausiam administraciniam teismui ir Vilniaus apygardos administraciniam teismui, kuris nagrinėja mokestinius ginčus pirmosios instancijos tvarka, analizuojamu laikotarpiu tokių bylų neidentifikuota). Tiriamu laikotarpiu (po 2010 m.) mokestinių ginčų dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo buvo nagrinėta Mokestinių ginčų komisijoje prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kuri pagal TT praktiką yra pripažįstama kvaziteismu. Papildomai akcentuotina ir tai, kad tokios pačios kategorijos ginčų Lietuvos vyriausiam administraciniam teismui bei Mokestinių ginčų komisijai kilo ir ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu, t. y. po 2000 m. sausio 1 d. Šių bylų pagrindu galima išskirti tam tikras bendrąsias muitų teisinio reguliavimo problemas, kurios kyla Lietuvos Respublikoje apmokestinant muitais iš Indijos Respublikos importuotas prekes. Šiose bylose (Mokestinių ginčų komisijos ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nagrinėtuose ginčiuose) kilusias teisines problemas galima skirstyti į kelias kategorijas, kurios iš esmės yra glaudžiai susijusios ir su probleminėmis sritimis identifikuotomis analizuojant ginčus, kylančius dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos bei Rusijos Federacijos importuotų prekių. Visų pirma galima išskirti (kaip atskiras kategorijas) ginčus, kilusius dėl pagrindinių ES bendrojo muitų tarifo elementų – prekių muitinės vertės²⁷⁸⁴ bei prekių kilmės²⁷⁸⁵ – taikymo administruojant muitus iš Indijos importuotoms prekėms Lietuvos Respublikoje. Nors šie ginčai iš esmės apsiribojo tik ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu iki 2010 m., kaip galima pastebėti, jose keltos problemos yra bendros, susijusios su vėlesniu tiriamu laikotarpiu užfiksuota problematika, kuri kilo ir nagrinėjant ginčus, susijusius su Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekių apmokestinimu muitais. Šiuo aspektu papildomai pažymėtina, kad nei analizuojamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.), nei ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu (nuo 2004 m. gegužės 1 d., t. y. po Lietuvos Respublikos įstojimo į ES) nebuvo užfiksuota teismuose ar Mokestinių ginčų komisijoje nagrinėtų ginčų dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių tarifinio klasifikavimo (skirtingai nei Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos prekių apmokestinimo muitais atvejais).

Kartu pastebėtina, kad su iš Indijos Respublikos importuotomis prekėmis susijusių mokestinių ginčų dėl prekių kilmės ir prekių vertės pobūdis iš esmės patvirtina egzistavimą tų pačių teisinio reguliavimo bei teisės taikymo problemų, kurios buvo identifikuotos ir tiriant mokestinius ginčus dėl kitų analizuojamų trečiųjų valstybių prekių apmokestinimo.

²⁷⁸⁴ Žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-6-621/2004“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/34972>; ir „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-8-245/2005“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/48100>.

²⁷⁸⁵ Žr. „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 24 d. sprendimas Nr. S-(7-67/2005) „Dėl AB „L“ 2005-02-01 skundo“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/50248>.

Pavyzdžiui, prekių muitinės vertės nustatymo srityje kilo tie patys klausimai, kada ir kokiais atvejais nacionalinės muitinės įstaigos turi teisę nukrypti nuo sandorio vertės metodo ir nustatyti vertę kitais muitinei priimtinais būdais, remiantis prekių lyginamosiomis rinkos kainomis, sukauptomis muitinės administruojamoje duomenų bazėje PREMI²⁷⁸⁶. Lietuvos Respublikai įstojus į ES, vienoje iš pirmųjų ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu (nuo 2004 m. gegužės 1 d. iki 2010 m. sausio 1 d.) išnagrinėtų bylų – administracinėje byloje Nr. A-6-621/2004²⁷⁸⁷ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas šiuo klausimu užėmė gana kategorišką poziciją (lyginant su vėlesne ir dabartine aktualia teismų praktika²⁷⁸⁸) bei nurodė, kad nėra teisinio pagrindo vadovautis mokėtinų mokesčių dydžio apskaičiavimo naudojant PREMI duomenų bazę teisingumo prezumpcija²⁷⁸⁹. Kita vertus, kitoje, vėlesnėje ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu išnagrinėtoje administracinėje byloje Nr. A-8-245/2005²⁷⁹⁰, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas vadovavosi visiškai priešinga nuostata, jog, nesant galimybės taikyti sandorio vertės metodą, muitinės įstaigos turi teisę *ex officio* apskaičiuoti ginčo prekių muitinę vertę, naudodamos prekių lyginamąsias kainas, sukauptas PREMI duomenų bazėje²⁷⁹¹. Nors aptariamoje byloje buvo nagrinėjama specifinė situacija, kai ginčo prekės buvo gabenamos vykdant muitinio tranzito procedūrą, o ne importuotos pirkimo ir pardavimo sandorio pagrindu, net ir atsižvelgus į šią aplinkybę, kuri leido nukrypti nuo sandorio vertės metodo taikymo²⁷⁹², TT formuojamos praktikos kontekste²⁷⁹³

²⁷⁸⁶ Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 24 d. sprendimas Nr. S-(7-67/2005) „Dėl AB „L“ 2005-02-01 skundo“, *supra* note, 2785.

²⁷⁸⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-6-621/2004“, *supra* note, 2784.

²⁷⁸⁸ Žr., pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-214-261/2016“, *supra* note, 2546; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“, *supra* note, 304.

²⁷⁸⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-6-621/2004“, op. cit. Cituojamame teismo sprendime nurodoma, kad „tikrinamuoju laikotarpiu PREMI duomenų bazė neatspindėjo visų prekių įvežimo į Lietuvos teritoriją duomenų, nei pareiškėjas, nei teismas negali patikrinti, ar mokesčiai, kurie skaičiuojami nuo prekių muitinės vertės, yra paskaičiuoti teisingai“.

²⁷⁹⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-8-245/2005“, *supra* note, 2784.

²⁷⁹¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-8-245/2005“, *supra* note, 2784. Tokią išvadą galima daryti analizuojant komentuojamo teismo procesinio sprendimo motyvuojamosios dalies 10 ir 11 pastraipas („nenurodymas pagrindinių identifikavimo ir muitinės vertės skaičiavimo elementų bendrajame dokumente taip pat sąlygojo tai, kad [...] apelianto teiginiai dėl sandorio vertės metodo ir metodų, pritaikytų prekių vertei nustatyti yra nepagrįsti“) bei aprašomosios dalies 11 pastraipą („kadangi galimybės taikyti Muitinės kodekso 31 straipsnyje numatytus metodus nebuvo, buvo taikomos 32 straipsnio nuostatos ir prekių vertė nustatyta PREMI duomenų bazės duomenimis, tai yra tais duomenimis, kurie buvo šioje bazėje“).

²⁷⁹² Pažymėtina, kad kaip numatyta šiuo metu galiojančio SMK 70 straipsnio 1 dalyje ir kaip buvo numatyta Bendrijos muitinės kodekso 29 straipsnio 1 dalyje, sandorio vertės metodas gali būti taikomas prekėms, parduodamoms eksportui į Sąjungos muitų teritoriją, kitaip tariant, kaip pažymima ir teisės doktrinoje (žr. T. Lyons, 2008; Radžiukynas, J., 2011), sandorio vertės metodas remiasi realiai įvykusių prekių pardavimu prieš importą (pardavimo koncepcija); žr. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentą 952/2013/ES, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24; Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentą Nr. 2913/92/EEB, nustatantį Bendrijos muitinės kodeksą, *supra* note, 31; taip pat žr. Timothy Lyons, *supra* note, 19: 286–287; Juozas Radžiukynas ir kt., *supra* note, 8: 135–136 ir bylą C-46/16, Valsts ieņēmumu dienests v. „LS Customs Services“, SIA, *supra* note, 1718; 25, 37 punktai.

²⁷⁹³ Žr. bylas C-291/15, EURO 2004. Hungary Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőrsi Főigazgatósága, 2016, *supra* note, 720; TT bylą C-263/06, Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA, *supra* note, 311.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo padarytas išvadų pagrįstumas gali būti kvestionuojamas. Autoriaus vertinimu, teisinė problema šiuo atveju yra susijusi ne su tuo, kad nacionalinis teismas pripažino galimybę remtis palyginamosiomis kainomis nustatant prekių muitinę vertę²⁷⁹⁴, bet su tuo, jog nebuvo pabrėžta būtinybė suteikti galimybę asmeniui, kuris buvo pripažintas muitinės skolininku (nagrinėjamu atveju – muitinės operacijų vykdytojui), konsultuotis su muitinės įstaigomis dėl prekių muitinės vertės nustatymo metodo parinkimo, pateikti savo įrodymus ir paaiškinimus, pačiam pagrįsti deklaruotos muitinės vertės teisingumą dar prieš tai, kai muitinė apskaičiuoja muitinę vertę kitais priimtinais būdais (pagal lyginamąsias prekių kainas, esančias PREMI duomenų bazėje)²⁷⁹⁵. Dėl šios priežasties galima konstatuoti, kad mokestinių ginčų dėl prekių muitinės vertės problematika, kuri identifikuota ir analizuojant ginčus dėl Indijos kilmės prekių apmokestinimo muitais, taip pat patvirtina tiriant Rusijos ir Kinijos atvejus jau identifikuotą būtinybę tikslinti nacionalines procedūrinės normas bei taisykles, reglamentuojančias prekių muitinės vertės nustatymą, ir įtvirtinant papildomas teises garantijas importuotojams (deklarantams) prekių muitinės vertės nustatymo procese²⁷⁹⁶.

Kaip jau buvo minėta, be ginčų, susijusių su prekių muitinės vertės nustatymu iš Indijos Respublikos importuotoms prekėms, Lietuvos Respublikoje taip pat buvo nagrinėjami mokestiniai ginčai, susiję su prekių muitinės kilmės įrodinėjimu. Akcentuotina, kad tokio pobūdžio teisiniai klausimai (dėl pareigos įrodyti prekių muitinę kilmę paskirstymo ir įrodymų, kurie patvirtina muitinę kilmę, vertinimo bei jų statuso nustatymo) buvo keliami iš karto Lietuvos Respublikai įstojus į ES²⁷⁹⁷ ir jų pobūdis iš esmės atspindi bendras mokestinių ginčų dėl prekių kilmės tendencijas Lietuvos Respublikoje²⁷⁹⁸. Pavyzdžiui, Mokestinių ginčų komisija 2005 m. kovo 24 d. sprendime Nr. S-(7-67/2005) nagrinėjo klausimą, ar pareiškėjui pagrįstai įregistruota maito mokesčio skola dėl to, jog, remdamasis Danijos Karalystės muitinės atlikto patikrinimo rezultatais, Lietuvos Respublikos mokesčių administratorius (muitinė) nustatė, kad eksportuotojas nepateikė preferencinę prekių kilmę patvirtinančių dokumentų ir, atitinkamai, į Lietuvos Respublikos muitų teritoriją įvežtomis prekėms negali būti taikomas mažesnis (preferencinis) muitų tarifas²⁷⁹⁹. Šiame ginče Mokestinių ginčų komisija laikėsi nuostatos, kad preferencinę prekių kilmę pirmiausia turėtų

²⁷⁹⁴ Tokia galimybė pripažįstama ir TT praktikoje, žr. bylą C-291/15, EURO 2004. Hungary Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága, 2016, op. cit., 38–39, 44 punktai; bylą C-263/06, Carboni e derivati v Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA, op. cit., 64 punktas.

²⁷⁹⁵ Byla C-291/15, EURO 2004. Hungary Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága, 2016, op. cit., 35 punktas; C-263/06, Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA, op. cit., 52–53 punktai.

²⁷⁹⁶ Žr. „Išvadas ir pasiūlymus“.

²⁷⁹⁷ Žr. „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 24 d. sprendimas Nr. S-(7-67/2005) „Dėl AB „L“ 2005-02-01 skundo“, *supra* note, 2785.

²⁷⁹⁸ Žr., pvz., Gediminas Valantiejus, „Application of Rules on Burden of Proving the Customs Origin of Imported Goods in International Trade: Problematic Aspects in Lithuania“, *supra* note, 688: 125.

²⁷⁹⁹ „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 24 d. sprendimas Nr. S-(7-67/2005) „Dėl AB „L“ 2005-02-01 skundo“, op. cit.

patvirtinti oficiali valstybės institucijų pateikta informacija²⁸⁰⁰ ir kad ginčo atveju ją įrodyti privalo pats mokesčių mokėtojas²⁸⁰¹. Būtina pažymėti, kad tokia nacionalinių institucijų pozicija buvo pakartota ir vėliau (analizuojamu laikotarpiu, t. y. po 2010 m. sausio 1 d.) išnagrinėtose mokesčių ginčų bylose (žr., pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinę bylą Nr. A-442-220/2011²⁸⁰²). Autoriaus nuomone, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad nors Mokesčių ginčų komisijos pozicija dėl įrodinėjimo naštos iš esmės gali būti vertinama kaip pagrįsta (TT formuojamos praktikos kontekste²⁸⁰³), pozicija dėl prekių kilmės įrodymo tik valstybės institucijų išduotais dokumentais gali būti kvestionuojama²⁸⁰⁴. Be to, pastebėtina ir tai, kad TT praktikoje analizuojamu laikotarpiu (tarp jų ir bylose dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo) šiuo konkrečiu klausimu buvo laikomasi kur kas lankstesnės pozicijos ir galimybė remtis tik specifinėmis, konkrečiomis įrodymų kategorijomis pagrindžiant prekių kilmę nebuvo ribojama²⁸⁰⁵. Atsižvelgiant į tai, kad iš esmės identiškų problemų Lietuvos Respublikoje kilo nustatant ir iš kitų tiriamų valstybių (pavyzdžiui, Kinijos Liaudies Respublikos), taip pat ir visų kitų trečiųjų valstybių importuotų prekių kilmę²⁸⁰⁶, jas spręsti rekomenduotina tais pačiais būdais, visų pirma detaliau apibrėžiant prekių kilmės tikrinimo procedūras nacionalinėje teisėje²⁸⁰⁷, juolab kad kol kas nei tarptautiniu (daugiašaliu), nei ES lygmeniu sprendimų dėl išsamesnių nepreferencinių muitinės kilmės taisyklių apibrėžimo nėra priimta²⁸⁰⁸. Kita vertus, specifiniu tokio pobūdžio problemų ir prieštaravimų sprendimo būdu galėtų būti ir Indijos Respublikos bei ES laisvosios prekybos susitarimo sudarymas, t. y. detalių prekių muitinės kilmės taisyklių nustatymas ir administracinio bendradarbiavimo procedūrų prekių muitinei kilmei įrodyti įtvirtinimas jame galėtų sumažinti ir kylančių ginčų dėl prekių kilmės nustatymo skaičių, *inter alia* ES valstybėse narėse.

Analizuojant kitus mokesčius ginčus, kurie kilo dėl muitų ir su jais susijusių importo mokesčių apskaičiavimo Lietuvos Respublikoje iš Indijos importuotoms prekėms, galima išskirti dvi papildomas šių ginčų rūšis, t. y. ginčus dėl muitinės procedūrų (kitų importo ir

²⁸⁰⁰ Pavyzdžiui, nagrinėjamu atveju Mokesčių ginčų komisija rėmėsi tik „iš Danijos muitinės oficialiai gauta informacija“, atmesdama kitus įrodymus ir jų detaliau netirdama. *Ibid.*, žr. Mokesčių ginčų komisijos sprendimo motyvuojamosios dalies ketvirtą pastraipą.

²⁸⁰¹ Analizuojamame Mokesčių ginčų komisijos sprendime nurodoma, kad „yra mokesčių mokėtojo pareiga pateikti išsamią ir pakankamą informaciją deklaracijoje nurodytų duomenų teisingumui pagrįsti“ ir dėl šios priežasties pareiškėjas (mokesčių mokėtojas) privalėjo „surinkti visus įrodymus, reikalingus preferencinei prekių kilmei pagrįsti.“ *Ibid.*, žr. Mokesčių ginčų komisijos sprendimo motyvuojamosios dalies penktąją pastraipą.

²⁸⁰² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-220/2011“, *supra* note, 435.

²⁸⁰³ Žr. šios monografijos II.1.6 poskyrį.

²⁸⁰⁴ Žr. šiuo klausimu Gediminas Valantiejus, „Application of Rules on Burden of Proving the Customs Origin of Imported Goods in International Trade: Problematic Aspects in Lithuania“, *supra* note, 688.

²⁸⁰⁵ Žr. bylą C-373/08, Hoesch Metals and Alloys GmbH v Hauptzollamt Aachen, *supra* note, 343.

²⁸⁰⁶ Gediminas Valantiejus, „Practical problems of legal regulation of customs duties developing an international trade between the Republic of Lithuania and East Asian countries“, *supra* note, 41: 116–118; Gediminas Valantiejus, *supra* note, 1174: 70–72.

²⁸⁰⁷ Žr. „Išvadas ir pasiūlymus“.

²⁸⁰⁸ Žr. Robert Ireland, „Guest Editor's Introduction: The European Union's New Union Customs Code (UCC) and Its Linkages to Customs Modernization, Rules of Origin, and Trade Facilitation“, *Global Trade and Customs Journal*, 12, 2 (2017): 48.

eksporto taisyklių taikymo)²⁸⁰⁹, ir, antra, ginčus dėl su muitais ir kitais importo mokesčiais susijusių delspinigių (atleidimo nuo jų sąlygų)²⁸¹⁰. Akivaizdu, kad panašių teisinių problemų kilo ir bylose dėl iš Kinijos bei Rusijos importuotų prekių²⁸¹¹. Pavyzdžiui, Mokestinių ginčų komisijos 2014 m. spalio 30 d. sprendime Nr. S-220 (7-168/2013)²⁸¹² buvo nagrinėjama situacija, kai pareiškėja (mokesčių mokėtoja) UAB „V1“, importavusi į Lietuvos Respubliką medikamentus, pati nebevykdė tolesnio jų tiekimo į kitas Europos Sąjungos valstybes nares (tiekimą (pardavimą) galutiniams prekių pirkėjams toliau vykdė Indijos Respublikos įmonė „R. L. Limited“). Nagrinėjamu atveju buvo keliamas klausimas, ar pareiškėja turėjo teisę šioms prekėms įforminti 42 muitinės procedūrą (t. y. deklaruoti, kad buvo importuotos prekės, skirtos išgabenti į kitą ES valstybę narę) bei, vadovaujantis Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 35 straipsnio nuostatomis, nemokėti Lietuvos Respublikoje importo PVM. Mokestinių ginčų komisija pripažino, kad pareiškėjai pagrįstai ir teisėtai buvo apskaičiuotas importo PVM, kadangi „nagrinėjamo mokestinio ginčo atveju nebuvo įvykdyta privaloma sąlyga – pareiškėja kaip prekių importuotoja nebevykdė tolesnio prekių tiekimo (pardavimo) į kitą valstybę narę“, o tai, kad visos pagal „muitinės deklaracijas importuotos prekės buvo išvežtos į kitas Europos Sąjungos valstybes nares, esminės reikšmės teisingam šio mokestinio ginčo išsprendimui neturi, nes [...] importo PVM lengvatos taikymui yra būtinas visų be išimties PVMĮ (Pridėtinės vertės mokesčio įstatyme, – aut. past.) [...] nurodytų reikalavimų įvykdymas“²⁸¹³. Apibendrinant šių Mokestinių ginčų komisijos pateiktų išaiškinimų teisinę reikšmę darytina išvada, kad, kaip ir buvo konstatuota kitais atvejais, pavyzdžiui, nagrinėjant tos pačios muitinės 42 muitinės procedūros įforminimo tvarką iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių atžvilgiu²⁸¹⁴, jos taikymo sąlygas mokesčių administratoriai ir mokestinius ginčus nagrinėjančios institucijos Lietuvos Respublikoje interpretuoja siaurai. Autoriaus vertinimu, tokia bendroji praktika iš esmės vertintina teigiamai ir ji atitinka tiek kitose mokestinių ginčų bylose Lietuvoje, tiek ir TT nagrinėtose bylose suformuotą praktiką. Kita vertus, aplinkybė, jog problema dėl 4200 muitinės

²⁸⁰⁹ Šios kategorijos bylose ginčai kilo ne vien tik dėl muitų, bet ir dėl kitų importo mokesčių (importo PVM) apskaičiavimo ir mokestinių prievolių atsiradimo dėl to, jog prekių iš Indijos importuotojai pažeidė teisės aktuose nustatytas muitinės procedūrų sąlygas, todėl jos taip pat analizuojamos šio tyrimo kontekste, žr. pvz. „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimą „Dėl UAB „V1“ 2013-08-07 skundo“ (sprendimo Nr. S-220 (7-168/2013))“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/981217>.

²⁸¹⁰ Žr. „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas „Dėl UAB „V1“ 2013-08-07 skundo“, *supra* note, 2608; ir „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas „Dėl UAB „L1“ 2013-11-08 skundo“ (sprendimo Nr. S-(7-222/2013))“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/804731>.

²⁸¹¹ Pavyzdžiui, analizuojant mokestinių ginčų dėl iš Kinijos Liaudies Respublikos importuotų prekių kategoriją pastebima, jog joje taip pat indentifikuojami ginčai dėl vadinamosios „42 muitinės procedūros“ taikymo (žr. monografijos III.3.1 poskyrį), o nagrinėjant mokestinių ginčų dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių kategoriją – ginčai dėl importo mokesčių delspinigių apskaičiavimo ir atleidimo nuo jų, žr. pvz. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinės bylos Nr. A-575-864/2010 ir A-575-1404/2013.

²⁸¹² Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas Nr. S-220 (7-168/2013) „Dėl UAB „V1“ 2013-08-07 skundo, op. cit.

²⁸¹³ „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas Nr. S-220 (7-168/2013) „Dėl UAB „V1“ 2013-08-07 skundo“, *supra* note, 2809; žr. komentuojamo sprendimo motyvuojamosios dalies aštuntąją pastraipą.

²⁸¹⁴ Žr. monografijos III.3.1 poskyrį.

procedūros taikymo, siekiant pasinaudoti importo mokesčių lengvatomis, kyla įvairiose situacijose ir dėl iš įvairių šalių importuojamų prekių, patvirtina, kad reikia skirti didesnę dėmesį jos kontrolei, tam būtini ir teisinio reglamentavimo pokyčiai, visų pirma susiję su mokesčių administratorių tarpinstitucinio bendradarbiavimo priemonių tobulinimu²⁸¹⁵.

Mokestiniai ginčai dėl poveikio priemonių už importo mokesčių mokėjimo pažeidimus. Analizuojant likusią mokestinių ginčų ir jose priimtų sprendimų dalį²⁸¹⁶, pastebėtina, kad juose buvo keliama klausimai dėl teisinio poveikio priemonių (delspinigių)²⁸¹⁷, taikytinų neįvykdžius prievolės laiku sumokėti muitų ar kitų su jais susijusių importo mokesčių, apskaičiuotų vykdam tarptautinės prekybos operacijas su Indijos Liaudies Respublika. Šiuo klausimu būtina pažymėti, kad ES muitų teisė imperatyviai reguliuoja tik muito mokesčio delspinigių apskaičiavimo ir atleidimo nuo jų klausimus²⁸¹⁸, tuo tarpu delspinigiai, skaičiuojami nuo laiku nesumokėtų kitų su muitais susijusių importo mokesčių (importo PVM, akcizų), reglamentuoti tik nacionalinės teisės normomis (Mokesčių administravimo įstatymo 96–100 str.²⁸¹⁹). Pabrėžtina, kad ir kiti atlikti tyrimai, kuriuose nagrinėjami tarptautinės prekybos su Indijos Respublika apmokestinimo reglamentavimo ypatumai (nacionaliniu lygmeniu), taip pat patvirtina, kad vienas iš pagrindinių specifinių klausimų, iškilusių analizuojamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.), yra importo mokesčių delspinigių apskaičiavimo ir pirmiausia atleidimo nuo jų klausimas – kaip turėtų būti aiškinamos nacionalinėje ir ES teisėje įtvirtintos atleidimo nuo jų sąlygos²⁸²⁰. Nurodytuose tyrimuose akcentuojama, kad teisinių problemų ir prieštaravimų potencialiai gali kelti atleidimo nuo mokesčių (įskaitant muitus) delspinigių pagrindų reglamentavimas nacionalinėje teisėje (galima kolizija tarp Mokesčių administravimo įstatymo nuostatų (100 str. 1 d.)²⁸²¹, kurios plačiau apibrėžia atleidimo nuo delspinigių pagrindus nei Sąjungos muitinės kodeksas (114 str. 3 d.)²⁸²²). Kita vertus, autoriaus nuomone, papildant ir patikslinant šią poziciją, būtina

²⁸¹⁵ Žr. „Išvadas ir pasiūlymus“.

²⁸¹⁶ Žr. „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas Nr. S-220 (7-168/2013) „Dėl UAB „V1“ 2013-08-07 skundo“, op. cit., ir „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas Nr. S-(7-222/2013) „Dėl UAB „L1“ 2013-11-08 skundo“, *supra* note, 2810.

²⁸¹⁷ Pastebėtina, kad teisės doktrinoje (žr. A. Medelienė, B. Sudavičius (2011)) ir nacionalinių teismų praktikoje vienintelė mokesčių teisinės atsakomybės *inter alia* ir už muitų teisės pažeidimus priemonė (sankcija) laikomos baudos už mokėtino mokesčio sumažinimą, tuo tarpu delspinigiai, kurie skaičiuojami už laikotarpį, per kurį mokesčių mokėtojas nesumoka jam priklausančių mokėti mokesčių sumų, laikomi mokesčių prievolės užtikrinimo būdu, kuris atlieka kompensacinę ir mokėjimo funkciją bei kurio teisinis poveikis nėra tapatinamas tiesiog su mokesčių mokėtojo nubaudimu. Dėl šios priežasties delspinigių ir kitų mokestinių sankcijų (baudų) reglamentavimas priskirtinas skirtingiems teisės institutams ir analizuojamas atskirai; žr. Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 744–745; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-154/2014“, INFOLLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/800960>.

²⁸¹⁸ Žr. SMK 114 straipsnį, taip pat TT sprendimą byloje Nr. C-546/09, kurioje teismas vadovavosi nuostata, jog teisinėse situacijose, susijusiose su delspinigių už muito mokesčio skolą apskaičiavimu, ES teisė privalo būti aiškinama *stricto sensu*, t. y. nacionalinės teisės aktais ar nacionalinių valdžios institucijų sprendimais neleidžiama išplėsti ES muitų teisėje įtvirtinto teisinio reguliavimo turinio; žr. bylą C-546/09, *Aurubis Balcia AD v Nachalnik na Mitnitsa Stoliczna*, 2011, E.C.R. I-02531; 35–39, 40–41, 43 punktai.

²⁸¹⁹ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, *supra* note, 947.

²⁸²⁰ Žr. Saulius Katuoka ir Gediminas Valantiejus, *supra* note, 1420: 2789.

²⁸²¹ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, op. cit.

²⁸²² Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas 952/2013/ES, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, *supra* note, 24.

pažymėti, kad šis klausimas analizuojamuose mokestiniuose ginčiuose ir juose priimtuose sprendimuose vis dėlto tiesiogiai nebuvo keliamas (akcentuojamas) – juose buvo aptariami klausimai tik dėl atleidimo nuo kitų importo mokesčių (visų pirma importo PVM), bet ne nuo muitų delspinigių²⁸²³. Tačiau, sistemiškai vertinant šių sprendimų turinį ir jų sąsajas su bendrąja mokestinių ginčų nagrinėjimo praktika Lietuvos Respublikoje, autoriaus nuomone, galima išskirti kitą teisinio reguliavimo problemą, susijusią su vieno iš konkrečių atleidimo nuo importo ir kitų nacionalinių mokesčių (išskyrus muitus²⁸²⁴) delspinigių pagrindų, įtvirtintų Mokesčių administravimo įstatymo 100 straipsnio 1 dalies 2 punkte ir 141 straipsnio 1 dalies 3 punkte („kai mokesčių mokėtojo atskira veika, nors ir pažeidžiančia mokesčio įstatymo nuostatas, nepadaroma žala biudžetui“)²⁸²⁵, reglamentavimu. Autoriaus nuomone, šiuo atveju kyla akivaizdi teisinė problema, kaip reikėtų aiškinti vertinamojo pobūdžio sąvoką „žala biudžetui“, t. y. su kokiomis teisine reikšmę turinčiomis aplinkybėmis turėtų būti siejamas tokios žalos atsiradimas (arba neatsiradimas) ir ką apskritai reikėtų laikyti „žala biudžetui“, pavyzdžiui, ar ja gali būti pripažįstamas bet kokios (bet kokio dydžio) mokestinės nepriemokos egzistavimas? Būtina pažymėti, kad ši atleidimo nuo importo mokesčių delspinigių problematika buvo nagrinėjama jau minėtame Mokestinių ginčų komisijos 2014 m. spalio 30 d. sprendime Nr. S-220 (7-168/2013)²⁸²⁶, be to, ji tiriamu laikotarpiu (po 2010 m. sausio 1 d.) kartojosi ir mokestiniuose ginčiuose dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo importo mokesčiais ir su jais susijusių sumų (*inter alia* šių mokesčių delspinigių apskaičiavimo)²⁸²⁷. Nurodant Mokestinių ginčų komisijos sprendime pažymima, jog „nustačius, kad mokesčių mokėtojas pažeidimo padarymo laikotarpiu turėjo to paties ar kito mokesčio permoką, kuri yra lygi ar didesnė mokesčių nepriemokai, nuo kurios paskirta bauda ar apskaičiuoti delspinigiai, laikoma, jog žala valstybės biudžetui nepadaryta“. Taigi, vadovaujantis šia nuostata, galima daryti išvadą, kad, aiškinant Mokesčių administravimo įstatymo 141 straipsnio 1 dalies 3 punkte „žalos biudžetui“ nepadarymas yra siejamas su didesnės ar tokio paties dydžio kitų ar tų pačių mokesčių permokos egzistavimu tuo laikotarpiu, kai mokesčių mokėtojui dėl jo padarytų pažeidimų buvo apskaičiuota mokesčių (įskaitant importo mokesčius) nepriemoka. Atkreiptinas dėmesys, kad analogiškos nuomonės dalyje mokestinių ginčų bylų (neapsiribojant vien tik tiriamos kategorijos bylomis) laikėsi ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas²⁸²⁸. Kita vertus, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika neišliko visiškai

²⁸²³ Žr. „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas Nr. S-220 (7-168/2013) „Dėl UAB „V1“ 2013-08-07 skundo“, *supra* note, 2809, ir Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas Nr. S-(7-222/2013) „Dėl UAB „L1“ 2013-11-08 skundo“, *supra* note, 2810.

²⁸²⁴ Vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 14 straipsnio 6 dalimi, „muitai ir su jais susijusios sumos pagal šį įstatymą administruojami tiek, kiek šio įstatymo nuostatos neprieštarauja Europos Sąjungos muitų teisės aktams“, „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

²⁸²⁵ *Ibid.*

²⁸²⁶ „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas Nr. S-220 (7-168/2013) „Dėl UAB „V1“ 2013-08-07 skundo“, *supra* note, 2809.

²⁸²⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. liepos 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-864/2010“, INFOLEX, www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/166795.

²⁸²⁸ Žr., pvz., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. vasario 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-15-141/2005“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/46375>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo

nuosekli, kadangi dalyje mokestinių ginčų bylų, priklausančių tiriamų bylų kategorijai, pavyzdžiui, administracinėje byloje Nr. A-575-864/2010 dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo importo mokesčiais, sprendžiant šį klausimą buvo apsiribojama tik lakonišku konstatavimu, jog „Mokesčių administravimo įstatymo 141 straipsnio 3 dalis taip pat negali būti taikoma, kadangi dėl nesumokėtų mokesčių nagrinėjamu atveju žala biudžetui padaryta buvo“²⁸²⁹. Priešingai nei kitose nurodytose bylose, šioje byloje priimtame procesiniame sprendime nenurodoma, kad, vertindamos atleidimo nuo delspinigių galimybę, mokestinius ginčus nagrinėjančios institucijos turėtų nustatinėti mokesčių permokos (-ų) egzistavimo faktą, analizuoti kitas susijusias aplinkybes, pavyzdžiui, mokesčių permokos (-ų) dydį. Papildomai akcentuotina, kad tam tikrų neaiškumų šiuo klausimu sukelia ir teisės doktrinoje išsakomos nuomonės šiuo klausimu, pavyzdžiui, A. Medelienė (2011) nurodo, jog „mokesčių mokėtojas gali būti atleistas nuo nesumokėtų delspinigių, jei „nesumokėdamas mokesčio nepadarė didelės žalos (išskirta autoriaus, – aut. past.) biudžetui“²⁸³⁰. Be to, ir Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2004 m. liepos 26 d. įsakymu Nr. VA-144 patvirtintų Atleidimo nuo baudų, delspinigių ir palūkanų taisyklių (patvirtintų įgyvendinant Mokesčių administravimo įstatymo 100 str. 2 d. ir 141 str. 3 d. nuostatas) 31 punkte žalos biudžetui padarymas, siejamas su teisine situacija, kai mokesčių mokėtojas „tam tikru laikotarpiu turėjo vieno mokesčio nepriemoką, tačiau neturėjo kito mokesčio permokos“, t. y. apskritai nenurodoma, koks turėtų būti mokesčių mokėtojo turėtos mokesčio permokos dydis sprendžiant atleidimo nuo delspinigių klausimą²⁸³¹. Akivaizdu, kad šiuo atveju, kartu įvertinant ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo poziciją, išsakytą jau minėtoje administracinėje byloje Nr. A-575-864/2010, kyla neaiškumų, ar atleidžiant nuo delspinigių dėl žalos biudžetui nepadarymo reikėtų nustatinėti bei vertinti ir padarytos žalos dydį kaip esminį kriterijų (pavyzdžiui, kokio dydžio buvo mokesčio mokėtojo turėta to paties ar kito mokesčio (-ių) permoka)? Autoriaus vertinimu, galima daryti išvadą, kad didesnėje dalyje bylų Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas vis dėlto laikėsi nuomonės, kad šiuo atveju svarbus tik mokesčio permokos egzistavimo faktas ir aplinkybė, jog tikrintu laikotarpiu nustatyta mokesčio permoka buvo didesnė už apskaičiuotą mokesčio nepriemoką (nesvarbu koku mastu)²⁸³². Kita vertus, įvertinant tai, jog tiek teismų praktikoje, tiek ir teisės doktrinoje vis

2009 m. birželio 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-630/2009“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/126382>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gegužės 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-773/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/161747>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. spalio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1439/2010“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/176676>; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-956-662/2017“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1512337>.

²⁸²⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. liepos 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-864/2010“, *supra* note, 2827.

²⁸³⁰ Aistė Medelienė ir Bronius Sudavičius, *supra* note, 20: 227.

²⁸³¹ Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2004 m. liepos 26 d. įsakymu Nr. VA-144 patvirtintos Atleidimo nuo baudų, delspinigių ir palūkanų taisyklės, *Valstybės žinios*, 118, 4408 (2004). Atkreiptinas dėmesys, kad šių Taisyklių 31 punkte nėra nurodoma, koks turėtų būti mokesčių mokėtojo turėtos mokesčio permokos dydis.

²⁸³² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant mokesčių administravimą reglamentuojančias teisės normas, apibendrinimas (II dalis)“, *supra* note, 2661: 491–492.

dėlto kyla neaiškumų šiuo klausimu ir pateikiami skirtingi jo aiškinimo variantai, Atleidimo nuo baudų, delspinigių ir palūkanų taisyklės (jų V dalies „Atleidimas nuo baudų, delspinigių ir / ar palūkanų mokesčių administratoriaus iniciatyva“ 9.2 punktą, kuriame detalizuotos atitinkamos atleidimo nuo delspinigių sąlygos) būtina patikslinti²⁸³³, įrašant papildomą sakinį ir išdėstant jį taip: „Nustatant aplinkybę, jog mokesčių mokėtojas savo atskira veika, nors ir pažeidžiančia mokesčio įstatymo nuostatas, nepadarė žalos biudžetui, yra atsižvelgiama į tai, kad mokesčių mokėtojas tam tikru laikotarpiu turėjo kito mokesčio permoką, kurią pagal MAJ 87 straipsnį nedraudžiama įskaityti nustatytoms to paties laikotarpio mokesčių nepriemokoms visiškai padengti.“ Toks teisinis reguliavimas (akcentuojant, kad atleidimo nuo mokesčių delspinigių dėl nepadarymo žalos biudžetui teisiniu pagrindu yra ne bet kokios hipotetinės situacijos, kurias savo nuožiūra (diskrecija) gali pasirinkti mokesčių administratorius ar mokestinius ginčus nagrinėjančios institucijos, o tik mokesčių permokos, kuri visiškai (pilnai) viršija nustatytą mokesčio nepriemoką, egzistavimas) būtų tikslesnis ir labiau atitiktų susiklosčiusią mokestinių ginčų praktiką. Kartu jis taip pat galėtų padėti spręsti ne tik importo mokesčių reguliavimo problemas, nacionaliniu lygiu kylančias apmokestinant tarptautinę prekybą su tiriamomis trečiosiomis valstybėmis (*inter alia* Indijos Respublika), bet ir neabejotinai prisidėtų prie teisinio aiškumo bei tikrumo imperatyvios labiau atitinkančios teisinio poveikio priemonių mokesčių mokėtojams sistemos įtvirtinimo Lietuvos Respublikoje.

III.3.4. Kylančių ginčų dėl muitų ir su jais susijusių importo mokesčių teisinio reguliavimo problemų lyginamieji aspektai bei potencialios teisinio reguliavimo tobulinimo sritys ES ir Lietuvos Respublikoje

Apibendrinant nagrinėtus prekybinius ginčus dėl muitų taikymo, kurie tarp ES ir tiriamų trečiųjų valstybių kilo daugiašaliu (PPO) lygiu, galime konstatuoti, jog daugiausia šių ginčų kilo tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos ir tik vienas toks ginčas buvo inicijuotas tarp Indijos Respublikos bei ES. Pastebėtina, kad analizuojamu laikotarpiu (2010–2018 m.) itin sparčiai augo ES ir Rusijos Federacijos prekybinių ginčų dėl muitų skaičius, t. y. nors Rusijos Federacija tapo PPO valstybe nare tik 2012 m. rugpjūčio mėn.²⁸³⁴, nuo šio momento buvo inicijuoti net septyni tokie ginčai PPO lygmeniu, o tarp Kinijos Liaudies Respublikos ir ES per visą analizuojamą laikotarpį buvo inicijuoti devyni tokie ginčai. Atsižvelgiant į tai, galima pritarti mokslinėje literatūroje²⁸³⁵ išsakytai nuomo-

²⁸³³ Šiuo metu ši įsakymo nuostata yra išdėstyta taip: „9. Mokesčių mokėtojas nuo baudų, delspinigių ir/ar palūkanų turi būti atleidžiamas mokesčių administratoriaus iniciatyva, kai: [...] yra kitų MAJ 100 ir 141 straipsniuose nustatytų pagrindų (išdėstytų šių taisyklių 5.1, 5.3 ir 5.4 punktuose), kai mokesčių administratorius pats turi pakankamai duomenų ir įrodymų, kurie patvirtina tai, kad mokesčių mokėtojas nėra kaltas dėl padaryto pažeidimo, arba mokesčių mokėtojas savo atskira veika, nors ir pažeidžiančia mokesčio įstatymo nuostatas, nepadarė žalos biudžetui, arba mokesčio įstatymą pažeidė dėl klaidingo apibendrinto mokesčio įstatymo paaiškinimo ar mokesčių administratoriaus raštu ar telefonu pateiktos klaidingos konsultacijos mokesčių mokėjimo klausimais“; žr. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2004 m. liepos 26 d. įsakymu Nr. VA-144 patvirtintas Atleidimo nuo baudų, delspinigių ir palūkanų taisyklės, *supra* note, 2831.

²⁸³⁴ „Russian Federation“, World Trade Organization, *supra* note, 49.

²⁸³⁵ Tamara Perišin, *supra* note, 1068: 371; Mark Wu, *supra* note, 824: 146–147; Александров Евгений Леонидович и Владимир Николаевич Круглов, *supra* note, 940: 105–106; Tatiana Romanova, *supra* note, 959: 785.

nei, kad *inter alia* ir teisinio reguliavimo prasme problematiškas išlieka ir daugiausia iššūkių kelia būtent tarptautinės prekybos tarp ES ir jos valstybių narių bei Rusijos Federacijos režimas. Šią aplinkybę galima paaiškinti ne tik teisinėmis, bet ir politinėmis priežastimis, t. y. įtemptu politinių ir ekonominių santykių pobūdžiu esant abipusėms tarptautinėms sankcijoms, pritaikytoms po 2014 m. įvykusios Krymo regiono okupacijos ir Rusijos Federacijos veiksmų Ukrainos Respublikos atžvilgiu. Kita vertus, mažiausiai problemų (su jomis susijusių prekybinių ginčų) šiuo metu kelia ES ir jos valstybių narių tarptautinės prekybos su Indijos Respublika reguliavimas ir tai, kaip jau buvo minėta šiame darbe, iš dalies galima paaiškinti nuo 2006 m. vykstančių derybų dėl laisvosios prekybos susitarimo sudarymo faktu, specialiai sukurtų dvišalių mechanizmų (darbo grupių, komitetų) prekybinėms problemoms spręsti egzistavimu. Kita vertus, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad pastaraisiais metais tolesnio progreso šiose derybose nepastebima ir tai gali nulemti naujų ginčų ar įtampos sričių atsiradimą ateityje, juolab kad tam egzistuoja atitinkamos teisinės ir faktinės prielaidos, pavyzdžiui, didėja taikomų prekybos apsaugos muitų ar tyrimų dėl jų skaičius²⁸³⁶.

Nagrinėjant ES ir jos valstybių narių prekybinius santykius su tomis trečiosiomis valstybėmis (Kinijos Liaudies Respublika ir Rusijos Federacija), kurių atžvilgiu kilo daugiausia teisinių ginčų ir problemų dėl muitų taikymo, – galime pastebėti, kad šioje kategorijoje dalis ginčų kilo dėl ES ar kitų nurodytų trečiųjų valstybių taikytų importo muitų teisėtumo, – jų atitikties GATT susitarimo I–III straipsniuose įtvirtintiems didžiausio palankumo prekyboje ir nacionalinio statuso režimo (nediskriminavimo) principams²⁸³⁷. Tokie ginčai kilo iš esmės visų nurodytų trečiųjų valstybių atžvilgiu (ES inicijuoti ginčai *DS485: Russian Federation – Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products*, *DS462: Russian Federation – Recycling Fee on Motor Vehicles*; Kinijos Liaudies Respublikos inicijuotas ginčas *DS492: European Union – Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products*). Autoriaus vertinimu, iš esmės galima sutikti, jog didžiąją dalį šių ginčų sukėlė ne tiek teisinės priežastys, pavyzdžiui, teisės norminių aktų neaiškumai, bet visų pirma ekonominės ir / ar politinės priežastys (siekis taikyti protekcionistinės ekonominės politikos elementus, išlaikyti aukštą vidaus rinkos apsaugos nuo užsienio prekių importo lygį skatinant vietinę gamybą ir pan.). Šios tendencijos gana akivaizdžios, kiek tai susiję su ginčais, inicijuotais dėl Rusijos Federacijos taikytų importo muitų (automobiliams, kai kuriems pramonės gaminiams ir žemės ūkio produkcijai), kuriais gana akivaizdžiai buvo pažeidžiami tiek nurodyti GATT įtvirtinti principai, tiek ir įsipareigojimai dėl taikytino muitų tarifų dydžio, įtvirtinti Tarifinių įsipareigojimų ir nuolaidų sąrašė (angl. „*Schedules of Concessions*“). Tai patvirtina aplinkybė, kad Rusijos Federacijos atžvilgiu buvo priimti arba nepalankūs PPO ginčų nagrinėjimo institucijų sprendimai (byloje *DS485: Russian Federation – Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products*) arba Rusijos Federacija pati *ex officio* atšaukė savo ginčijamų sprendimų dėl importo muitų galiojimą (byla *DS462: Russian Federation – Recycling Fee on Motor Vehicles*). Kita vertus, šios kategorijos ginčiuose (dėl importo muitų teisėtumo), pavyzdžiui, byloje *DS492:*

²⁸³⁶ Geethanjali Nataraj, *supra* note, 1420: 5–6; Grzegorz Mazur, *supra* note, 753: 60.

²⁸³⁷ „Bendras susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 16.

European Union – Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products, kurią inicijavo Kinijos Respublika, PPO ginčų sprendimo institucijos priėmė ir ES nepalankius sprendimus, kuriais dėl nediskriminavimo principo pažeidimo buvo pripažintos neteisėtomis ir ES taikytos su muitais susijusios tarptautinės prekybos reguliavimo priemonės (tarifinės kvotos). Autoriaus vertinimu, ši ginčų nagrinėjimo patirtis ES atžvilgiu yra neabejotinai svarbi siekiant tobulinti bendrosios prekybos ir muitų politikos instrumentus, pavyzdžiui, bendrųjų preferencijų sistemą, siekiant sudaryti vienodas (objektyviai nediskriminuojančias) sąlygas visoms suinteresuotoms trečiosioms valstybėms pasinaudoti ES teikiamomis muitų lengvatomis, juolab kad tokio pobūdžio ginčų su analizuojamomis trečiosiomis valstybėmis jau buvo kilę ir ankstesniais laikotarpiais, t. y. iki tiriamo laikotarpio pradžios (byla *DS246: European Communities – Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries*).

Be to, kaip patvirtinta išanalizuota PPO prekybinių ginčų nagrinėjimo praktika, aktualus bendro pobūdžio klausimas ES bei Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos prekybiniuose santykiuose išliko prekybos apsaugos (antidempingo) muitų taikymas ir jų teisinis reglamentavimas. Pastebėtina, kad jei su nurodytomis trečiosiomis valstybėmis tiriamu laikotarpiu (2010–2018 m.) iš viso kilo 15 prekybinių ginčų, net du trečdaliai jų (10 pradėtų ginčų) buvo susiję su prekybos apsaugos muitų teisėtumo klausimais. Dalis šių ginčų neabejotinai buvo sąlygota specifinio ne rinkos ekonomikos statuso, kurį antidempingo tyrimuose Kinijos Liaudies Respublikos ir jos verslo subjektų (gamintojų, eksportuotojų) atžvilgiu taikė ES, t. y. specialios antidempingo muitų nustatymo metodologijos, kurios pagrindu, nustatant importuojamos prekės normaliąją vertę (kaip dempingo apskaičiavimo pagrindą), buvo remiamasi ne Kinijos Liaudies Respublikos vidaus rinkos duomenimis, bet trečiųjų rinkos ekonomikos valstybių duomenimis (ES reglamento (EB) Nr. 1225/2009 ir (ES) 2016/1036 2 str. 7 d. „b“ punktas²⁸³⁸). Akivaizdu, kad toks vertinimas buvo grindžiamas Kinijos Liaudies Respublikos įstojimo į PPO protokolo nuostatomis (galiojusiomis iki 2016 m. gruodžio 11 d.²⁸³⁹), tačiau specialaus statuso taikymas (jo galimybė) iš esmės buvo numatytas ir vėliau ES priimtuose muitų teisės aktuose (reglamente (ES) 2017/2321, 2 str. 6a dalis²⁸⁴⁰). Taip pradėta formuoti PPO ginčų sprendimo institucijų praktika šios kategorijos ginčiuose (bylos DS516, DS405), kuria iš esmės neigiamai buvo įvertinta galimybė taikyti visiems Kinijos Liaudies Respublikos subjektams apibendrintą antidempingo muitą (neatsižvelgiant į jų individualias verslo sąlygas) ar kuria iki šiol kvestionuojama teisė taikyti specialią metodologiją kelia klausimų dėl ES reglamentų atitikties PPO teisei, bent jau toje dalyje, kurioje apibrėžiama individualaus vertinimo nustatant antidempingo muitus atlikimo tvarka. Tai, autoriaus vertinimu, sąlygoja būtinybę tobulinti ES muitų teisės

²⁸³⁸ „Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentas (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163; „2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25.

²⁸³⁹ „Protocol on the Accession of the People's Republic of China to the WTO, WT/L/432, 23 November 2001“, *supra* note, 1001; taip pat žr. šiuo klausimu monografijos II.3.2 skyrių.

²⁸⁴⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (2017)“, *supra* note, 25.

nuostatas, juolab kai pagal bendrąją taisyklę ES lygmeniu (TT praktikoje) nėra pripažįstama galimybė tiesiogiai remtis PPO teise sprendžiant prekybinius ginčus²⁸⁴¹.

Likusi dalis su prekybos apsaugos muitų taikymu susijusių klausimų buvo bendresnio pobūdžio ir nėra sietini vien su konkrečios valstybės atveju (specifika), bet apskritai su bendrosiomis muitų nustatymo sąlygos, visų pirma materialinės žalos pramonei įvertinimu (byla DS479) ir su ja susijusiais skaičiavimais: dempingo kaina poveikio vidaus kainoms įvertinimo atlikimo tvarka (bylą DS460); ir kitų susijusių dempingo rodiklių (prekės normaliosios vertės) apskaičiavimu (bylos DS494 ir DS474). Šiuo požiūriu, remiantis tiek byloje, inicijuotose pačios ES, tiek ir kitų tiriamų valstybių formuojama PPO ginčų sprendimo institucijų praktika, galima daryti išvadą, kad ES muitų teisėje (Reglamente (ES) 2016/1036, reguliuojančiame antidempingo muitų nustatymą) turėtų būti koreguojami atskiri teisiniai institutai. Pavyzdžiui, svarstyti galima keisti panašių produktų įvertinimą reguliuojančias nuostatas, svarbias nustatant dempingo poveikį prekių vidaus kainoms (Reglamento 1 straipsnio 4 dalis²⁸⁴²) ar gamintojo / eksportuotojo sąnaudų pripažinimą skaičiuojant prekės normaliąją vertę (Reglamento 2 straipsnio 5 dalis²⁸⁴³). Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys, jog atliktas tyrimas pagrindžia tai, kad šiuo metu nurodytos ES muitų teisės nuostatos nėra identiškos analogiškus teisinius santykius reguliuojančioms PPO teisės, t. y. Susitarimo dėl GATT VI straipsnio įgyvendinimo nuostatoms²⁸⁴⁴. Būtina pastebėti, kad šioje prekybinių ginčų dėl prekybos apsaugos muitų kategorijoje buvo paliesti ne tik antidempingo, bet ir potencialūs kompensacinių muitų taikymo klausimai, t. y. ar ES (jos valstybių narių) parama atsinaujinančių energijos šaltinių panaudojimui elektros gamybos sektoriuje gali būti laikoma subsidija pagal PPO teisę (byla DS452: *European Union and Certain Member States – Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector*). Atkreiptinas dėmesys, kad nors aiškos praktikos šiuose ginčiuose kol kas nėra suformuota (kadangi galutinis sprendimas byloje DS452 nebuvo priimtas, tik inicijuotos šalių konsultacijos), tokių ginčų atsiradimas pagrindžia būtinybę derinti paramos atsinaujinančių energijos šaltinių plėtrai programas ES valstybės narėse (taip pat ir Lietuvos Respublikoje) *inter alia* ir su PPO teisės reikalavimais, o tai yra kokybiškai nauja teisinio reguliavimo sritis.

Iš kitų specifinių klausimų, susijusių su muitų ar su jais susijusių teisinio reguliavimo taisyklių taikymu konkrečioms tiriamoms valstybėms, būtina atkreipti dėmesį į prekybos energetiniais ištekliais aspektų reguliavimą (prekybiniuose santykiuose su Rusijos Federacija, o tai ypač aktualu ES, kaip pagrindinei šių išteklių importuotojai)²⁸⁴⁵. Autoriaus vertinimu, šiuo metu nėra vieningo požiūrio į tai, koku mastu PPO teisė (GATT susitarimas) gali būti taikomas energijos išteklių prekybos reguliavimui, ypač kaip turėtų būti aiškinama galimybė taikyti šios prekybos reguliavimui GATT XX straipsnyje įtvirtintas išimtis²⁸⁴⁶. Dėl

²⁸⁴¹ Žr. šiuo klausimu monografijos II.2.1 poskyrį.

²⁸⁴² Žr. monografijos III.1.1 poskyrį.

²⁸⁴³ *Ibid.*

²⁸⁴⁴ Žr. monografijos III.1.1–III.1.2 poskyrius.

²⁸⁴⁵ PPO byla DS476: *European Union – Certain Measures Relating to the Energy Sector*.

²⁸⁴⁶ „Bendras susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“, *supra* note, 16.

šios priežasties konstatuotina, kad tarptautinės prekybos energetiniais ištekliais tarifinių bei netarifinių apribojimų taikymo klausimai turėtų būti sprendžiami pasitelkiant kitus teisinio reguliavimo mechanizmus, pavyzdžiui, sudarant dvišalius / daugiašalius prekybinius susitarimus, ar pasitelkiant galimybes (dėl konsultavimosi, ginčų sprendimo), kurias teikia šiuo metu jau sudaryti specialieji tarptautiniai susitarimai, pavyzdžiui, ES ir Rusijos Federacijos partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimas ar Energijos chartijos sutartis²⁸⁴⁷. Kita vertus, akivaizdu, kad tokio bendradarbiavimo mechanizmo kūrimas ar jo efektyvus taikymas iš esmės priklauso ne vien nuo teisinių kriterijų, bet ir nuo politinės šalių valios.

Papildomai akcentuotina, kad specifinių su muitų taikymu susijusių teisinio reguliavimo klausimų iškilo ir ES prekybinių santykių su Kinijos Liaudies Respublika (eksporto muitai) bei Indijos Respublika kontekste (muitinės procedūrų teisinis reguliavimas). Pastebėtina, kad PPO ginčų nagrinėjimo institucijos ne kartą kvestionavo Kinijos Liaudies Respublikos taikytų eksporto muitų retiesiems gamtiniams ištekliais (mineralams) teisėtumą (byla DS432, DS394 (nagrinėta ankstesniu lyginamuoju laikotarpiu, t. y. iki 2010 m.)). Šiais atvejais nors iš esmės ir nebuvo paneigta galimybė taikyti eksporto muitus, iškilo tolesniam teisiniam reguliavimui svarbus klausimas, ar eksporto muitų taikymas galimas remiantis GATT XX straipsnyje išvardytomis išimtimis, visų pirma tomis, kurios susijusios su aplinkosauginiais aspektais²⁸⁴⁸. Autoriaus nuomone, ši problematika galėtų būti sprendžiama tik tarptautiniu lygiu, pavyzdžiui, tikslinant GATT XX straipsnio išimčių sąrašą, juolab kad klausimas, kaip suderinti aplinkosauginius interesus ir tarptautinės prekybos taisykles pastaruoju metu tampa vis aktualesnis²⁸⁴⁹. Be to, kaip jau buvo minėta, tarptautinės prekybos su Indijos Respublika kontekste iškilo klausimas, kaip turėtų būti įgyvendinama tranzitu per Sąjungos muitų teritoriją į trečiąsias valstybes gabenamų prekių muitinė kontrolė. Inicijuodama ginčą byloje *DS408: European Union and a Member State – Seizure of Generic Drugs in Transit* (kuris buvo sprendžiamas tik šalių konsultacijomis ir kuriame formalus PPO institucijų sprendimas ginče nebuvo priimtas) Indijos Respublika iš esmės kvestionavo ES valstybių narių muitinių teisę atlikti kontrolės veiksmus tranzitu gabenamų prekių atžvilgiu, apeliuodama į GATT V straipsnyje įtvirtintą tranzito laisvės principą. Autoriaus vertinimu, minėtas ginčas iš esmės išryškino ne vien tarptautinio lygmens problematiką, bet ir tinkamo ES muitų teisės taikymo problemas, visų pirma aiškių ir konkrečių tokių kontrolės veiksmų atlikimo kriterijų neįtvirtinimą ES teisėje, pavyzdžiui, reglamente (ES) Nr. 608/2013²⁸⁵⁰.

Nagrinėjant ginčus TT lygiu, daugiausia klausimų neabejotinai kilo dėl prekybos apsaugos muitų taikymo teisėtumo klausimo (visų tiriamų valstybių kontekste), nors jų pobūdis ir nebuvo vienodas (Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos kontekste). Kiti bendrieji importo ar kitų muitų rūšių teisėtumo klausimai (skirtingai nuo PPO prekybinių ginčų nagrinėjimo praktikos) buvo nagrinėjami itin retai, kadangi

²⁸⁴⁷ Žr. šiuo klausimu monografijos II.3.3 ir III.1.2 poskyrius.

²⁸⁴⁸ „Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1994)“, op. cit.

²⁸⁴⁹ Robert Howse, *supra* note, 1289: 21; Shi Jingxia and Yang Xingxing, *supra* note, 1287: 564–565; Marco Bronckers and Keith E. Maskus, *supra* note, 1287: 400; Ehab S. Abu-Gosh and Rafael Leal-Arcas, *supra* note, 1287: 519.

²⁸⁵⁰ Žr. „Išvadas ir pasiūlymus“.

TT laikėsi nuostatos, kad pats ES nustatomas muitų dydis (jei nėra pažeidžiami PPO teisė-je įtvirtinti didžiausio palankumo prekyboje ir nediskriminavimo principai) nelaikytinas ginčo objektu ir Sąjungos institucijoms suteikiama plati diskrecijos teisė juos nustatant (parenkant jų dydį ar mokesčio objektą)²⁸⁵¹. Taigi, galima konstatuoti, kad teisinio reguliavimo sritis, kuri kelia didžiausią įtampą *inter alia* ir prekybiniuose santykiuose su tiriamomis trečiosiomis valstybėmis, yra susijusi su prekybos apsaugos muitų (visų pirma antidempingo muitų) taikymu. Tai iš dalies atspindi ir pati ES muitų teisės raida, pavyzdžiui, jei nuo 1990 m. ES galiojo ir pasikeitė du pagrindiniai muitų teisės šaltiniai (Bendrijos muitinės kodeksas (1992 m.) ir SMK (priimtas 2013 m., įsigaliojęs 2016 m.²⁸⁵²), o prekių klasifikavimą reguliuojantis ES reglamentas galioja nuo 1987 m.²⁸⁵³, prekybos apsaugos muitų taikymo srityje teisinis reguliavimas iš esmės keitėsi mažiausiai keturis kartus (1994, 2009, 2016 ir 2017 m.²⁸⁵⁴).

Apibendrinant ištirtus klausimus dėl prekybos apsaugos muitų teisėtumo svarbu pažymėti, kad bendras klausimas (iškilęs iš esmės visose tiriamų trečiųjų valstybių kategorijose) šiuo atveju buvo PPO teisės taikymas / PPO teisės statusas ES teisinėje sistemoje (jis, pavyzdžiui, kilo iš esmės visose bylose dėl individualaus antidempingo muito nustatymo Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėms²⁸⁵⁵, kartu ir bylose dėl iš kitų tiriamų trečiųjų valstybių importuotų prekių²⁸⁵⁶), taip pat procedūriniai aspektai – Sąjungos institucijų sprendimų priėmimo, jų pakeitimo ar peržiūrėjimo tvarka, suinteresuotų subjektų (kuriems nustatomi ar kurių interesus įtakoja nustatyti prekybos apsaugos muitai) teisės į gynybą užtikrinimas, žalos, padarytos neteisėtai renkant prekybos apsaugos muitus, atlyginimas ir sumokėtų muitų grąžinimas (žr. išnašoje nurodomų bylų²⁸⁵⁷ aprašymus). Analizuojant PPO teisės taikymo problematiką, būtina atkreipti dėmesį į dabartinę gana griežtą, tačiau nevysiškai nuoseklią TT poziciją šiuo klausimu: tiesioginio PPO teisės taikymo galimybę

²⁸⁵¹ Žr. bylą C-213/09, Barsoum Chabo v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, *supra* note, 17.

²⁸⁵² „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“, *supra* note, 31; „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁸⁵³ „1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo muitų tarifo“, *supra* note, 527.

²⁸⁵⁴ „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Bendrijos narėmis nesančių valstybių (1996)“, *supra* note, 1162; „Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentas (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Bendrijos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 1163; „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“, *supra* note, 25; „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (2017)“, *supra* note, 25.

²⁸⁵⁵ Žr. monografijos III.2.1 poskyrį.

²⁸⁵⁶ Žr., pvz., bylą C-638/11 P, Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills, *supra* note, 2068; C-533/10, Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD) SA v. Receveur des douanes de Roubaix ir kt., *supra* note, 2031 (ginčas dėl iš Indijos Respublikos importuotų prekių apmokestinimo); bylą C-239/15 P, RFA International v. Komisija, *supra* note, 2102 (ginčas dėl iš Rusijos Federacijos importuotų prekių apmokestinimo).

²⁸⁵⁷ Žr., pvz., TT bylas C-15/12 P, C-552/10 P, C-205/16 P, C-204/16 P, C-365/15, C-667/11, C-143/14, C-374/12, C-419/08, C-533/10.

sprendžiant ginčus dėl muitų Sąjungos teismuose paprastai atmetama²⁸⁵⁸, tačiau kai kuriais (nors ir ne visais) atvejais pripažįstamas šios pozicijos išimčių taikymas ar galimybė remtis PPO teise ar PPO ginčų sprendimo institucijų praktika aiškinant ES muitų teisę²⁸⁵⁹. Autoriaus vertinimu, egzistuojanti praktika nepadaeda visiškai išspręsti PPO teisės ir ES muitų teisės santykio, nes, nepaisant daugelio autorių²⁸⁶⁰ (ir paties TT²⁸⁶¹) tradiciškai deklaruojamo požiūrio, jog PPO teisė yra perkelta (inkorporuota) į ES muitų teisę (antidempingo muitų nustatymą reguliuojančius ES reglamentus), realūs skirtumai tarp esamo teisinio reguliavimo išlieka ir juos tenka spręsti. Tokie skirtumai, pavyzdžiui, buvo nustatyti vertinant ES reglamentų nuostatas dėl specialios (išimtinės) dempingo nustatymo metodologijos ar normas, apibrėžiančias individualų asmenų, kuriems nustatomi antidempingo muitai, vertinimą²⁸⁶². Autoriaus nuomone, išeitis iš šios situacijos galėtų būti ne tik ES reglamentų nuostatų tikslinimas (nes potencialiai visų galimų teisinių situacijų identifikuoti neįmanoma), bet didesnis „nuoseklaus aiškinimo“ (angl. *consistent interpretation*) doktrinos taikymas, rėmimasis PPO ginčų nagrinėjimo institucijų sprendimais aiškinant ES teisę – tai galėtų būti įtvirtinta ir teisiškai (žr. „Išvadas ir pasiūlymus“).

Kitas identifikuotas bendrasis probleminis prekybos apsaugos muitų taikymo aspektas yra tas, kad Sąjungos institucijoms tradiciškai buvo ir yra suteikta labai plati diskrecijos teisė priimant sprendimus dėl antidempingo muitų nustatymo, pakeitimo ir peržiūrėjimo, tačiau vis didėjantis ginčų šiais klausimais skaičius²⁸⁶³ iš esmės skatintų peržiūrėti esamą sprendimų priėmimo sistemą, labiau susieti ją su objektyviais kriterijais, kurie privalomai būtų taikomi Sąjungos institucijoms priimant sprendimus šiais klausimais. Tuo tikslu siūlytina tikslinti Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 11 straipsnio 3 dalies ir 19 straipsnio 4 dalies nuostatas dėl Sąjungos institucijoms tokiais atvejais tenkančios įrodinėjimo naštos (žr. „Išvadas ir pasiūlymus“). Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad papildomas probleminis su nurodytais klausimais susijęs aspektas asmenų yra teisės į gynybą dėl Sąjungos priimtų sprendimų (aktų) užtikrinimas bei žalos atlyginimas ir sumokėtų muitų grąžinimas tais atvejais, kai jie buvo surinkti pagal neteisėtais pripažintus Sąjungos teisės aktus. Tenka pastebėti, kad šiose srityse jokių detalesnių ES muitų teisės normų nėra (remiamasi bendrosiomis Sutarties dėl ES veikimo nuostatomis), ir atitinkamai šių institutų tinkamas taikymas priklauso tik nuo TT praktikos, kuri ne visada yra aiški (pavyzdžiui, byloje dėl žalos atsiradimo sąlygų aiškinimo)²⁸⁶⁴ arba dėl suinteresuotų asmenų statuso vertinimo pripažįstant jų teisę ginčyti su prekybos apsaugos muitų nustatymu susijusius Sąjungos institucijų sprendimus valstybių narių arba Sąjungos teismuose²⁸⁶⁵. Autoriaus nuomone, akivaizdu, kad šie neiš-

²⁸⁵⁸ Žr., pvz., bylą C-21/14 P, Komisija v. Rusal Armenal, *supra* note, 849, 39–41 punktai, bylą C-533/10, Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD) SA prieš Receveur des douanes de Roubaix ir kt, op. cit., 40–44 punktai.

²⁸⁵⁹ Byla C-638/11 P, Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills, *supra* note, 2068, 32 punktas.

²⁸⁶⁰ Michael Lux, *supra* note, 230: 23.

²⁸⁶¹ Sąjungtos bylos C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, *supra* note, 1195, 6, 72 punktai.

²⁸⁶² Žr. monografijos III.2.1 poskyrį.

²⁸⁶³ Žr., pvz., bylas C-283/14, C-667/11, C-552/10 P ir C-15/12 P.

²⁸⁶⁴ Žr., pvz., bylą C-419/08 P.

²⁸⁶⁵ Žr., pvz., bylas C-374/12, C-533/10, C-205/16 P, C-204/16 P.

spręsti klausimai realiai gali daryti neigiamą įtaką ES, kaip tarptautinės prekybos subjekto, statusui, konkurencingumui *inter alia* prekybiniuose santykiuose su trečiosiomis tiriamaomis šalimis. Dėl šių priežasčių, autoriaus vertinimu, būtina tikslinti šiuo metu galiojančio Antidempingo reglamento (ES) Nr. 2016/1036 normas, kurios apibrėžia šiuos institutus (žr. „Išvadas ir pasiūlymus“). Tai padėtų aiškiau atskirti ir takoskyrą tarp nacionalinių institucijų (teismų) kompetencijos ir Sąjungos institucijų kompetencijos (nustatant teismines institucijas, laikytinas kompetentingomis nagrinėti ginčus ar spręsti žalos atlygimo / muitų grąžinimo klausimus).

Nagrinėjant kitus, labiau specifinius procedūrinius antidempingo muitų taikymo aspektus, kurie yra bendri ir aktualūs visų ar didžiosios dalies tiriamų valstybių kontekste ir dėl kurių analizuojamu laikotarpiu kilo ginčų TT²⁸⁶⁶, būtina atkreipti dėmesį į dempingo rodiklių (normaliosios vertės, eksporto kainos, dempingo skirtumo) apskaičiavimo tvarką. Autoriaus nuomone, šiuo metu galiojančios Antidempingo reglamento (ES) Nr. 2016/1036 normos (pavyzdžiui, 2 str. nuostatos) neįtvirtina taisyklių, kaip jau vykstančio tyrimo metu turėtų būti paskirstoma įrodinėjimo našta tarp Sąjungos institucijų ir suinteresuotų asmenų (šalių), pagrindžiant aplinkybes, kurios yra dempingo apskaičiavimo ir metodologinis pagrindas. Dėl šios priežasties įrodinėjimo pareigos paskirstymo ar įrodymų rinkimo tvarkos pažeidimo klausimai dažnai ginčijami būtent teisminėje ginčo nagrinėjimo stadijoje ir, siekiant išvengti didėjančio tokių ginčų skaičiaus, siūloma papildyti Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 2 straipsnį 13 dalimi, kurioje būtų apibrėžtos komentuojamos procedūrinės nuostatos (žr. „Išvadas ir pasiūlymus“).

Vertinant atskirų tiriamų trečiųjų valstybių specifiką, kiek ji susijusi su prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymu ES lygmeniu (Sąjungos institucijų priimtais aktais ir sprendimais), labiausiai išsiskyrė Kinijos Liaudies Respublikos kontekstas dėl jai taikytos specifinės dempingo nustatymo metodologijos, atsižvelgiant į specialų ne rinkos ekonomikos statusą (ta pati tendencija buvo identifikuota ir analizuojant prekybinius ginčus, kilusius PPO lygiu). Autoriaus vertinimu, šio statuso taikymas (kuris, remiantis naujausiais Reglamento (ES) 2016/1036 pakeitimais, tęsiamas ir dabar, tik pakeitus kai kurias metodologines nuostatas, pavyzdžiui, dėl duomenų, kuriais remiamasi nustatant prekės normaliąją vertę, rinkimo ir jų šaltinių²⁸⁶⁷) vertintinas prieštaringai. Įvertinus aplinkybę, kad tikslios tokio statuso taikymo sąlygos PPO susitarimuose nėra apibrėžtos arba dėl jų diskutuojama²⁸⁶⁸, ir preziumuojant, kad jis yra teisėtas (nes kol kas neišaiškinta kitaip²⁸⁶⁹), gali būti išskiriami keli papildomi aspektai, kurie iki šiol nėra tinkamai apibrėžti ES teisės aktuose. Pirmiausia tai yra individualus subjektų vertinimas (individualių muitų jiems nustatymas atsižvelgiant į skirtingas jų veiklos sąlygas) ir tinkamo lyginamųjų duomenų

²⁸⁶⁶ Žr., pvz., bylas C-191/09 P, C-239/15 P, C-638/11 P.

²⁸⁶⁷ Žr. „Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 pakeitimus (2 straipsnio 6a dalies „a“ punktą), patvirtintus Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. Reglamentu (ES) Nr. 2017/2321, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (2017)“, *supra* note, 25.

²⁸⁶⁸ Rüdiger Wolfrum, Peter-Tobias Stoll and Holger Paul Hestermeyer et al., *supra* note, 82: 44–45.

²⁸⁶⁹ Šiuo klausimu PPO lygmeniu ES atžvilgiu buvo inicijuotas prekybinis ginčas byloje DS516: *European Union – Measures Related to Price Comparison Methodologies*, tačiau byla iki tiriamo laikotarpio pabaigos nebuvo išnagrinėta.

šaltinių, reikalingų prekės normaliajai vertei apskaičiuoti, parinkimo problema. Autoriaus nuomone, dėl to taip pat būtina tikslinti esamas Reglamento 2016/1036 9 straipsnio 5 dalies ir 17 straipsnio normas, apibrėžiant Sąjungos institucijų pareigą pagrįsti aplinkybes, susijusias su valstybės esminiu poveikiu konkrečiam gamintojui (tiekėjui) ir tobulinant į tyrimą įtraukiamų subjektų, kuriems gali būti taikomi individualūs muitai, atrankos procedūras. Be to, konstatuotina, kad būtent taikant antidempingo multus Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėms buvo susidurta su materialinės žalos grėsmės Sąjungos pramonei įvertinimo problema (byla C-186/14 P), – nurodytoje byloje nagrinėtos situacijos pagrindu taip pat galima konstatuoti, kad Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 nuostatos kol kas neįtvirtina aiškių taisyklių, kaip tokia žala turėtų būti įvertinta, ir neviseiškai atitinka PPO teisės nuostatas²⁸⁷⁰. Nagrinėjant atvejus, susijusius su Kinijos Liaudies Respublika, identifikuota ir esamos (jau padarytos) materialinės žalos egzistavimo įrodinėjimo bei tinkamas prekių (produktų) kainų palyginimo įtariamo dempingo atvejais problema (bylos C-376/15 P, C-232/14, C-595/11), kuri iš esmės yra identiška analogiškai problematikai, nagrinėjai ir PPO lygmeniu. Aptariant specifinę prekybos apsaugos muitų taikymo problematiką, iškilusią ginčiuose dėl muitų taikymo Rusijos Federacijos kilmės prekėms, galima pažymėti, kad šioje srityje kilo ginčų dėl priežastinio ryšio tarp Sąjungos pramonei padarytos žalos ir importo dempingo kainą įtakančių veiksnių vertinimo (byla C-143/14, *TMK Europe*). Autoriaus nuomone, kadangi Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 nuostatos imperatyviai neįtvirtinta Sąjungos institucijų pareigos atlikti visų šių veiksnių vertinimą, siūlytina jas, t. y. reglamento 3 straipsnio 7 dalį, papildyti atitinkamomis nuostatomis (žr. „Išvadas ir pasiūlymus“).

Kalbant apie kitas muitų teisinio reguliavimo sritis, susijusias su tokiais ES bendrojo muitų tarifo elementais kaip prekių tarifinis klasifikavimas, prekių kilmės ir vertės nustatymas, muitinės procedūrų taisyklės, galime pastebėti, kad tiriamų trečiųjų valstybių kontekste TT praktikoje iškilo bendri klausimai dėl muitinės vertės nustatymo ir kovos su muitinės vertės slėpimu taikant palyginamąsias kainas (kaip alternatyvą muitinės vertės nustatymui sandorio vertės metodu). Autoriaus vertinimu, TT pripažinus, kad toks muitinis įvertinimas iš esmės galimas ir teisėtas²⁸⁷¹, tai laikytina nauja TT praktikos kryptimi ir ateityje gali kelti potencialių klausimų dėl tokios praktikos atitikties PPO teisei (numatančiai sandorio vertės metodo (muitinės vertės nustatymo pagal jos faktinę kainą) taikymo prezumpciją. Ši problema, autoriaus vertinimu, galėtų būti sprendžiama koreguojant SMK normas, įtvirtinant didesnes teisinės garantijas importuotojams, susijusias su galimybe įrodyti sandorio vertės teisingumą²⁸⁷². Be to, nagrinėjant prekių kilmės nustatymo bylas (bylos C-409/10, C-438/11, C-21/13), autoriaus vertinimu, galima identifikuoti tendenciją, kad daugelis prekių kilmės įrodinėjimo taisyklių šiuo metu egzistuoja tik TT praktikos lygmeniu, kaip teisiniai precedentai (nors ši teismo praktika ir nėra visiškai nuosekli), o SMK nepakankamai reguliuoja bendruosius prekių kilmės klausimus. Todėl, įvertinus SMK įtvirtintą teisinį reguliavimą, galima konstatuoti, kad jis taip pat turėtų būti

²⁸⁷⁰ Žr. šiuo klausimu monografijos III.2.1 poskyrį ir jame pateikiamą bylos C-186/14 P analizę.

²⁸⁷¹ Žr. bylą C-291/15.

²⁸⁷² Žr. „Išvadas ir pasiūlymus“.

koreguojamas, siekiant teisinio aiškumo ir labiau įtvirtinant orientaciją į importuotojo pareigą įrodinėti kilmę, jei mutinė dėl objektyvių priežasčių pati negali surinkti reikiamų kilmės įrodymų²⁸⁷³. Vertinant prekių tarifinio klasifikavimo sritį galima pastebėti, kad kol kas nėra sukurta aiškaus bendradarbiavimo mechanizmo tarp nacionalinių teismų ir TT aiškinant KN nuostatas bei priskiriant prekėms tarifinio klasifikavimo kodus (kyla grėsmė, kad pats TT galėtų tapti prekių klasifikavimą atliekančia institucija, nors akivaizdu, kad tai nebuvo KN kūrėjų tikslas)²⁸⁷⁴. Be to, autoriaus nuomone, įvertinus išanalizuotas bylas, galima konstatuoti, kad egzistuoja ir KN nuostatų turinio skirtingo lingvistinio aiškinimo problema skirtingose ES valstybėse narėse²⁸⁷⁵ – ji galėtų būti sprendžiama įtvirtinant skirtingų KN kalbinių versijų lingvistinį aiškinimą kaip privalomą pirmąją aiškinimo pakopą²⁸⁷⁶. Analizuojant mutinės procedūrų taisyklių taikymo sritį buvo pastebėta, kad didžiosios dalies tiriamų valstybių kontekste susiduriama su teisinėmis situacijomis, kai TT gana plačiai aiškina mutinės skolininko sampratą ar skolos mutinei atsiradimo sąlygas, nesiejant jų su subjektyviu, valiniu elementu, sąmoningų veiksmų piktnaudžiaujant ar vengiant muto mokesčio atlikimu (žr. bylas C-547/15, C-371/09, C-454/10, C-3/13). Autoriaus nuomone, ši problema nėra aiškiai išspręsta ir pačiame Sąjungos mutinės kodekse²⁸⁷⁷ (pavyzdžiui, 79 straipsnio 3 dalyje ir 124 straipsnyje, kuriame nėra įtvirtinta aiškių nuostatų dėl šių skolos atsiradimo sąlygų egzistavimo, nors į tai atkreipiamas dėmesys ir teisės doktrinoje²⁸⁷⁸). Dėl šios priežasties siūlytina koreguoti nurodytas SMK nuostatas.

Nagrinėjant mutinės procedūrų reglamentavimo klausimus prekybos su Kinijos Liaudies Respublika kontekste, taip pat iškilo ir tranzitu per Sąjungos muitų teritoriją gabenamų prekių teisėtumo kontrolės problema²⁸⁷⁹. Ši problema glaudžiai susijusi ir su ginčais, analizuotu laikotarpiu nagrinėtais PPO lygmeniu, pavyzdžiui, Indijos Respublikos inicijuotu ginču *DS408: European Union and a Member State – Seizure of Generic Drugs in Transit*. Autoriaus nuomone, ši sritis yra nepakankamai reglamentuota ES muitų teisės nuostatomis, kylančioms situacijoms spręsti reikėtų numatyti kriterijus prekių patikrai, juos susiejant pirmiausia su tikslų mutinės procedūrų, kurių atžvilgiu galima tokia kontrolė, įvardijimu ir pagrindinių kriterijų (pvz., prekės ženklavimas, gabenimo maršrutas), kuriems esant tokia kontrolė leistina, nurodymu, nes dabartinėje situacijoje, nors pripažįstama, kad tai reikėtų reguliuoti (pavyzdžiui, Reglamento (ES) Nr. 608/2013 preambulėje²⁸⁸⁰), jokių teisinio aiškumo kriterijus atitinkančių nuostatų šiame reglamente nėra įtvirtinta.

Apibendrinant ištirtą Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme išnagrinėtų

²⁸⁷³ Žr. „Išvadas ir pasiūlymus“.

²⁸⁷⁴ Žr., pvz., bylas C-558/11, C-635/13.

²⁸⁷⁵ Žr. bylas C-74/13, C-558/11.

²⁸⁷⁶ Žr. „Išvadas ir pasiūlymus“.

²⁸⁷⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 9 d. reglamentas (ES) 952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos mutinės kodeksas“, *supra* note, 24.

²⁸⁷⁸ Hans-Michael Wolfgang and Kerstin Harden, *supra* note, 32: 8.

²⁸⁷⁹ Žr. bylą C-446/09, *Philips*.

²⁸⁸⁰ „2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 608/2013 dėl mutinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo, kuriuo panaikintas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003“, *supra* note, 1450.

mokestinių ginčų dėl muitų bei kitų su jais tiesiogiai susijusių importo mokesčių²⁸⁸¹ taikymo iš tiriamų trečiųjų valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos) importuotoms prekėms apmokestinti (2010–2018 m. laikotarpiu), galima konstatuoti, kad nacionaliniu lygmeniu nagrinėti klausimai nebuvo tiesiogiai susiję su klausimais, kurie buvo keliami PPO lygmeniu ir sprendžiami PPO ginčų nagrinėjimo tvarka. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje nebuvo ginčijamas importo ar eksporto muitų taikymo tiriamų valstybių prekėms teisėtumas (PPO teisės požiūriu), nekilo ginčų dėl eksporto muitų taikymo ar muitinės procedūrų, susijusių su prekių tranzitu iš tiriamų trečiųjų valstybių kontrole teisėtumo²⁸⁸², o prekybos apsaugos (antidempingo) muitų teisėtumas buvo ginčijamas tik vienoje byloje²⁸⁸³ ir tik tuo aspektu, kiek jų nustatymas atitiko ES muitų teisės normas bei ES teisės principus (nekeliant klausimo dėl jų atitikties *inter alia* ir PPO teisės normoms). Pastebėtina, kad PPO lygmeniu (prekybiniuose santykiuose tarp ES ir Rusijos Federacijos) buvo keliami klausimai dėl tarptautinės prekybos energijos produktais (naftos ir dujų produktais) ribojimo teisėtumo (PPO teisės požiūriu)²⁸⁸⁴. Kita vertus, Lietuvos Respublikoje, nors ji ginčijamu laikotarpiu ir buvo priėmusi nacionalinius teisės norminius aktus, kurie tiesiogiai įtakoją iš Rusijos Federacijos importuojamų kuro produktų apmokestinimą ir patikslino galimų mokesčių lengvatų taikymo tvarką²⁸⁸⁵, tokio pobūdžio ginčai, įskaitant ir ginčus dėl norminių administracinių aktų teisėtumo²⁸⁸⁶, buvo sprendžiami tik nacionalinės ar ES teisės kontekste. Taigi nors dalies nacionaliniu lygmeniu nagrinėtų ginčų tematika, pavyzdžiui, ginčai dėl prekybos apsaugos muitų teisėtumo, muitinės procedūrų (tranzito procedūros), importo mokesčių lengvatų taikymo importuojamiems kuro produktams yra panaši į ginčų dėl muitų, kilusių tarp tiriamų trečiųjų valstybių ir ES PPO lygmeniu, tematiką, juose nagrinėti materialinio teisinio pobūdžio klausimai dėl muitų taikymo iš esmės buvo skirtingi. Tačiau, kiek tai susiję su muitų reguliavimu bei jų administravimu nacionaliniu lygiu (remiantis PPO teisės nuostatomis), autoriaus nuomone, esmine fundamentalia nacionalinio pobūdžio problema išlieka pats PPO teisės (PPO susitarimų) statuso Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje klausimas – ar jie gali būti tiesiogiai taikomi (remiamasi juose įtvirtintomis nuostatomis), pavyzdžiui, administruojant muitus arba nagrinėjant ginčus dėl jų taikymo. Nors, kaip jau buvo minėta šiame darbe, PPO ginčų sprendimo institucijų požiūriu, šis klausimas paliktas pačių valstybių suvereniai

²⁸⁸¹ Mokestiniai ginčai dėl kitų importo mokesčių (importo PVM, akcizai) buvo tiriami tik tais atvejais, kai jie buvo ginčijami vienoje byloje kartu su mokesčių mokėtojų papildomai apskaičiuotais muitais, arba tais atvejais, kai jų taikymas buvo tiesiogiai susijęs su muitų administravimu ir jo problemomis.

²⁸⁸² Pastebėtina, kad nors panašaus pobūdžio bylų Lietuvos Respublikoje buvo identifikuota, jose buvo ginčijama ne pati muitinės teisė kontroliuoti tranzitu gabenamas prekes (o tai buvo ginčų PPO ir TT objektu), bet jos teisė atlikti pakartotinius (paskesnius) tokių prekių patikrinimus.

²⁸⁸³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-2863/2011“, *supra* note, 2050.

²⁸⁸⁴ Žr. bylą DS476: European Union – Certain Measures Relating to the Energy Sector.

²⁸⁸⁵ Žr. šiuo klausimu monografijos III.3.2 poskyrį.

²⁸⁸⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-5-442/2015“, *supra* note, 2696.

kompetencijai ir konkrečių įpareigojimų šioje srityje valstybėms nėra nustatyta (-oma)²⁸⁸⁷, ES lygmeniu (TT praktikoje) laikomasi aiškaus požiūrio, jog tokiose situacijose pirmenybė turėtų būti teikiama ES muitų teisei (užtikrinant ES diskreciją ir teisinę autonomiją)²⁸⁸⁸, o PPO teisė tiesiogiai taikoma (ja remiamasi) tik aiškinant jau egzistuojančias ES teisės normas arba tik išimtiniais atvejais (vadinamoji *Fediol/Nakajima* jurisprudencija)²⁸⁸⁹. Šiame darbe išanalizuota nacionalinė teisminė praktika, pavyzdžiui, ginčų dėl prekių muitinės vertės nustatymo srityje²⁸⁹⁰, leidžia konstatuoti, kad kol kas Lietuvos Respublikoje vieningo ir aiškaus požiūrio į šį klausimą nėra, nes dalyje bylų, pavyzdžiui, analizuotose administracinėse bylose Nr. A-442-709/2013, A-575-1340/2010, buvo pabrėžta galimybė remtis PPO teise (prekių muitinio įvertinimo srityje), nustatant ginčo šalių teises ir pareigas. Taip Lietuvos Respublikos praktika šiuo klausimu labiau užtikrina atskirų ginčų šalių (*inter alia* mokesčių mokėtojų) interesus, o TT praktikoje šioje srityje labiau orientuojamasi į ES ir jos fiskalinių interesų, teisinės autonomijos apsaugą. Ši tendencija iš esmės vertintina neigiamai, kadangi sudaro prielaidas nevienodam ES bendrosios prekybos politikos įgyvendinimui ir ES bendrojo muitų tarifo taikymui prekybiniuose santykiuose su trečiosiomis valstybėmis (įskaitant ir tiriamas valstybes), be to, ja nėra vadovaujamasi (arba jos atsisakyta) ir kitose ES valstybėse narėse²⁸⁹¹.

Kita vertus, analizuodami nacionalinę praktiką, susiklosčiusią reguliuojant tarptautinę prekybą su tiriamomis valstybėmis, ir šios praktikos santykį su ES bendrosios prekybos politikos reikalavimais, galime pastebėti keletą esminių tendencijų. Visų pirma dalis teisės taikymo (ir teisinio reguliavimo problemų) yra bendros visų valstybių atvejais, tarkim, Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, tarp jų ir Indijos Respublikos²⁸⁹² (nors analizuojamu laikotarpiu ginčų neidentifikuota Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo lygmeniu, bendra jų apžvalga ankstesniu laikotarpiu ir įvertinant kitų institucijų praktiką taip pat leidžia daryti tokią išvadą) – jos susijusios su prekių klasifikavimu, vertės ir kilmės nustatymu. Šiuo aspektu klausimai, kylantys nacionaliniu lygmeniu dėl prekių muitinės vertės ir kilmės nustatymo bei iš dalies dėl klasifikavimo, buvo nagrinėjami ir TT praktikoje. Tai visų pirma susiję su sandorio vertės metodo taikymo išimčių aiškinimu bei įrodinėjimo pareigos paskirstymu nustatant prekių kilmę. Kita vertus, būtina pastebėti, kad nacionalinės institucijos daugeliu atvejų laikėsi skirtingos praktikos, pavyzdžiui, itin lanksčiai vertino sandorio vertės metodo taikymo išimtis²⁸⁹³ ar skirtingai interpretavo prekių kilmės įrodinėjimo naštos paskirstymą skirtingų kategorijų bylose, galimybę remtis papildomais (netiesioginiais) įrodymais nustatant prekių kilmę. Dėl šios priežasties (sutinkant ir su

²⁸⁸⁷ PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita United States Sections 301–310 of the Trade Act of 1974, *supra* note, 256, 7.78, 7.79 punktai.

²⁸⁸⁸ Byla C-511/09 P, Dongguan Nanzha Leco Stationery prieš Tarybą, *supra* note, 1851; 33 punktas.

²⁸⁸⁹ Inga Daukšienė, *supra* note, 281: 909.

²⁸⁹⁰ Žr. šios monografijos III.3.2 poskyrį.

²⁸⁹¹ Maria O'Neill, *supra* note, 898: 72; Ramesh Karky, *supra* note, 266: 224.

²⁸⁹² Nors analizuojamu laikotarpiu ginčų neidentifikuota Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo lygmeniu, bendra jų apžvalga ankstesniu laikotarpiu ir įvertinant kitų institucijų praktiką taip pat leidžia daryti tokią išvadą, ypač kiek tai susiję su prekių vertės ir kilmės nustatymo problematika.

²⁸⁹³ Žr. administracines bylas Nr. A-442-287/2010; A-442-284/2010; A-261-1356/2011, A-261-360/2012, A-214-261/2016.

kitais autoriais²⁸⁹⁴) galima konstatuoti, jog Lietuvos Respublikos praktika išlieka gana griežta ir kelia papildomus reikalavimus tarptautinės prekybos subjektams, prekiaujantiems *inter alia* su trečiosiomis tiriamomis valstybėmis. Siekiant spręsti šią problemą, autoriaus vertinimu, išlieka būtinybė keisti ir tikslinti įvairių veiksmų atlikimą reguliuojančias nacionalines procedūrinės normas bei taisykles (pavyzdžiui, Importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo taisykles), adresuotas muitinei, kaip mokesčių administratoriui, nes dabartinių nuostatų suderinamumas nėra visiškai užtikrintas, paliekant galimybių įvairioms interpretacijoms, juolab kad ne visais atvejais šių veiksmų atlikimas yra tiksliai ir aiškiai sureguliuotas ir ES muitų teisės aktuose arba apibrėžtas tik TT praktikoje²⁸⁹⁵.

Atkreipiant dėmesį į tokią svarbią ir aktualią ES bendrojo muitų tarifo taikymo sritį kaip prekių tarifinis klasifikavimas, galime pastebėti, kad dalis teisinių problemų, kylančių klasifikuojant iš trečiųjų valstybių kilusias prekes Lietuvos Respublikoje, yra universalaus, bendro pobūdžio, jos kilo ir kitoms ES valstybėms narėms ar pačiam TT, pavyzdžiui, tarptautinių tarifinio klasifikavimo šaltinių santykio su ES KN aiškinimas. Todėl jų sprendimas nėra susijęs vien tik su nacionalinių teisės normų tobulinimu (nors tai taip pat gali būti aktualu, pavyzdžiui, sudarant realias galimybes remtis PMO Suderintos Sistemos aiškinimo taisyklėmis), bet su glaudesnio TT ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo užtikrinimu, platesniu TT praktikos taikymu. Kita vertus, dalis iškilusių problemų yra tik nacionalinio pobūdžio ir nulemtos nacionalinių teisės normų, pavyzdžiui, įrodymų pateikimo ir vertinimo klausimas prekių tarifinio klasifikavimo bylose. Autoriaus vertinimu, šiuo metu Lietuvos Respublikoje galiojantis teisinis reguliavimas, kuriam esant pripažįstamas tik prekių tarifinio klasifikavimo įrodinėjimas remiantis Muitinės laboratorijos išvadomis²⁸⁹⁶, nevisiškai atitinka teisinio aiškumo principą, riboja mokesčių mokėtojų galimybes teikti naujus įrodymus šiuo klausimu, nenumato tvarkos, kaip gali būti įvertinta pati Muitinės laboratorijos veikla, užtikrintas jos akreditavimas (sertifikavimas), nenumato kitų kompetetingų subjektų įtraukimo į šį procesą galimybes. Todėl šios problemos iš esmės turėtų būti sprendžiamos būtent nacionaliniu lygiu, tobulinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1224 patvirtintas SMK įgyvendinimo taisykles. Jose neturėtų būti atsisakoma Muitinės laboratorijos svarbos akcentavimo (nepanaikinamas jos išskirtinis statusas), tačiau kartu sudaromos ir platesnės galimybės mokesčių mokėtojams ginti savo teises, ypač įvertinus aplinkybę, jog, daugėjant naujų prekių rūšių, vystantis technologijoms, prekių laboratorinių tyrimų atlikimas vis labiau sudėtingėja ir tam iškyla objektyvi būtinybė pasitelkti kitas institucijas, mokslo įstaigas.

Be to, skirtingai nei TT lygmeniu, Lietuvos Respublikos lygmeniu nacionaliniuose teismuose buvo išnagrinėta labai nedaug ginčų, kurie būtų susiję su prekybos apsaugos muitų ginčijimu²⁸⁹⁷. Tai galima paaiškinti tiek objektyviomis (nebuvo atitinkamos srities produkcijos gamybos vietiniu lygmeniu, suinteresuotų asmenų, kurie galėtų juos ginčyti),

²⁸⁹⁴ Aistė Medelienė ir Andrius Paulauskas, *supra* note, 725: 34–35; Monika Baronaitė, *supra* note, 233: 80.

²⁸⁹⁵ Žr. „Išvadas ir pasiūlymus“.

²⁸⁹⁶ Žr. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1224 patvirtintos Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklės“, *supra* note, 2387.

²⁸⁹⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-2863/2011“, *supra* note, 2050.

ties ir subjektyviomis priežastimis – didžiąja dalimi atveju nacionalinė muitinė ginčijo šių muitų taikymą pasitelkdama prekių kilmės taisyklių institutą, todėl ginčai vyko ne dėl Antidempingo reglamentų, o dėl kilmės taisyklių aiškinimo²⁸⁹⁸. Šio pobūdžio ginčiuose galima identifikuoti vieną aiškią tendenciją, kad iki šiol, autoriaus vertinimu, nacionaliniuose teismuose iš esmės nepagrįstai buvo vengiama kreiptis į TT dėl atitinkamų ES teisės aktų galiojimo klausimo išsprendimo ar prejudicinio sprendimo priėmimo. Autoriaus manymu, tą galima paaiškinti ne tik atitinkamos teisinės kultūros stoka, į ką atkreipia dėmesį dalis autorių, bet ir objektyviomis teisinėmis priežastimis, pavyzdžiui, nekonkrečiomis Administracinių bylų teisenos ir Mokesčių administravimo įstatymo normomis, kurios turėtų būti keičiamos²⁸⁹⁹.

Tyrimo metu taip pat buvo identifikuotos (nacionaliniu lygmeniu) specifinės problemos, susijusios su muitinės procedūrų atlikimu (tai išliko aktualu prekybos su Kinijos Liaudies Respublika ir Rusijos Federacija atvejais, nors pobūdis skyrėsi – Rusijos Federacijos atveju tai buvo susiję daugiau su nelegalios prekybos atvejais arba specifine sritimi – automobilių prekyba). Visų pirma būtina pastebėti, kad esama muitų ir su jais susijusių kitų importo mokesčių administravimo sistema Lietuvos Respublikoje yra fragmentuota, sukoncentruota skirtingų mokesčių administratorių rankose²⁹⁰⁰, todėl ne visais atvejais užtikrinamas efektyvus keitimasis informacija tarp jų (apie mokestinę riziką keliančias muitinės procedūras), taip pat taikomos nevienodos administravimo taisyklės, kurios tarpusavyje nėra suderintos, ir tai lemia papildomus teisinius ginčus ar teisės taikymo klaidų atsiradimo galimybę. Dėl šios priežasties aktualu suvienodinti šias taisykles, keisti apsikeitimo informacija tvarką tarp skirtingų mokesčių administratorių (žr. „Išvadas ir pasiūlymus“). Be to, kaip patvirtino ištirtos bylos, susijusios su prekyba su Rusijos Federacija, būtina tobulinti ir mokesčių mokėtojų informavimo apie priimtus sprendimus dėl muitinės procedūrų tvarką, taip pat reformuoti ir naudotų automobilių muitinio įvertinimo taisykles (ar net jų atsisakyti kaip neatitinkančių ES muitų teisės nuostatų)²⁹⁰¹.

Be to, tiriant prekybą su Rusijos Federacija, taip pat iškilo daug klausimų dėl Lietuvos Respublikoje taikomų sankcijų už muitų teisės aktų pažeidimus sistemos, pavyzdžiui, kumuliatyvaus mokestinės ir kitos atsakomybės taikymo. Nors ši problema buvo sprendžiama pasitelkiant *non bis in idem* principo taikymą, visų potencialių problemų jis neišsprendžia, kadangi esamas teisinis reguliavimas, autoriaus nuomone, gali keli pagrįstų klausimų dėl tokios sistemos atitikties bendrosioms SMK normoms²⁹⁰², ypač kai tai susiję su fizinių asmenų – juridinių asmenų savininkų ar dalyvių atsakomybe. Be to, reikėtų tikslinti ir atleidimo importo mokesčių delspinigių tvarką, tai identifikuota ir analizuojant ginčus, kilusius dėl prekybos su Indijos Respublika.

Būtina pažymėti, jog paskutinis identifikuotas akcentas vertinant praktiką nacionaliniu lygiu yra tai, kad nacionaliniai teismai nevienodai interpretuoja muitų ir su jais susijusių

²⁸⁹⁸ Žr. šiuo klausimu monografijos III.3.1 poskyrį.

²⁸⁹⁹ Žr. „Išvadas ir pasiūlymus“.

²⁹⁰⁰ Žr. šiuo klausimu monografijos III.3.2 poskyrį.

²⁹⁰¹ Žr. šiuo klausimu monografijos III.3.2 poskyrį.

²⁹⁰² Žr. šiuo klausimu monografijos III.3.2 poskyrį.

mokesčių lengvatų aiškinimą (lyginant su TT praktika). Nors šis akcentas iškilo pirmiausia tik ginčiuose dėl iš muitų ir kitų importo mokesčių lengvatų taikymo aiškinimo nagrinėjant mokestinius ginčus dėl iš Rusijos Federacijos importuotų kuro produktų apmokestinimo²⁹⁰³, formuojamos praktikos pasekmės vertintinos kaip esminės viso teisinio reguliavimo kontekste, juolab kad taip kyla grėsmė vieningam ES bendrojo muitų tarifo taikymui. Siekiant spręsti šią problemą, autoriaus vertinimu, būtų tikslinga koreguoti ir Mokesčių administravimo įstatymo 9 straipsnio nuostatas, įtvirtinančias mokesčių teisės (mokesčių įstatymų) aiškinimo principus²⁹⁰⁴.

---

²⁹⁰³ Žr. šiuo klausimu monografijos III.3.2 poskyrį.

²⁹⁰⁴ „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, *supra* note, 947.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Atliktos ES bendrojo muitų tarifo ir muitų politikos įgyvendinimo nuostatų ir prekybos su Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika analizės pagrindu galima konstatuoti, kad:
  - 1.1. Muitų, kaip tarptautinės prekybos reguliavimo instituto, kilmė ir teisinė prigimtis sietina su valstybių išimtinės vidaus kompetencijos įgyvendinimo sritimi ir valstybių ekonominio suvereniteto užtikrinimu. Tačiau, nuo XX a. pab. susiformavus globaliai bei laisvai ir atvira tarptautine prekyba pagrįstai pasaulio ūkio sistemai, muitai, kaip teisinio reguliavimo institutas, nebepatenka vien tik į valstybių suverenios ekonominės politikos įgyvendinimo sferą, bet yra laikytini ir tarptautinės teisės objektu.
  - 1.2. Šiuolaikinei muitų reguliavimo sistemai būdinga tai, kad joje derinamas vienašališkas ir daugašialis (regioninis) teisinio reglamentavimo lygmenys – nors neatsisakoma nuostatos, kad užsienio prekybos reglamentavimas ir jos apmokestinimas yra kiekvienos valstybės ekonominio suvereniteto neatsiejama dalis, tačiau tarptautinėje ekonominėje teisėje (visų pirma GATT ir kituose PPO susitarimuose) apibrėžiamos bendrosios tarptautinės prekybos apmokestinimo taisyklės (principai), įpareigojančios valstybes nediskriminuoti užsienio kilmės prekių ir suderinančios pagrindinius muitų taikymą ir jų dydžio nustatymą lemiančius elementus: muitinę vertę, kilmę ir prekių tarifinę klasifikaciją. Be to, muitų reglamentavimui itin plačiai naudojami regioniniai (dvišaliai) tarptautiniai prekybiniai susitarimai, kuriuose liberalizuojamas prekybinių apribojimų, įskaitant muitus, naudojimas ar sukuriama muitų sąjungos.
  - 1.3. Šios teisinio reguliavimo sistemos funkcionavimas yra susijęs tiek su tarptautinės ir nacionalinės teisės kolizijų, tiek su atskirų tarptautinės teisės šaltinių tarpusavio kolizijų problemomis. Šiuo metu pasaulio valstybėse kol kas nėra susiformavęs vieningas požiūris į PPO susitarimų tiesioginio taikymo nacionalinėse teisės sistemoje galimybes: daugelyje valstybių jis grindžiamas dualizmo doktrina, nors Lietuvos Respublikoje (teismų praktikos lygmeniu) pastebima ir monistinio požiūrio apraiškų. Kita vertus, aiškinant PPO susitarimų nuostatas muitų reguliavimo srityje susiduriama ir su jų prieštaravimų kitų prekių tarifinių klasifikavimą reglamentuojančių tarptautinės šaltinių atžvilgiu problematika. Siūlytina ją spręsti tobulinant esamą PPO bei PMO kompetencijos padalinimo teisinį mechanizmą, skirtą nagrinėti tarpvalstybinius ginčus dėl užsienio prekybos tarifinių apribojimų.
  - 1.4. Vis platesnis tarptautinių preferencinių prekybos susitarimų ir susitarimų dėl muitų sąjungų steigimo paplitimas vertintinas kaip iššūkis tarptautinės ekonominės teisės raidai bei tarptautinės prekybos plėtrai. Tai sietina su specifinių ir nesuderintų prekių muitinės kilmės nustatymo teisinių taisyklių taikymu ir dažnėjančiais tarpvalstybiniais ginčais dėl susitarimų atitikties bendrosioms GATT susitarimo nuostatoms. Šios problemos sprendimai yra neatsiejami nuo būtinybės reformuoti egzistuojančią GATT susitarimo taikymo išimčių sistemą.

- 1.5. ES, kaip muitų sąjungos, funkcionavimas grindžiamas vienodo bendrojo muitų tarifo taikymu prekybai su trečiosiomis valstybėmis, tačiau ES nėra sukurta visiškai kodifikuota ir unifikuota muitų teisės sistema, kadangi pagrindinis reformuotas ES muitų teisės šaltinis – Sąjungos muitinės kodeksas – reguliuoja tik esminius muitų taikymo veiksmus, be to, jo nuostatos iki šiol suteikia galimybę valstybėms narėms savarankiškai organizuoti muitinės administracijų veiklą ir įgyvendinti procedūrinę autonomiją priimant nacionalinius teisės aktus šiais klausimais. Tai sąlygoja ES muitų teisės prieštaravimus ES ir nacionaliniu (valstybių narių) lygiu ir gali neigiamai įtakoti tiek atskirų valstybių narių, tiek ir ES, kaip tarptautinio prekybos partnerio, konkurencingumą. Be to, nuo 2016 m. reformuotos SMK nuostatos gali būti kritikuojamos kaip paliekančios esminių spragų prekių muitinės vertės ir kilmės nustatymo bei muitinės procedūrų srityje, taip pat apibrėžiant ES ir tarptautinės muitų teisės santykį.
- 1.6. Nors muitų taikymas ES ir BRICS valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos) tarptautinei prekybai grindžiamas daugiašaliu teisiniu reguliavimu, pagrįstu PPO teisės nuostatomis ir kitomis daugiašalėmis sutartimis muitų klausimais, vien šios aplinkybės praktiniu požiūriu nesuponuoja vienodų tarptautinių muitų teisinio reguliavimo sąlygų egzistavimo, kadangi prekybos su šiomis valstybėmis reguliavimui nebuvo sukurta bendros ES strategijos, o atskirų valstybių narystei PPO taikomos specialios išlygos, vienašališkos ES muitų politikos priemonės (bendrųjų preferencijų sistema), skirtingi politinio bendradarbiavimo mechanizmai bei jų iniciatyvos, egzistuoja nevienoda prekybos apsaugos muitų taikymo praktika. Tai vertintina kaip objektyvi kliūtis tolesnei ES tarptautinės prekybos plėtrai.
2. Atliktos daugiašalio muitų teisinio reguliavimo PPO lygmeniu analizės (pagrįstos PPO ginčų sprendimo institucijų praktikos nagrinėjimu) pagrindu galima konstatuoti, kad:
  - 2.1. Kiek tai susiję su muitų taikymu, tiriamu laikotarpiu (2010–2018 m.) daugiausia prekybinių ginčų PPO lygmeniu kilo tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos bei Rusijos Federacijos ir tik vienas toks ginčas buvo inicijuotas tarp Indijos Respublikos ir ES. Analizuojamu laikotarpiu sparčiausiai augo prekybinių ginčų dėl muitų skaičius tarp ES ir Rusijos Federacijos. Tad muitų teisinio reguliavimo prasme labiausiai problematiškas išlieka tarptautinės prekybos tarp ES ir jos valstybių narių bei Rusijos Federacijos ir Kinijos Liaudies Respublikos reguliavimo režimas. Esminėmis bendrosiomis teisinio reguliavimo problemomis šiais atvejais laikytinas importo muitų teisėtumo ir jų atitikties GATT susitarimo I–III straipsniuose įtvirtintiems didžiausio palankumo prekyboje ir nacionalinio statuso režimo (nediskriminavimo) principams klausimams. Tokio pobūdžio ginčus sąlygojo tiek politinės ir ekonominės (protekcionistinių elementų turinčios užsienio prekybos reguliavimo politikos taikymas), tiek teisinės priežastys, kurios ES kontekste buvo susijusios su nesudarymu vienodų (objektyviai nediskriminuojančių) sąlygų visoms suinteresuotoms trečiosioms valstybėms pasinaudoti ES teikiamomis muitų lengvatomis, pavyzdžiui, tarifinėmis kvotomis. Aktualus bendro pobūdžio klausimas ES bei Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos prekybiniuose san-

tykiuose išliko prekybos apsaugos (antidempingo) muitų taikymas ir jų teisinis reglamentavimas, dėl kurio kilo net du trečdaliai PPO lygmeniu inicijuotų ginčų.

- 2.2. PPO ginčų nagrinėjimo institucijų praktikos pagrindu galima konstatuoti, kad ES muitų teisėje (Reglamente (ES) 2016/1036, šiuo metu reguliuojančiame antidempingo muitų nustatymą) turėtų būti koreguojami atskiri teisiniai institutai, susiję su panašių produktų įvertinimu nustatant dempingo poveikį prekių vidaus kainoms; gamintojo / eksportuotojo sąnaudų pripažinimu skaičiuojant prekės normaliąją vertę pagal Reglamento 2 straipsnio 5 dalį. Atliktas tyrimas pagrindžia tai, kad šiuo metu nurodytos ES muitų teisės nuostatos nėra identiškos analogiškus teisinius santykius reguliuojančioms PPO teisės nuostatoms. Be to, naujų ginčų kategorijų atsiradimas šioje srityje pagrindžia būtinybę derinti paramos atsinaujinančių energijos šaltinių plėtrai programas ES valstybės narėse (taip pat ir Lietuvos Respublikoje) *inter alia* ir su PPO teisės reikalavimais, o tai yra kokybiškai nauja teisinio reguliavimo sritis.
- 2.3. Kiek tai susiję su prekybiniais santykiais tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos Federacijos, daugiašaliu (PPO) lygmeniu kilusius ginčus sąlygojo specifinis ne rinkos ekonomikos statuso, kurį antidempingo tyrimuose Kinijos Liaudies Respublikos ir jos verslo subjektų (gamintojų, eksportuotojų) atžvilgiu taikė ES, t. y. specialios antidempingo muitų nustatymo metodologijos, kurios pagrindu nustatant importuojamos prekės normaliąją vertę (kaip dempingo apskaičiavimo pagrindą) buvo remiamasi ne Kinijos Liaudies Respublikos vidaus rinkos, bet trečiųjų rinkos ekonomikos valstybių duomenimis. Remiantis pradėta formuoti PPO ginčų sprendimo institucijų praktika šios kategorijos ginčiuose iš esmės neigiamai buvo įvertinta galimybė taikyti visiems Kinijos Liaudies Respublikos subjektams apibendrintą antidempingo muitą (neatsižvelgiant į jų individualias verslo sąlygas), taip pat kvestionuojama teisė taikyti specialią dempingo nustatymo metodologiją. Tai sąlygoja būtinybę tobulinti atitinkamas ES muitų teisės nuostatas (Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 9, 17 straipsnius), kurių nuostatos taip pat nėra visiškai suderintos su PPO teisės reikalavimais.
- 2.4. Vertinant ES ir Kinijos Liaudies Respublikos prekybinių santykių kontekstą, kiek tai susiję su Kinijos Liaudies Respublikos taikytomis reguliavimo priemonėmis, atlikta daugiašalio (PPO) lygmens analizė pagrindžia būtinybę tikslinti tarptautinės ekonominės (prekybos) teisės nuostatas dėl GATT XX straipsnyje išvardytų išimčių (susijusių su aplinkosaugos aspektais) taikymo reguliuojant eksporto muitus, kurie tapo dažnų prekybinių ginčų tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos objektu.
- 2.5. Vertinant ES ir Indijos Respublikos prekybinių santykių kontekste, atlikta daugiašalio (PPO) lygmens analizė pagrindžia tai, kad tarptautinės prekybos su Indijos Respublika kontekste iškilo klausimas, kokiais teisėtais atvejais turėtų (ar galėtų) būti atliekama tranzitu per Sąjungos muitų teritoriją į trečiąsias valstybes gabenamų prekių muitinė kontrolė. Atlikus tyrimą nustatyta, kad šioje srityje nėra tikslaus reglamentavimo nei tarptautiniu, nei ES muitų teisės lygmeniu ir tai sudaro prielaidas panašaus pobūdžio problemos atsirasti ateityje, todėl nurodyta proble-

ma turėtų būti sprendžiama ES muitų teisėje įtvirtinant konkrečius bei objektyvius tokių kontrolės veiksmų atlikimo kriterijus.

3. Atliktos regioninio muitų teisinio reguliavimo ES lygmeniu analizės (pagrįstos TT praktikos nagrinėjimu) pagrindu galima konstatuoti, kad:

- 3.1. Nagrinėjant ginčus TT lygiu daugiausia klausimų neabejotinai kilo dėl prekybos apsaugos muitų taikymo teisėtumo (visų tiriamų valstybių kontekste), nors jų pobūdis ir nebuvo vienodas (Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos kontekste). Kiti bendrieji importo ar kitų muitų rūšių teisėtumo klausimai (skirtingai nuo PPO prekybinių ginčų nagrinėjimo praktikos) buvo nagrinėjami itin retai. Tad konstatuotina, kad teisinio reguliavimo sritis, kuri kelia didžiausią įtampą *inter alia* ir prekybiniuose santykiuose su tiriamomis trečiosiomis valstybėmis, yra susijusi su prekybos apsaugos muitų (visų pirma antidempingo muitų) taikymu.
- 3.2. Apibendrinant ištirtus klausimus dėl prekybos apsaugos muitų teisėtumo konstatuotina, kad bendras klausimas (iškilęs iš esmės visose tiriamų trečiųjų valstybių kategorijose) šiuo atveju buvo PPO teisės taikymas / PPO teisės statusas ES teisinėje sistemoje (jis, pavyzdžiui, kilo iš esmės visose bylose dėl individualaus antidempingo muto nustatymo Kinijos Liaudies Respublikos kilmės prekėms, kartu ir bylose dėl iš kitų tiriamų trečiųjų valstybių importuotų prekių), taip pat procedūriniai aspektai – Sąjungos institucijų sprendimų priėmimo, jų pakeitimo ar peržiūrėjimo tvarka, suinteresuotų subjektų (kuriems nustatomi ar kurių interesus įtakoja nustatyti prekybos apsaugos muitai) teisės į gynybą užtikrinimas, žalos, padarytos neteisėtai renkant prekybos apsaugos muitus atlyginimas ir sumokėtų muitų grąžinimas. Autoriaus vertinimu, egzistuojanti praktika nepadeda visiškai išspręsti PPO teisės ir ES muitų teisės santykio, nes kol kas išlieka objektyvūs skirtumai tarp ES muitų teisės ir PPO teisės: jie buvo nustatyti vertinant ES reglamentų nuostatas dėl specialios (išimtinės) dempingo nustatymo metodologijos ar normos, apibrėžiančios individualų asmenų, kuriems nustatomi antidempingo muitai, vertinimą. Sprendžiant šią situaciją būtina ateityje užtikrinti „nuoseklaus aiškinimo“ (angl. *consistent interpretation*) doktrinos taikymą, remiamasi PPO ginčų nagrinėjimo institucijų sprendimais aiškinant ES muitų teisę.
- 3.3. Papildomai identifiкуotas bendrasis probleminis prekybos apsaugos muitų taikymo aspektas yra tas, kad Sąjungos institucijoms tradiciškai buvo ir yra suteikta labai plati diskrecijos teisė priimant sprendimus dėl antidempingo muitų nustatymo, pakeitimo ir peržiūrėjimo. Didėjantis ginčų šiais klausimais skaičius sąlygoja būtinybę reformuoti esamą sprendimų priėmimo sistemą ir susieti ją su objektyviais kriterijais. Be to, papildomas probleminis, su nurodytais klausimais susijęs aspektas yra asmenų teisės į gynybą dėl Sąjungos priimtų sprendimų (aktų) užtikrinimas bei žalos atlyginimas ir sumokėtų muitų grąžinimas tais atvejais, kai jie buvo surinkti pagal neteisėtai pripažintus Sąjungos teisės aktus. Pastebėtina, kad šiose srityse jokių detalesnių ES muitų teisės normų nėra (remiamasi bendrosiomis Sutarties dėl ES veikimo nuostatomis), ir atitinkamai šių institutų tinkamas taikymas priklauso tik nuo TT praktikos, kuri ne visada yra aiški ar nuosekli. Šie

neišspręsti klausimai realiai gali daryti neigiamą įtaką ES, kaip tarptautinės prekybos subjekto, statusui, konkurencingumui *inter alia* prekybiniuose santykiuose su trečiosiomis tiriamomis šalimis.

- 3.4. Apibendrinant kitus specifinius procedūrinius antidempingo muitų taikymo aspektus, kurie yra bendri ir aktualūs visų ar didžiosios dalies tiriamų valstybių kontekste ir dėl kurių analizuojamu laikotarpiu kilo ginčų TT, atkreiptinas dėmesys į dempingo rodiklių (normaliosios vertės, eksporto kainos, dempingo skirtumo) apskaičiavimo tvarką, dėl ko taip pat kilo praktinio pobūdžio ginčų. Šiuo aspektu kritiškai vertintinos galiojančios Antidempingo reglamento (ES) Nr. 2016/1036 normos (pavyzdžiui, 2 str. nuostatos), kurios neįtvirtina taisyklių, kaip jau vyksančio tyrimo metu turėtų būti paskirstoma įrodinėjimo našta tarp Sąjungos institucijų ir suinteresuotų asmenų (šalių), pagrindžiant aplinkybes, kurios yra dempingo apskaičiavimo ir metodologiniu pagrindu.
- 3.5. Vertinant atskirų tiriamų trečiųjų valstybių specifiką, kiek ji susijusi su prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymu ES lygmeniu (Sąjungos institucijų priimtais aktais ir sprendimais), labiausiai išsiskyrė Kinijos Liaudies Respublikos kontekstas, dėl jai taikytos specifinės dempingo nustatymo metodologijos, atsižvelgiant į specialų ne rinkos ekonomikos statusą (ta pati tendencija buvo identifiukuota ir analizuojant prekybinius ginčus, kilusius PPO lygiu). Šio statuso taikymas (kuris remiantis naujausiais Reglamento (ES) 2016/1036 pakeitimais tęsiamas ir dabar, tik pakeitus kai kurias metodologines nuostatas, pavyzdžiui, dėl duomenų, kuriais remiamasi nustatant prekės normaliąją vertę rinkimo ir jų šaltinių) vertintinas neigiamai. Šiuo atveju kyla individualus subjektų vertinimas (individualių muitų jiems nustatymas atsižvelgiant į skirtingas jų veiklos sąlygas) ir tinkamo lyginamųjų duomenų šaltinių, reikalingų prekės normaliajai vertei apskaičiuoti, parinkimo problema. Nagrinėjant atvejus, susijusius su Kinijos Liaudies Respublika, identifiukuotos ir esamos (jau padarytos) materialinės žalos egzistavimo įrodinėjimo ir tinkamo prekių (produktų) kainų palyginimo įtariamo dempingo atvejais problemos.
- 3.6. Vertinant specifinę prekybos apsaugos muitų taikymo problematiką, iškilusią ginčuose dėl muitų taikymo Rusijos Federacijos kilmės prekėms, būtina pažymėti, kad šioje srityje kilo ginčų dėl priežastinio ryšio tarp Sąjungos pramonei padarytos žalos ir importo dempingo kaina įtakojančių veiksnių vertinimo. Pabrėžtina, jog Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 nuostatos imperatyviai neįtvirtinta Sąjungos institucijų pareigos atlikti visų šių veiksnių vertinimą ir vertintinos kaip taisytinės (tikslintinos).
- 3.7. Kitose muitų teisinio reguliavimo srityse, susijusiose su tokiais ES bendrojo muitų tarifo elementais kaip prekių tarifinis klasifikavimas, prekių kilmės ir vertės nustatymas, muitinės procedūrų taisyklės, galime pastebėti, jog tiriamų trečiųjų valstybių kontekste TT praktikoje iškilo bendrų klausimų dėl muitinės vertės nustatymo ir kovos su muitinės vertės slėpimu taikant palyginamąsias kainas (kaip alternatyvą muitinės vertės nustatymui sandorio vertės metodu), prekių kilmės įrodinėjimo taisyklių aiškinimu. Nustatyta, jog daugelis šiuo atveju taikytinų ben-

dryjų precedentų, kaip turėtų būti sprendžiamos šios situacijos, išskiriama tik TT praktikos lygmeniu (kuri nėra nuosekli), bei nėra konkrečiai sureguliuoti Sąjungos muitinės kodekse. Vertinant prekių tarifinio klasifikavimo sritį nustatyta, kad kol kas nėra sukurta aiškaus bendradarbiavimo mechanizmo tarp nacionalinių teismų ir TT aiškinant KN nuostatas bei priskiriant prekėms tarifinio klasifikavimo kodus, be to, identifiukuota ir KN nuostatų turinio skirtingo lingvistinio aiškinimo problema skirtingose ES valstybėse narėse. Analizuojant muitinės procedūrų taisyklių taikymo sritį nustatyta, jog didžiosios dalies tiriamų valstybių kontekste susiduriama su teisinėmis situacijomis, kai TT plečiamai aiškina muitinės skolininko sampratą ar skolos muitinei atsiradimo sąlygas, nesiedamas jų su subjektyviu, valiniu elementu, sąmoningų veiksmų piktnaudžiaujant ar vengiant maito mokesčio atlikimu – tad taip pat kyla grėsmė tinkamam ES bendrojo maitų tarifo taikmui santykiuose su trečiosiomis valstybėmis.

- 3.8. Nagrinėjant muitinės procedūrų reglamentavimo klausimus prekybos kontekste identifiukuota ir tranzitu per Sąjungos maitų teritoriją gabenamų prekių teisėtumo kontrolės problema. Atlikta analizė pagrindžia, jog ši sritis nepakankamai reglamentuota ES maitų teisės nuostatomis ir joje nėra nuoseklios TT praktikos, todėl kylančioms situacijoms spręsti reikėtų numatyti kriterijus prekių patikrai, juos susiejant pirmiausia su tikslų muitinės procedūrų, kurių atžvilgiu galima tokia kontrolė, įvardijimu ir pagrindinių kriterijų (pvz., prekės ženklinimas, gabenimo maršrutas), kuriems esant tokia kontrolė leistina, nurodymu.
4. Atliktos maitų teisinio reguliavimo nacionaliniu (Lietuvos Respublikos) lygmeniu analizės (pagrįstos Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos nagrinėjimu) pagrindu galima konstatuoti, kad:
  - 4.1. Apibendrinant ištirtą Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme išnagrinėtų mokesčių ginčų dėl maitų ir kitų su jais tiesiogiai susijusių importo mokesčių taikymo iš tiriamų trečiųjų valstybių (Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos) importuotoms prekėms apmokestinti (2010–2018 m. laikotarpiu), galima konstatuoti, kad nacionaliniu lygmeniu nagrinėti klausimai nebuvo tiesiogiai susiję su klausimais, kurie buvo keliami PPO lygmeniu ir sprendžiami PPO ginčų nagrinėjimo tvarka. Tačiau, kiek tai susiję su maitų reguliavimu bei jų administravimu nacionaliniu lygiu (remiantis PPO teisės nuostatomis), esmine fundamentalia nacionalinio pobūdžio problema išlieka pats PPO teisės (PPO susitarimų) statuso Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje klausimas – ar jie gali būti tiesiogiai taikomi (remiamasi juose įtvirtintomis nuostatomis), pavyzdžiui, administruojant maitus arba nagrinėjant ginčus dėl jų taikymo. Šiame darbe išanalizuota nacionalinė teisminė praktika, pavyzdžiui, ginčų dėl prekių muitinės vertės nustatymo srityje, leidžia konstatuoti, kad kol kas Lietuvos Respublikoje vieningo ir aiškaus požiūrio į šį klausimą nėra arba netgi vadovaujasi priešinga praktika nei taikoma ES lygmeniu.
  - 4.2. Dalis identifiukuotų teisės taikymo (ir teisinio reguliavimo problemų) nacionaliniu lygiu buvo bendros visų tiriamų valstybių atvejais, visų pirma Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, tarp jų ir Indijos Respublikos: jos susijusios su

prekių klasifikavimu, vertės ir kilmės nustatymu. Šiuo aspektu galima konstatuoti, kad prekių vertės ir prekių kilmės taisyklių taikymo srityje nacionalinė praktika skiriasi nuo ES lygmeniu formuojamos praktikos (sandorio vertės metodo taikymo išimčių aiškinimas, įrodinėjimo pareigos paskirstymas nustatant prekių kilmę). Siekiant spręsti šią problemą, išlieka būtinybė keisti ir tikslinti įvairių veiksmų atlikimą reguliuojančias nacionalines procedūrinės normas ir taisykles. Be to, nacionalinio pobūdžio problemų (sąlygotų nacionalinių teisės norminių aktų turinio) kilo ir prekių tarifinio klasifikavimo srityje, pavyzdžiui, nevienodai buvo sprendžiamas įrodymų pateikimo ir vertinimo klausimas prekių tarifinio klasifikavimo byloje.

- 4.3. Skirtingai nei TT lygmeniu, Lietuvos Respublikos lygmeniu nacionaliniuose teismuose buvo išnagrinėta labai nedaug ginčų, kurie būtų susiję su prekybos apsaugos muitų ginčijimu. Šio pobūdžio ginčiuose galima identifikuoti vieną aiškią tendenciją, kad nacionaliniuose teismuose iš esmės nepagrįstai buvo vengiama kreiptis į TT dėl atitinkamų ES teisės aktų galiojimo klausimo išsprendimo ar prejudicinio sprendimo priėmimo.
- 4.4. Tyrimo metu taip pat buvo identifikuotos (nacionaliniu lygmeniu) specifinės problemos, susijusios su muitinės procedūrų atlikimu (tai išliko aktualu prekybos su Kinijos Liaudies Respublika ir Rusijos Federacija atvejais): pavyzdžiui, netinkamas priimamų sprendimų motyvavimas, nepagrįstas skirtingų tikrinimo standartų taikymas atliekant tų pačių importo mokesčių kontrolės veiksmus, Naudotų automobilių muitinio įvertinimo taisyklių taikymas (kuris gali būti vertinamas ir kaip neatitinkantis ES muitų teisės nuostatų, apskritai nenumatančių tokios muitinio įvertinimo tvarkos).
- 4.5. Tiriant prekybos su Rusijos Federacija kontekste ir muitų taikymą šioje srityje, nustatyta neatitikimų tarp Lietuvos Respublikoje taikomų sankcijų už muitų teisės aktų pažeidimus sistemos ir SMK, pavyzdžiui, kiek tai susiję su kumulatyvaus mokesstinės ir kitos atsakomybės taikymu. Nors ši problema teismų praktikos lygmenyje buvo sprendžiama pasitelkiant *non bis in idem* principo taikymą, esamas teisinis reguliavimas neužtikrina tinkamo atsakomybės taikymo fiziniams asmenims – juridinių asmenų savininkams ar dalyviams. Taip pat identifikuota būtinybė tikslinti ir atleidimo importo mokesčių delspinigių tvarką, kuri kol kas susieta su aiškiai neapibrėžtais vertinamojo pobūdžio kriterijais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Moksliniai straipsniai ir leidiniai

1. „Anti-dumping duty on preserved mandarins“. *European Food and Feed Law Review* 7, 2 (2012): 96.
2. „Case Comment: Prior authorisation needed to avoid duties“. *EU Focus* 275 (2010): 4-5.
3. „Regulation on shoes from China and Vietnam partially annulled“. *EU Focus* 341 (2016): 3-4.
4. *30th Annual Report from the Commission to the European Parliament on the EU's Anti-Dumping, Anti-Subsidy and Safeguard Activities. COM (2012), 599 FINAL*. Brussels: European Commission, 2011.
5. *34rd Annual Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the EU's Anti-Dumping, Anti-Subsidy and Safeguard activities (2015). COM(2016) 661 final*. Brussels: European Commission, 2016.
6. Abbott, C. Philip. „Tariff Rate Quotas: Failed Market Access Instruments?“. *European Review of Agricultural Economics* 29, 1 (2002): 109-130.
7. Abu-Gosh, S. Ehab and Rafael Leal-Arcas. „The Conservation of Exhaustible Natural Resources in the GATT and WTO: Implications for the Conservation of Oil Resources“. *The Journal of World Investment & Trade* 14 (2013): 480-531.
8. Adlung, Rudolf. „Non-tariff barriers and the Uruguay Round“. *Intereconomics* 25, 1 (1990): 24-27.
9. Adomavičiūtė, Danutė. Muitinės audito modelis verslo įmonių veiklos vertinimui. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:1960045/index.html>.
10. Agius, Maria Fogdestam. *Interaction and Delimitation of International Legal Orders*. Leiden: Koninklijke Brill, 2014.
11. Ahn, Dukgeun, and Wonkyu Shin. „Analysis of Anti-dumping Use in Free Trade Agreements“, *Journal of World Trade* 45 (2011): 431-456;
12. Ahn, Dukgeun, and Zanardi, Maurizio. „China – HP-SSST: Last Part of Growing Pains?“. *Economics Working Paper Series* 7 (2016): 1-19.
13. Akehurst, Michael, ir Peter Malanczuk. *Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000.
14. Aldawsari, Saud. „Private Enforcement of TRIPS by Applying the EU Law Principles of Direct Effect and State Liability“, *Richmond Journal of Global Law & Business* 13, 2 (2014): 410-438.
15. Anagnostaras, Georgios. „Erroneous Judgments and the Prospect of Damages: the Scope of the Principle of Governmental Liability for Judicial Breaches“. *European Law Review* 31 (2006): 737 – 746.
16. Anagnostaras, Georgios. „The incomplete state of Community harmonization in the provision of interim protection by the national courts“. *European Law Review* 33 (2008): 586-597.

17. *Anti-Dumping, Anti-Subsidy, Safeguard Statistics Covering the First Four Months of 2015*. Brussels: European Commission, 2015.
18. Antoniadis, Antonis. „The European Union and WTO Law: A Nexus of Reactive, Coactive, and Proactive Approaches“. *World Trade Review* 6 (2007): 45-87.
19. Araki, Miho, et al. *International Trade after the Economic Crisis: Challenges and New Opportunities*. Geneva: United Nations, 2010.
20. Asakura, Hironori. *World History of the Customs and Tariffs*. Brussels: World Customs Organization, 2003.
21. Au, H. Thomas. „Reconciling WTO General Exceptions with China's Accession Protocol“. *Tsinghua China Law Review* 5 (2013): 95-125.
22. Audet, Denis. „Smooth as Silk? A First Look at the Post MFA Textiles and Clothing Landscape“. *Journal of International Economic Law* 10, 2 (2007): 267-284.
23. Baaij, J.W. Cornelis. „Fifty Years of Multilingual Interpretation in the European Union“. In *The Oxford Handbook of Language and Law*, ed. P. Tiersma and L.M. Solan, 217-231. Oxford: Oxford University Press, 2012.
24. Babu, R. Rajesh. *Remedies under the WTO Legal System*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012.
25. Bagayev, Igor, et al. „Non-Tariff Barriers, Enforcement, and Revenues: The Use of Anti-Dumping as a Revenue Generating Trade Policy“. *UCD Centre for Economic Research Working Paper Series* 6 (2017): 1-47.
26. Bagdanavičius, Juozas ir kt. *Ekonomikos terminai ir sąvokos*. Vilnius: Vilniaus Pedagoginis universitetas, 1999.
27. Bailey, David. „Scope of judicial review under Art. 81 EC“. *Common Market Law Review* 41, 5 (2004): 1327-1360.
28. Bairoch, Paul. *Economics and World History: Myths and Paradoxes*. Chicago: University Of Chicago Press, 1993.
29. Baker, K. Brook. „Settlement of India/EU WTO Dispute re Seizures of In-Transit Medicines: Why the Proposed EU Border Regulation Isn't Good Enough“. *Program on Information Justice and Intellectual Property Research Paper* 2 (2012): 1-17.
30. Bakker, Anuschka, and Belema Obuoforibo. *Transfer Pricing and Customs Valuation: two worlds to tax as one*. Amsterdam: IBFD, 2009.
31. Balassa, Bela. *The Theory of Economic Integration*. London: Allen&Unwin, 1961.
32. Baldwin, Richard, and Javier Lopez-Gonzalez. „Supply-Chain Trade: A Portrait of Global Patterns and Several Testable Hypotheses“, *National Bureau of Economic Research Working Paper* 18957 (2012): 1-5.
33. Bardauskas, Šarūnas „Lietuvos grūdų ir malybos produktų eksporto ir importo pokyčiai“, iš *Jaunasis mokslininkas 2010: mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys*, As-trida Slavickienė (red.), 21-26. Kaunas: Akademija, 2010.
34. Barkan, Joshua. „Law and the geographic analysis of economic globalization“. *Progress in Human Geography* 35, 5 (2011): 594-596.
35. Barnard, Catherine. *The Substantive Law of the EU: the Four Freedoms*. Oxford: Oxford University Press, 2016.

36. Baronaitė, Monika. „Importuotų apgadinų transporto priemonių muitinio įvertinimo ypatumai“. *Teisė* 77 (2010): 63-80.
37. Bartels, Lorand, and Federico Ortino. *Regional Trade Agreements and the WTO Legal System*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
38. Bast, Jurgen. „New Categories of Acts after the Lisbon Reform: Dynamics of Parliamentarization in EU Law“. *Common Market Law Review* 49, 3 (2012): 885-928.
39. Bast, Jürgen. „New Categories of Acts after the Lisbon Reform: Dynamics of Parliamentarization in EU Law“. *Common Market Law Review* 49, 3 (2012): 885-928.
40. Beal, QC. Kieron. „Ubi Ius, Ibi Remedium: Do the Union Courts have the „Latin for Judging““. *Judicial Review* 20, 3 (2015): 115-140.
41. Bender, Tobias. „How to Cope with China's (Alleged) Failure to Omplement the TRIPS Obligations on Enforcement“. *Journal of World Intellectual Property* 9, 2 (2006): 230-250.
42. Bendini, Roberto. „In-Depth Analysis. The future of the EU trade policy“, *DG EXPO Policy Department paper*. Žiūrėta 2015 gegužės 26 d. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549054/EXPO_IDA\(2015\)549054_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549054/EXPO_IDA(2015)549054_EN.pdf).
43. Benedek, Wolfgang, Koen De Feyter and Fabrizio Marrella, *Economic Globalisation and Human Rights*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
44. Bergsten, Fred, Charles Freeman, Nicholas L. Lardy and Derek J. Mitchell. *China's Challenge to the Global Economic Order. China's Rise: Challenges and Opportunities*. Washington DC: Peterson Institute for International Economics & Center for Strategic and International Studies, 2008.
45. Bernatonytė, Dalia. *Tarptautinė prekyba*. Kaunas: Technologija, 2011.
46. Bernatonytė, Dalia. *Tarptautinės ekonomikos modeliai*. Kaunas: Technologija, 2010.
47. Bernstorff, von Jochen. „International Law and Global Justice: On Recent Inquiries into the Dark Side of Economic Globalization“. *The European Journal of International Law* 26, 1 (2015): 279-293.
48. Besson, Samantha. „Sovereignty“. In *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Volume IX*, Rudiger Wolfrum (ed.), 366-391. Oxford: Oxford University Press, 2012.
49. Bethlehem, Daniel, et al., *The Oxford Handbook of International Trade Law*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
50. Bethlehem, David, et al. *The Oxford Handbook of International Trade Law*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
51. Bhuiyan, Sharif. „Mandatory and Discretionary Legislation: the Continued Relevance of the Distinction under the WTO“. *Journal of International Economic Law* 5, 3 (2002): 571-604.
52. Bierwagen, Rainer M. „Agreement on dumping and anti-dumping measures. The scope of the agreement, the definition of dumping and injury to the domestic industry, the imposition of anti-dumping duties. EU cases on Russian products“. International Annual WTO Forum Kaliningrad State Technical University 20 – 22 March 2014. Žiūrėta 2018 sausio 5 d. http://forumwto.org/wp-content/uploads/2015/11/wto2014/2014_03_21_Trade_Law_Bierwagen_draft_fin1.pdf.

53. Bigdeli, Z. Sadeq. „Clash of Rationalities: Revisiting the Trade and Environment Debate in Light of WTO Disputes over Green Industrial Policy“. *Trade, Law and Development* 6, 1 (2014): 177-207.
54. Bikelis, Skirmantas, Renata Giedrytė-Mačiulienė, Inga Mickėnienė ir Judita Venckevičienė. *Cigarečių neteisėta apyvarta: kompleksinė reiškinių ir kontrolės priemonių analizė*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017.
55. Bikelis, Skirmantas. „Baudžiamosios ir mokesčių teisės sankirta: atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą ir *non bis indem* principas“. *Teisės problemos* 2, 88 (2015): 54-69.
56. Bikelis, Skirmantas. „Permaštant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (I). Proporcingumo principas ir baudmės už kontrabandą“. *Teisės problemos* 4, 78 (2012): 5-24.
57. Bikelis, Skirmantas. „Permaštant sankcijas už kontrabandą: proporcingumo problema (II). Konfiskavimo ir mokestinių priemonių taikymo klausimai“. *Teisės problemos* 1, 79 (2013): 43-57.
58. *Binding Tariff Information (BTI) – efficiency and new working methods. Note to the CPG 27*. Brussels: TAXUD, 2011.
59. Bishop, Eric. *Finance of international trade*. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2004.
60. Blonigen, A. Bruce, and Thomas J. Prusa. „The Cost of Antidumping: The Devil is in Details“. *Policy Reform* 6, 4 (2003): 233-245.
61. Bobek, Michal, et al. *Central European Judges Under the European Influence – the Transformative Power of EU Revisited*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2015.
62. Bocse, Alexandra-Maria. „Transnational policy networks and the European Union's energy policy“. *Contemporary Politics* 21, 3 (2015): 294-307.
63. Bohanes, Jan and Anna Markitanova. „A Few Reflections on DS474 and the Interesection of Russia's Domestic Energy Policies and the EU's Anti-Dumping Cost Replacement Methodology“. *Вестник Санкт-Петербургского университета* 5, 2 (2015): 72-89.
64. Bollen, Yelter, Ferdi De Ville & Jan Orbie. „EU trade policy: persistent liberalisation, contentious protectionism“. *Journal of European Integration* 38, 3 (2016): 279-294.
65. Bonavita, Valeria. „The EU and Dispute Settlement within the WTO: a strategy for the protection of the Union's autonomy in the domestic regulation of goods?“. Doctoral dissertation, University of Bologna, 2012. <http://amsdottorato.unibo.it/4716/>.
66. Boudouhi, el Saida. „The national judge as an ordinary judge of international law? Invocability of treaty law in national courts“. *Leiden Journal of International Law* 28, 2 (2015): 283-301.
67. Bown, P. Chad, and Kara Reynolds. „Trade Flows and Trade Disputes“. *Review of International Organizations* 10, 2 (2015): 145-177.
68. Bown, P. Chad. „The Global Resort to Antidumping, Safeguards and other Trade Remedies amidst the Economic Crisis“. *Policy Research Working Paper* 5051 (2009).
69. Brandt, Loren, Thomas G. Rawski et al. *China's Great Economic Transformation*. New York: Cambridge University Press, 2008.

70. Braun, Virginia, and Victoria Clarke, „Guest editorial: What can „thematic analysis“ offer health and well-being researchers“. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being* 9 (2014).
71. Brink, Gustav. „Appropriate Price Comparisons in Anti-dumping Investigations: Apples-to-Apples or Starking-to-Starking?“. *Global Trade & Customs Journal* 8 (2013): 122-130.
72. Broberg, Morten. „What Is the Direction for the EU’s Development Cooperation after Lisbon?“. *European Foreign Affairs Review* 16 (2011): 539-557.
73. Broberg, P. Morten and Niels Fenger. *Preliminary References to the European Court of Justice. Second edition*. New York: Oxford University Press, 2014.
74. Broberg, P. Morten. „Acte clair Revisited: Adapting the *acte clair* criteria to the demands of the times“. *Common Market Law Review* 45, 2008: 1383-1397.
75. Bronckers, Marco, and Keith E. Maskus, „China–Raw Materials: a controversial step towards evenhanded exploitation of natural resources“. *World Trade Review* 13, 2 (2014): 393-408.
76. Bronckers, Marco. „From Direct Effect to „Muted Dialogue“ – Recent Developments in the European Courts’ Case Law on the WTO and Beyond“. *Journal of International Economic Law* 11, 4 (2008): 885–898.
77. Bronckers, Marco. „From direct effect to muted dialog: recent developments in the European Courts case law on the WTO and beyond“. *Journal of International Economic Law* 11, 4 (2008): 885-898.
78. Brown, K. Drussilla et al., „Computational Analysis of Multilateral Trade Liberalization in the Uruguay Round and Doha Development Round (Discussion paper No. 48)“. *Research Seminar in International Economics*. School of Public Policy, The University of Michigan, 2002.
79. Brownlie, Ian. *Principles of Public International Law: 6th edition*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
80. Bucura, Catalina Mihaescu. „Liability of the European Union for Acts of Its Institutions“. *Revista Romana de Drept European* 4 (2011): 97-114.
81. Bučas, Jonas. *Ekonominio pajėgumo principas mokesčių paskirstymo teorijoje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1935.
82. Buenger, L. Michael. „The EU’s ETS and Global Aviation: Why Local Rules Still Matter and May Matter Even More in the Future“. *Denver Journal of International Law and Policy* 41, 3 (2013): 417-466.
83. Bungenberg, Marc. *Application of EU Trade Defence Instruments in regard to imports from China now and beyond December 2016*. The Greens/European Free Alliance in the European Parliament, 2016.
84. Bureau, Jean-Christophe, and Stefan Tangermann. „Tariff Rate Quotas in the EU“. *Agricultural and Resource Economics Review* 29, 1 (2000): 70-80.
85. Burinskienė, Aurelija. „Tarptautinė prekyba įmonių veiklos praktikoje“. *Verslas, vadyba ir studijos* 8, 1 (2010): 37-50.
86. Burinskienė, Aurelija. „Tarptautinės prekybos pokyčių analizė“. *Science: Future of Lithuania* 6, 1 (2014): 103-110

87. Burnay, Matthieu, and Jan Wouters. *The EU and China in the WTO: What Contribution to the International Rule of Law? Reflections in Light of the Raw Materials and Rare Earths Disputes*. Working Paper No. 160. Leuven: the Leuven Centre for Global Governance Studies, 2015.
88. Busch, Marc L., Erik Reinhardt and Gregory Shaffer, G. Does Legal Capacity Matter? Explaining Dispute Initiation and Antidumping actions in the WTO. *ICTSD Project on Dispute Settlement, Series Issue Paper No. 4*. International Centre for Trade and Sustainable Development, Geneva, Switzerland, 2008.
89. Buschle, Dirk. „The Effect of the EC-Russia Partnership Agreement in Community Law: Lessons Learned From the Soccer World“. *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* 7, 2 (2009).
90. Buškevičiūtė, Eugenija. *Mokesčių sistema*. Kaunas: Technologija, 2007.
91. Buškevičiūtė, Eugenija. *Viešieji finansai*. Kaunas: Technologija, 2008.
92. Buzan, Barry. *Žmonės, Valstybės ir Baimė: tarptautinio saugumo studijos po šaltojo karo*. Vilnius: Eugrimas, 1997.
93. Cairns, Walter. *Europos Sąjungos teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 1999.
94. Capeta, Tamara. Multilingual Law and Judicial Interpretation in the EU. *Croatian Yearbook of European Law & Policy* 4 (2009): 1-17.
95. Casier, Liesbeth, and Tom Moerenhout. „WTO Members, Not the Appellate Body, Need to Clarify Boundaries in Renewable Energy Support“. *International Institute for Sustainable Development Commentary* 7 (2015).
96. Cass, Z. Deborah. „China and the ‚Constitutionalization‘ of International Trade Law“. From *China and the World Trading System: Entering the New Millenium*, Deborah Z. Cass et al. Cambridge University Press: Cambridge/UK, 2003.
97. Catherine Barnard, *Europos Sąjungos materialinė teisė: keturios laisvės*. 1 Knyga (Vilnius: Eugrimas, 2005)
98. Chayes, Abram and Antonia Handler Chayes. *The New Sovereignty – Compliance with International Regulatory Agreements*. Harvard: Harvard University Press, 1995.
99. Chaisse, Julien, and Debashis Chakraborty. „Implementing WTO Rules Through Negotiations and Sanctions: The Role of Trade Policy Review Mechanism and Dispute Settlement System“. *University of Pennsylvania Journal of International Economic Law* 28, 1 (2007): 155-185.
100. Chaisse, Julien, Debashis Chakraborty and Biswajit Nag. „The Three-Pronged Strategy of India's Preferential Trade Policy“. *Connecticut Journal of International Law* 26 (2010-2011): 415-456.
101. Chaisse, Julien. „Deconstructing the WTO Conformity Obligation: a Theory of Compliance as a Process“. *Fordham International Law Journal* 38, 57 (2015): 57-97.
102. Chang, Can. „Injury Determination in Antidumping Law“. Doctor dissertation, Hong Kong University, 2012. http://lbms03.cityu.edu.hk/theses/c_ftt/jsd-slw-b42002631f.pdf.
103. Charnovitz, Steve. *Mapping the Law of WTO Accession. WTO at Ten: Governance, Dispute Settlement and Developing Countries*. Huntington, NY: Juris Publishing, 2008.

104. Chen, Shu-Chien. „In the name of legal certainty? Comparison of advance ruling systems for tariff classification in the European Union, China and Taiwan“. *World Customs Journal* 10, 2 (2016): 47-64.
105. Cho, Sungjoon. „Anticompetitive Trade Remedies: How Antidumping Measures Obstruct Market Competition“. *North Carolina Law Review* 87 (2009): 359-424.
106. Choi, Won-Mog. *Like Products in International Trade Law: Towards a Consistent GATT/WTO Jurisprudence*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
107. Christopher Heath. „Customs Seizures, Transit and Trade – in Honour of Dieter Stauder’s 70“ Birthday“. *International Review of Intellectual and Competition Law* 41 (2010): 881-904.
108. Cynthia, M. Ho. „Global Access to Medicine: the Influence of Competing Patent Perspectives“. *Fordham International Law Journal* 35, 1 (2011): 3-96.
109. Clarke, C. Donald C. „China’s Legal System and the WTO: Prospects for Compliance“. *Washington University Global Studies Law Review* 2, 97 (2003): 97-118.
110. Clarke, C. Donald. China: Creating a Legal System for a Market Economy. *The George Washington University Law School Public Law and Legal Theory Working Paper* 396 (2007): 1-24.
111. Conconi, Paola. „The EU’s common commercial policy and regional/global regulation“. From *The European Union and Global Governance*. Routledge, 2009.
112. Conybeare, A. John. *Trade Wars: the Theory and Practice of International Commercial Rivalry*. New York: Columbia University Press, 1987.
113. Connolly, Richard, and Philip Hanson. „Russian Accession to the World Trade Organization: Commitments, Processes and Prospects“. *Eurasian Geography and Economics* 53 (2012): 479–501.
114. Connolly, Richard. „Economic Modernisation in Russia: The Role of the World Trade Organization“. *European Politics and Society* 16, 1 (2015): 27-44.
115. Cottier, Thomas, Garba Malumfashi, Sofya Matteotti-Berkutova, Olga Nartova, Joelle de Sépibus and Sadeq Z. Bigdeli, „Energy in WTO Law and Policy“. In *The Prospects of International Trade Regulation: From Fragmentation to Coherence*, Thomas Cottier and Delimatisis Panagiotis (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
116. Cottier, Thomas, Ilaria Espa, Rachel Liechti-McKee and Tetyana Payosova. „The Jurisprudence of the World Trade Organization in 2014“ *Swiss Review of International and European Law* 25, 2015: 239-264.
117. Cottier, Thomas, Matteotti-Berkutova Sofya and Nartova Olga. „Third Country Relations in EU Unbundling of Natural Gas Markets: The Gazprom Clause“ of Directive 2009/73 EC and WTO Law“. *NCCR Trade Regulation, Swiss National Centre of Competence in Research, Working Paper No 2010/06* (2010): 263-284.
118. Cottier, Thomas. „The Common Law of International Trade and the Future of the World Trade Organization“. *Journal of International Economic Law* 18 (2015): 3-20
119. Coutinho, Francisco Pereira. „Austerity on the loose in Portugal: European judicial restraint in times of crisis“. *Perspectives on Federalism* 8, 3 (2016): 105-132.
120. Craig, Paul, and Grainne De Burca, G. *EU Law Text, Cases and Materials*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

121. Craig, Paul, and Grainne de Burca. *EU Law: Text, Cases and Materials: 3rd. Ed.* Oxford: OUP, 2003.
122. Craig, Paul. *The Classics of EU Law Revisited: CILFIT and Foto-Frost. The Past and Future of EU Law: the Classics of EU Law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty.* Oxford: Hart Publishing, 2010.
123. Cremona, Marise, and Päivi Leino. „Is There an Accountability Gap in EU External Relations? Some Initial Conclusions“. *European Papers* 2, 2 (2017): 705-706.
124. Cremona, Marise. „Member States Agreements as Union Law“. From *International Law as Law of the European Union*, Enzo Cannizaro, Paolo Palchetti, Ramses A. Wes- sel (eds.), 291-324. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2012.
125. Cremona, Marise. „Rhetoric and Retinence: EU External Commercial Policy in a Multilateral Context“. *Common Market Law Review* 38 (2001): 359-396.
126. Cryer, Robert, et al. *Research Methodologies in EU and International Law.* Oxford and Portland: Hart Publishing, 2011.
127. Crowe, R. Matthew, et al. „Quarterly Comment by Trinity Chambers: Update“. *Environmental Law Review* (2015), 17(4): 277-303.
128. Crowe, R. Matthew, et al. „Quarterly comment by Trinity Chambers“. *Environmental Law Review* 18, 1 (2016): 65-89.
129. Crowe, R. Matthew, et al. „Update and quarterly comment by Trinity Chambers from January to March 2016“. *Environmental Law Review* 18, 2 (2016): 155-180.
130. Cuculoska, Irena. „The scope of application of the charter's right to good administration of the European Union“. *Journal of Liberty and International Affairs* 3, 3 (2018): 20-28.
131. Ćwiek-Karpowicz, Jarosław. „Russia's Gas Sector: In Need of Liberalization in the Context of the Shale Gas Revolution and Energy Relations with the European Union“. *Journal of East-West Business* 18, 1 (2012): 54-65.
132. Czinkota, R. Michael, Likk A. Ronkainen and Michael H. Moffett. *International Business.* Mason, Ohio: Thomson/South Western, 2005.
133. Černius, Gintaras, Gintarė Giriūnienė and Gediminas Valantiejus, „The Taxation of Imported Fuel Products: Legal and Economic Issues of Tackling VAT and other Import Taxes Fraud in the EU and Lithuanian Republic“, from *5th International Scientific Conference „Whither our Economies – 2016“: Conference Proceedings*, Daiva Jurevičienė (ed.), 149-166. Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2016.
134. Dambrauskienė, Genovaitė, et al. *Lietuvos teisės pagrindai.* Vilnius: Justitia, 2004.
135. Dannemann, Gerhard, Silvia Ferreri and Michele Graziadei. „Language and Terminology“. In *European Union Private Law*, Christian Twigg-Flesner (ed.), 70-84. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
136. Dascalescu, Florin Dorian. „Threat of Injury in Anti-Dumping Investigations: Some Comments on the Current Practice at EU and WTO Level“. *Journal of World Trade* 45, 4 (2011): 877-900.
137. Daugėlienė, Rasa. „Nature of Trade Policy Between Lithuania and Russia: a Study on the Application of Trade Barriers in the Period of 2007–2014“. *Journal of Economics and Management Research* 4, 5 (2016): 41-58.

138. Daujotas, Rimantas. „Apeliacijos procedūra Pasaulio Prekybos Organizacijos ginčų sprendimo procese“. *Teisė* 89 (2013): 159-175.
139. Daujotas, Rimantas. „Lietuvos Respublikos dvišalių investicijų skatinimo ir apsaugos sutarčių skiriamieji bruožai“. *Justitia* 79 (2014): 30-43.
140. Daukšienė, Inga. „Pasaulio Prekybos Organizacijos ginčų sprendimo tarybos sprendimai Europos Sąjungos teisės sistemoje“. *Jurisprudencija* 18, 3 (2011): 905-920.
141. Davey, J. William, P.J.G Kapteyn and P. VerLoren van Themaat. *Introduction to the Law of the European Communities, 2nd edition by L. W. Gormley*. London: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1989.
142. Davulis, Gediminas. *Ekonomikos pagrindai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
143. De Baere, Philippe. „The Standing Requirements for bringing a Direct Action before the General Court in the Field of Trade Defence and Customs Following the Entry into Force of the TFEU“. From *Trade and Competition Law in the EU and Beyond*, Quick, Reinhard, Marco Bronckers et al. (eds.). Cheltenham: Edward Elgar, 2011.
144. De Burca, Grainne. „The European Courts and the Security Council: Between Dédoublement Fonctionnel and Balancing of Values: Three Replies to Pasquale De Sena and Maria Chiara Vitucci“. *European Journal of International Law* 20, 3 (2009): 853-862.
145. De Kok, Jochem. „The Future of EU Trade Defence Investigations against Imports from China“. *Journal of International Economic Law* 19 (2016): 515-547.
146. De Roover, R. „The Organization of Trade“, in *The Cambridge Economic History of Europe: Economic Organization and Policies in the Middle Ages*, Vol. III, M. M. Postan, E. E. Rich, E. Miller (eds.), 42-118. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
147. De Wulf, Luc, Jose B. Sokol et al. *Customs Modernization Handbook*. Washington DC: World Bank, 2005.
148. Derlén, Mattias. *Multilingual interpretation of European Union law*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009.
149. Desai, Nishith. „International Trade Law: The Indian Perspective“. *International Journal of Legal Information* 36 (2008): 351-363.
150. Devuyt, Youri. „The European Union's Competence in International Trade after the Treaty of Lisbon“. *Georgia Journal of International and Comparative Law* 39 (2011): 640-661.
151. Diao, Xinshen, Agapi Somwaru and Terry Roe. „Globalisation: Welfare Distribution and Costs among Developed and Developing Countries“. *Review of Agricultural Economics* 28, 3 (2006): 399-407.
152. Dicken, Peter. *Global Shift: Mapping the Changing Contours of the World Economy*. London: Sage, 2007.
153. Doczekalska, Agnieszka. „Legal Multilingualism as a Right to Remain Unilingual – Fiction or Reality“. *Comparative Legilinguistics* 20 (2014): 7-18.
154. Dolidze, Tatia. „EU Sanctions Policy towards Russia: The Sanctioner-Sanctionee's Game of Thrones“. *CEPS Working Document*, 402 (2015): 1-22.

155. Dordi, Claudio, and Antonella Forganni. „The Comitology Reform in the EU: Potential Effects on Trade Defence Instruments“. *Journal of World Trade* 47, 2 (2013): 359-390.
156. Dordi, Claudio. „A new ‘protectionist era’ in the aftermath of the economic and financial crisis?“. *Diritto Pubblico Comparato ed Europeo* 1 (2010).
157. Doucet, Marc. *Global Justice and Democracy: The Anti Globalisation Movement*. London: Routledge, 2010.
158. Downes, Chris. „The Post-Brexit Management of EU Agricultural Tariff Rate Quotas“. *Journal of World Trade* 51, 4 (2017): 1-16.
159. Dreyfuss, Rochelle, and Susy Frankel. „From Incentive to Commodity to Asset: How International Law is Reconceptualizing Intellectual Property“. *Michigan Journal of International Law* 36 (2014-2015): 557-602.
160. Dubauskas, Gediminas. *Ekonomikos ir finansų teorijos*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija, 2013.
161. Dunleavy, Patrick, ir Brendan O’Leary. *Valstybės teorijos: liberaliosios demokratijos politika*. Vilnius: Eugrimas, 1999.
162. Dunoff, L. Jeffrey L. „Less than Zero: The Effects of Giving Domestic Effect to WTO Law“. *Temple University Beasley School of Law* 6 (2008).
163. Dunoff, L. Jeffrey, and Michael O. Moore. „Footloose and duty-free? Reflections on European Union – Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China“. *World Trade Review* 13, 2 (2014): 149-178.
164. Duty on Chinese citrus fruits invalid. *EU Focus* 295 (2012): 3-4.
165. Eckhardt, Jappe. „Firm Lobbying & EU Trade Policymaking: Reflections on the Anti-dumping Case against Chinese and Vietnamese Shoes (2005 – 2011)“. *Journal of World Trade* 45, 5 (2011): 965-991.
166. Edward, David, and Robert Lane. *Edward and Lane on European Union Law*. Edward Elgar Publishing: Cheltenham, 2013.
167. Edward, David. CILFIT and Foto-Frost in their Historical and Procedural Context. In *The Past and Future of EU Law: the Classics of EU Law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*, Miguel Poiares Maduro and Loic Azoulai (eds.), 173-185. Oxford: Hart Publishing, 2010.
168. Eeckhout, Piet. *EU External Relations Law*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
169. Ehring, Lothar. „Energy Transit“. In *Regulation of Energy in International Trade Law*, Yulia Selivanova (ed.), 475-480. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2011.
170. Einhorn, Talia. „Customs Law, International“. In *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Volume II*, Rudiger Wolfrum (ed.), 957-980. Oxford: Oxford University Press, 2012.
171. *Ekonomikos terminai ir sąvokos: mokomasis žodynas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1999.
172. Elizondo, J. F. Cecilia. „Brief Account of the Events at the WTO Dispute Settlement Mechanism in 2014“. *Manchester Journal of International Economic Law* 11, 3 (2014): 475-479.

173. Elizondo, J. F. Cecilia. „Review of 2013 World Trade Organization Decisions and Consultations Lodged to the Dispute Settlement Body“. *Manchester Journal of International Economic Law* 10, 3 (2013): 429-442.
174. Errico, John, „The WTO in the EU: Unwinding the Knot“. *Cornell International Law Journal* 44, 1 (2011): 179-208.
175. Espa, Ilaria. „The „Rhetoric“ of Proliferation of Mineral Export Restraints and WTO Under-Regulation“. *Bocconi Legal Papers* 2 (2013): 185-204.
176. Estevadeordal, Antoni Juan Blyde, Jeremy Harris and Christian Volpe. *Global Value Chains and Rules of Origin*. ICTSD and World Economic Forum: Geneva, 2013.
177. European Commission. *Trade for all Towards a more responsible trade and investment policy*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014.
178. European Commission. *Trade for all Towards a more responsible trade and investment policy*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014.
179. European Commission. *Trade for all: Towards a more responsible trade and investment policy*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014.
180. Fabio, Massimo. *Customs Law of the European Union*. Bedfordshire: Turpin Distribution Services, 2012.
181. Fang, H. Lily, Josh Lerner and Chaopeng Wu. „Intellectual Property Rights Protection, Ownership, and Innovation: Evidence from China“. *The Review of Financial Studies* 30, 7 (2017): 2446-2477.
182. Farah, D. Paolo and Elena Cima, „The World Trade Organization, Renewable Energy Subsidies, and the Case of Feed-in Tariffs: Time for Reform toward Sustainable Development?“ *Georgetown International Environmental Law Review* 27 (2015): 515-537.
183. Feenstra, C. Robert, and Alan M. Taylor. *International economics*. 2nd edition. New York: World Publishers, 2011.
184. Felbermayr, Gabriel, Devashish Mitra, Rahel Aichele and Jasmin Gröschl. „Europe and India: Relaunching a Troubled Trade Relationship“. *ifo Forschungsberichte* 80 (2016): 11-114
185. Folsom, Ralph, Michael Gordon and John A. Spanogle. *International Trade and Economic Relations: 3^d edition*. St. Paul, USA: Thomson West, a Thomson business, 2004.
186. Folsom, Ralph, Michael Gordon, John Spanogle and Peter Fitzgerald. *International Business Transactions*. Eagan: West Publishers: 2009.
187. Foltea, Marina. „WTO-WCO: A Model of Judicial Institutional Cooperation“. *Journal of World Trade* 46, 4 (2012): 815-846.
188. Franz, Tobias. „The General Anti-Abuse Rule Proposed by the European Commission“. *Intertax* 43, 11 (2015): 660-672.
189. Fu-kuo Liu. „Beijing's Regional Strategy and China-ASEAN Economic Integration“. *China Brief* 8, 10 (2008).
190. Fulbrook, Mary. *A Concise History of Germany*. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge, 1992.
191. Fung, Freda. „Best Practices for Fuel Quality Inspection Programs“. *The International Council on Clean Transportation Working Paper* 11 (2011): 3-27.

192. Furculita, Cornelia. „Regionalization within the SPS Agreement after Russia – Pigs (EU) Dispute WT/DS/475: Russian Federation – Measures on the Importation of Live Pigs, Pork and Other Pig Products from the European Union“. *Legal Issues of Economic Integration* 45, 1 (2017): 95-109.
193. Gambardella, Maurizio. „IKEA Judgment: Some Thoughts on the ECJ Ruling“. *Global Trade and Customs Journal* 3, 5 (2008): 177-184.
194. Gangopadhyay, Pathita, Manas Chatterji et al. *Economics of Globalization*. Burlington: Ashgate Publishing, 2005.
195. Gardiner, N. Richard. *Sterling-Dollar Diplomacy in Current Perspective the Origins and the Prospects of our International Economic Order*. New York: Columbia University Press, 1969.
196. Gathii, James Thuo. *War, Commerce and International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
197. Gatinara, Giacomo. „The Relevance of WTO Dispute Settlement Decisions in the US Legal Order“. *Legal Issues of Economic Integration* 36 (2009): 285-312.
198. GATT, *Basic Instruments and Selected Documents, 33rd Supplement*. Geneva: GATT, 1987.
199. Gattinara, Giacomo. The Relevance of WTO Law in the US Legal System. In *The Absence of Direct Effect of WTO in the EC and in Other Countries*, Claudio Dordi (ed.), 275-320. Milano: Università Commerciale Luigi Bocconi, 2010.
200. Gavier, Patricio Díaz, and Luc Verhaeghe. „Eu-Korea Free Trade Agreement: Origin Declaration and Approved Exporter Status“. *Global Trade and Customs Journal* 7 (2012): 315-325.
201. Gawande, P. Amit, and Jayant P. Kaware. „Fuel Adulteration Consequences in India: A Review“. *Scientific Reviews & Chemical Communications* 3, 3 (2013): 161-171.
202. Geraets, Dylan. „Accommodating Global Value Chains in the Union Customs Code: Towards Rules of Origin That Better Reflect Business Realities?“. *Global Trade and Customs Journal* 12, 2 (2017): 64-67.
203. Ghorī, Umair. „The dumping dragon: Analysing China’s evolving anti-dumping behavior“. *The Business & Management Review*. 4, 2 (2013): 114-125.
204. Ghorī, Umair. „An Epic Mess: ‘Exhaustible Natural Resources’ and the Future of Export Restraints after the China – Rare Earths Decision“. *Melbourne Journal of International Law* 16 (2015): 398-431.
205. Gilpin, Robert. *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*. Vilnius: Algarvė, 1998.
206. Giriūnienė, Gintarė, ir kt. *VAT Fraud in EU*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.
207. Golunov, Serghei. *EU-Russian Border Security – Challenges (mis)perceptions, and Responses*. Abingdon: Routledge, 2013.
208. Goode, Walter. *Dictionary of Trade Policy Terms, 5th edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
209. Gormley, W. Laurence. *EU Law of Free Movement of Goods and Customs Union*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

210. Goron, Coraline. „Fighting against climate change and for fair trade: finding the EU's interest in the solar panels dispute with China“. *China – EU Law Journal* 8 (2018): 103-125.
211. Govind, Sriram P. „Goods and Services Tax: Will the Proposed Indirect Tax Reform Change Business and Tax Dynamics in India“. *NUJS Law Review* 4, 4 (2011): 625-638.
212. Graafsma, Folkert, and Edwin Vermulst, „EU's anti-Brosmann Amendment: Back to the Future – Part II“. *Global Trade and Customs Journal* 8, 6 (2013): 150-158.
213. Grave, Jean-Michel. „The Impact of the Lisbon Treaty on Customs Matters: A Legal Assessment“. *Global Trade and Customs Journal* 5, 3 (2010): 95-111.
214. Gruodytė, Edit. „Understanding and application of principle non bis in idem in the European Court of Human Rights and Lithuanian jurisprudence“. *Teisės apžvalga / Law review* 1, 7 (2011): 5-12.
215. Grzegorz, Mazur. „EU-India Bilateral Trade and Investment Agreement – Stumbling Blocks on the Way to Consensus“. *Research Papers of Wrocław University of Economics* 443 (2016): 57-66.
216. Gstohl, Sieglinde, and Dirk de Bievre. *The Trade Policy of the European Union*. London: Palgrave, 2018.
217. Gu, Bin, and Chengjin Xu. „What if WTO Appellate Body Makes Mistakes: a Critique of Raw Materials and Rare Earths“. *China Legal Science* 3 (2015): 123-140.
218. *Guidelines on tariff classification work and related infrastructure*. World Customs Organization, 2012.
219. Guo, Meixin, Lin Lu, Liugang Sheng and Miaojie Yu. „The Day After Tomorrow: Evaluating the Burden of Trump's Trade War“. *Asian Economic Papers* 17, 1 (2018): 101-120.
220. Gurevičienė, Jūratė. „Tarifinio prekių klasifikavimo sistema“. *Jurisprudencija* 73, 65 (2005): 39-47.
221. Gurevičienė, Jūratė. *Tarifinis prekių klasifikavimas*. Žinytas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
222. Gusev, Alexander, and Kirsten Westphal, K. *Russian Energy Policies Revisited. Assessing the Impact of the Crisis in Ukraine on Russian Energy Policies and Specifying the Implications for German and EU Energy Policies*. Berlin: German Institute for International and Security Affairs, 2015.
223. Gutman, Kathleen. „Evolution of the Action for Damages against the European Union and its Place in the System of Judicial Protection“. *Common Market Law Review* 48, 3 (2011): 695-750.
224. Gutman, Kathleen. „Evolution of the Action for Damages against the European Union and its Place in the System of Judicial Protection“. *Common Market Law Review* 48, 3 (2011): 695-750.
225. Guzman, T. Andrew, and Joost Pauwelyn. *International Trade Law*. Alphen aan den Rijn: Aspen Publishers, 2009.
226. Hayek, A. Friedrich, *Law, Legislation and Liberty. Volume 3, The Political Order of the Free People*. Chicago: University of Chicago Press, 1979.

227. Han-Wei, Liu. „An Entity *Sui Generis* in the WTO: Taiwan's WTO Membership and Its Trade Law Regime“. *Journal of International Commercial Law and Technology* 4, 4 (2009): 252-261.
228. He, Lingling. „China's WTO Participation in Anti-Dumping Disputes (2001-2011)“. *Frontiers of Law in China* 7 (2012): 616-643.
229. Hea, Ling Ling, and Razeen Sappideenb. „Mapping Anti-Dumping Disputes from 1995 to 2011: The Changing Pattern“. *The Journal of World Investment & Trade* 13 (2012): 125-143.
230. Healy, Melisa. and Quentin Azau. „The European Union's Practice Relating to Imports from Non-Market Economy Countries: An Examination of the WTO Panel's Report in the Chinese Iron or Steel Fasteners Case“. *International Trade Law and Regulation* 17 (2011): 70-74.
231. Heijmann, F. H. A. ir H. Mulder. „Europos Sąjungos mitytų teisė“. Iš *Europos Sąjungos teisė. Seminarai*, Remigijus Mockevičius (red.), 9-187. Vilnius: VĮ „Teisinės informacijos centras, 2005.
232. Herdegen, Mathias. *Principles of International Economic Law*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
233. Hill, Christopher, Michael Smith and Sophie Vanhoonacker. *International Relations and the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
234. Hirst, Paul, and Grahame Thompson. „The Problem of Globalization: International Economic Relations. National Economic Management and the Formation of Trading Blocs“. *Economy and Society* 21, 4 (1992): 357-396.
235. Hix, Jan-Peter. „Indirect Effect of International Agreements: Consistent Interpretation and other Forms of Judicial Accommodation of WTO Law by the EU Courts and the US Courts, Jean Monnet Working Paper 03/13“. New York: New York University School of Law, 2013.
236. Hix, Simon. *Europos Sąjungos politinė sistema*. Vilnius: Eugrimas, 2006.
237. Hoekaman, Bernard, and Stefano Inama. „Rules of origin as non-tariff measures: towards greater regulatory convergence“. *EUI Working Paper RSCAS* 45 (2017): 1-25.
238. Hoffmann, Herwig C. H., Gerard C. Rowe and Alexander H. Türk. *Administrative Law and Policy of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
239. Hofmann, C. H. Herwig. „Private Interest Representation in Trade Policy Instruments – A different View“. *Legal Issues of Economic Integration* 31 (2004): 115-141.
240. Hojnik, Janja. „The EU Internal Market and National Tradition and Culture: any Room for Market Decentralization?“. *Croatian Yearbook of European Law & Policy* 8 (2012): 117-142.
241. Holdgaard, Rass, and Ole Spiermann. „Case C-386/08, Brita GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen (Notes)“. *Common Market Law Review* 48, 5 (2011): 1667-1686.
242. Hollensen, Svend. *Global marketing: a decision-oriented approach: 5th edition*. Harlow: Financial Times Prentice Hall, 2011.
243. Horn, Henrik, and Petros C. Mavroidis. „Economic and Legal Aspects of the Most-Favored-Nation Clause“. *European Journal of Political Economy* 17 (2001): 233-279.

244. Horn, Henrik, and Robert L. Howse. „European Communities: Customs Classification of Frozen Boneless Chicken Cuts“. *World Trade Review* 9, 38 (2008): 9-38.
245. Horn, Henrik, Petros C. Mavroidis et. al. *Legal and Economic Principles of World Trade Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
246. Hosny, Amr Sadek. „Theories of Economic Integration: A Survey of the Economic and Political Literature“. *International Journal of Economy, Management and Social Sciences* 2, 5 (2013): 133-155.
247. Howorth, Jolyon. „EU Global Strategy in a changing world: Brussels’ approach to the emerging powers“. *Contemporary Security Policy* 37, 3 (2016): 389-390
248. Howse, Robert. *Climate Mitigation Subsidies and the WTO Legal Framework: A Policy Analysis*. International Institute for Sustainable Development, 2010.
249. Hsueh, Ching-wen. „Direct Effect, WTO Compliance Mechanism and the Protection for Individuals“. *Asian Journal of WTO & International Health Law and Policy* (2009), 4(2): 521-555.
250. Huang, Zhixiong. „EU-China Trade Disputes in the WTO: Looking Back to Look Forward“. *Yearbook of Polish European Studies* 13 (2010): 41-57.
251. Hudec, E. Robert. *The GATT Legal System and World Trade Diplomacy*. Salem, N.H.: Butterworth Legal Publishers, 1990.
252. Hufbauer, Gary Clyde, Allie E. Bagnall, and Julia Muir. „Liquefied Natural Gas Exports: An Opportunity for America“. *Peterson Institute for International Economics Policy Brief Number* 13 (2013): 1-19.
253. Hurrell, Andrew. *On Global Order: Power, Values and the Constitution of International Society*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
254. Yalbulganov, A. Alexander. „Anti-Dumping Procedures in the Eurasec Customs Union“. *Basic Research Program Working Papers Series: Law. National Research University, Higher School of Economics* 35 (2014): 1-15.
255. Yamaoka, Tokio. „Analysis of China’s Accession Commitments in the WTO: New Taxonomy of More and Less Stringent commitments, and the Struggle for Mitigation by China“. *Journal of World Trade* 47, 1 (2013): 105-157.
256. Yanovich, Alan. „WTO Rules and the Energy Sector“. In *Regulation of Energy in International Trade Law: WTO, NAFTA, and Energy Charters*, Yulia Selivanova (ed.), 1-49. Alphen aan den Rijn: Wolter Kluwers, 2011.
257. Ying, Liu. „The Applicability of Environmental Protection Exceptions to WTO-Plus Obligations: In View of the China – Raw Materials and China – Rare Earths Cases“. *Leiden Journal of International Law* 27 (2014): 113-139.
258. Inama, Stefano, and Edwin Vermulst. *Customs and Trade Laws of the European Community*. Dordrecht: Kluwer, 1999.
259. Inama, Stefano, Edwin Vermulst and Piet Eeckhout. „Nonpreferential Origin Rules in Antidumping Law and Practice“. In *Law and Economics of Contingent Protection in International Trade*, Kyle W. Bagwell, George A. Bermann, and Petros C. Mavroidis (eds.), 276-308. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
260. Intermediary may be liable for unlawful imports (Case Comment). *EU Focus* 291 (2012): 12-13.

261. *International Trade Statistics*. World Trade Organization: Geneva, 2010.
262. Ireland, Robert. „Guest Editor’s Introduction: The European Union’s New Union Customs Code (UCC) and Its Linkages to Customs Modernization, Rules of Origin, and Trade Facilitation“. *Global Trade and Customs Journal* 12, 2 (2017): 48-48.
263. Irwin, A. Douglas, Petros C. Mavroidis and Alan O. Sykes, *The Genesis of the GATT*. New York: Cambridge University Press, 2008.
264. Irwin, Douglas. *Against the Tide: An Intellectual History of Free Trade*. Princeton: Princeton University Press, 1978.
265. Yu, Minyou, and Heng Liu. „China’s Ten Years in the WTO: Its Performance and New Challenges“. *Frontiers of Law in China* 7, 3 (2012): 229-376.
266. Jackson, H. John, William J. Davey, Alan O. Sykes, Jr. *Legal Problems of International Economic Relations: Cases, Materials and Text (5th Ed.)*. New York: West Group Publishing, 2008.
267. Jackson, H. John. „Direct Effect of Treaties in the US and the EU, the Case of the WTO: Some Perceptions and Proposals“. From *Continuity and Change in EU Law: Essays in Honour of Sir Francis Jacobs*, Anthony Arnall, Piet Eeckhout & Takis Tridimas eds. Oxford: Oxford University Press, 2008.
268. Jackson, H. John. *The World Trading System. Law and Policy of International Economic Relations*. Cambridge: MIT Press, 1997.
269. Jackson, H. John. *The World Trading System: Law and Policy of International Economic Relations: 2nd edition*. Cambridge: MIT Press, 2002.
270. Jackson, H. John. *World Trade and the Law of GATT*. Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1969.
271. Jayasuriya, Kanishka. „Globalization, sovereignty, and the rule of law: From political to economic constitutionalism?“. *Constellations* 8 (2001): 442-460.
272. Jakubčionis, Algirdas. *Lietuvos muitinės*. Vilnius: Diemedis, 1999.
273. Jakulevičienė, Lyra. *Tarptautinių sutarčių teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
274. Janis, W. Mark W. „Jeremy Bentham and the Fashioning of „International Law“. *American Journal of International Law* 78 (1984): 405-418.
275. Jarašiūnas, Egidijus. „Europos Sąjungos teisinio kvalifikavimo problemos“. *Jurisprudencija* (2011), 18(4): 1323-1347.
276. Jarašiūnas, Egidijus. „Žvilgnis į teismų bendradarbiavimo problemas Europos Sąjungos ir nacionalinių teisiųjų sistemų sąveikos kontekste“. Iš *Transnacionalinės teisinės sistemos – santykio ir sąveikos problemos*, Saulius Katuoka (atsak. red.), 45-74. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
277. Jardim de Santa Cruz Oliveira, M. A. *International Trade Agreements Before Domestic Courts. Lessons from the EU and Brazilian experiences*. Dordrecht: Springer International Publishing, 2015.
278. Javorcik, S. Beata, and Gaia Narciso. „Accession to the World Trade Organization and Tariff Evasion“. *CEPR Discussion Paper No. DP9592* (2013): 1-27.
279. Jeney, Petra. „Judicial Enforcement of WTO Rules before the Court of Justice of the European Union“. *ELTE Law Journal* 1 (2015): 83-90.

280. Jingxia, Shi, and Yang Xingxing. „Reconciling Environmental Protection with Natural Resources Trade in International Law: a Perspective from China Rare Earths“. *Frontiers of Law in China* (2015), 10 (3): 537-566.
281. Jisoo Li. „Rules of origin and the use of free trade agreements: a literature review“. *World Customs Journal* 9, 1 (2015): 43-58.
282. Jonikienė, Gražina. *Valstybinės mokesčių inspekcijos bendradarbiavimas su kitomis institucijomis siekiant gerinti valstybės mokesčių surinkimą*. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2010.
283. Jose, M. Beneyto. „The EU and the New WTO: Direct Effect of the New Dispute Settlement System?“. *European Journal of Business Law* 7 (1996): 295-299.
284. Jucevičius, Robertas, ir kt. *Lietuvos metalo ir metalo gaminių gamybos pramonės sektoriaus konkurencingumo studija: taikomasis mokslinis darbas*. Kaunas: KTU Verslo strategijos institutas, 2009.
285. Juščius, Vytautas. *Ekonomikos internacionalizacijos ir globalizacijos poveikis gamybos paskirstymo vartojimo santykių raidai. Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2006.
286. Kabylnski, Boris, and Menshakova, Victoria. „Utilisation levy: general overview and practical approach of the Russian Federal Customs Service“. *World Customs Journal* 10, 2 (2016): 109-114.
287. Karaygit, T. Mustafa. „Commonalities and Differences between the Transatlantic Approaches Towards WTO Law“. *Legal Issues of Economic Integration* 35, 1 (2008): 69-94.
288. Karky, Ramesh. „An Issue of Invocability of Provisions of the WTO Covered Agreements Before Domestic Courts“. *Annual Survey of International & Comparative Law XVII* (2011): 209-224.
289. Kennedy, Matthew. „The Integration of Accession Protocols into the WTO Agreement“. *Journal of World Trade* 47, 1 (2013): 45-76.
290. Keršienė, Reda. Įmonių konkurencingumas globalizacijos sąlygomis. *Ekonomika ir vadyba* 13 (2008): 546-550.
291. Keukeleire, Stephan, and Tom Delreux. *The Foreign Policy of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan, 2014. 317-319.
292. Khandekar, Gauri. „EU: India Strategic Partnership: From Blind Acknowledgement towards Recognition“. *European Foreign Affairs Review* 18, 4 (2013): 487-490.
293. Kybartienė, Eglė. *Subjektai, turintys teisę kreiptis prejudicinio sprendimo pagal Europos Sąjungos teisę*. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015. https://repository.mruni.eu/pdfpreview/bitstream/handle/007/14403/25553_Kybartiene_disertacija_WEB.pdf?sequence=1.
294. Kindleberger, P. Charles. Commercial Policy Between the Wars. From *The Cambridge Economic History of Europe: The Industrial Economics: the Development of Economic and Social Policies. Volume 8*, P. Mathias, S. Pollard (eds.), 161-196. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

295. Klaus, Barbara. „Restriction of Use for Health Claims in regard to Water: Interpretation in Conformity with the EU Law; otherwise Advertising Ban violates the EU Law“. *European Food and Feed Law Review* 5 (2012): 251-272
296. Kolliker, Alkuin. *Flexibility and European Unification: The Logic of Differentiated Integration*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
297. Kombos, Costas. „A Paradox in the Making: Detecting Something Positive in UPA Under the Ten Kate Effect“. *European Law Journal* 19 (2009): 506-535
298. Korinek, Jane, and Jeonghoi Kim. *Export Restrictions on Strategic Raw Materials and Their Impact on Trade*. Trade Policy Paper No. 95. Paris: OECD, 2010.
299. Koutrakos, Panos. *EU International Relations Law*. Oxford: Hart Publishing Ltd., 2015.
300. Kozyrin, N. Alexander, and Alexander A. Yalbulganov. „Anti-dumping Procedures in the EurAsEC Customs Union“. *Liverpool Law Review* 36, 2 (2015): 183-194.
301. Krenzler, H. G., and C. Pitschas. „Progress or Stagnation?: The Common Commercial Policy after Nice“. *European Foreign Affairs Review* 6 (2001): 291-313.
302. Kristine, Yeh Koopman. „Taiwan's Path to Independence Resolving the One China Dispute“. *Cardozo Journal of Conflict Resolution* 18 (2016): 221-248.
303. Krugman, Paul. „What Should Trade Negotiators Negotiate About?“. *Journal of Economic Literature* 35 (1997): 113-120.
304. Kuijper, J. Pieter. „The New WTO Dispute Settlement System – The Impact on the European Community“. *Journal of World Trade* 29, 6 (1995): 49-71.
305. Kuijper, Pieter Jan. „The Role of the Court of Justice“. In *The Court of Justice and the Construction of Europe: Analyses and Perspectives on Sixty Years of Case Law*, Allan Rosas, Egils Levitz and Yves Bot (eds.), 589-613. The Hague: Asser Press Springer, 2013.
306. Kuipjer, Pieter Jan, and Marco Bronckers. „WTO Law in the European Court of Justice“. *Common Market Law Review* 42 (2005): 1313-1355.
307. Kuipjer, Pieter Jan, et al. *Investor-State Dispute Settlement (ISDS) Provisions in the EU's International Investment Agreements. Volume 2-Studies*. Brussels: Directorate-General for External Policies of the Union Policy Department, 2014.
308. Kumar, Shashank. „Enforcement of Intellectual Property Rights Against In-transit Generic Pharmaceuticals: An Analysis of Character and Consistency“. *European Intellectual Property Review* 32 (2010): 506-531.
309. Kur, Annete. „The EU Trademark Reform Package-(Too) Bold a Step Ahead or Back to Status Quo?“. *Marquette Intellectual Property Law Review* 19, 1 (2015): 19-38.
310. Landes, S. David *The Wealth and Poverty of Nations: Why Some Are So Rich and Some so Poor*. London: Little Brown and Company, 1998.
311. Lang, TF Andrew, „World Trade Law After Neo-Liberalism“. *Social & Legal Studies* 23, 3 (2014): 408-426.
312. Langvinienė, Neringa, ir Rima Žitkienė. „Opportunities for Lithuania to Become a Full Member of International Services Market“. *Societal Studies* 3, 3 (2011): 929-944.
313. Lasiński-Sulecki, Krzysztof. „Will the Court of Justice apply its anti-abuse doctrine in customs valuation cases?“. *World Customs Journal* 9, 2 (2015): 3-11.

314. Laurinavičius, A. *Tarnybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
315. Laurinavičius, Alfonsas. „Tarptautinės prekybos iššūkiai ir konceptualūs muitinės veiklos pokyčiai“. *Intelektinė ekonomika* 2, 2 (2007): 25-35.
316. Laurinavičius, Alfonsas. *Intelektinės nuosavybės apsauga tarptautinėje prekyboje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
317. Laurinavičius, Alfonsas., et al. *Muitinė tarptautinės prekybos logistinėje grandinėje*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2014.
318. Lawrence, Z. Robert. *The United States and the WTO Dispute Settlement System*. New York: Council on Foreign Relations, 2007.
319. Leach, Rodney. *Glausta Europos Sąjungos enciklopedija*. Vilnius: Vaga, 2007.
320. Leal-Arcas, Rafael, and Andrew Filis. „Certain legal aspects of the multilateral trade system and the promotion of renewable energy“. *Queen Mary School of Law Legal Studies Research Paper* 166 (2014): 1-37.
321. Leal-Arcas, Rafael, and Andrew Filis. „Legal Aspects of the Promotion of Renewable Energy within the EU and in Relation to the EU's Obligations in the WTO“. *Renewable Energy Law and Policy Review* 5, 1 (2014): 3-25;
322. Leal-Arcas, Rafael, and Andrew Filis. „The fragmented governance of the global energy economy: a legal-institutional analysis“. *Journal of World Energy Law and Business* 6, 4 (2013): 1-58.
323. Leal-Arcas, Rafael, and Ehab Abu Gosh. „Energy Trade as a Special Sector in the WTO: Unique Features, Unprecedented Challenges and Unresolved Issues“. *Indian Journal of International Economic Law* 6 (2014): 1-53
324. Leal-Arcas, Rafael, Costantino Grasso and Juan Alemany Ríos. „Multilateral, regional and bilateral energy trade governance“. *Renewable Energy Law and Policy Review* 6, 1 (2015): 38-87.
325. Leal-Arcas, Rafael, Costantino Grasso and Juan Alemany Ríos. „The European Union and its energy security challenges: engagement through and with networks“. *Contemporary Politics* 21, 3 (2015).
326. Leal-Arcas, Rafael. „How will the EU Approach the BRIC Countries? Future Trade Challenges“. *Vienna Journal on International Constitutional Law* 2, 4 (2008): 235-271.
327. Leal-Arcas, Rafael. „The European Union and New Leading Powers: Towards Partnership in Strategic Trade Policy Areas“. *Fordham International Law Journal*. 32, 2 (2009): 345-416.
328. Leal-Arcas, Rafael. *International Trade and Investment Law. Multilateral, Regional and Bilateral Governance*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Ltd., 2011.
329. Leal-Arcas, Rafael. *Theory and Practice of EC External Trade Law and Policy*. London: CameronMay, 2008.
330. Lenaerts, Koen, and Kathleen Gutman. „Federal common law in the European Union: A comparative perspective from the United States“. *The American Journal of Comparative Law* 54, 1 (2006): 1-121.

331. Lenaerts, Koen. „The Concept of ‘Abuse of Law’ in the Case Law of the European Court of Justice on Direct Taxation“. *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 22, 3 (2015): 329-351.
332. Lewis, Meredith Kolsky, and Susy Frankel. *International Economic Law and National Autonomy*. New York: Cambridge University Press, 2010.
333. Liechti, Rachel, Tobias Naef and Tetyana Payosova. „The Jurisprudence of the World Trade Organization in 2013“. *Swiss Review of International and European Law* 24, 2 (2014): 241-265.
334. Liik, Gerda. „The Legal Status and Effect of WTO Law in the Estonian Legal System“. *Acta Societatis Martensis* 4 (2009-2010): 77-109.
335. Limantas, Mafredas. „Mišrūs susitarimai Europos Sąjungos teisės sistemoje“. Doktoro disertacija, Vilniaus universitetas, 2014. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2136224/2136224.pdf>.
336. Limbach, Kathrin. *Uniformity of customs administration in the European Union*. Oxford: Hart Publishing, 2015.
337. Linarelli, John, et al., *Research Handbook on Global Justice and International Economic Law*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2013.
338. Linarelli, John. „How Trade Law Changed: Why it Should Change Again“. *Mercer Law Review* 65, 3 (2014): 621-667.
339. Lyons, Timothy. *EU Customs Law*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
340. Lyons, Timothy. „The Interaction of Customs and Non-tariff Barriers“. *European Yearbook of International Economic Law* 6 (2015): 19-42.
341. Lyons, Timothy. *EC Customs Law*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
342. Liuhto, Kari. „The Economic Dependence of EU Member States on Russia“. In *The War in Ukraine: Lessons for Europe*, Artis Pabriks and Andis Kudors (eds.), 78-91. Riga: University of Latvia Press, 2015.
343. Lockhart, Nicolas, and Elizabeth Sheargold. „In search of Relevant Discretion: The Role of the Mandatory/Discretionary Distinction in WTO Law“. *Journal of International Economic Law* 13, 2 (2010): 379-421.
344. Lowenfeld, F. Andreas. *International Economic Law, 2nd edition*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
345. Lu, Zheng, Tianqin Yan and Xiang Deng. „EU-China Economic Relations: Interactions and Barriers“. *Review of European Studies* 6, 4 (2014): 12-30.
346. Lukas, Mindaugas, Aistė Medelienė, ir Andrius Paulauskas. „Impact of Membership in the European Union on the Lithuanian National Taxation System“. In *Lithuanian Legal System under the Influence of European Union Law: Collection of Scientific Articles*, Gintaras Švedas (ed.), 499-543. Vilnius: Faculty of Law, Vilnius University, 2014.
347. Lukas, Mindaugas, ir Aistė Medelienė. *Vacatio legis mokesčių teisėje*. *Teisė* 94 (2015): 132-148.
348. Lukas, Mindaugas. Valstybių konkurencijos mokesčiai įtaka nacionaliniam mokesčių teisiniam reguliavimui. Doktoro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013. <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1922808/datastreams/MAIN/content>.

349. Lux, Michael. „EU customs law and international law“. *World Customs Journal* 1, 1 (2007): 19-29.
350. Lux, Michael. „EU Initiative on Modernization of Trade Defence Instruments“. *Global Trade and Customs Journal* 7, 11-12 (2012): 507-509.
351. Lux, Michael. *Guide to Community Customs Legislation*. Bruxelles: Bruylant, 2002.
352. Ma, Guang, and Jiang Li. „A Legalization Theory Based Response to Timothy Webster's „Paper Compliance“ of China in WTO Dispute Settlement“. *Asian Journal of WTO & International Health Law and Policy*, 10 (2015).
353. MacLean, M. Robert. „Adored and despised in equal measure: An assessment of the EU's principle of market economy treatment in anti-dumping investigations against China“. *European Yearbook of International Economic Law* 3 (2012): 189-239.
354. MacLean, M. Robert. „Duty as a Cost in EU anti-Dumping Refunds: The Triple Jump and Other Obstacles to Success“. *Journal of World Trade* 47, 3 (2013): 601-632.
355. Macleod, D. Iain, Hendry, I. and Stephen Hyett, *The External Relations of the European Communities*. Oxford: Clarendon Press, 1996.
356. Malclom, Jarvis. „The Proportionality Test: Constructive Dialogue between the English and Scottish Courts“. In *Exceptions from EU Free Movement Law– Derogation, Justification and Proportionality*, Panos Koutrakos et al., 265-277. Hart Publishing: Oxford and Portland, Oregon, 2016.
357. Malik, Jennifer Nekuda. *China eliminates rare-earths quotas*. *MRS Bulletin* 40 (2015): 206-207.
358. Malinauskaitė, Jolita. „Teisinės kovos su kontrabanda politikos raida ir perspektyvos“. *Jurisprudencija* 67, 59 (2005): 29-38.
359. Mallery, T. Otto. „Economic Union and Enduring Peace“. *Annals* 216 (1941): 125-134.
360. Maltby, Tomas. „European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism“. *Energy Policy*, 55 (2013): 435-444.
361. Marcehetti, J. and Roy, M. *Opening Markets for Trade in Services: Countries and Sectors in Bileteral and WTO Negotiations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
362. Marhold, A. „The World Trade Organization and Energy: Fuel for Debate“. *ESIL Reflections* (2013), 2 (8): 1-6.
363. Mario Telo et al. *The European Union and Global Governance*. New York: Routledge, 2009.
364. Marvel, H. P., and E. J. Ray, „Countervailing Duties“. *Economic Journal* 105, 433 (1995): 1576-1596.
365. Matsushita, Mitsuo et al. *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
366. Matsushita, Mitsuo, et al. *The World Trade Organization: Law, Practice and Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
367. Matsushita, Mitsuo, Thomas J. Schoenbaum and Petros C. Mavroidis, *The World Trade Organization: law, practice, and policy, 2nd ed.* Oxford: Oxford University Press 2006.

368. Matsushita, Mitsuo, Thomas J. Schoenbaum and Petros C. Mavroidis. *The World Trade Organization: law, practice, and policy*, 2nd ed. Oxford University Press 2006.
369. Matsushita, Mitsuo. „Note on the Appellate Body Report in the Chinese Minerals Export Restrictions Case“. *Trade, Law & Development* 4, 2 (2012): 400-420.
370. Mavroidis, Petros C. *Trade in Goods*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
371. Mavroidis, Petros, et al. „International Trade Law. Eleventh Revised Report of the Committee“. *International Law Association Washington Conference* 76 (2014): 603-633.
372. McGovern, Edmond. *European Community Anti-Dumping and Trade Defence Law and Practice*. Tosham, Exeter: Globefield Press, 2008.
373. McGovern, Edmond. *International Trade Regulation*. Exeter: Gobeifield Press, 2012.
374. McGovern, Edmond. *International Trade Regulation*. Exeter: Gobeifield Press, 2012.
375. McRae, D. „International Economic Law and Public International Law: The Past and The Future“. *Journal of International Economic Law* (2014), 17: 627-638.
376. Medelienė, Aistė ir Bronius Sudavičius. *Mokesčių teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
377. Medelienė, Aistė, ir Andrius Paulauskas. „Sandorio vertė kaip prekių muitinio įvertinimo pagrindas“. *Jurisprudencija* 67 (2008): 25-47.
378. Medelienė, Aistė, ir Bronius Sudavičius. „Finansų ir mokesčių teisė kaip mokslinio tyrimo objektas“. *Teisė* 78 (2011): 104-118.
379. Medelienė, Aistė, ir Vitas Vasiliauskas, „Europos Sąjungos teisės taikymas nagrinėjant mokestinius ginčus Lietuvoje“. Iš *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija: mokslo studija, skirta Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo dešimtmečiui* (red. V. Valančius), 700-734. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2012.
380. Medelienė, Aistė, ir Vitas Vasiliauskas. „Mokestinių ginčų fenomenas, raida ir perspektyvos. Iš *Administraciniai teismai Lietuvoje: nūdienos iššūkiai: kolektyvinė monografija*, Virgilijus Valančius (atsakingasis red.), 470-487. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2010.
381. Medelienė, Aistė. „Disputes with customs in Lithuania“. *Issues of Business & Law* 4 (2012): 35-47.
382. Medelienė, Aistė. „Ginčai su muitine: lyginamieji aspektai“. *Teisė* 69 (2008): 37-51.
383. Medelienė, Aistė. „Įrodymai ir įrodinėjimas mokestiniuose ginčiuose“. *Teisė* 53 (2004): 117-139.
384. Medelienė, Aistė. „Mokestinio ginčo pradžia: teorija ir praktika“. *Teisė* 65 (2007): 94-107.
385. Medelienė, Aistė. Principai, kaip mokesčių teisės normų aiškinimo ir taikymo instrumentas nagrinėjant mokestinius ginčus. Iš *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*, Gintaras Švedas (red.), 321-343. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012.
386. Meyer, Timothy. „How Local Discrimination Can Promote Global Public Goods“, *Boston University Law Review*, 95 (2015): 15-27.

387. Meyer, Timothy. „The World Trade Organization's Role in Global Energy Governance“. *Vanderbilt University Law School Public Law and Legal Theory Working Paper* 16, 5 (2016): 1-32.
388. Meilienė, Evelina, ir Vytautas Snieška. „Lietuvos ekonominės politikos ir eksporto skatinimo strategijos sąveika“. *Viešojoji politika ir administravimas* 11 (2005): 48-54
389. Mellin, Yves. „Market Economy Treatment in EU anti-Dumping Investigations Following the Judgment of the Court of Justice of the EU in Xinanchem“. *Global Trade and Customs Journal* 7, 11-12 (2012): 504-506.
390. Meltzer, P. Joshua. „The Trans-Pacific Partnership Agreement, the environment and climate change“. From *Trade Liberalisation and International Co-operation: A Legal Analysis of the Trans-Pacific Partnership Agreement*, Tania Voon (ed.). Cheltenham: Edward Elgar, 2014.
391. Mendez, Mario. *The Legal Effects of EU Agreements: Maximalist Treaty Enforcement and Judicial Avoidance Techniques*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
392. Mercurio, Bryan. „Seizing Pharmaceuticals in Transit: Analysing the WTO Dispute that wasn't“. *International and Comparative Law Quarterly* 389 (2012): 299-426.
393. Mesonis, Gediminas. „Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje“. *Jurisprudencija* 30, 22 (2002): 34-41.
394. Miller, Edward. „France and England“. From *The Cambridge Economic History of Europe: Economic Organization and Policies in the Middle Ages III*, M. M. Postan, E. E. Rich, and E. Miller (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
395. Mistake did not generate customs debt. *EU Focus* 274 (2010): 15-16.
396. Miškinis, Algirdas. *Tarptautinė prekybos politika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008.
397. Mitchell, D. Andrew, and Thomas J. Prusa, T. J. „China–Autos: Haven't We Danced this Dance Before?“. *World Trade Review* 15, 2 (2016): 303-325.
398. Mitchell, D. Derek. *China and the Developing World. The China Balance Sheet in 2007 and Beyond*. Washington DC: Center for Strategic and International Studies, 2007.
399. Mohammed Ali Alamri, „Determination of Injury Under the GCC Common-Law on Antidumping, Countervailing Measures and Safeguard Measures and its Rules of Implementation“, *Global Journal of Politics and Law Research* 5, 1 (2017)
400. Molle, Willem. *The Economics of European Integration: Theory, Practice and Policy (2nd edition)*. Dartmouth: Aldershot, 1994.
401. Moore, Michael, and Mark Wu. „Antidumping and Strategic Industrial Policy: Tit-for-Tat Trade Remedies and the China–X-Ray Equipment Dispute“. *World Trade Review* 14, 2 (2015): 239-286.
402. Moussis, Nicolas. *Access to European Union: law, economics, policies*. Cambridge: Intersentia, 2015.
403. Mueller, Wolfgang, Nicolas Khan and Tibor Scharf. *EC and WTO Anti-Dumping Law: 2nd ed.* Oxford: Oxford University Press, 2009.
404. Mukherjee, Puloma. „Seizure of 'Goods in Transit': A GATT Perspective“. *Global Trade and Customs Journal* 8, 2 (2013): 62-68.

405. Muniz, Pablo. „Preferential Origin Disputes: Is the Good Faith Defence under EU Law Being Enforced“. *Global Trade and Customs Journal* 10 (2015): 368-379
406. Murase, Shinya. „The Most-Favored-Nation Treatment in Japan's Treaty Practice During the Period 1854-1905“. *American Journal of International Law* 70 (1976): 273-297.
407. Müslüm Yilmaz et al. *Domestic judicial review of trade remedies: experiences of the most active WTO members*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
408. Naigen, Zhang. „Goods in Transit: Enforcement of IP Rights by Customs Officers“. *Asia Pacific Law Review* 20, 2 (2012): 257-275.
409. Nannan, Zhang. „Continue to Fight the Anti-Dumping War: Arguments Against the European Union's Antidumping Policies from the Perspective of Chinese Footwear Enterprises and Exporters“. *Currents: International Trade Law Journal* 35 (2009): 35-41.
410. Nastoll, Barbara. „EU anti-Dumping Law, Imports from China and Treatment of Non-Market Economy Countries: Brosmann, Grunwald and Zhejiang Xinan“. *Common Market Law Review* 50, 1 (2013): 265-280.
411. Nataraj, Geethanjali. „India-EU FTA: problems and future prospects“. *World Commerce Review* (2015), 3: 2-7.
412. Nedumpara, J. James. „Development Space In India's Trade And Investment Agreements: A Fresh Look“. *Indian Journal of International Economic Law* 6 (2014): 123-155.
413. Nedumpara, J. James. „Naming, Shaming and Filing: Harnessing Indian Capace For WTO Dispute Settlement“. *Trade, Law and Development* 5, 1 (2013): 68-108.
414. Neuwirth, J. Rostam and Alexandr Svetlicinii. „The current EU/US–Russia conflict over Ukraine and the WTO: a preliminary note on (trade) restrictive measures“. *Post-Soviet Affairs* 32, 3 (2016): 237-271.
415. Newbery, M. David. „Why Tax Energy? Towards a More Rational Policy“. *The Energy Journal* 26, 3 (2005): 1-39.
416. Norkus, Rimantas, Deimilė Prapiestytė ir Virgilijus Valančius. *Procesas Europos Bendrijų Teisingumo Teisme: preliminarus nutarimas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
417. North, C. Douglass and Robert P. Thomas. *Rise of the Western World: A New Economic History*. Cambridge: Cambridge University Press, 1973.
418. Novačkova, Daniela. „International Trade Economic Measures Applied in Slovakia“. *Czech Yearbook of International Law* IV (2013): 143-159.
419. O'Neal, Molly. „Russia in WTO: interests, policy autonomy, and deliberations“. *Eurasian Geography and Economics* 55, 4 (2014): 404-421.
420. O'Neill, Maria. „On the Boundary Clash between EC Commercial Law and WTO Law“. *Legal Issues of Economic Integration* 32, 1 (2005): 65-86.
421. O'Neill, Maria. „On the Boundary Clash between EC Commercial Law and WTO Law“. *Legal Issues of Economic Integration* 32, 1 (2005): 65-86.

422. Oanta, A. Gabriela. „The Arrival of Romanian Cases before the Court of Justice of the European Union“. *Conferința Internațională de Drept, Rolul Europei Intr-o Societate Polarizata* (2016): 61-76.
423. O'Neill, Jim, et al. *BRICS and Beyond*. New York City: The Goldman Sachs Group, 2007.
424. O'Neill, Jim. *BRICS and Beyond*. New York City: The Goldman Sachs Group, 2007.
425. Orford, Anne. „Law, Economics, and the History of Free Trade: a Response“. *Journal of International Law and International Relations* 11, 2 (2015): 155-180.
426. Paguba, E. Cristina. „Russia's Transition to Capitalism. Myth or Reality?“. *Studies in Business and Economics* 9, 3 (2014): 147-153.
427. Pal, Rajib. „Trade remedy injury determinations following WTO Appellate Body rulings“. *International Law Office* 1, 29 (2016): 1-3.
428. Pasha, L. Hsieh. „Facing China: Taiwan's Status as a Separate Customs Territory in the World Trade Organization“. *Journal of World Trade* 39, 6 (2005): 1195-1221.
429. Patton, Michael Quin. *Qualitative Evaluation and Research Methods* (2nd. ed.). Newbury Park, CA: Sage, 1990.
430. Pauwelyn, Joost. *Conflict of norms in public international law: how WTO law relates to other rules of international law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
431. Pelkmans, Jacques, et al., *Tomorrow's Silk Road: Assessing an EU-China Free Trade Agreement*. Brussels: Centre for European Policy Studies, 2016.
432. Perisin, Tamara. „EU regulatory policy and world trade – should all EU institutions care what the world thinks?“. *European Constitutional Law Review* 11, 1 (2015): 99-120.
433. Perisin, Tamara. „Pending EU Disputes in the WTO: Challenges to EU Energy Law and Policy“. *Croatian Yearbook of European Law and Policy* 40 (2014): 371-381.
434. Petersmann, Ernst-Ulrich. „Application of GATT by Court of Justice of the European Communities“. *Common Market Law Review* 20 (1983): 397-437.
435. Petersmann, Ernst-Ulrich. *The GATT/WTO Dispute settlement system: International Law, International Organizations and Dispute Settlement*. London: Kluwer Law International, 1997.
436. Petersmann, Ernst-Ulrich. *Constitutional Functions and Constitutional Problems of International Economic Law: International and Domestic Foreign Trade Law and Foreign Trade Policy in the United States, the European Community and Switzerland*. Fribourg: University Press Fribourg, 1991.
437. Pickett, Eric, and Michael Lux. „The Status and Effect of WTO Law Before EU Courts“. *Global Trade and Customs Journal* 11, 10 (2016): 408-429.
438. Piesarskas, Bronius. *Didysis anglų – lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Alma Littera, 2004.
439. Piet Eechaut, EU External Relations Law (Oxford: Oxford University Press, 2011)
440. Pocius, Arūnas. „Šešėlinės ekonomikos ir neoficialaus užimtumo būklės bei tendencijų įvertinimas Lietuvoje“. *Lithuanian Journal of Statistics* 54, 1 (2015): 18-32.
441. Polak, J. Jacques. *An International Economic System*. New York: Routledge, 2003.

442. Povilauskienė, Danguolė. *Teisė ir muitinės veikla*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
443. Prapiestytė, Deimilė. „Europos teisės ir nacionalinės administracinės justicijos santykis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo veikloje“. *Jurisprudencija* 5, 83 (2006): 102–108.
444. Prechal, Sacha. „Communication within the preliminary rulings procedure: Responsibilities of the National Courts“. *Maastricht Journal of European & Comparative Law* 21 (2014): 754-76.
445. *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council concerning customs enforcement of intellectual property rights*, COM (2011) 285. Brussels: European Commission, 2011.
446. Pukelienė, Violeta, ir Gediminas Mačys. *Europos integracijos politiniai ir ekonominiai procesai*. Kaunas: Technologija, 1997.
447. Pukelienė, Violeta. *Ekonominė integracija: teorija, ES politika ir procesai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2008.
448. Puzinskaitė, Egidija, ir Romanas Klišauskas. „Mokesčių teisės sistema ir apmokestinimo principai“. *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 675-695.
449. Qin, J. Ya. „China, India and the Law of the World Trade Organization“. *Asian Journal of Comparative Law* 3, 1 (2008): 1-43.
450. Qin, J. Ya. „Defining Nondiscrimination under the Law of the World Trade Organization“. *Boston University International Law Journal* 23 (2005): 215-297.
451. Qingjiang, Kong. „Trade Disputes between China and the EU: Are They Manageable“. *Global Trade & Customs Journal* 5, 2 (2010): 47-55.
452. Qui, Tong. „China's First Decade Experience in the WTO Dispute Settlement System: Practice and Prospect“. *Asian Journal of WTO & International Health Law and Policy* 7, 1 (2012): 143-180.
453. Quin, Julia. „The Conundrum of WTO Accession Protocols: In Search of Legality and Legitimacy“. *Virginia Journal of International Law* 55, 2 (2015): 371-450.
454. Qureshi, H. Asif and Andreas R. Ziegler, *International Economic Law*. London: Sweet & Maxwell, 2007.
455. Račkauskas, Mantautas ir Vytautas Liesionis. „Nelegalus akcizinių prekių importas ir jo įtaka Lietuvos biudžetui“. *Vadyba: Journal of Management* 19, 2 (2011): 75-86.
456. Radetzki, Marian. *A Handbook of Primary Commodities in the Global Economy*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
457. Radžiukynas, Juozas, ir kt. *Europos Sąjungos Bendroji Prekybos Politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
458. Radžiukynas, Juozas. „Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolė Lietuvos muitinėje Europos Bendrijos muitinių strategijos kontekste“. *Jurisprudencija* 73, 65 (2005): 48-57.
459. Radžiukynas, Juozas. „Kai kurios importuojamų prekių muitinės vertės nustatymo problemos“. *Jurisprudencija* 46, 38 (2003): 97-106.
460. Rafael Leal-Arcas. „The European Union's Trade and Investment Policy after the Treaty of Lisbon“. *Journal of World Investment & Trade* 11 (2010): 463-514.

461. Raišutis, Aivaras. „Lietuvos Respublikos muitų teisės savarankiškumo problematika“. *Jurisprudencija* 70, 62 (2005): 74-80.
462. Rawls, John. *A Theory of Justice*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971.
463. Remeikienė, Airina, ir Dovilė Mingėlaitė, „Solidary tax duty: between theory and practice“, iš *Practice and research in private and public sector – 2014: 4th international scientific conference. Conference proceedings, May 14-15, 2014*, 263-271. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
464. Reuvid, Jonathan, et. al. *A Handbook of World Trade*. London: Kogan Page Limited, 2004.
465. Ribeiro, F. Gustavo. „Export controls as industrial policy on natural resources: regulatory limitations on China – raw materials and China – rare earths cases“. *Brazilian Journal of International Law* 12, 2 (2014): 78-91.
466. Richard Sakwa. *The Crisis of Russian Democracy: The Dual State, Factionalism and the Medvedev Succession*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
467. Řička, Roman. „The „recycling conflict“ of the EU and the Russian Federation in the context of the WTO“. *Acta Universitatis Brunensis: Iuridica* 470 (2014): 58-68.
468. Rimkus, Vladas. „Application of European Union trade defence actions“. In *Practice and research in private and public sector – 2013: 3rd international scientific conference: conference proceedings, April 11-12, 2013*, Daiva Jurevičienė (ed.), 448-456. Vilnius: Mykolas Romeris university, 2013.
469. Rimkus, Vladas. „Kontrabandos ekonominės prielaidos ir pasekmės“. *Lietuvos statistikos darbai* 49 (2010): 69-74.
470. Rimkus, Vladas. „Vidaus rinkos apsaugos priemonių taikymas Lietuvoje“. *Jurisprudencija* 73, 65 (2005): 96–105.
471. Roessler, Frieder. „India- Additional and Extra-Additional Duties on Imports from the United States“. *World Trade Review* 9, 1 (2010): 265-272
472. Romanova, Tatiana. „Sanctions and the Future of EU–Russian Economic Relations“. *Europe-Asia Studies* 68, 4 (2016): 774-796.
473. Romaškevičius, Igoris. „Muitinio reguliavimo tikslų konkurencija (poliariškumas)“. *Jurisprudencija* 48, 40 (2003): 51-57.
474. Romeris, Mykolas. *Suverenitetas*. Vilnius: Pradai, 1995.
475. Roover, de Raymond. „The Organization of Trade“. From *The Cambridge Economic History of Europe: Economic Organization and Policies in the Middle Ages III*, M. M. Postan, E. E. Rich, and E. Miller (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
476. Ropke, Wilhelm. *International Order and Economic Integration*. Dordrecht: Reidel, 1959.
477. Rovetta, David, and Patricio Diaz Gavier. „A Survey of the EU Tariff Classification Case Law in Year 2010“. *Global Trade and Customs Journal* 6, 7/8 (2011): 319-324.
478. Rovetta, David, and Senduk, H. Jeffry „A Survey of EU Trade Defence Case Law in 2009“. *Global Trade and Customs Journal* 5, 6 (2010): 213-222.

479. Rovetta, David. „Are Tariff Explanatory Notes Subject to Judicial Supremacy?“. *Global Trade and Customs Journal* 5, 3 (2010): 129-131.
480. Rovetta, Davide, and Filip Tack. „Creative or artificial. That's the question!“. *Global Trade and Customs Journal* 5, 2 (2010): 71-78.
481. Rovetta, Davide. „Some Thoughts about European Communities and Its Member States: Tariff Treatment of Certain Information Technology Products (WT/DS375/R, WT/DS376/R, WT/DS377/R)“. *Global Trade and Customs Journal* 6, 3 (2011): 143-148.
482. Rudloff, Bettina. „Food Standards in Trade Agreements. Differing Regulatory Traditions in the EU and the US and Tips for the TTIP“. *SWP (Stiftung Wissenschaft und Politik) Comments* 49 (2014): 1-8.
483. Ruessmann, Laurent, and Carolina Dacko. „The Lisbon Treaty and EU Trade Defence Instruments: A New Framework for Court Challenges and Decision-making“. *International Trade Law Regulation* 3 (2010): 63-68.
484. Ruessmann, Laurent, and Francesca S. Condello. „The CJEU Judgment in Nokia and Philips Clarifies the Customs Detention of Goods Suspected of Infringing Intellectual Property Rights“. *Global Trade and Customs Journal* 7, 4 (2012): 183-190.
485. Ruvalcaba, Jovan. „What We Have Lost with the TPP: Value-Driven Trade, a Trigger for WTO Reform“. *Arizona Journal of International & Comparative Law* 35, 2 (2018): 349-376.
486. Sakalauskas, Jonas. „Įrodinėjimo pareigos muitų ginčiuose dėl prekių kilmės“, *Muitų teisė praktikams* 43 (2016).
487. Sakalauskas, Jonas. „Prekės kilmė: ginčo atveju įrodinėjimo prievolė ne visuomet tenka importuotojui“. *Muitų teisė praktikams* 18 (2014): 11-12.
488. Sakmar, L. Susan. „Bringing Energy Trade into the WTO: the Historical Context, Current Status, and Potential Implications for the Middle East Region“. *Indiana International & Comparative Law Review* 18, 1 (2008).
489. Sanders, T., ir U. E. Tromp. „Europos Sąjungos mokesčių teisė“. Iš *Europos Sąjungos teisės seminarų medžiaga*, Virgilijus Valančius (red.), 137-295. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
490. Sarapinienė, Stanislava ir Šarūnas Avižienis. *Muitinės procedūros*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
491. Sassen, Saskia. *Territory. Authority. Rights: from Medieval to Global*. Princeton: Princeton University Press, 2006.
492. Schaffer, C. Gregory and Mark A. Pollack. „Hard vs. soft law: alternatives, complements, and antagonists in international governance“. *Minnesota Law Review* 94, 3 (2010): 706-799.
493. Scheuerman, William. *Liberal Democracy and the Social Acceleration of Time*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins, 2004.
494. Schippers, Martijn. „A Series of Sales: Determining the Customs Value Under the Union Customs Code“. *Global Trade and Customs Journal* 13, 2 (2018): 36-48.

495. Schmidt-Felzmann, Anke. „The breakdown of the EU's strategic partnership with Russia: from strategic patience towards a strategic failure“. *Cambridge Review of International Affairs* 29, 1 (2015): 99-127.
496. Schmidt-Felzmann, Anke. „The EU's relations with Russia: off balance and beyond repair?“. In *The EU's role in fighting global imbalances*, Antonina Bakardjieva-Engelbrekt, Lars Oxelheim, Thomas Persson and Moa Mårtensson (eds), 205-249. Cheltenham, UK and Northampton, MA: Edward Elgar, 2015.
497. Schropp, A. B. Simon, and David Palmeter. „Commentary on the Appellate Body Report in EC-Bananas III (Article 21.5): Waiver-Thin, or Lock, Stock, and Metric Ton?“. *World Trade Review* 9, 1 (2010): 7-57.
498. Sedik, David, Zvi Lerman and Vasily Uzun. „Agricultural policy in Russia and WTO accession“. *Post-Soviet Affairs* 29, 6 (2013): 500-527.
499. Seyad, M. Sideek. „Current developments in the enforcement of WTO rulings under EU law“. *International Trade Law & Regulation* 21, 4 (2015): 101-115.
500. Seidl-Hohenveldern, I. *International Economic „Soft Law“*. *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. Brill: Nijhoff, Leiden, Boston, 1979.
501. Selivanova, Yulia. „The WTO and Energy, WTO Rules and Agreements of Relevance to the Energy Sector, Trade and Sustainable Energy Series“. *ICTSD Program on Trade and Environment, International Centre for Trade and Sustainable Development* 11 (2007): 1-ž43.
502. Semerád, Pavel. „How to stop VAT frauds on the fuel market: a usual price rule“. *MENDELU Working Papers in Business and Economics* 54 (2015).
503. Semerád, Pavel. „Value added tax evasion and excise duty fraud on fuel market in the Czech Republic“. *Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun.* LX, 2 (2012): 335-340.
504. Sennekamp, Andreas, and Isabelle van Damme, „A practical perspective on treaty interpretation: the Court of Justice of the European Union and the WTO dispute settlement system“, *Cambridge Journal of International and Comparative Law* 3, 2 (2014): 489-507.
505. Seth, Prabodh. „The Impact of the Global Economic Crisis on Customs“. *World Customs Journal* 3, 2 (2009): 135-140.
506. Shaffer, Gregory, and Henry Gao. „China's Rise: How It Took on the U.S. at the WTO“. *University of Illinois Law Review*, 1 (2018): 115-184.
507. Shan, Wenhua, Penelope Simons, Dalvinder Singh et al. *Redefining Sovereignty in International Economic Law*. Oxford, Hart Publishing, 2008.
508. Shaw, N. Malcolm. *International Law: 4th edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
509. Shaw, N. Malcolm. *International Law: 6th edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
510. Sherman, L. Saul, and Hinrich Glashoff. *Customs valuation: commentary on the GATT customs valuation code*. ICC Publishing, Kluwer, 1988.
511. Shome, Parthasarathi. „Customs in international relations: the Indian context“. *World Customs Journal* 7, 1 (2013): 57, 60-65.

512. Syder, Francis. „The Gatekeepers: The European Courts and WTO Law“. *Common Market Law Review* 40 (2003): 313-367.
513. Sykes, O. Alan. „Law, Economics and Politics of Preferential Trading Arrangements: An Introduction“. *Stanford Journal of International Law* 46, 2 (2010):
514. Sykes, O. Alan. „The Economics of WTO Rules on Subsidies and Countervailing Measures“. *John M. Olin Law & Economics Working Paper* 186 (2003): 1-36.
515. Sinkevičius, Vytautas. „Mokesčių konstitucinė doktrina: kai kurios formavimosi prie-
laidos“. *Socialinių mokslų studijos* 3, 3 (2009): 25-51.
516. Slaughter, Anne-Marie. *A New World Order*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2004.
517. Slavickienė, Astrida, ir Dalia Jatkūnaitė. „Muitų politikos perspektyvos Lietuvai ta-
pus ES nare“. Iš *Tarptautinės mokslinės konferencijos „Vadybos mokslas ir studijos –
kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai“ medžiaga*. Kaunas: Akademija, 2006.
518. Slot, Piet Jan, and Mielle Bulterman. „Harmonization of Legislation on Migrating EU
Citizens and Third Country Nationals: Towards a Uniform Evaluation Framework“. *Fordham International Law Journal* 29, 4 (2006): 747-789.
519. Smith, Adam. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776).
Oxford: Clarendon Press, 1976.
520. Snyder, Francis. „The Origins of the Nonmarket Economy: Ideas, Pluralism and Po-
wer in EC Anti-Dumping Law about China“. *European Law Journal* 7, 2 (2001): 369-
434.
521. Snyder, Francis. *International Trade and Customs Law of the European Union*. Lon-
don: Butterworths, 1998.
522. Snieška, Vytautas. *Makroekonomika*. Kaunas: Technologija, 2005.
523. Sohn, Ji Hyun. „The Relationship Between WTO Law and National Law“. *Korea Uni-
versity Law Review* 2, 138 (2007): 138-166.
524. Stanculescu, M. Oana. *China's Rare Earth Trade Analysis*. Babes-Bolyai University,
2011.
525. Stanikūnas, Rimantas. *Konkurencijos politika: teorija ir praktika*. Vilnius: TEV, 2009.
526. Stiglitz, E. Joseph et al. *Joseph Stiglitz and the World Bank: The Rebel Within (Anthem
Studies in Development and Globalization)*. London: Wimbledon Publishing Com-
pany, 2001.
527. Stiglitz, Joseph. *Globalization and Its Discontents*. The New York: WW Norton & CO,
2002.
528. Stoll, Peter-Tobias, and Frank Schorkopf. *WTO: World Economic Order, World Trade
Law*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2006.
529. Stuenkel, Oliver. *The BRICS and the Future of Global Order*. London: Lexington bo-
oks, 2015.
530. Stuyck, Jules. „Damages for the Loss Caused by a Cartel: The Causal Link“. *European
Review of Private Law* 23, 3 (2015): 459-470.
531. Sutyryn, F. Sergey, et al. *Russia's Accession to the WTO: Major Commitments, Possible
Implications*. Saint-Petersburg: International Trade Center, 2012.

532. Taira, Satom, Tara Hamda and Naofumi Makino. „India“. In *Anti-Dumping Laws and Practices of New Users*, Junji Nakagawa (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
533. Tamavičiūtė, Vitalija. „Prejudicinis sprendimas dėl Europos Sąjungos teisės akto galiojimo“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012. <https://vb.mruni.eu/object/elaba:1987115/1987115.pdf>.
534. Tarr, G. David. „The Eurasian Economic Union of Russia, Belarus, Kazakhstan, Armenia, and the Kyrgyz Republic: Can It Succeed Where Its Predecessor Failed?“. *Eastern European Economics* 54, 1 (2016): 1-22.
535. Terra, Ben. J. M., and Peter J. Wattel. *European Tax Law*. The Hague: Kluwer Law International, 2012.
536. Terzea, Viorel. „Control varnal. Reverificare. Conditii – cu noti explicative“. *Tax Magazine* (2014), 2: 30-34.
537. *The Long Road Towards an EU-India Free Trade Agreement*. Brussels: European Parliament, 2013.
538. Thuronyi, Victor. *Comparative Tax Law*. The Hague: Kluwer Law International, 2003.
539. Tian, Yu. „The 10 Major Problems with the Anti-Dumping Instrument in China“. *Journal of World Trade* 39, 1: 97-103.
540. Tidikis, Rimantas *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
541. Toohey, Lisa. „China and the World Trade Organization: The First Decade“. *International and Comparative Law Quarterly* 60 (2011): 788-798.
542. Toth, A. G. et al. *Oxford Encyclopaedia of European Community Law*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
543. Trachtman, J. Joel *The Economic Structure of International Law*. Harvard: Harvard University Press 2008.
544. *Trade Policy Review of the European Union*. World Trade Organization: the WTO Secretariat Reports, 2017.
545. *Trade Policy Review of the European Union*. World Trade Organization: the WTO Secretariat Reports, 2011.
546. *Trade sustainability Impact Assesment of the Negotiations of a Partnership and Cooperation Agreement between the EU and China – Draft Global Analysis Report*. Emerging Markets Group & Development Solutions, 2007.
547. *Trade Sustainability Impact Assessment for the FTA between the EU and the Republic of India TRADE07/C1/C01 – Lot 1 Final Report*. Rotterdam: ECORYS Nederland BV, 2009.
548. *Trade, Growth and World Affairs. Trade Policy of the EU's 2020 strategy*, COM(2010)612. Brussels: European Commission, Trade, 2010.
549. Traversa, Edoardo. „Is There Still Room Left in EU Law for Tax Autonomy of Member States' Regional and Local Authorities?“. *EC Tax Review* 1 (2011): 4-15.
550. Trebilcock, Michael, and Kristen Pue. „The Puzzle of Agricultural Exceptionalism in International Trade Policy“. *Journal of International Economic Law* 18, 2 (2015): 233-260.

551. Trebilcock, Michael, and Robert Howse. *The Regulation of International Trade* (3 edition). New York: Routledge, 2005.
552. Tridimas, Takis, and Piet Eechaut. „The External Competence of the Community and the Case-Law of the Court of Justice. Principles versus Pragmatism“. *Yearbook of European Law* 14 (1994): 143-177.
553. Tridimas, Takis. „Constitutional review of member state action: The virtues and vices of an incomplete jurisdiction“. *International Journal of Constitutional Law* 9, 3-4 (2011): 737-756.
554. Trimble, Marketa. „Extraterritorial Intellectual Property Enforcement in the European Union“. *Southwestern Journal of International Law* 18 (2011): 234-242.
555. Truel, Catherine, and Emmanuel Maganaris, „Breaking the code: the impact of the Union Customs Code on international transactions“. *World Customs Journal* 9, 2 (2015): 12-23.
556. Truel, Catherine, Emmanuel Maganaris and Dan-Razvan Grigorescu. „The development of EU customs law: from the Community Customs Code to the Union Customs Code“. *Journal of Legal Studies* 16, 30 (2015): 83-106.
557. Turičnik, Edita. „Preliminary Reference Procedure – the Right, the Duty and Exceptions“. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations* 1, 1 (2014).
558. Unlawful removal and failure to comply with obligations. *Deloitte Customs & Global Trade Newsletter* 1, 1 (2013): 1-6.
559. Vadapalas, Vilenas. *Tarptautinė teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 1999.
560. Valančius, Virgilijus, ir Salvija Kavalnė. *Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas Lietuvos administracinėje teisėje: monografija*. Vilnius: Registrų centras, 2009.
561. Valančius, Virgilijus. „Europos Sąjungos teisės poveikis Lietuvos administracinei justicijai: tendencijų kontūrai (II dalis)“. *Jurisprudencija* 9, 99 (2007): 7-12.
562. Valantiejus, Gediminas, and Katuoka, Saulius. „Application of the WTO Agreements in National Courts: Comparative Aspects of Worldwide and Lithuanian Judicial Practices“. *International Comparative Jurisprudence* 3, 2 (2017): 195-212.
563. Valantiejus, Gediminas, Gintarė Giriūnienė, ir Gintaras Černius. „The Taxation of Imported Fuel Products: Legal and Economic Issues of Tackling VAT and other Import Taxes Fraud in the EU and Lithuanian Republic“. From *Whither our economies-2016: 5th International Scientific Conference, October 20-21, 2016; Conference Proceedings*, Daiva Jurevičienė, Marius Laurinaitis (eds.), 159-176. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2016.
564. Valantiejus, Gediminas. „International legal dimension in regulation of foreign trade in the Republic of Lithuania and its transformations: comparative and historical aspects“. From *Social transformations in contemporary society: proceedings of annual international conference for young researchers*, 5 (2017), Agota Giedrė Raišienė (ed.), 195-212. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2017.
565. Valantiejus, Gediminas. „Application of Rules on Burden of Proving the Customs Origin of Imported Goods in International Trade: Problematic Aspects in Lithuania“. In *Whither our economies-2016: 5th International Scientific Conference, October 20-*

- 21, 2016; *Conference Proceedings*, Daiva Jurevičienė, Marius Laurinaitis (eds.), 124-136. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2016.
566. Valantiejus, Gediminas. „Application of Soft Law Instruments in International Economic Law: Insights on Lithuanian Practice on the Legal Regulation of Customs Duties“. In *Social transformations in contemporary society: proceedings of an international scientific conference for young researchers, 2016 (5)*, Agota Giedrė Raišienė (ed.), 97-109. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2016.
  567. Valantiejus, Gediminas. „Are the EU Member States Ready for the New Union Customs Code: Emerging Legal Issues On the National Level“. *Economics and Culture* 14, 1 (2017): 58-75.
  568. Valantiejus, Gediminas. „Evolution of Customs Law in Lithuania after the Entry to the European Union: Ten Years of Experience“. *Social Transformations in Contemporary Society: Annual Journal* 2 (2014): 80-92.
  569. Valantiejus, Gediminas. „Legal Aspects of the Implementation of the European Union's Common Commercial Policy: Lithuanian Experience and Practice“. *Economics and Culture* 13, 2 (2016): 61-76.
  570. Valantiejus, Gediminas. „Legal Issues of Improving the Inter – Institutional Cooperation in the Fight Against the Import Taxes and Import VAT Fraud: Lithuanian Example“. In *Whither our economies-2016: 5th International Scientific Conference, October 20-21, 2016; Conference Proceedings*, Daiva Jurevičienė, Marius Laurinaitis (eds.), 159-176. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2016.
  571. Valantiejus, Gediminas. „Practical problems of legal regulation of customs duties developing an international trade between the Republic of Lithuania and East Asian countries“. *International Journal of Area Studies* 11, 2 (2016): 103-127.
  572. Valantiejus, Gediminas. „Pre-Trial Settlement of Disputes with Customs in Lithuania: Development of Legal Regulations, it's Problems and Prospects“. *Social Transformations in Contemporary Society: Annual Journal* 1, 2013: 130-140.
  573. Valantiejus, Gediminas. „Problematic Aspects of International Trade between the United States of America and the Republic of Lithuania in the Lithuanian Judicial Practice“. In *5th International Scientific Conference „Practice and Research in Private and Public Sector – 2015“. Conference Proceedings*, Daiva Jurevičienė (ed.), 120-132. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2015.
  574. Valantiejus, Gediminas. „Problems of Customs Legal Regulation in International Trade between the European Union, Russia and China: Analysis of Lithuanian Judicial Practice since 2010“. *Social Transformations in Contemporary Society: Annual Journal* 3 (2015): 81-98.
  575. Valantiejus, Gediminas. „Tarptautinės muitų teisės šaltinių taikymo problemos Lietuvos teisinėje sistemoje“. *Jurisprudencija* 24, 1 (2017): 166–189.
  576. Van Bael and Bellis. *Anti-dumping and Other Trade Protection Laws of the EC*. The Hague: Kluwer Law International, 2004.
  577. Van Bael and Bellis. *EU anti-dumping and other trade defence instruments*. New York: Kluwer Law International, 2011.

578. Van Damme, Isabelle. „Case C-414/11 Daiichi: The Impact of the Lisbon Treaty on the Competence of the European Union over the TRIPS Agreement“. *Cambridge Journal of International and Comparative Law* 4, 1 (2015): 73-87.
579. Van Damme, Isabelle. „Case C-414/11 Daiichi: The Impact of the Lisbon Treaty on the Competence of the European Union over the TRIPS Agreement“. *Cambridge Journal of International and Comparative Law* 4, 1 (2015): 73-87.
580. Van den Bossche, Peter, and Werner von Zdouc. *The Law and Policy of the World Trade Organization: Text, Cases and Materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
581. Van Doornik, Emma. *In 2016 the European Union will have a new Customs Code. But what's new?*. The Netherlands: Deloitte, 2014.
582. Van Elsuwege, Peter. „The Four Common Spaces: new impetus to the EU-Russia Strategic Partnership?“. In *Law and Practice of EU External Relations: Silent Features of a Changing Landscape*, Alan Dashwood and Marc Maresceau (eds.), 334-359. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
583. Van Rossem, Jan Willem. „The EU at Crossroads“. In *International Law as the Law of the European Union*, Enzo Cannizzaro, Peolo Palchetti and Ramses A. Wessel (eds.), 59-93. Leiden, the Netherlands: Koninklijke Brill NV, 2012.
584. Van Rossem, Jan Willem. „The Autonomy of the EU. More is Less?“. In *Between Autonomy and Dependence: the EU Legal Order Under the Influence of International Organizations*, Ramses A. Wessel and Steven Blockmans (eds.), 13-46. The Hague: Asser Press, 2013.
585. Van Themaat, VerLoren. „Some Preliminary Observations on the IGC: The Relations between Concepts of a Common Market, a Monetary Union, and Economic Union, a Political Union and Sovereignty“. *Common Market Law Review* 28 (1991).
586. Vandenbussche, Hylke, Maurizio Zanardi, Luigi Guiso and Christian Schultz. „What Explains the Proliferation of Antidumping Laws“. *Economic Policy* 23, 53 (2008): 93-138.
587. Vansevičius, Stasys. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000.
588. Vėgėlė, Ignas. *Europos Sąjungos teisė: vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
589. Venckus, Antanas. „Lithuania's National Interests in the Formation of the EU Common Commercial Policy“. *Lithuanian Foreign Policy Review* 21 (2008): 136-164.
590. Vengrauskas, Vytautas, ir Neringa Perminienė, *Tarptautinis verslas: mokomoji knyga*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2002.
591. Vergani, Marco. „E-commerce agents potentially liable for import VAT and duties in the case of principal fraud (EU Court of Justice, Case C-454/10)“. *EC Tax Review* 21, 5 (2012): 283-286.
592. Verlinden, Charles. „Markets and Fairs“. From *The Cambridge Economic History of Europe: Economic Organization and Policies in the Middle Ages III*, M. M. Postan, E. E. Rich, and E. Miller (eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
593. Vermulst, Edwin and David Rovetta, „Judicial Review of Anti-dumping Determinations in the EU“. *Global Trade and Customs Journal* 7, 5 (2012): 240-247.

594. Vermulst, Edwin, and Brian, Gatta. „Disciplining the Use of TDI against China through WTO Dispute Settlement“. *Global Trade & Customs Journal* 7, 4 (2012): 144-157.
595. Vermulst, Edwin. „EU Anti-Circumvention Rules: Do They Beat the Alternative?“. *European University Institute Working Paper RSCAS* 57, 2015: 1-19.
596. Vermulst, Edwin. „Origin Rules in EU Anti-Dumping Law and Practice: An Update“. *Global Trade and Customs Journal* 3, 10 (2008): 337-348.
597. Vermulst, Edwin. „United States: Sunset Review of Anti-dumping Measures on Oil Country Tubular Goods from Argentina, Case Comment“. *World Trade Review* 7, 1 (2008): 265-268.
598. Vermulst, Edwin. *EU Anti-Dumping Law and Practice (2d ed.)*. London: Sweet & Maxwell, 2010.
599. Vermulst, Edwin. *The WTO Antidumping Agreement. A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
600. Vertessy, Zsolt. „The Court of Justice’s Judgment in the Telefonica Case: Margins, Markets and Judicial Restraint“. *European Networks Law and Regulation Quarterly* 1 (2015): 39-48.
601. Vilhena de Freitas, Lourenço. „The Judicial Activism of the European Court of Justice“. In Luís Pereira Coutinho, Massimo La Torre and Steven D. Smith (eds), *Judicial Activism: an Interdisciplinary Approach to the American and European Experiences*, 173-180. Heidelberg: Springer, 2015.
602. Vitkus, Gediminas. *Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
603. Vousden, Stephen. „Innoweb, search-engines and engineering legitimacy in EU law“. *Intellectual Property Quarterly* (2014), 4: 280-306.
604. Walker, Neil. „Beyond boundary disputes and basic grids: Mapping the global disorder of normative orders“. *International Journal of Constitutional Law*, 6, 3-4 (2008): 373-396.
605. Walsh, Tom. *European Union Customs Code*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2015.
606. Wang, Jianyu. „A critique of the application to China of the non-market economy rules of antidumping legislation and practice of the European Union“. *Journal of World Trade* 33 (1999): 117-145.
607. Weatherall, Kim. „Politics, Compromise, Text and the Failures of the Anti-Counterfeiting Trade Agreement“. *Sydney Law Review* 33 (2011): 219-263.
608. Weerth, Carsten. „HS 2007: Notes of the Tariff Nomenclature and the Additional Notes of the EC“. *World Customs Journal* 2, 1 (2008): 111-115.
609. Weerth, Carsten. „Tariffs of the World: Are Customs Duties Really Growing Unimportant“. *Global Trade & Customs Journal* 4, 2 (2009): 53-60.
610. Wegren, Stephen. „Agriculture“. In *Return to Putin’s Russia (5th ed.)*, Stephen Wegren (ed.), 187-210. New York: Rowman and Littlefield Press, 2013.

611. Weihuan, Zhou. „Fiteen Years on: Has China Implemented WTO Rulings? – A Perspective on „Trade in Goods Disputes“. *Asian Journal of WTO & International Health Law and Policy* 11, 1 (2016): 155-212.
612. Wenhua, Ji, and Cui Huang. „China’s Path to the Center Stage of WTO Dispute Settlement: Challenges and Responses“. *Global Trade and Customs Journal* 5, 9 (2010): 365-377.
613. White, Jeremy. „Are a genuine invoice and payment conclusive as to the customs value?“. *De Voil Indirect Tax Intelligence* 243 (2016): 15-20.
614. Whiteneck, J. Daniel. „Creating British Global Leadership: The Liberal Trading Community from 1750 to 1792“. *Journal of World-Systems Research* 4 (1998): 76-95.
615. Widdowson, David. „The Changing Role of Customs: Evolution or Revolution?“. *World Customs Journal* 1, 1 (2007): 31-37.
616. Willems, R. Arnoud, and Bregt Natens. „What’s Wrong with EU Anti-Circumvention Rules and How to Fix it“. *Journal of International Economic Law* 19, 2 (2016): 497-514.
617. Williams, J. Peter. *Handbook on Accession to the WTO*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
618. Wilson, A. Elena. „Russia in the WTO: Will It Give Full Direct Effect to WTO Law?“. *Global Business & Development Law Journal* 27 (2014): 325-358.
619. Wimmer, Norbert, und Thomas Müller. *Wirtschaftsrecht. International – Europäisch – National*. NewYork: NY Springer, 2012.
620. Wolf, Martin. *Why Globalization Works*. New Haven: Yale University Press, 2004.
621. Wolffgang, Hans Michael. „Emerging issues in European Customs Law“. *World Customs Journal* 1, 1 (2007): 3-16.
622. Wolffgang, Hans-Michael, and Edward Kafeero. „Legal thoughts on how to merge trade facilitation and safety & security“. *World Customs Journal* 8, 1 (2014): 3-16.
623. Wolffgang, Hans-Michael, and Kerstin Harden. „The new European customs law“. *World Customs Journal* 10, 1 (2016): 3-16.
624. Wolfrum, Rüdiger, Peter-Tobias Stoll and Holger Paul Hestermeyer et al.. *WTO – Trade in Goods*. Leiden, the Netherlands: Koninklijke Brill NV, 2011.
625. Woolcock, Stephen, „State and Non-State Actors“. In *The New Economic Diplomacy*, Stephen Woolcock and Nicholas Bayne (eds.), 59-78. Farnem: Ashgate Publishing Ltd, 2007.
626. Woolcook, Stephen. *The potential impact of the Lisbon Treaty on European Union External Trade Policy*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, 2008.
627. Woolcook, Stephen. *The potential impact of the Lisbon Treaty on European Union External Trade Policy*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, 2008.
628. *World Customs Organization: Annual Report 2016-2017*. Brussels: WCO, 2017.
629. *World Trade Report*. WTO, 2007.
630. Wu, Chien-Huei. „Key Issues Regarding the EU’s Concurrent imposition of Antidumping and Countervailing duties on Chinese Coated Fine Papers: Analogue

- Country, Market Economy Treatment, Individual Treatment, and Double Remedy“. *Asian Journal of WTO & International Health Law and Policy* 10 (2015): 263-305.
631. Wu, Mark. „Antidumping in Asia's Emerging Giants“. *Harvard International Law Journal* 53, 1 (2012): 2-84.
  632. Wu, Mark. „Rethinking the Temporary Breach Puzzle: A Window on the Future of International Trade Conflicts“. *The Yale Journal of International Law* 40 (2015): 96-155.
  633. Wu, Xiaohui. „No Longer Outside, Not Yet Equal: Rethinking China's Membership in the World Trade Organization“. *Chinese Journal of International Law* 10 (2011): 227-270.
  634. Xiuli, Han, and Bo Gao. „Export Taxes under the WTO System: China's Way Out of the Dilemma“. *Manchester Journal of International Economic Law* 10, 3 (2013): 336-361.
  635. Zalasinski, Adam. „Some basic aspects of the concept of abuse in the tax case law of the European Court of Justice“. *Intertax* 36, 4 (2008): 156-167.
  636. Zang, Q. Michelle. „EC – Fasteners: Opening the Pandora's Box of Non-Market Economy Treatment“. *Journal of International Economic Law* 14, 4 (2012): 869-892.
  637. Zang, Q. Michelle. „Shall We Talk? Judicial Communication between the CJEU and WTO Dispute Settlement“. *European Journal of International Law* 28, 1 (2017): 273-293.
  638. Zang, Q. Michelle. *The EU-China relations as a paradigm of WTO contingent trade protection under the transitional mechanisms*. Durham: Durham University, 2010.
  639. Zeng, Huaqun. „One China, Four WTO Memberships: Legal Grounds, Relations and Significance“. *Journal of World Investment & Trade* 8 (2007): 671-690.
  640. Zhang, Xin. „Domestic Effect of the WTO in China“. *The Journal of World Investment & Trade* 3, 5 (2002).
  641. Zhang, Xin. *International Trade Regulation in China*. London: Bloomsbury Publishing, 2006.
  642. Zheng, Wentong. „Trade Law's Responses to the Rise of China“. *Berkeley Journal of International Law* 34 (2016): 110-158.
  643. Zhou, Weihuan, and Shu Zhang. „Beyond ChAFTA: China's (Ab)use of Anti-Dumping Measures“. *University of New South Wales Law Research Series* 57 (2016): 1-21.
  644. Zivienjak, Ivana. „Effect of WTO Law in the EU and the individual's right to Damages Caused“. *Croatian Yearbook of European Law & Policy* 8 (2012): 531-560.
  645. Žitkus, Leonas. „Trade Relations between Lithuania and Russia in Cotext of Integration Processes“. *European Integration Studies* 8 (2014): 99-106.
  646. Акембетова, Алина Варисовна. „ВТО как инструмент нормализации торгово-экономических отношений между ЕС и РФ в условиях санкционной политики“. *Экономические исследования* 2 (2017).
  647. Александров, Евгений Леонидович, и Владимир Николаевич Крутлов. „К вопросу об использовании Россией механизма урегулирования споров в рамках всемирной торговой организации“. *Фундаментальные исследования* 1, 3 (2016): 103-107.

648. Баева, Марина Алексеевна. „Торговые споры в рамках ВТО, в которых участвует Россия, и механизм их разрешения“. *Российский внешнеэкономический вестник* 3 (2015): 75-90.
649. Баева, Марина Алексеевна. „Участие России в спорах ВТО в 2015 году“. *Российское предпринимательство* 16, 23 (2015): 4287-4297.
650. Белова, Елена Алексеевна. „Метод корректировок, используемый ЕС в антидемпинговых расследованиях“. *Российский внешнеэкономический вестник* 9 (2017): 126-127
651. Белова, Елена Алексеевна. „Россия и торговые споры в ВТО: антидемпинговые, компенсационные и специальные защитные меры“. *Российский внешнеэкономический вестник* 7 (2016): 120-131.
652. Видяпин, Виталий Иванович, et al. *Экономическое право: хрестоматия, Том 2*. Санкт-Петербург: Питер, 2004.
653. Воронцова, Наталья Анатольевна, и Ирина Александровна Климова. „Международное таможенное право в системе международного права“. *Московский журнал международного права* 1 (2016): 68-78
654. Звегинцева, Дарья Олеговна. „Прямое действие права ВТО: взвесив все «за» и «против»“. *Российский внешнеэкономический вестник* 11 (2014): 87-102.
655. Кавешников, Николай Юрьевич. „Энергетическая безопасность и стратегия Могерини: выводы для России“, *Современная Европа* 1, 73 (2017): 22-31.
656. Калининченко, Пауль Алексеевич. „Правовые аспекты взаимоотношений между Россией и Европейским союзом в рамках Всемирной торговой организации“. *Актуальные проблемы российского права* 11, 48 (2014): 2617-2621.
657. Кирпичев, Виктор Васильевич. „Государственное регулирование внешнеторговой деятельности: новые условия-новые подходы“. *Торгово-экономический журнал* 2, 2 (2015): 101-110.
658. Кирпичев, Виктор Васильевич. „Государственное регулирование внешнеторговой деятельности: новые условия – новые подходы“. *Торгово-экономический журнал* 2 (2015): 101-110.
659. Кнобель, Александр, Александр Фиранчук, и Марина Баева. *Участие России в торговых спорах в рамках ВТО: анализ конкурентоспособности*. Москва: Litres, 2017.
660. Кукушкина, Юлия Михайловна. „Значение регулирования торговли в рамках ВТО для энергодиалога России с европейским союзом“. *Вестник финансового университета* 4, (2014): 104-111.
661. Ларионов, Александр Витальевич. „Возможности для России при участии в торговых спорах в рамках ВТО“. *Финансы: Теория и Практика* 2, 86 (2015): 109-119.
662. Макаров, Андрей, и Александр Пахомов. „Использование инструментов ВТО во внешнеэкономических связях России“. *Экономическое развитие России* 23, 2 (2016): 80-86.
663. Максимов, Юрий. *Аспекты таможенно-тарифного регулирования внешнеторговой деятельности в условиях вступления России в ВТО*. Москва: Litres, 2017.

664. Олейник, М. Оксана, et. al. *Предпринимательское (хозяйственное) право: Том 2*. Москва: Юрист, 2002.
665. Орлова, Елена Борисовна. „Вступление России в ВТО: теоретические вопросы и предварительные результаты“. *Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета* 100, 6 (2014): 1-14.
666. Рудаенко, В. Е., и Ю. Е. Дождикова. „Санкции в отношении Российской Федерации в контексте норм ВТО“. Из *Проблемы экономики, организации и управления в России и мире. Материалы XI международной научно-практической конференции*, Н. В. Уварина (ред.), 182-185. Прага: World Press, 2016.
667. Самарина, Вера Петровна. „Деятельность России в составе ВТО: прошлое, настоящее и будущее“. *Современные проблемы науки и образования* 2 (2015): 325-334.
668. Сергеев, Павел Александрович. „Третий энергетический пакет и проблемы газообеспечения европейского Союза“. *Национальные интересы: приоритеты и безопасность* 37, 178 (2012): 52-60.
669. Шиянов, Алексей Владимирович. „Международно-правовые основы применения торговых исключений в энергетическом секторе“. *Евразийский юридический журнал* 10 (2016): 81-84.

Teisės aktai

1. „ES Tarybos 2014 m. gegužės 6 d. sprendimas Nr. 2014/335/EU, Euratom“. *Official Journal*, L 168 (2014).
2. „Europos Komisijos 2010 m. lapkričio 9 d. komunikatas COM(2010) 612 „Prekyba, augimas ir tarptautinė arena. Prekybos politika – svarbiausia ES 2020 m. strategijos sudėtinė dalis“. Europos Komisija. Žiūrėta 2015 lapkričio 1 d. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/november/tradoc_146961.pdf.
3. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. balandžio 27 d. nutarimas Nr. 325 „Dėl prisijungimo prie Harmonizuotos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos tarptautinės konvencijos“. *Valstybės Žinios* 33, 604 (1994).
4. „Komisijos reglamentas Nr. 1101/2014 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo“. *Official Journal* L 312/1 (2015).
5. Regulation (EEC) No. 802/68 of the Council of 27 June 1968 on the common definition of the concept of the origin of goods. *Official Journal* L 148 (1968).
6. „Europos Bendrijų komisijos komunikatas. Globalioji Europa: Europos prekybos apsaugos priemonės besikeičiančioje pasaulio ekonomikoje. Žalioji knyga viešosioms konsultacijoms. COM/2006/0763 galutinis“, žiūrėta 2019 rugsėjo 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:52006DC0763>.
7. „ES ir Afrikos, Karibų jūros bei Ramiojo vandenyno baseino šalių partnerystės susitarimas (Kotonu Susitarimas)“, *Official Journal* 209, 27 (2005).

8. „2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/54/EB“. *Official Journal* L 211 (2009).
9. „2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/73/EB dėl gamtinių dujų vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/55/EB“. *Official Journal* L 211 (2009).
10. „2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 715/2009 dėl teisės naudotis gamtinių dujų perdavimo tinklais sąlygų, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1775/2005“. *Official Journal* L 211 (2009).
11. „2009 m. liepos 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 713/2009 įsteigiantis Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūrą“. *Official Journal* L 211 (2009).
12. Komisijos Reglamentas (ES) Nr. 1063/2010. *Official Journal* L307 (2010).
13. „Komisijos komunikatas KOM (2005) 100 „Kilmės taisyklės preferenciniuose prekybos susitarimuose. Ateities gairės“. Europos Komisija. Žiūrėta 2019 gruodžio 15 d. <https://eur-lex.europa.eu › procedure>;
14. „Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui ir Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui KOM (2004) 461“. Europos Komisija Žiūrėta 2019 gruodžio 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/LSU/?uri=CELEX%3A52004DC0461>;
15. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. 827 patvirtintas Atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo energijai gaminti skatinimo tvarkos aprašas (2015 m. redakcija)“. *TAR* 19639 (2015).
16. „2008 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1256/2008, kuriuo nustatomas galutinis antidempingo muitas tam tikriems importuojamiems suvirintiems vamzdžiams ir vamzdeliams iš geležies arba nelegiruotojo plieno“. *Official Journal* L 343/1 (2008).
17. „Lietuvos Respublikos akcizų mokesčio įstatymas (2004 m. redakcija)“. *Valstybės žinios* 98, 3482 (2001).
18. „1983 m. kovo 28 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 918/83, nustatantis Bendrijos atleidimo nuo muitų sistemą“. *Official Journal* L 105 (1983).
19. „1983 m. kovo 28 d. Tarybos direktyva (EEB) Nr. 77/388 „Dėl Direktyvos 77/388/EEB 14 straipsnio 1 dalies taikymo, atleidžiant galutinį tam tikrų prekių importą nuo pridėtinės vertės mokesčio“. *Official Journal* L 105 (1983).
20. „Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002 m. birželio 3 d. įsakymu Nr. 193 patvirtinta Kuro, kuriam taikomos akcizų lengvatos, žymėjimo tvarka“. *Valstybės žinios* 59, 2405 (2002).
21. „Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2004 m. liepos 26 d. įsakymu Nr. VA-144 patvirtintos Atleidimo nuo baudų, delspinigių ir palūkanų taisyklės“. *Valstybės žinios* 118, 4408 (2004).
22. „Lietuvos Respublikos akcizų mokesčio įstatymas (2010 m. redakcija)“. *Valstybės žinios* 45, 2174 (2010).

23. „Keleivių ir kitų fizinių asmenų įvežamų daiktų (prekių) atleidimo nuo maito taisylklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimu Nr. 968“. *Valstybės žinios* 121, 4597 (2008).
24. „2007 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva (EB) Nr. 2007/74 „Dėl keliaujančių iš trečiųjų šalių asmenų importuojamų prekių neapmokestinimo pridėtinės vertės mokesčiu ir akcizais“. *Official Journal* L 346 (2007).
25. „The Constitution of India (As on the 9th November, 2015)“, Government of India Ministry of Law and Justice (Legislative Department)“. Žiūrėta 2017 rugpjūčio 8 d. <http://lawmin.nic.in/olwing/coi/coi-english/coi-4March2016.pdf>.
26. „1997 m. spalio 6 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 2026/97 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“. *Official Journal* L 288 (1997).
27. „Legal Texts. Differential and more favourable treatment reciprocity and fuller participation of developing countries. Decision of 28 November 1979 (L/4903)“. World Trade Organization. Žiūrėta 2016 sausio 5 d, https://www.wto.org/English/docs_e/legal_e/enabling1979_e.htm.
28. „Agreement on Trade and Economic Cooperation between the European Economic Community and the People's Republic of China“. *Official Journal* L250, 2 (1985).
29. „Agreement on partnership and cooperation establishing a partnership between the European Communities and their Member States, of one part, and the Russian Federation, of the other part“. *Official Journal* L 327 (1997).
30. „Komisijos įgyvendinimo reglamentas 2016/1328 (ES) kuriuo tam tikriems importuojamiems Kinijos Liaudies Respublikos ir Rusijos Federacijos kilmės plokštiesiems šaltai valcuotiems plieno produktams nustatomas galutinis antidempingo maitas ir galutinai surenkamas laikinasis maitas“. *Official Journal*, L210 (2016).
31. „1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl bendrojo maitų tarifo“. *Official Journal* L 256, 1 (1987).
32. „1994 m. gruodžio 22 d. Tarybos sprendimas dėl daugiašalių derybų Urugvajaus raunde (1986–1994) priimtų susitarimų patvirtinimo Europos bendrijos vardu jos kompetencijai priklausančių klausimų atžvilgiu“. *Official Journal* L 336 (1994).
33. „2003 m. liepos 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003 dėl maitinės veiksmų, atliekamų su prekėmis, kurios, kaip įtariama, pagamintos pažeidžiant tam tikras intelektinės nuosavybės teises, ir priemonių, kurių turi būti imamasi prekių atžvilgiu nustačius, kad jos pagamintos pažeidžiant tokias teises“. *Official Journal* L 196 (2003).
34. „2006 m. spalio 5 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1472/2006, nustatantis galutinį antidempingo maitą ir laikinojo maito, nustatyto Kinijos Liaudies Respublikos ir Vietnamo kilmės tam tikros avalynės su batviršiais iš odos importui, galutinį surinkimą“. *Official Journal* 275 (2006).
35. „2006 m. birželio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 954/2006, nustatančio galutinį antidempingo maitą Kroatijos, Rumunijos, Rusijos ir Ukrainos tam tikrų besiūlių vamzdžių ir vamzdelių iš geležies arba plieno importui“. *Official Journal* L 175 (2006).
36. „2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos“. *Official Journal* L 347 (2006).

37. „2007 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 580/2007 dėl Europos Bendrijos ir Brazilijos bei Europos Bendrijos ir Tailando susitarimų suderintųjų protokolų forma pagal 1994 m. Bendrojo susitarimo dėl tarifų ir prekybos (1994 m. GATT) XXVIII straipsnį“. *Official Journal* L 138 (2007).
38. „2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 450/2008, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“ (Modernizuotas muitinės kodeksas). *Official Journal* L 145 (2008).
39. „2008 m. liepos 8 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 661/2008 kuriuo po priemonių galiojimo termino peržiūros pagal Reglamento (EB) Nr. 384/96 11 straipsnio 2 dalį ir po dalinės tarpinės peržiūros pagal 11 straipsnio 3 dalį importuojamam Rusijos kilmės amonio nitratui nustatomas galutinis antidempingo muitas“. *Official Journal* L 185, 1 (2008).
40. „2008 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1256/2008, kuriuo nustatomas galutinis antidempingo muitas tam tikriems importuojamiems suvirintiems vamzdžiams ir vamzdeliams iš geležies arba nelegiruotojo plieno“. *Official Journal* L 343, 1 (2008).
41. „2009 m. gruodžio 22 d. Tarybos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 1294/2009, kuriuo pagal Tarybos reglamento (EB) Nr. 384/96 11 straipsnio 2 dalį atlikus priemonių galiojimo termino peržiūrą tam tikrai importuojamai Vietnamo ir Kinijos Liaudies Respublikos kilmės avalynei su batviršiais iš odos nustatomas galutinis antidempingo muitas, kurio taikymas išplėstas tam tikrai importuojamai iš Ypatingojo Administracinio Kinijos Regiono Makao siunčiamai avalynei su batviršiais iš odos, deklaruojamai kaip Ypatingojo Administracinio Kinijos Regiono Makao kilmės arba ne“. *Official Journal* L 352 (2009).
42. „2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1218/2012 dėl Susitarimo pasikeičiant laiškais tarp Europos Sąjungos ir Brazilijos pagal Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (1994 m. GATT) XXVI-II straipsnį dėl ES sąrašo, pridedamame prie 1994 m. GATT, nurodytai perdirbtai paukštienai taikomų nuolaidų pakeitimo ir įgyvendinimo“. *Official Journal* L 351 (2012).
43. „2013 m. birželio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 608/2013 dėl muitinės atliekamo intelektinės nuosavybės teisių vykdymo užtikrinimo, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1383/2003“. *Official Journal* L 181 (2013).
44. „2014 m. lapkričio 26 d. direktyva Nr. 2014/104/ES dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo“. *Official Journal*, L 349 (2014).
45. „2015 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 2015/477 dėl priemonių, kurių gali imtis Sąjunga, atsižvelgdama į antidempingo ir subsidijų draudimo priemonių bei apsaugos priemonių bendrąjį poveikį“. *Official Journal* L 83 (2015).

46. „2015 m. lapkričio 24 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) Nr. 2015/2447, kuriuo nustatomos išsamios tam tikrų Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr.952/2013, kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas, nuostatų įgyvendinimo taisyklės“. *Official Journal* L 343, 558 (2015).
47. „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dumpingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (kodifikuota redakcija)“. *Official Journal* L 176 (2016).
48. „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių (kodifikuota redakcija)“. *Official Journal* L 176 (2016).
49. „2017 m. spalio 12 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2017/192 kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo I priedas“. *Official Journal* L 282 (2017).
50. „Audito Rūmai. Specialioji ataskaita Nr. 2/2008 apie privalomąją tarifinę informaciją su Komisijos atsakymais“. *Official Journal* C 103/01 (2008).
51. „Bendrasis susitarimas „Dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1947)“. *Valstybės žinios* 46, 1620 (2001).
52. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 978/2012, kuriuo taikoma bendrųjų muitų tarifų lengvatų sistema ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 732/2008“. *Official Journal* L 303 (2012).
53. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 10 d. reglamentas 952/2013/ES kuriuo nustatomas Sąjungos muitinės kodeksas“. *Official Journal* L 269, 1 (2013).
54. „Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 2017/2321 kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dumpingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“. *Official Journal* L 338 (2017).
55. „Europos Parlamento ir Tarybos 2018 m. gegužės 30 d. reglamentas (ES) 2018/825, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) 2016/1036 dėl apsaugos nuo importo dumpingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių ir Reglamentas (ES) 2016/1037 dėl apsaugos nuo subsidijuoto importo iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“. *Official Journal* L 143 (2018).
56. „Europos Sąjungos bei jos valstybių narių ir Korėjos Respublikos Laisvosios prekybos susitarimas“. *Official Journal*, L 127 (2011).
57. „Europos Sąjungos Kombinuotosios nomenklatūros paaiškinimai (2015/C 076/01). Leidinys, išleistas remiantis 1987 m. liepos 23 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo 9 straipsnio 1 dalimi“. *Official Journal* C 76, 1 (2015).
58. „Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija“. *Official Journal* C 326 (2012).
59. „Europos Sąjungos Sutartis (suvestinė redakcija)“. *Official Journal*, C 202 (2016).
60. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. *Valstybės žinios* 40, 987 (1995).

61. „Keleivių įvežamų prekių neapmokestinimo importo pridėtinės vertės mokesčiu ir akcizais taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. 439“. *Valstybės Žinios* 85, 3380 (2008).
62. „Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 2015/2446, 2015 m. liepos 28 d., kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 952/2013 papildomas išsamiomis taisyklėmis, kuriomis patikslinamos kai kurios Sąjungos muitinės kodekso nuostatos“. *Official Journal L* 343 (2015).
63. „Komisijos įgyvendinimo reglamentas (ES) 2016/1821 2016 m. spalio 6 d., kuriuo iš dalies keičiamas Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo I priedas“. *Official Journal L* 294, 1 (2016).
64. „Komisijos komunikatas dėl autonominio tarifo sustabdymo ir kvotų“. *Official Journal C* 363 (2011).
65. „Komisijos reglamentas (EB) Nr. 2454/93 1993 m. liepos 2 d. išdėstantis Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos muitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas“. *Official Journal L* 253 (1993).
66. „Komisijos sprendimas Nr. 2006/582/EC 2006 m. rugpjūčio 28 d. nutraukiantis antidempingo procedūras dėl importuojamos Kinijos Liaudies Respublikos ir Indijos kilmės avalynės su apsauginėmis nosimis“. *Official Journal L* 234, 33 (2006).
67. „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“. *Valstybės žinios* 63, 2243 (2004).
68. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“. *TAR* 11216 (2015).
69. „Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas“. *Vyriausybės žinios* 1, 1 (1985).
70. „Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas“. *Valstybės žinios* 45, 2174 (2010).
71. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“. *Valstybės žinios*, 74, 2262 (2000).
72. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Tarptautinės muitinės procedūrų supaprastinimo ir suderinimo konvencijos ir jos E.3 priedo dėl muitinės sandėlių ratifikavimo“. *Valstybės žinios* 126, 5736 (2002).
73. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
74. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas (konstitucinės justicijos bylos Nr. 33/03)“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta202/content>.
75. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas (konstitucinės justicijos bylos Nr. 26/07)“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta568/content>.
76. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl administracinių teisės pažeidimų ir mokesčių administravimo“ (konstitucinės justicijos byla Nr. 6/99-23/99-5/2000-8/2000)“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta348/content>.
77. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos muitinės kodekso 30 straipsnio 1 dalies 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (konstitucinės justicijos byla Nr. 4/02)“. Lietuvos

Respublikos Konstitucinis Teismas. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta233/content>.

78. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 15 d. nutarimas „Dėl 2009 metų valstybės biudžeto ir su juo susijusių įstatymų priėmimo“. *Valstybės žinios* 19, 938 (2013).
79. „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“. *Valstybės žinios* 63, 2243 (2004).
80. „Lietuvos Respublikos muitinės departamento direktoriaus 2017 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. 1B-528 „Dėl Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. lapkričio 16 d. įsakymo Nr. 1B-925 „Dėl Lengvatinio maito tarifo taikymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“. TAR 11557 (2017).
81. „Lietuvos Respublikos Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2012 m. spalio 31 d. įsakymas Nr. 1B- 837 „Dėl Nacionalinių muitinės procedūrų požymių kodų sąrašo patvirtinimo“. Muitinės departamentas. http://www.cust.lt/mpport/failai/verslui/muitines_proceduros/elektro-nines_sistemos/mdas/duomenu_ivedimas/Lang37_4_Sarysio_lentele_proceduros-procpozymiai_nuo_20170703_2017_0620.pdf
82. „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“. TAR 26857 (2016).
83. „Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas“. *Valstybės žinios* 73, 2517 (2004).
84. „Lietuvos Respublikos muitinės kodeksas“. *Valstybės žinios* 52, 1239 (1996).
85. „Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas“. *Valstybės žinios* 35, 1271 (2002).
86. „Lietuvos Respublikos teisėjų tarybos 2008 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 13P-50-(7.1.2)“. Nacionalinė teismų administracija. www.teismai.lt/data/public/uploads/2008/04/20080425-50.doc.
87. „Lietuvos Respublikos teisėjų tarybos 2016 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. 13P-102-(7.1.2)“. Nacionalinė teismų administracija. http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2017/02/dokumentu-saugojimo-terminu-rodykle_nuo20170101.docx.
88. „Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas“, *Valstybės žinios* 110, 5564 (2012)
89. „Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. sausio 27 d. įsakymas Nr.4-58 „Dėl Lietuvos eksporto plėtos 2014-2020 m. gairių patvirtinimo“. TAR, 7782 (2015).
90. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. birželio 9 d. nutarimu Nr. 748 patvirtinta Prekių maitinio įvertinimo tvarka“. *Valstybės žinios* 52, 1686 (1999).
91. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. spalio 27 d. nutarimas Nr. 1332 „Dėl 1992 m. spalio 12 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos maitinės kodeksą, ir 1993 m. liepos 2 d. Komisijos reglamento (EEB) Nr. 2454/93, išdėstančio Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2913/92, nustatančio Bendrijos maitinės kodeksą, įgyvendinimo nuostatas, taikymo Lietuvos Respublikoje taisyklių patvirtinimo patvirtintų taisyklių“. *Valstybės žinios* 158, 5774 (2004).
92. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. rugsėjo 7 d. nutarimu Nr. 1058 patvirtinti Mokesčių mokėtojų registro nuostatai“. *Valstybės žinios* 113, 5319 (2011).

93. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gruodžio 7 d. nutarimu Nr. 1224 patvirtintos Sąjungos muitinės kodekso įgyvendinimo taisyklės“. *TAR* 28531 (2016).
94. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. 1B-431 patvirtintos Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklės“. *Valstybės žinios* 70, 2475 (2004).
95. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. 1B-1074 patvirtinti Skundų pateikimo Muitinės departamentui prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ir jų nagrinėjimo nuostatai“. *TAR*, 29681 (2016).
96. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2004 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. 1B-540 patvirtinti Skundų nagrinėjimo Lietuvos Respublikos muitinėje nuostatai“. *Valstybės žinios* 84, 3060 (2004).
97. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2011 m. liepos 12 d. įsakymas Nr. 1B-392 „Dėl Keleivių įvežamų prekių neapmokestinimo importo pridėtinės vertės mokesčiu ir akcizais taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. 439, 5 punkto nuostatų taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 87, 4207 (2011).
98. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2009 m. birželio 26 d. įsakymas Nr. 1B-357 „Dėl Elektroninių duomenų, naudojamų eksporto ir importo muitinės formalumams atlikti, mainų taisyklių ir Elektroninių duomenų, naudojamų eksporto ir importo muitinės formalumams atlikti, mainų pavyzdinės sutarties patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 78, 3256 (2011).
99. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2011 m. gruodžio 6 d. įsakymu Nr. 1B-668 patvirtinti Muitinės laboratorijos nuostatai“. Muitinės departamentas. <http://www.cust.lt/web/guest/288>.
100. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2010 m. birželio 29 d. įsakymas Nr. 1B-443 „Dėl Prekių mėginių (pavyzdžių) administravimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 80, 4201 (2010).
101. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. 1B-1027 „Dėl Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos direktoriaus 2004 m. balandžio 28 d. įsakymo Nr. 1B-431 „Dėl Importuojamų prekių muitinio įvertinimo kontrolės taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“. *TAR*, 29003 (2016).
102. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2016 m. lapkričio 16 d. įsakymu Nr. 1B-925 patvirtintos Lengvatinio muitų tarifo taikymo taisyklės“. *TAR* 27106 (2016).
103. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2008 m. birželio 11 d. įsakymas Nr. 1B-407 „Dėl muitinės vykdomų patikrinimų atlikimo“. *Valstybės žinios* 68, 2617 (2008).
104. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2010 m. kovo 8 d. įsakymas Nr. 1B-139 „Dėl Mokestinio tyrimo atlikimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 29, 1378 (2010).

105. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2016 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr. 1B-344 „Dėl Leidimų taikyti tikslinio naudojimo ir perdirbimo specialiąją procedūrą išdavimo taisyklių patvirtinimo“. TAR 10826 (2016).
106. „Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. 1B-1026 patvirtintos Importuojamų naudotų transporto priemonių muitinio įvertinimo taisyklės“. TAR 29002 (2016).
107. „Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimas nustatantis Europos Bendrijų bei jų valstybių narių ir Rusijos Federacijos partnerystę“. *Official Journal* L 327 (1997).
108. „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutarties 2 priedas, Susitarimas dėl ginčų sprendimo taisyklių ir tvarkos“. *Valstybės žinios* 46, 1620 (2001).
109. „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis, 1A priedas“. *Valstybės žinios* 46, 1620 (2001).
110. „Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutartis: Sutarties dėl Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos 1994 VII straipsnio įgyvendinimo nutarimai. Nutarimas dėl atvejų, kai muitinės tarnybos turi pagrindo abejoti deklaruojamos vertės teisingumu ar tikslumu“. *Valstybės žinios* 46, 1620 (2001).
111. „Pasaulio Prekybos Organizacijos steigimo sutartis“. *Valstybės žinios* 46, 1619 (2001).
112. „Protocol on the Accession of the People's Republic of China to the WTO, WT/L/432, 23 November 2001. World Trade Organization“. https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/completeacc_e.htm#chn.
113. „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)“. *Official Journal* C 326 (2012).
114. „Tarybos 1992 m. spalio 12 d. reglamentas Nr. 2913/92/EEB, nustatantis Bendrijos muitinės kodeksą“. *Official Journal* L 302 (1992).
115. „Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. reglamentas (EB) Nr. 1225/2009 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“. *Official Journal* L 343 (2009).
116. „Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1355/2008 2008 m. gruodžio 18 d. kuriuo nustatomas galutinis antidempingo muitas ir laikinojo muto, nustatyto importuojamiems tam tikriems Kinijos Liaudies Respublikos kilmės paruoštiems arba konservuotiems citrusiniams vaisiams (mandarinams ir kt.), galutinis surinkimas“. *Official Journal* L 350, 35 (2008).
117. „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3295/94, 1994 m. gruodžio 22 d., nustatantis priemonės, skirtas uždrausti suklastotas ir piratinės prekes išleisti į laisvą apyvartą, jas eksportuoti, reeksportuoti ar taikyti sąlyginio neapmokestinimo procedūrą“. *Official Journal* L 341 (1994).
118. „Tarybos reglamentas (EB) Nr. 384/96 dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos bendrijos narėmis nesančių valstybių“. *Official Journal* L 340 (1996).
119. „Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 920/2005, 2005 m. birželio 13 d., iš dalies keičiantis 1958 m. balandžio 15 d. reglamentą Nr. 1, nustatantį kalbas, kurios turi būti vartojamos Europos ekonominėje bendrijoje, ir 1958 m. balandžio 15 d. Reglamentą Nr. 1, nustatantį kalbas, kurios turi būti vartojamos Europos atominės energijos bendrijoje,

ir nustatantis laikinas nuo tų reglamentų leidžiančias nukrypti priemones“. *Official Journal L* 156 (2005).

120. „Tarybos sprendimas Nr. 77/415/EEB, 1977 m. birželio 3 d., kuriuo Bendrijos vardu priimami tam tikri Tarptautinės muitinės procedūrų supaprastinimo ir suderinimo konvencijos priedai“. *Official Journal L* 166 (1977).
121. „Tarptautinė suderintos prekių aprašymo ir kodavimo sistemos konvencija (priimta 1983 m. birželio 14 d. Briuselyje)“. *Valstybės žinios* 33, 604 (1994).
122. „Tarptautinės muitinės procedūrų supaprastinimo ir suderinimo konvencijos pakeitimo protokolas“. *Valstybės žinios* 77, 2664 (2004).
123. „The Central Goods and Services Tax Act“. *The Gazette of India* 12 (2017). Žiūrėta 2017 gruodžio 28 d. <http://gstcouncil.gov.in/sites/default/files/CGST.pdf>.
124. „Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko ir Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2012 m. spalio 15 d. įsakymu Nr. VA-94/1B-785 patvirtintos Importo pridėtinės vertės mokesčio įskaitymo taisyklės“. *Valstybės žinios* 122, 6175 (2012).
125. „Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2004 m. gegužės 5 d. įsakymas Nr. VA-87 „Dėl Mokestinių patikrinimų atlikimo, jų rezultatų įforminimo ir patvirtinimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios* 80, 2876 (2004).
126. „Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2004 m. gegužės 28 d. įsakymu Nr. VA-108 patvirtintos Mokestinio tyrimo atlikimo taisyklės“. *Valstybės žinios* 88, 3258 (2004).

Interneto šaltiniai

1. „EU-US Transatlantic Trade and Investment Partnership: Raw Materials and Energy: Initial EU Position Paper“. European Commission. Žiūrėta 2018 kovo 25 d. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151624.pdf.
2. „Lietuvos teismų informacinė sistema „LITEKO. Vieša teismų sprendimų paieška“, žiūrėta 2016 gruodžio 31, <http://liteko.teismai.lt/viesaspresdimupaieska/detalipaieska.aspx?detali=2>.
3. „WTO confirms Russian import duties violate WTO rules (2016)“. European Commission. Žiūrėta 2018 kovo 28 d. <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1534>.
4. „Aiškinamasis memorandumas dėl Sąjungos muitų teisės pažeidimų ir sankcijų teisinės sistemos. COM(2013) 884 final“. Europos Komisija. Žiūrėta 2018 vasario 4 d. <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2013/LT/1-2013-884-LT-F1-1.Pdf>.
5. „An EU-India Strategic Partnership. SEC(2004) 768, Brussels, 16 June 2004, COM(2004) 43 final“. European Commission. Žiūrėta 2018 birželio 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52004DC0430>;

6. „Anti-Dumping Anti-Subsidy Safeguard Statistics Covering the 12 Months of 2017 (December 2017)“, European Commission, žiūrėta 2018 liepos 2 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/february/tradoc_156598.pdf.
7. „Ar 42 muitinės procedūros kontrolė leidžia užkardyti ir aptikti PVM vengimą? Specialioji ataskaita Nr. 13“. Europos audito rūmai. Žiūrėta 2018 sausio 6 d., http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cont/dv/eca_sr132011/eca_sr132011_lt.pdf.
8. „Bendradarbiavimas su ES teisminėmis institucijomis“. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Žiūrėta 2018 sausio 5 d. <http://www.lvat.lt/lt/teismu-praktika/bendradarbiavimas-su-es-gbnb.html>.
9. „Briefing EU Legislation in Progress. Protection from dumped and subsidised imports (19 June 2017)“. European Parliament. Žiūrėta 2017 rugpjūčio 10 d. http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595905/EPRS_BRI%282017%29595905_EN.pdf.
10. „Cabinet approves creation of GST Council and its Secretariat; First Meeting of the GST Council to be held on 22nd and 23rd September, 2016 in national Capital“. Press Information Bureau Government of India, New Delhi, September 12, 2016. Žiūrėta 2017 liepos 1 d. http://finmin.nic.in/press_room/2016/Cab_approved_GSTCouncil.pdf.
11. „CETA ratification process: Latest developments“. European Parliament. Žiūrėta 2018 liepos 1 d. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/608726/EPRS_ATA\(2017\)608726_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/608726/EPRS_ATA(2017)608726_EN.pdf);
12. „China – Trade Statistics, 20 Apr 2018“. European Commission. Žiūrėta 2018 balandžio 20 d. <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/149251.htm>.
13. „China and the WTO“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 m. vasario 20 d. https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm.
14. „Client and Supplier Countries of the EU28 in Merchandise Trade (value %) (2017, excluding intra-EU trade)“. European Commission. Žiūrėta 2018 gegužės 15 d. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.04.2018.pdf.
15. „Commission Staff Working Document on Significant Distortions in the Economy of the People's Republic of China for the Purposes of Trade Defence. Brussels, 20.12.2017. SWD(2017) 483 final/2“. European Commission. Žiūrėta 2018 kovo 1 d. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/december/tradoc_156474.pdf
16. „Commission 2016 Report on Trade and Investment Barriers and Protectionist Trends“. European Commission. Žiūrėta 2018 m. vasario 10 d. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/june/tradoc_154665.pdf.
17. „Current Situation of Schedules of WTO Members“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 vasario 28 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/schedules_e/goods_schedules_table_e.htm.
18. „Development of customs cooperation with international organizations“, Federal Customs Service. Žiūrėta 2018 birželio 15 d. http://eng.customs.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=1853.

19. „Draft report on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council concerning customs enforcement of intellectual property rights (COM(2011)0285-C7-0139/2011-2011/0137(COD)), issued on 13 Dec. 2011“. The Committee on Internal Market and Consumer protection of the European Parliament, Rapporteur: Jurgen Creutzmann. Žiūrėta 2017 balandžio 15 d. www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPARL&mode=XML&language=EN&reference=PE470.069.
20. „Ease of Doing Business Report“. World Bank. Žiūrėta 2018 m. sausio 5 d. <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf>.
21. „Elements for a new EU strategy on China. Joint Communication to the European Parliament and the Council. Brussels, 22.6.2016 JOIN(2016) 30 final“. European Commission. Žiūrėta 2018 birželio 20 d., http://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf.
22. „EU Customs Union – Facts and figures“. European Commission. Žiūrėta 2018 birželio 6 d. https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/facts_figures_en.pdf.
23. „EU welcomes Russia's WTO accession after 18 years of negotiations“. European Commission. Žiūrėta 2018 sausio 5 d. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-906_en.htm?locale=en.
24. „EU-India Free Trade Agreement (FTA)“. European Commission. Žiūrėta 2018 sausio 16 d. <http://ec.europa.eu/trade/policy/policy-making/analysis/sustainability-impact-assessments/assessments/#study-7?>
25. „European Commission > Trade Import and export rules > Export from EU“. European Commission. Žiūrėta 2018 balandžio 25 d. <http://ec.europa.eu/trade/import-and-export-rules/export-from-eu>.
26. „European Commission > Trade Policy > Accessing markets > Trade defence. Investigations. Country: Russia“. European Commission. Žiūrėta 2018 birželio 1 d., <http://trade.ec.europa.eu/tdi/completed.cfm>.
27. „European Union files WTO complaint against China's protection of intellectual property rights“, World Trade Organization. Žiūrėta 2018 liepos 1 d. https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/ds549rfc_06jun18_e.htm.
28. „European Union, Trade in goods with China, 16-04-2018“. European Commission Directorate-General for Trade. Žiūrėta 2018 birželio 2 d. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf.
29. „European Union, Trade in goods with Russia“. European Commission Directorate-General for Trade. Žiūrėta 2018 gegužės 6 d., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf.
30. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismas“. Europos Sąjunga. Žiūrėta 2018 birželio 10 d. https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_lt.

31. „Explanatory Notes – HS 2017“. World Customs Organization. Žiūrėta 2018 sausio 15 d. <http://wcoomdpublishings.org/harmonized-system/6th-edition-hs-2017/explanatory-notes.htm> l.
32. „Financial Report 2013“. European Commission. Žiūrėta 2018 birželio 6 d., http://ec.europa.eu/budget/financialreport/2013/revenue/index_en.html.
33. „Generalised Scheme of Preferences (GSP)“. European Commission. Žiūrėta 2018 balandžio 10 d. <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/>.
34. „India and the EU Reach an Understanding on Issue of Seizure of Indian Generic Drugs in Transit“. India Ministry of Commerce, Press Information Bureau, 28 July 2011. Žiūrėta 2017 rugsėjo 25 d. <http://pib.nic.in/newsite/erelease.aspx?relid=73554>.
35. „Infolex praktika“. INFOLEX. Žiūrėta 2018 sausio 29 d., <http://www.infolex.lt/tp/>.
36. „Keturių kelių muitinės procedūrų ir trijų kelių procedūrų kodų (procedūrų požymių) sąryšio lentelė. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos“. Žiūrėta 2018 sausio 5 d. http://www.cust.lt/mport/failai/verslui/muitines_proceduros/elektronines_sistemas/mdas/duomenu_ivedimas/Lang3_7_4_Sarysio_lentele_proceduros-procpozymiai_nuo_20170703_20170620.pdf
37. „Komisijos ataskaita Tarybai ir Europos parlamentui, Septintoji pridėtinės vertės mokesčio (PVM) surinkimo ir kontrolės ataskaita, parengta pagal Reglamento (EEB, Euratomas) Nr. 1553/89 12 straipsnį“. Europos Komisija. Žiūrėta 2016 m. gruodžio 1 d. <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/LT/1-2014-69-LT-F1-1.Pdf>.
38. „Komisijos komunikatas Europos parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui COM/2012/0791 final, Muitų sąjungos padėtis (2011)“. Europos Komisija, Žiūrėta 2018 birželio 28 d. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0791&from=lt>.
39. „Lamy calls for dialogue on trade and energy in the WTO (WTO News, 29 April 2013)“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 kovo 20 d. www.wto.org/english/news_e/sppl_e/sppl279_e.htm.
40. „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo apibendrintas komentaras (2016-06-16 redakcija)“. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Žiūrėta 2017 gegužės 15 d. <http://www.vmi.lt/cms/documents/10174/8274962/KD-5672+MAI+komentaras/eecf9f7a-0d1b-4f94-959f-4dc88b3f1c1d>.
41. „Lietuvos Respublikos muitinės 2010 m. veiklos ataskaita“. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Žiūrėta 2017 birželio 15 d. http://www.cust.lt/mport/failai/leidiniai/failai/ataskaita_muitines_2010_galutine.pdf.
42. „Lietuvos Respublikos muitinės 2011 m. veiklos ataskaita“. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Žiūrėta 2017 birželio 15 d. http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2011_su_schemomis.pdf.
43. „Lietuvos Respublikos muitinės 2015 m. veiklos ataskaita (2015)“. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Žiūrėta 2017 rugsėjo 11 d. http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2015_Metine.pdf

44. „Lietuvos Respublikos muitinės 2016 m. veiklos ataskaita“. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Žiūrėta 2017 rugsėjo 1 d. http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2016_Ataskaita.pdf.
45. „Lietuvos Respublikos muitinės veiklos 2016 m. ataskaita“. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Žiūrėta 2018 sausio 7 d. http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2016_Ataskaita.pdf.
46. „Lietuvos Respublikos muitinės veiklos 2017 m. ataskaita“. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Žiūrėta 2018 liepos 4 d. https://www.cust.lt/mport/failai/veikla/ataskaitos/2017_veiklos_ataskaita.pdf.
47. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. veiklos apžvalga, 2017“. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Žiūrėta 2017 rugsėjo 12 d. <http://www.lvat.lt/download/2471/metinis%20pranesimas%20lvat%202016.pdf>.
48. „List of Contracting Parties to the HS Convention and countries using the HS“. World Customs Organization. Žiūrėta 2018 sausio 15 d. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/nomenclature/overview/hs-contracting-parties/list-of-countries/countries_applying_hs.pdf?db=web.
49. „List of countries benefiting from the standard GSP arrangement“. European Commission. Žiūrėta 2018 kovo 6 d. <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/155841.htm>.
50. „M6050309: Eksportas ir importas. Požymiai: Kombinuotoji nomenklatura (8-ių ženklų), valstybė, metai“. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. Žiūrėta 2015 vasario 16 d. <http://db1.stat.govlt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M6050309&PLanguage=0>.
51. „Memorandum from Leopoldo Rubinacci on China Market-Economy Status (Feb. 2, 2016)“. Commission DG Trade TRADE H Trade defence and H.1. Žiūrėta 2018 kovo 5 d. <http://www.politico.eu/wp-content/uploads/2016/02/160202ChinaMESpaper.pdf>.
52. „Oficialiosios statistikos portalas > Užsienio prekyba > Užsienio prekyba prekėmis > Teminės lentelės 2015 m. Eksportas, importas pagal šalis ir teritorijas“. Lietuvos statistikos departamentas. Žiūrėta 2018 sausio 15 d. <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles43>.
53. „Paskaita-diskusija „Muitinės veiklos aktualijos bei tarptautinės prekybos apmokesstinimo problemos Lietuvoje ir ES“. Mykolo Romerio universitetas/Naujienos/Konferencijos, Seminarai, Paskaitos. Žiūrėta 2018 gegužės 27 d. <https://www.mruni.eu/lt/naujienos/detail.php?el=225695#.Wwey4fZuKEk>.
54. „Protocols of accession for new members since 1995, including commitments in goods and services“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 birželio 6 d. https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/completeacc_e.htm#chn.
55. „Public online consultation concerning a possible change in the methodology to establish dumping in trade defence investigations concerning the People's Republic of China“. European Commission. Žiūrėta 2018 kovo 1 d. <http://trade.ec.europa.eu/consultations/index.cfm?consul-id=191>;
56. „Revised EU trade scheme to help developing countries applies on 1 January 2014“. European Commission Memo, 2013. Žiūrėta 2018 liepos 1 d. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/december/tradoc_152015.pdf.

57. „Russian Federation and the WTO“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 rugsėjo 15 d. https://www.wto.org/english/thewto_e/ countries_e/russia_e.htm.
58. „Russian Federation“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 birželio 7 d. https://www.wto.org/English/thewto_e/acc_e/ a1_russie_e.htm.
59. „Statistics on anti-dumping. Anti-dumping Initiations: Reporting Member vs Exporter 01/01/1995 – 30/06/2016“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 sausio 1 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/AD_InitiationsRepMemVsExp Cty.pdf.
60. „Tariff Quotas“. European Commission. Žiūrėta 2018 m. vasario 20 d. https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/calculation-customs-duties/what-is-common-customs-tariff/tariff-quotas_en.
61. „Teisės aktai“. Lietuvos Respublikos muitinė. Žiūrėta 2018 rugsėjo 5 d. <https://www.lrmuitine.lt/web/guest/689>.
62. „The EU Common Commercial Policy and Global/Regional Trade Regulation“, žiūrėta 2016 gruodžio 1 d., <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/eu-and-wto/doha>
63. „The India-EU Strategic Partnership: Joint Action Plan [2005]. 11984/05 (Presse 223)“. EU Council. Žiūrėta 2018 birželio 15 d., http://www.consilium.europa.eu/ue-Docs/ cms_Data/docs/pressData/en/er/86130.pdf
64. „Trade Policy>Accessing markets>Trade defence>Actions against exports from the EU“. European Commission. Žiūrėta 2018 birželio 6 d. <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/trade-defence/actions-against-exports-from-the-eu/>.
65. „Trade Policy>Countries and regions>Hong Kong SAR“. European Commission. Žiūrėta 2018 birželio 14 d. <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/hong-kong-sar/>.
66. „Trade Policy>Countries and regions>India“. European Commission. Žiūrėta 2018 sausio 5 d. <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/india/>.
67. „Trade Policy>Countries and regions>Taiwan“. European Commission. Žiūrėta 2018 birželio 14 d. <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/taiwan/>.
68. „Trade>Policy>Countries and Regions>China“. European Commission. Žiūrėta 2018 liepos 1 d. <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/>.
69. „Trade>Policy>Countries and regions>Russia“. European Commission. Žiūrėta 2018 gegužės 6 d. <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia>.
70. „Užsienio prekyba > Teminės lentelės > Užsienio prekyba prekėmis. 2016 m.: Eksportas, importas pagal šalis ir teritorijas“. Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. Žiūrėta 2017 birželio 1 d. https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/ 4221005/ eksp_imp_pagal_salis_teritorijas_2016_01_12.doc.
71. „Užsienio prekyba > Teminės lentelės > Užsienio prekyba prekėmis. 2011 m.: Eksportas, importas pagal šalis ir teritorijas“. Lietuvos Respublikos statistikos departamen-

tas. Žiūrėta 2017 gegužės 30 d. https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/1491413/Eks_imp_valst_2010.pdf.

72. „VAAT 2011 m. veiklos apžvalga“. Vilniaus apygardos administracinis teismas. Žiūrėta 2017 gegužės 15 d. <http://www.vaateismas.lt/download/436/vaat%202011%20m.%20veiklos%20apzvalga.docx>.
73. „VAAT 2012 m. veiklos apžvalga“. Vilniaus apygardos administracinis teismas. Žiūrėta 2017 gegužės 15 d. <http://www.vaateismas.lt/download/594/2012%20m.%20veiklos%20apzvalga.docx>.
74. „VMI Administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga“. Valsstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Žiūrėta 2018 birželio 23 d. https://www.vmi.lt/cms/teises-aktai-ir-komentarai174/-/asset_publisher/Wg6t/document/id/9198278;jsessionid=D6E65DE277CBEF887311D3AA44198958
75. „World Trade Organization. Chronological list of disputes cases“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 sausio 5 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm.
76. Landes, Maurice. *The Elephant Is Jogging: New Pressures for Agricultural Reform in India*. Žiūrėta 2017 spalio 5 d. www.ers.usda.gov/amberwaves/february04/features/elephantjogs.htm.
77. Sąjungos muitinės kodeksas ir jį papildančios ir įgyvendinančios nuostatos. Lietuvos Respublikos muitinė, žiūrėta 2016 rugpjūčio 2, <http://www.lrmuitine.lt/web/guest/689>.

Teismų ir kitų ginčus nagrinėjančių institucijų sprendimai, bylų medžiaga bei praktika

1. Byla 100/84, Commission v. United Kingdom, 1985 E.C.R. 1169.
2. Byla 104/81, Hauptzollamt Mainz v. Kupferberg, 1982 E.C.R. I-03641.
3. Byla 14/70, Deutsche Bakels GmbH v. Oberfinanzdirektion Munchen, 1970 E.C.R. 1001.
4. Byla 145/83, Adams v. Commission, 1985 E.C.R. 3539;
5. Byla 161/88, Friedrich Binder GmbH & Co. KG v. Hauptzollamt Bad Reichenhall, 1989 E.C.R. 2415.
6. Byla 20/88, Roquettefrdres v. Commission, 1989 E.C.R. 1553.
7. Byla 239/82 ir 275/82, Allied Corporation and others v. Commission, 1984 E.C.R. 01005.
8. Byla 240/84, NTN Toyo Bearing Co. Ltd v. Council, 1987 E.C.R. 1809.
9. Byla 255/84, Nachi Fujikoshi v. Council, 1987 E.C.R. 1861;
10. Byla 258/84, Nippon Seiko v. Council, 1987 E.C.R. 1923.
11. Byla 260/84, Minebea v. Council, 1987 E.C.R. 1975.
12. Bylą 283/81, Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health, E.C.R. 1982 I-3415.
13. Byla 308/87, Grifoni v. EAEC, 1990 E.C.R. I-1203.

14. Byla 317/81, *Howe & Bainbridge BV v. Oberfinanzdirektion Frankfurt am Main*, 1982 E.C.R. 3257.
15. Byla 40/69, *Hauptzollamt Hamburg-Oberelbe v. Firma Paul G. Bollmann*, 1970 E.C.R. 69.
16. Byla 58/75, *Sergy v. Commission*, 1976 E.C.R. 1139.
17. Byla 65/85, *Hauptzollamt Hamburg – Ericus v. Van Houten International GmbH*, 1986 E.C.R. 00447.
18. Byla 70/87, *Fediol v. Commission*, 1989 E.C.R. 1781.
19. Byla 77/71, *Gervais-Danone AG v. Hauptzollamt Munchen-Schwanthalerstrasse*, [1971] E.C.R. 1127.
20. Byla 827/79, *Amministrazione del le Finanze v. Enterprise Ciro Acampora*, 1980 E.C.R. 3731.
21. Byla C-1/99, *Kofisa Italy Srl v. Ministère des finances, Servizio della Riscossione Tributi*, 2001 E.C.R. I-00207.
22. Byla C-10/12 P, *Transnational Company „Kazchrome“ ir ENRC Marketing v. Taryba*, 2013 EU:C:2013:865.
23. Byla C-103/09, *the Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v. Weald Leasing Ltd*, 2010 E.C.R. I-13589.
24. Byla C-115/02, *Admin. des douanes et droits indirects v. Rioglass SA and Transremar SL*, 2003 E.C.R. I-12705;
25. Byla C-116/12, *Ioannis Christodoulou and Others v. Elliniko Dimosio*, 2013 EU:C:2013:825.
26. Byla C-118/08, *Transportes Urbanos y Servicios Generales v. Administración del Estado*, 2010 E.C.R. I-635.
27. Byla C-12/10, *Lecson Elektromobile GmbH v. Hauptzollamt Dortmund*, 2010 E.C.R. I-14173.
28. Byla C-12/92, *Criminal proceedings against Edmond Huygen and others*, 1993 E.C.R. I-06381.
29. Byla C-123/09, *Roeckl Sporthandschuhe GmbH & Co. KG v. Hauptzollamt München Roeckl Sporthandschuhe*, 2010 E.C.R. I-04065.
30. Byla C-125/94, *Aprile Srl v. Amministrazione dello Stato*, 1994 E.C.R. I-2919.
31. Byla C-133/87 ir C-150/87, *Nashua Corporation et al. v. Commission and Council*, EU:C:1990:115.
32. Byla C-134/13, *Raytek GmbH and Fluke Europe BV v. Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs*, 2015 EU:C:2015:82.
33. Byla C-138/10, *DP grup EOOD v. Direktor na Agentsia „Mitnitsi“*, 2011 E.C.R. I-08369.
34. Byla C-139/14, *Mineralquelle Zurzach AG v. Hauptzollamt Singen*, 2014 EU:C:2014:2313.
35. Byla C-141/00, *Ambulanter Pflegedienst Kügler GmbH v. Finanzamt für Körperschaften I in Berlin*, 2002 E.C.R. I-683.
36. Byla C-143/14, *TMK Europe GmbH v. Hauptzollamt Frankfurt (Oder)*, 2015 EU:C:2015:236.

37. Byla C-149/10, Zoi Chatzi v. Ypourgos Oikonomikon, 2010 E.C.R. I-08489.
38. Byla C-149/96, Portugal v. Council, 1999 E.C.R. I-08395.
39. Byla C-15/05, Kawasaki Motors Europe v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane district Rotterdam, E.C.R. I-3657.
40. Byla C-15/12 P, Dashiqiao Sanqiang Refractory Materials v. Taryba, 2013 EU:C:2013:572.
41. Byla C-15/99, Hans Sommer GmbH&Co KG v. Hauptzollamt Bremen, 2000 E.C.R. I-8989.
42. Byla C-150/08, Siebrand v. Staatssecretaris van Financiën, 2009 E.C.R. I-394.
43. Byla C-150/94, United Kingdom v. Council, 1998 E.C.R. I-7235.
44. Byla C-153/10, Staatssecretaris van Financiën v. Sony Supply Chain Solutions (Europe) BV, 2010 E.C.R. I-02775.
45. Byla C-155/11, Bibi Mohammad Imran v. Minister van Buitenlandse Zaken, 2011 E.C.R. I-05095.
46. Byla C-156/16, Tigers GmbH v. Hauptzollamt Landshut, 2017 EU:C:2017:754.
47. Byla C-156/87, Gestetner Holdings plc v. Council and Commission, 1990 E.C.R. I-00781.
48. Byla C-16/90, Detlef Nölle, trading as „Eugen Nölle“ v. Hauptzollamt Bremen-Freihafen, 1991 E.C.R. I-5163.
49. Byla C-161/06, Skoma-Lux sro v. Celní ředitelství Olomouc, 2007 E.C.R. I-10841.
50. Byla C-173/08, Kloosterboer Services v. Inspecteur van de Belastingdienst/Douane Rotterdam, 2009 E.C.R. I-05347;
51. Byla C-180/12, Stoilov i Ko EOOD v. Nachalnik na Mitnitsa Stolichna, 2013 EU:C:2013:693.
52. Byla C-186/14 P, ArcelorMittal Tubular Products Ostrava a.s. ir kt. v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd ir Europos Sąjungos Taryba v. Hubei Xinyegang Steel Co. Ltd, 2016 EU:C:2016:209.
53. Byla C-188/07, Commune de Mesquer v. Total France SA, 2007 E.C.R. I-4501;
54. Byla C-188/91, Deutsche Shell v. Hauptzollamt Hamburg-Harburg, 1993 E.C.R. I-00363.
55. Byla C-189/11, Komisija v. Ispanijos Karalystė, 2013 EU:C:2013:587.
56. Byla C-190/00 Criminal proceedings against Édouard Balguerie and Others and Société Balguerie and Others, liable in a civil capacity, 2001 E.C.R. I-03437.
57. Byla C-191/09 P, Taryba v. Interpipe Niko Tube ir Interpipe NTRP, 2012 EU:C:2012:78.
58. Byla C-195/03, Ministerie van Financiën v. Merabi Papismedov and Others, 2005 E.C.R. I-01667.
59. Byla C-196/04, Cadbury Schweppes plc and Cadbury Schweppes Overseas Ltd v. Commissioners of Inland Revenue, 2006 E.C.R. I-07995.
60. Byla C-196/05, Sachsenmilch SA v. Oberfinanzdirektion Nürnberg, 2006 E.C.R. I-5161.
61. Byla C-2/13, Directeur général des douanes et droits indirects ir Chef de l'agence de la direction nationale du renseignement et des enquêtes douanières prieš Humeau Beaupréau SAS, 2014 EU:C:2014:48.

62. Byla C-201/96, Laboratoires de thérapeutique moderne (LTM) v. Fonds d'intervention et de régularisation du marché du sucre (FIRS), 1997 E.C.R. I-06147.
63. Byla C-204/16 P, SolarWorld AG v. Taryba, 2017 EU:C:2017:838.
64. Byla C-205/16 P, SolarWorld AG v. Taryba, 2017 EU:C:2017:840.
65. Byla C-206/03, Commissioners of Customs & Excise v. SmithKline Beecham plc, 2005 E.C.R. I-00415.
66. Byla C-21/13, Simon, Evers & Co. GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, 2014 EU:C:2014:2154.
67. Byla C-21/14 P, Komisija v. Rusal Armenal, 2015 EU:C:2015:494.
68. Byla C-213/09, Barsoum Chabo v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, 2010 E.C.R. I-12109.
69. Byla C-216/97, Jennifer Gregg and Mervyn Gregg v. Commissioners of Customs and Excise, 1999 E.C.R. I-4947.
70. Byla C-222/01, British American Tobacco v. Hauptzollamt Krefeld, 2004 E.C.R. I-04683.
71. Byla C-223/03, University of Huddersfield Higher Education Corporation v. Commissioners of Customs & Excise, 2006 E.C.R. I-01751.
72. Byla C-230/2006, Militzer & Münch GmbH v. Ministero delle Finanze, 2008 E.C.R. I-01895.
73. Byla C-232/14, Portmeirion Group UK Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs, 2016 EU:C:2016:180.
74. Byla C-234/09, Skatteministeriet v. DSV Road A/S, 2010 E.C.R. I-07333.
75. Byla C-239/15 P, RFA International v. Komisija, 2017 EU:C:2017:337.
76. Byla C-245/02, Anheuser Busch v. Budějovický Budvar, národní podnik, 2004 E.C.R. I-10989.
77. Byla C-247/10 P, Zhejiang Aokang Shoes Co. Ltd v. Council, 2012 EU:C:2012:710.
78. Byla C-249/10 P, Brosmann Footwear (HK) and Others v. Taryba, 2012 EU:C:2012:53;
79. Byla C-250/11, AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. Vilniaus teritorinė muitinė ir Muitinės departamentą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, 2012 EU:C:2012:496.
80. Byla C-251/00, Ilumitrónica – Iluminação e Electrónica Lda v. Chefe da Divisão de Procedimentos Aduaneiros e Fiscais/Direcção das Alfândegas de Lisboa, and Ministério Público, 2002 E.C.R. I-10433.
81. Byla C-255/02, Halifax plc. Leeds Permanent Development Services Ltd and County Wide Property Investments Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, 2006 E.C.R. I-01609;
82. Byla C-257/00, Nani Givane and Others v. Secretary of State for the Home Department, 2003 E.C.R. I-345.
83. Byla C-26/88, Brother International GmbH v. Hauptzollamt Gießen, 1989 E.C.R. 04253.
84. Byla C-260/08, Bundesfinanzdirektion West v. HEKO Industrieerzeugnisse GmbH, 2009 E.C.R. I-11571.
85. Byla C-263/06, Carboni e derivati Srl v. Ministero dell'Economia e delle Finanze and Riunione Adriatica di Sicurtà SpA, 2008 E.C.R. I-01077.

86. Byla C-268/06, *Impact v. Minister for Agriculture and Food and Others*, E.C.R. I-2483.
87. Byla C-273/12, *Directeur général des douanes et droits indirects ir Chef de l'agence de poursuites de la Direction nationale du renseignement et des enquêtes douanières v. Harry Winston SARL*, 2013 EU:C:2013:466.
88. Byla C-28/11, *Eurogate Distribution GmbH prieš Hauptzollamt Hamburg-Stadt*, 2012 EU:C:2012:131.
89. Byla C-280/93, *Germany v. Council*, 1994 E.C.R. I-4973.
90. Byla C-281/05, *Montex Holdings Ltd v. Diesel SpA*, 2006 E.C.R. I-10881.
91. Byla C-282/90, *Vreugdenhil v. Commission*, 1992 E.C.R. I-1937.
92. Byla C-283/14, *M Eurologistik GmbH v Hauptzollamt Duisburg and Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt*, 2016 EU:C:2016:57.
93. Byla C-283/81, *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v. Ministry of Health*, 1982 E.C.R. I-3415.
94. Byla C-288/09, *British Sky Broadcasting Group plc v. The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs and Pace plc v. The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs*, 2011 E.C.R. I-02851.
95. Byla C-288/99, *VauDe Sport GmbH & Co. KG v. Oberfinanzdirektion Koblenz*, 2001 E.C.R. I-03683.
96. Byla C-290/01, *Receveur principal des douanes de Villepinte v Derudder & Cie SA, and Tang Frères*, 2004 E.C.R. I-02041.
97. Byla C-291/15, *EURO 2004. Hungary Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Nyugat-dunántúli Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága*, 2016 EU:C:2016:455.
98. Byla C-293/04, *Beemsterboer Coldstore Services BV v. Inspecteur der Belastingdienst – Douanedistrict Arnhem*, 2006 E.C.R. I-02263.
99. Byla C-296/95, *R. v Customs and Excise Commissioners Ex p. EMU Tabac Sàrl*, 1998 E.C.R. I-1605.
100. Byla C-299/98, *CPL Imperial 2 ir Unfrigo v. Commission*, 1999 E.C.R. I-8683.
101. Byla C-3/13, *Baltic Agro v. Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus*, 2014 EU:C:2014:2227.
102. Byla C-305/86, *Neotype Techmaslexport v. Commission and Council*, 1990 E.C.R. I-2945.
103. Byla C-306/04, *Compaq Computer International Corporation v. Inspecteur der Belastingdienst – Douanedistrict Arnhem*, 2006 E.C.R. I-10991.
104. Byla C-306/13, *LVP NV v. Belgische Staat*, 2014 EU:C:2014:2465.
105. Byla C-307/13, *Criminal proceedings against Lars Ivansson and Others*, 2014 EU:C:2014:2058.
106. Byla C-308/06, *Intertanko v. Secretary of State for Transportation*, 2008 E.C.R. I-4057.
107. Byla C-309/98, *Holz Geenen GmbH v. Oberfinanzdirektion München*, E.C.R. I-1975.
108. Byla C-314/85, *Foto-frost v. Hauptzollamt Lübeck-Ost.*, 1987 E.C.R. 04199.
109. Byla C-32/03, *I/S Fini H v. Skatteministeriet*, 2005 E.C.R. I-01599.
110. Byla C-337/09 P, *Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group*, 2012 EU:C:2012:471.

111. Byla C-338/10, Grünwald Logistik Service GmbH (GLS) v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt, 2012 EU:C:2012:158.
112. Byla C-338/95, Wiener S.I. GmbH v. Hauptzollamt Emmerich, 1997 E.C.R. I-6495.
113. Byla C-344/04, IATA ir ELFAA v. Department for Transport, 2006 E.C.R. I-00403.
114. Byla C-349/16, T.KUP SAS v. Belgische Staat, 2017 EU:C:2017:469.
115. Byla C-35/93, Develop Dr Eisbein GmbH & Co v. Hauptzollamt Stuttgart-West, 1994 ECR I-2655.
116. Byla C-351/04, Ikea Wholesale Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, 2007 E.C.R. I-07723.
117. Byla C-352/98 P, Laboratoires Pharmaceutiques Bergaderm SA and Goupil v. Commission, 2000 E.C.R. I-5291;
118. Byla C-354/09, Gaston Schul BV v. Staatssecretaris van Financiën, 2010 E.C.R. I-07449;
119. Byla C-361/11, Hewlett-Packard Europe BV v. Inspecteur van de Belastingdienst/ Douane Westkantoor Hoofddorp, 2013 EU:C:2013:18.
120. Byla C-365/15, Wortmann KG Internationale Schuhproduktionen v. Hauptzollamt Bielefeld, 2017 EU:C:2017:19
121. Byla C-371/09, Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v. Isaac International Limited, 2010 E.C.R. I-07727.
122. Byla C-371/14, APEX GmbH Internationale Spedition v. Hauptzollamt Hamburg-Stadt, 2015 EU:C:2015:828.
123. Byla C-373/08, Hoesch Metals and Alloys GmbH v. Hauptzollamt Aachen, 2010 E.C.R. I-0095.
124. Byla C-374/12, „Valimar“ OOD v. Nachalnik na Mitnitsa Varna 2014 EU:C:2014:2231.
125. Byla C-376/15 P, Changshu City Standard Parts Factory ir Ningbo Jinding Fastener prieš Tarybą, 2016 EU:C:2016:928.
126. Byla C-377/02, Léon Van Parys NV v Belgisch Interventie- en Restitutiebureau (BIRB), 2005 E.C.R. I-01465.
127. Byla C-382/09, Stils Met SIA v. Valsts ieņēmumu dienests, 2010 E.C.R. I-09315.
128. Byla C-383/98, The Polo/Lauren Co. LP v. PT. Dwidua Langgeng Pratama International Freight Forwarders, 2000 E.C.R. I-02519.
129. Byla C-384/89, Criminal Proceedings against Gerard Tomatis and Christian Fulichron, 1991 E.C.R. I-127.
130. Byla C-385/09, Nidera Handelscompagnie v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, 2010 E.C.R. I-10385
131. Byla C-386/08, Brita v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, 2010 E.C.R. I-01289.
132. Byla C-392/02, Komisija v. Danija, 2005 E.C.R. I-09811.
133. Byla C-396/02, DFDS BV v Inspecteur der Belastingdienst — Douanedistrict Rotterdam, 2004 E.C.R. I-08439.
134. Byla C-401/12 P – C-403/12 P, Taryba ir kt. v. Vereniging Milieudefensie ir Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht, 2015 EU:C:2015:4.
135. Byla C-409/10, Afasia Knits Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, 2011 E.C.R. I-13331.

136. Byla C-414/02 Spedition Ulustrans, Uluslararası Nakliyat ve. Tic. A.Ş. İstanbul v. Finanzlandesdirektion für Oberösterreich, 2004 E.C.R. I-08633.
137. Byla C-414/08 P, Sviluppo Italia Basilicata SpA v. Komisija, 2010 E.C.R. I-02559;
138. Byla C-414/10, Veleclair SA v. Ministre du Budget, des Comptes publics et de la Réforme de l'État, 2012 EU:C:2012:183.
139. Byla C-416/15, Selena România v. Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice (DGRFP) București, 2016 EU:C:2016:501
140. Byla C-419/08 P, Trubowest Handel and Makarov v Council and Commission, 2010 E.C.R. I-02259.
141. Byla C-42/99, Fábrica de Queijo Eru Portuguesa Lda v. Tribunal Técnico Aduaneiro de Segunda Instância, 2000 E.C.R. I-07691.
142. Byla C-427/16, Valsts ieņēmumu dienests v. „Veloserviss“ SIA, 2017 EU:C:2017:220.
143. Byla C-428/02, Fonden Marselisborg Lystbådehavn v. Skatteministeriet and Skatteministeriet v Fonden Marselisborg Lystbådehavn, 2005 E.C.R. I-01527.
144. Byla C-431/05, Merck Genéricos – Produtos Farmacêuticos Lda v Merck & Co. Inc. and Merck Sharp & Dohme Lda., 2007 E.C.R. I-07001.
145. Byla C-438/11, Lagura Vermögensverwaltung GmbH v Hauptzollamt Hamburg-Hafen.
146. Byla C-440/07 P, Komisija v. Schneider Electric SA, 2009 E.C.R. I-06413.
147. Byla C-442/08, Komisija v. Vokietija, 2010 E.C.R. I-06457.
148. Byla C-446/04, Test Claimants in the FII Group Litigation, 2006 E.C.R. I-11753.
149. Byla C-450/12, HARK GmbH & Co. KG, Kamin-und Kachelofenbau v. Hauptzollamt Duisburg 2013 EU:C:2013:824;
150. Byla C-454/10, Oliver Jestel v. Hauptzollamt Aachen, 2011 E.C.R. I-11725.
151. Byla C-46/16, Valsts ieņēmumu dienests v. „LS Customs Services“, SIA, EU:C:2017:839;
152. Byla C-468/03, Overland Footwear Ltd v Commissioners of Customs & Excise, 2005 E.C.R. I-08937.
153. Byla C-470/12, Pohotovost' s. r. o. v. Miroslav Vašuta, 2014 EU:C:2014:101;
154. Byla C-472/00 P, Commission v. Fresh Marine, 2003 E.C.R. I-07541.
155. Byla C-472/12, Panasonic Italia SpA, Panasonic Marketing Europe GmbH, Scerni Logistics Srl v. Agenzia delle Dogane di Milano, 2012 EU:C:2014:2082.
156. Byla C-48/98, Firma Söhl & Söhlke v. Hauptzollamt Bremen, 1999 E.C.R. I-07877.
157. Byla C-49/76, Gesellschaft für Überseehandel mbH v. Handelskammer Hamburg, 1977 E.C.R. I-000417.
158. Byla C-495/03, Intermodal Transports BV v. Staatssecretaris von Financien, 2005 E.C.R. I-8151.
159. Byla C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores v. Council, 2002 ECR I-6677.
160. Byla C-500/04, Proxxon GmbH v. Oberfinanzdirektion Köln, 2006 E.C.R. I-1545.
161. Byla C-511/09 P, Dongguan Nanzha Leco Stationery v. Taryba, 2011 E.C.R. I-10625.
162. Byla C-533/10, Compagnie internationale pour la vente à distance (CIVAD) SA v. Receveur des douanes de Roubaix ir kt., 2012 EU:C:2012:347.
163. Byla C-535/06 P, Aloose India v. Taryba, 2009 E.C.R. I-7051;
164. Byla C-535/06, Moser Baer India v. Taryba, 2009 E.C.R. I-07051.

165. Byla C-547/15, Interservice d.o.o. Koper v. Sándor Horváth, 2016 EU:C:2016:983.
166. Byla C-550/09, Criminal proceedings against E. ir F., 2010 E.C.R. I-6213;
167. Byla C-552/10 P, Usha Martin v. Taryba ir Komisija, 2012 EU:C:2012:736.
168. Byla C-558/11, SIA Kurcums Metal v. Valsts ieņēmumu dienests, 2012 EU:C:2012:721;
169. Byla C-568/11, Agroferm A/S v. Ministeriet for Fødevarer, 2013 EU:C:2013:407.
170. Byla C-569/13, Bricmate AB v. Tullverket, 2015 EU:C:2015:572.
171. Byla C-571/12, Greencarrier Freight Services Latvia SIA v. Valsts ieņēmumu dienests, 2014 EU:C:2014:102.
172. Byla C-595/11, Steinel Vertrieb GmbH v. Hauptzollamt Bielefeld, 2013 EU:C:2013:251.
173. Byla C-60/02, Montres Rolex S.A. and Others, 2004 E.C.R. I-00651;
174. Byla C-61/16 P, EBMA v. Giant (China), 2017 EU:C:2017:968;
175. Byla C-63/06, UAB Profisa v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, 2007 ECR I-3239.
176. Byla C-635/13, SC ALKA CO SRL v. Autoritatea Națională a Vămile – Direcția Regională pentru Accize și Operațiuni Vamale Galați and Direcția Generală a Finanțelor Publice a Municipiului București, 2015 EU:C:2015:268.
177. Byla C-638/11 P, Taryba v. Gul Ahmed Textile Mills, EU:C:2013:732.
178. Byla C-666/13 Rohm Semiconductor GmbH v. Hauptzollamt Krefeld 2014 EU:C:2014:2388.
179. Byla C-687/13, Fliesen-Zentrum Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Regensburg, 2015 EU:C:2015:573.
180. Byla C-69/89, Nakajima v. Taryba, 1991 E.C.R. I-2069.
181. Byla C-74/13, GSV Kft. v. Nemzeti Adó- és Vámhivatal Észak-Alföldi Regionális Vám- és Pénzügyőri Főigazgatósága, 2014 EU:C:2014:243.
182. Byla C-76/00 P, Petrotub ir Republica v. Council, 2003 E.C.R. I-00079.
183. Byla C-76/01 P, Comité des industries du coton et des fibres connexes de l'Union européenne (Eurocoton) and Others v. Council of the European Union, 2003 E.C.R. I-10091.
184. Byla C-79/89, Brown Boveri & Cie AG v. Hauptzollamt Mannheim, 1991 E.C.R. 1884.
185. Byla C-84/03, Komisija v. Ispanijos Karalystė, 2005 E.C.R. I-00139.
186. Byla C-84/15, Sonos Europe BV v. Staatssecretaris van Financiën, 2015 EU:C:2016:184.
187. Byla C-93/83, Zentralgenossenschaft des Fleischgewerbes eG (Zentrag) v. Hauptzollamt Bochum, 1984 E.C.R.
188. Byla C-97/95, Pascoal & Filhos Ld v. Fazenda Pública, 1997 E.C.R. I-04209.
189. Byla Nr. C-300/03, Honeywell Aerospace GmbH v. Hauptzollamt Gießen, 2005 E.C.R. I-00689.
190. Byla T-324/05, Republic of Estonia v. Commission of the European Communities, 2009 E.C.R. II-03681.
191. Byla T-118/10, Acron v. Council, 2013 EU:T:2013:67.
192. Byla T-134/10, Fédération européenne de l'industrie du sport (FESI) v. Council of the European Union, 2014 EU:T:2014:143.
193. Byla T-164/94, Ferchimex SA v. Council of the European Union, 1995 E.C.R. II-2681.
194. Byla T-172/09, Gem-Year and Jinn-Well Auto Parts v. Council, EU:T:2016:315.

195. Byla T-192/08, Kazchrome v. Council, 2011 E.C.R. II-07449.
196. Byla T-199/04 RENV, Gul Ahmed Textile Mills Ltd v. Taryba, 2016 EU:T:2016:740.
197. Byla T-199/04, Gul Ahmed Textile Mills Ltd v. Taryba, 2011 E.C.R. II-00321.
198. Byla T-235/08, Acron & Dorobuzh v. Council, 2013 EU:T:2013:65.
199. Byla T-252, 271 ir 272/07, Sungro, SA and Others v. Council and Commission, 2010 E.C.R. II-55.
200. Byla T-274/02, Ritek Corp. and Prodisc Technology Inc. v. Council, 2006 E.C.R. II-4305.
201. Byla T-285/03, Agraz SA and Others v. Commission, 2005 E.C.R. I-1063.
202. Byla T-409/06, Sun Sang Kong Yuen Shoes Factory v. Council, 2010 E.C.R. I-807.
203. Byla T-413/03, Shandong Reipa Biochemicals v. Council, 2006 E.C.R. II-2243.
204. Byla T-415/03, Confradia de pescadores de „San Pedro“ de Bermeo v. Council, 2005 E.C.R. II-4355.
205. Byla T-45/06, Reliance Industries Ltd v. Council, 2008 E.C.R. II-2399.
206. Byla T-459/08, EuroChem MCC v. Council, 2013 EU:T:2013:66.
207. Byla T-498/04, Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group v. Council, 2009 E.C.R. II-1969.
208. Byla T-556/10, Novatex v. Council, 2012 EU:T:2012:537.
209. Byla T-598/97 British Shoe Corporation Footwear Supplies Ltd v Council [2002] E.C.R. II-1155.
210. Byla T-61/13, Research and Production Company „Melt Water“, UAB, v. Vidaus rinkos derinimo tarnyba, 2014 EU:T:2014:265.
211. Byla T-633/11, Guangdong Kito Ceramics and Others v. Council, 2014 EU:T:2014:271.
212. Bylos 2/62 ir 3/62, Commission of the European Economic Community v. Grand Duchy of Luxembourg and Kingdom of Belgium, 1962 E.C.R. 00425.
213. Bylos 52 ir 55/65, Federal Republic of Germany v. Commission of the EEC, 1966 E.C.R. 159.
214. Bylos C-106/94 ir C-139/94, Criminal proceedings against Patrick Colin and Daniel Dupre, 1995 E.C.R. I-4759.
215. Bylos C-120/06 P ir C-121/06 P, FIAMM ir Fedon v. Taryba ir Komisija, 2008 E.C.R. I-6513.
216. Bylos C-188/10 ir C-189/10, Melki ir Abdeli, 2010 E.C.R. I-05667.
217. Bylos C-208/06 ir C-209/06, Medion AG v. Hauptzollamt Duisburg ir Canon Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Krefeld, 2007 E.C.R. I-07963.
218. Bylos C-23/04 ir C-25/04, Sfakianakis v. Elliniko Dimosio, 2006 E.C.R. I-01265.
219. Bylos C-238/02 ir C-246/02, Hauptzollamt Hamburg-Stadt v. Kazimieras Viluckas (C-238/02) and Ricardas Jonusas (C-246/02), 2004 E.C.R. I-02141.
220. Bylos C-247/15 P, C-253/15 P ir C-259/15 P, Maxcom Ltd v. Chin Haur Indonesia, PT, 2017 EU:C:2017:61.
221. Bylos C-248/15 P, C-254/15 P and C-260/15 P, Maxcom v. City Cycle Industries, 2017 EU:C:2017:62.
222. Bylos C-260 – 263/00, Lohmann GmbH & Co. KG (C-260/00 to C-262/00) and Medi Bayreuth Weihermüller & Voigtmann GmbH & Co. KG (C-263/00) v. Oberfinanzdirektion Koblenz, 2002, E.C.R. I-10045.

223. Bylos C-29/13 ir C-30/13, Global Trans Lodzhistik OOD v. Nachalnik na Mitnitsa Stolichna, 2014 EU:C:2014:140.
224. Bylos C-317/08 – C-320/08, Alassini ir kt. v. Telecom Italia SpA, 2010 E.C.R. I-2213.
225. Bylos C-320/11, C-330/11, C-382/11 ir C-383/11, Digitalnet OOD (C-320/11 ir C-383/11), Tsifrova kompania OOD (C-330/11) ir M SAT CABLE AD (C-382/11) prieš Nachalnik na Mitniceski punkt – Varna Zapad pri Mitnitsa Varna, 2012 EU:C:2012:745.
226. Bylos C-402/05 P and C-415/05 P, Kadi v. Taryba ir Komisija, 2008 E.C.R. I-6351;
227. Bylos C-439/04 ir C-440/04, Axel Kittel prieš Belgijos valstybę (C-439/04) ir Belgijos valstybę prieš Recolta Recycling SPRL (C-440/04), 2006 E.C.R. I-06161.
228. Bylos C-446 & 495/09, Koninklijke Philips Elecs. NV v. Lucheng Meijing Indus. Co. Ltd ir C-495/09, Nokia Corporation v. Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs, 2011 E.C.R. I-12435.
229. Bylos C-64, 113/76, 167, 239/78, 27, 28 ir 45/79, Dumortierfres SA and Others v. Council, 1979 E.C.R. I-3091.
230. Bylos C-659/13 ir C-34/14, C & J Clark International Ltd v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs ir Puma SE Hauptzollamt Nürnberg, 2016 EU:C:2016:74.
231. Bylos T-147/09 – T-148/09, Trelleborg Industrie SAS and Trelleborg AB v. European Commission, 2013 EU:T:2013:259.
232. Bylos T-186/97 – T-147/99, Kaufring and Others v. Commission, 2001 E.C.R. II-01337.
233. Bylos T-440/03, 121, 171, 208, 365 & 484/04, Arizmendi and Others v. Council and Commission, 2009 ECR II-4883.
234. Europos Teisingumo Teismo išvada 1/91, EEA, 1991 E.C.R I-6079.
235. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. vasario 10 d. sprendimas byloje Jussila prieš Suomiją (pareiškimo Nr. 73053/01).
236. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. birželio 16 d. sprendimas byloje Glantz prieš Suomiją (pareiškimo Nr. 37394/11),
237. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2014 m. rugpjūčio 20 d. sprendimas byloje Ruotsalainen prieš Suomiją (pareiškimo Nr. 13079/03).
238. Generalinės Advokatės Eleanor Sharpston išvada byloje C-687/13, Fliesen-Zentrum Deutschland GmbH v. Hauptzollamt Regensburg, 2015 EU:C:2015:349.
239. Generalinės Advokatės Julaine Kokott išvada byloje C-337/09 P, Taryba v. Zhejiang Xinan Chemical Industrial Group, 2012 EU:C:2012:22.
240. Generalinės Advokatės Juliane Kokott išvada byloje C-514/04, Uroplasty BV v. Inspecteur van de Belastingdienst – Douanedistrict Rotterdam, 2006 E.C.R. I-6721.
241. Generalinės Advokatės Verica Trstenjak išvada byloje C-213/09, Barsoum Chabo v. Hauptzollamt Hamburg-Hafen, 2010 EU:C:2010:372;
242. Generalinio advokato Francis Jacobs išvada byloje C-338/95, Wiener S.I. GmbH v. Hauptzollamt Emmerich, 1997 E.C.R. I-6495.
243. Generalinio advokato Francis Jacobs išvada byloje C-339/98, Peacock AG v. Hauptzollamt Paderborn, 1998 EU:C:1999:540.

244. Generalinio Advokato Yves Bot išvada byloje C-511/13 P, Philips Lighting Poland SA, Philips Lighting BV v. Taryba, 2015 EU:C:2015:2061.
245. Generalinio Advokato Pedro Cruz Villalon išvada sujungtose bylose C-446/09 ir C-495/09, Koninklijke Philips Electronics NV v. Lucheng Meijing Ind. Co. Ltd. et al. and Nokia Corp. v. Her Majesty's Commissioners of Revenue and Customs, 2011 EU:C:2011:45.
246. Generalinio Advokato Ruiz-Jarabo Colomer išvada byloje C-382/02, Cimber Air A/S v. Skatteministeriet, 2004 EU:C:2004:186.
247. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. lapkričio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-15-902/2004“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/42340>.
248. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. spalio 27 d. plenarinės sesijos nutartis administracinėje byloje Nr. A-1-355/2004“. *Administracinių teismų praktika* 6 (2004).
249. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. kovo 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-15-39/2005“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/48643>.
250. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugpjūčio 25 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-8-827/2005“, *Administracinių teismų praktika* Nr. 8 (2005).
251. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-932/2008“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/87667>.
252. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁶-1010/2009“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/215219>.
253. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. vasario 19 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-502-250/2009“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/113536>.
254. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. birželio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-925/2010“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/163585>.
255. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gegužės 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-773/2010“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/161747>.
256. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gruodžio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1603/2010“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/183321>;
257. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gruodžio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-556-1449/2010“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/183142>.

258. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. kovo 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-287/2010“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/154665>).
259. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. liepos 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-864/2010“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/166795>;
260. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. spalio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1439/2010“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/176676>.
261. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-144/2011“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/187753>.
262. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gegužės 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1356/2011“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/204781>.
263. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 18 d. išplėstinės teisėjų kolegijos sprendimas administracinėje byloje Nr. A-143-2619/2011“. *Administracinė jurisprudencija* Nr. 22 (2011)
264. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-2144/2011“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/224572>.
265. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-250/2011“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/192513>.
266. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1316/2012“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/372750>.
267. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-20/2012“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/375249>.
268. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. liepos 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1238/2012“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/352702>.
269. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. vasario 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴³-1290/2012“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/368684>.
270. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-453/2013“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/610078>.
271. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1891/2013“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/775415>.

272. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. sausio 31 d. nutartis administracinėje byloje A-143-71/2013“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/507048>.
273. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-352-556/2017“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1448043>.
274. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-146/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/822890>.
275. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-858/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/872157>.
276. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. spalio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-556-505/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/875573>.
277. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. birželio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1269-442/2015“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1071798>.
278. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-276-442/2015“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1008074>.
279. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 9 d. nutartis administracinėje byloje A-81-261/2015“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/999311>.
280. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-214-261/2016“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1232935>.
281. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. liepos 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-963-552/2016“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1302028>.
282. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-956-662/2017“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1512337>.
283. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. spalio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2048-575/2017“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1527588>.
284. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-304-143/2017“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1423657>.
285. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. kovo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-709/2013“. *Administracinė jurisprudencija* 25 (2013).

286. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant mokesčių administravimą reglamentuojančias teisės normas, apibendrinimas (I dalis)“. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Žiūrėta 2018 sausio 22 d. www.lvat.lt/download/1096/21_apibendrinimas.pdf
287. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų 2013 m. gegužės 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-56/2013“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/677119>.
288. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-360/2012“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/370328>.
289. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2014 m. liepos 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-1521/2014“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/837799>
290. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1303/2012“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/373249>.
291. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-718/2013“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/684670>.
292. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2016 m. vasario 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2477-662/2016“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1219142>.
293. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-140/2008“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/84093>.
294. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-17-887/2007“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/81586>.
295. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-10-1657/2005“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/56868>.
296. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-10-703/2006“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/56950>.
297. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-2863/2011“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/217652>.
298. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-602-1447/2013“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/775886>.
299. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-718/2013“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/684670>.

300. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-442-1156/2013“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/730175>.
301. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1340/2010“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/176842>
302. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2016 m. sausio 26 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1671-575/2016“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1179138>.
303. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. rugsėjo 1 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-377-556/2016“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1330120>.
304. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1292-438/2015“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1067137>.
305. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-89/2014“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/801547>.
306. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis administracinėje byloje A-556-2212/2013“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/766647>.
307. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2012 m. rugsėjo 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-556 – 1916/2012“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/417939>.
308. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-5-442/2015“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1063465>.
309. „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas „Dėl UAB „V1“ 2013-08-07 skundo“ (sprendimo Nr. S-220 (7-168/2013))“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/981217>.
310. „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. lapkričio 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-3286-580/2012“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/482502>
311. Byla Luigi Bormioli v. U.S., 304 F.3d 1362 (Fed. Cir. 2002).
312. International Court of Justice, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA), 1984 ICJ Rep 108.
313. GATT kolegijos ataskaita byloje US – Restrictions on Imports of Sugar, BISD 36S/331. Priimta 1989 m. birželio 22 d.
314. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje China – Countervailing and Anti-dumping duties on grain oriented flat-rolled electrical steel from the United States (China – GOES), WT/DS414/AB/R Priimta 2012 m. spalio 18 d.;

315. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje China — Measures Imposing Anti-Dumping Duties on High-Performance Stainless Steel Seamless Tubes („HP-SSST“) from the European Union (2013), WT/DS460/AB/R. Priimta 2015 m. spalio 14 d.;
316. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje China – Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum, WT/DS431/AB/R, WT/DS432/AB/R, WT/DS433/AB/R. Priimta 2014 m. rugpjūčio 7 d.
317. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje China — Measures Related to the Exportation of Rare Earths, Tungsten and Molybdenum, WT/DS431/AB/R; WT/DS432/AB/R WT/DS433/AB/R. Priimta 2014 m. rugpjūčio 7 d.
318. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje EC – Bananas III (Article 21.5 – Ecuador II) / EC – Bananas III (Article 21.5 – US), WT/DS27/AB/RW2/ECU, WT/DS27/AB/RW/USA (2007). Priimta 2008 m. lapkričio 26 d.
319. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities – Anti-Dumping Duty on Impots of Cotton-Type Bed Linen from India, WT/DS141/AB/R. Priimta 2001 m. kovo 1 d.
320. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities – Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries, WT/DS246/AB/R. Priimta 2004 m. balandžio 7 d.
321. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities – Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones), WT/DS26/AB/R; WT/DS48/AB/R. Priimta 1998 m. sausio 16 d.
322. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities – Anti-Dumping Duties On Malleable Cast Iron Tube Or Pipe Fittings From Brazil, WT/DS219/AB/R. Priimta 2003 m. liepos 22 d.
323. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities – Definitive Anti-Dumping Measures on Certain Iron or Steel Fasteners from China, WT/DS397/AB/R. Priimta 2011 m. liepos 15 d.
324. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities — Selected Customs Matters, WT/DS315/R. Priimta 2006 m. lapkričio 13 d.
325. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities – Trade Description of Sardines, WT/DS231/AB/R. Priimta 2002 m. rugsėjo 26 d.
326. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities: Measures Affecting Asbestos and Products Containing Asbestos, WT/DS135/AB/R. Priimta 2001 m. kovo 12 d.
327. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Union — Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Argentina, WT/DS473/AB/R. Priimta 2016 m. spalio 6 d.
328. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje India – Additional Import Duties, WT/DS360/AB/R. Priimta 2008 m. spalio 30 d.
329. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Japan – Taxes on Alcoholic Beverages, WT/DS8/AB/R, WT/DS10/AB/R, WT/DS11/AB/R. Priimta 1996 m. spalio 4 d.
330. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Russian Federation – Measures on the Importation of Live Pigs, Pork and Other Pig Products from the European Union, WT/DS475/AB/R. Priimta 2017 m. vasario 23 d.

331. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje United States – Final Anti-Dumping Measures on Stainless Steel from Mexico, WT/DS344/AB/R. Priimta 2008 m. balandžio 30 d.
332. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje United States – Measures Affecting Imports of Certain Passenger Vehicle and Light Truck Tyres from China, WT/DS399/AB/R. Priimta 2011 rugsėjo 5 d.
333. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje US — Softwood Lumber V, WT/DS264/AB/R. Priimta 2004 m. rugpjūčio 11 d.
334. PPO Arbitrų sprendimas byloje United States – Anti-Dumping Act of 1916 (Original Complaint by the European Communities) Recourse to Arbitration by the United States under Article 22.6 of the DSU, WT/DS136/ARB. Priimtas 2004 m. vasario 24 d.
335. PPO byla „DS454: China – HP SSST (Japan) (2012)“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 sausio 22 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds454_e.htm.
336. PPO ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje China — Anti-Dumping and Countervailing Duties on Certain Automobiles from the United States, WT/DS440/4/. Priimta 2013 m. rugsėjo 25 d.
337. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje China — Definitive Anti-Dumping Duties on X-Ray Security Inspection Equipment from the European Union, WT/DS425/R. Priimta 2013 m. vasario 26 d.
338. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje EC— Salmon, WT/DS337/R . Priimta 2007 m. lapkričio 16 d.
339. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje Egypt — Definitive Anti-Dumping Measures on Steel Rebar from Turkey, WT/DS211/R. Priimta 2002 m. rugpjūčio 8 d.;
340. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje European Union — Anti-Dumping Measures on Certain Footwear from China, WT/DS405/R. Priimta 2011 m. spalio 28 d.;
341. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje European Union — Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Argentina, WT DS473. Priimta 2016 m. kovo 29 d.
342. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje Mexico – Anti-dumping Investigation of High-Fructose Corn Syrup (HFCS) from the United States, WT/DS132/R. Priimta 2000 m. sausio 28 d.;
343. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje Russia – Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy, WT/DS479/R. Priimta 2017 m. sausio 27 d.
344. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje Russian Federation — Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy, WT/DS479/R. Priimta 2017 m. sausio 27 d.;
345. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje Russian Federation — Tariff Treatment of Certain Agricultural and Manufacturing Products, WT/DS/485. Priimta 2016 m. rugpjūčio 12 d.

346. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje United States — Softwood Lumber V, WT/DS264/R. Priimta 2004 m. balandžio 13 d.
347. PPO Ginčų nagrinėjimo tarybos ataskaita byloje US — Broilers, WT/DS427/R. Priimta 2013 rugpjūčio 2 d.
348. PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje EC – Chicken Cuts, WT/DS269/R. Priimta 2005 m. gegužės 30 d.
349. PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje EC – Computer Equipment, WT/DS62/R; WT/DS67/R; WT/DS68/R. Priimta 1998 m. gegužės 2 d.
350. PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje European Union — Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products, WT/DS492/R. Priimta 2017 m. kovo 28 d.
351. PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje United States – Certain Measures Affecting Imports of Poultry from China, WT/DS392/5. Priimta 2010 m. gegužės 11 d.
352. PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje United States Sections 301 310 of the Trade Act of 1974, 7.41, WT/DS 152/R. Priimta 1999 m. gruodžio 22 d.
353. „China – Duties and other Measures concerning the Exportation of Certain Raw Materials – Request for consultations by the European Union, WT/DS509/1“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 kovo 1 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds509_e.htm.
354. „China – Provisional Anti-Dumping Duties on Certain Iron and Steel Fasteners from the European Union – Request for Consultations by the European Union (2010), WT/DS407/1“. World Trade Organization. Žiūrėta 2017 gruodžio 28 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds407_e.htm.
355. „DS492: European Union — Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products. Summary of the dispute to date“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 sausio 15 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds492_e.htm;
356. „European Communities – Measures Affecting the Importation of Certain Poultry Products, Communication from the EC and Brazil, WT/DS69/9 of 23 October 1998“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 kovo 20 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds69_e.htm.
357. „European Union – Anti-Dumping Measures on Certain Cold-Rolled Flat Steel Products from Russia – Request for consultations by the Russian Federation (2 February 2017) WT/DS521/1“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 balandžio 5 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds521_e.htm.
358. „European Union – Measures Affecting Tariff Concessions on Certain Poultry Meat Products – Request for Consultations by China, WT/DS492/1“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 sausio 15 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds492_e.htm
359. „European Union – Measures Related to Price Comparison Methodologies – Request for consultations by China, WT/DS516/1“. World Trade Organization, žiūrėta

2018 sausio 15 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds516_e.htm.

360. „European Union and certain Member States – Certain Measures Affecting the Renewable Energy Generation Sector – Request for consultations by China, WT/DS452/1“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 kovo 1 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds452_e.htm.
361. „European Union and its Member States – Certain Measures Relating to the Energy Sector – Request for consultations by the Russian Federation, 8 May 2014 (WT/DS476/1)“, World Trade Organization. Žiūrėta 2018 kovo 20 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds476_e.htm.
362. „European Union: Cost Adjustment Methodologies and Certain Anti-Dumping Measures on Imports from Russia – Request for Consultations by the Russian Federation (23 December 2013) WT/DS474/1“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 balandžio 5 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds474_e.htm.
363. „Request for Consultation by the European Union, Russian Federation-Recycling Fee on Motor Vehicles, WT/DS462/1 (July 11, 2013)“, World Trade Organization, žiūrėta 2018 kovo 27 d., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds462_e.htm.
364. „Request for Consultations by India, European Union – Seizure of Generic Drugs in Transit, WT/DS408/1 (May 11, 2010)“. World Trade Organization. Žiūrėta 2017 rugsėjo 11 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds408_e.htm.
365. „Russian Federation — Anti-Dumping Duties on Light Commercial Vehicles from Germany and Italy (2014). Request for Consultations by the European Union, 26 May 2014. WT/DS479“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 sausio 23 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds479_e.htm.
366. Request for Consultation by Japan, Russian Federation-Recycling Fee on Motor Vehicles, WT/DS463/1 (July 26, 2013)“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 kovo 27 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds463_e.htm.
367. „European Union — Certain Measures Relating to the Energy Sector (2014). Request for Consultations by the Russian Federation, 30 April 2014. WT/DS476/5“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 kovo 5 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds476_e.htm.
368. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. birželio 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-630/2009“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/126382>
369. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. birželio 23 d. nutartis administracinėje byloje A-858-1810/2010“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/165298>.
370. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. gruodžio 8 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-686/2010“, *Administracinė jurisprudencija* 20 (2010): 150–169.

371. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. kovo 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-525-471/2010“, *Administracinė jurisprudencija* 19 (2010): 55–91.
372. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 7 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-63-2604/2011“. INFOLEX <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/195464>.
373. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-154/2014“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/800960>.
374. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. sausio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143 – 117/2010“, ETEISMAI, <https://eteismai.lt/byla/70016582096784/A-143-117-10>.
375. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1770/2014“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/955306>.
376. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-8-245/2005“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/48100>.
377. „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 24 d. sprendimas Nr. S-(7-67/2005) „Dėl AB „L“ 2005-02-01 skundo“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/50248>.
378. 1998 m. gruodžio 7 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2679/98 dėl vidaus rinkos funkcionavimo, susijusio su laisvu prekių judėjimu tarp valstybių narių, *Official Journal* L 337 (1998).
379. Byla 106/77, Amministrazione delle finanze dello Stato v. Simmenthal, 1978 E.C.R. 00629.
380. Byla 119/78, SA des grandes distilleries Peureux v. Directeur des Services fiscaux de la Haute-Saône et du territoire de Belfort, 1979 E.C.R. 975.
381. Byla 125/76, Peter Cremer v Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktordnung, 1976 E.C.R. 1593.
382. Byla 15/81 Gaston Schul Douane Expéditeur BV v. Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen, Roosendaal, 1982 E.C.R. 1409.
383. Byla 158/82, Commission of the European Communities v. Kingdom of Denmark, 1983 E.C.R. 03573
384. Byla 17/81 Pabst & Richarz KG v Hauptzollamt Oldenburg, 1982 E.C.R. 1331.
385. Byla 17/89, Hauptzollamt Frankfurt am Main-Ost v. Deutsche Olivetti, 1990 E.C.R. I-2301.
386. Byla 193/85, Cooperativa Co-Frutta Srl v. Amministrazione delle finanze dello Stato, 1987 E.C.R. 2085
387. Byla 218/83, Les Rapides Savoyards v. Directeur General des Douanes et Droits Indirects, 1984 E.C.R. 03105
388. Byla 225/78. Procureur de la Republique de Besancon v. Bouhelier and others, 1979 E.C.R. I-3151.

389. Byla 231/81, Hauptzollamt Würzburg v. H. Weidenmann GmbH & Co., 1982 E.C.R. 02259.
390. Byla 247/97, Marcel Schoonbroodt, Marc Schoonbroodt and Transports A.M. Schoonbroodt SPRL v. Belgian State, 1998 E.C.R. I-8095.
391. Byla 26/62, Van Gend & Loos v. Nederlandse administratie der belastingen, 1963 EU:C:1963:1;
392. Byla 290/84, Hauptzollamt Schweinfurt v. Mainfrucht Obstverwertung GmbH, 1985 E.C.R. 03909.
393. Byla 38/75, Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen v. Inspecteur der invoer-rechten en accijnzen, 1975 E.C.R.-01439.
394. Byla 40/88, Weber v Milchwerke Paderborn-Rimbeck, 1989 E.C.R. 1395.
395. Byla 46/76, Bauhuis v. Netherlands State, 1977 E.C.R.
396. Byla 51/75, EMI Records Limited v. CBS United Kingdom Limited, 1976 E.C.R. 811.
397. Byla 58/85, Ethicon GmbH v. Hauptzollamt Izenhoe, 1986 E.C.R. 1131.
398. Byla 7/68, Commission v Italy, 1968 E.C.R. 423, 429.
399. Byla 74/69, Hauptzollamt Bremen-Freihafen v. Waren-Import-Gesellschaft Krohn & Co, 1970 E.C.R. 451.
400. Byla C-11/05, Friesland Coberco Dairy Foods, 2006 E.C.R. I-428.
401. Byla C-11/89, Unifert Handels GmbH v. Hauptzollamt Munster, 1990 E.C.R. I-2275.
402. Byla C-110/05, Komisija v. Italija, 2009 E.C.R. I-519
403. Byla C-110/99, Emsland-Stärke GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas, 2000 E.C.R. I-11569.
404. Byla C-113/00, Spain v. Commission, 2002 E.C.R. I-07601.
405. Byla C-151/03 P, Meyer v. Commission, 2004 EU:C:2004:381.
406. Byla C-16/94, Dubois, 1995 E.C.R. I-2421
407. Byla C-162/96, Racke, 1998 EU:C:1998:293.
408. Byla C-163/90, Administration des Douanes et Droits Indirects v. Leopold Legros, 1992 E.C.R. I-4624.
409. Byla C-17/98, Emesa Sugar (Free Zone) NV v. Aruba, 2000 E.C.R. I-00665.
410. Byla C-17/99, France v. Commission, 2001 E.C.R. I-02481.
411. Byla C-171/01, Wahlergruppe Gemeisam Zajedno/Birlikte Alternative und Grune GewerkschafterInnen/UG, 2003 E.C.R. I-4301.
412. Byla C-178/14, Vario Tek v. Hauptzollamt Düsseldorf, 2015 EU:C:2015:152.
413. Byla C-185/89, Staatssecretaris van Financiën v. Velker International Oil Company Ltd NV, 1990 E.C.R. I-02561.
414. Byla C-187/00, Helga Kutz-Bauer v. Freie und Hansestadt Hamburg, 2003 E.C.R. I-02741.
415. Byla C-192/89, S. Z. Sevince v Staatssecretaris van Justitie, 1990 E.C.R. I-03461.
416. Byla C-196/2010, Paderborner Brauerei Haus Cramer KG v. Hauptzollamt Bielefeld, 2011 E.C.R. I-06201.
417. Byla C-204/07 P, CAS SpA v. Commision, 2008 E.C.R. I-06135
418. Byla C-204/07 P, CAS SpA v. Commision, 2008 E.C.R. I-06135.

419. Byla C-210/91, Commission of the European Communities v. Hellenic Republic, 1992 E.C.R. I-06735.
420. Byla C-229/06, Sunshine Deutschland Handelsgesellschaft v Hauptzollamt Kiel, 2007 E.C.R. I-03251.
421. Byla C-239/06, Komisija v. Italija, 2009 E.C.R. I-11913.
422. Byla C-239/15 P, RFA International v. Komisija, 2017 EU:C:2017:337.
423. Byla C-250/05, Turbon International GmbH v. Oberfinanzdirektion Koblenz, 2006 E.C.R. I-10531.
424. Byla C-256/07, Mitsui & Co. Deutschland prieš Hauptzollamt Düsseldorf, 2009 E.C.R. I-01951.
425. Byla C-259/10 ir C-260/10, Commissioners for Her Majesty's Revenue and Customs v, The Rank Group plc., 2011 E.C.R. I-10947.
426. Byla C-260/08, Bundesfinanzdirektion West v. HEKO Industrieerzeugnisse GmbH, 2009 E.C.R. I-11571.
427. Byla C-265/03, Simutenkov v. Ministerio de Educacion y Cultura, Real Federacion Espanola de Futbol, 2005 E.C.R. I-2579.
428. Byla C-265/95, Komisija v Prancūzija, 1997 E.C.R. I-06959.
429. Byla C-267/2013, Nutricia NV v. Staatssecretaris van Financiën, 2014 EU:C:2014:277.
430. Byla C-267/94, France v. Commission, 1995 E.C.R. I-4845, 4875-4876
431. Byla C-276/00, Turbon International v. Oberfinanzdirektion Koblenz, 2002 E.C.R. I-1389.
432. Byla C-279/86, Sermes v. Commission, 1987 E.C.R. I-3109.
433. Byla C-286/03, Silvia Hosse v. Land Salzburg, 2006 E.C.R. I-01771.
434. Byla C-291/11, Staatssecretaris van Financiën v. TNT Freight Management (Amsterdam) BV, 2011 EU:C:2012:459.
435. Byla C-3/97, Criminal proceedings against John Charles Goodwin and Edward Thomas Unstead, 1998 E.C.R. I-3257.
436. Byla C-300/04, M. G. Eman and O. B. Sevinger v. College van burgemeester en wethouders van Den Haag, 2006 E.C.R. I-08055.
437. Byla C-310/95, Road Air BV v. Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen, 1997 E.C.R. I-02229.
438. Byla C-314/08, Krzysztof Filipiak v. Dyrektor Izby Skarbowej w Poznaniu, 2009 E.C.R. I-11049.
439. Byla C-339/09, Skoma-Lux v Celní ředitelství Olomouc, 2010 E.C.R. I-13251.
440. Byla C-349/07, Sopropé – Organizações de Calçado Lda v Fazenda Pública, 2008 E.C.R. I-10369.
441. Byla C-352/96, Italy v. Council, 1998 E.C.R. I-6937.
442. Byla C-372/06, Asda Stores Ltd v. Commissioners of Her Majesty's Revenue and Customs, 2007 E.C.R. I-1122.
443. Byla C-38/75, Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen, 1975 EU:C:1975:154
444. Byla C-390/95, Antillean Rice Mills NV, European Rice Brokers AVV and Guyana Investments AVV v. Commission of the European Communities, 1999 E.C.R. I-00769.
445. Byla C-395/04, Ygeia, 2005 EU:C:2005:734.

446. Byla C-395/93, Neckermann Versand v. Hauptzollamt Frankfurt am Main-Ost, 1994 E.C.R. I-4027.
447. Byla C-414/11, Daiichi Sankyo and Sanofi-Aventis Deutschland, 2013 EU:C:2013:520.
448. Byla C-419/02, BUPA Hospitals Ltd and Goldsborough Developments Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, 2006 E.C.R. I-01685.
449. Byla C-427/98, Commission v. Germany, 2002 E.C.R. I-8315.
450. Byla C-432/05, Unibet (London) Ltd and Unibet (International) Ltd v. Justitiekanslern, 2007 E.C.R. I-02271.
451. Byla C-44/15, Duval v. Hauptzollamt Frankfurt am Main, 2015 EU:C:2015:783.
452. Byla C-447/05 and C-448/05, Thomson Multimedia Sales Europe and Vestel France v. Administration des douanes et droits indirects, 2007 E.C.R. I-2049.
453. Byla C-45/86, Commission v. Council, 1987 E.C.R. 1493.
454. Byla C-456/08, Komisija prieš Airiją, 2010 E.C.R. I-00859.
455. Byla C-467/03, Ikegami Electronics (Europe) GmbH v. Oberfinanzdirektion Nürnberg, 2005 E.C.R. I-2389.
456. Byla C-468/03, Overland Footwear Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, 2005 E.C.R. I-08937.
457. Byla C-498/03, Kingscrest Associates Ltd and Montecello Ltd v. Commissioners of Customs & Excise, 2005 E.C.R. I-04427.
458. Byla C-52/81, Faust v. Commission, 1982 E.C.R. 3745.
459. Byla C-540/09, Skandinaviska Enskilda Banken AB Momsgrupp v Skatteverket, 2011 E.C.R. I-1509.
460. Byla C-546/09, Aurubis Bulgaria AD v Nachalnik na Mitnitsa Stolichna, 2011 E.C.R. I-02531.
461. Byla C-546/13, Agenzia delle Dogane, Ufficio di Verona dell'Agenzia delle Dogane v. ADL American Dataline Srl, 2014 EU:C:2014:2348.
462. Byla C-58/14, Hauptzollamt Hannover v. Amazon EU Sàrl, 2015 EU:C:2015:385.
463. Byla C-583/11 P, Inuit Tapiriit Kanatami ir kt. v. Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba, 2013 EU:C:2013:62.
464. Byla C-62/93, BP Soupergaz v. Greek State, 1995 E.C.R. I-1883.
465. Byla C-667/13, Banco Privado Português ir Massa Insolvente do Banco Privado Português, 2015 EU:C:2015:151.
466. Byla C-8/92, General Milk Products GmbH v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas, 1993 E.C.R. I-779.
467. Byla C-87/75, Concerta Daniele Bresciani v. Amministrazione Italiane delle Finanze, 1976 E.C.R. 129.
468. Byla C-89/11, P.E.O.N Energie AG v. Europos Komisija, 2012 EU:C:2012:738.
469. Byla C-93/83, Zentralgenossenschaft des Fleischergewerbes eG (Zentrag) v. Hauptzollamt Bochum, 1984 E.C.R. I-01095.
470. Byla Suramerica de Aleaciones Laminadas, CA v United States 966 F 2 d 660 (Fed Cir 1992).
471. Byla T-115/94, Opel Austria GmbH v. Council, 1997 E.C.R. II-39.
472. Byla T-199/04, RENV, Gul Ahmed Textile Mills Ltd v. Taryba, 2016 EU:T:2016:740.

473. Byla T-243/01, Sony Computer Entertainment Europe Ltd v. Commission, 2003 E.C.R. II-4189.
474. Byla T-367/03, Yedas Tarim ve Otomotiv Sanayi ve Ticaret AS v. Council and Commission, 2006 E.C.R. II-873.
475. Byla T-412/13, Chin Haur Indonesia, PT v. Council, 2015 EU:T:2015:163.
476. Byla T-58/99, Alukandet al. v. Council, 2001 E.C.R. II-2521.
477. Byla T-84/07, EuroChem MCC v. Council, 2013 EU:T:2013:64.
478. Bylos T-333/00, Rougemarine SARL v. Commission, 2002 E.C.R. II-2983.
479. Bylos 267/81, 268/81 ir 269/81, SPI and SAMI v. Amministrazione delle Finanze dello Stato, 1983 EU:C:1983:78.
480. Bylos C-364/95 ir C-365/95, T Port v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas, 1998 E.C.R. I-1023.
481. Bylos C-387/02, C-391/02 ir C-403/02, Criminal proceedings against Silvio Berlusconi, Sergio Adelchi and Marcello Dell'Utri and Others, 2005 E.C.R. I-03565.
482. GATT ginčų sprendimo kolegijos ataskaita byloje Treatment by Germany of Imports of Sardines, GATT BISD 1S/53. Priimta 1953 spalio 30 d.
483. GATT ginčų sprendimo kolegijos ataskaita byloje Treatment by Germany of Imports of Sardines, GATT BISD 1S/53 (1953).
484. GATT kolegijos ataskaita byloje Canada/Japan – Tariff on Imports of Spruce, Pine, Fir (SPF) Dimension Lumber Japan, BISD 36S/167. Priimta 1989 m. liepos 19.
485. GATT kolegijos ataskaita byloje Spain – Tariff Treatment of Unroasted Coffee, BISD 28S/102. Priimtas 1981 m. birželio 11 d.
486. Generalinės advokatės Ch. Stix – Hackl išvada byloje C-495/03, Intermodal Transports BV v. Staatssecretaris van Financiën, 2005 E.C.R. I-8151.
487. Generalinės advokatės J. Kokott išvada byloje C-366/10, The Air Transport Association of America and Others, 2011 EU:C:2011:637.
488. Generalinio advokato G. O. Lenz išvada byloje C-469/93, Chiquita Italia SpA, 1995 EU:C:1995:435
489. Generalinio advokato Jacobs išvada byloje C-338/95, Wiener S.I. GmbH v. Hauptzollamt Emmerich, 1997 E.C.R. I-6495
490. Generalinio advokato Jacobs išvada byloje C-339/98 Peacock AG prieš Hauptzollamt Paderborn, 1998 EU:C:1999:540.
491. Generalinio advokato Tizzano išvada byloje C-99/00, Criminal proceedings v Kenny Roland Lyckeskog, 2002 E.C.R. I-4839.
492. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. vasario 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-15-141/2005“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/46375>
493. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-556-1010/2009“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/215219>.
494. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P-438-146/2014). INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/934235>.

495. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-283/2009“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/119345>.
496. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-6-621/2004“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/34972>.
497. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-575-1340/10“. ETEISMAI. <https://eteismai.lt/byla/894412175507/A-575-1340-10>;
498. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-602-879/2014“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/895893>.
499. „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas „Dėl UAB „V1“ 2013-08-07 skundo“ (sprendimo Nr. S-220 (7-168/2013))“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/981217>.
500. „Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. spalio 30 d. sprendimas „Dėl UAB „L1“ 2013-11-08 skundo“ (sprendimo Nr. S-(7-222/2013))“. INFOLEX. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/804731>.
501. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Brazil: Measures Affecting Imports of Retreaded Tyres, WT/DS332/AB/R. Priimta 2007 m. gruodžio 3 d.
502. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Canada — Certain Measures Concerning Periodicals (AB-1997-2), WT/DS31/AB/R19, 97-2653. Priimta 1997 m. birželio 30 d.
503. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Canada: Certain Measures Affecting the Automotive Industry, WT/DS139/AB/R. Priimta 2000 m. gegužės 31 d.
504. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje China – Measures Affecting Trading Rights and Distribution Services for Certain Publications and Audiovisual Entertainment Products (AB-2009-3), WT/DS363/AB/R, 09-6642. Priimta 2009 m. gruodžio 21 d.; 75, 169 punktas.
505. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje EC-Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products, WT/DS135/AB/R. Priimta 2001 m. kovo 21 d.
506. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje European Communities: Customs Classification of Frozen Boneless Chicken Cuts, WT/DS269/AB/R, WT/DS286/AB/R. Priimta 2005 m. rugsėjo 12 d.
507. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Guatemala—Anti-Dumping Investigation Regarding Portland Cement from Mexico, Appellate Body Report, WT/DS60/R. Priimta 1998 birželio 19 d.
508. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Mexico: Tax Measures on Soft Drinks and Other Beverages, WT/DS308/AB/R. Priimta 2006 m. kovo 6 d.
509. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Turkey – restriction on Imports of textiles and Clothing Products, WT/DS34/AB/R. Priimtas 1999 m. spalio 22 d.
510. PPO Apeliacinio komiteto ataskaita byloje Turkey — Restrictions on Imports of Textile and Clothing, WT/DS34/R. Priimta 1999 m. spalio 22 d.

511. PPO Arbitrų sprendimas byloje Canada Export Credits and Loan Guarantees for Regional Aircraft, WT/DS222/ARB. Priimta 2003 vasario 17 d.
512. PPO byla „DS480: European Union: Anti-Dumping Measures on Biodiesel from Indonesia, Complainant: Indonesia (2014)“. World Trade Organization. Žiūrėta 2018 sausio 22 d. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds480_e.htm
513. PPO Ginčų sprendimo tarybos ataskaita byloje Turkey – restriction on Imports of textiles and Clothing Products, WT/DS34/R. Priimta 1999 m. gegužės 31 d.
514. Sujungtos bylos 21-24/72, International Fruit Company NV v. Produtschap voor Groenten en Fruit, 1972 E.C.R. 1219.
515. Sujungtos bylos 28-30/62, Da Costa en Schaake v. Nederlandse Belastingadministratie, 1963 E.C.R. I-00031.
516. Sujungtos bylos 37 ir 38/73, Sociaal Fonds voor de Diamantarbeiders, 1973 E.C.R. 1609.
517. Sujungtos bylos C-114/95, C-115/95, Texaco A/S and ors v. Middelbart Havn and ors, 1997 E.C.R. I-4263.
518. Sujungtos bylos C-121/91 ir C-122/91, CT Control (Rotterdam) BV and JCT Benelux BV v. Commission, 1993 E.C.R. I-03873
519. Sujungtos bylos C-129/13 ir C-130/13, Kamino International Logistics BV and Datema Hellmann Worldwide Logistics BV v. Staatssecretaris van Financiën, 2014 EU:C:2014:2041;
520. Sujungtos bylos C-153/94 ir C-204/94, The Queen v. Commissioners of Customs & Excise, ex parte Faroe Seafood Co. Ltd, Føroya Fiskasøla L/F (C-153/94) and Commissioners of Customs & Excise, ex parte John Smith and Celia Smith trading as Arthur Smith (a firm) (C-204/94), 1996 E.C.R. I-02465.
521. Sujungtos bylos C-21/72-24/72, International Fruit Company, 1972 EU:C:1972:115
522. Sujungtos bylos C-267/81-269/81, SPI and SAMI, 1978 EU:C:1983:78.
523. Sujungtos bylos C-300 ir 392/98, Parfums Christian Dior SA v. TUK Consultancy BV, 2000 E.C.R. I-11307.
524. Sujungtos bylos C-47/95 – C-148/95, Olasagasti & C. Srl et al. v. Amministrazione delle finanze dello Stato, 1996 E.C.R. I-06579.
525. Sujungtos bylos C-539/10 P ir C-550/10 P, Al-Aqsa v. Taryba ir Pays-Bas / Al-Aqsa, EU:C:2012:711.
526. TT byla C-161/00, Commission of the European Communities v. Federal Republic of Germany, 2002 E.C.R. I-02753;
527. TT išvada 1/91, 1991 E.C.R. I-06079.
528. TT nuomonė 1/75 (Low Cost Standart), 1975 E.C.R. 1355.
529. TT Nuomonė 1/78 (Natural Rubber), 1979, E.C.R. I-5267.
530. TT nuomonė 1/94 (WTO), 1994 E.C.R. I-5267.

SANTRAUKA

Monografijoje „Muitų teisinis reguliavimas tarptautinėje prekyboje tarp Europos Sąjungos ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos, Indijos Respublikos: teoriniai ir praktiniai aspektai“ yra nagrinėjami teoriniai tarptautinės, ES ir nacionalinės Lietuvos Respublikos muitų (muitinės) teisės struktūros bei funkcionavimo klausimai. Taip pat kartu tiriamos bei pristatomos muitų ir kitų su jais susijusių importo mokesčių taikymo praktinės teisinės problemos, kylančios reguliuojant ES tarptautinę prekybą su pasirinktomis trečiosiomis valstybėmis – Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija, Indijos Respublika. Autoriaus atliktas tyrimas gali būti naudingas muitų teisės aktus taikantiems subjektams – mokesčių administratoriams ir mokestinius ginčus nagrinėjančioms institucijoms, teisės aktų leidėjams (ES ir nacionaliniu lygmeniu, taip pat atstovaujant Lietuvos Respublikos interesus ES institucijose) bei verslo subjektams, prekiaujantiems su trečiosiomis valstybėmis (*inter alia* Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija, Indijos Respublika) dalyvaujantiems su muitų taikymu susijusiuose teisiniuose santykiuose ir ginantiems savo teises ir teisėtus interesus ginčiuose su muitinės administracijomis.

Monografijos struktūrą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados bei pasiūlymai. Darbas suskirstytas į skyrius pagal nagrinėjamų klausimų ir problemų pobūdį bei iškeltus tyrimo uždavinius ir analizuojamus teisinio reguliavimo lygmenis (PPO, ES ir nacionalinį (Lietuvos Respublikos) lygmenį). *Pirmame bei antrame skyriuje* nagrinėjama muitų, kaip tarptautinės prekybos reguliavimo priemonės, teisinė prigimtis bei jų reglamentavimo sistemos formavimosi ypatumai, vystymosi tendencijos ir probleminės sritys tarptautinėje ekonominėje teisėje. Taip pat analizuojami bendrieji tarptautinės prekybos teisinio reguliavimo principai bei nuostatos ir prekybos tarifinio bei netarifinio reguliavimo metodų sąvokos; ES bendrosios užsienio prekybos teisinio reguliavimo sistemos pagrindinės nuostatos. Taip pat šiame skyriuje lyginamuoju aspektu analizuojama ES bendrosios prekybos ir muitų politikos specifika tiriamų valstybių atžvilgiu ir konkrečių valstybių – Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos ir Indijos Respublikos – ekonominė teisė bei šių valstybių ekonominės teisės institutai, įtvirtinantys (nustatantys) tarptautinės prekybos su ES valstybėmis (*inter alia* Lietuvos Respublika), tarifinio reguliavimo priemones bei vertinama šių reguliavimo priemonių reikšmė laisvos tarptautinės prekybos užtikrinimui. Monografijos pirmojo skyriaus pagrindu daroma išvada, jog ES, kaip muitų sąjungos, funkcionavimas grindžiamas vienodo bendrojo muitų tarifo taikymu prekybai su trečiosiomis valstybėmis, tačiau *ES muitų politikos įgyvendinimo teisinis reglamentavimas yra fragmentuotas ir realizuojamas tiek daugiašaliu* (tarptautiniu, taikant PPO teisę), *tiek ir supranacionaliniu lygmeniu* (taikant ES priimtus muitų teisės aktus). Be to, Sąjungos muitinės kodekso nuostatos suteikia galimybę valstybėms narėms savarankiškai organizuoti muitinės administracijų veiklą (nacionaliniu lygmeniu) ir įgyvendinti institucinę bei organizacinę autonomiją priimant nacionalinius teisės aktus atskirais muitų administravimo klausimais. Tokiu būdu muitų taikymo ES tarptautinėje prekyboje su Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika teisinis reglamentavimas nėra nuoseklus bei pasižymi specialiomis taisyklėmis bei išimtimis būdingomis kiekvienam muitų teisinio reglamentavimo lygmeniui (pavyzdžiui, prekybos apsaugos muitų ar vienašališkų ES muitų politikos priemonių (bendrųjų preferencijų sistemos) taikymo klausimais).

ES tarptautinės prekybos ir muitų reguliavimui nurodytų valstybių atžvilgiu nėra sukurta bendros ES strategijos, tai vertintina kaip objektyvi kliūtis tolesnei ES tarptautinės prekybos ir tiriamų BRICS valstybių plėtrai.

Išanalizavus konceptualias tarptautinės prekybos teisinio reglamentavimo nuostatas, įtvirtintas tarptautinėje ekonominėje ir ES teisėje, atsižvelgiant į jas apibūdinami ir detaliau nagrinėjami tarptautinės prekybos reguliavimo lygmenys, taikomi pagal PPO, ES ir nacionalines taisykles, taip pat pateikiami pasiūlymai dėl efektyvesnio tarptautinės prekybos teisinio reguliavimo sistemos kūrimo. Siekiant identifikuoti teisinio reguliavimo problemas bei pasiūlyti jų sprendimo būdus, remiantis besiformuojančia tarptautinių ir nacionalinių teismų ir kitų ginčus nagrinėjančių institucijų praktika *trečiame skyriuje* tematinės analizės metodu detaliau tiriami aktualūs tarptautinės bei ES ir nacionalinės muitų (muitinės) teisės santykio klausimai, analizuojama atskirų tarptautinių muitų teisės šaltinių taikymo specifika ir muitų klausimus reguliuojančių tarptautinių organizacijų kompetencijos paskirstymo problematika (daugiašaliu (PPO) lygmeniu – *pirmame poskyryje*, regioniniu/supranacionaliniu (ES) lygmeniu – *antrame poskyryje* ir nacionaliniu (Lietuvos Respublikos) lygmeniu – *trečiame poskyryje*). *Ketvirtajame trečiojo skyriaus poskyryje* taip pat formuluojami bei detalai pagrindžiami pasiūlymai, kokių teisinių priemonių reiktų imtis, kad būtų užtikrintos laisvos, sąžiningos ir atviros ES tarptautinės prekybos su Kinijos Liaudies Respublika, Rusijos Federacija ir Indijos Respublika sąlygos; parengti pasiūlymai, kaip turėtų būti tobulinamas šių klausimų reglamentavimas Lietuvos Respublikos ir ES teisėje.

Remiantis monografijos trečiame skyriuje atlikta analize, daromos šios išvados:

1. Tiriamu laikotarpiu (2010 – 2018 m.) daugiausia prekybinių ginčų PPO lygmeniu kilo tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos bei Rusijos Federacijos. Esminėmis bendrosiomis teisinio reguliavimo problemomis šiais atvejais laikytini importo muitų ir kitų su jais susijusių importo mokesčių teisėtumo ir jų atitikties GATT susitarimo I-III straipsniuose įtvirtintiems didžiausio palankumo prekyboje ir nacionalinio statuso režimo principams klausimai. Tokio pobūdžio ginčus sąlygojo tiek politinės bei ekonominės (protektionistinių elementų turinčios užsienio prekybos reguliavimo politikos taikymas) priežastys, tiek ir teisinės priežastys, kurios, ES atžvilgiu buvo susijusios su vienu (objektyviai nediskriminuojančių) sąlygų nesudarymu visoms suinteresuotoms trečiosioms valstybėms pasinaudoti ES teikiamomis su muitų taikymu susijusiomis lengvatomis, pavyzdžiui, tarifinių kvotų sistema.
2. Nustatyta, jog ES priimtuose muitų teisės aktuose (reglamente (ES) 2016/1036 „Dėl apsaugos nuo importo dempingo kaina iš Europos Sąjungos narėmis nesančių valstybių“ bei jo 2 str.) įtvirtinti atskiri teisiniai institutai, susiję su dempingo poveikio prekių vidaus kainoms įvertinimu, gamintojo/eksportuotojo sąnaudų pripažinimu skaičiuojant prekės normaliąją vertę (kas buvo itin aktualu prekybiniuose ginčiuose su Rusijos Federacija) nėra tapatūs analogiškus teisinius santykius reguliuojančioms PPO teisės nuostatoms. Šios aplinkybės patvirtina ES muitų teisės vidinių prieštaravimų bei nesuderinamumo su PPO teise problemos egzistavimą bei sąlygoja dažnus teisinius ginčus PPO ginčų sprendimo institucijose dėl Sąjungos institucijų priimamų teisės aktų, susijusių su antidempingo muitų nustatymu Kinijos Liaudies Respublikos bei Rusijos Federacijos kilmės prekėms.

3. Konstatuotina, kad daugiašaliu (PPO) lygmeniu kilusius ginčus dėl muitų tarp ES ir Kinijos Liaudies Respublikos taip pat sąlygojo specifinis ne rinkos ekonomikos statusas, kurį antidempingo tyrimuose Kinijos Liaudies Respublikos ir jos kilmės asmenų (gamintojų, eksportuotojų) atžvilgiu taikė ES. Tokio pobūdžio ginčiuose buvo kvestionuojama speciali antidempingo muitų nustatymo metodologija, kurios pagrindu, nustatant importuojamos prekės normaliąją vertę (kaip dempingo skirtumo (maržos) apskaičiavimo pagrindą) buvo remiamasi ne Kinijos Liaudies Respublikos vidaus rinkos duomenimis, bet kitų trečiųjų rinkos ekonomikos valstybių duomenimis. Ši aplinkybė sąlygoja būtinybę tobulinti atitinkamas ES muitų teisės normas (Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 9, 17 straipsnius), kurių nuostatos taip pat nėra visiškai suderintos su PPO teisės reikalavimais ir leidžia nustatyti Kinijos Liaudies Respublikos verslo subjektų atžvilgiu apibendrintą (ne individualų) antidempingo muitą neatsižvelgiant į jų individualias verslo sąlygas. Be to, vertinant ES ir Kinijos Liaudies Respublikos prekybinių santykių kontekstą, kiek tai susiję su Kinijos Liaudies Respublikos taikytomis reguliavimo priemonėmis (eksporto muitais), identifiukuota būtinybė tikslinti pačios PPO teisės nuostatas dėl GATT XX straipsnyje išvardintų išimčių (susijusių su aplinkosauginiais aspektais) taikymo galimybių, siekiant pagrįsti jomis eksporto muitų nustatymą.
4. Vertinant ES ir Indijos Respublikos prekybinių santykių kontekstą, atlikta daugiašalio teisinio reguliavimo lygmens analizė pagrindė tai, kad tarptautinės prekybos su Indijos Respublika atvejais prekybiniuose ginčiuose, nagrinėtuose PPO, iškilo klausimas kokiais teisėtais atvejais turėtų (ar galėtų) būti atliekama tranzitu per Sąjungos muitų teritoriją į trečiąsias valstybes gabenamų prekių muitinė kontrolė. Atlikus tyrimą nustatyta, jog šioje srityje nėra tikslaus reglamentavimo nei tarptautiniu, nei ES muitų teisės lygmeniu ir tai sudaro prielaidas panašaus pobūdžio problemoms ar ginčams kilti ateityje, todėl nurodyta teisinio reguliavimo spraga turėtų būti užpildoma ES muitų teisėje įtvirtinant konkrečius bei objektyvius tokių kontrolės veiksmų atlikimo kriterijus.
5. *Išanalizavus ginčus dėl muitų, nagrinėtus supranacionaliniu lygmeniu* (Sąjungos teismuose, t. y. Teisingumo Teisme), *nustatyta kad jų pobūdis patvirtina sisteminių teisinio reguliavimo neaiškumų ir spragų egzistavimą ES priimtuose muitų teisės aktuose*. Tyrimo metu nustatyta, jog daugiausia universalaus pobūdžio probleminių klausimų kilo dėl prekybos apsaugos muitų (visų pirma, antidempingo muitų) taikymo teisėtumo (visų tiriamų valstybių atžvilgiu). Kiti bendrieji importo ar kitų muitų rūšių teisėtumo klausimai (skirtingai nuo PPO prekybinių ginčų nagrinėjimo praktikos) supranacionaliniame lygmenyje kilo itin retai. Pagrindinis probleminis teisinis klausimas (iškilęs iš esmės visose tiriamų trečiųjų valstybių kategorijose) šiuo atveju buvo susijęs su PPO teisės taikymu ir PPO teisės statusu ES teisinėje sistemoje, t. y. buvo kvestionuojama tiesioginio PPO teisės taikymo galimybė Sąjungos teismuose ar galimybė remtis PPO ginčų sprendimo institucijų praktika ginčiuose dėl muitų. Be to, praktinių taikymo problemų sukėlė Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 apibrėžta dempingo rodiklių (normaliosios vertės, eksporto kainos, dempingo skirtumo) apskaičiavimo tvarka ir jų įrodinėjimas bei procedūriniai antidempingo muitų taikymo aspektai – Sąjungos institucijų sprendimų priėmimo, jų pakeitimo ar peržiūrėjimo tvarka, suinteresuotų asmenų teisės į gynybą užtikrinimas, žalos, padarytos neteisėtai renkant prekybos apsaugos muitus atlyginimas

ir sumokėtų muitų grąžinimas. Konstatuotina, jog iki šiol susiformavusi Teisingumo Teismo praktika (nepripažįstant PPO teisės tiesioginio taikymo galimybės) nepadeda visiškai išspręsti PPO teisės ir ES priimtų muitų teisės aktų nesuderinamumo problemų, nes kol kas išlieka objektyvūs skirtumai tarp ES priimtų muitų teisės aktų ir PPO teisės. Atlikus tyrimą nustatyta, jog procedūrinių antidempingo muitų taikymo klausimų reglamentavimo srityje (ypač kiek tai susiję su sumokėtų muitų grąžinimu, neteisėtai renkant muitus padarytos žalos atlyginimu, asmenų teisės į gynybą užtikrinimu) jokių detalesnių teisės normų ES teisėje nėra įtvirtinta (egzistuoja *lacuna legis* teisinė situacija). Ši aplinkybė taip pat sąlygoja dažnus teisinius ginčus, kuriuose formuojama Sąjungos teismų praktika ne visuomet yra nuosekli ar atitinkanti teisinio aiškumo kriterijus, ypač vertinant ir aiškinant priežastinio ryšio (kaip žalos atlyginimo sąlygos) sampratą; suinteresuotų asmenų, turinčių teisę ginčyti ES teisės aktus dėl prekybos apsaugos muitų nustatymo, tiesiogiai Sąjungos teismuose, požymius.

6. Vertinant atskirų tiriamų trečiųjų valstybių specifiką, kiek ji susijusi su prekybos apsaugos priemonių (antidempingo muitų) taikymu supranacionaliniu (ES) lygmeniu, labiausiai išsiskyrė Kinijos Liaudies Respublikos kontekstas, dėl jai taikytos specifinės dempingo nustatymo metodologijos, atsižvelgiant į specialų ne rinkos ekonomikos statusą (ta pati tendencija buvo identifikuota ir analizuojant prekybinius ginčus kilusius PPO lygiu). Šiuo atveju kilo individualaus asmenų vertinimo problema (individualių muitų nustatymo atsižvelgiant į skirtingas jų veiklos sąlygas būtinybė) ir tinkamo lyginamųjų duomenų šaltinių, reikalingų prekės normaliajai vertei apskaičiuoti, parinkimo problema. Be to, išanalizavus specifinę prekybos apsaugos muitų taikymo problematiką, susijusią su ginčais dėl muitų taikymo Rusijos Federacijos kilmės prekėms, identifikuota, jog šioje srityje kilo ginčų dėl priežastinio ryšio tarp Sąjungos pramonei padarytos žalos ir importą dempingo kaina įtakančių veiksnių vertinimo. Pabrėžtina, jog Reglamento (ES) Nr. 2016/1036 nuostatose kol kas imperatyviai neįtvirtinta Sąjungos institucijų pareiga atlikti išsamų visų šių veiksnių vertinimą ir, atitinkamai, kyla jų tikslinimo būtinybė.
7. Įvertinus supranacionalinio muitų teisinio reguliavimo sritis, susijusias su muitų apskaičiavimo veiksnių taikymu ES bei jų turinio taisyklių aiškinimu Sąjungos teismuose, pastebėtina, jog tiriamų trečiųjų valstybių kontekste Teisingumo Teismo praktikoje iškilo bendri klausimai dėl muitinės vertės nustatymo ir kovos su muitinės vertės slėpimu taikant lyginamąsias kainas (kaip alternatyvą muitinės vertės nustatymui sandorio vertės metodu), prekių kilmės įrodinėjimo taisyklių aiškinimu. Daugelis šiuo atveju taikytinų bendrųjų precedentų, kaip turėtų būti sprendžiamos šios situacijos, išskiriama tik Teisingumo Teismo praktikos lygmeniu (kuri nėra nuosekli), bei nėra imperatyviai sureguliuoti Sąjungos muitinės kodekse. Išanalizavus prekių tarifinio klasifikavimo sritį nustatyta, jog kol kas nėra sukurta aiškaus bendradarbiavimo mechanizmo tarp nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo aiškinant Kombinuotosios nomenklatūros nuostatas bei priskiriant prekėms tarifinio klasifikavimo kodus, be to, identifikuota ir Kombinuotosios nomenklatūros nuostatų turinio skirtingo lingvistinio aiškinimo problema skirtingose ES valstybėse narėse. Išnagrinėjus muitinės procedūrų taisyklių taikymo ypatumus, identifikuota, jog formuojamoje praktikoje Teisingumo Teismas plečiamai

aiškina muitinės skolininko sampratą ar skolos muitinei atsiradimo sąlygas, nesiedamas jų su subjektyviu, valiniu elementu, sąmoningų veiksmų piktnaudžiaujant ar vengiant maito mokesčio atlikimu. Be to, išskirta ir tranzitu per Sąjungos muitų teritoriją gabenamų prekių teisėtumo kontrolės problema bei nustatyta, jog ši sritis yra nepakankamai reglamentuota ES muitų teisės nuostatomis bei atliekamų muitų procedūrų teisėtumo vertinimo atžvilgiu nėra suformuota nuoseklios Teisingumo Teismo praktikos dėl taikytinų kriterijų prekių patikrai.

8. Vertinant muitų taikymo ypatumus nacionaliniu lygmeniu (Lietuvos Respublikoje) nustatyta, jog *nacionalinis teisinis reguliavimas ir ES muitų teisės taikymo praktika Lietuvos Respublikoje ne visose srityse atitiko ES bendrosios muitų politikos nuostatas, taikytinas prekybiniais santykiams su tiriamomis trečiosiomis valstybėmis*. Šiuo aspektu pastebėtina, jog daugelis identifikuotų teisės taikymo (ir teisinio reguliavimo) problemų nacionaliniu lygiu buvo bendros visų tiriamų valstybių atžvilgiu. Taip pat konstatuotina, kad prekių vertės ir prekių kilmės taisyklių taikymo srityje nacionalinė praktika skiriasi nuo ES lygmeniu formuojamos praktikos (sandorio vertės metodo taikymo išimčių aiškinimas, įrodinėjimo pareigos paskirstymas nustatant prekių kilmę). Nacionalinio pobūdžio problemų (sąlygotų nacionalinių teisės norminių aktų turinio) kilo ir prekių tarifinio klasifikavimo srityje, pavyzdžiui, nevienodai buvo sprendžiamas įrodymų pateikimo ir vertinimo klausimas prekių tarifinio klasifikavimo bylose. Be to, nacionaliniuose teismuose nagrinėtos bylose taikant ES muitų teisę iš esmės nebuvo naudojama galimybė kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, t. y. nacionalinių teismų bendradarbiavimas su Teisingumo Teismu (užtikrinant vienodą ES bendrojo muitų tarifo taikymą) yra vertintinas kaip nepakankamai efektyvus.
9. Tyrimo metu buvo identifikuotos ir nacionaliniu lygiu kylančios specifinės problemos, sietinos su nepakankamai aiškiai muitinės procedūrų atlikimo reglamentavimu nacionalinėje teisėje (nesudaromos prielaidos tinkamam priimamų procedūrinių sprendimų motyvavimui), skirtingų tikrinimo standartų taikymu atliekant tų pačių importo mokesčių kontrolės veiksmus, taip pat specialių Naudotų automobilių muitinio įvertinimo taisyklių taikymu, kuris gali būti vertinamas ir kaip neatitinkantis ES muitų teisės nuostatų, nenumatančių tokios muitinio įvertinimo tvarkos egzistavimo galimybės. Be to, nustatyta neatitikimų tarp Lietuvos Respublikoje taikomų sankcijų už muitų teisės aktų pažeidimus sistemos ir Sąjungos muitinės kodekso normų, ypačiai, kiek tai susiję su kumuliatyvaus mokestinės ir kitos teisinės atsakomybės taikymu asmenims, dalyvaujantiems muitų (muitinės) teisiniuose santykiuose. Nacionaliniai teismai taip pat formavo skirtingą nei Teisingumo Teismas praktiką dėl muitų ir kitų importo mokesčių lengvatų taikymo sąlygų (pripažindami jų plečiamojo aiškinimo galimybę).

SUMMARY

The study presented in this monograph, the title of which is “Legal Regulation of Customs Duties in International Trade between the European Union and the People’s Republic of China, Russian Federation as well as the Republic of India: Theoretical and Practical Aspects” deals with theoretical issues of structure and functioning of the international, EU customs law and national customs law of the Republic of Lithuania. The author also investigates practical legal problems arising from the application of customs duties and other related import taxes, which are used for the regulation of international trade between the EU and selected third countries – People’s Republic of China, Russian Federation and the Republic of India.

The monograph may be useful to all the subjects, which applies customs law: Tax Administrators and Tax Dispute Resolution Authorities (both at the EU and national level, including subjects, representing the interests of the Republic of Lithuania in the EU’s institutions) as well as business entities trading with the third countries (*inter alia* People’s Republic of China, Russian Federation, Republic of India) and entering into customs related legal relationships as well as defending their rights and legitimate interests in disputes with customs administrations throughout the EU.

The structure of the monograph consists of an introduction, four chapters, conclusions, and suggestions/proposals. The study was divided into chapters according to the nature of the issues and problems examined as well as the objectives of research and the dimensions/levels of legal regulation which were analyzed (WTO law, EU law (legal acts adopted by the EU) and national law (legislation of the Republic of Lithuania)). The chapters mentioned above are closely linked. Therefore, the author firstly analyzes the conceptual provisions of international trade regulation which are enshrined in international economic and EU law, and only after that describes the dimensions of regulation of international trade as well as customs duties applied on the basis of WTO, EU and national rules, as well as formulating proposals/recommendations for a more effective legal framework of international trade.

The *first chapter* examines the legal nature of customs duties as means and instruments of regulating international trade and the peculiarities of the formation of their regulatory system, its development trends and problematic areas existing in modern international economic law. It also analyzes the general principles of international trade regulation as well as provisions and the concepts of tariff (based on customs duties) and non-tariff regulation methods of international trade; basic provisions of the EU’s regulatory framework for the implementation of common commercial policy and unified customs policy (as its integral part). Also, in this chapter, the specifics of the EU’s common commercial and customs policy are analyzed in a comparative perspective concerning the countries under investigation – the People’s Republic of China, the Russian Federation and the Republic of India. In this chapter the author concludes, that the functioning of the EU as a customs union is based on the uniform application of the Common Customs Tariff for trade with third countries. However, *the legal framework used for the implementation of EU customs policy is fragmented and implemented at both multilateral (international dimension, based on the application of WTO law) and supranational level/dimension (based on*

the application of the EU's internal sources of legislation governing customs duties). Also, the provisions of the Union Customs Code (UCC) allow the Member States of the EU to organize the activities of customs administrations (at national level) independently and to implement institutional and organizational autonomy related to the adoption of national legislation regarding separate issues of customs administration. For these reasons, the legal framework for the application of customs duties in the EU's international trade with the People's Republic of China, the Russian Federation and the Republic of India is not consistent. It can be characterized as having specific rules and exceptions which are inherent for each level (dimension) of customs duties regulation (e.g., in the area of trade defense duties or unilateral EU customs policy measures (Generalized System of Preferences, GSP) and their application). There is no common EU strategy for the regulation of the EU's international trade and application of customs duties towards the countries under investigation, which can be interpreted as a real obstacle to the further development of international trade between the EU and the countries of the BRICS region.

In order to identify the problems of legal regulation and to propose ways of solving them, based on the emerging practice of the international dispute settlement institutions, such as the Court of Justice and national courts of the Member States (the Supreme Administrative Court of the Republic of Lithuania), in the *second – fourth chapters of the monograph* the author examines the relevant international, EU and national customs law in detail. Therefore, the chapters mentioned above discuss the issues of the legal relationships of different sources of customs law, analyze the specifics of the application of individual sources of international customs law and investigates the problems of the application of specific legal regulation institutes of customs duties as well as their calculation rules. For this purpose, various types of customs duties (including import, export, and trade defense duties) and the factors of their calculation (such as customs value of goods, determination of their origin, tariff classification of goods, the rules of customs procedures) were examined. The analysis which was carried out covers all dimensions of customs duties regulation, including: (i) international/multilateral dimension (based on WTO law and WTO rules) which is discussed in the *second chapter*; (ii) supranational dimension (based on the legal acts adopted by the EU itself) in the *third chapter*; (iii) national dimension, representing the EU Member States, i.e., the Republic of Lithuania (based on application of national customs legislation) in the *fourth chapter*. They also provide suggestions for legal measures which must be applied to ensure the conditions for free, fair and open EU international trade with the People's Republic of China, the Russian Federation and the Republic of India. Besides, in these chapters (from the second to the fourth) the author makes the following generalizations and suggests as well as justifies recommendations how the regulation of these issues should be improved both in the law of the Republic of Lithuania and the substantive law of the EU:

1. After the assessment of the multilateral dimension of the regulation of customs duties and the trade disputes arising in this level (i.e., disputes which were examined by the WTO dispute settlement institutions), it was found that during the period under investigation (2010–2019), most of the trade disputes at the WTO level occurred between the EU and the People's Republic of China as well as the Russian Federation. In

such cases, the fundamental issues of legal regulation were related to the legitimacy of import customs duties and other related import taxes and their compliance with the principles of the most favoured nation and national treatment, which are enshrined in the articles I–III of the GATT Agreement. These types of disputes were caused both by political and economic reasons (the application of foreign trade policy with protectionist elements), and legal reasons. They, in the context of the EU, were related to the necessity to ensure uniform (objectively non-discriminatory) trade conditions for all interested third countries which have an interest in benefiting from the EU tariff preferences, such as the tariff quota system.

2. Based on the analysis of the practices of the WTO trade disputes between the EU and the People's Republic of China as well as the Russian Federation, it has been established that the customs legislation adopted by the EU (in particular Regulation (EU) No. 2016/1036 “On protection against dumped imports from countries, not members of the European Union” and especially its Article 2) includes separate legal institutes which are not identical to those of the WTO legal provisions governing similar legal relationships. It is important to note: such legal institutes include regulations related to the assessment of the impact of dumping on domestic prices of goods, the recognition of the producer's/exporter's costs while calculating the normal value of a product (which was particularly relevant in trade disputes with the Russian Federation). These circumstances confirm the existence of the problem of internal contradictions and incompatibilities of EU customs law with WTO law. These phenomena lead to the frequent legal disputes which arise in the WTO dispute settlement institutions due to the adoption of anti-dumping customs duties by the EU institutions on goods originating in the People's Republic of China and the Russian Federation.
3. At the multilateral (WTO) dimension the disputes between the EU and the People's Republic of China concerning customs duties were conditioned by the specific non-market economy status applied by the EU in anti-dumping investigations against the People's Republic of China and the persons of its origin (producers, exporters). In these types of disputes, the specific methodology used by the EU for imposing of an anti-dumping customs duties to the goods originating in the People's Republic of China was called into question. The rules of such methodology, which was and the elements of which are still applicable in the EU, allowed use of data from other third market economy countries as the basis for determining the normal value of the imported product (i.e., as a basis for calculating the dumping margin). This fact necessitates the improvement of the relevant EU customs legislation (Articles 9, 17 of the Regulation (EU) No. 2016/1036), the provisions of which are also not fully compatible with WTO law. The provisions mentioned above allow to use a generalized (not individualized) approach to the business entities in the People's Republic of China and to impose anti-dumping customs duties regardless (or not fully taking into account) of their business conditions. Furthermore, in the context of the trade relations between the EU and the People's Republic of China, after the analysis of the regulatory measures applied by the People's Republic of China (export customs duties), the author identified a need to revise the WTO law itself. The proposed changes are primarily concerned with the legal provisions related to the possibilities of

applying the exemptions from the general rules of the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) which are associated to the environmental protection aspects, listed in the Article XX of the GATT and used to justify the imposition of export customs duties.

4. In the context of the trade relations between the EU and the Republic of India, the analysis of the application of relevant legal regulations in the multilateral dimension (in the WTO dispute settlement institutions) has underlined one major trend. The practice of the investigated trade disputes raised the question which legal circumstances should or could be interpreted as the appropriate legal basis to implement control measures by customs authorities towards the goods which are transported in transit through the customs territory of the EU to the third countries. The investigation has shown that there are no precise legal regulations in this area at either international or supranational (EU) dimension of customs law. Therefore, the following situation creates preconditions for similar problems or future disputes to arise in the future. Accordingly, the gap of the legal regulation mentioned above should be filled in by the setting the specific and objective criteria for performing such control measures in the EU customs law.
5. The analysis of the legal disputes related to the application of customs duties which were dealt with at supranational level (in the EU by the Court of Justice) shows that the nature of such disputes confirms the existence of systemic legal uncertainties and gaps in the customs legislation adopted by the EU. The study found that most of the problematic issues of a universal nature were related to the legitimacy of the applied trade defense duties, especially anti-dumping duties (in respect of all countries under investigation). Other general issues related to the legitimacy of import or other types of customs duties have rarely occurred at the supranational level (in contrast to the WTO trade dispute settlement practice at the multilateral level). The main problematic legal issue in this case (related mainly to all categories and contexts the third countries under investigation) was the application of the WTO law and the status of WTO law in the EU legal order/legal system, i.e., the possibility of direct effect and direct application of WTO law before the EU Courts or the possibility of relying on the WTO dispute settlement practice in the legal disputes concerning customs duties. Also, many of the practical customs law application problems have been caused by certain provisions of the Regulation (EU) No. 2016/1036. First, it is necessary to note the provisions which define the procedures used for the calculation of the indicators of dumping (normal value and export price of products, dumping margin) and their justification. Secondly, the same problems were related to the provisions governing the procedural aspects of the application of anti-dumping customs duties: the procedure for the decision-making, amendment or revision of the legal acts, adopted by the EU institutions, safeguarding of the interested parties/persons right to defense, compensation for damage caused by unlawful collection of trade defense duties and reimbursement of duties paid. The case-law of the Court of Justice which has been formed so far and which in general denies the possibility of direct application of the WTO law in the EU's legal system does not help to resolve the incompatibilities existing between the WTO law and customs legislation of the EU, as an objective differences between EU customs law and the WTO law remain unresolved. The investigation has revealed that in the sources of the EU law no

detailed legal norms exist (which lead to the emergence of lacuna legis legal situation) in the area of regulating many of the procedural aspects of anti-dumping customs duties. In particular, such situations are evident in the areas regarding the repayment of customs duties which were already paid, compensation of damages in the event of unlawful collection of customs duties and protection of a person's rights to legal defense. The circumstances mentioned above influence the emergence of the frequent legal disputes and the case-law of the EU courts which is formed in them is not always consistent or does not always meets the criteria of legal certainty. These phenomena can be observed in such areas as an assessment and interpretation of the concept of a causal link (as a condition for compensating the damages), the legal characteristics of the persons who have the right to challenge EU legislation on the imposition of trade defense duties directly before the courts of the EU.

6. After the assessment of specificities of the individual third countries under investigation (concerning the application of trade defense measures (anti-dumping customs duties) towards them at the supranational dimension (based on the EU's secondary sources of legislation)), it is necessary to distinguish the context of the People's Republic of China. Such peculiarity can be interpreted by the fact that the EU has used its own specific methodology for the determination of dumping and considered the special non-market economy status of the People's Republic (the same trend was identified during the analysis of the trade disputes arising at the WTO level/multilateral dimension). In this case, the most obvious problem related to the individual assessment of persons who were the subjects to anti-dumping duties and the necessity of setting individual duties towards them according to their different business operating conditions. Second, similar legal challenges have arisen in the area of selection of appropriate comparative data sources which were necessary to calculate the normal value of the product. In addition, the analysis of the specific issues of the application of trade defense duties (in the context of disputes concerning the application of customs duties on goods originating in the Russian Federation) has shown that a number of disputes in this area were related to the evaluation of causal link between the injury suffered by the EU's local industry and the factors affecting the dumped imports as well as their prices. It should be noted that the provisions of the Regulation (EU) No. 2016/1036 do not yet contain imperative obligations of the EU institutions to carry out a thorough assessment of all these factors and, consequently, there exists a need to revise them.
7. After an assessment of the areas of supranational customs legislation concerning the application of factors used for the calculation of customs duties in the EU and the interpretation of the rules regarding their content by the EU courts, certain further tendencies can be identified and noted. First of all, in the context of the third countries under investigation, the development of the case-law of the Court of Justice has raised some common issues in the fields of customs valuation and the interpretation of rules regulating the distribution of the burden of proof in situations where the origin of the goods needs to be established. In particular, this case-law also relates to the use of comparable prices as a method to combat the fraudulent actions related to concealment of the real customs value of imported goods (as an alternative to customs valuation based on the

using of the transaction value method). Many of the general precedents regulating how such cases and situations should be addressed and solved are distinguished only at the level of the case-law of the Court of Justice (which is not always consistent) and are not imperatively regulated and defined in the Union Customs Code. Besides, the analysis of the area related to the legal regulation of the tariff classification of goods has shown that at a practical level no clear and consistent practice of cooperation between the national courts and the Court of Justice in interpreting the provisions of the Combined Nomenclature and assigning tariff classification codes to imported goods currently exist in the EU. Additionally, the problem of different linguistic interpretation of the content of the Combined Nomenclature in the different EU Member States has also been identified. After the examination of the peculiarities of application of the rules on customs procedures, it was identified that, in its emerging and questionable practice, the Court of Justice extends the concept of a customs debtor and expansively explains the conditions for the incurrance of a customs debt without linking them to a subjective, intentional element, i.e., deliberate actions related to the abuse or avoidance of customs duties. Also, the problem of the legality of customs control measures towards goods transported in transit through the customs territory of the EU has been identified. It was established that this area is not sufficiently regulated by EU customs law, and there is no consistent case-law of the Court of Justice about the criteria which need to be applied for completing such control procedures and checks of goods.

8. After the assessment of the peculiarities of customs duties application at the national level (in the Republic of Lithuania), it was established that national legal regulation and practice of application of EU customs law in the Republic of Lithuania did not fully comply with the provisions of the EU's Common Customs Policy, which mandatorily defines the trade relations with the third countries under investigation. In this respect, it should be noted that many of the identified problems of application of the law (as well as adoption and creation of new legal regulations) at the national level were common in the context of trade relations with all the third countries under investigation. It should also be noted that, in the areas of customs valuation and rules of origin, national practice differs from the practice developed at the EU level (regarding the interpretation of exceptions to the application of the transaction value method, allocation of the burden of proof in determining the origin of goods). Other legal problems at the national level (caused by the content of national legal acts) also arose in the area of tariff classification of goods, for example, the issues of presentation and assessment of various sources of evidence in tariff classification cases were unevenly addressed and solved not consistently. Also, in the cases which were settled in the national courts and which related to the application of EU customs law, the possibility of applying to the Court of Justice by using the preliminary reference procedure was not even invoked at all. Therefore, the cooperation of national courts with the Court of Justice (which both have the mission to ensure uniform application of the EU's Common Customs Tariff) can be evaluated as not sufficiently effective.
9. The study also identified specific problems at the national level which were related to the lack of clarity in the regulation of customs procedures in national law (e.g., no suitable

preconditions for proper procedural decision-making exist), the use of different control standards and measures for the same types import taxes, as well as application of specific customs valuation rules for the used cars imported into the Republic of Lithuania. Application of rules mentioned above (related to the customs valuation of imported used cases) can also be interpreted as non-compliant with the EU customs legislation, which does not directly provide possibilities to establish and to use such customs valuation procedures. Also, inconsistencies between the system of sanctions applied in case of violations of customs legislation in the Republic of Lithuania, and the norms of the Union Customs Code have been established, especially regarding the application of cumulative economic (tax) liability and other types of legal liability to persons participating in customs legal relations in Lithuania. National courts have also developed case-law related to the interpretation of legal conditions for the reliefs and exemptions from customs duties and other related import taxes which recognizes the possibility of the expansive interpretation of such conditions, which contradicts the general practice of the Court of Justice.

Valantiejus, Gediminas

Muitų teisinis reguliavimas tarptautinėje prekyboje tarp Europos Sąjungos ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos: teoriniai ir praktiniai aspektai : monografija / Gediminas Valantiejus ; Vilnius : Mykolo Romerio Universitetas. 2019. – 576 p. Bibliogr. 483-561 p.

ISBN 978-9955-19-979-3

Gediminas Valantiejus

Muitų teisinis reguliavimas tarptautinėje prekyboje tarp Europos Sąjungos ir Kinijos Liaudies Respublikos, Rusijos Federacijos bei Indijos Respublikos: teoriniai ir praktiniai aspektai

Monografija

Redagavo: Aukšė Gasperavičienė
Parengė spaudai: Aurelija Sukackė
Spausdino: UAB „BMK Leidykla“